

שבוע פרשת נח

(18 – 24 oktober 20)

ל' תשרי – ו' מרחשון תשפ"א

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֵר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יִבְרַךְ יְהוָה וַיְשַׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁבְךָ לִבְהֶמְתְּךָ, וְאִכְלָתָ וְשִׂבַּעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֵם פֶּן יִפְתָּה לִבְבְּכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּם אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן אב - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתובות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותך בוי"ו חולם):

ב ט בָּמָה יִזְכֶּה נַעַר אֶת־אַרְחוֹ לְשֹׁמֵר כְּדַבְרְךָ:
י בְּכָל־לִבִּי דִרְשָׁתִּיךָ אֶל־תִּשְׁגִּי מִמִּצּוֹתֶיךָ:
יא בְּלִבִּי צִפְנֹתִי אִמְרֹתֶיךָ לְמַעַן לֹא אֲחַטֵּא־לָךְ:
יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמִּדְנֵי חֲקִיךָ: יג בְּשִׁפְתֵי סִפְרֹתִי כָל מִשְׁפָּטֶי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי פֶעַל כָּל־הוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבְיטָה אֲרַחֲתֶיךָ: טז בְּחֻקֶּיךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח

א אֲשֶׁר־יִמְיִי־דֶרֶךְ תְּהִלָּתְךָ בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אֲשֶׁר־נִצְרִי עֲדוֹתֶיךָ בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אֶף לֹא־פָעַלְוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵיךָ הַלְכוּ: ד אַתָּה צוֹיִתָה פִקּוּדֶיךָ לְשֹׁמֵר מְאֹד: ה אֲחִלִּי יִפְנוּ דַרְכֵי לְשֹׁמֵר חֲקִיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצּוֹתֶיךָ: ז אֲוֹדֶךָ בִּישׁוֹר לֵב בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטֶי צִדִּיק: ח אֶת־חֲקִיךָ אֲשֹׁמֵר אֶל־תַּעֲבֹבִי עַד־מָאֹד:

המשך בעמוד עג

תחילת זמן קידוש לבנה: מוצאי שבת קודש ו' מרחשון

נקודות משיחות קודש - מזמור קיט מתוך "תהילות מנחם"

נד - זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי

קיום "חוקיך" באופן של "זמירות"

לשון הפסוק "זמירות היו לי חוקיך", מלמד שלמרות שכללות המצוות נקראות "חוקיך", רצון שלמעלה מטעם, וגם עבודת האדם היא באופן של "חוקה חקתי גזירה גזרתי"¹, ו"אין לך רשות להרהר אחרי"², ו"כל האומר שמועה זו נאה ושמועה זו אינה נאה, מאבד את הונה של תורה"³. מכלל-מקום עבודתו נעשית באופן של "זמירות", שירה ושמחה מתוך תענוג, ובכלל זה הבנה והשגה ורגש שבלב (על-דרך מארז"ל⁴ "כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה, עליו הכתוב אומר⁵ וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים וגו'").

וב' ענינים אלו אינם בסתירה זה לזה, כיון שיש אצלו רק ענין אחד, להיות מסור ונתון למלך בכל מציאותו, ובכלל זה גם כח התענוג, הבנה והשגה, ולכן כשגזירת המלך היא להשתמש בכוחות וחושים אלו, הוא ממלא זאת⁶.

וכמבואר בחסידות⁷ בענין עבד פשוט ועבד נאמן, שאמיתית ענינו של עבד הוא שאינו מציאות לעצמו כלל, "מה שקנה עבד קנה רבו"⁸, ואין זה באופן שעבודתו ללא תענוג, הבנה והשגה, אלא אדרבה להיותו מסור ונתון לאדונו לגמרי, הרי התמסרותו היא בכל הכוחות, מהתענוג ועד עקב שברגל⁹.

(1) תנחומא חוקת ג. במדבר"ר רפי"ט.

(2) יומא סז, ב. פרש"י ר"פ חוקת.

(3) עירובין סד, א (ובפרש"י).

(4) מגילה לב, א.

(5) יחזקאל כ, כה.

(6) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 130 ואילך.

(7) המשך תרס"ו ע' שכה ואילך.

(8) פסחים פח, ב.

(9) משיחת י"ט כסלו ה'תשכ"א.

- יט) עין יעקב מסכת מגילה קצט

מטעם הידוע לו. אבל כנ"ל אפשר שהוא כלו מרבינו
הזקן, ומה שאין אדמו"ר ה'צמח-צדק' מעתיק ב'אור התורה'
גם את הקטע הראשון המובא במאמר כאן - יש לומר ב'ב'
אופנים: או שמאמר זה נכתב על-ידי רבינו ה'צמח-צדק'
לפני אמירת הקטע הזה על-
ידי אדמו"ר הזקן, או
ש'ביכל' [=כך כתב יד] זה שבו
נמצאת התחלת המאמר של
אדמו"ר הזקן הגיע לידי
ה'צמח-צדק' אחר שכתב את
המאמר הנ"ל ולכן לא כתבו.
ובכל אופן תבוא עליהם
(המוציאים לאור) ברכה על
שהוציאו לאור מאמר זה. כי
על-כל-פנים בטח שהוא
מרבתינו נשיאנו, וקרוב
לודאי שהוא לרבינו הזקן
עצמו]. ומביא במאמר זה
את קשית המקרשים⁴
(ובמאמר כ"ק אדמו"ר
ה'צמח-צדק' בתחלתו⁵
העתיק את כל המקרשים
בשםם ותוכן דבריהם כו')
מהו ענין הקשת שנתחדש
אחר המבול שעל הקשת נאמר
(והוא אות ברית כו') הרי
ידוע שהקשת הוא דבר טבעי
כשהשמש זורחת בצד אחר

זאת אות הברית גו' את קשתי נתתי בענן גו' והיתה הקשת
בענן גו'¹ הקשת תהיה לזכרון. שכאשר תבא מדת הדין לקטרג עליכם,
אָרָאָה את הקשת, ואזכור את ההבטחתי "ולא יהיה עוד המבול לשחת כל
בשר". הנה ישנו מאמר על פסוקים אלה, שנדפס זה-עתה
בספר מאמרי אדמו"ר הזקן²,
וכנראה הוא לרבינו הזקן.
[בשבת פרשת תשא תשד"מ הסביר
הרבי הטעם שצריך לברוק מיהו בעל
המאמר, כיון ש"כל האומר דבר בשם
אורמו מביא גאולה לעולם". ואכן כאן
11 - במאמר מוסגר - מביא הרבי הוכחה
12 לכך שהמאמר הוא של אדמו"ר הזקן,
13 אף שישנן סיבות לומר שהוא של
14 הצמח צדק. דקטע מאמצע
15 מאמר זה הובא בדרוש כ"ק
16 אדמו"ר ה'צמח-צדק'
17 (ב'אור התורה') בשם
18 אדמו"ר ז"ל (=אדמו"ר הזקן).
19 ואפשר שמזה הקטע שבאמצע
20 המאמר הוא בשם אדמו"ר הזקן
21 משמע שגם התחלת המאמר
22 היא לאדמו"ר הזקן. אך מכל
23 מקום לא מושלל גם שהמאמר הוא של
24 הצמח צדק, ולהעיר, שגם אם
25 נאמר שהמאמר הוא
26 מה'צמח-צדק' לא יקשה מה
27 שאינו כותב בדרוש זה שנדפס
28 במאמרי אדמו"ר הזקן על קטע
29 שבאמצע שהוא מאדמו"ר
30 ז"ל (על-דרך הנ"ל ב'אור
31 התורה') שאין הכרח שיציין על
32 הקטע שהוא מאדמו"ר הזקן.
33 וכדמצינו כמה פעמים
34 שאדמו"ר ה'צמח-צדק'
35 מעתיק במאמריו את לשון
36 אדמו"ר הזקן או אדמו"ר
37 האמצעי ואינו מציין שהוא
38 העתקת הלשון אף שלפעמים
39 מציין שהוא בשם 'מצאתי'
40 כתוב' וכיוצא-בזה, אבל
41 לפעמים אינו מציין זאת,

בס"ד. שבת פרשת נח, וא"ו

מרחשון, ה'תשמ"ג

(הנחה בלתי מוגה)

זאת אות הברית גו' את קשתי נתתי בענן גו'
והיתה הקשת בענן גו'¹. הנה ישנו מאמר
על פסוקים אלה, שנדפס זה-עתה², וכנראה
הוא לרבינו הזקן. [דקטע מאמצע מאמר זה
הובא בדרוש כ"ק אדמו"ר ה'צמח-צדק' (ב'אור
התורה') בשם אדמו"ר ז"ל. ואפשר שמזה
משמע שגם התחלת המאמר היא לאדמו"ר
הזקן. ולהעיר, שגם אם נאמר שהמאמר הוא
מה'צמח-צדק' לא יקשה מה שאינו כותב
בדרוש זה על קטע שבאמצע שהוא מאדמו"ר
ז"ל (על-דרך הנ"ל ב'אור התורה') וכדמצינו
כמה פעמים שאדמו"ר ה'צמח-צדק' מעתיק
במאמריו את לשון אדמו"ר הזקן או אדמו"ר
האמצעי ואינו מציין שהוא העתקת הלשון אף
שלפעמים מציין שהוא בשם 'מצאתי כתוב'
וכיוצא-בזה, אבל לפעמים אינו מציין זאת,

מטעם הידוע לו. אבל כנ"ל אפשר שהוא כלו מרבינו
הזקן, ומה שאין אדמו"ר ה'צמח-צדק' מעתיק גם את הקטע הראשון - יש לומר ב'ב'
אופנים: או שמאמר זה נכתב על-ידי רבינו ה'צמח-צדק' לפני אמירת הקטע הזה
על-ידי אדמו"ר הזקן, או ש'ביכל' זה שבו נמצאת התחלת המאמר הגיע לידי
ה'צמח-צדק' אחר שכתב את המאמר הנ"ל. ובכל אופן תבוא עליהם ברכה
על שהוציאו לאור מאמר זה. כי על-כל-פנים בטח שהוא מרבתינו נשיאנו,
וקרוב לודאי שהוא לרבינו הזקן עצמו]. ומביא במאמר זה את קשית
המקרשים⁴ (ובמאמר כ"ק אדמו"ר ה'צמח-צדק' בתחלתו⁵ העתיק את כל
המקרשים בשםם ותוכן דבריהם כו') מהו ענין הקשת שנתחדש אחר המבול
(והוא אות ברית כו') הרי ידוע שהקשת הוא דבר טבעי כשהשמש זורחת

(1) פרשתנו ט, יב"ט. (2) ס' מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה והמועדים, ע' נז ואילך. (3) פרשתנו כרך ג' תרנב, א. וראה גם אוה"ת איכה (נ"ח ח"ב) ע' א'עא. (4) הובא גם בסה"מ תקס"ד ע' כזו (נעתק גם באוה"ת פרשתנו שם - תרמח, ב). סוד"ה את קשתי - תרנ"ד. פלח הרימון פרשתנו לא, ד. (5) תרמח, א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מהִרְקִיעַ וּבַצֵּד שִׁכְנְגְדוּ יֵשׁ עֲנָנִים הִנֵּה עַל-יְדֵי־זֶה נִרְאִים
2 גּוֹיֵי הַקֶּשֶׁת בְּעָנָנִים כִּי הִקְשֵׁת הוּא דָּבָר טַבְעִי מִתַּחֲלֵל הַבְּרִיאָה, שֶׁהִי
3 תּוֹפֵעָה זֹאת מִתְּהוֹוָה בְּכָל פַּעַם שֶׁאֵשׁ הַשֶּׁמֶשׁ עוֹבֵר בַּעֲנָן, וְדָבָר זֶה הִיא לְכַאוּרָה
4 קִיָּים עוֹד לִפְנֵי הַמְּבֹרָךְ?
5 וַיּוֹכֵן זֶה בְּהִקְדָּים בְּאוֹר עֲנָנִים
6 הָעָנָן (שֶׁעָלָיו נֶאֱמָר אֵת קִשְׁתִּי
7 נִתְּתִי) בְּרוּחַנִיּוֹת. דְּהִנֵּה⁶
8 בְּעֵנִן הָעָנָן בְּרוּחַנִיּוֹת יֵשׁ ב'
9 בְּחִינּוֹת, עֲנָנִים הָעָנָן
10 לְמַעֲלִיּוֹתָא [=לְשִׁבְחָת] הַמּוֹרָה
11 עַל בְּחִינָה נַעֲלִית בְּיֹתֵר,
12 דְּכָאֲשֶׁר מֵאִיר גָּלּוּי נַעֲלָה
13 בְּיֹתֵר שְׂאִי־אֲפֹשֶׁר לְקַבְּלוֹ
14 הִנֵּה בְּשִׁבְלִי זֶה צְרִיכִים לַעֲנֹן
15 שְׁעַל-יָדוֹ דְּוָקָא יְכוּלִים לְקַבֵּל
16 הַגָּלּוּי שֶׁהָעָנָן הֵינּוּ מוּצָע הַמִּסְיִיעַ
17 לְקַבֵּל אֶת הַגָּלּוּי. וְעַל-דֶּרֶךְ מָה
18 שֶׁכָּתוּב⁷ כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה'
19 אֱלֹקִים הַהִקְבֵּלָה בַּפְּסוּק הִיא -
20 הַשֶּׁמֶשׁ כְּמִשַּׁל לְשֵׁם הַיּוֹהָ, הַמָּגֵן -
21 מִשַּׁל לְשֵׁם אֱלֹקִים, דְּכָשֶׁם שְׂאִי
22 אֲפֹשֶׁר לְהִסְתַּכֵּל בְּשֶׁמֶשׁ אֱלֹא
23 עַל-יְדֵי מָגֵן הַמִּשְׁמֵשׁ מוּצָע
24 מִצְמִצְמָם אֶת עוֹצְמַת אֹרֶךְ הַשֶּׁמֶשׁ כְּדִי
25 שִׁיכּוּל הַבְּרִיּוֹת לִסְבֹּלוֹ שֶׁאֵם לֹא כֵן
26 תִּשְׁרֹף וְתִכְלֶה הַכֹּל, כִּן אִי־אֲפֹשֶׁר
27 לְקַבֵּל אֶת הַגָּלּוּי דְּשֶׁמֶשׁ הַיּוֹהָ
28 שֶׁמְהוּוֹה אֶת הַבְּרִיאָה כִּי־אֵם עַל-
29 יְדֵי הַמָּגֵן וְנִתְּתָה דְּשֵׁם אֱלֹקִים
30 הַמִּסְתִּיר אֶת מְקוֹר הַחַיּוֹת שֶׁבְּגוֹף
31 הַנְּבֵרָא, עַד שֶׁנִּרְאָה כְּאִילוֹ הַנְּבֵרָא הוּא
32 מִצְאֻת עֲצָמִית⁸. (וְלִכְּן לְעִתִּיד-
33 לְבֹא כָאֲשֶׁר הַקִּבְ"ה יוֹצִיא
34 חֲמָה מִנִּרְתֻקָּה הִנֵּה אֵז כּוֹ'
35 צְדִיקִים מִתְּרַפְּאִין בָּהּ, וְרֹשֵׁים נִדְּוִנִין
36 בָּהּ. [לְעִתִּיד לְבֹא וַיִּגְלַה הָאוֹר הָאֱלֹקִי
37 (וְנִמְשַׁל לְחֲמָה) הַמְהוּוֹה אֶת הָעוֹלָם,

(6) ראה ס' מאמרי אדה"ז שם (ע' נט"ס). אוה"ת שם (תרנב, א). וראה גם אוה"ת סוכות ע' א'תשכז ואילך. אוה"ת איכה (נ"ח ח"ב) ע' א'עא. פלח הרמון שם לג, א. (7) תהלים פד, יב. הובא (בנוגע לענינינו) בס' מאמרי אדה"ז שם, אוה"ת שם (תרנא, א). סה"מ תקס"ד ע' קלא. סה"מ תקס"ח ע' תסה. (8) ראה גם יהל אור עה"פ (ס"ע ש ואילך). וש"נ. שעהיחזה"א רפ"ד ואילך. (9) נדרים ח, ב. ראה שעהיחזה"א שם. (10) מקומות שנשמנו בהע' 6. וראה גם אגה"ק סכ"ט (קמט, א). תו"א חיי"ש טז, א (הובא באוה"ת שם תרנב א). (11) משפטים כד, יח. (12) ראה אוה"ת פרשתנו שם. לקו"ת ויקרא א, א ואילך. האזינו עג, א. אוה"ת האזינו ע' א'תרעא. אוה"ת סוכות שם (הנ"ל בהע' 6). (13) תהלים יח, יב. (14) ראה פע"ח שער חגהמ"צ פ"ו. סידור האריז"ל - תקון חצות (עה"פ אלקים באו גוים וגו'). תו"א יתרו (הוספות) קט, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שהוא העלם והסתר לגמרי. ומטעם זה דמו עונות ופשעים
2 לעננים, כמו שכתוב¹⁵ מחיתי כעב פשעיד וקענן חטאתיד
3 [=מחקתי את העבירות כענן המתפוגג ומתפור ברוח], פי ענן זה של
4 החטאים הוא מסך מבידיל בין ישראל לאביהם שבשמים, כמו
5 שכתוב¹⁶ עונותיכם היו
6 מבידילים ביניכם ובין ה' אלוהיכם, וכתוב
7 וכתובאר בארוכה בתניא (אגרת התשובה¹⁷) הענן
8 בזה.
9 והנה פשם שיש ב' בחינות
10 אלו בענן הרוחני (בחינת
11 הענן שענינו הגלוי, ובחינת
12 הענן שענינו בשביל להסתיר
13 ולהעלים לגמרי), ומפני שלכל
14 דבר גשמי ישנו שורש ברוחניות, לכן
15 הוא גם בענן הגשמי שיש בו
16 ב' אופנים. דישנם עננים
17 קלים שעל-ידם ודרכם אפשר
18 להסתפל ולהינות מהשמש
20 (על-כל-פנים לרגע), ויש
21 עננים המחשיכים לגמרי,
22 דעל-זה אמרו רבותינו ז"ל¹⁸
23 (פמובא במאמר¹⁹) קשה
24 יומא דעיבא פיומא דדינא
25 [=קשה יום המעונן, כיום הרין].
26 שהם בבחינת דין גבורות
27 רחמנא-ליצלן.
28 ובזה יובן ענן הקשת
29 שנתחדש אחר המבול דוקא
30 שקודם המבול אכן כלל לא היתה
31 הקשת²⁰. דלפני המבול היה
32 העולם בלתי מזוף, ולכן היו
33 העננים עבים באופן שאין אור
34 השמש יכול לחדור אותם
35 כפי שייראו אותו על-ידם,
36 ולכן לא היה אפשר שיהיו
37 גוני קשת הנוצרים כאשר אור
38 השמש עובר דרך העננים היינו שלפני
39 המבול היו העננים מחשיכים לגמרי
40 בשל עביות וגסות התחתונים (כידוע
- שהיוצרות העננים היא על ידי אד העולה מן הארץ), מה שאין-כן
אחר המבול, שעל-ידו נזדבף העולם²¹, נעשו העננים קלים יותר,
באופן שאור השמש יכול להיות נראה על-ידם בגוני הקשת.
והנה הענן הזה (שהוא בשביל הגלוי) מורה גם-כן על ענן התשובה²²,
על-דרך ענן הקטרת דיום הפפרים הפא על-ידי התשובה דיום
הפפרים. והענן הוא, דכשם שהענן בפשטות פתיב ביה²³ ואד יעלה מן
הארץ והשקה גו', שהענן (אד) פא מן הארץ, כי הוא גם-כן ענן הענן
ברוחניות המראה על העבודה מלמטה, עבודת התשובה שהתעוררות התשובה היא
מהאדם עצמו - מצד התחתון.
וכידוע²⁴ שיש ג' אורים בין
השמש לארץ, דהאור הקרוב לשמש הוא בתקף
החמימות, והאור שבאמצע הוא בתקף הקרירות, ובאור
המתחון הקרוב לארץ

(15) ישע"י, מדר, כב. 16) שם נט, ב. 17) פ"ז (צז, ב) 18) ראה תענית ח, ב. ב"מ פה, א. אוה"ת איכה (נ"ך ח"ב) ע' א'ע.
(19) מקומות שנשמנו בהע' 6. 20) מקומות שנשמנו בהע' 6. וראה גם אוה"ת ומפרשים שנשמנו לעיל בהע' 5. ד"ה את קשתי
- תרנ"ד (הנסמן לעיל בהע' 4). 21) ראה גם תו"א נח ח, ג ואילך. ובכ"מ. 22) ס' מאמרי אדה"ז פרשתנו (הנ"ל בריש
המאמר) ע' נח ואילך. 23) בראשית ב, ו. ראה ס' מאמרי אדה"ז שם. אוה"ת פרשתנו (הנ"ל) תרנא ב. לקו"ת האזינו עג,
א. 24) ראה אוה"ת פרשתנו שם (תרנא, א). סה"מ תקס"ד ע' קלא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מתפשט אור השמש גם-כן בתקף יותר, מחמת שאינו יכול
2 להתפשט יותר שחמו של השמש מתרכז בארץ והוא חוזר מן
3 הארץ, היינו שהחום החוזר הוא בחינת אור חוזר שממנו נעשה
4 ענן²⁵, שזהו ענן עבודת התשובה שכאשר האדם נמצא בתחתית
5 המדרגה (מצד חטאיו), ומשם שב
6 בתשובה, אזי דווקא בשל כך יקיים
7 אחר-כך מצוות בתוקף יותר. על דרך
8 מה שכתוב "מן המיצר" שאדם הוא
9 בדוחק, אז "עניי במרחב ייה"
10 שמתעלה יותר מערכו העצמי.
11 והנה²⁶ על-ידי עבודת
12 התשובה שבבחינת אור
13 חוזר, נעשית אחר-כך הקשת
14 שיש בה ג' גונים לכן אדום
15 וירוק, הנוצרים בקשת כאשר אור
16 השמש חוזר דרך הענן²⁷. והענן
17 הוא, דהנה עבודת התשובה
18 צריכה להיות בכל ג' הקוין
19 חסד-דין-רחמים לתקן מה
20 חסיד בתורה (תפארת - רחמים),
21 תפילה (גבורה) וגמילות חסדים
22 (חסד), [וכפי שמוסיף במאמר
23 שם: בחינת רחמים רבים].
24 ועל-ידי התשובה למטה בג'
25 בחינות אלו ממשיכים
26 למעלה את הקשת עם ג'
27 הגונים שבה, חסד-דין-
28 רחמים, שעל-ידיה מבטלים
29 את ג' הקוין דלעומת-זה [חסד
30 דין ורחמים כאשר משתמשים בהם
31 לעניי טומאה ח"ו], ובאופן
32 דמחיתי כעב ג', מחיה
33 גמורה, ובאופן של זכוף כו'.
34 וזהו מה שכתוב זאת אור
35 הברית ג' את קשתי נתתי
36 בענן שהם שני שלבים: תחילה ברית
37 ואחר-כך הקשת בענן, דעל-ידי
38 עבודת התשובה נעשה א.
39 בחינת הענן למעלותא,
40 שהעננים מביאים את כל
41 הברכות, ונתתי גשמים
- בעתם גו'²⁸, ובאופן של ברית "זאת אור הברית", שיש לזה תוקף
נצחי כמבואר להלן, דוהי משמעות הכתוב בפסוק עוד כל ימי הארץ
זרע וקציר וקר וחום קיץ וחורף גו' (ו' תקופות השנה) לא
ישבותו [לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן]²⁹. ויתירה מזו ב. את
קשתי נתתי בענן. דיש לומר
בדרך-אפשר, שבענן הקשת
שעל-ידי הענן ישנו ענן
נעלה יותר מכל הברכות
הנמשכות על-ידי הענן,
וכמבואר בכמה מקומות
במה שכתוב את קשתי נתתי
גו', קשתי דבר המוקש לי
[=דבר השווה אליו]³⁰, שזהו
למעלה מכל הגלויים אלא
הוא מוקש לי, לעצמותו
ומהותו יתברך. וכמו
שכתוב³¹ כמראה הקשת
אשר יהיה בענן וגו' הוא
מראה דמות כבוד ה'. וכל זה
הוא באופן של ברית, אשר
ענן הברית הוא³² שמאחד
את העוברים בין הברכים
להיות עוברים בתוך גוף
אחד ממש, להיות לאחדים
באחד ממש כשני אוהבים החפצים
לכרות ברית שלא תיפסק אהבתם
לעולם. לשם כך היו לוקחים עגל,
חוצים אותו לשנים, ושניהם עוברים
בין חלקיו, ובוה כמו אומרים הם:
כשם ששינינו עוברים בגוף אחד, כך
לעולם נהיה שנינו כגוף אחד. דוגמת
הקשר שבין עם ישראל לקב"ה אשר
הוא קשר נצחי שלא יינתק לעולם.
- מתפשט אור השמש גם-כן בתקף יותר, מחמת שאינו יכול
להתפשט יותר שחמו של השמש מתרכז בארץ והוא חוזר מן
הארץ, היינו שהחום החוזר הוא בחינת אור חוזר שממנו נעשה
ענן²⁵, שזהו ענן עבודת התשובה שכאשר האדם נמצא בתחתית
המדרגה (מצד חטאיו), ומשם שב בתשובה, אזי דווקא בשל כך יקיים
אחר-כך מצוות בתוקף יותר. על דרך מה שכתוב "מן המיצר" שאדם הוא
בדוחק, אז "עניי במרחב ייה" שמתעלה יותר מערכו העצמי.
והנה²⁶ על-ידי עבודת התשובה שבבחינת אור חוזר, נעשית אחר-כך הקשת שיש בה
ג' גונים²⁷. והענן הוא, דהנה עבודת התשובה צריכה להיות בכל ג'
הקוין חסד-דין-רחמים [וכפי שמוסיף במאמר שם: בחינת רחמים רבים],
ועל-ידי התשובה למטה בג' בחינות אלו ממשיכים למעלה את הקשת עם ג'
הגונים שבה, חסד-דין-רחמים רבים, שעל-ידיה מבטלים את ג' הקוין דלעומת-זה,
ובאופן דמחיתי כעב גו', מחיה גמורה, ובאופן של זכוף כו'.
וזהו מה שכתוב זאת אור הברית גו' את קשתי נתתי בענן, דעל-ידי עבודת
התשובה נעשה בחינת הענן למעלותא, שהעננים מביאים את כל הברכות, ונתתי
גשמים בעתם גו'²⁸, ובאופן של ברית, דעוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחום גו' (ו'
תקופות השנה) לא ישבותו²⁹. ויתירה מזו את קשתי נתתי בענן. דיש לומר בדרך-אפשר,
שבענן הקשת שעל-ידי הענן ישנו ענן נעלה יותר מכל הברכות הנמשכות על-ידי הענן,
וכמבואר בכמה מקומות במה שכתוב את קשתי נתתי גו', קשתי דבר המוקש לי³⁰, שזהו למעלה מכל
הגלויים אלא הוא מוקש לי, לעצמותו ומהותו יתברך. וכמו שכתוב³¹ כמראה
הקשת אשר יהיה בענן וגו' הוא מראה דמות כבוד ה'. וכל זה הוא באופן של ברית,
אשר ענן הברית הוא³² שמאחד את העוברים בין הברכים להיות עוברים בתוך גוף אחד
ממש, להיות לאחדים באחד ממש.

(25) ראה בארוכה אוה"ת וסה"מ תקס"ד שם. (26) ראה ס' מאמרי אדה"ז שם (ס"ע נג ואילך). (27) ראה זח"א צח, ב. ובכ"מ.
אוה"ת בראשית כא, ב ואילך. ובכ"מ. (28) בחוקותי כו, ג. (29) פרשתנו ח, כב. (30) ב"ר פל"ה, ג. (31) יחזקאל א, כח.
(32) לקו"ת נצבים מר, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וּבָזָה יוֹכֵן מָה שֶׁפְּתוּב בְּזֵהר³³ (הוּבָא גַם בְּדְרוּשֵׁי כ"ק
2 אֲדַמּוּר מֵהַר"ש³⁴) לֹא תִצְפִּי לְרַגְלֵי מְשִׁיחַ עַד דִּיתַחֲזִי
3 הָאֵי קָשָׁת בְּעֵלְמָא מִתְקַשְׁטָא בְּגוּנֵי נְהִירִין [= לא תצפה (מלשון
4 ראייה) לביאת משיח עד שתהיה הקשת נראת בעולם מקושטת בגווני
5 מאירים], כִּי עֲנִין הַקָּשֶׁת מוֹרָה
6 עַל עֲבֹדַת הַתְּשׁוּבָה פִּנ"ל, 1 וּבָזָה יוֹכֵן מָה שֶׁפְּתוּב בְּזֵהר³³ (הוּבָא גַם
7 וּבְכָל ג' הַקְּנִים הַנֶּרְמָזִים 2 בְּדְרוּשֵׁי כ"ק אֲדַמּוּר מֵהַר"ש³⁴) לֹא
8 בְּגוּנִים פִּנ"ל, וְלִכְן אַז תִּצְפֶּה 3 תִּצְפִּי לְרַגְלֵי מְשִׁיחַ עַד דִּיתַחֲזִי הָאֵי קָשָׁת
9 לְרַגְלֵי מְשִׁיחַ, כִּי עֲנִינוּ שֶׁל 4 בְּעֵלְמָא מִתְקַשְׁטָא בְּגוּנֵי נְהִירִין, כִּי עֲנִין הַקָּשָׁת
10 מְשִׁיחַ הוּא עֲנִין הַתְּשׁוּבָה, 5 מוֹרָה עַל עֲבֹדַת הַתְּשׁוּבָה פִּנ"ל, וּבְכָל ג' הַקְּנִים
11 מְשִׁיחַ אֲתָא לְאַתְבָּא צְדִיקָא 6 הַנֶּרְמָזִים בְּגוּנִים פִּנ"ל, וְלִכְן אַז תִּצְפֶּה לְרַגְלֵי
12 בְּתִיּוּבְתָא³⁵ [= משיח בא להחזיר 7 מְשִׁיחַ, כִּי עֲנִינוּ שֶׁל מְשִׁיחַ הוּא עֲנִין הַתְּשׁוּבָה,
13 אֵת הַצְדִּיקִים בַּתְּשׁוּבָה. אֵף שֶׁלֹּא חֲטָאוּ 8 ח"ו, יְרוּמָם אוֹתָם וַיִּגְלָה בָּהֶם גַּם אֵת
14 מַעֲלַת הַתּוֹקֵף שֶׁל עֲבֹדַת תְּשׁוּבָה], 9 יְדֵי שְׂמֹגְלִים אֵת 'נִיצוּץ מְשִׁיחַ' שֶׁבְּכָל צְדִיק,
10 עֲנִין הַתְּשׁוּבָה, עַל-יְדֵי-זֶה מִתְגַּלָּה מְשִׁיחַ הַכֶּלְלִי.
11 וַיְהִי-רָצוֹן שְׁעַל-יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ וְעֲבֹדָתָנוּ בְּזִמְן
12 הַגָּלוּת בְּכָל־ל³⁶, וּבִפְרָט עַל-יְדֵי 13 לְמוֹד עֲנִינִים אֱלוּ בַּתּוֹרָה, יְהִיָּה בַּחֲיִנַּת זְכָרוֹן
14 לְמַעֲלָה מִכָּל־לֹת הַבְּרִית דְּנַח, וּבִפְרָט עֲנִין הַקָּשָׁת 15 שֶׁבָּזָה, דְּהַזְכָּרוֹן דְּנַח מוּבָא גַם בְּפִסּוּקֵי זְכָרוֹנוֹת
16 דְּרָאשֵׁי-הַשָּׁנָה, כִּי הוּא בַּחֲיִנַּת זְכָרוֹן נֶצְחִי, שֶׁהוּא 17 קָשׁוֹר עִם עֶצֶם נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל (פְּמִבּוּאָר
18 בְּמֵאמְרֵי כ"ק אֲדַמּוּר נִשְׁמַתוֹ-עַד³⁷), דְּעֲנִין זֶה 19 שֶׁהוּא בְּפִסָּא וּבִכְסוּי בְּרָאשֵׁי-הַשָּׁנָה³⁸ וְנִמְשָׁף
20 אַחֲרֵ-כֵן בְּעֵנן הַקְּטָרֶת דְּיוֹם הַכַּפָּרִים, שְׁנִקְרָא³⁹ 21 בְּשֵׁם אַחַת בְּשָׁנָה, וְעַד שְׂמִמָּאָה קוֹלוֹת⁴⁰ שֶׁל
22 הַתְּקִיעוֹת דְּרָאשֵׁי-הַשָּׁנָה נִמְשָׁף בְּסִכּוֹ דְּסָפָה, סִכּוֹ 23 בְּגִמְטְרִיא מֵאָה⁴¹, אֲשֶׁר הִסְפֵּה נִקְרָאת כֵּן עַל-שֵׁם
24 סִכְכָּה⁴², וְעַל-יְדֵי-זֶה זֻכִּים בְּקָרוֹב מִמֶּשׁ לִישָׁב בְּסִכַּת עוֹרוֹ שֶׁל לִיְהִיָּה⁴³ סִכַּת
25 שְׁלוֹם⁴⁴, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צְדִיקָנוּ.
26 וַהֲנִיָּה נִתְבָּאֵר לְעִיל, שֶׁפֶּאֶשֶׁר גּוּנֵי הַקָּשָׁת הֵם בְּהִירִים צָרִיף לְצַפּוֹת לְרַגְלֵי
27 שֶׁל מְשִׁיחַ, וּבִפְרָט בְּעֵקֶבְתָּא דְּמְשִׁיחָא פֶּאֶשֶׁר מְטוּ רַגְלִין בְּרַגְלִין⁴⁵
28 [דְּעֲנִין הַרְגְּלִין] קָשׁוֹר גַּם עִם 29 עֲנִין ג' רַגְלִים, שְׂאֵז הִיא
30 נִתְחִי בְּעֵנן, דְּהַזְכָּרוֹן דְּנַח מוּבָא 31 גַּם בְּפִסּוּקֵי זְכָרוֹנוֹת דְּרָאשֵׁי-
32 הַשָּׁנָה שְׁמוֹרִים בַּתְּפִילַּת מוֹסֵף, כִּי 33 הוּא בַּחֲיִנַּת זְכָרוֹן נֶצְחִי,
34 שֶׁהוּא קָשׁוֹר עִם עֶצֶם נְשָׁמוֹת 35 יִשְׂרָאֵל (פְּמִבּוּאָר בְּמֵאמְרֵי
36 כ"ק אֲדַמּוּר נִשְׁמַתוֹ-עַד³⁷) 37 (הַרְבֵּי הַרְשֵׁב) שֶׁגַּם אִם נִתְרַחֲקוּ עַל-
38 יְדֵי הַעֲוֹנוֹת, הַזְכָּרוֹן דְּנַח מִזְכִּיר שִׁישׁ

(33) ח"א עב, ב. וראה גם שערי אורה מד, רע"ב. אוה"ת בראשית הנסמן לעיל בהע' 27. ד"ה את קשתי - תרנ"ד (הנסמן לעיל בהע' 4 ובהע' 20). (34) והחרים תרל"א ע' סט (רד"ה ולהבין ביאור הדברים). (35) הובא בלקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. ובכ"מ. וראה זח"ג קנ"ג, ב. (36) ראה תניא רפ"ז. (37) ד"ה דרשו ה' בהמצאו - עדר"ת (המשך בששה"ק תער"ב ח"א ע' תז ואילך). (38) ראה סדור רלה, ב. ובכ"מ. (39) אחרי טו, לר, ועוד. (40) ראה מג"א ושו"ע אדה"ז ר"ס תקצ"ו. (41) מ"ח ופע"ח שער הסוכות. וככה תרל"ז ספצ"א. וראה תולדות ע' שג. (42) ראה רש"י סוכה ב, א ד"ה ושחמתה. יב, א ד"ה כשרין. (43) ב"ב עה, א. (44) ראה אוה"ת פרשתנו תרלח, ב. ובכ"מ. (45) זח"ב רנח, א. וראה מק"מ שם.

שבת פרשת נח, וא"ו מרחשון, ה'תשמ"ג

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המקדש. ולעתיד לבוא יהיה ענין זה בכל שבת וראש
2 חודש, וכדאיתא בילקוט⁴⁶ (פמבואר ילקוט זה במאמר
3 כ"ק אדמו"ר נשמתו-ע"ן⁴⁷) שאז יבואו בכל שבת ובכל
4 חודש, וזה יהיה על-ידי העננים דקדשה כו', וכמו
5 שכתוב⁴⁸ מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל
6 ארבותיהם, [מי הם בני הגולה
7 אשר ממחרים לשוב, כעננים יעופו
8 וכיונים החוזרים אל השוכן], ועד
9 שיהיה וארו [והנה] עם ענני
10 שמאי⁴⁹ הנאמר על ביאת משיח
11 שמגיע עם גמר עבודת התשובה
12 הנמשלת לענני השמים], הנה אז
13 צריכין לצפות לרגלי משיח,
14 אשר בקרוב ממש יהיה
15 ואתם תלקטו מן הגלויות לאחד
16 אחד בית ישראל⁵⁰, דכל
17 אחד ואחד מישאל בפני
18 עצמו יבוא עם ענני שמאי,
19
- לעלות לבית המקדש וכשם שבא לראות כף בא לראות⁵¹
בגלוי, בגאולה האמתית והשלמה. וטועמיה חיים זכו
שעוד בערב שבת צריך לטעם מכל תבשיל שיהיה
לעתיד⁵², ולכן גם לפני-זה צריך להיות והיו מלכים
אומנין גו'⁵³ [=מלכי האומות
יעסקו בגדולי בנין], עד שנוקה
בקרוב לגאולה האמתית
והשלמה, וארו עם ענני
שמאי, על-ידי משיח צדקנו.
- לבית המקדש. ולעתיד לבוא יהיה ענין זה בכל
שבת וראש חודש, וכדאיתא בילקוט⁴⁶ (פמבואר
ילקוט זה במאמר כ"ק אדמו"ר נשמתו-ע"ן⁴⁷)
שאז יבואו בכל שבת ובכל חודש, וזה יהיה
על-ידי העננים דקדשה כו', וכמו שכתוב⁴⁸ מי אלה
כעב תעופינה וכיונים אל ארבותיהם, ועד שיהיה וארו עם
ענני שמאי⁴⁹, הנה אז צריכין לצפות לרגלי
משיח, אשר בקרוב ממש יהיה ואתם תלקטו לאחד אחד
בית ישראל⁵⁰, דכל אחד ואחד מישאל בפני עצמו יבוא עם
ענני שמאי, אשר בקרוב ממש יהיה ואתם תלקטו מן הגלויות
לאחד אחד בית ישראל⁵⁰, דכל אחד ואחד מישאל בפני
עצמו יבוא עם ענני שמאי, אשר בקרוב לגאולה האמתית והשלמה,
וארו עם ענני שמאי, על-ידי משיח צדקנו.

(46) ישע"י רמז תקיד. (47) ד"ה שלש פעמים בשנה - סה"מ תרע"ח ע' קעג. (48) ישע"י ס, ח. (49) דניאל ז, יג. (50) ישע"י כז, יב. (51) חגיגה ב, א. רש"י ותוס' שם. (52) ראה לקו"ש חט"ו ע' 282. וש"נ. (53) ישע"י מט, כג.

המשך ביאור למסכת עירובין ליום שבת קודש עמ' א

גמרא

- 1 בינו דאמר ברישא שב'ארבעה על ארבעה בתוך עשרה יכולים
2 לערב יחד, במילא אלא דענא - אני יודע דכל שהוא פחות
3 מארבעה ולמעלה מעשרה, לא - אין מערבים יחד. מתרצת הגמרא:
4 הא - הסיפא ששנינו בה 'למעלה מעשרה מערבין שנים', קא
5 משמע לו - באה להשמיענו, דענא - הטעם שלא יכולים לערב
6 יחד, משום דבוליה - שכל חלל החלוק הוא למעלה מעשרה,
7 ולפיכך אינם יכולים לערב יחד, כי יש תחתיו מחיצת עשרה
8 שמפרידה בין החצרות, אבל אם מקצתו של החלוק ואפילו משהו
9 ממנו בתוך עשרה, מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד. אך אילו
10 היה שונה את הרישא בלבד, הייתי אומר שכל שיש מהחלוק
11 ואפילו מקצתו, למעלה מעשרה אינם מערבין יחד, שכדי לערב
12 עירוב אחד, צריך שיהא החלוק כולו בתוך עשרה, לכן שנה בסיפא
13 שאם הוא למעלה מעשרה אינם מערבין אחד, להשמיענו
14 שדוקא אם כולו למעלה מעשרה, אך אם מקצתו בתוך עשרה,
15 אם רוצים מערבין אחד.
16 הגמרא מביאה ברייתא ששנינו בה בפירוש כמו שביארנו את
17 הדידוש של הסיפא של המשנה: תנינא - שנינו במשנה, להא דתני
18 רבנן - מה ששנו חכמים בברייתא, חלון שבכותל שבין שתי
19 חצירות, בולו למעלה מעשרה ומקצתו בתוך עשרה, או בולו בתוך
20 עשרה ומקצתו למעלה מעשרה, מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד,
21 הרי מפורש בברייתא, שאפילו מקצתו בתוך עשרה, מערבין עירוב
22 אחד אם רצו.
23 מקשה הגמרא על הברייתא: השתא - ומעתה יש לתמוה, שאם
24 בולו למעלה מעשרה ומקצתו בתוך עשרה, אמרת מערבין שנים ואם
- שנינו במשנה, שאם אין בחלון ארבעה על ארבעה טפחים
מערים שנים. מבררת הגמרא: ליקא - האם נאמר שמשנתנו
ששנתה שאם אין בחלון, ארבעה על ארבעה טפחים לא ניתן
לערב בין שתי החצירות, תנן סתמא - שנתה וסתמא רבנן שמעון
בן גמליאל, דאמר, (לעיל ט), כל פחות מארבעה בלבד דמי - כל
מקום שיש בין שני חלקי מחיצה אור שיהא פחות מארבעה
טפחים רואים אנו אותו כסתום, ולפיכך אם אין בחלון ארבעה
אינו יכול להחשב כפתח, שהרי הוא נחשב כסתום, אבל לחכמים
החולקים עליו וסוברים שלבוד הוא עד שלשה טפחים, אפילו אם
יהיה החלון פחות מארבעה על ארבעה, אם אך יהיה בו שלשה
על שלשה טפחים יוכלו לערב ביניהם, כי אינו נחשב כסתום ויש
כאן פתח. מבארת הגמרא: אפילו תיקא - (תאמר) שמשנתנו
נשנתה רבנן, יש לומר שבמשנתנו אף הם מודים שכל שהחלון
פחות מארבעה אינו מועיל לשמש כפתח, שעד כאן לא פליגי -
לא נחלקו רבנן עליה דרבן שמעון בן גמליאל, אלא לענין לבדוין -
עד כמה נאמר דין 'לבדו' אבל לענין פתחא - לענין שיחשב פתח,
אפילו רבנן מודו דאי איתא - (יש) ארבעה על ארבעה, חשיב - נחשב
פתח, ואי לא - ואם אין בו ארבעה על ארבעה, לא חשיב - אינו
נחשב פתח, כי אינו ראוי לשימוש, והרי הוא כמו שאינו.
שנינו בסיפא של המשנה: אם היה החלון פחות מארבעה וכו', או
למעלה מעשרה, מערבין שנים ואין מערבין אחד. מקשה הגמרא:
פשיטא - הלא פשוט הדבר שבפחות מארבעה ובגובה מעשרה
אינם מערבין יחד, שהרי מדברי המשנה עצמה יש לשמוע זאת,

בס"ד. שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח וער"ח מרחשון, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

...ב. ומזה מובן גם בנוגע לסדר עבודת האדם:

יהודי צריך להתחיל עבודתו מלמטה למעלה, באופן מסודר: לכל לראש צריכה להיות עבודתו בטבע, בעולם, ולאח"ז מתעלה למעלה מהעולם, למעלה מהטבע – שהרי ענין העבודה הוא באופן ד"סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה⁷. וכמו בעבודה דק"ש, שהתחלה היא "בכל לבבך ובכל נפשך"⁸, ורק לאח"ז באים ל"בכל מאדך"⁸, בלי גבול.

וזהו גם הסדר שתחילה בא שבת בראשית, שבפרשה זו מסופר אודות בריאת העולם ע"פ הטבע, באופן ש"זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישובתו"⁹ – שזוהי התחלת העבודה בעולם ע"פ טבע; ולאח"ז באים לענין דמברכים החודש, שהו"ע שלמעלה מהטבע – שהרי קידוש החודש נעשה ע"י ב"ד, וגם באופן ד"אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין"¹⁰, כיון שלב"ד יש כח לשנות את הטבע¹¹ שיהי' כפי הפס"ד שלהם, להיותם "בעלי בתים" על הטבע, גם טבע דקדושה; ומזה מובן שענין החודש מורה על עבודה שלמעלה מהטבע, שבאה לאחרי העבודה המסודרת דשבת בראשית.

ג. ובפרטיות יותר:

שבת בראשית בא לאחרי חודש תשרי, שבו היו כל הימים טובים דר"ה יוהכ"פ סוכות שמע"צ ושמיח"ת, שבהם היתה העבודה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה – מצד פנימיות הנפש ועד לעצם הנפש, וכדברי רבינו הזקן¹² בפירוש מאמר רז"ל¹³ "כאן ביחיד", שאז נעשית עבודתו של יהודי מצד בחי' יחיד שלמעלה מכל עניני מדידות והגבלות.

ואילו בשבת בראשית מתחילה העבודה המסודרת של כל השנה באופן ש"יעקב הלך לדרכו"¹⁴ – שהרי שבת בראשית היא התחלת כל השנה, ולא רק התחלה, אלא גם "ראש", כמודגש בשם "בראשית" (ד"שמא מילתא היא"¹⁵) שיש בו אותיות "ראש", וכשם שה"ראש" כולל את החיות של הגוף וכל אבריו, וגם לאחרי שהאברים נמצאים במקומם נמשך להם חיות מהראש, כמו"כ כולל שבת בראשית וממשיך חיות לכל שבתות השנה, ועל ידם לכל ימי השנה, שהרי מיום השבת "מתברכין כולוהו יומין"; וכיון שבמשך כל השנה צריכה להיות העבודה באופן מסודר, צריכה גם העבודה דשבת בראשית להיות באופן כזה.

ובזה מתבטא החילוק בין חודש תשרי לשבת בראשית – שבחודש תשרי כל הענינים הם ענינים כלליים¹⁶ באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, ואילו שבת בראשית הוא גם שבת כללי¹⁷, אבל זהו כלל על העבודה המסודרת של כל השנה.

ד. אבל עפ"ז נמצא לכאורה שהעבודה של שבת בראשית אינה שייכת לחודש תשרי, שהרי העבודה של חודש תשרי אינה עבודה מסודרת, וכמרומו בשם החודש: "תשרי", שהוא ע"פ סדר דתשר"ק, שזהו"ע

(סה"ש תרצ"ו ע' 43). וש"נ.

15) ראה ברכות ז, ב. יומא פג, ב. זהר ח"א ו, סע"א. ח"ב קעט, סע"ב. ועוד.

16) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חנ"א ע' 254. וש"נ.
17) ראה גם שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון תשכ"ח ס"ב (תורת מנחם – התועדויות שם ריש ע' 199). – התועדויות חנ"ח ע' 69. וש"נ.

7) ויצא כח, יב.

8) ואתחנן ו, ה.

9) נח ח, כב.

10) ר"ה כה, א.

11) ראה ירושלמי כתובות פ"א ה"ב. וש"נ.

12) ראה לקו"ת תבוא מג, סע"ד. ובכ"מ.

13) ר"ה יח, א. וש"נ.

14) ויצא לב, ב. וראה שיחת ש"פ בראשית תרצ"ו ס"ג

- 1 עבודת התשובה, ולא כמו "חודש האביב"¹⁸, שהוא ע"פ סדר הא"ב¹⁹; ואילו בשבת בראשית צ"ל עבודה
2 מסודרת?
- 3 וגם אינו מובן: כיצד תובעים מיהודי, שלאחרי העבודה שלמעלה ממדידה והגבלה בחודש תשרי,
4 הנה בבוא שבת בראשית, תהי' עבודתו בענין הטבע, ובעבודה מסודרת?!
- 5 אך הענין הוא – שענינו של שבת בראשית הוא להמשיך את הענינים שלמעלה ממדידה והגבלה
6 שבחודש תשרי בעבודה המסודרת של כל השנה, כך, שגם העבודה המסודרת של שבת בראשית, להיותה
7 מיד לאחר חודש תשרי, לאחר העבודה דר"ה, עשי"ת, יוהכ"פ, ד' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות, סוכות,
8 שמע"צ ושמח"ת, עבודה שלמעלה ממדידות והגבלות – הרי היא באופן אחר לגמרי ובאופן נעלה יותר.
9 ה. ויש להוסיף בזה, שהעילוי של שבת בראשית לאחר עבודת חודש תשרי, הוא באופן נעלה יותר
10 גם לגבי שבת בראשית שלאחרי חודש תשרי בשנה שעברה.
- 11 וע"ד שמצינו בנוגע ליצי"מ, ש"בכל דור ודור ובכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא
12 יצא היום ממצרים" (כמ"ש בתניא²⁰) – דלכאורה אינו מובן: כיון שאתמול כבר יצא ממצרים, איך יכולה
13 להיות היציאה ממצרים גם היום?! – וידוע הביאור בזה, שכיון שעבודת האדם צריכה להיות באופן
14 ד"לכו מחיל אל חיל"²¹, הנה ביום זה צריך להגיע לדרגא נעלית יותר בעבודה, כך, שהמעמד ומצב
15 שהי' נחשב אתמול ליציאה ממצרים, נחשב ל"מצרים" לגבי מדריגתו ביום זה, ולכן צריך לצאת גם מזה²².
16 וכפי שמצינו בענין "בכל מאדך"⁸ (לשון יחיד), מאד שלך²³ – שאין זה אצל כולם בשוה, אלא יכול
17 להיות שלגבי הדרגא שלו הרי זה נחשב ליציאה מכל ההגבלות, ונקרא בלי גבול, אבל לגבי מי שלמעלה
18 ממנו הרי זה עדיין מדידה והגבלה. וכן הוא (לא רק לגבי מישהו אחר, אלא גם) אצלו גופא – שלגבי
19 מצבו הקודם הרי זו יציאה מההגבלות, יציאה ממצרים, ואילו לגבי מדריגתו היום הרי זה עדיין מדידה
20 והגבלה, "מצרים".
- 21 וכן הוא גם בנוגע לשבת בראשית, שהחידוש בעבודה המסודרת בעולם לאחר העבודה שבחודש
22 תשרי בשנה זו, הוא באופן נעלה יותר מכמו שהי' בשנה שעברה.
- 23 ו. וכיון שהתורה שהיא "תורת חיים" תובעת זאת מיהודי, הרי בודאי יש נתינת כח למעלה על כל
24 זה, ולכן צריכים לנצל זאת, כדי שלא לגרום ח"ו ענין הפכי מזה ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא
25 ברא דבר אחד לבטלה"²⁴.
- 26 ובפשטות – לנצל את כל הכחות עבור כל עניני העבודה, הן בעניני "ערב", שהם עניני הרשות
27 (ולמטה מזה), והן בעניני "בוקר", שהם עניני התומ"צ, ובאופן שמשניהם עושים "יום אחד"²⁵: "יום"
28 – שהו"ע האור, כמ"ש²⁵ "ויקרא אלקים לאור יום", ו"יום אחד" – לא יום ראשון וכו', אלא "יום אחד",
29 כמו יוהכ"פ²⁶, ש"הקב"ה יחיד בעולמו"²⁷ (למעלה גם מ"אחד").
- 30 ועד שע"י העבודה פועלים קיום היעוד²⁸ "ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד", "כשאני נכתב אני
31 נקרא"²⁹, והיינו, ששם הוי', הי' הוה ויהי' כאחד³⁰, שלמעלה מהעולם, יאיר בגילוי, ויומשך בעולם באופן
32 של אורה, בטוב הנראה והנגלה.

* * *

33

(18) בא יג, ד. ועוד.
(19) ראה זח"ב קפז, א. וראה גם תורת מנחם – התוועדיות
חל"ט ע' 226. וש"נ.
(20) רפמ"ז. – מפסחים קטז, ב (במשנה).
(21) תהלים פד, ח.
(22) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות ח"ד ע' 225 ואילך.
וש"נ.
(23) ראה תו"א מקץ לט, ריש ע"ד. ובכ"מ.
(24) שבת עז, ב.
(25) פרשתנו א, ה.
(26) ראה ב"ר פ"ג, ח.
(27) ב"ר שם. הובא בפרש"י עה"פ.
(28) זכרי' יד, ט.
(29) פסחים נ, סע"א. וש"נ.
(30) זח"ג רנז, סע"ב. פרס ש"א פ"ט. שו"ע אדה"ז רס"ה.
תניא שעהי"א פ"ד (פב, א). ובכ"מ.

ז. דובר לפני חודש תשרי³¹, אודות הקושי לפעול בעצמו לשנות את הרגילות שהיתה עד עתה —
 שהרי לפני חודש אלול ה' סדר העבודה באופן ד"רודי לי ואני לו³², ואילו בחודש אלול דורשים מיהודי
 שתחילה צ"ל הענין ד"אני לדודי" ולאח"ז "ודודי לי"³³ — שכן, שינוי הרגילות הו"ע הכי קשה, וכמובן
 מהמבואר בתניא³⁴ שבזה מתבטא החילוק בין "עובד אלקים" ל"אשר לא עבדו"³⁵, דאף ששניהם צדיקים,
 הנה דוקא ע"י שינוי הרגילות נעשה "עובד אלקים".

ועד"ז תובעים מיהודי גם בשבת בראשית לשנות את רגילותו — שכל הענינים שהיו במשך חודש
 תשרי באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, צריך להמשיכם בעולם בעבודה מסודרת במשך כל השנה.

אבל אעפ"כ, מובן, שהעבודה דשבת בראשית להמשיך בכל השנה את התנועה שלמעלה ממדידה
 והגבלה שבחודש תשרי, קלה יותר מאשר העבודה דחודש אלול, כי, בחודש אלול צריכים לצאת מהמעמד
 ומצב שהי' עד עתה, ולהתחיל סדר חדש בעבודה, משא"כ בשבת בראשית צריכים רק להשאר במעמד
 ומצב שבו עמדו בחודש תשרי, ולהמשיכו בעבודה המסודרת של כל השנה.

ח. ונוסף לענין דשבת בראשית ישנו גם הענין דמברכים החודש:

ענין החודש הוא למעלה מטבע העולם (כנ"ל ס"א).

ובהקדמה: גם בשבת עצמו ישנו הן ענין הטבע — "זכר למעשה בראשית", והן ענין שלמעלה מהטבע
 — "זכר ליציאת מצרים"³⁶, וכמבואר³⁷ שזהו החילוק בין ענין השבת שנזכר בלוחות ראשונות לענין
 השבת שנזכר בלוחות שניות. וזהו גם החילוק בתפלות דשבת³⁸, שלפעמים אומרים "זכר למעשה
 בראשית" — מצד ענין השבת הקשור עם העולם, ולפעמים אין אומרים "זכר למעשה בראשית" — מצד
 ענין השבת שלמעלה מהעולם; אבל בכללות — קשור השבת עם ענין הטבע. ואילו חודש — הו"ע
 שלמעלה מהטבע.

וכידוע שענינו של ר"ח הוא יחוד שמשא וסיהרא³⁹, והיינו, שמאיר הגילוי ד"שמש הוי"⁴⁰ שלמעלה
 מ"אלקים" בגימטריא הטבע⁴¹; וענינו של שבת מברכים החודש הוא — המשכת הברכה על עניני העבודה
 שלמעלה מטבע העולם.

והענין בזה — שלא מספיקה העבודה בעניני העולם, באופן שהוא מושל ושולט על טבע העולם, אלא
 צריכה להיות גם עבודה באופן שנמצא במעמד ומצב שלמעלה מהעולם לגמרי; ולא זו בלבד שפועל
 זאת על עצמו, אלא גם על חלקו בעולם, כך, שכל עניני העולם בטלים אליו, ולא רק באופן של הכרח,
 שזהו ענין של ממשלה, אלא באופן של מלוכה — "מלכותו ברצון קבלו עליהם"⁴².

ובכללות — שלא מספיקה העבודה בעניני הרשות, מותר וכשר, באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם
 שמים"⁴³, ויתירה מזה: "בכל דרכיך דעהו"⁴⁴ (לא רק "לשם שמים", שזהו רק הכנה לקדושה, אלא
 שבעניני העולם ("דרכיך") גופא ישנו הענין ד"דעהו"⁴⁵), אלא צריכה להיות גם העבודה בעניני התומ"צ
 שלמעלה מהעולם.

[ולהעיר, שמצד ענין התשובה גדלה אמנם מעלת העבודה ד"בכל דרכיך דעהו" יותר מהעבודה

(40) ע"פ תהלים פד, יב. וראה תניא שעהיחזה"א רפ"ד.
 ובכ"מ.

(41) פרדס ש"יב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל
 (קכא, ב). ש"ה פט, א. קפט, א. שח, ב. שו"ת חכ"צ סי"ח. תניא
 שעהיחזה"א רפ"ו.

(42) נוסח תפלת ערבית. וראה לקו"ת דרושי ר"ה נו, סע"ב
 ואילך. ובכ"מ.

(43) אבות פ"ב מ"ב.

(44) משלי ג, ו.

(45) ראה לקו"ש ח"י ע' 104. וש"נ.

(31) שיחת ש"פ ראה, מבה"ח אלול תשכ"ט סי"ח ואילך
 (תורת מנחם — התוועדויות חנ"ז ע' 292 ואילך).

(32) שה"ש ב, טז.

(33) שם ו, ג.

(34) פט"ו.

(35) מלאכי ג, יח. וראה חגיגה ט, ב.

(36) ראה גם לקו"ש ח"ב ס"ע 111 ואילך, ובהנסמן שם.

(37) ראה מט"מ סת"ז.

(38) ראה שער הכולל פ"ז סכ"ט.

(39) אוה"ת בא ע' רנב. וראה סה"ל (דא"ח להצ"צ) ערך לבנה

ע' ת ואילך. וש"נ.

- 1 דתומ"צ, אבל מצד עבודה מסודרת ד"אדם ישר"46, גדלה מעלת העבודה דתומ"צ על העבודה ד"בכל
2 דרכיך דעהו", וכ"ש על העבודה ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים".
- 3 וגם בעבודה בעניני התומ"צ צריך להמשיך את התנועה שלמעלה ממדידה והגבלה שבחודש תשרי
4 – כמודגש בכך שהנתינת כח לברכת חודש מרחשון היא מברכתו של חודש תשרי, כמשנת"ל לפני חודש
5 תשרי47 אודות תורת הבעש"ט48 ש"החודש השביעי . . הקב"ה בעצמו מברכו בשבת מברכים שהוא השבת
6 האחרון דחודש אלול, ובכח זה ישראל מברכים את החדשים י"א פעמים בשנה".
- 7 ט. וכאן המקום להשלים מה שדובר אז – שהרי יש כאלו שנוסעים מכאן, ובודאי לא כדאי שיסעו
8 עם קושיא! ...
- 9 המשך הביאור בענין ברכת החודש, שאף ש"אינ"49 זה קידוש ב"ד, אלא שמודיעים להעולם מתי
10 ר"ח"50, הרי כיון שנתקנה לאחר ובשייכות לביטול קידוש החודש, מובן ששייכת גם לקידוש החודש
11 (ולכן לכמה מנהגים51 "מבקשים רחמים על החכמים בהכרזת ר"ח . . מפני שהן היו מקדשים החודש"52),
12 שבו הי' כלול גם ענין הברכה, ולאחר שבטל קידוש החודש, תיקנו שתהי' עכ"פ ברכת החודש53 – נכלל
13 בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בלקו"ש ח"ט ע' 187 ואילך.
- 14 י. ובזה גופא יש מעלה מיוחדת כאשר ר"ח חל ביום ראשון, וביום הש"ק מפטירין "מחר חודש":
15 בהטעם שר"ח אינו נקרא "יום המעשה"54, אע"פ שמותר בעשיית מלאכה (ורק הנשים נוהגות שלא
16 לעשות מלאכה, כנ"ל55), מבואר באוה"ת בדרושי מחר חודש56, שבר"ח מקבלת המלכות מבחי' שלמעלה
17 מענין המעשה – בחי' החכמה (שהיא אמנם שרש כל הנבראים, אבל היא למעלה מהם), ולא כמו בימי
18 המעשה, שבהם מקבלת המלכות מבחי' המדות (ז"א).
- 19 אמנם, גם בר"ח שהמלכות מקבלת מבחי' החכמה, הרי זה באמצעות ז"א57. אבל כאשר ר"ח בא מיד
20 לאחר יום הש"ק, שענינו בחי' החכמה (קדש מלה בגרמי58) – אזי מקבלת המלכות מבחי' החכמה שלא
21 באמצעות ז"א.
- 22 והחילוק באופן קבלת המלכות מבחי' החכמה עצמה או באמצעות ז"א – הוא ע"ד החילוק באדם
23 שמדבר דברי הרגש, אהבה ויראה כו', או שמדבר דברי חכמה.
- 24 ומזה מובן גודל העילוי דמחר חודש, שאז מקבלת המלכות מבחי' החכמה עצמה (שלא באמצעות ז"א)
25 – שהרי ידוע שדוקא ב(כתר ו)חכמה מאיר ואו"ס בקירוב מקום59 (כמשנ"ת במאמרים שלפנ"ז60),
26 משא"כ כשהמשכה היא באמצעות ז"א, הרי זה באופן של ריחוק מקום.
- 27 וענין זה קשור גם עם ר"ה – כי, הקביעות דר"ח מרחשון ביום ראשון היא כאשר ר"ה חל בשבת.

שבלי הלקט סק"ע) – בגלל שבר"ח לא נמצאים בביהכ"ס ריבוי
אנשים כמו בשבת (שהרי ר"ח מותר במלאכה, ורק הנשים נהגו
שלא לעשות מלאכה בר"ח (טושו"ע או"ח שם)).

(54 ראה שמואל"א כ, יט ובמפרשים. יחזקאל מו, א
ובמפרשים.

(55 הערה 53.

(56 ראה אוה"ת בראשית כב, סע"א ואילך. ברכה ע' א'תתק
ואילך. ועוד.

(57 ראה סה"מ תרנ"ב ע' כט, שמ"ש בכ"מ בדא"ח שבר"ח
מקבלת המל' מאו"א שלא ע"י ז"א, י"ל דהיינו שלא ע"י
התלבשות ז"א, כי אם דרך מעביר הז"א.

(58 זח"ג צד, ב.

(59 ראה ע"ח שמ"ב פי"ד.ד. שמ"ז פ"א.

(60 ד"ה ובחמשה עשר יום דיום ב' דח"ס פ"ג ואילך; ד"ה
להבין ענין שמח"ת דיום שמח"ת פ"ו (תורת מנחם – התוועדויות
חנ"ח ע' 110 ואילך; ע' 155 ואילך).

(46 ע"פ קהלת ז, כט.

(47 שיחת ש"פ נצו"י, כ"ג אלול תשכ"ט בתחלתה (תורת
מנחם – התוועדויות חנ"ז ע' 336 ואילך). וש"נ.

(48 ראה כש"ט בהוספות סמ"א. וש"נ (נעתק ב"היום יום"
כה אלול).

(49 מג"א או"ח ר"ס תיז.

(50 וכיון שצריך לומר "יעלה ויבוא" גם בתפלת מעריב דליל
ר"ח, ויש כאלו שאינם באים לבית-הכנסת לתפלת מעריב, אלא
רק לתפלת שחרית (שהרי בימיהם הי' קשה לאסוף את הציבור
לביהכ"ס שהי' מחוץ לעיר), לכן צריך להכריז זאת ביום השבת
שלפנ"ז.

(51 וגם אלו שאין נוהגים כן – הרי ע"פ הכלל לאפושי
מחלוקת לא מפשינן (נסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 168), בודאי אינם
חולקים על עצם הענין שברכת החודש שייכת לקידוש החודש.

(52 אבודרהם ב"סדר ראש חדש" בתחלתו.

(53 ותיקנו לברך את החודש בשבת ולא בר"ח עצמו (ראה

וזהי המעלה המיוחדת שבקביעות שנה זו – שר"ה, שבו היא ההמשכה הכללית על כל השנה, חל בשבת; וענין זה חוזר ונשנה כשמתחילה העבודה המסודרת דכל השנה, בר"ח מרחשון, שמקבל מיד מיום השבת, בחי' החכמה, ועי"ז נמשך גם בכל ימי החודש מבחי' החכמה עצמה.
(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) כן תהי' לנו.

* * *

יא. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה ויאמר לו יהונתן מחר חודש.

* * *

יב. דובר לעיל (ס"ג) ששבת בראשית הוא שבת כללי, שממנו נמשך על כל השנה כולה – כיון שמשבת בראשית נמשך על כל שבתות השנה, ומכל שבת נמשך על כל ימי השבוע, והוא גם "מאסף לכל המחנות"⁶¹ – כל הענינים של חודש תשרי, שהיו באופן שלמעלה ממדידות והגבלות, ובשבת בראשית, שאז מתחיל הזמן של עבודה מסודרת, הרי הם נמשכים בכל הפרטים כו"⁶².

וע"פ פתגם רבינו הזקן⁶³ שצריך לחיות עם הזמן, ע"י לימוד ההוראה מפרשת השבוע – יש להזכיר מ"ש רש"י בהתחלת פרשת בראשית: "אמר רבי יצחק לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם"⁶⁴, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים"⁶⁵, שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

כלומר: החידוש כאן הוא – לא עצם העובדה שארץ ישראל שייכת לבנ"י,

– שהרי א"י ובנ"י הם ענין אחד, כמ"ש⁶⁶ "וכפר אדמתו עמו", ומפרש רש"י: "ומה היא אדמתו, עמו", שלכן לא נאמר "אדמתו ועמו", בוא"ו המפסיק, ואפילו לא בוא"ו המוסיף, כיון ש"אדמתו" ו"עמו" הם ענין אחד (כמדובר לעיל⁶⁷) –

אלא החידוש הוא – שגם גוי ידע זאת, ולא יבוא בטענות! ובגלל זה נעשה שינוי בתורה – שהתחלתה אינו מ"החודש הזה לכם", אלא מ"בראשית ברא אלקים גו"⁶⁸, להורות ש"כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

והכתוב מדייק "לתת להם נחלת גוים": לא אומרים שארץ ישראל מעולם לא היתה של גוים, שלא היו בה מעולם; היו גוים בארץ ישראל, שהיתה "נחלת גוים", אלא שכל זה הי' ברצונו של הקב"ה, ש"ברצונו נתנה להם", ו"ברצונו נטלה מהם ונתנה לנו"; אילו בנ"י היו גוזלים ח"ו את א"י בכח – הרי אדרבה: כיון ש"אתם המעט מכל העמים"⁶⁹, יכולים ליטלה מהם בכח; אלא שהקב"ה "ברצונו" . נתנה לנו".

וענין זה "הגיד (הקב"ה) לעמו" – לבנ"י, ולא לגוים, אבל הכוונה היא שיספרו זאת גם לגוים; לא די בכך שבנ"י יסתודרו ("זיך שושקען") על זה בינם לבין עצמם בכית-המדרש, אלא צריכים לצאת ולומר זאת בגלוי, ללא בושה, באופן המובן גם לבן חמש למקרא.

וכיון שהתורה אומרת זאת, ברור הדבר שכאשר אומרים זאת לגוים – הרי זה מתקבל אצלם, שהרי אין להם בחירה; לגבי יהודי יש צורך בענין של עבודה כו', משא"כ בנוגע לגוי, שאין לו בחירה.

(66) האזינו לב, מג.

(67) שיחת וא"ו תשרי סי"ז ואילך (תורת מנחם – התוועדיות

חנ"ח ע' 46 ואילך).

(68) בראשית א, א.

(69) ואתחנן ז, ז.

(61) בהעלותך יו"ד, כה.

(62) חסר קצת (המור").

(63) סה"ש תשי"ב ע' 29 ואילך (נעתק ב"היום יום" ב חשון).

(64) בא יב, ב.

(65) תהלים קיא, ו.

- 1 ואע"פ שאסור ללמוד עם גוי תורה שבע"פ⁷⁰ – הרי בנוגע לשבע מצוות דידהו פוסק הרמב"ם⁷¹
 2 שבזמן שיד ישראל תקיפה יש חיוב "לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח", וגם עתה
 3 שאין יד ישראל תקיפה, צריכים עכ"פ להשתדל לפעול עליהם עד כמה שאפשר⁷², וכיון שא' משבע
 4 מצוות ב"נ היא גזילה⁷³, צריכים לומר להם שארץ ישראל שייכת לבנ"י, כדי שלא יעברו על ענין של
 5 גזילה!
 6 וכיון שגוי שעובר על א' משבע מצוות ב"נ חייב מיתה⁷⁴, הרי עי"ז שמזהירים אותו ושומרים אותו
 7 מענין של גזילה, פועלים אצלו ענין של חיים!
 8 ולא כמו אותם "רודפי שלום" שטוענים שזוהי רעה לגוים, אלא אדרבה: זוהי טובתם, כיון שעי"ז
 9 נעשה אצלם ענין החיים.
 10 ובענין זה אי אפשר לצאת י"ח בנוגע לחלק מסויים בארץ ישראל, אלא זהו ענין שנוגע לכל ארץ
 11 ישראל לגבולותי' – שאם גוי דר שם, הרי זה ענין של גזילה.
 12 ואע"פ ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו"⁷⁵, ונמצאים עדיין בגלות – הרי זה רק בנוגע לבנ"י, שגם
 13 כשנמצאים בארץ ישראל צריכים לדעת שנמצאים בגלות, ומי שנמצא בחוץ לארץ, עליו להתבונן ולשקול
 14 היטב ("זיך גוט באַטראַכטן") אם לנסוע לארץ ישראל כדי להתיישב שם או אפילו לביקור; אבל אין זה
 15 נוגע לגוים, שאין להם מקום בארץ ישראל, כיון ש"ברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".
 16 וענין זה נפעל כבר בברית בין הבתרים – שהרי בתחילה אמר הקב"ה לאברהם "כי את כל הארץ גו' לך
 17 אתננה ולזרעך גו"⁷⁶, ומיד לאח"ז נאמר "לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר
 18 פרת"⁷⁷, לשון עבר, וכפירוש רש"י: "אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשויה", כך, שכבר נפעל הדבר מיד.
 19 *
- 20 יג. נהוג ללמוד גם פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ולכל לראש – פשוטו של מקרא כפי
 21 שלומדים עם בן חמש למקרא, כהכלל שכותב רש"י בעצמו בהתחלת פירושו על התורה⁷⁸; ונוסף לזה,
 22 הנה ע"פ דברי רבותינו נשיאינו, יש בפירוש רש"י גם "יינה של תורה"⁷⁹.
 23 וע"פ משנ"ת במאמר⁸⁰ בנוגע לענין ה"יין", שכדי לגלותו יש צורך בענין של סחיטה, מוכן גם בנוגע
 24 ל"יינה של תורה", שכדי להגיע לזה יש צורך ביגיעה והעמקה כו'.
 25 וגם: כשם ש"יין" "משמח אלקים ואנשים"⁸¹, שענינו להביא את הענינים הנעלמים שבאדם
 26 ("אנשים") מן ההעלם אל הגילוי, שע"ז נעשה מציאות אחרת לגמרי, וכן בנוגע ל"אלקים", שע"ז
 27 שמגלים את שם הוי' שיש בו בהעלם, אזי גם שם אלקים הוא באופן נעלה יותר – כן הוא גם בנוגע
 28 ל"יינה של תורה", שעל ידו נעשה גם הפירוש הפשוט ברש"י באופן אחר לגמרי⁸².
 29 יד. על הפסוק⁸³ ("והנהר הרביעי) הוא פרת", מפרש רש"י: "החשוב על כולם הנזכר על שם ארץ
 30 ישראל".
 31 ומבואר במפרשים בפשטות⁸⁴, שרש"י מדייק מ"ש "הוא פרת", ו"אע"פ שכתב בכולהו הוא הסובב (או
 32 "הוא ההולך"), מ"מ, גבי שם הנהר לא כתיב הוא אלא גבי פרת", ולכן מפרש "החשוב על כולם כו'".

(78) פרשתנו ג, ח. שם, כד. ועוד.
 (79) סה"ש תרצ"ו ע' 137. תרצ"ז ע' 197 (נעתק ב"היום יום" כט שבט).
 (80) ד"ה ויאמר לו יהונתן פ"ד (תורת מנחם – התועדויות חנ"ח ע' 210).
 (81) ס' שופטים ט, יג. וראה לקו"ת שלח מא, ג. ובכ"מ.
 (82) ראה גם לקו"ש ח"ה בתחלתו.
 (83) פרשתנו ב, יד.
 (84) שפ"ח כאן.

(70) ראה סנהדרין נט, רע"א. רמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ט.
 וראה גם תורת מנחם – התועדויות חנ"ד ע' 301. ורש"י.
 (71) הל' מלכים פ"ח ה"י.
 (72) ראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 140 ואילך. ורש"י.
 (73) שם רפ"ט.
 (74) שם ספ"ט.
 (75) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.
 (76) לך לך יג, טו.
 (77) שם טו, יח.

אך עדיין צריך להבין:

אודות שייכותו של "נהר פרת" לארץ ישראל – יש אריכות שלימה בפירוש רש"י ב' לך לך⁷⁷: "עד הנהר הגדול נהר פרת", "לפי שהוא דבוק לארץ ישראל קוראהו גדול .. משל הדיוט עבד מלך מלך, הדבק לשחזור וישתחוו לך".

וכן ב' דברים⁸⁵: "עד הנהר הגדול", "מפני שנזכר עם ארץ ישראל קוראו גדול, משל הדיוט אומר עבד מלך מלך, הדבק לשחזור וישתחוו לך, קרב לגבי דהינא ואידהן".

ואינו מובן⁸⁶:

(א) אם יש צורך ב"משל", ה' רש"י צריך להביאו בפעם הראשונה שלומדים ענין זה – בפרשתנו (וכמדובר כמ"פ שאי אפשר לומר שרש"י סומך על מה שיפרש לאח"ז, אלא בפשטות צריך לפרש הדבר בפעם הראשונה), ואז לא ה' צריך לפרש זאת בפעמים הבאות, כיון שהבן חמש למקרא יזכור מה שלמד כבר לפני⁸⁷; ומהו הטעם שבפרשתנו לא מביא רש"י "משל", אלא רק ב' לך לך וב' דברים?

(ב) גם אם יש צורך במשל – למה לא מסתפק רש"י במשל אחד, אלא מביא ב' לך לך שני משלים, ולא עוד אלא שב' דברים מוסיף משל שלישי! ולכאורה ממה-נפשך: אם יש צורך במשל שלישי – ה' רש"י צריך להביאו ב' לך לך; ואם יכולים להסתפק בשני משלים – למה הוצרך להוסיף ב' דברים משל שלישי?!

גם צריך להבין שינויי הלשונות שבפירוש רש"י: (א) ב' לך לך וב' דברים – "לפי שהוא כו'", "מפני שנזכר כו'", ובפרשתנו – "החשוב כו'", ללא הקדמת "לפי כו'". (ב) בפרשתנו וב' דברים – "הנזכר על שם ארץ ישראל", "שנזכר עם ארץ ישראל", וב' לך לך – "דבוק לארץ ישראל".

וע"פ האמור שפירוש רש"י הוא פשוטו של מקרא – צריכים כל הענינים הנ"ל להיות מוכרחים בדרך הפשט, כך, שבן חמש למקרא יבין מדוע בפרשתנו אין צורך במשל, ב' לך לך יש צורך בשני משלים, וב' דברים יש צורך בשלשה משלים. וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

טו. כיון ששבת בראשית הוא "מאסף לכל המחנות" (כנ"ל סי"ב) – יש צורך להשלים ה"חוב" בנוגע לפירוש רש"י ב' ברכה⁸⁷, וכן בנוגע לסיום מסכת מנחות⁸⁸, ובנוגע לנוי סוכה ושינה בסוכה⁸⁹.

אלא מאי, כיצד נסתדר עם כל הענינים – נראה לאחרי זה, או שעדיין נשאר באמצע...

ולכל לראש, יש ללמוד ענין באגרת התשובה, כרגיל, אע"פ שזהו בלי נדר.

טז. בהתחלת⁹⁰ פרק ה' נאמר: "והנה המשכת וירידת הנפש האלקית לעוה"ז להתלבש בגוף האדם נמשכה מבחי' .. המרומו באות ה"א תתאה וכו'".

וצריך להבין: הרי ב'פ"ד נתבאר שיש בנשמה כל ד' אותיות שם הוי'?

לכאורה יש מקום לומר, שכאשר הנשמה היא למעלה יש בה מכל האותיות של שם הוי', אבל בעת המשכת וירידת הנשמה לעוה"ז – שנברא באות ה', כמארז⁹¹ על הפסוק⁹² "כי ביה הוי' צור עולמים", "ביו"ד נברא עולם הבא, בה' נברא עולם הזה" – יש בה רק מאות ה"א תתאה.

ע' 75 ואילך).

(89) ראה שיחת יום שמח"ת סכ"ד ואילך (תורת מנחם שם ע' 183 ואילך).

(90) סעיף זה – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא (קאָרפּ) ח"ב ע' קנד ואילך.

(91) מנחות כט, ב.

(92) ישעי' כו, ד.

(85) א, ז.

(86) גם התועדויות תש"נ ח"ד ס"ע 154 ואילך, ובהערות שם.

(87) ראה שיחת ליל שמח"ת סיי"א (תורת מנחם – התועדויות חנ"ח ע' 147).

(88) ראה שיחת וא"ו תשרי בתחלתה (תורת מנחם – התועדויות חנ"ח ע' 32 ואילך) וש"פ האזינו סי"ב ואילך (שם

- 1 וענין זה מתאים עם המבואר באגה"ק⁹³ שבנשמה למטה יש רק ה"א תתאה, ואילו שאר הענינים
2 שבנשמה, חו"ב וכו', שהם כנגד שאר אותיות שם הוי', הם רק דוגמא לאותיות שבשם הוי', אבל ענינם
3 של כל ד' האותיות ממש, לא נמצא בנשמה למטה.
- 4 ומה שהנשמה למטה היא "חלק אלקה ממעל ממש"⁹⁴, ובפשטות הפירוש ד"חלק הוי' עמו"⁹⁵, "חלק
5 משם הוי' ב"ה"⁹⁶, הוא, שלמטה ישנו הענין של כל ד' אותיות שם הוי' – הרי הצ"צ מבאר במאמרי פ'
6 נח⁹⁷ (הפרשה שמתחילים לקרוא במנחה) בפירוש מארז"ל⁹⁸ "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא",
7 ש"חלק" סתם הוא חלק רביעי (כפי שמצינו בנוגע לירוששה⁹⁹), ועפ"ז יש לומר ש"חלק הוי'" היינו חלק
8 רביעי משם הוי', שזוהי ה' אחרונה.
- 9 אבל באמת אי אפשר לומר כן, שהרי בפ"ד נאמר "וככה ממש .. בנשמת האדם כו'", והיינו, שגם
10 בירידת הנשמה למטה הרי זה "ככה ממש" כמו למעלה.
- 11 ולהעיר מב' הפירושים בתיבת "ממש" – כפי שמפרש כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁰⁰ בענין "חלק אלקה ממעל
12 ממש": (א) מלשון מישוש, שזהו ענין גשמי, (ב) להיפך – שזהו ממש "חלק אלקה", ממש כמו למעלה.
13 ומזה מובן גם לגבי מ"ש כאן "וככה ממש כו'", שזהו ממש כמו למעלה.
- 14 [יש שרוצים לדייק בתיבת "וככה" – ע"פ המבואר¹⁰¹ החילוק בין "כה" (כמארז"ל¹⁰² "כל הנביאים
15 נתנבאו בכה") ל"ככה" (בשני כפ"ן), ש"ככה" קאי על מלכות כפי שהיא בדרגא תחתונה יותר מזו
16 שנקראת בשם "כה". אבל באמת אי אפשר לומר כן, שהרי נאמר "וככה ממש", שזהו ממש כמו למעלה].
- 17 וכן אי אפשר לומר שבאות ה' תתאה ישנם כל הספירות כפי שהם כלולים בה' תתאה, אבל לא כל
18 הספירות כפי שהם לעצמם – דכיון שנאמר "וככה ממש כו'", הרי מובן שהענינים למטה הם כמו למעלה,
19 ובמילא מובן שאין הכוונה להספירות כפי שכלולים בה' תתאה, אלא כפי שהם מצד עצמם.
- 20 וצריך להבין: איך יתאים הדבר עם המבואר באגה"ק הנ"ל?
21 וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

- 22
- 23 יז. בנוגע לפירוש רש"י בפ' ברכה¹⁰³ – שעומדים באמצע⁸⁷:
- 24 על הפסוק¹⁰⁴ "וישכון ישראל בטח בדד", מפרש רש"י: "כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו ותחת תאנתו
25 מפוזרין, ואין צריכין להתאסף ולישב יחד מפני האויב" – שהרי זה בהמשך למש"נ לפנ"ז "ויאמר
26 השמד"¹⁰⁵.
- 27 וצריך להבין¹⁰⁶:
- 28 (א) מדוע¹⁰⁷ אומר רש"י "כל יחיד ויחיד" – לכאורה מספיק לומר "כל יחיד"?
29 (ב) מה נוגע כאן הענין ד"איש תחת גפנו ותחת תאנתו" – זוהי אמנם ברכה נעלית, כפי שמצינו
30 בכתוב ב"פ: בזמן שביהמ"ק הי' קיים – בזמנו של שלמה¹⁰⁸, ובימות המשיח¹⁰⁹; אבל מה שייך ענין זה
31 לפירוש ד"וישכון .. בטח בדד", ללא פחד מאויב?

(93) סכ"ה (ראה שם קמ, סע"א ואילך).

(94) תניא רפ"ב.

(95) האזינו לב, ט.

(96) תניא אגה"ת פ"ד.

(97) אוה"ת ר"פ נח.

(98) סנהדרין ר"פ חלק.

(99) "בגמ' פ"ד דב"ב דס"ג ובש"ע ח"מ סי' רנ"ג סעיף כ"ד"

(אוה"ת שם).

(100) ראה גם תניא עם לקוט פירושים מרבתינו נשיאנו

רפ"ב (ע' ח ואילך). וש"נ.

(101) ראה תו"א בהוספות למג"א ק"ח, ד.

(102) ספרי ופרש"י ר"פ מטות.

(103) שקריאתה היתה לפני קריאת פ' בראשית.

(104) ברכה לג, כח.

(105) שם, כז.

(106) כ"ק אדמו"ר שליט"א חזר על השאלות ששאל

בהתוועדות דליל שמח"ת (המו"ז).

(107) ראה גם התוועדיות תשמ"ח ח"א ע' 210 ואילך.

(108) מלכים א, ה.

(109) מיכה ד, ד.

יח. וממשיך רש"י לפרש מ"ש¹⁰⁴ "עין יעקב" – "כמו ועינו כעין הבדולח"¹¹⁰, כעין הברכה שברכם יעקב, לא כבדד שאמר ירמיה'¹¹¹ בדד ישבתי, אלא כעין הבטחה שהבטיחם יעקב, והי'¹¹² אלקים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם".

וצריך להבין:

ג) מדוע מביא רש"י "בדד שאמר ירמיה'", בה בשעה שהי' יכול להביא פסוק שכבר למדו הבן חמש למקרא לפניו – בדברי בלעם: "הן עם לבדד ישכון"¹¹³, וכפי שהובא בספרי גם פסוק זה.

[ולהעיר, שבנוגע לספרי שהוא ספר הלכות, יש לבאר ע"ד ההלכה הטעם שהוצרך להביא כמה פסוקים; משא"כ בפרש"י שהוא ע"ד הפשט, מספיק פסוק אחד; אבל השאלה היא למה מביא רש"י הפסוק "בדד ישבתי" דוקא].

וגם אם מאיזו סיבה שתהי' צריך רש"י להביא "בדד שאמר ירמיה'" – הי' יכול להביא מה שאמר ירמיה'¹¹⁴ "איכה ישבה בדד".

ד) בנוגע ל"ברכה שברכם יעקב" – למה מביא רש"י דוקא הפסוק "והי' אלקים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם", שבזה לא ניכר כ"כ גודל מעלת הברכה, שהרי רואים בפועל שבנ"י עברו כו"כ צרות בשובם לארץ ישראל עד להכיבוש של דוד המלך וכו'; ולכאורה מוטב הי' להביא ברכה שהיא באופן של שלימות, כמו "ופרצת ימה וקדמה וגו'"¹¹⁵.

וגם אם נאמר שרש"י אינו יכול להביא הברכה ד"ופרצת", כיון שזוהי ברכה שברך הקב"ה את יעקב, ולא ברכתו של יעקב – הרי הי' יכול להביא מפרשת ויחי כו"כ ברכות של יעקב.

ה) בפסוק שמביא רש"י – נוגע לכאורה רק הענין ד"והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם", ומדוע מביא רש"י גם הענין ד"והי' אלקים עמכם"?

יט. וממשיך רש"י לפרש מ"ש¹⁰⁴ "אף שמיו יערפו טל": "יערפו, יטיפו" – שכוונת רש"י לשלול הפירוש מלשון עורף וקושי, דכיון שכאן מדובר אודות ענין של ברכה יש לפרש "יערפו" – "יטיפו".

ומוסיף רש"י לפרש מ"ש "אף שמיו יערפו טל" – שהרי מצינו כמ"פ בתורה שנאמרו ב' ברכות סמוכות זו לזו ולא נאמרה ביניהם תיבת "אף" – "אף ברכתו של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב, ויתן¹¹⁶ לך האלקים מטל השמים וגו'".

וצריך להבין:

ו) מדוע משנה רש"י את הסדר – לפרש תחלה תיבת "יערפו", ואח"כ לחזור ולפרש תיבת "אף" שלפני?

ז) כיצד מתרץ רש"י לשון הכתוב "אף שמיו", ע"י פירושו "אף ברכתו של יצחק נוספת כו" – הרי מצינו כמ"פ בכהאי גוונא ללא תיבת "אף", ולמה כאן הוצרך הכתוב להוסיף תיבת "אף"?

ח) מדוע מוסיף רש"י "מטל השמים וגו'" – הרי כאן נאמר רק "אף שמיו יערפו טל", ולזה שייך רק "ומטל השמים", ולמה מוסיף רש"י תיבת "וגו'", להורות על המשך הכתוב?

וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

(114) איכה א, א (ובפרש"י).

(115) ויצא כח, יד.

(116) תולדות כז, כח.

(110) בהעלותך יא, ז.

(111) ירמיה' טו, יז.

(112) ויחי מח, כא.

(113) בלק כג, ט.

- כ. המשך הביאור בטעם מנהג חב"ד⁸⁹ שאין ישנים בסוכה¹¹⁷, בגלל שגילוי המקיפים דבינה מפריע לשינה¹¹⁸,
- שאף שהתוכן הפנימי דסוכה (האור המקיף שמאיר בה) שולל את ענין השינה בסוכה, מ"מ, ע"פ הלכה ענין השינה הוא חלק ממצות ישיבה בסוכה, כי, התורה על הרוב תדבר¹¹⁹, ורוב בני אדם אינם מרגישים את האור המקיף שבסוכה;
- הטעם שבדורות שלפנ"ז¹²⁰ ישנו בסוכה (לא רק אלו שלא ידעו אודות האור מקיף דסוכה, אלא) גם יחידי סגולה שידעו מתורת הקבלה ובודאי הרגישו אור המקיף דסוכה¹²¹ (וע"ד המבואר¹²² בענין "שבחו של אהרן שלא שינה"¹²³, אף שהרגיש כל הגילויים העליונים שבהדלקת המנורה¹²⁴), כי, שינתם היתה מדרגה גבוהה ביותר בעבודת ה' (השייכת למקיפים דבינה);
- והשייכות של "מקיפים דבינה" דוקא לאדמו"ר האמצעי¹²⁵ שגילה ענין זה —

(דערהערן) עד לסיומה; א' הי' קופץ עד לתקרה, והשני הי' מקבל שלשול וכו' וכו' — מלבד רבינו הזקן ששמע והשיג כל התורה, ואעפ"כ לא נתבלבל כו'.

(125) וע"ד ש"הלקחא כרב באיסורי וכשמואל בדיני" (בכורות מט, ריש ע"ב. ושי"ג) — שבדאי למד רב גם ממוני, ושמואל למד גם איסורי, אלא שהחילוק הוא מה הי' אצלם עיקר הלהט ("אין וואָס זיי האָבן זיך געקאַכט"), כמבואר בכללי הש"ס (ראה רא"ש ב"ק פ"ד ס"ד. שו"ת חוות יאיר סצ"ד). ועד"ז בענינו — שאדמו"ר האמצעי עסק בלהט ("זיך געקאַכט") בענין המקיפים דבינה שבסוכה, משא"כ אחרים, תלמידי המגיד וכו', עסקו בלהט בענינים אחרים שבסוכה, בנוגע לאופן הביאור ע"י האכור"ש וכו' שבמצות הישיבה בסוכה, וכיו"ב.

ולהעיר גם מהמבואר במק"א (ראה תורת מנחם — התועדויות חנ"ה ריש ע' 34. ושי"ג) שאע"פ שב"מאור" אין התחלקות, הרי ידוע (ראה סה"ש תש"ה ע' 60. ועוד) שהבעש"ט ענינו כתר, רבינו הזקן — חכמה, אדמו"ר האמצעי — בינה, והצ"צ — דעת (מפתחא דכליל שית).

— וכפי שרואים גם במאמרי החסידות, שמאמרי אדמו"ר האמצעי הם באריכות ההסבר, באופן של התרחבות דבינה, ואילו מאמרי רבינו הזקן הם בקיצור (לפי ערך מאמרי אדמו"ר האמצעי), באופן של נקודה דחכמה, ומאמרי הצ"צ הם באופן של דעת דכליל שית, שבלול ממקרא משנה וגמרא, דרוש וקבלה, זהר וחסידות וכו' (ראה גם תורת מנחם — התועדויות חנ"ה ע' 203. ושי"ג) —

וכיון שענינו של אדמו"ר האמצעי הוא בינה, לכן גילה ענין המקיפים דבינה שבסוכה, שזהו ענין שהאיר אצלו ביותר, ולכן אצלו הי' מודגש שאי אפשר לישון בסוכה, משא"כ אצל אחרים, שלכן לא מצינו בנוגע לרבינו הזקן שלא ישן בסוכה, דכיון שענינו חכמה ולא בינה, הי' יכול לישון בסוכה. ועוד ענין בזה: ענין השינה הוא רק בהתפשטות, משא"כ בהנקודה, שהרי גם בעת השינה נשאר קיסטא דחיותא. ולכן, אצל רבינו הזקן שענינו נקודה — לא מפריעה השינה בסוכה, שהרי גם בעת השינה נשאר קיסטא דחיותא כמו שהיא, ורק אצל אדמו"ר האמצעי שענינו התפשטות, שבוה נעשה שינוי בעת השינה, מפריעה השינה בסוכה.

(117) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, ששמע שאומרים בשמו שאסור לישון בסוכה, ואין האמת כן, ואדרבה: מי שרוצה לישון בסוכה — יישן לבריאיות... "ושכבת וערבה שנתך" (משלי ג, כד), עם חלומות טובים כו', ואף אחד לא יפריע לו (חסר קצת); המדובר בזה הי' רק לבאר מנהג גדולים וטובים — ורבותינו נשיאנו (כפי שראו אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר במשך כמה לילות (אף שלא ראו הנהגתו בכל הלילות, שזה ידעו רק המקורבים)), וכך נוהגים גם כל אלו שהולכים בדרכי החסידות — שלא ישנים בסוכה.

(118) ואין להקשות על זה ממ"ש בהפטרה דשמע"צ (מלכים א ח, סה"ו) אודות חנוכת ביהמ"ק שנמשכה "שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום" (ורק לאח"ז, "ביום השמיני שלח את העם גו'"), ולכאורה, איך היו ישנים בימים אלו (שהרי האומר "שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר" (סוכה ג, א. ושי"ג)), בה בשעה שהאירו אז גילויים נעלים ביותר (עוד יותר מאור המקיף שמאיר בסוכה) — כי, האור שהאיר בחנוכת ביהמ"ק הוא אור רוחני נעלה שאינו שייך לגשמיות, ולכן אינו מפריע לשינה*, משא"כ האור דמצות סוכה שמקיפה את גשמיות האדם, פועל גם בגשמיות, להפריע לשינה. ונוסף לזה: שינה וחנוכת ביהמ"ק הם ב' ענינים שונים שאינם שייכים זל"ז, ולכן אין מבלבלים זל"ז, משא"כ בסוכה, שהשינה היא חלק ממצות סוכה, והמקיפים דבינה הם בהסוכה גופא, ה"ה מבלבלים זל"ז.

(119) ראה מו"ח ח"ג פל"ד.
(120) כש"חכמת הקבלה היתה נסתרה .. ונעלמה מכל תלמידי חכמים*, כ"א ליחידי סגולה .. בהצנע לכת כו'" (תניא אגה"ק רסכ"ו).

(121) משא"כ "בדורות אלו האחרונים" ש"מותר ומצוה גלות זאת החכמה", "כמ"ש האריז"ל" (אגה"ק שם), ונתגלה שיש בסוכה אור מקיף כו' — הנה גם אלו שאין מרגישים זאת, הרי זה פועל אצלם שאינם ישנים בסוכה.

(122) ראה תורת מנחם — התועדויות חמ"ט ע' 407. ושי"ג.

(123) פריש"י בהעלותך ח, ג.

(124) ולהעיר גם מהמסופר (ראה סה"ש תורת שלום ע' 82. תרצ"ז ע' 195) אודות הרב המגיד, שבעת אמירת התורה היו כל התלמידים בהתפעלות כו', ולא היו יכולים לשמוע ולקלוט

(*) וכמו שדוקא אור גשמי שדולק בבית מפריע לשינה, משא"כ כשיש בבית ס"ת, הרי עם היותו אור רב ונעלה יותר שלא בערך, מ"מ, אינו מפריע לשינה, להיותו אור רוחני.

(**) ואפילו אלו שהיו מכוונים בדבריהם לשרש הענינים למעלה כו' (כמבואר בביאורו"ז לאדהאמ"צ (וישלח כ, ב) עה"פ (הושע בסופו) "כי ישרים דרכי ה'") — הנה ענין זה הי' בהעלם אצלם (מלבד אצל רשב"י וחביריו).

נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה¹²⁶ בלקו"ש חכ"ט ע' 211 ואילך.

* * *

כא. הביאור באגרת התשובה¹²⁷:

איתא בזהר¹²⁸ שכל אחד מישראל "כד אתיליד יהבין לי' נפשא .. זכה יתיר יהבין לי' רוחא .. זכה יתיר יהבין לי' נשמתא .. מסטרא דבת יחידה וכו'". ומזה מובן, שיש ענינים שישנם אצל יהודי מצד עצמו, ויש מה שמקבל ע"י עבודתו – שמתגלים אצלו דרגות נעלות יותר.

באותיות אחרות ובסגנון אחר: ישנו ענין הראש שבנשמה וישנו ענין הרגל שבנשמה. ובאמת יש לכל בני"ה הראש שבנשמה והן הרגל שבנשמה, והחילוק הוא עד כמה הענינים הם בגילוי: יש כאלו שאצלם מדרגת הרגל היא בגילוי, ויש כאלו שכל הנשמה היא אצלם בגילוי, והרי ידוע שגילוי הנשמה הוא נעלה יותר מגילוי אליהו¹²⁹.

ומזה מובן, שבאמת יש בנשמה למטה מכל האותיות של שם הוי', אלא שהחילוק הוא עד כמה הוא הגילוי למטה; בגילוי מצד עצמו – יש רק ה' האחרונה של שם הוי', וכדי שיהי' הגילוי של שאר האותיות, יש צורך בענין של עבודה דוקא.

ולכן: מ"ש באגה"ק שד' האותיות הם רק דוגמא, ובעצם יש רק ה' אחרונה – הרי זה בהתאם להמדובר שם בענין "כל הכוונס וכו'"¹³⁰, שזהו כפי שהענינים הם למטה, וכפי שזה מצד עצמו, ולכן נאמר שם ששאר האותיות אינם בגילוי, אלא רק אות ה' אחרונה היא בגילוי.

וזהו גם מ"ש כאן שהמשכת וירידת הנפש האלקית קשורה רק עם ה"א תתאה – כיון שבגילוי יש בכל אחד מצד עצמו רק ה"א תתאה; אלא שע"י עבודה יכולים לגלות גם את שאר האותיות של שם הוי', שגם הם נמצאים בכא"א (בהעלם), כמובן ממ"ש "וככה ממש כו'", שזהו ממש כמו למעלה (כנ"ל סט"ז).

כב. ואעפ"כ נאמר "וככה ממש עד"מ המבדיל הבדלות לאין קץ" – שהרי ידוע שהנשמות הם אלקות כפי שנעשה יש כו'¹³¹, ולכן שייך לומר על זה הלשון "המבדיל הבדלות"; אבל עדיין הרי זה "חלק ממש הוי'", וכלשון הבעש"ט¹³² בשם הרס"ג¹³³: העצם כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו – מקצתו בלבד, ולא כולו, כיון שזהו כפי שנעשה יש ונברא, אבל כיון שזהו כפי ש"בורא" נעשה נברא, הרי זה כאילו תופס בכולו¹³⁴.

וע"ד משנת ל"ל⁶⁰ בענין שאוא"ס מאיר בכתר וחכמה בקירוב מקום⁵⁹, שאע"פ שאוא"ס לאו מכל אינון מדות כלל¹³⁵, הרי הא גופא שעלה ברצונו שיהי' ענין הכתר, הרי זה ענין של קירוב מקום.

וע"ד חכם גדול שמדבר עם מי שאינו חכם כמותו – שעצם העובדה שמדבר עמו, ובפרט כשמדבר עמו באריכות, אף שהי' יכול לדבר בקיצור וברמז, הרי זה ענין של קירוב מקום. וע"ד דברי הגמרא¹³⁶ "מאן דמשתעי ריש לקיש בהדי' בשוק יהבו לי' עיסקא בלא סהדי", היינו, שמדיבורו של ר"ל עמו ידעו שהוא איש נאמן לגבי ממון.

ומזה מובן גם בנוגע לנשמת האדם, שאע"פ שאומרים על זה "המבדיל הבדלות אין קץ", כיון שזוהי רק נשמה שנעשית יש ונברא, מ"מ, לאחר ששעשאה הקב"ה, הרי זה אלקות, אלא כפי שבורא נעשה נברא.

(131) ראה תורת מנחם – התוועדויות חכ"ד ס"ע 130. וש"נ.

(132) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ז. וש"נ.

(133) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"נ ע' 49. וש"נ.

(134) ראה גם המשך תער"ב ספער"ב.

(135) תקו"ז בהקדמה (יז, ב).

(136) יומא ט, סע"ב.

(126) בשילוב שיחת יום ב' דחה"ס ויום שמח"ת שנה זו.

(127) מכאן עד סוסכ"ב – נדפס בלקוטי ביאורים בספר

התניא (קאָרף) ח"ב ע' קנה ואילך.

(128) ח"ב צד, ב.

(129) ראה סה"מ תרמ"ז ע' קכו. תרמ"ט ע' ער. ועוד.

(130) ראה לקו"ש ח"י ע' 20 הערה 33. וש"נ.

1 וכן הוא אפילו לאחר ירידת הנשמה למטה – שקודם עבודתה בתומ"צ הרי היא דבר נפרד מאלקות,
2 אבל לאחר העבודה, הנה ע"י מצוה מלשון צוותא וחיבור¹³⁷, הרי היא נעשית דבר אחד עם אלקות.
3 וזוהי הוראה לכל אחד מישראל, אפילו איש פשוט – שכאשר מברך "אשר קדשנו במצוותיו וצונו",
4 אזי נעשה צוותא וחיבור, שנעשה דבר אחד עם אלקות.
5 ומענין זה, שכל אחד מישראל מתאחד עם הקב"ה, "יחיד" – נבוא לביאור בפירוש רש"י בפ' ברכה:
6 "כל יחיד ויחיד כו'", כדלקמן.

* * *

7
8 כג. הביאור בפירוש רש"י בפרשת ברכה¹⁰⁷:
9 ההכרח שפסוק זה מדבר אודות ברכה ליחיד הוא – ממ"ש "אף שמיו גו'", לשון יחיד, ולא "שמים",
10 לשון רבים, ומזה מוכח שגם מ"ש "וישכון ישראל בטח בדד גו'" קאי (לא על כלל ישראל, אלא) על
11 "כל יחיד".

12 אמנם, לכאורה אינו מובן – שואל הבן חמש למקרא – מהי הברכה בכך שכל יחיד שוכן "בדד"?
13 ואדרבה: "בדד" הו"ע של חסרון, כמ"ש במצורע¹³⁸ "בדד ישב"!
14 וכמובן גם החסרון שבדבר בנוגע לבעל-עסק – שכדי שיוכל לעסוק במסחר, צריך לילך לשוק ששם
15 ישנם ריבוי אנשים, ולהכריז שיש בידו סחורה טובה למכירה וכו', ודוקא באופן כזה יוכל להצליח.
16 [ולהעיר מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמר ד"ה הסכת ושמע ישראל¹³⁹, שלימוד התורה צ"ל "בחבורה
17 וברבים דוקא בבתי כנסיות ובתי מדרשים, וכמו בעסק גשמי דמסחר וקנין, הרי כל אחד משתדל להיות
18 עסקן דוקא במקום שבנ"א מצויים שם .. שהרבה אנשים עוברים ושבים דרך שם .. ומכריז בכמה אופני
19 הכרזה .. אשר במקום פלוני נמכרת סחורה זו .. וכן הוא בלימוד התורה, שהלימוד צ"ל ברבים דוקא
20 וכו'"].

21 ולכן מפרש רש"י "כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו ותחת תאנתו מפוזרין":
22 מי שיש לו שדה – הרי המעמד ומצב של "בדד", "כל יחיד ויחיד .. מפוזרין", נחשב למעלה גדולה
23 ביותר – כיון שאז לא מהלכים שם עובדי דרכים, ובאופן כזה תוכל להיות הצמיחה כדבעי.
24 ובזה גופא יש חילוק בין שדה תבואה לשדה אילנות – שבאילנות יש צורך בשטח מקום גדול לתועלת
25 הצמיחה יותר מאשר בתבואה, וכפי שרואה בן חמש למקרא בשדה של אביו, שבסמיכות מקום לאילנות
26 אינו מניח לאיש להתהלך שם, ורק הוא בעצמו הולך לעסוק בעבודת האילן, ובסיום העבודה חוזר מיד
27 לביתו.

28 ולכן מדגיש רש"י "איש תחת גפנו ותחת תאנתו" – כיון שבנוגע לאילנות מודגשת יותר המעלה
29 ד"בדד", "כל יחיד ויחיד .. מפוזרין".

30 ולהעיר: רש"י לא כותב "שנאמר", כיון שאין כוונתו להביא ראי' מהכתוב "איש תחת גפנו גו'";
31 כוונתו היא רק לתוכן הענין, אלא שמשתמש בלשון הכתוב.

32 ורש"י מדייק "כל יחיד ויחיד" – כי, בענין הישיבה "בדד", "מפוזרין, ואין צריכין להתאסף יחד מפני
33 האויב", יש ב' אופנים:

34 בשעת המלחמה, ישנם אלו שיוצאים למלחמה, וישנם אלו שנשארים בערי המבצר – כיון שגם הם
35 יראים מפני המלחמה, ולכן מתאספים יחדיו בערי המבצר.

36 וזוהי הברכה ש"כל יחיד ויחיד .. מפוזרין ואין צריכין להתאסף יחד מפני האויב" – שאצל שני

139) סה"מ תרצ"ג ריש ע' תצח.

137) ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.

138) תזריע יג, מו.

הסוגים הנ"ל (אלו שיוצאים למלחמה ואלו שנשארים בערי המבצר) לא יהי' ענין של פחד מפני האויב, ¹
 כיון שלא יהי' מצב של מלחמה, כמ"ש¹⁴⁰ "לא ישא גוי אל גוי חרב", "וכתתו חרבותם לאתים גו'". ²
 כד. וממשיך רש"י לפרש מ"ש "עין יעקב" – "כעין הברכה שברכם יעקב, לא כבדד שאמר ירמי' ³
 בדד ישבתי": ⁴
 רש"י אינו מזכיר את הפסוק "עם לבדד ישכון" או הפסוק "איכה ישבה בדד" – כיון שבפסוקים ⁵
 הנ"ל מדובר אודות כלל ישראל, ואילו כאן מדובר אודות "כל יחיד ויחיד"; ולכן כותב רש"י "לא כבדד ⁶
 שאמר ירמי' בדד ישבתי" – בלשון יחיד. ⁷
 וממשיך, "אלא כעין הבטחה שהבטיחם יעקב, והי' אלקים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם": ⁸
 ישנם אמנם כו"כ ברכות "שברכם יעקב", אבל כיון שכאן מדובר אודות "כל יחיד ויחיד", צריך רש"י ⁹
 להביא ברכה שברך יעקב את בנ"י בתור יחידים. ¹⁰
 ולכן מביא דוקא את הפסוק "והי' אלקים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם", שכאן מדובר ¹¹
 אודות בנ"י בתור יחידים, כמובן ממש"נ בהמשך הכתוב בנוגע ליוסף¹⁴¹: "ואני נתתי לך שכם אחד וגו'", ¹²
 "נחלה שתקבר בה .. זו שכם, שנאמר¹⁴² ואת עצמות יוסף גו' קברו בשכם", שזוהי ברכה ליחיד. ¹³
 כה. וממשיך רש"י לפרש מ"ש "אף שמיו יערפו טל": ¹⁴
 "יערפו" – "יטיפו", שפירושו טיפין טיפין, ולא הכל ביחד – שזהו בהמשך ובהתאם לכך שמדובר ¹⁵
 אודות ברכה "לכל יחיד ויחיד". ¹⁶
 וממשיך רש"י לפרש מ"ש "אף שמיו", "אף ברכתו של יצחק .. ויתן לך האלקים מטל השמים" – ¹⁷
 שגם ברכה זו נאמרה ליעקב בלשון יחיד. ¹⁸
 ואע"פ שבפשטות נאמרה ברכה זו גם לבניו אחריו, וכדמוכח מזה שאומרים "ויתן לך" בכל מוצאי ¹⁹
 שבת – הרי בודאי שברכה זו קאי לכל לראש בנוגע ליעקב בעצמו. ²⁰
 וכדמוכח גם מדברי יעקב לעשו, שאין לו לקנא על הברכות שקיבל מיצחק אביו, כיון שלא נתקיימו ²¹
 – "ויהי לי שור וחמור וגו'"¹⁴³, ופירש רש"י: "אבא אמר לי מטל השמים וגו'" – דלכאורה הי' עשו ²²
 יכול לומר לו שכוונתו של יצחק בברכתו היתה בנוגע לבניו אחריו, ועכצ"ל, שבודאי הכוונה היא גם ²³
 ליעקב עצמו, שלכן נאמרה הברכה בלשון יחיד. ²⁴
 ובנוגע לברכתו של יצחק ("ויתן לך האלקים מטל השמים") מוסיף רש"י תיבת "וגו'" – כדי לבאר ²⁵
 שמ"ש "אף שמיו יערפו טל", "אף ברכתו של יצחק נוספת כו'", קאי גם על מ"ש לפנ"ו "אל ארץ דגן ²⁶
 ותירוש" (כפי שמצינו כמ"פ בתורה שהכתוב קאי גם על מש"נ לפניו), שגם בענין זה נוספת ברכתו של ²⁷
 יצחק על ברכתו של יעקב, שהרי בברכת יצחק נאמר (לא רק "מטל השמים", אלא) גם "ורוב דגן ²⁸
 ותירוש". ²⁹
 ועפ"ז מובנים כל הענינים בפירוש רש"י בפשטות הכתובים. ועתה נשאר רק לבאר הפירוש רש"י ³⁰
 שבפרשתנו, כפי שיתבאר לקמן. ³¹

* * *

כו. הקושי בפסוק "והנהר הרביעי הוא פרת" הוא – לא כדברי המפרשים מדוע נאמר "הוא פרת", ³³
 אלא מדוע לא נאמר "ושם הנהר הרביעי", כמו "ושם הנהר השני", "ושם הנהר השלישי". ³⁴
 ועוד שינוי בכתוב בין נהר פרת לשאר הנהרות, שבנוגע לשאר הנהרות נאמר בכתוב סימן על מקומו ³⁵
 של כל נהר: ³⁶

(142) יהושע כד, לב.
 (143) וישלח לב, ו.

(140) ישעי' ב, ד. מיכה ד, ג.
 (141) ויחי מח, כב ובפרש"י.

- 1 בנהר הראשון, פישון – "הוא הסובב את כל ארץ החוילה"¹⁴⁴, וכן בנהר השני, גיחון – "הוא הסובב את כל ארץ כוש"¹⁴⁵, וכן בנהר השלישי, חידקל – "הוא ההולך קדמת אשור"⁸³.
- 2 ועוד זאת, שגבי הנהר הראשון מוסיף הכתוב גם ענין של חשיבות – "אשר שם הזהב"¹⁴⁴, אלא שעדיין לא ברור מהי כוונת הכתוב בהוספה זו, אם זה רק חלק מהסימן על מקומו של הנהר, או שהכוונה היא להדגיש את חשיבותו של הנהר, שנמצא בסמיכות מקום לזהב; אבל מזה שהכתוב מוסיף "וזהב הארץ ההיא טוב וגו'"¹⁴⁶, מובן, שהכוונה היא להדגיש את חשיבותו של הנהר.
- 3 ואילו בנוגע לנהר פרת, לא נזכר בכתוב לא סימן ולא ענין של חשיבות.
- 4 ועל זה מפרש רש"י שנהר פרת הוא "החשוב על כולם", ולכן לא צריך הכתוב להקדים ולומר "ושם הנהר הרביעי", אלא אומר מיד "והנהר הרביעי הוא פרת"; וגם אין צורך ליתן עליו סימן כו', כיון שידוע לכל, כך, שנתנית סימן עליו היא בבחינת "תלי תניא בדלא תניא"¹⁴⁷.
- 5 וממשיך רש"י לפרש חשיבותו של נהר פרת – "הנזכר על שם ארץ ישראל", והרי בנוגע לארץ ישראל למד כבר הבן חמש למקרא בפירוש רש"י¹⁴⁸ הענין ד"כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים"⁶⁵, ולכן, "נהר פרת" ש"נזכר על שם ארץ ישראל", הוא "החשוב על כולם".
- 6 וכאן מסתפק רש"י בכך, ולא צריך להביא משלים כדי לבאר חשיבותו של נהר פרת – כיון שכאן לא נאמר שהוא "הנהר הגדול" (כמו בפ' לך ודברים), אלא נאמר רק "והנהר הרביעי" סתם; וכל ענין החשיבות של נהר פרת הובא בפירוש רש"י רק כדי לבאר מדוע לא נאמר "ושם הנהר הרביעי גו'", ולא נזכר סימן כו', כנ"ל.
- 7 כז. ויש להוסיף ולבאר גם הוראה בעבודת ה' מפירוש רש"י בנוגע ל"נהר פרת" – "שמימיו פרין ורבין ומברין את האדם":
- 8 עבודתו של יהודי צריכה להיות באופן "שמימיו פרין ורבין" – שהענין דפרי' ורבי' הוא לעשות מציאות חדשה כמו יש מאין (אף שבדרך כלל אין ביכלתו של נברא לפעול יש מאין, אלא רק לגלות מההעלם אל הגילוי¹⁴⁹), ובעבודה הו"ע ההתעסקות בקירוב הזולת וכו', שזהו כללות הענין דהפצת המעיינות חוצה.
- 9 ועי' נעשה גם הענין ד"מברין את האדם" – שניתוסף עליו גם אצלו, בעבודתו כו'¹⁵⁰.

*

- 26 כח. נמצאים¹⁵¹ כאן אלו שנוסעים לארץ ישראל לאחר השבת, שאצלם מתחיל הענין ד"יעקב הלך לדרכו"¹⁴ רק לאחר שמגיעים לארץ ישראל (ולא כמו אלו שנמצאים כאן, שאצלם מתחיל הענין ד"יעקב הלך לדרכו" מיד במוצאי שמח"ת).
- 29 ויה"ר שיהי' אצלם ענין זה: "יעקב" – המשכת היו"ד בעקב¹⁵², "הלך" – לצאת מהמעמד ומצב ד"עומדים" ולהיות "מהלכים"¹⁵³, "ילכו מחיל אל חיל"²¹, "לדרכו" – בהענין ד"מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ"¹⁵⁴, ובאופן שיומשך על כל השנה כולה.

*

(144) פרשתנו ב, יא.	(150) חסר הסיום (המו"ז).
(145) שם, יג.	(151) מכאן ואילך – ראשי פרקים בלבד (המו"ז).
(146) שם, יב.	(152) ראה תו"א ר"פ ויצא. ובכ"מ.
(147) לשון הש"ס – שבת כב, א.	(153) ראה שם ס"פ וישב (ל, סע"א ואילך). ובכ"מ.
(148) ריש פרשתנו.	(154) תהלים לז, כג. וראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תקסא (נעתק ב"היום יום" יד חשון), שם ח"ה ע' קג (נעתק ב"היום יום" י תמוז). ועוד.
(149) ברשימה נוספת, שנזכר כאן משנת"ל במאמר פ"ב (מהמאמר דשבת בראשית תש"ה) אודות ג' האופנים בהתגלות כוונת ההעלם דשם אלקים.	

כט. (לאחרי ברכה אחרונה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

נזכר לעיל (ס"י; סכ"ב) הענין דקירוב מקום וריחוק מקום – לא בנוגע למקום גשמי, אלא ענין המקום במעלה¹⁵⁵. אבל אעפ"כ, כיון שמשותפים בלשון "מקום", הרי מובן שגם מקום גשמי קשור עם ענין המעלה.

וכפי שמצינו ענין שינוי המקום גם בנוגע ללימוד התורה – כמסופר בגמרא¹⁵⁶ לגבי רב כהנא שהיו "שבע שורות של תלמידים יושבים לפניו זו לפנים מזו", לפי ערך מעלתם בלימוד התורה.

וענין זה הי' גם כדי לסייע בלימוד התורה – ע"ד מארז"ל¹⁵⁷ (שמביא רבינו הזקן¹⁵⁸ בתור פס"ד) "לעולם יעסוק אדם בתורה אפי' שלא לשמה, כי מתוך שלא לשמה בא לשמה", היינו, שהתחלת הלימוד היא "שלא לשמה", כיון שלפעמים יכולים להיות קשיים בנוגע ללימוד התורה בגלל שלא יכול להתגבר על היצה"ר, וכאשר יש לו איזה פני' בדבר, הרי זה מסייע לו לדחות את היצה"ר כו'¹⁵⁹.

ומזה מובן, שהתלמידים שמתייגעים יותר ובמילא מצליחים יותר בלימוד התורה (שהרי "יגעת ומצאת"¹⁵⁹), צריכים להיות במקום אחר – נעלה יותר, ועי"ז יתוסף גם בציווי התורה "קנאת סופרים תרבה חכמה"¹⁶⁰, ששאר התלמידים שירצו לבוא למקום היותר נעלה, יצטרכו להגיע ל"מקום" נעלה יותר בלימוד התורה.

וזוהי ההסברה על הסברה, הצעה והוראה (ככל הלשונות שיקראו לה) לחלק את תלמידי הישיבה באופן שאלו שאינם בדרגא נעלית כ"כ ישבו בשורות נפרדות, ואם אין אפשרות לכך, הרי זה צריך להיות בבנינים שונים.

ויה"ר שיקבלו זאת בשמחה ובטוב לבב, כיון שעיי"ז שיהיו במקום בפ"ע יצליחו בלימוד התורה באופן שבאין ערוך, ועד שיגיעו למעלה מענין המקום לגמרי.

*

ל. כאן המקום להזכיר גם אודות ה"מלוה מלכה" לטובת ה"מעמד", שזהו ענין שמעמיד את כל עניני האדם כו'¹⁶¹.

ויה"ר שתומשך ברכה אצל כל אלו הקשורים עם ענין זה.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן את המזונות עבור ה"מלוה מלכה".

טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ופרצת".

לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "פרזות תשב ירושלים".

●

(155) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"ו.

(156) ב"ק קי, א ובפרש"י.

(157) פסחים נ, ב. וש"נ.

(158) הל' ת"ת פ"ד ה"ג.

(159) מגילה ו, ריש ע"ב.

(160) ב"ב כא, סע"א. כב, רע"א. וראה אוה"ת ויצא ריח, ב ואילך. וש"נ.

(161) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ב ריש ע' 337.

וש"נ.

בס"ד. שיחת* יום ב', בדר"ח מרחשון, ה'תש"ל

— לתלמידים השלוחים דקנדה וצרפת —

א. מובא בחסידות¹ משל וביאור לירידת הנשמה בגוף:

למלך שברצותו כי בנו ינצל כל הכחות שלו וחושיו בתכלית השלימות, שלחו למקום רחוק מהיכל מלכותו, למקום שם ההנהגה אינה בדומה כלל — ויכולה להיות גם הפכית — מההנהגה בהיכל המלך; וכאשר בן המלך נתקל באותם הקשיים ועכ"ז מתגבר עליהם ומתנהג כראוי לו — אזי מתגלים כל הכחות שלו ויוצאים מן הכח אל הפועל ומנצלים בתכלית השלימות.

ועד"ז היא ירידת הנשמה בגוף — שירידה זו היא צורך עלי²: עקב גדלות הנשמה וחשיבותה, שהיא הדבר הנעלה ביותר אצל מלך מלכי המלכים הקב"ה, מורידה הקב"ה "מאגרא רמה לבירא עמיקתא"³, מכמות שהיא בכסא הכבוד⁴, ולפני זה "קיימא בדיוקנאה קמי" מלכא קדישא"⁵ — אל עוה"ז התחתון ומלבישה בגוף גשמי, וכל זאת בכדי שאף שם תתנהג הנשמה באופן המתאים לה, אפילו בהיותה בבירא עמיקתא ניכר יהי' כי היא "חלק אלקה ממעל ממש"⁶, וממלאת רצון המלך — ובזאת יתגלו כל הכחות שלה מן הכח אל הפועל.

זהו גם אחד הטעמים ש"מפני חטאינו" גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו⁷: "גלינו מארצנו" אינו אך ורק עונש לחטאינו⁸, אלא (ואדרבה) — ע"י ההנהגה הראוי' של היהודי בשעה שהוא בגלות, מגיע הוא לשלימות⁹ נעלית יותר מכמו שהי' קודם החורבן והגלות¹⁰.

ב. ענין הנ"ל שבכללות ירידת הנשמה למטה, ובכללות ירידת כלל ישראל בגלות, נמצא לעתים בפרטיות אצל אנשים פרטיים, שהוטלה עליהם ירידה מיוחדת למקומות מסויימים וכו', אשר פשוט שאין הכוונה לירידה ח"ו, אלא אדרבה: ניתנים להם הכחות והזכות להתעלות למדרגה גבוהה — עלי' שזולתו אינו מסוגל אלי' — ע"י שימלא באותו מקום רחוק את השליחות שהוטלה עליו.

וע"ד הודעת חז"ל¹¹ שרב בבואו לבבל מצא כי לימוד התורה נעדר, אך אח"כ — ע"י עבודתו — הרי דוקא בבבל הגיע לימוד התורה למעלה מופלגה¹² עד כי במחלוקת דתלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי נפסקת ההלכה כתלמודה של בבבל¹³. וכל זה כתוצאה מיציאתו של רב מא"י לחוץ לארץ, הליכה הנראית לכאורה כענין בלתי רצוי, אך דוקא עי"ז נתוספה מעלה גדולה — דרגה נעלית בלימוד התורה.

(9) ראה לקו"ש ח"ב ע' 361. תורת מנחם — התוועדויות ח"ו ע' 124.

(10) וכנראה גם בתורה שלפנינו שהריבוי בה נעשה בזמן הגלות, וכדור"ל עה"פ (שה"ש ו, ח) "ששים המה מלכות ושמונים פלגשים ועלמות אין מספר" — "אלו ששים מסכתיות של הלכות .. אלו שמונים פרשיות ובתורת כהנים .. אין קץ לתוספות" (שהש"ר פ"ו, א ט). וראה במדב"ר פי"ח, כא). והטעם על זה מובן ע"פ מרו"ל (מנחות נג, ב) "מה הזית הזה אינו מוציא שמנו עד שכותשין אותו כך ישראל כו", ובדוגמת הריבוי בתורה שנעשה ע"י שבירת הלוחות (שמו"ר רפמ"ו).

(11) חולין קי, א. רש"י תענית יו"ד, א (ד"ה תתאי), אגרת רב שרירא גאון, וראה סדה"ד בערכו.

(12) המעלה של לימוד התורה בפלפול וע"י קושיות, אף שנקרא (סנהדרין כד, א) "במחשכים הושיבני" (איכה ג, ו), שהוא גם בערך של תלמוד ירושלמי, אף שארז"ל (ספרי ר"פ עקב. ב"ר פט"ז, ד) "אין תורה כתורת א"י" — ראה סה"מ תש"ח ע' 121.

(13) ראה יד מלאכי ח"ב כללי שני התלמודים אות ב.

(* הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בהוספות ללקו"ש חיד"ע ע' 325 ואילך. במהדורה זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(1) ראה המשך תרס"ו ס"ע שפ. וראה ג"כ המשך וככה תרל"ז פ"ע (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תקסד ואילך). וראה גם תורת מנחם — התוועדויות חמ"ט ע' 183. וש"נ.

(2) לקו"ת פנחס עז, ג. ובכ"מ.

(3) חגיגה ה, ב. רשימות הצ"צ לאיכה ע"פ השליך משמים ארץ, ע' 80 (אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'ע).

(4) זח"א קיג, א. ובכ"מ.

(5) הובא בדא"ח בכ"מ, ולע"ע לא מצאתיו בל' זה. וראה זח"ג

קד, ב. זח"א צ, סע"ב. רכז, ב. רלג, ב. זח"ג צו, ב. זח"א סא, ב.

(6) איוב לא, ב. תניא רפ"ב. וראה הגהות הצ"צ על זה (קיצורים והערות לתניא ע' עב ואילך).

(7) שהכוונה בזה לא רק ריחוק במקום גשמי, כ"א ועיקר — ברוחניות ובמעלה; בזמן הגלות הרי כו"כ מצות שגם בא"י אפשר לקיימן.

(8) ראה תניא אגה"ק סכ"ב (קלד, ב).

ו"ל שזהו ג"כ אחד הטעמים להנהגת הבעש"ט¹⁴, הה"מ ממעזריטש, אדמו"ר הזקן וכו' עד כ"ק מו"ח אדמו"ר – ששלחו תלמידים להתגורר במקומות רחוקים וכו' – אעפ"י שלכאורה אין מקום טוב יותר עבור התלמידים מאשר להיות כל ימיהם במחיצת הרבי – אך הענין הוא, כנ"ל, שדוקא ע"י ירידה זו מגלה התלמיד כחות מיוחדים, וניתנה לו זכות מיוחדת להגיע למדריגה נעלית מכפי שהי' קודם לכן. והיינו, אף ש(בפשטות) נשלחו התלמידים בכדי לפעול עלי' במקום אליו נשלחו – עי"ז נתוסף גם עליו רב בתלמידים עצמם¹⁵.

וכפי שראו בפועל, שאותם שמלאו השליחות, ועשו זאת באמונה ובמסירות ולא בדרך הכרח וכפי' [ואף אם ההתחלה היתה מצד קבלת-עול, אך קב"ע זו היתה חדורה בשמחה ובטוב לבב אמיתיים] – היתה הצלחתם בנוגע למצבם הרוחני שלא בערך, ופשיטא שהיתה שלא בערך עליית אלו שהשתמטו מהשליחות, או אלו שמלכתחילה לא הוטלה עליהם כל שליחות – מסתמא היות ולא זכו לכך – והתגוררו בקרבת מקום.

וכשם שהי' הדבר אצל תלמידי הבעש"ט וכו' – שכבר עמדו על דעת עצמם – וקבלו הוראה להתיישב במקומות רחוקים וכו', כן הי' גם בנוגע לתלמידי הישיבה: כשבא כ"ק מו"ח אדמו"ר למקום פ' ויסד ישיבה בקירוב אליו ובד' אמותיו¹⁶, הרי בה בשעה בחר בכמה תלמידים מצויינים ושלחם למקומות ועיירות רחוקים, רחוקים בגשמיות ורחוקים גם ברוחניות (ואף למקומות מעבר לים, מדינות שונות ומשונות), בכדי לפעול עלי' באותם המקומות – וביחד עם זה הייתה גם כוונה ותכלית שע"י שימלאו את שליחותם במקום רחוק יגיעו ויתעלו לשלימותם האמיתית.

המובן מהנ"ל, שתלמידים שזכו, ולומדים הם בישיבות אשר מחוץ לניו-יארק, פשוט שאין זה עונש ח"ו או ריחוק ח"ו, אלא אדרבה, זו הוכחה כי רואים בהם כחות מיוחדים ונעלים בעבודת עשיית הדירה לו ית' בתחתונים¹⁷ (כדרישת החסידות) במקום אליו נשלחו – ע"י לימודם באותה ישיבה דוקא, ולימוד מתוך שמחה וטוב לבב, ולא באופן של הכרח, ועי"ז זוכים להתעלות למעלה יתרה מאותם שאינם בריחוק מקום.

ג. לפיכך חייבים – כל אותם תלמידים שזכו ולומדים מחוץ לניו-יארק ומחוץ לארצות-הברית ומעבר לים – לזכור את תפקידם וחובתם לעסוק בהפצת היהדות בכלל, והפצת המעיינות ביחוד, שהרי זהו ענינה של הישיבה ותלמידי' – להאיר את כל העיר ואת כל המדינה שם הם נמצאים¹⁸.

ובפרטיות יש לזכור כי תפקידה של ישיבה הוא (ככל עניני התורה) שלא להיות בבחי' "עומד" אלא במדרי' "מהלך"¹⁹, "מעלין"²⁰ בקודש²¹, דהיינו שחייבים להתווסף עוד ועוד תלמידים, יותר ויותר.

ובענין זה אין צורך להוראה מהראש-ישיבה, מהמשפיע וכו', מאחר וכבר קיימת ומפורסמת הוראה ברורה שכל תלמיד צ"ל "מהלך", ובכדי שיעליח בכך יותר – והיה "מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה"²² – עליו לראות שיתווספו תלמידים בישיבה, עוד ועוד יותר. וממנו יראו וכן יעשו, שאף מושפעי ותלמידיו יהיו "נרות להאיר"²³ – וישפיעו גם הם כנ"ל, פירות ופירי פירות עד סוף העולם.

וש"נ) "כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו".

(19) ראה תו"א ס"פ וישב (ל, סע"א ואילך). ובכ"מ.

(20) ברכות כח, א. וש"נ.

(21) וידוע המשל והדוגמא מעלי' להר משופע, שאם אינו עולה אז בדרך ממילא יורד (ראה לקו"ש ח"י ע' 127. וש"נ).

(22) תו"א ר"פ בראשית, שע"י הצדקה נעשה כן. וראה אוה"ת בראשית הגהות על תו"א שם (כרך ו – תתרכ"ו, ב) שאין זה בדרך גזמא.

(23) ראה סה"ש תורת שלום ע' פכ"ז. קונטרס עץ החיים פכ"ב. לקו"ש ח"ב ע' 484. תורת מנחם – התועדויות ח"ד ריש ע' 228.

(14) ראה לקו"ש ח"ב ע' 367. תורת מנחם – התועדויות ח"ו ס"ע 98 ואילך.

(15) ו"ל דג"ז חלק מ"לימוד" התלמיד אצל רבו, מפעולת הרב בתלמידו.

(16) וראה רש"י ערובין מא, ב ד"ה כאילו (כל העיר כד"א). ובגמרא שם מז, ב.

(17) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(18) וידוע (סה"ש תרצ"ו ע' 119. וש"נ) ביאור הענין דהמצוה ראשונה היא פרי' ורבי', שכוונתה (ברוחניות) היא שיהודי צריך (להוליד) לפעול ברוחניות על עוד יהודי, וכמרו"ל (סנהדרין יט, ב).

1 ומובטחים הם, שבאם יחליטו בשמחה ובטוב לבב לקיים הוראה זו, תהי' הצלחתם בהפלגה, שהרי
2 על ידי "יגעת" – לא רק משיגים הדבר, מבנים השכל וכו', מדרי' שבערך היגיעה, אלא "ומצאת"²⁴,
3 באופן של מציאה – הבאה בהסח הדעת²⁵ – למעלה מדעתו ותקוהו וכו', שלא הי' יכול לשער כלל
4 מראש עד היכן יגיע²⁶.

5 ד. תלמידי ישיבות מתחלקים לשני סוגים [וע"ד החלוקה הכללית²⁷] ל"יושבי אהל" ו"בעלי עסק":
6 אלה שתפקידם "יושב אוהלים", אין וישב אלא עכבה²⁸, אינם יוצאים מד' אמות' של תורה, אלא
7 שבהיותם בישיבה גופא מוסיפים בהתמדה ובשקידה עד כדי כך – שבדרך ממילא מורגש זה בכל
8 הסביבה, ופועל ומקרב ומושך ומתוספים תלמידים חדשים. וישנם תלמידים שבסוג בני תורה עצמו הם
9 בדוגמת "בעלי עסק", דהיינו שאחר שמירת סדרי הישיבה, לימוד בהתמדה ובשקידה וכו', מנצלים הם
10 את השעות העומדות לרשותם ליציאה מכותלי הישיבה (ותלמודם בידם – בראשם) – במטרה להביא
11 תלמידים נוספים פנימה.

12 הקביעות אם התלמיד נמנה על "יושבי אהל" או על "בעלי עסק" מסורה בידי הנהלת הישיבה. אך
13 צד השווה בכל התלמידים, בכל חברי ההנהלה, הר"י, הר"מ, המשפיעים והמשגיחים גם יחד: על כאו"א
14 לדעת וליכ' דנפשי' – כי כל ענין שבקדושה צריך להעשות בחיות, ועי"ז היא ההליכה "מחיל אל
15 חיל"²⁹, שהיוס הוא למעלה מהאתמוז, ובאופן שמחר יהי' למעלה מהיום – וללא התחשב כלל עם כל
16 מניעות ועיכובים.

17 וע"פ האמור לעיל, הרי אין זה ענין פרטי הנוגע לכל אחד כמו שהוא בפ"ע, אלא – מאחר וכל תלמיד
18 ותלמיד בפ"ע הוא שליח דהמשלח והוא נר להאיר, הרי שבעלייתו הוא, תלוי גורלם של כמה וכמה
19 מבני' הצמאים לדבר ה' ומצפים שיאירו את חייהם ויורם את דרך החיים: תורתנו תורת אמת ותורת
20 חיים ומצוותי' עליהן נאמר "וחי בהם"³⁰.

21 ה. המורם מכל האמור הוא, כי תלמידים הנשלחים ללמוד בישיבות מחוץ לעיר זו – ה"ז הוראה כי
22 הם מהמובחרים ומהמשובחים שבתלמידים, והם המקיימים את רצון הנשיא ומייסד הישיבה – כ"ק מו"ח
23 אדמו"ר – במילואו וגורמים נח"ר נפלאה, ועי"ז נמשך להם שפע ברכה עד כי "נעשים מוחו ולבו זכים
24 אלף פעמים ככה" בלימוד התורה ובקיום המצוות.

25 ותהא עבודתם זו בשמחה ובטוב לבב ויעוררו וימריצו את הישיבות להליכה מחיל אל חיל עד כי
26 "ותרעש הארץ"³¹, ויקרבו וימשכו עשרות מבחורי ישראל ויעמידום בדרך החיים, תורת חיים ומצוותי'
27 באור וחיות אמיתיים.

28 ומובטחים הם ע"י הנשיאים – החל מהבעש"ט והה"מ ואדמו"ר הזקן כו' ועד כ"ק מו"ח אדמו"ר –
29 שיראו הצלחה בפעולותיהם, ובאופן דמוסיף והולך.

30 ובאם היצר הרע³² יעמוד לנגדו לפתותו שעליו ללמוד דוקא בעיר זו וכו', יענהו³³ כי אינו אלא "זקן
31 וכסיל"³⁴, שהרי הקב"ה – ע"י עבדיו הנביאים רבותינו נשיאינו – עשאו לתלמיד זה שליח לעשות מדינה
32 פ' למדינה של תורה, את עיר פ' לעיר של תורה, וכל מקום שיבוא שמה. ופשיטא שלא יתפתה ע"י
33 ה"זקן וכסיל", אלא יעשה כעצת וע"פ חכמת ה"מסכן וחכם"³⁴, היא "נפש השנית בישראל – חלק אלקה
34 ממעל ממש"³⁵, וכל זה בשמחה ובטוב לבב.

(28) מגילה כא, א. הובא בפרש"י עה"ת תזריע יב, ד.

(29) ראה סוף ברכות. שו"ע אדה"ז חאו"ח רסקנ"ו.

(30) אחרי יח, ה. ועיין או"ת להה"מ שם.

(31) תהלים יח, ח. עז, יט. ועוד.

(32) שבת קה, ב: "כך הוא אומנתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך וכו'".

(33) ראה שו"ע אדה"ז חאו"ח סו"ס קנו.

(34) קהלת ד, יג.

(35) תניא שבערה 6.

(24) ראה מגילה ו, ריש ע"ב.

(25) ראה סנהדרין צז, א.

(26) ראה אגה"ק סי' ד (קה, ב).

(27) ראה תו"א פ' תרומה. ולהעיר ג"כ ממזו"ל תלמוד גדול

או מעשה גדול (קדושין מ, ב. תקנ"ז ו, א). וראה ג"כ תניא אגה"ק סו"ט. וכענין ישכר וזבולון, מארי תורה ומארי עובדין טבין – ראה תניא אגה"ק ס"ה (קט, א). ביאורה"ז פ' וישב לאדמוה"א (כה, א"ב) ולהצ"ע (ע' קלד). וראה לקו"ש ח"ח ע' 189 ואילך.

ומובטחים המה בהצלחתם בגשמיות וברוחניות גם יחד, והצלחה מיוחדת בקיום השליחות וקיום רצון המשלח בשלימות הכי גדולה.

ו. ויהי רצון שכל אחד ואחד מכם יעשה כהנ"ל בשמחה ובטוב לבב, ותצליחו ותתחדש ותהי' שנה של אורה, של ברכה ושל הצלחה, שנה של תורה ושל שמחה, ואורה ושמחה גם יחד, וגם זה³⁶ יוסיף ברכת הוי' בגשמיות וברוחניות.

ותראו הצלחה בלימוד הנגלה והחסידות גם יחד, ובקיום המצוות בהידור, עד כי "כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברוך ה'"³⁷, נרות להאיר, יכירום אשר אלו הם שלוחי הנשיאים בכל מקום ובכל מדינה, בשמחה ובטוב לבב, "ושלוחו של אדם כמותו"³⁸ ואתם נמצא המשלח – הרבי וכל הרביים יחדיו.

וכ"ז הוא ג"כ הכנה לקבלת פני משיח צדקנו "שילמד תורה את כל העם כולו", תורתו של משיח³⁹, בקרוב ממש בגאולה האמיתית והשלימה.

בס"ד. שיחת יום ב', בדר"ח מרחשון, ה'תש"ל

– ב"יחידות כללית" לאנ"ש שי' דכפר חב"ד ונחלת הר חב"ד, בחדרו הק' –

בלתי מוגה

א. ישנו כלל בתורה ש"כללות ופרטות נאמרה"¹. וכיון שכן הוא בתורה, שהיא כלי אומנתו של הקב"ה בבריאת העולם², הרי מובן, שכן הוא גם בעולם.

וכללות הענין בזה – כמאמר רז"ל³ שכל מה שיש בעולם יש באדם, וכל מה שיש באדם יש בעולם, וזהו שהעולם נקרא "אדם גדול", והאדם (ואיש ישראל בפרט) נקרא "עולם קטן"⁴. וכיון שבריאת העולם היא "בשבייל ישראל" (כמ"ש רש"י בהתחלת פ' בראשית), הרי מובן, שכל הפרטים שישנם בעולם הם כמו אצל האדם, ומזה משתקף גם בעולם.

והנה, רואים בגוף האדם, שבריאות האברים וכללות הגוף תלוי' בכך שכל אבר ממלא את תפקידו, ואילו כאשר אבר מסויים עושה דבר (אפילו טוב, אלא) שאינו תפקידו, אזי נחסר בחוזק ובבריאות שלו. וכיון ששאר האברים מרגישים שאינם מקבלים חיזוק ממנו, ואדרבה, זה פוגע בהם, הרי מובן שהם מחפשים דרכים כדי ללחום עמו ולהפריע לו למלאות תפקידו.

ומזה מובן גם בנוגע לדרישה מיהודי לחיות כפי שיהודי צריך לחיות – שנוסף על העיקר שזהו ציווי של הקב"ה, הרי זה נוגע גם לכל העולם כולו: כאשר יהודי ממלא תפקידו בקיום ציווי הקב"ה, אזי מגיע לשלימות שלו, וגם העולם מקבל את השלימות שלו – עד כמה שהדבר תלוי בבני" – כנ"ל מדברי רש"י שכל בריאת העולם היא "בשבייל ישראל שנקראו ראשית", והשלימות של ישראל היא ע"י הנהגתם ע"פ "התורה שנקראת ראשית".

תורתו של משיח".

(1) ראה חגיגה ו, סע"א ואילך. וש"נ.

(2) ב"ר בתחלתו.

(3) אבות דר"נ ספלא. וראה גם קה"ר פ"א, ד (קרוב לסופו). מדרש תהלים יט, א. תנחומא (באבער) וארא יח.

(4) ראה תנחומא פקודי ג. זהר ח"א קלד, ב. ח"ג לג, ב. תקו"ז תס"ט (ק, ב. קא, א). אדר"נ וקה"ר שם. מו"נ ח"א פ"ב.

(36) ע"ד "מגלגלין זכות ליום זכאי" (תענית כט, א. וש"נ).

(37) ישעי' סא, ט.

(38) ראה ברכות לד, ב. וש"נ. רש"י בא יב, ו. וראה ס' לקח טוב (להר"י ענגל) בתחלתו, דשלימות השליחות "דגופו של שליח נחשב כגוף של המשלח".

(39) ראה לקו"ת צו (יז, א). שער האמונה פ"ט. מנחות כט, ב. ובקה"ר (פ"א, ח): "תורה שאדם למד בעוה"ז הבל היא לפני

- 1 ועפ"ז מובן גם בנוגע למ"ש בחומש ובתנ"ך ובמדרשי חז"ל, שכאשר יהודי מתנהג שלא כדבעי, אזי
 2 יש לו קשיים מגויים – שאין זה ענין של "גזירת הכתוב", אלא כן הוא ע"פ טבע (בין אם הוא מבין
 3 זאת או לא), דכיון שהיהודי הוא זה שצריך לגרום טובה לכללות העולם ולגויים בפרט, ע"י אורח חייו
 4 כיהודי, הנה כאשר אינו מתנהג כן, הרי הוא גורם קושי וצרה לגוי, ולכן מחפש הגוי לגרום ליהודי
 5 קשיים וכו'.
- 6 וזהו גם מ"ש הרמב"ם⁵ – ע"פ דברי הגמרא⁶ – ש"צריך כל אדם שיראה עצמו .. וכן כל העולם
 7 חציו זכאי וחציו חייב .. עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות כו" –
 8 בהתאם להאמור לעיל ששלימות העולם כפשוטו תלוי בכך שיהודי ממלא את תפקידו.
- 9 ובדוגמת האמור לעיל שפעולה של כל אבר שייכת ובה תלויים הפעולות והשלימות של כל הגוף
 10 בתור "קומה שלימה"⁷, והרי כל העולם כולו ביחד הוא "קומה אחת", אלא שהענין העיקרי שבזה הוא
 11 היהודי, שבשבילו נברא העולם⁸.
- 12 וכשם שהדברים אמורים בנוגע לכל יהודי בתור איש פרטי ויחיד – כן הוא בנוגע לבנ"י בתור כלל,
 13 בכל מקום שבו נמצאים.
- 14 ב. ונוסף לזה, יש ענינים מיוחדים שצריכים לעשות בנ"י שנמצאים בארץ ישראל – כמדובר כמ"פ⁹
 15 שכל דבר מתבטא גם בהלכה בפועל, שיש כמה מצוות התלויות בארץ, ואפילו משחרב ביהמ"ק יש כמה
 16 מצוות מדאורייתא שחייבים לקיימם בארץ, משא"כ בחו"ל, ועאכ"כ בנוגע למצוות מדרבנן, ועאכ"כ
 17 בנוגע למנהגי ישראל והידורי מצוה וכו' וכו'.
- 18 ומזה מובן – כמו בנוגע לכללות המקום – שכאשר ארץ הקודש ממלאת את תפקידה, שיהי' ניכר
 19 שהיא "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"¹⁰, הנה בזה תלוי מצב הבריות,
 20 השלום והבטחון של אה"ק, ויתירה מזה: בזה תלוי הטוב, שלום ובטחון שצריך להיות בכל העולם כולו.
 21 והעובדה שגויים מערימים קשיים באה"ק, הנה ברובא דרובא תלוי הדבר בכך שצריך להוסיף משהו
 22 בענין מילוי התפקיד של אה"ק, שאז רואה ומרגיש הגוי (מבלי להבין את סיבת הדבר) שזוהי ארץ שעל
 23 ידה נעשה אצלו תוספת כח.
- 24 ג. ובפרטיות יותר:
- 25 בנוגע לשם "ארץ" שבו נקראת ארץ ישראל – איתא במדרש¹¹: "למה נקרא שמה ארץ, שרצתה
 26 לעשות רצון קונה".
- 27 והכוונה בזה – ליהודים שנמצאים בארץ ישראל, שיש להם תפקיד מיוחד נוסף על התפקיד של בנ"י
 28 שבחו"ל, בכל העולם כולו – להגדיר את כל עניניהם, אכילה ושתי', שינה, טיול, מסחר ומשא ומתן
 29 וכיו"ב, יותר מכמו שיהודי שנמצא בחו"ל צריך להגדיר אותם, כיון שהם נמצאים בארץ ש"עיני ה' אלקיך
 30 בה מרשית השנה ועד אחרית שנה".
- 31 והחילוק העיקרי הוא: בחוץ לארץ, בנוגע לכל יהודי וחלקו בעולם, הנה לפעמים הרי זה נוגע לכל
 32 המדינה ולפעמים לא; משא"כ בארץ ישראל, הנה הנהגתו של יהודי בפינה מסויימת בד' אמותיו, יש
 33 לה השפעה על המעמד ומצב של אה"ק כולה.
- 34 וכאמור לעיל, וכמובן מהדוגמא בגוף האדם, יש לזה השפעה גם על היחס של השכנים של א"י כיצד
 35 יתייחסו כלפי א"י, כיון שהם מרגישים [או – ע"פ לשון חז"ל – השר שלהם למעלה מרגיש] שעי"ז
 36 שבא"י יהי' ניכר יותר הענין ד"עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", אזי יתוסף גם בעניני

(9) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חנ"ח ע' 125. וש"נ.

(10) עקב יא, יב.

(11) ב"ר פ"ה, ח.

(5) ה'ל' תשובה פ"ג ה"ד.

(6) קידושין מ, סע"א ואילך.

(7) ראה לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

(8) ראה ברכות ו, סע"ב. סנהדרין לז, סע"א. ועוד.

הטוב שצריכים להגיע לשכנים של א"י, וכאשר חסר בהנהגה הראוי' לא"י, מרגישים הם שבגלל זה חסר גם אצלם, ולכן מחפשים דרכים כיצד להתנקם בהם ולשלם להם כגמולם.

ד. ובהמשך להאמור, הנה כשם שיש תפקיד קדוש נוסף לבנ"י שבא"י לגבי בנ"י שבחו"ל (נוסף על תפקידם המשותף לעשות לו ית' דירה בתחתונים בכל מקום שנמצאים), כמו"כ יש חילוקים בנוגע לא"י עצמה, שאע"פ שכולם בני אברהם יצחק ויעקב, וכולם הם תושבי א"י וכו', מ"מ, יש כאלו שהקב"ה נתן להם תפקיד מיוחד.

והכוונה היא – לאלו שהקב"ה זיכה והצליח אותם להוודע ולהתחיל להשתמש בפנימיות התורה שנתגלתה בתורת החסידות, שע"ז עושים כל ענין באופן של אור וחיות, ובאופן החדור באהבת ה' אהבת התורה ואהבת ישראל (כל אחד ואחת מישראל), שאז עושים שלא בערך יותר בכמות, ועאכו"כ שלא בערך יותר באיכות, בפנימיות ובעצמיות.

ולכן: כל אלו שיודעים אודות תורת החסידות או אור החסידות, או שניהם יחד, יש להם עוד תפקיד מיוחד – שכל הענינים האמורים לעיל יהיו נעשים באור וחיות חסידות, ובאופן שיגיע למספר גדול יותר של יהודים, מבלי הבט על מעמדם ומצבם באיכות – להגיע אליהם בדרכי נועם אור וחיות, ולהאיר את דרכם בחיים, עד שכל אחד מהם יהי' בעצמו בבחי' "מאור", "נר להאיר", כסגנון חכמינו ז"ל.

ה. וכן יש תפקיד נוסף לאלו שזכו והקב"ה האמין בהם ולכן העמידם בנסיונות הכי קשים במשך עשרות שנים, בהיותו בטוח שיעמדו בהם, ויצאו בשלימותם, לא רק בנשמתם, אלא גם בתורתם, וגם בחינוך בניהם ובנותיהם.

הם ראו איך שיהודי אחד ויחיד יכול להתגבר על כל עניני הטבע שמנגדים אליו – ממשלה אדירה שלא מתייראת מכל הממשלות שבכל העולם, בהראותו דוגמא שביכלתו למרוד בכל ההנחות של ממשלה זו, ולהתנהג כרצונו של הקב"ה, אע"פ שאינו רואה בדרך הטבע כיצד יוכל ליישם זאת, וכיצד סוכ"ס ישתחרר מהם.

ותירה מזו: לא זו בלבד שמסרו את נפשם, אלא הם חינוכו בדרך זו גם את ילדיהם. והרי רואים בפועל שנקל יותר לאדם למסור את נפשו, מאשר לחנך את ילדיו בדרך כזו שבדרך הטבע לא רואים כיצד יוכל הילד לחיות חיים טבעיים, כיון שלא נראה שיוכלו להיפטר פעם מהממשלה שלוחמת נגד זה; ורק בגלל שהקב"ה צוה לעשות, לכן עושים זאת, ובשמחה ובטוב לבב!

והם ראו איך שענין המס"נ הועיל לא רק בנוגע לעוה"ב, אלא גם בנוגע לעוה"ז כפשוטו, וסוכ"ס הוציא הקב"ה אותם מן המיצר אל המרחב (אם כי לפי ערך), ובניהם ובנותיהם אתם – אלו שכבר הגיעו, ובעתיד הקרוב – אלו שנמצאים בדרך, או שצריכים להגיע וסוכ"ס בודאי יגיעו.

ולכן יש להם תפקיד נוסף על כל האמור לעיל – שיכולים לדרוש מס"נ מיהודי נוסף:

ע"פ שו"ע יכולים לדרוש מיהודי רק דבר המפורש בסעיף מסויים בשו"ע, ואילו לדרוש מס"נ – לאו כל מוחא סביל דא; אבל מי שהראה בעצמו "דוגמא חי'" שבמשך עשרות שנים חי וחניך את ילדיו באופן כזה – הרי מעצמו מובן שכאשר ידרוש מס"נ מיהודי נוסף בדרכי נועם ובדרכי חסידות, אזי יצליח גם בזה, כיון שהראה "דוגמא חי'", שבדידי' הוה עובדא, שלא נעצר מפני הקשיים, ואכן הצליח!

ו. ונוסף על התפקיד הנ"ל המוטל על כל אחד ואחת, יש תפקיד נוסף – לפעול שלא רק יחידים יתנהגו כן, אלא גם קבוצות שלמות, מושבים או כפרים או ערים ועיירות בישראל.

וזהו התפקיד המיוחד המוטל על כפר חב"ד, וביחוד על נחלת הר חב"ד – שלשם הגיעו זה עתה רובם ככולם של אותם יהודים בעלי מס"נ, וכן ירבו, שיתוספו שם עוד עשרות משפחות שיעלו מתוך שמחה וטוב לבב – להראות שלא רק היחיד יכול לחיות כן בחיי היום יום של ימות החול, אלא גם בתור קבוצה, עיירה ועיר או עיר גדולה, יכולים לחיות כן, ובהצלחה רבה, כאשר הדבר מיוסד דוקא על יסודי התורה והמצוה, כפי שנעשים חיים ומוארים ע"י תורת החסידות ואור החסידות.

- 1 וכאשר יתנהגו כן בנוגע לעצמם מתוך שמחה וטוב לבב ומתוך חיות – הנה ראיית הדוגמא כשלעצמה
 2 תפעל פעולתה, ועאכו"כ כשיעשו זאת מתוך שמחה וטוב לבב, וינצלו את הדרכים העומדים לרשותם –
 3 שהקב"ה נותן להם "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"¹² – להפיץ את הרעיון היהודי צריך לחיות
 4 באופן כך וכך, וכך צריכה לחיות גם קבוצה, כפר ועיר, ובאופן דהולך ומוסיף – הרי בודאי שמהם יראו
 5 וכן יעשו רבים, ועד שהרבים יהיו טובים וגם שלמים.
- 6 וזוהי גם הכוונה בהדיבור בתוקף כ"כ שחייבים להבטיח שנחלת הר חב"ד – שרובה ככולה מאותם
 7 יהודים בעלי מס"נ – תשגשג גם בגשמיות, ועאכו"כ ברוחניות, עד שכל אחד יוכל להראות עלי: "כזה
 8 ראה", כך צריכים להיבנות שאר המושבות והכפרים והערים בארץ הקודש.
- 9 ומובן שכן הוא גם בנוגע לכפר חב"ד, שזהו המקום הראשון שבו התחילו להראות דוגמא הנ"ל –
 10 שצריך לא רק לתמוך בו, אלא לפעול להתפתחותו ושגשוגו בו, שכן, אע"פ שהם נמצאים באה"ק יותר
 11 מעשרים שנה, וטבע האדם שדבר חדש פועל עליו יותר מאשר דבר שכבר הורגל אליו, הרי יש גם מעלה
 12 ביין ישן וענין ישן, ובנדו"ד, שהם יכולים להראות דוגמא חי' שלא רק בשנה הראשונה, אלא גם לאחר
 13 שעברו עשר שנים, עשרים שנה ויותר, רואים שזוהי הדרך של חיים אמיתיים, הן ברוחניות והן בגשמיות,
 14 להיותם חיים הקשורים עם "אלקים חיים", שהראה דרך החיים בתורתו, תורת חיים.
- 15 ז. ויהי רצון שכל אחד מכם
- 16 – ובפרט האנשים שהם בעלי השפעה, כולל גם אלו שזכו בגורל, שכל אחד מהם הוא בא-כח של
 17 כל אלו שהשתתפו בגורל, וכן אלו שהם מלמדים או ראשי-ישיבות או חברים בהנהלת מוסד בכפר חב"ד
 18 או בנחלת הר חב"ד, או באי-כחם, כך, שהוא פרט שכולל רבים –
- 19 ימסור את הדברים האמורים – באופן של דברים היוצאים מן הלב, שאז בודאי יפעלו פעולתם –
 20 לבני ביתו שלא היו כאן, וכן לסביבה הקרובה והרחוקה – רחוקה בגשמיות, כיון שכל בני"הם קרובים,
 21 ועד שהם כגוף אחד (כמבואר בתניא פרק לב), ובודאי יתקבלו הדברים בסבר פנים יפות.
- 22 והמעשה הוא העיקר¹³ – שעי"ז יפעלו שיתוסף ב"נר מצוה ותורה אור"¹⁴ בכל הפינות שבאה"ק,
 23 וכאמור לעיל, שעי"ז יתוסף בריאות, בטחון, שלום ושלווה והשקט בארה"ק, ויתוסף, גם בהכרה של
 24 "כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך"¹⁵, שהקב"ה ובני"ה כולא חד, וכפי שאומרים ב"זמן שמחתנו"¹⁶:
 25 "למען דעת כל עמי הארץ גו' אין עוד"¹⁷, היינו, שאין שום דבר חוץ מאלקות; זוהי המציאות של כל
 26 העולם.
- 27 ויהי"ר שכל הענינים שנפעלו במשך חודש תשרי יומשכו בשמחה ובטוב לבב על כל השנה כולה –
 28 אצל כל אחד מישראל וכל בני"ה יחד בכל מקום שהם, הן בחו"ל, כאן, והן באה"ק, ובכל הנצרך הן
 29 בענינים רוחניים והן בענינים גשמיים, עד לבני חיי ומזוני, ובכולם ריחי, למטה מעשרה טפחים.
- 30 ותהי' השנה – כמדובר בהתועדויות¹⁸ בלשון הרב¹⁹ – שנה של אורה וברכה והצלחה, שנה של תורה,
 31 ותורה הקשורה עם שמחה ושמחת תורה, ונשמע מכם בשורות טובות בכל הענינים האמורים לעיל.
- 32 ח. כדאי שתבחרו אחד שיהי' הבא-כח של הנמצאים כאן מכפר חב"ד, וכן מנחלת הר חב"ד, וכן
 33 מירושלים או משאר המקומות שבא"י, שיבקרו את ידידינו שם²⁰, וימסרו לו נקודות מהענינים שדובר
 34 אודותם במשך חודש תשרי, וגם מהענינים שנאמרו עתה בה"צאתכם לשלום", בצירוף ברכה מיוחדת
 35 לרגלי יום הולדתו לאריכות ימים ושנים טובות²¹.

(12) נוסח ברכה הג' דברכת המזון.

(13) אבות פ"א מ"ז.

(14) משלי ו, כג.

(15) תבוא כח, יו"ד.

(16) בסיום ההושענות.

(17) מלכים א ח, ט.

(18) שיחת יום שמח"ת ס"ח (תורת מנחם – התועדויות חנ"ח ס"ע 165 ואילך). וש"נ.

(19) שיחת יום שמח"ת תש"ה ס"ה (סה"ש תש"ה ע' 59).

(20) כנראה הכוונה להרש"ז שזר.

(21) ראה גם מכתב כ"ב חשון שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' רלח ואילך).

מסתמא יעשו זאת באופן מסודר – לבחור איך ללכת, מי ילך ומי ידבר שם וכו'. וכל אלו שלא ילכו¹
בגופם, לא יקפידו על כך, ויחשב להם כאילו השתתפו גם הם בהליכה זו. והעיקר – שיהי' זה באופן²
מסודר, שזהו בדרכי נועם ובדרכי שלום.³
וכדאי גם שיבחרו משהו שיקח על עצמו את הטירחא לכתוב משם מה נעשה בפועל בכל ענינים⁴
אלו, ולכתוב בפרטיות הדרושה, וכל המפרט הרי זה משובת.⁵
ויהי' שיהי' "ויעקב²² הלך לדרכו"²³, ותהי' ההליכה על כל השנה בשמחה ובשלום, כמ"ש²⁴ "כי⁶
בשמחה תצאו ובשלום תובלון", ועד שנצא מתוך ריקוד ("ארויסטאַנצן") לקבל פני משיח צדקנו, בגאולה⁷
האמיתית והשלמה בקרוב ממש.⁸

ש"נעשה קל ללכת".

(24) ישע' נה, יב.

(22) ויצא לב, ב.

(23) כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר כאן פירוש רש"י, ואולי הכוונה לפרש"י עה"פ (ויצא כט, א) "וישא יעקב רגליו",

המשך ביאור למסכת עירובין ליום שישי עמ' ב

על החיצונה בכך שיש להם דריסת הרגל בה [עד שיערבו³⁵
עמה], כך אוסר עליה נכרי יחיד העובר דרכה ויש לו בה³⁶
דריסת הרגל. אמנם נכרי אינו מערב, ובכדי להחזיר את³⁷
ההוצאה בחיצונה יצטרכו הדורים בה לשכור ממנו את רשותו³⁸
בה.³⁹
הגמרא מבארת את דינו של רבי אלעזר. שואלת הגמרא: מאי ש"נא⁴⁰
[ומדוע שונה] ישראלי מנכרי, ד'ישראל יחיד הדר בפנימית לא אסר⁴¹
על הדורים בחיצונה, לדעת שמואל, ואין גוזרים בכך אגב האופן⁴²
שדורים שנים בפנימית ויחיד בחיצונה, משום ד'מאן ד'ידע – שמי⁴³
שיודע שאותו יחיד דר שם יחיד, ידע גם את זה שכיון שהוא מותר⁴⁴
במקומו אינו אוסר על החיצונה, ועל כן אין לגזור אגב שנים⁴⁵
בפנימית ויחיד בחיצונה, ו'מאן ד'לא ידע שהוא דר שם יחיד אלא⁴⁶
עם אחרים, סבר שמה שבני החיצונה מוציאים לחצרם הרי זה⁴⁷
משום ש'עירובי עירב – עירבו הדורים בפנימית והם רגל המותרת⁴⁸
במקומה ואינם אוסרים על החיצונה. ואם כן קשה, נכרי נמי [גם]⁴⁹
כן, כאשר הוא דר בפנימית, מדוע הוא אוסר על הדורים בחיצונה,⁵⁰
הלא גם בו א'מרינן ד'ידע – היודע שהוא דר שם יחיד, ידע שאינו⁵¹
אוסר עליהם, ו'דלא ידע שהוא דר שם יחיד וסבור שישאילים⁵²
דרים עמו, סבר א'גרי א'גרי – השכיר להם את רשותו ועל כן הם⁵³
מוציאים לחצרם.⁵⁴
משיבה הגמרא: סתם נכרי, אי איתא ד'אורי מ'פעתא פ'עי – אם אכן⁵⁵
היה משכיר את רשותו היה מספר על כך, וכיון שאין שומעים⁵⁶
ממנו שהשכיר ודאי שלא השכיר, ועל כן יתכן שיש בני אדם⁵⁷
הסבורים שדורים עמו ישראלים נוספים, ומה שהדורים בחיצונה⁵⁸
מוציאים לחצרם, הרי זה משום שאין דריסת הרגל אוסרת או⁵⁹
שמועיל עירוב במקום נכרי בלא לשכור ממנו.⁶⁰
הגמרא מבארת את דין העירוב בחצר שיש בה כמה בתים זה⁶¹
לפנים מזה: א'מר רב יהודה א'מר שמואל, ע'שרה פתים שכולם זה⁶²
לפנים מזה, שרק החיצון שבהם פתוח לחצר, ואילו כל אחד⁶³
מהאחרים אינו פתוח אלא לבית שלפניו ודרכו עוברים הדורים בו⁶⁴
בדרכם אל החצר [וציור א' 8], הבית הפנימי ביותר, שהוא היחיד⁶⁵
שאינו עובר דרכו אלא הדורים בו עוברים דרך שאר הבתים⁶⁶
בדרכם לחצר, נותן את ע'ירובו ו'דיו, והאחרים אינם צריכים⁶⁷
להשתתף בעירוב. טעם הדבר הוא, שכל בית המשמש מעבר⁶⁸

ש'ל'שה בני אדם, שנים באחת [ולא עירבו בחצרם] ואחד באחרת,¹
א'סורין הדר או הדורים בחיצונה להוציא לחצרם. אם היו שנים²
בפנימית ואחד בחיצונה, אסור הדר בחיצונה בהוצאה לחצר³
מעיקר הדין, שהשנים בפנימית שלא עירבו אסורים בהוצאה⁴
לחצרם, והם ר'גל האסורה במקומה' ואוסרים עליו. אם היה אחד⁵
בפנימית ושנים בחיצונה, הרי שאם עירבו הדורים בחיצונה⁶
בחדרם, לא היה להם להיאסר, לפי שהיחיד הדר בפנימית הוא⁷
'רגל המותרת במקומה', לפי שהוא יחיד ואינו זקוק לערב והוא⁸
מותר בהוצאה לחצרו, ועל כן אינו אוסר עליהם, אולם חז"ל גזרו⁹
שיאסור עליהם שמא יבואו להחזיר גם באופן ההפוך, ששנים¹⁰
בפנימית ויחיד בחיצונה.¹¹
הגמרא מבררת מיהו בעל השמועה ואם ברייתא היא: א'מר להו¹²
[להם] רב ייב, לאלו ששמעו מרב יוסף שכן שנה רבי בברייתא,¹³
לא תצינו ליה – אל תשמעו לו שרבי שנאה וברייתא היא, משום¹⁴
שא'מרייה ניהלה – אני אמרתי לו שמועה זו, ו'מ'ש'מיה¹⁵
[ומשמעו] דרב א'דא בר א'בה א'מרייה ניהלה [אמרתיה לו], ואינה¹⁶
בריייתא, וכך אמרתי לו, שאסורים הדורים בחיצונה הו'איל ו'אני¹⁷
קורא ב'הן ר'בים בחיצונה, על כן יש לחשוש שיחליפו באופן שיש¹⁸
רבים בפנימית האוסרים על החיצונה מן הדין.¹⁹
א'מר רב יוסף, כ'ריה [אלקין] ד'א'בה, ד'ר'בים' שאמר לי רב ביבי,²⁰
ב'ר'ב' א'תלה [התחלף] לי, ואכן לא ברייתא היא שנאה רבי,²¹
אלא ר'בים בחיצונה' אמר, ואני הוא שטעיתי ודימיתי ש'רבי' אמר²²
ובריייתא היא, ואינה כן.²³
הגמרא מביאה דעה חולקת: ו'שמואל א'מר, ל'עולם מותרות שתי²⁴
החצרות, בין שיש יחיד בכל אחת ובין שיש יחיד בפנימית ושנים²⁵
בחיצונה, עד ש'יהו שנים בפנימית וא'חד בחיצונה, שאז השנים²⁶
שבפנימית צריכים לערב בחצרם, ואם לא עירבו הרי הם אסורים²⁷
בה ואוסרים את היחיד הדר בחיצונה, כדן ר'גל האסורה במקומה²⁸
אוסרת שלא במקומה'. לדעת שמואל אין גוזרים בשנים בחיצונה²⁹
ויחיד בפנימית אגב שנים בפנימית ויחיד בחיצונה, ושלא כדעת רב³⁰
ביבי בשם רב אדא בר אבהו.³¹
דין נוסף בענין זה: א'מר רבי א'לעזר, ולדעת שמואל, נכרי³²
הדר בפנימית ושני ישראלים בחיצונה, הרי הוא כ'רבים הדורים³³
בפנימית, שכשם שאם היו רבים בפנימית הרי הם אוסרים³⁴

לקוטי שיחות פרשת נח כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

ב.

אצל ישראל - דרגת "צלם" נעלה יותר

26 מובן, שגם לפי פירוש זה שב"אדם" הכוונה היא
27 למין המדבר כולו⁹, ברור שמילה זו כוללת גם את
28 היהודי, אשר בודאי "נברא בצלם". וזה מתאים
29 לפירושו של כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁰, ש"צלם" היא הנפש
30 השכלית שישנה הן אצל יהודים והן אצל בני נח,
31 וכפילות הלשון בדברי המשנה – "חביב אדם שנברא
32 בצלם, חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם" – מכוונת
33 לשני הסוגים של "צלם"¹¹: "חביב אדם שנברא בצלם"
34 מוסב על הנפש השכלית "שבכללות מין האנושי",
35 ו"חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם" מוסב על
36 הנפש השכלית שבישראל, הנעלית מן ה"צלם" של
37 המין האנושי בכללו.

38 למרות זאת, מעצם עובדת קיום צד שווה בענין
39 ה"צלם" בין ישראל לבני נח, מובן, שגם ה"צלם" של
40 היהודי איננו מפני מעלותיו המיוחדות רק לו והשונות
41 לגמרי מבני נח ומפני תפקידיו המיוחדים (כי הזירוז
42 למילוי תפקידים אלה ישנו בחלקים האחרים
43 שבמשנה: "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום...
44 שניתן להם כלי חמדה") אלא מפני עבודתם עם בני
45 נח¹².

46 כלומר, גם בעבודה זו, חשובה לא רק העובדה שבן
47 נח "נברא בצלם" ולכן "מוטל עליו לעשות רצון קונו",
48 אלא גם העובדה שאצל היהודי קיימת בחינת "צלם"
49 אם כי היא נעלית מן ה"צלם" של המין האנושי
50 בכללותו.

51 יש להבין מהו הקשר בין הענין של "חביב אדם

א.

המשנה "חביב אדם" והוראתה ליהודי

1 נאמר במשנה¹: "חביב אדם שנברא בצלם, חיבה
2 יתירה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר²: כי³ בצלם
3 אלקים עשה את האדם".

4 בעל "תוספות יום טוב" אומר על כך, שמכך
5 שהמשנה מצטטת את הפסוק "כי בצלם..." שנאמר לנח
6 ולבניו, מובן, שב"חביב אדם..." הכוונה היא גם לבני
7 נח⁴, לבני אדם בכלל.

8 בכך הוא מסביר את השינוי בלשון המשנה, אשר
9 בחלק זה היא משתמשת בתואר אדם, ובחלקים אחרים
10 היא אומרת "חביבין ישראל", כי בחלקים האחרים
11 מדובר על מעלות הקיימות רק אצל ישראל ("נקראו
12 בנים למקום", "ניתן להם כלי חמדה"), ואילו המעלה
13 של "נברא בצלם" קיימת אצל מין המדבר בכללו.

14 ענין זה מובא במסכת אבות שהיא הוראות לישראל
15 בעבודתם, כי יש ממנו מסקנה לישראל, אשר אותה
16 הוא מסביר לפי פסקו של הרמב"ם⁵: "ציוה משה רבינו
17 (ע"ה⁶) מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל
18 מצוות שנצטוו בני נח", ועליהם לקיים מצוות אלו
19 "מפני שצווה בהן הקב"ה בתורה"⁷, ולא מפני "הכרע
20 הדעת".

21 ואת זאת באה המשנה "חביב אדם שנברא בצלם"
22 להורות לישראל, כיצד צריך ויכול יהודי לחייב את
23 "כל באי העולם" לקיים את מצוות הקב"ה להם,
24 על-ידי שהוא מסביר להם את חביבותם, "שנברא
25 בצלם", ואשר על כן "מוטל עליו לעשות רצון קונו"⁸.

(9) ראה תו"ט ומד"ש שם, שלכמה פי' קאי רק על בני – מתאים להכלל (יבמות סא, רע"א) "אתם קרויין אדם".

(10) ד"ה חביב אדם תש"כ פ"א (ועוד). אוה"ת שבועות ד"ה חביבין ישראל בתחלתו (ע"פ המד"ש בשם החסיד ז"ל). וראה תו"ט כאן (ע"פ המו"נ בתחלתו). ועוד.

(11) ד"ה חביב אדם שם רפ"ד.

(12) להעיר מהמבואר בארוכה בד"ה חביב אדם שם (ספ"א ואילך) ובכ"מ, שנפש השכלית היא הממוצע בין נפח"א לנפח"ב, שעי"ז דוקא הוא בירור נפח"ב.

(1) אבות פ"ג מי"ד.

(2) פרשתנו ט, ו.

(3) כ"ה בסדור אדה"ז. וראה שינוי נוסחאות למשניות שם.

(4) ראה ג"כ השקו"ט בארוכה במדרש שמואל לאבות שם.

(5) הלי' מלכים פ"ח ה"י.

(6) כ"ה בתו"ט. וברמב"ם לפנינו ליתא.

(7) שם בסוף הפרק (שדוקא אז נק' "חסידי אומות העולם". וראה

לקמן סעיף ו).

(8) לשון רש"י לאבות שם. הובא בתו"ט שם.

ד.

יתרון הנפש השכלית של ישראל

כדי להבין זאת יש להקדים את הסברו של כ"ק מו"ח אדמו"ר²⁰ על יתרון הנפש השכלית – "צלם" – של ישראל על פני נפש השכלית של המין האנושי בכללו, המסביר שבנפש השכלית של ישראל מורגש עידון רוחני מיוחד, למרות שזהו שכל אנושי טבעי, ויש לו "דיבוק" לעדינות רוחנית לעומת הנפש השכלית של הגוי שהיא מגושמת יותר. כמוסבר במספר מקומות²¹ שלימוד חכמות חיצוניות מביא את האדם לידי הרגשת ישות עצמית, ואף גסות מסויימת וכו'.

לכאורה, לא מובן: תפקידו של השכל הוא לברר את ה"אמת" שבכל דבר, ולכן צריך השכל להתעלות מעל פני הנטיות האישיות – "רוח... האדם העולה היא למעלה"²², שלא כבעל-חיים, ש"רוח הבהמה היורדת היא למטה", ואיך ייתכן, שהנפש השכלית של בני נח היא, להיפך, מורידה את האדם ומביאה אותו לידי גסות?

לגבי השכל של הנפש הבהמית – שכל הקשור למידות – שמהותן היא "הרגש עצמו"²³, ניתן להבין שהוא יכול להביא לידי הרגשת ישות עצמית וגסות. אבל הנפש השכלית איננה קשורה למידות, אלא היא שכל בלבד, כלימוד חכמת התכונה וכדומה, ומדוע יגרסו שכל זה להרגשת ישות וגסות?

ההסבר לכך הוא: יכולתו של השכל להתעלות מעל עצמו נובעת מאי-התחשבות האדם בעצמו ובנטיותיו האישיות, הוא מתבטל, ולפיכך השכל שבנפש השכלית, העוסק בענייני עולם שהם ישות עצמית²², נעשית אף בו הרגשת ישות ומציאות, שאיננה מאפשרת להגיע להתעלות הראויה.

²⁰ והוא שיקבל אותן וכו'.

¹⁷ שו"ע אדה"ז אור"ח סי' ס, ס"ד.

¹⁸ והא שאמרו (סנה' נט, א) "כל מצוה שנאמרה לב"ג ונשנית בסני לזה ולזה נאמרה" – אין הכוונה שב"ג מחוייבים בזה מצד הציווי בסני, כ"א ד"לא שקלינהו להנך מב"ג וכדקיימי לזה קיימי" (רש"י שם ד"ה לזה ולזה נאמרה).

¹⁹ ראה גם לקו"ח ח"כ ע' 146 ואילך. חכ"ז עמ' 132 בארוכה.

²⁰ ד"ה חביב אדם שם פ"א.

²¹ ד"ה ויאמר משה תש"ט פ"ב ואילך. ועוד.

²² קהלת ג, כא.

²³ ראה ד"ה ויאמר משה שם פ"ג. ועוד.

1 שנברא בצלם", שבן נח צריך לקיים "רצון קונו" מפני
2 שהוא "נברא בצלם", לבין הענין שגם אצל ישראל
3 קיימת מעלה וחביבות זו (אם כי באופן נעלה יותר
4 "חיבה יתירה נודעת לו...")?

ג.

מהו הקשר בין מצוות בני-נח לבין ישראל ומתן תורה

5 כן אין מובנת ההלכה שצוטטה לעיל מדברי
6 הרמב"ם, שיש לישראל ציווי "לכוף את כל באי העולם
7 לקבל מצוות שנצטוו בני נח" ואף יותר מכך, להביא
8 לכך שקיום המצוות של בני נח לא יהא מפני "הכרע
9 הדעת", אלא מפני ש"ציווה בהם הקב"ה בתורה
10 והודיענו ע"י משה רבינו ע"ה שבני נח מקודם נצטוו
11 בהן", כי לכאורה תמוה מאוד: מדוע קשור קיום
12 מצוות בני נח לישראל ולמתן תורה?

13 לגבי הציווי לישראל ניתן היה להסביר, שרצונו של
14 ה' הוא שהיהודי "יתקן את העולם כולו לעבוד את
15 ה'"¹³, ולכן על ישראל לחייב את "כל באי העולם"
16 לקיים את רצון קונם. אך לא מובן, מדוע צריכים בני
17 נח לקיים את מצוותיהם מפני ש"ציווה בהם הקב"ה
18 בתורה והודיענו ע"י משה רבינו ע"ה"¹⁴, ולא מפני
19 שהקב"ה ציווה זאת לאדם הראשון וכדומה¹⁵?

20 חובתם של ישראל לקיים את כל מצוותיהם, כולל
21 המצוות שנצטוו בהם לפני מתן תורה (כמצות מילה),
22 רק מפני ציווי ה' למשה רבינו ע"ה בסני¹⁶, מובנת, כי
23 במתן תורה חל שינוי מהותי בישראל אשר אז בחר בו
24 הקב"ה¹⁷ ולפיכך חל שינוי גם בכל מצוותיהם; אבל
25 מהו הקשר של בני נח¹⁸ למתן תורה, שלפני מתן תורה
26 הם קיימו את המצוות מפני ציווי ה' לאדם הראשון,
27 ולאחר מתן תורה הם צריכים לקיימן מפני ש"ציווה
28 בהן הקב"ה בתורה... ע"י משה רבינו ע"ה"¹⁹?

¹³ לשון הרמב"ם הל' מלכים ספ"א – גבי משיח. וראה מכתב ר"ח ניסן תשל"ב ור"א ניסן תשל"ח ובהערות שם (נדרס בהגש"פ קה"ת תשמ"ו ע' תרלז, תרצב).

¹⁴ סנהדרין נו, ב. רמב"ם שם רפ"ט. וראה אנציקלופדי' תלמודית ע' ב"ג (ע' שמש ואילך), וש"י.

¹⁵ ודוחק לומר שכוונתו, כי לולא הקבלה ממשה או דברי תורה (ראה רמב"ם שבהערה הקודמת) אין ידוע בכלל ע"ד הציווי לאדה"ר.

וצע"ק מה שממשיך (בסוף פ"ח) "אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת", ואינו שולל גם אם עשאן מפני ציווי ה' לאדה"ר.

¹⁶ פיה"מ להרמב"ם ספ"ז דחולין. ובפי' מים חיים (להפר"ח) לרמב"ם הל' מלכים שם, דוהו ג"כ המקור למ"ש הרמב"ם (גבי ב"ג)

32 כדי שעבודת בן-נח בקיום המצוות תהיה כראוי, אי
33 אפשר להסתמך על "הכרע הדעת" שלו, כי הנפש
34 השכלית שלו עלולה להביאו לידי גסות²⁵, אלא צריך
35 לקשר זאת ליהודי. כאשר הדבר יכוון ע"י יהודי,
36 שה"צלם" – הנפש השכלית – שלו הוא מושלם, יוכל
37 גם אצל בן-נח להיווצר מצב של "רוח... האדם העולה
38 היא למעלה".

39 לכן קשור הענין של "חביב אדם שנברא בצלם"
40 (בן נח) לענין של "חיבה יתירה נודעת לו שנברא
41 בצלם" (יהודי), כי על בן נח לדעת ששלימות ה"צלם"
42 שלו תלויה ב"צלם" של היהודי.

43 וכיון שה"צלם" של בני ישראל הוא תוצאה של
44 היותו בעל נפש אלקית, משפיע הגורם על התוצאה
45 וגם בנפש השכלית קיימת תכונת ההתבטלות, כדלעיל,
46 לפיכך תלויה שלימות עבודתו של בן נח, המכלילה
47 אותו בין "חסידי אומות העולם", בקיום מצוותיו מפני
48 ש"ציווה בהן הקב"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו
49 ע"ה" – הוא מקיימן כתוצאה מן הגילוי במתן תורה²⁶,
50 כאשר זכו ישראל לחביבותם העצמית – נקראו בנים
51 למקום וניתן להם כלי חמדה.

52 [בכך מובן גם המשך דברי הרמב"ם: אבל אם
53 עשאו מפני הכרע הדעת... אינו מחסידי אומות העולם
54 ולא²⁷ מחכמיהם". כי לכאורה תמוה: מדוע הוא "לא
55 מחכמיהם", אם הוא מקיימן "מפני הכרע הדעת"? –
56 אלא, כאשר אין בן-נח חדור בהכרת תלותו בישראל
57 ובמתן תורה, נגרם פגם גם בשכלו].

ז.

הכפילות שבחלקים האחרים של המשנה

58 לפי האמור לעיל אפשר להבין את הנקודה
59 המשותפת שבין כפילות הלשון בחלק הראשון של
60 המשנה לבין החלקים האחרים שלה – "חביבין ישראל
61 שנקראו בנים למקום, חיבה יתירה נודעת להם שנקראו
62 בנים למקום... חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה,
63 חיבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה":
64 גם בשני חלקים אלו מסביר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹¹

1 אמנם גם הנפש השכלית של היהודי עוסקת בעניני
2 העולם, אך בכל זאת יש לה עידון רוחני מסויים, לא
3 מצד עצמה, אלא מפני שליהודי יש נפש אלקית,
4 הנעלית מן העולם, שהיא מביאה גם את הנפש
5 השכלית שלו לידי התבטלות. לכן יש בנפש השכלית
6 של היהודי שתי תכונות: למרות שזהו שכל אנושי
7 בטבעו, יש בו משהו מן העידון האלקי.

ה.

הסבר זה רמזו במשנה

8 בכך ניתן להסביר, שהפירוש על המשנה שהובא
9 לעיל⁶ מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר, שב"חביב אדם
10 שנברא בצלם" הכוונה היא לנפש השכלית של המין
11 האנושי בכלל, וב"חיבה יתירה נודעת לו שנברא
12 בצלם" הכוונה היא לנפש השכלית של ישראל, רמזו
13 במשנה עצמה:

14 "חביב אדם שנברא בצלם" – חביבות האדם
15 מתבטאת בעצם העובדה ש"נברא בצלם"; "חיבה
16 יתירה נודעת לו שנברא בצלם" – כלומר – יש לו גם
17 חיבה נעלית יותר, חיבה עצמית²⁴ שבגללה בראוהו
18 בצלם אלקים: "נברא בצלם" זוהי תוצאה של החיבה
19 היתירה.

20 זהו ההבדל בין "צלם" של בני נח לבין "צלם" של
21 יהודי:

22 חביבותם של בני נח נובעת מן הנפש השכלית –
23 הצלם – שבו, ואילו חביבות ישראל הקשורה ל"צלם"
24 אינה בגלל ה"צלם" אלא להיפך החביבות היא
25 שהביאה לכך שניתן להם הצלם: מפני שהוא יהודי –
26 חיבה יתירה נודעת לו, שנברא בצלם – לפיכך הוא
27 נברא בצלם, ניתנה לו הנפש השכלית. ודוקא אז
28 מושלם גם השכל של הנפש השכלית, ויש לו התכונה
29 של "רוח... האדם העולה היא למעלה".

ו.

ביאור דברי הרמב"ם

30 זהו ההסבר לפסק הרמב"ם, שיהודי צריך לכוף את
31 "כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח":

תיבת "אלקים" – הוא "לפי שהם חסרים באמת מידעת אלקים", ע"ש באורך.

(26) ראה גם לקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 76. וראה ליקוט פירושים לתניא פ"א (ע' מח).

(27) כ"ה הגירסא הנפוצה בדפוסים. אבל כו"כ גרסי "אלא מחכמיהם" (נסמן באנציקלופדי תלמודית: ע' ב"נ בסופו, ע' גר תושב הערה 11).

(24) במפרשים פירשו, שהחיבה יתרה היא בזה ש"נודעת לו" – שהקב"ה גילה ופירסם לו מעלתו וחיבתו כו', ע"ש. אבל ע"פ זה צע"ק כפל הלשון, דהול"ל "חיבה יתרה נודעת לאדם שנברא בצלם" (ועד"ז בכבא הב' והג'), שזה כולל ב' עניני החיבה (עצם המעלה, ושזה באופן "נודעת לו").

(25) ראה גם תו"ט כאן, דלשון המשנה "נברא בצלם" – בהשמטת

הנשמה", כפי שהוסבר כבר בהרחבה²⁸, שבחירת
הקב"ה בגוף²⁹ היהודי חודרת לגוף ע"י עבודת הנשמה
(אשר על כן תיתכן מציאות של "אלו שאין להם חלק
לעולם הבא"³⁰ – שגופן כלה³¹ למרות שבנשמת
היהודי לא ייתכן כליון ח"ו³²).

וכך גם לגבי הנגלה שבתורה ופנימיות התורה:
כאשר לומדים את הנגלה שבתורה בשילוב עם הנסתר,
אז לימוד הנגלה – נעשית לו סם חיים³³.

(משיחת ומאמר ש"פ שלח תשל"ז)

שכפל הלשון שבכל חלק מכוון לשתי דרגות שונות:
"חביבין ישראל... חיבה יתירה נודעת להם שנקראו
בנים למקום" מכוון ל"גופם של ישראל" ול"נפש
האלקית ומעלת הנשמה"; ו"חביבין ישראל... חיבה
יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה" מכוון לנגלה
שבתורה ולפנימיות התורה.

גם כאן הכוונה היא, ש"חביבין ישראל" תלוי
ב"חיבה יתירה נודעת להם...":

חביבות "גופם של ישראל" תלויה ב"מעלת

(31) נסמן בתשובות וביאורים (קה"ת, תשל"ד) סי' ח ס"ד, ע"ש.

(32) ראה תשובות וביאורים שם (ס"ג וד').

(33) יומא עב, ב. עיי"ש. נח' בארוכה בקו"ח עה"ח פ"ה, פ"ג ואילך.

וראה סד"ה חביב אדם שם, ובכ"מ.

הכ"ה הגירסא בכת"י התימנים). וראה לקו"ש ח"כ ע' 141.

(28) ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 409 הערה 71.

(29) תניא פמ"ט.

(30) סנהדרין ר"פ חלק.

המשך ביאור למסכת עירובין ליום רביעי עמ' ב

שבחצר וסומכים עליה משום שיתוף. ואם כן קשה, כיצד אפשר
לומר שרוב לא גרס 'פתוחות זו לזו' משום שצריך שיכניס את
השיתוף דרך פתחי החצרות למבוי, ומשם יוציאוהו לחצר שיהא
מונח שם, והרי בדברי רב עצמו מבואר שמועיל שיתוף אף בלא
שיוציאוהו ויכניסוהו.
מחמת כן חוזרת בה הגמרא מביאור זה, ומבארת טעם אחר
בדברי רב: **אֵלָא מִשְׁמַע דְּרַב שְׁמַע שְׁמַע** שאמר שאין לגרוס במשנתנו שהיו
החצרות פתוחות זו לזו, משום דְּקָא סָבַר אֵין מְבִי נִיתֵר בְּלָחִי
וְקוֹרָה עַד שִׁיְהוּ בְּתִים וְחֲצִירוֹת פְּתוּחִים לְתוֹכֵהוּ – שסובר שכדי
להתיר מבוי בטלטול על ידי לחי או קורה צריך שיהיו פתוחות
אליו לכל הפחות שתי חצרות, ובכל חצר שני בתים, וכאשר
החצרות פתוחות זו לזו, הרי הן נחשבות כחצר אחת, ומבוי כזה
אינו נותר בלחי וקורה, אלא צריך שני לחיים או פס רחב
ארבעה טפחים, כדין חצר, ולכן לא גרס רב שהחצרות פתוחות
זו לזו.
הגמרא דנה בדברי רב: **וְנִפְסָא, אָמַר רַב, אֵין מְבִי נִיתֵר בְּלָחִי וְקוֹרָה**

הַקֶּנֶה לֹא לְבֵן הַחֲצֵר הָאֲחֵרָת שֶׁבְּמִבּוֹי לְשֵׁם שִׁיתוּף פֶּתַח הַמוֹנַחַת
בְּפִלּוֹ, שֶׁלֹא הַכְּנִיסָה וְהוֹצִיאָה בְּמִבּוֹי, הֵכִי נִמְיָ דְלֹא הָיוּ שִׁיתוּף – וְכִי
גַם זֶה לֹא יוֹעִיל לְשִׁיתוּף, הָרִי לֹא מִסְתַּבֵּר לִמּוֹר כֵּן. וְכִי תִימָא הֵכִי
נִמְיָ – וְאִם תַּחֲלוּק עַל סִבְרַת הַמִּקְשָׁה וְתֹאמַר שֶׁאֵבָן לֹא יִהְיֶה זֶה
שִׁיתוּף, עֲדִין קָשָׁה, וְהָא אָמַר רַב יְהוֹדָה, אָמַר רַב, בְּנֵי חֲבוּרָה שִׁיְהוּ
מְסוּבִין יַחְדָּיו בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְקָדַשׁ עָלֵיהֶן הַיּוֹם – וּבִאֲמִצָּע סְעוּדָתָם
הָעֵרִיב הַיּוֹם וְנִכְנַסָּה שַׁבָּת, הַפֶּתַח שֶׁעַל הַשְּׁלָחַן סוּמְכִים עָלֶיהָ לְטַלֵּט
מִחֲמַתָּה, מְשׁוּם עִירוּב חֲצֵרוֹת, וְאָמַר רַבָּה – וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁסּוּמְכִים
עָלֶיהָ מְשׁוּם שִׁיתוּף מְבֹאֵר, וְאָמַר רַבָּה, לֹא פְּלִיגִי – לֹא נַחֲלֵק
הָאוֹמְרִים שֶׁמוֹעִילָה הַפֶּתַח כְּעִירוּב וְהָאוֹמְרִים שֶׁמוֹעִילָה כְּשִׁיתוּף זֶה
עִם זֶה, אֵלֹא קָאֵן – הַסּוּבְרִים שֶׁסּוּמְכִים עַל הַפֶּתַח מְשׁוּם עִירוּב,
עוֹסְקִים בְּמִסּוּבִין בְּבֵית, וְעִירוּב חֲצֵרוֹת דִּינוּ שִׁיְהֵא מוֹנַח בְּבֵית
שֶׁבְּחֲצֵר, וְקָאֵן – הַסּוּבְרִים שֶׁסּוּמְכִים עַל הַפֶּתַח מְשׁוּם שִׁיתוּף,
עוֹסְקִים בְּמִסּוּבִין בְּחֲצֵר וּמוֹתֵר לְהַנִּיחַ שִׁיתוּף מְבִי בְּחֲצֵר שֶׁבְּמִבּוֹי,
מִזֶּה שֶׁאֵין כֵּן עִירוּב חֲצֵרוֹת. הָרִי שִׁשִּׁיתוּף מוֹעִיל אִף אִם אֵין
מְעִבִירִים אוֹתוֹ בְּכָל הַחֲצֵרוֹת בְּמִבּוֹי, שֶׁכֵּן הַפֶּתַח מוֹנַחַת עַל הַשּׁוֹלְחָן

המשך ביאור למסכת עירובין ליום שבת קודש עמ' ב

ארבעה טפחים, אוכלים בני החצירות פירות בראש הכותל
ואסורים להוריד ממנו לחצירות. שואלת הגמרא: **אֵין בֹּו** – בראש
הכותל, אֲרֻכָּה טפחים, מאי – מה דינו. **אָמַר רַב, אֲוִיר שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת**
שׁוֹלֵמַת בֹּו – כיון שאין ראש הכותל חשוב רשות בפני עצמו, בטל
הוא לגבי שתי החצירות והרי הוא בשליטת שתיהן, ומאחר
שבאופן שהכותל גבוה עשרה טפחים מערבת כל חצר לעצמה,
הרי הן אוסרות אחת על חברתה, שכל מקום שמטלטל, נחשב
כמטלטל מחצר לחצר, ולפיכך **לֹא יִזְוִי לְטַלֵּט בֹּו** – בראש הכותל
אֲפִילוּ מְלֵא נִמָּא – משהו.

נִפְרִין הַכּוֹתֵל שֶׁבִּין שְׁתֵּי הַחֲצִירוֹת, אִם הִיתָה הַפִּירְצָה עַד עֶשְׂרֵי
אֲמוֹת, מְעַרְבִין שְׁנֵים, וְאִם רָצוּ מְעַרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
(הַפִּירְצָה) חֲשׁוּבָה בְּפִתְחָהּ, אוֹלָם אִם הַפִּירְצָה גְּדוּלָּה יוֹתֵר מִכָּאֵן,
מְעַרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעַרְבִין שְׁנֵים, שֶׁאֵין זֶה פֶּתַח אֵלֹא חֲצֵר אֶחָת
גְּדוּלָּה.

גמרא

במשנה שנינו, שכותל שבין שתי חצירות שגבוה עשרה ורחב

בראשית מז, כח - ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה

קיט

רמזים בהמדרש (ב"ר ספצ"ו) ר' יהודה הנשיא "רבי" שחי בצפורי י"ז שנים, הי' קורא על עצמו ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וכו'

רבי¹ [רבינו הקדוש, ר' יהודה הנשיא] הוא על דרך כמו יעקב מדת² התפארת, ולכן אמר³ רבי איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושי ותפארת לו מן האדם, מדת תפארת דיעקב. ובמד"ר פרשת ויחי⁴ אמר רבי ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, וחי' יהודה בצפורי י"ז שנים ע"ש. הרי שרבי הוא על דרך יעקב, וצפורי הוא על דרך מצרים, כמ"ש⁵ יחרדו כצפור ממצרים, וכמ"ש במ"א בס"ד.

צפרי"ג' מצרים.

רבי הי' ג"כ עשיר, זהו העשירות⁶ דתפארת, כמו העשיר דא עמודא דאמצעייתא ברעיא מהימנא פרשת כי תשא⁷ דף קפ"ז.

והוא כמו הקטרת, שבמזבח הזהב שהי' באמצע⁸, היתה מעשרת⁹.

וקטרת פירושו קשר, הוא בחי' והקשורים ליעקב¹⁰. תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד קב ועמוד שד

* * *

רבי הוא על דרך יעקב בחי' ז"א.

כמ"ש במד"ר פרשת ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה. וחי' יהודה בצפורי י"ז שנים, ורבי אמר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת כו', תפארת דוקא מדתו של יעקב.

ומורינא דרבי הי' ר' יהודה כדאיתא¹² במס' מנחות [ור' יהודה שמו הוא על שם יהודה¹³ הראשון בן יעקב] הוא על דרך שיעקב שלח את יהודה להורות לפניו גשנה¹⁴, להורות היינו מלשון הוראה, וכמ"ש במ"א בס"ד.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד ל
"ראה תורת מנחם התועדויות ה'תשנ"ג חלק ג' עמוד 127.
ובהערה 74 שם. שיחות קודש ה'תשל"ה פרשת דברים סעיף לט

דלה ועני', והיינו העשיר לא ירבה, דא עמודא דאמצעייתא (הוא ז"א שהוא סוד אות ו' שהוא עשיר), לא ירבה על עשר (ר"ל אף על פי שהוא מקבל אור החכמה המאירה באור גדול מאד, עכ"ז הוא אינו מקבל רק לפי שיעורו, דהיינו שמו"ק נעשה בן עשר ספירות שלימות), והכי אתמר בספר יצירה (וכך למדנו בספר יצירה פ"א מ"ד), עשר ספירות בלימה (פי' בלי שום מהות כי אי אפשר להשיגם), עשר ולא אחד עשר (כי אפשר להוסיף על עשר ספירות).

והדל לא ימעיט, דא צדיק (דל הוא סוד אות ד' דמלכות שהיא דלה ועני', שהיא סוד עטרת היסוד הנקראת ג"כ צדיק כמו היסוד), לא ימעיט מעשר (ר"ל אף על פי שהיא אות ד' עכ"ז היא נתקנת לעשר ספירות). ע"ש. ראה מאמר ד"ה כי תשא (שושן פורים) ה'תשי"ז. ועוד.

(8) שמות ל, ו. וראה פרש"י.

(9) יומא כו, א.

(10) בראשית ל, מב.

(11) שיעקב הוא בחי' תפארת הכולל כל המדות ז"א (ראה לעיל סימן ד הערה 3).

(12) מנחות קד, א.

(13) הרב המחבר מקשר – כדרכו – התנא "רב יהודה" ל"יהודה" שבתורה. עפ"י מארז"ל "שמא מילתא היא". ראה ברכות ז, ב. יומא פג, ב. זהר חלק א' דף ו' סע"א. חלק ב' דף קצט סע"ב. ועוד. (וראה גם לעיל סימן עו. לקמן סימן קמא. קמד).

(14) בראשית מז, כח.

(1) בסימן זה מקשר "רבי" ל"יעקב" ובכמה ענינים:

(א) שניהם בחי' "תפארת".

(ב) יעקב "יז" שנים במצרים, רבי "יז" שנים בצפורי.

(ג) "צפורי" הוא על דרך "מצרים".

(ד) צפרי "בגיימטריא" מצרים.

(ה) שניהם שייכות לעשירות – עמודא דאמצעייתא.

(ו) "מורינא דרבי הי' ר' יהודה" (מנחות קד, א), וכן יעקב שלח יהודה להורות לפניו גשנה.

(2) יעקב מדת התפארת, ראה זהר חלק א (סתרי תורה) ויצא קנו, ב. זהר חלק ג דף שב, א. לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב. לעיל סימן ד הערה 3.

(3) אבות פרק ב משנה א.

(4) בראשית רבה סוף פרשה צו וז"ל: רבינו בחיי הי' דר בצפורי שבע עשרה שנה, והי' קורא על עצמו ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה, וחי' יהודה בצפורי י"ז שנים.

(5) הושע יא, יא. "יִחְרְדוּ כְּצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם". ופי' במצודת דוד: אמר הקב"ה זאת אעשה לבני בבוא זמן הגאולה בימי המשיח – יחרדו פי' ימהרו לבוא ממצרים כצפור הממהר לעוף.

(6) בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד של מביא הפסוק (בראשית לא, טז) מ"ש ביעקב "כי כל העושר אשר לאבינו".

(7) זהר חלק ב דף קפו, ע"ב וז"ל: משיב עשורים גרה השקל דא יו"ד (היא יו"ד מלאה גי' עשרים, שיש בה ג' אותיות, י' פשוטה – חכמה, ואותיות ו' ד' הם סוד זון", ו' היא הו"ק דז"א, וד' היא המלכות שהיא

שש מאות שנה לחיי נח וגו', היינו, שהתחלת המבול ("נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו") רומז להתחלת גילוי פנימיות התורה בדורות האחרונים, לאחר חצות דאלף הששי, "כמ"ש הארז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה", עד לגילוי באופן ד"יתפרנסון"¹⁰, הבנה והשגה, בתורת חסידות חב"ד, ובאופן ד"פוצו מעיינותיך חוצה", עד לשלימות ההפצה חוצה בדורנו זה.

וענין זה נעשה לשלימות הגילוי דפנימיות התורה – "תורה חדשה מאתי תצא", לימוד פנימיות התורה על ידי משיח צדקנו, שאז יקויים היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"¹¹, ד"ל, שדוגמת זה ה' גם בזמן המבול, שהעולם כולו ה' מכוסה במים (כמו בהתחלת הבריאה שה' "כל העולם כולו מים במים"¹²), ע"ד ובדוגמת תכלית השלימות ד"כמים לים מכסים" לעתיד לבוא¹³.

ספר השיחות ה'תשמ"ח

ה, ח – וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים מעל פני האדמה

ג. וישלח את היונה וגו'. רמזו גם כן כל זאת הפרשה על העתיד וכן אמרו במדרש הנעלם (תקו"ז תכ"א מה, ב) כי בענין היונה רמזים הגלויים וכנסת ישראל היא משולה ליונה דכתיב (שיר השירים ב, יד) יונתי בחגוי הסלע, ובעונה נשתלחה ונתגרשה כדכתיב (ירמ' טו, א) שלח מעל פני. וזהו וישלח את היונה מאתו בגלות בבל ולא מצאה היונה מנוח לכף גלגל שהכביד מלך בבל עולו עליהם וכתוב שם (ירמ' יג, טז) ובטרם יתגפּו רגליכם על הרי נשף.

ותשב אליו אל התיבה שחזרה בתשובה וקבלה. וזהו וישלח ידו ויקחה כדכתיב (יחזקאל א, ח) וידי אדם מתחת כנפיהם, חזרה לחטוא כבראשונה ויוסף שלח את היונה בגלות יון. ותבא אליו היונה לעת ערב שחזרה בתשובה. ולפי שגלות יון החשיך פניהם של ישראל כשולי קדירה, אמר לעת ערב לפי שחשך עליהם היום וערבה כל שמחה. והנה עלה זית טרף בפי לולי שהעיר השם רוח הכהנים המשוחים בשמן זית שהם חשמונאי ובניו כמעט אבדה שארית ישראל...

אח"כ חזרה לחטוא כבראשונה וגלתה גלות רביעי הוא גלות אדום, וזהו ויחל עוד שבעת ימים אחרים וישלח את היונה בגלות אדום ולא יספה שוב אליו עוד היא מעצמה אלא שהקב"ה יעורר אותה ויקימה מעפרה כדכתיב אקים את סוכת דוד הנופלת. וזהו נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל שפירושו לא תוסיף קום מעצמה אלא שהקב"ה יסייעה ויתן לה יד. וזהו אקים את סוכת דוד, וזהו ולא יספה שוב אליו עוד מעצמה לפי כובד הגלות והשעבוד עד שהשם יסייעה.

צדור המור¹⁴

ו, ט – אלה תולדת נח נח איש צדיק וגו'

א. אלה תולדות, ו' פרשיות מתחילין ראשי פרקים בא' כמו [אלה תולדות נח], אלה פקודי, אם בחוקותי, אלה מסעי, אלה הדברים, אתם נצבים, וכן ו' פרשיות שפסוק האחרון מתחיל בא' פרשת וישלח מסיימת אלוף, פרשת בהר סיני מסיימת את שבתותי, אם בחקותי מסיים אלה המצוות, שלח לך מסיים אני ה', אלה מסעי מסיים אלה המצוות, ראה מסיים איש כמתנת ידו, להודיעך ו' אלפים שנה הווה העולם.

ד' פרשיות מתחילין באלה וב' מתחילין אם, אתם, להודיעך ד' אלפי תורה וימות המשיח שילמדו תורה וב' אלפים תורה בלא תורה כן ב' פרשיות פסוק אחרון מתחילין אלה והד' ענין אחר, וכשתמנה התחלת ו' פרשיות הם אלה אלה אם אלה אלה אתם בגימטריא עדו"ת נאמנ"ה (עיין תהלים יט, ח) לומר עדות ה' נאמנה על זה שו' אלפא הוה העולם.

פירוש הרוקח

ז, יא – בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו

ב. מבואר בדרושי חסידות ש"בתיבת נח ה' דוגמת ומעין לעתיד לבוא, שהרי בתיבת נח היו כל החיות וכל הבהמות יחד, ועכ"ז לא עשו רעה זה לזה כלל ולא השחיתו זה לזה, שנמצא גם עכשיו גר זאב עם כבש... הכל יחד בתיבה... מעין לעתיד לבוא שלא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, "תיבת נח היא מ"ם סתומה שבפסוק¹⁵ לסרבה המשרה, ולכן שם ולשלוש אין קץ, וגר זאב עם כבש כו"¹⁶, היינו, שפרשת נח קשורה עם תכלית השלימות דלעתיד לבוא.

ועל פי זה יש לומר, שמה שכתוב במדרש¹⁷ שנח "עולם חדש ראה" – קאי (לא רק על חידוש העולם כפשוטו, לאחר המבול, אלא) גם על החידוש דלעתיד לבוא, "השמים החדשים והארץ החדשה", וכדאיתא במדרש¹⁸ על הכתוב "וערבה לה" מנחת יהודה וירושלים כימי עולם גו", "כימי עולם כימי נח".

ולפני זה – גם החידוש בתורה, "תורה חדשה מאתי תצא":

על הפסוק¹⁹ "בשנת שש מאות שנה לחיי נח וגו' נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו" – איתא בזהר²⁰: "ובשיית מאה שנין לשתיאה יתפתחון תרעי דחכמותא לעילא ומבוע דחכמותא לתתא וכו' וסימנך בשנת

(1) המשך וככה תרל"ז פרק דה.

(2) ישעי' ט, ו.

(3) אור התורה פרשתנו (כרך ג תרע, א).

(4) בראשית רבה פרשתנו פ"ל, ח.

(5) ויקרא רבה פ"ד, ד. איכה רבה בסופו. ועוד.

(6) מלאכי ג, ד.

(7) פרשתנו ז, יא.

(8) חלק א קי, א.

(9) אגרת הקודש סימן כו (קמב, ב).

(10) תקו"ז ת"ז בסופו. ראה לקוטי שיחות חלק כד עמוד 631 הערה 53. וש"נ.

(11) ישעי' יא, ט. רמב"ם סיום וחותם ספר הי"ד.

(12) בראשית רבה פ"ה, ב. וראה שם, א. לקוטי שיחות חלק ל' ע' 61.

(13) ראה בארוכה לקוטי שיחות שם ס"ה ואילך.

(14) ר' אברהם סבע ז"ל, ממגורשי ספרד.

♦ יום ראשון ל' תשרי ♦

ו (ט) אֱלֹהִים תּוֹלְדֵת נֹחַ אִישׁ צְדִיק תָּמִים הָיָה בְּדִרְתּוֹ אֶת־הָאֱלֹהִים הַתְּהֵלֵךְ־נֹחַ:

ט אֵלִין תּוֹלְדֵת נֹחַ גְּבֵר זַכַּי שְׁלִים הָיָה בְּדִרְתּוֹ בְּנִחְלָתָא דִּי הִלִּיק נֹחַ:

התהלכתי לפניו, נח היה צריך סעד לתמכו, אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליה. התהלך • לשון עבר, וזהו שמושו של ל', בלשון כבד משמשת להבא ולשעבר בלשון אחד: (שם יג) "קום התהלך", להבא. "התהלך נח", לשעבר. (שמואל א יב) "והתפלל בעד עבדיך", להבא. (מלכים א ח) "ובא והתפלל אל הבית הזה", לשון עבר, אלא שהיו שבראשו הופכו להבא.

נח • אלה תולדת נח, נח איש צדיק. הואיל והזכירו, ספר בשבחו, שנאמר: (משלי י) "זכר צדיק לברכה". דבר אחר: ללמדך שעקר תולדותיהם של צדיקים, מעשים טובים. בדרתיו • (סנהדרין קח) יש מרבוינו דורשים אותו לשבח, כל-שכן שאלו היה בדור צדיקים, היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם, לא היה נחשב כלום. את-האלהים התהלך-נח • ובאברהם הוא אומר: (לקמן כד) "אשר

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כרך י, אגרות ב'תתקפ"ד)

בזה דהפננה "בדורותיו" בדור שלי, הינו שהוא הפרנס שלו ומנהיגו, וכלשון רז"ל דור ופרנסיו וכו' (ויק"ר פס"ו).

על הכתוב "צדיק היה בדורותיו", ודרשו [ר]ז"ל בזה מה-שאין-כן בדורו של אברהם, והקשה וכן הקשה ב'תורה שלמה', שהרי כשמת נח היה אברהם בן נח. - יש לומר

אור החיים על התורה

במצויאות והיה הכל כלא היה במבול ובו יסד ה' עולמו. ד' תמים על דרך אומקם ז"ל בחלין דף ו' (זכחים קט"ז). וזה לשונם צדיק במעשיו תמים בדרךיו ופרש רש"י וזה לשונו בדרךיו ענו ושלל רוח ע"כ. זה יגיד עצם אשורו שאפלו בדורותיו הרעים את כלם היה ענו וכו' והוא לפנים משורת הדין כי שורת הדין נותנת עם חסיד וגו' ועם עקש וגו' והוא לא כן עשה. ועוד שאפלו בעיני דורותיו הכר היותו ענו והוא אומר תמים בדרתיו. ואמר לשון רבים להגיד מעלתו. והנה כל אדם ישיג הכרת ג' דורות הא' דור אביו וב' דורו וג' דור בניו והגיד הכתוב כי בכלם היה הוא מסיים. והגם שהיה מתושלח, זה הוא לבדו נשאר מיתר הראשונים שלפני פניו. ה' את האלהים וגו' פרוש שגם עם ה' הנהיג ניקח ומנוחה והוא על דרך אומקם ז"ל (ב"ר פכ"ה) וזה לשונם ר"א אומר על שם קרבנו נקרא שנאמר ויחן ה' את ריח הנחות ע"כ. ולזה חור לומר פעם ב' נח ולא הספיק במה שהזכירו בתחלת הפסוק, ואמר לשון הליכה כי בן יאמר גם על הנהיגה הטובה בדרך אומר (מ"א ב') והלכת

זה ממה שלפניו כי הגם שקדמוהו צדיקים היו לומדים מסור השכל מבני הדור הצדיקים מה שאין בן נח שכל דורותיו הגם שהיו רשעים היה צדיק ובנגד פרט זה אמר אלה לשלל מה שלפניו שאינם בערכו: תורה עוד יתבאר כל הכתוב על זה הדרך אלה תולדת נח וגו' פרוש אלה סדר תולדותיו מה שהוליד מהטובות באמצעותו. א' נח והוא על דרך אומקם ז"ל ב"ר (פכ"ה) וז"ל בשעה שברא הקב"ה האדם השליטו על הכל פרה היתה נשמעת לחורש תלם וכו' ומרדו בו וכו' פיון שבא נח וכו' ריש לקיש אמר קדם נח היו המים עולים ומציפים אותם מקבריהן פיון שבא נח נחו וכו' ע"כ. זה הוא שמונה בסדר תולדותיו באומר פעם ב' נח. תולדות שנית איש פרוש היותו איש האדמה והוא על דרך אומקם ז"ל (תנחומא בראשית) ומעצבון ידניו עד שלא בא נח לא היה להם כלי מתרשה והוא הכין להם וכו' עד כאן. והוא שרמו בתבת איש. ג' צדיק רמו כי הוא יסוד העולם על דרך אומר (משלי י) וצדיק יסוד עולם שאילו לא היה הוא לא היה העולם

(ט) אלה תולדת נח. אומר אלה שיונה על פסול וזלזול. יש מקום לומר שנתפנו לפסול דורו אלא שלא היה צריך להודיע זה שפבר נפסלו ונחתמו למחות. אכן יתבאר על דרך אומקם ז"ל (ב"ר פ"ל) עקר תולדותיהם של צדיקים מצוות ומעשים טובים ע"כ. דקדקו לומר עקר ולא הספיק להם לומר שגם מעשים טובים יתיחס להם שם תולדות. לדיק תבת אלה פרוש אלה הם העקר לצדיקים ופסל בערכם הבנים המזכרים בפרשה הקודמת דכתיב ויולד נח וגו'. עוד יתבאר על דרך אומקם ז"ל (דב"ר פ"א) וזה לשונם נח אומר למשה אני גדול ממך וגמשה אומר לו אתה הצלת עצמך ולא היה בך כח להציל את דורך ע"כ. והוא אומר אלה תולדת נח נח לבד ושלל וזלזול כי לא היה בו תועלת לבני דורו ולא הועילו וכויתיו אלא לו לעצמו. וזוהו מתישב כפל נח. גם אומר בדרתיו. לומר שלא הועיל כלום להיטיב לדורותיו להחיותם למוטב כי אם הוא לבדו ובניו שהם ענף ממנו ובשמו נכללים. עוד ירצה להגידל שבח נח כי יחיד הוא בשבח

תלויים, שלא בקש רחמים על העולם), ואילו הצדיקים שבאו אחריו מסרו את נפשם בשביל בני דורם, כפי שמוצאים שמשה רבינו אמר "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטר שיחות כרך כה, עמוד 19 - מתוך 'לקראת שבת')

צדקתו של נח

שם משתמשת התורה בלשון הברורה ביותר, הגם שהיא לשון בלתי נקייה, כי פסק הלכה צריך להאמר בלשון הברורה ביותר, שלא יהיה מקום לטעות בנוגע למעשה. ועל-דרך-זה בנזון-דין, בהוספת התבה "בדורותיו" - לגנאי, מתכננת התורה לשלל טעות בנוגע להנהגה בפעל: מצינו כמה ענינים בהנהגת נח המורים על כך שצדקתו לא היתה בשלמות (ראה בפירוש רש"י ו, ט. ובפרשתנו ז, ז), ולכן, אם התורה היתה מסתפקת בתאור צדקתו של נח, היתה מקום לטעות וללמוד מהנהגות אלו הבלתי-רצויות, ומשום הכי מוסיף הכתוב תבת "בדורותיו", להורות לנו שהנהגות אלו בלתי רצויות, ואין ללמוד מהן.

נח איש צדיק תמים הנה בדורתי

יש מרבותינו דורשים אותו לשבת, כל-שכן שאלו היה בדור צדיקים, הנה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו הנה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום (ו, ט. ובפירוש רש"י) בדעת ה'יש דורשים לגנאי צריך להבין: מאי טעמייהו דדרשינן לגנאי ולא לשבח, ובפרט ש"אפילו בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב" ועל-אחת-כמה נכמה שהתורה לא תדבר בגנותו של נח? ויש לומר הטעם בזה: כלל זה - שהתורה אינה מדברת בלשון מגנה - מתחיל רק לספורי התורה; מה-שאין-כן בדבר הלכה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטר שיחות כרך ה, עמוד 279 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הצלה מטרדות הפרנסה

כדי להנצל ממי המבול, הרומזים על "טרדות הפרנסה והמחשבות שבפנינו עולם הזה" צריך "לבוא" ולקנס אל ה"תבה" - תבות התורה והתפלה. עלול האדם לחשוב: זה שזנח נצל ממי המבול על ידי שזנח אל התבה, הוא מפני היותו צדיק תמים, אף מי שנמצא בדרכה נחותה, מי יאמר שגם הוא יכול להנצל מ"מי המבול" על-ידי "כניסה" לתיבות התורה והתפלה? ולכן דרשו את נח לגנאי, שבדורו של אברהם "לא היה נחשב לכלום", להשמיענו שכל אחד, גם אם אינו בדורגת "צדיק", יכול להנצל ממי המבול הידונים על-ידי כניסה לתיבות התורה והתפלה.

נח איש צדיק תמים הנה בדורתי

בדורותיו - יש שדורשין אותו לגנאי. לפי דורו הנה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום (ו, ט. ובפירוש רש"י) לכאורה תמונה הדבר: הרי אפילו בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב" (ראה בבא בתרא קכג, א) ומדוע נכתבה בתורה "גנותו" של נח? אלא על-כרחי צריך לומר שבזה גופא בא הכתוב ללמדנו ענין הנוגע למעשה. באור הדברים: על הפסוק "בא אל התבה" מבאר אדמו"ר הזקן בספר "תורה אור" (פרשתנו), שהכתוב מרמז כאן אשר

(י) ויולד נח שלשה בנים את-שם את-חם ואת- יפת:

אור החיים על התורה

לומר ויולד נח וגו' תבא הסבא לומר כי בא לפסל ג' הבנים לצד שאין לו בהם שבו ולא זכות מהם ודבר זה יהיה בא' מב' סבות או לצד שהיו בר מינן רשעים או לצד שלא עשאם נח לשם מצוה אשר על בן חור הכתוב וכתבם בסדר תולדותיו הטובים כי גם את זה עשה לצד צדקותו לקיים מצות בוראו. ומצאתי במדרש שאמר (ילקוט

בסמוך. ג' למה הצרך לומר צרופ חשבונו שלשה ד' לא היה צריך לומר בנים הלא מאומרו ויולד הדבר מוכן כי הבנים בנים. ה' למה כתב ג' אתיו. אכן הכונה היא להיות שאמר הכתוב אלה תולדות נח וגו' להודיע מה שפרשנו בו שהכתוב מסדר כל פרטי מעשיו הטובים אשר מצדם מצא נח חן בעיני ה' אם לא היה חזר הכתוב

בדרך-כיו. ודקדק לומר התהלך לומר בתמידות היה מרצה קונו ותפרך וקרבו יוכיח על הכלל. ובהנהגתו שבו כל הדקדוקים. גם אומרו אלה כי אין בקודמים כיוצא בתולדותיו: תורה י (י) ויולד נח וגו'. קשה א' למה הצרך לחזר פעם ב' לומר ויולד והלא כתבו בפרשה הקודמת. ב' למה הצרך להזכיר שם נח ולא סמך על הזכרתו

(יא) וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לְפָנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ חָמָס:

נח"י וַתִּשְׁחַת • לשון ערוה ועבדות פוכבים (סנהדרין נח), (ספרים אחרים: ערוה: "כי השחית כל בשר את דרכו", ועבדות פוכבים: כמו: (דברים ז) "פן משחיתו") • וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ חָמָס • גזל (ספרים אחרים: שגמור: (וינה ג) "ומן החמס אשר בכפיהם") •

אור החיים על התורה

בראשית מ"ג) וְזֶה לְשׁוֹנָם הַסֵּתֶפֶל נֹחַ שֶׁהֵם מְכַעֲסִים לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר מִה לִּי לְהַשְׁתַּדֵּל בְּפָרִיָּה וּרְבִיָּה עַד תִּ"ק שָׁנָה אָמַר יָמוֹת הָאִישׁ בְּלֹא בָנִים וְה' אָמַר פָּרוּ וּרְבוּ מִיַּד נִזְקֵק לְפָרִיָּה וּרְבִיָּה, הָרִי כִּי הוֹלִידֶם לְצַד קִיּוֹם הַמִּין לְבַד. וְרִאִיתִי לְדַקְדֵּק הַכְּתוּב לְדַבְּרֵי הַמְּדַרְשׁ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אֵת הָאֱלֹהִים הַתְּהַלֵּךְ נֹחַ פְּרוֹשׁ שְׂרָאָה שֶׁהָיָה קְרוֹב לְלֵכַת בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ לִזְה תַּכְּף נִשְׂא וַיֹּלֶד ג' בָּנִים. אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אֵת הָאֱלֹהִים פְּרוֹשׁ לְשׁוֹן דִּינִיּוֹת הָלֶךְ בְּכַחֲנִית הַדִּין וְרָאָה שֶׁיַּעֲנֹשׁ אִם לֹא יָקִים מִצְוֹת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה וְלִזְה וַיֹּלֶד וְגו'. עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי דְבָרֵיהֶם ז"ל (ב"ר פכ"ו) שֶׁנִּתְּכַנֵּן שִׁיחָה הַבְּכוֹר עֲדִין לֹא הִגִּיעַ לְעָנֹשׁ בֶּן מֵאָה שָׁנָה, כִּפִּי זֶה יִרְצֶה אוֹמְרוֹ אֵת הָאֱלֹהִים, שֶׁפֶט בְּדִין שִׁיחָיו פְּטוּרִים בְּנֵי כִּפִּי הַדִּין וְאִז לִדָּם שֶׁלֹּא יַעֲנֹשׁוּ בְּהִגִּיעַ הַמִּבּוֹל כִּי עֲדִין אֵינֶם בְּנֵי עָנֹשִׁים. וְטַעַם שֶׁהֶצְרַךְ לְהוֹכִיר שְׁמוֹ פַּעַם אַחֵר פַּעַם לְדַבְּרוֹ יָבֵא עַל נִכּוֹן כִּי יִכְנֹן לוֹמַר שֶׁהוֹלִיד מִנוּחָה שֶׁל ג' בָּנִים בְּמֵה שֶׁנִּתְּכַנֵּן לְהוֹלִידֶם בְּסֹדֶר זֶה שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּנֵי עָנֹשִׁים כְּבֹא מִבּוֹל וְעוֹד אַחֵר הָאֵמֶת לֹא מִלְּבַד שֶׁלֹּא הָיוּ בְּנֵי עָנֹשׁ אֶף עַל פִּי כֹן צְרִיכִין הָיוּ לְזִכּוֹת הָאֵב וּבְאֻמְצָעוֹתוֹ נִמְלָטוּ. וְצֵא וּלְמַד מִכָּל קִטְנֵי דוֹר הַמִּבּוֹל שֶׁלֹּא הָיוּ בְּנֵי עָנֹשׁ וְאֶף עַל פִּי כֹן נֶאֱבְדוּ יַחַד. וְעַיֵּן מִה שֶׁנִּתְּכַחַת בְּפֶסֶק (לְקַמֵּן ז' א') כִּי אֵתָּה רִאִיתִי צָדִיק לְפָנַי. וְהֵם יָלְדוּ לָהֶם אֲבִיהֶם טוֹבָה נֹחַ מֵאוֹיְבֵי נַפְשָׁם מִשְׁחִיתִי עוֹלָם, וְלֹא לָהֶם לְבַד הוֹלִיד תוֹלָדָה זֹו אֲלֵא גַם לְג' בָּנֵיהֶם הֶרְמוּזִים בְּג' אֲתִין, וְכֵן הוּא אוֹמֵר וְג' נָשִׁי בְּנֵי שָׁגִם הֵם נִצְלוּ. וְטַעַם שֶׁהֶצְרַךְ לוֹמַר ג' בָּנִים יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מֵה שֶׁאָמַר בְּסִנְהֶדְרִין דָּף ס"ט וְזֶה לְשׁוֹנָם תִּדַּע דִּקְרָא קָא חָשִׁיב לְהוֹ דֶּרֶךְ חֲכָמָתָן דְּכָתִיב (ד' ל"ב) וַיְהִי נֹחַ בֶּן תִּ"ק שָׁנָה

וַיֹּלֶד אֵת שֵׁם וְגו' וְכָתִיב (י"א) אֵלֶּה תוֹלְדֹת שֵׁם שֶׁ בֶּן מֵאָה שָׁנָה וַיֹּלֶד וְגו' שְׁנֵתִים אַחֵר הַמִּבּוֹל בֶּר ק"ב שָׁנָה הוּא אֲלֵא דֶּרֶךְ חֲכָמָתָן קָא חָשִׁיב לְהוֹ ע"כ. וְכִפִּי זֶה נִתְּכַפֵּם הַכְּתוּב לוֹמַר שֶׁלִּשְׁאָה בָּנִים לְהַפְסִיק בֵּין וְכָרוֹן הַלְּדָה לְסִדּוּרָם שֶׁאֵם הָיָה אוֹמֵר וַיֹּלֶד אֵת שֵׁם וְגו' הָיָה בְּנִשְׁמַע כִּי דֶּרֶךְ לְדָתָם חָשִׁיב לֹא כֵן מֵאוֹמְרוֹ וַיֹּלֶד ג' בָּנִים הָרִי גָמַר הוֹדַעַת הַלְּדָה וְאַחֵר כֶּף בָּא הַכְּתוּב לְסִדְרָם בְּסֹדֶר אֲשֶׁר רְאוּיִים לְהִיּוֹת נִסְדָּרִים בְּסֹדֶר חֲכָמָתָן: תוֹרָה יֵא

(יא) וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ וְגו', כָּל הַכְּתוּב לֹא הָיָה צָרִיךְ לְאוֹמְרוֹ כִּי כָּבַר כְּתַב בְּפֶרֶשָׁה הַקּוֹדֶמֶת (פְּסוּקֵי ה') וַיִּרְא ה' כִּי רַבָּה וְגו'. וְאִם לְפָרֵט הַחֶסֶד נִתְּכַנֵּן יוֹתֵר מִפְּרָשַׁת בְּפֶרֶשָׁה הַקּוֹדֶמֶת דְּכָתִיב רַבָּה רַעַת הָאָדָם וְכָל יֶצֶר וְגו'. וְאִם לְצַד שֶׁלֹּא הוֹכִיר שֵׁם הַחֶמֶס, וְהָיָה לוֹ לְהוֹכִירוֹ. וְעוֹד לְמַה בְּפֶרֶשָׁה הַקּוֹדֶמֶת אָמַר שֵׁם הֶרְחַמִּים וְכָאֵן אָמַר שֵׁם אֱלֹהִים עוֹד לְמַה הֶצְרַךְ לוֹמַר תַּבַּת לְפָנֵי הָאֱלֹהִים. עוֹד לְמַה חִזַּר עוֹד לוֹמַר וַיִּרְא אֱלֹהִים וְגו' אִם לְהוֹדִיעַ בֹּא כִּי ה' יוֹדֵעַ כָּל הוֹנֵה דָּבָר זֶה יוֹדֵעַ הוּא. אָבִן יִתְבָּאֵר הַעֲנֵן עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בְּאִבּוֹת (פ"ד) וְזֶה לְשׁוֹנָם הַעוֹשָׂה עֲבָרָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ קִטְיָגוֹר פְּרוֹשׁ מִלֵּאף מִשְׁחִית. אֶף צָרִיךְ אֵתָּה לְדַעַת כִּי אֵין הַמִּשְׁחִית יִכּוֹל עֲשׂוֹת דָּבָר קֹדֶם שֶׁיִּשְׁפֹּט שׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ שֶׁה' מוֹנֵעַ מַעֲשׂוֹת רַע וְהוּא סוּד פְּרוֹשׁ (שְׁמוֹת לז) נוֹשֵׂא עוֹן וְאַחֵר שֶׁיִּשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים אוֹ יִשְׁלַח בְּיַד פֶּשַׁע שֶׁהֵם קִטְיָגוֹרִים שֶׁנִּבְרָאִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים כְּאוֹמְרוֹ (יִרְמְיָה ב') תִּיִּסְרֶךְ רַעַתְךָ. וַיֵּשׁ לָךְ לְדַעַת כִּי הֵגַם שְׁמִינַע ה' הַמְּקַטֵּרֵג מִהוֹזִיק לְעוֹשָׁהוּ. עַם כָּל זֶה כְּשִׁינֶבֶה יִקְבַּל שֶׁלֹּא יִסְבַּל עוֹד וַיִּדְחַק לְמַהֵר מַעֲשָׂהוּ לְאַבֵּד בְּעֲלִיו קֹדֶם שִׁיגְמֹר דִּינוֹ כִּי מִשְׁפָּטוֹ מִפְּרֶשׁ, וְהוּא אוֹמֵר וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לְפָנֵי הָאֱלֹהִים פְּרוֹשׁ קֹדֶם שִׁיגְמֹר דִּינוֹם נִשְׁחָתָה הָאָרֶץ

פְּרוֹשׁ מִשְׁלֹו בְּה מִשְׁחִיתִים לְצַד מַעֲשֵׂיהֶם. וְדַקְדֵּק לוֹמַר הָאָרֶץ הַכּוֹנֶה שָׁגִם גּוֹף הָאָרֶץ לְצַד הַפְּלֶגֶת הַחֶסֶד אִם תִּקְלַל חֲלָקָתָם בְּאָרֶץ כִּי יִשְׁכְּנוּ בְּה הַתְּעוּב הַנוֹצֵר מִמַּעֲשֵׂהָם. וְאוֹמְרוֹ וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ מִן הָרָאוֹי הָיָה לְהַקְדִּים הַסֵּבָה וְאַחֵר כֶּף הַמִּסּוּבָב שֶׁהוּא יִצִּירַת הַמִּשְׁחִית, אֲלֵא נִתְּכַנֵּן לְהוֹדִיעַ שֶׁאַחֵר שֶׁהִגִּיעוּ לְגִדֵּר זֶה עוֹד הוֹסִיפוּ לְהַתְּעִיב יוֹתֵר מִהַקְדִּים. חֶמֶס פְּרוֹשׁ חֶמֶס הוּא כְּלָלוֹת הַרְשָׁע בּוֹ גָּזַל בּוֹ גְּלוֹי עֲרִיּוֹת בּוֹ שְׁפִיכוֹת דָּמִים בּוֹ עֲבֻדָּה זָרָה וְכֵמוֹ שֶׁהוֹכִיחוּ רז"ל (ב"ר פל"א) מִהַכְּתוּבִים יַעֲזֵן שֵׁם דְּבָרֵיהֶם. וְהֵגַם שֶׁמִּדְּתוֹ יִתְבָּרַךְ לְהִיּוֹת נוֹשֵׂא עוֹן עַד עַתָּה בֹּא דְבַר מִשְׁפָּט, הַדּוֹר הַזֶּה גָּדוֹל עוֹנָם מִנִּשְׂא בְּמִדַּת נוֹשֵׂא עוֹן עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ קִין (ד' י"ד) גָּדוֹל עוֹנֵי מִנִּשְׂא. אוֹ יֵאמֹר וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ הֵם מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים וּמַצֵּד זֶה נִתְּמַלֵּא הָאָרֶץ מִקְטָרְגִּים הַמִּתְּחַסִּים בְּשֵׁם חֶמֶס, וְהוּא שֶׁהוֹדִיעַ הַכְּתוּב לִנְח בְּאוֹמְרוֹ קֵץ כָּל בָּשָׂר בֹּא לְפָנֵי פְרוֹשׁ אוֹתָם הַמְּקַטֵּרְגִּים שֶׁנִּבְרָאוּ מִיֹּשְׁבֵי הָאָרֶץ שֶׁנִּקְרָא קֵץ כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרֶשׁ בְּדַבְּרֵי הַזֶּה (ח"א ס"ג) בֹּא לְפָנֵי וְקוֹבֵל לְמַהֵר לְאַבְדֵם. וְטַעַם הוֹדַעַת כָּל הַכְּתוּבִים הוּא לוֹמַר כִּי זוֹלַת זֶה הָיָה ה' מֵאֲרִיךְ אַפּוֹ וְעַיֵּן מִה, וְהֵגַם שֶׁאָמַר בְּפֶרֶשָׁה הַקּוֹדֶמֶת (פְּסוּקֵי ז') וַיֹּאמֶר ה' אֲמַחֶה אֵת הָאָדָם וְגו' עַם כָּל זֶה יִנָּחַם ה' עַל הַרְעָה וְהָיָה מֵאֲרִיךְ אַפּוֹ, אֲלֵא לְצַד הַפְּלֶגֶת הַמִּשְׁחִית וְהוּא אוֹמֵר וַיִּרְא אֱלֹהִים וְגו' וְהָיָה נִשְׁחָתָה בְּהַפְּלֶגָה לְטַעַם זֶה מֵהֵרָה ה' לוֹמַר לִנְח עֲשֵׂה לָךְ וְגו'. וְטַעַם שֶׁהוֹכִיר בְּפֶרֶשָׁה זֹו שֵׁם אֱלֹהִים הִרְאָה כִּי גַם מִדַּת הֶרְחַמִּים נִתְּהַפְּכָה לְמִדַּת הַדִּין לְצַד מַעֲשָׂה הַרְשָׁעִים:

הָאָרֶץ חָמָס. בְּמִדְרָשׁ (ב"ר פל"א) וְזֶה לְשׁוֹנָם הָיָה מְבִיא קֶפֶה תְּרַמּוּסִים וְכָל אֶחָד לֹאֲחָה תְּרַמּוּסִים אֶחָד וַיִּנְחֵם וְכָל לְהוֹצִיאָו בְּדִינָם ע"כ. כְּבָר

יבֹחֲזֵא יְיָ יְתֵ אַרְעָא וְהָא אֲתַחְבֵּלַת אַרְיָ
חֲבִילוֹ כֹּל בִּסְרָא אֲנֵשׁ יְתֵ אַרְחָה עַל אַרְעָא:

(יב) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי
הַשָּׁחִית כָּל־בֶּשֶׁר אֶת־דְּרָכּוֹ עַל־הָאָרֶץ:

כ"י - כִּי־הַשָּׁחִית כָּל־בֶּשֶׁר • אִפְלוּ בְּהִמָּה, חַיָּה וְעוֹף - נִזְקָקִין לְשִׁאֲנִין מִיָּנָן.

יבֹחֲזֵא יְיָ לְנֹחַ קָצָא דְכָל בִּסְרָא עַל־ת
לְקַדְמֵי אַרְיָ אֲתַמְלִיאַת אַרְעָא חֲטוּפִין מִן
קִדְם עוֹבְדֵיהוֹן בִּישְׂאָ וְהָא אֲנָא מִחֲבִלְהוֹן
עִם אַרְעָא:

(יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּץ כָּל־בֶּשֶׁר בָּא לְפָנַי
כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם
אֶת־הָאָרֶץ:

כְּמוֹ מִן הָאָרֶץ, וְדוֹמָה לוֹ: (שְׁמוֹת ט) "כִּצְאָתִי אֶת
הָעִיר", (מַלְכִּים א טו) מִן הָעִיר. "חֲלָה אֶת רִגְלִיו", מִן
רִגְלָיו. דְּבַר אַחֵר: "אֶת הָאָרֶץ", עִם הָאָרֶץ, שְׁאֵף
ג' טַפְחִים שֶׁל עֵמֶק הַמִּתְרַשֶּׁה נִמְוָחוּ וְנִשְׁטַשְׁטְשׁוּ.

כ"י - קֵץ כָּץ כָּל־בֶּשֶׁר • כָּל מְקוֹם שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא זְנוּת
וְעִבּוּדֵת כּוֹכְבִּים, אֲנִידְרְלִמוּסְיָא בָּאָה לְעוֹלָם וְהוֹרָגַת
טוֹבִים וְרָעִים. כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס • לֹא נִחְתָּם
גִּזְרֵי דִינָם אֲלָא עַל הַגּוֹל (סְנוּדֵרִין קח) • אֶת־הָאָרֶץ.

אור החיים על התורה

לְגוֹל קָפָה שֶׁל תִּרְמוּסִים:
וְטַעַם הוֹדַעַת כָּל דְּבַר זֶה לְנֹחַ הוּא
לְצוּתוֹ לַעֲשׂוֹת תְּבִיחָה לְשִׁמִּירַת
קִיּוֹם הַמַּיִן. וְיֵשׁ לָתֵת לֵב מְדוּעַ הָעֲלִים
עֵין מַעֲשֵׂוֹת צְדָקָה בְּכַנִּי דוֹרוֹ לְבַקֵּשׁ
רַחֲמִים עֲלֵיהֶם מִלִּפְנֵי ה':
וְעוֹד תִּגְדֹּל הַקְּשִׁיָּא שֶׁרְאִינוּ כִּי אֲבִינוּ
הַגָּדוֹל הוּא אֲבָרְהָם לְמַד מִמֶּנּוּ
כְּאוֹמְרָם ז"ל (ב"ר פמ"ט) שֶׁלֹּא בִקֵּשׁ
רַחֲמִים עַל פְּחוֹת מַעֲשָׂרָה מִמֶּה שֶׁרָאָה
שֶׁנֶּחֱם לֹא בִקֵּשׁ וְכו'. וְקִשָּׁה כִּי מִי אֲמַר
לֹא שֶׁאִם הָיָה מְבַקֵּשׁ לֹא הָיָה מִתְקַבֵּל:
אֲבָן מִדְּבַרֵּי ה' אֲשֶׁר דְּבַר לְנֹחַ גִּלָּה
דַּעְתּוֹ לְנֹחַ כִּי הַדְּבַר מִחֲלֹט בְּעֵינֵי
ה' לְהַשְׁחִית וְלֹא נָתַן מְקוֹם לְנֹחַ
לְהִתְפַּלֵּל כְּאוֹמְרוֹ קֵץ כָּץ כָּל בֶּשֶׁר וְגו', וְהִנְנִי
מַשְׁחִיתָם בְּהִחְלֹט מִה מְקוֹם לֹא
לְהִתְפַּלֵּל מִה שֶׁאִין כּוֹן בְּשִׁדְּבַר דְּבַרְיוֹ
לְאַבְרָהָם לֹא מִצְאָנְהוּ שִׁדְּבַר בְּדִבְרֵים
הָאֵלָה אֲלָא נָתַן לֹא מְקוֹם לְהִתְפַּלֵּל
דְּכַתִּיב (וַיֵּרָא יח) אֲרִדָּה גֹא וְאֲרָאָה
הַכְּצַעֲקָתָהּ וְגו'. וְהָגַם שֶׁאֲחֵר הָאָמֶת גַּם
שֶׁם עֲלֵתָה לָהֶם הַגְּזֵרָה. אֵף עַל פִּי כֵן
עָשָׂה ה' אֲשֶׁר זָמַם לְהִרְאוֹת לְאַבְרָהָם
הַנִּהְיָתוֹ וְכִמּוֹ שֶׁפִּרְשְׁנוֹנוֹ בְּמִקְוֵמוֹ, וְאֲמַר
דְּבָרִים שֶׁיִּשְׁמַע מִמֶּה אֲבָרְהָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ
רְשׁוֹת לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים. וְכֵן תִּמְצָא בְּדִבְרוֹ
לְמֹשֶׁה בְּתוֹכָחוֹת עַל גֵּזֶן וְיִשְׂרָאֵל לֹא
הִחְלִיט הַגְּזֵרָה וְכִזּוֹ מִצָּא מְקוֹם
לְהִתְפַּלֵּל וְכִמּוֹ שֶׁפִּרְשְׁנוֹנוֹ בְּמִקְוֵמוֹ
(שְׁלַח יד יא) מִה שֶׁאִין כּוֹן נֹחַ סָתַם ה'
תַּפְלֹתוֹ:

בְּדִבְרֵי אֲבָל לְהֹאמֶר שֶׁהוּא חָמָס מִמֶּשׁ
שֶׁהוּא הַגּוֹל לְמָה נִעְנְשׁוּ הַנִּגְזָלִים
בְּגוֹזְלִים. הָגַם שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר שֶׁכֵּלֶן הִיוּ
גוֹזְלִים כֹּל אֶחָד כְּפִי שִׁישׁ יִכְלָתוֹ
מִמִּשְׁלָל יִכְלָת. עִם כָּל זֶה יִתְבָּאֵר הַדְּבַר
עַל פִּי דְּבָרֵיהֶם (שֵׁם פכ"ו) שֶׁאֲמָרוּ וְזֶה
לְשׁוֹנוֹ בְּמִקְוֵם שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא זְנוּת וְכו'
וְהוֹרָגַת טוֹבִים וְרָעִים ע"כ. וּלְפִי
הַדְּבָרִים יִכּוֹן הַכְּתוּב לְתַרְץ קִשְׁיָנוּ
שֶׁהָגַם שֶׁנִּחְתָּם גִּזְרֵי דִין עַל הַגּוֹל עִם
כָּל זֶה כִּיּוֹן שֶׁבְּאוֹתוֹן עֲבֻרוֹת שֶׁנִּדְּוִנוּ
עֲלֵיהֶם הָיָה זְנוּת נִהְרָגוּ גַם אוֹתוֹן שֶׁלֹּא
הִיוּ גוֹזְלִים. וְאִם תֹּאמַר וְלָמָּה לֹא מִחֲלוֹ
זֶה לָזֶה וְלֹא יִחְתָּם דִּינָם. וְאוֹלֵי כִּי ה'
לֹא רָצָה לְגַלּוֹת סוֹד זֶה אֲלָא לְנֹחַ וְלֹא
לְכַנִּי דוֹרוֹ, וְנֹחַ אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר הַדְּבַר
כִּי כָּל מִה שֶׁאִינוּ בְּאֵמֶר הוּא בְּכָל
תֹּאמַר (יִזְמָא ד') וְטַעַם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יִחוּשׁוּ עַל הַדְּבַר.
אוֹ אֲפֹשֶׁר שֶׁיִּדְעוּ וְלֹא חֲשׂוּ לוֹ זֶה דִּחַק
קֶצֶת כִּי לְמָה לֹא יִתְקַנּוּ תַּקְנָה שֶׁאִין
בָּה חֲסִירוֹן דְּבַר. וְהַעֲקָר הוּא שֶׁהָגַם
שֶׁיִּמְחֲלוּ לֹא יוֹעִילוּ כִּיּוֹן שֶׁהָיָה בָּהֶם
דִּין גּוֹל וְחִיבִים מִיתָה הֵם עֲלֵיו וְאֵינוּ
דִּין מְחִילָה בְּשׁוּם אָפֶן. וְלֹא יִקְשָׁה לָךְ
מִמָּקָרָם ז"ל שֶׁכְּתִבְנוּ לְמַעַלָּה לְמָה
שֶׁפִּרְשְׁנוּ שֶׁלֹּא הָיָה חִיּוּב מִיתָה. אִין
כְּנֻנָתָם ז"ל שֶׁלֹּא הִיוּ עוֹשִׂים מִהַגּוֹל
זוֹלַת זֶה אֲלָא שֶׁהִיוּ עוֹשִׂים כָּל אֲפִנִי
חָמָס וְכִשְׁהִיָּה מוֹדְמֵן לִידָם מִצִּיאוֹת
שֶׁלֹּא יִכְלּוּ לְגוֹל הִיוּ מִרְמָאִים בְּסִדְרָה
הָאֲמוֹר וְהִיוּ מִתְקַבְּצִים אֲלֵפִים מִמֶּה

קִדְמוֹ רֹאשׁוֹנִים וְהִקְשׁוּ דְּבַנֵּי נֹחַ נִהְרָגוּ
עַל פְּחוֹת מִשְׁנֵה פְּרוּטָה. וְלִי נִרְאָה כִּי
הַמִּדְרָשׁ מְגַלֵּה כִּי מְלַבֵּד שֶׁבִּטְלוּ עֲקָר
תוֹרַת ז' מִצְּוֹת עוֹד לָהֶם שֶׁהִיוּ חוֹמְסִים
מִתוֹרַת הָאָדָם הַשְּׁכֵלִייתִי, כִּי הַגּוֹל
פְּרוּטָה הוּא דְּבַר שֶׁהִיוּ תוֹכְעִים אוֹתוֹ
וְלֹא פְחוֹת מִשְׁנֵה פְּרוּטָה וְהִיוּ
מִתְחַכְּמִים לְגוֹל בְּאָפֶן שֶׁלֹּא יִתְבַּעוּ
אוֹתָם. גַּם כְּפִי הַדִּין נִרְאָה לִי כִּי לֹא
הִיָּבָה תוֹרָה לְכַנִּי נֹחַ אֲלָא עַל מִמּוֹן
הַבָּא לִידָם בְּדֶרֶךְ גּוֹלָה אֲבָל בְּהַקְפָּה
לֹא יִתְחַיֵּבוּ. וְהָגַם שֶׁהִרְמָב"ם בְּפָרָק ט'
מִהִלְכוֹת מְלָכִים כְּתִב גַּם עוֹשִׁקֵי שֶׁבַר
שְׁכִיר יִהְרָגוּ עֲלֵיו בְּנֵי נֹחַ. אֵינוֹ דוֹמָה
לָזֶה שֶׁבָּא לִידוֹ בְּהִלָּאָה שִׁיאֲמַר חִיּוּב
אֲנִי לָתֵת לָךְ לְכַשִּׁיבּוֹא זְמָן, וְאֲנִישִׁים
הַהִמָּה הִיוּ נוֹטִלִים בְּרִצּוֹנוֹ בְּהַקְפָּה
לְפָרַע אַחֵר כִּף וְכִשְׁהִיָּה מִתְרַצָּה
לְהִקְפָּם הִיוּ נוֹטִלִים פְּחוֹת מִשְׁנֵה
פְּרוּטָה וּבְהִלְכוֹת הַלְוֹאוֹת לֹא הִיוּ דִּנָּים
עַל פְּחוֹת מִשְׁנֵה פְּרוּטָה אִם חִיּוּב לֹא
כְּשִׁיטְעֵן פְּרַעֲתִי אוֹ יֵשׁ לָךְ כְּנֻנָּה וְדָבַר
זֶה אֵינוֹ בְּגֵדֵר מִצְּוֹת גּוֹלָה שִׁיתְחַיֵּב
מִיתָה שִׁיאֲמַר סְבוֹר הֵייתִי שֶׁאִין לָךְ
בְּיָדִי כְלוּם. עוֹד אֲפֹשֶׁר לוֹמַר שֶׁיְּכוּלִין
לְטַעַן בְּתוֹרַת מִתְנָה בָּא לִידָם לְטַעַם
לְקֻנוֹת מִמֶּנּוּ: תוֹרָה יב
(יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים וְגו'. כִּי מָלְאָה
הָאָרֶץ חָמָס וְגו'. וְאִם תֹּאמַר
בְּשִׁלְמָא אִם נִפְרַשׁ אוֹמְרוֹ חָמָס כְּמוֹ
שֶׁאֲמָרוּ מִרְבּוֹתֵינוּ (ב"ר פל"א) שֶׁהוּא
עוֹבְדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרִיּוֹת וְכו' יֵשׁ טַעַם

(יד) עֲשֵׂה לָךְ תֵּבַת עֲצֵי-גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת-הַתֵּבָה וּכְפָרֶת אֹתָהּ מִבֵּית וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר:

יד עֵיבֵד לָךְ תֵּבֹתָא דְאֶעִין דְּקִדְרוֹם מְדוּרִין תַּעֲבֵד יֵת תֵּבֹתָא וְתַחֲפִי יְתָה מְגוּ וּמְכָרָא בְּכַפְרָא:

להמחות בו. קנים. מדורים מדורים, לכל בהמה וחייה. בכפר. זפת בלשון ארמי, ומצינו בגמרא 'כפרא'. בתבתו של משה, על-ידי שהיו המים תשים, דיה בחמר מבפנים וזפת מבחוץ, ועוד כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת, אבל כאן מפני חזק המים, וזפתה מבית ומחוץ.

עֲשֵׂה לָךְ תֵּבַת • הִרְבֵּה רוּחַ וְהִצֵּלָה לִפְנֵי. וְלָמָּה הִטְרִיחוּ בְבִנְיָן זֶה? כְּדִי שִׁירְאוּהוּ אֲנָשִׁי דוֹר הַמַּבּוּל עוֹסֵק בָּהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשׂוֹאֲלִין אוֹתוֹ: 'מָה זֹאת לָךְ'? וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: 'עֲתִיד הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהִבָּא מִבּוּל לְעוֹלָם', אוֹלִי יִשׁוּבוּ. עֲצֵי-גֹפֶר • כֶּף שָׂמוֹ, וְלָמָּה מִמֵּין זֶה? עַל שֵׁם גִּפְרִית, שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעניין בלקוטר שיחות כרך טו, עמוד 34 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

משך זמן עשית התבה

ונש לומר בפשטות:

צווי הקב"ה היה "עשה לך תבת גו'", והינו שנח בעצמו יבנה את התבה. ואם היה צריך לעשות הכל לבד, מובן היטב טעם אריכות הזמן. ואדרבה, מפלא הדבר שהספיק לבנות תבת שלש מאות אמה ארך וכו' הכל בעצמו תוך מאה ועשרים שנה לבד, ולא קשה מידי.

טו וְדִין דַּעֲבָד יְתָה תֵּלַת מֵאָה אַמִּין אַרְפָּא דְּתֵבֹתָא חֲמִשִּׁין אַמִּין פְּתִיָּה וְתֵלְתִין אַמִּין רֹמָה:

טז נְהוֹר תַּעֲבִיד לְתֵבֹתָא וּלְאַמְתָּא תַּשְׁכֵּלְלָנָה מְלַעֲלָא וְתַרְעָא דְּתֵבֹתָא בְּסִטְרָה תִּשְׂוִי מְדוּרִין אַרְעִין תַּנְגִּין וְתֵלְתִיאִין תַּעֲבָדנָה:

עֲשֵׂה לָךְ תֵּבַת עֲצֵי-גֹפֶר וּגו' (י, יד)

מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה הָיָה מִשְׁתַּדֵּל בָּהּ (לקח טוב פרשנו בתחלתו)
צריך להבין: מדוע התעכב בעשייתה משך זמן רב כל-כך, ולא נדדו בקיום הצווי "עשה לך תבת עצי גפר" ובפרט שבזה תלונה הצלתו וקיום העולם כלו?

(טו) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אָרְךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ:

(טז) צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל-אַמָּה תִּכְלֶנָּה מְלַמְעָלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תִּשְׂוִי תַּחְתִּים שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה:

אור החיים על התורה

במותו שאם היו צדיקים הם בצדקתם ימלטו עצמן מבלי מפלט כי הם למעלה מג'. וצריך לישב דברי ר"ל שהבאתי בפסוק שלפני זה כי אברהם לא בקש על פחות מעשרה לפי שלמד מנח שהיו פחות מעשרה וכו' ע"כ וקשה נח לא היה אלא יחיד בדורו. ונש לומר שצריך שיהיו צדיקים גמורים כנח ואז ימלטו עצמן אחר יציאת הקצף בעולם ולא יתן המשחית לבוא אל בתיהם לנגף. אבל להגן שלא יצא המשחית הגם שהיו צדיקים למטה מנח יועילו ואפלו להגן על אחרים. ולזה פרט בכתוב ביהוקאל נח דניאל איוב ולא אמר ג' צדיקים סתם, ונש לך לדעת כי אחר שנתן רשות למחבל מי הוא זה ואינה הוא שיוכל להמלט ממנו: תורה טו

אבל ב' ואין צריך לומר אהר משה לא ימנע המשחית ממנו. ונש מקדמונינו שהקשו והלא מצינו שבהרבן נהרגו (תהלים ע"ט) צדיקים וחסידים דכתיב נתנו את נבלת עבדיך ותרצו וזה לשונם אפשר שהיה חסיד יחיד בין רבים בעת הנהרג ונאמר (שם צ"ד) עד צדק ישוב משפט אבל בשם ג' או יותר יצרפו וכוותם ויצילו עצמן אפלו תוך הרעה ע"כ. זה הוא מה שדיק ה' בנעם דבריו בשצודה לעשות תבה להציל בתוכה אמר אליו כי הטעם שהוא צריך למלט בתבה ולא יגן בעדו וכוותו כל קרוב אליו הרעה לצד שאין עמו צדיקים והוא לבדו נמצא והוא אומר עשה לך לשון יחיד ולזה נש לו לחוש לעד צדק ישוב משפט ומכאן אתה למד כי בניו לא היו צדיקים

ועוד לו כי לא מצא פתח באברהם ומשה שטעמם ונמוקם עמם להיות שלא היה צד הכרח בדבר להודיעם ה' והרי זה מורה באצבע כי שואל מהם שיתפללו מה שאין כן נח שאין מקום לומר למה הודיע ה' כי יש טעם בדבר שהוא להכין תבה וצרכה ונוסף שהחליט הגזירה לזה לא התפלל. ומהמעשה למד אברהם פיון שה' לא נתן לו מקום להתפלל אמר מעתה כי פחות מעשרה לא יספיקו: תורה יד

(יד) עֲשֵׂה לָךְ וּגו'. יתבאר על דרך מאמר הנביא יהוקאל (יהוקאל יד) והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דניאל איוב המה בצדקתם ונצלו את נפשם פרוש דוקא ג' יש כח ובכותם למלט עצמם שלא יגיע אליהם הרעה

מבאן ומבאן (בספרים אחרים אינו). בצדקה תשים • שלא יפלו הגשמים בה. תחתלים שנים ושלושים • שלש עליות זו על גב זו, עליונים לאדם, אמצעים למדור, תחתנים לזבל (שם).

כש"י צהר • יש אומרים: חלון, ויש אומרים: אכן טובה המאירה להם (בראשית רבה שם). ואל-אמה תכלנה מלמעלה • בסויה משפע ועולה עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה, כדי שיזיבו המים למטה

וואני הנני מביא את-המבול מים על-הארץ לשחת כל-בשר אשר-בו רוח חיים מתחת השמים כל אשר-בארץ יגוע:

כש"י וואני הנני מביא • הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני פכר: "מה-אגוש כית-זכרנו". מבול • שבלה את הכל, שבלבל את הכל, שהוביל את הכל מן הגבוה למטה. וזהו לשון

אונקלוס, שתרגם 'טופא', שהצירף את הכל והביאם לזבל שהיא צמקה, לכך נקראת שנער, שנעצרו שם כל מתי מבול, (ספרים אחרים: מימי, וכן הגיה מהרש"ל ב'תקמת שלמה' במסכת שבת).

כש"י וואני הנני מביא • הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני פכר: "מה-אגוש כית-זכרנו". מבול • שבלה את הכל, שבלבל את הכל, שהוביל את הכל מן הגבוה למטה. וזהו לשון

יח ואני הנני מביא את-המבול מים על-הארץ לשחת כל-בשר אשר-בו רוח חיים מתחת השמים כל אשר-בארץ יגוע:

כש"י וואני הנני מביא • הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני פכר: "מה-אגוש כית-זכרנו". מבול • שבלה את הכל, שבלבל את הכל, שהוביל את הכל מן הגבוה למטה. וזהו לשון

כש"י וואני הנני מביא • הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני פכר: "מה-אגוש כית-זכרנו". מבול • שבלה את הכל, שבלבל את הכל, שהוביל את הכל מן הגבוה למטה. וזהו לשון

כש"י וואני הנני מביא • הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני פכר: "מה-אגוש כית-זכרנו". מבול • שבלה את הכל, שבלבל את הכל, שהוביל את הכל מן הגבוה למטה. וזהו לשון

כש"י וואני הנני מביא • הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני פכר: "מה-אגוש כית-זכרנו". מבול • שבלה את הכל, שבלבל את הכל, שהוביל את הכל מן הגבוה למטה. וזהו לשון

כש"י וואני הנני מביא • הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני פכר: "מה-אגוש כית-זכרנו". מבול • שבלה את הכל, שבלבל את הכל, שהוביל את הכל מן הגבוה למטה. וזהו לשון

כש"י וואני הנני מביא • הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני פכר: "מה-אגוש כית-זכרנו". מבול • שבלה את הכל, שבלבל את הכל, שהוביל את הכל מן הגבוה למטה. וזהו לשון

כש"י וואני הנני מביא • הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני פכר: "מה-אגוש כית-זכרנו". מבול • שבלה את הכל, שבלבל את הכל, שהוביל את הכל מן הגבוה למטה. וזהו לשון

כש"י וואני הנני מביא • הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני פכר: "מה-אגוש כית-זכרנו". מבול • שבלה את הכל, שבלבל את הכל, שהוביל את הכל מן הגבוה למטה. וזהו לשון

כש"י וואני הנני מביא • הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני פכר: "מה-אגוש כית-זכרנו". מבול • שבלה את הכל, שבלבל את הכל, שהוביל את הכל מן הגבוה למטה. וזהו לשון

ולחמלט מהרעה המצויה ובאת אל התבה וגו' עור יכון לומר שקיים עמו ברית שלא ישכחנה בתבה והרי הוא אבוד מעצמו. והיא שעמדה לו שנאמר (לקמן ח' א') ויזכר אליהם את נח וגו' ויעבר וגו' רוח על הארץ וגו' ואחרי כן צוה לו לבנות לתבה בקיום ברית זו. והגם שלא הזכיר שם ברית, סמך על מה שהזכיר כאן, ואפשר שרמו באומרו ויזכר אליהם כי שם זה יקרא על המשפט ובדין זכר את הברית. ורז"ל דרשו (ב"ר פל"ג) כי הפך הדין לרחמים לצד צדקתו וזה דרך דרש: תורה יט

ברית שלא יזכרוהו רשעים שבודור ע"כ. ולדרך זה צריך להקדים והקמתי וגו' קדם ובאת: עור נראה שפונת ה' היא להיות שהחליט לו על הגזירה על בני דורו ואמר לו כל אשר בארץ יגוע חש כי יחשב נח כי בשם שהקראה בראשונים בן יקר מקרהו ומקרה ורעו למחות בדור אחר וזו הצלה שאין תכליתה הצלה קיימת לזה תכף ומיד רמו לו מה שעשה לבסוף שברית עמו ברית לבל יביא עוד מבול ולא זכרת עוד כל בשר וזה הוא שעור הכתוב כל אשר בארץ יגוע והקמתי את בריתי אתך שלא יאירע לך כדבר הזה

יז) ואני הנני מביא וגו'. תבת ואני רחוקה משמע. ורש"י פרש הנני מוכן להסכים עם אותם וכו' מה אגוש וגו' ע"כ. ולפי מה שפרשתי למעלה (פסוק יא) כי המשחיתים מלאו הארץ והוכנו להשחית הודיע ה' כי הוא מסכים להרשותם לגמר הדבר. והגם שאין כאן אלא המטרת הגשם, צא ולמד מה שאמרו בזה הקדוש על הפלגת המשחיתים אשר שם היו ונמצא: תורה יח

כ"י • מהעוף למינהו • (בראשית רבה) אותן שדבקו במיניהם, ולא השחיתו דרכם. ומאליהם באו, וכל שהתכה קולטתו הכניס בה.

(כא) ואתה קח־לך מכל־מאכל־אשר יאכל ואספת אליו והיה לך ולהם לאכלה:

(כב) ויעש נח ככל אשר צוה אתו אלהים בן עשה:

כ"י • ויעש נח • זה בנין התיבה (סנהדרין קח) •

• יום שני א' מרחשון •

ז (א) ויאמר יהוה לנח בא־אתה וכל־ביתך אל־התיבה כי־אתך ראיתי צדיק לפני בדור הזה:

כ"י • ראיתי צדיק • ולא נאמר "צדיק תמים". מכאן שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו, וכלו שלא בפניו (כ"ד) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (נ"פ שיחת מוצש"ק פרשת חיי שרה תש"מ, וש"פ נח תשמ"ה - מתוך 'לקראת שבת')

לבוא אל ה' תיבה" - ולצאת ממנה

ולכאורה הדבר פלא, דהרי בהמשך הפרשה (ה, טז) מצוה הקב"ה לנח - "צא מן התיבה!" ולפירוש הבעל-שם-טוב, ש"תיבה" קאי על התיבות הקדושות דתורה ותפלה - איך ייתכן הדבר? אלא שבאמת כך הוא הסדר בעבודת האדם, שמצד הכונה של "דירה בתחתונים" נדרש הוא לצאת מהתבודדותו

בא אתה וכל ביתך אל התיבה (א, ז)

מפורסמת היא תורת הבעל-שם-טוב על פסוק זה (הובא בהוספות ל'כתר שם טוב' ס"ח ואילך. ובכ"מ), אשר "תיבה" רומז לתיבות התורה והתפלה, והפירוש "בא אל התיבה" הוא שיהודי צריך "לבוא" ולהכניס את עצמו בתוך תיבות התורה והתפלה.

אור החיים על התורה

לא לטעם היותם ראויים ולא לטעם היותם קדם הגעת שני הענש אלא מטעם וכוונתו כי אתך ראיתי וגו' ומעתה כל שאין אביו צדיק ילכד במוקש. וכאן הודיעו כי כל שלא הגיעו לכלל הענש נענשים בעון אביהם ערירים ימותו כל האבות לא כן נח: **עוד** יתבאר על דרך אומקם ב"ש (סנהדרין קי): קטני ישראל יש להם חלק לעולם הבא אבל קטני אמות העולם אין להם חלק לעולם הבא וברור המבול פלן דין אמות העולם יש להם שהגם שלא הגיעו לענש יש לדון בהם משפט כמשפט רשע כי מעשה אבות יעשו בנים ורע מרעים בנים משחיתים ונח דן בו משפט קטני ישראל וינצלו בנכות אביהם גם בלא חרון אף לעולם יגן ה' בעדם: תורה ב

(א) ויאמר ה' לנח בא וגו' כי אתך ראיתי. צריך לדעת למה הצריך לטעם זה מחדש: **ונראה** כי חש ה' על נח לכל יטעה במשמעות דברי ה' באומרו בא אתה וכל ביתך אל התיבה באחד מב' דרכים או יחשב כי פלן צדיקים הם ולזה נמלטו בזכותו ולסבה זו קשה מה שהקשינו בפסוק (ו' י"ד) עשה לך. או יחשב כי בניו ונשי בניו הצלתם היא לצד שעדיין לא הגיעו לכלל הענש ויצא מזה שיחשב נח להכניס להציל מקטני הדור קרוביו ומידעיו וידין בדעתו כי אינם ראויים לענש. ולו יהיה שלא יעשה כן על כל פנים תהיה לו בדעתו לדבר זר למה לא ינצלו מי שאינו בן ענש. לזה אמר ה' אליו כי אתך וגו' נתינת טעם לאומרו וכל ביתך

(ב) מהעוף למינהו וגו'. היה לו להקדים הבהמה אם מלמעלה למטה מסדרם, ואם ממטה למעלה למטה סדר רמש אחר בהמה. ואולי כי העוף יש בו צד מעלה כי הוא מרבה אין קץ, וצא ולמד שהמעטים שבעופות הם הטמאים והם כ"ד ואמרו ז"ל (חלין ס"ג): שק"ר מיני עופות בהר הבית וכלן מין איזה, וצא ולמד לטהורים שהם הרבים כמה וכמה, והבהמה המעטים הם הטהורים עשרה ואין במינם כל כך מרבה בכל מין כעופות אשר על כן צוהו על העופות שהם רבים תחלה וצריך להביא מכל מין ומין שבכל פרט ופרט ואחר כך הוביר הבהמה שהיא במינה מעטת ואחר כך מינים השורצים בארץ. וכפי זה סדרם הכתוב דרך טרחתם ממעלה למטה: תורה כא

(פרש"י פרשתנו ח, יד), הפוללת בתוכה את כל שינויי הזמנים האפשריים; ואז, כאשר חדור הוא בתורה ובתפלה ובכל הפרטים, יש בידו הכח לעבודה ד"צא מן התיבה" - שיוצא לעולם התחתון ומקדשו להיות "דירה לו יתברך".

והסתגרותו בחדרו עם תיבות התורה והתפלה, ולהביא אל העולם כולו את אור הקדושה. יחד עם זה, מוכרחת ההכנה של "בא אל התיבה". כלומר: ראשית-כל צריך יהודי להשקיע את עצמו בתוך ה"תיבה" בתורה ותפלה, ולהיות שם משך זמן של "שנה תמימה"

ב מפל בעירא דכיא תסב לך שבועא שבועא דכר ונקבא ימן בעירא דלא איתתא דכיא היא תרין דכר ונקבא:

(ב) מפל הבהמה הטהורה תקח־לך שבועה שבועה איש ואשתו ומן־הבהמה אשר לא טהרה הוא שנים איש ואשתו:

כ"י- הטהורה • העתידה להיות טהורה לישראל, למדנו שלמד נח תורה (עירובין יח). שבועה שבועה • כדי שיקריב מהם קרבן בצאתו.

ג אף מעופא דשמיא שבועא שבועא דכר ונקבא לקימא זרעא על אפי כל ארעא:

(ג) גם מעוף השמים שבועה שבועה זכר ונקבה לחיות זרע על־פני כל־הארץ:

כ"י- גם מעוף השמים וגו' • בטהורים - הכתוב מדבר, ולמד סתום מן המפרש.

ד ארי לזמן יומין עוד שבועא אנא מחת מטרא על ארעא ארבעין ימין וארבעין לילין ואמחי ית כל יקומא די עבדת מעל אפי ארעא:

(ד) כי ימים עוד שבועה אנכי ממטיר על־הארץ ארבעים יום וארבעים לילה ומחיתי את־כל־היקום אשר עשיתי מעל פני האדמה:

שנה לחי נח. כי ימים עוד • מהו עוד? זמן אחר זמן זה, נוסף על מאה ועשרים שנה. ארבעים יום • כנגד יצירת הולד, שנקללו להטריח ליוצאם לצור צורת ממזרים.

כ"י- כי ימים עוד שבועה • (סנהדרין קח) אלו שבועה ימי אכלו של מתושלח הצדיק, שחס הקדוש־ברוך־הוא על כבודו ועבב את הפרענות. צא וחשב שנותיו של מתושלח, ותמצא שהם פלים בשנת שש מאות

ה ויעבד נח ככל די פקדה יי:

(ה) ויעש נח ככל אשר־צוהו יהוה:

כ"י- ויעש נח • זה ביאתו לתבה.

ו ונח בר שתי מאה שנין וטופנא הוה מציא על ארעא:

(ו) ונח בן־שש מאות שנה והמבול היה מים על־הארץ:

אור החיים על התורה

דבר הכתוב ויבא נח וגו' אל התבה וגו' וכתוב בעצם היום הזה בא נח: אכן פונת הכתוב הוא שלקח מכל הבהמה הטהורה ז' ז' ומהעוף הטהור ז' ז' והוא אשר צוהו ה' בסמוך. גם ד"ק לומר ככל לרמוז על תבת כל האמור במצות ה'. ועבר אמוד לפרוש זה שתמצא שבכל הנכנסים לתבה לא הוזכר ז' ז' מבהמה הטהורה ולא מעוף השמים אלא ב' ב' ולפי הנראה כי לא

ולא לקרבן. אלא במה שרשם ה' ואמר תקח לך הרהור כי הם צרכי עצמו ולזה עשה בהם כחפצו והקריבם לה' והצליח בקרבנו ונרצה לו. ואם ירצה גם לאכל מהם ישוט ויאכל כי הטר לו הקשר מטעם אשר אבאר בעזרת השם (לקמן ט' ג') תורה ג (ה) ויעש נח ככל וגו' רש"י פרש זו ביאתו לתבה ע"כ. ואם לזה נתפנו לא הוה צריך לומר, כי מקרא מלא

(ב) מפל הבהמה הטהורה תקח לך וגו'. אומרו תקח לך, נתפנו לומר לו ב' דברים הא' שהוא יטרח לקחת תשלום הו', ואמר הטעם כי הם לצרכי עצמו והוא אומרו לך לצרכיך. ובזה לא יקשה מי התיר לנח להקריב קרבן מהבהמות בלא רשות האדון כי אלה צוה ה' לקיים המין. ואולי כי טעמו להיות שהעולם צריך להם ביותר יצו ה' להשאיר מהם ז'

(ז) וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי-בָנָיו אִתּוֹ אֶל-הַתְּבֹהֶה מִפְּנֵי מִי הַמַּבּוּל:

וַיֵּצֵא נֹחַ וּבְנוֹהִי וְאִתָּתָהּ וּבְנֵי בְנוֹהִי עִמָּה לְתִבּוֹתָא מִן קֶדֶם מִי טוֹפָא:

כ"ז - נח ובניו • האנשים לבד והנשים לבד, לפי שנאסרו בתשמיש המטה מפני שהעולם שרוי בצער. מפני מי המבול • אף נח מקטגי אמונה היה, מאמין

ואינו מאמין שיבא המבול, ולא נכנס לתבה עד שדחקוהו המים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 196)

מפני שהעולם שרוי בצער (רש"י ז, ט)
בתחומא אמרו טעם אחר: שלא יהא הקב"ה עוסק בחרבן העולם והוא בונה. אבל אין טעם זה מוכרח כלל בפשוטו של מקרא, שיטת רש"י. ואדרבה: המבול היה ענש על השחתת הארץ, כי השחית כל בשר את דרכו, ואם כן

צריכים הבריות להיטיב את דרכן על הארץ. ועל כרחק, שהטעם הוא מפני שהעולם שרוי בצער. ועין ברש"י לעיל (בראשית ז, כד-כה): מה אנו יולדות לבהלה. . . אתם עשו מצותכם, והוא יעשה את שלו.

(ח) מִן-הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן-הָעוֹף וְכָל אֲשֶׁר-רִמֵּשׁ עַל-הָאָרֶץ:

ח מן בעי"א דכ"א ומן בעי"א די ליתא דכ"א ומן עופא וכל די רחש על ארעא:

(ט) שְׁנַיִם שָׁנִים בָּאוּ אֶל-נֹחַ אֶל-הַתְּבֹהֶה זָכָר וּנְקֵבָה כָּאֶשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ:

ט תריין תריין עליו לות נח לתבואת דכ"ר ונקבא כמא די פקיד יי ית נח:

כ"ט - באו אל נח • מאליהן. שנים שנים • כלם השוו במנין זה, מן הפחות היו שנים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ שיחות ש"פ נח תשמ"ה - מתוך 'לקראת שבת')

בדרך ממילא

ובדוגמת הסיפור הידוע על הבעל-שם-טוב, שפעם נצרך לדבר מסוים, הלך לאחד הבתים והקיש על החלון, ובלי לחכות למענה חזר לביתו (ואחר-כך באו אליו ונתנו לו את מבוקשו). וכששאלו אותו: ממה נפשך - אם הוא סומך על הנס, מדוע בכלל עליו להקיש על החלון? ואם ברצונו לפעול בדרך הטבע, הרי עליו לחכות עד שיענו לו! והשיב הבעל-שם-טוב, כי רצונו של הקב"ה הוא שיהודי יעשה "כלי", פעולה טבעית, ופעולה זו יכולה להיות אפילו פעולה קטנה כמו נקישת בחלון; ולאחר שהוא מצידו עשה את שלו, יכול הוא כבר לחזור לביתו, ושאר כל העניינים יפעלו מעצמם!...

שנים שנים באו אל נח אל התיבה זכר ונקבה כאשר צוה אלקים את נח

"באו אל נח - מאליהן" (ז, ט. רש"י)

נח לא התעסק בהבאת בעלי-החיים אל התיבה, אלא הם באו "מאליהן". והיינו, שלאחר שנח הכין את התיבה, כפי שנצטוו על-ידי הקב"ה - התקבצו ובאו כל בעלי-החיים בדרך ממילא, בלי השתדלות מצידו של נח.

ולמדנו מפאן הוראה נפלאה:

יהודי נדרש לעסוק במילוי שליחותו, "אני נבראתי לשמש את קו"נ" (סוף קידושין); ואין לו לדאוג לשאר העניינים הנדרשים - כי כאשר הוא ממלא את שליחותו, יפעלו שאר העניינים בדרך ממילא, ללא השתדלות מיוחדת מצידו.

אור החיים על התורה

בפעמיו לקחת אותם כמו שצוה ה' אליו תקח לה שאינו לקיים המין הוא יטרח בשלו ולא יטריחו מהשמים עליו. וכן תמצא עוד בפסוק אחר זה ויבאו אל נח אל התיבה שנים שנים פרוש מה שבאו מעצמן היו שנים שנים: תורה י

פרטי הבאים וכלל בזה בהמה טהורה ועוף הגם שצוה עליהם ז', לפי מה שפרשתי למעלה ידבק הכתוב על גבון כי מה שהוא לקיים המין אינם אלא ב' ואותם הביא השם עד התיבה והוא קבלין אבל תשלום ה' הוא נח טרח

קנים מצות ה' שאמר לו ז' ו' לזה בא הכתוב להודיענו כי עשה בכל אשר צוהו ולקח ז' ו' וכו': תורה ו
(ט) שנים שנים באו. דקדק לומר באו כי לא הצריכו לחזור אחריהם אלא מעצמן באו. ואמר שנים שנים על כל

(י) וַיְהִי לַשְּׁבַעַת הַיָּמִים וַיְמִי הַמַּבּוּל הָיָה עַל־הָאָרֶץ:

יִבְהֶה לְזִמֵּן שְׁבַעַת יוֹמִין וַיְמִי טוֹפָא הָיָה
עַל אֲרֻעָא:

(יא) בַּשָּׁנָה שִׁש־מֵאוֹת שָׁנָה לַחֲיֵי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
בַּשְּׁבַע־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־
מַעֲיָנוֹת תְּהוֹם רַבָּה וְאֶרֶבַת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ:

י"א בַּשָּׁנָה שֶׁתּ מֵאָה שָׁנִין לַחֲיֵי נֹחַ בִּירְחָא
תַּנִּינָא בַּשְּׁבַעַת עֶשְׂרָא יוֹמָא לִירְחָא בִּיוֹמָא
הַדִּין אֲתַבְּזֻעוּ כָּל מְבוּעֵי תְהוֹמָא רַבָּא וְכוּי
שְׁמִיָא אֲתַפְתְּחוּ:

כ"י- בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי • רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר: זֶה מִרְחָשׁוֹן,
רַבִּי יְהוֹשֻעַ אֹמֵר: זֶה אֶרֶץ (סנהדרין קח) • נִבְקְעוּ • לְהוֹצִיא
מִיָּמִינָה • מִדָּה רַבָּה • מִדָּה כְּנֻגַּד מִדָּה, הֵם חֲטָאוּ
בִּ"רַבָּה רַעַת הָאָדָם", וְלָקוּ בִּ"תְהוֹם רַבָּה".

(יב) וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים
לַיְלָה:

יב-יבְהֶה מִטְרָא נַחַת עַל אֲרֻעָא אַרְבַּעִין
יָמִין וְאַרְבַּעִין לַיְלָוִן:

כ"י- וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ • וְלֵהֱלֹךְ הוּא אֹמֵר:
"וַיְהִי הַמַּבּוּל", אֲלָא בַּשְּׁהוּרִידָן, הוּרִידָן בְּרַחֲמִים,
אִם יִחְזְרוּ יִהְיוּ גִשְׁמֵי בְרָכָה, וּכְשֶׁלֹא חֲזְרוּ הָיָה לְמַבּוּל.
אַרְבָּעִים יוֹם וָגו' • אֵין יוֹם רַאשׁוֹן מִן הַמִּנְיָן, לָפִי
שְׁאֵין לַיְלוּ עִמּוֹ, שְׁהִירִי כְּתִיב: "בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל
מַעֲיָנוֹת", נִמְצְאוּ אַרְבָּעִים יוֹם כָּלִים כַּכ"ח בְּכִסְלוֹ
לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁהַחֲדָשִׁים נִמְנִין כְּסֻדְרוֹן, אֶחָד מֵלֹא
וְאֶחָד חֶסֶר, הִרִי י"ב מִמִּרְחָשׁוֹן, וְכ"ח מִכְּסֻלוֹ.

(יג) בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם־וָחַם וַיִּפֹּת בְּנֵי־נֹחַ
וְאַשֶׁת נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי־בָנָיו אִתָּם אֶל־הַתֵּבָה:

יג-בְּכָרִן יוֹמָא הַדִּין עָאֵל נֹחַ וְשֵׁם וָחַם וַיִּפֹּת
בְּנֵי נֹחַ וְאַתָּה נֹחַ וַיִּתְּלָתָא נְשֵׁי בְנוֹהֵי עִמְהוֹן
לְתַבּוּתָא:

כ"י- בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה • לְמַדֵּךְ הַכְּתוּב, שֶׁהָיָה בְּנֵי
דוֹרוֹ אֹמְרִים: 'אֵלּוּ אָנוּ רֹאִים אוֹתוֹ נִכְנָס לַתֵּבָה,

(יד) הֵמָּה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ
וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל־הָעוֹף
לְמִינֵהוּ כָּל צֶפֶר כָּל־כָּנָף:

יד-אֲנָן וְכָל חַיָּתָא לְזִנְה וְכָל בְּעִירָא לְזִנְה
וְכָל רִחְשָׂא דְרִחְשָׂא עַל אֲרֻעָא לְזִנְהֵי וְכָל
עוֹפָא לְזִנְהֵי כָּל צֶפֶר כָּל דְּפִרְחָא:

כ"י- צֶפֶר כָּל כָּנָף • דְּבוּק הוּא, צֶפֶר שֶׁל כָּל מִין כָּנָף, לְרַבּוֹת חֲגָבִים (כָּנָף זֶה, לְשׁוֹן נֹצָה, כְּמוֹ: (ויקרא א) "וְשָׂפַע אוֹתוֹ
בְּכַנְפָּיו", שְׂאֵפְלוּ נֹצְתָה עוֹלָה. אִף כָּאֵן צֶפֶר, כָּל מִין מְרִאִית נֹצָה) •

(טו) וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם שָׁנִים מִכָּל־
הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים:

טו-וְעָלוּ עִם נֹחַ לְתַבּוּתָא תְּרִין תְּרִין מִכָּל
בְּשָׂרָא דִּי בַּהּ רִיחָא דְחַיִּי:

(טז) וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל־בָּשָׂר בָּאוּ בְּאֶשְׁרֵי צִוָּה
אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדוֹ:

טז-וְעָלִיא דְּבַר וּנְקֵבָא מִכָּל בְּשָׂרָא עָלוּ כְּמָא
דִּי פְקִיד יְתָה יִי וְאִגֵּן יִי (בְּמִימְרָה) עָלוּהֵי:

כ"י- וַיִּסְגֹּר ה' בַּעֲדוֹ • הֵגֵן עָלָיו שָׁלֹא שִׁבְרוּהָ, הִקְיָה
הַתֵּבָה דְּבִים וְאֶרִיּוֹת וְהָיוּ הוֹרְגִים בָּהֶם. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל
מִקְרָא: סָגַר כְּנָגְדוֹ מִן הַמַּיִם. וְכֵן כָּל "בַּעַד" שֶׁבְּמִקְרָא,
לְשׁוֹן 'כְּנָגַד' הוּא: (בראשית כ) "בַּעַד כָּל־רָחֹם", (מלכים ב

ד) "בַּעֲדָךְ וּבַעֲדָ בְּנִיךְ", (איוב ב) "עוֹר בַּעַד עוֹר", (תהלים
ג) "מִגֵּן בַּעֲדִי", (שמואל א יב) "הַתַּפְלֵל בַּעַד עֲבָדֶיךָ", כְּנָגַד
עֲבָדֶיךָ •

♦ יום שלישי ב' מרחשון ♦

(י) וַיְהִי הַמָּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ וַיָּרֻבוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתֵּבָה וַתָּרָם מַעַל הָאָרֶץ:

י' וַיְהִי טוֹפָאן אַרְבָּעִין יוֹמִין עַל אֶרֶץ וּסְגִיאוֹ מֵיָא וּנְטָלוּ יַת תְּבוּתָא וְאַתְרַמַּת מַעַל אֶרֶץ:

כ"י • וַתָּרָם מַעַל הָאָרֶץ • מִשְׁקַעַת הָיְתָה בַּמַּיִם אַחַת־עֶשְׂרֵה אַמָּה, כִּסְפִינָה טְעוּנָה הַמְּשׁוּקַעַת מִקְצָתָהּ בַּמַּיִם, וּמִקְרָאוֹת שְׁלֹפְנֵינוּ יוֹכִיחוּ.

(יח) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיָּרֻבוּ מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַתִּלָּךְ הַתֵּבָה עַל־פְּנֵי הַמַּיִם:

יח וַתִּקִּיפוּ מֵיָא וּסְגִיאוֹ לַחֲדָא עַל אֶרֶץ וּמִהֲלָכָא תְבוּתָא עַל אִפִּי מֵיָא:

כ"י • וַיִּגְבְּרוּ • מֵאֲלִיָּהוּ •

(יט) וַהֲמַיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַיִּכְסּוּ כָּל־הַהָרִים הַגְּבוּהִים אֲשֶׁר־תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם:

יט וּמֵיָא תִקִּיפוּ לַחֲדָא עַל אֶרֶץ וְאַתְחַפִּיאוּ כָּל טוּרֵיָא רְמֵיָא דִּי תַחוֹת כָּל שָׁמַיָא:

(כ) חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָבְרוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ הַהָרִים:

כ חֲמִשׁ עֶשְׂרֵי אַמִּין מִלְּעֵלָא תִקִּיפוּ מֵיָא וְאַתְחַפִּיאוּ טוּרֵיָא:

כ"י • חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה • לְמַעְלָה שֶׁל כָּל גְּבוֹה כָּל הַהָרִים, לְאַחַר שֶׁהָשׁוּ הַמַּיִם לְרֹאשֵׁי הַהָרִים.

(כא) וַיִּגְוַע כָּל־בֶּשֶׂר וְהַרְמִשׁ עַל־הָאָרֶץ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל־הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל־הָאָרֶץ וְכָל הָאָדָם:

כא וּמִית כָּל בִּשְׂרָא דְרַחֲשׁ עַל אֶרֶץ בְּעוֹפָא וּבִבְעִירָא וּבַחַיָּתָא וּבְכָל רַחֲשָׂא דְרַחֲשׁ עַל אֶרֶץ וְכָל אֲנָשָׂא:

(כב) כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים בָּאָפוֹ מִכָּל אֲשֶׁר בַּחֲרֻבָּה מוֹתוֹ:

כב כָּל דִּי נִשְׁמַתָּא רוּחָא דְחַיִּין בְּאַנְפוֹהִי מִכָּל דִּי בִּיבְשָׁתָא מִיתוֹ:

כ"י • נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים • נְשִׁימָה שֶׁל רוּחַ חַיִּים. אֲשֶׁר בַּחֲרֻבָּה • וְלֹא דָגִים שָׂבִים (סנהדרין קח).

(כג) וַיִּמָּח אֶת־כָּל־הַיְקוּם וְאֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן־הָאָרֶץ וַיִּשְׂאָר אֲדִי־נָח וְאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה:

כג וּמִחָא יַת כָּל יְקוּמָא דִּי עַל אִפִּי אֶרֶץ מֵאַנְשָׂא עַד בְּעִירָא עַד רַחֲשָׂא וְעַד עוֹפָא דְשָׁמַיָא וְאַתְמַחִיאוּ מִן אֶרֶץ וְאַשְׁתָּאֵר בְּרִם נַח וְדִי עִמָּה בְּתִבּוּתָא:

כ"י • וַיִּמָּח • לְשׁוֹן וּפְעֵל הוּא, וְאֵינוֹ לְשׁוֹן וּפְעֵל, וְהוּא מְגֻזֶּרֶת "וַיִּפֶן", "וַיִּבֶן". כָּל תֵּבָה שְׁסוּפָה הִיא, כְּגֹזֵן: כְּנָח, מְחָה, קְנָה, כְּשֶׁהוּא נֹתֵן יוֹי"ו יו"ד בְּרֹאשָׁהּ, נְקוּד בְּחִירִי"ק תַּחַת הַיּוֹד. אֲךָ נַח • לְבַד

— אור החיים על התורה —

(כג) וַיִּמָּח אֶת כָּל הַיְקוּם. פְּרוּשׁ מִלְּבַד הַגְּזִיעָה הִרְמִינָהּ בַּפְּסוּק שֶׁלִּפְנֵי זֶה גַּם נִמְחָה כָּל מֵה שֶׁהָיָה עוֹמֵד מֵהֶם (סנהדרין ק"ח): בְּאַמְצָעוֹת רַבּוּי הַמַּיִם חֹם וְקָר וְנִמְחָה כָּל הַיּוֹתֵן וְנִגְשׁוּ בַּמַּיִם וְהָיוּ כְּלֵא הָיוּ בְּעוֹלָם, וּבְזֶה נִשְׁכַּח דְּבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (בְּרַכּוֹת ס"א): וְזֶה לְשׁוֹנָם אָמַר רַב אִמִּי (תְּהִלִּים קל"ט) אַחֲרֵי וְקָדָם צִרְתָּנִי אַחֲרֵי לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית

נח, זהו פשוטו. ומדרש אגדה: (ב"ר) גונח וכוהה דם מטרח הבהמות והחיות. ויש אומרים שאחר מזונות לארי והפישו, ועליו נאמר: (משלי יא) "הן צדיק בארץ ישלם".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר שיחות כרך ה' ע' 35 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הוראה בפולח בעבודת השליחות

וישא אף נח

"אף נח - לבד נח, זהו פשוטו. ומדרש אגדה: היה גונח וכוהה דם" (ז, כג. רש"י) בטעם שהיה נח "גונח וכוהה דם" - מביא רש"י ב' פירושים: (א) "מטורח הבהמות והחיות." (ב) "אחר מזונות לארי והפישו, ועליו נאמר הן צדיק בארץ ישולם." וכד דייקת בב' פירושים אלו, מורים הם דרך בעבודת ה' הפירוש הראשון, שנח היה "גונח וכוהה דם מטורח הבהמות והחיות" - מלמדנו עד כמה צריך יהודי להתמסר לשליחותו, להשפיע ולסייע לאלו הנמצאים בשפל המדרגה, ואפילו לכאלו שמצד מצבם הרוחני נדמים כ"בהמות" ו"חיות"; גם אם הדבר כרוך בטורח רב, עד כדי מצב של "גונח וכוהה דם" ר"ל, עליו להמשיך ולקיים את שליחותו, ויהימה.

איברא, דכאשר יהודי מרגיל את עצמו שלא להתחשב בטורח והקושי, אלא להתמסר לשליחותו של הקב"ה בכל מצב - עלול הוא לחשוב, כי כשם שהוא מוכן לוותר על מנוחת הגוף שלו וצרכיו הגשמיים, כך ינהג גם עם זולתו "בחזק יד" ויתבע ממנו שייתר על צרכיו שלו; וזהו שקא-משמע-לן הפירוש השני, שנח נענש רק משום "שאחר מזונות לארי", והיינו כי לצרכי הזולת יש לדאוג בשלימות, ואם מחסירים בקב או אפילו רק מאחרים - מגיע על כך עונש חס-ושלום. הוי-אומר: מעצמו צריך אתה לתבוע מדרגות געלות של "אתפניא"; אולם **בשביל הזולת** צריך אתה להעמיד את כל מה שהוא צריך, "אפילו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו", בעתו ובזמנו!

(כד) ויגברו המים עליהארץ חמשים ומאת יום: כד ותקיפו מים על ארעא מאה וחמשים יומין:

ח (א) ויזכר אלהים את-נח ואת כל-החיה ואת כל-הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלהים רוח עליהארץ וישכו המים:

נח ויזכר אלהים. זה השם, מדת הדין הוא, ונהפכה למדת רחמים על-ידי תפלת הצדיקים, ורשעתם של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין, שנאמר: (בראשית ו) "וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו' ויאמר ה' אמתה" והוא שם מדת רחמים. ויזכר אלהים את נח וגו' • מה זכר להם לבהמות? זכות

אור החיים על התורה

לקדם לפרענות דכתיב מאדם עד בהמה וגו' ע"כ. וקשה והלא מקרא מלא דבר הכתוב הקודם לזה ויגוע כל בשר הרמש וגו' וכל האדם הרי שאחר שסדר כל הנבראים זכר גויעת האדם. ולדברנו יכון לומר על פרט צורת הגוייה כי הגוף נברא אחר כל וכשמהה ה' לכל היקום גלם צורתו היה ראשון וכמו שכתבנו ודיק גם כן תבת צרתני שחזור על הגוף דכתיב ויצר ה' וגו' עפר מן האדמה. אבל בענין הגויעה שהיא יציאת הנפש מהגוף לא היה כן כי לא יצתה נפשו של אדם אלא מאחר לכל כמובן מהכתוב: תורה כד (א) ויזכר אלהים את נח וגו'. טעם

שלא הספיק זכרונו של נח והוסיף לומר ואת כל החיה. אולי כי להודיע בא גם כי לצד החיה והבהמה אשר אתו לבד יספיק לזכר ופירוש הדברים בדרך לא זו אף זו:

עוד ירצה על זה הדרך ויזכר אלהים את נח גם זכר כל הטורח והעל אשר עליו מהבהמה והחיה וגו' אשר אתו בתבה וחמל עליו. גם נזה כלל רמו לצרה מצאתו לנח (תנחומא) מארי אשר הפישו ונסתפן בתבה לרב תוספת טרדתו וכו'. גם מניעת רפואה למחלתו, נמצאת אומר כי עקר הזכרון הוא לנח: **ויזכר** אלהים רוח וגו'. הכונה היא להודיע כי ה' צנה על המים

להתגבר באשר צנה עליהם בששת ימי בראשית (א' כ') ושרצו המים כמו כן צנה להם כאן לנהוג בתגברת, ולזה תמצא שאחר שנמחה כל היקום אמר הכתוב ויגברו המים וגו' והוא ללא צורך כי כבר נמחה אפלו גלמי הנבראים, והטעם הוא כי המים היו עסוקים במצותם אשר גזר עליהם ה' ואין להם לדרש דרשות למנע התגברת אחר שנמחה כל היקום עד שזכר ה' לנח וגו' צנה למים להיות נחים מתגברתם והוא אומר ויעבר אלהים רוח חסד ורחמים ונמתקו גבורות המים, והוא שתרגם אנקלוס וישכו המים ונחו מים שלא להתגבר עוד: תורה ב

(ב) וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיֵנַת תְּהוֹם וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם וַיִּכְלֹא
הַנָּשִׂים מִן־הַשָּׁמַיִם:

(ג) וַיָּשׁוּבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלֵּוֹךְ וַיָּשׁוּבוּ וַיַּחֲסְרוּ
הַמַּיִם מִקִּצָּה חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם:

(ד) וַתֵּן הַתְּבָהּ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשַׁבְעַת-עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ עַל הָרִי אֲרָרַט:

(ה) וְהַיָּמִים הָיוּ הַלֵּוֹךְ וְחֹסֵר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׁירִי
בַּעֲשִׂירֵי בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים:

מִי־אֶלֶּם בְּעֵשְׂרִי וְגו' נִרְאוּ רָאשֵׁי הַהָרִים • זֶה אָב, שֶׁהוּא עֲשִׂירִי לְמִרְחָשׁוֹן שֶׁהִתְחִיל הַגֶּשֶׁם. וְאֵם תֹּאמַר הוּא אֱלֹל, וְעֵשְׂרִי לְכִסְלוֹ שֶׁפֶסַק הַגֶּשֶׁם, כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", סִינן, וְהוּא שְׁבִיעִי לְהַפְסָקָה. אִי אֶפְשָׁר לֹאמַר כֵּן, עַל כְּרִתְךָ, שְׁבִיעִי אִי אַתָּה מוֹנֶה אֱלֹא לְהַפְסָקָה, שֶׁהָרִי לֹא כָלוּ אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁל יְרִידַת גְּשָׁמִים, וּמֵאָה וְחֲמִשִּׁים שֶׁל תַּגְבֵּרַת

(ב) וַיִּפְּקְרוּ מַעֲשֵׂית וְגו'. רמז הכתוב דרך הגשמים ותגברתם כי כשהמים יורדים למטה בהכרח המים התחתונים עולים כנגדם ולא ימצא זה בלא זה והוא שאמר הכתוב ויִפְּקְרוּ וְגו' ויִקְלַא הגשם כי ב' מימות אלו משמשים כאחד, וכן הוא בדבריהם ו"ל (תענית כה:) אין טפה יורדת

מלמעלה אלא אם פן טפים עולים כנגדה מלמטה וכו': תורה ג

(ג) וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם וְגו'. פרוש נמשכים ושבים המים שהיו בנמצא לים האוקינוס, ואומרו ויִחְסְרוּ המים פרוש שהיו נחסרים מעצמן בדרך מים בולעים מים (ב"ר י"ג,) ואומרו מקצה

חמשים וגו' פרוש ענין זה ששבו המים וחסרו הנה בסוף ק"ג יום לידידת המבול: תורה ד

(ה) וַהֲמַיִם הָיוּ הַלֹּךְ וַחֲסוֹר. פרוש חלק מהם הלך וחלק מהם חסור עד וגו', ועין מה שכתבתי בפסוק שלפני זה: תורה ו

הַאֲדָמָה. וְאִם תֹּאמַר בְּאֵלֹל נִרְאוּ, נִמְצָא שְׁחִרְבוּ בְּמִרְחָשׁוֹן וְהוּא קוֹרָא אוֹתוֹ רֵאשׁוֹן וְאֵין זֶה אֵלָּא תִּשְׁרִי, שֶׁהוּא רֵאשׁוֹן לְבְרִיאַת עוֹלָם, וְלִרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוּא נִיָּסָן.

(ו) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חֲלוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְהִי מִסּוּף אַרְבָּעִין יוֹמִין וַיִּפְתַּח נֹחַ יְתַּבּוֹתָא דִּי עֲבָד:

כ"ט מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם • מִשְׁנֵרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים. אֶת חֲלוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה • לְצַהֵר (כ"ט), וְלֹא זֶה פֶּתַח הַתֵּבָה הָעֲשׂוּי לְבִיָּאָה וּיְצִיאָה.

(ז) וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעוֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצוֹא וְשׁוּב עַד־יִבְשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: וַיִּשְׁלַח יְתַּעֲרַב יְתַּעֲרַב וַיִּפְקֵם מִפֶּקַּע וְיִתֵּב עַד יִבְשֶׁת מֵיָא מֵעַל אֶרֶץ:

כ"י יֵצוֹא וְשׁוּב • הוֹלֵךְ וּמִקֵּץ סְבִיבוֹת הַתֵּבָה, וְלֹא הֵלֵךְ בְּשִׁלְיחוֹתוֹ, שֶׁהָיָה חוֹשְׁדוֹ עַל בֵּית זוּגוֹ, כְּמוֹ שֶׁשִּׁנֵּינוּ ב'אַגְדַּת חֶלֶק' (סנהדרין קח). עַד יִבְשֶׁת הַמַּיִם • פְּשוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, אֲבָל מִדְּרַשׁ אֲגָדָה: מוֹכֵן הָיָה הָעוֹרֵב לְשִׁלְיחוֹת אַחֲרָת, בְּעֲצִירַת גְּשָׁמִים בִּימֵי אֱלִיהוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א' י'): "וְהָעוֹרֵבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבִשָּׁר".

אור החיים על התורה

לו רָשָׁע בְּמִתָּר נֶאֱסָר לִי בְּנֶאֱסָר לִי עַל אַחַת כְּמֹה וְכְמֹה ע"ל. הִנֵּה לְפִי מִדְּרַשׁ זֶה לֹא רָצָה הָרָשָׁע לְלַכֵּת בְּשִׁלְיחוֹת שְׁמָא יִפְגְּעוּ שֶׁר שֶׁל צִינָה וְכו' אוֹ לְצַד שֶׁחֹשְׁדוֹ לִנְח בּוֹגֶתוֹ וְלִזְוֶה הָצָרֶף נֹחַ לְשִׁלַּח הַיּוֹנָה. וְזֶה שְׁעוֹר הַכְּתוּב וַיִּשְׁלַח אֶת הָעוֹרֵב וְלֹא רָצָה לְלַכֵּת אֵלָּא הָיָה יוֹצֵא הוֹלֵךְ וְשׁוּב וּמִנְהָ יָדַע נֹחַ כִּי עֲדִין הַמַּיִם עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ אֲבָל לֹא יָדַע אִם קָלוּ אוֹ לֹא שָׁאִין רֵאִיָּה מִעוֹרֵב כִּי אֵינוֹ זֶה מִמְקוֹמוֹ לִזְוֶה שִׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה לְדַעַת פֶּרֶט זֶה הַקְּלוּ הַמַּיִם, וְלִזְוֶה הָצָרֶף לֹאמַר הַקְּלוּ הַמַּיִם בְּשִׁלְיחוֹת הַיּוֹנָה לֹאמַר כִּי לְפֶרֶט זֶה הָצָרֶף לְשִׁלְחָהּ וְהָבִי וּפְרוֹשׁ דְּבָרֵי הַמֶּאֱמָר הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי הָעוֹרֵב בֹּא בְּטַעֲנָה עַל דֶּרֶךְ מֶאֱמָר הַנִּבְיָא (תהלים ס"ט) אֶת אֲשֶׁר הַכִּיתָ רִדְפוּ פְרוֹשׁ כִּי מִן הָרְאוּי לְרַחֵם עַל הַמֶּכָּה וּמַעֲנָה וְהֵם הוֹסִיפוּ לְרִדְּוָה, וְזֶה הוּא טַעֲנַת הָעוֹרֵב בְּאוֹמְרוֹ רִבֵּף שְׁנֵאֲנִי שֶׁהַמַּעֲשִׂי לְקִיּוֹת מִיָּנִי וְאַתָּה הוֹסִפְתָּ לְשִׁנְאָה שֶׁאֵם הָיָה פּוֹגַע וְכו' נִמְצָא הָעוֹלָם וְכו' וְהָרִי אֶתָּה מִתְנַהֵג בְּאִבְנוֹתֶיךָ, אוֹ לְכַשְׁנָאמֶר כִּי לֹא בְּאִבְנוֹתֶיךָ עֲשִׂיתָ יֵשׁ לְדוֹן בְּהַכְרִיחַ טַעַם אַחֵר וְהוּא שְׁמָא לֹאשְׁתִּי וְכו' פְרוֹשׁ הֵגֵם שֶׁהוּא פְחוּתָה בַּמִּדְרָגָה שְׁמָא לְצַד שֶׁנֶּאֱסָרָה עָלֶיךָ אֲשַׁתָּךְ

חֲלוֹן הַתֵּבָה גִּרֵּשׁ הָעוֹרֵב מִהַתֵּבָה תִּכְף וּמִיָּד הוּא אוֹמְרוֹ וַיִּשְׁלַח אֶת הָעוֹרֵב וְלֹא הוֹכִיר לְרֵאוֹת הַקְּלוּ הַמַּיִם כְּמוֹ שֶׁאֶמַר אַחֵר כִּי בְּשִׁלְיחוֹת הַיּוֹנָה, הוּא הָעוֹרֵב הָיָה יוֹצֵא וְשׁוּב פְרוֹשׁ נֹחַ מִגֶּרֶשׁוֹ וְהוּא חוֹזֵר וְנִשְׁאַר בְּדֶרֶךְ זֶה עַד יִבְשֶׁת הַמַּיִם. וְלַעֲנֵן שִׁלְיחוֹת לְרֵאוֹת הַקְּלוּ שִׁלַּח הַיּוֹנָה וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה מֵאֵתוֹ פְרוֹשׁ בְּשִׁלְיחוֹת לֹא לְרֵאוֹת הַקְּלוּ הַמַּיִם, וְדָבָר זֶה לֹא יָכוֹל לִידְעָנוּ מִהָעוֹרֵב לְהִיּוֹת שֶׁהָיָה מִגֶּרֶשׁ וְלֹא בְּשִׁלְיחוֹת מֵהָשָׁאִין כִּי הַיּוֹנָה שֶׁהִלְכָה בְּשִׁלְיחוֹת, וְהַשִּׁיבָה אוֹתוֹ כִּי לֹא מִצָּאָה מִנּוּחַ לְכַף רִגְלָהּ וְתִכְף שִׁלַּח יָדוֹ וְלִקְחָהּ וְהִבִּיאָה אֶל הַתֵּבָה כְּאוֹמְרוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחָהּ וַיִּבִּיאָה אֵלָיו אֶל הַתֵּבָה אֶל מְקוֹם הַמִּיָּחַד לָהּ לְשִׁמְיָתָהּ מֵהָשָׁאִין כִּי הָעוֹרֵב שֶׁמִּשְׁלַחַת נִשְׁאַרְתָּ וּבִשְׁהִיָּה חוֹזֵר הָיָה נֹחַ מִשְׁלַחוֹ פַּעַם אַחֲרָת: וַיִּעֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ו"ל (שם) וְזֶה לְשׁוֹנֵם אֶמַר רִישׁ לְקִישׁ תְּשׁוּבָה נִצָּחַת הַשִּׁיבָתוֹ עוֹרֵב לִנְח אֶמַר לוֹ רִבֵּף שְׁנֵאֲנִי וְאַתָּה שְׁנֵאֲנִי רִבֵּף שְׁנֵאֲנִי מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וְגו' ו' ו' וְאַתָּה שְׁנֵאֲנִי הַנּוֹחַת מִיָּן ו' וְשִׁלַּחַת מִמִּין ב' אֶלְמָלָא פּוֹגַע בִּי שֶׁר חִמָּה אוֹ שֶׁר צִינָה לֹא נִמְצָא הָעוֹלָם חֶסֶד בְּרִיָּה אַחַת אוֹ שְׁמָא לֹאשְׁתִּי אֶתָּה צָרִיךְ אֶמַר

(ו) וַיְהִי מִקֵּץ יוֹג'. צָרִיךְ לְדַעַת מִנּוּחַ יָדַע וְזֶה שֶׁיָּכוֹל לְפַתַּח חֲלוֹן הַתֵּבָה וְלֹא חֹשׁ לְטַבִּיעָה בַּמַּיִם פֶּן יִקְרָאנוּ אֶסוֹן. וְאוֹלֵי שֶׁהִבְטַח שָׁאִין יוֹתֵר מִשְׁנֵים עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ. עוֹד מִמָּה שֶׁהָכִין צָרִיכֵי אֲכִילָהּ וּמִן הַסֶּתֶם הָכִין לְזֶמֶן מִגְבַּל וּמִנְהָ יָדַע שְׁעוֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה שְׁמוֹר בַּתֵּבָה: תורה ז
(ז) וַיִּשְׁלַח אֶת הָעוֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצוֹא וְשׁוּב עַד־יִבְשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: וְאִם לְרֵאוֹת הַקְּלוּ הַמַּיִם הָיָה לוֹ לֹאמַר הַכְּתוּב הַקְּלוּ הַמַּיִם כְּמוֹ שֶׁאֶמַר בְּשִׁלְיחוֹת הַיּוֹנָה. וְאִם לֹא הָצָרֶף לֹאמַר לְמָה הָצָרֶף לֹאמַר בְּשִׁלְיחוֹת הַיּוֹנָה:
עוֹד מֵהָ הִיא פְנוּת אוֹמְרוֹ יֵצוֹא וְשׁוּב עַד יִבְשֶׁת וְגו' אִם הַפְנוּת הִיא שֶׁלֹּא מִצָּא לִנְח חוֹצָה וְהָיָה חוֹזֵר חֲלִילָה אִם כִּי לְמָה הָצָרֶף נֹחַ לְשִׁלַּח הַיּוֹנָה וְלֹא הָיָה לוֹ הָעוֹרֵב לֵאמֹר וּלְמִוּפֹת שְׁעֲדִין לֹא קָלוּ הַמַּיִם. עוֹד מֵהָ הִיא כְּפִנְתָּהּ בְּהוֹדַעַת עַד יִבְשֶׁת. עוֹד לְמָה הָצָרֶף לְצִאָת עַד יִבְשֶׁת כִּיֹּן שִׁינְתָּה הַיּוֹנָה בְּהָיָה מִסְפִּיק לְדַעַת. עוֹד לְמָה לֹא אֶמַר הַכְּתוּב וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחָהּ כְּאוֹמְרוֹ בִּיּוֹנָה:
אֲבָן פְנוּת הַכְּתוּב הוּא עַל פִּי מֶאֱמָר ר"ל (סנהדרין קח): כִּי הָעוֹרֵב שֶׁמִּשְׁמַעוֹ, יָדַע בּוֹ נֹחַ וְלִזְוֶה כְּשִׁפְתַּח

(ח) וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאַתּוֹ לְרֹאוֹת הַקָּלוֹ הַמָּיִם
מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה:

כ"י • וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה • לִסּוֹף שִׁבְעָה יָמִים, שֶׁהָרִי
כְּתִיב: "וַיִּיחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵיהֶם". מִכָּלל זֶה
אֵתָּה לְמַד שָׂאף בְּרֹאשׁוֹנָה הוֹחִיל שִׁבְעָה יָמִים.

(ט) וְלֹא־מָצָאָהּ הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשֶׁב אֵלָיו
אֶל־הַתֵּבָה בֵּי־יָמַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יְדוֹ
וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה:

(י) וַיִּיחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵיהֶם וַיִּסָּף שַׁלַּח
אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתֵּבָה:

כ"י • וַיִּיחַל • לְשׁוֹן הַמִּתְנָה, וְכֵן (אִיּוֹב כט): "לִי שָׁמְעוּ וַיִּחַלוּ", וְהִרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא.

(יא) וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לַעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה עַל־הַיָּם
טָרֶף בִּפְיָהּ וַיַּדַּע נֹחַ בִּיִּקְלוֹ הַמָּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:

כ"י • טָרֶף בִּפְיָהּ • אוֹמֵר אֲנִי שֹׁדֵד הִיָּה, לִכֵּן קוֹרְאוֹ
פְּעָמִים לְשׁוֹן זָכָר וּפְעָמִים לְשׁוֹן נָקֵבָה, לְפִי שֶׁכָּל
יוֹנָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן נָקֵבָה, כְּמוֹ (שִׁיר הַשִּׁירִים ה): "כִּיּוֹנִים
עַל אֶפְיָקִי מִיָּם רוֹחֲצוֹת", (יחזקאל ז): "כִּיּוֹנֵי הַגָּאִיוֹת
כָּלֶם הוֹמּוֹת", (חושע ז): "כִּיּוֹנָה פּוֹתָהּ". טָרֶף • חֲטָף,

(יב) וַיִּיחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה
וְלֹא־יָסַפָּה שׁוֹב־אֵלָיו עוֹד:

כ"י • וַיִּיחַל • הוּא לְשׁוֹן וַיִּחַל, אֶלָּא שֶׁזֶּה לְשׁוֹן וַיַּפְעֵל וְזֶה לְשׁוֹן וַיִּתְפַּעַל: וַיִּחַל, וַיִּמְתֵּן. וַיִּיחַל, וַיִּתְמַתֵּן.

אור החיים על התורה

רָשָׁע תְּשׁוּבָה לֹא־יִפְגַּע בִּי שֶׁר שֶׁל
צִינָה כִּי כָּבֵד יָדַע בְּרִשְׁעוֹתוֹ וְהִגֵּם
שִׁיפֹגַע בּוֹ שֶׁר שֶׁל וְכו' אֵין הַעוֹלָם חֹסֵר
מִיָּנוּ כִּי הַנִּקְבָּה טַעֲנָה מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁאֵין
כֵּן שָׂאָר עוֹפּוֹת שֶׁלֹּא שָׁמְשׁוּ
בַּתִּבְּרָה: תוֹרָה ח

(ט) וַיִּשְׁלַח יְדוֹ וַיִּגֹּף. פְּרוֹשׁ לְהִיוֹתָהּ
עֵינֶיהָ וַיִּגְעֶה כִּי לֹא מָצָאָהּ מְנוּחַ
וַיִּגֹּף וְלָזֶה חֵשׁ עָלֶיהָ שֶׁמָּא אֵין לָהּ כַּחַ
לְעוֹף יוֹתֵר וְתַפֵּל בַּמָּיִם וְשִׁלַּח יְדוֹ חוּץ
לַתֵּבָה וְהִבְיָאָה אֶל הַתֵּבָה: תוֹרָה י

בַּמִּתָּר לִי נֶאֱסָר בְּאֶסּוּר מִכָּל שֶׁבֶן אִם
כֵּן אִם יִצְטָרֵף לְנִקְבִּיו וַיִּרְצֶה בִּר מִיָּנֶן
לְעַבֵּר עַל הָאֶסּוּר הִנֵּה אֶשְׁתּוֹ לְפָנָיו
שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא אֶסּוּר אַחַד מִלִּקְחַת אַחֵר
הַעוֹרֵב שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהּ ב' אֶסּוּרִין. עוֹד
נִתְכַּוֵּן לומר לוֹ רָשָׁע עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם
ז"ל (קְדוּשִׁין ע): שֶׁכָּל הַפּוֹסֵל בְּמוֹמּוֹ
הוּא פּוֹסֵל וְלִהְיוֹתוֹ רָשָׁע חֲשָׁדוֹ לָנֶחָם,
אֲבָל לְטַעֲנַת אֵלּוֹ פִּגְעַת בִּי שֶׁר וְכו' לֹא
הִשְׁבִּיב דָּבָר וְלָזֶה אֶמְרוּ ז"ל טַעֲנָה נִצָּחַת
הִשְׁבִּיב וְכו';
עוֹד אֶפְשָׁר לומר שֶׁרָמּוּ לוֹ בְּאוֹמְרוֹ

חֲשִׁבְתָּ כִּי לֹא נֶאֱסָרָה אֶלָּא אֶשְׁתְּךָ וְלֹא
זוֹלָתָהּ וְהִצְרַכְתָּ לְנִקְבִּי, וְאֵין קָשִׁיָּא מַה
נִשְׁתַּמֵּית אֶשְׁתּוֹ מִכָּל כִּי בְּכָל אַחַת
יִשְׁנָה לְשֹׁאֲלָהּ זוֹ:
א' עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (סִנְהֶדְרִין קח):
עוֹרֵב שִׁמְשׁ בַּתִּבְּרָה וְכָפִי זֶה טַעֲנִי כִּי
לֹא נִתְּאָהָ אֶלָּא לְעוֹרֵב כִּי רָאָה
תִּשְׁמִישׁוֹ וְאָמְרוּ ז"ל (ע"ז ב):
הַהִסְתַּכְּלוֹת בְּדָבָר תּוֹלִיד הַתֵּאָהָ
וְאֶסְרוּ הַדָּבָר. וְהִשְׁבִּיב נֹחַ עַל מַה שֶּׁאָמַר
רַבִּי וְלֹא רִבּוֹ קָרָא רָשָׁע, וְעַל מַה שֶּׁדִּין
כִּי לֹא־שָׁתוּ הוּא צָרִיךְ כִּי קָל וְחֹמֶר הוּא

(יג) וַיְהִי בְּאַחַת וְשֵׁשִׁימָאוֹת שָׁנָה בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסֶר נֹחַ אֶת־מִכְסָּה הַתֶּבֶת וַיֵּרָא וַהֲנֵה חָרְבוּ פָנֵי הָאָדָמָה:

יג וַיְהִי בְּשֵׁשֶׁת מֵאוֹת וְחֹדֶשׁ שָׁנִין בְּקֶדְמָאָה בְּחֹד לַיְרֵחָא נְגוּבוּ מִיָּא מֵעַל אֶרְעָא וְאַעֲדִי נֹחַ יְת חוּפָאָה דְּתַבּוּתָא וַחֲזָא וְהָא נְגוּבוּ אִפִּי אֶרְעָא:

כז"ג בְּרֵאשׁוֹן • לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא תַּשְׁרִי, וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוּא נִסָּן (ראש השנה יב). חָרְבוּ • נַעֲשֶׂה כְּמִין טִיט, שֶׁקָּרְמוּ פָּנֶיהָ שֶׁל מַעֲלָה.

(יד) וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּשִׁבְעָה וָעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יִבְשֶׁה הָאָרֶץ:

יד וּבִיְרֵחָא תַּנִּינָא בְּעֶשְׂרִין וּשְׁבַעַא יוֹמָא לַיְרֵחָא וּבִישַׁת אֶרְעָא:

כז"ג בְּשִׁבְעָה וָעֶשְׂרִים • וִירִידַתָּן בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בִּי"ז, אֱלֹו י"א יָמִים שֶׁהַחֲמָה יִתְּרָה עַל הַלְבָנָה, שֶׁמִּשְׁפֹּט

דּוֹר הַמַּבּוּל שָׁנָה תְּמִימָה הָיָה. יִבְשֶׁה • נַעֲשֶׂה גָרִיד כְּהַלְכָתָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת טו)

שֶׁמִּשְׁפֹּט דּוֹר הַמַּבּוּל שָׁנָה תְּמִימָה הָיָה (רש"י ח, יד) אָמְרוּ רַז"ל, שֶׁבְּרִיָּה שְׂאִין בָּהּ עֶצֶם אֵינָה חַיָּה שֶׁשָּׂה חֲדָשִׁים וְאֵינָה מִתְקַנָּת י"ב חֲדָשׁ (חולין נח, א. ירושלמי שבת פ"א, ג). וְקָשָׁה, אִיךָ הִתְקַנְמוּ בְּרִיּוֹת אֱלֹו בַּתֵּבָה. וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, דִּהְנֵה דָּבָר זֶה תִּלּוּי בְּסִיבּוּב הַמַּזְלוֹת וּבִקְדוּשַׁת הַחֲדָשִׁים, שֶׁהָרִי אִם נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה, מִתְקַנָּמַת בְּרִיָּה כְּזֹו י"ג חֲדָשִׁים, גַּם חֲדָשׁ הַעֲבוּר (פמ"ג יו"ד פ"ד סקכ"ד). וּמִכֵּיּוֹן שֶׁבִּשְׁנַת הַמַּבּוּל לֹא שָׁמְשׁוּ הַמַּזְלוֹת, וְשָׁנָה זֹו לֹא נִכְנסָה לְמִסְפָּר שְׁנֵי עוֹלָם לְגַבִּי כְּמָה דְּבָרִים - לֹא נִחְשְׁבָה לַשָּׁנָה גַּם לַעֲנֹן זֶה.

♦ יום רביעי ג' מרחשון ♦

(טו) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר:

טו וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ לְמִימָר:

(טז) צֵא מִן־הַתֵּבָה אַתָּה וְאַשְׁתְּךָ וּבְנֶיךָ וּנְשֵׁי־בְנֶיךָ אִתָּךְ:

טז צֵא מִן תַּבּוּתָא אַתָּה וְאַתְתָּךְ וּבְנֶיךָ וְנִשְׁי וְנִשְׁי בְּנֶיךָ עִמָּךְ:

כז"ג אַתָּה וְאַשְׁתְּךָ וְגו' • אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ, כָּאֵן הַתִּיר לָהֶם תַּשְׁמִישׁ הַמַּטָּה.

(יז) כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתָּךְ מִכָּל־בֶּשֶׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָרֶמֶשׁ הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ הֵיכָא אִתָּךְ וְיִשְׂרְצוּ בְּאַרְץ וּפְרוּ וּרְבוּ עַל־הָאָרֶץ:

יז כָּל חַיָּה אִתָּךְ דְּעָמָךְ מִכָּל בֶּשָׂרָא בְּעוֹפָא וּבְבְּעִירָא וּבְכָל רִחָשָׁא דְּרַחֲשׁ עַל אֶרְעָא אִתָּךְ עִמָּךְ וְיִתְּלִידוּן בְּאַרְעָא וְיִשְׁרְצוּ וְיִפְּשׁוּן וְיִסְגּוּן עַל אֶרְעָא:

כז"ג הֵיכָא • "הֵיכָא" כְּתִיב, "הֵיכָא" קָרִי. "הֵיכָא", יָאֵמֵר לָהֶם שְׂיִצְאוּ. "הֵיכָא", אִם אֵינֶם רוֹצִים לְצֵאת, הוֹצִיאָם אַתָּה. וְיִשְׂרְצוּ בְּאַרְץ • וְלֹא בַּתֵּבָה, מִגִּיד שֶׁאֵף הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף נֶאֱסְרוּ בַּתַּשְׁמִישׁ.

אור החיים על התורה

(טז) צֵא מִן הַתֵּבָה אַתָּה וְאַשְׁתְּךָ וְגו'. נִתְּכַנֵּן לְהַתִּיר לוֹ דָּבָר שֶׁאִסּוּר לוֹ בַּעַת כְּנִיסַתוֹ לַתֵּבָה, וְגַם בְּשָׂאֵר מִיְּדֵי נְבָרָאִים צָוָה ה' לָהֶם וְיִשְׂרְצוּ וּרְבוּ. וְדִקְדַּק לֹמֵר צֵא וְגו' וְאַחֲרָיָה כִּף הַזִּכִּיר יַחֲדוֹ הַזִּכְרִים וְהַנְּקֻבוֹת לֹמֵר שֶׁכָּל עוֹד שֶׁהֵם בַּתֵּבָה הֵגֶם שֶׁשָּׁלְמוּ יְמֵי הַצָּרָה הֵם בְּאִסּוּר הַזֶּה עַד אַחֲרֵי יִצְיָאָה. וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאִמֵּר הַכְּתוּב אַחֲרָיָה זֶה וְיִצְאָה נָח וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְגו' וְכָרִים לְבָד וְנִקְבּוֹת לְבָד עַד זֶה וְכֵן הֵיכָא שְׂדִיק דְּבָרֵי ה' כְּמוֹ שְׂדִיקָנוּ. גַּם מִמּוֹצֵא הַדָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ כִּי שָׁמְרוּ מִצְוַת ה' וְהָיוּ פְּרוּשִׁים מִנְּשׁוּתֵיהֶם כְּדָבָר מֶלֶךְ כָּל זְמַן הָיוּתָם בַּתֵּבָה עַד שֶׁיִּצְאוּ וְהוּא אֹמֵר וְיִצְאָה נָח וּבְנָיו וְהָרִי זֶה מוֹרָה בְּאֶצְבַּע שַׁעַר זְמַן הֵיכָא הֵם פְּרוּשִׁים, וְעַיִן מַה שֶׁכְּתִיב בְּפִסּוּק (ט' ז') וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ: תוֹרָה יוֹ

(יא) וַיֵּצֵא־נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ:
יח ונפק נח ובנותי ואתתה ונשי בנותי
צמה:

(יב) כָּל־הַחַיָּה כָּל־הָרֶמֶשׂ וְכָל־הָעוֹף כָּל רוֹמֵשׁ
עַל־הָאָרֶץ לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן־הַתֶּבֶה:
יג"י" לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם • קָבְלוּ עֲלֵיהֶם עַל־מַנַּת לְדַבֵּק בְּמִינָן.

(כ) וַיָּבֵן נֹחַ מִזִּבְחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה
וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ:

יג"י" מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה • אָמַר: לֹא צִוָּה לִי הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְהַכְנִיס מֵאֵלוּ שְׁבָעָה שְׁבָעָה, אֲלֹא כָּדִי
לְהַקְרִיב קֶרְבֵּן מִקֵּם (בראשית רבה, פרשה כ"ו ופרשה ל"ד) •

(כא) וַיֵּרַח יְהוָה אֶת־רִיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ
לֹא אֲסַף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם
כִּי יַעַר לֵב הָאָדָם רַע מִנַּעֲרֹו וְלֹא־אֲסַף עוֹד לְהַבֹּת
אֶת־כָּל־חַי בַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתִי:

יג"י" מִנַּעֲרֹו • מִנַּעֲרֹו כְּתִיב, מִשְׁנַעֲרַע לְצִאת מִמַּעַי
אִמּוֹ, נִתֵּן בּוֹ יַעַר הָרַע. לֹא אֲסַף • "וְלֹא־אֲסַף". כָּפַל
הַדָּבָר לְשִׁבוּעָה, הוּא שְׁכָתוּב (ישעיה נד) "אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי

מַעֲבֵר מִי נַח", וְלֹא מַצִּינוּ בָּהּ שְׁבוּעָה אֲלֹא זֶה, שְׁכָפַל
דְּבָרָיו, וְהִיא שְׁבוּעָה, וְכֵן דָּרְשׁוּ חֲכָמִים בְּמַסְכַּת
שְׁבוּעוֹת (דף לו) •

אור החיים על התורה

נכון בדבר כי לא נאמרו שניהם בפרט
אחד שיהיה נחשב כפול כי לא אסף
ראשונה היה על פרטי האדמה ולהיות
שלקחה ב' או ג' פעמים לסבת בני
אדם, חטא אדם לקחה אדמה, חטא
קנו לקחה האדמה מבלי תת בזה,
חטאו דור המבול לקחה האדמה, לזה
בתחלת רצונו יתברך אמר לא אסף
לקלל עוד את האדמה בעבור האדם
ואפלו לחלק אחד מהאדמה ולא פרט
מפרטיה. ועוד רצה ה' בנחת רוח
שהיתה אז לפניו ואמר ולא אסף עוד
להבות את כל חי באשר עשה גם
מבלי השחתת הארץ כלל וכפי זה
איה מקום הכפל לומר שהיא
השבועה. לזה דרש רבא מב' פסוקים
והם לא יברת כל בשר ולא יהיה עוד
מבול ולא יהיה עוד המים למבול.
ועין בנחת הכתוב ודרשתם ז"ל במקומו
בצורת השם. ומעתה עלו דברי רש"י
בצריך עיון ואולי שהיתה לו גרסא
אחרת בש"ס וכמו שכתב הרא"ש שם

למי שירצה ללכת בדרך קונו. גם
להכרתו אצלנו שיש בו מדעת קונו.
והגם שמצינו בכמה מקומות שאמר
הכתוב ריח ניחוח, לא מצינו שנתגבר
לעשות טובה מעצמו כזה אלא
שיתרצה בו או יחלל לו חטאו:
ויאמר ה' וגו' לא אסף וגו'. צריך
לדעת למה כפל לומר לא
אסף ולא אסף. ורש"י ז"ל פרש כפל
הדבר לשבועה וכו' וכן דרשו במסכת
שבועות (לו:) ע"כ וקשה כי דברי רז"ל
לא כך הם וזה לשונם אמר רבי אלעזר
לאו לאו שבועה וכו' אמר רבא והוא
דאמר לאו לאו תרי זמני דכתיב ולא
יברת כל בשר עוד ממי המבול ולא
יהיה וגו' וכתוב (ט' ט"ו) ולא יהיה
עוד המים למבול ע"כ. והם ב' כתובים
הבאים בדרבי ה' לנח בסמוך ולא
הוכיח מפסוק זה בדרבי רש"י. וטעם
הש"ס שלא הוכיחו השבועה מכפל
לא אסף ולא אסף האמורים בפסוק
ראשון שאמר ה' אל לבו, יש טעם

(כא) וַיֵּרַח ה' וגו'. בנחת ההודעה
לומר שהגם שקרבן שהקריב
נח, ונקסיו הם נכסי שמנים אשר ברא
ה' בעולמו אף על פי כן נתרצה בהם
ובאמצעות הקרבנות נדב להטיב
ונשבע שלא יברית עוד כל בשר
מבולא שאלת דבר ממנו אלא בבניול
מעצמו נתרצה באלו מה שקבל הוא
של המקריב ואינו שלו. ועל פי דרך
זה היה מפרש מורי ורבי אדוני זקני
וצ"ל מאמר אחד (ערובין סה.) וזה
לשונם כל המתפתה מיינו יש בו
מדעת קונו שנאמר וירח ה' את ריח
הניחוח ע"כ פרש הוא ז"ל כל המתפתה
מיון שלו כי יגיש אליו אורח כוס
של יין מיינו של בעל הבית
ובאמצעותו יעשה לו מבקשו ממנו
מעצמו יש בו מדעת קונו כי כן עשה
ה' כמו שפרשתי בסמוך. ודקדק לומר
מתפתה לומר שנתפתה באמצעות
המגש אליו מבלי שיצטרך אליו דבר
וכפי זה באה הודעת הכתוב דבר זה

(כב) עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחָם וְקִיץ וְחָרֵף וַיּוֹם וַלִּילָה לֹא יִשְׁבְּתוּ:

כב עוד כל יומי ארעא זרעא וקצרא וקורא וחומא וקציא וסתוא וימם ולילא לא יבטלון:

אותן בשדות, ושמו קיץ, כמו (שמואל ב טז): "והלחם והקיץ לאכל הנערים". וחם. הוא סוף ימות החמה, חצי אב ואלול וחצי תשרי, שהעולם חם ביותר, כמו ששנינו במסכת יומא: 'שלהי קיטא קשי מקיטא'. ויום ולילה לא ישבתו. מפלל ששבתו כל ימות המבול, שלא שמשו המזלות, ולא נכר בין יום ובין לילה (בראשית רבה פרשה כ"ה ופרשה ל"ד). לא ישבתו. לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן.

כ"י עד כל-ימי הארץ וגו' לא ישבתו. ו' עתים הללו, שני חדשים לכל אחד ואחד, כמו ששנינו: חצי תשרי ומרחשון וחצי כסלו, זרע. חצי כסלו וטבת וחצי שבט, קור וכו', ב'בבא מציעא' (דף קו: (ספרים אחרים: "עד כל-ימי", כלומר תמיד, כמו (במדבר יט) "עוד טמאתו בו". קר. קשה מחרף. חרף. עת זרע שעורים וקטניות, החרפין להתבשל מהר. קר, הוא חצי שבט ואדר וחצי ניסן (מהרש"ל). קציר, חצי ניסן ואיר וחצי סיון. קיץ. הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמיבשים

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 254)

נתחמם כל האויר וגוף הבריות בהם הקיץ שעבר עליו - רש"י יומא כט, א ד"ה שילהי, ואלו החם של זריחת השמש כשלעצמה נחלש מחמשה עשר באב ואילך, כפי שרואים במציאות.

חצי אב ואלול וחצי תשרי, שהעולם חם ביותר (רש"י ח, כב) וימה שאמרו רז"ל שמחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה - יש לומר, שהעולם חם ביותר (לפי שכבר

ט (א) וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ:

א וברוך ?? ית נח וית בניהו ואמר להון פרושו וסגו וקלו ית ארעא:

(ב) וּמוֹרָאֲכֶם וְחִתְכֶּם יִהְיֶה עַל כָּל־חֵית הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכָל־אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ הָאֲדָמָה וּבְכָל־דִּגְי הַיָּם בִּידְכֶם נִתְּנוּ:

ב ודחלתכון ואימתכון תהי על כל חית ארעא ועל כל עופא דשמיא בכל די תרחיש ארעא ובכל נגיני ימא בידכון יהון מסירין:

כ"י וחתכם. ואימתכם, כמו: "תראו חתת" (איוב ו). ואגדה: לשון חיות (סנהדרין צח שבת קנא), שכל זמן שהתינוק בן יומו חי, אין אתה צריך לשמרו מן העכברים.

עוג מלך הבשן מת, צריך לשמרו מן העכברים, שנאמר: "ומוראכם וחתכם יהיה" - אימתי יהיה מוראכם על החיות? כל זמן שאתם חיים.

אור החיים על התורה

בשבוועות. ועין מה שפרשתי בפסוק ולא יברת וגו'. ונשאר לנו לתת טעם למה שנה הכתוב במאמריו פעם הקדים לקלל קדם אומרו תבת עוד ופעם הקדים תבת עוד לתבת לקלל ולא השנה שעור דבריו. הטעם הוא להיות כי הקללות שנתקלה האדמה ישנם לשעבר ולהבא שלא יצתה מהם מה שאין בן קללת כל חי המתים כבר מתו והיו בלא היו והחיים אין הבר בהם למה שעבר, לזה דיק ה' בדבריו ואמר לא אסף לקלל עוד האדמה יותר קללה על קללתה שהיא בזה

וסמך תבת עוד אתר שאמר לקלל לומר לא אסף קללה ביותר ממה שהיא. וזה יגיד כי עודנה בקללה ראשונה, אבל בהפאת כל בשר הקדים עוד להפאה כי אין בתוספת הפאה זו חלק מהראשונה ודו"ק: כי יצר לב וגו'. פרוש על דרך אומרם ז"ל במסכת בבא קמא (לט.) שור האצטדין שנגח פטור דכתיב כי יגח ולא שגחיהוהו ע"כ. והן האדם מעוררו קדם שיכחין למאס ברע ולבחר בטוב יקדמונו הרע משגגער ממעי אמו והרע מדריכו בבחינתו

והיה כי יגדל כבר הטביע בו הרע כמו שהטביעו הנגיחה בשור האצטדין. וטעם זה יועיל לכל דנו בהכרת אבל על כל פנים עגוש יעגוש על אשר איננו שומע בקול האלהים וישתנה משור המתלמד כי הוא מותר האדם מן הבהמה למאס ברע בהכירו ולבחר בטוב, והועיל טענת הרע מעוררו שלא יתבעס ה' עליו כל כך שנראה שהפליא לעשות כי יש לו סבה להרשיע לצד למודו מעוררו: תורה כב

(ג) כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ בִּירֶךְ
עֹשֵׁב נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־

כַּיֵּן לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ • (סנהדרין נט): שְׁלֹא הִרְשִׁיתִי
לְאָדָם הָרִאשׁוֹן (לְאָכֹל) בָּשָׂר, אֲלָא יָרַק עֹשֵׁב, וְלָכֶם -

(ד) אֲדִי־בִשָּׂר בִּנְפֹשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכְלוּ:

כַּיֵּן בָּשָׂר בִּנְפֹשׁוֹ דָמוֹ • אֶסֶר לָהֶם אֲכָר מִן הַחַי, כְּלוּמַר כָּל זֶמֶן שֶׁנִּפְשׁוֹ בּוֹ, לֹא תֹאכְלוּ הַבָּשָׂר. בִּנְפֹשׁוֹ
דָמוֹ • בְּעוֹד נִפְשׁוֹ בּוֹ. בָּשָׂר בִּנְפֹשׁוֹ לֹא תֹאכְלוּ.

(ה) וְאַף אֶת־דַּמְכֶם לִנְפֹשְׁתִּיכֶם אֲדַרְשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה
אֲדַרְשָׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אֲחִיו
אֶת־נַפְשׁ הָאָדָם:

כַּיֵּן וְאַף אֶת דַּמְכֶם • אֶף־עַל־פִּי שֶׁהִתְרַתִּי לָכֶם
נְטִילַת נֶשֶׁמָה בִּבְהֵמָה, "אֶת דַּמְכֶם אֲדַרְשׁ" מִהַשׁוּפָּךְ
דָם עֲצָמוֹ. לִנְפֹשְׁתִּיכֶם • אֶף הַחוּנֶק עֲצָמוֹ, אֶף־עַל־פִּי
שֶׁלֹא יֵצֵא מִמֶּנּוּ דָם. מִיַּד כָּל חַיָּה • לְפִי שֶׁחֲטָאוּ
דוֹר הַמַּבּוּל וְהִפְקְרוּ לְמַאֲכַל חַיּוֹת רְעוּת לִשְׁלֹט בָּהֶן,
שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מט): "נִמְשַׁל בִּבְהֵמָוֹת נִדְמוּ", לְפִיכֶן
הִצְרַךְ לְהַזְהִיר עֲלֵיהֶן אֶת הַחַיּוֹת. וּמִיַּד הָאָדָם •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ' 138)

הַשׁוּפָּךְ דָם עֲצָמוֹ (רש"י ט, ה) הִנֵּנוּ שֶׁעַל־פִּי דָרָךְ הַפֶּשֶׁט
אֶסּוּר לוֹ לְאָדָם לְשַׁפֹּךְ דָם עֲצָמוֹ, אֶף שֶׁלֹא יָבוֹא עַל־יְדֵי־זֶה
לְחַלִּי אוֹ לְמִיתָה (וּכְמוֹ הָאֶסּוּר שֶׁל "דָמוֹ לֹא תֹאכְלוּ", שֶׁהוּא
דָם מִן הַחַי). לְפִי זֶה מוּבָן מִדּוּעַ לֹא מִלְּאֲבָרָהֶם אֲבִינוּ אֶת

(ו) שֹׁפֵךְ דָם הָאָדָם בְּאָדָם דָמוֹ יִשְׁפֹךְ בִּי בַצֵּלֶם
אֱלֹהִים עֹשֶׂה אֶת־הָאָדָם:

כַּיֵּן בְּאָדָם דָמוֹ יִשְׁפֹךְ • אִם יֵשׁ עֲדִים הַמִּיתוּהוּ
אִתָּם, לָמָּה? "כִּי בַצֵּלֶם וְגו'". עֹשֶׂה אֶת הָאָדָם •

(ז) וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שְׂרָצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ:

זוֹאֲתוֹן פּוֹשֵׁוּ וּסְגוּ אֲתִילֵידוֹ בְּאַרְעָא וּסְגוּ
בָּהּ:

(ג) כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וְגו'.
יֵשׁ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִתֵּר הַבָּשָׂר
לְאָדָם אֲלָא לָנֶחַ. וְנִרְאֶה כִּי נֶחַ מִשְׁלֹ
נִתְּנוּ לוֹ לְג' סִבּוֹת, הָא' שֶׁבְּאִמְצָעוֹתוֹ
מִצָּא ה' לָקִיָּם הַמִּין וּזְוֹלָתוֹ לֹא הִיָּה
מִקִּיָּם מִין הָרֶמֶשׂ בְּלֹא אָדָם וּבְנוֹה זָכָה
הוּא בָהֶם. ב' שֶׁהוּא טָרַח בָּהֶם וְיִגַּע

בַּתְּכָה וְצֹא וּלְמַד כְּמָה יִגִּיעוֹת יִגַּע
בָּהֶם וְעַלִּיו נֶאֱמַר (תהלים קכ"ח) יִגִּיעַ
כְּפִיךְ וְגו'. ג' שֶׁנֶּחֱמַר בְּאִמְצָעוֹת קָרְבָנוֹ
שֶׁנִּתְרַצָּה ה' וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹא יִכְרֹת כָּל
בָּשָׂר וְגו'. לָזֶה הִתִּיר לוֹ ה' לְאָכֹל
מִפְּרֵי דְרֵבְבוֹ. תוֹרָה ד'
(ו) פְּרוּ וּרְבוּ. הִצְרַךְ לוֹמַר לָהֶם כִּי הֵגַם

שֶׁאִמַּר לָהֶם בִּיצִיאָתָם צֹא וְגו' אֲתָה
וְאִשְׁתְּךָ וְגו' אֵין זֶה אֲלָא רְשׁוּת וְלֹא
מִצְוָה וּבָבֶה הַמִּצְוָה כָּאֵן מֵאֵת הַבּוֹרָא
לְפָרוֹת וּלְרֵבּוֹת. וְצִרִיךְ לִתֵּת לָב לָמָּה
חֲזוֹר פַּעַם ב' לְצִוּוֹת וּלְזַכֵּר בְּסוּמָךְ וְאַתָּם
פְּרוּ וּרְבוּ וְלֹא הִסְפִּיק בְּפַעַם אַחַת,
וְנִרְאֶה כִּי פִסּוּק אַחַד בָּא לְמִצְוָה וּפִסּוּק

כ"י • וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ • (כתובות ה): לְפִי פֶשֶׁטוֹ, הָרִאשׁוֹנָה לְבָרְכָה וְכֵן לְצוּי. וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ, לְהַקְיֵשׁ מִי שְׂאִינוֹ עוֹסֵק בַּפְּרִיָּה וּבְרִבְיָה לְשׁוֹפֵךְ דָּמִים (יבמות סג).

♦ יום חמישי ד' מרחשון ♦

(ח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-נֹחַ וְאֶל-בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר: ח וַיֹּאמֶר יי' לְנֹחַ וּלְבָנָיו עִמָּה לְמִימָר:

(ט) וַאֲנִי הִנְנִי מְקִים אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת-זֶרְעְכֶם אַחֲרֵיכֶם: ט וַיֹּאמֶר הָא אָנָּה מְקִים יְת קִמִּי עִמְכוֹן וְעַם בְּנִיכוֹן בְּתַרִּיכוֹן:

כ"י • וַאֲנִי הִנְנִי • מְסַפִּים אֲנִי עִמָּךְ, שֶׁהִיָּה נֹחַ דּוֹאָג לְעֹסֵק בַּפְּרִיָּה וּבְרִבְיָה, עַד שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׁלֵא לְשַׁחַת הָעוֹלָם עוֹד, וְכֵן עָשָׂה. וּבִאֲחֻרָּנָה אָמַר לוֹ: הִנְנִי מְסַפִּים לְעֲשׂוֹת קִיּוֹם וְחוֹזֵק בְּרִית לְהִבְטָחָתִי, וְאַתָּן לָךְ אוֹת.

(י) וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף בְּהֵמָה וּבְכָל-חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יִצְאֵי הַתֶּבֶה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ: י וְעַם כָּל נַפְשָׁא חַיָּתָא דְעִמְכוֹן בְּעוֹפָא בְּבִיעִירָא וּבְכָל חַיַּת אֶרֶץ אֶרֶץ דְעִמְכוֹן מִכָּל נַפְקֵי תְבוּתָא לְכָל חַיַּת אֶרֶץ:

כ"י • חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם • הֵם הַמִּתְהַלְכִּים עִם חַיַּת הָאָרֶץ • לְהַבִּיא הַמְּזִיקִין, שְׂאִינֵן הַבְּרִיּוֹת. מִכָּל יִצְאֵי הַתֶּבֶה • לְהַבִּיא שְׂקָצִים וּרְמָשִׁים. לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ • לְהַבִּיא הַמְּזִיקִין, שְׂאִינֵן הַבְּרִיּוֹת. בְּכָלֵל ה' חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם, שְׂאִין הַלּוֹכֵן עִם הַבְּרִיּוֹת.

(יא) וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא-יָכַרְתָּ כָּל-בָּשָׂר עוֹד מִמִּי הַמִּבּוֹל וְלֹא-יִהְיֶה עוֹד מִבּוֹל לְשַׁחַת הָאָרֶץ: יא וְאַתָּם יְת קִמִּי עִמְכוֹן וְלֹא יִשְׁתַּיְצִי כָל בָּשָׂרָא עוֹד מִמִּי טוֹפְנָא וְלֹא יִהְיֶה עוֹד טוֹפְנָא לְחַבְלָא אֶרֶץ:

כ"י • וְהִקְמַתִּי • אֲעֲשֶׂה קִיּוֹם לְבְרִיתִי, וּמַהוּ קִיּוּמוֹ? "אֵת הַקֶּשֶׁת", כְּמוֹ שֶׁמֶסֶסִּים וְהוֹלֵךְ.

אור החיים על התורה

רַעַת מִבּוֹל. וְחוֹר לומר ולא יִהְיֶה פְרוֹשׁ וְאִם יִהְיֶה מִבּוֹל עַל הַמִּקְצָת אָמַר ה' שְׁלֵא יִהְיֶה לְשַׁחַת הָאָרֶץ בְּדֶרֶךְ שְׁעִשָּׂה הַמִּבּוֹל שֶׁהִשְׁחִית גּוֹף הָאָרֶץ. וְלֹא יִהְיֶה מִסְפִּיק לומר ולא יִהְיֶה וְגו', כִּי אֵין זֶה אֶלָּא הִבְטָחָה לְאָרֶץ לֹא לְאָדָם לְזֶה אָמַר וְלֹא יָכַרְתָּ. וְכַפִּי זֶה ב' לְאוֹיֵן שְׂאִינוֹ לְמִדָּה מִהֶם הַשְּׁבוּעָה א' הִיא וְלֹא יָכַרְתָּ וְהָב' וְלֹא יִהְיֶה שְׁפָפוֹס שְׂאִינוֹ זֶה וְאֵין קְפִידָא בְּשֵׁנוֹי הַלְשׁוֹן אִם הַמִּכְוֵן אֶחָד וְאָמַר עָלָיו בְּפֶסֶק וְלֹא יִהְיֶה הַדָּבָר. וְלִדְרָךְ אֵי גְמִי שְׁחָלַק בֵּין אִם יָבִיא הַמִּבּוֹל אוֹ יָבִיאם לְחוּץ הַמִּיִּם כְּאֶשֶׁר עָשָׂה לְמִצְרַיִם, הִנֵּה יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק בְּדַעַת הַתְּלַמוּד אִם לֹא חוֹר בּוֹ מִחְלּוֹק שְׁחָלַק בֵּין כָּל לְמִקְצָת וְכַפִּי זֶה גַּם לְסִבְרַת אֵי גְמִי יִהְיֶה יָשׁוּב הַכְּתוּב שִׁישְׁבֻנוּ יָתֵד בַּל יָמוּט. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁהַשֵּׁס חוֹר בּוֹ מִחְלּוֹק רִאשׁוֹן וּמִחְלָק

דְּבְרִיָּהֶם בְּפֶסֶק (ח' כ"א) לֹא אֶסְף. הָרִאָתָ לְדַעַת כִּי כָּפַל וְלֹא יָכַרְתָּ וְלֹא יִהְיֶה הָאָמַר בְּפֶסֶק זֶה הַדָּבָר לְגוֹפּוֹ: וְנִרְאָה לומר על פי דְּבְרִיָּהֶם בְּפֶסֶק דָּף י"א וְזֶה לְשׁוֹנֵם הָבָה נִתְחַבְּמָה וְגו' אָמַר רַבִּי חִמָּא בְּרַ חֲנִינָא בּוֹאֵנוּ וְנִתְחַבְּמָה לְמוֹשִׁיעֵן וְכו', בּוֹאֵנוּ וְנִדְוָנָם בְּמִיָּם שְׁכַבְרָנָשְׁבַע הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂאִינוֹ מִבִּיא מִבּוֹל לְעוֹלָם שְׂנֵאָמַר (יִשְׁעִי) נִד' כִּי מִי נֹחַ זֹאת לִי וְגו', וְהוֹן אֵינָם יוֹדְעִים שְׁעַל כָּל הָעוֹלָם כָּלֵל אֵינוֹ מִבִּיא אֶבֶל עַל אֶמְהָ אֶחָת מִבִּיא. אֵי נָמִי הוּא אֵינוֹ מִבִּיא אֶבֶל הוֹן בְּאֵין וְנוֹפְלִין בְּחוּץ וְכֵן הוּא אוֹמֵר וּמִצְרַיִם נָסִים וְגו' ע"כ. הִנֵּה לְפִי חֲלוּק רִאשׁוֹן שְׁעוֹר הַכְּתוּב הוּא עַל זֶה הַדָּבָר וְלֹא יָכַרְתָּ עוֹד כָּל בָּשָׂר עוֹד מִמִּי הַמִּבּוֹל פְּרוֹשׁ לֹא יָבִיא ה' מִבּוֹל לְהַבְרִית הַכָּל אֶבֶל מִקְצָת אִם יִתְחַבֵּב יָבִיא ה' עָלָיו

ב' בָּא לְחוּבָה. וְדִקְדַּק לומר וְאַתֶּם בְּתוֹסַפֶּת וְא"ו לומר לְצַד שְׁנֵשְׁבַעֲתִי לְכֶם שְׁלֵא יָכַרְתָּ עוֹד כָּל בָּשָׂר גַּם אִתָּם תִּקְבְּלוּ לְפָרוֹת וְלִרְבוּת. וּמַעֲתָה תִּנְאִי הוּא הַדָּבָר וְלִפִּי זֶה יִדִּיק עַל נִכּוֹן מִאֲמָרָם ז"ל (נִדָּה יג.) שְׂאִמְרוּ כָּל הָאוֹחִזִּים בְּאֶמְהָ וּמִשְׁתִּין כְּאֵלוֹ מִבִּיא מִבּוֹל לְעוֹלָם ע"כ. פְּרוֹשׁ בֵּין שְׁבוּעָתָה ד' שְׁלֵא יָכַרְתָּ וְגו' יִהְיֶה בְּתִנְאִי שְׁקִבְלוֹ לְפָרוֹת וְכו', כִּפִּי זֶה הַמִּשְׁחִית וְזָרְעוּ בְּטַל הַתִּנְאִי וְכֵאֵלוֹ מִבִּיא מִבּוֹל וְכו' וְהָבֵן: תוֹרָה ח

(יא) וְהִקְמַתִּי וְגו'. וְלֹא יָכַרְתָּ כָּל בָּשָׂר וְגו'. צְרִיר לְדַעַת לְמַה הַדָּבָר לְכַפֵּל לומר וְלֹא יָכַרְתָּ וְגו' וְלֹא יִהְיֶה וְגו'. וְאִם לְקִיָּם הַדָּבָר בְּשְׁבוּעָה, הִלָּא מִצִּינוֹ כִּי רְבוּתֵינוּ ז"ל לֹא הוֹצִיאֵנוּ הַדָּבָר אֶלָּא מִפֶּסֶק זֶה וּפֶסֶק שְׁלֵאֲחֻרָּיו (טו) שְׂאִמְרוּ וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמִּיָּם וְגו' וְכֵמוֹ שֶׁהִבְאִיתִי

מבול [של מים] אין אתה מביא ושל אש אתה מביא אם כן לא יצאת ידי השבועה השופט וגו' לא יעשה וגו' אם עולם אתה מבקש אין דין ואם דין כו' אין עולם ואמר לו הקדוש ברוך הוא אהבת צדק וגומר ע"כ. ממאמר זה מוכח שעל כל פרעניות נשבע בין על של מים בין על של אש. וכן מוכח מזהבחים (קטו). שאמר להם בלעם שלא יביא ה' לא של מים ולא של אש. וצריך לדעת מה כחו של אברהם בטענה אם כן לא יצאת ידי חובת השבועה אם ה' לא נשבע אלא על המים ולא על האש כשיביא של אש שבועתו קימת:

אבן הכונה היא כלום שבועה שעשה למה כדי שיהיה העולם בטוח גם הנבראים יפרו וירבו כי לא יגעו לריק וזולת זה ילדו לבהלה ועוד מה נחת רוח נעשה לעולם בשבועת מבול אם יהיה הפליון בדבר אחר. ואם כן חובת השבועה פרוש דבר שהצריכו לשבע בשבילו לא קימו ה'. והוכיח אברהם את אבימלך על אודות הברית שישנה בין למבול בין וכו' הגם שלא הוכיח אלא מי המבול. וטעם שלא הוכיח אברהם מפסוק לא אסף וגו' כי שם לא נאמרה שבועה וכמו שהוכחנו בפרושנו הפך דברי הרא"ש. וגם לדברי הרא"ש יש לתת טעם כי גם שם נאמר באשר עשיתי ונכנס בכ"ף הדמיוני עם המים:

אלא קשה בדברי אברהם הלא השבועה היתה על הכל ולא על חלק מהעולם. ואפילו למה שפרשנו שגם על חלק היתה השבועה זה דוקא במי המבול אבל בשאר פרעניות לא מצינו רמז לה. ולפי מה שפרשנו טעם אברהם שאינו מחלק בין מים לאש אינו צודק אלא בכלליון הכל אצל בפרט אחד יש אלהים שופטים בארץ: **עוד** ראוי כי הודה הקדוש ברוך הוא לטענת אברהם. ולא עמד בה שהרי המטיר אש וגו' ויהפך ה' וגו' ואם השבועה נתקיימה גם על המקצת ואפילו באש למה עשה ה' בסדום מה שעשה:

אבן אמתות דברי רבותנו ז"ל הוא על זה הדרך כי אברהם טען טענת חקמה והיא כי מה טעם נשבע ה'

ממי המבול ללא צורך כי הדרך מוכן שממי המבול הוא אומר:

וראיתי להרא"ש שכתב שם וזה לשונו ואין נראה לי לא בגרסת הר"ף וכו' אלא הני תרי קראי שאמר ה' לנח וגו' ויאמר ה' אל לבו לא אסף וגו' ולא אסף וגו' תדע דתלתא לאוין כתיבי לא יכרת ולא יהיה ולא יהיה ואם כן לבעי ג' ואי מצרפת להו ידיו ה' אלא ודאי דלא חשיב אלא ויאמר ה' אל לבו וגו' ודמיא דהני דאמר זה אחר זה וכו' ע"כ. ודבריו ז"ל רחוקים אצלי משמע כי ה' דבר אל לבו בכוכל או בהריחו ריח הניחוח ואחר כך דבר ה' את אשר חשב לטובה והודיע לנח מחשבתו ומה מוכיח מפסוק לא אסף. ועוד לא נאמרו ב' הלאוין בפרט אחד וכמו שכתבתי במקומו. ומה שתמה שהם ג' ובצרוף יהיו ה' מחילה מכבודו כי ב' ראשונים כבר פרשתי משמעותם במקומו טעם שפסל ה' הדברים ואותם לא למדינן מהם אפילו לא אחד מפני שהם דברים שאמר בדיעתו אל לבו בכוכל. ואם נשגיח ביסודי הדיון הגם שהיו ב' לאוין בפרט א' אין למדין מהם כי אמירה בלב אינה אמירה כי אין גדר ושבועה אלא בבטוי שפתיים ואין להוכיח אלא ממאמר ה' אשר אמר לנח שהוא פסוק ולא יכרת וגו' ולזה לא הוכיח הש"ס אלא מפסוק שאמר ה'. וכי מצרפינן את הלאוין הנאמרים אינם אלא ב' כמו שישבנו למעלה כי מפסוק לא יכרת אין הוכחת ב' פעמים לאו. על כן דברי הר"ף עקר או בגרסתנו וכמו שפרשנוה למעלה: **והנה** מסגית סוטה גלה התלמוד דעתו כי מספק במי מבול אם כרת ה' עליהם ברית לכל יבא על חלק מהנבראים והחליט התלמוד שהמבול לא נחלט אלא מהבאתו על הברואים אבל לא הבאת בעלי חיים אלא כי בא סוס וגו' בהם:

ונשאר לעמוד על הוכחת ברור הדבר אם הברית הוא גם על שאר פרעניות שלא יבואו להכרית כל בשר או דוקא במי המבול הוא שנשבע: **ובמדרש** רבות (פמ"ט) אמרו וזה לשונם חלילה לך וגו' נשבעת ואמרת שאין אתה מביא מבול לעולם מה אתה מערים על השבועה

בחלוק אחר ואין הפרש בין כל בשר למקצתו. ולפי דרך זה יתבאר הכתוב על דרך אומנם בסנהדרין (פא.) וזה לשונם אמר רבי עקיבא אלא מעתה אל תטמאו בכל אלה הכי נמי בכלהו לא בחדא אין, אלא באחת מפל אלה וכו' ע"כ. כפי זה יתבאר אומרו ולא יכרת כל בשר פרוש אחד מפל בשר ממי המבול. ואמרו ולא יהיה וגו' לומר אפילו בלא השחתת בעלי חיים אמר ה' שלא ישחית הארץ אפילו חלק ממנה ממי המבול. והנה בין לדרך ראשון בין לדרך שני ב' לאוין אלו צריכין לעצמן ואין כאן יתור לאו ב' פעמים ולזה הצריך רבא להמציא ב' לאוין משני פסוקים:

וראיתי להרי"ף ז"ל שכתב בהלכותיו וזה לשונו והוא דאמר לאו תרי זמני דכתיב ולא יהיה עוד מבול וגו' ולא יהיה עוד המים למבול ע"כ. משמע דסובר הר"ף כי מאמר ה' ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ כלל הארץ ויושביה וכוונת מנה ב' לאוין שהם לא יהיה וגו' לשחת הארץ ולא יהיה עוד המים וגו' לשחת כל בשר שהם ענין אחד. ולדבריו ז"ל נחור להשכיל למה כפל לומר ולא יכרת ולא יהיה בפסוק אחד. גם למה לא נאמר כי ב' הלאוין הם לא יכרת ולא יהיה שבפסוק א'. ונראה לומר שסובר פרוש הכתוב על זה הדרך שנשבע ה' שלא יכרת כל בשר בשום מין רעה בעולם לא באש ולא במים ולא ביוצא בזה, ואמרו ממי המבול פרוש מזמן מי המבול. וחזר לומר ולא יהיה עוד מבול אפילו פרט אחד והלך לדרך ב' שאמר התלמוד אי נמי שלא נשבע אלא שלא להביאו ולא להביאם אליו ולעולם ברית המבול הוא אפילו לפרט א'. וקשה על זה אם כן מניין מוכיח שהיו בפרט זה ב' פעמים לאו ולא כן הוא כי לאו לא יהיה עוד המים למבול אמר בפרוש לשחת כל בשר. ואולי נוכל לומר שאחר שגלה ה' דעתו שלא יביא מבול אפילו לחלק מהעולם כמו שמוכן מפסוק ולא יכרת וגו' ולא יהיה, נחזר לפרש אומרו ולא יהיה עוד מבול לשחת כל בשר על דרך אומרו אל תטמאו בכל אלה שהכונה היא באחת מאלה. אלא שדרך זה דחק יתור אומרו

יבואמר יי דא את קים די אנא יהב בין
מימרי וביניכון ובין כל נפשא חיתא די
עמכון לדרי עלמא :

(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת
עוֹלָם:

שֶׁל חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְדוּרוֹ שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי (בראשית רבה) ♦

מט"ו לדרת עולם • נכתב חסר, שיש דורות שלא הצרכו לאות, לפי שצדיקים גמורים היו, כמו דורו

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך לה, עמוד 31 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

דִּדְרוֹ שֶׁל חֲזָקָתָהּ וְדִדְרוֹ שֶׁל רֶשֶׁב"י

וְהָיָה גַם עַל הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה לְבֹא, נֶאֱמָר בְּכַתּוּבִים (ישעיה
סו, כב) שֶׁאֵזַח יְהוָה "הַשְּׂמִים הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה".
שֶׁהַעוֹלָם יִתְעַלֶּה לְבַחֲיוֹנָה גְבוּלָהּ מֵאֵד עַד שִׁיְהִיָּה כְמוֹ "עוֹלָם
חֲדָשׁ".

וְעַל־פִּי־הָיָה יֵשׁ לִוְמֹר שָׁזָה שְׂדֵדָא בְּדוֹרוֹת חֲזָקִיהוּ וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי לֹא הֶעֱזְכוּ לְאוֹת הַקָּשָׁת הוּא, כִּי שְׂנֵיהֶם שִׂיכִים לְגֵאלָה הָעֵתִידָה.

הזקקה - אמרו חכמינו ז"ל (סנהדרין צד, א) "בקש הקב"ה לעשות הזקקה משיח". רבי שמעון בן יוחאי - חבר ספר הזהר אשר "יפקין ביה מן גלותא ברחמי" (רעיא מהימנא נשא קכד, ב).

זאת אות-הברית. . לדרך עולם: (ט, יב)

לְדוֹת כְּתִיב, פֶּרֶט לְשֵׁנֵי דוֹרוֹת, לְדוֹרוֹ שֶׁל חֲזָקְיָה . . וְדוֹרוֹ
שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי (בראשית רבה פרשה לה, ב)
יֵשׁ לַפֶּרֶשׁ הַטֵּעַם שֶׁשֶׁרֶק בְּשֵׁנֵי דוֹרוֹת אֵלּוּ לֹא נִרְאָתָה הַקִּשְׁת׃
אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל (בראשית רבה פרשה ח, ח) שֶׁאַחֲרֵי הַמַּבּוּל נָח
רָאָה "עוֹלָם חֹדֶשׁ", שְׁעַל-יְדֵי הַמַּבּוּל נִטְהַר הָעוֹלָם וְנִתְעַלָּה
לְמַדְרָגָה גְּבוּהָה מְאֹד, עַד שֶׁנִּקְרָא "עוֹלָם חֹדֶשׁ".

וְזֶהוּ גַם עֲנִיָּה שֶׁל אוֹת הַקִּשָּׁת הַרְאוֹת שֶׁלֹּא יִהְיֶה עוֹד מִבּוֹל לַשַּׁחַת הָאֶרֶץ" - כִּי עַל-יְדֵי הַמִּבּוֹל נִטְהַר הָאֶרֶץ בְּאֶפֶן שְׂאִי-אֶפְשֶׁר עוֹד שֶׁהָעוֹלָם יִהְיֶה בְּמִצָּב שֶׁפֶל כָּזֶה שִׁיְהִי דְרוֹשׁ מִבּוֹל לַתְּקוּנָה.

יֵגֵז יְהוָה קִשְׁתִּי יְהִיבִית בַּעֲנָנָא וְתִהְיֶה לְאֵת קִיָּם
בֵּין מִימְרֵי וּבֵין אֲרָעָא :

(ג) אֶת־קִשְׁתִּי נָתַתִּי בַעֲנָן וְהִי־תָהּ לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי
וּבֵין הָאָרֶץ:

יְהִי בְּעֲנֻתֵי עֲנָא עַל אֶרְעָא וְתַחֲזִי
קִשְׁתָּא בְּעֲנָא :

(ד) וְהָיָה בְּעֵינַי עֵן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאָתָהּ הִקְשָׁתָּהּ
בְּעֵינַי:

רס"י ◀ פִּעֲנֹנִי עֲנֵן • כְּשֶׁתַּעֲלֶה בַּמַּחֲשָׁבָה לִפְנֵי הַבֵּיא חֶשֶׁךְ וְאֶבְדּוֹן לְעוֹלָם.

אור החיים על התורה -

כִּי אִין הִכְרַח שְׁיַעֲשֶׂה הַמִּשְׁפָּט
בְּשִׁלְמוֹת. וְהוֹדָה לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
עַל הַדָּבָר וְנִכְנַס אֲבֵרָהֶם וּבִקֵּשׁ שְׁיַעֲשֶׂה
לְמַעַן הַצְדִּיקִים וְלֹא יֵאָבֵד הַרְשָׁעִים
שְׁעֵמָהֶם וְזֶה הוּא צָבָח מִהֲדִין וְנִתְרַצֶּה
ה' עַל הַדָּבָר וּבְשִׁלָּא מִצָּא צֶדֶק לְהַטּוֹת
מִשְׁפָּט נְחֵמָה עֲלֵיהֶם לְאַבְדֵם. וְאִין פִּרְט
זֶה נִכְלַל בְּשִׁבְעַת ה' וְהַמְטִיר עַל
רְשָׁעִים אֵשׁ וְגִפְרִית. וְזֶה הוּא רָאוּ
הַמַּצְרִים וַחֲשָׁבוּ כִּי בָּאֵשׁ ה' וְגו' (יִשְׁעִיָּה
סו) לְהַתְּחַבֵּם שְׁלֹא יָבֹאוּ בְּמִשְׁפָּט
הָאֵשׁ לְהִיּוֹתָם פִּרְט בְּעוֹלָם: תורה יב

מִגְרַעַת וְאִם בֶּן כָּאֵן גַּם בֶּן תַּעֲמִיד
הַמִּשְׁפָּט וְאֵין מָקוֹם לְתַפְלָתִי, לְחִילָה
לְךָ יְגוֹ' לְהַעֲרִים וְכו' כְּמוֹ שֶׁפָּרְשָׁנוּ
לְמַעַלָּה כִּי הַנִּבְרָאִים שֶׁשָּׁמְעוּ הַשְּׁבוּעָה
סָבְרָתָם הִיא שֶׁלֹּא תַעֲמִיד מִשְׁפָּטִי הֵדִין
עַד סוֹף וְזֶה עָרְמָה חָס וְשִׁלּוֹם וְחִלְזָן
הָיָא לוֹ לְהַעֲרִים עַל בְּרִיּוֹתָיו שֶׁהֵם
יִבְיִנוּ דְּבָר וְהוּא יִכְזֹּב בְּאִפְסוֹ אַחֲרֵי.
וְתוֹמָצֵא שְׂסִים הַמֵּאֲמִר בְּדִבְרֵי אֲבָרְהָם
וְזֶה לְשׁוֹנָם אִם עוֹלָם אֵתָּה מִבְּקָשׁ אֵין
דִּין וְאִם דִּין וְכו' אֵין עוֹלָם וְכו' אִי אֵתָּ
לֹא תוֹתֵר צָבָר לִית עֲלֵמָא יָכִיל קִים
ע"כ הִרִי שְׁכֻנַּת אֲבָרְהָם הִיא לְהוֹכִיחַ

מִקְהִיבֵי מַבּוּל לְעוֹלָם מִמָּוָה נִפְשָׁם אֲשֶׁר
הִנְבְּרָאִים אֵינָם חֲזִיבִים פְּשִׁיטָא שְׁלֵא
יַעֲוֹל הָאֵל מִשְׁפֹּט, אֲלֵא שֶׁהִגֵּם
שִׁיתַּחֲבִיבֵי לְכָלֹתָם כְּמוֹ שֶׁנִּתְחַבְּבוּ דוֹר
הַמַּבּוּל אֲף עַל פִּי כֵן יִכְבֹּשׁ ה' אֶת
הָדִין וְלֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפֹּט מִנֹּת זֶה הוּא
בְּנֵת הַשְּׁבוּעָה הָאֵל לְמִדָּת שְׁבֻנָּתָךְ
שֶׁלֹא תַעֲמִיד הַמִּשְׁפָּט עַל תֵּלוּ וְאִם כֵּן
גַּם בְּמָוָה שֶׁלְפָנֵינוּ לֹא יַעֲמִיד ה' הַמִּשְׁפָּט
כְּפִי הַמְּחִיב וְאִבְקֵשׁ רַחֲמִים, כְּמוֹ
שֶׁבִקֵּשׁ. וְאִם בְּנֵתָךְ בְּשֻׁבוֹעַת הַמַּבּוּל
דִּקָּא בְּפִרְט זֶה שֶׁל מִים אֲבָל שֶׁל אֵשׁ
וְכו' וְהַעֲמַדְתָּ קוֹ הָדִין יִשְׁנֶה בְּלֹא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטר שיחות כרך לה עמ' 35)

בטוי של חרטה, כביכול, על עצם בריאת האדם, וכדכתיב בו "וימח" - **אבוד מחלט**. לפי זה יש לומר, שאין פגנת רש"י להשחתת העולם כלו, אלא להשחתת מקום אחד בעולם (שבו מתנהגים בני אדם כדור המבול) בתור **חשך ואבדון** (אבוד מחלט), ולא בתור ענש.

בשעתה במחשבה לפני להביא חשך ואבדון לעולם
(רש"י ט, יד)

יש לתמוה, כלום אפשר לומר שכל פעם שנראה הקשת, העולם הוא במצב ירוד כזה שהוא ראוי למבול, חס-ושלום? ויש לומר, דהנה המבול לא היה בגדר ענש, אלא

טו ודכירנא ית קמי די בין מימרי וביניכון
ובין כל נפשא חיתא בכל בשרא ולא יהי
עוד מנא לטופנא לחבלא כל בשרא:

(טו) **וזכרתי את-בריתי אשר ביני וביניכם ובין כל-נפש חיה בכל-בשר ולא-יהיה עוד המים למבול לשחת כל-בשר:**

טז ויהי קשטא בעננא ואחזנה למדבר קנים
עלם בין מימרא דני ובין כל נפשא חיתא
בכל בשרא די על ארעא:

(טז) **והיתה הקשת בענן וראיתה לזכר ברית עולם בין אלהים ובין כל-נפש חיה בכל-בשר אשר על-הארץ:**

כל-נפש חיה, אלא זהו מדרשו: כשתבא מדת הדין לקטרג עליכם (לחייב אתכם), אני רואה את האות ונזכר.

כז **בין אלהים ובין כל נפש חיה** • בין מדת הדין של מעלה וביניכם, שהיה לו לכתב: ביני ובין

יז ואמר יי לנח דא את קנים די אקמית בין מימרי ובין כל בשרא די על ארעא:

(יז) **ויאמר אלהים אל-נח זאת אות-הברית אשר הקמתי ביני ובין כל-בשר אשר על-הארץ:**

כח **זאת אות הברית** • הראהו הקשת, ואמר לו: הרי האות שאמרת.

♦ יום שישי ה' מרחשון ♦

יח ויהיו בני-נח הוצאים מן-התבה שם וחס ויפת וחס הוא אבי כנען:

(יח) **ויהיו בני-נח הוצאים מן-התבה שם וחס ויפת וחס הוא אבי כנען:**

תולדות חם ולא ידענו שקנען בנו. לפיכך, הצריך לומר כאן: "וחס הוא אבי כנען".

כט **וחס הוא אבי כנען** • למה הצריך לומר כאן? לפי שהפרישה עסוקה וקאה בשכרותו של נח, שקלקל בה חם ועל-ידו נתקלל כנען, ועדין לא כתב

יט תלתא אלין בני נח ומאלין אתבדרו כל ארעא:

(יט) **שלשה אלה בני-נח ומאלה נפצה כל-הארץ:**

כ וישרי נח גבר פלח בארעא ונציב פרמא:

(כ) **ויחל נח איש האדמה ויטע כרם:**

כשנכנס לתבה הכניס עמו זמורות ויחורי תאנים
(בראשית רבה)

כט **ויחל** • (בראשית רבה) עשה עצמו חלין, שהיה לו לעסק תחלה בנטיעה אחרת. איש האדמה • אדוני האדמה, כמו (רות א): "איש נעמי". ויטע כרם •

כא וישתי מן חמרא ורוי ואתגלי בגו משכנה:

(כא) **וישת מן-היין וישכר ויתגל בתוך אהלה:**

כב שנקראת אהלה, שגלו על עסקי היין, שנאמר (עמסו): "השותים במזרקי יין".

כט **ויתגל** • לשון ויתפעל. אהלה • אהלה פתיב, רמז לעשרת השבטים שנקראו על שם שומרון,

(כב) וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן אֶת עֲרוֹת אָבִיו וַיַּגֵּד לְשֵׁנֵי-אָחִיו בַּחוּץ:
כב וַיֵּרָא חָם אָבִיו כְנָעַן וַיַּגֵּד לְשֵׁנֵי-אָחִיו בַּחוּץ:
כב וַיֵּרָא חָם אָבִיו כְנָעַן וַיַּגֵּד לְשֵׁנֵי-אָחִיו בַּחוּץ:
כב וַיֵּרָא חָם אָבִיו כְנָעַן וַיַּגֵּד לְשֵׁנֵי-אָחִיו בַּחוּץ:

וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן • (בראשית רבה) וַיַּגֵּד לְשֵׁנֵי-אָחִיו בַּחוּץ:
וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן • (בראשית רבה) וַיַּגֵּד לְשֵׁנֵי-אָחִיו בַּחוּץ:
וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן • (בראשית רבה) וַיַּגֵּד לְשֵׁנֵי-אָחִיו בַּחוּץ:
וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן • (בראשית רבה) וַיַּגֵּד לְשֵׁנֵי-אָחִיו בַּחוּץ:

(כג) וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֹּת אֶת-הַשְּׂמֹלָה וַיְשִׁימוּ עַל-שִׁכְמָם
וַיִּלְכוּ אַחֲרָנִית וַיִּכְסּוּ אֶת עֲרוֹת אֲבִיהֶם
וַפְּנֵיהֶם אַחֲרָנִית וְעֲרוֹת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ:
כג וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֹּת אֶת-הַשְּׂמֹלָה וַיְשִׁימוּ עַל-שִׁכְמָם
כג וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֹּת אֶת-הַשְּׂמֹלָה וַיְשִׁימוּ עַל-שִׁכְמָם
כג וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֹּת אֶת-הַשְּׂמֹלָה וַיְשִׁימוּ עַל-שִׁכְמָם

וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֹּת אֶת-הַשְּׂמֹלָה וַיְשִׁימוּ עַל-שִׁכְמָם
וַיִּלְכוּ אַחֲרָנִית וַיִּכְסּוּ אֶת עֲרוֹת אֲבִיהֶם
וַפְּנֵיהֶם אַחֲרָנִית וְעֲרוֹת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ:
וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֹּת אֶת-הַשְּׂמֹלָה וַיְשִׁימוּ עַל-שִׁכְמָם
וַיִּלְכוּ אַחֲרָנִית וַיִּכְסּוּ אֶת עֲרוֹת אֲבִיהֶם
וַפְּנֵיהֶם אַחֲרָנִית וְעֲרוֹת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ:

(כד) וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר-עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ
הַקָּטָן:
כד וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר-עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ
כד וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר-עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ
כד וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר-עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ

וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר-עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ
וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר-עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ
וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר-עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ
וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר-עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ

(כה) וַיֹּאמֶר אַרְוֵר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחִיו:
כה וַיֹּאמֶר אַרְוֵר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחִיו:
כה וַיֹּאמֶר אַרְוֵר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחִיו:
כה וַיֹּאמֶר אַרְוֵר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחִיו:

וַיֹּאמֶר אַרְוֵר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחִיו:
וַיֹּאמֶר אַרְוֵר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחִיו:
וַיֹּאמֶר אַרְוֵר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחִיו:
וַיֹּאמֶר אַרְוֵר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחִיו:

(כו) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד
לָמוֹ:
כו וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד
כו וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד
כו וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד

וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד
וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד
וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד
וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד

(כז) יִפֹּת אֱלֹהִים לַיִּפֹּת וַיִּשְׁכַּן בְּאֶה-לִי-שָׁם וַיְהִי כְנָעַן
עֶבֶד לָמוֹ:
כז יִפֹּת אֱלֹהִים לַיִּפֹּת וַיִּשְׁכַּן בְּאֶה-לִי-שָׁם וַיְהִי כְנָעַן
כז יִפֹּת אֱלֹהִים לַיִּפֹּת וַיִּשְׁכַּן בְּאֶה-לִי-שָׁם וַיְהִי כְנָעַן
כז יִפֹּת אֱלֹהִים לַיִּפֹּת וַיִּשְׁכַּן בְּאֶה-לִי-שָׁם וַיְהִי כְנָעַן

יִפֹּת אֱלֹהִים לַיִּפֹּת וַיִּשְׁכַּן בְּאֶה-לִי-שָׁם וַיְהִי כְנָעַן
יִפֹּת אֱלֹהִים לַיִּפֹּת וַיִּשְׁכַּן בְּאֶה-לִי-שָׁם וַיְהִי כְנָעַן
יִפֹּת אֱלֹהִים לַיִּפֹּת וַיִּשְׁכַּן בְּאֶה-לִי-שָׁם וַיְהִי כְנָעַן
יִפֹּת אֱלֹהִים לַיִּפֹּת וַיִּשְׁכַּן בְּאֶה-לִי-שָׁם וַיְהִי כְנָעַן

(כח) וַיַּחֲיֶינָה אַחֲרֵי הַמָּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים
שָׁנָה:
כח וַיַּחֲיֶינָה אַחֲרֵי הַמָּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים
כח וַיַּחֲיֶינָה אַחֲרֵי הַמָּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים
כח וַיַּחֲיֶינָה אַחֲרֵי הַמָּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים

(כט) וַיְהִי כִּלְיַמִּינָה תַשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת:

י (א) וְאַלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שֵׁם חָם וַיִּפְתּוּ וַיּוֹלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחֵר הַמְּבּוּל:

(ב) בְּנֵי יֶפֶת גִּמְרֹם וּמִגּוֹג וּמְדִי וַיֵּן וַתְּבַל וּמִשְׁךְ וַתִּירָם:

(ג) וּבְנֵי גִמְרֹם אֲשַׁכְנַז וְרִיפַת וַתְּגַרְמָה:

(ד) וּבְנֵי יוֹן אֱלִישָׁה וַתְּרַשִּׁישׁ פְּתִים וַדְּנַיִם:

(ה) מֵאֵלָה נִפְרְדּוּ אֵיזֵי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם אִישׁ לְלִשְׁנֹו לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיָהֶם:

(ו) וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וַכְנַעֲנִי:

(ז) וּבְנֵי כּוּשׁ סִבָּא וַחֲוִילָה וְסִבְתָּה וְרַעְמָה וְסִבְתָּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שֶׁבָא וַדָּן:

(ח) וְכוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרֹד הוּא הֵחָל לַהֲיֹוֹת גִּבּוֹר בְּאַרְצָא:

כ"י - לַהֲיֹוֹת גִּבּוֹר • לְהַמְרִיד כָּל הָעוֹלָם עַל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, בַּעֲצַת דֹּר הַפְּלָגָה.

(ט) הוּא־הָיָה גִבּוֹר־צִיד לִפְנֵי יְהוָה עַל־כֵּן יֹאמַר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צִיד לִפְנֵי יְהוָה:

כ"י - גִּבּוֹר צִיד • צִיד דַּעְתָּן שֶׁל בְּרִיּוֹת בְּפִיּוֹ, וּמִטְעֵן לְמַרְד בַּמָּקוֹם. לִפְנֵי ה' • מִתְּכַנֵּן לְהַקְנִיטוֹ עַל פְּנִיּוֹ. עַל כֵּן יֹאמַר • עַל כָּל אָדָם מְרִשִּׁיעַ בַּעֲזוֹת פָּנִים,

(י) וַתְּהִי רֵאשִׁית מִמְּלֻכְתּוֹ כָּכָל וְאַרְךָ וְאַפְדֹּ וְכִלְגָּה בְּאַרְץ שִׁנְעָר:

(יא) מִן־הָאָרֶץ הַהִוא יָצָא אֲשׁוּר וַיִּבֶן אֶת־נִינּוּה וְאֶת־רַחֲבַת עִיר וְאֶת־כַּלַּח:

כ"י - מִן־הָאָרֶץ • בֵּינוֹן שְׂרָאָה אֲשׁוּר אֶת בְּנָיו שׁוֹמְעִין לְנִמְרֹד וּמוֹרְדִין בַּמָּקוֹם לְכַנּוּת הַמִּגְדָּל, יָצָא מִתּוֹכָם

שיעור יומי ליום שישי ה' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - י - פרשת נח סה

(יב) וְאֶת־רֶסֶן בֵּין נִינְוָה וּבֵין כַּלַּח הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה: יב וְיָת רֶסֶן בֵּין נִינְוָה וּבֵין כַּלַּח הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה רַבְתָּא: כ"י◀ הָעִיר הַגְּדֹלָה • הִיא נִינְוָה, שְׁנַאֲמַר (ינח א): "וְנִינְוָה הָיְתָה עִיר גְּדֹלָה לְאֱלֹהִים".

(יג) וּמִצְרִים יָלַד אֶת־לוֹדִים וְאֶת־עַנְמִים וְאֶת־לָהָבִים וְאֶת־נִפְתָּחִים: יג וּמִצְרַיִם (בכל הס' ומצרים) אוֹלִיד יָת לִידָאִי וְיָת עַנְמַאי וְיָת לָהָבִאי וְיָת נִפְתּוּחַאי: כ"י◀ לָהָבִים • שְׁפָנִיָּהֶם דּוֹמִים לָלֶהָב.

(יד) וְאֶת־פֶּתֶר־סִים וְאֶת־כְּסָלָחִים אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתָּרִים: יד וְיָת פֶּתְרוּסָאִי וְיָת כְּסָלּוּחַאי דִּי נַפְקוּ מִתַּמְנָן פְּלִשְׁתָּאִי וְיָת כַּפּוּטָקָאִי: כ"י◀ פֶּתֶר־סִים וְאֶת כְּסָלָחִים אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים • מִשְׁנֵיהֶם יֵצְאוּ, שְׁהִיוּ פֶתֶר־סִים וְכְסָלָחִים מִחִלְפִּין מִשְׁכַּב נְשׁוּתִיהֶם אֱלוֹ לֵאלוּ, וְיֵצְאוּ מֵהֶם פְּלִשְׁתִּים.

(טו) וּכְנַעַן יָלַד אֶת־צִידֹן בְּכָרוֹ וְאֶת־חֵת: טו וּכְנַעַן אוֹלִיד יָת צִידּוֹן בְּכָרָה וְיָת חֵת:

(טז) וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֲמֹרִי וְאֶת־הַגְּרִגְשִׁי: טז וְיָת יְבוּסָאִי וְיָת אֲמֹרָאִי וְיָת גְּרִגְשָׁאִי:

(יז) וְאֶת־הַחֹוִי וְאֶת־הָעֶרְקִי וְאֶת־הַפִּינִי: יז וְיָת חֹוָאִי וְיָת עֶרְקָאִי וְיָת אֲנִתּוּסָאִי:

(יח) וְאֶת־הָאֲרוּרִי וְאֶת־הַצֹּמְרִי וְאֶת־הַחֲמָתִי וְאַחֶר נָפְצוּ מִשְׁפַּחֹת הַנִּפְעֵגִי: יח וְיָת אֲרוּרָאִי וְיָת צֹמְרָאִי וְיָת חֲמָתָאִי וְאַחֶר כֵּן אֲתַבְּדּוּ זִרְעִית כְּנַעֲנָאִי: כ"י◀ וְאַחֶר נָפְצוּ • מֵאֵלָה נָפְצוּ מִשְׁפַּחֹת הַרְבֵּה.

(יט) וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בְּאֶכָה גְרָרָה עַד־עֵזָה בְּאֶכָה סֻדָּמָה וְעַמְרָה וְאַדְמָה וְצִבּוֹיִם עַד־לָשַׁע: יט וַיְהִי תַחֲוִם כְּנַעֲנָאִי מִצִּידּוֹן מְטִי לַגְּרָר עַד עֵזָה מְטִי לְסֻדָּם וְעַמְרָה וְאַדְמָה וְצִבּוֹיִם עַד לָשַׁע: כ"י◀ גְבוּל • סוּף אֶרֶצוֹ, כָּל "גְבוּל" לְשׁוֹן סוּף וְקֶצֶה. בְּאֶכָה • שֵׁם דָּבָר. וְלִי נִרְאָה, כְּאֵדָם הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: 'גְבוּל זֶה מֵגִיעַ עַד אֲשֶׁר תָּבֹא לְמָקוֹם פְּלוֹנִי'.

(כ) אֵלֶּה בְּנֵיהֶם לְמִשְׁפַּחֹתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצָתָם בְּגוֹיָהֶם: כ אֵלֶּיִן כְּנִי חָם לְזִרְעִיתָהוֹן לְלִישְׁנָהוֹן בְּאַרְעָתָהוֹן כְּעַמְמִיָּהוֹן: כ"י◀ לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצָתָם • אֶף־עַל־פִּי שְׁנַחֲלָקוּ לְלִשׁוֹנוֹת וְאַרְצוֹת, כָּלֶם כְּנִי חָם הֵם.

(כא) וּלְשָׁם יָלַד גַּם־הוּא אָבִי כָל־בְּנֵי־עֶבֶר אָחִי יִפְתָּ הַגְּדֹל: כא וּלְשָׁם אֲתִילִיד אֶף הוּא אָבוּהוֹן דְּכָל כְּנִי עֶבֶר אָחוּהִי דִּיפְתָּ רַבָּא: כ"י◀ אָבִי כָל־בְּנֵי־עֶבֶר • הַנֶּהָר - הִיָּה שָׁם. אָחִי יִפְתָּ הַגְּדֹל • אִינִי יוֹדַע אִם יִפְתָּ הַגְּדֹל, אִם שָׁם?

כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "שָׁם כֵּן־מֵאֵת שָׁנָה וְגו'" שְׁנֵתִים אַחֶר הַמִּבּוּל, הָרִי אוֹמֵר יִפְתָּ הַגְּדֹל, שְׁהָרִי כֵּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת

שיעור יומי ליום שישי ה' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - י - פרשת נח

שָׁנָה הָיָה נֹחַ כְּשֶׁהִתְחִיל לְהוֹלִיד, וְהַמְּבֹרָךְ הָיָה בְּשֵׁנָת
שֶׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה [לְנֹחַ]. נִמְצָא, שֶׁהַגְּדוֹל בְּכִנּוּי הָיָה
בֶּן מֵאָה שָׁנָה, וְשֵׁם לֹא הִגִּיעַ לְמֵאָה עַד שְׁנַתִּים אַחֵר

(כב) בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוֹד וְאַרְם:
כב בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוֹד וְאַרְם:
וְאַרְם:

(כג) וּבְנֵי אָרַם עֻזַּן וְחוּל וְגִתֵּי וְיֹמֶשׁ:
כג וּבְנֵי אָרַם עֻזַּן וְחוּל וְגִתֵּי וְיֹמֶשׁ:

(כד) וְאַרְפַּכְשָׁד יָלַד אֶת־שִׁלְח וְשִׁלְח יָלַד אֶת־עֶבֶר:
כד וְאַרְפַּכְשָׁד יָלַד אֶת־שִׁלְח וְשִׁלְח יָלַד אֶת־עֶבֶר:
יֵת עֶבֶר:

(כה) וְלִעֶבֶר יָלַד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג בִּימֵיו
נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אֶחָיו יֶקְטָן:
כה וְלִעֶבֶר יָלַד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג בִּימֵיו
נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אֶחָיו יֶקְטָן:
יֶקְטָן:

שְׁנֵי בָנֵי יֶקְטָן יָלַד וְגו', וְאַחֲרֵיכֵן "וַיְהִי כָל הָאָרֶץ
וְגו'". וְאִם תֹּאמַר בְּאִמְצַע יָמָיו, לֹא בָּא הַכְּתוּב לְסַתֵּם
אֶלָּא לְפָרֵשׁ, הֵא לְמַדְתָּ, שֶׁבְּשֵׁנָת מוֹת פֶּלֶג נִתְפַּלְגוּ.
יֶקְטָן • שֶׁהָיָה עָנֹו וּמִקְטִין עֲצֻמוֹ, לְכַף זִכָּה לְהַעֲמִיד
כָּל הַמְשָׁפְחוֹת קִדְּם לְכֹן.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת כִּדָּךְ כֹּה עֹמ' 64)

זֶה שִׁיף לְבַעַל הַשֵּׁם, שֶׁלֹּכֵן מְצִינוֹ בְּכֻמָּה מְקוֹמוֹת בְּרִש"י
הַעֲנִין ד' מְדַרְשׁ שְׁמוֹת. וְרֹאֵה פְּרוּשׁ הַמִּזְחָס לְרִש"י דְּבִרֵּי
הַיְמִימִים-א, כג: נִבְיָא גְדוֹל הָיָה עֶבֶר, אֲבָל שְׁמוֹת אַחֲרֵיכֵן
לֹא נִתְּנוּ לְדָרֶשׁ.

(כו) וַיֶּקְטָן יָלַד אֶת־אַלְמוֹדָד וְאֶת־שִׁלְף וְאֶת־
חֲצַרְמוֹת וְאֶת־יֵרַח:
כו וַיֶּקְטָן יָלַד אֶת־אַלְמוֹדָד וְאֶת־שִׁלְף וְאֶת־
חֲצַרְמוֹת וְאֶת־יֵרַח:

יֵשׁ • חֲצַרְמוֹת • עַל שֵׁם מְקוֹמוֹ, דְּבִרֵּי אֲגָדָה (בְּרַאשִׁית רַבָּה).

(כז) וְאֶת־הֲדוֹרָם וְאֶת־אוּזַל וְאֶת־דִּקְלָה:
כז וְאֶת־הֲדוֹרָם וְאֶת־אוּזַל וְאֶת־דִּקְלָה:

(כח) וְאֶת־עוֹבָל וְאֶת־אַבִּימָאֵל וְאֶת־שָׁבָא:
כח וְאֶת־עוֹבָל וְאֶת־אַבִּימָאֵל וְאֶת־שָׁבָא:

(כט) וְאֶת־אוֹפֶר וְאֶת־חוּלָה וְאֶת־יֹוֹב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי
יֶקְטָן:
כט וְאֶת־אוֹפֶר וְאֶת־חוּלָה וְאֶת־יֹוֹב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי
יֶקְטָן:

(ל) וַיְהִי מוֹשָׁבָם מִמִּשְׁא בְּאֶמְכָּה סְפָרָה הָרַ הַקָּדָם:
ל וַיְהִי מוֹשָׁבָם מִמִּשְׁא בְּאֶמְכָּה סְפָרָה הָרַ הַקָּדָם:

(לא) אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצָתָם
לְגוֹיָהֶם:
לא אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצָתָם
לְגוֹיָהֶם:

(לב) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם וּמֵאֵלֶּה
נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בָּאָרֶץ אַחֵר הַמִּבּוּל:
לב אליו ורצית בני נח לתולדתהון
בעממיהון ומאליו אתפרשו עממיה
בארעא בתר טופנא:

♦ שבת קודש ו' מרחשון ♦

יא (א) וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שָׁפָה אַחַת וּדְבָרִים אֶחָדִים:
א ויהי כל ארעא לישן חד וממלל חד:

כז"י שָׁפָה אַחַת • לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וּדְבָרִים אֶחָדִים •
באו בעצה אחת ואמרו: לא כל הימנו שיכר לו את
העליונים. נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. דבר
אחר: על יחידו של עולם. דבר אחר: "ודברים
אחדים", (ספרים אחרים: דברים חדים). אמרו: אחת לאלף
ותרנו שנים הרקיע מתמוטט, כשם שעשה בימי
המבול. באו ונעשה לו סמוכות (בראשית רבה).

(ב) וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֵּדָם וַיִּמָּצְאוּ בְּקָעָה בָּאָרֶץ שִׁנְעָר
וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:
ב ויהי במטלהון בקמיתא ואשפחו
בקעתא בארעא דבבל ויתיבו תמן:

כז"י בְּנִסְעָם מִקֵּדָם • שִׁהיו יושבים שם, בדכתיב
למעלה: (לעיל) "ויהי מושבם וגו' הר הקדם" ונסעו
משם לתור להם מקום להחזיק את כלם, ולא מצאו
אלא שִׁנְעָר.

(ג) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הִבָּה נִלְבְּנָה לְבָנִים
וְנִשְׂרָפָה לְשֹׂרֶפֶה וַתְּהִי לָהֶם הַלְבָּנָה לְאֶבֶן וְהַחֲמֹר
הָיָה לָהֶם לְחֵמֶר:
ג ואמרו גבר לחברה הבו נרמי לבני
ונשרפנו בניורא יוקדתא (ג' בניורא) והנת
להון לבנתא לאבנא וחימרא הנה להון
לשיע:

כז"י אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ • אָמָה לָאָמָה: מַצְרִים כְּבוֹשׁ,
וכוש לפוט, ופוט לכנען. הִבָּה • הַזְמִינוּ עֲצָמְכֶם.
כָּל הַבָּה, לְשׁוֹן הַזְמִנָּה הוּא, שְׁמִכִּינִים עֲצָמָן
ומתחברים למלאכה, או לעצה, או למשא. הָבָה •
הַזְמִינוּ, אִפְקְרִי"ר בְּלַע"ז. לְבָנִים • שְׁאִין אֲבָנִים
בְּבָבֶל, שֶׁהִיא בְּקָעָה. וְנִשְׂרָפָה לְשֹׂרֶפֶה • כֹּף עוֹשִׂין
הַלְבָּנִים, שְׁקוּרִים טוֹוֹל"ש בַּלַּע"ז (צִיגֶל דַּאכְשְׁטִינֵי),
שׁוּרְפִים אוֹתָן בְּכַבֶּשֶׁן. לְחֵמֶר • לְטוֹחַ הַקִּיר.

אור החיים על התורה

(א) וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׁפָה אַחַת וּגו'.
יש לתת לב לתור בענין דור
הפליגה מה היא דעתם בבנות העיר
והמגדל שאם טעמם הוא בפרט מפרטי
הכפירה לא נודע אפן הכפירה גם לא
היה מספיק להענישם בהפיץ אותם
לבר, ועוד צריך לדעת אומנם לא
יבצר מהם כי חס ושלום כמעט יבא
הטועה לטעות בה, ועוד מה הוא כונת
הכתוב שכתב לנו ענין בנין העיר
בפרטים המגנים והלא אמרו רבותינו
ז"ל כי מרצון ה' היה שיתעסקו בבנין
העולם, ואפשר כי להיות שכאשר ברא
הקדוש ברוך הוא עולמו בראו שיהיה
שליש ישוב ושליש מדבר ותמצא הן
היום כמה מקומות של ישוב שאם
תסמך אותם אחת אל אחת לא יהיה
אפלו חלק ממאה בשליש ישוב הנזכר
ויהיה הכל מדבר אלא להיות
שהעירות והכפרים בין עיר לעיר חלק
קרוב ובני העולם עוברים ושבים מזו
לזו בזה יחשב הכל בין העירות בין
מה שביניהם ישוב ובצרוף הכל תמצא
שליש ישוב ולזה נאמר היתה כל
הארץ שפה שפה אחת ודברים אחדים רצו
שיהיו כלם מקבצים במקום אחד ולא
יתפזרו אנה ואנה ושיהיה מקום אחד
ישוב דוקא ולזה בנו העיר להם פרוש
עיר אחת לכלם ולחששת שמא יתפזרו
בארץ העולם וילך אחד מהם אנה
ואנה עשו המגדל להיות להם לסימן
שהיו מקומם אשר נקרא שמם עליו
וגם להכיר המקום מרחוק אשר יהיה
שם ובא לאות המגדל, וזהו אמרו
פן נפוץ על פני כל הארץ שלא רצו

להיותם נפזרים וכלים ועיר שם ועיר
שם ולזה אמר ה' כי הדבר הזה איננו
נכון בעיניו והוא דבר שכולים להשיגו
להיותם בעלי בחירה ורצון במעשה
הגשמי, ולזה גזר אמר להפיר עצתם
ולכלל שפתם שאז בהכרח יהיו
נפרדים וכל אחד יבקש לו מקום, וזה
שאמר הכתוב ומשם הפיצם ה' על פני
כל הארץ וזה הוא עד נאמן לפרושנו
שכונת ה' שיהיו ממלאים כל העולם
ובזה נעשה שלישי העולם ישוב לסבה
נודעת לו יתברך שמו ויש בזה סוד
כידוע ליודעי חן וכמעט יהיה דימה
למקצץ בנטיעות ומפנים השפעה
ממקום למקום ורבותנו זכרונם לברכה
דקשו דרשות הרבה ואין המקרא יוצא
מידי פשוט: תורה ב

וַיֹּאמְרוּ הִבּוּ נָבִי לָנָא קִרְתָּא וּמַגְדְּלָא
וְרִישָׁא מְטִי עַד צִית שְׁמִיא וְנַעֲבִיד לָנָא
שׁוּם דִּילְמָא נִתְבַּדַּר עַל אִפִּי כָּל אַרְעָא:

(ד) וַיֹּאמְרוּ הִבֵּהּ נִבְנֶה-לָּנוּ עִיר וּמַגְדָּל וְרֹאשׁוֹ
בַּשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה-לָּנוּ שֵׁם פֶּן-נִפְּוֶץ עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ:

נ"י פֶּן-נִפְּוֶץ • שְׁלֵא יָבִיא עֲלֵינוּ שׁוּם מַכָּה לְהַפְּיֵצֵנוּ מִכָּאן.

ה וַתִּגְדְּלִי יְיָ לֹא־תִפְרָעָא עַל עוֹבְדֵי קִרְתָּא
וּמַגְדְּלָא דִּי כְּנָו בְּנֵי אָנְשָׁא:

(ה) וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת-הָעִיר וְאֶת-הַמְּגִדָּל אֲשֶׁר

בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם:

שְׂכַפְכָּה אֶת הַטּוֹכָה וְאָמַר: (לעיל ג) "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נִתְּתָה
עִמָּדִי". אָף אֵלֶּי כָּפּוּ בַטּוֹכָה לְמַרְדּוֹ בְּמִי שֶׁהִשְׁפִּיעַם
טוֹכָה וּמִלְטָם מִן הַמַּבּוּל.

נ"י וַיֵּרֶד ה' לִרְאֹת • לֹא הֵצִיף לָכֵךְ, אֲלֵא כֵּא
לְלַמֵּד לַדִּינִים שְׁלֵא יִרְשִׁיעוּ הַנְּדוֹן עַד שִׁירָאוּ וַיְבִינּוּ.
בַּמְדַּרְשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא. בְּנֵי הָאָדָם • אֲלֵא בְּנֵי מִי,
שְׁמָא בְּנֵי חֲמוּרִים וּגְמִלִים? אֲלֵא בְּנֵי אָדָם הָרֹאשׁוֹן

וַיֹּאמֶר יְיָ הֵא עָמָא חַד וְלִישָׁן חַד לְכַלְהוֹן
וְדִין דְּשִׁרְיָו לְמַעַבְדּוֹ וְכַעַן לֹא יִתְמַנַּע מִנְהוֹן
כָּל דְּחִשְׁבִּיבוּ לְמַעַבְדּוֹ:

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עִם אֶחָד וּשְׁפָה אַחַת לְכָלָם
זֶה הַחֲלָם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא-יִבְצֹר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר

יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת:

לֹא-יִבְצֹר מֵהֶם וְגו' לַעֲשׂוֹת • בְּתַמִּיקָה, "יִבְצֹר"
לְשׁוֹן מְנִיעָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. וְדוּמָה לוֹ: "יִבְצֹר רוּחַ
נְגִידִים" (תהלים עז).

נ"י הֵן עִם אֶחָד • כָּל טוֹכָה זֶה יֵשׁ עִמָּהֶן, שְׁעַם
אֶחָד הֵם וּשְׁפָה אַחַת לְכָלָם, וְדָבָר זֶה הַחֲלִי לַעֲשׂוֹת.
הַחֲלָם • כְּמוֹ: אָמַרְם, עֲשׂוֹתָם, לְהַתְחִיל הֵם לַעֲשׂוֹת.

ז הִבּוּ נִתְגַּלִּי וּנְכַלְכֵּל תַּמָּן לִישְׁנָהוֹן דְּלֵא
יִשְׁמַעוּן (גִּבְר) אָנְשׁ לִישָׁן חֲבֵרָה:

(ז) הִבֵּה גִרְדָּה וְנִבְלָה שֵׁם שְׁפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ
אִישׁ שְׁפַת רֵעֵהוּ:

וּנְכַלְכֵּל, נו"ן מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן רַבִּים, וְה"א אַחֲרוֹנָה
יִתְרָה כֹּה"א שֶׁל גִּרְדָּה. לֹא יִשְׁמְעוּ • זֶה שׁוֹאֵל לְכַנֵּה
וְזֶה מְבִיא טִיט, וְזֶה עוֹמֵד עָלָיו וּפּוֹצֵעַ אֶת מַחוֹ.

נ"י הִבֵּה גִרְדָּה • בְּבֵית דִּינּוֹ נִמְלָךְ מַעֲנוֹתָנוֹתָי וְתִרְהָ.
הִבֵּה • מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, הֵם אָמְרוּ: "הִבֵּה נִבְנֶה",
וְהוּא כְּנֶגְדָם מְדַד וְאָמַר: "הִבֵּה גִרְדָּה". וְנִבְלָה •

ח וַיְבַדֵּר יְיָ יְתִיהוֹן מִתַּמָּן עַל אִפִּי כָּל אַרְעָא
וּמַנְעֵוּ לְמִכְבִּי (נ"י) וְאִתְמַנְעוּ מִלְּמִכְבִּי
קִרְתָּא:

(ח) וַיִּפֹּץ יְהוָה אֹתָם מִשֵּׁם עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ וַיַּחֲדְלוּ
לְבַנֵּת הָעִיר:

נ"י וַיִּפֹּץ ה' אוֹתָם מִשֵּׁם • בַּעוֹלָם הַזֶּה, מַה שְּׁאָמְרוּ: "פֶּן נִפְּוֶץ" נִתְקַיֵּם עֲלֵיהֶם. הוּא שְׁאָמַר שְׁלֹמֹה (משלי
י): "מִגּוֹרֵת רָשָׁע הִיא תְּבוֹאֲנוּ".

ט עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בְּכָל פֶּה אֲרִי תַמָּן בְּלִבָּל יְיָ
לִישָׁן כָּל אַרְעָא וּמִתַּמָּן בְּדִרְגוֹן יְיָ עַל אִפִּי
כָּל אַרְעָא:

(ט) עַל-פֶּן קָרָא שְׁמָהּ בְּכָל פִּי-שֵׁם בָּלָל יְהוָה שְׁפַת
כָּל-הָאָרֶץ וּמִשֵּׁם הִפְּיֵצָם יְהוָה עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ:

הַעוֹלָם? אֲלֵא שְׁדוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ גְזֻלָּיִם וְהִיתָה מְרִיכָה
בִּיגִיָּהֶם, לָכֵךְ נֶאֱבָדוּ. וְאֵלֶּי הָיוּ נוֹהֲגִים אֶהְבָּה וְרַעוּת
בִּיגִיָּהֶם, שְׁנָאָמַר: "שְׁפָה אַחַת וּדְבָרִים אַחָדִים", לְמִדַּת
שְׁשָׁנָאֵי הַמַּחֲלָקֶת וְגִדּוֹל הַשְּׁלוֹם.

נ"י וּמִשֵּׁם הִפְּיֵצָם • לַמֵּד שְׁאִין לָהֶם חֵלֶק לַעוֹלָם
הַבָּא. וְכִי אֵי זֶה קָשָׁה: שֶׁל דּוֹר הַמַּבּוּל, אוֹ שֶׁל דּוֹר
הַפְּלָגָה, אֵלֶּי לֹא פִשְׁטוּ יָד בַּעֲקָר, וְאֵלֶּי פִשְׁטוּ יָד
בַּעֲקָר לְהִלָּחֵם בּוֹ, וְאֵלֶּי נִשְׁטַפּוּ וְאֵלֶּי לֹא נֶאֱבָדוּ מִן

~ נִקְדּוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת כֹּךְ כַּג עמ' 100)

כֵּן מִהַמְּשִׁנָּה (סנהדרין ר"פ חלק. וְרָאָה פְּרוּשׁ הַמְּשִׁנּוֹת לְהַרְמָב"ם
שִׁם): אַרְבָּעָה הִדּוּטוֹת, בְּלָעָם כו'. וְשִׁם (קז, סע"ב): דּוֹר
הַמַּבּוּל . . דּוֹר הַפְּלָגָה . . אֲנָשִׁי סְדוּם כו'.

לַמֵּד שְׁאִין לָהֶם חֵלֶק לַעוֹלָם הַבָּא (רש"י יא, ט)
מִשְׁמַע, שְׁחֲסִידֵי אֲמוֹת הַעוֹלָם יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לַעוֹלָם הַבָּא,
וְכִפִּי שְׁכַתֵּב הַרְמָב"ם (הַלְכוֹת מַלְכִּים ס"ח). וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְדִיק

(י) אֱלֹהִים תּוֹלְדֹת שֵׁם שָׁם בְּנִי-מֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
אֶת-אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתִים אַחֵר הַמְּבּוּל:
יֵאלִין תּוֹלְדֹת שֵׁם שָׁם בְּרַם מֵאָה שָׁנִין
וְאוֹלִיד יֵת אַרְפַּכְשָׁד תְּרִיתִין שָׁנִין בְּתֵר
טוֹפָנָא:

כִּי-שָׁם בֶּן מֵאֵת שָׁנָה • כִּשְׁהוֹלִיד אֶת אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתִים אַחֵר הַמְּבּוּל.

(יא) וַיְחִי-שָׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-אַרְפַּכְשָׁד חֲמִשׁ
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ׀
יֵא וַיְחִיָּא שָׁם בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת אַרְפַּכְשָׁד חֲמִשׁ
מֵאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

(יב) וְאַרְפַּכְשָׁד חֵי חֲמִשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד
אֶת-שָׁלַח:
יְב וְאַרְפַּכְשָׁד חֵיָּא תְּלָתִין וְחֲמִשׁ שָׁנִין
וְאוֹלִיד יֵת שָׁלַח:

(יג) וַיְחִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-שָׁלַח שְׁלֹשׁ
שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ׀
יְג וַיְחִיָּא אַרְפַּכְשָׁד בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת שָׁלַח
אַרְבַּע מֵאָה וְתֵלַת שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

(יד) וַיִּשְׁלַח חֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-עֶבֶר:
יְד וַיִּשְׁלַח חֵיָּא תְּלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת עֶבֶר:

(טו) וַיְחִי-שָׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-עֶבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ׀
טו וַיְחִיָּא שָׁלַח בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת עֶבֶר אַרְבַּע
מֵאָה וְתֵלַת שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

(טז) וַיְחִי-עֶבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-פִּלְגַּשׁ:
טז וַיְחִיָּא עֶבֶר תְּלָתִין וְאַרְבַּע שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת
פִּלְגַּשׁ:

(יז) וַיְחִי-עֶבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-פִּלְגַּשׁ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ׀
יז וַיְחִיָּא עֶבֶר בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת פִּלְגַּשׁ אַרְבַּע
מֵאָה וְתֵלַתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

(יח) וַיְחִי-פִלְגַּשׁ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-רַעוּ:
יח וַיְחִיָּא פִּלְגַּשׁ תְּלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת רַעוּ:

(יט) וַיְחִי-פִלְגַּשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-רַעוּ תֵּשַׁע שָׁנִים
וּמֵאֵתִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ׀
יט וַיְחִיָּא פִּלְגַּשׁ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת רַעוּ מֵאֵתָן
וְתֵשַׁע שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

(כ) וַיְחִי רַעוּ שְׁתֵּים וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-שָׂרוּג:
כ וַיְחִיָּא רַעוּ תְּלָתִין וְתֵרִיתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת
שָׂרוּג:

(כא) וַיְחִי רַעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-שָׂרוּג שֶׁבַע שָׁנִים
וּמֵאֵתִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ׀
כא וַיְחִיָּא רַעוּ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת שָׂרוּג מֵאֵתָן
וְשֶׁבַע שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

(כב) וַיְחִי שָׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-נַחֲוֹר:
כב וַיְחִיָּא שָׂרוּג תְּלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת נַחֲוֹר:

(כג) וַיְחִי שָׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-נַחֲוֹר מֵאֵתִים שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ׀
כג וַיְחִיָּא שָׂרוּג בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת נַחֲוֹר מֵאֵתָן
שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

- (כד) וַיְחִי נַחֲוֹר תִּשְׁעַ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיֻּלְדְּ אֶת־תָּרַח:
כד וַיְחִי נַחֲוֹר עֶשְׂרִים וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֻּלְדְּ אֶת־תָּרַח:
תָּרַח:
- (כה) וַיְחִי נַחֲוֹר אַחֲרֵי הוּלְדוֹ אֶת־תָּרַח תִּשְׁעַ עֶשְׂרֶה שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֻּלְדְּ בָנִים וּבָנוֹת: ם
כה וַיְחִי נַחֲוֹר אַחֲרֵי הוּלְדוֹ אֶת־תָּרַח תִּשְׁעַ עֶשְׂרֶה שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֻּלְדְּ בָנִים וּבָנוֹת: ם
- (כו) וַיְחִי־תָרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֻּלְדְּ אֶת־אַבְרָם אֶת־נַחֲוֹר וְאֶת־הָרָן:
כו וַיְחִי־תָרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֻּלְדְּ אֶת־אַבְרָם אֶת־נַחֲוֹר וְאֶת־הָרָן:
- (כז) וַאֲלֵה תּוֹלְדֹת תָּרַח תָּרַח הוּלְדִּי אֶת־אַבְרָם אֶת־נַחֲוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוּלְדִּי אֶת־לוֹט:
כז וַאֲלֵה תּוֹלְדֹת תָּרַח תָּרַח הוּלְדִּי אֶת־אַבְרָם אֶת־נַחֲוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוּלְדִּי אֶת־לוֹט:
- (כח) וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תָרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאוּר כַּשְׂדִּים:
כח וַיָּמָת הָרָן עַל אֶפֶי תָרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאוּר כַּשְׂדִּים:
- וְכַשְׂנַצֵּל אַבְרָם, אָמְרוּ לוֹ לְהָרָן: מִשָּׁל מִי אַתָּה? אָמַר לָהֶם הָרָן: מִשָּׁל אַבְרָם אָנִי. הַשְׁלִיכוּהוּ לִכְבֶּשֶׁן הָאֵשׁ וְנִשְׂרָף, וְזֶהוּ אוֹר כַּשְׂדִּים. וּמִנַּחֲם [בֶּן סְרוּק] פָּרַשׁ אוֹר, בִּקְעָה. וְכֵן (ישעיה כד): "בְּאֵרִים כְּבָדוֹ ה'", וְכֵן (שם יא): "מֵאוֹרֵת צַפְעוֹנִי". כָּל חוֹר וּבִקְעָה עֲמָק קְרוֹי אוֹר.
- כט וַיָּסֵב אַבְרָם וְנַחֲוֹר לְהוֹן נָשִׁים שׁוֹם אֶתֶּם אַבְרָם שָׂרִי וְשׁוֹם אֶתֶּם נַחֲוֹר מְלֶכָה בֵּת הָרָן אַבְוִיָּה דְּמְלֶכָה וְאַבְוִיָּה דְּיִסְכָּה:
כט וַיָּסֵב אַבְרָם וְנַחֲוֹר לְהוֹן נָשִׁים שׁוֹם אֶתֶּם אַבְרָם שָׂרִי וְשׁוֹם אֶתֶּם נַחֲוֹר מְלֶכָה בֵּת הָרָן אַבְוִיָּה דְּמְלֶכָה וְאַבְוִיָּה דְּיִסְכָּה:
- וַיָּקַח אַבְרָם וְנַחֲוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרִי וְשֵׁם אִשְׁת־נַחֲוֹר מְלֶכָה בֵּת־הָרָן אַבְוִיָּה מְלֶכָה וְאַבְוִיָּה יִסְכָּה:
וַיָּקַח אַבְרָם וְנַחֲוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרִי וְשֵׁם אִשְׁת־נַחֲוֹר מְלֶכָה בֵּת־הָרָן אַבְוִיָּה מְלֶכָה וְאַבְוִיָּה יִסְכָּה:
- ל"א יִסְכָּה • זו שָׂרָה, עַל שֵׁם שִׁסְכָּתָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְשֶׁהַכֹּל סוֹכִין בִּיפְיָהּ (סְפָרִים אֲמָרִים: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּרְאוּ אוֹתָהּ שָׂרִי
ל"א יִסְכָּה • זו שָׂרָה, עַל שֵׁם שִׁסְכָּתָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְשֶׁהַכֹּל סוֹכִין בִּיפְיָהּ (סְפָרִים אֲמָרִים: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּרְאוּ אוֹתָהּ שָׂרִי
- (ל) וַתְּהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶד:
(ל) וַתְּהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶד:

אור החיים על התורה

יְתִישֵׁב הַפְּתוּב עַל נֶכּוֹן, כִּי לְהִיּוֹת שְׁהִיּוֹ שְׁנֵיהֶם טְמֻטוּמִין וְנִקְרְעוּ לְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה אֵינָם יוֹלְדִים חֹשׁ הַפְּתוּב שְׁיִבִּין הַשּׁוֹמֵעַ כִּי מָה שֶׁאָמַר וַתְּהִי שָׂרִי עֲקָרָה הוּא לְצַד שְׁהִיּוֹתָ טְמֻטוּמִית אוֹמֵר כֵּן וְהַכּוֹנֵה הִיא שְׁכִינָה שְׁהִיּוֹתָ טְמֻטוּמִית מִצַּד זֶה הִיא שְׁמִיּוֹתָ בְּעִקְרוֹתָ, אֲשֶׁר עַל כֵּן גָּלָה וְאָמַר אֵין לָהּ וָלֶד פְּרוּשׁ שֶׁנֶּבְדָּקָה עַל יְדֵי וִיקָה אַחֵר שֶׁנֶּקְרָעָה וְלֹא יִלְדָה לְאַבְרָהָם זֶה הוּא אוֹמֵר אֵין לָהּ וָלֶד וְדוּק:
עוֹד נִרְאֶה כִּי לֹא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה טְמֻטוּם שֶׁנֶּקְרָע אֵינוֹ מוֹלִיד אֲלֵא

עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יִלְדָה יוֹצֵא וַיִּתֵּן כְּתֻבָּה וְכו' זָכַר לְדָבָר (לֶךְ טו ג) מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשִׁבְתָּ אַבְרָם בְּאֶרֶץ וְגו' וְלִיָּלֶף מִיִּצְחָק וְגו' יִצְחָק עָקֵר הָיָה אִי הָכִי אַבְרָהָם נָמִי עָקֵר הָיָה הָיָה מִבְּעִי לִיָּה וְכו' ע"כ, וְכִתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת דְּעָקֵר שֶׁאָמַר כָּאֵן הוּא טְמֻטוּם שֶׁאָמַר רַבִּי אֲמִי וְהִגֵּם שֶׁמֶן הַסֶּתֶם לֹא נָשָׂא עַד שֶׁנֶּקְרָע אֲלָבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה פְּרִיךְ שֶׁאָמַר טְמֻטוּם שֶׁנֶּקְרָע אֵין מוֹלִיד עוֹד אֲפִלּוּ לְרַבֵּן לֹא שְׂכִיחַ שְׁיֻלִּיד ע"כ. הִנֵּה לְדַבְּרֵי הַתּוֹסְפוֹת הוּא הַדִּין שֶׁגַּם שָׂרָה נִקְרָעַת קֹדֶם שֶׁנִּשְׁאֵת. לְפִי זֶה

(ל) וַתְּהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶד. צְרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הִצְרִיךְ לוֹמַר אֵין לָהּ וָלֶד. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (יְבָמוֹת סד:) אֵילּוּבִית הִיְתָה שֶׁנֶּאֱמַר אֵין לָהּ וָלֶד:
וְנִרְאֶה לְפָרֶשׁ עַל דֶּרֶךְ מָה שֶׁאָמְרוּ שֵׁם בְּיָבוֹמוֹת דֶּף ס"ד וְזֶה לְשׁוֹנָם אָמַר רַבִּי אֲמִי אַבְרָהָם וְשָׂרָה טְמֻטוּמִין הָיוּ שֶׁנֶּאֱמַר הִבִּטּוּ אֶל צוּר חֲצֻבָתָם וְאֵל מִקְבַּת בּוֹר גְּקֻרָתָם וּפְרִשׁ רִשִּׁי חֲצֻבָתָם נַעֲשֶׂה לוֹ וְכִרּוֹת גְּקֻרָתָם שֶׁנַּעֲשֶׂה לָהּ נִקְבוֹת וְכו' ע"כ. וְאָמְרוּ עוֹד שֵׁם נָשָׂא אָדָם אֲשֶׁה וְשָׂרָה עֲמָה

לא ידבר תרח ית אברהם ברה וית לוט בר
הרן בר ברה וית שרי בלטה אמת אברהם
ברה ונקנו עמהון מאורא דכסדאי למיזל
לארעא דכנען ונאח עד הרן ויתיבו תמן:

(לא) וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בְּנֵיהֶן
בְּנֵי־בְנוֹ וְאֵת שְׂרֵי בָלְתָּו אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ
אֹתָם מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ
עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:

כ"י • וַיֵּצְאוּ אֹתָם • וַיֵּצְאוּ תֶּרַח וְאַבְרָם עִם לוֹט וְשְׂרֵי.

לב ויהיו ימי תרח מאתן וחמש שנים ומית
תרח בחרן: פ פ פ

(לב) וַיְהִיו יְמֵי־תֶרַח חֲמֵשׁ שָׁנִים וּמֵאֲתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת
תֶּרַח בְּחָרָן*:

יהא הדבר מפרסם לכל ויאמרו: לא קים אברהם
את כבוד אביו, שהניחו זקן והלך לו. לפיכך, קראו
הכתוב מת. (ספרים אחרים: ועוד) שהרשעים אף בתייהם
קרויים מתים, והצדיקים אף במיתתן קרויים חיים,
שנאמר: "ובניהו בן יהודע בן איש חי". בחרן •
הנו"ן הפוכה, לומר לך: עד אברהם, חרון אף של
מקום:

כ"י • וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן • לְאַחַר שֵׁצֵא אַבְרָם מִחָרָן
וּבָא לְאַרְץ כְּנָעַן, וְהָיָה שָׁם יוֹתֵר מִשְׁשִׁים שָׁנָה,
שְׁהָרִי כְּתִיב: (לקמן יב) "וְאַבְרָם בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים
שָׁנָה בָּצֵאתוֹ מִחָרָן", וְתֶרַח בֶּן שִׁבְעִים שָׁנָה הָיָה
בְּשָׁנוֹלֵד אַבְרָם, הָרִי קמ"ה לְתֶרַח כְּשֵׁצֵא אַבְרָם
מִחָרָן. עֲדֵין נִשְׁאַרִי מִשְׁנוֹתָיו הַרְבֵּה, וְלִמָּה הַקָּדִים
הַכְּתוּב מִיתָתוֹ שֶׁל תֶּרַח לִיצִיאָתוֹ שֶׁל אַבְרָם? שְׁלֹא

אור החיים על התורה

חיה שניו שלמים לצד שיצא עם אברהם
ללכת ארצה כנען ולא השלים נדרו
ובא עד חרן וישב שם לזה לא השלים
שנותיו. ולזה הודיע הכתוב ענין זה
שיצאו ללכת ארצה כנען ובאו עד
חרן וישבו שם זו סבה שהיו ימי תרח
ה' שנים ומאתים שנה:

וראיתי לפקח עין בפרט אחד באברהם
איו עוב את אביו אשר יצא
עמו בשבילו והלך לו, כי הלא תמצא
כי תרח היה בן קמ"ג שנה בהפרד
אברהם אבינו ממנו כי בן ס"ח שנה
היה בשנולד אברהם וכלכת אברהם
ארצה כנען היה אברהם בן ע"ה שנה
שאז עולים שני תרח קמ"ג והוא מת
בן ר"ה שנה ואין ראוי לאברהם להניח
תרח אביו שיצא בשבילו וילך לו והגם
כי ה' אמר אליו לך לך, בכר אמרו
שה' אמר אליו לך לך בדעתך ללכת
שהסכים על ידו הראת כי אברהם
מעצמו רצה ללכת:

ונראה כי טעם אברהם הוא שחשב
בדעתו ששלמו ימי אביו
בשהגיע לשנת קמ"ג הוסיף עליהן ה'
שנים כאומרו ז"ל שידאג ה' שנים
קדם זמן חיי אביו הרי קמ"ח שהם חיי
נחור ובזמן זה הניחו והלך לו. והסכים

עוד הכתוב בזה שכל כך היה חשוב
אברהם בעיניהם שבשבילו נטעו כל
בית אביו לשנות המקום בשבילו והוא
אומרו ויצאו אתם: תורה לב

(לב) וַיְהִיו יְמֵי תֶרַח וְגו'. טעם שלא
אמר בסדר האמור בכל הדורות
ויהיו כל ימי. יש בזה ב' משמעות או
לומר שחיה יותר מימיו החרוצים לו,
או שלא השלים שנותיו. וכאן נסבל
ב' הדרכים, שחיה יותר משנים
הקצובים לו בשכר מה שעשה וטרח
בשביל אברהם כאמור בסמוך חיה יותר,
והראיה כי תמצא שנחור אבי תרח
היו שנותיו קמ"ח ויותר עליו תרח ז"ן
שנה, והנה אמרו רבותינו ז"ל (ב"ר
סה) בשיגיע אדם לשני אבותיו ידאג
ה' שנים קדם או חמש אחרי כן ותרח
חיה שנים ארבים יותר מאביו, לזה
הסמיק חיות תרח ליציאתו עם אברהם
להודיע מי גרם לו אריכות ימים הללו
הוא מצד ויצאו אתם וגו', ולפי זה אם
היה אומר כל ימי תרח היה נשמע כי
הם חיו הקצובים לו מעולם העליון
ואינו בן אלא זכה והוסיפו לו:

ודרך ב' הוא אפשר שיותר שנים קצבו
לו ממה שחיה אם היה משלים
כננתו ללכת ארצה כנען, וטעם שלא

הזכר אבל הנקבה לא, ושכיה היא
שתלד, ולפי זה שיעור הכתוב כך הוא
ותהי שרי עקרה ולא תאמר שהעקרות
שאומר הכתוב הוא לצד שהיתה
טמטמת באברהם לא כן הוא כי
הטמטום אינו סבה מניעת הלידה אלא
באיש ולא באשה וכאן העקרות הוא
שלא ילדה והוא אומר אין לה ולד:
ולדברי האומר אילונית היתה יתפרש
הכתוב על זה הדרך ותהי שרי
עקרה פרוש נמצאת שהיא עקרה
והכונה היא פרוש שנמצאה דבר שלא
היה נפר בה מקדם. הראת לדעת כי
מלבד היותה טמטמת ונקרעה הכר בה
היותה עקרה שאם על היותה טמטמת
לא יצדק לומר ותהי היתה חדשה (שנה)
קדם שנשאָה היה ידוע אלא שנבדקה
ונמצאת שלא ילדה) ומעתה למה הצריך
לומר אין לה ולד אלא ודאי לומר
שהיתה אילונית: תורה לא

(לא) וַיִּקַּח תֶּרַח וְגו'. הכונה היא על
דרך שאמרו ז"ל (ב"מ עה:) מאן
דביש ליה בהאי מתא וכי' כי שנוי
מקום גורם, לזה אמר הכתוב כי באשר
ראה תרח שאברהם בנו לא נולדו לו
בנים עשה שנוי מקום ולקח את אברהם
ושרי להוליכם למקום אחר. והודיענו

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 310)

עכ"ל. והנה, תרח היה תלמידו של אברהם, שהרי אברהם למד אותו להאמין בה', וכפי שקתב רש"י (לך לך טו, טו) שתרח עשה תשובה. ויש לומר שלכן עזב אברהם את אביו, כדי שלא יצטרך לעמוד מפניו.

חסלת פרשת נח

וַיָּמָת תָּרַח בְּחָרָן (יא, לב) **שְׁהֵיחֹו זָקֵן וְהָלַךְ לוֹ** (רש"י)
איתא בגמרא (קידושין ג, ב) בגו' והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו. וכתב הרא"ש: וספיקא דאורייתא הוא, ויעמוד זה מפני זה. אמרו על רבנו מאיר מרוטנבורג, שמיום שעלה לגדלה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבא אליו,

קנ"ג פסוקים, בצל"ל סימן. אב"י יסכ"ה לו"ט סימן.

(*) ע"פ לקו"ש חט"ו עמ' 63, ועמ' 423

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים נט – רם

אור החיים על התורה

ה' על ידו ואמר לו לך לך. והגם שחיה יותר אף על פי כן כיון שלא נזה לשנים הנותרים אלא בנכות אברהם לא יתחייב אברהם להתעבב בשבילם. ואולי שזה רמז ה' באומרו לך לך פרוש לך ואינך חושש לשנים הנותרים כי לך הם פרוש משלך ומדרשים הרבה יש בענין זה והפשוט לא יפשוט: חסלת פרשת נח

המשך מעמוד י'

טפחים, נמצא היקף העיגול המקיפו הוא, לפחות עשרים וארבעה טפחים, ורוחב (קוטר) העיגול הוא שמונה טפחים. וישנים ו-שני טפחים) ומשהו מהן – מתוך קוטר החלון, צריך שיהיה בתוך עשרה (ציור ה') שעל ידי כך, אם ירבענו – אם נשער את הריבוע שבו ד' על ד' שבתוך החלון, נמצא משהו מהריבוע בתוך עשרה. והביאור הוא כך, שהרי אורך הקו (של הקוטר) מהנקודה התחתונה של החלון לנקודה העליונה הוא שמונה טפחים, ומאחר שהמרובע שבתוכו הוא ארבעה על ארבעה טפחים, ומקומו של המרובע הוא בארבעה טפחים האמצעים של קוטר העיגול וכי אם יעלה מעט למעלה או למטה, לא יוכלו כל צלעותיו להכנס בתוך העיגול, נמצא שהמרחק בין הנקודה התחתונה של העיגול לצלע המרובע, הוא שני טפחים, ומכיון שצריך שיהיה משהו מתוך המרובע של ד' על ד' בתוך עשרה, צריך שיהיו שני טפחים ומשהו מתוך קוטר העיגול בתוך עשרה טפחים של הכותל, וכך באותו משהו נכנס מקצתו של ריבוע שבו ד' על ד' טפחים.

הגמרא הולכת ומבררת את טעמו של רבי יוחנן (שהצריך שיהיה היקף העיגול עשרים וארבעה טפחים). מקשה הגמרא: מַכְרִי – הרי כל עיגול שיש בו חֲמִיּוֹשׁ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים וְשֶׁבַע בְּרוּחָבוֹ טַפַּח, שהיקף העיגול הוא פי שלש מרוחבו (ציור ח'), ואם כן בְּתַרְסִיס סִנְיָא – די שיהיה היקף העיגול שנים עשר טפחים (ציור ט), כי אז יהיה רוחבו ארבעה טפחים, שזה הרוחב הנצרך לחלון, ומדוע הצריך רבי יוחנן שיהיה היקפו עשרים וארבעה טפחים.

רצו מערבין אחד, כולו בתוך עשרה ומקצתו למעלה מעשרה מיבניא – וכי צריך לומר שגם בזה אם רצו מערבין אחד. מתרצת הגמרא: זו ואין צריך לומר זו קתני – ברייתא זו נשנתה בדרך של זו ואין צריך לומר זו, כלומר אכן אחר שנשנתה הרישא שוב אין צריך לשנות הסיפא, אלא שפעמים שונה התנא את משנתו באופן זה, שפותח בדין המחודש יותר ואחר כך שונה את המחודש פחות, ואף על פי שאחר ששנה את הדין הראשון אין עוד חידוש בהשמעת הדין השני.

לאחר שנתבאר שדי בכך שיהיה אפילו מקצת מהחלון בתוך עשרה טפחים, דנה הגמרא בחלון עגול, כמה צריך שיהיה ממנו בתוך עשרה טפחים, שכן בחלון מרובע שרוחבו ארבעה טפחים, כשנמצא ממנו בתוך עשרה טפחים, יש באותו מקצת רוחב ארבעה טפחים, לא כן בחלון עגול שבמשהו ממנו שנכנס בתוך עשרה טפחים אין רוחב ארבעה טפחים, שהרי דבר עגול הולך ומתקצר בתחתיתו, על כן באה הגמרא לבאר כמה צריך שיכנס מעיגול של חלון בתוך עשרה טפחים, כדי שיהיה ברוחבו ארבעה טפחים: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חֲלוֹן עָגוּל שְׁהוּא בְּכוֹתֵל הַמִּפְרִיד בֵּין שְׁתֵּי חֲצוֹת וְצִיּוּר ג', צָרִיךְ שִׁנְיָא בְּחִיּוּבָא שֶׁל חֲלוֹן עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טַפְחִים (ציור ד'). וטעמו, משום שלהלן (ע"ה) מבואר שריבוע המוקף בעיגול, גדול היקפו של העיגול משל הריבוע בכדי מחצית מהיקפו הריבוע, ומאחר שגודלו של החלון שבין שתי חצירות, צריך שיהא לפחות ארבעה על ארבעה טפחים, והיקפו הוא ששה עשר

דְּבַרְךָ: ג ז גִּמְלָה עַל־עֲבֹדְךָ אֲחִיָּה וְאַשְׁמְרָה
 דְּבַרְךָ: יח גִּלְעָיִי וְאַבְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ:
 יט גַּר אֲנֹכִי בָאָרֶץ אֶל־תִּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ:
 כ גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאבָּה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עַתָּה:
 כא גְּעֻרַת זָדִים אַרְוִירִים הַשְּׂגִים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גֵּל
 מַעְלֵי חֶרֶף וּבֹז פִּי עֲדִיתִךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ
 שָׂרִים בִּי נִדְּבְרוּ עֲבֹדְךָ יִשִּׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־
 עֲדִיתִךָ שָׁעֲשָׁעִי אֲנִישִׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר
 נִפְשִׁי חֲיִנִּי כְּדִבְרְךָ: כו דְּרָכֵי סִפְרָתִי וְתַעֲנִנִי לְמַדְנִי
 חֲקִיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאַשִּׁיחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 כֹּדֶדְךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֶר הָסַר מִמֶּנִּי וְתוֹרַתְךָ חֲנִנִּי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בְּעֻדּוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְיָשֻׁנִּי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ בִּי תַרְחִיב לִפְנֵי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֲקִיךָ
 וְאַצְרֵנָה עֶקֶב: לד הִבִּינִי וְאַצְרָה תּוֹרַתְךָ
 וְאַשְׁמְרֵנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֵתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־בו חֲפָצְתִּי: לו הִטֵּלְפִי אֶל־עֻדּוֹתֶיךָ וְאַל־
 אֶל־בָּצַע: לו הֶעֱבֵר עֵינֵי מֵרְאוֹת שׁוֹא בְּדִרְכְּךָ
 חֲיִנִּי: לח הִקֵּם לַעֲבֹדְךָ אֱמֶרְתְּךָ אֲשֶׁר לִירֵאתְךָ:
 לט הֶעֱבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יִגְרָתִי בִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִי לְפָקֶדְךָ בְּצִדְקַתְךָ חֲיִנִּי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְהוָה תִּשְׁוַעְתְּךָ כְּאֱמֶרְתְּךָ:
 מב וְאַעֲנֶה חֶרְפִּי דָבָר כִּי־בִטַּחְתִּי כְּדִבְרְךָ: מג וְאַל־
 תִּצַּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מָוֶד בִּי לְמוֹשְׁפָּטְךָ
 יחֲלֹתִי: מד וְאַשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
 מה וְאַתְּחַלְכֶּה בִּרְחֹבָה בִּי פִקּוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי:
 מז וְאַדְבִּרָה בְּעֲדִיתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאַשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וְאַשֶּׁא־
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאַשִּׁיחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַרְדְּכָה לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחֲלַתִּנִּי: נ וְאֵת
 נִחְמָתִי בַעֲנִי בִּי אֱמַרְתְּךָ חֲיִתִּנִּי: נא זָדִים חֲלִיצֵנִי
 עַד־מָוֶד מִתּוֹרַתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מִעוֹלָם: ו יְהוָה וְאַתְּנַחֵם: נג זִלְעָפָה אֲחוֹתִנִּי

מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תּוֹרַתְךָ: נד זְמֹרוֹת הַיּוֹלֵל חֲקִיךָ
 בבית מְגוּרִי: נה זְכַרְתִּי בְלִילָה שְׁמוֹךְ יְהוָה
 וְאַשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ: נו זֹאת הִיתָה־לִּי בִּי פִקּוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נז חֲלָקִי יְהוָה אֱמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבַרְךָ:
 נח חֲלִיתִי פִנְיֶךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִּי כְּאֱמַרְתְּךָ:
 נט חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאַשִּׁיבָה רַגְלִי אֶל־עֲדִיתֶיךָ:
 ס חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לִשְׁמֹר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלִי רִשְׁעִים עוֹדֵנִי תּוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָךָ: סג חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי
 פִּקּוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֲקִיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְהוָה
 כְּדִבְרְךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי בִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הֶאֱמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעִתָּה אֱמַרְתְּךָ
 שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב־אֵתָה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֲקִיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֶר וְזִדִּים אֲנִי בְּכָל־לֵב: א אֲצַר
 פִּקּוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אֲנִי תּוֹרַתְךָ
 שָׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמֹד
 חֲקִיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלֹפִי וְהֵב וְכִסֶּף:
 י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכַוְּנֵנִי הִבִּינִי וְאַלְמִדָּה
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ בִּי לְדִבְרְךָ
 יחֲלַתִּי: עה יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתִנִּי: עו יִהְיֶנָּה חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאֱמַרְתְּךָ
 לַעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה בִּי־תּוֹרַתְךָ
 שָׁעֲשָׁעִי: עח יִבְשׁוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֶר עוֹתוֹנֵי אֲנִי
 אֲשִׁיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאוּךָ
 וְיִדְעִי עֲדִיתֶיךָ: פ יִהְיֶה־לִּפִּי תָמִים בַּחֲקִיךָ לְמַעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: כ פֹּא כָלְתָה לְתִשְׁוַעְתְּךָ נִפְשִׁי לְדִבְרְךָ
 יחֲלַתִּי: כב כָּלוּ עֵינֵי לֹאֲמַרְתְּךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: כג כִּי־יִחֲיִיתִי כְּנָאֵד בְּקִיטוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: כד כִּמְהָ יִמְיַעֲבֹדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְּרָדְפִי
 מִשְׁפָּט: כה כְּרוֹלִי זָדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתּוֹרַתְךָ: כו כָּל־מִצּוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֹׁקֶר וְדִפּוּנִי
 עוֹרֵנִי: כז כִּמְעַט כָּלוּנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹזֹבְתִי

פְּקֻדֶיךָ: פח כַּחֲסֻדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נֶצֶב בַּשָּׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וּתְעֻמֹּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עֲמְדוּ הַיּוֹם כִּי הִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לִוְלִי תוֹרַתְךָ
 שֶׁשַּׁעְטִי אֲזִי אֲבִדְתִּי בְּעִנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִייתִנִּי: צד לֵךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי קִנוּ רָשָׁעִים לֹא־בִדְנִי
 עֲדוֹתֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן: צו לְכָל־תַּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲבָה
 מִצֻּתְךָ מֵאֹד: מז מִה־אֲהַבְתִּי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחָתִּי: צח מֵאִיבִי תַחֲפֹמֵנִי מִצֻּתְךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי: ק מִזִּקְנִים אֲתַבּוֹנֶן כִּי פְּקוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רָע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֶשְׁמֹר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סִרְתִּי כִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲפִי אִמְרַתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן עַל־פֶּן שְׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֶר: נ קה גֵּר־לִרְגְלִי דְּבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיִימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מֵאֹד יְהוָה חִינִי כִּדְבָרְךָ: קח נִדְּבֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמִדְּנִי: קט נִפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רָשָׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדוֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם כִּי־שָׁשׂוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נָטִיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֹב: קיג סַעֲפִים שְׁנֹאתִי
 וְתוֹרַתְךָ אֲהַבְתִּי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדְבָרְךָ
 יַחֲלִתִּי: קטו סוֹרוּ־מִמֶּנִּי מְרָעִים וְאַצְרָה מִצֹּת
 אֱלֹהִי: קטז סִמְכֵנִי כְּאִמְרַתְךָ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְיֹשֵׁנִי
 מִשֹּׁבְרֵי: קיז סַעֲדֵנִי וְאַוְשָׁעָה וְאַשָׁעָה בַּחֲקִיד
 תָּמִיד: קיח סִלִּית כָּל־שׁוֹגִים מִחֲקִיד כִּי־שָׁקֶר
 תִּרְמִיתֶם: קיט סִגִּים הַשִּׁבְתָּ כָּל־רָשָׁעֵי־אֶרֶץ לְכֹן
 אֲהַבְתִּי עֲדוֹתֶיךָ: קכ סִמֵּר מִפְּחָדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ וְרֵאתִי: ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 בְּלִיתִּיחִנִּי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֱלֹ־
 יַעֲשֻׁקָנִי זָדִים: קכג עֵינִי כָּלוּ לִישׁוּעָתְךָ וּלְאִמְרַת
 צִדְקָךָ: קכד עָשָׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסֻדְךָ וְחֲקִיד

לְמִדְּנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדוֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת יְהוָה הִפְרוּ תוֹרַתְךָ: קכז עַל־פֶּן
 אֲהַבְתִּי מִצֻּתֶיךָ מִזֶּהֱב וּמִפֶּזֶז: קכח עַל־פֶּן |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שָׁקֶר שְׁנֹאתִי:
 פ קכט פְּלֹאוֹת עֲדוֹתֶיךָ עַל־פֶּן נִצַּרְתָּם נִפְשִׁי:
 קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא פִּי־פָעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצֻּתֶיךָ יֵאָבְדִי: קלב פִּנְה־אֱלִי וּחִנִּי
 כְּמִשְׁפָּט לְאֲהַבִּי שְׁמֶךָ: קלג פִּעְמִי הִכֵּן בְּאִמְרַתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־כִּי כָל־אֲנוֹן: קלד פִּדְנִי מִעֲשָׁק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פִּנְיָה הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלִמְדִנִּי
 אֶת־חֲקִיד: קלו פִּלְגִי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרַתְךָ: צ קלא צִדִּיק אֶתָּה יְהוָה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלכ צוֹיֹת צִדֵּק עֲדוֹתֶיךָ וְאַמוּנָה מֵאֹד:
 קלט צִמְתָּנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אִמְרַתְךָ מֵאֹד וְעֲבָדְךָ אֲהַבָה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְזָה פְּקֻדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקַתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: קמג צֹר־
 וּמִצֹּק מִצָּאֲנִי מִצֻּתֶיךָ שֶׁשַּׁעְטִי: קמד צִדֵּק
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק קכה קָרָאתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנִי יְהוָה חֲקִיד אֲצַרָה: קכו קָרָאתִי
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹתֶיךָ: קכז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאַשׁוּעָה לְדְבָרְךָ יַחֲלִתִּי: קכח קִדְמֹו עֵינִי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאִמְרַתְךָ: קכט קוֹלִי שִׁמְעָה כַּחֲסֻדְךָ יְהוָה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קד קָרְבוּ רַדְפִּי וְזִמָּה מִתוֹרַתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרֹב אֶתָּה יְהוָה וְכָל־מִצֻּתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יָדַעְתִּי מִעֲדוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתֶם: ר קנג רֵאֵה־עֵינִי וְחַלְצֵנִי כִּי־תוֹרַתְךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאֹלֵנִי לְאִמְרַתְךָ חִינִי:
 קנה רַחוּם מְרָשָׁעִים יִשׁוּעָה כִּי־חֲקִיד לֹא דִרְשׁוּ:
 קנו רַחֲמִיד רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנז רַבִּים
 רַדְפִּי וְצָרִי מִעֲדוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קנח רֵאִיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּסְטָמָה אֲשֶׁר אִמְרַתְךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קנט רֵאֵה כִּי־פְקוּדֶיךָ אֲהַבְתִּי יְהוָה כַּחֲסֻדְךָ חִינִי:
 קס רֵאשִׁידְבָּרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קסא שָׁרִים רַדְפוּנִי חֲנֹם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי:

קסב שֶׁשׁ אֲנִי עַל־אֲמַרְתָּךְ כְּמוֹצֵא שָׁלַל רֵב:
 קסג שֶׁקָּרָא שְׁנֵאתִי וְאֶתְעַבָּה תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קסד שֶׁבַע בָּיִם הִלְלִיתִךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קסה שְׁלוֹם רֵב לְאֶהְבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:
 קסו שְׁבַרְתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קסז שְׁמִרָה נִפְשִׁי עֲדִיתִךָ וְאֶהְבֶם מְאֹד:
 קסח שְׁמִרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֲדִיתִךָ כִּי כָל־דְּרָכֶי נִגְדָּךָ:
 ת קִסְט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרְךָ הַבִּינִנִי:
 קע תָּבוֹא תַחֲנַנְתִּי לְפָנֶיךָ פְּאֻמְרַתְךָ הֲצִילֵנִי:
 קעא תִּפְעֶנָה שְׁפָתַי תְּהַלֵּה כִּי תִלְמַדְנִי חֻקֶיךָ:
 קעב תַּעֲזֹן לְשׁוֹנִי אֲמַרְתָּךְ כִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צִדְקָה:
 קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעֲזָרְנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בְּחַרְתִּי:
 קעד תִּנְאֲבִתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שֶׁעֲשִׂיתִי:
 קעה תַּחֲיֵ־נַפְשִׁי וְתִהְלֹךְ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעֲזָרֵנִי:
 קעו תִּעֲלֵתִי כְּשֶׁה אֲבֹד בְּקֶשׁ עֲבָדֶךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצִּרְתָּהּ לִי
 קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הֲצִילָה נִפְשִׁי מִשְׁפַּת־
 שֶׁקָּרָא מִלְשׁוֹן רְמִיָּה: ג מִה־יָתֵן לִי וּמִה־יִסְרֹף לִי
 לְשׁוֹן רְמִיָּה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גִּחְלִי
 רְתָמִים: ה אוֹיְה־לִּי בִּי־גִרְתִּי מִשָּׁךְ שְׁכַנְתִּי
 עִם־אֶהְלִי קָדָר: ו רַבַּת שְׁכֵנֵה־לָּהּ נִפְשִׁי עִם
 שׁוֹנָא שְׁלוֹם: ז אֲנִי־שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֲמָה
 לַמַּלְחָמָה:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מרחשון, ה'תשי"א

השלום וברכה!

במענה על מכתבו מ"ח מ"ח: אם להשתתף במלוה מלכה של הביורא לחינוך עברי בהרצאה אודות שיטת הבעש"ט - הנה כנראה ממכתבו א) אינו מוכרח לזה כי לא יהי' היזק להתנ"ת גם אם לא ישתתף ב) חושש לרושם אי רצוי שתעשה השתתפותו במלוה מלכה שלהם, וכיון שאינו רואה תועלת גדולה מהרצאה אחת הרי למה לו להכנס לענין מסופק ושב ואל תעשה עדיף.

מה שכותב שהצעירים והצעירות בביהכנ"ס שלו רוצים להתארגן ולשפר את ביהכנ"ס גם לעשות קלוב שיהי' שייך לביהכנ"ס וכיו"ב לפי דעתי נכון וטוב הוא, ומה שחושש אולי עייז יבואו לרקודי תערובות וכה"ג - בטח ימצא דרכים המתאימים למנעם מזה, וכיו"ב, ובלי כל מחלוקת ויעסיקם בענינים כשרים וטובים: הרצאות (בהשתתפותם היינו שמעם ג"כ יהי' מרצים), וכוחים ע"ד שאלות השייכות לתנו"א או לדברי ימי ישראל, יסוד ספרי' ואולם לקריאה, יסוד קרן של גמ"ח או של צדקה, תערוכה של ענינים השייכים לחנוכה קודם לחנוכה וכו' ועוד כהנה.

נהנתי במאד לספורו ע"ד השמע"צ בת"ת שלו, וזוהי ראי' נוספת לפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ שתעמולה אינה חוזרת ריקם, והוא הדין לביהכנ"ס שלו ובפרט להצעירים והצעירות, ובעבודה המתאמת יעלה ויצליח בעניניו הנ"ל וזה גופא ימשיך הצלחה גם בעניניו הפרטים.

בברכ[ת] הצלחה בעניניו הפרטים והכללים,

מנחם שניאורסאהן

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ל' תשרי פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ	יום רביעי - ג' מרחשון מפרק יח עד סוף פרק כב
יום שני - א' מרחשון פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט	יום חמישי - ד' מרחשון מפרק כג עד סוף פרק כח
יום שלישי - ב' מרחשון מפרק י עד סוף פרק יז	יום שישי - ה' מרחשון מפרק כט עד סוף פרק לד
שבת קודש - ו' מרחשון פרק כ, מפרק לה עד סוף פרק לח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ל' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמ, והנה נפש האדם... עד עמ' 280, בלא דיבור:

- 1 וְהִנֵּה, נֶפֶשׁ הָאָדָם, – הַיְהוּדִי, יָדוּעַ לְכָל שֶׁהִיא כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר
- 2 סִפִּירוֹת: חֲכֻמַּה-בִּינָה-דַעַת וְכוּ'. – כַּמּוּבָר בִּ"תְּנִי"א חֵלֶק א'
- 3 פֶּרֶק ג', וְאֵף שֶׁבָּלָן – כֹּל עֶשְׂרֵה הַכּוּחוֹת שֶׁכִּנְגַד עֶשֶׂר הַסִּפִּירוֹת,
- 4 בָּאִים מִ"רוּחַ פִּי" יִתְבָּרֵךְ, בְּרִבְתִּיב: – כִּמו שֶׁכְּתוּב: "וַיִּפַּח
- 5 בְּאַפִּי כו", – נִשְׁמַת
- 6 חַיִּים, הַלְשׁוֹן "וַיִּפַּח" מוֹרָה
- 7 שֶׁהַנִּשְׁמָה בָּאָה מֵהֶרֶחַק
- 8 וְהַחַיּוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁנּוֹפְחִים
- 9 מִבְּפִנִּים, כַּמּוּסָבֵר
- 10 בְּפִירוּטוֹת בִּ"תְּנִי"א חֵלֶק א'
- 11 פֶּרֶק ב' וְחֵלֶק ג' פֶּרֶק ה',
- 12 מִכָּל-מָקוֹם – יֵשׁ קֶשֶׁר בֵּין
- 13 כֹּל אֶחָד מֵעֶשְׂרֵה הַכּוּחוֹת
- 14 לְבֵין כָּל אֶחָת מֵעֶשֶׂר
- 15 הַסִּפִּירוֹת שֶׁלְמַעֲלָה, דִּרְךָ
- 16 פֶּרֶשׁ – חֲכֻמַּה-בִּינָה-דַעַת
- 17 שֶׁנִּבְנֶשׁוּ הֵן דּוֹגְמָא לְחֲכֻמַּה-בִּינָה-דַעַת שֶׁבְּעֶשֶׂר סִפִּירוֹת,
- 18 – שֶׁלְמַעֲלָה, הַמְכָּנוֹת בְּשֵׁם "אַבָּא" וְ"אַמָּא"; – כִּמו שֶׁכְּתוּב

אגרת הקדש

וְהִנֵּה נֶפֶשׁ הָאָדָם יָדוּעַ לְכָל שֶׁהִיא כְּלוּלָה מִי"ס חב"ד וכו' ואף שכולן מרוח פיו ית' כדכתיב

ויפח באפיו כו' מ"מ דרך פרט חב"ד שבנפשו הן דוגמא לחב"ד שבי"ס המכוונות בשם או"א ומדות אהבה ויראה וכו' שבנפשו הן דוגמא למדות שבי"ס הנקראות בשם ז"א וכח הדבור שבנפשו דוגמא לדבור העליון הנקרא בשם מלכות ושכינה ולכן כשמדבר ד"ת מעורר דבור העליון ליחד השכינה ומשום הכי קי"ל בק"ש ובחמ"ז וד"ת לא יצא בהרהור בלא דבור:

הכי קי"מא לן³⁴ – ולכן אנו פוסקים, בקריאת שמע וברכת המזון ודברי תורה – לא יצא בהרהור בלא דבור:

יום שני א' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 280, והנה זלעו"ז יש... עד עמ' 280, המעלות.

- 37 וְהִנֵּה, – כֶּשֶׁם שֶׁבִּקְדוּשָׁה יִשְׁנן עֶשֶׂר הַסִּפִּירוֹת וְעֶשְׂרֵה כּוּחוֹת
- 38 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית, כִּךְ גַּם זֶה לְעֵמֶת זֶה, – עֲשֵׂה הָאֱלֵקִים,
- 39 שֶׁכִּנְגַד כֹּל עֵנִין בִּקְדוּשָׁה יִשְׁנָה דּוּגְמָה בְּצַד הַנִּגְדִּי, בִּ"סֵּטְרָא
- 40 אַחֲרָי, יֵשׁ עֲשָׂרָה בְּתָרֵי
- 41 דְּמִסְאָבוֹתָא³⁵, – עֶשְׂרֵה
- 42 כְּתָרִים מִן הַטּוֹמָאָה, כֶּשֶׁם
- 43 שִׁישְׁנן עֶשֶׂר סִפִּירוֹת
- 44 בִּקְדוּשָׁה, וּמֵהֵן נִמְשָׁכוֹת
- 45 נִפְשׁוֹת הָאֱמּוּת, גַּם-בֵּין
- 46 כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר בְּחִינּוֹת
- 47 אֵלּוּ מִמֶּשׁ, וּמוֹדַעַת זֹאת
- 48 בְּאֲרִי, – וַיְדוּעַ הַדָּבָר עַל
- 49 פְּנֵי תַבֵּל, מָה שֶׁבְּתוֹב
- 50 בְּסִפֵּר הַגִּלְגּוּלִים³⁶ עַל
- 51 פְּסוּק³⁷: "אֲשֶׁר שָׁלַט
- 52 הָאָדָם בָּאָדָם לָרַע לוֹ",
- 53 שֶׁהוּא סוּד גְּלוּת
- 54 הַשְּׂכִינָה בְּתוֹךְ הַקְּלִיפּוֹת,
- 55 לְהַחְיּוֹתָם וּלְהַשְׁלִיטָם
- 56 בְּזִמְן הַגְּלוּת, – זֶה
- 57 מִשְׁמַעוֹת "אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בָּאָדָם", שֶׁאֵדָם בִּלְעֵל שֶׁמִּהִקְלִיפָה
- 58 שׁוֹלֵט בָּאָדָם שֶׁמִּהִקְדוּשָׁה, אֲבָל הוּא "לָרַע לוֹ" וְכוּ'. – כִּפִּי

אגרת הקדש

וְהִנֵּה זלעו"ז יש עשרה כתרי דמסאבותא ומהן נמשכות נפשות העו"ג ג"כ כלולות מעשר בחי' אלו ממש ומודעת זאת בארץ מ"ש בספר הגלגולים ע"פ אשר שלט האדם באדם לרע לו שהוא סוד גלות השכינה בתוך הקליפות להחיותם ולהשליטם בזמן הגלות אבל הוא לרע לו וכו' ולכן העו"ג היו שולטין על ישראל להיות נפשות העו"ג מהקליפות אשר השכינה מתלבשת בבחי' גלות בתוכם והנה אף שזה צריך ביאור רחב איך ומה מ"מ האמת כן הוא אלא שאעפ"כ אין הקליפות והעו"ג יונקים ומקבלים חיות אלא מהארה הנמשכת להם מבחי' אחוריים דקדושה כמאן דשדי בתר כתפי' ואף גם זאת ע"י צמצומים ומסכים רבים

כתפו (כפי המוסבר ב"תניא" חלק א' פרק כ"ב), ואף גם זאת – דבר זה עצמו בא על-ידי צמצומים ומסכים רבים

אגרת הקדש

מבחינת פנים
העליונים, — מהפנימיות
של הקדוש-ברוך-הוא,
כמו שכתוב³⁸: "יאר ה'
פניו אליו", כל אחד
ואחד לפי שרש נשמתו
עד רום המעלות:

ועצומים עד שנתלבשה הארה זו בחומריות עולם
הזה ומשפעת לעו"ג עושר וכבוד וכל תענוגים
גשמיים. משא"כ ישראל יונקים מבחי' פנים העליונים
כמו"ש יאר ה' פניו אליך כל אחד ואחד לפי שרש
נשמתו עד רום המעלות:

ועצומים, עד
שנתלבשה הארה זו
במחירות עולם הזה,
ומשפעת לאמות עשר
וכבוד וכל תענוגים
גשמיים. מה שאין כן
ישראל, יונקים — חיותם,

יום שלישי ב' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 280, ואחר הדברים והאמת... עד עמ' קמא, וכה"ג טובא.

עשה ה' לו, — שגוי יפריע לו בתפלתו, אין זאת כיראם כדי
שיתגבר ויתאמץ יותר בתפלתו, בעמק חלב ובכונה
גדולה כל כך, עד שלא ישמע דבורי הנכרי. — שכן, הוא
יהיה כל כך שקוע בתפלתו, שאין הוא שומע כלל את הנעשה
סביבו. אך שלמדרגה זו

ואחר הדברים והאמת האלה הגלויים וידועים לכל, נחזר
לענין ראשון, — אודותו מדובר באגרת זו, בענין הפעם שהוא
בעובד עבודה-זרה, והינו במלי דעלמא, — בעניני העולם,
כי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"³⁹, — ומכיוון שהכל
בידי הקדוש-ברוך-הוא,

אגרת הקדש

ואחר הדברים והאמת האלה הגלויים וידועים לכל
נחזור לענין ראשון בענין הכעס שהוא כעובד
ע"ז והיינו במילי דעלמא כי הכל בידי שמים חוץ
מי"ש ולכן במילי דשמיא לאפרושי מאיסורא לא
שייך האי טעמא דאמרו וכמ"ש ויקצוף משה והיינו
משום כי ה' הקרה לפניו מצוה זו לאפרושי מאיסורא
כדי לזכותו:

הרי שאין מה לכעוס, מה-
שאינן בעניני יראת
שמים יש מקום לענין
הכעס, ולכן במלי
דשמיא לאפרושי
מאוסורא⁴⁰ — כשמדובר
בענינים של יהדות ויראת
שמים, להפריש יהודי

צריך התעוררות רבה
ועצומה. ועצה היעוצה
להתעוררות זו, היא מ-
ההתבוננות בענין זה
עצמו, כשישים אל לבו
ויתבונן ענין ירדת
השכינה בכיכול, "ותרד
פלאים"⁴², להתלבש
ניצוץ מהארתה — בתוך
הקליפות, אשר היא
בבחינת גלות בתוך
הקליפות דרך כלל
להחיותם, — באופן כללי
הארה זו היא בגלות בתוך
הקליפות, כדי להחיותן,
ועתה הפעם ניצוץ
הארתה מתלבש
בבחינת גלות דרך פרט
בדבור נכרי זה, המדבר
דברים המבלבלים
עבודת ה', היא פונת
התפלה, — שברצון הגוי
להפריע לתפלה זו, וכמו
שנתבאר לעיל, כי "זה
לעמית זה וכו'", — עשה

אך זהו כשיש בידו למחות בקצפו וכעסו על חבריו
אבל כשאין בידו למחות כגון עו"ג המדבר
ומבלבלו בתפלתו א"כ מה זאת עשה ה' לו אין זאת
כ"א כדי שיתגבר ויתאמץ יותר בתפלתו בעומק חלב
ובכוונה גדולה כ"כ עד שלא ישמע דבורי העו"ג אך
שלמדרגה זו צריך התעוררות רבה ועצומה. ועצה
היעוצה להתעוררות זו היא מענין זה עצמו כשישים
אל לבו ויתבונן ענין ירדת השכינה בכיכול ותרד
פלאים להתלבש ניצוץ מהארתה אשר היא בבחי'
גלות בתוך הקליפות דרך כלל להחיותם ועתה הפעם
ניצוץ הארתה מתלבש בבחי' גלות דרך פרט בדבור
עו"ג זה המדבר דברים המבלבלים עבודת ה' היא
כוונת התפלה וכמ"ש"ל כי זה לעומת זה וכו' ודבור
העליון מתלבש בדבור התחתון וכו' וזהו ממש אשר
שלט האדם באדם לרע לו דהיינו שעי"ז מתעורר

מלעשות איסור, לא שייך
האי טעמא דאמרו, —
לא שייך הטעם שנאמר
לעיל, בעניני העולם,
שהם בידיו של הקדוש-
ברוך-הוא, אשר לכן אין
מה לכעוס על מי שגרם לו
את הנזק וכדומה, וכמו
שכתוב⁴¹: "ויקצף
משה", והינו משום —
מפני, כי ה' הקרה לפניו
מצוה זו, לאפרושי
מאוסורא, — לפרוש
מאיסור, כדי לזכותו: —
ההיפך ממש מכפי שהדבר
לגבי נזק בעניני העולם,
כפי המוסבר לעיל.

האלקים, ודבור העליון מתלבש בדבור התחתון וכו', —
כלומר בחינת הדיבור שלמעלה מתלבשת בדרגה תחתונה
בדיבור, ועל ידי השתלשלות היא יורדת עד להחיות את
הקליפות, וזהו ממש "אשר שלט האדם באדם לרע לו"
— כלומר, במקרה זה, שהגוי יש בו, בבחינת גלות, ניצוץ של

אך זהו — כל זה מדובר, כשיש בידו למחות — ולהניא את
חברו בקצפו וכעסו על חברו; — אז מותר לו לכעוס בענינים
של יהדות ויראת שמים, כפי שהיה הדבר במשה רבנו, אבל
כשאין בידו למחות, כגון — כמו למשל, נכרי — גוי, המדבר
ומבלבלו בתפלתו, אם כן — מתעוררת השאלה, מה זאת

הקדש, - ולכן 'מביא התורות' בלשון הקודש כתב רק את
התוכן ולא את לשונו של הבעל-שם-טוב, והוא טעה בביטוי
הנכון של תיאור האופן איך השכינה בגלות בתוך הגוי, ורצה
לומר "נתלבשה", - לא "שרתה" שמשמעותה ענין של גילוי
שכינה, אלא "נתלבשה",
והינו בבחינת גלות. -
ולא גילוי. וזהו - מה
שכתוב שם: "ובפרט אם
הוא נכרי כו", - שלפי
הפירוש שהכוונה היא
להשראת השכינה, מדוע
שתהיה השראת השכינה
בגוי המדבר ומפריע
ליהודי בתפלתו, יותר
מאשר ביהודי? - אלא
שאז - בגוי, היא -
השכינה, בחינת גלות
ביותר. ואין לתמה אם ניצוץ מן הארת שכינה נקרא -
ב"צוואת הריב"ש", בשם "שכינה", דהא אשכחן - שהרי
מוצאים אנו, שאפילו מלאך נכרא - לא ניצוץ של השכינה,
נקרא בשם ה' בפרשת וירא - בפסוק⁴³: "ויאמר אד' אל נא
תעבור מעל עבדך", לפרוש הרמב"ן, - שאברהם אמר כך
לאחד המלאכים שבאו אליו, וקמו שכתוב⁴⁴: "ותקרא - הער,
שם ה' הרב אלהי וכו'", - שם כתוב במפורש, בפסוקים
שלפני זה, שמדובר אודות מלאך. ובהא-יגוץ מובא. -
ובדומה לכך בהרבה מקומות.

קדושה, מנצל את הניצוץ להפריע ליהודי בתפלתו, הרי זה
ממש כפי ש'קליפה' שולטת בקדושה, זאת כדי להוסיף חיות
בקדושה, להתפלל ביתר כוונה. הרי בשעה שאדם יתבונן
בירידה הגדולה והנפלאה של השכינה בגלות, שהיא במיוחד
בענין זה עצמו של הגוי
המפריע לו בתפלתו -
יעורר דבר זה עצמו את
האדם להתפלל ביתר
כוונה, שתהיה כבר
גאולת השכינה, ובלשון
רבנו הזקן: דהינו שעל-
ידיה - על ידי
ההתבוננות בכל האמור,
מתעורר האדם
להתפלל יותר בכונה
מעמקא דלפא, - מעומק
הלב, עד שלא ישמע
דבוריו. - של הגוי. מכל האמור מוסברים דברי הבעל-שם-טוב
ב"צוואת הריב"ש", שהגוי המדבר בשעת תפלתו של יהודי
ומפריע לו בכך, הרי השכינה היא בהתלבשות בזה - שכן, לכל
דבר בעולם יש ניצוץ של קדושה, והוא במצב של גלות בתוך
הגוי, ויתירה מזו - יש בכך מכוון חיובי, להביא את היהודי
להתבוננות בגלות השכינה ולתפילה ביתר כוונה. ומה שכתב
המלקט - של "צוואת הריב"ש", "שרתה" - שהשכינה
"שרתה" בגוי, לא ידע לבון הלשון בדקדוקה, כי הפעל-שם
מוב ו"ל היה אומר דברי תורה בלשון אידיש ולא בלשון

יום רביעי ג' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמא, וכמדומה לי שתפיסתם... עד עמ' קמב, אמרי פי:

שאם ירצו לחלק בין קלפות הרוחניים לעובדי גלולים
הגשמיים - חלוקה זו אין לה בסיס, שהרי אין לה גשמי
כעפר הארץ, ואף-על-פי-כן - כתוב ב"קבלה", מתלבשת
בו מלכות דמלכות ד - עולם עשיה. ובתוכה מלכות
דיצירה כו', - "מלכות
דבריאה"
דאצילות, ובנוסף לעיל.
ואם - קשה להם לומר
שהשכינה מתלבשת בגוי,
משום טמאת נפשות
הנכרים,
נפשותיהם מזווג זעיר-
אנפין ונקבא' - ז"א
ומלכות, דקלפות
הרוחניים, כמו שכתוב
בכתבי האר"י ו"ל,

ובמדומה לי, - כותב רבנו הזקן, שתפיסתם - וקושייתם על
"צוואת הריב"ש", אינה מצד דקדוק הלשון, - "שרתה",
אלא מעקר ענין התלבשות השכינה בקלפות, שאין להם
אמונה במה שכתב האר"י ו"ל בספר הגלולים⁴⁵, -
התלבשות
השכינה גם בקליפות. אי
אפשר לומר שמה שקשה
להם לקבל שיכולה
להיות התלבשות
השכינה בגוי, תואם למה
שהאר"י כתב אודות
התלבשות השכינה
בקליפות, מפני שהאר"י⁴⁶
דן בקליפות "רוחניות",
ואילו כאן מדובר אודות
גוי גשמי בעולם הזה -

אגרת הקדש

וכמדומה לי שתפיסתם

אינה מצד דקדוק הלשון אלא מעיקר ענין התלבשות
השכינה בקליפות שאין להם אמונה במ"ש האר"י ו"ל
בס' הגלולים שאם ירצו לחלק בין קליפות הרוחניים
לעו"ג הגשמיים אין לה גשמי כעפר הארץ ואף על
פי כן מתלבשת בו מלכות דמלכות דעשיה ובתוכה
מלכות דיצירה כו' וכו"ל. ואם משום טמאת נפשות
העו"ג הרי נפשותיהם מזווג זו"ן דקליפות הרוחניים
כמ"ש בכהאר"י ו"ל. נמצא שהרוחניים מקור טומאתם

1 נמצא – הרי, שהרוחניים – הקליפות הרוחניות, הן מקור
2 ממתקם. – ובאשר לקליפות הרוחניות הרי סוברים הם
3 שיכולה להיות בהן התלבשות השכינה – מדוע, איפוא, אי
4 אפשר שיהיה כך בנפשות אומות העולם? אך באמת צריך

5 ביאור רחב, איך הוא
6 התלבשות זו, –

7 שהשכינה מתלבשת
8 בקליפות, גם בקליפות
9 הרוחניות וגם באומות
10 העולם למטה, אבל לא
11 עלינו – על מגלי תורת
12 החסידות, הבעל-שם
13 טוב, המגיד ורבנו הזקן,
14 תלונתם – וטענותיהם,
15 בראש על כתבי האר"י
16 וז"ל. – שם כתוב ענין
17 התלבשות השכינה
18 בקליפות. ואל יחשדני
19 שומע, שאני בעיני
20 שהכנתי דברי האר"י
21 להפשיטן
22 מגשמיות; כי לא
23 באתי רק לפרש דברי
24 הבעל-שם-טוב וז"ל
25 ותלמידיו עלי פי קבלת
26 האר"י וז"ל. בשנים – וגם
27 יתירה מזו, שהאמת היא
28 שענין זה – שהקדוש-
29 ברוך-הוא נמצא בכל
30 מקום ובכל מדרגה, גם
31 בדרגות הנמוכות ביותר,
32 אינו מחכמת הקבלה
33 ומ"הנסתרות לה'
34 תלמידינו⁴⁶, בראש
35 מ"הנגלות לנו ולבנינו,

36 להאמין אמונה שלמה במקרא מלא שדבר כתוב⁴⁷;
37 "חלא את השמים ואת הארץ אני מלא, נאם ה'", שאין
38 מקרא יוצא מידי פשוטו. – שהקדוש-ברוך-הוא מלא
39 ונמצא גם בשמים וגם בארץ, גם בעינים הרוחניים וגם
40 בעינים הגשמיים, וגם היא אמונה פשוטה – מקובלת
41 בסתם כללות ישראל, ומסורה בידם מאבותיהם
42 הקדושים שהלכו בתמימות – באמונה תמימה, עם ה', בלי
43 לחקר בשכל אנושי – להבין ענין האלקות אשר הוא

אגרת הקדש

אך באמת צריך ביאור רחב איך הוא התלבשות זו
אבל לא עלינו תלונתם כ"א על כהאריו"ל. ואל
יחשדני שומע שאני בעיני שהכנתי דברי האריו"ל
להפשיטן מגשמיותו כי לא באתי רק לפרש דברי
הבעש"ט וז"ל ותלמידיו עפ"י קבלת האריו"ל בשגם
שענין זה אינו מחכמת הקבלה ומדנסתרות לה'
אלקינו כי אם מהנגלות לנו ולבנינו להאמין אמונה
שלימה במקרא מלא שדבר הכתוב הלא את השמים
ואת הארץ אני מלא נאם ה' שאין מקרא יוצא מידי
פשוטו וגם היא אמונה פשוטה בסתם כללות ישראל
ומסורה בידם מאבותיהם הקדושים שהלכו בתמימות
עם ה' בלי לחקור בשכל אנושי ענין האלקות אשר
הוא למעלה מהשכל עד אין קץ לידע איך הוא מלא
כל הארץ רק שחדשים מקרוב באו לחקור בחקירה
זו וא"א לקרב להם אל השכל אלא דוקא עפ"י
הקדמות לקוחות מכאריו"ל מופשטות מגשמיותו וכפי
ששמעתי מרבותי נ"ע אך א"א לבאר זה היטב
במכתב כי אם מפה לאון שומעת ליחידי סגולה
ולשרידים אשר ה' קורא כדרכיב ומבקשי הוי' יבינו
כל ומכלל הן אתה שומע בו'.

הנה אתם ראיתם פי' מאמר אחד מספרים הידועים
לדוגמא ולאות כי גם כל המאמרים התמוהים
יש להם פי' וביאור היטב לי"ח. אך לא יקוו מעלתם
אלי לבאר להם הכל במכתב כי היא מלאכה כבדה
ומרובה וא"א בשום אופן. רק אם תרצו שלחו מכם
אחד ומיוחד שבעדה. ופא"פ אדבר בו אי"ה. וה' יהי'
עם פי בהטיפי. ויהיו לרצון אמרי פי:

ולאות, כי גם כל המאמרים התמוהים – ושומקים עליהם
קושיות, יש להם פרוש וביאור היטב ליודעי חן. – חכמה
נטתרה (תורת הקבלה). אך לא יקוו מעלתם – פונה רבנו הזקן
אליהם בכבוד, אלי לבאר להם הכל במכתב, כי היא
מלאכה כבדה ומרובה, ואי אפשר בשום אופן, רק אם
תרצו שלחו מכם אחד ומיוחד שבעדה, ופה אל פה אדבר
בו אם ירצה ה', וה' יהיה עם פי בהטיפי, ויהיו לרצון
אמרי פי:

44 למעלה מהשכל עד אין קץ, לידע – בשכל, איך הוא
45 "מלא כל הארץ". רק שחדשים מקרוב באו לחקר –
46 בשכל, פחקירה זו, – איך אלקות מלא את כל העולם, ואי
47 אפשר לקרב להם אל השכל אלא דוקא עלי פי הקדמות
48 לקוחות מכתבי אר"י
49 וז"ל, מפשטות
50 מגשמיותו, וכפי
51 ששמעתי מרבותי
52 נשמעת עין. – מהבעל-
53 שם-טוב, מהרב המגיד
54 ותלמידיהם, אך אי
55 אפשר לבאר זה היטב
56 במכתב, בראש מפה
57 לאון שומעת, ליחידי
58 סגולה ולשרידים אשר
59 ה' קורא⁴⁸, כדרכיב: –
60 כמו שכתוב⁴⁹: "ומבקשי
61 הוי' יבינו כל", ומכלל
62 הן אתה שומע בו⁵⁰. –
63 לא, שאלה שאינם
64 דורשים את ה' אינם
65 יכולים להבין, שכן להבין
66 ענינים אלה יכולים רק
67 אלה שדורשים את ה',
68 להבין אלקות שנתגלה
69 בפנימיות התורה בכלל,
70 ובאה בהשגה באופן של
71 "תפרנסון"⁵¹ בתורת
72 החסידות.
73 הנה, אתם ראיתם –
74 כותב רבנו הזקן למגדי
75 תורת החסידות, פרוש
76 מאמר אחד מספרים
77 הידועים, – של תורת
78 החסידות, לדוגמא
79 ולאות, כי גם כל המאמרים התמוהים – ושומקים עליהם
80 קושיות, יש להם פרוש וביאור היטב ליודעי חן. – חכמה
81 נטתרה (תורת הקבלה). אך לא יקוו מעלתם – פונה רבנו הזקן
82 אליהם בכבוד, אלי לבאר להם הכל במכתב, כי היא
83 מלאכה כבדה ומרובה, ואי אפשר בשום אופן, רק אם
84 תרצו שלחו מכם אחד ומיוחד שבעדה, ופה אל פה אדבר
85 בו אם ירצה ה', וה' יהיה עם פי בהטיפי, ויהיו לרצון
86 אמרי פי:

יום חמישי ד' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמב, כו בר"מ פ' נשא... עד עמ' קמג, הלכה בלבד.

אגרת הקדש

כו בר"מ פ' נשא והמשכילים וזהו כזה

הרקיע בהאי חבורא דילך דאיהו

ספר הזהר מן זהרא דאימא עילאה תשובה באילין

לא צריך נסיון ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא

דחיי דאיהו האי ספר הזהר יפקון ביה מן גלותא

ברחמים ויתקיים בהון ה' ביד ינחנו ואין עמו אל

נבר ואילנא דטוב ורע דאיהו איסור והיתר טומאה

וטהרה לא ישלטו על ישראל יתיר דהא פרנסה

דלהון לא להוי אלא מסטרא דאילנא דחיי דלית תמן

לא קשיא מסטרא דרע ולא מחלוקת מרוח הטומאה

דכתיב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ דלא

יתפרנסון ת"ח מע"ה אלא מסטרא דטוב דאכלין

טהרה כשר היתר ולא מערב רב דאכלין טומאה

פסול אסור כו' ובזמנא דאילנא דטוב ורע שלטא

כו' אינון חכמים דדמיין לשבתות ויו"ט לית להון אלא

1 הרבי מציין, שלמרות שאגרות הקודש (מ"אגרת הקודש") כתב רבנו

2 הזקן בזמנים שונים, ואחרי הסתלקותו, קיבצו וסידרו אותן בניו ב"אגרת

3 הקודש" (כפי המובא בהקדמה), והם סידרו את האגרות שלא לפי סדר

4 כתיבתן (שכן, אגרת הקודש סימן כ' נכתבה לפני ההסתלקות, בשנת

5 תקע"ג, וסימן ז"ך נכתב אחרי

6 הסתלקות רבי מענדעלע

7 מהורודוק, בשנת תקמ"ט

8 בערך) - בכל זאת,

9 כשיכולים למצוא שייכות בין

10 אגרת אחת לקודמתה, יכול

11 הדבר לשמש טעם מדוע

12 סידרו בני הגאון המחבר את

13 האגרות בסדר כפי שנדפסו.

14 יכולים הרי לומר בדרך

15 אפשר, שגם באגרת הקודש

16 סימן כ"ו נראית שייכות

17 לסימן כ"ה:

18 כו. לאחר שבאגרת הקודמת

19 - סימן כ"ה - הוסבר ענין

20 התלבשות השכינה בגלות

21 בתוך הקליפות, באה האגרת

22 בסימן כ"ו להסביר, איך

23 שמצד התלבשות השכינה

24 בגלות יש גם בתורה העלם והסתור, מה שה"קליפה" מסתירה על אור

25 התורה, ועבודתו של יהודי היא, שעל ידי יגיעתו בתורה יסיר את

26 ההעלם וההסתור. יש בכך משום הוספה למה שבתורה ישנה העבודה

27 של יהודי לברר את הטוב מהרע ולהפריד את הטוב מן הרע, ההיתר

28 מן האיסור, הכשר מהפסול וכו', כלומר, שגם בתורה ישנה ההתלבשות

29 מה שתורה מלוכשת בטוב ורע, ועל היהודי הלומד תורה להפריד

30 ולברר את הטוב מהרע ולהעלות את הטוב.

31 בכך יתחיל (בתחילת האגרת) להסביר ענין המובא ב"רעיא מהימנא"

32 מהזהר פרשת נשא, ממנו עלולה להתקבל טעות, שחלק הנגלה שבתורה

33 הוא "עץ הדעת טוב ורע", וחלק פנימיות התורה שתתגלה בעיקר לעתיד

34 לבוא (כשהמשיח יבוא) - היא "עץ החיים"; רבנו הזקן יסביר שקביעה זו

35 איננה נכונה, כי כל התורה נקראת "עץ חיים". אלא כוונת ה"רעיא

36 מהימנא" היא - שנגלה דתורה באה בהתלבשות בטוב ורע, מדובר בה

37 אודות איסור והיתר, כשר ופסול וכו', ויהודי בלימודו תורה מפריד את

38 הטוב מהרע ומברר את הטוב מן הרע.

39 ב"רעיא מהימנא" פרשת נשא: - אומר על הפסוק:

40 "והמשכילים יזהרו כזהר הקרנץ" - "בהאי חבורא דילך

41 דאיהו ספר הזהר, - בחיבורך זה - של הרשב"י שהוא ספר

42 הזהר, מן זהרא ד"אמא עלאה" תשובה, - מן הזהר (והאור)

43 של "אימא עילאה" (בינה ד"אצילות", שבה היא מדריגת

44 התשובה - תשובה עליונה, שברגת "בינה", כמובא ב"אגרת

התשובה" סוף פרק ט' מהזהר והתיקונים, ב"אילין - באלה,

הלומדים חיבור זה, לא צריך נסיון, - לפני זה כתוב שם

ב"רעיא מהימנא": "בגוונא דא יתעביד לנסאה לון לישראל

בפורקנא בתרייתא" - שינסו את בני ישראל בגאולה האחרונה,

כמו שכתוב: "יתבררו

ויתלבנו ויצרפו רבים",

שאלה שהם "מסטרא

דטוב" (מצד הטוב) יעמדו

בנסיון זה, והאחרים שהם

"מסטרא דרע" (מצד הרע)

יהיה בהם "והרשיעו

רשעים", ועל כך הוא

אומר

שה"משכילים", שעלילים

אמר לפני זה על הפסוק

"והמשכילים יבינו",

שאלה הם שעוסקים

ב"אילנא דחיי" (בעץ

החיים) ש"מסטרא דבינה"

(שמצד הבינה), הכוונה

לפנימיות התורה, אלה

אינם זקוקים לנסיון. ובגין

- ומפני, דעתידין ישראל

למטעם מאילנא דחיי, - לטעום מ"עץ החיים", דאיהו האי

ספר הזהר - שהוא ספר הזהר הזה, יפקון ביה מן גלותא -

יצאו אתו מן הגלות ברחמים, ויתקיים בהון: - ויתקיים בהם

הפסוק: "ה' ביד ינחנו, ואין עמו אל נבר", - הם לא יהיו

זקוקים בגאולתם לאומות העולם, שהמלאכים והשרים שלהם

נקראים "אל נבר", אלא הקדוש ברוך הוא בעצמו יוציא אותם

מן הגלות ויוליכם לגאולה; ואילנא דטוב ורע - עץ הדעת

טוב ורע, דאיהו - שהוא, אסור והיתר טמאה וטהרה - לא

ישלטו על ישראל יתיר, - יותר, דהא פרנסה דלהון לא

להוי אלא מסטרא דאילנא דחיי, - שהרי פרנסתם תהיה

מהצד של "עץ החיים" בלבד, דלית תמן לא קשיא מסטרא

דרע - שאין שם לא קושיא הבאה - מהצד הרע, - ולא

מחלוקת - הבאה, מרוח הטמאה, דכתיב: - כמו שכתוב:

"ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ", דלא יתפרנסון -

שלא יתפרנסו תלמידי חכמים מעמי הארץ, אלא מסטרא

- מהצד דטוב דאכלין - שאוכלים דברים שהם מטהרה כשר

היתר, ולא מערב רב - כפי שנקראים שם בזהר, דאכלין -

שאוכלים דברים שהם טמאה פסול אסור כו', - והוא ממשיך

שם בזהר: ובזמנא דאילנא דטוב ורע שלטא כו', - ובזמן

שהעץ של טוב ורע שולט בעולם, אינון חכמים דדמיין - הרי

תלמידי החכמים הדומים לשבתות וימים טובים, לית להון

שבתורה, נקרא "עץ חיים למחזיקים בה", ולא ספר הזהר
לבר, – נקרא "עץ חיים", אלא כל התורה כולה, גם חלק הנגלה
שבתורה, נקרא "עץ חיים", ובפירוש ש – ספר הזהר היה גנוז
בימיהם, – הוא עדיין לא נתגלה אז, וגם כל חכמת הקבלה
היתה נסתרה בימיהם
ונעלמה מכל תלמידי

חכמים בראש – היתה
גלויה ליחידי סגולה, –
בלבד, ואף גם זאת – גם
ביחידי סגולה אלה, היה
לימודם חכמת הקבלה
בהצנע לכת ולא
ברבים, בראשית – כמו
שאנו מוצאים בגמרא,
וכמו שכתב האר"י
ו"ל, בדוקא בדורות
אלו האחרונים מתר
ומצוה לגלות זאת
החכמה, – חכמת הקבלה
ופנימיות התורה, ולא
בדורות הראשונים, –
בכל האמור לעיל, כדאי
לעיין בהקדמת רבי חיים
ויטאל ל"שער ההקדמות",
שנדפסה גם בתור הוספה
(הוספה א') בקונטרס "עץ
החיים" לכ"ק אדמו"ר
מהורש"ב נ"ע, בהוצאת
"אוצר החסידים" (קה"ת),
וכן – בהקדמת כ"ק
אדמו"ר מהור"י צ"נ
לקונטרס "עץ החיים"
האמור. וגם רבי שמעון
בן יוחאי אמר בזהר

הקדושי¹⁰ שלא נתן רשות לגלות – חכמת הקבלה, רק לו
ולחבריו לבדם; ואף גם זאת פליאה נשגבה, דלפי זה –
בהתאם למסתבר בהשקפה ראשונה מהרעיא מהימנא"
האמור, שרק ספר הזהר נקרא "עץ חיים" ואילו חלק הנגלה
שבתורה הוא "עץ הדעת טוב ורע", לא היה למוד – דיני אסור
והתר, וכל-שכן – לימוד דיני ממונות, – על סכסוכים
כספיים בין אדם לחברו, לא היו דוחין מצות תפלה, שנתקנה
על-פי סודות הזהר ויחודים עליונים – היחודים בשמות
הקדושים וספירות העליונות, ליודעים, – הסודות והיחודים,
כרבי שמעון בן יוחאי וחבריו, – שלהם נתגלו כל הסודות

אלא מה דיהבין להון אינון חלין, – אין להם רק מה שנותנין
להם אלה שנקראים "חולין", כגונא דיום השבת – כמו יום
השבת, דלית ליה אלא מה דמתקנין ליה ביומא דחל, –
שאין לו – אלא רק מה שמכניסם עברו ביום החול, ובגמרא
דשלמא אילנא דחיי –
ובזמן ש"עץ החיים" שולט

(כלומר בזמן הגאולה).
אתכפין אילנא דטוב
ורע, – נבנע העץ של טוב
ורע, ולא יהא לעמי
הארץ אלא מה דיהבין
להון תלמידי חכמים, –
ולא יהיה לעמי הארץ רק
מה שיתנו להם תלמידי
חכמים. ואתכפין
תחתיהו כאלו לא הו
בעלמא, – ועמי הארץ
יהיו נבנעים לתלמידי
חכמים, כאילו לא היו
קיימים בעולם, והכי –
וכך, אסור התר ממא
ומתרה לא אתערב –
לא ילקח מעמי הארץ,
דמספריהו לית בין
גלותא – שמצדם אין כל
הבדל בין הגלות לימות
המשית אלא שעבוד
מלכות בלבד, דאינון
לא טעמי מאילנא דחיי,
– שכן, הם לא יטעמו
מ"עץ החיים", וצריך לון
מתניתין – ויהיו זקוקים
למשניות ולדינים באסור
והתר ממא ומתרה".

עד כאן ברעיא מהימנא:
והנה, המובן מהשקפה ראשונה לכאורה מלשון זה
המאמר לחסרי מדע, – לאלה שחסרים ידע והבנה, שלמוד
– בתורה בעניני אסור ותר וסדר מהירות – בו נידונים דיני
טומאה וטהרה, הוא מאילנא – מעץ הדעת דטוב ורע –
מלבד שהוא פלא גדול מחמת עצמו, – הענין מצד עצמו
הוא פלא גדול, שנאמר שחלק בתורה נקרא "עץ הדעת טוב
ורע", שהרי "עץ הדעת טוב ורע" מוסב על קליפת "נוגה" שבה
מעורב טוב ורע, וסותר פשטי הכתובים ומדרשי רבותינו
ו"ל, שכל התורה הנגלית לנו ולבנינו – חלק הנגלה

6. כן הוא בדפוס תניא ישנים, "חסירי מדע", ברי"ש, וכן צ"ל, ולא כמו שנראה מהדפוסים האחרים שנכתב "חסידי מדע", בדל"ת – שעל פיהם תורגם בטעות כתניא אידיש וכן באנגלית. 7. משלי ג, יח. 8. חגיגה יא, ב. יג, א. 9. ראה שער הגלגולים הקדמה ט"ו בסופה. ובכ"מ. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אד"ר בתחלתה (זח"ג קכז, ב ואילך) ועוד בכ"מ בזהר עד"ז דברי רשב"י". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי י"ל דמבדיל ד"מ – דבהם הפס"ד דעושין כמנהג התגרין, דינא דמלכותא וכו'. ומהני מחילה

1 והיחודים שעליהם מבוסס ענין התפלה; וְהָאֵינִי, — אלא, ענין
2 לימוד דיני איסור והיתר, או אפילו הדינים של דיני ממונות, הרי
3 דוחה ענין התפלה, כְּדֹאִיתָא — כמובא בַּמִּקְרָא¹², דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן
4 בֶּן יוֹחָאי וְחֲבֵרָיו וְכָל מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אֲמָנָתוֹ — המתעסק רק

5 בלימוד התורה, אֵין

6 מִפְסִיקִין — מלימוד

7 תורה, לְתַפְלָה, וְאֵפְלוּ

8 בְּשִׁעוּסָקֵין בְּ — לימוד

9 דִּינֵי מְמוֹנוֹת, כְּרַב

10 יְהוּדָה, דְּכָלְהוּ תַנּוּי

11 בְּנֻזִיקִין תּוֹרָה¹³, — כל

12 לימודו היה בסדר נזיקין,

13 וְאֵפְלוּ הָכִי לֹא הָיוּ

14 מַצְלִי — לא היה מתפלל,

15 כְּדִי שֶׁלֹא להפסיק

16 מלימודו, אֵלֹא מִתְלַתִין

17 יוֹמִין לְתַלְתִין יוֹמִין בְּ

18 מְהֵרָה תְלִמְדָא, — אלא

19 משלשים יום לשלשים

20 יום¹⁴ — כשהיה חוזר על

21 לימודו, כְּדֹאִיתָא —

22 כמובא בַּמִּקְרָא¹⁵,

23 וּבִירוּשָׁלַיִם פָּרַק קָמָא —

24 פרק ראשון, דְּכִרְבּוֹתָא¹⁶

25 סְבִירָא־לִיהּ לְרַבִּי שְׁמַעוֹן

26 בֶּן יוֹחָאי, — סובר רשב"י,

27 דְאֵפְלוּ לְקִרְיָאֵת שְׁמַע

28 אֵין מִפְסִיקִין בִּיָּאם

29 מִמִּקְרָא, — מתורה שבכתב מפסיקין לקריאת שמע, וְלֹא

30 מִמְשִׁנָּה, — תורה שבעל־פה, דְּעֵדִיפִי — המשנה עדיפה

31 מִמִּקְרָא¹⁷ לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, וְלֹא חֵלַק בֵּין — לימוד סדר

32 זְרָעִים וּמוֹעֵד וְקִדְשֵׁים מְהֵרָה לְ — לימוד סדר נזיקין¹⁸ —

33 שנאמר שבלמוד שאר הסדרים לא יפסיקו ובלימוד סדר נזיקין —

34 יפסיקו, אֵין רבי שמעון בן יוחאי מחלק כך, אלא לדעתו גם

35 בלימוד סדר נזיקין לא מפסיקין אפילו לקריאת שמע, (וְ) — אגב,

36 הוּא סוֹתֵר דַּעַת עֲצָמוֹ — כפי שהוא עצמו סובר בְּדַעְיָא

37 מְהִימָנָא בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת¹⁹, דְּמִשְׁנָה — בהשוואה למקרא, אִיתִי

38 — היא, שֶׁפָּחָה כּוֹ, וְהַמִּקְרָא שֶׁהוּא תּוֹרַת מֹשֶׁה וְדֹאִי עֲדִיפָא

39 — עדיפה, מִקְבֵּלָה, דֹאִי־הִי — הקבלה, היא מִמְרוֹנִיתָא — מלכה,

40 בְּדַעְיָא מְהִימָנָא שֶׁם, וְתוֹרָה שֶׁבְּכַתָּב הוּא "מִלְכָּא" — בחינת

41 מֶלֶךְ, שהוא חשוב יותר מאשר "מטרוניתא" (מלכה) שהיא משנה;

אגרת הקדש

מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אֲמָנָתוֹ אֵין מִפְסִיקִין לְתַפְלָה וְאֵפְלוּ
כְּשִׁעוּסָקֵין בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת כְּרַב יְהוּדָה דְּכָלְהוּ תַנּוּי
בְּנֻזִיקִין הוּי וְאִפֹּה לֹא הוּי מַצְלִי אֵלֹא מִתַּלְתִין יוֹמִין
לְתַלְתִין יוֹמִין כְּדִ מְהֵרָה תְלִמְדָא כְּדֹאִי בְּגַמְ' וּבִירוּשָׁלַיִם
פֶּ"ק דְּכִרְבּוֹת ס"ל לְרַשְׁבִּי דֹאִפִּי לִק"ש אֵין מִפְסִיקִין
כֹּ"א מִמִּקְרָא וְלֹא מִמְשִׁנָּה דְּעֵדִיפִי מִמִּקְרָא לְרַשְׁבִּי
וְלֹא חֵלַק בֵּין סֹדֵר זְרָעִים וּמוֹעֵד וְקִדְשֵׁים טַהֲרוֹת
לְנֻזִיקִין (וְסוֹתֵר דַּעַת עֲצָמוֹ בְּר"מ בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת
דְּמִשְׁנָה אִיתִי שֶׁפָּחָה כּוֹ) וְהַמִּקְרָא שֶׁהוּא תּוֹרַת מֹשֶׁה
וְדֹאִי עֲדִיפָא מִקְבֵּלָה דֹאִי־הִי מִמְרוֹנִיתָא בְּר"מ שֶׁם
וְתוֹרָה שְׁבַכְתָּב הוּא מִלְכָּא (דְּהִינּוּ יִסּוּד אַבָּא הַמְלוּבֹשׁ
בּוֹ"א כְּמ"ש הָאֵרִיז"ל)). וְגַם פִּלְפּוֹל הַקּוּשִׁיּוֹת וְתִירוּצִים
דְּמַסְטְרָא דְרַע וְרוּחַ הַטּוּמָאָה אֲשַׁכְחֵן בְּרַשְׁבִּי דְּעַסֵּק
בִּי טוֹבָא גַם בְּהִיּוֹתוֹ בְּמַעֲרָה וְאִדְרַבָּה בּוֹכּוֹת צַעַר
הַמַּעֲרָה זָכָה לֹזֶה כְּדֹאִיתָא בְּגַמְ' דֹּאִמְרֵי לִר' פִּנְחָס בֶּן
יֵאִיר אַבְל קוּשִׁי כֹ"ד פִּירוּקִי וְאֵל אֵילוֹ לֹא רִאִיתִי
בְּכַךְ כּוֹ (וְגַם בְּאִמַּת ע"כ עֵיקַר עַסְקִיהֶם בְּמַעֲרָה הִי
תּוֹרַת הַמִּשְׁנָיוֹת ת"ר סֹדֵרֵי שֶׁהִיָּה בִּימִיָּהֶם עַד רַבִּינוּ
הַקְּדוּשׁ דֹּאִילוֹ סֵפֶר הַזֹּהָר וְהַתִּיקוּנִים הִיָּה יִכּוֹל לְגַמּוֹר
בְּב' וְג' חֲדָשִׁים כִּי בּוֹדֵאִי לֹא אִמְרֵי דְּבֵר אַחַד ב'

42 הרי, שרבי שמעון בן יוחאי סובר שמקרא (תורה שבכתב) חשוב
43 אפילו מקבלה, ובוודאי חשוב ממשנה, ואילו כאן יוצא שרבי
44 שמעון בן יוחאי סובר שמשנה חשובה ממקרא, ואשר ממקרא
45 מפסיקין לקריאת שמע וממשנה לא מפסיקין. ועל ענין "מלכא"
46 אומר רבנו הזקן במוסגר
47 (דְּהִינּוּ — בחינת "מלכא")
48 היא "יִסּוּד אַבָּא" הַמְלוּבֹשׁ
49 בְּ"עֵיר אֲנִפִּין", כְּמוֹ
50 שֶׁכְּתִב הָאֵרִיז"ל וְ"ל"א)).
51 וְגַם פִּלְפּוֹל הַקּוּשִׁיּוֹת
52 וְתִירוּצִים, — שבהתאם
53 לִדְרֵיעֵי מְהִימָנָא הָאֵמֹר, —
54 הֵם דְּמַסְטְרָא דְרַע — מצד
55 הַרַע וְרוּחַ הַטּוּמָאָה, — הרי
56 שֶׁלֹא רק במשניות
57 וּבַהֲלָכוֹת עֲצָמִין — אלא גם
58 בַּפִּלְפּוֹלִים שֶׁל הַקּוּשִׁיּוֹת
59 וְהַתִּירוּצִים שְׁבִדְנִים,
60 אֲשַׁכְחֵן בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
61 יוֹחָאי דְּעַסֵּק בִּיה טוֹבָא —
62 מוצאים אנו ברשב"י
63 שֶׁעַסֵּק בְּהֵן רַבּוֹת גַּם
64 בְּהִיּוֹתוֹ בְּמַעֲרָה, —
65 לַמִּירוֹת שֶׁשֶׁם לֹא הִיָּה נוֹגַע
66 לַפִּסּוּק לְהַלְכָה, וּבִפְרַט
67 בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת בֵּין אָדָם
68 לְחֵבֵרֵי וְאִדְרַבָּה בְּזָכוֹת
69 צַעַר — מהיותו מוחבב ב'

70 הַמַּעֲרָה זָכָה לֹזֶה, כְּדֹאִיתָא — כמובא בַּמִּקְרָא²¹ דֹּאִמְרֵי לְרַבִּי
71 פִּנְחָס בֶּן יֵאִיר אַבְל — על כל קוּשִׁיָּא כֹ"ד פִּירוּקִי, — תירוצים, וְ
72 — רבי שמעון בן יוחאי אִמְרֵי לֹזֶה: "אֵלֹא לֹא רִאִיתִנִּי כְּכָךְ בּוֹ" —
73 אֵילוֹ לֹא רִאִיתִי אוֹתִי בְּמַצֵּב זֶה שֶׁל צַעַר הַמַּעֲרָה לֹא הִיָּיתִי זֹכֵכָה
74 לִיכּוֹלֹת לַעֲנוֹת עַל כָּל קוּשִׁיָּא כָּל כֵּךְ הִרְבֵּה תִירוּצִים; שָׁכֵן, רק
75 בּוֹכּוֹת צַעַר הַמַּעֲרָה זָכָה לַעֲלִיּוֹנוֹת זו בלימוד התורה, לַפִּלְפּוֹלִים
76 וְלַקּוּשִׁיּוֹת וְלַתִּירוּצִים, (וְגַם בְּאִמַּת, עַל כְּרִיחָךְ — מִן הַהִכְרָח הִרִי
77 לוֹמֵר, שֶׁעֲקָרָא עֲסָקִיהֶם בְּמַעֲרָה הִיָּה תּוֹרַת הַמִּשְׁנָיוֹת, ת"ר
78 סֹדֵרֵי — מִשְׁנִיּוֹת, שֶׁהִיָּה בִּימִיָּהֶם²² עַד רַבִּנּוּ הַקְּדוּשׁ, — שסידר
79 הַמִּשְׁנִיּוֹת בְּשִׁשָּׁה סִדְרִים אֶךְ לִפְנֵי זֶה הִיָּה אֲצִלָּם שֶׁשׁ מֵאוֹת סִדְרִים
80 בְּמִשְׁנִיּוֹת, דֹּאִילוֹ סֵפֶר הַזֹּהָר וְהַתִּיקוּנִים הִיָּה יִכּוֹל לְגַמּוֹר בְּב' וְג'
81 חֲדָשִׁים, כִּי בּוֹדֵאִי לֹא אִמְרֵי דְּבֵר אַחַד ב' פְּעָמִים). — הרי
82 שבוודאי היו עסוקים כל הזמן בסדרי המשניות הרבים שהיו

וכו". 12. שבת יא, א. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לשאלת כמה - איך נעשו היחודים שע"י התפלה בכל יום - ראה תו"א לח, ד. סט, א. ובכ"מ". 13. ברכות כ, א. 14. ראה לעיל הערה 12. 15. ר"ה לח, א. 16. סוף הלכה ב'. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל דהוסיף הטעם - כי גם הטעם חלק מהתמי' כדלקמן. ולהעיר דמשנה - גליא דתורה ומקרא שייך לקבלה (לקו"ת ב' דולא תשבית. אבל ראה הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב)". 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבך סדר נשים וכו' (ראה לקוטי לוי"צ לתניא)". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע וחיפוש. וראה זח"א כז, ב (הקדמת תקו"ד יד, סע"א ואילך) ובביאור"ו שם (גם דהצ"צ - ח"ב)". 20. שער המצוות פ' ואתחנן. ובכ"מ". 21. שבת לג, ב. 22. חגיגה יד, א. ובפרש"י.

- 1 לפניהם, גם אמרו רבותינו ז"ל²³: "מיום שחרב בית המקדש,
 - 2 אין לו להקדוש-צדק
 - 3 הוא אלא ארבע אמות
 - 4 של הלכה בלבד." —
 - 5 שארבע האמות של הלכה
 - 6 הן במקום בית המקדש,
- 7 כיצד, איפוא, יכולים לומר, בהתאם למסתבר בהשקפה ראשונה
- 8 מה"רעיא מהימנא
- 9 האמור, שהלימוד
- 10 בהלכות איסור והיתר וכו'
- 11 הוא ענין של "עץ הדעת
- 12 טוב ורע"²⁴?

אגרת הקדש

1 (פעמים) גם אמרו רבותינו ז"ל מיום שחרב בהמ"ק
2 אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד.

יום שישי ה' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמג, ועוד יש להפליא... עד עמ' 286, בהסתר כו':

- 13 ועוד יש להפליא הפלא ופלא, — על מה ש"חסירי מדע"
- 14 לומדים פירושו של ה"רעיא מהימנא" האמור, יש להתפלא
- 15 פליאה שלישית, בנוסף לשתי הפליאות האמורות: א) מצד
- 16 הענין שחלק מן התורה נקרא "עץ הדעת טוב ורע". ב) מצד זה
- 17 שבהתאם לכך לא היה
- 18 הלימוד בדיני איסור
- 19 והיתר דוחה ענין התפלה
- 20 שנוסד על פי סודות הזוהר
- 21 ויחודים עליונים, והרי
- 22 העובדה היא, שבאלה
- 23 שתורתם אומנתם, דוחה
- 24 הלימוד באיסור והיתר
- 25 את מצות התפלה, הרי
- 26 בנוסף לשתי פליאות אלו,
- 27 ישנה פליאה שלישית, כפי
- 28 שיפרט להלן: איך אפשר
- 29 שלימות המשיח לא
- 30 יצטרכו לידע הלכות

אגרת הקדש

3 ועוד יש להפליא הפלא ופלא איך אפשר שלימות
4 המשיח לא יצטרכו לידע הלכות איסור והיתר וטומאה
5 וטהרה כי איך ישחטו הקרבנות וגם חולין אם לא
6 ידעו הלכות דרסה וחלדה ושהי' הפוסלים השחיטה
7 ופגומת הסכין וכי יולד איש בטבעו שיהא שוחט בלי
8 שהי' ודרסה וגם הסכין תהי' בריאה ועומדת בלי
9 פגומה לעולם ועוד הרבה הלכות חלב ודם ושאר
10 איסורין וגם טומאת המת יהי' צריכין לידע כדרכיב
11 הנער בן מאה שנה ימות וגם טומאת יולדת צריך
12 לידע כדרכיב הרה ויולדת יחדיו אם תלד אשה בכל
13 יום מביאה אחת אעפ"כ דין איסור טומאתה לא
14 יצטרכו לידע הלכות

- 38 תהיה פסולה, ועוד הרבה הלכות — הקשורות בשחיטת
- 39 הקרבנות וכו', חלב ודם ושאר איסורין, וגם — הלכות טמאת
- 40 המת ויחי²⁶ צריכין — הכהנים שיקריבו הקרבנות לידע, —
- 41 לדעת, כדרכיב: — כמו שכתוב²⁷: "הנער בן מאה שנה
- 42 ימות"²⁸, — הרי עלי-כלי
- 43 פנים יהיה ענין המיתה —
- 44 וצריכים הרי לדעת דיני
- 45 טומאת מת, וגם — הלכות
- 46 טמאת יולדת צריך
- 47 לידע, כדרכיב: — כמו
- 48 שכתוב²⁹: "הרה ויולדת
- 49 יחדיו"³⁰, — יחדיו בין
- 50 הנגאלים בגאולת משיח,
- 51 אם תלד אשה בכל יום
- 52 מביאה אחת, — כלומר,
- 53 שלא יצטרכו לחכות
- 54 תשעה חדשים להולדת
- 55 ילד, אלא באותו יום
- 56 שתתעבר, באותו יום גם תלד, ולאחר מכן יולדו לאותה אשה
- 57 עוד ילדים ביום אחר מאותה ביאה שממנה נולד הילד הראשון,
- 58 אף-על-פי-כן דין איסור טמאתה לא ישתנה, — הרי
- 59 שיצטרכו לדעת דיני טומאת יולדת גם בזמן המשיח. מה
- 60 שפירשנו "אם תלד אשה בכל יום", שהכוונה היא שבאותו יום
- 61 שתתעבר, באותו יום תלד, הוא — כותב הרבי: "כפי האריז"ל
- 62 בלקוטי הש"ס (מילואים לתהלים להצ"צ קאפ' כ. / סד"ה גנתא)

- 31 אסור והתר וטמאה וטהרה, כי איך ישחטו הקרבנות וגם
- 32 חולין — לצריכה הרגילה, אם לא ידעו הלכות דרסה וחלדה²⁵
- 33 ושהיה הפוסלים השחיטה, ופגומת הסכין, — הפוסלת את
- 34 השחיטה, וכי יולד איש בטבעו שיהא שוחט — השוחט בלי
- 35 שהיה ודרסה? וגם הסכין תהיה — בטבע, בריאה — בלי פגם
- 36 ועומדת בלי פגומה לעולם? — וכיוון שמושלל הדבר שכן
- 37 יהיה בטבע — מן ההכרח הרי לדעת ההלכות כדי שהשחיטה לא

23. ברכות ח, א. 24. על מה שרבנו הזקן אומר כאן ההכרח שמן ההכרח לומר שיעקר עסקם במערה היה בתורת המשניות, בת"ר סדרים שהיו בימיהם, מפני שאת הזוהר והתיקונים היו יכולים לסיים בשנים או שלשה חדשים — מקשה בספר "דברי תורה" לבעל "מנחת אלעזר" מהדורא ח' סימן ע' (אחרי בקשת מחילה מהדרת גאון קדשו וכו'), שלכאורה אין זה הכרח כלל, שכן, כפי שאומר שם: האם בנגלה לא היו יכולים לסיים כל המשניות במשך כמה חדשים, בשעה שלא היו מפלפלים ומסלסלים בחידושים שבהן? — אלא בגלל פלפולם וסלסולם בקושיות ובתירוצים וכו' זה לוקח זמן רב, ואם כך — אומר הוא — הרי אותו דבר בנסתר דתורה, ועוד יותר מאשר בנגלה, שעל ידי ביאור הפרטים והענינים שבספר הזוהר ובתיקונים, זה יכול לארוך זמן רב, שגם י"ג שנה לא יספיקו לכך. ענה הרבי: "להשאלה הנ"ל י"ל דאדה"ז האט באוראנט באגה"ק זו עצמה. ובהקדם דלימוד הש"ס ע"י ר' אשי ארך ס' שנה כל שנה ב' חדשים (ב"ב קנו, ב ברשב"ם) — ורק ב' מהדורות" — פעמים היינו עשר שנים רצופות. ואז הי' שש סדרים, והלימוד — שהי' לאחר ר' יוחנן — שלא בערך לדורו דרשב"י — ראשונים (עירובין נג, א). עאכ"כ כשעסקו ב"שש מאות סדרי שהי' בימיהם", ב"פלפול הקושיות ותירוצים" — כ"ד פירוקי וכו' [להעיר להנ"ל מקו"א בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ג ע' 1684], משא"כ ב"ס' הזהר והתיקונים", כי פלפול... דמסטרא הרע" ולית תמן ב"ס' הזהר והתיקונים" (כדלעיל). אבל מוכרח הי' בלימודו דרשב"י בנגלה ובפרט במערה שעי"ז זכה לזה כו". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא הזכיר הגרמה ועיקור". 26. כצ"ל, "יהיו", בו"ו, כפי שציין כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא. 27. ישע"י סה, כ. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראי' שתהי' אז מיתה". 29. ירמי לא, ז. 30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראי' שתהי' אז לידה".

1 - דלא כפרש"י בשבת (ל, ב). וראה חדא"ג שם - בהתאם
2 לפירוש האריז"ל שמפרש מה שהגמרא אומרת בשבת (ל, ב)
3 "עתידיה אשה שתלד בכל יום", מפרש האריז"ל שהכוונה היא
4 שזמן העיבור יהיה ביום אחד, במקום שעתה זמן העיבור הוא

5 תשעה חדשים, כפי
6 שהאריז"ל אומר ב"לקוטי

7 הש"ס" (על שבת ל, ב).
8 מובא ב"מילואים"
9 לתהלים לה"צמח צדק"
10 על פרק כ', ובסוף מאמר
11 דיבורי המתחיל "גנתא"
12 (ביאורי הוזהר לה"צמח
13 צדק" חלק ב' עמוד תתכו
14 ואילך). ואין זה כפי
15 שמפרש רש"י בשבת
16 הפסוק "הרה ויולדת
17 יחידיו" (ממנו מביאה
18 הגמרא את הראיה).

אגרת הקדש

ישתנה ואין להאריך בדבר הפשוט ומפורסם הפכו
בכל הש"ס ומדרשים דפריך הלכתא למשיחא ואלוהו
בא לפשוט כל הספיקות ופרשה זו עתיד אליהו
לדורשה כו': ועוד אינו מוכן מ"ש דלא יתפרנסון
ת"ח מעמי הארץ כו' ולא מערב רב דאכלין פסול
טמא ואסור ח"ו שהרי ת"ח שבזמן בית שני לא היו
מתפרנסין מע"ה דאכלין פסול אסור ח"ו שהיה להם
שדות וכרמים כע"ה ואפ"ה היו עוסקין בלימוד איסור
והיתר וטומאה וטהרה כל הזוגות שהיו בימי בית
שני והעמידו תלמידים לאלפים ורבבות ולימוד הנסתר
בהסתר כו':

19 שבאותו יום שתתעבר בילד חדש - באותו יום תלד ילד מעיבור
20 קודם, וכפי שאומר שם "חדושי אגדות מהרש"א" שאי אפשר
21 לומר שההריון והלידה של אותו ילד יהיו ביום אחד, כי אז אין
22 ראייה ממה שהראה לתלמיד תרנגולת המולידה ביצים כל יום,
23 שהרי גם בתרנגולת אין ההריון שהיא מתעברת מהזכר ולידת
24 הביצה - באותו יום, אלא בין ההריון ללידת הביצה עוברים
25 עשרים ואחד ימים, כמו שהגמרא אומרת בבבורות "תרנגולת
26 לכ"א יום", מפרש רש"י שאחרי שהתרנגולת מתעברת מהזכר,
27 משתתהה הביצה להשלמתה, עשרים ואחד יום. ואילו האריז"ל
28 אינו לומד כך את פירוש הגמרא בשבת, אלא שהכוונה היא
29 שההריון והלידה של אותו ולד הם ביום אחד. אגב, ה"צמח
30 צדק" ב"מילואים" על תהלים (הנזכר לעיל) מביא ממדרש רבה
31 פרשת נח (התחלת פרשה ל"ו), שכן היה לפני המבול, שבאותו
32 יום שאשה התעברה, באותו יום גם ילדה. מה שרבנו הזקן
33 מוסיף כאן, שזה יהיה "מביאה אחת", הכוונה מן (על ידי) ביאה
34 אחת. על מה שישנם הרוצים לפרש, שהכוונה היא "מביאה
35 אחת", שהיא מביאה קרבן אחד - כתב הרב"י: "ענה ראיתי
36 שגם המעתיק לאנג' פי' כן! ומה זה שייך לנדו"ד? (ובפרט שזה
37 דין גם עתה). ולדעתי הפי' מן (ע"י) ביאה אחת" (ובזה גם
38 מתורצת קושיית החדא"ג). - הרבי כותב אי אפשר ללמוד כך,
39 שכן: איזו שייכות יש לכך לענינינו כאן? ובמיוחד שזה דין גם
40 כיום (ולאו דוקא בזמן המשיח). אלא, לומד הרבי, שהכוונה
41 היא "מביאה אחת" - מן ביאה אחת תלד ילד אחד ביום אחד,
42 וילד שני ביום שני וכו'. והרבי מציין מהגמרא בנדה (כו, א)
43 שמביאה אחת היתה לידה של שני ילדים כשבין לידה אחת
44 לשניה עברו כמה וכמה ימים, כפי שהגמרא מביאה שם מקרה
45 של שלשה חדשים שעברו בין הלידה של ילד אחד ללידה של
46 הילד השני, למרות ששתי הלידות היו מביאה אחת. במה

47 שרבנו הזקן מוסיף שזה יהיה מן ביאה אחת (אומר הרבי) תוקטן
48 או תתורץ התמיה שהרי אין זה יכול להיות בכל יום, שכן אחרי
49 לידה אחת באים הרי ימים רבים של איסור ביאה, הרי בין-כך
50 אין שום לידה בכל הימים האלה שהם שבעה או ארבע עשרה
51 פעמים יותר מאשר הימים
52 שבהם ביאה מותרת, אך
53 כשאומרים שזה יהיה
54 מביאה אחת הרי מביאה
55 שהיתה בזמן ההיתר היו
56 לאחר מכן כמה וכמה
57 לידות בכמה וכמה ימים,
58 וכפי שאכן כך הדבר
59 בתרנגולת (מה שהגמרא
60 מביאה דוגמה
61 מתרנגולת), שלמרות
62 שאחרי שנתעברה אין
63 התרנגולת מקבלת זכר
64 (בהתאם לרש"י בבבורות

65 ח, ב דיבורי המתחיל "והא") אף-על-פי כן היא מולידה כמה
66 וכמה ביצים בכמה וכמה ימים מן הביאה האחת של הזכר. ואין
67 להאריך בדבר הפשוט ומפורסם הפכו בכל הש"ס
68 ומדרשים, - שבכל הש"ס והמדרשים מפורסם, שבזמן המשיח
69 יצטרכו לדעת הלכות איסור והיתר, טומאה וטהרה, להיפך
70 מהמסתבר בהשקפה ראשונה מה"רעיא מהימנא" האמור,
71 דפרידן³¹ - שמקשים "הלכתא למשיחא"? - לשם מה צריכים
72 לומר עכשיו הלכה שתהיה נוגעת רק כשמישח יבוא? - הרי
73 שעל-כל-פנים בזמן המשיח יצטרכו לדעת הלכה זו, ואליהו
74 בא לפשוט כל הספיקות³², ופרשה זו עתיד אליהו לדרשה
75 כו'.³³ ועוד אינו מוכן, - ב"רעיא מהימנא" האמור: מה
76 שכתוב: "דלא יתפרנסון - שלא יתפרנסו, תלמידי חכמים
77 מעמי הארץ כו' - שלכן ע"ץ הדעת טוב ורע" שהוא איסור
78 והיתר וכו' לא ישלוט בבני ישראל, מפני שתלמידי חכמים לא
79 יתפרנסו מעמי הארץ, ולא "מערב רב" דאכלין - שאוכלים
80 פסול טמא ואסור חס-ושלום,³⁴ [והוא גם בזמן בית שני
81 לא היו - תלמידי חכמים, מתפרנסין מעמי הארץ דאכלין
82 - שאוכלים פסול אסור חס-ושלום שהרי תלמידי חכמים
83 היו]³⁵ להם שדות וכרמים כעמי הארץ, - ולא היו צריכים
84 להזדקק לעמי הארץ לפרנסתם, ואפלו-הכי - ואף-על-פי-כן,
85 היו עוסקין בלימוד אסור והיתר וטומאה וטהרה כל
86 הזוגות - של התנאים, שהיו בימי בית שני³⁵, והעמידו
87 תלמידים - בדינים אלה ובחלק זה של נגלה דתורה,
88 לאלפים ורבבות³⁶, ולמוד - חלק הנסתר - שבתורה,
89 היה בהסתר כו': - הרי שהעובדה שאין תלמידי חכמים
90 צריכים להזדקק לעמי הארץ לפרנסתם, אינה מהווה סיבה
91 שבגללה לא צריכים חלילה ללימוד של דיני איסור והיתר,
92 טומאה וטהרה.

31. סנהדרין נא, ב. 32. ראה עדיות פ"ח מ"ז ובמפרשים שם. 33. מנחות מה, א. 34. הבא להלן בחצ"ר ליתא בתניא שלפנינו, ונוסף
כאן ע"פ הגהת הצ"צ, הובאה ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "חגיגה פ"ב מ"ב". 36. רמב"ם

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 286, אך באמת כשתדקדק... עד עמ' קמד, הכל אחד:

אגרת הקדש

אך באמת כשתדקדק בלשון ר"ט

דַּמּוּב וְרָע, - מ"עץ הדעת טוב וְלֹמֵד פֶּסֶק

בהקדמת ספר היד. 37. שער מ"ט פרק ב'. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר לכהנ"ל מלשון אדנ"ע בעצמו (תור"א פ' ח"ש) ובביאור הצ"צ לשם (נדפס בתור"א קה"ת בהוספה)". 39. ראה הוספה (הודפס בספר "שיעורים בספר התניא"). 40. יז, א (בהקדמה - פתח אליהו).

15 ושלום עליהם הענין של "עץ הדעת טוב ורע". אלא, כפי שיסביר
16 להלן, כך הדבר מצד עצם הענין של "מלכות דאצילות" כפי
17 שהיא ב"אצילות", ומצד עצם הענין של הלכות התורה שהן
18 בבחינת "מלכות
19 דאצילות", אך כפי שזה
20 בא לאחר מכן
21 בהתלבשות, הרי שלא רק
22 ההלכות של התורה באו
23 בהתלבשות בעולמות,
24 בהם יכול להיות עליהן
25 העלם והסתר, כִּי־אם גם "מלכות דאצילות" כפי שהיא באה
26 בהתלבשות — אלא גם היא נקראת "עץ הדעת טוב ורע", מצד
27 ההתלבשות בקליפת "נוגה" הכלולה מטוב ורע, וזאת — כדי לברר
28 ביוררים (לברר את הטוב מן הרע).

אגרת הקדש

פה ותורה שבע"פ קרינן לה ובאצי' איהו וגרמוהי חד
בהון דהיינו שאור א"ס ב"ה מתייחד באצילות בתכלית
היחוד שהוא ורצונו וחכמתו המלוכשים בדבורו שנקרא
מלכות הכל אחד:

1 שְׁבַע־לִפְהָ קְרִינָן לָהּ, — אנו קוראים לה, ובאצילות איהו —
2 הוא, אור אִין־סוף, וְגִרְמוֹהִי — הכלים והמדות שלו (הנקראים
3 "גרמוהי"), חַד בְּהוֹן, — הם דבר אחד בהם, דְּהִינּוּ שְׁאוּר
4 אִין־סוּף בְּרוּךְ־הוּא
5 מְתִיחַד בְּאִצִּילוֹת
6 בְּתַכְלִית הַיְחוּד, שְׁהוּא
7 וּרְצוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ
8 הַמְלֻכְשִׁים בְּדַבְּרוֹ
9 שְׁנֶקְרָא "מַלְכוּת" — הַכֹּל
10 אֶחָד: — דבר אחד, הרי
11 ששם לא שייך לומר הענין של "עץ הדעת טוב ורע"; אלא זה
12 תכלית היחוד של אלקות, כך ההלכות של תורה שבעל־פה
13 מהמשניות, הברייתות והפוסקים שהן בחינת "מלכות דאצילות",
14 הן באופן היחוד של "מלכות דאצילות", ולא שייך לומר חס-

41. ראה לעיל ריש ס"כ.

המשך ביאור למסכת עירובין ליום ראשון עמ' א

31 עוד שנינו בברייתא: וְאִין שְׁנִים שְׁעִירָבוּ נִתְּנִין רְשׁוֹתָן לְשָׁנִים שְׁלֹא
32 עִירְבוּ. שואלת הגמרא: הָא תוּ לָמָּה לִי — מדוע הוצרכה הברייתא
33 לחזור ולהשמיע לנו דין זה, הרי פשוט שהשנים שלא עירבו
34 אוסרים זה על זה. משיבה הגמרא: לֹא צָרִיכָא, אלא באופן דְּבִטּוּל
35 לִיה חַד מִיַּצִּיחוֹ לְחֻכְמָה — שחזר אחד מאותם שלא עירבו וביטל
36 רשותו לחבירו שלא עירב, שבאופן זה, מְהוּ דְּתִימָא, לְשִׁתְּרִי לִיה —
37 שיותר השימוש בחצר לאותו יחיד שכולם ביטלו לו רשותם. קָא
38 מְשַׁמַּע לָן הַבְרִייתָא, כִּיּוֹן דְּקַעֲדִינָא דְּבִטּוּל — שבזמן שהמערבים
39 ביטלו רשותם לשנים שלא עירבו, לֹא הָוָה לִיה שְׁרִיטָא בְּהָא חֲצֵר
40 — לא הותרה לו ההוצאה לחצר, שהרי עדיין חבירו שלא עירב
41 ולא ביטל רשותו אוסר עליו, ולכן לא קנה את רשות המבטלים
42 בחצר, משום כך, לֹא מוֹעִיל מַה שְׁחִזְרוּ וּמִבְטֵל, כיון שאינו יכול
43 להקנות רשות שלא זכה בה.
44 עוד שנינו בברייתא: וְאִין שְׁנִים שְׁלֹא עִירְבוּ נִתְּנִין רְשׁוֹתָן לְשָׁנִים
45 שְׁלֹא עִירְבוּ. שואלת הגמרא: הָא תוּ לָמָּה לִי, הרי דין זה כבר נלמד
46 ממה ששנינו ששנים שעירבו לא יבטלו רשותם לשנים שלא
47 עירבו, שטעם אחד לשניהם. משיבה הגמרא: לֹא צָרִיכָא, אלא
48 באופן דְּאִתְּרִי הַמְבַטְלִים לאחד מאלו שלא עירבו, כִּי רְשׁוֹתָן עַל
49 מְנָת שְׁתּוּכָל לְהַקְנוֹת רְשׁוֹת זו לאחרים, שבאופן זה היה עולה
50 בדעתנו לומר שמניחו להשליח להקנות לחבירו, ויוכל לבטל גם
51 את הרשות שקיבל מהם אף על פי שלא הותר לו עצמו להשתמש
52 בחצר בשעה שביטלו לו. לְכָךְ הַשְׁמִיעָה לָנוּ הַבְרִייתָא שֶׁאֵף בִּאֲפֻן
53 זֶה לֹא יוֹעִיל הַבִּטּוּל.
54 הגמרא מוסיפה לדון בדיני ביטול רשות בחצר שאינה מעורבת:
55 בְּעָא מִיַּנְיָה וְ—שאלו רָבָא מְרַב נַחֲמָן, אדם שיוֹרֵשׁ את רשות אביו
56 שמת בשבת, והאב לא עירב ולא ביטל רשותו, מְהוּ שְׁיִבְכַּל רְשׁוֹת
57 — האם יורש זה יכול לבטל את אותה הרשות ובכך להתיר את
58 ההוצאה לחצר, או שאינו יכול לבטל ונאסרו בני החצר בשימוש
59 בחצר.

1 שְׁעִירָבוּ אוּ לְאֶחָד שְׁלֹא עִירְבּוּ. שואלת הגמרא: לָמָּה לִי — מדוע
2 הוצרכה הברייתא לחזור וללמד דין 'אחד שלא עירב', הרי אין
3 חילוק בינו לבין שנים שעירבו. משיבה הגמרא: מְהוּ דְּתִימָא, הִנֵּי
4 מִיַּלִּי שְׁנִיתָן לְבִטּוּל לְשָׁנִים שְׁעִירָבוּ, הוּא הִיכָא וְ—במקום דְּמִקְצָתָן
5 שֶׁל בְּנֵי הַחֲצֵר עִירְבוּ וּמִקְצָתָן לֹא עִירְבוּ, שבוזה נעשה עירוב, ואלו
6 שלא עירבו מבטלים רשותן לאלו שעירבו, אֲכָל הִיכָא דְּכּוּלָּן
7 וְ—שכל בני החצר לא עִירְבוּ, לִקְנִסִּינָהוּ — יש לקנוס אותם שלא
8 יוכלו לבטל רשותם, כִּי שְׁלֹא תִשְׁתַּכַּח תּוֹרַת עִירּוֹב מִבְּנֵי הַחֲצֵר עַל
9 יְדֵי שִׁסְמֻכּוֹ כֹּל שַׁבָּת עַל בִּטּוּל הַרְשׁוֹת וְלֹא יַעֲרְבוּ יוֹתֵר, ובניהם
10 הַקְטָנִים לֹא יֵרְאוּ אֶת עִירּוֹב הַחֲצֵרוֹת וְלֹא יִלְמְדוּ שְׁצָרִיךְ לַעֲרֹב. קָא
11 מְשַׁמַּע לָן הַבְרִייתָא שֶׁאֵף בִּאֲפֻן זֶה נִיתָן לְבִטּוּל.
12 עוד שנינו בברייתא: אֲכָל אִין אֶחָד שְׁעִירָב נִתְּנָה רְשׁוֹתוֹ לְאֶחָד שְׁלֹא
13 עִירְבּ. ומבארת הגמרא: לְאֶפְרִי הַסּוֹבֵר שֶׁהַמְבַטֵּל רְשׁוֹתוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ
14 לְבַטֵּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְמַה שְׁשֵׁנִינוּ 'לאחד שעירב' הֵינּוּ לֵאמֹר
15 מִשְׁנִים שְׁעִירָבוּ, חוּר הַתָּנָא וְלִימְדֵנוּ שֶׁאֶחָד מִשְׁנִים שְׁעִירָבוּ אֵינוֹ
16 מְבַטֵּל רְשׁוֹתוֹ לֵאמֹר שֶׁלֹּא עִירְבּ, עַל אֵף שֶׁפְּשׁוּט שֶׁלֹּא יוֹעִיל
17 הַבִּטּוּל מֵאַחֵר וְיֵשׁ אִדָּם נֹסֵף שְׁעִירָב וְאֵינוֹ מְבַטֵּל רְשׁוֹתוֹ, וְנִמְצָא
18 שֶׁאוֹסֵר אֶת הַשִּׁמּוּשׁ בַּחֲצֵר, מִשּׁוּם דְּתָנָא דִּין זֶה בְּסִיפָא לְגַלְיָי עַל
19 הַרִישָׁא, וְהֵינּוּ, כִּשְׁם שֶׁבִּדִּין זֶה נִקְטָה הַבְרִייתָא לְשׁוֹן 'אחד שעירב'
20 עַל אֵף שֶׁבּוֹדָאֵי שְׁנֵי הָאֻנְשִׁים שְׁעִירָבוּ עִדִּין חַיִּים, שְׁהָרִי אִם הָאֶחָד
21 מֵת הֲשֵׁנִי יוֹכֵל לְבַטֵּל רְשׁוֹתוֹ לְאַחֵר שֶׁלֹּא עִירְבּ וְיוֹעִיל הַבִּטּוּל, וְעַל
22 כְּרַחֲךָ יֵשׁ לְבֹאֵר שֶׁאֶחָד שְׁעִירָב הֵינּוּ אֶחָד מִשְׁנִים שְׁעִירָבוּ, כִּי יֵשׁ
23 לֹמֵר גַּם בְּתַחֲלִיל דְּבִרֵּי הַבְרִייתָא שֶׁאֶחָד שֶׁלֹּא עִירְבּ מְבַטֵּל לֵאמֹר
24 שְׁעִירָב, הֵינּוּ שֶׁמְבַטֵּל לֵאמֹר מִשְׁנִים שְׁעִירָבוּ. וְאֵילוּ לְרַבָּה הַסּוֹבֵר
25 שׁוּחַ שֶׁלֹּא עִירְבּ צָרִיךְ לְבַטֵּל רְשׁוֹתוֹ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְהַעֲמִיד אֶת
26 תַּחֲלִיל הַבְרִייתָא בִּאֲפֻן שְׁעִירָבוּ שְׁנִים וּמֵת אֶחָד מֵהֶם, אֲכָן אִין
27 חִידוּשׁ בִּדִּין זֶה שְׁהָרִי יֵשׁ אִדָּם נֹסֵף שֶׁאוֹסֵר, וּמִכָּל מְקוֹם, אִיִּידִי
28 וְ—[אגב] דְּתָנָא בְּרִישָׁא דֵּינוּ שֶׁל אֶחָד שֶׁלֹּא עִירְבּ שֶׁמְבַטֵּל רְשׁוֹתוֹ
29 לְאֵלּוּ שְׁעִירָבוּ, תָּנָא נִמְי בְּסִיפָא אֶת הַדִּין לְהִפְךָ, שֶׁלֹּא מוֹעִיל
30 שֶׁאֶחָד מֵאֵלּוּ שְׁעִירָבוּ יְבַטֵּל רְשׁוֹתוֹ לִזֶּה שֶׁלֹּא עִירְבּ.

יום ראשון

יום ששי

ל תשרי, א דר"ח

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, ששי עם פירש"י.

תהלים: קמה'קנ.

תניא: והנה נפש . . . 280 בלא דבור.

הלל: כּוּפְּלִין "הוֹדּוּ לַה'" אַחַר כָּל אֶחָד מֵהֶג' פְּסוּקִים "יֹאמַר נָא", וְגַם כְּשֶׁמִּתְפַּלְּלִים בְּיַחֲד. -
 "וְאַבְרָהָם זָקֵן גו' וְבָרְיָה יִשְׁמְרֵנִי כו'" - ג' פְּעָמִים.

יום שני

שבת

א חשוון, שר"ח

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, שביעי עם פירש"י.

תהלים: א-ט.

תניא: והנה זלעז"ז . . . המעלות.

בַּמִּנְחָה - וְכֵן בְּשָׁנִי וְחֲמִישִׁי דְּשַׁבּוּעַ הֵבֵא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה - קוֹרִין לְיִשְׂרָאֵל מִפְּסוּק וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם גו'.
 כְּבוֹד קִדְּשַׁת אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] אָמַר לְאַחַד עַל יַחֲדוּת: מֵאִז שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ
 הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עֲלִי-הַשְּׁלוֹם "לֵךְ-לָךְ מֵאַרְצְךָ גו'" וּכְתִיב "וַיִּסַּע אַבְרָם הַלּוֹךְ וַנִּסְוֶע הַנִּגְבָּה",
 הִתְחַל סוּד הַבְּרוּרִים. וְעַל פִּי גִזְרַת הַהִשְׁנָחָה הַעֲלִינָה הָאָדָם הוֹלֵךְ לְמִסְעָיו בְּמָקוֹם אֲשֶׁר הִנִּיצוּצוֹת
 הַצְרִיכִים לְהִתְבָּרַר עַל-יְדוּ מַחֲכִים לְגַאֲלָתָם.

הַצְדִּיקִים שֶׁהֵם בְּעָלֵי רִאיוֹה, רֹאִים הֵם בְּאִיזָה מָקוֹם הַבְּרוּרִים שֶׁלֵּהֶם מַחֲכִים לָהֶם וְהוֹלְכִים
 שָׁמָּה בְּעֶצְמָם. וְעַמָּא דְּבַר [=וְהַאֲנָשִׁים חוּץ מֵהֶם], הֵנָּה עֵילַת כָּל הָעֲלוֹת וְסִבַּת כָּל הַסִּבּוֹת מְסִבָּב
 כִּמְהָ עֲלוֹת וְסִבּוֹת שֶׁיָּבֹאוּ לְמָקוֹם הַהוּא, אֲשֶׁר שָׁם הִטְלָה עֲלֵיהֶם הָעֲבוּדָה בְּעֲבוּדַת הַבְּרוּרִים.

יום שלישי

יום ראשון

ב חשוון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ואחר . . . קמא טובא.

מְשִׁיחַת אַאמו"ר מוצש"ק לך לך תרנ"א: אין די ערשטע יאָהרען פון זיינע נשיאות
 האָט דער אלטער רבי געזאָגט ברבים "מען בעדארף לעבן מיט דער צייט". דורך זיין
 ברודער מהרי"ל האָבען זקני החסידים אויסגעפונען, אז דער רבי מיינט אז מ'דארף
 לעבען מיט דער פרשת השבוע און פרשת היום פון דער סדרה פון דער וואָך. ניט
 נאָר לערנען די פרשת השבוע יעדען טאָג, נאָר לעבען מיט איר.

מְשִׁיחַת אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] מוֹצָאֵי שַׁבַּת קִדְּשׁ לָךְ לָךְ תַּרְנ"א: בְּשָׁנוֹת נְשִׂאוֹתוֹ
 הָרִאשׁוֹנוֹת אָמַר רַבְּנוּ הַזָּקֵן בְּרַבִּים "יֵישׁ לַחֲיוֹת עִם הַזְּמָן". בְּאַמְצָעוֹת אַחֲיו מְהִר"ל [=מורנו הרב
 יְהוֹדָה לִיב] בָּרוּר זָקֵן הַחֲסִידִים, שְׁכֻנַּת הַרְבֵּי הָיָא שֵׁישׁ 'לַחֲיוֹת' עִם פְּרֶשֶׁת הַשְּׁבִיעַ וּפְרֶשֶׁת הַיּוֹם
 מִפְּרֶשֶׁת הַשְּׁבִיעַ. לֹא רַק לְלַמֵּד אֶת פְּרֶשֶׁת הַשְּׁבִיעַ כָּל יוֹם, אֲלָא 'לַחֲיוֹת' עִמָּה.

יום רביעי	יום שני	ג חשוון	ה'תש"ד
-----------	---------	---------	--------

שיעורים. חומש: לך לך, שני עם פירש"י.
תהלים: יח"כב.
תניא: וכמדומה . . . קמב אמרי פי.

(המשך שיחת הנ"ל): בראשית איז א פרייליכע סדרה, אפילו דער סוף איז ניט גאָר אזוי געשמאַק. נח איז דער מבול, אָבער א פרייליכער סוף וואָך – געבאָרען געוואָרען אברהם אבינו. די אמת פרייליכע וואָך איז פרשת לך לך, אלע טעג פון דער וואָך לעבט מען מיט אברהם אבינו, דער ערשטער וועלכער האָט זיך מוסר נפש געווען אויף מפרסם זיין ג–טליכקייט אויף דער וועלט, און זיין מסירת נפש האָט אברהם אבינו איבערגעגעבען בירושה צו אלע אידען.

(המשך שיחה הנ"ל) : בראשית היא פְּרִשָּׁה שְׁמִיחָה, לְמִרּוֹת שְׁהִסּוֹף אֵינוֹ כָּל כָּף נָעִים; נח הוא המבול, אף סוף שבוע שְׂמִיחָה – אַבְרָהָם אָבִינוּ נולד; הַשְּׁבוּעַ הַשְּׁמִיחָה בְּאֵמֶת הוּא פְּרִשַׁת "לך לך". כָּל יְמֵוֹת הַשְּׁבוּעַ 'חַיִּים' עִם אַבְרָהָם אָבִינוּ, הָרִאשׁוֹן שֶׁמָּסַר נַפְשׁוֹ עַל פְּרִסּוֹם אֱלֻקוֹת בְּעוֹלָם. וְאַתְּ מְסִירוֹת הַנַּפֶּשׁ שֶׁלוֹ הוֹרִישׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ בִּירוֹשָׁה לְכָל הַיְּהוּדִים.

יום חמישי	יום שלישי	ד חשוון	ה'תש"ד
-----------	-----------	---------	--------

שיעורים. חומש: לך לך, שלישי עם פירש"י.
תהלים: כג"כח.
תניא: כו. בר"מ . . . 284 ע"כ בר"מ.

למוד התורה בכל יום יום נוגע בנפשות ממש. לא לבד בנפש הלומד, כִּי־אם גם בנפשות בני ביתו, שאז אֵוִיר הַבֵּית הוּא אֵוִיר תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם.

יום שישי	יום רביעי	ה חשוון	ה'תש"ד
----------	-----------	---------	--------

שיעורים. חומש: לך לך, רביעי עם פירש"י.
תהלים: כט"לד.
תניא: והנה המובן . . . קמג בלבד.

יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁלוּ לְכוֹכְבִּים הַמִּתְנוֹצְצִים בְּשָׁמַי רָקִיעַ, אֲשֶׁר לְאוֹרָם לֹא יִתְּעָה גַם הַהוֹלֵךְ בְּמַחְשָׁבֵי הַלֵּילָה.
כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ וּבֵין אִשָּׁה, יֵשׁ בּוֹ דֵּי כַח מוֹסְרֵי וְרוֹחָנִי, לְהַשְׁפִּיעַ לְהַעֲמִיד גַּם אֶת מַפְיָרְיוֹ וּמִידְעָיו בְּקֶרֶן אוֹרָה.

שבת קודש	יום חמישי	ו חשוון	ה'תש"ד
----------	-----------	---------	--------

שיעורים. חומש: לך לך, חמישי עם פירש"י.
תהלים: לה"לח.
תניא: ועוד יש . . . 286 בהסתר כו'.

כשרצה רבינו הזקן לברך את ר' יקותיאל ליעפלער בעשירות, אמר שאינו חפץ בזה, שלא תטרידו העשירות מלימוד החסידות והתעסקות בעבודה. וכשרצה לברכו באריכות ימים אמר: אבער ניט מיט פויערשע יאָהרען, וואָס עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו, מען זעהט ניט קיין ג–טליכקייט און מען הערט ניט קיין ג–טליכקייט.

כְּשֶׁרָצָה רַבְּנֵנוּ הִזְקֵן לְכַרֵּךְ אֶת ר' יְקוֹתִיָּאל לִיעֲפֹלֶעַר בְּעִשְׂרֵינָה, אָמַר שְׂאִינוּ חָפֵץ בָּהּ, שְׁלֹא תִטְרִידוּ הָעִשְׂרִינָה מִלְּמוֹד הַחֲסִידוֹת וְהַתַּעֲסָקוֹת בְּעִבּוּדָהּ. וְכִשְׁרָצָה לְכַרֵּכוֹ בְּאַרְיִכּוֹת יָמִים אָמַר: אַךְ לֹא בְּחַיִּי אֶכֶר שְׁ"עֵינִים לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ, אֲזַנִּים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ, לֹא רוֹאִים אֱלָקוֹת וְלֹא שׁוֹמְעִים אֱלָקוֹת.

המשך ביאור למסכת עירובין ליום שלישי עמ' ב

דברי רב הסובר שמקום הפת גורם, שאם כדבריו, הלא אף
שהאחים ישנים בבתיהם, מכל מקום היה לנו להחשיבם כאחד
מחמת שכולם אוכלים בבית אביהם, ואילו המשנה החשיבה
אותם כחלוקים.
דוחה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֵין מִהִמְשָׁנָה פִּירְכָא עַל
שִׁיטְתִּי, לִפִּי שְׂאִינָה עוֹסֶקֶת בְּאִחִים שֶׁאֵבְלוּ בְּבֵית אֲבִיהֶם עַל
שׁוֹלְחָנוּ מִמֶּשׁ, שֶׁאֵילוּ כֵּן דִּי הִיָּה בְּעִירּוֹב אֶחָד לְכוּלָּם אִף שִׁישִׁים
בְּבִתְהֶם, מִפְּנֵי שֶׁמִּקּוֹם הַפֶּת גּוֹרֵם. אֲלֵא בְּמִקְבְּלֵי פֶרֶס שָׁנוּ – מִשְׁנַתָּנו
עוֹסֶקֶת בְּאוֹפֵן שְׂדֵי מִקְבְּלִים מֵאֲבִיהֶם מִזֶּה אוּ מֵעוֹת לִקְנוֹתוֹ
וְאוֹכְלִים בְּבִיתָם, וְנִמְצָא שְׂבִית אֲבִיהֶם אֵינוּ מִקּוֹם פֶּת גָּמוּר, וְכִיּוֹן
שִׁחְלוּקִים בְּמִקּוֹם אֲכִילָתָם בְּפוֹעַל וּבְמִקּוֹם הַלִּינָה, כְּשִׁמּוּלִיכִים
עִירּוֹב לִמְקוֹם אַחֵר צָרִיךְ עִירּוֹב לְכָל אֶחָד.
הַגְּמָרָא מְבַאֵר אֶת מַחְלּוֹקֶת רַב וּשְׁמוּאֵל שֶׁנִּזְכָּרָה לַעֲלִי, וְתוֹחִילָה
מִבִּיבָא בְּרִייתָא, שֶׁעֲלִיה נִסּוּבָה מִחְלּוֹקָתָם: תֵּנוּ רַבָּנֵן, מִי שֵׁשׁ לוֹ
בֵּית שְׁעָרִי – בֵּית קֶטַן לִפְנֵי שַׁעַר הַחֲצֵר אוּ מִבְּנִינִים אוּ מִבְּחוּץ,
שְׁעוּבִירִים דְּרָכוּ לַחֲצֵר, וְשׁוֹמֵר הַפֶּתַח יוֹשֵׁב שָׁם, אוּ אֶבְכֶּדְרָה
וּ–מִקּוֹם לִפְנֵי הַבֵּית הַמוֹקֵף מַחֲצִיזָה מִשְׁלֹש צַדִּים וּמִקְוֶה
מִלְּמַעְלָה, וְנִבְנְסִים דְּרָכוּ לְבֵיתָהּ, וְכֵן מִי שֵׁשׁ לוֹ מִרְפֶּסֶת – בִּישׁ
עֲלֶיהָ אֲרוּכָה עִם כְּמָה חֲדָרִים, וּבְכָל חֹדֶר יֵשׁ דִּירוּן לַעֲצֻמוֹ וּפֶתַח
לַעֲצֻמוֹ, עוֹשִׂים מִרְפֶּסֶת אֲרוּכָה לִפְנֵי הַפֶּתַח כְּאוֹרֵךְ עֲלֶיהָ, וְכוּלָּם
עוֹלִים בְּכוּלָּם – מִדְּרָגוֹת אֶחָד לְמִרְפֶּסֶת, וְדִרְכָה נִבְנְסִים וְיוֹצִאִים
כוּלָּם] בְּחֶזֶק הַבֵּית, אִף עַל פִּי שֶׁדֶר בְּאוֹתוֹ בֵּית שַׁעַר אוּ אֲבִסְדֶּרָה
אוּ מִרְפֶּסֶת, תֵּרִי זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו – אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בַּעַל הַחֲצֵר
לְטַלֵּט מִבֵּיתוֹ לַחֲצֵר, לִפִּי שֶׁמִּקּוּמוֹת אֵלוֹ אֵינֶם דִּירָה. אִךְ אִם יֵשׁ
לוֹ בַּחֲצֵר חֲבִירוֹ (אֵת) בֵּית הַתֵּבָן – מִקּוֹם אוֹרֵצַר הַתֵּבָן, אוּ (וְאֵת) בֵּית
הַבֶּקֶר, אוּ בֵּית הַעֲצִים, וְכֵת הַאֲוִצְרוֹת לְאוֹרֵצַר יֵין, שֶׁמֶן וְתוֹבּוּאָה, אִף
שֶׁאֵינוֹ דֶּר שָׁם, תֵּרִי זֶה – בַּעַל בֵּית הַתֵּבָן אוּ שֶׁאֵר בְּתִים אֵלּוֹ אוֹסֵר
עָלָיו – עַל בַּעַל הַחֲצֵר לְטַלֵּט מִבֵּיתוֹ לַחֲצֵר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר, אֵינוֹ
אוֹסֵר אֱלָא מִקּוֹם דִּירָה בְּלֶבֶד, הֵייוֹן שֶׁרָק מִקּוֹם שֶׁאֵדָם דֶּר בּוֹ בְּגוֹפּוֹ
אוֹסֵר עַל שֶׁאֵר דִּירָה הַחֲצֵר, אִךְ בֵּית הַתֵּבָן וְשֶׁאֵר הַבְּתִים שֶׁנִּזְכָּרוּ
אֵינֶם אוֹסְרִים.
רַבִּי יְהוּדָה מְבִיא רֵאזִיה לְשִׁיטָתוֹ: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִעֲשֶׂה בֶּקֶן נִפְחָא,
שְׁתִּי לוֹ חֶמֶשׁ חֲצִירוֹת נִפְרָדוֹת כָּל אֶחָת בְּמִבּוֹי אַחֵר בְּעִיר אוֹשָׁא,
וּבִאֲחַת מִהֵן דֶּר וּבִשְׁאֵר הֵיוּ לוֹ בֵּית תֵּבָן וּבֵית עֲצִים וְכִיּוֹצֵא
בָּאֵלוֹ, וְכֵא מִעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, לְדַעַת בִּאִיזָה מִבּוֹי אוֹסֵר בֵּן נִפְחָא
עַל שֶׁאֵר בְּנֵי הַמִּבּוֹי אֶת הַטְּלָטוּל בֵּין הַחֲצִירוֹת, וְעֲלִיו לְהַשְׁתַּחֲפֵּה
בְּשִׂיתוֹף מִבּוּאוֹת, וְאָמְרוּ, אֵינוֹ אוֹסֵר אֱלָא בֵּית דִּירָה בְּלֶבֶד, וְלֹכֵךְ רַק
בְּמִבּוֹי שֶׁשֶׁם דִּירָתוֹ עֲלִיו לְתַת דְּבַר מֵאֲכָל לְשִׁיתוֹף מִבּוּאוֹת.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: בֵּית דִּירָה פֶּלְקָא דְּעֶתֶךְ – וְכִי עוֹלָה עַל דַּעֲתָךְ
שֶׁהִשְׁבּוּ הַחֲכָמִים שְׂבִית דִּירָה, אוֹסֵר, שֶׁמִּשְׁמַע שְׂבִית הָרָאזִי
לְדִירָה אוֹסֵר אִף שֶׁאֵין אָדָם דֶּר בּוֹ, הֲלֹא רַבִּי יְהוּדָה עֲצֻמוֹ אִמֵּר
שֶׁצָּרִיךְ 'מִקּוֹם דִּירָה' וּמִשְׁמַע שֶׁצָּרִיךְ לְגוֹר שֶׁם בְּפוֹעַל, וְכִיּוֹצֵא רַבִּי
יְהוּדָה מְבִיא מִמַּעֲשֶׂה זֶה רֵאזִיה לְשִׁיטָתוֹ. מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: אֱלָא
אֵימָא שֶׁכֵּךְ אִמְרוּ חֲכָמִים, אֵינוֹ אוֹסֵר אֲלֵא 'מִקּוֹם דִּירָה'.
עֵתָה מִבִּיבָא הַגְּמָרָא אֶת מַחְלּוֹקֶת רַב וּשְׁמוּאֵל, מִזֶּה 'מִקּוֹם דִּירָה'
שֶׁהוֹזִיךְ רַבִּי יְהוּדָה. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: מָא 'מִקּוֹם דִּירָה', כְּלוּמֹר,
אִיזָה מִשְׁמַע צָרִיךְ אָדָם לַעֲשׂוֹת בְּבִיתוֹ כְּדִי שִׁיחֲשֵׁב 'מִקּוֹם דִּירָה',
וְיִאסוּר עַל שֶׁאֵר בְּנֵי הַחֲצֵר. מִשִּׁבָּה הַגְּמָרָא: רַב אָמַר,

הַחֲמִשָּׁה שֶׁגָּבוּ עִירּוֹבָם גַּם כְּשֶׁבָאוּ לְעֶרֶב עִם אַחֲרִים, אִךְ זֶהוּ דְּרוּקָא
כְּשִׁמְנִיחִים אֶת הָעִירּוֹב אֲצֵלָם, שֶׁאֵז הֵם נִחְשָׁבִים כְּאֶחָד וְדִי בְּעִירּוֹב
אֶחָד לְכוּלָּם, אֲבָל אִם הוֹלִיכּוּ עִירּוֹבָם לְמִקּוֹם אַחֵר, אֵינֶם נִחְשָׁבִים
מִחוּבְרִים וְצָרִיכִים עִירּוֹב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד.
עַל פִּי בִיבּוּרָה שֶׁל לִשּׁוֹן זֶה מִמַּחְלּוֹקֶת בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל, הַגְּמָרָא
שְׁבָה וְדוֹנָה בְּרִייתָא הָעוֹסֶקֶת בַּחֲמִשָּׁה שֶׁגָּבוּ אֶת עִירּוֹבָם. מִבְּרִית
הַגְּמָרָא לִפִּי לִשּׁוֹן זֶה: כְּמָאן אֱלָא הָא דְּתַנָּי, חֶמֶשׁ שָׁנוּ אֶת
עִירּוֹבָן, וְהוֹתֵרָה חֲצֵרָם, כְּשֶׁעִירְבוּ עִם חֲצִירוֹת אַחֲרוֹת, אִף שֶׁמּוֹלִיכִין
אֶת עִירּוֹבָן לְמִקּוֹם אַחֵר, כְּלוּמֹר לַחֲצֵר הָאֲחֵרָה, דִּי בְּעִירּוֹב אֶחָד
לְכוּלָּן, מִשִּׁבָּה הַגְּמָרָא: כְּמָאן, דִּילָא כְּדֵךְ – אֵינוֹ כֵּאף אֶחָד, שְׁדִירִי
לִפִּי הַלִּשּׁוֹן הַשֵּׁנִי, כְּשִׁמּוּלִיכִים אֶת הָעִירּוֹב לְמִקּוֹם אַחֵר אִף בֵּית
הַלֵּל מוֹדִים שֶׁצָּרִיכִים עִירּוֹב לְכָל אֶחָד.

משנה

משנה זו עוסקת בדיוורים המחוברים בחיבור מועט על ידי תשיש
משתותף בבית: האֵחָן שְׁתִּי אוֹכְלִין עַל שְׁלָחַן אֲבִיהֶם, וְיִשְׁנִים בְּבִתְהֶם
– כֹּל אֶחָד בְּבִית לַעֲצֻמוֹ, וְהֵיוּ בְּתִיָּה וּבֵית אֲבִיהֶם בַּחֲצֵר אֶחָת, וְיֵשׁ
בַּחֲצֵר מִלְּבָדָם דִּירִים נוֹסִפִּים בְּתִים מִשְׁלָהֶם, כֹּאשֶׁר בָּאִים
לַעֲשׂוֹת עִירּוֹב כְּדִי לְהַתִּיר בֵּין הַבְּתִים לַחֲצֵר, צָרִיכִין
הָאֵב אֲחֵרִים עִירּוֹב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כְּלוּמֹר, צָרִיךְ כָּל אֶחָד מֵהֶם
לְתַת פֶּת מִשְׁלוֹ לְעִירּוֹב כְּשֶׁאֵר דִּירֵי הַחֲצֵר, וְאֵינֶם נִחְשָׁבִים כְּאֶחָד,
עַל אִף שֶׁהִבְנִים מִחוּבְרִים לְאֲבִיהֶם בְּשֶׁל אֲכִילָתָם. וְטַעַם הַדְּבַר
יִתְבָּאֵר בַּגְּמָרָא. לִפְיָךְ – לִפִּי שֶׁהֵם נִחְשָׁבִים דִּירוֹרִים חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה,
אִם שְׂכָה אֶחָד מֵהֶם וְלֹא עִירָב – לֹא נִתֵּן פֶּת לְעִירּוֹב, הִרִי הוּא אוֹסֵר
עֲלֵיהֶם, וְכִדִּי שִׁיחִי מוֹתֵרִים בְּטַלְטוּל עַל יְדֵי הָעִירּוֹב שֶׁעָשׂוּ, הוּא
מְכַלֵּם אֶת רְשׁוֹתוֹ לְשֶׁאֵר בְּנֵי הַחֲצֵר, וְאֵז כָּל הַחֲצֵר רְשׁוֹת אֶחָת
וּמוֹתֵרִים בְּטַלְטוּל.
הַמִּשְׁנָה מְבַאֵר, שֶׁמִּכָּל מִקּוֹם הַחִיבּוּר בֵּין הָאֵב לְאֲחִים בֶּכֶךְ
שֶׁאוֹכְלִים עַל שׁוֹלְחָנוֹ, מוֹעִיל לָהֶם: אֵימָתִי הָאֵב וְהָאֲחִים צָרִיכִים
עִירּוֹב לְכָל אֶחָד, בְּזֶמַן שֶׁמּוֹלִיכִין עִירּוֹבָן לְמִקּוֹם אַחֵר – בְּאֶחָד מִשְׁאֵר
בְּתֵי הַחֲצֵר. אֲבָל אִם הִיָּה הָעִירּוֹב שֶׁל כָּל הַחֲצֵר כָּאֵצְלָן – שֶׁהוֹנַח
בְּבֵית אֲבִיהֶם, אִזּוֹ בְּאוֹפֵן שְׂאִין עֲמָהּ – עִם הָאֵב וְהָאֲחִים] דִּירוּן
נוֹסִפִּים בְּחֶזֶק, בְּשֵׁנִי אוֹפֵנִים אֵלּוֹ אֵינֶן צָרִיכִין לְעֶרֶב, שֶׁלַּעֲנֵן זֶה
מוֹעִיל הַחִיבּוּר הַמוֹעֵט שֶׁבִּינֵיהֶם בֶּכֶךְ שֶׁאוֹכְלִים מֵאֲבִיהֶם,
לְהַשְׁבִּיבָם מִחוּבְרִים.

גמרא

בסמוך נחלקו רב ושמאל במי שאוכל בחצר אחת וישן באחרת,
היכן עיקר דירתו. לדעת רב, מקום הפת הוא העיקר וכלומר,
מקום האכילה, ועל כן אוסר על בני החצר שאוכל בה, ולדעת
שמאל, מקום לינתו הוא העיקר, ועל כן אוסר על בני החצר
שישן בה. הגמרא רוצה להוכיח ממשנתנו לגבי מחלוקת זו: שְׁמַעְתָּ
מִיָּה מִדִּין שֶׁמּוֹלִיכִין עִירּוֹבָן שְׁבִמְשַׁנְתָּנוּ, שֶׁמִּקּוֹם לִיָּה הוּא הַגּוֹרֵם
לְאָסוּר עַל בְּנֵי הַחֲצֵר וְלִחְיִיב לְעֶרֶב עִמּוֹ, שֶׁשֶׁם הוּא עִיקַר דִּירָתָהּ
הָאֵדָם, וְלֹכֵךְ נִקְטָה מִשְׁנַתָּנוּ שֶׁהָאֲחִים יִשְׁנִים בְּבִתְהֶם, שֶׁמִּחֲמַת כֵּן
צָרִיכִים עִירּוֹב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּמוֹלִיכִים עִירּוֹבָם לְמִקּוֹם אַחֵר. אִךְ
אִם הֵיוּ יִשְׁנִים בְּבֵית אֲבִיהֶם, הִרִי הֵם כְּדִרִים בְּבִיתוֹ, וְלֹא הֵיוּ
מִבִּיבָאִים עִירּוֹב לַעֲצֻמָּם אֲלֵא רַק אֲבִיהֶם. וְיֵשׁ מִמִּשְׁנַתָּנוּ פִּירְכָא עַל

האם תמיד 'כל המוסיף גורע'? יום ראשון ל' תשרי ה'תשפ"א

לשחיטת המיעוט ואין בכוחה לפסול (אמרי משה סי' ב, סק"ג). ולהלכה: ב'שלחן ערוך' (יור"ד סי' כג ס"ה) נפסק כדעת הרמב"ם, שאין השהייה פוסלת לאחר ששחט את הרוב, אך כתב שלכתחילה יש לחשוש לדעת רש"י ולהימנע מלעשות כן. ואילו הרמ"א (שם) כתב שהמנהג להחמיר אפילו בדיעבד ולהטריף את הבהמה.

ויש שלמדו מכאן לכל מצוה שנאמר בה שיעור, שאם הוסיף על השיעור נחשבת ההוספה כחלק מהמצוה ועליה להיעשות בהכשר (לדעת רש"י), ואם נעשתה בפסול היא פוסלת הכל. ולדוגמא: אם רצונות התפילין ארוכות יותר מהשיעור הנצרך - האם חובה להקפיד שיהיו שחורות לכל אורכן או די בכך שנשאר בהן חלק כשיעור הצבוע בשחור, למרות שהצבע התקלף משאר הרצועה? ויתכן כי הדבר תלוי במחלוקת רש"י והרמב"ם, ולדעת רש"י יש להקפיד גם על שחורות של החלק הנוסף על השיעור, כשם שבשחיטה גם המיעוט שאינו צריך להישחט, אם נשחט שלא כדין - פוסל (ראו ביאור הלכה אור"ח סי' לג ס"ג. קובץ פעמי יעקב סד, עמ' ס ואילך).

הלכות שחיטה פרק ג, הלכה ה: שְחַט רב אֶחָד בְּעוֹף, או רב הַשָּׁנִים בְּבִהֶמָה - אֵף עַל פִּי שְׁשֻׁהָ חֲצִי הַיּוֹם, וְחֹזֵר וְגָמַר חֲתִיכַת הַסִּימָנִין - הָרִי זֶה מִתְּרֵת; מֵאַחֵר שְׁנִשְׁחַט בָּהּ בְּשִׁעוֹר, הָרִי זֶה כְּמַחֲתָךְ בְּשִׁר הַשְּׁחוּטָה.

בהלכה זו נחלקו רש"י והרמב"ם: לדעת רש"י, כל הפסק בשחיטה פוסל ואף אם נעשה בחלקו האחרון של הסימן, אך לדעת הרמב"ם, מאחר שדי לשחוט את רוב הסימן, נמצא שמשעה שנשחט רובו נחשבת כבר הבהמה כשחוטה, וחיתוך שאר הסימן נחשב כ'מחתך בשר השחוטה' ואין בו כל דיני שחיטה.

וביאור המחלוקת:

לדעת רש"י, חיוב השחיטה חל על כל הסימן, אלא שכאשר נשחט רובו, מדין 'רובו ככולו' הרי זה נחשב כאילו גם המיעוט נשחט כהלכה, אך אם נעשתה בו פעולת שחיטה 2109 (כגון ששהה באמצע) הרי היא פוסלת.

אך הרמב"ם סובר כי מאחר שברגע שנשחט הרוב חל היתר על הבהמה מדין 'רובו ככולו', שוב אין כל משמעות

לחי העליון ולחי התחתון יום שני א' חשוון ה'תשפ"א

לבאר את שיטתו כי הלחי העליון חיוני לתהליך הנשימה, כי בהיעדרו יכנס האוויר הצונן לתוך הריאה והיא תתקרב והבהמה תמות. וכלל בדיניו שכל שאינה יכולה לחיות, הרי היא טריפה.

והרשב"א (תורת הבית הלכות טריפות מב"א) כתב שנראים דברי הרמב"ם, אך עדיין יש לתמוה מדוע לא נזכר דין זה במשנה המונה את כל הטריפות? ומבאר הרבי:

יש שני סוגי טריפות: (א) מום בגוף הבהמה שהוא עצמו גורם שתמות. (ב) מום המהווה סיבה לדבר אחר שמחמתו תמות.

ובמשנה נימנו רק הטריפות מהסוג הראשון – שהם עצמם גורמים למיתה, אך נטילת הלחי העליון אינה גורמת למיתה מצד עצמה אלא מחמת כניסת אויר קר לריאה (כי כתוצאה מנטילת הלחי נעשה פי הקנה מגולה) ולכן אינה נמנית במשנה.

(תורת מנחם ושמחה ה' ע' 2654)

הלכות שחיטה פרק ה, הלכה כג: לַחֵי הָעֲלִיּוֹן שְׁנִיטָה, טְרֵפָה; אֲבָל אִם נִטַּל הַתַּחְתּוֹן... הָרִי זֶה מִתְּרֵת.

במשנה (חולין נד, א) נאמר שאם ניטל הלחי התחתון של הבהמה (חלקו התחתון של הלחי שבו קבועות השיניים) - כשרה, אך דין הלחי העליון לא התפרש במשנה, והרמב"ם כותב שניטל העליון טריפה.

ועל כך כתבו לרמב"ם חכמי לוניל (מובא ב'כסף משנה' כאן): "אנו בעניינתנו לא שמענו עד היום הזה" דין זה שאם ניטל לחי העליון טריפה. ולשיטתם כוונת המשנה לחדש ש'אפילו אם ניטל לחי התחתון כשרה, אע"פ שבו תלויים סימני השחיטה וכל-שכן אם ניטל העליון כשרה.

וכן תמה ה'טור' (י"ד סי' לג) על הרמב"ם, היאך הוסיף מדעתו על הטריפות, והרי המשנה פירטה את כל סוגי הטריפות ולא הזכירה ניטל לחי העליון!

אמנם בתשובתו לחכמי לוניל (מובא בכס"מ) האריך הרמב"ם

בדיקת טריפות ותולעים יום שלישי ב' חשוון ה'תשפ"א

בהמה שנשחטה שמה היא טריפה, משום שרוב הבהמות כשרות (חולין יא, ב). ועל כך מוסיף כאן הרמב"ם שמכל-מקום "המנהג הפשוט בישראל" לבדוק את הריאה, ומשמע מדבריו שאין זה חיוב (גם לא מדרבנן) אלא מנהג בלבד (כס"מ), כי מן הדין אפשר להסתמך על הרוב ואין צריך לברר גם כאשר

הלכות שחיטה פרק יא, הלכה ז: וְאִם עַל פִּי שְׁאִלּוֹ הֵן הַדְּבָרִים הַנִּרְאִין מִדְּבָרֵי חֲכָמֵי תַלְמוּד, הַמְּנַהֵג הַפְּשׁוּט בִּישְׂרָאֵל כִּךְ הוּא... קוֹרְעִין אֶת הַטְּרֵפֶשׁ שָׁל כְּבֵד, וּבּוֹדְקִין אֶת הָרֵאָה בְּמִקְוָהָ.

לעיל (הלכה ג) כתב הרמב"ם שמן הדין אין צריך לבדוק

ניתן לעשות זאת.

ולכן חייבים לברר זאת מעיקר הדין, ואילו מיעוט הטריפות אינו מצוי ולכן מן הדין ניתן לסמוך על הרוב אף כשאפשר לברר.

ועוד יש לחלק, כי לגבי טריפות יש רוב מצד טבע הבהמות שנבראות בלא מום, אך לגבי הפירות אין הנידון על תחילת בריאתם, אלא שמא הגיעו אליהם תולעים אחר כך, ואמנם רוב הפירות אינם מתלעים, אך רוב זה אינו מוכרח מצד הטבע, ולכן יש בזה חובת בירור מן הדין.

(תורת הבירור, עמ' טז)

ולכאורה, דברים אלה סותרים לדברי הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ב ה"ט) לגבי חשש תולעים בפירות: "... כל מיני פירות שדרכן להתלעלע כשהן מחוברין, לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכו שמא יש בו תולעת", ומשמע מלשוננו שזהו חיוב, ואע"פ שרוב הפירות אינם מתולעים, מאחר וניתן לבדוק זאת אסור לאכלן ללא בדיקה. ויתכן לחלק בין שכיחות התולעים בפירות לשכיחות הטריפות בבהמות, שתולעים בפירות הם מיעוט מצוי יותר

אין דיחוי במצוות

יום רביעי ג' חשוון ה'תשפ"א

אבל לענין ברכה אין לברך על כיסוי זה כי שמא "יש דיחוי" ופטור מלכסות.

וגם ה'פרי חדש' (יור"ד סי' כח סק"א) כתב שהחיוב לכסות אם נדחתה מצוות הכיסוי (ע"י כיסוי הרוח) וחזר ונתגלה הדם, הוא רק מחמת הספק, ולכן "לענין ברכה הוי ליה ספק ברכות להקל ולא יברך".

אך ה"ט"ז (ארו"ח סי' תרמו סק"ו) כתב שאמנם רב ירמיה מסתפק (סוכה שם) האם יש דיחוי במצוות, אך רב פפא אינו מסתפק בזה אלא סובר שבוודאי אין דיחוי במצוות, וההלכה היא כהוראות של רב פפא ולא כספק של רב ירמיה. וכיון שאין דיחוי למצוות כיסוי הדם, הרי כשהדם מתגלה, חייב לכסותו ולברך עליו. וכך גם דעת ה'בית מאיר' (יור"ד שם). והוסיף שמלשון הרמב"ם שכתב "חזר ונתגלה... חייב לכסות" ולא פירש שלא יברך, משמע שלדעתו צריך לברך.

הלכות שחיטה פרק יד, הלכה ז: פתתו הרוח, אינו צריך לְכַסּוֹת; חזר ונתגלה אחר שפָּתַתו הרוח, חייב לְכַסּוֹת. "יש דיחוי בקדשים". כלומר, קרבן שנפסל שעה אחת, הרי הוא נדחה ושוב אינו חוזר להכשרו לעולם, אך לגבי מצוות כיסוי הדם, כאשר הרוח כיסתה את הדם (ולא נתקיימה מצוות כיסוי) אף שנתבטלה מצוות כיסוי הדם, אין אומרים שהדם שנתכסה נדחתה מצוות כיסוי כי 'אין דיחוי אצל מצוות'. וכאשר דם השחיטה חוזר ומתגלה, חייב לכסותו (חולין פו, א). וכתב ה'תבואות שור' (סי' כח סק"ז) שאין לברך על כיסוי זה, כי בכלל זה של 'אין דיחוי אצל מצוות' הגמרא (סוכה לג, א) מסתפקת האם כך הוא בתורת וודאי שאין דיחוי, ולכן חובה לכסות את הדם (שכיסתו הרוח) כשנתגלה, או שספק אם 'אין דיחוי במצוות' ורק מצד הספק צריך לכסות את הדם לאחר שחזר ונתגלה. ואם כן, לענין חיוב הכיסוי יש להחמיר,

האם מותר להגזים?

יום חמישי ד' חשוון ה'תשפ"א

בכך כל שקר (ראה ר"ן נדרים כד, ב. רמ"א יור"ד סי' רלו ס"ה וביאור הגר"א שם).

ואמרו חז"ל (חולין ז, ב) כי התורה עצמה דיברה ב'לשון הבאי', כמו שנאמר (דברים ט, א): "אתה עובר היום את הירדן לבוא לרשת גוים גדולים ועצומים ממך, ערים גדולות ובצורות בשמים". ומכאן שהתורה מדברת בלשון גוזמא המקובלת בין בני אדם.

ומזה למדו הפוסקים שמותר לכתחילה לדבר בלשון גוזמא ואין בזה חשש שקר (ראה ארוח משרים ט, יא). ויתירה מזו כתב השל"ה (הובא בבליה רבה ארו"ח סי' קנו ס"ב): "כשימכור אדם סחורתו לא ישבח אותה יותר מדאי", ומשמע שמותר להגזים מעט ואין בכך שקר כי זו הרגילות.

אך יש שכתבו כי ההיתר הוא דווקא אם ברור לשומע שמדובר בגוזמא, כמו בפסוק "ערים גדולות ובצורות בשמים", שברור לכל שאין הכוונה בשמים ממש אלא זו לשון של גובה וחוזק, אך אם השומע עלול לטעות ולהבין את הגוזמא בפשטות, אסור (ספר המספיק לר"א בן הרמב"ם ב עמ' טז).

הלכות שבועות פרק ג, הלכה ה: וְכֵן שְׁבוּעוֹת שֶׁל הַבַּיִת וְשֶׁל שְׁנֵה, שְׁמוֹר עֲלֶיהֶן. שְׁבוּעוֹת שֶׁל הַבַּיִת בִּיצֵד? כִּגוֹן שְׂרָאָה חִילוֹת גְּדוּלִים וְחֻמָּה גְּבוּהָה, וְנִשְׁבַּע 'שְׂרָאָתִי חֵיל פְּלוֹנִי הַמֶּלֶךְ, וְהֵם כִּיּוֹצֵא מִצְרַיִם, 'שְׂרָאָתִי חֻמַּת עִיר פְּלוֹנִית גְּבוּהָה עַד לְרִקְעִי, וְכִיּוֹצֵא בְּכָרִים אֵלוֹ.

מלשון הרמב"ם משמע שלכתחילה אסור להישבע 'שבועת הבאי' (בדרך גוזמא) אלא שאם עבר ונשבע, פטור, אך הראב"ד השיג על דבריו וכתב שהדבר מותר לכתחילה. ומבאר הרדב"ז כי מחלוקת זו נובעת ממחלוקת אחרת ביניהם: לדעת הרמב"ם (פ"ב הל' ב"ג) אין שבועה ללא הזכרת השם, ולכן לשיטתו לכתחילה אין להישבע שבועת הבאי שהרי הוא מוציא שם שמים לבטלה, ואילו לדעת הראב"ד (שם) שבועת ביטוי אינה צריכה הזכרת השם, ולכן היא מותרת לכתחילה שהרי אין כאן הזכרת שם שמים לבטלה.

ומדוע אין איסור בעצם ההגזמה (גם ללא הזכרת השם), הרי יש בה סטיה מן האמת? כי מאחר שדרך בני אדם לדבר לעיתים בלשון גוזמא, היא הופכת ללשון אמיתית כפי השפה המקובלת. ואם מקובל לכנות ציבור גדול כ'עולי מצרים', אין

יום שישי ה' חשוון ה'תשפ"א

אין שבועה חלה על שבועה

שנשבעה פעמיים אותה שבועה – אם הפר לה הבעל את השבועה הראשונה, אין השבועה השנייה חלה, כי הפרת הבעל עוקרת את השבועה רק מכאן ולהבא, וכיון שהשבועה השנייה לא חלה בשעה שנשבע ('אין שבועה חלה על שבועה'), אף עכשיו אינה חלה.

אך לדעת ה'בית הלוי' (ח"א סי' מוד) גם אם הבעל הפר את השבועה הראשונה של אשתו, חלה השבועה השנייה. וכמבואר בגמרא (יבמות לב, א) לגבי 'אין איסור חל על איסור' (שהוא יסוד הדין של 'אין שבועה חלה על שבועה'), שהאיסור השני אינו חל על האיסור הראשון רק לענין עונש, שהעובר על שני האיסורים נענש על האיסור הראשון בלבד, אבל האיסור השני חל לענין שנקרא רשע. ולפי זה יש לומר כי מאחר שגם לפני שהבעל הפר את השבועה הראשונה חלה השבועה השנייה (לענין איסור), היא ממשיכה לחול גם לאחר שהפר את השבועה הראשונה.

הלכות שבועות פרק ו, הלכה יז: אָמַר עַל כָּפָר זו: 'שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֶכְלֶנָה... וְנִשְׁאַל עַל שְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה וְהִתְרָה - הָרִי זֶה חַיִּב מִשּׁוּם שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה... אִם בֵּן, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ: 'אִין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה?' שָׁאם לֹא נִשְׁאַל וְאֶכְלָה - אִינוּ חַיִּב אֶלָּא אַחֵת.

אין שבועה חלה על שבועה ואם נשבע 'שלא אוכל היום' פעמיים 'אינו חייב אלא אחת'. ומכל מקום, אם נשאל לחכם על שבועה הראשונה והוא התיר אותה, חלה השבועה השנייה ונאסר באכילה מחמתה (שבועות כז, ב).

ופירש רש"י (שם ד"ה קמ"ל): השבועה השנייה חלה לאחר שהחכם התיר את השבועה הראשונה כי החכם עוקר את השבועה (הראשונה) מעיקרה וכאילו לא היתה כלל, והשבועה השנייה היא זו שחלה למפרע.

והוסיף הש"ך (יור"ד סי' רלח סק"ז): לפי זה, הדין אמור רק בהתרת חכם שעוקר את השבועה למפרע, אבל אשה

שבת קודש ו' חשוון ה'תשפ"א

הפטור משבועות הפקדון בתביעת 'קנס'

ראוי היה לפטור לגמרי, אפילו מדמי שווי, כי העבד יש לו דעת ואינו דומה לשור שנגח בהמה שחייב לשלם את שווייה, אלא גזירת הכתוב היא לשלם שלושים שקלים והתשלום כולו 'קנס'. וכן מסקנת הירושלמי (כתובות פ"ג ה"י) שכל שלושים השקלים הם 'קנס' אף שכלול בתוכם שווי העבד. ועל דברי הרמב"ם, שעבד התובע את אדונו 'הפלת שיני וסימית עיני' והאדון כפר ונשבע, פטור משבועת הפקדון 'מפני שהוא קנס' - הקשה ה'קצות החושן' (סי' צח סק"ח):

מדוע הוצרך הרמב"ם לבאר שהפטור הוא משום שזו כפירת 'קנס', הרי בכל תביעת עבד פטורים משבועת הפקדון, כי עבדים הוקשו לקרקעות הפטורים משבועת הפקדון (לעיל

פ"ז ה"גד)?

ותירץ: תביעת העבד היא 'הפלת שיני וסימית עיני' ומשמעה שראוי הוא לצאת לחירות והרי זו תביעת בן חורין ואין לפוטרו משבועת הפקדון. ולכן כתב הרמב"ם שהאדון שנשבע על שקר אינו חייב בשבועת הפקדון משום שזו כפירת 'קנס'.

הלכות שבועות פרק ח, הלכה ב: וְכֵן הָאָמַר לְחֶבְרוֹ: 'הַמִּית שׁוֹרְךָ אֶת עַבְדִּי, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, וְהָעֶבֶד שֶׁחָבַע רָבוּ וְאָמַר לוֹ: 'הַפְּלַתְּ שְׁנֵי וְסִמִּית עֵינִי, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פְּטוּר מִשְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן; שְׁאֵלוֹ הוֹדָה - לֹא הָיָה מִשְׁלֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָנָם.

החוב של בעל השור לשלם שלושים שקלים אם שורו המית עבד הוא 'קנס' ולא 'ממון', כי 'המשלם יותר ממה שהזיק או שדמיו קצובים בתורה הוי קנס' (רדב"ז). ולכן, אם הכחיש ונשבע ואחר כך הודה ששורו המית ונשבע לשקר – פטור משבועת הפקדון (תשלום קרן וחומש וקרנן אשם גזילת), כי רק על כפירת 'ממון' מתחייבים בשבועת הפקדון (אם נשבע לשקר) ולא על כפירת 'קנס'.

והקשו אחרונים (שמחת יו"ט למהרי"ט אלגוי סי' לג, מנחת חינוך נו סק"ז): אמנם תשלום שלושים שקלים על המתת העבד הוא 'קנס', אבל בתשלום זה כלולים גם דמי העבד שהוא 'ממון' (אלא אם העבד מוכה שחין ואינו שווה כלום. רצ"ע אם יש עבד שאינו שווה כלום) ואם כן יש כאן גם כפירת 'ממון' המחייבת שבועת הפקדון! וביאר מהרי"ט אלגוי (שם): מן הדין, בשור שנגח עבד

השם יתברך יצליח אותך ללכת מחיל אל חיל בלימודך ובהנהגתך, וגם בהשפעה טובה על כל הילדים שבסביבה על ידי היותך דוגמא חייה ומזהירה לכל רואיך.

ממכתב כ"ב חשוון תשל"ז

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ל' תשרי מרחשון ה'תשפ"א

יום ראשון ל' תשרי ה'תשפ"א

הלכות שחיטה

פרק שלישי

(1) יבאר שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור - כיצד; כל מקום שנאמר שחיטה פסולה, אם היא נבילה; שש נבילות מחיים; ובדיקת הוושט.

1 א. חמשה דברים מפסידין את השחיטה, ועקר
2 הלכות שחיטה להזהר בכל אחת מהן. ואלו הן:
3 שהיה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור.

4 ב. שהיה כיצד? הרי שהתחיל לשחט והגביה ידו
5 קדם שיגמר השחיטה ושהה, בין בשוגג² בין במזיד
6 בין באנס, וחזר הוא או אחר וגמר את השחיטה:
7 אם שהה כדי שיגביה את הבהמה וירביצה וישחוט
8 - שחיטתו פסולה; ואם שהה פחות מכדי זה -
9 שחיטתו פשרה.

(2) שאינו תלוי בכוננת ודעת השוחט.

10 ג. היתה בהמה דקה - שעור שהיתה כדי שיגביה
11 בהמה דקה וירביצה וישחוט. ואם היתה גסה -
12 כדי שיגביהנה וירביצה וישחוט. ובעוף - כדי
13 שיגביה בהמה דקה וירביצה וישחוט.

14 ד. שחט מעט ושהה מעט, וחזר ושחט מעט ושהה
15 מעט, עד שגמר השחיטה, ולא שהה בפעם אחת
16 שעור השהיה, אבל כשתחשוב כל זמן השהיות
17 יצטרף מכלל שעור שהיה - הרי זו ספק נבילה³. וכן
18 אם שהה כדי שיגביהנה וירביצה וכדי שישחט
19 כמו מעוט הסימנין בלבד, לא כדי שישחט שחיטה
20 גמורה⁴ - הרי זו ספק נבילה.

(3) שזו היא בעיני אדם נפשטה אם שהיות מצטרפות או לא, ולכן היא ספק נבילה. (4) היינו רוב הסימנים. ואם שהה כדי שישחוט מחצה גם כן ספק נבילה.

21 ה. שחט רב אחד בעוף או רב שנים בבהמה, אף
22 על פי ששהה חצי היום וחזר וגמר חתיכת הסימנין
23 - הרי זו מתרת; מאחר ששחט בה בשעור, הרי זה
24 כמתחף⁵ בשר השחוט.

(5) ואין זה גמר שחיטה, ולפיכך אפילו שהה כשר.

25 ו. שחט בקנה לבדו⁶ חצי⁷ או מעוט⁸, ושהה זמן
26 מרבה - הרי זה חזר וגמר השחיטה ואין בכך
27 כלום. אבל אם שחט רב הקנה⁸ או שגב בושט⁹

28 כל שהוא ושהה בשעור, בין שחזר וגמר השחיטה
29 שהתחיל בין ששחט שחיטה גמורה במקום אחר -
30 הרי זו פסולה; מפני שהבהמה או העוף שנפסק רב
31 הקנה שלה או שגב בושט במשהו - נבילה, ואין
32 השחיטה מועלת בה, כמו שיתבאר.

(6) שידוע בוודאי שלא נגע בוושט, כגון שתפס בידו הקנה לבדו ושחט בו. (7) חיתוך חצי הקנה אינה שחיטה. מכיון שקנה נטרף רק כשנפסק רובו ולפיכך הוא כמתחך בעור הצוואר. (8) בבהמה שצריכה שחיטת שני הסימנים. (9) בין בבהמה בין בעוף.

33 ז. הנה נתבאר לך, שאין שהיה בקנה בעוף כלל.
34 שאם שחט רב הקנה ושהה - כבר נגמרה שחיטתו;
35 כשחזר וגמר - מתחף בשר הוא. ואם שחט במעוט
36 הקנה¹⁰ ושהה - הרי זה חזר ושחט כל זמן
37 שירצה; שאינה נאסרת משום נבילה עד שיפסק רב
38 הקנה.

(10) או אפילו בחזיו.

39 ח. שחט¹¹ העוף ושהה בו¹², ואינו יודע¹³ אם נקב
40 הושט או לא נקב - חזר ושחט הקנה לבדו במקום
41 אחר¹⁴, ומניחו עד שימות, ובודק הושט מבפנים¹⁵.
42 אם לא נמצאת בו טפת דם - בידוע שלא נקב,
43 וכשרה.

(11) התחיל לשחוט בקנה. (12) בחזיו הראשון. (13) לצאת ידי ספק עושין בדיקה. (14) אבל לא שוחטים את הקנה באותו מקום, כלומר, להוסיף עליו עד רובו. מפני שיש לחוש שמתוך שכבר התחיל לשחוט באותו מקום קל יותר לפגוע בוושט וכשימצא נקב יאמר שהוא נעשה עכשיו בשחיטה זו ולא היה מקודם, ויבוא להכשיר שלא כדין. או להיפך, עצה טובה היא פן יפגע עתה בוושט וינקבו ויבוא לפסול שלא כדין, שיחשוב שהוושט היה נקוב מקודם. (15) ומבחוץ אין בדיקה לוושט, שנקיבתו במשהו, מפני שאין טיפת הדם האדומה ניכרת בעור החיצון של הוושט שהוא אדום, אבל העור הפנימי של הוושט לבן ואפילו טיפת דם קטנה אדומה ניכרת בו.

44 ט. חלדה¹⁶ כיצד? כגון שהכניס הספין בין סימן
45 לסימן, בין שפסק הסימן העליון למעלה, בין
46 ששחט התחתון למטה, שהיא דרך שחיטה - הרי
47 זו פסולה.

(16) שהסכין מתחבאת ומתכסה.

48 י. הכניס את הספין תחת העור ושחט שני הסימנים
49 כדרבן, או שהחליד את הספין תחת צמר מסבך, או
50 שפרס מטלית¹⁷ על הספין ועל הצוואר ושחט תחת

הרוב. והוא הדין גם בחלדה. ויש פוסקים הסוברים, ששהייה ודרסה וחלדה במיעוט האחרון ספק נבלה ורק הגרמה אם נעשית אחרי שנשחט הרוב, כשרה. וטעמו של דבר, משום ששהייה ודרסה וכן חלדה הם במקום שחיטה, ומכיון שמעשה השחיטה נעשית קצתה בפסול, הרי היא ספק נבלה, מה שאין כן בהגרמה שאינה במקום שחיטה והרי הוא כאילו מחתך בידה או ברגלה, וזה מותר אחרי שנשחט השיעור כראוי. (28) שהרי סוף סוף שחט הרוב כדרכו במקום שחיטה. במה דברים אמורים? בקנה, אבל בוושט פסול. (29) שאין צריך רוב רצוף ובבת אחת, אלא מכיון שיש רוב שחוט בהיקפם של הסימנים, הרי היא שחיטה כשרה. (30) שאין כאן רוב בשחיטה.

יד. עקור פיצד? כגון שְנַעֲקָה הַגְּרֵגֶת³¹, וְהִיא הַקֶּנֶה, או הַשֵּׁשֶׁת, וְנִשְׁמַט אֶחָד מֵהֶן³² או שְנִיֵּהֶן קִדְּם גָּמַר שְחִיטָה. אָבֵל אִם שָׁחַט אֶחָד בְּעוֹף³³ או רֶבֹ, וְאַחֵר בָּף נִשְׁמַט הַסִּימָן הַשֵּׁנִי - שְחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה³⁴.

(31) שנתדלדלו הסימנים כולם או רובם. (32) ממקומו. והלכה למשה מסיני, שאם יקרה הדבר כן בשעת שחיטה, השחיטה פסולה, הואיל שנשמט באותה שעה אי אפשר לשחוט בהכשר, שמחמת העיקור מתנדנדים הסימנים. (33) שגם בעוף עיקור סימנים פסול. (34) שכבר נשחט שיעורו כראוי והשימוט שלאחר השחיטה אינו פסול.

טו. נִשְׁמַט אֶחָד מֵהֶן וְאַחֵר בָּף שָׁחַט אֶת הַשֵּׁנִי - שְחִיטָתוֹ פְּסוּלָה³⁵. שָׁחַט אֶחָד מֵהֶן וְנִמְצָא הַשֵּׁנִי שָׁמוּט, וְאִין יָדוּעַ אִם קִדְּם שְחִיטָה נִשְׁמַט או אַחֵר שְחִיטָה - הָרִי זֶה סָפֵק נִבְלָה.

(35) הואיל וקודם השחיטה נשמט, אף על פי ששחט את הסימן האחר ולא את הנשמט.

טז. נִמְצָא הַסִּימָן הַשְּׁחוּט שָׁמוּט³⁶ - הָרִי זֶה כְּשֶׁרָה³⁷. שְׂוֹדַי אַחֵר שְחִיטָה נִעְקָר; שְׂאֵלוֹ נִעְקָר קִדְּם שְחִיטָה - הִיא מִתְדַלֵּדֶל וְלֹא נִשְׁחַט.

(36) בסוף ההלכה הקודמת מדובר, כשנשמט הסימן שלא נשחט. (37) כרב, האומר: "אי אפשר לשמוטה שתיעשה שחוטתה", שאם נשמט הסימן לפני השחיטה היה יורד למטה ולא היה נשחט.

יז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים³⁸? שְׁלֹא תִפֵּס הַסִּימָנִין בִּידוֹ כְּשֶׁשָּׁחַט; אָבֵל אִם תִּפְסֵן וְשָׁחַט - אֲפָשָׁר שְׁתִּשְׁחַט אַחֵר הָעֶקוּר. וּלְפִיכָף, אִם נִמְצָאתָ³⁹ שְׁמוּטָה וְשָׁחוּטָה - הָרִי זֶה סָפֵק נִבְלָה.

(38) שאין שמוטה נעשית שחוטתה. (39) לאחר זמן ואינו יודע אם תפס הסימנים בידו ונשמטו קודם שחיטה או לא תפס, ואחר השחיטה נשמטו.

יח. כָּל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ בְּשְחִיטָה 'פְּסוּלָה' - הָרִי זֶה נִבְלָה⁴⁰, וְאִם אָבֵל מִמָּנָה כְּזוֹת - לוֹקָה מִשּׁוּם אוֹכֵל נִבְלָה. שְׂאִין מוֹצִיא מִיָּד נִבְלָה אֲלֹא שְחִיטָה כְּשֶׁרָה, כְּאֲשֶׁר צָנָה מִשָּׁה רַבֵּנוּ עֲלֵיו הַשְּׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

1 המטלית, הואיל ואין הספין גלויה - הרי זו ספק
2 נבלה. וכן אם שחט מעוט הסימנים בהחלדה, ונמר
3 השחיטה שלא בהחלדה - הרי זו ספק נבלה.

(17) בעיא שם, תחת מטלית מהו? והיינו שפרס מטלית על הסכין ועל הצוואר.

יא. דְּרָסָה¹⁸ פִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁהָפָה בְּסָכִין עַל הַצְּוָאר, כְּדִרְךָ שְׂמָכִין בְּסִיף, וְחִתָּךְ הַסִּימָנִין בְּבֵת אַחַת בְּלֹא הוֹלָכָה וְלֹא הוֹבָאָה¹⁹; או שְׁהִנִּית הַסָּכִין עַל הַצְּוָאר וְדָחַק וְחִתָּךְ לְמִטָּה, כְּחִתָּךְ צִנּוֹן או קְשׁוּת, עַד שֶׁחִתָּךְ הַסִּימָנִין - הָרִי זֶה פְּסוּלָה.

(18) שדוחק את הסכין בכוח ופוסק. (19) שלא עשה לא זו ולא זו, שאילו הוליך ולא הביא או הביא ולא הוליך, שחיטתו כשרה.

יב. הַגְּרָמָה פִּיצֵד? זֶה הַשּׁוֹחֵט בְּקֶנֶה לְמַעְלָה²⁰ בְּמְקוֹם שֶׁאִינוּ רְאוּי לְשְחִיטָה. וְכִמוֹ שְׁנֵי חִטִּים יֵשׁ בְּסוֹף הַקֶּנֶה²¹ לְמַעְלָה בְּטַבְעַת גְּדוּלָה. שָׁחַט בְּתוֹךְ הַחִטִּים: אִם שִׁיר מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא לְמַעְלָה²² - הָרִי זֶה כְּשֶׁרָה; שֶׁהִרִי שָׁחַט מִשְׁפּוּי כּוֹבַע²³ וְלְמִטָּה²⁴, וְהוּא מִן הַמְּקוֹם הָרְאוּי לְשְחִיטָה; וְאִם לֹא שִׁיר מֵהֶן כְּלוּם, אֲלֹא שָׁחַט לְמַעְלָה מֵהֶן - הָרִי זֶה מְגֵרְמָת וּפְסוּלָה.

(20) במקום שאינו ראוי לשחיטה. (21) דע שהקנה הוא טבעות טבעות והטבעת העליונה היא שלימה אבל האחרות אינן שלימות ורצועה של בשר מסבבת אותן ומחברת את שתי קצות הטבעות. ובראש הקנה, על הטבעת העליונה יש כמין כובע של בשר והוא משופע ומחודד ומשם הקול יוצא. ובסוף שיפוי כובע זה יש כמין שני גרעינים של בשר והם נקראין חיטים. (22) לצד הראש. (23) אין זה אותו בשר קטן שנופל על פי הקנה לעכב את הקול, אלא כמין כובע ממש הוא עשוי ומאמצעיתו ולמעלה הולך וכלה ונעשה חדוד כמין קולמוס, ואותו שיפוי נקרא שיפוי כובע. (24) קודם שיתחיל הכובע לשפע ולעלות.

יג. שָׁחַט רֹב הָאֶחָד²⁵ או רֹב הַשְּׁנַיִם²⁶, וְהַשְּׁלִים הַשְּׁחִיטָה בְּדִרְסָה או בְּהַגְרָמָה - הָרִי זֶה כְּשֶׁרָה²⁷; שֶׁהִרִי נִשְׁחַט הַשְּׁעוּר כְּרָאוּי. הַגְּרִים בְּתַחֲלָה שְׁלִישׁ, וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישִׁים - הָרִי זֶה כְּשֶׁרָה²⁸. שָׁחַט שְׁלִישׁ, וְהַגְּרִים שְׁלִישׁ, וְחִזֵּר וְשָׁחַט שְׁלִישׁ הָאֶחָרוֹן - כְּשֶׁרָה²⁹. הַגְּרִים שְׁלִישׁ, וְשָׁחַט שְׁלִישׁ, וְחִזֵּר וְהַגְּרִים שְׁלִישׁ הָאֶחָרוֹן - הָרִי זֶה פְּסוּלָה³⁰. וְאִם דָּרַס או הִחֲלִיד, בֵּין בְּשְׁלִישׁ הָרֵאשׁוֹן בֵּין בְּשְׁלִישׁ הָאֲמָצְעִי - הָרִי זֶה פְּסוּלָה.

(25) בעוף. (26) של שני הסימנים בבהמה. (27) למד רבינו משהייה, שאם שהה אחרי שחיטת רוב סימן אחד בעוף או שניים בבהמה, כשרה משום שנשחט השיעור כראוי, והוא הדין בהגרמה ודרסה, שכשר אחרי שחיטת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 "שאין הקרום כלום", אבל אם היה סותמה יפה אזי
לכאורה חוזרת להכשירה.

הנ"ל, הוא מראה-מקום אחד מתוך למעלה משלושים
שהביא הרבי במכתב להגאון הרוגוצ'בי בשנת תרפ"ב
(בהיותו בן 132), ובו מוכיח משלל מראי-מקומות בש"ס
חולין וזבחים, י"ד החזקה, 'מורה נבוכים' ופירוש המשניות,
שטריפה חוזרת להכשירה.

(הרבא בלקו"ש חלק כ"ז עמוד 308)

51) אם ניקב ונסתם אפילו סתימה עבה אינה מתקיימת.
52) כלומר תחוב (רדב"ז בכת"י). בגמרא שם: ישב לו קרץ
בוושט, ופירש רש"י כגון שאכלה קרץ ונתחב לתוך הוושט
ואינו נראה נקיבתו מבחוץ. 53) אפילו אין קורט דם
בוושט. שלא כעולא שם, שאומר אין חוששין שמא הבריא,
שלא היה נקוב והבריא שעלה קרום מחמת מכה. וברש"י
שם עוד פירוש ל"שמא הבריא": שמא ניקב, מלשון וברא
אותהן בחרבותם. 54) ואינו תחוב בוושט.

24 **כב. וַשֵּׁט - אֵין לוֹ בְּדִיקָה מִבְּחוּץ**, **אֶלָּא מִבְּפָנִים**.
25 **פִּיצֵד? הוֹפְכוּ וּבִדְקוּ. אִם נִמְצָא עָלָיו טֶפֶת דָּם -**
26 **בִּידוּעַ שֶׁהָיָה נֶקֶב.**

55) העור החיצון אדום ואין טיפת דם קטנה ניכרת בו, בין
לעניין דרוסה בצוואר כנגד הסימנים שאינה טריפה עד
שיאדימו הסימנים עצמם. 56) העור הפנימי שלו לבן
וניכרת בו אדמיות כלשהו.

27 **כג. גִּרְגָּתָה שֶׁנִּפְסָק רַב חֲלָלָה**, **בְּמָקוֹם הָרָאוּי**
28 **לְשִׁחִיטָה** 58 - **הָרִי זֶה נִבְלָה**. 59. **וְכֵן אִם נִקְבָּה בְּאֶפְרָס**.
29 **נִקְבָּה נְקָבִים קְטַנִּים** 61: **אִם נְקָבִים שְׂאִין בְּהֵן חֲסָרוֹן**
30 **הֵם - מִצְטָרְפִין לְרֵבָה** 62; **וְאִם נְקָבִים שְׂשִׁשׁ בָּהֶם**
31 **חֲסָרוֹן - מִצְטָרְפִין לְכֹאֶסֶר**. **וְכֵן אִם נִשְׁלָה מִמָּנָה**
32 **רְצוּעָה** 63 - **מִצְטָרְפֶת לְכֹאֶסֶר**. 64. **וּבְעוֹף** 65 - **כָּל שְׂאֵלוֹ**
33 **מִקְפָּל הָרְצוּעָה אוֹ הַנְּקָבִים שְׂשִׁשׁ בְּהֵן חֲסָרוֹן** 66 **וּמִנִּיחָן**
34 **עַל פִּי הַקְּנָה: אִם חוֹפָה אֶת רֵבּוֹ** 67 - **נִבְלָה, וְאִם לֹא**
35 **- כְּשֶׁרָה.**

57) הגרגרת עשויה טבעות טבעות מעצם רך, וכל הטבעות
כולן, חוץ מהטבעת הגדולה שהיא העליונה הסמוכה
לשיפוי כובע, אין העצם הרך מקיף כל הגרגרת, ורצועה של
בשר המסובבת את כל הגרגרת (הקנה) מחברת את קצות
הטבעות. ואותה רצועה סמוכה למפרקת והעצם הרך סמוך
לעור, ונמצא הקנה עב מלמעלה בצד הסמוך לעור ודק
בצידי השני. ועובי הגרגרת הוא מן העור ולצוואר, ולרוחב
הצוואר הוא רוחב הגרגרת, וכשנפסקה הגרגרת מצד העור
עם שליש החלל, נפסק רובה, מפני שדופן הגרגרת עב
מלמעלה מצד העור, ולצד הצוואר אינו אלא קרום דק,
וסתמא כשנפסקה הגרגרת בכיוון מעור למפרקת היא
נפסקת, ואם כן עובי העצם הרך משלים לרוב, ובמיעוט
התחתון נשאר חצי החלל או רובו. וקא משמע לן שאינה
נבלה עד שיפסק רוב החלל, ועובי העצם הרך (תנוך) אינו
משלים לרוב. 58) אבל במקום שאינו ראוי לשחיטה, כגון

1 **וְכָל סֶפֶק בְּשִׁחִיטָה - הָרִי הוּא סֶפֶק נִבְלָה, וְהֹאֲכִיל**
2 **מִמָּנָה - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּף מִרְדּוֹת**. 41.

40) כל שנפסלה בשחיטתה נבלה. 41) ככל העובר על
ספק של תורה קל וחומר מהעובר על דברי סופרים.

3 **יט. בְּהִמָּה שֶׁנִּשְׁטַל יָרֵךְ שָׁלָה וְחֲלָלָה עִמָּה, עַד**
4 **שֶׁתִּרְאָה חֲסֵרָה בְּשִׁתְּרִיפָה** 42 - **הָרִי זֶה נִבְלָה, כְּמוֹ**
5 **שֶׁנִּחְתָּף** 43 **חֲצִיָּה וְנִחְלָקָה לְשֵׁנֵי גּוֹפּוֹת, וְאֵין הַשְׁחִיטָה**
6 **מוֹעֵלֶת בָּהּ. וְכֵן אִם נִשְׁבְּרָה מִפְּרָקָתָה וְרַב בְּשֶׁר**
7 **עִמָּה**, 44 **אוֹ שֶׁנִּקְרָעָה מִגִּבָּה כְּדָג, אוֹ שֶׁנִּפְסָק רַב**
8 **הַקְּנָה, אוֹ שֶׁנִּקְבַּב הַוִּשֵּׁט כָּכֵל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרָאוּי**
9 **לְשִׁחִיטָה** 45 - **הָרִי זֶה נִבְלָה מִחַיִּים**, 46 **וְאֵין הַשְׁחִיטָה**
10 **מוֹעֵלֶת בָּהּ. וְאֶחָד הַבְּהֵמָה וְאֶחָד הָעוֹף** 47 **כָּכֵל**
11 **הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.**

42) כך מפרש רבא את המימרא של ר' אלעזר ופירש רש"י:
דרך הבהמה לרבוץ על יריכה ומתכסה יריכה ברביצתה וזו
ניכר חסרונה כשהיא רבוצה. 43) כלומר, דין ניטל הירך
שווה לדין נחתכה חצייה, שתייה נבלה, אבל לא נכתוון
רבינו לומר, שניטל הירך עמה נחתך חצייה. 44) נפסק
עמה רוב בשר שאחורי הצוואר. 45) אבל נקב בתורבין
הוושט הרי היא טריפה ולא נבלה. 46) בשאר הדברים,
אבל לא בפסוקת הגרגרת ונקובת הוושט שאינה מטמאה
בחיים. 47) תני לוי, טרפות שמנו חכמים בבהמה, כנגדן
בעוף (גם כן טריפה).

12 **כ. שְׁנֵי עוֹרוֹת יֵשׁ לוֹ לְוִשֵּׁט: הַחִיצוֹן אֲדָם, וְהַפְּנִימִי**
13 **לָבָן. נֶקֶב הָאֶחָד מֵהֶן בְּלֶבֶד - כְּשֶׁרָה** 48; **נֶקֶבוֹ שְׁנֵי־הֶן**
14 **כָּכֵל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרָאוּי לְשִׁחִיטָה - הָרִי זֶה נִבְלָה.**
15 **וּבֵין שְׁנֵי־חֲטָטָה בְּמָקוֹם הַנֶּקֶב** 49 **בֵּין שְׁנֵי־חֲטָטָה בְּמָקוֹם**
16 **אַחֵר - אֵין הַשְׁחִיטָה מוֹעֵלֶת בָּהּ. נֶקֶבוֹ שְׁנֵי־הֶם זֶה**
17 **שְׂאֵל כְּנֶגֶד זֶה - נִבְלָה**. 50.

48) זה בלא זה כשר, שהשני שלא ניקב מגין. 49) שמא
במקום נקב קא שחט. 50) ואף על פי שבאיברים אחרים
בעלי שני עורות, כגון מוח, ריאה וכו', כשרה כשניקבו
שניהם זה שלא כנגד זה, כאן - בוושט שדרכו להתפשט
ולהתכווץ תכופות, חוששים פן יזדמנו שני הנקבים זה כנגד
זה ולא יהיה עור מגין.

18 **כא. נֶקֶב הַוִּשֵּׁט וְעֵלָה בּוֹ קְרוֹם וּסְתָמוֹ - אֵין הַקְּרוֹם**
19 **כָּלוּם**, 51 **וְהָרִי הוּא נֶקֶב כְּשֶׁהָיָה. נִמְצָא קוֹץ עוֹמֵד** 52
20 **בְּוִשֵּׁט - הָרִי זֶה סֶפֶק נִבְלָה; שְׂמָא נֶקֶב הַוִּשֵּׁט וְעֵלָה**
21 **קְרוֹם** 53 **בְּמָקוֹם הַנֶּקֶב וְאִינוֹ נִרְאָה. אֶלָּא אִם נִמְצָא**
22 **הַקוֹץ לְאַרְכּוֹ** 54 **בְּוִשֵּׁט - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ; שְׂרַב**
23 **הַבְּהֵמוֹת הַמְדַּבְּרִיּוֹת אוֹכְלוֹת הַקּוֹצִים תָּמִיד.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"נקב הושט ועלה בו קרום וסתמו, אין הקרום כלום".

מכאן משמע קצת שדעת הרמב"ם היא ש"טריפה חוזרת
להכשירה", שהרי הסיבה שנחשבת טריפה היא מפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלוש טבעות. (75) פירוש: העור שבין הטבעות. בלשון הגמרא: "בר חוליא".

פרק רביעי

(1) יבאר מי הוא הראוי לשחוט; ושרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם; ודין אם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף; שחיטת צדוקי ובייתוסי, אם מותרת.

- א. וְיִשְׂרָאֵל שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים שֶׁמִּפְסִידִין אֶת הַשְּׁחִיטָה וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן² מֵהִלְכוֹת שְׁחִיטָה שְׂבָאֲרָנוּ³, וְשָׁחַט בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ⁴ - אֲסוּר לֶאֱכֹל מִשְׁחִיטָתוֹ, לֹא הוּא⁵ וְלֹא אֲחֵרִים. וְהָרִי זֶה קְרוּבָה לְסֶפֶק נְבִילָה⁶.
- וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה כְּזֵית - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְדוּתָה⁷.

(2) כגון בדיקת הסכין, כדי שלא ישחוט בסכין פגומה. ואף-על-פי שאינו יודע כל דקדוקי שחיטה, שחיטתו כשרה, אם יודע לשאול לחכם על ספקותיו. וראה להלן סוף הלכה ב. (3) פרק ג הלכה א, ופרק א הלכות כג-כד. (4) אבל אם חכם עומד על גביו מותר לאכול משחיטתו. ובמגיד-משנה כתב, בשם הרשב"א, שאפילו לכתחילה מותר למסור לו לשחוט, כשחכם עומד על גביו. (5) ואף-על-פי שאחר שלימדוהו הלכות שחיטה, אומר ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי, אסור לאכול מה ששחט לפני שלימדוהו, שמה שהה ודרס ולא הרגיש, מכיון שלא ידע אז הלכות שחיטה. (6) ספק נבילה הוא, כשנולד דבר מה בלתי רגיל בשחיטה, ואין אנו יודעים אם הדבר ההוא פסול אם לאו, אבל כאן לא נולד דבר כעין זה, אלא שאנו חוששים שמא שהה או דרס ולא הרגיש מתוך שלא ידע הלכות שחיטה, לפיכך כתב רבינו, קרובה לספק נבילה. (7) ככל ספק איסור, כמו שנתבאר כמה פעמים.

- ב. וְאֶפְלוּ שָׁחַט בְּפָנֵינוּ אֶרְבַּע וְחֲמִשׁ פְּעָמִים⁸ שְׁחִיטָה כְּשֶׁרָה, וְהָרִי⁹ שְׁחִיטָה זֶה שְׁשָׁחַט בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ שְׁחִיטָה נְכוּנָה וְגִמְוָה - אֲסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה¹⁰. הוֹאִיל וְאִינוּ יוֹדֵעַ דְּבָרִים הַמִּפְסִידִים, אֶפְשָׁר שֶׁיִּפְסִיד הַשְּׁחִיטָה וְהוּא אֵינוּ יוֹדֵעַ¹¹, כְּגוֹן שֶׁיִּשְׁהָה אוֹ יִדְרֹס אוֹ יִשְׁחוֹט בְּסִפִּין פְּגוּמָה וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ בְּלֹא כוֹנֵנוֹ¹².

(8) שם: שתיים ושלוש פעמים. (9) כלומר, מתקבל על הדעת. (10) ואפילו אם הוא אומר ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי. (11) מפני שלא ידע הלכות שחיטה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

- ג. וְיִשְׂרָאֵל שִׁוִּידֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁחוֹט בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ לְכַתְחִלָּה, עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט בְּפָנֵי חֶכֶם פְּעָמִים רַבּוֹת¹² עַד שֶׁיִּהְיֶה רָגִיל וְזִרְזִי¹³. וְאִם שָׁחַט תְּחִלָּה בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה¹⁴.

(12) וזה נקרא בתלמוד: מוחזק. (13) ולא יתעלף בשחיטתו. וחומרא בעלמא הוא שמחמירים שלא למסור לו לכתחילה לשחוט. (14) בדיעבד, שאין אנו חוששים להתעלפות, ואפילו אם ישנו לפנינו אינו צריך בדיקה.

- ד. הַיּוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה וְשָׁחַט בְּפָנֵי חֶכֶם עַד שֶׁנִּעְשָׂה

מראש כנף הריאה ולמטה הרי היא טריפה. (59) כבר כתב רבינו כמה פעמים שפסוקת הגרגרת נבלה, ולא בא לחדש זה אלא להורות הלכה כמה הוא שיעור הפסיקה. ופסק כרבה בר בר חנה שם, שמשערים ברוב חללה ולא ברוב עובייה. (60) האיטלקי. וכנראה רבינו אינו מטריף בנקובת הקנה משום נקובה, אלא אם ניקבה כאיסור זהו כבר כפסוקה והיא נקראת נבלה. רבינו פוסק, שאפילו כאיסור מצומצם נבלה ואין צריך יתר מאיסור. (61) ניקבה כנפה. (62) שזהו פסיקה, הואיל ואינו חסר כלום - ופסוקת הגרגרת ברובה. ובפירוש המשנה לרבינו: "אם לא חסר מגופה שום דבר כמי שנוקב מחט בעור כל אותם נקבים מצטרפין אם יש בכולם שיעור רוב גרגרת טריפה". מה שכתב "טריפה" נתכוון לומר שאסורה, וסמך על מה שכתב בכמה מקומות וגם בסוף הלכה זו, שפסוקת הגרגרת נבילה. מימרא של רב שם: נקבים שיש בהם חיסרון מצטרפין לכאיסור ושאיין בהם חיסרון מצטרפין לרובה. (63) לאורכה ויש בה חיסרון. (64) אם כשמעגלים אותה יהיה כשיעור איסור, היא נבלה. (65) שאין מקום לשיעור כאיסור מפני שבכל גרגרת העוף אין כאיסור. (66) בניקבה נקבים קטנים שגם בהם השיעור בבהמה כאיסור. (67) רוב חללו. ושיעור רוב הקנה בעוף הוא לפי גודלו וקטנו.

- כד. נִקְבָה הַגְּרִגֶּרֶת נִקְבַּ מִפְּלֵשׁ מִשְׁנֵי צִדֶּיהָ⁶⁸ כְּדִי שִׁיכְנֹס אֶסֶר לְרַחֲבוֹ⁶⁹ - נְבִילָה. נִסְדָּקָה לְאַרְבָּה⁷⁰, אֶפְלוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי בָּהּ לְשְׁחִיטָה⁷¹ אֲלֹא מִשְׁהוּ לְמַעַלָּה וּמִשְׁהוּ לְמַטָּה - כְּשֶׁרָה.

(68) בגמרא שם גרסינן: "נפחתה" ופירש הרי"ף, כגון שניקבה נקב מפולש שיש בו חיסרון. (69) [בטור יורה דעה סימן לז, פירש כוונת רבינו שהשיעור הוא כעובי (דינר) [איסור], אם אפשר להכניס בשני הנקבים איסור לכל רחבו - נבילה.]. ונראה שהלכה זו מדברת בבהמה ולא בעוף. (70) והוא יותר קל. אם נפסקה לרוחבה מתוך שהריאה מושכת למטה והצוואר מושך למעלה ניתק לגמרי ואינו חוזר ומחלים, אבל נסדקה לאורכה, כל כמה שהצוואר נמשך הוא סוגר והולך וחוזר ומחלים. (71) באותה הבהמה או העוף.

- כה. גְּרִגֶּרֶת שְׁנוּקָבָה, וְאִין יוֹדֵעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה נִקְבָה אוֹ אַחֵר שְׁחִיטָה נִקְבָה - נוֹקְבִין אוֹתָהּ עֲתָה בְּמָקוֹם אַחֵר, וּמִדְּמִין הַנִּקְבַּ לְנִקְבָה⁷². אִם נִדְּמָה לוֹ - מִתֵּרֵת⁷³. וְאִין מְדֻמֵּין אֲלֹא מַחֲלִיא גְדוּלָּה⁷⁴ לְחִלָּא גְדוּלָּה אוֹ מְקַטְנָה לְקַטְנָה, אֲבָל לֹא מְקַטְנָה לְגְדוּלָּה. שֶׁכָּל הַקְּנָה חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת הוּא, וּבֵין כָּל חֲלִיא וְחֲלִיא חֲלִיא אַחַת קַטְנָה מִשְׁתִּיבִין וְרַבָּה⁷⁵.

(72) "מקיפין בקנה". והוא הדין אם נמצאת פסוקה או קדורה כאיסור ואין אנו יודעים אם זה נעשה קודם שחיטה או לאחר שחיטה. (73) שאין הנקבים שקודם השחיטה דומים במראיהם לנקבים בבשר שנעשו אחר השחיטה, ובוודאי גם נקב זה נעשה אחר שחיטה. (74) ולפירוש רבינו חוליא היא טבעת. אבל רש"י שם, פירש, חוליא -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שליחתו באיסורין להקל, אלא להחמיר. (26) ואפילו אם הוברר שאחר שחטה, לא השליח, היא מותרת.
 ח. אָבֵד לוֹ גְּדִי אוֹ תְּרֵנְגוֹל, וּמָצְאוֹ שְׁחוּט בְּפִת - 17
 מִתֵּר; שֶׁרֵב הַמְצוּיִן אֶצֶל שְׁחִיטָה מְמַחִים הֵן. מָצְאוֹ 18
 בְּשׁוּק²⁷ - אָסוּר; שֶׁמָּא תִּנְבֵּל²⁸, וּלְפִיכָּה הַשְּׁלֵף. וְכֵן 19
 אִם מָצְאוֹ בְּאֶשְׁפָּה שְׁבִיטָה²⁹ - אָסוּר. 20

(27) בגמרא שם: באשפה שבשוק הכל מודים שאסור, בבית הכל מודים שמותר, ובאשפה שבבית נחלקו ר' יהודה ור' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי. ודעת רבינו, שבשוק אפילו לא באשפה - אסור ר' יהודה, ופסק כמותו. וכן גם דעת ה'תוספות' שם דיבור-המתחיל כי פליגי. (28) ואין אומרים שרוב מצויין אצל שחיטה מומחים, מכיון שהושלך בחוץ. ורש"י פירש: ודאי נתנבלה בשחיטה, ולפיכך השליכה שם. (29) שאדם עשוי להטיל נבילתו באשפה שבבית, שם, וכל-שכן באשפה שבשוק.

ט. מִמָּחָה שֶׁנִּשְׁתַּתְּקָה³⁰, וְהָרִי הוּא מְבִין וְשׁוֹמֵעַ 21
 וְדַעְתּוֹ נִכּוֹנָה - הָרִי זֶה שׁוֹחֵט לְכַתְּחִילָה³¹. וְכֵן מִי 22
 שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ³² - הָרִי זֶה שׁוֹחֵט³³. 23

(30) היינו שומע ואינו מדבר. (31) כשאחרים מברכים, כי לכתחילה אסור לשחוט בלי ברכה. ואפילו אין אחרים רואים אותו, מותר, הואיל והוא מומחה. (32) אבל מדבר. (33) לכתחילה. והמגיד-משנה מביא בשם הרא"ש, שדייק מלשון רבינו שלא סיים כאן "לכתחילה" כמו בבבא ראשונה, שמע-מינה שלכתחילה אין לו לשחוט, מפני שאינו יכול לברך, שהרי המברך צריך להשמיע הברכה לאזניו, ואם אינו שומע לא יצא. (וראה בהלכות תרומות פרק ד', שמנה רבינו בין החמישה שאסור להם לתרום לכתחילה, את המדבר ואינו שומע, מפני שאינו יכול לברך, וכך שנינו בתרומות פרק א משנה ו: "חמשה לא יתרומו וכו' האלם". ובירושלמי מפורש הטעם מפני שאינו יכול לברך, ולדעת הכסף-משנה קשה מה בין שחיטה לתרומה? הבהל גדול בין שחיטה לתרומה. בתורם, כשאחר מברך, יכול הוא גם לתרום ולמה יתרום האלם. אבל בשחיטה, לא כל אדם יודע לשחוט, וכשלפנינו אלם מומחה ומוחזק, מוסרים לו לכתחילה לשחוט ואחר יברך. וראה רא"ש והגהות אשר"י ריש מסכת חולין ר'מעדני יום-טוב' שם, כסף-משנה כאן, ובית-יוסף יורה-דעה סימן א.)

י. הַסּוּמָא - לֹא יִשְׁחוּט³⁴ לְכַתְּחִילָה אֲלֵא אִם פֶּן 24
 אַחֲרִים רֹאִים אוֹתוֹ; וְאִם שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה³⁵. 25

(34) משנה חולין יג: שמא יקלקל. (35) כיון שרגיל אצל שחיטה, בוודאי כהלכה שחט.

יא. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁחַט, אֵף עַל פִּי שֶׁשָּׁחַט בְּפָנָיו 26
 וְיִשְׂרָאֵל בְּסִפְיָן קָפָה, וְאֶפְלוּ הִיא³⁶ קָטָן³⁷ - שְׁחִיטָתוֹ 27
 נִבְלָה, וְלֹא קָה עַל אֲכִילָתָה³⁸ מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמָר: 28
 וְקָרָא לָהּ וְאֶכְלָתָּ מִזִּבְחֹהּ. מֵאַחֵר שֶׁהִזְהִיר שֶׁמָּא יֵאָכֵל 29
 מִזִּבְחֹהּ, אֲתָה לְמַד שֶׁזִּבְחֹהּ אָסוּר³⁹. וְאֵינוֹ דּוֹמָה 30
 לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵלָכֹת שְׁחִיטָה⁴⁰. 31

1 רְגִיל - הוּא הַנִּקְרָא מְמַחָה¹⁵. וְכָל הַמְמַחֵין שׁוֹחֲטִין 1
 2 לְכַתְּחִילָה בִּינּוֹ לְבִין עֶצְמוֹ. וְאֶפְלוּ נָשִׁים וְעַבְדִּים¹⁶, אִם 2
 3 הָיוּ מְמַחֵין - הָרִי אֵלוֹ שׁוֹחֲטִין לְכַתְּחִילָה. 3

(15) לפי הגמרא זה נקרא: "מומחה ומוחזק". וראה להם-משנה. (16) עבדים כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות, כיוון שחייבים במצוות כנשים - דינם כנשים.

4 ה. חֲרַשׁ¹⁷ שׁוֹטֵה¹⁸ וְקָטָן וְשָׂכּוֹר שֶׁנִּתְּבַלְּבָלָה דַּעְתּוֹ¹⁹ 4
 5 שֶׁשָּׁחַטוּ - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת, 5
 6 שֶׁמָּא יִקְלָקְלוּ²⁰. לְפִיכָּה, אִם שָׁחַטוּ בְּפָנָיו הַיּוֹדֵעַ, 6
 7 וְרָאָה אוֹתָן שֶׁשָּׁחַטוּ בָּהֶן - שְׁחִיטָתָן כְּשֶׁרָה²¹. 7

(17) שאינו שומע ואינו מדבר. (18) שיש בו אחד מסימנים אלו: יוצא יחידי בלילה, לן בבית הקברות, מקרע כסותו, מאבד מה שנותנים לו. (19) היינו שהגיע לשכרותו של לוט. ראה פרק ב הלכה יב. (20) הכוונה שמא קלקלו, כיון שמדובר בדיעבד שאם שחט שחיטתו פסולה. אלא נקט לשון המשנה בריש חולין "שמא יקלקלו". ואפשר שמרמז בזה רבינו, לדיקוק הגמרא חולין יב: בדברי המשנה בראש הפרק "שמא קלקלו לא קתני, אלא שמא יקלקלו וכו', זאת-אומרת שאין מוסרים להם חולין לכתחילה", אפילו במקום שבדיעבד שחיטתן כשרה, כגון במקום שאחרים רואים אותם כפירש"י. טעמו של דבר: משום שעובר על כל תשחית, שדרכם לקלקל ותיפסל בהמה לאכילה, וראה במגיד-משנה עוד טעמים. (21) קטן, דוקא כשיודע לאמן את ידו בשחיטה כמבואר בסוכה מב: . ויש אומרים שביודע לאמן את ידו מוסרים לו אפילו לכתחילה לשחוט, אם אחרים רואים אותו.

8 ו. מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֲצִלָּנוּ²² שֶׁשָּׁחַט בִּינּוֹ לְבִין עֶצְמוֹ 8
 9 - שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ²³. אִם נִמְצָא יוֹדֵעַ עֲקָרֵי הֵלָכֹת 9
 10 שְׁחִיטָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. 10

(22) אם הוא בקיא בהלכות שחיטה. (23) כלומר, בודקים אותו. ואף-על-גב דקי"ל רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם (לקמן הלכה ז), הואיל וישנו לפנינו ואפשר לברר הדבר, הצריכו חכמים בדיקה אם יודע הלכות שחיטה או לא. אבל לענין מוחזק, אפילו אם אינו יודע לנו שהוא רגיל, ושחט בינו לבין עצמו אין חוששים שמא נתעלף, ואפילו אם הוא לפנינו אין צריך לשאול אותו, מפני שרוב המצויים אצל שחיטה אינם מתעלפים.

11 ז. הָרִי שֶׁרָאִינוּ וְיִשְׂרָאֵלִי מִרְחוּק²⁴ שֶׁשָּׁחַט וְהֵלֵךְ לוֹ, 11
 12 וְלֹא יוֹדְעֵנוּ אִם יוֹדֵעַ אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ - הָרִי זֶה מִתֵּר. 12
 13 וְכֵן הָאוֹמֵר לְשִׁלּוּחוֹ: צֵא וּשְׁחוּט לִי, וּמָצָא הַבְּהֵמָה 13
 14 שְׁחוּטָה, וְאֵין יוֹדֵעַ אִם שִׁלּוּחוֹ שְׁחִטָה אוֹ אַחֵר²⁵ - 14
 15 הָרִי זֶה מִתֵּר. שֶׁרֵב הַמְצוּיִין²⁶ אֶצֶל שְׁחִיטָה מְמַחֵין 15
 16 הֵן. 16

(24) כיון שאינו לפנינו, סומכים על רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם. כלומר, יודעים הם עיקרי הלכות שחיטה ורגילים בשחיטה. (25) שהרי לא אמרו חזקה שליח עושה

15 פָּמוּ שְׁבָאֲרֵנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה - הָרִי הוּא פְּעוּבָד
16 פּוֹכְבִּים וְשִׁחִיתוֹ נְבִילָה.

44) אחת, שהחזק לעשות אותה עבירה בזדון והרגל ונתפרסם בה, אפילו היתה מן הקלות. 45) בגמרא שם ד. אמר רבא דין זה "ישראל מומר אוכל נבלות לתיאבון". ורבינו סובר, שהוא-הדין במומר לעבירה אחרת מכל העבירות. ורבא משמיענו, שאפילו מומר לאכילת נבילות מותר לאכול בשחיטתו. וזה רק במומר העושה לתיאבון, שאינו טורח לחפש דבר המותר כשיש בידו דבר אסור, אבל כשבידו איסור והיתר הוא מעדיף את ההיתר - מועילה בדיקת הסכין. אבל מומר להכעיס, כלומר, להקניט את ה', הרי הוא בכלל אפיקורוס הנזכר בסוף הלכה זו, ששחיטתו בכל אופן פסולה. 46) אבל אם אין ידוע אם הוא מומחה או לא, צריך לבדוק אותו, שאין אומרים במומר רוב מצויין אצל שחיטה מומחים הם. 47) אבל אין חוששים שמא יקלקל שחיטתו בכוונה, מכיוון ששחיטה כשרה אין טירחתה מרובה משחיטה פסולה "לא שביק היתרא ואכיל איסורא" (לא יעזוב את המותר ויאכל את האסור). 48) שהוא כמומר לעבודה-זרה, שם ה. 49) בנוסחאות אחרות: או מין. בהלכות תשובה פרק ב הלכה ז, לא מנה רבינו את הכופר בתורה בסוג "אפיקורסים" אלא קבע לו סוג בפני עצמו, ובהלכה ח שם הוא מגדיר את מכחישי תורה שבעל-פה ככופרים בתורה, ואילו כאן בהלכה טז, הוא מתיר שחיטתם כשישראל עומד על גביהם. ובלחם-משנה כאן העיר על ניגודים אלה, ולא מצא יישוב נכון.

17 טו. מִי שֶׁהוּא פֶּסוּל לַעֲדוֹת בַּעֲבֶרָה⁵⁰ מִן הָעֲבֵרוֹת
18 שֶׁל תּוֹרָה - הָרִי זֶה שׁוֹחֵט בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ⁵¹, אִם
19 הִיא מִמֶּחֶה⁵²; שְׁאִינוּ מַנִּיחִים⁵³ דָּבָר מִתָּר וְאוֹכֵל דָּבָר
20 אִסוּר. שֶׁזוֹ חֲזָקָה הִיא עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִפְּלוּ
21 הַרְשָׁעִים מֵהֶן.

50) שפעם אחת עשה עבירה, ואינו מומר ומועד לעבור על אותה מצוה. 51) ואינו צריך לבדיקת הסכין על ידי אחרים. 52) משמע, אם יודעים בו שהוא מומחה. אבל אם אין יודעים, אין אומרים רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם, ראה בהלכה הקודמת. 53) ואם כן, לא יקלקל בשחיטה בכוונה, וגם יבדוק את הסכין.

22 טז. אֵלּוּ הַצְּדוּקִין⁵⁴ וְהַבִּיתוֹסִין וְהַלְמִידֵיהֶן וְכָל
23 הַטּוֹעִים אַחֲרֵיהֶן שְׁאִינוֹן מֵאֲמִינִים בַּתּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה
24 - שִׁחִיתָן אִסוּרָה. וְאִם שִׁחֲטוּ בַּפְּגִינָה - הָרִי זֶה
25 מִתָּר. שְׁאִין אִסוּר שִׁחִיתָן אֵלָּא שְׁמָא זָלָלָהּ, וְאִם
26 וְהֵם אֵינוֹן מֵאֲמִינִין בַּתּוֹרָה הַשְּׁחִיטָה, לְפִיכָךְ אֵינוֹן
27 נִאֲמָנִין לִזְמַר: לֹא קָלָלָנוּ.

54) דינם כדין הכותים שאינם מאמינים במה שאינו כתוב בפירוש בתורה, חולין ג. ולפני שגזרו עליהם ועשאו כגוים גמורים. מפני שעבדו לדמות יונה. שם ו. כי הצדוקים לא נחשדו על עבודה-זרה, ולכן אם שחטו בפגיו בשחיטתם מותרת. וראה מה שכתבנו למעלה בהלכה יד.

36) הגוי. 37) ואינו עובד עבודה-זרה. רבינו למד דין זה, ממה ששנינו "שחיטת נכרי" סתם, ולא אמרו "עובד עבודה-זרה". 38) כנבילה, אבל אינה אסורה בהנאה כתקרובת עבודה-זרה, כמבואר בגמרא שם, סתם מחשבת גוי אינה לעבודה-זרה. וכן יוצא מדבריו למעלה פרק ב הלכה ב: "וגוי ששחט חולין בעזרה, מותרים בהנייה", ולא נאסרו בהנאה מפני ששחטם גוי. 39) וכיון שזבחו אסור, הרי הוא כאילו לא נזבח כראוי, ולוקה עליו משום נבילה. ובתוספתא בראש חולין אנו שונים: שחיטת גוי הרי זו פסולה, ושחיטת הקוף הרי זו פסולה, שנאמר וזבחת ואכלת, ולא שזבח נכרי. 40) ששחיטתו "רק קרובה לספק נבילה" כשאין חכם עומד על גביו. ואם החכם רואה אותו, שחיטתו כשרה. אבל גוי ששחט, שחיטתו נבילה אפילו כשישראל רואה אותו.

1 יב. וְגֵדֶר גְּדוֹל גְּדוֹר בְּדָבָר, שְׁאִפְּלוּ עוּבָד פּוֹכְבִּים⁴¹
2 שְׁאִינוּ עוּבָד עֲבוּדָה זָרָה - שִׁחִיתוֹ נְבִילָה.

41) כגון גוי גר תושב, ובמהדורות אחרות כתוב בפירוש, "כגון גר תושב", פירוש, גוי שקיבל עליו לשמור שבע מצוות שנצטוו עליהן בני נח. ומשמע שאסור רק מדרבנן, שהרי כתב: "וגדר גדול גדרו" והעובר לוקה מכת מרדות. (אבל בגוי קטן, כתב רבינו בפירוש בהלכה הקודמת, שלוקה מן התורה. וטעמו של דבר, כי גוי קטן יעבוד עבודה-זרה כשיגדל, מה-שאינ-כן גר תושב.

3 יג. הַתְּחִיל הָעוּבָד פּוֹכְבִּים לְשַׁחַט מַעוֹט סִימָנִין
4 וְגֵמֶר יִשְׂרָאֵל, אוֹ הַתְּחִיל יִשְׂרָאֵל וְגֵמֶר הָעוּבָד
5 פּוֹכְבִּים - פֶּסוּלָה. יִשְׁנָה לְשִׁחִיתוֹ מִתְּחִלָּה וְעַד
6 סוּף⁴². אֲבָל אִם שִׁחַט הָעוּבָד פּוֹכְבִּים דָּבָר שְׁאִינוּ
7 עוֹשֶׂה אוֹתוֹ נְבִילָה, כְּגוֹן שֶׁשִּׁחַט חֲצִי הַגְּרָגֶרֶת בְּלֶבֶד,
8 וְגֵמֶר יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה בְּשִׁרָה⁴³.

42) כלומר, תחילת השחיטה הוא חלק מהשחיטה, ואם נעשתה בידי גוי - פסולה. ואפילו לדעת לוי סבא שם, שאינה לשחיטה אלא לבסוף, וכשנגמרה על ידי ישראל אין השחיטה נקראת על שם הגוי, כאן שהגוי שחט רובו של קנה או משהו בוושט, פסולה, שהרי זה כפסוקת הגרגרת או נקובת הוושט שלא בדרך של שחיטה כשרה, מימרא של רבא שם: "שהרי נעשה בה מעשה טריפה וכו'", ראה רש"י שם. 43) שאינו גרוע יותר מנפסקה מאליה, ונתבאר למעלה בפרק א הלכה יא, שאם היה חצי קנה נקוב, והוסיף עליו כל שהוא, כשר. ובתוספתא חולין פרק א, א: שחט בה (הגוי) דבר שאינו עושה אותו טריפה, ובא ישראל וגמרה - מותרת באכילה.

9 יד. יִשְׂרָאֵל מוֹמֵר לַעֲבֶרָה⁴⁴ מִן הָעֲבֵרוֹת⁴⁵ שֶׁהִיא
10 מִמֶּחֶה⁴⁶ - הָרִי זֶה שׁוֹחֵט לְבִתְחִלָּה. וְצִרִיף יִשְׂרָאֵל
11 כְּשֶׁר לְבָדֵק אֶת הַסֶּפֶין וְאַחֲרָיָהּ יִתְּנָה לְמוֹמֵר זֶה
12 לְשַׁחַט בֵּה, מִפְּגִי שִׁחִיתָהּ שְׁאִינוּ טוֹרֵחַ לְבָדֵק⁴⁷. וְאִם
13 הִיא מוֹמֵר לַעֲבוּדָה זָרָה אוֹ מְחַלֵּל שִׁפְתָּ בַּפְּרִיָּסָא⁴⁸
14 אוֹ אֶפִּיקוּרוּס⁴⁹, וְהוּא הַכּוֹפֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה רַבֵּנוּ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10) שניטל אבר בידי אדם, אבל לא חסר מתחילת ברייתו.
11) ויש סימן לזה בראשיתיתבות: "דן חנק נפש". וכל אחת משבעים הטריפות שמנאן רבינו בסוף פ"י, כלולה באחד משמות המינים האלה.

ג. אף על פי שכלל הלכה למשה מסיני הן, הואיל ואין לה בפרוש בתורה אלא דרוסה¹² - החמירו בה¹³, וכל ספק שפיתפיק בדרוסה - אסור. ושאר שבועה מיני טריפות - יש בהן ספקין מתירין, כמו שיתבאר.

12) פירוש, הכאה בידי חיה טורפת, כמו שיתבאר בהלכות שלפנינו. 13) מפשטות לשונו של רבינו משמע, שבדרך כלל אין הבדל בין איסור המפורש בתורה ובין איסור מהלכה למשה מסיני, ושניהם ספקים אסור, אלא שיש סוגי ספיקות שמקילים בהם בהלכה למשה מסיני, ומחמירים בדבר הנאסר בפירוש בתורה, כגון דרוסה. למשל, בהמה שבה פצועה לפנינו, ואנו מסופקים אם זה נעשה ע"י חיה דורסת או ע"י דבר אחר, וכגון שנכנס הדורס לפנינו למקום הבהמה, מחמירים בספק זה משום חומרת דרוסה, ואומרים שמן הטורף בא, ואין תולין שנתחככה בכתלים. ובשאר טריפות, כמו בנקובה, ספק אם נעשה הנקב מחיים או לאחר שחיטה, תולין שנעשה אחר שחיטה וכשרה. אבל ספק השקול שאין הדעת יכולה להכריע בו, לא לצד איסור ולא לצד היתר, אסור בין בדבר המפורש מן התורה ובין דבר הנאסר מהלכה למשה מסיני (מגיד-משנה). [נאמרו כמה פירושים בדברי רבינו כאן, ראה ט"ז יו"ד ריש הלכות טריפות, וב'פרי מגדים' בפתחה לאותה הלכה].

ד. הדרוסה הוא שיתרף הארי וכיוצא בו¹⁴ בהמה וידרס עליה בידו, או ידרס הגז והנשר וכיוצא בהן על העוף. ואין דריסה בבהמה גסה ובחיה גסה אלא לארי בלבד¹⁵; ובבהמה דקה¹⁶ - מן הזאב ולמעלה¹⁷; ובגדיים וטלאים¹⁸, אפלו חתול¹⁹ ושועל²⁰ ונמיה²¹ וכיוצא בהן²² - יש להן דריסה, וכל שכן בעופות.

14) חיות בר. 15) המילה "בלבד", באה למעט מינים שהם למטה מהארי. אבל הדומים לו, כגון נמר וכדומה, יש להם דריסה בגסה (כסף-משנה), וכן מפורש בהל' מאכלות אסורות פ"ד ה"ו, וראה 'כסף משנה'. וארי והדומה לו, יש להם דריסה בכל מיני בעלי-חיים, ואפילו הם גדולים ממנו. 16) בנוסחאות אחרות: ובבהמה דקה ובחיה דקה. 17) כרבי יהודה, משנה, חולין מב, א. ולפי לשון אחרון בדברי רב, שם נב, ב - שרבי יהודה בא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק עליהם. וטעם איסור הדרוסה הוא, מפני שהדורס מטיל ארס חריף, וסופו לשרוף את בשר הנדרס. ונחלקו בדבר, יש אומרים, שהאיסור הוא מפני שהארס ינקוב את האיברים הפנימיים שכנגד מקום הדריסה. ויש אומרים, שהארס יחלחל בבהמה וסופה למות, ראה 'תוספות' שם מב, א - דיבור-המתחיל דרוסת. וב'מגיד משנה' כאן, קיבל את הדעה השניה ומוסיף, שחז"ל ידעו את טבע הדורסים והנדרסים, היינו דרגת חריפות הארס, וכן

יז. פשהיו ישראל במדבר לא נצטוו בשחיטת החלין, אלא היו נותרין⁵⁵ או שוחטין ואוכלין בשאר האמות. ונצטוו במדבר, שכל הרוצה לשחט⁵⁶ - לא ישחוט אלא שלמים. שנאמר: איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור וגומר, ואל פתח אהל מועד וגומר, למען אשר יביאו וגומר, וזבחו זבחי שלמים ל'י וגומר. אבל הרוצה לנחר ולאכל⁵⁷ במדבר - היה נחר.

(55) דברי ר' עקיבא שם יז. (56) שחיטה כשרה. (57) חולין.

יח. ומצוה⁵⁸ אינה נהגת לדורות, אלא במדבר בלבד בעת החר הנחירה. ונצטוו שם, ששחיטתו לארץ תאסר הנחירה, ולא יאכלו חלין אלא בשחיטה, וישחטו בכל מקום לעולם חוץ לעזרה. שנאמר: פי ירחיב יי אלהיה את גבולך וגומר, וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן יי אלהיך וגומר⁵⁹. וזו היא המצוה הנהגת לדורות: לשחט ואחר כך יאכל⁶⁰.

(58) להקדיש לשלמים, את הבהמות שרוצים לשוחטם. (59) בפסוק "אשר נתן ה' לך" בלי המלה "אלהיך", כנראה טעות-סופר נפלה כאן. (60) כלומר, אם ירצה לאכול בשר, מצוה לשחוט. וראה למעלה פרק א.

פרק חמישי

(1) יבאר ששמונה מיני טריפות נאמרו לו למשה בסיני; דרוסה כיצד? ואם ספיקה אסורה או מותרת.

א. כבר בארנו בהלכות אסורי מאכלות², ששהטרפה האמורה בתורה היא הנוטה למות³. ולא נאמר טרפה⁴, אלא שדבר הכתוב בהורה, כגון שטרפה ארי וכיוצא בו ושברה ועדין לא מתה.

(2) פ"ד. (3) וזה לשונו שם (הלכה ח"ט): ואסרה (התורה) הנוטה למות מחמת מכותיה, ואף-על-פי שעדיין לא מתה, והיא הטרפה. . בין שטרפתה חיה ושרתה, בין שנפלה. . בין שבא לה חולי מחמת עצמה. . מכאן אמרו חכמים: זה הכלל, כל שאין כמוה חיה - טריפה. (4) שמשמעותה שהוכתה על-ידי חיה טורפת.

ב. ויש שם⁵ חלאים אחרים, אם יארעו לה - תחשב טרפה. והן הלכה למשה מסיני⁶. ושמונה מיני טריפות נאמרו לו למשה בסיני⁷, ואלו הן⁸: דרוסה, נקובה, חסרה⁹, נטולה¹⁰, פסוקה, קרועה, נפולה ושבורה¹¹.

(5) שימוש מילה השגור אצל רבינו, במובן שיש במציאות כזה. וראה בהל' יסודי התורה פ"א ה"א. (6) כל שבעים הטריפות שמנה רבינו בסוף פ"י, הם הלכה למשה מסיני. וכולם כלולים בשמונה מיני הטריפות שמנה רבינו למטה. (7) חולין מג, א. (8) שמות המינים הכוללים, שפרטיהם יבוארו אחר-כך. (9) חסר אבר מתחילת ברייתו.

אָבֵל אִם דָּרֵס וְנִהְרָג³⁸, וְעֵדֵי יָדוֹ בְּדְרוּסָה, וְלֹא שָׁמַט¹⁶
צִפְרָנָיו מִמָּנָה אֶלָּא אַחֵר מוֹתוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ³⁹.¹⁷

(30) הרגל הקדמית. (31) האחוריות. (32) משום דרוסה, שאין הארס של הדורס אלא בידו (שם). (33) לשון הגמרא שם. (34) שאז יש לחוש משום נקובה ובודקין. וגם בדריסה ברגל הדין כן, אלא נקט רבינו מה שיותר מצוי שהשן נוקבת עד בית החלל. (35) שיהיה אסור משום דרוסה אפילו אם לא ניקב. (36) לשון הגמרא שם: אין דריסה אלא מדעת. (37) כיון שנפל ממילא, ולא היה בכוונה - אינו מטיל ארס. (38) גירסת רבינו בגמרא שם: "ופסקוהו לרישיה", והיינו שנהרג הטורף לגמרי, אבל רש"י גורס: "ופסקוהו לידיה" - שנקטעה ביד שדרסה, עד שלא שמט הציפורן, גם כן מותר, שאין דריסה לאבר אחרי שפסקה חיותו (לחם-משנה). (39) שאין לדריסה אלא לבסוף. הטורף מטיל את הארס בטרפו בשעה שהוא שולף את צפרנו ממנו (שם). ולפיכך מותר אפילו אם האדים הבשר כנגד בני מעיים שאין כאן דרוסה כלל, וכן אם נשחט הנדרס לפני שהדורס הוציא צפרנו (מגיד-משנה).

ח. וְכִיצַד דִּין הַדְּרוּסָה? כָּל מָקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ 'חוֹשְׁשִׁין לָהּ' - שׁוֹחֲטִין אֶת הַנְּטָרְף וּבּוֹדְקִין כָּל הַחֲלָל⁴⁰ שֶׁלּוֹ מִכָּף הַיָּרֵךְ עַד הַקֶּדְקֵד⁴¹. אִם נִמְצְאָת פֶּלֶא שְׁלֵמָה מִכָּל מִינֵי טְרֵפוֹת, וְלֹא נִמְצָא בָּהּ רֶשֶׁם הַדְּרוּסָה - הֲרִי זֶה מִתְּרִי; וְאִם נִמְצָא בָּהּ רֶשֶׁם הַדְּרוּסָה - הֲרִי זֶה טְרֵפָה, וְאִסּוּרָה מִן הַתּוֹרָה⁴².¹⁸
¹⁹
²⁰
²¹
²²
²³

(40) אפילו בוודאי דרוסה מועילה בדיקה, וכן דעת הרבה פוסקים. ובדיקה לא רק בעוף, שהשכרו בסמך אחד, ואפשר לבדוק את הוושט השלם אחר השחיטה, אלא גם בבהמה, כי אפילו אם שחט במקום הדריסה, אפשר להכיר את האדמימות מפני שהיא מתפשטת ואינה דומה לנקב כל שהוא (מגיד-משנה). (41) ולא כף הירך בכלל, שאפילו האדים שם הבשר כשרה, מכיון שאפילו ניטל לגמרי כשרה (מגיד-משנה). (42) ראה ה"ב. כוונתו לומר, שהיא היא "טריפה" הכתובה בתורה.

ט. אִי זֶה הוּא רֶשֶׁם הַדְּרוּסָה? שִׁנְאִידִים הַבֶּשֶׂר פִּנְגֵּד⁴³ בְּנֵי מַעֲיִם⁴⁴. וְאִם נִמּוֹק הַבֶּשֶׂר⁴⁵ פִּנְגֵּד בְּנֵי מַעֲיִם⁴⁶ עַד שֶׁנֶּעֱשָׂה כַּבֶּשֶׂר שֶׁהָרֹפֵא גִזְרָה מִן הַחֲבוּרָה⁴⁷ - רֹאִין אוֹתוֹ הַבֶּשֶׂר כְּאִלוֹ חֶסֶר⁴⁸, וְטְרֵפָה.¹⁹
²⁴
²⁵
²⁶
²⁷

(43) וכן אם האדים הבשר כנגד כל אבר שנטרפת בו הבהמה טריפה, שסוף הארס לחלחל ולנקוב האבר הנטרף, שהרי הבדיקה לא רק כנגד בני מעיים אלא כל הגוף מכף הירך ועד הקדקד. ורבינו אחז בלשונו כנגד בני מעיים, שרוב הטריפות הם בבני מעיים (כסף-משנה). (44) מימרא של רב, בחולין נג, ב - נתמסמס הבשר. (45) ורש"י שם מפרש, נתמסמס הבשר שלא כנגד בני מעיים, אלא במקום שאם ניטל טריפה. (46) בגמרא שם: שהרופא גורדו ומעמידו על בשר חי, ופירש רש"י: אם בא לרפאותו, גורדו ומשליכו עד הבשר החי. (47) בגמרא: כאילו אינו, ורש"י פירש שהוא כנטול, ואם יש טריפות בניטל כולו, כגון צומת

רגישות כל מין כלפי הארס, ובהתאם לכך קבעו את הדין. (18) [קטנים, דקים שבבהמה דקה]. (19) [מימרא של רב חסדא, שם נב, ב: דרוסת חתול ונמייה בגדיים וטלאים, וכלשון אחרון, כדרכו של רבינו לפסוק בכל מקום כלשון אחרון]. (20) בעיא שלא נפשטה, שם, אם יש לשועל דריסה או לא, ופסק להחמיר. (21) אין ידיעה ברורה, נמייה מהי. רש"י שם כותב, שיש אומרים שהיא "מרטרימא" בלעז, מרדר בגרמנית. (22) שהם למטה מן הזאב.

ה. וְהִנֵּינִי²³ - יֵשׁ לוֹ דְּרִיסָה, וְאֶפְלוּ בְּעוֹף גְּדוֹל²⁴ מִמֶּנּוּ. אָבֵל שֶׁאֵר עוֹפּוֹת הַדְּרוּסִים²⁵ - יֵשׁ לָהֶן דְּרִיסָה בְּעוֹף שֶׁמּוֹתָן, וְאֵין לָהֶן דְּרִיסָה בְּעוֹף שֶׁהוּא גְּדוֹל מֵהֶן.²⁶

(23) במשנה, שם מב, ב: "ודרוסת הנץ בעופות". (24) כלשון אחרון, שם נג, א. [אין אנו בקיאים בשמותיהם של העופות הכתובים בתנ"ך ובתלמוד, ואין לסמוך על השמות הנהוגים עכשיו, כי רובם נתחדשו על-ידי בלשנים בדורנו]. (25) בגמרא שם: שאר עופות טמאים, יש להם דריסה. ונפסקה שם הלכה כלשון אחרון, שלכולם יש דריסה בעופות שכמותם, ולנץ יש דריסה אפילו בעופות גדולים ממנו, ונראה שכך היא דעת רבינו. [ודע שהמונה "דורס" יש לו שתי משמעויות: א. הכאה בציפורן והטלת ארס במוכה; ב. אוכל טרפו כשהוא חי או מניח רגלו על הטרף ואוחזו ואוכלו. בדיני טריפות, הכוונה למשמעות הראשונה. ואילו בדיני סימני עופות טמאים, המונה "דורס" מתכוון למשמעות השנייה. וראה 'תוספות' שם דיבור-המתחיל שאר. וישנם עופות טמאים שדורסים במובן א - והנדרס טריפה, אבל אינם דורסים ואוכלים כפי מובן ב].

ו. וְיֵשׁ לַחֲלָלָה דְּרִיסָה בְּעוֹפּוֹת²⁶. וְכָלֵב - אֵין לוֹ דְּרִיסָה כָּל עֶקְרָה²⁷, לֹא בְּעוֹף וְלֹא בַּבְּהֵמָה וְחִיָּה. וְהִנֵּינִי²⁸ - יֵשׁ לוֹ דְּרִיסָה בַּגְּדִיִּים וּטְלָאִים²⁹. וְהוּא שִׁיקָב בְּצִפְרָנָיו לְבֵית הַחֲלָל²⁹.²⁰

(26) שם נב, ב. (27) מסורת בידי חכמים: "אין דרוסה לכלב", שם נג, א. שאין לכלב ארס כלל. (28) שם נב, ב. (29) בברייתא שם דרוסת הנץ עד שתנקב לחלל, ומשמע שם שמשום דרוסה נגעו בה, מדקרי לה דרוסה, ולא משום נקב לבית חללו, וכן דעת הר"ף. ולפיכך אם האדים הבשר נגד בני מעיים, טריפה. ואפילו אם נבדקו האיברים הפנימיים ונמצאו שלמים, מה-שאינן בניקב לבית חללו על ידי קוץ, שבדיקה מועילה. [וכן כתב רבינו בה"ז בניקבה על ידי שן הדורס, וכן לקמן פ"ו הי"ג].

ז. אֵין דְּרִיסָה אֶלָּא בִּיד הַטּוֹרֵף³⁰, אָבֵל בְּרַגְלָיו³¹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ³². וְאֵין דְּרִיסָה אֶלָּא בְּצִפְרָן³³, אָבֵל בִּישָׁן - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ. אֶלָּא אִם פֶּן נִקֵּב עַד בֵּית הַחֲלָל³⁴, בּוֹדְקִין שָׁמָּה נִקֵּב אֶחָד מִן הָאֵיבָרִים שֶׁנִּטְרַפְתָּ בְּנִיקְבָתָן. וְאֵין דְּרִיסָה³⁵ אֶלָּא בְּכּוֹנֶנֶת הַטּוֹרֵף³⁶. אָבֵל אִם נָפַל הַדּוֹרֵס וְנִשְׁתַּקְּעוּ צִפְרָנָיו בְּנִטְרָף - אֵין זֶה דְּרִיסָה³⁷. וְאֵין דְּרִיסָה אֶלָּא מִחִיִּים.³⁸

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(60) וצריך בדיקה בסימנים, אם אין נקב בוושט מחמת הנזק בעצים, שם כת, ב.

יום שני א' מרחשון ה'תשפ"א

פרק ששי

(1) יבאר טרפות נקובה כיצד ובכמה איברים שייך; מחט שנמצאת בחיתוך הכבד גדולה או קטנה; ניקבו הבני מעיים ואין ידוע אם קודם השחיטה או אחריה; נתהפכו הבני מעים אע"פ שלא ניקבו; ניטל או נברא חסר אבר; וכל היתר כנטול דמי.

- א. נקובה כיצד? אחד עשר איברים הן, שאם נקב אחד מהן לחלו²⁴ במשהו - טרפה. ואלו הן: תרפין²¹ הושט, וקרומ של מח הראש²², והלב עם הקנה שלו, והמרה, וקנה הפכד²⁴, והקבה, והפרס²⁵, והמסס²⁶, ובית הפוסות²⁷, והדקין²⁸, והראה עם הקנה שלה²⁹.

(2) במשנה חולין מב. שנינו: ניקב הלב לבית חללו, ומשמיעה אותנו שאף על פי שיש בו נקב עמוק בבשר הלב העבה אינה טריפה עד שיינקב לבית חללו. ובשאר איברים שהם דקים כל שכן שאינה טריפה עד שיינקבו מעבר לעבר. (3) תחתון הסמוך למוח. (4) הקנה המתפצל מתחת לחזה ופורש אל הכבד ומתחלק בתוכו לסמפונות. (5) במשנה שנינו: הכרס הפנימית שניקבה. ורבינו סתם וכתב "כרס", שכל הכרס לדעתו זו היא הכרס הפנימית. וכרס החיצונה הוא בשר החופה את רוב הכרס. (6) מקום בסוף הכרס מחובר לבית הכוסות, שדרכו יוצא המאכל מבית הכוסות לקיבה ומתחלק לדקין. ונקרא המסס על שם שבו מתמססים האוכלין. (7) סוף הכרס עשוי ככובע וככוס ודופנו סביב לו עבה כשני דפנות. והמסס מחובר בו וסביב סביב לחיבורם כשאתה מבדילים יש דופן לזה ודופן לזה ובאמצע הן שופכין זה לתוך זה והמאכל נכנס מבית הכוסות להמסס כו'. (8) בלשון הגמרא: "בני מעיים", שכולל גם הכרס וגם הדקין. (9) הקנה היורד מתחת לחזה ומתפצל ופורש אל הריאה ומתחלק בתוכה לסמפונות.

- ב. תרפין הושט - פכר בארנו שעיור, ושהוא המקום מן הושט שאינו ראוי לשחיטה למעלה מן הושט. אם נקב לחלו במה שהוא - טרפה.

- ג. שני קרומות יש למח שבראש. אם נקב העליון הסמוך לעצם בלבד - הרי זו מתרת¹⁰; ואם נקב התחתון הסמוך למח¹¹ - טרפה. ומשנתחיל המח להמשיך לשדרה, והוא מחוץ לפולין שהן תחלת הערף, יהיה לקרומו דין אחר¹². ואם נקב חוץ לפולין - מתר.

(10) שהטרפות תלויה בתחתון לפי שאם הוא קיים הוא מגין על המוח. (11) משמע שאם ניקב התחתון לכד אף על פי שהעליון קיים, טרפה. מפני שעיקר ההגנה על המוח תלויה בתחתון. (12) שזהו חוט השדרה ונטרף רק בנפסק רובו ולא בניקב.

הגידין טריפה שזה גם כן דומה לנטול. אבל רבינו שינה בלשונו, ואמר "כאילו חסר" שרואין את הבשר שנתמסס כאילו הוא חסר מצד הארס ששרפו, אבל לא כאילו ניטל כל האבר, ואסור לפי שסופו לנקוב בני מעיים, וכן דעת הרשב"א (כסף-משנה).

1. ואם דרס בסימניו, משיאדימו⁴⁸ - טרפה. 2. ויריסתו במשהו⁴⁹, פיון שהאדים בהן כל שהוא מחמת דריסה⁵⁰ - טרפה.

(48) הסימנים עצמם, אבל אם האדים רק הבשר כנגד הסימנים כשרה, משום שהסימנים קשים והארס שהוטל בבשר שכנגדם אינו שולט בהם, ובהאדימו הסימנים עצמם הרי נגלה ששלט בהם. ובבני מעיים נתבאר בה"ט כשהאדים הבשר כנגדם גם כן טריפה, שם. (49) אפילו בקנה שאינו נטרף אלא בנחתך רובו, בדרוסה נטרף במשהו מפני שהארס מחלחל ושוורף (גמרא שם). (50) היינו, אדמונית הבאה מחמת דריסה.

4. יא. ספק דרוסה - אסורה⁵¹ עד שתבדק בדרוסה ודאית⁵². כיצד? ארי שנכנס לבין שורים, ונמצא צפון⁵³ בגבו של אחד מהן - חוששין שמא ארי דרסו, ואין אומרים שמא פתל נתחפף⁵⁴. וכן שועל או נמיה שנכנס לבין העופות, והוא שותק והן מקרקרין⁵⁵ - חוששין שמא דרס. אבל אם היה הוא נוחם והם מקרקרין - מיראתו ומנהימתו הן מקרקרין. וכן אם קטע ראש אחד מהן - הנה נח רגלו. וכן אם שתק הוא והם - אין חוששין; שאילו היוק - היו מקרקרין.

(51) שחוששין לספק דרוסה כשמואל, שם. (52) מוסב על הבדיקה שהיא נעשית באותו האופן כמו שבדקים בדרוסה ודאית, והיינו שבדקים את כל החלל כמ"ש בה"ח. אבל איסורה עד שתבדק הוא רק מטעם ספק טריפה. וראה רדב"ז מכת"י. (53) תלוש (רש"י). (54) השור, וציפורן זו בכותל היתה. ואע"פ שהציפורן לא נשלפה (ראה הערה לח) חוששים שמא דרס גם בציפורן אחרת. ראה ט"ז יו"ד סי' נז. (55) שם.

14. יב. ספק שנכנס⁵⁶ לכאן טורף או לא נכנס, או שראינו⁵⁷ ולא נודע אם זה מן הטורפין או אינו מן הטורפין - אין חוששין⁵⁸. וכן עוף⁵⁹ שנכנס לבין העצים או לבין הקנים, ויצא וראשו מנטף דם או צוארו - אין חוששין לו שמא נטרף, אלא אומרים שמא בעצים נזק⁶⁰.

(56) שם. (57) שם. (58) שספק אם היה במציאות או לאו, אפילו בספק דרוסה מקילין. ואינו דומה לארי שנכנס לבין השוורים שהטורף נתחזק במציאותו, ואין ספק כי"אם במכה, אם היא מהטורף או לאו (מגיד-משנה בהלכה ג). (59) שם. כאן יש שני ספיקות, אם היה הטורף במציאות, ואף אם תמצי לומר שהיה במציאות, שמא בקנים נפצע, ואף בשל תורה ספיקה לקולא (מגיד-משנה שם).

22 ראשיה חדין, ודאי נקבה. ואם נמצאת בסמפון
23 הגדול שבפכד, והוא הקנה הרחב שבאמצע שבו
24 נכנס המאכל לפכד - הרי זו מתרת. ובשר פכד
25 שהתליע²⁸ - מתרת²⁹.

(27) בכל אופן, אפילו אם הראש העגול לפני.
(28) שנתהו בו תולעים. (29) ואין חוששים שמא ניקבו
הסמפונות.

26 י. קבה שנקבה, וחלב טהור³⁰ סותם את הנקב -
27 מתרת³¹. וכן כל נקב שהפשר³² או החלב³³ המת
28 באכילה סותם אותו - הרי זה מתר. חוץ מחלב
29 הלב³⁴ והקרום שעל חלב פלו; והמחיצה שבאמצע
30 הפטן המבדלת בין איברי המאכל ואיברי הנשימה,
31 והיא שקורעין אותה ואחר כך תראה הראה, והיא
32 הנקראת טרפש הפכד; והמקום הלכן שבאמצע³⁵;
33 וחלב המעי האחרון³⁶. שבאיברים אלו אין מגנין,
34 לפי שהן קשים³⁷; ונקב שנסתם באחד מהן - אינו
35 כסתום. וחלב חיה³⁸ שנגדו בבהמה אסור - אינו
36 סותם³⁹, אף על פי שהוא מתר באכילה.

(30) היינו החלב המשוך כחוט כמו יתר והוא מותר, אבל יש
על הקיבה חלב עקום כמו קשת והוא אסור ונקרא חלב
טמא. (31) לפי שחלב טהור מהודק וסותם יפה.
(32) ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשרה והוא דסביך
בבשרא. (33) כגון שניקבו הדקין ושומן סותמן שמהודק
בהם תמיד. (34) וזהו החלב שעשוי ככובע ואינו סותם.
(35) אף על פי שהוא חלב טהור אינו סותם. (36) כרכשתא,
חלב שעל חלחולת המוציאה רעי. והוא עשוי קרטים קרטים
כעין חטים, והקרטים עגולים כמו כובע. (37) כלומר, כל
אלו העשויים ככובע. (38) התורה אסרה רק חלב בהמה
אבל לא של חיה ועוף. (39) שלא בהיתר אכילה תלוי
הדבר אלא בטבע של החלבים, שאלו שהם טהורים בבהמה
מהודקים וסותמים ומגינים יפה, וחלבים הטמאים בבהמה
מטבע שלהם שאינם הדוקים היטב לא בבהמה ולא בחיה,
ולפיכך אינם סותמים ואינם מגינים. וחלב עוף, אפילו זה
שכנגדו בבהמה אסור, סותם.

37 יא. פֶּרֶס שְׁנֶקֶב⁴⁰ - טרפה. ואין לו דבר שישתם
38 אותו, שהרי החלב שעליו אסור. וכן המֶסֶס וביית
39 הפוסות שנקב אחד מהן לחוץ - טרפה. ואם נקב
40 אחד מהן לתוך חלל חביו - מתרת⁴¹.

(40) הכרס הפנימית. ורבינו מפרש כרס פנימית זהו כל הכרס
כולו. וכרס החיצונה זו היא בשר החופה את רוב הכרס.
(41) שחברו מגין עליו.

41 יב. מחט שנמצאת בעיבי בית הפוסות⁴² מצד אחד
42 - כשרה. ואם נקבה נקב מפלש⁴³ לתוך חלל בית
43 הפוסות⁴⁴, ונמצאת טפת דם⁴⁵ במקום הנקב⁴⁶ -
44 טרפה; ושודאי קדם שחיטה נקב. אבל אם אין דם
45 במקום הנקב - הרי זה מתר; ושודאי אחר שחיטה⁴⁷
46 דחקה המחט ונקבה.

1 ד. המוח עצמו שנקב או נתמעך והקרום קנים -
2 כשרה. ואם נשפך כמים או נמס פדונג - טרפה¹³.

(13) מפני שכל שמגיע להפסד זה עתיד הקרום להינקב.

3 ה. הלב שנקב לבית חללו, בין לחלל גדול
4 שבשומאל בין לחלל קטן שבימין - טרפה. אבל אם
5 נקב בשר הלב ולא הגיע לחללו - מתר. וקנה הלב,
6 והוא המזרק הגדול¹⁴ שיוצא ממנו לראה - הרי הוא
7 פלב, ואם נקב לחללו במשהו - טרפה.

(14) קנה הלב שעל גבי דופני ריאה.

8 ו. מרה שנקבה וכבד סותמה - מתרת¹⁵. ואם לא
9 נסתם הנקב, אף על פי שהוא סמוך לפכד - טרפה.

(15) שנקובה במקום דיבוקה בכבד וחבור הכבד סותם את
הנקב.

10 ז. נזיה¹⁶ שנמצאת במרה: אם היתה כמו גרעינה
11 של תמרה, שאין ראשה חד - מתרת¹⁷; ואם
12 ראשה חד בגרעינת הזית - אסורה, שהרי נקבה
13 אותה כשנכנסה; וזה שלא יראה הנקב, מפני
14 שהגלד¹⁸ פי המפה.

(16) גרעין. (17) ואף על פי שאינה יכולה לצאת דרך
הסימפון כשרוצים להוציאה, שהסימפון צר, ואם כן איך
הייתה יכולה להיכנס אם לא שניקבה? אפשר לומר, שעל
ידי נענוע שנענעה הבהמה בהליכתה ימים רבים נכנסה מעט
מעט במקום דחוק שאינה יכולה עכשיו לצאת. (18) שעלה
קרום וכל קרום שעלה מחמת מכה אינו קרום ואינו מגין.

15 ח. קני הפכד¹⁹, והן המזרקין שבו שפיהן הדם
16 מתפשט, אם נקב אחד מהן במשהו - טרפה²⁰.
17 לפיכך, מחט שנמצאת בחתוך הפכד²¹: אם היתה
18 מחט גדולה, והיה הקצה החד שלה לפנים²² -
19 בידוע²³ שנקבה²⁴ כשנכנסה; ואם היה הראש העגל
20 לפנים²⁵ - אומרים: דרך סמפונות הלכה²⁶, ומתרת.

(19) קנה הפורש ויורד לכבד ומתפצל בתוכו לסימפונות,
שהם הם המזרקים. (20) והראב"ד והראשונים חולקים על
רבינו, וסוברים, שרק חלק הקנה הנמצא מחוץ לכבד עד
אשר נכנס בתוכו אם ניקב במשהו טריפה, אבל הסימפונות
שבתוך הכבד אם ניקבו כשרה, שהרי קיימא לן ניטל הכבד
כשרה. ודעת רבינו, שמה שאמרו ניטל הכבד כשרה זה רק
אם נשארו הסימפונות שלמים וקיימים, כמו בריאה שנשפכה
בקיתון. (21) כגון שנמצאה באחד מסמפונות הדקים.
(22) לחלל הבהמה ולא לצד פי הקנה. (23) קרוב לוודאי.
(24) בראשה החד את קני הכבד עם כניסתה. ואף על פי
שארין רואים שם נקב, קרום הוא שעלה וסתם, וקרום שעלה
מחמת מכה אינו מגין. (25) והקצה החד לפי הקנה ואם
כן לא ניקבה. (26) ואם נמצאה בבשר הכבד הרי על
כורחך ניקב אחד מהסימפונות, ולדעת רבינו - טריפה.

21 ט. היתה מחט קטנה - הרי זה טרפה²⁷; מפני ששני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנקובים נמצאו ואולי היה הנקב לפני השחיטה, אין אוסרין מספק ומעמידים את הבהמה בחזקת היתר. (57) ולא היה כאן כלב או זאב שאפשר היה לתלות בהם. (58) שאין דומה הנקב שנעשה לפני השחיטה לנקב שנעשה אחר השחיטה, ואם הנקב החדש דומה לנקב שאנו מסופקים בו, בוודאי שגם הוא נעשה לאחר שחיטה. (59) שמשמוש הידים משנה את צורת הנקב. (60) מסדרים ומדמים.

טו. בְּנֵי מַעֲיִם שֶׁצִּיצָאוּ לְחוּץ וְלֹא נִקְבוּ - מִתְּרַת. וְאִם נִתְּהַפְּכוּ⁶¹, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְבוּ - טְרֵפָה; שְׂאֵי אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְזְרוּ כְּמוֹת שֶׁהָיָה⁶² אַחֵר שֶׁנִּתְּהַפְּכוּ, וְאִינָה תִּהְיֶה⁶³.

(61) עליונים למטה, בין כולם ובין מקצתם. (62) וסופה לירקב ולהינקב, ולפיכך טרפה מטעם נקובה. (63) "ברא הקב"ה באדם כונניות שאם נהפכה אחת מהן אינו יכול לחיות".

טז. הַמַּעֲי הָאֲחֵרוֹן, שֶׁהוּא שֹׁה וְאֵין בּוֹ עָקוּם, וְהוּא שֶׁהָרַעִי יוֹצֵא בּוֹ מִן הָעֶרְוָה, וְהוּא דְּבוּק בֵּין עֶקְרֵי הַיִּרְכָּם - הוּא הַנִּקְרָא חִלְחָלֶת⁶⁴. אִם נִקְבַּ בְּמַשְׁהוּ - טְרֵפָה, כְּשֶׁאֵר הַמַּעֲיִם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמִירִים? שֶׁנִּקְבַּ לְחִלְחַל הַבֶּטֶן⁶⁵; אֲבָל אִם נִקְבַּ בְּמִקוֹם הַדְּבוּק בִּירְכָם - מִתְּרַת⁶⁶. וְאֶפְלוּ נָטַל מִמֶּנּוּ מְקוֹם הַדְּבֵק כְּלוּ - מִתְּרַת; וְהוּא שֶׁיִּשְׁתַּיֵּר מֵאֲרָכּוֹ בְּשׁוּר כְּמוֹ אֲרָבַע אֲצָבָעוֹת⁶⁷.

(64) שהרעי מחלחל שם. (65) כלומר, למקום חוץ לבין הירכיים. (66) הואיל וירכיים מעמידות אותה. (67) וכן פירש הרי"ף, אבל רש"י שם סובר שאם נשתייר כאצבע כשרה, וזו היא "כדי תפסיה" שאמר רב נחמן שם. ובבהמות אחרות משערים לפי גודלן ביחס לשור.

יז. הַעוֹף - אֵין לוֹ פֶּרֶס וְלֹא הֶמְסָס וְלֹא בֵּית הַפּוֹסוֹת; אֲבָל יֵשׁ לוֹ כְּנָגֶדֶן זָפֶק⁶⁸ וְקָרְקֶבֶן. וְכָל הַטְּרֵפוֹת שְׁוֹת הֵן בְּבִהְמָה תִּהְיֶה וְעוֹף⁶⁹. וְזָפֶק שֶׁנִּקְבַּ גִּגּוֹ בְּמַשְׁהוּ - טְרֵפָה. וְאִי זֶהוּ גִּגּוֹ שֶׁל זָפֶק? זֶה שֶׁיִּמְתַּח עִם הַיֹּשֵׁט כְּשֶׁיִּאָּרֵץ הַעוֹף צָנָאוּ. אֲבָל שְׂאֵר הַזָּפֶק שֶׁנִּקְבַּ - מִתְּרַת.

(68) כיס שהאוכל נקבץ שם. (69) טריפות שמנו חכמים באיברי בהמה. גם בחיה ועוף, אם יש בהם אותם האיברים, טריפה.

יח. שְׁנֵי פִּסְיִן יֵשׁ בְּקָרְקֶבֶן: הַחִיצוֹן אֲדָם כְּמוֹ בֶּשָׂר, וְהַפְּנִימִי לֶבֶן כְּמוֹ עוֹר. נִקְבַּ זֶה בְּלֹא זֶה - מִתְּרַת, עַד שֶׁיִּנְקְבוּ שְׁנֵיהֶן בְּמַשְׁהוּ. וְאִם נִקְבוּ שְׁנֵיהֶן זֶה שֶׁלֹּא כְּנָגֶד זֶה - מִתְּרַת⁷⁰.

(70) ואינו דומה לוושט שאם ניקבו העורות זה שלא כנגד זה נבילה, שהוושט מתכווץ ומתרחב הואיל ואוכלין נכנסים דרך הוושט ויכול להיות שיודמנו זה כנגד זה, מה שאין כן בקורקבן, שתמיד הוא נח ואם ניקב זה שלא כנגד זה תמיד נמצאים במצב זה והעור האחד מגין על חבירו. וכתב המגיד

(42) סביב שפתו נמצאים שני כפלים כפולים ודבוקים ונמצא מחט תחובה באותו עובי, ומתוך עוביו אפשר שלא ניקב כולו. (43) משני צדדים. (44) שחברתה מגינה עליה. משמע שאם עברה רק עור אחד של בית הכסות אפילו עברה כולו אבל לא מפולש לחלל זהו מצד אחד וכשרה. ואפילו כשניקב החיצון. אלא שצריך בדיקה כל החלל, כדין מחט שנמצא בחלל הגוף. (45) משני צדדים טריפה. נמצא עליה קורט דם בידוע שלפני שחיטה. ומפרש רבינו שבניקבה משני צדדים טריפה רק כשנמצא עליו קורט דם. ולא פירש מה הדין בניקב מצד אחד ונמצא קורט דם. וראה בלחם משנה, שכתב לדעת רבינו שם, נמצא קורט דם טריפה גם בניקב מצד אחד. (46) ורש"י פירש כנגד פי המחט. והראב"ד פוסק שטיפת הדם צריכה להימצא בחוץ. (47) בגמרא שאלו: למה כאן טריפה רק כשנמצא קורט דם ובנקובים אחרים טריפה אפילו כשאין קורט דם? ותרצו, כשיש מחט הדם נאחז ונדבק בה וסביבתה, וכשאין שם דם בידוע שניקבה לאחר שחיטה. אבל כשאין שם מחט או קוץ אפשר שהלחלוות העבירה את הדם.

יג. בְּהִמָּה שֶׁהִלְעִיטָה דָּבָר שֶׁנִּקְבַּ בְּנֵי מַעֲיָה, כְּגוֹן קֶרֶט שֶׁל חִלְחָלֶת⁴⁸ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - טְרֵפָה, שְׁוֹדַי נִקְבַּ. וְאִם הָיָה סָפֶק נִקְבַּ⁴⁹ סָפֶק אֵינוֹ נִקְבַּ - תִּבְדֹּק⁵⁰. כָּל אֶחָד מִן בְּנֵי הַמַּעֲיִם שֶׁפָּסְלָת הַמֶּאֱכָל סוֹכֶכֶת בָּהֶן, וְהֵן הַנִּקְרָאִים דִּקְיָן, שֶׁנִּקְבַּ - טְרֵפָה⁵¹. וְיֵשׁ מֵהֶן מְלַפְּפִין וּמְקַפִּין זֹו לְפָנִים מִזֹּו בְּעִגּוּל, כְּמוֹ נַחֲשׁ שֶׁנִּקְבַּ, וְאֵלוֹ הֵן הַנִּקְרָאִים הַדְּרָא דְכֻנְתָּה. אִם נִקְבַּ אֶחָד מֵהֶן לְחִבְרוֹ⁵² - כְּשֶׁרָה, שֶׁהָרִי חִבְרוֹ מִגֵּן עָלָיו.

(48) עיקרין שלה אבל אכלה העלין - כשרה. (49) כלומר, אם הלעיטה מין עשב אחר, שספק לנו אם הוא נוקב או לא - תיבדק. (50) הבהמה אם ניקבו המעינים או לא. (51) וניקבו הדקין ששיניו במשנה פירושו כל אחד מהדקין שניקב. (52) שניקב באותו צד שבינו לחבירו שלא ניקב החיצון שבכולן.

יד. וּמַעֲיִם שֶׁנִּקְבוּ וְלִחְה⁵³ סוֹתְמָתָן - טְרֵפָה; שְׂאֵין זֹו סוֹתְמָתָה עוֹמְדָתָה⁵⁴. בְּנֵי מַעֲיִם שֶׁבֶּא זָאֵב אוֹ כָּלֵב וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן וְנִטְלָן⁵⁵, וְהָרִי הֵן נִקְוִבִין אַחֵר שֶׁהִנִּיחֵן - תּוֹלִין בּוֹ וּמִתְּרַת, וְאֵין אֲמִירִין: שְׂמָא בְּמִקוֹם נִקְבַּ⁵⁶ נִקְבַּ. נִמְצָאוּ נִקְוִבִין⁵⁷, וְלֹא נִדְּעָ אִם קֶדָם שְׁחִיטָה נִקְבוּ אִם אַחֵר שְׁחִיטָה - נִקְבִין בָּהֶן נִקְבַּ אַחֵר וּמִדְּמִין לוֹ: אִם הָיָה הַנִּקְבַּ הָרֵאשׁוֹן כְּמוֹתוֹ - כְּשֶׁרָה⁵⁸; וְאִם הָיָה בִּיגִיָּה שְׁנֵי - קֶדָם שְׁחִיטָה נִקְבַּ, וְיִטְרָפָה. וְאִם מִשְׁמֹשׁוּ הַיָּדִים בְּנִקְבַּ הַסָּפֶק⁵⁹ - כֶּף צִירָה לְמִשְׁמֹשׁ בְּנִקְבַּ שְׁמִדְמִין לוֹ, וְאַחֵר כֶּף עוֹרְכִין⁶⁰ זֶה לָזֶה.

(53) בפנים המעינים יש ריר סמיך דבוק בהם ובדוחק מוציאים אותו. (54) אלא נודדת ממקום למקום. (55) אחר השחיטה. (56) שהיה מתחילה לפני השחיטה נקב הזאב. בגמרא שם מפרש הטעם, על פי הכלל בהמה שנשחטה בחזקת היתר עומדת, ואף על פי שיש כאן ריעותא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני א' מרחשון - ספר קדושה - הלכות שחיטה קה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחת ונראית כשתיים; ריאה שנתמססה ודמיון בין נקב לנקב; ומחט שנמצאת בריאה; מראות הריאה; ועוף שנפל לאור; או שנמצא הכבד כמראה בני מעיים; ודין ושט שנמצא עור החיצון לבן והפנימי אדום.

- 26 א. שְׁנֵי קְרוֹמוֹת יֵשׁ עַל הָרֵאָה. אִם נִקְבַּז זֶה בְּלֹא זֶה²
- 27 - מִתְּרֵת; וְאִם נִקְבּוּ שְׁנֵיהֶן - טְרֵפָה³. אֶפְלוּ נִגְלַד⁴
- 28 הַקְּרוֹם הָעֲלִיּוֹן בָּלוּ וְהִלֵּךְ לוֹ - מִתְּרֵת. וְהִקְנָה שְׁנֵי
- 29 מִן הַחֲזֵה וּלְמִטָּה בְּמִשְׁהוּ - טְרֵפָה⁶. וְהוּא הַמָּקוֹם
- 30 שְׁאִינוּ רְאוּי לְשַׁחֲטָה בִּקְנָה לְמִטָּה.

(2) או התחתון או העליון. (3) כמו ששנינו ניקבה הריאה, שם. (4) נקלף. (5) ובמקרה שנגלד התחתון - טריפה, מפני שבוודאי חסרה הריאה. (6) שנידון כריאה, לא כגרגרת, גמרא שם מה.

- 31 ב. הַתַּחְתִּיל בְּשַׁחֲטָה וְשָׁחַט כָּל הַקְּנָה וְאַחֲרֵי כֵן נִקְבָּה
- 32 הָרֵאָה וְאַחֲרֵי כֵן גָּמַר הַשְּׁחִיטָה - הָרִי זֶה טְרֵפָה³²,
- 33 הוֹאִיל וְנִקְבָּה קִדְּם גָּמַר שְׁחִיטָה⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
- 34 בְּזָה⁸.

(7) שאין הלכה כריש לקיש שם, ואע"פ שהריאה תלויה בקנה וקיימא-לן יש טרפות לחצי חיות. כלומר, אף-על-פי שהבהמה איבדה כבר חצי חיותה, היא נטרפת כמו בהמה חיה. (8) כגון ששחט את הושט ואחר-כך ניקבו בני מעיים ואח"כ גמר השחיטה, טריפה. אף שחיי בני מעיים תלויים בוושט, יש טרפות לחצי חיות. וכל זה בבהמה, אבל בעוף כיון ששחט סימן אחד או רובו, נגמרה השחיטה ואין טרפות אחריה.

- 35 ג. אֶחָד מִסְּמִפּוּגֵי רֵאָה שְׁנֵי נִקְבֵּי אֶפְלוּ נִקְבַּ לְחִבְרוּ⁹ -
- 36 טְרֵפָה¹⁰. וְרֵאָה שְׁנֵי נִקְבֵּי, וְעֵלָה קְרוֹם בְּמִפָּה וְנִסְתָּם
- 37 הַנִּקְבֵּי - אִינוּ כְּלוֹם¹¹. נִקְבָּה הָאֹם שֶׁל רֵאָה¹², אָף
- 38 עַל פִּי שְׁדִפְּן סוֹתְמָתָה - טְרֵפָה¹³. וְאִם נִקְבָּה בְּמָקוֹם
- 39 חֲתוּף הָאֲנֹת¹⁴ שְׁלָה, וְהוּא הַמָּקוֹם שְׁרֹבֶצֶת עֲלָיו¹⁵
- 40 - כְּשֶׁרָה.

(9) לסמפון שני הסותם את פי הנקב, ומכל-שכן אם ניקב במקום שאין כל סתימה, כגון שניקב לפני כניסת הסמפון לבשר הריאה, אבל אם ניקב לבשר הריאה, הבשר מגין וכשרה. וראה גם מגיד-משנה וכסף-משנה. וראה גם לקמן הלכה י. (10) וחברו אינו מגין עליו, הואיל שדופן הסמפון קשה, אינו סותם הנקב. (11) בגמרא: אינו קרום, ופירש"י שסופו ליסתר. (12) העיקר שלה והיא היא הריאה. והראשונים קוראים לו בארמית: אומא, ראה 'תוספות' שם. והיא שוכבת רחוקה מן הדופן. (13) הואיל והאומה הגדולה למעלה בחלל רחוקה מן הדופן, הסתימה מתפרקת. (14) חמש בליטות כמו אזנים יוצאות מן הריאה, שלוש מהאום הימנית ושתיים מהאום השמאלית ונקראות אונות, כמבואר בפרק ח הלכה א. (15) הריאה והדופן גדלים כאחד וסמוכים תמיד, וסתימת הדופן קיימת ואינה מתפרקת.

- 41 ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁשְׁתָּם מָקוֹם הַנִּקְבֵּי

משנה בשם הרשב"א והר"ן שבניקב החיצון כשר רק אם בא מחמת מחלה, אבל על ידי קוץ או מחט טריפה, כדין מחט בחלל הגוף.

- 1 יט. הַטָּחוּל אִינוּ מִן הָאֵיבָרִין שְׁנִקְיָבָתָן בְּמִשְׁהוּ,
- 2 וּלְפִיכָּךְ לֹא מָנוּ אוֹתוֹ חֻמִּים בְּכָלְלָן. אֲלֵא יֵשׁ לְנִקְבֵּי
- 3 שְׁלוֹ שְׁעוֹר שְׁאִינוּ שָׁהָּ בְּכָלּוּ. פִּיּוּצָא? הַטָּחוּל -
- 4 רֹאשׁוֹ הָאֶחָד עֵבָה, וְהַשֵּׁנִי דֵק, בְּכַרְתִּית הִלְשׁוּן. אִם
- 5 נִקְבַּ בְּרֹאשׁ הָעֵבָה⁷¹ נִקְבַּ מְפֹלֵשׁ - טְרֵפָה. וְאִם נִקְבַּ
- 6 נִקְבַּ שְׁאִינוּ מְפֹלֵשׁ: אִם נִשְׁאַר תַּחְתּוּי כְּעֵכִי דִינָר שֶׁל
- 7 זָהָב⁷² - מִתָּר; פָּחוֹת מִכָּאן - הָרִי הוּא כְּמִפְלֵשׁ
- 8 וּטְרֵפָה. אֲבָל אִם נִקְבַּ הֵדֵק - כְּשֶׁרָה⁷³.

(71) אמרו: אין הלכה כר' עזירא שפסק ניקב הטחול טריפה, ומסיימים: "והני מילי בקולשה, אבל בסומכיה טריפה". פירוש: ודברים אלה נאמרו בחלק הדק, אבל בחלק העבה טריפה. ויש מפרשים שכל שדבוק לבטן הוא בכלל ראש העבה. (72) ואם כן יש הגנה נגד הנקב. שיעור כעובי דינר זהב זהו פחות מחצי עוביו של הטחול. דינר של זהב עבה כפליים משל כסף. (73) ובטחול של עוף אין טריפות כלל.

- 9 כ. כָּל אֶבֶר שְׁאֶמְרוּ חֻמִּים בּוֹ: שְׁאִם נִקְבַּ בְּמִשְׁהוּ
- 10 - טְרֵפָה, כֵּן אִם נָטַל כָּלּוּ - טְרֵפָה⁷⁴. בֵּין שְׁנֵי נִקְבֵּי
- 11 בְּחֹלִי אוֹ בִיד⁷⁵ בֵּין שְׁנֵי נִקְבֵּי חֶסֶר⁷⁶. וְכֵן אִם נִבְרָא
- 12 בְּשְׁנֵי אֵיבָרִים מֵאוֹתוֹ אֶבֶר - טְרֵפָה; שְׁפָל הֵיתֵר -
- 13 כְּנִטוּל הוּא חֲשׁוֹב⁷⁷. פִּיּוּצָא? נָטַל אֶחָד מִן הַמַּעֲצִים אוֹ
- 14 הַמְּרָה⁷⁸ וְכִיּוּצָא בְּהוֹן⁷⁹, בֵּין בְּעוֹף בֵּין בְּבַהֲמָה -
- 15 טְרֵפָה. וְכֵן אִם נִמְצָא בְּהֵן שְׁתֵּי מְרֹרוֹת אוֹ שְׁנֵי מַעֲצִים
- 16 - טְרֵפָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּהֵן. אֲבָל אִם נָטַל הַטָּחוּל
- 17 אוֹ שְׁנֵי מַמְצָאוֹ שְׁנֵי - מִתְּרֵת; שְׁאִינוּ בְּכָלְל הַמְּנוּיָיִם⁸⁰.

(74) שהוא חיסרון כמו ניקבה. ובתוספות שם כתבו, שכל הנקובים שנמנו בין הטריפות, מכל שכן אם ניטלו, טריפה. (75) טריפה משום נטולה. (76) טריפה משום חסירה. (77) רבינו מפרש, כנטול כאילו ניטלו שניהם וטריפה משום חסרה. (78) שאם ניקבה טריפה, כמבואר למעלה. ויש לטעום את הכבד ואם נמצא בו טעם מר, כשרה, כי המרה נבלעת בכבד ואין זה בכלל חסרה. (79) באיברים שאם ניקבו במשהו, טריפה. (80) עם האיברים שניקבו טריפה.

- 18 כא. הַמַּעֲצִי הֵיתֵר שֶׁתִּטְרַף בּוֹ הַבְּהֵמָה הוּא הֵיתֵר
- 19 מִתַּחְלָתוֹ וְעַד סוּפוֹ, עַד שְׁנֵי מַמְצָאוֹ שְׁנֵי מַעֲצִים זֶה בְּצַד
- 20 זֶה מִתַּחְלָה וְעַד סוּף בְּמַעֲצֵי הָעוֹף; אוֹ שֶׁהִיָּה הַמַּעֲצִי
- 21 יוּצָא בְּעוֹף מִן הַיָּד וְהָרִי הוּא מְבַדֵּל, בֵּין בְּעוֹף בֵּין
- 22 בְּבַהֲמָה; אֲבָל אִם חֲזַר וְנִתְעַרְבַּ עִם הַמַּעֲצִי וְנִעְשָׂה
- 23 אֶחָד מִשְׁנֵי רֹאשֵׁיו, וְהָרִי שְׁנֵיהֶם מְבַדֵּלִין בְּאִמְצָע -
- 24 הָרִי זֶה מִתְּרֵת, וְאֵין כָּאן יֵתֵר.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבאר נקובת הריאה, והקנה שנקב מן החזה ולמטה; ריאה הסרוכה לדופן; אטום בריאה וכיצד בודקין אותו; וריאה שנשפכה כקיתון; ריאה שנמצאו בה אבעבועות ואם היא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֹתָהּ בָּמִים פּוֹשְׁרִין וְנוֹפְחִין אוֹתָהּ. אִם בִּקְבֶּקֶב³³
הַמִּים - טְרֵפָה³⁴; וְאִם לֹא - בִּידוּעַ שְׁקָרוֹם הַתַּחֲתוֹן
בְּלִבָּד נֶקֶב, וְהָרוּחַ תִּהְיֶה³⁵ בֵּין שְׁנֵי הַקְּרוֹמֹת, וּמִפְּנֵי
זֶה יִשְׁמַע בָּהּ קוֹל דְּמָמָה בַּשְּׂעֵת נִפְיָהּ.

(31) כגון נוצה. (32) כשכש. גירסא אחרת: "אם בצבץ",
מלשון נדנוד. (33) בידוע שהיא נקובה. (34) הולכת.
(35) שם. רב נחמיה בר יוסף בדיק ליה בפשורי.

ח. זֶה עֶקֶר גְּדוֹל יִהְיֶה בִּידוּךְ³⁶: שֶׁכָּל רֹאֵה שְׁנוֹפְחִין
אוֹתָהּ בְּפוֹשְׁרִין וְלֹא יִקְבֶּקֶב הַמִּים - הֲרִי הִיא שְׁלֵמָה
מִכָּל נֶקֶב.

(36) שהרי ניקב הסמפון טריפה, למעלה בהלכה ג, וכל-שכן
נימוח.

ט. רֹאֵה שְׁנוֹשְׁפָּה כְּקִיתוֹן, וְקָרוֹם הָעֲלִיּוֹן שְׁלֵה קָנִם
שֶׁלֹּם בְּלֹא נֶקֶב: אִם הַסְּמָפוֹנוֹת עוֹמְדִים בְּמִקְוָם
וְלֹא נִמּוּחוּ - כְּשֶׁרָה; וְאִם נִמּוּחַ אֶפְלוּ סִמְפּוֹן אֶחָד
- טְרֵפָה³⁷. בִּיצֵד עוֹשִׂין? נוֹקְבִין אוֹתָהּ וְשׁוֹפְכִין
אוֹתָהּ בְּכָלִי שֶׁהוּא שׁוֹעַ בְּאֶבְרָ³⁸ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ. אִם
נִרְאָה בָּהּ חוֹטִין לְבָנִין - בִּידוּעַ שְׁנִמּוּקוֹ הַסְּמָפוֹנוֹת,
וְטְרֵפָה; וְאִם לֹא - בִּשְׁר הָרֹאֵה בְּלִבָּד הוּא שְׁנִמּוּקוֹ,
וְכִשְׂרָה³⁹.

(37) מחופה עופרת וחלק. (38) שם: ריאה שנימוקה וקרום
שלה קיים, כשרה. (39) שם מח. העלתה צמחים.

י. רֹאֵה שְׁנִמְצָאוּ בָּהּ אֲבַעְבוּעוֹת⁴⁰: אִם הָיוּ מְלֵאִים
רוּחַ, אוּ מִים זָכִים, אוּ לִחָה הַנִּמְשָׁכֶת בְּדָבָשׁ וְכִיּוֹצֵא
בּוֹ, אוּ לִחָה יִבְשָׁה וְקִשָּׁה אֶפְלוּ פֶּאֶבָּ⁴¹ - הֲרִי זֶה
מִתֵּרֶת; וְאִם נִמְצָאת בָּהּ לִחָה סְרוּחָה אוּ מִים
סְרוּחִין אוּ עֲכוּרִין - הֲרִי זֶה טְרֵפָה. וְכִשְׁמוּצִיא
הַלִּחָה וּבִדּוּק אוֹתָהּ - צָרִיךְ לְבַדֵּק הַסְּמָפוֹן
שֶׁתַּחֲתֶיהָ⁴². אִם נִמְצָא נְקוֹב - טְרֵפָה.

(40) בגמרא שם: טיורי, כלומר קשים כאבן. (41) שתחת
האבעבוע, הואיל שהוא מקום מקולקל, יש לחשוש שמא
ניקב הסמפון, ואין שם בשר בריא מגין עליו. וכמו בריאה
שנשפכה כקיתון בהלכה הקודמת, ובוה מסולקת קושיית
הראב"ד לקמן פרק יא ה"ה. ראה במגיד-משנה. (42) לא
שנא מלאים מים זכים, לא שנא מים סרוחים. ודוקא שהן
נפוחים ועומדים. אבל צמחים קשים כאבן, אפילו סמוכים
אהדדי כשרה (מ"מ).

יא. רֹאֵה שְׁנִמְצָאוּ בָּהּ שְׁתֵּי אֲבַעְבוּעוֹת סְמוּכוֹת זֶה
לְזֶה - טְרֵפָה⁴³; שֶׁהִדְּכָר קְרוֹב הָרַחֵם שִׁישׁ נֶקֶב
בִּיגִיָּה, וְאֵין לָהֶן דֶּרֶךְ בְּדִיקָה. הֵיתָה אֶחָת וְנִרְאָה
כְּשֵׁתִים - נוֹקְבִין אֶחָת. אִם שְׁפָכָה לָהּ הָאֲחֵרֶת -
אֶחָת הִיא וּמִתֵּרֶת⁴⁴, וְאִם לֹא - טְרֵפָה.

(43) יש כמין סדק באמצעיתה, ונראים כשתים. (44) אם אין
בהם לחה, מים סרוחים או עכורים.

1 שְׁפָאָנוֹת בִּשְׂר¹⁶; אֲבָל אִם נִסְמַךְ הֶנֶקֶב לְעֶצֶם - אֵינוֹ
2 מִגֵּן. וְאִם הָיָה נֶקֶב הָאָנוֹת דְּבוּק בְּעֶצֶם וּבִבְשָׁר -
3 מִתֵּרֶת¹⁷.

(16) סוגיא שם. כיון שיש נקב ממש, צריך סתימת בשר,
שאין סירכא סותמת ואין עצם סותמת. (17) מפני שהבשר
מונע את העצם מלהתפרק.

4 ה. הָאִם שֶׁל רֹאֵה שְׁנִמְצָאת סְמוּכָה לְדִפְּ¹⁸, בֵּין
5 שְׁהֵעֵלֶת¹⁹ צְמָחִים²⁰ בֵּין שְׁלֵה הָעֵלֶת - חוֹשְׁשִׁין לָהּ
6 שֶׁמָּא נֶקֶבָה²¹. וְכִיצֵד עוֹשִׂין בָּהּ? מִפְּרָקִין אוֹתָהּ מִן
7 הַדִּפְּ, וְנִזְהָרִין בָּהּ שְׁלֵה תִנְקָב²². אִם נִמְצָאת נְקוּבָה,
8 וְנִמְצָא בִּדְפֶן מִכָּה בְּמִקוֹם הֶנֶקֶב - תּוֹלִין²³ בְּמִכָּה²⁴
9 וְאוֹמְרִים: אַחֵר שְׁחִיטָה נֶקֶבָה כְּשִׁנְפִּרְקָה מִן הַמִּכָּה;
10 וְאִם אֵין מִכָּה בִּדְפֶן - בִּידוּעַ שְׁנִינְקָב זֶה²⁵ בְּרֹאֵה הִיא
11 קֶדֶם הַשְּׁחִיטָה, וְטְרֵפָה.

(18) והוא-הדין סרוכה. (19) הריאה. (20) אבעבועות
הדומים למראה מוגלה סביבות מקום סמיכתה לדופן.
(21) כיון שנמצאה בה ריעותא. (22) בגמרא: מייתי סכינא
דחליש פומיה, ופירש"י פיו חדר ודק וחותר יפה, שלא
יקרע קרום הריאה במושכו אותו מן הדופן. (23) דוקא
כשהמכה היא נגד מקום הנקב כולו תולין במכה, אבל אם
היתה סרוכה במכה וחורץ למכה טריפה, כי מה תועיל המכה
לאותו חלק הנקב שאינו כנגדה. (24) אף אם נמצאה
הריאה נקובה. ודעת הראב"ד, שאם נמצאת נקובה, אין
לתלות במכה ולהכשיר באומד. כתב המגיד-משנה, דוקא
אם נמצאת מכה בדופן תולין בה, לפי שהדופן רחב וליחותו
מרובה ונקלטת הריאה אליו. אבל במכה בשאר איברים, אין
תולין בה כלל. (25) והיינו אם נמצא נקב. רבינו סתם כאן
ולא פירש מה הדין אם לא נמצא נקב ולא מכה, אם צריך
לבדוק את הריאה בנפיתה כמ"ש בפרק יא, או לא. וראה
מגיד-משנה וכסף-משנה כאן.

12 ו. הֲרֹאֵה שְׁנִמְצָא בָּהּ מְקוֹם אֵטוֹם כָּל שֶׁהוּא²⁶ שְׁאִין
13 הָרוּחַ נִכְנָסֶת בּוֹ וְאֵינוֹ נִתְפַּח - הֲרִי זֶה כְּנִקְוָבָה,
14 וְטְרֵפָה²⁷. וְכִיצֵד בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ? קוֹרְעִין הַמְּקוֹם שְׁלֵה
15 נִתְפַּח בַּשְּׂעֵת נִפְיָהּ. אִם נִמְצָאת בּוֹ לִחָה²⁸ - מִתֵּרֶת;
16 שֶׁמִּחְמַת הַלִּחָה לֹא נִכְנָסָה שָׁם הָרוּחַ. וְאִם לֹא
17 נִמְצָאת בּוֹ לִחָה - נוֹתֵנִין עָלָיו²⁹ מַעַט רֶק אוּ תִבָּן אוּ
18 קֶנֶף וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, וְנוֹפְחִין אוֹתָהּ. אִם נִתְנַדְּג -
19 כְּשֶׁרָה; וְאִם לֹא - טְרֵפָה, שְׁאִין הָרוּחַ נִכְנָסֶת
20 לְשָׁם³⁰.

(26) שם מז: שאין ניכר בו כל שינוי אחר, אלא שאינו עולה
בנפיתה. (27) מטעם נקובה. (28) מוגלא, בגמרא.
(29) על האטום לאחר שנקרע. (30) והרי היא כנקובה,
כמבואר למעלה.

21 ז. רֹאֵה שֶׁתִּשְׁמַע בָּהּ הִבְרָה³¹ כְּשִׁנְפִּרְקִין אוֹתָהּ: אִם
22 נֶקֶר הַמְּקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ תִשְׁמַע הַהִבְרָה - מוֹשִׁיבִין עָלָיו
23 רֶק אוּ תִבָּן וְכִיּוֹצֵא בּוֹ³². אִם נִתְנַדְּג - בִּידוּעַ שֶׁהִיא
24 נְקוּבָה, וְטְרֵפָה. וְאִם לֹא נֶקֶר הַמְּקוֹם - מוֹשִׁיבִין

19 הִרְאָה נִקְבָּה בְּתוֹלַעַת - הָרִי זֶה מִתֵּרֶת; חֲזָקְתָּהּ
20 שְׁאֵחֶר שְׁחִיטָה תִּקְבַּח וְחָצָא. יֵשׁ שָׁם⁵⁵ מֵרָאוֹת, שָׁאֵם
21 נִשְׁתַּנָּה מֵרָאָה הָאֶכֶר לְאוֹתוֹ הַמֵּרָאָה הָרֶע - הָרִי הוּא
22 בְּנִקְבֹב. שְׁאוֹתוֹ הַבָּשָׂר שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מֵרָאוֹת לְמֵרָאָה זֶה -
23 כְּמַת הוּא חָשׁוּב⁵⁶, וְכֵאלּוּ הוּא הַבָּשָׂר שֶׁנִּהְפָּךְ עֵינֵינוּ
24 אֵינֵנוּ מְצִיִּים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: וּמִחֵת בָּשָׂר חַי בְּשִׁאָתָּה.
25 וּבִיּוֹם הָרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי. מִכָּלֵל, שֶׁשְּׂאֵר הַבָּשָׂר
26 שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ אֵינֵנוּ חַי.

(55) כמו יש במציאות, וזהו מסגנונו של רבינו, ראה הלכות יסודי התורה פרק א הלכה א. (56) זהו טעם כולל לכל המראות האסורות שיבואו בהלכות הסמוכות.

27 טז. רָאָה שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מֵרָאִיָּה, בֵּין מֵרָאָה כְּלָה בֵּין
28 מֵרָאָה מְקַצָּתָהּ: אִם נִשְׁתַּנּוּ לְמֵרָאָה הַמֵּתָר, אֶפְלוּ
29 נִשְׁתַּנּוּ כְּלָה - מִתֵּרֶת; וְאִם נִשְׁתַּנּוּ לְמֵרָאָה הָאֶסוּר, אֶפְלוּ
30 כָּל שֶׁהוּא - טֵרֶפָה; שֶׁהַמֵּרָאָה הָאֶסוּר בְּנִקְבֹב
31 הוּא חָשׁוּב⁵⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵⁸.

(57) ונקב פסול אפילו בכל שהוא. (58) בהלכה הקודמת.

32 יז. וְחָמֵשׁ מֵרָאוֹת אֶסוּרוֹת יֵשׁ בְּרָאָה, וְאֵלּוּ הֵן:
33 שְׁחִיטָה כְּדִי, אוֹ יִרְקָה⁵⁹ כְּעֵין כְּשׁוֹת, אוֹ כְּעֵין חֲלָמוֹן
34 בִּינָה⁶⁰, אוֹ כְּעֵין חֲרִיעַ⁶¹, אוֹ כְּמֵרָאָה הַבָּשָׂר. וְחֲרִיעַ
35 הוּא הַצֵּבַע שֶׁצּוֹבְעִים בּוֹ הַבְּגָדִים, וְהוּא דוֹמֶה
36 לְשִׁעְרוֹת אֲדָמּוֹת מְעֻט וְנוֹטוֹת לִירִיקָה.

(59) חולין מז: המונח "ירוק" בלשון התלמוד. ורבינו כולל כמה גוונים, שבשפתנו המדוברת נקראים: ירוק, כתום, צהוב וכחול בהיר. וכחול כהה מדמים לשחור, "שחור ככחול". ולהלכה, דעת הפוסקים האחרונים, שכל הנוטה לכתום וצהוב - טריפה, וירוק וכחול - כשרה. (60) שהוא מראה ירוק, שם. (61) בגמרא: מוריקא. והנה רש"י שם פירש, מוריקא כרכום, ובנדה נא: פירש חריע כרכום. וכן פירש הרא"ש בעוקצין. וזה מתאים לירושלמי: מאי חריע מוריקא. ובפירוש המשניות לעוקצין פ"ג משנה ה כתב: "והירושלמי ביאר לנו כי חריע הוא הנקרא בערב אל קרטום".

37 יח. נִמְצְאוּ כְּעֵין חֲרִיּוֹת שֶׁל דָּקֵל⁶² - אוֹסְרִין אוֹתָהּ
38 מִסִּפְקָ⁶³, שֶׁזֶה קְרוֹב לְמֵרָאָה הָאֶסוּר⁶⁴. וְכָל הַמֵּרָאוֹת
39 הָאֵלּוּ אֵין אוֹסְרִין בָּהֶם עַד שֶׁנּוֹפְחִים אוֹתָהּ וּמְמַרְסִים
40 בָּהּ בִּידּוֹ. אִם נִשְׁתַּנּוּ לְמֵרָאָה הַמֵּתָר - מִתֵּרֶת⁶⁵; וְאִם
41 עֲמָדָה בְּעֵינָהּ - אֶסוּרָה.

(62) בחולין מז: האי ריאה דדמיא לאופתא טריפה", ומפרש רבינו "אופתא" כעין חריות של דקל. אבל רש"י מפרש בכמה מקומות אופתא - בקעת. (63) שיש שתי לשונות בגמרא בפירוש המילה "דמיא", אם דומה במראה או במישוש, ולא הוכרעה הלכה כמי. (64) נוטה מעט לאדמיות או לצהוב. (65) כן כתוב בשם רבינו האי גאון: וששאלתם מראות אסורות בריאה כשנופחין אותה מתהפכת למראה בשר באיזה מראה עושין, במראה ראשון או במראה

1 יב. הִרְאָה שֶׁנִּמְצְאָה מִסָּמָה - טֵרֶפָה⁴⁵. בִּיצֵד? כְּגוֹן
2 שֶׁנִּמְצְאָה שְׁלֵמָה, וּכְשֶׁתּוֹלִין אוֹתָהּ - תִּתְחַדֵּךְ וְתִפְלֵ
3 חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת. רָאָה שֶׁנִּמְצְאָה נִקְבָּה בְּמָקוֹם שֶׁיֵּד
4 הַטֶּבַח מְמַשְׁמֵשׁ - מִתֵּרֶת, וְתוֹלִין בִּידּוֹ וְאוֹמְרִין: מִיֵּד
5 הַטֶּבַח נִקְבָּה אַחֵר הַשְּׁחִיטָה. נִמְצָא הַנִּקְבֹב בְּמָקוֹם
6 אַחֵר, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֵדָם שְׁחִיטָה אוֹ אַחֵר שְׁחִיטָה
7 - נּוֹקְבִין בָּהּ נִקְבֹב אַחֵר וּמְדַמִּין⁴⁶, כְּשֵׁם שֶׁעוֹשִׂים
8 בְּכַנֵּי מַעֲיִם⁴⁷.

(45) שם נג: וראה פרק ה הלכה ט, שזהו כל שרופא גוררו מן החבורה ורואים את הבשר כאילו חסר. והמגיד-משנה פרק ו הלכה יט כתב: והוי יודע, שכל מקום שאמרו חז"ל אם ניקב טריפה, הוא-הדין אם נמצא בשר רך שהרופא גוררו, חשבינן ליה כנקוב. (46) נקב לנקב. (47) למעלה פרק ו הלכה יד: נוקבים נקב אחר ומדמין לו, אם היה הנקב הראשון כמותו כשרה, ואם היה ביניהן שינוי, קודם שחיטה ניקב וטריפה.

9 יג. וְאֵין מְדַמִּין מֵרָאָה שֶׁל בְּהֵמָה דִּקְהָה⁴⁸ לְרָאָה שֶׁל
10 בְּהֵמָה גְּסָה, אֶלָּא מִדִּקְהָה לְדִקְהָה וּמִגְּסָה לְגְּסָה. נִמְצָא
11 הַנִּקְבֹב בְּאַחַד מִן הָאֲבַעְבוּעוֹת⁴⁹ - הָרִי זֶה טֵרֶפָה, וְאֵין
12 אוֹמְרִין: נִקְבֹב אֲבַעְבוּעַ אַחֵר וְנִעְרַךְ, שֶׁאֵין הַדִּבְרֵי נִכְרִי.

(48) שם: אבל לא מגסה לדקה ולא מדקה לגסה. אבל רש"י פירש שם דקה - החלק הדק בריאה, והיינו אונא שהיא קטנה. וגסה החלק הגס, והיינו האומא שהיא גדולה. (49) בגמרא שם מו: אין מקיפין בבועי, ופירש"י: בועה שניקבה בריאה במקום שאין יד הטבח ממששת, ואין לתלות ביד הטבח, ואין ידוע אם ניקבה קודם שחיטה או לאחר שחיטה, אין מביאין בועה אחרת להקיף ולנקוב אותה ולראות אם מראה הנקבים שוים, שבבועה העשויה להשתנות בכל שעה ושעה, יש לחשוש שמא מראה אחר היה ונשתנה. וזהו שמסיים רבינו, שאין הדבר ניכר.

13 יד. מַחֲט שֶׁנִּמְצְאָה בְּרָאָה⁵⁰ - נּוֹפְחִין אוֹתָהּ⁵¹. אִם
14 לֹא יֵצֵא מִמֶּנָּה רוּחַ - בִּידוּעַ שְׁאוֹת הַמַּחֲט דִּרְךְ
15 סִמְפוֹנוֹת נִכְנָסָה⁵² וְלֹא נִקְבָּה. וְאִם נִתְחַתְּקָה הִרְאָה
16 קֵדָם נְפִיתָה וְנִמְצְאָה בָּהּ הַמַּחֲט - הָרִי זֶה אֶסוּרָה⁵³;
17 שֶׁהַדִּבְרֵי קְרוֹב שֶׁנִּקְבָּה⁵⁴ כְּשֶׁנִּכְנָסָה.

(50) כשהיא שלימה, והרגישו בה במשמוש היד. (51) שם מח: כרבנן המכשירים. ודוקא על ידי נפחת הריאה, וכן כתב הר"ף. (52) וכשרה בכל ענין, אפילו אם קצה החד של המחט לפניו. ואינו דומה לכבד, שפסק למעלה פרק ו הלכה ט, שאם קצה החד של המחט לפניו טריפה דוודאי ניקבה כשנכנסה, משום שסמפוני הריאה רחבים והריאה קרובה לקנה, ואפילו אם הראש העגול לחלל, המחט נכנסת לתוך הסמפון, ומשם דוחקת ונכנסת לתוך הבשר של הריאה שהוא רך. (53) אפילו הראש העגול לפניו, והקצה החד לחוץ - טריפה. (54) שדרך הושט לבלוע, ואין דרך הקנה לבלוע, תולין בדבר המצוי יותר, ודרך הושט באה וניקבה.

18 טו. תּוֹלַעַת שֶׁהִיתָה בְּרָאָה נִקְבָּה וְיֵצֵאָה, וְהָרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שני? פשיטא כי הריאה בחיי הבהמה נפוחה להניף אויר על הלב, וכמו שנראית כשהיא נפוחה עושין.

1 יט. ארבע מראות מתרות יש בה, ואילו הן: שחורה
2 כחולה⁶⁶, או ירקה כחציר⁶⁷, או אדמה⁶⁸, או כמראה
3 הכבד. ואפילו היתה היראה כלה טלאים טלאים
4 נקדות נקדות מארבע מראות אלו - הרי זו מתרת.

(66) צבע כחול כמראה לאזור. (67) בגמרא שם ככרתי, ותרגום של חציר כרתי. (68) בין כולה בין מקצתה. וכן נראה מסיום דברי רבינו שכתב: ואפילו היתה הריאה כולה וכו', וראה למעלה בהלכה זו דעת רבינו שמראות האסורות בכל שהוא, טריפה. והראב"ד חולק עליו ואומר, שאינה טריפה אלא אם כן נשתנה המראה בריאה כולה.

5 כ. עוף שנפל לאור⁶⁹ והוריק לבו⁷⁰ או כבדו⁷¹ או
6 קרקבנו או שהאדימו המעים⁷² שלו בכל שהוא⁷³ -
7 הרי זו טרפה. שפך הירקים שהאדימו או האדמים
8 שהוריקו מחמת האור בעוף - הרי הן כמי שננטלו,
9 וטרפה⁷⁴. והוא שיעמדו במראה זה אחר ששלקו
10 אותן מעט⁷⁵ ומקריסין בהן⁷⁶.

(69) משנה שם נו. ואלו טרפות בעוף וכו' נפלה לאור ונחמרו בני מעיה. ודוקא עוף אם נשתנו מראה בני מעיו מחמת האור טריפה, אבל בבהמה כשרה. וכ"כ בפירוש לקמן פרק י הלכה יא. וטעם הדבר כמו שכתב הרא"ש לפי שעורה קשה, וגם עובי הצלעות מגינים עליה, וגם בני מעיה קשים להיחמר, כי בטרם יחמרו מן האש, ישרפו עורה ובשרה. (70) האיברים שמתחילתם הם אדומים, והוריקו. (71) משמע שלב וכבד וקורקבן דין אחד להם, ואף במשהו טריפה. אבל הרשב"א ב'תורת הבית' כתב: שאינו מחוור, שלא אמרו במשהו אלא במקום שהנקב פוסל בו, וכמו שאמרו: שיעור ירוקתן כשיעור נקיבתן, אבל כבד שאין הנקב פוסל בה, אין ירוקתה במשהו אלא אם כן כבד שאין כנגד מרה, אבל שלא כנגד מרה ושלא כנגד בני מעיים אלא כנגד מקום חיותה לא, עד שהוריקה כנגד כל מקום חיותה, שאם ינטל כל מקום ירוקתה תהא תלושה ממקומה. ואפשר שלזה נתכוין רבינו, אלא שהיה לו לפרש. ואפשר לפרש שהמלים "בכל שהוא" מתייחסות לבני מעיים שהאדימו. אבל כאן גבי לב וכבד, לא כתב שום שיעור, משום ששיעור הידוקות שונה בלב וכבד. וראה מה שכתבנו למטה. (72) שמתולדותם הם ירוקים. (73) בגמרא שם: שיעור ירוקתן כשיעור נקיבתן. מה נקיבתן במשהו, אף ירוקתן במשהו. (74) לפי גירסא זו, טעם שינוי המראה טריפה משום שזהו כחסר ונטול, שלקה כל האבר ומתחלחל מעט מעט, וסופו שיירקב וינטל. אבל מהרשב"א נראה שהוא גורס ברבינו: כמי שניקבו. וכמו שדמה ר' יוחנן שיעור ירוקתן לשיעור נקיבתן, וכן מביא המגיד-משנה שהגירסא ברבינו כמו "שניקבו" וטריפה. אם כן, טעם הטריפות של שינוי המראה משום נקובה, מפני שעומד לינקב, וכל העומד לינקב כנקוב דמי. אלא ודאי מילתא פסיקתא (דבר פשוט) היא, שאין הידוקות דומה לנקב, דבנקב אינה טריפה עד שיעבור לחלל, שאם לא עבר לחלל יכולה להתרפאות

ולחיות, מה שאין כן בהוריקו כיון שלקה האבר, מתחלחל מעט מעט, ואע"פ שלא הגיע לחלל עכשיו, מכות האש עשויה לרדת למטה למטה ולנקוב, אלא שעתה אינו ניכר. ולפי זה, בלב וקורקבן טריפה אפילו הירקות היא רק עליהם מבחוץ. (75) גמרא שם: ירוקים שהאדימו ושלקו והוריקו כשרים, אבל רבינו מפרש שהוא-הדין אדומים שהוריקו ושלקו וחזרו והאדימו כשרים, משום האי טעמא גופא, ששינוי המראה בא מחמת העשן, שהעשן עושה מירוקים אדומים, ולפעמים מאדומים ירוקים, ראה מגיד-משנה. (76) כלומר, ממשמים בהם פן יעבור המראה. כסף-משנה. והראה מקורו משם נ. ממשמש בהו ואידמו.

11 כא. כל עוף שנמצאת הכבד שלו כמראה בני
12 מעים⁷⁷, או שנשתנו שאר בני מעים, ועמדו בשנוון
13 אחר שליקה ומריסה פמו שבארנו - בידוע שנפל
14 לאור⁷⁸ ונחמרו בני מעיו, וטרפה. ולא עוד, אלא
15 בני מעים של עוף שלא נמצא פהם שנוי⁷⁹,
16 וכשנשלקו נשתנו והאדימו הירקים והוריקו
17 האדמים - בידוע שנפל לאור ונחמרו בני מעיו,
18 וטרפה. וכן הושט שנמצא העור החיצון שלו לכו⁸⁰
19 והפנימי אדם, בין בעוף בין בבהמה - הרי הוא
20 כאלו אינו⁸¹, וטרפה.

(77) בגמרא שם נו: "הוריקה הכבד כנגד בני מעיים". ומפרש רבינו כנגד בני מעיים, כמראה בני מעיים ודומה להם. אבל רש"י וכמה מפרשים אחרים פירשו "כנגד" ממש, היינו חלק הכבד שמקומו כנגד המעיים. (78) שם, ואפילו לא ראינו שנפלה לאור (רבינו גורס בגמרא שם: "בידוע שנפלה לאור וכו'") ומשמע שאע"פ שלא ראינו שנפלה לאור. וכן היא גירסת הרי"ף, אבל הרא"ש והרשב"א והר"ן גורסים: בידוע שנחמרו בני מעיים, ומפרשים שהמדובר כשנודע שנפלה לאור, והכבד שכנגד בני המעיים הוריק, והמעיים עצמם לא נשתנה מראהם, אבל כשלא נודע שנפלה לאור - כשרה לדעתם. (79) דברי רב נחמן בר יצחק שם: "אף אנו נאמר, אדומים שלא הוריקו ושלקו והוריקו טריפה", ואפילו לא נודע שנפל לאור. וכן כתבו הגאונים בדעת הרי"ף. (80) ומתולדתו הפנימי לבן, והחיצון אדום ונשתנה מראהו, שם מג. בין בעוף בין בבהמה - שלגבי ושט אין הבדל בין עוף לבהמה. (81) משמע, שטריפה לא מטעם נקובה אלא מטעם חסרה, וראה למעלה בהלכה הקודמת.

פרק שמיני

(1) יבאר חסירה כיצד; ויתור או חליף או סריך באונות; בהמה שצמקה ריאה שלה או שנמצאת נפוחה; בהמה שהיתה חסרת רגל או יתירה ואם היו לה שלוש ידים; נטולה כיצד? וצומת הגידין ושיעורן; ושחתך מכאן ותחיה ומכאן ותמות; שיעור הכוליא שתהיה כשרה; ואם לקתה או נמצאת בה ליחה.

21 א. חסרה² כיצד? שני איברים הן, שאם חסר
22 ממנינם³ - טרפה. ואילו הן: היראה והרגלים. וחמש
23 אנות⁴ יש ליראה. כשיתלה אותה אדם בידו ופגני

ד. נתוספו האנות¹⁷ במנינם: אם היתה האזן היתה¹⁷
בצד האנות או מלפני הראה, שהוא עמית הלב¹⁸ -
מתרת; ואם היתה על גבה, שהוא לעמית הצלעות -
הרי זו טרפה; שהיתר פחוס. והוא שתהיה¹⁹ כמו
עלה של הדס²⁰; אבל פחות מזה - אינה און
ומתרת.

(17) שם מז, א. (18) בגמרא שם: מגוואי, כלומר מבפנים.
(19) בגדלה. (20) ואפילו יש בה כעלה של הדס רק לאחר
נפחת הריאה - טריפה (כסף-משנה בשם ה'תוספות'). וטעם
הדבר, שהרי בהמה בחייה ריאתה נפוחה תמיד (רדב"ז
מכת"י).

ה. און שנמצאת דבוקה²¹ בחברתה הסמוכה לה -
מתרת. ואם נסמכו שלא על הסדר, כגון שנסמכה
ראשונה לשלישית - טרפה²².

(21) גירסת ה'מגיד משנה' מכת"י, בדברי רבינו: און
שנמצאת דבוקה בחיתוך הסמוכה לחברתה, מותרת. ואם
נסמכו שלא על הסדר, כגון שנסמכה ראשונה לשלישית או
מגב לגב שלא במקום החיתוך, טריפה. וכן נראה מהרבה
פוסקים ראשונים, שגרסו כן בדברי רבינו. ראה ב'כסף
משנה'. ולפי אותה גירסא, פירוש "שלא כסדרן" - שם מז,
ב - הוא: שלא כסדר שכיבתן זו על גב זו, היינו היא אמנם
דבוקה בחברתה הסמוכה לה, אבל לא מחיתוך של זו
לחיתוך של זו אלא מגב לגב או מחיתוך לגב וטריפה, אבל
גירסת ה'כסף משנה' כנוסח שלפנינו, ולפיה אין חילוק בין
חיתוך לחיתוך ובין גב לגב, אלא אם דבוקה בחברתה
הסמוכה, והן כסדרן, וכשרה בכל ענין שנסמכה, ורק אם
נסמכה ראשונה לשלישית זהו שלא כסדרן וטריפה. ראה
ב'כסף משנה' שכן פירשו דברי רבינו, רבינו ירוחם והגהות
מיימוניות. (22) שדיבוק שלא על הסדר עומד להתפרק
וסופו לינקב.

ו. נמצאו שתי האנות כאנה אחת ואין נראות
שתיים דבוקות²³: אם היה ביניהן כמו עלה
הדס²⁴, בין פעקרון בין פאמצען בין פסופן, כדי
שיכפר שהן שתיים דבוקות - מתרת; ואם לאו - הרי
זו חסרה²⁵ וטרפה.

(23) שאין להם חיתוך האונות והאומא חלקה, שם מז, ב:
"שיעא". אבל אם היו נראות כשתיים דבוקות - כשרה, מכיון
שסמוכות הן הרי זה כסרוכות כסדרן וכשרה. ראה בה"ה.
(24) שזהו השיעור להיכר האונה. ולמד זאת רבינו, מדין
היתרת בה"ד, וכשם שלענין תוספת אינה אונה אלא כשיעור
עלה של הדס, כן גבי חסרון לא נקרא חסר אם יש אונה
כגודל עלה של הדס (מגיד-משנה מכת"י). (25) אונה
אחת.

ז. נמצאת פלה שתי צרוגות, ואין לה חתוך אונים²⁶
- טרפה²⁷. וכן אם חסר גוף הראה²⁸, אף על פי
שלא נקבה - הרי זו כמי שחסר מנין האנות
וטרפה²⁹. לפיכך, אם נמצא מנינה מקום יבש³⁰ עד

ראה כנגד פניו - שלש מן הימין, ושתיים מן
השמאל. ובצד ימין ממנה⁵ כמו און קטנה⁶, ואינה
בצד האנות. ויש לה כמו פיס בפני עצמה, והיא
בתוף הפיס. ואון זו הקטנה היא הנקראת ורדא,
מפני שהיא דומה לוורד⁷. ואינה מן המנין. לפיכך⁸,
אם לא נמצאת הורדא - מתרת. שכן היא דרפה:
יש בהמות תמצא בהם⁹, ויש בהמות לא תמצא
בהם. ואם נמצאת נקובה¹⁰, אף על פי שהפיס שלה
סותם את הנקב - הרי זו טרפה¹¹.

(2) מתחילת ברייתה, אחת משמונה מיני טרפות שנאמרו
בסיני, כמבואר למעלה פ"ה ה"ב. (3) כלומר, שכרגיל
נמצאים בבהמה יותר מאחד, ובמנין קבוע. ודעת רבינו,
שרק אלה נכללים במין חסירה, אבל אבר יחיד שניטל או
חסר - טריפה, מפני שהוא כנקוב ונכלל במין "נקובה"
על-פי הכלל: כל אבר שאמרו בו חכמים שאם ניקב -
טריפה, גם ניטל או חסר - טריפה, כמו שכתב בפ"ו ה"כ.
וראה ב'לחם משנה' ו'בתוספות' שם מב, א. ד"ה ניקב,
כתבו: וניטל הלב והריאה והדקין, לא איצטריך למיתני,
שבכלל נקובים הם. לקמן בפ"י ה"ט כותב ה'כסף משנה':
"תחת חסירה, פרט כג טריפות", וקשה ליישב דבריו עם מה
שאומר רבינו כאן, וכפי שנתבאר למעלה. (4) אונים, שם
מז, א. (5) מן הריאה. (6) בלשון הגמרא: עיניויתא
דוורדא. (7) שהיא דקה ואדומה כמותו (רש"י).
(8) הואיל ואינה ממנין האונות. (9) סוגיא, שם. (10) דעת
הגאונים שהיא רק סרוכה בכיס ואינה דבוקה יפה, ולפיכך
אין הכיס מגין. (11) שהיא בכלל האום של הריאה, ואום
שניקבה - טריפה, כמבואר למעלה.

ב. חסר מנין האנות¹² ונמצאת אחת מן השמאל או
שתיים מן הימין - טרפה. ואם נמצאו שתיים בימין
וזאת הורדא - הרי זו מתרת¹³.

(12) שם: חסר וכו' טריפה. (13) כי הוורדא משלימה את
המנין, אבל אם חסרה אונה בצד שמאל, והוורדא היא בצד
שמאל, אין הוורדא משלמת, מפני שאין דרכה לעמוד
בשמאל אלא בימין (כסף-משנה בשם הר"ן).

ג. נתחלפו האנות, ונמצאו שלש מן השמאל ושתיים
מן הימין בלא ורד¹⁴, או שהיה הורד עם השלש
בצד שמאל - הרי זו טרפה, שהיא חסרה¹⁵ מצד
הימין¹⁶.

(14) אבל אם היה ורד מצד הימין, היא משלמת לשתיים
שבימין, כמו שכתב בהלכה הסמוכה, והרי יש שלש בימין.
ולא נטרפה הבהמה בזה, שיש בשמאל יתרת, שלש במקום
שתיים, שדעת רבינו יתרת באונות מותרת, בהלכה הסמוכה.
(15) אונה. (16) מפני שוורדא העומדת בצד שמאל אינה
משלמת. ומשמע מזה, שאם לא חסרה אונה, והוורדא
עומדת בשמאל - כשרה, וכן נמצאו שתי וורדות - כשרה,
בניגוד לדעת רש"י. רבינו לשיטתו, שיתרת מותרת, כמסקנת
הגמרא שם, שאין הלכה כרבה ביתרת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בָּמִים פּוֹשְׁרִין, וּבְכָלִי שְׁאִין הַמִּים מִתְמַצִּין מִגִּבּוֹ
וְנוֹזְלִים, כִּדִּי שְׁלֵא יִצְוֵנוּ⁴¹ בְּמַהֲרָה. וְאִם הָיָה זְמַן
הַחֵם - מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בָּמִים צוֹנֵן, בְּכָלִי שְׁהִמִּים
מִתְמַצִּין מִגִּבּוֹ⁴², כִּדִּי שְׁיִשְׁאָרוּ קָרִים. אִם חֲזָרָה
לְבְרִיתָהּ⁴³ - הָרִי זֶה בִּידֵי שְׁמִים וּמִתְרָת; וְאִם לֹא
חֲזָרָה - בִּידֵי אָדָם הִיא וּטְרֵפָה.

(40) בסוגיא, שם. (41) שלא יתקרו. (42) בגמרא שם:
משיכלי חירוי, כלומר כלים עשויים מטיט לבן שעושים
ממנו קיתונות ששותים בהם בימות החמה, שהמים מתמצים
מגבם ועי"ז הם קרים. (43) שנתרככה.

יא. בְּהִמָּה שֶׁהֵיָה חֲסֵרָה רָגֵל⁴⁴ בְּתַחֲלַת בְּרִיתָהּ -
טְרֵפָה. וְכֵן אִם הֵיָה יִתְרָה רָגֵל; שְׁפֵל הֵיָר - כְּחֵסֶר
הוּא⁴⁵. אֲבָל אִם הָיָה לָהּ שְׁלֹשׁ יָדַיִם⁴⁶ אוֹ יָד אַחַת -
מִתְרָת⁴⁷. לְפִיכָךְ, אִם נִחְתָּף הַיָּד שְׁלֵה - מִתְרָת⁴⁸.
נִחְתָּף הָרָגֵל: מִן הָאַרְבָּעָה⁴⁹ וּלְמַעְלָה - טְרֵפָה; מִן
הָאַרְבָּעָה⁵⁰ וּלְמַטָּה - מִתְרָת. בָּאִי זֶה אֶרְכָּבָה⁵¹ אָמְרוּ?
בְּאַרְכָּבָה שֶׁהוּא סוֹף הַיָּרֵךְ הַסְמוּךְ לַגּוֹף⁵².

(44) רבינו מתחיל כאן לפרש דיני האיבר השני, שאם חסר
ממנים - טריפה, כמבואר בה"א. (45) בגמרא שם: כל יתר
כנטול, ומפרש רבינו כחסר בתחילת ברייתו. וכן נראה
מפירוש רש"י שם שכתב, יתר אחד כחסר אחד וטריפה,
שהוא כשמוטת הירך בבהמה שטריפה. ויש מפרשים: יתר
כנטול, היינו כאילו היתר נטול ממקומו, והרי הוא כאילו
ניקב או חסר מקומו, אבל הפוסקים מכריעים כפירוש רש"י
ורבינו (לחם-משנה). (46) שתי הרגלים הקדמיות של
הבהמה נקראות ידים, והאחוריות נקראות רגלים.
(47) שרק חסר או יתר רגל - טריפה, אבל לא יד. סוגיא שם
נח, ב. (48) הבהמה, אבל האיבר שנחתך אסור, ראה בפ"ה
מח' מאכלות אסורות ה"ב. (49) משנה, שם עו, א.
(50) כמו ברך, מקום קשר וחיבור עצמות. (51) שלש
עצמות הן, תחתון נקרא רגל, וארכובה שלו היא הנמכת
עם הראש. למעלה מאותה ארכובה עצם שני נקרא שוק,
ובראשו התחתון של העצם השני סמוך לארכובה הם צומת
הגידים, ובראשו העליון של אותו העצם היא ארכובה
שכנגדו בגמל ניכר ששם בולט עצם בירך הגמל. למעלה
מאותה ארכובה היא עצם הקולית (מגיד-משנה מכ"י).
(52) היינו ארכובה שכנגדו בגמל ניכר. ומה שאמרו מן
הארכובה ולמטה מותרת, היינו למעלה מצומת הגידים
בעצם האמצעי, אבל אם נחתך במקום צומת הגידים טריפה,
מחמת שהחיתוך באותו מקום מכאיב לה והיא טריפה
(מגיד-משנה). ועי' בהט"ו.

יב. נִשְׁבֵּר הָעֵצִים לְמַעְלָה מִן הָאַרְכָּבָה⁵⁴: אִם יִצָּא
כָּלוּ אוֹ רַבּוֹ לַחוּץ - הָרִי זֶה כְּמָה שֶׁנִּחְתָּף וְנָפַל,
וּטְרֵפָה; וְאִם הָיָה הַבָּשָׂר אוֹ הָעוֹר⁵⁵ חוּפָה רֹב עָבִיו
וְרֹב הַקָּפוֹ⁵⁶ שֶׁל עֵצִים שֶׁנִּשְׁבֵּר - הָרִי זֶה מִתְרָת⁵⁷.
וְאִפְלוּ נָפַל מִקְצֵת הָעֵצִים שֶׁנִּשְׁבֵּר וְהָלַךְ לוֹ⁵⁸. וְגִידִים
הֲרָפִים אֵינָן חֲשׂוּבִין כְּבָשָׂר⁵⁹.

(53) משנה, חולין עו, א. ופירוש רש"י: נשבר העצם ולא

1 שִׁיפָרָה³¹ בַּצִּפְרֵן - הָרִי זֶה כְּחֵסֶר³² וּטְרֵפָה, וְאִפְלוּ
2 הָיָה כָּל שֶׁהוּא³³.

(26) בגמרא שם: "שיעא". (27) שסוף-סוף חסר מנין
האונות. [קשה להבין, למה הוצרך רבינו להשיענו דין זה
אחרי שפסק בהלכה הקודמת ששתי אונות דבוקות -
טריפה], וראה ב'כסף משנה'. וכן נראה מסיום דברי רבינו:
הרי זה כמי שחסר מנין האונות. (28) אע"פ שהקרום קיים.
(29) שחסרון מבפנים תחת הקרום נקרא חסרון, שם. ואם
תאמר הרי בפ"ז ה"ט פסק רבינו: ריאה שנשפכה כקיתון,
אם הקרום שלה קיים - כשרה, הרי שחסרון מבפנים לא
נקרא חסרון. יש לומר, שאם לא נימוקה אלא שיש בה איזה
קמט וחסרון, קים להו לחכמים שסופה להנקב וטרפה,
מה-שאיין-כן בנימוקה הריאה, כיון שנתפשט ההפסד כל-
כך, אם יש חשש שסופה להנקב כבר היתה נקובה, ולפיכך
כשרה (כסף-משנה). (30) שם מו, ב. (31) שיתפורר.
(32) מטעם חסירה ולא מטעם נקובה (כסף-משנה).
(33) וכן בנשתנה מראה הריאה למראה האסור, ראה למעלה
בפ"ז ה"ט, ובראב"ד שם.

3 ח. רִאָה שֶׁנִּמְצְאָת נְפוּחָה כְּמוֹ עֵקֶר חֲרִיטֹת שֶׁל דָּקֵל³⁴
4 - אוֹסְרִין אוֹתָהּ מִסִּפָּק. שֶׁזֶה תּוֹסֶפֶת מִשְׁנֵה בְּגוּפָה,
5 וְשִׁמָּה תּוֹסֶפֶת בְּגוֹף כְּחֵסֶר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּמִנְיָן³⁵.

(34) שם הלכה יח, פסק רבינו אותו הדין כשנשתנו מראה
כעין חריות של דקל. מקור הלכות אלו: שם מז, ב: אמר
רפרם, ריאה הדומה לאופתא - טריפה. ומפרש רבינו,
אופתא חריות של דקל כמ"ש הרב המגיד בפ"ז. ושם
בסוגיא, לשונות חלוקות בכוונת דברי רפרם: איכא דאמרי
(יש אומרים) בגישתא, כלומר במישוש שקשה כעץ. ואיכא
דאמרי בחזותא, שהגון כחריות של דקל. ופסק רבינו כשתי
הלשונות, ובשני האופנים, כעיקר חריות של דקל וכעין
חריות של דקל - טריפה, ובשניהם "אוסרים אותה מספק".
(35) שהיתר כחסר, למעלה ה"ד.

6 ט. הַבְּהֵמָה שֶׁפָּחַדָּה³⁶ וְיִרְאָה עַד שֶׁצִּמְקָה הָרָאָה
7 שְׁלֵה וְקָרְבָה לְהִיטֵי יָבֵשָׁה: אִם פָּחַדָּה בִּידֵי שְׁמִים³⁷,
8 כְּגוֹן שֶׁשִּׁמְעָה קוֹל רֵעַם אוֹ רִאָתָה זִיקִים וְכִיּוּצָא בָּזָה
9 - מִתְרָת; וְאִם פָּחַדָּה בִּידֵי אָדָם³⁸, כְּגוֹן שֶׁשִּׁחְטוּ
10 לְפָנֶיהָ בְּהִמָּה אַחֶרֶת וְכִיּוּצָא בָּזָה - הָרִי זֶה כְּחֵסֶרָה
11 וּטְרֵפָה³⁹.

(36) משנה, שם נד, א. וברייתא נה, ב. ובמשנה נקראת
חרותה, היינו שקשה כחריות דקל, מפני יבשותה, כפירוש
רש"י שם. (37) כלומר, שהפחד שלה בא מסיבה שנעשה
בידי שמים. (38) שהפחד שלה בא מסיבת מעשה בני
אדם. (39) שבידי אדם אינה חזרת ומבריאה, אבל בידי
שמים חזרת ומבריאה. רבינו לא גילה דעתו בדין פחדה
בידי שאר בריות. ונראה שהוא סומך על הבדיקה שנאמרה
בהלכה הסמוכה, ולכן לא נכנס כלל לדון בפלוגתא של רבי
שמעון בן אלעזר ורבנן בדין זה (רדב"ז מכת"י).

12 י. בִּיצֵד בּוֹדֵקִין אוֹתָהּ? ⁴⁰ מוֹשִׁיבִין אֶת הָרָאָה בָּמִים
13 מַעֲתָ לָעֵת. וְאִם הָיָה זְמַן הָקָר - מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני א' מרחשון - ספר קדושה - הלכות שחיטה קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טריפות שמנו בבהמה, כנגדם בעוף. ורבינו בעצמו כתב בתשובה לחכמי פרובינצא, שמעולם לא עלה על דעתו כן, אלא שצומת הגידים בעוף במקום שהם בבהמה (כסף-משנה). והראב"ד בהשגותיו כתב: זה חידוש גדול . . . ואמת הוא שהם יורדים עד למטה עד שהם מתקשרים ומתחזקים בארכובה, משם הם חיים ומפרנסים את הגוף. והרשב"א כתב שרבינו חזר בו, והסכים שמקום צומת הגידים בעוף כמו בבהמה (כסף-משנה).

טו. בהמה שנחתכו רגליה במקום צמת הגידין⁷¹ - 10
טרפה. ואל תתמה ותאמר⁷²: כיצד תחתך למעלה 11
מצמת הגידים והיא מתרת, עד שתחתך למעלה מן 12
הארכבה העליונה, כמו שבארנו⁷³, ואם נחתך 13
למטה מצמת הגידים⁷⁴ - אסורה? שפטירות, תחתך 14
מקאן ותחיה, ומקאן ותמות. ולא נאסרה בהמה זו⁷⁵ 15
מפני שהיא חתוכת רגל במקום זה, אלא מפני 16
שנחתכו הגידין, שחתיתכן מפלל הטירות כמו 17
שחתיתכן⁷⁶. 18

71) בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמטה - כשרה, מן הארכובה ולמעלה - פסולה. ובגמרא שם פירשו, שהכוונה במקום צומת הגידים. (72) בסוגיא, שם. (73) בה"א. 74) הגירסא הנכונה היא: למטה בצומת הגידים, שאם למטה מצומת הגידים היינו הארכובה התחתונה, ודאי כשרה. (75) זו היא הסברה נוספת של רבינו, שאין מדמין נחתך למעלה מצומת הגידים לנחתך במקום צומת הגידים, מכיון ששני סוגי טריפות הם, הראשון משום חתוכת רגל, והשני משום חתוכת הגידים (כסף-משנה). (76) בה"א.

טז. נטולה⁷⁷ כיצד? שלשה איברים⁷⁸, ושאם 19
נטלו - טרפה, ואף על פי שאין בהן דין נקב ולא 20
דין חסרון. ואלו הן: צמת הגידים⁷⁹, והפכד⁸⁰, ולחי 21
העליון. 22

77) אחת משמונה מיני טרפות שנאמרו למשה בסיני, כמבואר פ"ה ה"ב. (78) שנאמר בהם בפירוש - נטולה. אבל בשאר אברים, יש כלל: כל אבר שאמרו חכמים בו שאם ניקב במשהו טריפה, כך אם ניטל כולו טריפה (פ"ו ה"כ). ואין למנותו במין "נטולה" אלא במין "נקובה". 79) במשנה, שם. שנינו, וכן שניטל צומת הגידין. ורבינו כולל בזה גם נחתכו צומת הגידים, כמו שיתבאר בהלכה הסמוכה. ומלשון המשנה מבואר שהטריפות הוא משום נטולה, ועי' בסמוך. (80) אין בו דין נקב ולא דין חסרון. עי' בפ"ו ה"ח.

יז. וכבר בארנו⁸¹, שהבהמה שנחתך רגלה וכן העוף 23
במקום צמת הגידים, לא נעשו טרפה אלא מפני 24
שנחתכו הגידין. לפיכך, אם נחתכו הגידים לבהם 25
והרגל קיימת - טרפה, שהרי נטלה צמת הגידים⁸². 26

81) בהט"ו. (82) והראב"ד משיג ואומר שחתוכת צומת הגידים - טריפה משום פסוקה, ושואל: מה בין חתוכה לפסוקה? ומה ששנינו במשנה בלשון נטולה, הוא מבאר כגון שנעקרו מן הארכובה ונקפלו.

נחתך. (54) אבל למטה מן הארכובה בבהמה מותרת אפילו אם יצא כולו לחוץ, כרב שם, ב. (55) לבדו, שהעור הרי הוא כבשר, שם. (56) רבינו אינו מפרש מה זה רוב עוביו ומה זה רוב היקפו. רש"י מפרש: רוב עוביו, שלא יצא רוב עובי השבירה לחוץ אלא מיעוט חלל העצם נגלה ורובו נכסה. רוב היקפו, רוב היקף הבשר סביב העצם על השבר. ורוב עוביו ורוב היקפו, היינו שלא יצא רוב החלל דרך נקב הבשר, ושיהא רוב היקף הבשר שעל השבר קיים. ור"י מפרש: רוב עוביו ורוב היקפו, כעין רוב עוביה ורוב חללה האמור בגרירת, שהעצם במקום אחד דק, ובמקום אחר גס, ופעמים יצא רוב עוביו לחוץ ולא רוב חללו, וצריך שיהיה מחופה רוב עוביו ורוב היקפו (מגיד-משנה). (57) הבהמה. ובספרים אחרים של רבינו, הגירסא: והאבר נמי מותר, היינו האבר שנשבר, כרב שם, שאם הבשר קיים - זה וזה מותר, בין הבהמה ובין האבר, מה שאין-כן בנשברה למטה מן הארכובה ואין עור או בשר חופין את רובו, אף-על-פי שהבהמה מותרת - האבר אסור, שאין שחיטת הבהמה מתירתו, כיון שהוא מדולדל, כמבואר במשנה. (58) הואיל ועור או בשר חופין את רובו, מעלה ארוכה אע"פ שחסר העצם (כסף-משנה בשם הרשב"א ב'תורת הבית'). (59) שסופם להקשות והולכים אחר הסוף, ולפיכך אם מחופה השבר בגידים אינו חיפוי. שם, עמ' ב.

1 יג. צמת הגידין⁶⁰ הן בבהמה ובחיה⁶¹ למעלה מן 1
העקב⁶² במקום שתולין בו הטפחים⁶³ הבהמה. והן 2
שלשה גידין לבנים⁶⁴: אחד עבה⁶⁵, ושנים דקים. 3
ומקום שיתחילו⁶⁶ והן קשים⁶⁷ ולבנים עד שייסור 4
הלבן מהן ויתחילו להתאדם ולהתרבך - הוא צמת 5
הגידים. והוא פארף שש עשרה אצבעות בשור⁶⁸. 6

60) קשר שלשה גידים ומקום הידוקם. בגמרא: מקום שהגידים צומתים בו. (61) שם. (62) זו היא ארכובה הנמכרת עם הראש, ראה ה"א, והשם עקב הוא העצם הקטן המחבר את הפרקים, שנקרא בתלמוד: עליו ערקומא (כסף-משנה). (63) בגמרא: היכא דפרעי טבחיא. (64) בגמרא שם, מונה "חיוורי" בין הסימנים של צומת הגידים. (65) שם, ב. (66) שיוצאים מן העצם ומהלכים בבשר, שהעצם למעלה מן הפרק, ערום בלא בשר כשתים ושלש אצבעות, והגידים אדוקים בו (רש"י). (67) "אשוני" שם, וזהו הסימן השני של צומת הגידים. (68) בגמרא שם: וכמה? ארבעה בטדי, ומפרש רבינו "בטדא" ארבע אצבעות. ורש"י מפרש, "בטדא" אצבע. ואם כן, שיעור אורך צומת הגידין ארבע אצבעות. והרשב"א בתשובה כתב כפירוש רבינו, שהרי נראה לעין שאפילו בבהמה דקה מתפשטים צומת הגידים יותר מארבע אצבעות. ועוד, קבלת הגאונים היא ש"בטדא" הוא ארבע אצבעות (כסף-משנה). וה'ערוך' גורס בגמרא "בטרי" וע"ש.

7 יד. ומניין גידים אלו בעוף - ששה עשר גידין⁶⁹. 7
תחלתן מן העצם של מטה⁷⁰ מאצבע יתרה עד סוף 8
הרגל שהוא עשוי קשקשים קשקשים. 9

(69) שם. (70) טעות היא שנפלה בספרים, שהרי כל

הקודמת, אלא שכאן שינה לשונו, וכתב: כזית במקום מרה קודם, ואחר-כך כזית במקום שהיא תלויה בו, וראה למטה. (103) מרוקע (רש"י). (104) מתקשים בהבנת דברי רבינו, שהרי בעיית רב ירמיה היא בגמרא שם מו, א - ולא איפשיטא, וממילא כל ספק איסור - להחמיר, ולמה כתב רבינו "ויראה לי שהיא אסורה", כאילו זהו חידוש מסברת עצמו? ומפרש ה'כסף משנה', שרבינו מדבר כשאחד משני ה'כזית'ים שלם, והשני מפוזר או כרצועה, תדע שהוא אומר בלשון יחיד "אם היה מפוזר" ולא בלשון רבים אם היו מפוזרים. והעיקר, שעל-פי הדין צריך שישתייר אחד משני ה'כזית'ים הללו, אלא משום שספק לנו אם הכזית הזה צריך להיות במקום מרה או במקום חיותה, מחמירים שצריך שניהם. ומשמיענו רבינו, שאם אחד משניהם הוא שלם, והשני מלוקט או מרודד - אין מכשירים את הבהמה משום ספק ספיקא: שמא הכזית הקיים הוא אותו הכזית שצריך להשאיר על-פי הדין. ואם תמצא לומר שלא, אולי מתלקט או מרודד גם כן כשר. וזה מה שכתב: ויראה לי שהיא אסורה. כי סברת עצמו היא, וטעמו של דבר, מפני שזה רק ספק אחד אם יש שיור הדרוש, ולכן הבהמה אסורה מספק.

22 כג. לחי העליון שנטל - טרפה¹⁰⁵. אבל אם נטל
23 התחתון, כגון שנגמם עד מקום הסימנין¹⁰⁶ ולא
24 נעקר¹⁰⁷ - הרי זו מתרת¹⁰⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לחי העליון שניטל - טריפה."

והקשו ה'נושאי כלים', איך יעלה על הדעת להוסיף טריפות שלא נזכרו בתלמוד כלל, "וחכמי לוגיל הוקשה להם כך... במה שניטל לחי העליון טריפה, ואנו בעניותנו לא שמענו עד היום הזה..".

והביאור בזה: בנוגע לחי העליון, כתב הרגוצ'בי "כל שעל-ידי-הזיזה הסיבה היא מתה אף שלא דבר זה בעצמו גרם לה רק דבר אחר, מכל-מקום טריפה". כלומר, נטילת לחי העליון בעצמו אינו גורם שתמות, אלא זוהי סיבה לדבר אחר, כניסת אויר קר לריאה, שעל-ידי נטילת לחי העליון נעשה פי הקנה מגולה, וכניסת האויר הקר היא הגורמת למיתת הבהמה.

ונמצא, שיש שני סוגי טריפות: א. טריפה ש"זה בעצמו גרם לה שתמות". ב. טריפה שהיא סיבה לדבר אחר שהוא שגרם לה שתמות. ועל-פייזה יש לתרץ מה שלא נשנית טריפה זו במשנתנו, כי המשנה "ואלו טריפות" מונה רק טריפות שהן עצמן גורמות למיתה, וגם הלשון "ואלו טריפות" מלמד על כך שהן טריפות שמצד עצמן.

ועפ"ז יש לבאר דיוק נוסף, איתא במשנה: "הגלודה, רבי מאיר מכשיר וחכמים פוסלין", ולכאורה מדוע נאמר דין זה במשנה "אלו כשרות" ולא ב"אלו טריפות", שלדעת חכמים היא טריפה. אלא ש"גלודה" שהיא בהמה שנקלף עורה מפני טורח המלאכה או מחמת שחין, והנה קילוף העור כשלעצמו אינו גורם שתמות אלא ש"שליט בה

1 יח. נחתך בפהמה⁸³ האחד העבה לבדו - מתרת;
2 שהרי נשאר שנים⁸⁴. נחתכו השנים הדקין -
3 מתרת; שהרי האחד העבה גדול משניהן⁸⁵, והרי לא
4 נטל כל הצמת אלא מעוטה⁸⁶. נחתך רבו של כל
5 אחד מהן - טרפה⁸⁷; ואין צריך לומר שנתחכו כלן
6 או נטלו כלן.

(83) חולין עו, ב. (84) בגמרא: שנשאר רוב מנין. (85) עבה מהם, ואם-כן נשאר רוב בנין. (86) ואפילו לדעת הראב"ד שנחתכו צומת הגידין - טריפה משום פסוקה, בפסוקה גם כן אינה טריפה אלא שנפסק הרוב. ראה בפ"ט ה"א. (87) כרב שם, ומשום שהלך לו רוב בנין ורוב מנין, שלא נשתייר שום אחד מהם שלם (מגיד-משנה בכת"י, וכסף-משנה).

7 יט. ובעוף⁸⁸, אפילו נחתך רבו של (כל) אחד⁸⁹ מן
8 הששה עשר⁹⁰ - טרפה.

(88) שם. (89) בגמרא: אפילו נחתך אחד מהששה-עשר - טריפה. והואיל ומחמירים בעוף, שאפילו נחתך אחד טריפה, חוזרים אנו אל הכלל "רובו ככולו" (כסף-משנה). (90) כמבואר בה"ד.

9 כ. ועוף שנשתברו אגפיו⁹¹ - מתר, בפהמה שנתחכו
10 ידיה⁹².

(91) משנה, שם נו, ב: נשתברו גפיה. (92) למעלה בה"א. שאגפים בעוף כידים בבהמה, ולפיכך אפילו אם נשברו סמוך לגוף - מותר (מגיד-משנה).

11 כא. כבד שנטלה כלה⁹³ - טרפה. ואם נשתיר
12 ממנה⁹⁴ כזית במקום שהיא תלויה בו⁹⁵ וכזית
13 במקום מרה⁹⁶ - הרי זו מתרת. גדלה הכבד⁹⁷ והרי
14 היא מערה בטרפשה⁹⁸ שלה - מתרת⁹⁹. נטל ממנה
15 מקום שהיא תלויה בו¹⁰⁰ ומקום המרה, ואף על פי
16 שהשאר קנים כמו שהיא - טרפה¹⁰¹.

(93) משנה, שם מב, א. (94) שם מו, א. (95) בגמרא: במקום שהיא חיה, ופירש רש"י שהכבד חיה, דהיינו מקום תלייתה כשהיא מעורה ודבוקה תחת הכליות. (96) בשני המקומות, כרב פפא שם. (97) נעקרה במקומות הרבה (רש"י). (98) כאן מעט וכאן מעט וכולה קיימת (רש"י). (99) ואפילו גדלה במקום מרה ובמקום חיותה - כשרה (מגיד-משנה). (100) כלומר, כזית ממקום זה, וכן ממקום המרה בשיעור כזית. (101) שאלו שני הזיתים עיקר חיותה של הכבד, ואם ניטלו הרי ניטל חיותה, ומה שנשתייר שאר הכבד אינו מועיל כלום (כסף-משנה).

17 כב. נשאר בה כזית¹⁰² במקום מרה וכזית במקום
18 שהיא תלויה בו - כשרה. אבל היה מפזר מעט
19 בכאן ומעט בכאן, או שהיה מרדד¹⁰³, או שהיה
20 ארוך כרצועה - הרי זו ספק. ויראה לי, שהיא
21 אסורה¹⁰⁴.

(102) כאן יש כפל דברים, שכבר נזכר דין זה בהלכה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ב' מרחשון - ספר קדושה - הלכות שחיטה קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 וַיִּפֹּל, וְהִגִּיעַ חֲלִי זֶה עַד הַלֶּכֶן שֶׁבִּתּוֹף הַפִּלִּיא¹²⁶ -
20 הָרִי זֶה טְרֵפָה. וְכֵן אִם נִמְצְאָה בְּפִלִּיא לְחֵה¹²⁷, אָף
21 עַל פִּי שְׂאִינָה סְרוּחָה, אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ בָּהּ מַיִם עֲבוּרִין
22 אוֹ סְרוּחִים¹²⁸ - הָרִי זֶה טְרֵפָה; אָבָל אִם נִמְצְאוּ בָּהּ
23 מַיִם זָפִים - הָרִי זֶה מֵתֵרֵת.

אורא ומתה". ולכן גם לדעת חכמים אין למנותה במשנה
"אלו טריפות" מפני שבה נימנו רק סוג הטריפות שהן
עצמן גורמות את המיתה.

(על"פ י"ן מלכות' ספר קדושה טימן יב)

105) שאלו חכמי לוגיל את רבינו בדין זה, וכתבו: "ואנחנו
בעניותנו עד היום הזה ולא מצאנו כתוב בשום חיבור
שנעשה בכל לשון (שניטל הלחי העליונה - טריפה). והיה
נראה בעינינו, כשאמר (במשנה חולין נד, א) ניטל לחי
התחתון כשר, רבותא אשמעינן אע"פ שנראה כעיקור
(סימנים) וכל-שכן לחי העליון". ורבינו בתשובתו מסביר
להם את ערכו של הלחי העליון בתהליך הנשימה,
שבעדרו יכנס האויר הצונן ישר לתוך הריאה ותתקרב
ותמות הבהמה, וכלל בדינו, שכל שאין כמוה חיה -
טריפה. 106) התלויים בין עיקר החיך ובין הלשון.
107) הסימנים מחיבורם בבשר. 108) משנה, שם. ובגמרא
מד, א: דאיגום איגומי.

120) שם: ואפילו אם היתה קטנה מתחילת ברייתה (לחם-
משנה). אבל שאר הפוסקים אומרים, שרק אם הקטינה
מחמת חולי - טריפה, אבל אם היתה קטנה מתחילת ברייתה
- כשרה (כסף-משנה). 121) בבהמה דקה. 122) בבהמה
גסה. 123) שם. כענבה בינונית. ובעוף יש אומרים שאין
לו כוליא, ואם כן לא שייך בו טריפות הכוליא. ויש אומרים
שהיא בין העצמות השפלים הסמוכים לשדרה שיש שם
כמין בשר, ואותו הבשר הוא הכליות (מגיד-משנה מכת").
124) שם. 125) ורש"י שם פירש לקתה מליאה מוגלא.
126) בגמרא, שהגיע עד החריץ והוא מקום הלכך.
127) היינו מוגלא, שם. 128) שם.

יום שלישי ב' מרחשון ה'תשפ"א

פרק תשיעי

1) יבאר פסוקה, קרועה, נפולה, כיצד; עוף שנחבט על גבי
דבר קשה.

24 א. פִּסְקָה² פִּיצֵד? חוּט הַשְּׁדֵרָה שֶׁנִּפְסַק הָעוֹר
25 הַחוּפָה אֶת הַמֶּחֱ - טְרֵפָה³. וּבִלְבָד שִׁיפֶסֶק רֵב הַקֶּפוּ;
26 אָבָל אִם נִסְדַּק הָעוֹר⁴ לְאָרְצוֹ אוֹ נִקַּב⁵ - מֵתֵרֵת. וְכֵן
27 אִם נִשְׁבְּרָה הַשְּׁדֵרָה וְלֹא נִפְסַק הַחוּט שְׁלֵה⁶, אוֹ
28 שֶׁנִּמְצְאוּ הַמֶּחֱ שֶׁבִּתּוֹף הַחוּט וְנִתְנַדְּנָד⁷, הוֹאִיל וְעוֹרוֹ
29 קָיָם - הָרִי זֶה מֵתֵרֵת⁸.

2) אחד משמונה מיני טריפות שנאמרו לו למשה מסיני.
3) אף על פי שהמוח קיים. 4) לומדים זה מגרירת
שנפסקה ברובה טרפה ובנסדקה לאורכה כשרה. כלומר,
שנסדקה לאורכה אינו בכלל פסוקה האמורה למשה מסיני
ולפיכך כשרה. 5) שאינה טרפה עד שייפסק ברובה. ויש
לשאל מדוע בגרירת ניקבה נקב מפולש הרי זו נבילה
כמבואר בפרק ג הלכה כד, וכאן סתם רבינו ומכשיר בכל
נקב. וכן הקשה הכסף משנה בעניין נסדקה לאורכה.
שבגרירת צריך שיישאר משהו למעלה ומשהו למטה ובחוט
השדרה כשר בכל אופן. וצריך עיון. 6) במשנה שנינו:
נשברה השדרה ונפסק החוט שלה טריפה. 7) אבל לא
נמס. 8) וכמו שאמרו: מוח זה לא מעלה ולא מוריד.

30 ב. הַמֶּרֶץ הַמֶּחֱ וְנִשְׁפָּף בְּמַיִם אוֹ קְדוֹנָג שֶׁנִּמְסָ, עַד
31 שִׁימְצָא הַחוּט בְּשִׁמְעִמִּידוֹ אֵינוֹ עוֹמֵד - הָרִי זֶה
32 טְרֵפָה. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד מִפְּנֵי כִבְדוֹ - הָרִי זֶה
33 סִפֶּק⁹.

9) אם מחמת חולי הוא.

34 ג. עַד הֵיכָן חוּט הַשְּׁדֵרָה? תַּחֲלָתוֹ מִבְּחוּץ לְפֹלִין
35 שֶׁבִּתְחִלַּת הָעֶרְף, עַד סוֹף פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה, שְׁלֹא יִשְׁאָר

1 כד. פֶּל אֲבָר שֶׁנֶּאֱמַר בוֹ: שְׂאֵם הִיָּה חֶסֶר - טְרֵפָה¹⁰⁹,
2 כָּף אִם נָטַל - טְרֵפָה. אָבָל אֲבָר שֶׁנֶּאֱמַר בוֹ: אִם נָטַל
3 - טְרֵפָה¹¹⁰, אֵינָה נֶאֱסָרֶת אֲלֵא אִם נִחְתָּף אוֹתוֹ
4 אֲבָר¹¹¹; אָבָל אִם נִכְרָאת חֶסֶרָה אוֹתוֹ אֲבָר - הָרִי זֶה
5 מֵתֵרֵת¹¹². שְׂאֵם לֹא תֹאמַר כֵּן, נִמְצְאָה הַחֶסֶרָה
6 וְהַנְטוּלָה אַחַת. וְכָל אֲבָר שֶׁנֶּאֱמַר בוֹ: שְׂאֵם נָטַל -
7 מֵתֵרֵת, קָל וְחֹמֶר אִם חֶסֶר מִתְחִלַּת בְּרִיתָהּ וְלֹא נִכְרָא
8 - שְׂהִיא מֵתֵרֵת.

109) כגון חסרת הרגל. 110) כגון הכבד וצומת הגידין.
111) שנחתך בכלל ניטל, כמ"ש בצומת הגידים.
112) שניטל בידי אדם יותר גרוע.

9 כה. בְּהֵמָה שֶׁנִּשְׁטְלָה הָאֵם¹¹³ שְׁלֵה, וְהוּא בֵּית
10 הָרֶחֱם¹¹⁴, אוֹ שֶׁנִּשְׁטְלוּ הַכְּלִיּוֹת¹¹⁵ - הָרִי זֶה מֵתֵרֵת.
11 לְפִיכָף, אִם נִכְרָאת בְּכִלִּיא אַחַת¹¹⁶ אוֹ בְּשִׁלֵּשׁ
12 כְּלִיּוֹת¹¹⁷ - מֵתֵרֵת¹¹⁸. וְכֵן אִם נִקְבָּה הַכְּלִיא -
13 מֵתֵרֵת¹¹⁹.

113) משנה, שם נד, א. 114) בית הריון (רש"י).
115) משנה, שם. 116) שחסר מתחילת ברייתו.
117) וקיימא-לן: יתר כנטול הוא. 118) כמו שמבואר
בהלכה הקודמת: "וכל אבר שנאמר בו שאם ניטל מותרת,
קל-וחומר אם חסר מתחילת ברייתה, ולא נברא שהיא
מותרת". 119) שם נה, ב. וכן מוכרח גם מהכלל
שהשמייענו רבינו בפ"ו ה"כ, שכל אבר שאמרו בו חכמים
אם ניקב במשהו טריפה, כך אם ניטל כולו טריפה, ומפני
שניטלה הכוליא כשרה, ברור שגם ניקבה כשרה.

14 כו. אָף עַל פִּי שֶׁהַכְּלִיא שֶׁנִּשְׁטְלָה אוֹ חֶסֶרָה - מֵתֵרֵת,
15 אִם נִמְצְאָה קֶטֶף בְּיוֹתֵר¹²⁰, וְהַקֶּטֶף בְּדָקָה¹²¹ עַד
16 כְּפֹל וּבְגִסָּה¹²² עַד כְּעִנְבֵּי¹²³ - טְרֵפָה. וְכֵן אִם לָקְתָּה
17 הַכְּלִיא¹²⁴, וְהוּא שִׁיעָשָׂה בְּשִׁדְרָה¹²⁵ כְּבִשָּׁר הַמֶּת
18 שֶׁהִבְאִישׁ אַחֵר יָמִים, שְׂאֵם תֵּאָחַז בְּמִקְצָתוֹ וְתִמְסַמֵּס

21) אין ספק שהעור מהדברים ההכרחיים לבעלי חיים וכשנפשט כולו אי אפשר לבעלי חיים להתקיים. אבל היה מקובל בידי חכמי התלמוד, שאם יישאר כסלע במקום מסיים יעלה העור ארוכה ויחזור להתפשט מעט מעט עד שתתכסה כולה ויכולה לחיות, ואותו סלע הוא כגזע וכשורש האילן שחיות כל האילן תלוי בו. ונחלקו האמוראים בדבר היכן מקום הסלע שמשם מעלה ארוכה. ושלש שיטות בדבר: א. לאורך כל השדרה; ב. על הטבור; ג. על כל ראשי האברים. ורבינו חושש לסברת כולם ולפיכך החמיר עד שיישאר סלע בכל שלושת המקומות. 22) אף על פי שלא נפשטה הבעיה וספק דאורייתא לחומרא פסק רבינו להיתר, מכיון שבסוגיא שם מובאת דעת רב ורבי יוחנן שאפילו נשאר כסלע בשאר המקומות בעור כולו מציל, ואם כי דבריהם נדחו מהלכה, בכל זאת יש לסמוך על דעתם במקום שיש עוד ספק אחד. ... וגלודה אסורה רק בבמה, אבל בעוף אפילו נמרטו אגפיה הגסים או הנוצה הגסה כשרה, שהעור קיים ומגן עליה.

ח. נפולה²³ פיצד? הרי שנפלה בהמה במקום גבוה, שנבחה עשרה טפחים²⁴ או יתר, ונתרסק אבר מאיבריה - הרי זו טרפה. וכיצד הוא הרוסק? שיתרוצץ האבר ויחלה מחמת הנפילה עד שתפסד צורתו ותארו²⁵. אף על פי שלא נקב ולא נסדק ולא נשבר - הרי זו טרפה. וכן אם הפה אותה באבן או במטה ורצץ אבר מאיבריה - טרפה. פאי זה איברים אמרו? באיברים שבחלל הגוף.

23) אחד משמונה סוגי טריפות שנאמרו לו למשה מסיני. 24) אין חבטה פחות מעשרה. 25) כתב בהגהות מיימוניות: כן הלכה למשה מסיני. ורש"י כתב במשנה שם גבי נפלה מן הגג: "חוששין שנתרסקו ונתפרקו אבריה, ואין טעם בטריות שהלכה למשה מסיני הן".

ט. בהמה שנפלה מן הגג: אם הלכה - אין חוששין לה²⁶; ואם עמדה ולא הלכה - חוששין לה²⁷. קפצה מחמת עצמה²⁸ - אין חוששין לה²⁹. הניחה למעלה³⁰ ומצאה למטה³¹ - אין חוששין לה שפא נפלה³².

26) ואינה צריכה בדיקה. 27) וצריכה בדיקה. 28) מעצמה. 29) שכל הקופצת אומדת נפשה לפני הקפיצה שלא תרסק איבריה. 30) על הגג. 31) על הארץ. 32) אלא אומרים שהיא הפילה את עצמה לדעת ואמדה נפשה וכשרה.

י. זכרים³³ המנגחין זה את זה - אין חוששין להן³⁴; נפלו לארץ - חוששין להן³⁵. וכן בהמה שהיתה מגררת רגליה - אין חוששין³⁶ לה שפא נתרסקו איבריה או שפא נפסק החוט של שדרה.

33) אילים או שוורים. 34) לריסוק איברים. 35) וכתבו התוספות שם, שאפילו לא נפלו מגובה עשרה טפחים חוששים לריסוק איברים כשאחרים מפילים אותה בכוח. כי

1 אחריה אלא פרשה שלשית הסמוכה לתחלת האליה.

ד. ושלש פרשיות הן, ואלו הן: שלשה עצמות דבוקין זה בזה למטה מחליות של שדרה. וחוט השדרה בעוף - עד בין אגפים¹⁰. אבל למטה ממקומות אלו - אין משגיחין על החוט הנמשך לשם, בין שנפסק עורו בין שנמרף המוח.

10) יש מפרשים, מקום שאגפי העוף מתחברים לגוף. ויש מפרשים, בין האגפים מקום שכיבת האגפים על הגוף. ובתוספות שם כתבו, שיש בזה ספק.

ה. קרועה¹¹ פיצד? בשר החופה את רב הכרס¹², והוא המקום¹³ מן הבטן שאם יקרע יצא הכרס¹⁴, אם נקרע בשר זה - טרפה. אף על פי שלא הגיע הקרע לכרס עד שנקראת, אלא כיון שנקרע רב עבי הבשר הזה¹⁵ או נטל - טרפה. וכמה שעור הקרע בארכו? ארץ טפח. ואם היתה בהמה קטנה ונקרע רב ארץ הבשר החופה את הכרס, אף על פי שאין בארץ הקרע טפח - טרפה, הואיל ונקרע רבה.

11) אחד משמונה מיני טריפות שנאמרו לו למשה בסיני. 12) במשנה שנינו: הכרס הפנימית שניקבה או שנקרע רוב החיצונה טריפה. ובגמרא: כל הכרס כולו כרס הפנימי ואיזהו כרס החיצון בשר החופה את רוב הכרס. 13) ורש"י שם פירש קרום עב העובר על כל החלל וקורין לו טינפא וישנו מן החזה ועד הירכיים והכרס הקרוי פנצא מיעוטו נחבא תחת צלעות החזה ורובו תחת אותו קרום. 14) אבל אם ממקום שהכרס כלה ולמטה כשרה. 15) ולא נקרע מעבר לעבר גם כן טריפה.

ו. נקדר¹⁶ הבשר הזה בעגול או בארץ, אם היה יתר מקסלע, והוא פדי שיפנס בו שלש גרעיני תמרה זו בצד זו בדחק - הרי זו טרפה; שאם ימתח קרע זה¹⁸ - יעמד על טפח.

16) נחתך. 17) חסרון הקדירה. 18) חוט המקיף את הקדירה לכשימתח יהיה טפח ונמצא רוחב הסלע שליש טפח (שכל שיש ברוחבו טפח יש בהיקפו ג' טפחים).

ז. בהמה שנפשט העור שעליה בלו, בין שנקרע ביד או בחולי, ונמצא בשר בלא עור - הרי זו טרפה¹⁹. וזו היא שנקראת גלודה²⁰. ואם נשאר מן העור²¹ רחב סלע על פני כל השדרה, ורחב סלע על הטבור, ורחב סלע על ראשי איבריה - הרי זו מתרת. ואם נטל פרחב סלע מעל כל פני השדרה, או מעל הטבור, או מעל ראשי איבריה, ושאר כל העור קיים - הרי זו ספק. ויראה לי, שמתירין אותה²².

19) וזה מסוג קרועה. 20) והלכה כחכמים הפוסלים.

קדם לתבן או קש⁴⁸ שמהלכין על גבי המים - הרי
זה שט מחמת עצמו⁴⁹, ואין חוששין לו⁵⁰.

(45) ופירש רש"י נפל על כורחו על פני הנהר. (46) שזהו כהליכה ואינה צריכה בדיקה. (47) בזוחלים. אבל אם הם מים עומדים אפילו שט מלמעלה למטה אין חוששין לומר כאן המים מוליכים אותו. (48) שט יותר מהר מהתבן והקש. (49) מכוח עצמו ולא המים מוליכים אותו. (50) שהוא כהליכה ואינה צריכה בדיקה.

יז. כל מקום שאמרנו 'אין חוששין לה' - מתר
לשחט מיד, ואינו צריך לבדק שמא נתרסק אבר.
וכל מקום שאמרנו 'חוששין לה', אם שחטה -
צריך לבדק כנגד כל החלל כלו מקדקד הראש⁵¹ עד
הצד. אם מצא בה טרפה מן הטרפות שמינינו, או
שנתרסק אבר מן האברים שבפנים ונפסדה צורתו
- הרי זו טרפה. אפילו נתרסק⁵² אבר מן האברים
שאם נטלו כשרה, כגון טחול וכליות - הרי זו
טרפה; חוץ מבית הרחם⁵³, שאם נתרסק - הרי זו
מתרת.

(51) גם מקום המוח צריך בדיקה. (52) והפסיד צורתו. (53) רבינו מפרש מאמר רב נחמן שם. "בית הרחם אין בו משום ריסוק איברים", שאפילו נתרסק אין חוששין לו מפני שהרחם רכה וריסוקה אינו מזיק וכן אינה מרסקת איברים אחרים. אבל רש"י ושאר מפרשים מבארים המימרא של רב נחמן: בית הרחם צר ואף על פי כן אין חוששין שמא נתרסקו אבריו של הוולד בשעת לידתו מפני הדחק ואינו צריך בדיקה.

יח. והסימנין⁵⁴ אינן צריכין בדיקה⁵⁵ בכאן, שאין
הנפילה ממעקת אותן.

(54) סימני השחיטה, וושט וקנה. (55) שהסימנים קשים הם אצל נפילה.

יט. נפלה מן הגג ולא עמדה - אסור לשחט אותה
עד שתשקה מעת לעת⁵⁶; ואם שחט בתוך זמן זה
- הרי זו טרפה⁵⁷. וכששחט אותה אחר מעת לעת
- צריכה בדיקה כמו שבארנו.

(56) עמדה אינה צריכה מעת לעת = המתנה של 24 שעות]. הא (אבל) לא עמדה צריכה מעת לעת (מעת לעת = יממה). ובתוך מעת לעת אינה מועילה בדיקה, והטעם שאין הריסוק ניכר לאלתר עד שתשהה מעת לעת שאז כל אבר שיש בו ריסוק תיפסד צורתו. (57) דין זה נאמר רק כשראינו שנפלה, אבל בכל המקרים "שחוששין" להם שנתבארו בהלכות הקודמות מועילה הבדיקה אפילו תוך מעת לעת ולפיכך לא כתב שם רבינו עד שתשהה וכו'.

כ. וכן מי שדירס ברגלו על העוף⁵⁸, או שדירסו
בהמה, או שטרפו לפתל, והרי הוא מפרס -
משהין אותו מעת לעת⁵⁹ ואחר כך שוחטין אותו
ובודקין אותו בדרך שבארנו.

חבטה כזו היא יותר קשה. ונראה שגם דעת רבינו כך. (36) אם לא נודע שנפלה, מפני שאנו מחזיקים שיש לה כאב הירך.

יא. גנבים שגונבין הטלאים ומשליכין אותן
לאחורי הדיר - אין חוששין להן משום רסוק
איברים, מפני שאין משליכין אותן אלא בכונה
שלא ישתברו. ואם החזירם והשליכום לדיר:
מחמת יראה³⁷ - חוששין להן; מחמת תשובה - אין
חוששין להן, מפני שמתכוין להחזירם שלמים
ויזהרו בהשלכתן.

(37) כגון שהיו רודפים אחריהם.

יב. שור שהרביצוהו לשחיטה, אף על פי שנפול
נפילה גדולה שיש לה קול בעת שמפילין אותו -
אין חוששין לו³⁸, מפני שנועץ צפרניו³⁹ ומתחזק
עד שמגיע לארץ.

(38) ואפילו מגובה של עשרה טפחים. (39) ואף על פי שמפילים אותו בכוח כשהוא מרגיש שבני אדם רוצים להפילו משעה ראשונה הוא אומד נפשו ונועץ ציפורניו, ואין זה דומה לזכרים המנגחים זה את זה, כי שם כל אחד חושב שהוא יפיל ואינו מתכוון לנפילה ולכן הנפילה היא פתאומית.

יג. הבה הבהמה על ראשה והלכה לה המכה כלפי
זנבה, או על זנבה והלכה לה כלפי ראשה, ואפילו
הכה אותה במטה על כל השדרה - אין חוששין
לה. ואם יש במטה חליות חליות - חוששין לה.
ואם הגיע ראש המטה למקצת השדרה - חוששין
לה. וכן אם הכה לרחב השדרה - חוששין לה.

יד. עוף שנחבט על דבר קשה, כגון כרי של חטים
או קפה של שקדים וכיוצא בהן⁴⁰ - חוששין לרסוק
אברים. ואם נחבט על דבר רך, כגון פסות כפולה
והתבן והאפר וכיוצא בהן - אין חוששין לו.

(40) על פי הכלל בסוגיא שם: כל שאינו מחליק ונכבש הוא דבר קשה וחוששין משום ריסוק איברים.

טו. נדבקו כנפיו⁴¹ בדבק בשעת צידה ונתחבט⁴²:
אם כנף אחת נאחז - אין חוששין לו⁴³; ואם נאחזו
בשתי כנפיו ונתחבט בגופו - חוששין לו⁴⁴.

(41) פירש רש"י שהדבק מרוח על דף קטן והעוף נדבק ומתאמץ ופורח קצת ונופל ומתחבט. (42) ונפל ונחבט. (43) שפורח בשנייה ונופל לאט לאט. (44) אלא אם כן עמד והלך.

טז. נחבט על פני המים⁴⁵: אם שט מלא קומתו
ממטה למעלה לעמת המים - אין חוששין לו⁴⁶;
אבל אם שט ממעלה למטה עם הלוח המים -
חוששין לו, שמא המים הם המוליכין אותו⁴⁷. ואם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צלעות, כמבואר בהלכה הקודמת בדין נשתברו, כר' יוחנן שם. (7) בגמרא שם: בוכנא ואסיתא, ופירש"י צלע וקצת חוליא. (8) חוליא שלימה, שם. מחלוקת בית-שמאי ובית-הלל באהלות ב, ג לענין טומאת מת, ואמר שמואל בסוגיה שלנו "וכן לטריפה", והלכה כבית-הלל. (9) בגמרא: בשלהי כפלי.

- ג. בהמה שנשטמ הירך שלה¹⁰ מעקרו ויצא מן הפך שלו: אם נתאכלו¹¹ ניכרי, והן היתדות שבעצם הפך שיוצאת על העצם הנזכר¹² ואוחזת אותו - הרי זו טריפה¹³; ואם לא נתאכלו - מתרת¹⁴.

(10) בלשון הגמרא: שמוטת ירך, שם נז. (11) נרקבו. שם נד: "בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה, והני מילי דאיעכול ניביה", פירוש, כף הירך שניתק מן הבוכנה שהוא תקוע בו בגוף טריפה. וזה נאמר רק אם נתעכלו הגידים המקשרים. ומפרש רבינו, ששמוטת הירך ובוקא דאטמא דשף מדוכתיה היינו הך, וכן דעת רש"י והרי"ף. והראב"ד בהשגותיו אומר עליו: "דומה שהוא סובר היינו בוקא דאטמא דשף מדוכתיה ולא כלום הוא, אלא שבעצם נאמרו שניהם". והוא מפרש בוקא דאטמא דשף מדוכתיה, היינו הראש התחתון של העצם השלישית התקוע בקולית, וזה טריפה רק אם נתאכלו הגידים (ניבים). אבל שמוטת ירך, היינו ראש העליון של אותה עצם שניתק מן הגוף, וזה טריפה אפילו אם לא נרקבו הניבים. וראה מגיד-משנה. ונראה שנפלו שם שגיאות המכבידות על הבנת דבריו בדעתו של הראב"ד. (12) שראשו חד ולא עגול. (13) אבל אם נתאכלו ניביו ולא נשטמ הירך ממקומו, כשרה - כיון שהירך עומד במקומו חוזר ומבריא. (14) אבל ניטל הירך אפילו לא נתאכלו ניביו טריפה, שאינו חוזר ומבריא.

- ד. וכן בעוף, אם נשטמ ירכו - טריפה¹⁵. נשטמ כנפו מעקרו¹⁶ - חוששין שמא נקבה היראה שלו, ולפיכך בודקין אותה¹⁷ ואחר כך לאכל. ובהמה שנשטמטה ידה¹⁸ מעקרה - מתרת, ואין חוששין לה¹⁹.

(15) אם נתאכלו ניביו כמו בשמוטת ירך בבהמה. (16) בלשון הגמרא: שמוטת גף, שם. (17) מבחין העוף מלפניו ומניחים הריאה דבוקה בצלעות, ומכניס שפופרת בקנה, ונופח ונותן על הריאה קש או נוצה או רוק, אם עולה בנפחה כשרה, ואם לאו (או כשהקש מתנדנד) טריפה (הגהות מיימוניות). וראה רש"י שם: מחלוקת של רב ושמואל, לרב טריפה, ולשמואל צריכה בדיקה. ורבינו פסק כשמואל, מפני שגם ר' יוחנן סובר כמותו, וכן פסקו גם הרי"ף והרשב"א. (18) בלשון הגמרא: שמוטת יד, שם. (19) לנקיבת הריאה, שעובי הכתף מגין עליה.

- ה. גלגלת בהמה או חיה שנשטל ממנה פסלע²⁰, אף על פי שלא נקב הקרום - טריפה²¹. ואם נקבו נקבים שיש בהן חסרון²² - כלן מצטרפין לכסלע.²³

(20) אפילו מצומצם. שם נד: "כסלע - כיתר מסלע", ועיין בפירש"י שם. (21) ומה ששינונו שם: ואלו כשרות בבהמה,

(58) משנה שם, לענין בהמה. ורבינו משנה הלשון לענין עוף שמצוי יותר. (59) שבכל שלושה אופנים אלו חוששין לריסוק איברים.

- כא. סימנים שנגדלדלו רבן - טריפה, ואפילו שלא מחמת נפילה. וכן אם נתקפלו⁶⁰, שהרי אין ראויין לשחיטה⁶¹. אבל אם נתפרק רב תרפין הנושט מן הלחיטה⁶² - הרי זו מתרת; שאין הפרפין ראוי לשחיטה⁶³, כמו שבארנו.

(60) שנעקרו שניהם או רובו של אחד מהם באורך הצוואר. (61) בנתקפלו אינה טריפה ממש מפני עצם הקיפול, אלא מתוך שאין ראויים לשחיטה נאסרה, כך היא שיטתו של בעל הלכות גדולות. (62) אבל הסימנים מחוברים באורך הצוואר וגם מחוברים זה לזה. (63) ואם כן אין כאן עיקור סימנין. ואם נתפרק כולו הרי זה עיקור ואסורה, הואיל ותרכין כולו נעקר מן הלחי אי אפשר שלא נעקרו הסימנים ממקום חיבורם באורך הצוואר.

פרק עשירי

(1) יבאר שבורה כיצד; ואם נשטמ כנף העוף מעיקרו; גולגולת שנחבט רוב גובהה או רוב היקפה; האסורה מפני סכנת נפשות; שבעים טרפיות שאפשר שימצאו ומניינם על הסדר; שתי טרפיות שיש לעוף יתר על הבהמה; ודין שאין להוסיף על טרפיות אלו; וטבח שיצאתה טריפה מתחת ידו.

- א. שבורה² כיצד? הוא שנשטמ רב צלעותיה. וצלעות הבהמה הן אחת עשרה מכאן ואחת עשרה מכאן. נשטמ רב שש מכאן ושש מכאן, או אחת עשרה מכאן ואחת מכאן - טריפה³. והוא שנשטמ מחצין של מול השדרה⁴.

(2) אחד משמונה סוגי טרפות שנאמרו לו למשה בסיני, למעלה פרק ה הלכה ב. (3) והוא-הדין אם נשברו עשר מכאן ושנים מכאן וכדומה. (4) ששם חיותה ולא מחציין של מול החזה. רבינו לא פירש מה הדין בנשבר צלע בעוף, אם חוששין שמא נקבה הריאה או לא. ונחלקו בזה הפוסקים האחרונים. ראה טורי-זהב יורה-דעה נד ס"ק א, וש"ך ס"ק ד.

- ב. נשטמ שש מכאן ושש מכאן: אם היו צלעות גדולות שיש בהן מזה - טריפה⁵; ואם לאו, אף על פי שהן רב ואף על פי שנשטמ כלפי השדרה - מתרת. וכן אם נעקרו רב צלעותיה⁶ - טריפה. ואם נעקרה אפילו צלע אחת וחצי חליטה עמה שהצלע תקווצה בה⁷ - הרי זו טריפה. וכן אם נעקרה מן השדרה חליט אחת⁸, אפילו היתה מן החליות שלמטה מן הכסלים⁹ שאין בהן צלעות - הרי זו טריפה.

(5) שם. פירוש, מה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאם נשברו שש מכאן ושש מכאן טריפה, זה רק בצלעות גדולות שיש בהם מוח. (6) של שני הצדדים, כלומר, שנים עשרה

נפחתה הגולגולת ולא ניקב קרום של מוח, היינו שנפתחה פחות מכסלע. (22) שם מה. אמר ר' ירמיה לדעת בית שמאי שנקבים שיש בהם חסרון מצטרפין לכדי מלא מקדח, וזוהו למד רבינו לשיעורם של בית הלל שהלכה כמותם שמצטרפין כסלע.

- 1 ו. וכן גלגלת שְׁנַחֲבֵס²³ רב גְּבֵהָ²⁴ וְרַב הֶקְפָּה -
- 2 טְרֵפָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהָקְרוֹם שָׁלֵם וְלֹא חָסַר מִמֶּנָּה
- 3 כְּלוּם. נֶחֱבֵס רַב גְּבֵהָ וְהָרִי רַב הֶקְפָּה קָיָם, או
- 4 שְׁנַחֲבֵס רַב הֶקְפָּה וְהָרִי רַב גְּבֵהָ קָיָם - הָרִי זֶה סֶפֶק
- 5 טְרֵפָה²⁵. וְיִרְאֶה לִּי, שְׁאוּסְרִין אוֹתָהּ²⁶.

(23) חולין נב. מימרא של שמואל: נתמעכה הגולגולת ושינתה צורתה אבל לא נפחתה. (24) רוב של גובה הראש מן העינים ולמעלה. (25) בעיית ר' ירמיה בגמרא שם, ונשארה בתיקו. (26) כתב רבינו: ויראה לי אע"פ שהכלל בדינו כל תיקו באיסור להחמיר, משום שלכאורה יש כאן ספק ספיקא בפירוש דברי שמואל. אפשר לפרש נחבסה ברובה, היינו שנחבסה ברוב גובהה וברוב היקפה בשניהם יחד, אבל באחד מהם כשרה. ואם תמצא לומר, שאפילו באחד מהם טריפה, יש ספק או ברוב גובהה או ברוב היקפה, ואם כן בכל מקרה של נחבסה באחד מהם יש ספק ספיקא ומותר. לפיכך אסר מסברא, הואיל ובעיית ר' ירמיה היתה רק אז ברוב גבהה או ברוב היקפה, שמעמינה שידוע היה לו שבאחד אסור, ואינו צריך שיחבס בשניהם, וכיון שספקאחד הוא אוסרין אותה. וראה למעלה פרק ט הלכה ז בדין גלודה.

- 6 ז. עוף שֶׁל מִיָּם, כְּגוֹן אֲזִיזִים²⁷, אִם נֶקֶב עֶצֶם
- 7 גִּלְגֻּלְתּוֹ²⁸, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶקֶב קְרוֹם שֶׁל מֶחֱ -
- 8 טְרֵפָה, מִפְּנֵי שֶׁקְרוֹמוֹ רַךְ²⁹. עוֹף הַיִּבְשָׁה שֶׁהִכְתּוּ
- 9 חֲלָדָה עַל רִאשׁוֹ³⁰, או שְׁנַגְף בֹּאֶבֶן אוּ בַּעַץ - מִנִּית
- 10 יָדוֹ בְּצַד הַנֶּקֶב וְנוֹעֵץ³¹, או מִכְּנִיס יָדוֹ לְתוֹךְ פִּיו
- 11 וְדוֹחֵק לְמַעְלָה³². אִם יֵצֵא הַמֶּחֱ מִן הַנֶּקֶב - בִּידוּעַ
- 12 שְׁנֶקֶב הַקְרוֹם וְטְרֵפָה, וְאִם לֹא - מֵתָר.

(27) שם נו. והוא הדין בבראווזים. (28) בגמרא שם, נשבר העצם. אבל רבינו כתב "ניקב העצם" היינו אפילו כלשהו, טריפה, ראה בכסף-משנה. (29) וכשנשברה העצם, אין הקרום מתקיים. (30) שנשכתו בשיניה, אבל אם הכתה בידה, אסורה משום דרוסה, כמבואר בפרק ה הלכה ו שיש דריסה לחולדה בעופות. (31) לוחץ. כן פירש הרי"ף מה שאמרו רב ושמואל ולוי בגמרא שם "מכניס ידו לפנים". (32) כן פירשו רש"י ואחרים את המימרא הזו, ורבינו כתב כשני הפירושים, ומותר לבדוק באחד משני האופנים הללו.

- 13 ח. בְּהֵמָה שֶׁאֲחֻזָּה דָּם³³, או שֶׁהִיתָה מְעֻשָּׁתָה³⁴ או
- 14 מְצֻנָּתָה³⁵, או שֶׁאֲכָלָה סֶם שֶׁהוֹרֵג בְּהֵמָה, או שֶׁתָּתָה
- 15 מִיָּם הָרַעִים³⁶ - הָרִי זֶה מִתְּרֵת³⁷. אֲכָלָה סֶם שֶׁהוֹרֵג
- 16 אֶת הָאָדָם, או שֶׁנִּשְׁכָּה נֶחֱשׁ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - מִתְּרֵת
- 17 מִשּׁוּם טְרֵפָה, וְאִסּוּרָה מִפְּנֵי סִנְתָּה נִפְשׁוֹת³⁸.

(33) במשנה שם נח: אחוזת הדם, כלומר שאחזה דם וחלתה.

(34) שנכנס עשן בגופה. (35) שחלתה מחמת צינה. (36) במשנה שם. מים הרעים, פירש"י מים מגולים. ואולי הטיל נחש ארסו בהם. (37) שכל אלה אינם חולי של טריפה. והוא כמסוכנת שמותר לשחטה, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פ"ד ה"א. "בהמה שהיא חולה מחמת שתשש כחה ונטתה למות, הואיל ולא אירעה מכה באבר מאבריה הממיתים אותה הרי זו מותרת, שלא אסרה תורה אלא כעין טריפת חית היער, שהרי עשה בה מכה הממיתה אותה". וראה למעלה פרק ו הלכה יג. (38) שכן ברורה הסכנה לאדם. ונראה מדבריו, שאם שתתה מים מגולים, אין אכילת בשרה מסכנת, אפילו אם הטיל בהם נחש את ארסו.

- 18 ט. נִמְצָאוּ כָּל הַטְּרֵפוֹת הַמְּנוּיֹת בְּשִׁפְרָטוֹ וְאֶפְשָׁר
- 19 שִׁימְצָאוּ בְּבִהְמָה וְחֵיה - שְׂכָעִים. וְאֵלּוּ הֵן עַל הַסֵּדֶר
- 20 שֶׁנִּתְבָּאָרוּ בַּחֲבוּרָה³⁹: (א) דְּרוֹסָה. (ב) נֶקֶב תִּרְבִּץ
- 21 הַיּוֹשֵׁט⁴⁰. (ג) נֶקֶב קְרוֹם שֶׁל מֶחֱ. (ד) נִתְמַסְמֵס הַמֶּחֱ
- 22 עֲצָמוֹ⁴¹. (ה) נֶקֶב הַלֵּב עֲצָמוֹ לְבֵית חָלָלוֹ. (ו) נֶקֶב קֶנָּה
- 23 הַלֵּב. (ז) נֶקֶבָה הַמְּרָה. (ח) נֶקֶבּוֹ קֶנִּי הַכֶּבֶד. (ט) נֶקֶבָה
- 24 הַקֶּבֶה. (י) נֶקֶב הַפֶּרֶס. (יא) נֶקֶב הַמָּסֶס. (יב) נֶקֶב בֵּית
- 25 הַפּוֹסוֹת. (יג) נֶקֶבוֹ מַעִיָּה. (יד) יֵצֵאוּ הַמַּעִים לַחוּץ
- 26 וְנִהְפְּכוּ. (טו) נֶקֶב הַטְּחוּל בְּעֶבְיָו. (טז) חֲסֵרָה הַמְּרָה.
- 27 (יז) נִמְצָאוּ שְׁתֵּי מְרֻרוֹת⁴². (יח) חֲסֵרָה הַקֶּבֶה. (יט)
- 28 נִמְצָאוּ שְׁתֵּי קְבוֹת. (כ) חֶסֶר הַפֶּרֶס. (כא) נִמְצָאוּ שְׁנֵי
- 29 פְּרָסִים. (כב) חֶסֶר הַמָּסֶס. (כג) נִמְצָאוּ שְׁנֵי מָסָסִים.
- 30 (כד) חֶסֶר בֵּית הַפּוֹסוֹת. (כה) נִמְצָאוּ שְׁנֵי בִתֵּי
- 31 הַפּוֹסוֹת. (כו) חֶסֶר אֶחָד מִן הַמַּעִים. (כז) נִמְצָאוּ שְׁנֵי
- 32 מַעִים. (כח) נֶקֶבָה הֶרְאָה⁴³. (כט) נֶקֶב הַקֶּנָּה לְמִטָּה
- 33 בְּמָקוֹם שֶׁאִינוּ רְאוּי לְשַׁחֲטָה. (ל) נֶקֶב סִמְפוֹן
- 34 מִסְמַפּוֹנֵי רֵאָה, אֶפְלוּ לַחֲבִירוֹ. (לא) נֶאֱטָם מָקוֹם מִן
- 35 הֶרְאָה⁴⁴. (לב) נְמוֹק סִמְפוֹן מִסְמַפּוֹנֵי הֶרְאָה. (לג)
- 36 נִמְצָאָה לֶחֶה סְרוּחָה בִּרְאָה. (לד) נִמְצָאוּ בֵּה מִיָּם
- 37 סְרוּחִים. (לה) נִמְצָאוּ בֵּה מִיָּם עֲכוּרִין, אֵף עַל פִּי
- 38 שֶׁלֹּא הִסְרִיחוּ. (לו) נִתְמַסְמָסָה הֶרְאָה. (לז) נִשְׁתַּנּוּ
- 39 מִרְאֵיהֶ. (לח) נִהְפְּךְ הַיּוֹשֵׁט בְּמִרְאֵיו. (לט) חֲסֵרָה
- 40 הֶרְאָה מִמְּנִין הָאֲנֹת. (מ) נִתְחַלְפוּ הָאֲנֹת. (מא)
- 41 הוֹתִירוּ הָאֲנֹת מִגְּבָה. (מב) נִסְרְכָה אֲנָה לְאֲנָה שֶׁלֹּא
- 42 פִּסְדָּרָן. (מג) נִמְצָאָה הֶרְאָה בְּלֹא חֲתוּף אֲזִיזִים. (מד)
- 43 חֶסֶר מִקְצַת הֶרְאָה. (מה) יָבֵשׁ מִקְצַת גּוּפָה. (מו)
- 44 נִמְצָאָה הֶרְאָה נְפוּחָה וְעוֹמְדָה. (מז) צִמְקָה הֶרְאָה
- 45 מִפְּתַח אָדָם⁴⁵. (מח) חֶסֶר הַרְגֵּל, בֵּין מִתְחַלֵּת בִּרְתָּו
- 46 בֵּין שְׁנִיתָהּ⁴⁶. (מט) או שֶׁהִיתָה יִתְרָה רְגֵל. (נ) נִטְלָה
- 47 צִמָּת הַגִּידִים⁴⁷. (נא) נִטְלָה הַכֶּבֶד. (נב) נִטְלָה לֶחִי
- 48 הַעֲלִיין. (נג) פְּלִיא שֶׁהִקְטִינָה בִּיתָר. (נד) פְּלִיא
- 49 שֶׁלֶקְתָּה. (נה) פְּלִיא שֶׁנִּמְצָאָה בֵּה לֶחֶה. (נו) פְּלִיא
- 50 שֶׁנִּמְצָאוּ בֵּה מִיָּם עֲכוּרִין, אֵף עַל פִּי שֶׁאִינוּ סְרוּחִין.
- 51 (נז) פְּלִיא שֶׁנִּמְצָאוּ בֵּה מִיָּם סְרוּחִין. (נח) נִפְסַק חוּט
- 52 הַשְּׂדֵרָה. (נט) נִמְרָף מִחַ חוּט הַשְּׂדֵרָה⁴⁸ וְנִתְמַסְמֵס. (ס)
- 53 נִקְרַע רַב הַבָּשָׂר הַחוּפָּה אֶת הַפֶּרֶס. (סא) נִגְלַד הָעוֹר

לְכָלִּיא שֶׁהִקְטִינָה⁵⁷ שְׁעוֹר בְּעוֹף. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא¹⁷
בְּזָה⁵⁸.¹⁸

(50) בחולין נו. תני לוי: כל טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף, היינו בדבר שימצא בעוף. (51) כגון ניקב הזפק, ניקב הקורקבן וכיסיו, ניטל הזפק טריפה, מפני שהם אברי המזון בעוף כנגד המסס ובית הכוסות בבהמה. והדין אחד הוא. (52) משמע מדברי רבינו שיש כוליא בעוף, והיא מין בשר שבין העצמות השפלים הסמוכים לשדרה, וראה מגיד-משנה פרק ח הלכה כו. (53) כגון חסר או יתר במנין, וכדומה. (54) והטריפות באונא בבהמה היא רק חסר או יתר במנין, כמבואר למעלה פרק ח. (55) ואם כן, אין טחול לעוף בצורת טחול של בהמה, ואי-אפשר לאמר עליו וכנגדן בעוף. (56) כלומר, במשנה, והן רק טריפות שאמרו האמוראים, וברייתא של לוי אמורה רק על טריפות שמנו במשנה. (57) ראה פרק ח הלכה כו. (58) טריפות אחרות, כגון לקתה הכוליא או נמצאו בה מים עכורים או סרוחים.

יֵא. וְשִׁמְי טְרִפּוֹת יֵשׁ בְּעוֹף יִתֵּר עַל הַבְּהֵמָה, וְאָף¹⁹
עַל פִּי שְׁנֵי לָה אוֹתָן הָאֵיבָרִים⁵⁹. וְאֵלּוּ הֵן: עוֹף²⁰
שֶׁנֶּשְׁתַּנּוּ מִרְאֵה בְּנֵי מַעֲיָר⁶⁰ מִחֲמַת הָאוֹר, וְעוֹף הַמַּיִם²¹
שֶׁנֶּקֶב עֶצֶם רֹאשׁוֹ⁶¹.²²

(59) אבל יש בעוף איברים שאינם בבהמה, כגון זפק וקורקבן, ואם ניקבו טריפה. (60) טריפות זו דוקא בעוף, כמו ששינו במשנה שם: ואלו טריפות בעוף נפלה לאור וכו'. והטעם שבבהמה אין טריפות זו, לפי שעורה קשה, וגם עובי הצלעות מגינים עליה, וגם בני מעיה קשים ליחמר, כי בטרם יחמרו מנפילת האש, ישרפו עורה ובשרה. (61) בגמרא שם. יתר עליהם העוף, נשבר העצם, אע"פ שלא ניקב קרום של מוח. ומפרש בגמרא בעוף המים הואיל וקרומו רך. וכשנשברה העצם, כבר אין הקרום שלו מתקיים, כפירש"י שם.

יב. וְאֵין לְהוֹסִיף עַל טְרִפּוֹת אֵלּוּ כָּלֵל⁶². שְׁפֵל שְׁאָרַע²³
לְבִהְמָה אוֹ לְחִיָּה אוֹ לְעוֹף חוּץ מֵאֵלּוּ שְׁמֵנו חֲכָמִי²⁴
דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים וְהַסְּבִימוֹ עֲלֵיהֶן בְּבִתִּי דִּינִי יִשְׂרָאֵל²⁵
- אֶפְשָׁר שֶׁתִּחְיֶה, וְאֶפְלֹ נוֹדַע לָנוּ מִדֶּרֶךְ הָרְפוּאָה²⁶
שֶׁאֵין סוּפָה לְחִיּוֹת⁶³.²⁷

(62) שם נד. וכי להוסיף על הטריפות יש? אין לך אלא מה שמנו חכמים. (63) ומכל-שכן דברים שנאמרו בפירוש שאינה טריפה, כגון ניטלו הכליות כשרה, אע"פ שכל חכמי הרופאים עונים פה-אחד שבלי כליות אי-אפשר שיחיה האדם בלתי אם נשארה כוליא אחת. ובאמת החוקרים החדשים רצו להגיד מטעם זה בגמרא וגורסים "ניטלה כוליא אחת כשרה", אבל אם ניטלו שתי הכליות טריפה. וסומכים על המאמרים בגמרא: לקתה כוליא, הקטינה כוליא, מבואר שרק בכוליא אחת מדברת הסוגיא. אבל ברבינו נאמר בפירוש "ניטלו הכליות". וכאן כתב רבינו דברים ברורים שאין לנו ללכת אחרי דרכי הרפואה אלא אחרי קבלת דברי חכמים. ולמעלה שם כתב רבינו: ניטלו

שְׁעָלִיה. (סב) נִתְרַסְקוּ אֵיבָרֶיהָ מִנְפִּילָה. (סג) נִדְלָדְלוּ¹
הַסִּימָנִין. (סד) נִשְׁתַּבְּרוּ רֵב צִלְעוֹתֶיהָ. (סה) נִעְקְרוּ רֵב²
צִלְעוֹתֶיהָ. (סו) נִעְקְרָה צֶלַע אַחַת בְּחִלְתָּהּ. (סז)
נִעְקְרָה חִלְתָּהּ אַחַת. (סח) נִשְׁמַט הַיֶּרֶךְ מֵעֲקָרוֹ. (סט)
חֲסְרָה הַגִּלְגֻּלַּת פֶּסְלָע⁴⁹. (ע) נִחְבֵּס רֵב הַגִּלְגֻּלַּת³
וְנִתְרוּצֵץ.⁶

(39) והכסף-משנה מסדר את השבעים טריפות שהגדירים רבינו, בתוך שמונה סוגי טריפות שנאמרו לו למשה מסיני כמבואר בפרק ה הלכה ב, והא לך סדרם (לפי האותיות שהובאו בפנים). דרוסה - טריפה אחת: באות א. נקובה - כו טריפות: באותיות ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, כח, כט, ל, לא, לב, לג, לד, לה, לו, לז, לח, מב. חסרה - כג טריפות: אותיות טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, לט, מ, מא, מג, מד, מה, מו, מז, מח, מט, סט. נטולה - ח טריפות: אותיות נ, נא, נב, נג, נד, נה, נו, נז. קרועה - ב טריפות: אותיות ס, סא. נפולה - ב טריפות: אותיות סב, סג. פסוקה - ב טריפות: אותיות נח, נט. שבורה - ו טריפות: אותיות סד, סה, סו, סז, סח, ע. (40) אבל ניקב הושט נבילה, כמבואר בפרק ד. (41) משום נקובה, מפני שסוף קרום של מוח לינקב. (42) כל היתרות שמונה רבינו כאן, הן טריפה משום חסר, שכל יתר כנטול דמי, כמ"ש בפרק ח הלכה יא, ראה שם. (43) בכלל זה ניקבה הוורדא, וכל סרכות הריאה. (44) מטעם נקובה, כמבואר בפרק ז הלכה ו. (45) אבל בידי שמים כשרה, כמבואר בפרק ח הלכה ט. (46) טריפה מטעם חסר, וכמבואר בפרק ח הלכה כד: כל אבר שנאמר בו שאם היה חסר טריפה, כך אם ניטל טריפה. (47) וכן נחתכו צומת הגידים, ראה פרק ח הלכה יז מחלוקת רבינו והראב"ד בנחתכו צומת הגידין, לדעת רבינו זה בסוג נטולה, ולדעת הראב"ד הוא בכלל פסוקה, ראה שם. (48) הטעם שהיא טריפה משום שסוף החוט להיפסק, ולפיכך מנאה רבינו בסוג פסוקה, שהיא הטריפות הפוסלת בחוט השדרה. (49) כתב הכסף-משנה: רבינו לא מנה בחסרים ויתרים ונטולים אלא איברים שאפשר לינטל או ליחסר ותחיה הבהמה קצת זמן, אבל איברים שאם ינטלו אי-אפשר לה להתקיים אפילו שעה אחת, לא מנאם, לפי שזו לא תקרא טריפה אלא נבילה. וכן אבר שאי-אפשר לה להבראות חסרה ממנו, כגון מוח ולב, ושט וקנה, לא מנה מפני שהם דברים שנמנע מציאותם.

י. אֵלּוּ הַשְּׁבָעִים חֲלָיִים שְׁאוּסְרִין אֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת⁷
הַחִיָּה מִשּׁוּם טְרִיפָה, כָּבֵר נִתְבָּאֵר פֶּל אֶחָד מֵהֶן⁸
וּמִשְׁפָּטָיו. וְכָל שְׁאֶפְשָׁר מֵהֶן שִׁימָצָא בְּעוֹף⁵⁰
בְּאֵיבָרֵין הַמְּצוּיִין לְעוֹף וּלְבִהְמָה - דִּינוּ בְּבִהְמָה⁹
וּבְעוֹף אֶחָד הוּא⁵¹; חוּץ מִטְרִפּוֹת שֶׁבְּכָלִּיא⁵²
וְשֶׁבְּטָחוּל וְשֶׁבְּאַנּוֹת הָרֵאָה⁵³. מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹף אֵין לוֹ¹⁰
חֲתוּף אֲנּוֹת בְּבִהְמָה, וְאֵם יִמָּצָא - אֵין לוֹ מִנֵּן¹¹
יָדוּעַ⁵⁴. וְטָחוּל הָעוֹף עָגַל כְּמוֹ עֵנָב, וְאֵינוּ פֶּטָחוּל¹²
בְּבִהְמָה⁵⁵. וְטְרִפּוֹת שֶׁבְּכָלִּיא וְשֶׁבְּטָחוּל לֹא מְנוּ אוֹתָן¹³
בְּבִהְמָה⁵⁶ פְּדִי שִׁיחֶיהָ כִּנְגֵדָן בְּעוֹף, וּלְפִיכָן לֹא נִתְנוּ¹⁴

פרק אחד עשר

1 יבאר בהמה או עוף שנולד בה ספק טרפות מטרפות אלו;
כל בהמה חיה ועוף בחזקת בריאים הם; ומנהג בדיקת
הריאה.

16 א. כל בהמה או עוף שנולד בהן ספק טרפות
17 מטרפות אלו, כגון בהמה שנפלה ולא הלכה², או
18 שנדרסה בידי חיה ואין ידוע אם האדים בשר³ כנגד
19 בני מעים או לא האדים, או שנחבסה לגלגלה ואין
20 ידוע אם רבה או מעוטה, וכיוצא בדברים אלו: אם
21 היה זכר ושהה שנים עשר חדש⁴ - הרי זו בחזקת
22 שלמה⁵ כשאר כל הבהמות; ואם היתה נקבה - עד
23 שתלד⁶. ובעוף: בזכר - שנים עשר חדש, ובנקבה
24 - עד שתלד כל הציצים של טעינה הראשונה,
25 ותטען טעינה שניה ותלד.

2 שאם שחטה צריכה בדיקה שמא נתרסקו איבריה, ורש"י
ביצה לד, א - כתב: שמא נשתברו רוב צלעותיה או נשברה
השדרה. ראה פ"ט הי"ט. (3) והרי היא דרוסה, ראה פ"ה
ה"ט. (4) חולין נז, ב. כמבואר בסוגיא שם הטעם של י"ב
חודש, היינו שיעברו עליה ימות החמה וימות הצינה,
שפעמים שהחום מזיק למכה, ופעמים הצינה, ראה שם.
(5) שמעמידין אותה על חזקתה שהיתה שלימה. (6) שם.
כלומר, אינה צריכה שהיה שנים עשר חודש, ומספיק אם
ילדה בתוך זמן זה. [מלשונו של רבינו, שכתב "אם שהה",
משמע שלכתחילה אסור להשהותו. וכנראה למד דין זה
ממעשה שמואל שם נג, ב - בסל של ספק דרוסות שהשליכן
בנהר ולא התיר להשהותן שמא יבוא לידי תקלה שיאכלו
מהן לפני י"ב חודש או לפני שתלדנה. ורש"י שם פירש
שרק במקרה שיש הרבה עופות חוששין לתקלה, אבל רבינו
סתם ואמר "אם שהה" משמע שאפילו עוף אחד, רק
בדיעבד מותר. וראה מגיד-משנה ה"ב].

26 ב. ואסור למכר ספק טרפה זו לנכרי בתוך זמן זה⁷,
27 שקמא למכרה לישוראל⁸.

7 שם. (8) שאינו יודע שהיא ספק טריפה ויאכלנה
באיסור.

28 ג. כל בהמה חיה ועוף - בחזקת בריאים הם⁹, ואין
29 חוששין להם שקמא יש בהן טרפה. לפיכך,
30 כשישחטו שחיטה כשרה - אינן צריכין בדיקה
31 שקמא יש בהן אחת מן הטרפות¹⁰, אלא הרי הן
32 בחזקת היתר¹¹ עד שיולד להן דבר שחוששין לו,
33 ואחר כך בודקין על אותו דבר בלבד.

9 מטעם רוב. שם יא, ב. (10) ראה רש"י ביצה לד, א.
(11) חולין ט, א. נשחטה, בחזקת היתר עומדת עד שיוודע
לך במה נטרפה. ואפילו נולד בה ריעותא קצת, כגון שרגליה
נגררות אבל יש לתלות במצוי, מחלת השגרונא שאינה
טריפה, אין חוששין לדבר שאינו מצוי (שנפסק חוט
הסדרה) כדי להטריפה, שם נא, א שגרונא שכיח, חוט
השדרה לא שכיח (כסף-משנה).

הכליות הרי זו מותרת, לפיכך אם נבראת בכוליא אחת וכו'
מותרת. ולמה לא כתב אם נבראת חסרת כליות לגמרי
מותרת? נראה לפי שאינו נמצא שתהיה חסרת כליות לגמרי
מתחילת בריאתה. אבל הכסף-משנה שם הלכה כו מביא
בשם הכלבו, שלדעת הראב"ד ניטלו הכליות כשרה, היינו
שנבראת כך חסרת כליות. (דברי רבינו בתשובתו לחכמי
לונגל בדבר ניטל הלחי העליון, שהבאנו למעלה בפרק ח
הלכה כג, מנוגדים לכאורה לדבריו כאן, אבל אחרי העיון
תמצא שאין כל סתירה בדבריו. בתשובתו הנ"ל הוא מסתייע
בחכמת הטבע, כדי לפרש דברי המשנה, ניטל הלחי
התחתון כשרה, וחכמי לונגל פירשו: וכל-שכן העליון,
ורבינו מפרש דוקא תחתון אבל עליון טריפה, כי אי-אפשר
לבהמה לחיות בלי הלחי העליון).

1 יג. וכן אלו שמנו ואמרו שהן טרפה, אף על פי
2 שיראה בדרכי הרפואה⁶⁴ שבידנו שמקצתן אינן
3 ממייתין ואפשר שתהיה מהן - אין לה אלא מה
4 שמנו חכמים. שנאמר: על פי התורה אשר יורוף⁶⁵.

(64) כמו בנקדר הקנה ועשו קרומיות של קנה וחיתה, וכן
תרנגולת שמוטת ירך שעשו לה שפופרת של קנה וחיתה,
גמרא שם נז: (65) ובסנהדרין פז. דורש ר' יהודה תורה
ויורוך, כלומר, דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי
סופרים, ובכלל זה גם טריפות.

5 יד. כל טבח שהוא יודע הטרפות האלו והרי הוא
6 בחזקת פשוט⁶⁶ - מותר לו לשחט ולבדק לעצמו
7 ולמכר, ואין בה חשש; שעד אחד נאמן באסורין,
8 בין יש לו הנהי בעדותו בין אין לו הנהי בעדותו.
9 וכבר בארנו⁶⁷, שאין לוקחין בשר מטבח ששוחט
10 ובודק לעצמו בחוצה לארץ או בארץ ישראל בזמן
11 ההוא, אלא אם כן היה ממחה. ואם יצאת טרפה
12 מתחת ידו - מנדין אותו, ומעבירין אותו⁶⁸, ואינו
13 חוזר לכשרותו⁶⁹ עד שילף למקום שאין מפירין
14 אותו ויחזיר אבדה בדבר חשוב או יוציא טרפה
15 לעצמו בדבר חשוב⁷⁰.

(66) וזהו הנקרא מומחה, בסמוך, ובגמרא עבודה זרה לט.
(67) בהלכות מאכלות אסורות פרק ח הלכות זח. וראה שם
פרק ג הלכות כ-כא לענין דגים, וכן בפרק יא הלכה כה
לענין יין. (68) סנהדרין כה. לפי גירסת הרי"ף "שמתיה
ועבריה". (69) (סנהדרין שם, החשוד על הטריפות אין לו
תקנה עד שילך וכו' ורבינו בהלכות מאכלות אסורות שם
כתב, "אין לו תקנה לעולם", אבל כאן כתב רק "אינו חוזר
לכשרותו" ומזה מדייק המגיד-משנה, שרק לכשרותו אינו
חוזר, אבל יש לו תקנה למכור כשמעמידים עליו שומר
(משגיח). ולכאורה כאן סתירה בולטת לדברי עצמו
במאכלות אסורות, וגם לדברי הגמרא הנ"ל. ומפרש המגיד-
משנה שמה שאמרו אין לו תקנה, הכוונה שאין לו תקנה
לחזור למצבו הקודם, זאת-אומרת לחזור לכשרותו, אבל
רשאי למכור בשר כשמומחה משגיח עליו. (70) סנהדרין
שם. ולשון רבינו במאכלות אסורות: בממון חשוב, שוודאי
עשה תשובה בלא הערמה.

הואיל ונשחטה - בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך במה נטרפה (כסף-משנה). (24) ראה פ"ז ה"ג-ד. (25) ראה פ"ח ה"ה. (26) לפי גירסתנו, סירכא מן האום לאוזן - מותרת. אבל מהראב"ד בהשגותיו, נראה שלא היה גורס ברבינו או מן האום לאוזן כלל, ובסוף ה"ט בסיום הדברים, אחרי שלא על הסדר, גורס: "אפילו במקום רביצתה או על הסדר שלא במקום רביצתה אוסרין אותה". ואחרי זה כותב: אמר אברהם, זהו מאומא לאונא (כלומר במקום רביצתה), ואין שומעין לו שהגדולים מהגאונים התירוה. ולפי זה דעת רבינו שבסירכא מן האום לאוזן - אסורה. ומעניין מה שכתב בזה ב'מגדל עוז': גם אלינו הגיעו ספרי חיבור רבינו משה ז"ל, והיה כתוב במקצתם כך. אבל לאחר שזכיתי לבוא בארץ הצבי, זכיתי להגיה ספרי מן הספרים שהוגהו מכתבתו בחתימת ידו, דקדקתי ולא היה כתוב בהם, ובחיותי מחפש מצאתי ספרים הרבה שהיה כתוב בגליון מבחוץ עם שאר דברים מוסכמים מהחכמים שהוא לא חיברו ולא הזכירם בחיבורו, וידעתי כי לא היתה מאתו.

ח. ואם נמצא חוט יוצא מן האום של ראה לאיזה מקום שיקמש, ואפילו היה פחוט השערה - אוסרין אותה.

ט. וכן אם היה מן הראה חוט משוף ללב או לטרפוש הפכד או לכיס הלב או לרדא²⁷, בין שהיה החוט מן האום של ראה בין שהיה מן האזן, ואפילו היה פחוט השערה - אוסרין אותה. וכן ורדא שנמצאת דבוקה בכיסה²⁸ או חוט יוצא ממנה לכיסה - אוסרין אותה. וחוט היוצא מאזן לאזן שלא על הסדר - אוסרין אותה.

(27) ראה פ"ז ה"ג. (28) שהורדא (עינוניתא) מונחת בכיס.

י. יש מקומות שמנהגן, אם מצאו סרכא מן האזן לבשר ולעצם שבפולעות²⁹, והסרכא דבוקה בשתייהן - אוסרין אותה³⁰. ואבא מרי מן האוסרין³¹, ואני מן המתירין³². ומעוט מקומות מתירין אפילו נדפקה בעצם לבדו, ואני אוסרין³³.

(29) אף-על-פי שהבשר סותם ומגין, אבל העצם שבצלע שהוא קשה - אינו מגין. וראה שם ה"ד. (30) והטעם, כתב הרא"ש כיון שבעצם לבד אינה סתימה, הוא-הדין בבשר ובעצם שאפילו הבשר סוחב כנגדו אינו מועיל הואיל שנגד העצם אינו סותם. (31) יש לדקדק, הרי בפירושו למשנה אומר: אבא מארי ז"ל (שבועות פ"ו מ"ד) ובחיבורו זה שנתחבר אחרי כן אינו אומר אבא-מארי זכורנו-לברכה, ובגמרא קידושין לא, ב - אמרו, שהבן חייב לומר על אביו שמת: זכורנו-לברכה. (32) יש להעיר איך הוא חולק על דברי אביו, הרי במורא אביו אמרו בגמרא שם: "ולא יכריע", ופירש רש"י אם היה אביו וחכם אחר חלוקין בדבר הלכה, לא יאמר נראים דבר פלוני. (33) וכמו שכתב בפ"ז ה"ד לענין נקב, והוא-הדין לענין סירכא, והראב"ד מתיר בסירכא. וכמו שכתב שם פ"ז בהשגתו לחלק בין נקב לסירכא.

ד. כיצד? כגון שנשחט הגף¹³ של עוף - בודקין את הראה שמא נקבה. נפלה הבהמה¹⁴ - בודקין אותה שמא נתרסקו איברייה. נתרצץ עצם¹⁵ הראש - בודקין קרום של מוח שמא נקב. הנה אותה קוץ או נזרק בה חץ או רמח וכיוצא בהן ונכנס לחללה - חוששין לה¹⁶, וצריכה בדיקה כנגד כל החלל שמא נקב אחד מן האיברין שתטרף בנקיבתן. וכן כל פיוצא בזה.

(12) מחובר להלכה שלמעלה. (13) פ"י ה"ד. (14) פ"ט הי"ז. (15) פ"י ה"ז. (16) דין זה לא נאמר למעלה במקומו, אלא כאן דרך אגב. ראה כסף-משנה למעלה פ"ו הי"ב.

ה. לפיכך, ראה שהעלתה צמחין או שנמצאו סרכות כמו חוטין תלויין ממנה ולדפן¹⁷ או ללב או לטרפוש הפכד - חוששין לה שמא נקבה, וצריכה בדיקה. וכן אם נמצא בה אבעבוע מלא לחה¹⁸ - חוששין שמא נקב סמפון שתחתיו¹⁹, וצריכה בדיקה.

(17) פ"ז ה"ה: וכיצד עושין בה? מפרקין אותה מן הדופן וכו'. (18) שם ה"ו. (19) וכן כתב בפ"ז ה"י: צריך לבדוק הסמפון שתחתיה אם לא ניקב. והראב"ד משיג: ואם ניקב סמפון שתחתיו מה בכך, והלא לא אמרו אלא סמפון שניקב לחבירו טריפה. וראה מה שכתבנו שם.

ו. מן הדין היה על דרך זו, שאם נמצאת הראה תלויה בסרכות כמו חוטין, אם היו מן האום של ראה ולדפן או שהיו ללב או לטרפוש הפכד - שחוטכים את הסרכא ומוציאים את הראה ונופחין אותה בפושטין²⁰. אם נמצאת נקובה - טרפה; ואם לא נתפצע המים - הרי היא שלמה מכל נקב ומתרת, וסרכא זו לא היתה במקום נקב²¹, או שמא נקב קרום העליון בלבד²². ומעולם לא ראינו מי שהורה כך, ולא שמענו מקום שעושין בו כך.

(20) ראה פ"ז ה"ח. (21) שסובר יש סירכא בלא נקב, ודעת רש"י שאין סירכא בלא נקב (הגהות מיימוניות). (22) שכשר, פ"ז ה"א.

ז. ואף על פי שאלו הן הדברים הנראין מדברי חכמי הגמרא, המנהג הפשוט בישוראל²³ כך הוא: בששוחטין את הבהמה או את החיה - קורעין את הטרפוש של פכד, ובודקין את הראה במקומה. אם לא נמצאה תלויה בסרכא, או שנמצאה סרכא בין אזן מאזני הראה ולבשר²⁴ שבמקום רביצתה, בין בשר שבין הפולעות בין בשר שבחזה, או שנמצאה סרכא מאזן לאזן על הסדר²⁵ או מן האום לאזן הסמוכה לה²⁶ - הרי אלו מתירין אותה.

(23) מן הדין, אם אין סירכא, אין הריאה צריכה בדיקה,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ג' מרחשון - ספר קדושה - הלכות שחיטה קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

26 רָאוּי לְהִגָּה בְּמִנְהַג זֶה. אֶלֶּא נּוֹפְחִין אוֹתָהּ בְּלִבָּד⁴⁴;
27 אִם נִמְצְאָת שְׁלֵמָה מִן הַנֶּקֶב - הִרִי זֹ מִתְּרָת.

(43) ותלויות. (44) והרשב"א מתיר אפילו בלא בדיקה. וטעמו של דבר, שאפילו לדברי האומרים אין סירכא בלא נקב - מותרת, לפי שסירכא הבאה מחמת נקב נסרכת למקום הסמוך לה שדרך הנקב יוצא המשקה ונעשה חוט עבה וחזק ונסרך אל מקום אשר יפגע בו, אבל סירכא תלויה אינה אלא הפשטת ליחות הריאה ומותרת (כסף-משנה בשם הרא"ש). ורבינו שמצריך בדיקה בנפיחה, בוודאי טעמו גם כאן מפני פשוט המנהג, כמו שכתב בה"ד.

יום רביעי ג' מרחשון ה'תשפ"א

פרק שנים עשר

(1) יבאר השוחט אותו ואת בנו ביום אחד ואם איסורו נוהג בכל זמן; חרש שוטה וקטן ששחטו ראשונה אם מותר לשחוט שני אחריהם; שחיטה שאינה ראויה אם שמה שחיטה; אותו ואת בנו אם נוהג בבהמה טמאה או בכלאים; שנים שלקחו שתי בהמות זה האם וזה הבת מי יקדים לשחוט; בכמה פרקים בשנה צריך המוכר בהמה להודיע שמכר את אמה; יום אחד האמור באותו ואת בנו אם היום הולך אחר הלילה.

28 א. השוחט אותו ואת בנו²¹ ביום אחד - הפֿשר מֿתר
29 בְּאֶכְלִיָּה³, וְהַשּׁוֹחֵט לֹקֵה; שְׁנַאֲמַר: אֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ
30 לֹא תִשְׁחַטּוּ בְּיוֹם אֶחָד. וְאִינוּ לֹקֵה אֶלֶּא עַל שְׁחִיטַת
31 הָאֲחֵרוֹן. לְפִיכָךְ⁴, אִם שָׁחַט אֶחָד מִשְׁנֵיהֶן⁵, וּבָא
32 חֵבֶר וְשָׁחַט אֶת הַשְּׁנִי - חֵבֶר לֹקֵה.

(2) נקט רבינו לשון זכר כמו שכתוב בתורה, אבל לאמיתו של דבר לוקים על שחיטת אותו ואת בנו בנקבות בלבד, פירוש: אם ובנה או בתה, אבל אב ובנו או בתו אסור רק מספק. (3) ובעל הלכות גדולות כותב שאסור לאכול את השני בו ביום, כדי שלא יהנה ממעשה האסור. (4) הואיל וחייב מלקות בא על מעשה השחיטה השנייה ואין הברל בין נשחטה האם תחילה או הבן. (5) בין שחט את האם תחילה ובין שחט את הבן תחילה.

33 ב. אסור אותו ואת בנו נוהג בכל זמן⁶ ובכל מקום⁷,
34 בְּחֵלְזִין וּבְמִקְדָּשִׁין. בֵּין קֳדָשִׁים הִנְאָכְלִין⁸ בֵּין קֳדָשִׁים
35 שְׂאִינָן נִאָכְלִין⁹. לְפִיכָךְ, הָרֹאשׁוֹן שֶׁשָּׁחַט בְּעִזְרָה
36 וְהַשְּׁנִי בַּחוּץ¹⁰, או הָרֹאשׁוֹן בַּחוּץ וְהַשְּׁנִי בְּעִזְרָה¹¹,
37 בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן חֵלְזִין או שְׁנֵיהֶן קֳדָשִׁים, בֵּין שֶׁהָיוּ
38 אֶחָד מֵהֶן חֵלְזִין וְאֶחָד קֳדָשִׁים - זֶה שֶׁשָּׁחַט אֲחֵרוֹן
39 לֹקֵה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ.

(6) בפני הבית ושלא בפני הבית. (7) בארץ ובחוץ לארץ. (8) שלמים, חטאות ואשמות. (9) עולה ופרים ושעירים הנשרפים. אף על פי שאינם ראויים לאכילה. (10) אף על פי שהשני היה קדשים ואם כן שחוט חוץ הוא ופסול. (11) אף על פי שהיה השני חולין ואסור משום חולין בעזרה - שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה.

1 יֹא. וַיֵּשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנוּפְחִין הָרָאָה, שְׁמָא יֵשׁ בָּהּ
2 נֶקֶב³⁴. וְרַב הַמְּקוֹמוֹת אֵין נּוֹפְחִין, שְׁהָרִי לֹא נוֹלֵד
3 דְּבַר שְׁגוֹרָם לְחֻשׁ³⁵. וּמַעוֹלָם לֹא נִפְחָנוּ רָאָה
4 בְּסִפְרָד וּבְמַעְרָב אֶלֶּא אִם נוֹלֵד לָנוּ דְּבַר שְׁחוּשְׁשִׁים
5 לוֹ.

(34) וזה לשון רש"י בחולין יב, ב: הלכה למשה מסיני דסמכין ארובא אפילו היכא שאפשר וכו', ואהא מילתא סמכין ולא בדיקין כל י"ח טריפות. ונקובת הריאה, משום דשכיח בה ריעותא - בדיקין. (35) וסומכין על הכלל: נשחטה בחזקת היתר עומדת.

6 יב. ודברים האלו פלג - אינן על פי הדין, אלא על
7 פי המנהג, כמו שבארנו³⁶. וּמַעוֹלָם לֹא שְׁמַעְנוּ בְּמִי
8 שְׁבִדָּק עוֹף, אֶלֶּא אִם נוֹלֵד לוֹ חֻשׁ.

(36) בהלכות ר"ז.

9 יג. מִי שֶׁשָּׁחַט אֶת הַבְּהֵמָה³⁷ וְקָרַע אֶת הַבֶּטֶן, וְקָדַם
10 שֶׁיְבִדֵּק אֶת הָרָאָה בָּא כָּלֵב אוֹ עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וְנִטֵּל
11 אֶת הָרָאָה וְהֵלֵךְ לוֹ - הִרִי זֹ מִתְּרָת. וְאֵין אוֹמְרִים³⁸:
12 שְׁמָא נִקְוָה הִיָּתָה אוֹ שְׁמָא דְּבוּקָה הִיָּתָה³⁹; שְׂאִין
13 מִחֻזְקִין אִסוּר. אֶלֶּא הִרִי זֹ בְּחֻזְקַת הָתֵר עַד שֶׁיִּדְעַע
14 בְּמָה נִטְרַפָּה⁴⁰. וּכְשֶׁם שְׂאִין חוֹשְׁשִׁין לְקָרוֹם מִחַ
15 וּלְשִׁדְרָה וּכְיוּצָא בְּהֵן, כִּף לֹא נָחוּשׁ לְרָאָה שְׂאֵבְדָּה.
16 וְאֵין בְּזֶה מִנְהַג, שֶׁדְּבַר שְׂאִינוּ מִצּוֹי אֵין בּוֹ מִנְהַג⁴¹.

(37) בגמרא שם ט. אמורה הלכה זו בבני מעיים, והוא הדין לריאה (מגיד-משנה). (38) והראב"ד משיג ואומר: יש שחולקין על הריאה, כלומר דוקא בשאר בני מעיים שאינן עלולין לסירכות אין חוששין, אבל ריאה שהיא עלולה לסירכות - ודאי חוששים (מגדל עוז). (39) בסירכא לדופן או למקום אחר או כונתו דבוקה שהאונות היו דבוקות, ראה פ"ח ה"ה-ו. (40) כרב הונא, שם. (41) אפילו אלה הנוהגים לבדוק כל ריאה, בכגון זה אין להחמיר ולהטריף, כי אינו מצוי שיבוא כלב או גוי ויקחו את הריאה (לחם-משנה).

17 יד. בָּא הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים אוֹ הַיִּשְׂרָאֵל וְהוּצִיא הָרָאָה
18 קֳדָם שְׁתַּבְּדָק, וְהָרִי הִיא קִיָּמָת - נּוֹפְחִין אוֹתָהּ⁴²,
19 וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין אָנוּ יוֹדְעִין אִם הָיוּ שָׁם צְמָחִין אוֹ
20 לֹא הָיוּ, מִפְּנֵי פִּשּׁוּט הַמִּנְהַג.

(42) וזהו לפי מנהג רוב המקומות שאין נופחין ריאה אלא אם נולד לנו דבר שחוששין לו, הלכה יא. וכאן שהוציאו את הריאה קודם שתבדק במקומה, כמו שנתבאר בה"ז, דינה כאילו יש בה ריעותא ובודקין אותה בנפיחה (לחם-משנה).

21 טו. יֵשׁ מְקוֹמוֹת, שְׁאֵם נִמְצָאוּ סְרָכוֹת מְדֻלְּלוֹת⁴³
22 מִן הָרָאָה, אֵף עַל פִּי שְׂאִינָן דְּבוּקוֹת לֹא לְדַפֵּן וְלֹא
23 לְמָקוֹם אַחֵר - אוֹסְרִין אוֹתָהּ. וְדָבַר זֶה הִפְסֵד גְּדוֹל
24 הוּא, וְאִבּוּד מְמוֹן לְיִשְׂרָאֵל. וּמַעוֹלָם לֹא נִהְגּוּ זֶה לֹא
25 בְּצִרְפָּת וְלֹא בְּסִפְרָד, וְלֹא נִשְׁמַע זֶה בְּמַעְרָב. וְאֵין

טְהוֹרָה בְּלִבְדִּי: שְׁנֵאמַר: וְשׁוֹר אוֹ שֶׁהָ25 אֹתוֹ וְאֵת
24 בְּנֵי לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד. וְנוֹהֵג בְּכָל־אֵימָם. בְּיָצֵד?
25 צִבִּי26 שָׂבָא עַל הָעֵז וְשָׁחַט הָעֵז וְאֵת בְּנָה - לֹקֶה27;
26 אֲבָל הָעֵז שָׂבָא עַל הַצִּבִּיָּה - אֲסוּר לִשְׁחֹט אוֹתָהּ
27 וְאֵת בְּנָה28, וְאִם שָׁחַט - אֵינוֹ לֹקֶה. פְּרָה וּבִנְהָ29
28 אֲסָרָה תוֹרָה, לֹא צִבִּיָּה וּבִנְהָ.
29

25) ודרשנין שור ולא חיה, שה ולא עופות. 26) שהוא
חיה. 27) לרב חסדא הכול מודים שלוקה, ולדעת רב פפא
מחלוקת ר' אליעזר וחכמים ופסק כחכמים. 28) הרשב"א
חולק וסובר שמותר אפילו לכתחילה לשחוט אותה ואת בנה
מאותו הטעם שפרה ובנה אסרה תורה ולא צבייה ובנה,
כדברי רב חסדא שם. 29) לשון רבינו. ובגמרא אומר: שה
ובנו אמר רחמנא ולא צבי ובנו, אבל הכוונה בוודאי על
הנקבות שבהן נוהג איסור אותו ואת בנו לכל הדעות, אבל
באב ובנו נחלקו חנניה וחכמים.

ט. הִיתָה בֵּת הַצִּבִּיָּה הַזֹּאת נִקְבָּה וְיִלְדָּה בֵּן, וְשָׁחַט
30 אֶת הַנִּקְבָּה בֵּת הַצִּבִּיָּה וְאֵת בְּנָה - לֹקֶה30. וְכֵן
31 כָּל־אֵימָם הֵבֵא מִמֵּין כָּבֵשׁ וּמִמֵּין עֵז31, בֵּין מִכָּבֶשׂ עִם
32 הָעֵז בֵּין מֵעֵז עִם הַכָּבֵשׂ - לֹקֶה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֵת
33 בְּנֵי.
34

30) כחכמים שסוברים שחוששים לזרע האב והאב הוא
תיש, מין בהמה ואם כן יש בבן של התיש והצבייה חלק
שה. ודורשים "שה" ואפילו מקצת שה לא תשחטו ביום
אחד. 31) מן הרחל ומן הגדי.

י. מִתֵּר לִשְׁחֹט אֶת הַמַּעֲבֵרֶת. עֶבֶר יִרְךְ אִמּוֹ32 הוּא.
35 וְאִם יָצָא הָעֶבֶר חַי אַחֵר שְׁחִיטָה וְהִפְרִיס עַל גִּבִּי
36 קָרְקַע33 - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם אֶחָד, וְאִם שָׁחַט
37 - אֵינוֹ לֹקֶה.
38

32) שהוא כאחד מאבריה, ואין טעון שחיטה ואפילו אם
נאמר בדינים אחרים עובר לאו ירך אמו, לעניין אותו ואת
בנו, כיון ששחיטת אמו מתירתו באכילה, כחתיכת בשר
הבהמה, אין בו משום אותו ואת בנו. וכן מפורש בתוספתא
חולין פרק בהמה המקשה הלכה ב: את שטעון שחיטה
אסור משום אותו ואת בנו ואת שאינו טעון שחיטה מותר
משום אותו ואת בנו. 33) שאז צריך שחיטה ואין שחיטת
אמו מטהרתו, כמבואר בפרק ה מהלכות מאכלות אסורות
הלכה יד: מפרש רב כהנא שחכמים מודים בהפריס על גבי
קרקע - פירוש עמד על פרסותיו - שטעון שחיטה ויש בו
איסור אותו ואת בנו, בניגוד לדעת ר' שמעון שזורי,
ושחיטה זו היא מדרבנן ולכן פסק רבינו שאינו לוקה.

יא. אֲסוּר אוֹתוֹ וְאֵת בְּנֵי נֹהֵג בְּנִקְבוֹת34, שְׁזָה בְּנָה
39 וְדֹאֵי35. וְאִם נִדְּעָ וְדֹאֵי שְׁזָה הוּא אָבִיו - אֵין
40 שׁוֹחֲטִין שְׁגִיחָה36 בְּיוֹם אֶחָד, וְאִם שָׁחַט - אֵינוֹ
41 לֹקֶה; שְׁהִדְבֵּר סֶפֶק37 אִם נֹהֵג בְּזָכָרִים אוֹ אֵינוֹ
42 נֹהֵג.
43

34) הגירסא לפני המגיד משנה והרדב"ז: אין איסור אותו

ג. אֵין אֲסוּר אוֹתוֹ וְאֵת בְּנֵי נֹהֵג אֲלֹא בְּשְׁחִיטָה
1 בְּלִבְדִּי; שְׁנֵאמַר: לֹא תִשְׁחֲטוּ - בְּשְׁחִיטַת שְׁגִיחָה הוּא
2 הָאֲסוּר. אֲבָל אִם נִחַר12 הָרָאשׁוֹן אוֹ נִתְנַבֵּל בִּידוֹ13 -
3 מִתֵּר לִשְׁחֹט. וְכֵן אִם שָׁחַט הָרָאשׁוֹן וְנִחַר הַשְּׁנִי14 אוֹ
4 נִתְנַבֵּל בִּידוֹ - פְּטוּר.
5

12) ואין לדמות זה לדינים שבהלכה ב, מפני ששם השחיטה
יפה היא אלא שדבר אחר גורם להם פסול, אבל נחירה אינה
שחיטה כלל והתורה כתבה: לא תשחטו. 13) נעשית
נבילה שלא מדעתו. 14) הכתוב אומר לא תשחטו בלשון
רבים, מכאן שרק שחיטת שניהם אסורה.

ד. חֹרֵשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן שְׁשָׁחַטוּ בֵּינָם לְבֵין עֲצָמָן15 אֵת
6 הָרָאשׁוֹן - מִתֵּר לִשְׁחֹט שְׁנֵי אַחֲרֵיהֶם, לְפִי שְׁאֵין
7 שְׁחִיטָתָן שְׁחִיטָה16 כָּלָל.
8

15) ואין אחרים רואים אותם. שאילו אחרים רואים אותם,
ששחטו כהוגן שחיטתם כשרה. ואסור לשחוט את השני
אחריהם. 16) והרי הוא כנתנבל בידו.

ה. הַשּׁוֹחֵט אֶת הָרָאשׁוֹן וְהָרִי הוּא סֶפֶק נִבְלָה -
9 אֲסוּר לִשְׁחֹט הַשְּׁנִי, וְאִם שָׁחַטוּ - אֵינוֹ לֹקֶה17.
10

17) במשנה שם: ומודים שאם שחט שאינו סופג את
הארבעים, מפני שאין לוקים על ספק איסור.

ו. שְׁחִיטָה שְׁאֵינָה רְאוּיָה לְאִכִּילָה - שְׁמָה שְׁחִיטָה.
11 לְפִיכָף, הָרָאשׁוֹן שְׁשָׁחַט חֲלִין בְּעֲזָרָה אוֹ טְרֵפָה אוֹ
12 שׁוֹר הַנֶּסְקָל18 וְעִגְלָה עֲרוּפָה וּפְרָה אֲדָמָה, אוֹ
13 שְׁשָׁחַט לְעִבּוֹדֹת כּוֹכָבִים, וְכֹא הָאֲחֵרוֹן וְשָׁחַט אֵת
14 הַשְּׁנִי - לֹקֶה. וְכֵן אִם שָׁחַט הָרָאשׁוֹן אֶת הָאֶחָד,
15 וְכֹא הָאֲחֵרוֹן וְשָׁחַט אֵת הַשְּׁנִי וְהָרִי הוּא חֲלִין בְּעֲזָרָה
16 אוֹ שׁוֹר הַנֶּסְקָל אוֹ עִגְלָה עֲרוּפָה וּפְרָה אֲדָמָה - הָרִי
17 זֶה לֹקֶה.
18

18) אף על פי שהוא איסור הנאה.

ז. שְׁחִיטוֹ19 לְעִבּוֹדֹת כּוֹכָבִים - פְּטוּר20 מִשּׁוּם אוֹתוֹ
19 וְאֵת בְּנֵי, שְׁהָרִי נִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ21. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ22
20 מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֵת בְּנֵי וְלֹא הִתְרוּ בּוֹ מִשּׁוּם עִבּוֹדֹת
21 כּוֹכָבִים23 - לֹקֶה24.
22

19) את השני. 20) ממלקות. 21) בשחיטה זו נתחייב
מיתה על שעבד עבודה זרה, ומלקות משום אותו ואת בנו
ודנים אותו בחמורה. בלשון התלמוד: "קם ליה בדרכה
מיניה". ונפטר ממלקות. 22) עדים, אל תשחטוהו,
שתתחייב מלקות על עבירת אותו ואת בנו. 23) לא אמרו
לו עדים אתה עובד עבודה זרה בשחיטה זו ותתחייב מיתה.
24) כר' יוחנן שסובר חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר חייב,
ומפני ששגג באיסור עבודה זרה שהרי העדים לא התרו בו
משום זה, ונתחייב מלקות על עבירה אחרת שיש במעשהו,
היינו איסור אותו ואת בנו - מלקין אותו.

ח. אֵין אֲסוּר אוֹתוֹ וְאֵת בְּנֵי נֹהֵג אֲלֹא בְּבִהְמָה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ג' מרחשון - ספר קדושה - הלכות שחיטה קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כתבו הטעם "דבעצרת הכל מודים דבעינן לכס", ומרבים בסעודה, פירוש: הכל מודים שבחג השבועות מחוייבים לאכול ולשתות לענג גם את הגוף ("לכס" ממש) ואין לסמוך רק על הנאת הנפש על ידי תורה ותפילה. נראה שבועלי התוספות לא קיבלו את פירושו של רש"י, מפני שעולת ראיה ושלמי חגיגה מקריבים בכל המועדות וגם בחג הסוכות ולמה אינו צריך להודיע בערב חג הסוכות. אמנם יש להם (לעולת ראיה ושלמי חגיגה) תשלומים כל שבעה, אבל מצוה להקריב בראשון. רבינו כתב בהלכות חגיגה שהמאחר הרי זה מגונה, ובעולת ראיה דעתו שעבר על עשה ולא תעשה. (52) מפני שהוא תחילת השנה מרבים בסעודה משום סימן יפה, וכמה עניינים עושים בו לסימן יפה.

טו. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׂרָא זֶה שְׁלֵקָה
בְּאַחְרוֹנָה נֶחֱפֵז לְקִנְיָה, וְהִיא בְּסוֹף הַיּוֹם, שְׁחִיטָתָהּ
שְׁהוּא שׁוֹחֵט עִתָּה; אַבְל אִם הָיָה רוּחַ בַּיּוֹם - אֵינִי
צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ, שְׁמָא לֹא יִשְׁחֹט אֶלָּא לְמָחָר.

טז. וְהַמּוֹכֵר אֶת הָאֵם לְחֶמֶן, וְהַבַּת לַפֶּלֶה - צָרִיךְ
לְהוֹדִיעֵן; שְׂוֵדָא בַּיּוֹם אֶחָד שׁוֹחֲטִין. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא
בְּזָה.

יז. יוֹם אֶחָד הָאֲמֹר בְּאוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ - הַיּוֹם הוֹלֵךְ
אֲחֵר הַלֵּילָה⁵³. בְּיָצֵד? הֲרֵי שְׁשֹׁחֵט רֹאשׁוֹן בְּתַחֲלַת
לַיִל רְבִיעִי - לֹא יִשְׁחֹט הַשְּׁנִי עַד תַּחֲלַת לַיִל
חֲמִישִׁי⁵⁴. וְכֵן אִם שְׁחֹט הָרִאשׁוֹן בְּסוֹף יוֹם רְבִיעִי
קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת - שׁוֹחֵט הַשְּׁנִי בְּתַחֲלַת לַיִל
חֲמִישִׁי⁵⁵. שְׁחֹט רֹאשׁוֹן בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת⁵⁶ שֶׁל לַיִל
חֲמִישִׁי - לֹא יִשְׁחֹט הַשְּׁנִי עַד לַיִל שְׁשִׁי⁵⁷; וְאִם
שְׁחֹט בַּיּוֹם חֲמִישִׁי - אֵינִי לֹקֵה⁵⁸.

53) פירוש: אחר הלילה שלפניו, ולמדים זה ממעשה בראשית שנאמר בו יום אחד כמו באותו ואת בנו ושם היום הולך אחר הלילה. 54) שכל יום רביעי נמשך אחר הלילה שלפניו ונקרא יום אחד. 55) שהוא כבר יום אחד. 56) ספק יום ספק לילה. 57) שמא בין השמשות של סוף רביעי היה תחילת ליל חמישי. 58) מספק.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

1) יבאר הלוקח אם על הבנים; ואם קצץ אגפיה כדי שלא תעוף; שלח את האם וחזר וצד אותה, או לקח הבנים והחזיר לקן וחזרה האם עליהן; שלוח הקן באי זה עוף נזהג; ואם מותר לזכות בביצים כל זמן שאמן עליהן; אם שלוח הקן נזהג במקודשין; ועוף שהרג נפש.

א. הַלּוֹקֵחַ אֵם עַל הַבָּנִים² וְשִׁחֲטָהּ - הַבֶּשֶׂר מֵתָר
בְּאַכִּילָה, וְלֹקֵה עַל שְׁחִיטַת הָאֵם³; שְׁנֶאֱמַר: לֹא
תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. וְכֵן אִם מֵתָה⁴ קֹדֶם שִׁשְׁלֹחָהּ
- לֹקֵה. וְאִם שְׁלַחָהּ אֲחֵר שְׁלֵקָתָהּ - פְּטוּר⁵.

2) עוף היושב על אפרוחים או ביצים. 3) כלומר, מכיון

ואת בנו נוהג אלא בנקבות, ומפרש אין איסור אותו ואת בנו נוהג בוודאי אלא בנקבות אבל מספק נוהג גם בזכרים כמו שמסיים. 35) נתן טעם למה הקפידה תורה על אם ובנה. 36) משום ספק שמא נוהג בזכרים. 37) מחלוקת חכמים היא בברייתא וספק הלכה כמי.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּה וְאֲחֵר כֶּף שְׁחֹט³⁸ שְׁנֵי בָּנֶיהָ
- לֹקֵה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת³⁹. שְׁחֹט אֶת בָּנֶיהָ וְאֲחֵר כֶּף
שְׁחֹט הִיא - לֹקֵה אֶחָת⁴⁰. שְׁחֲטָהּ וְאֵת בִּתְּהָ וְאֵת כֶּן
בִּתְּהָ - לֹקֵה שְׁתֵּים⁴¹. שְׁחֲטָהּ וְאֵת כֶּן בִּתְּהָ וְאֲחֵר כֶּף
שְׁחֹט אֶת הַבַּת - לֹקֵה אֶחָת⁴², בֵּין הוּא בֵּין אֲחֵר⁴³.

38) בו ביום. 39) על שחיטת כל בן ובן, ששתי השחיטות נעשו באיסור אותו ואת בנו וחייב על כל אחת ואחת, ורק כשהתרו בו על כל אחת ואחת, שאין מלקות בלא התראה. 40) מלקות אחת, מפני שרק שחיטה אחת נעשתה באיסור בנו ואותו. 41) שתי מלקיות. בשחיטת בתה עבר על אותו ואת בנו לא תשחטו וכן בשחיטת בן בתה ששחטו אחרי שחיטת הבת. ואם כן עשה שני מעשים באיסור, ואף על פי ששני האיסורים הם משם אחד לוקה שניים. 42) אף על פי שבשחיטת הבת שהייתה אחרונה עבר על שתי עבירות: משום אותו ואת בנו כלפי שחיטת האם ומשום שחיטת בנו ואותו כלפי שחיטת בן הבת, אבל שתיהן נעשו במעשה אחד, בשחיטה אחת, וגם שם האיסור שנאמר בתורה אחד הוא, אותו ואת בנו. 43) ולוקה השוחט האחרון.

יג. שְׁנַיִם שְׁלֵקָחוּ שְׁתֵּי בְּהֵמָוֹת, זֶה הָאֵם וְזֶה הַבַּת,
וּבָאוּ לְדִין⁴⁴ - זֶה שְׁלֵקָה רֹאשׁוֹן וְשִׁחֹט רֹאשׁוֹן⁴⁵,
וְהַשְּׁנִי יִמָּתִין לְמָחָר. וְאִם קֹדֶם הַשְּׁנִי וְשִׁחֹט - זָכָה⁴⁶,
וְיִמָּתִין הָרִאשׁוֹן עַד לְמָחָר.

44) שבא האחד לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט את השני שקניתי. 45) מפני שקנה זכותו קודם. 46) אם קדם השני הרי זה זריז ונשכר.

יד. בְּאַרְבַּעַת פְּרָקִים בְּשִׁנְהָ⁴⁷, הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לְחֶבְרִי
- צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ וְלֹאמַר לוֹ: כֶּכֶר מְכַרְתִּי אִמָּה אוֹ
בִּתְּהָ⁴⁸ לְאַחֵר לְשִׁחֹט, כִּדִּי שְׂמִימָתָן זֶה הָאֲחֵר וְזֶה
יִשְׁחֹט עַד לְמָחָר. וְאִלּוּ הָיוּ: עָרֵב יוֹם טוֹב הָאֲחֵר וְזֶה
שֶׁל חֲגִי⁴⁹, וְעָרֵב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח⁵⁰, וְעָרֵב
עֲצֵרָת⁵¹, וְעָרֵב רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁵².

47) דרך ישראל לעשות סעודה וסתם לוקח בהמה דעתו לשוחטה מיד. 48) שמא כבר נשחטו ואסור לשני לשחוט היום. 49) שמיני עצרת, היו מרבין בשמחה מפני שרגל לעצמו הוא וחביב. וקרבנותיו היו בשביל ישראל, אבל קרבנות שבעת ימי חג הסוכות היו כנגד אומות העולם. בערב חג הסוכות טרודים בהכנת סוכה וארבעת המינים ואין שעתם פנויה להכין סעודות גדולות. 50) היו מרבים באכילה, כדי שהפסח יהיה נאכל על השוכע. 51) ערב שבועות, משום שלמי חגיגה ועולת ראיה. ותוספות שם

- ה. וְכִיצַד מְשַׁלַּח הָאֵם? אוֹחֶז בְּכַנְפֶּיהָ וּמְפָרִיחָהּ¹².
שְׁלַחָהּ וְחִזְרָהּ וְשִׁלְחָהּ וְחִזְרָהּ, אֶפְלוּ אֶרְבַּע וְחִמָּשׁ¹³
פְּעָמִים - חֵיב לְשַׁלַּח; שְׁנָאֹמֶר: שְׁלַח תְּשַׁלַּח¹⁴.

13 שם: מחלוקת רב הונא ורב יהודה. במה משלח? רב הונא אומר: ברגליה, ורב יהודה אומר באגפיה, ורבינו פוסק כרב יהודה. כן ביארו המגיד-משנה והכסף-משנה. ונראה שרבינו מפרש הסוגיא כפירוש השני של רש"י שם שרב הונא אומר ברגל, פירושו אף-על-פי שקיצץ כנפיה ואינה יכולה לעוף, קיים 'עשה' של שילוח. ורב יהודה אומר רק אם יש לה יכולת לעוף בכנפיה, היינו שלא קיצץ אותן. ולפי מה שכתבנו למעלה בהלכה ג, שאם ברחה מדעתו קיים 'עשה', עלינו לומר שמה שכתב כאן "ומפריחה" הוא לאו דוקא, ומספיק אם נותן לה מדעתו את האפשרות לעוף, אבל אם נתן רק את האפשרות ללכת ברגל, לא קיים 'עשה'. 14 רבינו נקט לשון המשנה שם, אבל הלימוד הוא לא מכפל הלשון אלא משמעותה הפשוטה של המילה "שלח" היא אפילו מאה פעמים, כמבואר בסוגיא שם, ובבא מציעא לא. "השב" אפילו מאה פעמים, יוצא מזה לימוד בלשוני, שמקור הפעל משמעותו פעולה רב-פעמית.

- ו. הָאוֹמֵר: הֲרִינִי נוֹטֵל אֶת הָאֵם וּמְשַׁלַּח אֶת הַבָּנִים¹⁵
- חֵיב לְשַׁלַּח אֶת הָאֵם¹⁶; שְׁנָאֹמֶר: שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת
הָאֵם¹⁷.

15 משנה חולין קמא. כן מפרש רבינו לשון "חייב" האמור שם, ולא חייב מלקות.

- ז. לָקַח אֶת הַבָּנִים וְהִחְזִירָן לָקָן¹⁸, וְאַחֲרֵי כֵן חִזְרָהּ¹⁹
הָאֵם עָלֶיהֶן - פְּטוּר מִלְּשַׁלַּח²⁰. שְׁלַח אֶת הָאֵם וְחִזְרָהּ
וְצִד אוֹתָהּ²¹ - הֲרִי זֶה מִתָּר. לֹא אֶסְרָה תוֹרָה אֶלָּא
לְצוּד אוֹתָהּ וְהִיא אֵינָה יוֹכֵלָה לְפָרֵחַ בְּשִׁבִּיל הַבָּנִים²²
שֶׁהִיא מְרַחֶפֶת עָלֵיהֶן שְׁלַח לָקָחוּ, שְׁנָאֹמֶר: וְהָאֵם
רִבְצָת עַל הָאֶפְרָחִים; אֲבָל אִם הוֹצִיאָה מִתַּחַת יָדוֹ²³
וְחִזְרָה וְצִד אוֹתָהּ - מִתָּר.²⁴

16 כך היא גירסת רבינו במשנה שם, וכן הגירסא במשנה שבמשניות, אבל הגירסא שלפנינו: והחזירנה לה. 17 הואיל ונטל את הביצים וזכה בהן, אינו בכלל "כי יקרא" שאמרה תורה. בתלמוד קוראים לזה: "מזומן", וראה הלכה ת. 18 שם: מכיון שקיים מצות שילוח כשמצא אותה בקן. וכשצד אותה עכשיו, הרי אינה רובצת על בניה ומותר לקחתה.

- ח. שְׁלוּחַ הָאֵם אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּעוֹף טְהוֹר¹⁹ שְׁאֵינִי
מְזַמֵּן²⁰, כְּגוֹן יוֹנִי שׁוֹכֵן²¹ וְעֹלֶיָהּ וְעוֹפּוֹת שְׁקָנָיו
בְּפִרְסָה²², שְׁנָאֹמֶר: כִּי יִקְרָא²³; אֲבָל הַמְּזַמֵּן, כְּגוֹן
אֲוִזִין וְתַרְנֻגְלִין וְיוֹנִים שְׁקָנָיו בְּפִית²⁴ - אֵינוֹ חֵיב
לְשַׁלַּח²⁵.

19 משנה שם קלח. בגמרא מפרש שנאמר "כי יקרא קן צפור לפניך", ועוף טמא אינו נקרא צפור רק עוף, שם קלט: 20 שאינו ברשותך. 21 יוני מדבריות שקננו בשוכך.

ששחטה אי-אפשר לו לקיים את ה'עשה' ד"שלח תשלח את האם", לפיכך לוקה על "לא תקח האם על הבנים". ראה לקמן הערה ת. 4) ולא תתקיים ה'עשה' לעולם, אף-על-פי שהוא לא ביטל ה'עשה' בידידו כמו בשחטה, לוקה. 5) ממלקות, שכל מצות לא-תעשה שיש בה קום עשה, אין לוקין עליו. משנה שם קמא. או בלשון התלמוד כל לאו שניתק לעשה, אין לוקין עליו. וכאן בשילוח הקן נאמר לא תקח האם ואחר-כך שלח תשלח, הרי ניתק ה'לא תקח' ל'עשה' של 'שלח תשלח', ולפיכך אם שלח האם אחר שלקחה, ואפילו השעה אותה בידו זמן רב אינו לוקה, שם. כך מפרש רבינו את המשפט "קיימו ולא קיימו" במסכת מכות טו: ואין כן דעת רש"י שהוא מפרש שקיימו, היינו אם שלחה תוך כדי דיבור אחרי שלקחה.

- ב. וְכֵן כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנִיתָקָה לְעִשָּׂה - חֵיב
לְקַיֵּם עֲשֵׂה שְׁבִיחָה⁶, וְאִם לֹא קִיָּמוֹ - לֹקָה⁷.

6) בכל זמן שיכול, ופטור מעבירת הלאו. 7) במכות טז: יש מחלוקת אימתי חייב במלקות על לאו הניתק ל'עשה', האחד אומר כשביטל את ה'עשה', היינו שעשה בידים מעשה המונע קיומה של ה'עשה' או לוקה, אבל אם ממילא אירע דבר שגרם למניעת קיום ה'עשה' אינו לוקה, שהרי לא באשמתו בוטלה ה'עשה'. והשני אומר: אם רק לא קיים ה'עשה' ונתברר שאינו יכול לקיים ה'עשה', אף שזה נעשה ממילא, כגון שמתה האם קודם שישלחנה, חייב מלקות על עבירת הלאו, כיון שלא תיקנו ב'עשה' ורבינו פסק, אם לא קיימו אע"פ שלא ביטל בידידו. וכן פסק בהלכה הקודמת, מתה קודם שישלחנה לוקה. (ראה מגיד-משנה כאן שגורס בגמרא ר' יוחנן אומר קיימו ולא קיימו, וריש לקיש אומר ביטלו ולא ביטלו. ורבינו פסק כר' יוחנן לפי ה'יש מפרשים' שם. וראה כסף-משנה).

- ג. בֹּא אֶחָד וְחָטַף הָאֵם מִיָּדוֹ וְשִׁלְחָהּ⁸, או שְׁבִרְחָהּ
מִתַּחַת יָדוֹ שְׁלַח מִדַּעְתּוֹ⁹ - לֹקָה; שְׁנָאֹמֶר: שְׁלַח
תְּשַׁלַּח - עַד שֶׁיִּשְׁלַח מְעַצְמוֹ, וְהֲרִי לֹא קִיָּם עֲשֵׂה
שְׁבִיחָה⁶.

8) דוקא חטף מיידו, אבל אם עשה זה מדעתו של מי שלקחה, הרי הוא נעשה שלוחו והרי כאילו שלחה מי שלקח בעצמו והוא פטור. כן נראה מדברי רבינו. 9) ואבדה. אבל אם ברחה מדעתו, כגון שנתן לה בכוונה את האפשרות לברוח, הרי זה גם כן שילוח וקיים את ה'עשה'.

- ד. נוֹטֵל אֵם עַל הַבָּנִים, וְקָצַץ אֲגָפֶיהָ כִּדִּי שְׁלַח
תַּעֲנִיף, וְשִׁלְחָהּ - מִכֵּין אוֹתָהּ מִכַּת מְרֻדָּת¹⁰. וּמִשְׁקָהּ
אוֹתָהּ¹¹ אֶעְלֹו עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ כְּנָפֶיהָ וּמְשַׁלְחָהּ¹². וְאִם
יָמָה קָדָם לָזֶה אוֹ בְּרָחָה וְאֶבְדָּה - לֹקָה, שְׁהֲרִי לֹא
קִיָּם עֲשֵׂה שְׁבִיחָה⁶.

10) חולין קמא: ופירש"י רידי ונתוכחות שלא ירגיל בזה. 11) שם. כדי שיקיים את ה'עשה' כהלכתה, ויפטר מן המלקות. 12) ובשילוח זה מקיים מצות-עשה שבה. מלשונו משמע שאם משלחה לפני שגדלו כנפיה, לא קיים את ה'עשה' ולוקה, וכן יש לדייק מדבריו בהלכה ה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ג' מרחשון - ספר קדושה - הלכות שחיטה קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 22) אינו מזומן שיכולים לברוח. (23) במאורע פרט למזומן, שם קלט: (24) מזומן הוא ברשותו.
- 11 **יב. שַׁחַט מִקְצַת סִימָנִין**³³ **בְּתוֹךְ הַקֵּן קֹדֶם שֶׁיִּקְחָהּ**³⁴
- 12 **- חֵיב לְשַׁלַּח**³⁵; **וְאִם לֹא שָׁלַח - אֵינוֹ לֹקֵה.**

(33) מיעוט הושט, אבל בקנה אין כל ספק שחייב בשילוח, שהרי פסוקת הגרירת טריפה רק אם נפסק רובה. (34) בעיא שם. מלשון רבינו "קודם שיקחנה" משמע שמפרש שחט מקצת סימנין באם, שאילו באפרוחים היה צריך לאמר קודם שיקחם. וכן מפרשים דברי רבינו, הטור והר"ן. ורש"י מפרש שחט מקצת סימנים של אפרוחים תחת האם, ובעי מהו לחייבו בשילוח האם, כיון שבירד לגמור השחיטה ולהתירם באכילה, תקח לך הוא וחייב בשילוח, או הואיל ואם יפסיק את השחיטה יהיו אסורים באכילה, פטור מלשלח ונוטל את האם בהיתר, ואחר-כך יגמור את השחיטה בתוך כדי שיעור שהיה, ראה למעלה פרק ג הלכה ב. אבל לפי הטור והר"ן, שרבינו מפרש באם, קשה מה היא הבעיא שאפילו באם טריפה ודאית חייב לשלח. רבינו לשיטתו שנקובת הוושט נבילה, לפיכך לא שייך בה שילוח. (35) הואיל ולא נפשטה הבעיא, מחמירים בספק.

- 13 **יג. הִיתָה מְעוּפֶפֶת: אִם כְּנָפֶיהָ נִוגְעוֹת בְּקֵן - חֵיב**
- 14 **לְשַׁלַּח, וְאִם לֹא - פְּטוֹר מִלְּשַׁלַּח**³⁶. **הִיתָה מְטִילִית**³⁷
- 15 **או כְּנָפֶיהָ**³⁸ **חוֹצְצוֹת בֵּין כְּנָפֶיהָ וּבֵין הַקֵּן - הָרִי זֶה**
- 16 **מְשַׁלַּח**³⁹; **וְאִם לֹא שָׁלַח - אֵינוֹ לֹקֵה**⁴⁰.

(36) בברייתא שם למדו שני הדינים מהכתוב "והאם רובצת", ודרשו: "רובצת" ולא מעופפת: ועוד דרשו, מכיון שלא כתבה תורה "יושבת" אלא "רובצת", משמע שלא דוקא יושבת ממש על הבנים, אלא אפילו מעופפת קצת וכנפיה נוגעות בקן, ג"כ חייב לשלח. (37) בעיית ר' ירמיה שם, אם זה חציצה ואינו נקרא "רובצת". (38) נוצה תלושה. (39) פסק להחמיר מספק, שהבעיא לא נפשטה. (40) מספק.

- 17 **יד. הָיוּ שְׁנֵי סָדְרֵי בָּיִצִים**⁴¹ **וּכְנָפֶיהָ נִוגְעוֹת בְּסֶדֶר**
- 18 **הַעֲלִיזוֹן, או שֶׁהִיתָה רוֹבֶצֶת עַל בָּיִצִים מוֹזְרוֹת**
- 19 **וּמִתְחִיתֶיהֶן בָּיִצִים יְפוֹת, או שֶׁהִיתָה אִם עַל גְּבִי אִם,**
- 20 **או שֶׁהִיא הִזְכָּר עַל הַקֵּן וְהָאִם עַל הַזָּכָר - הָרִי זֶה**
- 21 **לֹא יִקָּח; וְאִם לָקַח - יִשְׁלַח; וְאִם לֹא שָׁלַח - אֵינוֹ**
- 22 **לֹקֵה.**

(41) כל האופנים, בעיות ר' ירמיה הן שם. (בדינים שבהלכה הקודמת, כתב רבינו "הרי זה משלח", וכאן שינה וכתב "לא יקח". וביאר הלחם-משנה, שבמטלית ובכנפים, הבעיא היא אם מותר לקחת את שניהם, האם והבנים, מפני שזה כאילו האם במקום אחד והבנים במקום אחר, ולכן כתב "משלח" כרגיל בכל חיובי שילוח. אבל במקרים שבהלכה זו אין חציצה חשובה כל כך, וברור היה לו לר' ירמיה שאסור לקחת שניהם, ושאל רק אם מותר לקחת את הבנים לפני שילוח האם, שהרי אמרו שם קמא: אסור ליזכות בבנים לפני שילוח האם (וכן לקמן הלכה יח), ומסופק היה ר' ירמיה אם חציצה קלה זו מועילה על-כל-פנים להתיר ולהקדים את לקיחת הבנים לפני שליחת האם. ולכן כתב רבינו "לא יקח" היינו, שלא יקח הבנים אפילו על-מנת לשלח אחר-כך את

ט. הָיוּ הָאֲפֻרוּחִין²⁵ מִפְּרִיחִין שְׂאִינָן צְרִיכִין לְאֶמֶן או בָּיִצִים מוֹזְרוֹת²⁶ - אֵינוֹ חֵיב לְשַׁלַּח²⁷. הָיוּ אֲפֻרוּחִין טְרֵפוֹת - הָרִי אֵלּוֹ כְּבִיִּצִים מוֹזְרוֹת, וּפְטוֹר מִלְּשַׁלַּח²⁸.

(25) שיודעים לפרות. משנה שם קמ: (26) שם סד: פירש"י מוזרות. שילדה תרנגולת בלי הזדווגות עם זכר, וביצים כאלו אינן מוציאות אפרוחים. אבל בתוספתא תרומות פרק ט, מובאה בחולין טז: ביצים מוזרות, נפש היפה (פירוש, אדם שאינו איסטניס) תאכלם, משמע שפירוש מוזרות - אינן צלולות, מקולקלות. ומובן שאינן ראויות לדגירה. (27) במשנה חולין שם דרשו: "והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים", מה אפרוחין בני קיימא, אף ביצים בני קיימא, יצאו מוזרות שאינן בני קיימא. ומה הביצים צריכין לאמן, אף אפרוחין צריכין לאמן, יצאו מפריחין. "אינם בני קיימא" - שאינם ראויים לקיום המין או אינן ראויות בכלל לקיום (מלשוננו של רבינו כאן שכתב "אפרוחין טריפות, הרי אלו כביצים מוזרות", משמע, שטעם אחד לשניהם. והרי בגמרא שם למד רב כהנא שטריפות פטורות משילוח, מדרשה: "תקח לך" אמרה תורה ולא לכלבך, וטעם של מוזרות הוא: שאינם בני קיימא. ונראה שרבינו מפרש "אינם בני קיימא", שאינן ראויות לקיום, מפני שרוב בני אדם אינם אוכלים אותן, ומתוך כך נתמעטו מדרשה של "לך ולא לכלבך", שני הטעמים שנאמרו - עולים אפוא בקנה אחד, וצריך עיון). (28) שם קמ. "תניא אפרוחים טריפות פטור משילוח, מנא הני מילי? (מהיכן למדנו זאת). אמר רב כהנא אמר קרא "תקח לך" ולא לכלבך. פירוש, שהאפרוחים והביצים מותרים וראויים לו לאכילה, ולא טריפות שראויים רק לכלבים.

- 5 **י. זָכָר שֶׁמָּצָא רוֹבֵץ²⁹ עַל הַקֵּן - פְּטוֹר מִלְּשַׁלַּח. עוֹף**
- 6 **טָמֵא רוֹבֵץ עַל בָּיִצִי עוֹף טָהוֹר, או עוֹף טָהוֹר רוֹבֵץ**
- 7 **עַל בָּיִצִי עוֹף טָמֵא - פְּטוֹר מִלְּשַׁלַּח**³⁰.

(29) שם, אם כתוב בתורה ולא אב. (30) והטעם בעוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור פטור משילוח, משום שקן צפור אמור בתורה, האם המקננת צריכה להיות צפור טהור. ובעוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא פטור, משום דכתיב תקח לך ולא לכלבך, וביצי עוף טמא אסורים באכילה, (ובמגיד-משנה כאן כתב הטעם ש"קן צפור" אמרה תורה, כלומר, שגם הקן צריך להיות "צפור", היינו טהור. ותימה עליו, שהרי שם בדף קמ. אמרו בפירוש הטעם מפני לך ולא לכלבך).

- 8 **יא. הִיתָה רוֹבֶצֶת עַל בָּיִצִים שְׂאִינָן מִיָּנָה³¹ וְהָן**
- 9 **טְהוּרִין - הָרִי זֶה מְשַׁלַּח; וְאִם לֹא שָׁלַח - אֵינוֹ**
- 10 **לֹקֵה**³². **הִיתָה הָאִם טְרֵפָה - חֵיב לְשַׁלַּחָהּ.**

(31) בעיא שלא נפשטה שם. ופסק רבינו לחומרא. (32) שאין לוקין על הספק.

את המלה "לאחרים", ראה בלחם-משנה. (52) שאילו קנתה לו חצירו, היו הביצים והאפרוחים שבשובכו קנויים לו, ודינם כמזומן שפטור משילוח, במה דברים אמורים כשלא הוגבהה האם מעל הבנים כלל. אבל אם דפק על הקן, והאם הוגבהה מעל הביצים - קונה לו חצירו ומזומן הוא ופטור משילוח.

17 יט. אָסור לטל אם על הבנים ואפילו לטור בהן את
18 המצרע, שהיא מצוה⁵³. ואם לקח - חייב לשלח.
19 ואם לא שלח - לוקה⁵⁴. שאין עשה דוחה לא
20 תעשה ועשה⁵⁵, ולא עשה דוחה עשה⁵⁶.

(53) שם קמא. שלח, אפילו לדבר מצוה. (54) אם שחטה או מתה מאליה לוקה משום לא תקח וגו' כמו שנתבאר למעלה בהלכה ב. וסובר רבינו שאם קיים אדם מצות-עשה מתוך עבירה על איסור שיש בו 'עשה' ו'לא-תעשה', נשאר גם הלאו בתוקפו ולא נדחה מפני ה'עשה'. וב'תוספות' כאן מובאת דעת ריב"א שהלאו נדחה מפני ה'עשה', ולכן אינו לוקה. (55) איסור חמור שיש בו מצות 'לא-תעשה' ו'עשה', אינו נדחה מפני 'עשה'. נימוק זה מוסב כלפי הדין הראשון שבהלכה זו לא יטול. (56) במשפט זה מנמק רבינו את הדין "ואם לקח חייב לשלח", אף-על-פי שכבר עבר על הלאו של לא תקח האם על הבנים, ונשאר עליו רק חיוב ה'עשה' "שלח תשלח", אין 'עשה' טהרת מצורע - למרות חשיבותה המיוחדת - דוחה 'עשה' זו.

21 כ. המקדיש עוף⁵⁷ לבדק הבית⁵⁸ ופרח מידו⁵⁹, והרי
22 הוא מפירו ומצאו רובין על האפרוחים או על
23 הביצים - לוקח הכל⁶⁰ ומביאן לידי גזבר⁶¹. שאין
24 שלוח האם נוהג במקדש⁶². שנאמר: ואת הבנים
25 תקח לך, ואלו אינן שלך⁶².

(57) שלו ושהיה ברשותו. (58) וכל-שכן לקדשי מזבח, כגון תורים או בני יונה הראויים לקרבן. פסק כשמואל ור' יוחנן נגד רב. (59) ויצא מרשותו, והרי אינו מזומן וחייב בשילוח (ראה הלכה ח) חולין קלט. (60) גם הבנים בעודם תחת האם. (61) ביחד עם האם שהרי כולם הקדש. ובדברי רבינו אלה נרמז הטעם שנאמר בגמרא שם, שפטור משילוח משום דכתיב "שלח תשלח", במי שאתה מצווה לשלחו. יצא זה שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו לידי גזבר. (62) טעם זה מתאים רק לקדשי בדק הבית, אבל ביצים של קדשי מזבח לא, מפני שאין בהם דין מעילה. רש"י מעילה יב, מובא ב'תוספות' חולין קלח: דיבור-המתחיל יצא. ולא נאמר טעם זה בגמרא, מפני שלדעת רב, המשנה עוסקת רק בקדשי מזבח, והעדיפו לבאר טעם שכוחו יפה לדברי הכל. אבל רבינו שעומד בדין קדשי בדק הבית - מעדיף טעם זה, שהוא יותר פשוט, ראה לחם-משנה.

26 כא. עוף שהרג את הנפש - פטור מלשלח, מפני
27 שהוא מצוה להביאו לבית דין לדון אותו.

28 פרק ארבעה עשר

(1) יבאר שמצות-עשה לכסות דם שחיתת חיה ועוף

האם. ודבריו תמוהים, שהרי רבינו אומר: ואם לא שלח אינו לוקה, מפני הספק, יוצא מזה שגם כאן שאל ר' ירמיה אם מותר לקחת שניהם).

1 טו. היתה יושבת בין האפרוחים או בין הביצים
2 ואינה נוגעת בהן⁴² - פטור מלשלח⁴³. וכן אם היתה
3 בצד הקן וכןפי' נוגעת בהן מצדו - פטור מלשלח.

(42) מלמעלה, אף-על-פי שיושבת ביניהם ונוגעת מן הצד, נגיעה מן הצד אין שמה נגיעה, כמו שמסיים רבינו. ואין לפרש שלא נוגעת בהן כלל, שהרי הלשון ביניהם משמע דנגעה בהן, כמבואר בסוגיא "מה ביניהם דנגעה בהו... מה ביניהן דלא נגעה עליהו". ולפי פירוש זה, מיושבת קושיית הר"ן על רבינו, מהא דמשמע בגמרא שיושבת אפילו נוגעת בהם מן הצד פטור. ורבינו כתב דוקא ואינו נוגעת בהן, אבל פירוש הדברים ברבינו כמ"ש. (43) שנאמר רובצת על האפרוחים - ולא ביניהם.

4 טז. היתה על שני בדי אילן⁴⁴ והקן פיניהן - רואין:
5 כל שאלו ונטלו הפדין תפל על הקן - חייב לשלח⁴⁵.

(44) שם "יושבת בין שני רובדי אילן". (45) אפילו לא נגעה בקן, שהעיקר שתהיה על הבנים, ובאופן זה נקרא על הבנים.

6 יז. היתה רובצת על אפרוח אחד או על ביצה אחת
7 - חייב לשלח⁴⁶. המוצא קן על פני המים⁴⁷ או על
8 גבי בעלי חיים⁴⁸ - חייב לשלח. לא נאמר: אפרוחים
9 או ביצים⁴⁹, ולא נאמר: בכל עץ או על הארץ, אלא
10 שדבר הפתוח בהנה⁵⁰.

(46) שנאמר "קן" ואפילו אפרוח אחד נקרא קן, משנה שם. (47) שם קלט: קן בים, ופירש רש"י: ששטף הים את האילן והיה קן בראשו. והטעם, בתורה כתוב "בדרך", וים נקרא דרך שנאמר "הנותן בים דרך". (48) בגמרא שם: בראשו של אדם, והוא-הדין בראש כל בעלי-חיים. וטעמו של דבר, שנאמר בשמואל-ב טו, לב "ואדמה על ראשו", מכאן שאפילו שהיא בראשו של אדם נקראה אדמה. ואדמה היינו ארץ, ובשילוח הקן אמרה תורה "על הארץ". (49) בלשון רבים, ולא אפרוח או ביצה, שהרי אפילו באחת חייב לשלח. (50) כרגיל נמצאים בקנים יותר מביצה אחת או אפרוח אחד. "בכל עץ או על הארץ" שהוא המצוי ביותר שיימצא שם קנים.

11 יח. אסור לזפות בביצים כל זמן שהאם רובצת
12 עליהן. לפיכך, אפילו היתה רובצת על הביצים
13 או על האפרוחים בעליהן ושוככו - אינן
14 מזמנין, ולא קנה לו חצרו. כשם שאינו יכול
15 לזפות בהן לאחרים, כך לא תזכה לו חצרו⁵¹
16 בהן. ולפיכך חייב לשלח⁵².

(51) סוגיא שם: כל היכא דאיהו מצי זכי ליה, חצירו זכיא ליה. וכל היכא דאיהו לא מצי זכי ליה, חצירו נמי לא זכיא ליה. ומה שכתב רבינו "כשם שאינו יכול לזכות בהם לאחרים" מעיר הכסף-משנה שטעות סופר היא, ויש למחוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ג' מרחשון - ספר קדושה - הלכות שחיטה קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פג, א. שנינו: ונוהג בכוי מפני שהוא ספק, ונחלקו בגמרא מה הוא כוי? יש אומרים, הבא מן התיש ומן הצביה. ויש אומרים, בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה אם מין בהמה, שם פ, א. ופסק רבינו כשתי הלשונות, שהוא ספק וחייב לכסות (כסף-משנה). וכן בתוספתא: כיסוי הדם נוהג בכלאים ובכוי (מגיד-משנה). (18) ואינו חייב בכיסוי. (19) כתב ה'מגיד משנה': פשוט בכמה מקומות שכל שהוא ספק אין מברכין עליו. וכן כתב רבינו בהל' מילה פ"ג ה"ו: וכן אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו מפני שהוא אינו זכר ודאי. והביא שם ה'כסף משנה' תשובת שאלת חכמי לונגל לרבינו: יורנו מורנו, והלא ספק תורה הוא, ועל ספק דרבנן הוא דלא מברכין, אבל על ספק דאורייתא מברכים וכו' כדאיתא בפרק במה מדליקין. והשיב רבינו: הדברים ידועים, שכל ברכה שהיא, מצוה דרבנן היא, בין שתהיה המצוה מדבריהם בין שתהיה מן התורה, וחכמים הם שחיברו את הברכה, והם שאמרו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר בלא-תעשה, ולפיכך כל דבר שנסתפק לנו אם עשיית דבר זה מצוה שנצטוונו או לא נצטוונו, בין שהיה הציווי על אותה עשייה מדבריהם בין שהיה מן התורה, עושין אותה בלא ברכה וכו'. ואותם הדברים האמורים בפרק במה מדליקין, בענין אחר הם אמורים וכו' הילכך כל דבר שנמצא בפירוש לחכמים שמברכים עליו, בין שהיה ודאי דבריהם בין שהיה ספק מדבריהם - מברכים עליו. ודבר שלא תיקנו לו חכמים ברכה בפירוש, אין מברכים עליו. וכל מצוה שעיקרה מן התורה, ונסתפק לנו אם אנו חייבין בה, לא תיקנו לה חכמים ברכה, ואף-על-פי שנראית מן התורה וכו' והוא-הדין בכוי לענין כיסוי הדם, והוא-הדין לכל ספק מצוה. (20) חולין פד, ב. אף-על-פי שאיסור שחיטה נדחה מפני פיקוח נפש, אבל הכיסוי שאין בו פיקוח נפש, לא הותר. (21) משנה, שם פג, ב. וראה ביצה ח, ב.

ה. השוחט עופות ומיני חיה במקום אחד - מברך 18
ברכה אחת 22 לכלן, וכסוי אחד 23 לכלן. 19

(22) ברכת הכיסוי, שם פו, ב. (23) כחכמים, שם.

ו. דם שנתערב במים: אם יש בו מראה דם - חיב 20
לכסות 24, ואם לאו - פטור. נתערב ביין או בדם 21
בהמה - רואין אותן כאלו הם מים 25: אם אפשר 22
שיראה מראה הדם שחיב לכסותו פשעור זה אלו 23
היה מים - חיב לכסות הפל 26, ואם לאו - פטור. 24

(24) מפני שהדם אינו בטל במים, כל זמן שמראהו ניכר (שם פז, א.). (25) שדם מבטל דם, כחכמים במשנה, שם פז, א. וכאילו אין כאן דם עוף או חיה כלל. (26) גם היין או דם הבהמה, הואיל ויש בהם מראה דם העוף.

ז. פסוה ונתגלה - אינו חיב לכסותו פעם אחת 27. 25
פסותה הרוח - אינו חיב לכסות 28. חזר ונתגלה אחר 26
שפסותה הרוח - חיב לכסות 29. 27

(27) משנה, שם. בגמרא שם דורשים דין זה מן וא"ו יתירה, שנאמר וכסהו, ולא כתיב יכסה. (28) התורה מצווה לכסות

הטהורים; שחט חולין והקדישן; ואם שחט בריה שהיא ספק בהמה או חיה; או השוחט לחולה בשבת; השוחט עוף ומיני חיה במקום אחד; ודם שנתערב במים; שחט ונבלע הדם בקרקע; או השוחט ונמצאת טרפה; במה מכסין; ואם שכח לכסות אם יכסה אחר; ושלא יכסה ברגל.

א. מצות עשה לכסות דם שחיטת חיה טהורה או 1
עוף טהור. 2. שנאמר: אשר יצוד ציד חיה או עוף 2
אשר יאכל, ושפך את דמו וכסוהו בעפר. לפיכך 3
חיב לברך קדם שיקסוהו: ברוך אתה יי אלהינו מלך 4
העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על פסוי הדם. 5

(2) אבל עוף טמא ששחטו - פטור מכיסוי הדם, שנאמר אשר יאכל, דבר הראוי לישראל לאכילה, חולין פה, א. ועי' בתוספות' שם. ודוקא חיה או עוף, אבל בבהמה טהורה אינו נוהג, שלא כתוב אלא חיה או עוף. משנה, שם פג, ב. (3) הואיל והיא מצות-עשה. (4) ככל ברכות המצוה שמברך עובר לעשייתן, פסחים ז, ב. וב'הלכות גדולות' כתב: שיכסה ואחר-כך יברך, שכיסוי הדם רק סיום מצות שחיטה הוא, ובאמצע המצוה בין שחיטה לכיסוי אסור להפסיק (מגיד-משנה). (5) ולא לכסות הדם. תוספתא פרק בתרא דברכות.

ב. פסוי הדם נוהג במזמן ובשאינו מזמן. 6. לא 6
נאמר: אשר יצוד, אלא בהורה. 8. ונוהג בחולין ולא 7
במקדשין 9, בין קדשי המזבח 10 בין קדשי בדק 8
הבית 11. ואם עבר ושחטן 12 - אינו חיב לכסות את 9
דמן. 10

(6) משנה, חולין, שם. (7) דמשמע רק באינו מזומן ובא באקראי. (8) דבר מצוי. (9) משנה, שם. (10) תורים ובני יונה שראויים ליקרב. (11) חיות ועופות שהקדישן לבדק הבית, שם פד, א. (12) חיות ועופות של קדשי בדק הבית שאסור לשוחטם עד שלא פדאם. ונראה שהגירסא הנכונה "שאם עבר ושחטם", שהכל המשך אחד הוא (כסף-משנה). ועופות שהם קדשי מזבח צריכים מליקה, ואם עבר ושחטם - פטור מלכסות (לחם-משנה).

ג. שחט חיה ועוף ואחר כך הקדישן 13, או הקדיש 11
את הדם 14 - חיב לכסות 15.

(13) לבדק הבית. שבשעת הקדש, אין שום שייכות בין הבהמה שהוקדשה ובין הדם שכבר יצא ממנה ונשאר חולין. (14) או אפילו הקדיש את הדם עצמו לבדק הבית. (15) שקדמה מצות כיסוי להקדש, תוספתא הובאה ב'כסף משנה'.

ד. כלאים הבא מבהמה וחייה 16, וכן בריה 17 שהיא 13
ספק בהמה 18 או חיה - צריך לכסות, ואינו מברך 19. 14
השוחט לחולה בשבת - חיב לכסות לאחר שבת 20. 15
וכן השוחט ספק או כלאים ביום טוב - מכסה דמו 16
לאחר יום טוב 21. 17

(16) כגון תיש הבא על הצבייה או להיפך. (17) במשנה שם

16 **חֲרָשִׁים** ⁴⁵ דָּקָה, וּבִלְבָּנָה וְחֲרִסִּית ⁴⁶ וּמְגוּפָה שֶׁפְּתָשָׁה; 17 **שָׁפַל** אֵלָיו מִיַּן עֶפֶר הֵן. אֲבָל אִם כָּפָה עָלָיו כְּלִי אוֹ 18 **כֶּסֶהוּ בְּאֲבָנִים** - אֵין זֶה כֶּסֶי; **שְׁנֵאמַר**: בְּעֶפֶר ⁴⁷.

(40) משנה, חולין פח, א. (41) במשנה שלפנינו, אין תיבה זו. (42) עושה כלי חרס. (43) בגמרא שם. (44) הפסולת הנופלת מן הפשתן אגב עיבודו. (45) כשמנסרים עצים במשור, נופלים פתיתי עץ קטנים מבין שיני המשור. (46) רש"י פירש במשנה: חרסית שחיקת חרסים, אבל רבינו כנראה מפרש אחרת, שהרי כתב שחיקת אבנים, וחרשים - לחוד [ואולי נפלה כאן טעות קטנה, במקום חרשים צריך לגרוס "וטרשים"] וגם אין לפרש כתושי רעפים, כפירוש"י בבא-קמא סט, א - שהרי רבינו מונה לבינה שכתשה לחוד. ובפירוש המשניות לכלים מ"ז, אומר: חרסית, דק בחרס, היינו שכבת טיט דקה כחרס, וראה רש"י שם. וב"ערוך" פירש, סיד לבן שחופרים מן הקרקע. (47) ושפך את דמו וכסוהו בעפר, לבינה וחרס הם בכלל עפר, מפני שקודם שנשרפו היו עפר, ועוד מפני שאפר נקרא עפר, שנאמר "מעפר שריפת החטאת".

19 **יב. לְפִיכָּךְ אֵין מְכַסִּים בְּזָבֵל גֶּסֶס** וְחֹל גֶּסֶס, וְקָמַח 20 **וְסַבִּין** ⁴⁹ וּמִוֶּרֶסֶן, וְשִׁחִיקַת כְּלִי מִתְכּוֹת, לְפִי שְׁאֵין 21 **אֵלָיו מִיַּן עֶפֶר**. חוץ מִשִּׁחִיקַת הַזָּהָב בְּלֶבֶד, שֶׁמְכַסִּין 22 **בָּהֶם, מִפְּנֵי שְׁנִיקְרָא עֶפֶר**. שְׁנֵאמַר: וְעֶפְרַת זָהָב לוֹ; 23 **וְאוֹמַר**: עַד אֲשֶׁר דִּק לְעֶפֶר ⁵⁰.

(48) במשנה, שם. (49) ברייתא, שם. (50) בגמרא לא הביאו המקרא הזה, ורק המקרא מאיוב: ועפרות זהב, ועי' ב'לחם משנה'.

24 **יג. מְכַסִּין בְּשִׁיחֹר, וְהוּא פִּיחַ הַכֶּבֶשֶׂן** ⁵¹, וּבִכְחָל ⁵², 25 **וּבְנִקְרַת פְּסִילִים** ⁵³, וּבְאֶפֶר ⁵⁴. בֵּין אֶפֶר עֲצִים בֵּין אֶפֶר 26 **בְּגָדִים** ⁵⁵. אֶפְלוּ אֶפֶר בְּשֶׁר שְׁנִיקְרָא, שֶׁהִי כְּתוּב: מְעַפֵּר 27 **שְׁרִפַּת הַחֲטָאִת** ⁵⁶. וּמִתֵּר לְכִסּוֹת בְּעֶפֶר עֵיר הַנִּדְחָת ⁵⁷.

(51) ברייתא שם פח, ב. ורש"י גורס שחור, ומפרש פחמים כתושים. (52) אבק שצבעו כחול, ונשי המזרח מייפים בו את העינים, במקרא: פוך (מלכים ב' י, ל). (53) בגמרא שלפנינו, הגירסא: פיסולין. ופירש רש"י: עפר שמנקרין מן הריחיים. (54) כבית הלל, חולין פח, ב. (55) בגמרא שם: שורף טליתו ומכסה. (56) ואם כן נקרא עפר. (57) שם פט, א. ואף-על-פי שאסור ליהנות מעפר עיר הנדחת, מותר לכסות בה - דקיימא-לן מצות לאו ליהנות ניתנו, קיום מצוה אינה קרויה הנאה, רבא שם.

28 **יד. הַשּׁוֹחֵט צִרִּיף לִתֵּן עֶפֶר לְמִטָּה** ⁵⁸ וְאַחֵר כֶּף 29 **יִשְׁחוּט בוֹ וְאַחֵר כֶּף יִכְסֶּה בְּעֶפֶר** ⁵⁹; אֲבָל לֹא יִשְׁחוּט 30 **בְּכִלִּים** ⁶⁰ וְיִכְסֶּה בְּעֶפֶר ⁶¹.

(58) שם פג, ב. עפר דק ומתפורר שסופג לחלוחית ("תיחוח" בלשון התלמוד ביצה ז:), אבל קרקע לחה אינו קרוי עפר, שנאמר (בראשית יג, טז) "אם יוכל איש למנות את עפר הארץ". ולמדים מזה, שרק עפר שאפשר למנותו קרוי עפר ('הגהות מיימוניות'). (59) תיחוח. שנאמר: "וכסוהו"

דמ מגולה, וזה הוא מכוסה ועומד. (29) אם כיסה השוחט, קיים כבר את מצוות "וכסוהו", ולכן אפילו נתגלה הדם אחר-כך, פטור מלכסותו פעם שניה, אבל במקרה שכיסתהו הרוח לא קיימה המצווה, והפטור בא מפני שאין לפנינו דם מגולה, ולפיכך אם נתגלה הדם חייב לכסותו, ואף-על-פי שדם זה נדחתה מצוותו, אין אומרים בו הואיל ונדחתה ידחה כמו בקרבנות, שאין דיחוי אצל מצוות, גמרא שם.

1 **ח. דָּם הַנִּתְזָהוּ** ³⁰ וְשֶׁעַל הַסִּפִּין, אִם אֵין שָׁם דָּם אֵלָא 2 **הוּא** ³¹ - חֵיב לְכִסּוֹת.

(30) מעל הסכין לצדדים. (31) אבל אם יש דם מלבדו בשחיטה זו, די אם יכסה מקצת מן הדם. פסק כרבי יהודה במשנה שם, מפני שדבריו נאמרו בלשון "אימתי". וסובר רבינו, שכל "אימתי" בא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק, כרבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן, עירובין פב, א.

3 **ט. שְׁחַט וְנִבְלַע הָדָם בְּקֶרֶקַע: אִם רְשׁוּמוֹ נִקְרָא** ³² - 4 **חֵיב לְכִסּוֹת** ³³; וְאִם לֹא - הִרִי זֶה כְּמִי שֶׁכִּסְתֵּהוּ 5 **הָרוּחַ** ³⁴, וּפְטוּר מִלְכִּסּוֹת.

(32) שנשאר רושם מאדמימות שדדם. (33) ברייתא וגמרא שם. (34) שהרי מכוסה ועומד.

6 **י. אֵין חֵיב בְּכֶסֶי אֵלָא דָּם שִׁחִיטָה הָרְאוּיָה 7 לְאֲכִילָה; שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר יֵאָכֵל** ³⁵. לְפִיכָּךְ, הַשּׁוֹחֵט 8 וְנִמְצְאָת טְרֶפֶה, אוֹ הַשּׁוֹחֵט חֲלִין בְּעִזְרָה ³⁶, אוֹ 9 הַשּׁוֹחֵט חִיָּה וְעוֹף שְׁנִגְמַר דִּינָן לְסִקְלָה ³⁷, וְהַשּׁוֹחֵט 10 וְנִתְנַבְּלָה בִּידוֹ ³⁸ - פְּטוּר מִלְכִּסּוֹת. וְכֵן חֲרַשׁ שׁוֹטָה 11 וְקָטָן שֶׁשְׁחַטוֹ בֵּינוֹן לְבִין עֲצָמָן - פְּטוּרִין ³⁹ מִלְכִּסּוֹת 12 **דָּם שִׁחִיטָתוֹ**.

(35) אף-על-פי שלענין "אותו ואת בנו" פסק רבינו בפ"ב ה"ו, שחיטה שאינה ראויה לאכילה - שמה שחיטה, בכיסוי הדם צריך שתהיה שחיטה הראויה, הואיל ונאמר אשר יאכל, כרבי יוחנן - שם פה, א. (36) ואינו מונה ששחטם לעבודה-זרה, כמו ב"אותו ואת בנו" (למעלה פ"ב ה"ו), שאין דרך לשחוט חיה ועוף לשם עבודה-זרה. (37) כגון שהרגו נפש, ראה סנהדרין פ"א מ"א. ובמשנה בבא-קמא נד, ב. ורק שנגמר דינם שאז הם אסורים לאכילה, אבל שחטם קודם שנגמר דינם - מותרים לאכילה, חולין קמ, א. (38) שאינה שחיטה כלל, ואפילו לדעתו של רבי מאיר, ששחיטה שאינה ראויה - שמה שחיטה, כאן פטור מלכסות. וכן פסק רבינו למעלה שם ה"ג, שהשוחט ונתנבלה בידו - פטור, אף-על-פי שפסק שם ששחיטה שאינה ראויה - שמה שחיטה. (39) כלומר, אחרים הרואים. ואף-על-פי שנתבאר לקמן בהט"ו, שאם לא כיסה השוחט, מחויב הרואה לכסות, כאן פטורים - שאין שחיטתם שחיטה. אבל חרש שוטה וקטן בעצמם, לאו בני מצוה הם ולא שייך לומר עליהם פטורים או חייבים.

13 **יא. בְּמָה מְכַסִּין** ⁴⁰ בְּסִיד וּבְגִפְסִית ⁴¹, בְּזָבֵל דִּק 14 **וּבְחֹל דִּק שְׁאֵין הִיוָּעֵר** ⁴² צִרִּיף לְכַתְּשׁוֹ ⁴³, וּבְשִׁחִיקַת 15 **אֲבָנִים וְחֲרָשִׁים, וּבְנִעְרַת שֶׁל פֶּשֶׁתָן** ⁴⁴ דָּקָה, וּבְנִסְתָּר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי ג' מרחשון – ספר קדושה – הלכות שחיטה קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כוונת הכתוב והלימוד מהפסוק "ושפך וכסה" הוא רק לאסור ביזוי מצוה.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 48)

~ נקודות משיחות קודש ~

"והצילנו מלמשש בחושך, וערך אותם נר לישראל ליישר המעקשים ואור להורות נתיבות הישר בו".

בהלכה זו יש להבין כמה דברים: א. מדוע סידר הרמב"ם הלכה של כיסוי הדם בסוף ספר 'קדושה'. ב. מה פשר האריכות בסיום דבריו "והצילנו מלמשש בחושך כו", ומדוע קשור זה עם הסיום והחותם של ספר 'קדושה'. ג. לגופו של דבר, צריך להבין מדוע בחרה התורה להשמיענו איסור ביזוי המצוות ממצוות כיסוי הדם דווקא. ד. לשון הגמ' בשבת הלומדת דין זה מכיסוי הדם: "ואבוהון דכולהו דם", ולכאורה לא מדם למדנו איסור ביזוי המצוות אלא ממצוות כיסוי הדם, ומדוע לא אמרה הגמרא אבוהון דכולהו מצות כיסוי הדם או כיסוי הדם.

והביאור בזה: כל התרי"ג מצוות נחלקו לשלושה סוגים, ודוגמתן בדם השחיטה, לכן נלמדו ממנו כל המצוות: א. מצוות לא-תעשה, שכל עניינן פרישה גמורה מאיסור, כעבודה-זרה ומאכלות אסורות וכו'. ב. מצוות המכשירות דברי הרשות, כדיני השחיטה, תרומות ומעשרות וכו', שעל-ידן ניתן הדבר לישראל. ג. מצוות שגופן קודש, ועניינן המשכת קדושה על האדם.

דם בכללות מורה על חיות והתלהבות, וכל חיות שאינה לשם קדושה יש לכסותה. אבל חיות דקדושה א"צ לכסות, ואדרבה צריך לגלותה ולהשתמש בה לענייני הקדושה, ודוגמת שלוש ענינים אלו מצינו בדם:

א. מצוות כיסוי הדם נוהגת רק בחיה ובעוף שאינם קרבים על גבי המזבח (שבעופות אזלינן בתר רובא שאינן קרבים ע"ג המזבח), כי דם זה מורה על חיות שאינה לקדושה, ועל כן צריך לכסותו.

ב. דם בהמת חולין (שמינה קרב על המזבח) אין חייבים לכסות, כי האדם תיקן את החולין (ענייני הרשות) עד שנעשו קדושה.

ג. דם בהמה הקרבה על המזבח שעניינו קודש, ועל כן א"צ לכסותו.

מטעם זה בחרה התורה להשמיענו איסור ביזוי המצוות ממצוות כיסוי הדם דווקא, כי כללות תרי"ג המצוות נחלקו לאותם שלושה סוגים שבדם, ולכן אומרת הגמ' אבוהון דכולהו דם (ולא כיסוי הדם).

שלוש הפסקאות שהביא הרמב"ם בסוף ההלכה שהיא גם הסיום לספר 'קדושה', תואמים להפליא את שלושת הענינים הנ"ל: א. "הצילנו מלמשש בחושך" מכון למצוות

בעפר", משום שלא נאמר "עפר" אלא "בעפר" מלמד שצריך עפר למטה ועפר למעלה, שם. 60) ואם תאמר, הרי לשחוט בכלי בלא-הכי אסור, משום שזה דרך עוברי עבודה-זרה, כמו שכתב רבינו למעלה בפ"ב ה"ה? ויש לומר, כגון לשחוט בכלי שיש בו מים עכורים שאין בו טעם זה, כמו שנתבאר שם בה"ו. וראה ב'לחם משנה'. 61) אבל דיעבד, אם שחט ולא היה עפר למטה, מכסה בעפר מלמעלה וקיים המצוה (מגיד-משנה).

1 טו. ומי ששחט הוא יכסה, שנאמר: וְכִסְתֶּם בְּעֶפְרָא. 2 ואם לא כסוהו וראוהו אחר - חייב לכסות⁶²; שזו 3 מצוה בפני עצמה⁶⁴, ואינה תלויה בשוחט לבד.

62) ולפני זה כתוב ושפך את דמו, והיינו מי ששפך יכסה, שם פז, א. 63) שנאמר באותה הפרשה: ואומר לבני ישראל, מכאן אזהרה לכל בני ישראל שרואה דם גלוי, חייב לכסותו, שם. 64) כיסוי הדם. ראה מה שכתבנו בה"א בשם בעל 'הלכות גדולות', שכיסוי הוא סיום מצות השחיטה, ובכל זאת אינה תלויה בשוחט לבד.

4 טז. וכשנמכסה - לא יכסה ברגלו, אלא פידו או 5 בספיין או בכלי, כדי שלא ינהג בו מנהג בזיון ויהיו 6 מצות בזויות עליו⁶⁵. שאין הכבוד לעצמן של 7 מצות⁶⁶, אלא למי שצוה בהן ברוך הוא, והצילנו 8 מלמשש בחשך⁶⁷, וערך אותנו⁶⁸ נר לישר 9 המעקשים, ואור להורות נתיבות הישר. וכן הוא 10 אומר⁶⁹: נר לרגלי דברך, ואור לנתיבתי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכשמכסה לא יכסנו ברגלו אלא בידו או בספיין או בכלי". צריך להבין, מדוע שינה מלשון הברייתא, והתחיל ב"וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", וגם השמיט הלימוד "ושפך וכסה, במה ששפך - בו יכסה". והביאור בזה: בלשונו רצה הרמב"ם לאפוקי מהסברא המובאת בב"ח שעיקר הקפידא הוא דווקא שלא יכסנו ברגל שהוא דרך בזיון, כגון בספיין או בכלי אחר כו' ועכשיו נוהגין לכסות ביד הסכין, וכן משמע בסמ"ג שעיקר המצוה לכסות בסכין ששפך, נמצא, שעיקר הציווי הוא החיוב לכסות במה ששפך, ועל-פי-זה מובן שמה שאסור לכסות ברגל הוא בעיקר לפי שאינו בכלל "במה ששפך יכסה", אלא שאח"כ מוסיף בברייתא עוד עניין שבכיסוי על-ידי הרגל יש משום ביזוי המצוות. וזהו שמדייק הרמב"ם ומתחיל "וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", לאפוקי משיטה זו, ולהשמיענו שעיקר דין זה בא לשלול כיסוי ברגל לפי שהוא דרך בזיון, ולכן גם השמיט הלימוד "ושפך וכסה" כי נתן מקום לטעות שיש חיוב לכסות במה ששפך דווקא. ומקורו בגמרא שבת "אבוהון דכולהו דם" שכיסוי הדם הוא המקור שממנו למדים איסור ביזוי מצוה בכל המצוות כולן, ומשמע מזה שכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום חמישי ד' מרחשון ה'תשפ"א

נדבות פי רצה נא יי, ומשפטיך למדני

ספר ששי והוא ספר הפלאה

הלכותיו ארבע. וזהו סדורן: א. הלכות שבועות. ב. הלכות נדרים. ג. הלכות נזירות. ד. הלכות ערkin וחרמין.

הלכות שבועות

יש בכללן חמש מצות: אחת מצות עשה, וארבע מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) שלא לשבע בשמו לשקר. (ב) שלא לשא שמו לשוא. (ג) שלא לקפר בפקדון. (ד) שלא לשבע על כפירת קמון. (ה) לשבע בשמו באמת.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) סקירה כללית על ארבעה מיני שבועות, ומה חייבים עליהן.

- א. ארבעה מיני שבועות הן: שבועת בטוי, ושבועת שוא, ושבועת הפקדון, ושבועת העדות. שבועת בטוי² הוא שנאמר בתורה: או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע³ או להיטיב⁴. והיא נחלקת לארבעה חלקים: שתיים להבא⁵, ושתיים לשעבר⁶. כגון שנשבע על דבר שעבר שנעשה או שלא נעשה, ועל דבר שעתידי להיות שיעשה וישל לא יעשה⁷.

(2) לשון ביטוי - הוא דבר היוצא מלב האדם בשעת התרגשות נפשו ובהתפעלותה כלשון הכתוב "יש בוטה כמדרות חרב" ומפני שאין ראוי לאדם להתרגל בנדרים ושבועות לא רצתה התורה לכתוב לשון המורה לכתילה על היתר השבועה, לכן הדגישה: "לבטא בשפתיים", כלומר, שיצאה השבועה ממנו בעת התרגשות הנפש והתפעלותה (תורה תמימה ויקרא ה, אות לח). (3) כגון שלא יאכל היום או מחר. (4) בין לעצמו (שיאכל), בין לאחרים שייטיב עמהם הטבה שבידו לעשותה כגון שידבר עליהם לשלטונות או יכבדם. (5) שיאכל או לא יאכל. (6) שאכלתי או לא אכלתי. ואף על פי שלשון הכתוב "להרע או להטיב" משמעה רק על העתיד להיות, - מריכוז הכתוב "לכל אשר יבטא" דורשים גם על דבר שעבר. (7) ואם נשבע אל אחת מאלה והחליף, חילל שבועתו.

- ב. ואין שבועת בטוי נוהגת אלא בדברים שאפשר לו לעשותן, בין להבא בין לשעבר. כיצד לשעבר? שאכלתי, או שזרקתי אבן לים⁸, או שדבר פלוני עם פלוני¹⁰; או שלא אכלתי, או שלא זרקתי אבן לים¹¹,

לא-תעשה (חושך) שציוותה התורה על הפרישה מהן. ב. "וערך אותם נר ליישר המעקשים" מכוון למצוות המיישרות ומכינות את דברי הרשות לשם קדושה. ג. "ואור להורות נתיבות היושר" הם הדברים הקדושים מעיקרא - נתיבות ללא מעקשים.

לכן סידר הרמב"ם הלכה זו עם הפסוקים הנ"ל בסיום ספר 'קדושה', כי המילה "קדושה" כוללת שלושה עניינים אלו: א. ענייני הפרישה כ"איסורי ביאה" ו"מאכלות אסורות" שבתחילת הספר. ב. קדש עצמן במותר לך, הוא על-ידי (הלכות) שחיטה. ג. הלכות שחיטה שייכות גם לדברים הקדושים בעצם כקדשי מזבח.

(על"פ לקו"ש חלק ל"ז עמוד 52)

~ נקודות משיחות קודש ~

"...וערך אותם נר ליישר המעקשים ואור להורות נתיבות היושר, וכן הוא אומר נר לרגלי דברך ואור לנתיבתך".

וצריך להבין, איך יתכן שישנה מציאות של מעקשים שצריך ליישר, והלא הקב"ה ברא את עולמו בתכלית השלימות. והביאור הוא, שזוהי בדיוק השלימות של העולם שנברא כדי לתקן, ועל-ידי שאדם מתייגע בעבודתו "ליישר המעקשים" ומקבל הכל לא בצורת מתנה ו"נהמא דכיסופא" אלא על-ידי עבודה ויגיעה ו"לפום צערא אגרא". הסדר הוא שבתחילת העבודה הוא "נר" ואח"כ הולך מחיל אל חיל ומוסיף באור. בנוסף, החידוש שהוא גם "נר לרגלי", היינו לבחינה היותר תחתונה שבאדם שאתה הוא הולך בארץ, לרמז על העסק בענייני עולם-הזה שגם שם ישנו ה"נר לרגלי", והחידוש היותר גדול הוא ב"אור לנתיבתך", היינו שלא רק בדרך ישרה וסלולה אלא גם ב"נתיב" שהוא שביל קטן וצדדי, ישנו "אור לנתיבתך", מפני ששליחותו של אדם היא לא רק בדברים חשובים וגדולים אלא גם בפרטים הקטנים והצדדיים שגם אותם צריך לעשות דירה לו יתברך בתחתונים.

(על"פ יין מלכות ספר קדושה סימן ט"ו)

(65) שם. (66) רבינו נתן באור כללי על כל המצות, שלא יהיו בזווית עליו אף אם אין בהם קדושה וכן אמרו בגמרא שם כב. "אבוהן דכולהו דם", פירוש, כל המצוות למדים מכיסוי הדם, שנאמר: ושפך וכסהו ודרשו שם: כמה ששפך - ביד או בכלי - יכסה, אבל לא ברגל (67) על פי המדרשבראשית רבה, לא נתנו המצוות לישראל אלא לצרף בהן את הבריות. ראה מורה נבוכים חלק ג פרק כו. (68) בכ"י תימן: אותם. (69) מסיים רבינו את הספר כדרכו, בדברי הגיון ומוסר, ובמעלות התורה והמצוה.

נגמר ספר חמישי, והוא ספר קדשה. ומגין פרקיו שלשה וחמשים: הלכות אסורי ביאה - שנים ועשרים פרקים. הלכות מאכלות אסורות - שבעה עשר פרקים. הלכות שחיטה - ארבעה עשר פרקים.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ד' מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבועה. (19) כגון שנשבע שלא אכל, והוא יודע שאכל, ושבועה זו אסורה, אבל לא ידע שחייבים עליה קרבן. (20) הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה ואם היה עני מביא עוף, ובדלי דלות מביא עשירית האיפה סולת. "ומפני זה נקרא עולה ויורד כי לא יעמוד (הקרבן) במין אחד אלא הכול לפי השגת יד החוטא מחוייב הקרבן". וכתב החינוך מצוה ל: "כי הנשבע בשם הגדול לאמת דבר שהיה, והוא יודע ששקר בפיו, הנה הוא מקיל ביראת אלוקים, כאומר בליבו שאין אמת - תאלמנה שפתיו ... כי פירוש נשבע הוא, שגומר האדם בליבו ואומר בפיו לקיים אותו דבר שנשבע עליו ולא ישנהו לעולם כמו שהשם ברוך הוא קיים לא ישתנה, וזה לשון שבועה יבוא לעולם בלשון נפעל, כלומר שנפעל (גופו) בדבריו להיותו קיים כמו שאמר בקיומו ברוך הוא".

- ד. שבועת שוא נחלקת לארבע מחלקות²¹: האחת - שנשבע על דבר הידוע שאין פן²². פיצד? פגון
- שנשבע על האיש שהוא אשה, ועל האשה שהוא איש, ועל צמוד של שיש שהוא של זהב. וכן כל פיוצא בזה.

(21) ובכתב יד התימנים: מחלקות. (22) "והוא שניכר שלושה בני אדם". שכל דבר שיודעים בו שלושה אנשים הרי זה מפורסם וידוע.

- ה. השננה - שנשבע על דבר ידוע שאין בו ספק לאדם שהוא פן. פגון שנשבע על השמים שהוא שמים, ועל האבן זו שהיא אבן, ועל השנים שהם שנים. וכן כל פיוצא בזה²³. שזה הדבר אין בו ספק לאדם שלם²⁴ כדי לצדק הדבר בשבועה.

(23) ושם אמרו ראה מטר יורד ונשבע שהפירות יהיו בזול, לוקה משום שבועת שווא, עשרים וארבע ערים היו בדרום וכולן חרבו על שבועת שווא שהיא אמת. (24) בדעתו ובשכלו, ואפילו כשמדבר עם אדם בלתי שלם, אסור לו להישבע על דבר הידוע, כי מה לו להישבע על כך, והכתוב אומר "אל תען כסיל כאיוולתו".

- ו. שלישית - שנשבע לבטל את המצוה. פיצד? פגון שנשבע שלא יתעטף בציצית²⁵, שלא ילבש תפליין²⁶, ושלא ישב בספה בחג הסוכות²⁷, ולא יאכל מצה בלילי הפסח²⁸, או שיתענה בשבתות ובמים טובים²⁹. וכן כל פיוצא בזה.

(25) שילבש טלית המחוייבת בציצית ולא יטיל בה ציצית, אבל אם נשבע סתם שלא יתעטף בציצית אין זו ביטול מצוה, שהרי יכול ללבוש בגד שאינו מחוייב בציצית. ואין אדם מחוייב (מצד הדין) לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית. (26) ואפילו טוען לא נשבעתי אלא מפני שהתפילין צריכים גוף נקי אין שומעים לו ולוקה, כי אי אפשר שלא תהיה לו שעת הכושר ונמצא נשבע לבטל המצוה באותה שעה. (27) ואפילו אמר סוכה סתם אין כוונתו לסוכת צל שאינה של מצוה אלא כוונתו לסוכת

- או שלא דבר פלוני עם פלוני¹¹. פיצד להבא?
- שאכל או שלא אכל, או שאזרק או שלא אזרק אבן לים¹². הרי אלו שמים לשעבר¹³ ושמים להבא.

(8) הקדים רבינו לפרש שבועה לשעבר, אף על פי שאינה כתובה מפורש בתורה, בעוד "שבועה להבא" מפורשת בתורה: "להרע או להיטיב"? כי כל דבר הנלמד ממדרש חכמים חביב עליו לפרשו תחילה. ועוד, בדין הוא להקדים "שבועה לשעבר" שכן משעה שיצאה מפיו יצאה לשקר, שיודע בנפשו שנשבע שקר, ואילו "שבועה להבא" אינו חייב עליה עד שיחליף את דברו ויעשה מה שנשבע לא לעשות נמצא שרק לאחר זמן כשהחליף עשה את שבועתו שקר, ובשעת שבועתו לא יצאה מפיו לשקר ובכל זאת חייב, ועל כורחך "שבועה להבא" יש בה יותר חידוש, וסידר רבינו את דבריו בדרך "לא זו אף זו". (9) אף על פי שאין בה לא הרעה ולא הטבה. (10) אף על פי שהדיבור אין בו ממש, וגם אין זה דבר של עצמו אלא של אחרים. (11) אף על פי ששבועה זו אינה בלהבא, שהרי אין זה ברשותו, שפלוני ידבר או לא ידבר, חייב עליה ב"לשעבר". (12) אבל שידבר פלוני עם פלוני אינו חייב עליה משום שבועת בטוי שאין זה באפשרותו לעשות, ולוקה מכת מרדות שגרם לשבועת שווא. (13) אכלתי ולא אכלתי. והוא הדין לכל דבר שהוא בכלל: "הן ולאן" ואפילו אין בו משום "הרעה והטבה" כגון זרקתי צרור לים או לא זרקתי - מריבוי הכתוב: "לכל אשר יבטא האדם".

- ג. נשבע אחת מארבע מחלקות אלו והחליף, פגון שנשבע שלא יאכל¹⁴ ואכל, או שיאכל ולא אכל, או שאכלתי והוא לא אכל, שלא אכלתי ואכל - הרי זו שבועת שקר. ועל זה וכו' פיוצא בו¹⁵ נאמר: לא תשבעו בשמי לשקר¹⁶. ואם נשבע לשקר במזיד¹⁷ - לוקה¹⁸. בשוגג¹⁹ - מביא קרבן עולה ויורד²⁰; שנאמר: ונעלם מקומו והוא ידע ואשם וגומר.

(14) היום, או שלא יאכל כיכר זו. (15) כגון זרקתי או לא זרקתי או שדיבר פלוני עם פלוני הנזכרים לעיל, וכן שבועת הפיקדון המפורשת לקמן. וגם שבועת העדות. (16) שמשמעו בשעת שבועה לא תהא שקר - זוהי שבועה לשעבר וגם משמעו: לא תישבעו בשמי כדי לשקר לאחר זמן - זוהי שבועה להבא. והמתרה בו צריך להתרות בו לאו זה. והוא הדין שעובר גם על "לא יחל דברו", כשנשבע להבא ומחליף. אלא שאין דרכו של רבינו למנות לאווין הרבה על מצוה אחת, כפי, שהגדיר במניין המצוות שורש ט "כי לא בריבוי האווין ירבו המצוות" ולכן לא הזכיר לאו "לא יחל" שהוא משותף גם לעובר על נדרו. (17) והתרו בו משום לאו זה. (18) מלקות ארבעים חסר אחת. וכל זה מדובר רק בשלושה חלקים משבועת בטוי, כגון נשבע שלא יאכל ואכל שעבר על לאו שיש בו מעשה, וכן בנשבע שאכל ולא אכל, אף על פי שלא עשה מעשה, חייב, מפני "שמשעת שבועתו לשקר נשבע", אבל הנשבע שיאכל ולא אכל אף על פי שעבר על שבועת שקר, אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה וגם אין זו שבועת שקר משעת

שאינן בו מעשה. ועוד, כי לא זו "ניתן לתשלומין" (שישלם קרן) ואין לוקין עליו. אבל ענשו הוא, שמשעת כפירת הפיקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין (ואינו נפטר כשומר חנם או שכר) וגם נפסל לעדות. (37) וסמוך לו נכתב: "ולא תישבעו בשמי לשקר". (38) אף על פי שהיא כוללת: מלווה וגזל עושק ואבידה, נקראת כך, לפי שכפירת הפיקדון מצוייה ומקיפה יותר וגם הכתוב פתח בה תחילה.

ט. ומה הוא חייב על שבועת הפקדון ששקר בה? 18
משלם את הקרן³⁹ שפפר בו עם תוספת חמש, 19
ומקריב אשם ודאי⁴⁰, בין שהיה מזיד בין שהיה 20
שוגג. שנאמר: וכןש בעמיתו בפקדון או בתשומת 21
יד⁴¹ או בגזל וגומר, והיה פי יחטא ואשם; ולא 22
נאמר בו ונעלם ממנו⁴² - לחיב מזיד⁴³ כשוגג. 23

(39) למפקיד. (40) שבא על חטא וודאי, בניגוד ל"אשם תלוי" שבא על ספק עבירה, כגון שהיו לפניו שתי חתיכות אחת חלב ואחת שומן ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה אכל (שאבדה השנייה), כגון זה מביא על ספקו "אשם תלוי", כי כפרתו של חוטא זה תלויה ועומדת עד שיודיע לו שחטא, ואז יביא קרבן חטאת. וקרבן איל זה הבא על חטא שבועת הפיקדון נקרא במשנה "אשם גזילות". ומתוך דברינו למדנו שיש לנקד אשם וודאי, קרבן אשם של איש שחטא וודאי, בניגוד לקרבן אשם של איש תלוי המסופק אם חטא. (41) ששם בידו ממון להתעסק (שותפות) או במלווה. ובאן עזרא מפרש: "שותפות ששם ידו עמו". (42) בניגוד לשבועת בטוי שנאמר בה: "ונעלם ממנו" ומטעם זה אינו מביא קרבן אלא על שגגתה. (43) וכתב החינוך מצוה קכט מרששי המצוה: לבל יחשוב אדם הואיל ואיסור גזילת ממון נאמר עליו והשיב את הגזילה, יילך ויגזול מחבירו מה שירצה וידמה בלבבו לכשיהיה לו וישיב גזילתו ויכופר לו כאלו לא חטא מעולם, ויהיה זה פתח לעוברי עבירה! לכן הודיעה התורה שאף עם ההשבה בתוספת חומש צריך קרבן לכפרה, וכו' ... אמנם אם השיב את גזילתו ולא הביא את קרבנו לא נתכפר חטאו, אולם אין ענשו חזק כמו שהיה לפני השבתה.

י. והוא שזייד בפקדון או במוון שנתחייב בו וידע 24
בו בפשעת שבועה. אבל אם שגג ושכח שיש לו 25
אצלו ממוון וכפר ונשבע, ואחר כך ידע - הרי זה 26
אנוס ופטור מכלום⁴⁴. וכן אם לא ידע שאסור 27
לשבע לשקר על כפירת ממוון - הרי זה אנוס 28
ופטור⁴⁵. 29

(44) מן החומש והקרבן. (45) מן הקרבן והחומש, אבל בכל זאת עבר על "לא תכחשו" האמור למעלה, שזוהי אזהרה לכפירת ממון. בניגוד ל"שגג ושכח" שפטור גם מלאו זה, והוא שצייין רבינו ב"שגג ושכח" - שפטור מכלום.

יא. אם כן, היאך היא שגגת שבועת הפקדון⁴⁶? 30
כגון שנעלם ממנו אם חייבין עליה קרבן אם לאו, 31
ידע שהיא אסורה ושיש לו אצלו ממוון - זו היא 32
שגגתה⁴⁷. וידונה - שידע שחייבין עליה קרבן. 33

מצוה, כי בנדרים ובשבועות הלך אחר לשון בני אדם. ולפיכך הרי זה נשבע לבטל מצוה. (28) שמצוה לאכול כזית מצה בליל חמישה עשר בניסן. וכאן ידובר בחוץ לארץ שעושים בו שני ימים טובים מן הספק, ולפיכך, אם נשבע לא לאכול מצה בלילי הפסח, לוקה על כל פנים, שהרי ערב אחד מהם חייב בו באכילת מצה מן התורה, אבל אם יאמר בחוץ לארץ ב"ליל הפסח" לא ילקה, שהרי יכול לומר לא נשבעתי אלא על לילה אחד והרי הוא ספק חמשה עשר ואין לוקין על הספק. (29) ואסור להתענות בהם.

ז. רביעית - שנשבע על דבר שאין פה בו לעשות. 1
פיצד? כגון שנשבע שלא יישן שלשה ימים לילה 2
ויום רצופים³⁰, או שלא יטעם כלום שבועה ימים 3
רצופים וכן כל פיצא בזה³¹. כל הנשבע שבועת 4
שוא מארבע שבועות אלו - עובר בלא תעשה, 5
שנאמר: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא³². ואם 6
היה מזיד לוקה³³; ואם היה שוגג - פטור מכלום³⁴. 7

(30) שדבר זה הוא בלתי אפשרי, ומשנשבע יצאה שבועתו לשקר. (31) כגון שנשבע שראה גמל פורח באוויר, שזה דבר שאי אפשר. (32) וכתב ר' אברהם אבן עזרא בפירושו: "והנה טעם לזכור השם (בשבועתו) כי כאשר הוא השם אמת כן יהיה דברו אמת והנה אם לא יקיים דברו כאילו מכחיש את השם ... ורבים חושבים כי הנושא השם לשווא לא עשה עבירה גדולה ואני אראה להם כי היא קשה מכל הלאווין הבאים אחריו, הרוצח והנואף, שהן עבירות קשות - לא יוכל כל עת לרצוח ולנאוף כי יפחד, ואשר הרגיל עצמו להישבע לשווא יישבע ביום אחד שבועות אין מספר ... ואם תוכיחנו למה נשבעת עתה, אז יישבע שלא נשבע מרוב רגילותו בה, כי לפני כל דיבור שידברו יקדימו השבועה ... ואילו לא היה בישראל רק זאת העבירה לבדה תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו". (33) אף על פי שזהו לאו שאין בו מעשה לוקים עליו, שנאמר "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אין מנקין (מוחלין) אותו אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו, ומותר במה שנשבע, כי השבועה לא חלה עליו כלל. (34) אף מן הקרבן, שאין קרבן בשבועת שווא בין בשוגג בין במזיד.

ח. שבועת הפקדון פיצד? כל מי שיש ממון חברו 8
בידו, בין פקדון בין מלוה, או שגזלו או עשקו³⁵, 9
או מצא לו אבדה ולא החזירה וכיצא בזה, ותבע 10
ממנו ממוון שיש לו בידו וכפר בו - הרי זה עובר 11
בלא תעשה, שנאמר: לא תכחשו - זו אזהרה 12
לכפירת ממוון. ואין לוקין על לאו זה³⁶. ואם נשבע 13
לו על שקר על ממוון שפפר בו - הרי זה עובר בלאו 14
אחר, ועל זה נאמר: לא תשקרו איש בעמיתו³⁷ - 15
זו אזהרה לנשבע על כפירת ממוון. ושבועה זו היא 16
הנקראת שבועת הפקדון³⁸. 17

(35) שכובש שכר פעולתו, כלשון הכתוב "לא תעשוק שכיר עני ואביון". (36) שאין בכפירה מעשה ואין לוקים על לאו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ד' מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחר המברך, ה"ז כמברך" לפי ש"אמן הוה כמוציא דבר מפיו", ואין כוונת הרמב"ם לעניין שכר אלא שזוהי הלכה שאף שיכול לצאת על-ידי שמיעה לחוד, הרי על-ידי עניית אמן נעשה כמברך ממש. וכן בעניינינו גבי שבועה, העונה אמן אחר שבועת המשביע הרי זה כנשבע בעצמו.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ה עמוד 218)

(2) האמורים למעלה פ"א, ה"א. (3) שאומר שבועה בה' שלא אוכל, וכן כולן. (4) כגון שהשביעו חברו ואמר: משביעני עליך אם אכלת. (5) שם, שנאמר בשבועת אשה סוטה "והשביע הכהן את האשה... ואמר הכהן לאשה... ואמרה האשה אמן ואמן" מכאן, שהעונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו, שהרי אשה זו לא אמרה כלום אחר השבעת הכהן אלא "אמן" בלבד. וכן אמרו "אמן" - בו שבועה: בו קבלת דברים", ואפילו השביעו גוי חייב, שכן מצינו במשה רבינו שהשביעו יתרו חותנו לא לשוב מצרימה שנאמר "ויואל משה לשבת את האיש" - אין אלה אלא שבועה, ככתוב "ויבא אותו באלה". וגם בצדקיהו המלך מצינו שהשביעו המלך נבוכדנאצר ככתוב "וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו באלוקים", הרי שאפילו השביעו גוי חייב, וקטן - אינו גרוע מגוי. (6) ואפילו בשבועת שוא, שאמר חברו: משביעך אני בה', שזה האיש הוא אשה וענה אמן חייב המושבע מלקות, אף שלא הוציא שם שמים מפיו, לפי שקיים הדבר, אלא שגם המשביע עובר על: "ולפני עור...". (7) השוה הל' נדרים פ"ב, ה"א. (8) בשבועת ביטוי ושבועת שוא. (9) בכללן, חוץ משבועת שוא שאין בה קרבן, כמבואר למעלה פ"א, ה"ז. ובשבועת הפקדון יתחייב גם תוספת חומש, כמבואר שם, ה"ט.

ב. אחד הנשבע¹⁰ או שהשביעו¹¹ אחר בשם המיוחד¹² או באחד מן הפנויות¹³, כגון שנשבע בקמי ששמו חנון, ובקמי ששמו רחום¹⁴, ובקמי ששמו ארר, אפים¹⁵, וכיוצא בהן¹⁶ בכל לשון¹⁷ - הרי זו שבועה גמורה¹⁸. וכן אלה¹⁹ וארור - הרי הן שבועה²⁰. והוא שישקרי שם מן השמות או פנוי מן הפנויות. כיצד? כגון שאמר: באלה או ארור לה', או למי ששמו חנון, או למי ששמו רחום, מי שיאכל דבר פלוני - ואכלו, הרי זה נשבע לשקר²¹. וכן בשאר מיני שבועות²².

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד הנשבע או שהשביעו אחר בשם המיוחד".

בביאור מעלת שם הוי' לגבי שאר השמות, כותב הרמב"ם ב'מורה נבוכים' שכל שמותיו יתעלה המצויים בספרים כולם נגזרים מן הפעולות...זולת שם אחד שהוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א, שהוא שם מיוחד לו יתברך, ולפיכך נקרא שם המפורש, עניינו שהוא מורה על עצמותו יתעלה.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ד עמוד 38)

(10) מפי עצמו. (11) יו"ד ה"א וא"ו ה"א, או: אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, בשדי, ובצבאות, כמבואר בפיה"מ לרבינו

(46) שחייב עליה קרבן ותוספת חומש, והלא בכל אלה אנוס הוא? (47) שגגת קרבן וזדון פיקדון.

יב. שבועת העדות כיצד? העדים שידעו עדות ממוז⁴⁸, ותבעם בעל העדות להעיד לו⁴⁹, וכפרו בעדותן ולא העידו, ונשבעו שאינן יודעין לו עדות - זו היא נקראת שבועת העדות. וחייבין על שבועה זו קרבן עולה ויורד, בין שהיו מזידין בה בין שהיו שוגגים. שנאמר: נפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד, ולא נאמר בה ונעלם⁵⁰ - לחייב על הזדון פשגגה.

(48) פרט לעדות קרקע או קנס. (49) לטובתו ולחייב את הנתבע. (50) כשם שנאמר בכל מביאי קרבן עולה ויורד שנכתבו עמה באותה פרשה. והרדב"ז חוקר: מי שכבש עדותו במזיד וגרם אולי לאיבוד נפש, ונשבע לשקר איך יתכפר בקרבן הבא בדלי דלות והוא עשירית האיפה סולת? ואפילו אם הוא מתוודה מה יועיל לו וידויו אחרי שהוא "עשוק בדם נפש". אף הוא מסיים: אם ידעת טעם, אם "הרגו אינם נהרגים" תבין גם זה.

יג. כיצד שגגת שבועת העדות? כגון שנעלם ממנו שחייבין עליה קרבן, וידע ששבועה זו אסורה ושהיא שקר. וזדונה - שידע שחייבין עליה קרבן. אבל אם לא ידע שהיא אסורה או ששקרו העדות ונשבעו⁵¹, ואחר כך נודע להם שהן יודעין לו עדות ונשבעו על שקר - הרי אלו אנוסים⁵², ופטורין אף מן הקרבן⁵³.

(51) בחשבם שנשבעו באמת. (52) שליכם אנוסם. (53) לא זו בלבד שאינם נושאים כל עוון, ואינם בכלל: אם לא יגיד ונשא עווננו. אלא אף מן הקרבן שהשוגג חייב בו, הרי אלו פטורים כי אנוסים הם והאנוס פטור מן הקרבן.

פרק טניו

(1) אופני השבועה מפי עצמו ומפי אחרים, כינויי שבועה, התפסה כשבועה, חזרה תוך כדי דיבור.

א. אחד הנשבע אחד מארבעה מיני שבועות אלו² מפי עצמו³, ואחד המשבע מפי אחרים⁴ וענה אמן, אפילו השביעו עובד כוכבים ומזלות או קטן וענה אמן - חיב. שכל העונה אמן אחר שבועה - כמוציא שבועה מפיו⁵. ואחד העונה אמן או האומר דבר שענינו כענין אמן⁶, כגון שאמר: הן, או מחיב אני בשבועה זו, קבלתי עלי שבועה זו, וכל כיוצא בה⁷ בכל לשון⁸ - הרי זה כנשבע לכל דבר, בין לחיבו מלקות⁹ בין לחיבו קרבן¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ואחד הנשבע מפי אחרים וענה אמן, אפילו השביעו גוי או קטן וענה אמן, חיב".

כתב הצפע"נ על הרמב"ם בהלכות ברכות: "כל העונה אמן

התורה, וכך היתה הלכה מקובלת בידם. (29) ראה למעלה בפרק א, על איזו שבועה הוא חייב מלקות, ועל איזו מהן הוא חייב קרבן בלבד. (30) שאסור למחכם בגלל קדושתם. והם: אֶל, אֵחִיהָ אֲשֶׁר אֵחִיהָ, אֶל־ף דִּלְתָּ, ויו"ד ה"י, שדי, צבאות, כמבואר בשבועות לה. ובהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. (31) משנה בשבועות לה. לענין שבועת העדות. וסובר רבינו שאין לחלק בין שבועה זו לשאר מיני שבועות. ולדעת הראב"ד אין צורך בהזכרת שם או כינוי אלא בשבועת שוא שהוזכר בה שם ה', וכן בשבועת העדות שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" ולמדים גזירה-שוה "אלה - אלה" מסוטה, שנאמר בה "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה", מה שבועת סוטה צריכה הזכרת שם, אף שבועת העדות כן, ושבועת הפקדון למדה משבועת עדות בגזירה-שוה "תחטא - תחטא", שגם בשבועת הפקדון נאמר בה "נפש כי תחטא", אבל שבועת ביטוי לא הוזכר בה לגמרי שם ה', ולפיכך יתחייב קרבן וגם יעבור עליה משום: לא יחל דברו, אפילו לא הזכיר בה שם ה'. אמנם לענין מלקות לשעבר (ראה למעלה פ"א, ה"ג) לא יתחייב אפילו בשבועת ביטוי עד שיזכיר השם, שהרי אזהרתה "ולא תשבועו בשמי לשקר", ובפסוק זה הודגשה הזכרת השם. אולם כדברי רבינו מוכח מסוגיית התלמוד, שאמרו שם: כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו", וזה נאמר גם לענין שבועת ביטוי כפירוש רש"י שם. ודין זה נלמד משבועת סוטה, שנאמר בה: ואמרה אמן, ובהשבעת סוטה הזכיר הכתוב שם ה'. ובוודאי גם קבלת שבועת ביטוי צריכה שם, שלא יהא הלמד חמור מן המלמד, וכשם שקבלת שבועת ביטוי צריכה שם, אף עיקר השבועה צריך שם, שאמירת אמן כמוציא שבועה מפיו היא. (32) שמותר למחכם. (33) לעיל ה"ב.

שבועות לה. שהם מיוחדים בזה שלא ניתנו להמחק. (12) תארי כבוד שמשבחים בהם את הקדוש-ברוך-הוא. (13) שאנו קוראים לו כך בגלל פעולותיו שהוא רחום וחנון. (14) ככתוב. אך אפים - מאריך אפו לרשעים, ואינו ממנהר להפרע מהם שמא יעשו תשובה. (15) כגון: הגיבור והנורא, הנאמן. קנא וחזק. (16) לרבות השמות שמכנות בהן האומות להקב"ה, כמו שאמרו בירושלמי: "ראה גשמים יורדים ואמר: "קירי פירי ברכסון" (קירי בלשון יון - אדוני, ברכסון - בזול, כלומר, נשבע באדון, שפירות יהיו בזול) לוקה משום שבועת שווא". וראה בהל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג: "שהשמות שקוראים בהם הגויים להקב"ה הרי הם ככל הכינויים". (17) שבועות לה. ומפורש ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פרק ג: "ולא תשבועו בשמי לשקר, מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: לא תשא את שם ה' אלוֹקֶיךָ לשוא, יכול אין לי חייבים אלא על שם המיוחד בלבד, מניין לרבות את כל הכינויים, ת"ל בשמי, כל שם שיש לי". וראה לקמן פ"ב, ה"ג. (18) שבועה בקללה, ככתוב "תהי נא אלה בינותינו... אם תעשה עמנו רעה", וכן: "אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלתו". וכך כותב רבינו לקמן פרק יא, הלכה ח': בשבועה או באלה... כיצד כגון שאמר: הריני נשבע בה', וכן אם אמר הרי הוא ארור לה' או ארור למי ששמו חנון", הרי שלשון אלה, משמעה, שבועה שיש עמה קללה. (19) שבועות לו. אלה - שנאמר "ויבא אותו באלה", ונאמר "וגם במלך נבוכדנאצר מרד, אשר השביעו באלקים": ארור - שנאמר: "ויאל שאול את העם לאמר, ארור האיש אשר יאכל לחם"... ושם בפסוק כז נאמר: "ויונתן לא שמע בהשביע אביו את העם". (20) וחייב משום שבועת ביטוי, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (21) שוא, פקדון ועדות המפורשות למעלה בפרק א'.

- 10 ה. וְלֹא הַשְׁבֹּעָה בְּלִבְדָּ, אֶלָּא כָּל כְּנוּיָהּ³⁴ שְׁבֻעָה -
- 11 כְּשֻׁבֹעָה³⁵. כְּגֹן שֶׁהִיוּ אֲנָשִׁי אוֹתוֹ מְקוֹם עֲלָגִים³⁶
- 12 וְהָיוּ קוֹרְאִים לְשֻׁבֹעָה 'שְׁבוּתָה' או 'שְׁקוּקָה'³⁷; או
- 13 שֶׁהִיוּ אֲרַמִּיִּים³⁸, שֶׁלִּשׁוֹן שְׁבֻעָה בְּלִשׁוֹנָם
- 14 'מוֹמְתָא'³⁹, וְהַעֲלָגִים מְכַנִּין אוֹתָהּ וְאוֹמְרִים
- 15 'מוֹתָא'⁴⁰; כִּינִין שֶׁאֵמַר לִשׁוֹן⁴¹ שֶׁמִּשְׁמָעוֹ וְעֵינָיו
- 16 שְׁבֻעָה - הֲרִי זֶה חֵיב כְּמִי שֶׁהוֹצִיא לִשׁוֹן שְׁבֻעָה.

(34) שמות לואי. (35) משנה בנדרים ב. (36) ע"פ לשון הכתוב בישעיה לב, ד, שאינם מדברים צחות, אלא לשון מעורבת ומבולבלת משפות שונות, ראה לשון רבינו בהל' תפלה פ"א, ה"ד. (37) נדרים י. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: עיקר הפסדת איזו לשון - הוא כשמתערב בו משאר לשונות וההשתתפות בו, ואלו הכינויים היו מצויים אצל העלגים מן האומות להשתבשם הלשון המורגל להוצאת האותיות ממוצאם, כמו הכושים והצרפתים וזולתם. (38) דוברי ארמית. (39) "שבועת ה' תהיה בין שניהם" (שמות כב, י) מתרגם אונקלוס: מומתא דה'. (40) משנה בנדרים י. "במוהי". ורבינו גורס שם: במוהא (ראה תוספות יו"ט שם). (41) השוה הל' נדרים פ"א, ה"ז: "כל כיוצא בזה, הולכים אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן". ואם היו אנשי המקום מקצתם עלגים ומקצתם בלתי

- 1 ג. וְכֵן הָאוֹמֵר: שְׁבֻעָה בִּה' אוֹ כְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חֲנוּן
- 2 שְׁלֹא אֲכַל, וְאֶכֶל²³; שִׁזּוֹ אֵשָׁה, וְהוּא אִישׁ²⁴; שְׁאִין
- 3 לָךְ בְּיָדִי כְּלוּם, וְיֵשׁ לוֹ²⁵; שְׁאִינִי יוֹדֵעַ לָךְ עֲדוּת.
- 4 וְהוּא יוֹדֵעַ²⁶ - הֲרִי זֶה חֵיב²⁷.

(22) כלומר, לא רק כשאומר באלה או ארור צריך הוא להזכיר השם או כינויו, אלא אפילו כשאומר בפירוש: שבועה, צריך הוא להזכיר עמה את שם ה' או כינויו, ובלי הזכרת השם אינו חייב, כמבואר בסמוך ה"ד. (23) זוהי שבועת ביטוי. (24) זוהי שבועת שוא. (25) זוהי שבועת הפקדון. (26) זוהי שבועת העדות. (27) כדין המבואר לעיל פרק א.

- 5 ד. אֵמַר אֵלֶּה אוֹ אֲרוּר אוֹ שְׁבֻעָה וְלֹא הַזְכִּיר שֵׁם
- 6 וְלֹא כְּנוֹי - הֲרִי זֶה אָסוּר בְּדָבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו²⁸. אֲכַל
- 7 אֵינוֹ לוֹקֶה וְלֹא מְבִיא קֶרֶבָן²⁹ אִם עֶכֶר עַל שְׁבֻעָתוֹ,
- 8 עַד שֶׁיְהִיָּה בִּה' שֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הַמְּיֻחָדִים³⁰ או כְּנוּיָהּ³¹
- 9 מִן הַכְּנוּיִין³², כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו³³.

(28) שהרי מצינו בשאול המלך שהשביע את העם ואמר: "ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב" ולא הזכיר בה לא שם ולא כינוי, והעם נהג איסור בשבועתו (ר"ן לשבועות לה). ולדעת המבי"ט ב"קריית ספר" איסור זה הוא מן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ד' מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עלגים, אותם שאינם עלגים אין לשון זו שבועה להם, עד
שיהיה לשון כלל העם ואפילו לבלתי עלגים (רדב"ז).
ו. וכן האומר 'לאו לאו' 42 שתי פעמים דרך
שבועה 43, או 'הן הן', והזכיר שם או כנוי - הרי זה
כנשבע 44. וכן 'ימין' - שבועה, ו'שמאל' 45 -
שבועה. שנאמר: נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו 46. וכן
האומר: מבטא שלא אעשה כך וכן, והזכיר שם או
כנוי - הרי זו שבועה 47.

(53) וכבר אמרנו: המתפס בשבועה פטור. בניגוד לנדר,
שהמתפס בו חייב (הל' נדרים פ"ג, ה"ג-ד). ובכל זאת
הבדל יש בין מתפס באדם הנשבע למתפס בדבר הנאסר
בשבועה, שבראשון רובין איסור על האדם הנשבע לא
לעשות דבר פלוני, נמצא המתפס בו מתפס באיזה איסור.
ואילו המתפס בדבר שנשבע עליו, אין שום איסור חל על
הדבר המושבע, וממילא אי-אפשר להתפס בו, ולא בא
רבינו אלא להשמיענו, שאפילו המתפס בדבר הנאסר
בשבועה, אסור לאכול הפת המותפתת כמבואר בסוף דבריו
(רדב"ז). והטעם, שהמתפס בשבועה פטור ובנדר חייב,
משום שהמתפס זה בזה אינו מוצדק, אלא בדבר שתואר
חל עליו, כגון קדושה או איסור (וזהו בנדר שהאיסור חל
על החפץ הנדור), אבל הנשבע לא לאכול דבר פלוני אין
שם תואר חל עליו כדי שיוכל חברו להתפס בו ולומר: אני
כמוך (ר"ן לשבועות פ"ג דף כ). (54) שהרי לא אמרו
(שבועות כ). "המתפס בשבועה - מותר", משמע שאיסור
יש בדבר (כס"מ), ולדעת הרי"ף שכתב שם: "אבל מתפס
בשבועה ליכא" משמע שאפילו איסור אין בזה (ר"ן שם).

י. מי שנתפס לשבועה, וגמר בלבו שלא יאכל היום
או שלא ישתה וישדבר זה אסור עליו בשבועה, ולא
הוציא בשפתי - הרי זה מתר; שנאמר: לבטא
בשפתים - אין הנשבע חיב עד שיוציא ענין שבועה
בשפתי 55.

(55) שבועות כו: "גמר בלבו צריך שיוציאו בשפתיו".

יא. וכן אם גמר בלבו להשבע, וטעה והוציא
בשפתי דבר שלא היה בלבו - הרי זה מתר 56. כיצד?
המתפס להשבע שלא יאכל אצל ראובן, וכשבא
להוציא שבועה נשבע שלא יאכל אצל שמעון - הרי
זה מתר לאכל עם ראובן, שהרי לא הוציא
בשפתי; ועם שמעון, שהרי לא היה שמעון בלבו.

(56) שאין פיו ולבו שוים (שם). והשוה לקמן הל' נדרים
פ"ב, ה"ב.

יב. וכן 57 שאר מיני שבועות 58 אינו חיב עד שיהיה
פיו ולבו שוין. לפיכך, אם נשבע אחד בפנינו שלא
יאכל היום, ואכל, והתירו בו, ואמר: אני לא היה
בלבי אלא שלא אצא היום, וטעה לשוני והוציא
אכילה שלא היה בלבי - הרי זה אינו לוקה 59, עד
שיוודה בפני עדים קדם שיאכל שעל אכילה נשבע;
או שקבל עליו התראה 60 ולא טען שטעה בעת
התראה. אף על פי שטען אחר כך - אין שומעין
לו. וכן אם התירו בו, ואמר: מעולם לא נשבעתי או
לא נדרתי על דבר זה 61, ואחר שהעידו עליו שנשבע

(42) לא אעשה דבר פלוני. (43) שנתכוין לשם שבועה.
וכגון, שאמרם שתי פעמים סמוכים זה לזה בלא הפסק
(רדב"ז). (44) הואיל והחזיק דבריו (שבועות לו.), שנאמר
(ישעיה נד, ט) "אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ"
ולא מצינו שנשבע הקב"ה על זה, אלא שאמר (בראשית ט,
יא): "ולא יכרת כל בשר עוד מימי המבול ולא יהיה עוד
מבול לשחת הארץ" הרי שכפילות לאו דרך שבועה -
נחשבת לשבועה, והוא-הדין לכפילות הן, וראה ברא"ש שם
אות כז, שיש לו נוסח אחר בגמרא. וכל זה לענין מלקות
או קרבן. אבל לענין איסור לבטל דברו, אפילו לא אמר אלא
לאו אחד, כל שהזכיר עמו שם שמים או כינוי, הרי זה
מצווה שלא לבטל דברו (רדב"ז). (45) ימין ה', שלא אוכל
ככר זו, ושמאל ה' שלא אוכל ככר זו. (46) נזיר ג: מתוך
שכתוב: "ימינו", משמע ש"זרוע" האמורה לאחריו - היא
של שמאל (רש"י שם, וראה ברכות ו.) ואם אמר: ימין או
שמאל, ונתכוין לימין הקב"ה או לשמאלו, הרי זו שבועה
לענין איסור ביטול דברו, אף שלא הזכיר השם (רדב"ז וכן
ביו"ד רלז, סעיף ח). (47) שבועות כ. שנאמר (במדבר ל,
ז) "או מבטא שפתי אשכח אסרה על נפשה" - במה אסרה
עצמה? במבטא. ומובן שאם לא יזכיר שם, הרי זו שבועה
לענין איסור בלבד, כאמור למעלה ה"ד.

ז. אמר: אסר 48 לה' או למי ששמו חנון שאעשה
או שלא אעשה - הואיל והוציא בלשון שבועה 49,
הרי היא כשבועה.

(48) שאמר: איסור שלא אוכל ככר זו, כלשון הנשבעים,
בניגוד לאומר: איסור ככר זו עלי, שזוהי לשון נדר (שבועות
שם וברש"י) וכהגדרת רבינו בהל' נדרים פ"ג, ה"ז:
"הנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו, והנודד אוסר
הדבר הנדור עליו". (49) פרט להוציא בלשון נדר - הרי
זה כנדר, שדיניו מפורשים לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א
וה"ה.

ח. שמע חברו נשבע, ואמר: ואני כמותך - הואיל
ולא הוציא שבועה מפיו ולא השביעו חברו, הרי
זה פטור 50. וזהו מתפס 51 בשבועה שהוא פטור 52.

(50) ממלקות ומקרבן, אבל אסור הוא בדבר שנשבע עליו
חברו, וכמבואר בהלכה הבאה. (51) מאחזי, שמביא לידי
תפיסה ואחזיה מזה לזה. (52) שבועות כ. כדעת רבא.

ט. וכן אם נשבע: שלא אכל בשר זה, וחזר ואמר:
והרי הפת זו כבשר הזה - הרי הוא פטור על הפת;

אחרים, נמצא פיו ולבו שוים (רדב"ז). אבל אם לא הסכימה דעת כולם על ענין אחד, אעפ"י שיש הסכמה בין דעת הנשבע לדעת אחד מהם, אין זו שבועה, הואיל ותלה בדעת האחרים - צריך שיהו כולם מסכימים לדיעה אחת (שם). (74) שבועות כט.

טז. לפיכך⁷⁵, כשמשביעין הדינין את הנשבע⁷⁶, 18
אומרים לו: לא על דעתך אנו משביעים אותך, אלא 19
על דעתנו⁷⁷. 20

(75) הואיל והנשבע על דעתו יכול לומר: לא כך היה בלבי אלא כך וכך, וכשנשבע על דעת אחרים אינו יכול לטעון כך. (76) הכופר בטענת התובע, כמבואר לקמן פ"א, ה"דו. (77) שבועות שם: "וכן מצונו כשהשביע משה את ישראל, אמר להם, דעו, שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום (הקב"ה) ועל דעת" שנאמר (דברים כט, יג) "ולא אתכם לבדכם" - לא כשאתם סבורים כאשר בלבבכם (רש"י שם) וכן בנדרים כה. והשוה לקמן פ"א, ה"ח.

יז. מי שנשבע והיה פיו ולבו שוין בשבועה⁷⁸, 21
ואחר שנאסר⁷⁹ חזר בו מיד בתוך כדי דבור, והוא 22
כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי⁸⁰, ואמר: 23
אין זו שבועה, או נחמתי⁸¹, או חזרתי בי, וכיוצא 24
בדברים אלו שענינם שהתיר מה שאסר - הרי זה 25
מתר, ונעקרה השבועה; שזה דומה לטועה⁸². 26

(78) שלא הוציא בשפתיו אלא מה שגמר בלבו. (79) כגון שתלה שבועתו בתנאי, והאריך בתנאו יותר מכדי דבור מהשבועה, אין אנו חושבים הזמן אלא מגמר תנאו - הוא איסורו (רדב"ז). (80) נזיר כ: כא. וכן בבב"ק עג: (81) נמלכתי, הנני מתחרט. (82) והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו, שכבר הורה רבינו לעיל ה"א: הרי זה מותר. וכן אמרו (נדרים פז). "והלכתא, תוך כדי דיבור כדיבור דמי" ומפרש הר"ן: שדעתו של אדם בשעת דיבורו שיוכל לחזור בו כדי דיבורו, כי בשעה שדיבר או נשבע, לא נשבע מתוך גמר דעת והסכמה גמורה. ורבינו תם בבבא קמא עג: סובר שזוהי תקנת חכמים, לפי כשאדם מעיד עדות, או עוסק בסחורה, וחברו נותן לו שלום, או רבו, על כרחו יש לו להפסיק ולהשיב שלום, כמבואר בברכות ו: ולכן תקנו חכמים שלא יהא זה חשוב הפסק. וכן נראה מסוגיית התלמוד בבב"ק: שאמרו שם: לא השארת ריוח לתלמיד, וכפירוש התוספות שם. וראה בהל' אישות פ"ז, הכ"ב ובבאורנו שם.

יח. וכן אם אמרו לו אחרים⁸³: חזר בך, או מתר 27
לך, וכיוצא בדברים אלו, וקבל מהן בתוך כדי 28
דבור⁸⁴ ואמר: הן, או חזרתי בי, וכיוצא בזה - הרי 29
זה מתר⁸⁵. ואם אחר כדי דבור - אינו יכול לחזור 30
בו. 31

(83) תוך כדי דיבור לשבועתו. (84) להחזרתם. (85) הואיל והחזרתם התחילה בתוך כדי דיבור לשבועתו, אפילו נמשכה החזרתם יותר מכדי דיבור, כגון שאמרו:

או נדר⁶², אמר: בן היה, אבל לא היה פיו ולבי 1
שוין⁶³, או תנאי היה בלבי על הנדר⁶⁴ - אין שומעין 2
לו, ולוקה⁶⁵. 3

(57) בכת"י התימנים, וכן בדפוס וינאיציה שי"א אין זו התחלת ההלכה, ומשפט זה מחובר להלכה הקודמת, וההלכה הבאה מתחילה בתיבת: לפיכך. (58) שלא יאכל ולא יעבור על שבועתו. (59) תוספתא טהרות פ"ו, מ"ט: "נאמן ע"י עצמו, כיצד? אמרו לו נדרת, ואמר תנאי היה בלבי - שומעים לו". (60) שאמר: יודע אני, ועל-מנת כן אני עושה (ראה הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (61) ובכת"י התימנים: או לא נדרתי על דבר זה. והכוונה, לדבר זה שאתם מתרים בי, כי נדרתי על דבר אחר. (62) על מה שהתרו בו. (63) שבלבי חשבתי לדבר אחר. (64) והוצאתיו בשפתי בלחש, שאם יתקיים התנאי יחול הנדר, ואם לא יתקיים יהיה הנדר בטל. (65) תוספתא טהרות שם: "נדרת, ואמר לא נדרתי, ומשהגיע אמר תנאי היה בלבי - אין שומעים לו". וכן בתורת כהנים פרשת ויקרא (פרשת ה, פרק ז).

יג. פיוצא בו: אמרו לו: אשתך נדרה, ואמר: בלבי 4
היה להפר לה⁶⁶ והפרתי - שומעין לו. אמרו לו: 5
נדרה⁶⁷, והוא אומר: לא נדרה, וכיון שראה אותם 6
העידו עליו אמר: בלבי היה להפר⁶⁸ - אין שומעין 7
לו⁶⁹. 8

(66) שהוצאתי בשפתי בלחש: מופר לך. אבל אם הפר רק בלבו אינו מופר, כמבואר לקמן הל' נדרים פ"ג, ה"ז. (67) שנדרה, בניגוד להכחשתו. (68) והפרתי כנ"ל. (69) תוספתא טהרות שם.

יד. גמר בלבו שלא לאכל פת חטין, ונשבע שלא 9
יאכל פת סתם - אסור בפת חטים; שפת חטים פת 10
שמה⁷⁰. 11

(70) שבועות כו: ואין הפה מכחיש את דבריו שבלב (תוס' שם). אבל אם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם, הרי זה מותר בכל פת אפילו של שעורים, שאינה בכלל פת סתם. וכל זה בבני העיר, שסתם פת שלהם, היא פת חטים, אבל בבני הכפרים או במקומות שרגילים לאכול פת שעורים, פת סתם אצלם - היא בין של חטים בין של שעורים, ואם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם, הרי זה אסור בפת שעורים ומותר בפת חטים (רדב"ז). וראה לקמן פ"ג, ה"ד בבאורנו שם. והשוה הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

טו. מי שנשבע ואמר: שבועה שלא אכל היום, ועל 12
דעתכם⁷¹ אני נשבע - אין זה יכול לומר: בך וכן 13
היה בלבי; שלא נשבע זה על דעתו⁷², אלא על דעת 14
אחרים, וכיון שהיה פיו ולבם של אחרים שנשבע 15
על דעתם שוים - חיב, מפני שלבם של אלו במקום 16
לבו קם⁷³. וכן בשאר מיני שבועות⁷⁴. 17

(71) כפי הבנתכם ומחשבת לבכם. (72) שגמר בלבו. (73) ואין לנו צורך בהסכמתו. שהרי ריקן דעתו אצל דעת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ד' מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במכס, ונשבע - הרי זה פטור מכלום (נדרים כז: כח. במשנה) והשווה הל' נדרים פ"ד, ה"א.

- ב. באי זה מוכס אָמרו?¹⁵ במוכס העומד מאֲלֵיו, 11
שְׁלֹקָתָם מִמּוֹן שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת מֶלֶךְ הַמְּדִינָה¹⁶, או 12
שְׁלֹקָתָם בְּרִשּׁוֹת הַמֶּלֶךְ אֲבָל מוֹסִיף לַעֲצֹמוֹ עַל הַדָּבָר 13
הַקְּצוּב¹⁷, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת גְּזֵלָה¹⁸. 14

15 שְׁנֹשְׁבָעִים לוֹ וּפְטוּרִים. 16 נִמְצָא מוֹכֵס זֶה גֹּזֵל גָּמוּר.
17 מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ, וְנוֹטֵל כָּל מָה שְׂרוּצָה, אֵין זֶה מִכֵּס אֵלָא
גְּזִילָה (שם כח.). 18 פ"ה, ה"א. ורבינו אומר שם: "אבל
מכס שפסקו המלך ואמר שיקח שלישי או רביע או דבר
קצוב, והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך, ונודע
שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך -
אינו בחזקת גזול, לפי שדין המלך דין הוא . . . בין שהיה
המלך גוי בין שהיה מלך ישראל", ומקורו בבבא-קמא קיג,
א.

- ג. וצריך הנשבע באֲנֵס לְהִיּוֹת פּוֹנֵתוֹ בְּלִבּוֹ בַּעֲת 15
הַשְּׁבוּעָה לְדָבָר הַפּוֹטְרוֹ¹⁹. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַדְּבָרִים אֵלָיו 16
שֶׁבִּלְבָב - אֵינֶן דְּבָרִים²⁰, הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא 17
בְּשִׁפְתָיו מִפִּי הָאֲנֵס - הֲרִי זֶה סוּמָן עַל דְּבָרִים 18
שֶׁבִּלְבָבוֹ²¹. 19

19 כגון שנשבע לאנס שלא יאכל בשר סתם, ובלבו שלא
יאכל היום, כמבואר בסמוך ה"ד. 20 ראה קידושין מט,
ב. ובהל' מכירה פ"א, ה"ט. 21 נדרים כח, א. וכתוב
ב'הגהות מיימוניות': "הלכך היהודים שהיו משביעים אותם
בעלי זרוע באונס, שלא לצאת מן הכפר, היו יכולים להשבע
סתם שלא יצאו, ובלבם יחשבו היום . . . ואם ביטל בלחש
בשפתיו היה טוב יותר". וכן מצאנו ברבי עקיבא (מסכת
כלה רבתי פ"ב) "היה רבי עקיבא נשבע בשפתותיו ומבטל
לו בלבו.

- ד. בַּיֵּצֵד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבָּע לְאֲנֵס שְׁלֹא יֵאָכֵל בֶּשָׂר 20
סֶתֶם²², וּבִלְבּוֹ שְׁלֹא יֵאָכֵל הַיּוֹם אוֹ שְׁלֹא יֵאָכֵל בֶּשָׂר 21
חֲזִיר - הֲרִי זֶה מִתָּר. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה²³. 22

22 כגון שאמר לו האנס, השבע לי שהבשר יהא אסור
עליך, אם יש עמך איזה דבר, ונשבע לו. ראה לקמן הל'
נדרים פ"ד, ה"א. ובירושלמי' נדרים פ"ג ה"ד, אמרו: "תני,
רבי ישמעאל אומר, לא תשבעו בשמי לשקר - נשבע את
להרגין ולחרמין ולמוכסין". ומפרש ה'קרבן העדה' "לא
תשבעו כדי לשקר ליטול מחבירו שלא כדין, אבל להציל
את שלו מותר". וראה בש"ך ליו"ד סי' רלב, ס"ק לא,
ובביאור הגר"א שם ס"ק לח. ושם סעיף יד, כותב הרמ"א:
"וכל זה (היתר שבועת אונס) אינו אלא כשאפשר לעבור על
שבועתו ולא יודע לגוי, אבל אם יודע לגוי אסור מפני
חילול השם, ולכן נענש צדקיהו שעבר על שבועתו
לנבוכדנצר אע"פ שהיתה בדרך אונס". 23 כגון, שתבעו
החרם ליתן לו פירותיו שבמחסן, נשבע לו: יאסרו עלי
פירות העולם אם אינם של בית המלך, אע"פ שאינם של
בית המלך, ואומר בלבו היום, ומוציא בשפתיו סתם (נדרים
כח.). ודבר זה תקנת חכמים היא, כדי שלא ינהגו קלות ראש

למה נשבעת חזור כך, שיש כאן ארבע תיבות, אין זו אלא
חזרה ממושכת, שהכל הוא מענין השבועה, שהרי חבריו
היו מרצים אותו בשעת כעסו, והואיל וקיבל מהם תוך
כדידיבורו לדבריהם בטלה שבועתו (רדב"ז). ולדעת
הראב"ד, אין החזרת האחרים מוזקת לשבועתו, שתהא
חזרתו סמוכה לשבועתו ע"י מחאתם והתערבותם, ולכן
חזרתו מועילה רק כשנסמכה תוך כדי דיבור לשבועתו.
והרמ"א ב"דרכי משה" ליו"ד סימן רי פירש את כוונת
רבינו, שקבלת דברי המחזירים היתה תוך כדי דיבור
שבועתו, שאם לא כך נחשבת הפסקה בין השבועה ובין
הקבלה, שאין האחרים שייכים כלל לשבועתו וכדעת
הראב"ד. וראה ביו"ד רי סעיף ג.

- 1 יט. נִשְׁבָּע וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹף כְּדִי דְבוּר בְּלִבּוֹ - אֵין זֶה
2 כָּלוּם. וְכֵן אִם אָמְרוּ לוֹ אֲחֵרִים: חֲזֹר כֶּן, אוֹ מִתָּר
3 לָךְ, אוֹ מִחוּל לָךְ, וְקִבַּל דְּבָרֵיהֶם בְּלִבּוֹ בְּתוֹף כְּדִי
4 דְבוּר - אֵין זֶה כָּלוּם, עַד שִׁיוּצִיא הַחֲזָרָה בְּפִיו כְּמוֹ
5 הַשְּׁבוּעָה⁸⁶.

86 וגם צריך לחזור בלבו, כשם שהשבועה אינה חלה עד
שהיו לבו ופיו שוים, כן אם יחזור בפיו בלבד מפני כבוד
המחזירים ולא יקבלה בלבו, אין חזרתו מועילה. סוף דבר:
צריך שיקבל החזרה בלבו ובדעתו ויבטאנה בפיו (רדב"ז).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1 שבועה באונס, ושאר השבועות שאינן מחייבות את
הנשבע.

- 6 א. כָּל הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעָה מֵאַרְבַּע מִיָּנִי שְׁבוּעוֹת² אֵלָיו
7 בְּאֲנֵס - הֲרִי זֶה פְטוּר מִכָּלָם³. וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע
8 מִתַּחֲלָתוֹ בְּאֲנֵס⁴, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵, אוֹ שֶׁנִּשְׁבָּע וְנִאֲנֵס⁶
9 וְלֹא הִנִּיחוּהוּ⁷ לְקִיָּם שְׁבוּעָתוֹ⁸, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ⁹ אֲנֵס.
10 לְפִיכָף¹⁰ נִשְׁבָּעִין¹¹ לְחַרְמִין¹² וְלַהוֹרְגִין¹³ וְלַמּוֹכְסִין¹⁴.

2 המוזכרות למעלה פ"א, ה"א. והן: שבועת ביטוי, שבועת
שוא, שבועת הפקדון ושבועת העדות. 3 אפילו מאיסור
הזכרת שם שמים לבטלה (רדב"ז), כי בפירוש אמרה תורה
(ויקרא ה, ד) "לכל אשר יבטא האדם בשבועה" - פרט
לאנוס (שבועות כו). שיהא אדם בשעת שבועה, שיהא לבו
עליו (רש"י שם). 4 כגון ששכח שיש אצלו ממון (חבירו)
וכפר ונשבע ואחר-כך ידע, או שלא ידע שאסור להשבע
לשקר (כגון תינוק שנשבע לבין גויים). 5 למעלה פ"א,
ה"י. 6 שחלה או שעייכו נהר. 7 האונסים. 8 וכלל
הוא: אנוס רחמנא פטריה, שנאמר (דברים כב, כו) "ולנערה
לא תעשה דבר", שאנוסה היא (נדרים כז.). 9 איש אלם,
עושה מעשי אונס. נמצא שנשבע מתחילתו באונס.
10 הואיל והשביעו אנס, פטור מכלום. 11 לכתחילה.
12 חמסנים, הגוזלים ממון אחרים ואינם הורגים נפש
(משנה, נדרים כז, ב וברא"ש שם). 13 ההורגים על עסקי
ממון. 14 נוטלי מס שלא ברשות המלך, וכפי שיתבאר
בהלכה הבאה. מוכסן - מלשון הכתוב (במדבר לא, כח)
"והרמות מכס לה". ואם השביעוהו אלה, ואמרו לו: השבע
לנו שהבשר הזה אסור עליך, אם יש עמך דבר שחייב

10 שְׁהוּא פֶּטוּר מִכָּלּוּם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ³³. וְאִם שְׁבֻעַת
11 שְׁנָא הִיא - כְּגֹוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יִלְבַּשׁ תַּפְלִין³⁴, וְלֹא
12 יִדַּע שֶׁהַתְּפִלִּין מִצְוָה³⁵. וְאִם שְׁבֻעַת שֶׁקָּרָה הִיא -
13 כְּגֹוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא אֲכָל³⁶, וְנִזְכָּר שֶׁאֲכָל; אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע
14 שְׁלֹא יֵאָכֵל³⁷, וְשָׂכַח וְאֲכָל³⁸; אוֹ שְׁלֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ
15 לִי³⁹ מִפְּנֵי שֶׁנִּגְבַּה כִּיסוֹ אוֹ שֶׁהִכָּה אֶת בְּנוֹ, וְנוֹדַע
16 שְׁלֹא גִנְבָה וְשְׁלֹא הִכָּה⁴⁰. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁴¹.

31 ששכח שיש אצלו ממון וכפר ונשבע, ואח"כ ידע - הרי זה אנוס. (32) שלא ידע אם היא אסורה, או ששכחו העדות ונשבעו, ואח"כ נודע להם שהם יודעים לו עדות - הרי אלו אנוסים. (33) למעלה פ"א, ה"י והי"ג. ודייק רבינו לכתוב כאן: "פטור מכלום", ואילו בשבועת הבאי, שבהלכה הקודמת, כתב: "פטור עליהן" משום שאסור להזכיר שם שמים לבטלה, ולפיכך בשבועת הבאי - נושא עליו עוון זה. אבל בשבועת שגגות - אנוס הוא ופטור מכלום (רדב"ז. (34) ראה למעלה פ"א, ה"י. (35) כגון שנשבע בין הגויים כשהוא תינוק. (36) היא שבועת ביטוי, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (37) היום או ביום אחר. (38) והרי זה כאנוס (נדרים כה: במשנה), לענין נדרים, והוא הדין לענין שבועות, כמבואר בברייתא שם: "כשם שנדרי שגגות מותרים, כך שבועות שגגות מותרות". (39) ממנו. וראה ה"ל אישות פי"ד, ה"י. (40) נדרים שם. והשווה ה"ל נדרים פ"ח ה"ג, שמסיים רבינו שם: "הרי זה מותר מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות". (41) כגון שני תלמידים לרב אחד, זה נשבע כך אמר רבי, וזה נשבע כך אמר רבי, אע"פ שנתברר אח"כ שאחד מהם נשבע לשקר - פטור, ששגג וחשב שנשבע באמת (שבועות כו. - לא:).

17 ז. אם כן⁴², אי זהו⁴³ שגגת שבועת פטוי שחייבין
18 עליה קרבן עולה ויורד⁴⁴ לשעבר? כגון שֶׁנִּשְׁבַּע
19 שְׁלֹא אֲכָל, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֲכָל וְשֶׁשְׁבֻעַת שֶׁקָּרָה זֹה
20 שֶׁנִּשְׁבַּע אֲסוּרָה, אֲבָל לֹא יוֹדֵעַ שֶׁחַיִּיבִין עָלֶיהָ קֶרְבֵּן.
21 זֹה הִיא הַשְּׁגָגָה שֶׁחַיִּיבִין עָלֶיהָ קֶרְבֵּן עוֹלָה וְיֹוֹרֵד
22 בִּשְׁבֻעַת פְּטוּי לְשַׁעֲבָר⁴⁵.

42 אם הנשבע בשגגה פטור מכלום. (43) ובכת"י התימנים: איזו היא. (44) ראה לעיל פ"א, ה"ג ובביאורנו. אבל שגגת שבועת הפקדון ושבועת העדות שחייבים עליה קרבן, כבר נתפרשה לעיל (שם ה"א והי"ג). ושגגת שבועת שוא - אין עליה קרבן ופטור מכלום. כמבואר שם ה"ז. (45) שבועות כו, ב. אע"פ שבשאר העבירות שיש על זדון עונש כרת, והזיד בכרת ושגג בקרבן, אינו מביא קרבן, כי שגגת קרבן אין שמה שגגה (ה"ל שגגות פ"ב, ה"ב) - באיסור שבועת ביטוי שאין בה אלא לאו בלבד ולא עונש כרת, הכל מודים ששגגת קרבן שמה שגגה, הואיל וכל חיוב קרבנה חידוש הוא, שהרי אין זדונה בכרת (שם).

23 ח. וְכִיצַד הִיא הַשְּׁגָגָה שֶׁחַיִּיבִין עָלֶיהָ קֶרְבֵּן לְהֵבֵא⁴⁶?
24 כְּגֹוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל פֶּת חֲטִים, וְשִׁגָּה וְדָמָה
25 שֶׁנִּשְׁבַּע שִׁיאֲכָל פֶּת חֲטִים, וְאֲכָלָה. שְׁזֵה נִעְלָמָה

בשבועות, ולפיכך עליו לחשוב בלבו ל"דבר הפטורי" כדי להמלט משבועת שקר ככל האפשר, אבל מצד דין תורה כל שהוא אנוס הרי זה פטור מכלום, ואפילו לא חשב בלבו לדבר אחר הפטורי, כי "אנוס רחמנא פטריה" (מעשה רוקח). אמנם מה שהתיר רבינו למעלה פ"ב ה"ב, כשנשבע ולא היו פיו ולבו שוים, כגון שהוציא שבועה בפיו שלא יאכל היום, והתירו בו ואמר: אני לא היה בלבי אלא שלא אצא היום, וכן מה שהתיר רבינו שם ה"ד לאכול פת סתם, הואיל ובלבו לא גמר אלא שלא לאכול פת חטים, אע"פ שבפיו נשבע שלא יאכל פת סתם - ואע"פ שלא היה אנוס בשבועתו, כל זה אינו אלא בדיעבד, אבל לכתחילה אין לו להשבע בפה, ולבו לדבר אחר, שהרי אינו אנוס, ולא הותר לו אלא כשהוא אנוס (רדב"ז למעלה פ"ב ה"ד). ועוד הבדל יש בין אנוס לבלתי אנוס, שבראשון, אפילו השביעו האנוס ואמר לו: על דעתי אני משביעך, הרי זה פטור מכלום, כי אנוס פטור מהכל. ואילו במקרה השני, כל שנשבע על דעת חבירו, אינו יכול לומר כך וכך היה בלבי, כמבואר למעלה פ"ב ה"טו (מעשה רוקח).

1 ה. וְכֵן שְׁבֻעַת הַבְּאִי וְשֶׁל שְׁגָגוֹת²⁴ - פֶּטוּר עָלֶיהֶן²⁵.
2 שְׁבֻעַת הַבְּאִי פִּיּוּצָא? כְּגֹוֹן שֶׁרָאָה חֵילוֹת²⁶ גְּדוּלוֹת
3 וְחוֹמָה גְּבוּהָהּ, וְנִשְׁבַּע: שֶׁאֵינִי חֵיל פְּלוֹנִי הַמֶּלֶךְ
4 וְהֵם פִּיּוּצָאִי מִצָּרִים²⁷, וְשֶׁאֵינִי חוֹמַת עִיר פְּלוֹנִית
5 גְּבוּהָהּ עַד לְרִקְיעַ²⁸, וְכִיּוּצָא בְּדָבָרִים אֲלוֹהִים²⁹. שְׁזֵה לֹא
6 גָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁהִדְבֵּר כֵּן בְּלֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, וְלֹא
7 נִתְפָּוֶן אֲלָא לְסַפֵּר אֶת גְּבוּהַּ הַחוֹמָה³⁰ אוֹ רֵב הָעָם.

24 בכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: שבועות של הבאי. הבאי - גזומה והפרזה. והר"ן לנדרים כ, ב - מפרש: דבר שאינו כלום, "לשמיר ולשית יהיה" (ישעיה ז, כג) מתורגם: להובאי ובור יהי. (25) מקרבן וממלקות. אבל אסורות, שהרי כל שבועה אינה שבועה גמורה עד שיזכיר בה שם שמים, כמבואר למעלה פ"ב ה"ב, ואיך מותר לכתחילה להשבע שבועת הבאי ולהזכיר בה שם שמים לבטלה. ואע"פ ששנינו בנדרים כד, ב: "כשם שנדרי הבאי מותרים, כך שבועות הבאי מותרות" - אגב לשון "מותרים" השנויה אצל נדרים, נקט גם בשבועות כן. ומובן, שאם לא יזכיר בשבועה שם שמים, הרי זה מותר (רדב"ז. (26) חיילים במספר גדול. (27) שהיו ששים רבוא, הגברים לבד מטף. (28) כלשון הכתוב (דברים א, כח) "ערים גדולות ובצורות בשמים", ואמרו חכמים (תמיד כט. וחולין צ:) "דיברה תורה בלשון הבאי". (29) כגון מה ששנינו בנדרים כד, ב: "אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד". (30) נדרים שם. ואע"פ שחומה גבוהה עד לרקיע היא דבר בלתי אפשרי כלל - אינו חייב משום שבועת שוא, משום שבדברים כאלה דרכם של אנשים להגזים ולהפליג, ולא התכוין בשבועתו לדיוק הדברים, אבל בדברים שאין דרכם של אנשים להגזים ונשבע שראם, כגון שנשבע שראה גמל פורח באויר, ודאי חייב משום שבועת שוא, כמבואר לקמן פ"ה, הכ"א (רדב"ז). והשווה לקמן ה"ל נדרים פ"ד, ה"א.

8 ו. שְׁבֻעָה שֶׁל שְׁגָגוֹת פִּיּוּצָא? אִם שְׁבֻעַת הָעֲדוּת אוֹ
9 הַפְּקָדוֹן הִיא - כְּגֹוֹן שֶׁשִּׁגָּה בַּפְּקָדוֹן³¹ וּבַעֲדוּת³²,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ה' מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנאמר: אשר לא תעשינה ואשם - מכאן אמרו: "השב מידיעתו - מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו - אינו מביא קרבן על שגגתו" (שבועות כו: וחולין ה:), ובתורת כהנים פרשתא ז פרק ט: "היושב לו מידיעתה", ופירושו: אם היה יודע שהיא עבירה, היה יושב ובטל מעבירה זו. וראה ברש"י לחולין ה, ב. (57) שדימה, שיותר לו לאכלה מפני הצער, ולפיכך פטור מקרבן, אבל איסור יש באכילתו כי אין זה "אנוס" אלא טועה (מעשה רוקח').

יום שישי ה' מרחשון ה'תשפ"א

פרק רביעי

(1) שבועת ביטוי לפרטיה, שבועה על שבועה, חיוב מלקות בשבועת ביטוי כיצד?

- א. מי ששבע שלא יאכל היום² כלום, ואכל פחות¹⁹ מפיזית - פטור³; שאין אכילה פחותה מפיזית⁴, והרי הוא כאוכל חצי שיעור מנבלות וטרפות⁵ וכיצא בהן⁶. ואם אמר: שבועה שלא אכל דבר זה, ואכל²² - חייב⁷, ואפילו היה הדבר ששבע עליו זרע חרדל⁸ - אחד או פחות ממונו⁹.

(2) אבל אם לא הדגיש "היום" אסר עצמו לאכול לעולם, כי איזה זמן תקבע לו. וכמבואר בנדרים טו. לענין שינה. ומכיוון שזה דבר בלתי אפשרי, הרי זו שבועת שווא, ומלקים אותו מיד, ויאכל בכל עת שירצה. (3) מקרבן - אם שגג, וממלקות - אם הזיד. (4) "וכזית שאמרו לא גדול ולא קטן אלא בינוני". ושיעור זה הוא הלכה למשה מסיני. (5) נבילה - שמתה מאליה, או שלא נשחטה כראוי. טריפה - שנולד בה חולי ואינה ראויה לחיות עוד, ואף על פי שקדם ושחטה קודם שתמות הרי זו אסורה. (6) שאסור מן התורה, אבל אין לוקים עליו. והטעם שחצי שיעור אסור - משום שראוי הוא להצטרף לשיעור שלם, ושם איסור עליו. וחדש רבינו, שאפילו באיסור שבועה, שהאדם מביא על עצמו בדיבור פיו גם כן נאסר בחצי שיעור, ואין אומרים שלא הייתה דעתו אלא לכזית שלם. והוא הדין כשלא יזכיר בשבועתו תיבת "כלום" גם ייאסר באכילת חצי שיעור, אלא שרבינו משמיענו, שאפילו הדגיש "כלום" פטור מקרבן וממלקות. ואפשר שתיבת "כלום", מוסבת על כל מין מאכל שהוא, ואינה מכוונת לגדול שיעור האכילה. (7) בקרבן ומלקות. (8) שהוא קטן מאוד. (9) הואיל ונשבע עליו בייחוד, החשיבו ואסרו עליו, והרי זה כאוכל נמלה, שהוא חייב מלקות מפני שהיא ברייה שלימה וחשובה.

- ב. נשבע שלא יטעם כלום, ואכל פל שהוא - חייב¹⁰.

(10) שהרי לא הזכיר לשון אכילה בשבועתו. ואפילו לא הדגיש תיבת "כלום", אלא נשבע שלא יטעם, סתם, הרי זה חייב בכל שהוא, כי משמעות לשון טעימה אפילו כל שהוא.

- ג. מי ששבע שלא יאכל היום, ושתה - חייב²⁷; ששתיה בכלל אכילה¹¹. לפיכך¹², אם אכל ושתה

- 1 ממנו השבועה היאך היתה, והרי הוא זוכר את
- 2 החפץ שנשבע עליו⁴⁷. זו היא שגגת שבועת פטוי
- 3 להבא שחייבין עליה קרבן⁴⁸.

(46) שהרי אם נשבע שלא יאכל, ושכח ואכל - פטור מקרבן, כמבואר לעיל הל"ו. (47) שנשבע על חטים, ויודע שזו פת חטים. (48) שבועות כו, א. "אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו" - שנתעלה ממנו שבועה. והוא הדין כשלא ידע אם חייבים על שבועה זו קרבן, ואכל ואח"כ נודע לו - חייב בקרבן, כדין שבועה לשעבר, המבואר בהלכה הקודמת, אלא שבשבועה להבא אין צורך בתיאור דחוק זה, ואפשר להסבירה בדרך זו, שהיא רווחת יותר (לחם-משנה ומעשה-רוקח).

- 4 ט. אכל אם נשבע שלא יאכל פת חטים, ואכל פת
- 5 חטים על דעת שהיא פת שיעורים⁴⁹ - הרי זה אנוס
- 6 ופטור. שהרי לא נעלמה ממנו שבועה, ולא נעלם
- 7 ממנו אלא חפץ⁵⁰ שנשבע עליו.

(49) כגון שהושיט ידו לסל ליטול פת שיעורים, ועלתה בידו של חטים, וכסבור שיעורים היא ואכלה (שבועות שם). (50) והתורה אמרה: "בשבועה ונעלם ממנו" על העלם שבועה הוא חייב, ואינו חייב על העלם חפץ (שם).

- 8 י. נעלמה ממנו שבועה היאך היתה, ונעלם ממנו
- 9 חפץ שנשבע עליו - הרי זה פטור מן הקרבן.
- 10 כיצד? כגון שנשבע שלא לאכל פת חטים, ודמה
- 11 שנשבע שאיכל פת חטים, ואכל פת חטים על דעת
- 12 שהיא פת שיעורים, שהרי העלם שבועה וחפץ בידו
- 13 - הרי זה כאנוס ופטור⁵¹.

(51) שם, בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב בקרבן, שאין מביאין קרבן על הספק, משום חולין לעזרה. אמנם גם 'העלם שבועה' בלבד היינו צריכים לדון בו דין אנוס, אלא שבפירוש ריבתה תורה 'העלם שבועה' לקרבן כמו שדרשו (שם) "בשבועה ונעלם ממנו" - על העלם שבועה הוא חייב. אולם הואיל ואין לנו לימוד מיוחד על "העלם שבועה וחפץ" לחייבו קרבן, ממילא נשאר דינו כאנוס ופטור, על יסוד הדרש: "האדם בשבועה" - פרט לאנוס (כסף-משנה).

- 14 יא. נשבע על פטר שלא יאכלנו, ונצטרע עליו⁵²
- 15 ואכלו מפני הצער, והוא שגג, שהרי דמה שמתר
- 16 לו לאכלו מפני הצער⁵³ - הרי זה⁵⁴ פטור מן
- 17 הקרבן; לפי שאינו שב מידיעתו⁵⁵, אלא ידע
- 18 שאסורה היא⁵⁶ ואכלה בטעות⁵⁷.

(52) כלומר הרעב מצער ואין לו ככר אחרת (ר"ח לשבועות כו:). (53) בעוד שלהלכה אין השבועה ניתרת בגלל צער, כי אין בו סכנה. (54) בדפוס רומי ר"מ: זה. (55) שאינו פורש מאכילתו אילו היה יודע שנשבע על ככר זה. (56) שלא נעלמה ממנו השבועה, ובכל זאת אינו פורש מאכילת הככר, ואין זה שוגג שיתחייב קרבן,

וכוסמין" לא היה חייב אלא אחת, כי יכול הוא לומר לא נתכוונתי אלא להוציא פת של מין אחד מכלל שבועתי, כי אילו נשבעתי פת סתם הייתי אסור בכל מיני פת שהם.

ח. הָיָה חִבְרוּ מִסְרֵהב²³ בּוֹ לֶאֱכֹל אֶצְלוֹ, וְאָמַר לוֹ: בּוֹא וְשִׁתָּה עִמִּי יַיִן וְחִלְבּ וּדְבַשׁ, וְאָמַר²⁴: שְׂבֹעָה שְׁאֵינִי שׁוֹתָה יַיִן וְחִלְבּ וּדְבַשׁ, וְשִׁתָּה מִהֶן - חִיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בְּפָנֶי עֲצָמוֹ. שְׁהִיָּה לוֹ לומר: שְׂבֹעָה שְׁאֵינִי שׁוֹתָה כְּלוּם, אוֹ מָה שְׁאָמַרְתִּי; וּמִשְׁחֹר וּפְרֵט - גְּלָה דַעְתּוֹ שֶׁחִיב עֲצָמוֹ בְּשֹׁבְעָה עַל כָּל מִין וּמִין בְּפָנֶי עֲצָמוֹ. לְפִיכָךְ²⁵ אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה²⁶, וְאֵינוֹ חִיב עַד שְׁיֵאכֹל כְּשֶׁעוֹר מִמֵּין אֶחָד. הוֹאִיל וְהֵן חִלּוּקִין לַחֲטָאוֹת - הָרִי הֵן כְּחִלְבּ וְדָם שְׁאֵינֶן מִצְטָרְפִין לְכֻזִּית. כְּמוֹ שְׁנִתְּבָאָר בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת²⁷.

(23) מפציר מאור. (24) המוזמן. (25) הואיל וחייב על כל מין בפני עצמו. (26) שאם שתה פחות משיעור רביעית יין ופחות מרביעית חלב אינם מצטרפים לרביעית אחת ופטור כדין השותה חצי שיעור. וכן אמרו "שתי שבועות אין מצטרפין". (27) "מתוך שחלוקות לחטאות (לקרבן חטאת על כל כיכר) אין מצטרפות".

ט. שְׂבֹעָה שְׁלֹא אֵכֹל כֶּכָּר זֶה, אוֹ שְׁלֹא אֵכֹל אוֹתָהּ, כִּיִּין שְׁאֵכֹל מִמֶּנָּה כְּזִית - חִיב²⁸. שְׂבֹעָה שְׁלֹא אֵכֹלָהּ - אֵינוֹ חִיב עַד שְׁיֵאכֹל אֶת כָּלָהּ²⁹. אָמַר: שְׂבֹעָה שְׁלֹא אֵכֹל כֶּכָּר זֶה, שְׂבֹעָה³⁰ שְׁלֹא אֵכֹלָהּ, וְאֵכֹלָהּ - אֵינוֹ חִיב אֲלָא אַחַת³¹.

(28) כיוון שהזכיר לשון אכילה בפני עצמה בלא כינוי, לסתם אכילה האמורה בתורה נתכוון והיא כזית, ואף על פי שהוסיף: כיכר זו, או "אותה" אין זה אלא מפרש לאיזו כיכר נתכוון ולהתיר עצמו בכיכרות אחרות. (29) הואיל והזכיר האכילה עם הכינוי, לא נתכוון זה לאכילה האמורה בתורה, אלא לאכילת הכיכר כולה, ששיור פחות מכזית לאו שיור הוא. (30) וחזר ונשבע שנית. (31) שאין השבועה השנייה חלה עליו כלל, שהרי משבועה ראשונה נאסר לאכול אפילו כזית ממנה, כל שכן, שלא יאכלנה כולה.

י. וְכֵן אִם אָמַר: שְׂבֹעָה שְׁלֹא אֵכֹל³² הַיּוֹם, וְחֹזֵר וְנִשְׁבַּע עַל הַכֶּכֶר שְׁלֹא יֵאכְלָנָהּ, וְאֵכֹלָהּ כָּלָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - אֵינוֹ חִיב אֲלָא אַחַת³³. וְכֵן כֹּל פְּיוֹצָא בְּזֶה. שְׁאֵין שְׂבֹעָה חֲלָה עַל שְׂבֹעָה³⁴. אֲבָל אִם נִשְׁבַּע עַל הַכֶּכֶר שְׁלֹא יֵאכְלָנָהּ, וְחֹזֵר וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאכֹל כְּלוּם, אוֹ שְׁלֹא יֵאכֹל כֶּכָּר זֶה, וְאֵכֹלָהּ כָּלָה - חִיב שְׁתֵּים. שְׁבִשְׁעָה שְׁנִשְׁבַּע בְּתַחֲלָה שְׁלֹא יֵאכְלָנָהּ - אֵינוֹ חִיב עַד שְׁיֵאכֹל כָּלָה; וְכִשְׁחֹזֵר וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאכֹל [כְּלוּם] אוֹ שְׁלֹא יֵאכֹל אוֹתָהּ - מְשִׁיֵּאכֵל מִמֶּנָּה כְּזִית יִתְחַיֵּב³⁵, וְכִשְׁיֵאכֵל כָּלָה יִתְחַיֵּב בְּשֹׁבְעָה רִאשׁוֹנָה.

(32) שמשמעו אפילו כזית. (33) כי אין שבועה חלה על שבועה. והראב"ד שואל: הלא מתחילה לא נשבע אלא

1 - אֵינוֹ חִיב אֲלָא מְלָקוֹת אַחַת, אִם הָיָה מְזִיד, אוֹ
2 חֲטָאת אַחַת, אִם הָיָה¹³ שׁוֹגֵג.

(11) שנאמר "ואכלת לפני ה' אלוֹקֶיךָ ... מעשר דגנך תירושך ויצהרך" ותירוש יין הוא, וכתוב בו "ואכלת". ומכאן, שאם נשבע שלא אכל ונמצא ששתה חייב. (12) הואיל ושתייה בכלל אכילה היא. (13) שהרי זה דומה, כאכל וחזר ואכל בהעלם אחד, שאינו חייב אלא קרבן אחד.

3 ד. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִשְׁתָּה הַיּוֹם - הָרִי זֶה מִתָּר לֶאֱכֹל;
4 שְׁאֵין אֵכִילָה בְּכָלִל שְׁתִּיָּה¹⁴. וְכִמָּה יִשְׁתָּה וְיֵהָא חִיב?
5 נִרְאֶה לִי, שְׁאֵינוֹ חִיב עַד שְׁיִשְׁתָּה רְבִיעִית¹⁵, כְּשֶׁאָר
6 הָאֲסוּרִין¹⁶.

(14) שאין דרכם של אנשים לומר נלך ונשתה, ויכנסו לאכול. (15) רביעית הלוג. ושיעורה ביצה ומחצה. (16) כי יש לנו ללכת אחר לשון בני אדם. ואין שתייה נקראת בפחות מרביעית.

7 ה. שְׂבֹעָה שְׁלֹא אֵכֹל הַיּוֹם, וְאֵכֹל מִיָּוִן הַרְּבָה; אוֹ
8 שְׂבֹעָה שְׁלֹא אִשְׁתָּה הַיּוֹם, וְשִׁתָּה מִיָּוִן מִשְׁקִין הַרְּבָה
9 - אֵינוֹ חִיב אֲלָא אַחַת¹⁷. וְאֵפְלוֹ אָמַר: שְׂבֹעָה שְׁלֹא
10 אֵכֹל הַיּוֹם בְּשׁוּר וּפֶת וְקִטְנִית, וְאֵכֹל כָּל - אֵינוֹ חִיב
11 אֲלָא אַחַת¹⁸. וְכֵלֶן מִצְטָרְפִין לְכֻזִּית¹⁹.

(17) ואין אומרים: מינים מחלקים לקרבן חטאת או למלקות, אלא כיוון שאכלם בהעלם אחד או בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת. (18) שלא הייתה דעתו אלא שלא יאכלם כולם, ואם אכל רק אחד מהם אינו חייב כלום, שיכול לומר לא היה בדעתי אלא שלא לאכול כולם, אם לא שיאמר: שבועה שלא אוכל היום בשר ולא פת ולא קטנית, שאז לוקה על כל מין ומין לעצמו, הואיל ופרט ואמר "לא" על כל מין ומין. (19) שאם אכל מכל המינים יחד כדי כזית אחד חייב, כאילו הם מין אחד, ואין צורך שיאכל מכל מין כזית. והוא הדין כשנשבע לא לאכול, ואכל ושתה מצטרפת השתייה לשיעור האכילה, הואיל ושתייה בכלל אכילה היא.

12 ו. שְׂבֹעָה שְׁלֹא אֵכֹל וְשְׁלֹא אִשְׁתָּה, וְאֵכֹל וְשִׁתָּה -
13 חִיב שְׁתֵּים. שְׁהַשְׁתִּיָּה בְּכָלִל אֵכִילָה, וְהוֹאִיל וּפְרֵט
14 וְאָמַר 'וְשְׁלֹא אִשְׁתָּה' - גְּלָה דַעְתּוֹ שְׁלֹא כָּלִל הַשְׁתִּיָּה
15 בְּכָלִל הָאֵכִילָה²⁰, וְנִמְצָא כְּנִשְׁבַּע עַל זֶה בְּפָנֶי עֲצָמוֹ
16 וְעַל זֶה בְּפָנֶי עֲצָמוֹ, וְלְפִיכָךְ חִיב שְׁתֵּים²¹.

(20) כי אילו כלל השתייה בכלל האכילה, לא הייתה שבועתו השנייה על השתייה חלה כלל שאין שבועה חלה על שבועה והרי זה כנשבע שלא יאכל - שלא יאכל שתי פעמים שאין השבועה השנייה חלה כלל. (21) שתי חטאות - כששגג, ושתי פעמים מלקות - כשהזיד.

17 ז. וְכֵן הָאוֹמֵר: שְׂבֹעָה שְׁלֹא אֵכֹל פֶּת חֲטִיין וּפֶת
18 שְׁעוּרִין וּפֶת בְּסָמִין, וְאֵכֹלֶן - חִיב עַל כָּל אַחַת
19 וְאַחַת. שְׁלֹא אָמַר 'פֶּת וּפֶת וּפֶת' אֲלָא לְחַלֵּק וּלְחַיֵּב
20 עַל כָּל אַחַת²².

(22) אבל אילו היה נשבע שלא לאכול "פת חטים ושעורים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ה' מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבועה שלישית. (45) חטאת אחת. (46) משום שבועה שנייה ושלישית. (47) משום שבועתו האחרונה בלבד.

יד. **שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל תְּאֵנִים, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכַל תְּאֵנִים וְעֵנָבִים פְּאַחַת⁴⁸, וְשִׁגְגַּ וְאָכַל תְּאֵנִים וְהִפְרִישׁ קֶרְפֶּן⁴⁹, וְאַחֲרַיָּה שִׁגְגַּ וְאָכַל עֵנָבִים⁵⁰ - אֵינוֹ חַיֵּב עַל הָעֵנָבִים; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה פְּחָצִי שְׁעוֹר⁵¹, וְאֵין מְבִיאִין קֶרְפֶּן עַל חָצִי שְׁעוֹר.**

(48) יחד, מכל אחד משניהם שיעור שלם, שהוא כזית מכל מין ומין ושבועתו השנייה חלה כשיאכל משניהם, הואיל והיא כוללת גם ענבים, שעדיין לא נשבע עליהם. ואין זה דומה לדין: שבועה שלא אוכל תשע וחזר ונשבע שלא יאכל עשר, שאין השבועה השנייה חלה, הואיל ואם לא יאכל תשע ממילא לא יבוא לכלל עשר, והרי גם בנידון שלפנינו אם מושבע ועומד שלא יאכל תאנים, ממילא אסור בתאנים וענבים, שאי אפשר לאכול תאנים וענבים אם לא יאכל תאנים תחילה וכבר נשבע ועומד עליהן משבועתו הראשונה? - שבדין "תשע ועשר" הוא נאסר בכל עשר ותשע תאנים שבעולם, מאז שבועתו הראשונה, ואין כאן שום "איסור כולל" הנזכר למעלה הלכה י"א - ואילו בנידון שלפנינו, מתחילה מותר היה בענבים, ועכשיו אסר עצמו גם בענבים, נמצא, מתוך שחלה שבועתו השנייה על הענבים (שלא נאסר בהם מתחילה) חלה גם על התאנים כדין "איסור כולל". (49) על שבועתו הראשונה. (50) בהעלם שבועתו השנייה. (51) אף על פי שאכל מהם כזית, אינם נחשבים לשיעור שלם הואיל ואינו חייב עד שיאכל תאנים וענבים כאחד. והתאנים אינן מצטרפות לשיעור שלם, הואיל והפריש עליהן קרבן על חיוב שבועתו הראשונה - הפרשת הקרבן מפסקת ביניהן, כאילו כבר כופר עליהן, ולא אכלן כלל.

טו. **וְכֵן הַנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכַל עֶשֶׂר, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכַל עֶשֶׂר וְתִשְׁעֵי⁵², וְאָכַל עֶשֶׂר וְהִפְרִישׁ קֶרְפֶּן⁵³, וְחָזַר וְשִׁגְגַּ וְאָכַל תִּשְׁעֵי - הָרִי זֶה פְּחָצִי שְׁעוֹר, וְאֵין מְבִיאִין קֶרְפֶּן עַל חָצִי שְׁעוֹר. שְׁעִנָּן שְׁבוּעָה אַחֲרֹנָה, שְׁלֹא יֵאָכַל תִּשְׁעֵי וְעֶשֶׂר.**

(52) וכגון שנשבע בראשונה על עשר תאנים אלו ובשנייה נשבע על עשר אלו ועוד תשע אחרות, ששבועתו השנייה חלה על העשר, מתוך שהיא חלה על התשע האחרות, וכדין תאנים וענבים המבואר למעלה הלכה יא. (53) על שבועתו הראשונה.

טז. **שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל כֶּפֶר זֶה הַגְּדוּלָּה אִם אָכַל כֶּכֶר זֶה הַקְּטָנָה⁵⁴, וְשִׁכַּח תְּנַאי זֶה בָּעֵת שֶׁאָכַל הַקְּטָנָה⁵⁵, וְאָכַל אַחֵר כֶּךָ הַגְּדוּלָּה בְּמִזְדִּי⁵⁶ - חַיֵּב⁵⁷.**

(54) נמצא, הכיכר הגדולה היא "כיכר האיסור", שנשבע עליה שלא לאכלה, והכיכר הקטנה - היא "כיכר התנאי" שבה תלה איסור אכילת הכיכר הגדולה. (55) נמצא שוגג באכילתה. (56) שידע שכבר אכל את כיכר התנאי ונאסר באכילת הגדולה. (57) מלקות. והוא שהתרו בו ואמרו: אל תאכל כיכר זה, כי כבר אכלת "כיכר התנאי" ונאסרת בזו.

ליומו ולבסוף נשבע על אותה כיכר לעולם, כלומר, שעלינו לומר הואיל וחלה שבועתו השנייה על שאר הימים תחול גם לאותו יום כדין "איסור מוסיף" או "כולל", שאף על פי שאין איסור חל על איסור, אם האיסור השני מוסיף דברים אחרים על האיסור הקודם, דינו לחול. ורבינו סובר, הואיל ובשאר הימים כשאיסור השני בא, כבר פקע האיסור הראשון, שהרי לא נאסר בשבועה הראשונה אלא יום אחד בלבד, אין זה נקרא: "איסור מוסיף" (או כולל) הואיל והאיסור הראשון אינו קיים עוד בשאר הימים, ולפיכך אין השבועה השנייה חלה לאותו יום כלל, ומוכן, שאם עבר היום ואכלה למחר, וודאי יתחייב משום השבועה השנייה, כיוון שכבר נסתלקה השבועה הראשונה - מייד חלה עליו השבועה השנייה, וזהו שדקדק רבינו: "ואכלה כולה באותו היום". (34) והטעם שאין שבועת בטוי חלה על שבועה, כי התורה אמרה: "להרע או להטיב" - מכאן, שאין שבועת בטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. וזה שנשבע כבר שלא לאכול, הרי נאסר באכילתה, ואין יישבע שנית על דבר שכבר נאסר בו, ואינו ברשותו לאכלו. (35) משום שבועה שנייה, שעל כזית זה אינו אסור מחמת שבועתו הראשונה.

יא. **שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל תְּאֵנִים, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע עַל הַתְּאֵנִים וְעַל הָעֵנָבִים - חַיֵּב עַל הַתְּאֵנִים שְׁתֵּים. שֶׁהָרִי כָּלִל הַתְּאֵנִים שֶׁנֶּאֱסָרוּ בְּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה עִם הָעֵנָבִים שֶׁהָיוּ מִתְרִין, וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה עַל הָעֵנָבִים - חָלָה עַל הַתְּאֵנִים, וְנִתְחַיֵּב בְּשְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת³⁶, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת מֵאֲכָלוֹת אִסּוּרוֹת³⁷.**

(36) ואם הוא מזיד לוקה שתיים, ואם הוא שוגג מביא שני קרבנות חטאת. (37) שאף על פי, שאין איסור חל על איסור, - כשהאיסור השני כולל דברים אחרים, שהיו מותרים מתחילה, ואסרם, נכלל גם האיסור הראשון ונוסף עליו האיסור השני, וזה נקרא: "איסור כולל", שמתוך חומרו הוא חל על האיסור הראשון הקל ממנו.

יב. **שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל שְׁמוֹנָה³⁸, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל תִּשְׁעֵי³⁹, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל עֶשֶׂר - בֵּין שֶׁאָכַל שְׁמוֹנָה בֵּין שֶׁאָכַל תִּשְׁעֵי בֵּין שֶׁאָכַל עֶשֶׂר⁴⁰, אֵינוֹ חַיֵּב אֲלָא אַחַת⁴¹.**

(38) תאנים, או כיוצא בהן. (39) שחזר ונשבע פעם שנייה. (40) בהעלם אחד. (41) משום שבועה ראשונה, שהנשבע שלא יאכל שמונה, נאסר ממילא באכילת עשר, שהרי אי אפשר לאכול עשר אם לא יאכל שמונה, ואין השבועה על תשע ועשר חלה כלל, שאין שבועה חלה על שבועה.

יג. **שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל עֶשֶׂר⁴², שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל תִּשְׁעֵי⁴³, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל שְׁמוֹנָה⁴⁴; אִם אָכַל עֶשֶׂר - חַיֵּב שְׁלֹשׁ, עַל כֹּל שְׁבוּעָה וְשְׁבוּעָה אַחַת⁴⁵; וְכֵן אִם אָכַל תִּשְׁעֵי - חַיֵּב שְׁתֵּים⁴⁶; אָכַל שְׁמוֹנָה - חַיֵּב אַחַת⁴⁷.**

(42) עדיין לא נאסר באכילת תשע. (43) חלה עליו שבועה שנייה, ועדיין מותר הוא בשמונה. (44) חלה עליו גם

הראשונה משמשת תמיד תנאי לשנייה, ואכילת השנייה היא אכילת האיסור. (67) מלקות, שבשעת אכילת האיסור מזיד היה, ושבועתו חלה בשעת אכילתה, אף על פי שבשעת התנאי שוגג היה.

9 יט. אָכַל הָרִאשׁוֹנָה בְּדוֹן וְהַשְׁנִיָּה בְּשִׁגְגָה -
10 פְּטוּר⁶⁸; שְׁתִּיָּהּ בְּדוֹן⁶⁹ - חֵיב⁷⁰.

(68) ממלקות ומקרבן, שבשעת אכילת האיסור שוגג היה, ואין הוא "אדם בשעת שבועה" ופטור גם מקרבן. (69) והתרו בו באכילת השנייה, שהיא אכילת האיסור. (70) מלקות. ומובן שאם שגג בשתייה פטור.

11 כ. שְׁבֻעָה שְׂאֵכֵל כֶּכֶר זֶה הַיּוֹם, וְעֵכֶר הַיּוֹם וְלֹא אָכַלָּהּ :
12 בְּשׁוּגָה - מִכֵּיָּא קָרְבֵּן עֹלָה וְיִזְרֶד⁷¹; בְּמִזִּיד - אֵינוֹ לֹקֵה,
13 שֶׁהָרִי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה⁷², וְאֵף עַל פִּי שֶׁעֵכֶר עַל שְׁבֻעַת
14 שְׁקָר⁷³.

(71) כבשה - לעשיר, ושתי תורים או שני בני יונה - לעני. (72) וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו שתיכף לעונש מלקות האמור בתורה "ארבעים יכנו לא יוסיף" - כתבה התורה: "לא תחסום שור בדישו" להקיש ללאו של "חסימה" שיש בו מעשה ולוקין עליו אף כל לאו אין לוקין עליו עד שיהא בו מעשה. (73) בכל זאת אין לוקין עליו משום חוסר מעשה.

15 כא. וּמִפְּנֵי מָה לֹקֵה אִם נִשְׁבַּע שְׂאֵכֵל וְהָיָה לֹא
16 אָכַל, או שְׂלֹא אָכַל וְהָיָה אָכַל, וְאֵף עַל פִּי שְׂלֹא
17 עָשָׂה מַעֲשֶׂה⁷⁴? מִפְּנֵי שֶׁמַּעַת שְׁבֻעָתוֹ לְשִׁקָּר
18 נִשְׁבַּע⁷⁵; אָכַל אִם נִשְׁבַּע שִׁנְעֵשָׂה וְהָיָה לֹא עָשָׂה -
19 אֵינָה שְׁבֻעַת שְׁקָר מִשְׁעַת שְׁבֻעָה⁷⁶.

(74) כי השבועה עצמה אינה מעשה אלא דיבור בלבד, והאכילה שאכל הרי בהיתר אכל ואין כאן מעשה עבירה. (75) שידע שלא אכל, ונשבע לשקר, והרי זו דומה לשבועת שווא, שנשבע לשנות את הידוע לאדם וגילתה התורה שחייב מלקות אף על פי שלא עשה מעשה ככתוב "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אינו מנקה, אבל בית דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו, ומתוך שנאמר בפסוק זה: לשווא לשווא שתי פעמים, ריבתה תורה שגם שבועת שקר לשעבר הדומה לשבועת שווא לוקים עליה. (76) שברעתו היה לעשות כשבועתו, ולא יצא שבועה מפיו לשקר, ואין זו דומה לשבועת שווא, ואפילו עבר אחרי כן על שבועתו ולא עשה אין בעבירתו מעשה ואין לוקים עליה.

20 כב. מִי שְׂאָמַר לְחֵבְרוֹ: שְׁבֻעָה לֹא אָכַל לָךְ⁷⁷, או
21 שְׁבֻעָה שְׂאֵינִי אוֹכֵל לָךְ; או שְׁתִּיָּה מִסֶּרְהֶב⁷⁸ בּוֹ
22 לְאָכַל אֶצְלוֹ, וְהָיָה נִמְנַע⁷⁹, וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבֻעָה
23 שְׂאֵכֵל⁸⁰ לָךְ; וְכֵן הָאֹמֵר: לֹא שְׁבֻעָה לֹא אָכַל
24 לָךְ⁸¹ - כָּל אֵלּוּ אֶסְרִין⁸², וְהָרִי נִשְׁבַּע שְׂלֹא יֵאָכַל
25 אֶצְלוֹ. וְאִם אָמַר כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת הָאֵלּוּ⁸³, וְעֵכֶר וְאָכַל
26 - אֵינוֹ חֵיב אֲלָא אַחַת⁸⁴.

וגירסת רבינו שם כגירסת רבינו חננאל: "ראשונה בשוגג ושנייה במזיד חייב". ואף על פי שעל כיכר התנאי שוגג היה, אין זה פטור ממלקות, כי עיקר תחולת השבועה באכילת כיכר האיסור היא, והרי אכלה במזיד וחייב מלקות. אבל אם אכל "כיכר האיסור" תחילה בשוגג, ואחר כך אכל "כיכר התנאי" במזיד פטור מכלום, שתחולת שבועתו היא עם אכילת "כיכר האיסור" ועליה שגג, שלא ידע כלום על שבועתו, וכבר מבואר לעיל פרק ג הלכה ו: שבועת שגגות - פטור, שנאמר: "האדם בשבועה" שיהא אדם בשעת שבועה.

1 יז. אָכַל אֶת הַקֶּטְנָה וְהָיָה זֹכֵר הַתְּנָאִי וְיִזְדַּע
2 שְׂבֻעָתָהּ תֵּאָסֵר הַגְּדוּלָּה, וְשִׁכַּח⁵⁸ וְאָכַל אֶת
3 הַגְּדוּלָּה וְכִמְדָּמָה לוֹ שְׁעָדִין לֹא נֶאֱסָרָה⁵⁹ - פְּטוּר⁶⁰.
4 אָכַל שְׁתִּיָּהּ בְּשִׁגְגָה - פְּטוּר⁶¹; שְׁתִּיָּהּ בְּמִזִּיד, בֵּין
5 שְׂאֵכֵל הַגְּדוּלָּה בְּתִחְלָה⁶² אוּ בְּאַחֲרוֹנָה⁶³ - חֵיב⁶⁴.

(58) כשאכלה. (59) שחושב שעדיין לא אכל את הקטנה ומותר לו לאכול את הגדולה. (60) שהרי שוגג הוא באכילת כיכר האיסור ופטור גם מקרבן. וגירסת רבינו שם: "ראשונה במזיד, ושנייה בשוגג פטור". (61) שאין כאן "אדם בשעת שבועה", על איזה שוגג הוא חייב קרבן. (62) והתרו בו: אל תאכל זו, שמא תאכל את הקטנה ותתחייב למפרע, ואף על פי שזוהי התראת ספק, כי בשעת ההתראה לא נודע עדיין אם יאכל את הקטנה ויתחייב - לוקה עליה, כי רבינו פוסק התראת ספק - שמה התראה. (63) והתרו בו באכילתה - התראת וודאי, שהרי כבר אכל את "כיכר התנאי" - אינו דין שהוא חייב. (64) אבל אם אכל את ה"גדולה" במזיד והתרו בו אל תאכלנה, שמא תאכל אחר כך את הקטנה, ובאחרונה אכל הקטנה בשוגג פטור מכלום, על הגדולה פטור ממלקות - כי אכלה בהיתר, כי עדיין לא נאסר בה עד שיאכל הקטנה, ועל אכילת הקטנה אין לחייבו מלקות למפרע, שהרי שגג בה, ומה מועילה ההתראה על אכילת הראשונה, שבהיתר אכלה, שהיה ברעתו לא לאכול הקטנה, ומה אשמתו אם שכח ואכל הקטנה - אין זה אלא שוגג ופטור ממלקות (לחם משנה). וגם מקרבן הוא פטור, שבשעת אכילת כיכר האיסור, מזיד היה ואין מביאין קרבן עד שיהא תחילתו וסופו בשגגה. כללו של דבר: תחולת השבועה תלויה באכילת כיכר האיסור, ואם היה שוגג באכילת ה"איסור" אין השבועה חלה עליו, הואיל ואינו "אדם בשעת שבועה" ואפילו הזיד ב"כיכר האיסור" ואכל באחרונה "כיכר התנאי" בשגגה, פטור ממלקות, שהראשונה בהיתר אכלה (שעדיין לא אכל את כיכר התנאי) וכן פטור הוא מקרבן הואיל ולא שגג מתחילה ועד סוף. הזיד באכילת האיסור ולא התרו בו ואחרי כן אכל "כיכר התנאי" והתרו בו פטור, הואיל ולא הייתה ההתראה בשעת אכילת האיסור.

6 יח. וְכֵן אִם תִּלְאָן זֶה בְּזִיז⁶⁵ וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבֻעָה
7 שְׂלֹא אָכַל אַחַת מֵהֶן אִם אָכַלְתִּי הָאַחֲרִית⁶⁶, וְשִׁכַּח
8 הַתְּנָאִי וְאָכַל אַחַת מֵהֶן, וְאָכַל הַשְּׁנִיָּה בְּדוֹן - חֵיב⁶⁷.

(65) הגדולה בקטנה והקטנה בגדולה. (66) נמצאת אכילת

11 אֶפְשָׁר לְאוֹתָן אַחֲרֵים שִׁישְׁמְעוּ מִמֶּנּוּ וְתִתְקִים
12 שְׁבוּעָתוֹ, וְנִמְצָא כְּשִׁמְתֵּימָרִים בּוֹ בַּעַת שֶׁנִּשְׁבַּע הַתִּרְאָה
13 סֶפֶק, שֶׁאֵין לוֹקִין עָלֶיהָ, אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה לֹא שָׁבוּ
14 מִפְּרֶשׁ בַּתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכּוֹת סְנֵהדְרִין⁸.
15 וְאֵין אוֹתָן אַחֲרֵים נִזְקָקִין⁹ לְקִיָּם דְּבָרֵי זֶה הַנִּשְׁבַּע,
16 אֲלֵא אִם כֵּן עָנּוּ אֲמֹנ¹⁰, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנּוּ¹¹.

8 פט"ז, ה"ד. המעייין שם ימצא רק נוסח זה: "עבר על לאו שניתק לעשה (כגון שילוח הקן, ראה דברים כב, ויז) והתרו בו ואמרו לו אל תעשה דבר זה, שאם תעשנו ולא תקיים עשה שבו תלקה, ועבר ולא קיים העשה הרי זה לוקה, אעפ"י שההתראה בספק היא, שאם יקיים יפטר, התראת ספק התראה היא", אם כן, מבואר שם, שלוקים על התראת ספק, וכן מבואר למעלה פ"ד, הי"ז, גם לא מצינו בהל' סנהדרין, שיחלק רבינו בין לאו מפורש בתורה לבלתי מפורש. ומה גם כשלאו "לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא" מפורש הוא בתורה, וכבר עמד על מדוכה זו מרן ה"כסף משנה". ולדעת הרדב"ז, נתכוין רבינו לומר, שאין זו שבועת שוא המפורשת בתורה, כי התורה מדברת בנשבע לשנות הידוע או להודיע את הידוע לאדם שהוא כן (ראה לעיל פ"א, ה"ד-ה) אבל בשבועה שלפנינו, שהוא סומך על אחרים שיקיימו את שבועתו, אעפ"י שאח"כ לא יקיימו - חושב הוא שאין זו שבועת שוא, כי איסור זה אינו מפורש בתורה, ואין זה דומה לכל התראת ספק, שיודע הוא שאם לא יקיים העשה, יעבור על הלאו למפרע, אבל כאן סמך בדעתו על אחרים, שיקיימו שבועתו וחושב שאין זו שבועת שוא. והגר"א בביאורו ליו"ד רלו ס"ח מבאר: כיון שהנשבע תלוי עד שיקיימו אחרים את שבועתו - אפילו לא קיימו, אינו לוקה, שהרי זה לאו שאין בו מעשה, וכמבואר לעיל פ"ג, ה"כ, שאילו היה יודע בשעת שבועה, שלא יקיימו - היה לוקה משום שבועת שוא שיצאה מפיו לשקר, כמבואר שם ה"כ"א. אבל מתוך שאין זה ידוע מראש, אלא כשאחרים לא יקיימו שבועתו, ואז אינו לוקה על אי-קיומם, שאין בזה מעשה. וכך היא הנוסחה לדבריו: "ונמצא כשמתרים בו בעת שנשבע התראת ספק, ואחר-כך הוא לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו כמו שיתבאר בהל' סנהדרין" והכוונה לפרק יח, ה"א. והיה כתוב כאן: שב"מ - ראשי תיבות: שאין בו מעשה, ונתחלף בטעות ב"שמ"ב = ראשי תיבות: שבו מפורש בתורה, ולדעתו היא "טעות מפורסמת". (9 קשורים. חייבים. 10) כיון שנשבע: יזרוק פלוני צרור לים, ואין הדבר בידו, הרי זה כאילו אמר: משיביעך אני שתזרוק צרור לים וענה אמן. (11) פ"ב ה"א "שכל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו".

17 ג. ואם קיימו דבריו - הרי אלו משפחתי, ואלא
18 הרגילי¹² להוציא שבועה לשוא¹³.

12 את הנשבע. (13) ובכל זאת מכים את הנשבע מכת מרדות - דרך קנס, שנשבע על דבר שאין בידו לקיים (מעשה רוקח). וכתב הרמ"א ביו"ד רלו סעיף ב: "וכל-שכן שהנשבע עצמו צריך לקיים שבועתו, אעפ"י שבתחילה היתה שבועת שוא, כגון שנשבע לישא אשה פלונית, ושמא

77) בשבועה עלי, שלא אוכל משלך. (78) מפציר. (79) ממאן. (80) הואיל ונמנע נתכוון לומר: שבועה תהא חלה עלי אם אוכל משלך. (81) כלומר, לא יהא אסור מה שלא אוכל לך, אבל מה שאוכל לך יהא אסור בשבועה, ש"מכלל לאו אתה שומע הן" ואפילו ר' מאיר, שאינו סובר: "מכלל לאו אתה שומע הן" אין זה אלא בדיני ממון, אבל באיסור שבועה החמורה מאוד - מודה. (82) יש בהן משמעות לשון איסור. (83) יחד. (84) שאין שבועה חלה על שבועה ולדעת הרדב"ז נתכוון רבינו לומר, שאין כאן שבועת שווא, כי לכאורה אם נשבע: שלא אוכל לך, וכשחזר חבירו והפציר בו לאכול אצלו, נשבע שוב: שבועה שאוכל לך, לעשות רצון חבירו המפציר נתכוון ונשבע לאכול אצלו, שבועה זו מכוונת לבטל את השבועה הראשונה, והרי זה כנשבע לבטל המצוה ויתחייב משום שבועת שווא? - לפיכך משמיענו רבינו שכל הלשונות הללו משמעותן לאיסור ואין כאן אלא שבועת ביטוי בלבד, ומתוך שאין שבועה חלה על שבועה אינו חייב אלא אחת.

פרק חמישי

1) הנשבע שבועת ביטוי על אחרים, שבועת שוא לפרטיה, שבועת שוא על גודל השמש ושאר דברי חכמה שאינם ניכרים אלא לאנשים מלומדים.

1 א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שִׁזְרֵק אִישׁ פְּלוֹנִי צָרוֹר לֵים, וְהוּא
2 לֹא זָרֵק; אוֹ שֶׁלֹא זָרֵק, וְהוּא זָרֵק - הָרִי זֶה חֵיב
3 בְּשְׁבוּעַת בְּטוּי²; וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוּ בְּלִהְבֵּא³, שֶׁהָרִי
4 אֵינוּ יוֹכֵל לְהִשְׁבַּע שִׁזְרֵק וְשֶׁלֹא יִזְרֵק אִישׁ פְּלוֹנִי.
5 וְכָל מִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל אַחֲרִים שֶׁיַּעֲשֶׂוּ כָּךְ וְכָךְ אוֹ לֹא
6 יַעֲשֶׂוּ, אֶפְלוּ הָיוּ בְּנֵי אוֹ אֲשֶׁתוֹ - אֵינוּ חֵיב
7 בְּשְׁבוּעַת בְּטוּי; שֶׁהָרִי אֵין בִּידוֹ לֹא לְקִיָּם וְלֹא
8 לְבָטֵל⁵. וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת⁶; שֶׁהָרִי אֵין בִּידוֹ
9 לְקִיָּם שְׁבוּעָה זֹאת, וְנִמְצָא גֹדֶם לְשְׁבוּעַת שְׁוֹא⁷.

2) שבועות כה. כרב, שהלכה כמותו בדיני איסור לגבי שמואל בן מחלוקתו. (3) והכתוב אומר: "להרע או להטיב" - שמשמע לעתיד, בכל זאת אין זה מעכב, כי עיקר ההקפדה היא שיהיה הדבר בהן ולא. (4) שאין פלוני ברשותו לזרוק או לא לזרוק (שם וברש"י). (5) ואעפ"י שיכול הוא לכופף את בניו הקטנים או לסגור עליהם הדלת שלא יזרקו צרור לים - כיון שהבן רוצה לזרוק והאב מונעו, נמצא האב גורם שלא יזרוק, ושבועתו היתה: שלא יזרוק הבן מדעתו הוא, ולא מכח מניעת האב. ואם נשבע: אמנע את בני מלזרוק, והיה בידו למנעו ולא מנעו חייב (רדב"ז). (6) מדברי סופרים, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה, בניגוד למלקות מן התורה, שהיא שלשים ותשע מכות (ברטנורה לנזיר פ"ד, מ"ג ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם). מרדות - שמרד על דברי חכמים, וראה בר"ן לכתובות פ"ד, לדף מה. ורש"י בחולין קמא: מפרש: "מרדות - רידי בתוכחות, שלא ירגיל בזה, ואין לה קצבה עד שיקבל עליו". (7) ולדעת רש"י בשבועות כה. הרי זו שבועת שוא, ולוקין עליה, כמבואר בש"ך ליו"ד רלו ס"ק ד.

10 ב. וְלִמָּה אֵינוּ לוֹקֵה מְשׁוּם שְׁבוּעַת שְׁוֹא? שֶׁהָרִי

ובים הפרים ורבים, ועל כולם אמרה תורה "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". (22) "אלו המינים שנבראים באשפות... וכיוצא בהם שאינם נבראים מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו... הם נקראים: רומש על הארץ, והאוכל כזית מהם לוקה, שנאמר... בכל השרץ הרומש על הארץ, ואעפ"י שאינם פרים ורבים" (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ב הי"ג, ע"פ ה"ספרא" פרשת שמני פרק יב). (23) משנה בשבועות שם, שאין שבועת ביטוי חלה על דברים האסורים מן התורה, שהרי מושבע ועומד הוא מהר סיני, שלא לאכלם, וכמבואר להלן הי"א. ומובן, שלוקה הוא משום איסור נבילה וטריפה וכו'. ויש לדקדק מלשון רבינו, שאם יאכל דברים האסורים רק מדברי חכמים, יתחייב משום שבועת ביטוי, שאינו מושבע עליהם מהר סיני. וראה להלן ה"ז. (24) שנשבע לאכול. (25) גילה דעתו שאינו קץ בהם. (26) שבועות כד. וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף שם: "אמר רבא: שבועה שאוכל ואכל עפר, פטור" כי הואיל ונשבע שיאכל, ודאי העלה בדעתו, שבכל מה שיאכל יצא ידי חובתו, אבל כשנשבע "שלא יאכל" אין שבועתו מכוונת לדברים שאינם ראויים לאכילה או לאיסורי תורה, שלא נתכוין בשבועתו אלא לדברים הראויים, כילדברים שאינם ראויים לא היה צריך להתחייב ולהשבע.

- 20 ו. שבועה שלא אכלתי, והוא אכל דברים שאינן ראויין לאכילה או נבלות וטריפות - חייב; שאכילתן שמה אכילה, שפטר הן חשובין אצלן, שהרי אכלן²⁷. אכל להבא, שנשבע שלא יאכל²⁸, ונקרה מקרה²⁹ ואכלן - אינה אכילה³⁰, כמו שבארנו³¹.

(27) קודם שנשבע, ללא כל סיבה. ועכשיו שנשבע שלא אכל - נשבע לשקר. וכן אמרו במשנה שם כב: "קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום, והוא אכל נבילות וטריפות... הרי אשתו אסורה". ובגמרא שם כג: השוו דין דברים שאינם ראויים לאכילה כלל, לנבילות וטריפות. (28) כאן חוזר רבינו להצדיק את הדין שבהלכה הקודמת: נשבע שלא יאכל ואכל דברים שאינם ראויים לאכילה... פטור. (29) ובכת"י התימנים: "ונקרא נקריה" - מלשון הכתוב "נקרא נקריה בהר הגלבוע". (30) כי לא החשיבם, אלא כדי שלא יעבור על שבועתו הוכרח לאכלם, למלאות נפשו כי ירעב. (31) בהלכה הקודמת.

- 25 ז. שבועה שלא אכל כל שהוא מנבלות וטריפות, ואכל פחות מפזית - חייב בשבועה³², שהרי אינו משבע על חצי שיעור מהר סיני³³.

(32) שבועות כג: "במפרש חצי שיעור". (33) ואעפ"י שחצי שיעור אסור מן התורה, אלא שאין לוקים עליו, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פ"ד, ה"ב - אינו מושבע עליו מהר סיני, שאין איסור מפורש בתורה, אלא אסור הוא משום שראוי להצטרף לשיעור שלם, כמבואר ביומא עד. ולא הושבענו בהר-סיני "ארור אשר לא יקיים את דברי התורה הזאת" אלא על דברים המפורשים בתורה.

- 28 ח. שבועה שאכל פחות מפזית נבלה וטריפה - חייב בשבועת בטי³⁴. שבועה שלא אכל עפר וכיוצא בו

לא תתרה וישנה שבועת שוא, מכל-מקום כשהיא רוצה צריך לקיים שבועתו.

- 1 ד. במה דברים אמורים¹⁴? כשנשבע על דבר שאינו ברשותו, כגון שנשבע ראובן על שמעון שלא ילך בסחורה או שלא יאכל בשר וכיוצא בזה; אבל אם נשבע ראובן שלא יפגם שמעון בביתו ושלל ינה מנכסיו, ועבר שמעון ונכנס לביתו של ראובן ונהנה מנכסיו שלא מדעת ראובן - ראובן פטור, שהרי הוא אנוס¹⁵, ושמעון חייב, שעבר על דבר האסור לו לעשותו, שלא נשבע זה אלא על דבר שהוא ברשותו¹⁶. וכן כל כיוצא בזה¹⁷.

(14) שאין אחרים נזקקים לקיים דברי הנשבע. (15) ששמעון נכנס שלא בידיעתו, ואנוס פטור מכלום, כמבואר לעיל פ"ג, ה"א. (16) הטור ביו"ד רלו תמה על זה, שאין אדם יכול לאסור שלו על חברו אלא בלשון נדר, שהוא חל על עצם החפץ, שאוסרו על חברו כהקדש. אבל לא בלשון שבועה, שהיא חלה על האדם, ואינה חלה עליו אלא אם כן יקבל עליו השבועה? והט"ז שם ס"ק ז מתרץ, שרבינו סובר כדעת הרמב"ן (הובאה בר"ן לנדרים ב:) שנדר שאמרו בלשון שבועה, ושבועה שאמרה בלשון נדר מועילה, וזה נתכוין לאסור את שלו על חברו באיסור נדר אלא שביטאו בלשון שבועה, ולפיכך חברו חייב, וראה בבאור הגר"א ליו"ד רו ס"ק כ. וב"לחם משנה" העיר, שבכל זאת אין חברו לוקה, שהרי גם בנדר ממש פסק רבינו לקמן הל' נדרים פ"ה, ה"א, שאם עבר חברו ונהנה אינו לוקה "שהרי לא אמר שמעון כלום" אלא כוונת רבינו לומר, שיש כאן איסור תורה. (17) וכן אמרו "שהשוה הכתוב הקטן כגדול לזדון שבועה" והכוונה, שנשבע הקטן ואחרים חייבים עליו, כגון שנשבע לאסור חפצו על חברו, כמבואר שם לענין הקדש, הרי שאחרים חייבים על דבר שהוא ברשות הנשבע (משנה למלך). ובירושלמי נדרים פ"א, ה"א לא רצה ר' יוסי להתיר את שבועתו של פלוני שנשבע, לא להרשות לאשתו שתיכנס לביתו, הרי שחלה שבועתו על אחר, בדבר שהוא ברשותו (יד איתן).

- 10 ה. שבועה שלא אכל, ואכל אכלין שאינן ראויין לאכילה¹⁸ ושתה משקים שאינן ראויין לשתיה - פטור¹⁹. אכל דברים האסורין מן התורה באכילה, כגון שאכל פזית נבלות וטריפות²⁰ שקצים²¹ ורמשים²² - פטור משום שבועת בטי²³. שבועה שאכל, ואכל אכלין שאינן ראויים לאכילה ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה או שאכל נבלות וטריפות וכיוצא בהן - פטור משבועת בטי, שהרי יצא ידי אכילה²⁴; מאחר שהן חשובין אצלן²⁵ - אכילתן שמה אכילה²⁶.

(18) כגון עפר וכדומה. (19) משנה בשבועות כב: כי כדי שלא לעבור על שבועתו הוא אוכל מאכלים אלה, למלאות נפשו כי ירעב, ולא משום שהחשיבם כמאכל. (20) נתפרש למעלה פ"ד, ה"א. (21) כל הברואים הטמאים, שביבשה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ה' מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ע"י עצמו (כגון זה שבא לו ע"י דיבורו) אומרים בו "איסור כולל", כמבואר שם כד. (46) למעלה פ"ד, הי"א.

יא. אָבֵל אִם נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵאָכֵל נֶבֱלָה וְטָרֶפֶה וְכִיּוֹצֵא⁴⁷ בָּהֶן, בֵּין אָכֵל בֵּין לֹא אָכֵל - אֵין קָאן חֵיּוֹב שְׁבֻעָה פִּלְלֵל⁴⁸, לֹא שְׁבֻעַת בְּטוּי וְלֹא שְׁבֻעַת שְׂוֹא⁴⁹.

(47) איסורי תורה, שמושבע עליהם מהר סיני שלא לאכלם. (48) שאין שבועה חלה על שבועה, והרי הוא מושבע מהר סיני על נבילות שלא לאכלן, וכמבואר לעיל ה"ה, ע"פ דברי הגמרא בשבועות כג: "מפרש גופו תקשה אמאי, מושבע מהר סיני הוא". (49) שהרי לא נשבע לבטל מצוה, אלא לקיימה.

יב. נִשְׁבַּע שֶׁיֵּאָכֵל נֶבֱלָה וְטָרֶפֶה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מֵאִסּוּרֵי תוֹרָה - הֲרִי זֶה לֹקְהָ מִשּׁוּם שְׁבֻעַת שְׂוֹא⁵⁰, בֵּין אָכֵל בֵּין לֹא אָכֵל⁵¹.

(50) שהנשבע לבטל מצוה חייב משום שבועת שווא. וכמבואר למעלה פ"א, ה"ו. (51) שמשעה שיצאה שבועה מפיו - יצאה לשווא, וכמבואר בסמוך הי"ג.

יג. שְׁבֻעָה שֶׁאֵכֵל כֶּפֶר זֶה, שְׁבֻעָה שֶׁלֹּא אָכֻלָּהּ - הַשְּׁנִיָּה שְׁבֻעַת שְׂוֹא, שֶׁהֲרִי מִצְוָה עָלָיו לֵאכֹלָהּ⁵², וְלֹקְהָ⁵³ עַל שְׁבֻעָה שְׁנִיָּה בֵּין אָכֵל בֵּין לֹא אָכֵל⁵⁴. וְאִם לֹא אָכֻלָּהּ - חֵיּוֹב אֵף בְּשְׁבֻעַת בְּטוּי⁵⁵.

(52) מחמת שבועתו הראשונה. (53) מיד, שהרי נשבע לבטל את המצוה. (54) שמשעה שיצאה שבועה מפיו - יצאה לשווא. (55) היא השבועה הראשונה, ועליה אינו עובר עד שיעבור הזמן שקבע בשבועתו, או אם יאבד הככר, ולא יוכל שוב לקיים שבועתו.

יד. שְׁבֻעָה שֶׁלֹּא אָכֵל כֶּפֶר זֶה, שְׁבֻעָה שֶׁאֵכֻלָּהּ - הַשְּׁנִיָּה שְׁבֻעַת שְׂוֹא, שֶׁהֲרִי זֶה אִסּוּרָה עָלָיו לֵאכֹלָהּ, וְלֹקְהָ עַל שְׁבֻעָה שְׁנִיָּה זֶה בֵּין אָכֻלָּהּ בֵּין לֹא אָכֻלָּהּ. וְאִם אָכֻלָּהּ - לֹקְהָ אֵף מִשּׁוּם שְׁבֻעַת בְּטוּי⁵⁶. וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא בִטֵּל - פְּטוּר מִשְׁבֻעַת בְּטוּי⁵⁷, וְלֹקְהָ מִשּׁוּם שְׁבֻעַת שְׂוֹא⁵⁸, וְעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה שֶׁנִּשְׁבָּע לְבַטְלָהּ⁵⁹.

נקודות משיחות קודש

"...וכן כל הנשבע לבטל את המצוה.."

בנוגע ליום חמשה עשר באב, מצינו בגמרא כמה טעמים, וביניהם "יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל", שהיה צורך להתיר את שבועת בני ישראל, כמו שנאמר "ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר, איש ממנו לא יתן את בתו לבנימין לאשה". וההיתר היה "מאי דרוש, ממנו ולא מבנינו". ומובאים שם הפסוקים מהתורה, שמאחד היה משמע שיכולים להוציא את שבט בנימין מתוך הקהל, ואח"כ למדו מפסוק אחר שאי אפשר להוציאם מקהל ישראל.

1 מְדַבְּרִים שְׂאִינָן רְאוּיִין לֵאכֹלָהּ: אִם אָכֵל פְּזִית -
2 חֵיּוֹב; אָכֵל פְּחוֹת מְכֻזֶּית - הֲרִי זֶה סֶפֶק, שְׂמָא יִתְחַיֵּב
3 בְּכָל שְׁהוּא, מִפְּנֵי שְׂאִינָן זֶה דְּרָכּוֹ לֵאכֹלָהּ כְּדִי
4 לְהַצְרִיכוֹ שְׁעוֹר³⁵.

(34) מוטב שיאכלנו ואל יעבור על שבועתו, כי הואיל ואינו מושבע על איסור זה מהר סיני, חלה עליו שבועת ביטוי (ובתוס' שבועות כג: חולקים על זה, ולדעתם אין השבועה חלה כלל). ומובן, שאם אפשר להתיר לו שבועתו ע"י פתח חרטה (ראה לקמן פ"ו, ה"א, י') משתדלים להתירה לו, כדי שלא יצטרך לאכול איסור תורה. (35) או אולי, כיון שהזכיר בשבועתו לשון אכילה - דעתו לכזית, כי אין אכילה פחותה מכזית. בשבועות כב: היא בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב קרבן ואינו לוקה.

5 ט. וְכֵן הַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא יֵאָכֵל חֲרָצָן³⁶, וְאָכֵל מִמֶּנּוּ
6 פְּחוֹת מְכֻזֶּית - הֲרִי זֶה סֶפֶק³⁷. הִיָּה הַנִּשְׁבָּע נִזִּיר,
7 שְׁהוּא אִסּוּר בְּחֲרָצָן בְּכֻזִּית³⁸, וְאָכֵל מִמֶּנּוּ פְּחוֹת
8 מְכֻזֶּית - אֵינוֹ חֵיּוֹב בְּשְׁבֻעַת בְּטוּי; שֶׁהֲרִי אֵין דַּעְתּוֹ
9 בְּשְׁבֻעַתוֹ אֵלֹא עַל (כָּל) פְּזִית שְׁהוּא מִשְׁבָּע עָלָיו³⁹,
10 וְאֵין שְׁבֻעָה חֻלָּה עָלָיו⁴⁰. לְפִיכָךְ⁴¹, אִם פִּרַּשׁ וְאָמַר:
11 שְׁבֻעָה שֶׁלֹּא אָכֵל חֲרָצָן אֶחָד, וְאָכֻל - חֵיּוֹב⁴².

(36) גרעיני הענבים, ולשון רבינו לקמן ה' נזירות פ"ה, ה"ב: "החרצנים והם הזגים הפנימיים שזורעים אותם". (37) שבועות שם, בעיה שלא נפשטה, כיון שנאכל ע"י תערוכות (עם הענבים) דעתו לכזית כמו כל מאכל, או אולי מכיון שאין אוכלים אותו בעינו (לעצמו) אין זה מאכל, ודעתו לכל שהוא. (38) ככתוב בתורה "מחרצנים ועד זג לא יאכל". (39) לזרז את עצמו, שלא יעבור על איסור תורה, ושלא ישל לאכול כזית חרצן בימי נזירותו, כמו שכתב הטור ליו"ד רג: כשרגיל לשכוח ולעבור על אחת ממצות לא-תעשה, מותר לו לנדור ולהשבע להחמיר על עצמו. (40) שהרי מושבע ועומד הוא מהר סיני שלא לאכול חרצן בכזית, וכמבואר בסמוך הי"א (שבועות שם, בעיה שנפשטה). (41) הואיל וכל הטעם שאין השבועה חלה עליו, הוא משום שמושבע ועומד הוא. (42) שאין הנזיר מזהר על חרצן אחד, והרי הוא לגבי חרצן אחד כשאר כל האנשים שאינם נזירים, וכבר נתבאר למעלה פ"ד ה"א, שאם נשבע "לא לאכול דבר זה ואכלו חייב, ואפילו הוא כורע חרדל אחד או פחות ממנו".

12 י. שְׁבֻעָה שֶׁלֹּא אָכֵל תְּמָרִים וְנֶבֱלֹת וְטָרֶפֶת, וְאָכֵל
13 פְּזִית נֶבֱלָה או טָרֶפֶה - חֵיּוֹב אֵף מִשּׁוּם שְׁבֻעַת
14 בְּטוּי⁴³; שֶׁהֲרִי פִּלְלֵל דְּבָרִים הָאִסּוּרִין עִם דְּבָרִים
15 הַמְּתָרִין⁴⁴, וּמִתּוֹךְ שֶׁחֻלָּה שְׁבֻעָה עַל הַתְּמָרִים - חֻלָּה
16 עַל דְּבָרִים הָאִסּוּרִים⁴⁵, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁴⁶.

(43) נוסף על איסור נבילה. (44) ואין אומרים שלא יתחייב עד שיאכל תמרים ונבילות יחד - הואיל ולא אמר: תמרים ונבילות כאחת, ודאי התכוין לכל מין בפני עצמו. וראה למעלה פ"ד, הי"ד. (45) שבועות כג: ואפילו באיסור הבא

באור, ואם לא ראיתי נחש כקורת בית הבר"ה השניים במשנה שם.

טז. נִשְׁבַּע לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא קָיָם - פֶּטוּר מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי.⁶⁶ בְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁיַעֲשֶׂה לְיֻלָּב אוֹ סָפָה אוֹ שִׁיתָן צִדְקָה לְעֵנִי אוֹ שְׁיַעֲדֵי לוֹ אִם יֵדַע לוֹ עֲדוּת, וְלֹא עָשָׂה⁶⁷ וְלֹא נָתַן וְלֹא הֵעִיד - הָרִי זֶה פֶּטוּר מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי.⁶⁸ שְׁאִין שְׁבוּעַת בְּטוּי חָלָה אֲלֵא עַל דְּבָרֵי הָרְשׁוּת, שְׁאֵם רָצָה עוֹשֶׂה וְאֵם לֹא רָצָה אֵינוֹ עוֹשֶׂה; שְׁנֶאֱמַר: לְהֵרַע אוֹ לְהִיטִיב.⁶⁹ לְפִיכָף⁷⁰, כָּל הַנִּשְׁבַּע לְהֵרַע לְאַחֲרִים - פֶּטוּר מִשְׁבוּעַת בְּטוּי. בְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁיַפֶּה אֶת פְּלוֹנִי⁷¹ אוֹ יַקְלִלֵנוּ אוֹ יְגַל מָמוֹנוֹ אוֹ יִמְסְרֵנוּ בְּיַד אָנָּס⁷². מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת⁷³. וְיִרְאָה לִי, שֶׁהוּא לֹקָה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׁוֹא⁷⁴.

66 והוא-הדין משום שבועת שוא, שהרי בשעה שנשבע לא יצאה שבועה מפיו לשקר, והכתוב אומר "נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך" - מכאן שנשבעים לקיים את המצוה והשוה לקמן פ"א, ה"ג: "ומותר לאדם להשבע על המצוה לעשותה כדי לזרז את עצמו, ואעפ"י שהוא מושבע עליה מהר סיני". 67 לולב או סוכה. 68 משנה בשבועות כז. 69 שם בגמרא: "מה הרעה רשות (בדבר רשות, שבדבר מצוה אינו יכול להרע ולבטל, שהרי מושבע הוא מסיני), אף הטבה רשות" - מכאן שאין הפסוק מדבר בנשבע לקיים את המצוה. 70 הואיל ואין הפסוק מדבר אלא בדברי הרשות. 71 והתורה אמרה "פן יוסיף להכותו". וראה הל' חובל ומזיק פ"ה, ה"א. 72 איש אלם, העושה מעשי אונס. וראה הל' רוצח פ"ב ה"ב. 73 שבועות כז. "אוציא נשבע להרע לאחרים ולא הרע, שאין הרשות בידו... ואיזו היא הרעת אחרים: אכה את פלוני ואפצע את מוחו" וכו'. 74 זה מוסב רק על נשבע להרע לאחרים וכו' אבל הנשבע לקיים את המצוה אינו לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל אות סד. והדגיש רבינו: "יראה לי" אעפ"י שמשנה מפורשת היא: "נשבע לבטל את המצוה... זו היא שבועת שוא"? כי שם מדובר במצוות שבין אדם למקום, כגון תפילין וסוכה וכדומה, ואילו כאן עוסק רבינו במצוות שבין אדם לחברו, הייתי אומר: הואיל וחברו המוכה והמקופח יכול למחול לו, אין זה נשבע לבטל את המצוה, וכן אמרו "הכני פצעני על-מנת לפטור - פטור" לפיכך מציין רבינו: יראה לי, שהוא לוקה, שמצד ציווי ה' יש לחייבו משום שבועת שוא (מעשה רוקח).

יז. נִשְׁבַּע לְהֵרַע לְעַצְמוֹ, בְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁיַחְבֹּל בְּעַצְמוֹ⁷⁵, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ רִשְׁאִי⁷⁶ - שְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו⁷⁷, וְאֵם לֹא הֵרַע לְעַצְמוֹ - חֵיב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי.⁷⁸ נִשְׁבַּע לְהִיטִיב לְאַחֲרִים הִטָּבָה שְׁבִידוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ, בְּגוֹן שֶׁיִּדְבַּר עָלָיו לְשַׁלְטוֹן אוֹ יִכְבְּדוּ - שְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו⁷⁹, וְאֵם עֶבֶר וְלֹא עָשָׂה - חֵיב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי.

75 בגופו. 76 בבא קמא צא: שנאמר, וכפר עליו מאשר

אבל צריך להבין: הלא שבועה זו היא נגד הציווי של "ואהבת לרעך כמוך", וא"כ כיצד חלה שבועה זו מלכתחילה, הרי "כל הנשבע לבטל את המצוה... עושה המצוה שנשבע לבטלה" והשבועה אינה חלה מלכתחילה. ויש לומר שגם לפני היתר השבועה היה קיום לשבט בנימין, כמסופר בתנ"ך שלאחרי השבועה ביררו "מי אחד משבטי ישראל אשר לא עלה אל ה' במצפה", ונתגלה ש"לא בא איש אל המחנה מיבש גלעד" ולכן הענישו את כל יושבי גלעד שבנותיהם יתחתנו עם אנשי שבט בנימין, וכך יכול היה להתקיים שבט בנימין על-כל-פנים בצמצום. ומה שהתירו את השבועה הוא כדי ששבט בנימין יוכל להתקיים בשלימותו כשאר השבטים ויוכלו לבוא בקהל ישראל.

(על"פ י"ן מלכות' ספר הפלאה סימן ג')

56 דין זה נלמד מדין ההלכה הקודמת, אלא שרצה רבינו לבאר אופני שבועת ביטוי ב"הן ולא" דבר וחילופו. בהלכה הקודמת נשבע לאכול ככר זו, ובהלכה שלפנינו, נשבע לא לאכול הככר, ונמשך רבינו אחר לשון הפסוק "להרע או להטיב". וראה בתוספתא שבועות פ"ב, ב. 57 שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה ואם רצה אינו עושה, וזה נשבע על דבר שהוא מצווה לא לעשותו, וכמבואר בדברי רבינו בסמוך הט"ז. 58 משנה בשבועות כט. 59 כי שבועת ביטוי - לא חלה עליו כלל, ושבועת שוא אינה מחייבת אותו כלל. ועליו לקיים המצוה כמצווה. ובנדרים טז: אמרו: "מנין שאין נשבעים לעבור על המצוות (שאם נשבע לבטל, אין זו שבועה) תלמוד לומר: לא יחל דברו - דברו לא יחל, אבל מיחל הוא לחפצי שמים" שאין שבועה חלה עליו ויכול לחלל דברו.

1 טו. בְּיַצֵּד? בְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יַעֲשֶׂה סָפָה⁶⁰ וְשְׁלֹא
2 יִלְפֹשׁ תְּפִלִּין⁶¹ וְשְׁלֹא יִתֵּן צִדְקָה⁶². וְכֵן הַנִּשְׁבַּע
3 לְחִבְרוֹ: שְׁלֹא אֶעֱיֵד לָךְ עֲדוּת זוֹ שְׁאִין יוֹדְעָה, אוֹ
4 שְׁלֹא אֶעֱיֵד לָךְ אִם אֶדַּע לָךְ עֲדוּת - הָרִי זֶה לֹקָה
5 מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׁוֹא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה לְהֵעִיד⁶³. וְכֵן
6 הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֶדַּע לָךְ עֲדוּת - הָרִי
7 זוֹ שְׁבוּעַת שְׁוֹא, שְׁאִין בִּידוֹ שְׁלֹא יֵדַע לוֹ עֲדוּת⁶⁴.
8 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁶⁵.

60 סתם סוכה בלשון בני אדם - היא סוכה של מצוה. 61 משנה בשבועות כט. ושם הנוסח: "שלא להניח תפילין". 62 לעני, והתורה אמרה "נתון תתן לו". 63 ככתוב בתורה "אם לא יגיד ונשא עונו" וזה שנשבע לבטל, נשבע על דבר שאי-אפשר לו. 64 כי אולי יראה לו עדות וידע (שם): "שבועה שלא נעידך", ומפרש רבינו, שזה כולל שתי משמעויות: שלא נעיד מזה שידועים אנו, וכן שלא נדע לך, וזהו "דבר שאי אפשר". וראה שם כה: "ידעתי ולא ידעתי - מחלוקת", שאינה בלהבא, שנשבע לבטל מצוה הוא. 65 כגון "אם לא ראיתי גמל שפורח

בשבועות כד. "לאו - משכחת לה (שלא לאכול נבילות חלה שבועתו בכולל) אלא הן, היכי משכחת לה", שאם ישבע לאכול נבילות ושחוטות, אין שבועתו חלה (ר"ן שם, וכן בשו"ע יו"ד רלו, סעיף ה ובש"ך שם ס"ק טו). (84) בעל ארבע כנפות המחוייב בציצית. (85) מצוייץ בציצית. כלומר, שנשבע שיתעטף בכגד המחוייב ציצית ולא יטיל בו ציצית, שבזה הוא מבטל מצות ציצית, ומתוך שהוא כולל זמני פטור (לילה אינו זמן ציצית) עם זמני חיוב שהם ביום, שבועתו חלה. אבל אם ישבע שלא יתעטף בציצית, ולא ילבש בגד המחוייב בציצית, אין זה נשבע לבטל את המצוה, שיכול ללבוש בגד הפטור ממצות ציצית, וכבר כתב רבינו (הל' ציצית פ"ג, ה"א) "אעפ"י שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה, כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד, שיפטור עצמו ממצוה זו", הרי שאין זו אלא מידת חסידות, ומצד הדין אינו מחוייב ללבוש בגד המחוייב בציצית (רדב"ז). ולדעת ה"מעשה רוקח" כוונת רבינו כאן: "שלא יעלה עליו בגד" לבגדי כהונה, שהכהנים מצווים ללבשם בזמן הבית בעת עבודתם, כמבואר בהל' כלי המקדש פ"י, ה"ד. ואם נשבע שלא ללבשם ביטל מצוה עשה, ואין שבועתו חלה אלא בדרך "כולל" בגדי חול עם בגדי כהונה.

יט. נִשְׁבַּע שֶׁהֵינִי תַּפְלִין הַיּוֹם אוֹ לֹא הֵינִי, 10
שְׁנֵתֵּעֲטֹף בְּצִיצִית אוֹ לֹא נִתְעַטֵּף - הֲרִי זֶה שְׁבוּעַת 11
בְּטוֹי לְשֹׁעֲבֵר⁸⁶; שֶׁזֶה מְגִיד דָּבָר שְׁנֵעֲשֶׂה, וְלֹא נִשְׁבַּע 12
עַל הַמַּצְוָה לֹא לְקִימָהּ וְלֹא לְבִטּוּלָהּ. 13

(86) אעפ"י שאינה בלהבא, שהרי אינו יכול להשבע שלא יניח תפילין, כי אז הוא נשבע לבטל המצוה ופטור משום ביטוי, כמבואר למעלה הי"ד - כבר השמיענו רבינו לעיל ה"א, שחייבים על שבועת ביטוי אעפ"י שאינה בלהבא, הואיל וישנה ב"הן ולאן", ורק על זה הקפיד הכתוב: "להרע או להטיב" דבר וחילופו, ומקור הדברים בשבועות כה: "לא הנחתי תפילין היום... חייב".

כ. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵישֵׁן שְׁלֹשֶׁת יָמִים אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל כָּלֹם 14
שְׁבַע יָמִים וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה⁸⁷ שֶׁהֵינִי שְׁבוּעַת שְׁאֵא⁸⁸ - אֵין 15
אוֹמְרִין: יַעֲזֹר זֶה עַד שְׁיִצְטָעַר וְיָצֹאם עַד שְׁיִצְטָעַר וְלֹא 16
יִהְיֶה בּוֹ פֶּחַ לְסַבֵּל וְאַחֵר כֶּן יֹאכַל אוֹ יֵישֵׁן; אֶלָּא מְלָקִין 17
אוֹתוֹ מִיָּד⁸⁹ מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׁאֵא, וְיֵישֵׁן וְיֹאכַל בְּכָל עַת 18
שְׁיִצְטָעַה⁹⁰. 19

נקודות משיחות קודש

"נשבע שלא יישן שלוש ימים או שלא יאכל כלום שבעת ימים...מלקין אותו מיד משום שבועת שוא".

הר"ן (הובא ב'כסף משנה' כאן) תמה על רבינו שדימה את הנשבע שלא יאכל שבעה ימים לנשבע שלא יישן שלושה ימים, שהנשבע שלא יאכל שבעה ימים יכול לעמוד בשבועתו עד שיהיה קרוב להסתכן "ואח"כ יאכל שיעור שיהא יכול לעמוד עליו", משא"כ בשינה אין הדבר תלוי בו כלל משום שהשינה נופלת עליו בעל-כרחו. ומסביר הרוגוצובי שנחלקו הר"ן והרמב"ם, האם הסכנה

חטא על הנפש, וכי באיזה נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין וכו', וראה הל' דיעות פ"ג, ה"א והל' חובל ומזיק פ"א, ה"א. (77) ואין זה נשבע לבטל את המצוה, כי אין דין זה מפורש בתורה אלא נלמד מתוך מדרש חכמים. והרי זה דומה לדין "חצי שיעור" המבואר לעיל ה"ז. (78) שבועות כז. שם. שנאמר "או להטיב" - או, לרבות הטבת אחרים, שישנה ב"הן ולאן", שאם אינו רוצה אינו מטיב, כגון מתנה לעשר.

יח. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל מִצָּה שְׁנָה אוֹ שְׁנָתִים - הֲרִי 1
זֶה אֲסוּר לֹאכַל מִצָּה בְּלִילִי הַפֶּסַח, וְאִם אָכַל - חֵיב 2
מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בְּטוֹי. וְאֵין זֶה⁸⁰ שְׁבוּעַת שְׁאֵא⁸¹, שֶׁהֲרִי 3
לֹא נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל מִצָּה בְּלִילִי הַפֶּסַח, אֶלָּא כָּלִל 4
עֲתִים שֶׁאֵאֱכִילֶת מִצָּה בָּהֶם רְשׁוּת עִם עַת שֶׁאֵאֱכִילֶתָהּ 5
בּוֹ מִצָּה, וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה עַל שְׁאֵר הַיָּמִים - 6
חָלָה עַל לֵיל הַפֶּסַח⁸². וְכֵן כָּל פְּיוּצֵא בָּזֶה. כְּגוֹן 7
שְׁנֵשְׁבַע שֶׁלֹּא יֵשֵׁב בְּצֵל סָכָה לְעוֹלָם⁸³, אוֹ שֶׁלֹּא 8
יַעֲלֶה עָלָיו בְּגָד⁸⁴ שְׁנָה אוֹ שְׁנָתִים⁸⁵. 9

(80) בכ"י תימן: ואין זו. (81) שחייב בהכל מי שנשבע לבטל את המצוה, כמבואר לעיל הי"ד. (82) ולפיכך אינו לוקה על שבועתו ויאכל מצה כדן שבועת שוא, אלא אסור לאכול מצה בליל פסח שלא לעבור על שבועתו - שבועת ביטוי. (83) אסור לו לישב בסוכה בחג הסוכות מחמת שבועתו, הואיל וכלל זמנים ששייבה בסוכה בהם - רשות, עם זמן שהשייבה בו מצוה. אבל אם נשבע שלא יאכל מצה בליל פסח או שלא ישב בסוכה בחג הסוכות הרי זה לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו: "שבועה שלא אוכל מצה - אסור לאכול מצה בליל הפסח. שלא אוכל מצה בליל הפסח - לוקה ואוכל מצה". ואעפ"י, שמלשון הירושלמי משמע שאם נשבע "שלא יאכל מצה", הרי זה כולל זמני רשות עם זמני מצוה, בעוד שרבינו אין השבועה חלה עד שיאמר: "שנה או שנתיים", אפשר לחלק, שבני ארץ ישראל (מקום חיבור הירושלמי) היו רגילים לאכול מצה כל ימי השנה, ולפיכך אם נשבע סתם "שלא יאכל מצה" - כוונתו לזמני הרשות יחד עם זמני מצוה, ושבועתו חלה ב"כולל", ובני חוץ לארץ אינם רגילים לאכול מצה בכל ימי השנה אלא בחג הפסח, ולפיכך הנשבע בחוץ לארץ סתם, כוונתו למצה בפסח, ולוקה משום שבועת שוא, ובהם עוסק רבינו. ומה שכתב רבינו: שלא ישב בצל סוכה "לעולם" הוא לאו דוקא, והוא-הדין אם אמר: "שנה או שנתיים" (מראה הפנים לירושלמי שם). ובירושלמי שם הנוסח: "שלא אשב בצל - אסור לישב בצל סוכה (דעתו היתה על כל צל, אפילו שאינו של סוכת מצוה) שלא אשב בצל סוכה (כוונתו לסוכת מצוה) לוקה ויושב בצל סוכה", וכן הנוסח ביו"ד שם. ויתכן, שגם רבינו יודה לזה (מעשה רוקח). ודע, שאין שבועת ביטוי חלה על ביטול מצוה "בכולל", אלא כשהביטול הוא ב"שב ואל תעשה" כגון שלא לאכול מצה או לא לישב בסוכה, אבל הנשבע לבטל מצוה ב"קום ועשה", כגון לאכול נבילות וטריפה - אפילו בדרך "כולל" אין שבועתו חלה, שאין אומרים לאדם חטא ואכול דברים אסורים כדי לקיים שבועתך, וכן אמרו

שלא אוכל שלשה ימים, ממתינים אותו עד שיאכל ומלקים אותו, הרי שסובר הירושלמי, שיתכן לאדם להתקיים אפילו כשלא יאכל שלשה ימים, ולפיכך אין זו שבועת שוא אלא שבועת ביטוי, ומקרא מסייעו (אסתר ד, טז): "וצומו עלי, ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום" (אמנם בילקוט שם, שאלו: "ואיך היו צמים שלשה ימים... ולא היו מתים? אלא שהיו מפסיקים מבעוד יום" שהפסיקו התענית לפני תום יום שלישי, אולם הירושלמי כנראה חולק על זה) ועינינו רואות, שאנשים יכולים להתענות משבת לשבת, ולפיכך דקדק רבינו לכתוב: "שלא יאכל כלום שבעת ימים" שיער רבינו מחכמת הרפואה, שהנשבע לא לאכול בזמן ארוך זה אינו יכול להתקיים עוד, נמצאת שבועתו שבועת-שוא ומשעת שבועה יצאה לשקר, ולפיכך לוקה מיד, ויאכל בכל עת שירצה, ואינו חייב לשמור על שבועתו כי אין זו שבועת ביטוי כלל (מרכבת המשנה). וב"אור שמח" מביא רמז לדעת רבינו מדברי התלמוד (יומא ד:): על הפסוק (שמות כד, טו) "ויעל משה אל ההר... ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי" - ר' נתן אומר, לא בא הכתוב אלא למרק אכילה ושתייה שבמעיו לשומו כמלאכי השרת, הרי שזהו הזמן המעכל את כל מה שבמעיו, והכח האנושי פוסק מלפעול בו, אם לא שיזכה לדרגת מלאכי השרת.

מבטלת את האיסור לגמרי או שמצד הסכנה מתירים לו את האיסור. לדעת הר"ן אין הסכנה מבטלת את האיסור, אלא שמצד הסכנה מתירים את האיסור, וגם כשנשבע על דבר שיש בו סכנה חלה השבועה ואינה שבועת שוא, אלא שכל זה שייך בדבר שצריך להתיר ב'קום עשה' כמו אכילה, משא"כ בדבר הבא ממילא ב'שב ואל תעשה' כמו שינה, אין זה בגדר היתר, ולכן שבועה שלא אישן שלושה ימים היא שבועת שוא. אבל לדעת הרמב"ם הסכנה מבטלת את האיסור לגמרי, ולכן גם השבועה שלא אוכל שבעה ימים היא שבועת שוא.

ויש לחקור בנוגע למשה רבינו ואלהיו הנביא: מצינו אצל משה רבינו שלא אכל ארבעים יום וארבעים לילה, וכן אצל אלהיו הנביא "וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה", מה היה הדין אילו נשבע משה רבינו שלא יאכל עוד ששה ימים נוספים לאחר הירידה מהר סיני, האם יום מ"א הוא בהמשך למ' יום שלפנ"ז, וא"כ לא חלה השבועה, או שיום הארבעים ואחד הוא התחלה חדשה שאינה בהמשך לארבעים יום שהיה בהר, ובמילא חלה שבועה זו שלא יאכל עוד ששה ימים. וכן באלהיו הנביא, אם נשבע שלא יאכל עוד ששה ימים אחרי ארבעים ימים אלו, האם ימים אלו באים בהמשך לארבעים יום של ההליכה ובמילא לא חלה השבועה, או שהם עניין בפני עצמם וחלה השבועה.

ויש לומר, שהדבר תלוי בשאלה, האם במשך הארבעים יום יצא משה רבינו מגדרי הטבע לגמרי ולא היה זקוק לאכילה ושתייה כלל, וממילא הימים שלאחר-זה נמנים כימים בפני עצמם, או שגם בארבעים ימים אלו לא יצא לגמרי מגדרי הטבע, וגופו היה זקוק לאכילה ושתייה גשמיים אלא שהתקיים בדרך נס, וממילא הנס הוא רק לימים האלו. ותלוי בשתי הדעות בחז"ל, האם בהיותו בהר אכל "לחם אבירים" שמלאכי השרת אוכלים אותו, היינו שגם בהיותו בהר לא יצא מהגבלת הטבע לגמרי, על-דרך שמצינו במדרש שנחשב אצלו לעינוי וצער, אבל לדעה שבהיותו בהר לא אכל אפילו "לחם אבירים" נמצא שעלייתו להר היתה באופן שיצא לגמרי מהגבלות הטבע.

(על"פ ז"ל מלכות ספר הפלאה סימן ג)

(87) כל דבר שאין בו כח לעשות, וכמבואר למעלה פ"א, ה"ז. (88) שמשעה שיצאה שבועה מפיו יצאה לשוא, כי אי-אפשר לו להתקיים שבעה ימים מבלי שיאכל. (89) שבועות כה. ואפילו עדיין לא לקה, מותר לו לישון מיד, וכשיזדמן לו בית-דין ילקה על ידו (רדב"ז). (90) כבר העירונו למעלה פ"א, ה"ז בביאורנו, שבתלמוד בבלי אין זכר לזמן תענית של שבעה ימים, כי בשבועות כה. אינו מוזכר אלא: שלא יישן שלשה ימים - הרי זו שבועת שוא, ובירושלמי נדרים פ"ב, ה"א אמרו: "שבועה

1. כא. נִשְׁבַּע שֶׁרָאָה גָּמַל פֹּרֶחַ בְּאוֹר, אָמְרוּ לוֹ:
2. הֵיאֵךְ נִשְׁבַּעְתָּ לְשׂוֹא? וְאָמַר: עוֹף גְּדוֹל רָאִיתִי
3. וּמִגְדָּלוֹ קָרָאתִיו גָּמַל, וְכֵן הָיָה בְּדַעְתִּי - אֵין זֶה
4. כָּלוּם; שָׁאִין כָּל אָדָם קוֹרְאִין גָּמַל אֶלָּא לְגָמַל,
5. וּבִטְלָה דַּעְתּוֹ אֶצֶל כָּל אָדָם, וְלוֹקָה⁹¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
6. בְּזֵה⁹².

(91) משום שבועת שוא, שזהו דבר בלתי אפשרי (משנה שבועות טז). ובגמרא שם אמרו: כשנשבע, על דעתנו הוא נשבע. (92) כגון שנשבע "שראה נחש כקורת בית הבד" = כתבניתה וצורתה, שזה בלתי אפשרי הוא (משנה ובגמרא שם עמ' ב).

7. כב. דָּבָר יָדוּעַ אֶצֶל הַחֲכָמִים בְּעָלֵי שָׁכָל וּמִדָּע,
8. שֶׁהִשְׁמַשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ מֵאָה וְשִׁבְעִים פְּעָמִים⁹³.
9. נִשְׁבַּע אֶחָד מִן הָעָם שֶׁהִשְׁמַשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ⁹⁴ -
10. אֵינוֹ לוֹקָה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׂוָא; שָׁאֵף עַל פִּי שֶׁהִדְבֵּר
11. כֵּן הוּא - אֵין דָּבָר זֶה גָּלוּי וְיָדוּעַ לְכָל הָעָם, אֶלָּא
12. לְגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים בְּלָבָד. וְאֵינוֹ חֵיב אֶלָּא אִם כֵּן נִשְׁבַּע
13. עַל דָּבָר שֶׁגָּלוּי וְיָדוּעַ לְשִׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם⁹⁵ מִשְׁאָר
14. הָעָם⁹⁶, כְּגוֹן אִישׁ שֶׁהוּא אִישׁ וְאָכַן שֶׁהוּא⁹⁷ אָכַן. וְכֵן
15. אִם נִשְׁבַּע שֶׁהִשְׁמַשׁ קִטְנָה מִן הָאָרֶץ - אֵינוֹ לוֹקָה,
16. וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵין הִדְבֵּר כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה יָדוּעַ לְכָל
17. אָדָם. וְאֵינוֹ כָּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה,
18. שֶׁהִרִי לֹא נִשְׁבַּע אֶלָּא עַל רֵאִית עֵינָיו, שֶׁהִרִי הוּא
19. רוֹאֶה אוֹתָהּ קִטְנָה⁹⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה מִדְּבָרֵי
20. חֲשָׁבוֹן תְּקוּפוֹת מְזֻלוֹת⁹⁹ וְגִימְטְרִיאוֹת¹⁰⁰, וְכִיּוּצָא

7 נִשְׁאֵל⁸ לַחֲכָם אֶחָד⁹, או לְשִׁלְשָׁה הַדְּיוּטוֹת¹⁰ בְּמָקוֹם
8 שָׁאִין שֵׁם חֲכָם, וּמְתִירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ¹¹. וְיִהְיֶה מֵתֵר
9 לְעִשּׂוֹת דָּבָר שְׁנֹשְׁבֵעַ שְׁלֹא לְעִשּׂוֹתוֹ, או שְׁלֹא לְעִשּׂוֹת
10 דָּבָר שְׁנֹשְׁבֵעַ לְעִשּׂוֹתוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא הֵתֵר שְׁבוּעוֹת¹².

(2) מפורשת לעיל פ"א, ה"א-ב. (3) ומתחרט. (4) שהיה מרוצה אילו לא היה נודר נדר זה מעולם (כדברי השו"ע י"ד סי' רכה, ס"ז). (5) שנתחדש. (6) שלא ידע בו. (7) נמצא זה מתחרט על עיקר הנדר, ורוצה לעקור את נדרו למפרע. (8) שואל היתר לשבועתו. ולפי שהחכם מתיר את השבועה, חוקר את הנשבע אם הוא מתחרט באמת, וכן הוא שואלו שאלות שונות כדי למצוא פתח חרטה להתרת שבועתו (ראה להלן ה"י"א), לפיכך נקרא הנשבע: "נשאל" כי הוא נשאל שאלות שונות ע"י החכם (תוספות יו"ט) לשבת פכ"ד, מ"ה). (9) שהוא חכם מובהק בחכמת התורה, וכמבואר להלן ה"ה. (10) לדעת 'הגהות מיימוניות', וכן מבאר הרדב"ז, אין הכוונה להדיוטות גמורים, אלא שיהיו מפותחים בשכלם, שיבינו כל מה שיסבירו להם בהלכות היתר שבועות ופתחי חרטתן, ע"פ דברי התלמוד בכורות לו, א. אולם מסתימת לשון רבינו משמע שאפילו הדיוטות גמורים, שאינם תופסים את המוסבר להם יכולים להתיר (כסף-משנה). (11) והוא-הדין שמתירים לו את נדרו, כמבואר בהל' נדרים פ"ד, ה"ה: "ודין היתר נדרים כדין היתר שבועות". אבל שבועת שוא, פקדון ועדות - אין להן התרה, שהעבירה כבר נעשתה משעת השבועה ('קריית ספר'). ובנדרים עח, א - אמרו: נאמר בפרשת נדרים (במדבר ל, ב) "זה הדבר אשר צוה ה'", ונאמר בשחוט חוץ (ויקרא יז, ב) "זה הדבר אשר צוה ה'". מה שחוט חוץ, אהרן ובניו וכל ישראל חייבים על שחוט חוץ. אף פרשת נדרים, אהרן ובניו וכל ישראל - כשרים להתיר הנדר, אם כן למה נאמר בפרשת נדרים (במדבר שם): "וידבר משה אל ראשי המטות", שמשמעם מומחים? לומר לך: יחיד מומחה - רשאי להתיר הנדר, והדיוטות צריכים להיות שלשה - כעין בית-דין (ר"ן שם). (12) בתלמוד נמצא רק: "היתר נדרים" (חגיגה י). וכן ב'ירושלמי' נזיר פ"ט, ה"א: "ישראל יש להם היתר חכם". ובנוגע להיתר שבועה - שגורה הלשון: שאילה, השאל על שבועתך, ראה נדרים יח, א. סה, א. וכן אמרו (שבועות כד): "שבועה דאית לה שאלה", ומפרש רש"י: לחכם להתיר האיסור, אלא שב'מדרש רבה' שמות פ"ד, אנו מוצאים: "הלך אצל יתרו והתיר שבועתו". וכתב הרדב"ז: אין החרטה מועילה אלא על שבועת ביטוי להבא, אבל לשעבר משעה שיצאה מפיו יצאה לשקר, ומה תועיל החרטה לשעבר, ובכל זאת נהגו להתיר אפילו שבועה לשעבר כדי להקל מהעונש, ובתנאי שעשה תשובה.

11 ב. וְדָבָר זֶה¹³ אֵין לוֹ עֶקֶר¹⁴ כָּלל בְּתוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב, אֶלָּא כִּף לְמִדּוֹ מִמֶּשֶׁה רַבְּנּוּ מְפִי הַקְּבִלָּה¹⁵, שְׁזָה
12 הַכְּתוּב: לֹא יִחַל דָּבָר - שְׁלֹא יִחַלל הוּא בְּעֶצְמוֹ דִּרְךְ
13 קְלוֹת רֹאשׁ בְּשֹׁאט נֶפֶשׁ¹⁶, כְּעֶנְיָן שְׁנֵאמַר: וְחִלְלֵת אֶת
14 שֵׁם אֱלֹהֶיךָ¹⁷; אֲבָל אִם נָתַם וְחִזּוֹר בּוֹ¹⁸ - חֲכָם מְתִיר
15 לָא¹⁹.

1 בְּהֵן מְדַבְּרִי חֲכָמָה שָׁאִין נִפְרִין אֶלָּא לְאַנְשִׁים
2 אַחֲרֵיהֶם¹⁰¹.

(93) השוה הלכות יסודי התורה פ"כ, ה"ח: "והארץ גדולה מן הירח כמו ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה ושבעים פעמים", ובהקדמת רבינו לפירוש המשנה, הוא אומר: "מאה וששים וששה פעם, ושלשה שמיני פעם". (94) והנשבע על דבר ידוע... שהוא כן, לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל פ"א, ה"ה. (95) שבועות כט. שכל שיודעים בו שלשה בני אדם, הרי זה מפורסם לכל (רש"י שם כה:). (96) וזהו שדקדק עולא שם, ואמר: "לשלשה בני אדם", כי בני אדם הם המון העם, ככתוב (תהילים מט, ג) "גם בני אדם גם בני איש" (הגהות בן אריה על הרמב"ם). וראה ב"שירי קרבן" לירושלמי נדרים פ"ג ה"ב, דיבור-המתחיל אלא כגון ביעה. (97) ובכת"י התימנים: שהיא. וכתב הרדב"ז, אפילו הנשבע הוא חכם גדול בתכונה הוא פטור משבועת שוא, כיון שאין הדבר ידוע לאחרים. (98) ואפילו הוא חכם בתכונה אינו חייב, שזה החכם לא נשבע על ידיעתו אלא על ראיית אחרים שרואים אותה קטנה, ואינם יודעים אם היא באמת קטנה מן הארץ אם לא (רדב"ז). ולדעת רש"י בשבועות כט. כל שנשבע לשנות את הידוע, ואין זה ידוע לשלשה בני אדם, הרי זה פטור משום שבועת שוא וחייב משום שבועת שקר, וכן הוא מבואר שם בגמרא דף כה: (99) ובכת"י התימנים: "ומזלות". תקופות - חכמת מהלך השמש והירח והגלגלים המקיפים את העולם ככתוב (תהילים יט, ז) "ותקופתו על קצותם", וכמבואר בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ה. מזלות - הכוכבים המכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכל, ושנים-עשר הם שמותם: טלה, שור, תאומים, וכו' כמבואר שם ה"ו, מזל - שרשו: נזל - הלך, ונזכר במקרא (מלכים ב, כג, ה) "ולירח ולמזלות". (100) ובכת"י התימנים: וגימטריות. היא חכמת המדידה וההנדסה, גיאומטריה. כלשון רבינו בהל' גניבה ואבידה פ"ה, ה"א: "וכן במדת הקרקע, צריך לדקדק בחשבון משיחת (מדידת) הקרקע ע"פ העיקרים המתבארים בכתבי הגימטריא" וראה במ"מ שם, והשוה תו"ט לאבות פ"ג מכ"א. (101) הנשבע עליהם להודיע את הידוע או לשנות הידוע פטור משבועת שוא. והמקור לדברי רבינו על גודל השמש וכו' גילה רבינו בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ו, האומר: "וספרים רבים חיברו בה חכמי יוון", וכן הוא אומר בהלכות קידוש החודש פ"ז, הכ"ה: "חכמת התקופות והגימטריות שחיברו בה חכמי יון ספרים הרבה, והם הנמצאים עכשיו ביד החכמים, אבל הספרים שחיברו חכמי ישראל, שהיו בימי הנביאים מבני יששכר לא הגיעו אלינו" וכו'.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) אופני התרת השבועה, מי יכול להתיר שבועה, כיצד מתירים ומתי.

3 א. מִי שְׁנֹשְׁבֵעַ שְׁבוּעַת בְּטוֹי² וְנָחַם³ עַל שְׁבוּעָתוֹ,
4 וְרָאָה שֶׁהוּא מְצַטְעֵר אִם יִקְרֶה שְׁבוּעָה זֹ, וְנִהְפְּכָה
5 דַּעְתּוֹ לְדַעַת אַחֲרֵת⁴, או שְׁנוּלֵד⁵ לוֹ דָּבָר שְׁלֹא הָיָה
6 בְּדַעְתּוֹ⁶ בְּשַׁעַת הַשְׁבוּעָה וְנָחַם בְּגִלְלוֹ⁷ - הָרִי זֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומתירין לה²⁷; ובלבד שיהיו השלשה מקבצים²⁸,
אבל לא יקבץ אותן להתיר לה לכתחילה²⁹. ואינו
נעשה שליח להתיר נדר לאשתו³⁰.

(23) ולא שלוחו, וכן לא ישלח כתב חרטתו לבית-דין, כי צריך לחקור הדבר מפי שליח או מפי כתבו. וכן אמרו לענין קבלת עדות (יבמות לא:): "מפיהם ולא מפי כתבם". אבל אם הנשבע הופיע ואינו מבין את שפת החכם, מותר להעמיד על ידו מתרגם, והלה יתרגם ביניהם, כמבואר ב"ירושלמי" נדרים פ"י, ה"ח (ד"ב"ז). (24) לבקש היתר, וראה לעיל אות ז. (25) הואיל ואשתו כגופו. (26) למסור חרטתה לפני חכם או לפני שלשה. (27) נדרים ה, ב. (28) שמצא אותם יחד ולא טרח לקבצם. (29) כי מתוך שטרח לקבצם, יש לחוש שיוסיף על דברי חרטה שמסרה לו אשתו, וחקירתם לא תעלה יפה (שם). (30) כלומר, אינו מצטרף להיות מהשלשה המתירים, הואיל וקשה עליו שבועת אשתו, יש לחוש שלא יחקור היטב בחרטה, כי אין אדם רואה חובה לעצמו, וכמו שהורה רבינו בהלכה הקודמת: "אין אדם יכול להתיר שבועת עצמו". ומה שהדגיש רבינו "אינו נעשה שליח", הכוונה אפילו אם נתן לו הגדול בחכמה או רבו, רשות להתיר נדר אשתו - אחרי ששמעו חרטתה - אינו נעשה שליח להתיר נדר אשתו, לפי שהיא כגופו ונמצא מתיר לעצמו. ולמד רבינו דין זה מנדרים ח, ב - שרב אשי התיר לרבינא להיות שליח לחרטת אשתו, ולא התיר לו להיות אחד המתירים לנדר אשתו (ד"ב"ז). ובדפוס רומי ר"מ, הנוסח כאן: "ואינו נעשה שליח להתיר נידוי לאשתו". וכן הוא נוסח הכסף משנה בדברי רבינו.

ה. כיצד מתירין? יבוא הנשבע לחכם המבכה³¹, או לשלשה הדייטות אם אין שם ממחה³², ואומר: אני נשבעתי על כך וקח, ונחמתי³³; ואילו הייתי יודע שאני מצטער בדבר זה עד פה³⁴, או שארע לי כך וקח³⁵ - לא הייתי נשבע; ואילו הייתה ידעתי בעת השבועה כמו עתה - לא הייתי נשבע³⁶. והחכם או גדול השלשה אומר לו: וכבר נחמתי? והוא אומר לו: הן. חוזר ואומר לו: שרוי³⁷ לך, או מתר לך, או מחול³⁸ לך, וכל פיוצא בענין זה בכל לשון. אבל אם אמר לו: מופר לך, או נעקרה שבועתך, וכל פיוצא בענין זה - לא אמר³⁹ פלוס; שאין מפר אלא הפעל או האבי⁴⁰, אבל החכם אינו אומר אלא לשון התרה ומחילה⁴¹.

(31) המפורסם מאיר בתורתו, מובהק - בנין הפעל מבהק, שפירושו אור מבהיק וזורח. וראה ב'תוספות יו"ט' לבבא מציעא פ"ב מ"א, אבל אין צורך שיהא מוסמך מרבותינו שבארץ ישראל כדין 'מומחה סמוך', שהרי לא נאמר: "אלקים" בפרשת נדרים להצריך מומחה סמוך (ר"ן לנדרים ה, ב. כג, א. בהבנת דברי רבינו). (32) בכורות לו, ב: "שלשה מתירים את הנדר במקום שאין חכם". וראה בבאורנו לעיל ה"א. (33) והנני מתחרט. (34) כל כך. (35) שנולד לי דבר, שלא ידעתי בו בעת שבועתי.

(13) היתר שבועות. (14) יסוד ושוורש. (15) שקיבלו איש מפי איש עד למשה רבינו מסיני. וראה הל' ממרים פ"א, ה"ב-ג. (16) בבזיון, מלשון הכתוב (יחזקאל כה, טו) "וינקמו נקם בשאט בנפש" - בבזיון שהיו מבזים אותם בנפשם (רד"ק שם). והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י. (17) בנשבע לשקר - הכתוב מדבר, שבהזכירו שם ה' לשקר הוא מחללו להכעיס, כלשון רבינו בהל' יסודי התורה, שם. (18) מחמת צער, או שנולד לו דבר שלא ידע עליו בעת שבועתו, כמבואר בהלכה הקודמת. (19) משנה, חגיגה י, א. "היתר נדרים פורחים באויר", מעט רמז יש במקרא (רש"י שם). אבל בגמרא שם מצאנו סמך לזה, דברי הכתוב (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" - הוא אינו מוחל (עושה דבריו בחולין), אבל אחרים מוחלים לו, וראה לקמן פ"ב ה"ב: "אע"פ שמותר להשאיל על השבועה. . . ומי שלבו נוקפו. . . אינו אלא שמץ מינות. . . אין נזקקים להתיר אלא מפני דבר מצוה, או מפני צורך גדול". וכתב ה'חינוך' מצוה ל: "מחסדי האל עלינו, בדעתו חולשת בנין גופנו ומיעוט דעותינו. . . לתת לנו עצה לצאת ממאסר השבועה בהתחדש עלינו רצון. . . שאפשר לנו לתלות בענין השבועה טענת אונס או שגגה. . . שיבוא הנשבע לפני איש חכם. . . ויתוודה אליו מחסרון ידיעתו, שלא היה יודע בשעה שנשבע דבר שידע אח"כ. . . ואחר הודאת פיו על זה ויכיר החכם ויראה, כי יש ממש בדבריו. . . ועל כן הוא מתחרט ויקבל וידויו ויתירנו משבועתו, ולעולם אי אפשר להתיר שבועה כ"אם בסיבת שום חידוש לנשבע, כגון שיאמר: אילו הייתי יודע דבר פלוני לא הייתי נשבע מעולם, שזה כעין אונס הוא. אבל אם אמר היתרוני משבועתי בלא טענה, אין כח באדם להתירו".

ג. ואין אדם יכול להתיר שבועת עצמו²⁰. ואין אדם רשאי להתיר שבועה או נדר במקום שיש גדול ממנו בחכמה²¹. ובמקום שיש בו רבו - אסור לו להתיר אלא מדעת רבו²².

(20) נדרים פא, ב. וכן אמרו (נגעים פ"ב, מ"ה): "כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדר עצמו". (21) משום כבודו, וכן אמרו בנדרים ח, ב - שרבינא לא רצה להתיר נדר אשתו (אפילו להצטרף עם עוד שנים) במקום רב אשי רבו, אע"פ שלא היה רבו ממש. כי רבינא היה תלמיד חבר לרב אשי, כמבואר בעירובין סג, א. תלמיד חבר, הוא חכם כמותו אלא שלמד ממנו דבר אחד או יותר - רש"י שם (כסף-משנה). (22) ברשותו ובהסכמתו, כמו שאמרו (סנהדרין ה:): "תלמיד אל יורה אלא-אם-כן נוטל רשות מרבו". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ב-ג. והבדיל רבינו בין "גדול בחכמה" לבין "רבו", שבראשון - אין איסור בדבר, ובשני - יש גם איסור (כסף-משנה). וכתבו הרא"ש והר"ן (נדרים כג, ג), שאין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד אם התירו ללא נטילת רשות - הותרה השבועה או הנדר, וכן בש"ך ליו"ד סי' רכת, ס"ק ה.

ד. זה שנשבע הוא שיבוא²³ לפני החכם²⁴ להתיר לו, בין איש בין אשה. ואינו עושה שליח להשאיל לו על נדורו. והפעל נעשה שליח²⁵ לחרטת אשתו²⁶.

6 שְׁבֻעָתוֹ אוֹ נִדְרוֹ מֵעֶרֶב שֶׁפֶת⁴⁷ - הָרִי זֶה מִתִּיר
7 בְּשַׁבָּת, הוֹאִיל וְהוּא לְצִרְף הַשַּׁבָּת⁴⁸.

(42) בינם לבין עצמם או לנודר ולנשבע. (43) שהמתירים יכולים גם לעמוד, בניגוד לשאר דינים, שהדיינים חייבים לדונם בישיבה, אבל הנודר עצמו הבא להשאל - עליו לעמוד, שכן שנינו ב'ירושלמי' נדרים פ"י, ה"ח: "והשואל צריך להיות עומד". (44) שאינו כשר בקרובים ובליילה, אלא הרי הוא כהוראה בענין איסור והיתר (נדרים עז.). (45) הואיל ואין זה דין. (46) אע"פ שאין דנים בשבת, כמבואר בהל' שבת פכ"ג, ה"ה. (47) שהיה חכם מצוי לפניו - אין אומרים לא: יתיר לו בשבת. (48) שבת קנו, א. וכן בנדרים עז, א. ואם אין היתר זה לצורך שבת - אסור לטרוח בשבת לצורך חול (רדב"ז).

8 ז. רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעַ לְשִׁמְעוֹן וְיִצְחָק אֶמֶן⁴⁹ או קָבַל
9 הַשְּׁבוּעָה⁵⁰, וְנָחַם שִׁמְעוֹן עַל שְׁבוּעָתוֹ וְנִשְׁאַל עָלֶיהָ
10 - אֵין מִתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנֵי רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ⁵¹. וְכֵן
11 אִם נִשְׁבַּע רְאוּבֵן אוֹ נִדָּר שְׁלֹא יִהְיֶה מְשִׁמְעוֹן⁵² אוֹ
12 שְׁלֹא יִהְיֶה בּוֹ שִׁמְעוֹן, וְנָחַם⁵³ וְנִשְׁאַל לְחֶכֶם - אֵין
13 מִתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנֵי שִׁמְעוֹן שֶׁנִּדָּר מִמֶּנּוּ⁵⁴ הִנֵּה.
14 וְאִפְלוּ הִיָּה שִׁמְעוֹן קָטָן אוֹ עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלֹת⁵⁵
15 - אֵין מִתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו. פְּדֵי שִׂידֵע הַנִּדָּר⁵⁶
16 שֶׁהִתִּיר זֶה⁵⁷ נִדְרוֹ אוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וְלִפְיָכָּהּ יִהְיֶה מִמֶּנּוּ⁵⁸
17 אוֹ יִהְיֶה לֹא⁵⁹.

(49) שהוא כמוציא שבועה מפיו, לעיל פ"ב, ה"א. (50) שאמר: קיבלתי עלי שבועה זו (שם). (51) נדרים סח, א. שנאמר (שמות ד, יט) "ויאמר ה' אל משה במדין, לך שב מצרים". אמר לו: במדין נדרת (לשבת עם יתרו, ככתוב (שם ב, כא): ויואל משה לשבת את האיש - אין "ויואל" אלא לשון שבועה), לך והתר נדרך במדין, כלומר: בפני יתרו. וב'ירושלמי' שם פ"ה ה"ד, אמרו הטעם "מפני חשד", כלומר שלא יחשדנו המשביע כשיראנו עובר על שבועתו, שהוא מזלול באיסור שבועה, לפיכך אין להתירו אלא בפני המשביע, שידע בהיתרו, וכן מפרש רבינו בסמוך. ולפי טעם זה, אפילו לא עשה המשביע שום טובה עם הנשבע, אין להתיר לנשבע שלא בפני המשביע, משום חשד. וראה בסמוך אות נח, טעם אחר בזה. וכל זה לכתחילה, אבל כדיעבד אם התירוהו שלא בפניו - הרי שבועתו מותרת, שכן מצינו בצדקיהו המלך, שנשאל על שבועתו שלא בפני נבוכדנצר משביעו (שנשבע לו לא לגלות שראהו אוכל ארנבת חיה), ואחרי שהסנהדרין התירוהו - הלך והגיד, כמסופר בנדרים שם. וצדקיהו צדיק גמור היה ('הגהות מיימוניות'). (52) עד כאן דיבר רבינו ששמעון נשבע לדעת ראובן חבירו המשביעו או לטובתו, כמו שנשבע משה ליתרו חותנו, שהשביעו לטובתו שישב עמו, וכן צדקיהו לנבוכדנצר, וכאן מדבר רבינו בנודר שנדר מעצמו שלא ינהג מחבירו ונדר בפניו (לחם-משנה). (53) ראובן הנשבע. (54) בפניו. (55) שהרי יתרו גוי היה, ונצטווה משה להשאל על נדרו בפניו. וכן בצדקיהו מצינו, שהוכיח נבוכדנצר את הסנהדרין שהתירו שבועתו שלא

(36) נמצא נשבע זה מתחרט מעיקרו, שהיה מרוצה אילו לא היה נשבע מעולם, וכן שאל רב הונא (נדרים כא:): את הנודר שבא להשאל לפניו על נדרו: "לבך עלך?" כלומר, אותו לב שהיה לך כשנדרת, ישנו עדיין עליך ואינך מתחרט על מה שנדרת? אמר הנודר: לא, והתירו. ושם כב, ב - פסקו: "פותחים בחרטה". כלומר, אפילו לא מצא החכם שום פתח להתרת נדרו, אלא זה שהנודר מתחרט מאליהו על נדרו ורוצה לעקרו מתחילתו מתירים בה את הנדר, וראה לקמן ה"י היתר נדר ע"י פתח החכם, כשהנודר לא הצהיר תחילה על רגשי חרטתו. (37) מותר לך. שרא - לשון פתח והיתר. "ועתה הנה פתחתך" (ירמיה מ, ד) מתורגם: הא שריתך (ה'ערוך'). (38) מלשון "לא יחל דברו". וכתב הרמב"ן בתשובותיו, סימן רפט: לא יחל - פירושו לא יתיר. והענין, כמתיר הקשר שחזר הענין כאילו לא היה, כאדם שנמצא חבל קשור והתירו . . . וזהו שאמרו: החכם עוקר הנדר מעיקרו. ומחילה - עושה את החוב או את החטאת כאילו לא היו, בניגוד ל'הפרה' שהיא כדבר שישנו, אלא שיש גורם המעכב מלהשלימו, כמו (איוב ה, יב) "מפר מחשבות ערומים". (39) שלשון הפרה משמעה, בלי טעם, ככתוב (בראשית יז, יד) "את בריתי הפר". וכן "עקירה" משמעה בכח, ובלי סיבה הגיונית, והרי התרת נדר מבוססת על רגשי חרטה הנובעים מתוך הגיון וטעם ("פ' הרדב"ז). וראה לקמן ה'י נדרים פ"ג ה"ב, וב'כסף משנה' שם. (40) העוקרים את הנדר בלי טעם אלא כרצונם המוחלט ואפילו בעל כרחו, וכן הכתוב אומר (במדבר ל, יג) "ואם הפר יפר אותם אישה". (41) ככתוב (שם, ג) "לא יחל דברו" - אבל אחרים מוחלים לו, שעושים דבריו חולין, ובחולין נופלת לשון התרה (נדרים עז: ובר"ן שם). ורבינו בפירושו למשנה נדרים פ"י מ"ח, אומר: "ומעשה היתר השבועות לפי מה שמסרו חכמים לנו . . . ולפי מה שראינו והתירו בפני אבותינו . . . שזה אצלנו בערי המערב . . . מעשים בכל יום, לפי שבמקומנו אין נובעים בהם מים הרעים, רצוני לומר, המינות (ראה לקמן פ"ב, ה"ב, ותבין כוונתו) . . . יבוא האיש . . . אל החכם או לשלשה הדיוטות, ויאמר: אני נשבעתי על ענין כך, ואני מתחרט משבועתי, ואומר לו: מה הסיבה שהביאך שתתחרט . . . ואומר לו גדול הדיינים: אילו ידעת בשעת השבועה, שיתחדש עליך כך וכך . . . והוא אומר: לא . . . ואומר לו: אתה מתחרט על זאת השבועה? והוא אומר כן: כן. והגדול מן השלושה הנמצאים שם, אומר: שרוי לך, ומחול לך, במתיבתא של מעלה ובמתיבתא של מטה, ככתוב: ונסלח לכל עדת בני ישראל וכו', ואחר-כך אומרים השנים הנשארים: שרוי לך ומחול לך, שרוי ומחול לך. ואח"כ יחזור גדול הדיינים ואומר לו: לא יהיה לך למנהג שתהיה פרוץ בנדרים, ואם תכעוס מכאן ואילך ותחזור להשבע, אנו לא נתיר לך".

1 ו. הַקְּרוֹבִים⁴² בְּשָׂרִים לְהִתִּיר נִדְרִים וְשְׁבוּעוֹת.
2 וּמִתִּירִין בְּלִילָה וּמֵעֶמֶד⁴³. שְׁאֵין הֵתֵר הַזֶּה דִּין⁴⁴.
3 לְפִיכָּה⁴⁵ נִשְׁאַלִין לְשְׁבוּעוֹת וְלִנְדָּרִים בְּשַׁבָּת⁴⁶, אִם
4 הִי לְצִרְף הַשַּׁבָּת, כְּגוֹן שֶׁהִתִּירוּ לוֹ שְׁבוּעָתוֹ פְּדֵי
5 שְׂאִיכָל וְיִשְׁתָּה הַיּוֹם. וְאִפְלוּ הִיָּה לוֹ פְּנָאי לְהִתִּיר

רבינו-תם (שם) שעל דעת רבים סתם, אין זה כלום. עד שיאמר על דעת פלוני ופלוני, ואפילו שלא בפניהם.

- ט. **בִּיצֵד? נִשְׁפַּע וְתִלָּה שְׁבוּעָתוֹ בְּדַעַת רַבִּים** ⁶⁶ **שָׁלָא יִהְיֶה בְּפִלּוּנִי** ⁶⁷ **לְעוֹלָם, וְהִצְרִיכוּ בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר לְלַמֵּד תּוֹרָה אוֹ לְמִי שְׁיִמּוּל אֶת בְּנֵיהֶם אוֹ שְׁיִזְבְּחוּ לָהֶם, וְלֹא נִמְצָא אֶלָּא זֶה** ⁶⁹ **בְּלִבָּד - הָרִי זֶה נִשְׁאָל לְחֶכֶם אוֹ לְשִׁלְשָׁה הַדְּיוֹטוֹת וּמִתִּירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וְעוֹשֶׂה לָהֶם מִצּוֹת אֵלּוּ, וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ מֵאוֹתָן הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּשְׁפַּע שָׁלָא יִהְיֶה מֵהֶם** ⁷⁰.

(66) והוא היה מוהל או שוחט, כמפורש בסמוך. (67) מפלוני ופלוני אנשי עירו. (68) שישחט. (69) הנשבע. (70) גיטין שם, אלא ששם מסופר באופן אחר, שמלמד תינוקות אחד פשע בתלמידיו (שחבטם יותר מדאי - רש"י) הדירו רב אחא על דעת הרבים (שלא ילמד עוד), ואח"כ החזירו רבינא על כנו, הואיל ולא נמצא מורה אחר מדקדק ודייקן כמותו. ולדעת הראב"ד, אין זה אלא כשהם הדירוהו מנכסיו, והוא אינו רוצה ללמד חנם, לפיכך יתירו לעצמם את נדרם ע"י שהחכם יפתח להם פתח חרטה, אילו הייתם יודעים שלא תמצאו כמותו בשום שכן, לא הייתם נודרים. נמצא שנדרתם בטעות, אבל כל שהמלמד נדר שלא יהנה מהם, איזה פתח יש להתיר נדרו - ילמדם חנם, ואפילו לא יוכל להתקיים אלא-אם-כן יעסוק באומנות אחרת או יקח מהם שכר-לימוד - בכל זאת אין המצוה מוטלת עליו להיות מלמד, או לבקש מהם מלמד מומחה כמותו. ורבינו, כנראה סובר, שאע"פ שמצוה לימוד תורה לבנים מוטלת ביחוד על האב, בכל זאת מצוה היא על כל חכם ללמד תורה לתלמידים (כסף-משנה). ולדעת הרדב"ז, אפילו ירצה ללמדם חנם מחמת נדרו, מצוה להתיר לו נדרו, כדי שיוכל לקבל שכרו, כיון שאם לא יטול שכר לא יעשה המצוה כתיקונה, וכמו שאמרו (בבא-קמא פה): רופא המרפא חנם - חנם שוה. ולפיכך נתינת שכרו היא בכלל המצוה שמתירים לו בשבילה.

- י. **מִי שֶׁנִּשְׁפַּע וְלֹא נָחַם עַל שְׁבוּעָתוֹ, וְכָא לְבֵית דִּין לְקִיָּם שְׁבוּעָתוֹ** ⁷¹, **אִם רָאוּ הַדִּינִין שֶׁהִתֵּר שְׁבוּעָה זֹאת גִּזְרִים לְמַצּוֹה וּלְשִׁלּוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, וְשָׂקִיּוֹם שְׁבוּעָה** ⁷² **זֶה גִּזְרִים לְעֵבְרָה וּלְקַטְטָה - פּוֹתֵחִין לוֹ פֶּתַח** ⁷³, **וְנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין** ⁷⁴ **עִמּוֹ בְּדִבְרֵי, וּמוֹדִיעִין לוֹ דְּבָרִים שְׁגוּרָמָת שְׁבוּעָתוֹ, עַד שֶׁיִּתְנַחֵם** ⁷⁵. **אִם נָחַם בְּדִבְרֵיהֶם - מִתִּירִין לוֹ, וְאִם לֹא נָחַם וְעִמַּד מִמֶּי** ⁷⁶ **זֶה יִקְיָם שְׁבוּעָתוֹ** ⁷⁷.

(71) כלומר, כל מי שבא לבית-דין להתיר שבועתו, עליו להצהיר: נִחַמְתִּי, ואילו הייתי יודע שאני מצטער בדבר. . לא הייתי נשבע, כמפורש לעיל ה"ה. - וזה אינו מצהיר שהוא מתנחם ומתחרט ('בית יוסף' ליו"ד סי' רכה). ובכל זאת, לשון: "לקיים שבועתו" דחוקה, שהרי אינו זקוק לבית-דין שיקיים ויאשר את שבועתו, ולדעת המעשה רוקח' - הכוונה, שהוא מבקש היתר לשבועתו, אלא שאינו רוצה להתחרט מעיקרו, והיה חפץ שיתירו לו מכאן ולהבא,

בפניו (נדרים שם), וקטן - אינו גרוע מגוי (כסף-משנה). (56) שמעון, שראובן נדר הנאה ממנו. (57) ראובן הנודר. (58) ראובן משמעון, ולא יחדנו כעובר על נדרו. (59) ובכת"י תימן: שלש תיבות אלו אינן. וראוי להעיר, שבי"ירושלמי' נדרים פ"ה ה"ד, אמרו עוד טעם לדין זה: "מפני הבושה", כלומר, שיתבייש בפני חבירו, שרוצה שיתירו לו נדרו. וטעם זה יצדק כשהמשיב עשה טובה לנשבע, כגון יתרו עם משה שהשיאו את בתו. וכן נבוכדנצר לצדקיהו ששחררו מבית האסורים, ולפיכך יתבייש הנשבע להתיר שבועתו בפני המשיב שהיטיב עמו, כי שבועה זו היתה לתועלת המשיב. אבל כל שלא היטיב עמו המשיב, אין כאן בושה ויכול להשאל אפילו שלא בפניו. וכשעשה עמו טובה והשביעו ועבר והתירוהו שלא בפני המשיב, יש מרבתינו (הראב"ד, הוזכר בר"ן לנדרים סה, א. והרשב"א בתשובותיו וכן המהרי"ק סי' נב) הסוברים שאין זו התרה, צא ולמד מצדקיהו, שהכתוב צווח ומענישו בדבר, ככתוב (דברי הימים-ב, לו, יג) "וגם במלך נבוכדנצר מרד, אשר השביעו באלקים", וראה מה עלתה בו ובסנהדרין (נדרים סה, ובר"ן שם). אולם דעת רוב רבותינו, שגם בזו, ההתרה מועילה לו, ובלבד שיפרט את הנדר לפני החכם המתיר, כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רכה, ס"כ.

- ח. **אֶחָד הַנִּשְׁפַּע בִּינוּ לְבֵין עִצְמוֹ וְאֶחָד הַנִּשְׁפַּע בְּרַבִּים** ⁶⁰. **וְאִפְלוּ נִשְׁפַּע בְּשֵׁם הַמִּיּוֹדָד בִּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְנָחַם - הָרִי זֶה נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָתוֹ וּמִתִּירִין לוֹ** ⁶². **נִשְׁפַּע עַל דַּעַת רַבִּים אוֹ שְׁנֵדָר עַל דַּעַת רַבִּים** ⁶³ - **אִין מִתִּירִין לוֹ לְעוֹלָם** ⁶⁴, **אֶלָּא לְדִבְרֵי מַצְוָה** ⁶⁵.

(60) אע"פ שהדבר מפורסם, וגנאי הוא שיתיר שבועתו הידועה ברבים, וכמו שמצינו בגבעונים (יהושע ט, יח) "ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה" (ראה גיטין מו. שזהו טעמו של רבי יהודה האומר: נדר שהודר ברבים, אין לו הפרה) - בכל זאת יש לו התרה (גיטין לו.). (61) מפורש לעיל פ"ב, ה"ב. (62) נדרים כב, ב: "נזקקים לאלקי ישראל" ואע"פ ששבועה חמורה היא (רש"י שם). אבל דעת רב האי גאון (הובאה ברא"ש לנדרים פ"ג אות ב) שמי שנשבע בהזכרת השם או בתורה המונחת בארון, אין לשום חכם להתיר לו שבועתו, וכנראה שאין זה מצד הדין, אלא חומרת הגאונים היא, שלא יהיו פרוצים בשבועות. (63) שאמר: הריני נודר על דעת פלוני ופלוני ופלוני, או שעמד ברבים ואמר: הריני נודר על דעתכם. וכמה רבים? רב נחמן אמר שלשה (גיטין מו.) וכנראה שרבינו פוסק כמותו (רדב"ז). (64) שם לו, א. והטעם שאין לו התרה, כי נדר חמור הוא (ר"ן שם). ולדעת ה"חנינוך' מצוה ל: "מכיוון שסילק דעתו מן הדבר ונתלה בדעת אחרים, אין טענת אונס ושגגה מצויה אצלו אח"כ" (ראה לעיל ה"ב דברי ה"חנינוך' שהבאנו בבאורנו שם) וביו"ד סי' רכה סכ"א, הנוסח: "אין התרה בלא דעתם", אבל בהסכמתם תועיל לו ההתרה. וכן ב'תוספות' גיטין לה, ב דיבור-המתחיל אבל נשאת. (65) גיטין לו, א. כי בודאי מסכימים הרבים להתיר לו, משום מצוה ('תוספות' שם). ודעת

(86) דבר שלא היה בעולם בעת שנדר, אלא נולד ונתחדש אחר-כך. כי כל עיקר טעם החרטה שפותחים בה להתיר הנדר – משום שע"י החרטה נעקר הנדר מעיקרו – וכוונתו שאינו מצוי אינו נעשה נדרו עקרו מעיקרו. כי בשבילו לא היה נמנע מלנדר, כי סבר שלא יבוא הדבר לעולם (נדרים פ"ט, מ"ב. וברע"ב שם). (87) והכל צריכים לו. (88) שעדיין רצונו שלא יהנה לו ולא יעשה זה סופר, כמבואר בסמוך. (89) חרטה גמורה מעיקרה. (90) כמו שנדר. (91) ורבינו בפירושו למשנה שם, אומר: "וחכמים אוסרים (להתיר בנולד), שהם מצריכים החרטה... על גוף הדבר שנשבע, ושינוי הכוונה בו, ואח"כ תועיל השאלה לחכם וההתרה". ודווקא נולד שאינו מצוי אין פותחים בו, כגון שנעשה הנדר סופר העיר, שלא העלה הנדר בדעתו, שנידר פלוני יעשה סופר, שהרי סופר העיר קיים, ומיתה – אינה מצויה כל כך, אבל אם נולד זה מצוי הוא, פותחים בו, כיון שהוא מצוי, רואים אותו המקרה כאילו היה בשעת הנדר, ולא ידע בו הנדר והרי זה כנדר בטעות ומותר, שהרי התיר הקב"ה למשה את נדרו ואמר לו: "לך שוב מצרים, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך", ואמרו חכמים (נדרים סד:) לא מתו ממש, אלא ירדו מנסיהם ואינם יכולים להרע לך, כי אין דברי העניים נשמעים (פירוש הרא"ש שם), הרי שהתיר הקב"ה את נדר משה בנולד, ועל כרחק משום שהעניות מצויה היא ופותחים בנולד מצוי, וכן מבואר בגמרא שם כג, א. (רדב"ז, וכן דעת הראב"ד, וגם הסמ"ג הבין כך דברי רבינו, וכמבואר בלחם משנה). וכתוב ב'הגהות מיימוניות': "אהובי הרב מנחם, לענין נדרך שנדרת לעלות לא"י יש לך הפרה (התרה?) אחרי שאשתך הרה, שאין כל איסור עומד בפני פיקוח נפש, ויש סכנה להוליקה עוברת, וגם הילד (בסכנה) עד שיתגבר... אע"פ שאין פותחים בנולד, דבר המצוי הוא, שרוב נשים מתעברות ויולדות, ומודים בזה רבנן... ואל תשיבני שאין זה פיקוח נפש, לפי שתוכל ללכת בלא אשתך, זה הבל כי לא תוכל לעגנה ואתה משועבד לה ומצוה מרובה ויש לו הפרה כמלמד תינוקות" (ראה לעיל ה"ט). (92) מתחרט מעיקרו, ללא פתיחת פתח ע"י החכם. (93) שלא היה רוצה לידור הנאה ממנו, הואיל ונעשה סופר ונוח לו שנעשה סופר ויהנה ממנו. (94) וכן אמרו (כתובות סג.) בן כלבא שבוע, שהדיר את רבי עקיבא חתנו מנכסיו, הואיל ועם הארץ היה, ואח"כ כשחזר רבי עקיבא ועשרים וארבעה אלף תלמידיו עמו, התיר נדרו ע"י שרבי עקיבא פתח לו: על דעת אדם גדול, כלום נדרת? והלא דבר זה נולד הוא, ואין פותחים בו? מכאן, שאם ניחם מעיקרו ונהפכה דעתו לדעה אחרת – מתירים לו, ובדאי מרוצה היה בן כלבא שבוע שנעשה רבי עקיבא גדול בתורה, ויהנה ממנו (כסף-משנה). וראה ב'תוספות' לכתובות סג, א דיבור-המתחיל אדעתא. (95) נשבע שלא יהנה מפלוני, והיה המודר משיא את בנו (כגון שנדר לזמן, ולא חשב שישא את בנו בתוך אותו זמן), ואמר: אילו הייתי יודע שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר – אין מתירים לו (נדרים סד.). ואם ניחם מעצמו ונהפכה דעתו – מתירים לו.

נמצא שעדיין הוא בקיום שבועתו, לפיכך בית-דין פותח לו פתח חרטה, שיתעורר להתחרט מעיקרו. (72) אם לא יתירו. (73) פתחון פה, שיוכל הנשבע לומר: על דעת כן לא הייתי נשבע, נמצאת שבועתו נעקרת מאליה (ע"פ רש"י לעירובין סד:) וכן הורה לנו הר"ן בנדרים כא, ב: כל נדר הניתר ע"י פתח – הרי הנודר אומר אילו הייתי נותן אל לבי פתח זה – לא הייתי נודר, נמצא נדרו בטעות. (74) מתווכחים. (75) יביע חרטתו. (76) בהתנגדותו. (77) כלומר, אין היתר לשבועתו.

1 יא. פיצד? נשבע שִׁיגֵרְשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, אוֹ שְׁלֹא
2 יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל מִנְכָּסִיו, אוֹ שְׁלֹא יֵאָכֵל בֶּשֶׂר וְשֵׁלֹא
3 יִשְׁתֶּה יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה - אוֹמְרִים לוֹ:
4 בְּנִי, אִם תִּגְרֹשׁ אֶת אִשְׁתְּךָ - אַתָּה מוֹצִיא לַעֲזָ⁷⁸ עַל
5 בְּנִיךָ, וְאוֹמְרִים הָעַם: מִפְּנֵי מָה תִּגְרֹשֶׁהָ אִמֶּן שֶׁל
6 אִלּוּ⁷⁹ וְלִמְחֹר קוֹרְאִים לָהֶם בְּנֵי גֵרוּשָׁה⁸⁰. וְשֵׁמָּה
7 תִּשְׁאַל לְאַחֵר וְאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ⁸¹. וְכִיּוֹצֵא
8 בְּדָבָרִים אֲלוּ⁸². וְכֵן זֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שְׁלֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל
9 מִנְכָּסִיךָ - לִמְחֹר יִצְטָרֵךְ זֶה, וְתִהְיֶה עוֹבֵר עַל וְחִי
10 אַחִיד עִמָּךְ וְהִחֲזַקְתָּ בוֹ, אוֹ פִתְחָה תִּפְתַּח וְכִיּוֹצֵא
11 בְּהִי⁸³. וְזֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שְׁלֹא תֵאָכֵל בֶּשֶׂר וְשֵׁלֹא
12 תִּשְׁתֶּה יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרִי אַתָּה פּוֹגֵעַ בְּרִגְלְךָ
13 וּמִבְטֵל שְׁמִיחַת יוֹם טוֹב וְעַנְג שְׁבַת⁸⁴. אִם אָמַר:
14 אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ זֶה לֹא הָיִיתִי נִשְׁבַּע - מְתִירִין לוֹ⁸⁵;
15 וְאִם אָמַר: אֵף עַל פִּי כֵן לֹא נִחַמְתִּי וְרוּצָה אֲנִי
16 בְּכָל זֶה - אֵין מְתִירִין לוֹ.

(78) שם רע. (79) אם לא, כי מצא בה דבר מגונה. (80) נמצאת פוגם בכבוד בן. (81) כי אסור להחזיר גרושתו משנשאת לאחר. (82) כגון אם היתה כתובתה מרובה, אומרים לו אי אתה יכול לגרשה עד שלא תפרע לה כתובתה, ואפילו אתה מוכר שער ראשך (שאתה עני) אתה נותן לה כתובתה (משנה, נדרים סו:) וראה שם סו, א במשנה "פותחים לאדם... ובכבוד בניו" וכו'. (83) שם במשנה עמ' ב "פותחים לו מן הכתוב שבתורה" וכו'. (84) שאין שמחה אלא בבשר וביין, כמבואר בפסחים קט, א. ובהל' יו"ט פ"ו, ה"ח. ובהל' שבת פ"ל, ה"י: "אכילת בשר ושתיית יין בשבת, עונג הוא לו". (85) אע"פ שלא התחרט מתחילה בבואו לפני בית-דין, עד שהדיינים פתחו לו פתח חרטה (נדרים סו.) "פותחים בימים-טובים ובשבתות".

17 יב. אֵין פּוֹתְחִין בְּנוֹלָד⁸⁶. פִּיצֵד? נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִהְיֶה
18 בְּפִלּוֹנִי, וְנִעֲשֶׂה סוֹפֵר הָעִיר⁸⁷ - הוֹאִיל וְלֹא נָחַם
19 עַל שְׁבֻעָתוֹ⁸⁸, אֵין פּוֹתְחִין לוֹ בְּדָבָר זֶה. וְאִפְלוּ
20 אָמַר הוּא מַעֲצָמוֹ: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ לֹא הָיִיתִי נִשְׁבַּע
21 - אֵין מְתִירִין לוֹ; הוֹאִיל וְעַדִּין לֹא נָחַם⁸⁹, אֵלֹא
22 רִצּוֹנוֹ שְׁלֹא יִהְיֶה⁹⁰ לוֹ וְשֵׁלֹא יַעֲשֶׂה זֶה סוֹפֵר⁹¹.
23 אֲבָל אִם נָחַם הוּא מַעֲצָמוֹ⁹² מִפְּנֵי הַנּוֹלָד וְנִהַפְכָה
24 דַּעְתּוֹ⁹³ - מְתִירִין לוֹ⁹⁴. וְכֵן כָּל פִּיצֵא בָּזֶה⁹⁵.

- 1 זו, ונחם⁹⁶ - הרי זה נשאל על השבועה האחרונה
2 תחלה, שנשבע שלא יתיר, ואחר כך ישאל על
3 הראשונה⁹⁷.

96 ומבקש היתר לשבועותיו. 97 שאם ישאל על הראשונה תחילה, נמצא עבר על שבועתו השניה (כסף-משנה).

- 4 יד. נשבע שלא ידבר עם פלוני, ונשבע אחר כך
5 שאם ישאל על שבועה זו ויתירה יהיה אסור
6 לשנות יין לעולם, ונחם⁹⁸ - הרי זה נשאל על
7 השבועה הראשונה ומתירה, ואחר כך ישאל על
8 השניה. שאין מתירין נדר או שבועה שעדיין לא
9 חלו⁹⁹. לפיכך, אם היה עומד בניסן, ונשבע שלא
10 לאכל בשר שלשים יום מראש חדש איר, ונחם -
11 אינו נשאל עד שיפגס איר.

98 על שתיהן. 99 ואין שבועתו השניה חלה עד שלא ישאל על הראשונה (נדרים ז,). שנאמר: "לא יחל דברו", וסמוך לו כתוב: "ככל היוצא מפיו יעשה" - אחר שחל הנדר ובא לידי עשיה, אז - הוא אינו מוחל, ואחרים מוחלים לו (רא"ש שם). וכל זה בהתרת חכם, אבל יש לבעל ולבא להפר נדרים שעדיין לא חלו, כמבואר לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

- 12 טו. נשבע שלא יהנה לפלוני¹⁰⁰, ושלא יהנה לחכם
13 שישאל לו על שבועה זו¹⁰¹ - נשאל על הראשונה
14 ואחר כך ישאל על השניה¹⁰².

100 שהדיר עצמו מנכסיו. 101 שהדיר עצמו גם מנכסיו החכם שישאל לו, ועכשיו הוא מתחרט על הכל (נדרים שם וברש"י). 102 שם, שאין מתירים שבועה שעדיין לא חלה, והרי שבועתו השניה לא חלה, כל עוד לא נשאל על הראשונה.

- 15 טז. נשבע שלא יהנה לפלוני, והרי הוא נזיר¹⁰³ אם
16 ישאל על שבועה זו - ישאל על שבועתו תחלה
17 ואחר כך על נזירותו¹⁰⁴. וכן כל פיוצא בזה.

103 כלומר, אם אשאל על שבועתי הראשונה, הריני נודר להיות נזיר. 104 קבלת נזירות ניתרת ע"י שאלה, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ג ה", והואיל ואין הנזירות חלה עליו עד שישאל על שבועתו, אין להשאל עליה קודם שתחול (שם).

- 18 יז. שבועה שלא אכל היום, שבועה שלא אכל
19 היום, שבועה שלא אכל היום; או שאמר על כפר
20 זו: שבועה שלא אכלנה, שבועה שלא אכלנה,
21 שבועה שלא אכלנה¹⁰⁵; ונשאל על שבועה ראשונה
22 והתירה - הרי זה חייב משום שבועה שניה¹⁰⁶. וכן
23 אם נשאל על השניה - חייב משום שלישית. נשאל
24 על השלישית בלבד¹⁰⁷ - חייב משום ראשונה ושניה.
25 נשאל על השניה - חייב משום ראשונה. אם כן,

מפני מה אמרו¹⁰⁸ אין שבועה חלה על שבועה?
שאם לא נשאל ואכלה - אינו חייב אלא אחת¹⁰⁹,
כמו שבארנו¹¹⁰.

105 ראה לעיל פ"ד, ה"ט. 106 נדרים יח, א. ושבועות כז, ב: שהשניה תלויה וקיימת ולא יצאה לבטלה, ואם תמצא מקום לחול תחול, וכשנשאל על הראשונה והותרה, הרי זו נעקרה לגמרי ואיננה, והשניה חלה למפרע, שהראשונה עיכבתה מלחול, בטלה הראשונה חלה השניה (רש"י שם). 107 ואע"פ שאין מתירים שבועה עד שתחול - זו תלויה ועומדת, שאם יתיר השניה תחול זו, ולפיכך יכול לשאול עליה, אע"פ שעדיין לא נשאל על שלפניה (רדב"ז), שבכח כבר ישנה, והיתר השבועה שלפניה אינה אלא הוצאה מכח אל הפועל (רלב"ח). ולדעת הרמב"ן, אין יכולים להתיר השלישית עד שיתירו השניה, שאין מתירים שבועה שעדיין לא חלה (בית יוסף 'ליו"ד סי' רכח). 108 נדרים יז, א. יח, א. 109 קרבן אחד - לשוגג, ומלקות אחת - למזיד. 110 לעיל פ"ד, ה"י.

יח. מי שנשבע שבועת בטוי להבא ושקר בשבועתו, כגון שנשבע שלא יאכל פת זו ואכלה, ואחר שאכלה, קדם שביא קרבנו אם היה שוגג, או קדם שילקה אם היה מזיד, נחם ונשאל לחכם והתירה לו - הרי זה פטור מן הקרבן או מן המלקות¹¹¹. ולא עוד, אלא אפילו כפיתוהו¹¹² ללקות, ונשאל והתירו לו קדם שיתחילו להלקותו - הרי זה פטור¹¹³.

111 כיון שעדיין מחוסר קרבן או מלקות, הרי הם שיעור (שארית) לשבועתו, ונשאל על השיור הזה (שבועות כח). 112 קשרו ידיו על העמוד ללקות עליו. 113 אבל אם התחילו להלקותו, שוב אין לו על מה להשאל, ומלקים אותו מלקות שלימה (רדב"ז), וראה הל' סנהדרין פ"ז, ה"ו. ודוקא כשעבר על שבועתו, ואינו יכול עוד לקיימה, שאכל את כל הככר וכדומה, אז מתירים לו אפילו כשעבר במזיד, אבל אם אפשר עוד לקיים שבועתו ועבר עליה אפילו בשוגג, אין בית-דין נזקקים להתיר לו שבועתו - עד שינהג איסור כימים שנהג בהם היתר, וכל בית-דין שיוזקק לו מנדים אותו בית-דין ההדיט, כמבואר לקמן בהל' נזירות פ"ד, ה"ד-טז ('מעשה רוקח' בשם תשב"ץ ח"א סי' קנה).

יום ש"ק ו' מרחשון ה'תשפ"א

פרק שביעי

1 שבועת הפקדון לפרטיה, הנשבע לכמה תובעים כאחד, הנשבע למורשה של התובע.

א. התובע חבירו בקמזון שאם הודה בו יהיה חייב לשלם², וכפר ונשבע, או שהשביעו התובע³ וכפר⁴ - הרי זה הנתבע הוא חייב בשבועת הפקדון⁵, אף על פי שלא ענה אמן⁶. שבשבועת הפקדון, אחד הנשבע מפי עצמו ואחד שהשביעו אחר וכפר, אף

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ו' מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 על פי שלא ענה אמן - חייב; שפירתו אחר
2 שהשביעו התובע - פענתי אמן.⁷
- (2) בניגוד לתבעו בקנס, שאפילו הודה בו פטור הוא מלשלם. (3) שאמר: משביעך אני שתחזיר לי פקדוני שיש לי בידך. (4) הנתבע ואמר: אין לך בידי כלום. (5) תשלומי קרן, תוספת חומש, וקרובן אשם. (6) כי אילו ענה אמן, אין כאן חידוש, שהרי הוא כנשבע מפי עצמו. "שכל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו". (7) משנה בשבועות לו: "וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיוון שכפר בו חייב". ואף על פי שאינו מפורש בתורה שיהיה מושבע מפי אחרים חייב בשבועת הפיקדון, שלא כתוב בה אלא: "אשר יישבע עליו לשקר" שמשמעו מושבע מפי עצמו - למדים אנו גזירה שווה: "תחטא-תחטא" משבועת העדות, מה שם מושבע מפי אחרים חייב. שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" שמשמע: מושבעת מפי אחרים, אף כאן: מושבע מפי אחרים חייב. ואפילו לא כפר בבית דין אלא בינו לבין התובע, שהרי לא הוזכר בית דין בשבועת הפיקדון. בניגוד לשבועת העדים, שאין העדים חייבים אלא כשישביעם בבית דין ויכפרו בבית דין. וזהו שהדגיש רבינו: "שבשבועת הפיקדון". וכשם שבשבועת העדות חייב המושבע מפי אחרים וכפר, אף על פי שלא ענה אמן, שהרי נאמר בה: "אם לא יגיד" וגו', שמשמעו כיוון שאינו מגיד עדותו, ואומר אני יודע לך עדות - חייב, אף הכופר בשבועת הפיקדון חייב, אף כשלא ענה אמן, שהושוו זה לזה בגזירה שווה "תחטא-תחטא". וכל זה כשכפר אחרי שהושבע, אבל אם קדם וכפר ואמר: אין לך בידי, ואחר כך השביעו התובע, ושתק הנתבע, ולא ענה אמן, פטור.
- 3 ב. תבעו בממון שאם יודה לו ויאמר 'בן הדבר' לא
4 יהיה חייב לשלם, כגון שתבעו בקנס⁸, שאין אדם
5 משלם קנס על פי עצמו⁹, וכפר ונשבע - הרי זה
6 פטור משבועת הפקדון¹⁰, וחייב משום שבועת
7 בטוי¹¹.
- (8) כגון שאמר לו: גנבת שורי וטבחתי או מכרתי ונמצאת חייב לי תשלומי חמישה, וזהו קנס, שמשלם - בתור עונש - יתר על מה שהזיק. (9) על פי הודאתו, אלא על פי עדים, שנאמר "אשר ירשיעון אלהים" - ולא המרשיע את עצמו. (10) שאין כאן כפירת ממון אלא כפירת דברים. (11) שהרי נשבע על שקר, ואינו חייב בשבועת בטוי עד שישבע מפי עצמו או מפי אחרים ויענה אמן, או דבר, שעניינו קבלת שבועה.
- 8 ג. וכן אם תבעו בקרקע¹² או בעבד¹³ או בשטר¹⁴,
9 וכפר ונשבע - פטור משבועת הפקדון, וחייב
10 בשבועת בטוי, שהרי נשבע על שקר.
- (12) שאמר לו: קרקע זו, שלי היא, ואתה גזלתה ממני. (13) כנעני, שהושווה לקרקע. (14) שטר זה העומד לגביית חוב שבתוכו, שלי הוא.
- 11 ד. ולמה נפטר משום שבועת הפקדון, והרי זה אלו

הודה חייב היה ומשלם מה שפפר¹⁵? לפי שנאמר
בפקדון: או בתשומת יד¹⁶ או בגזל או עשק את
עמיתו או מצא אבדה - הפל מטלטלין¹⁷, שאם יודה
בהן יוציא ממון מתחת ידו; ויצאו¹⁸ קרקעות, שאין
מטלטלין¹⁹ והרי הן לפני בעליהן ובחזקתן²⁰; ויצאו
עבדים, שהקשו²¹ לקרקעות²²; ויצאו שטרות, שאין
גופן ממון²³.

(15) שאין זה קנס אלא ממון חבירו שעליו להחזירו. (16) ששם בידו ממון להתעסק בו או במלווה. (17) מיד ליד וממקום למקום והם: נכסי דנייד. (18) יתמעטו מכאן. (19) שאינם ניידים, והם: הנקראים נכסי דלא נייד. (20) ברשותן, שאין קרקע נגזלת. "שהקרקע בחזקת בעליה קיימת". (21) שהושוו. (22) שנאמר "והתנחלתם אותם (העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" - הרי הם כאחוזה. (23) אלא גורמים לממון, שאינם עומדים אלא לראיה.

ה. אחד הנשבע אחר שתבעו בעל הממון או
הנשבע מעצמו אף על פי שלא תבעו. פיצד? כגון
שקדם ואמר: למה אתה הולך אחר? כלום יש לך
בידי ממון? שבועה שאין לך בידי ממון - הרי זה
חייב בשבועת הפקדון, הואיל וכפר ונשבע, ואף על
פי שלא תבעו זה²⁴.

(24) שנאמר "וכיחש בעמיתו" - כל הוא משמע, באיזה אופן שהוא מכחש ונשבע.

ו. אחד הנשבע לבעל הממון עצמו או לשלוחו
הבא בהרשאתו²⁵; ששלוחו של אדם פמותו²⁶.

(25) שהורשה ממנו בכתב לגבות את ממונו מידי הנתבע - ולא לעניין ההשבעה בלבד - ואז הריהו כבעל דבר עצמו. אבל אם לא נשתלח אלא להשביעו בלבד, אין לו דין כבעל דבר עצמו, ופטור הנתבע על שבועתו, כי התורה אמרה: "וכיחש בעמיתו" הקפידה שתהא השבועה בפני התובע או מורשו לגבות ממונו והוא הדין כשלא נתן לו כתב הרשאה, אלא מינהו שליח בפני שני עדים לגבות ממונו, הרי הוא משביעו כבעל דבר עצמו. (26) אלא, שאם לא הורשה לגבות את ממונו מהנתבע, אלא להשביעו בלבד, אין אני קורא בו: וכיחש בעמיתו, שמשמעו שיישבע לשקר בפני עמיתו שהוא בעל דינו או בפני שלוחו שהורשה לך.

ז. ואינו חייב בשבועת הפקדון עד שישביעו בלשון
שהוא מכירה²⁷.

(27) שנאמר בשבועת העדות: "ושמעה קול אלה" - בכל לשון שהיא שומעת ומכירה, ושבועת הפיקדון נלמדת בגזירה שווה: "תחטא-תחטא" שבשתייהן נאמר: "כי תחטא".

ח. הנשבע שבועת הפקדון במיזד, אף על פי
שנשבע לשקר, והתרו בו עדים בפשעת שבועתו -
אינו לוקה, אלא מביא אשמו בלבד. שהרי הכתוב

- 1 מוציאו מכלל חייב מלקות, וחיבו אשם בין בידון²⁸
2 בין בשגגה, כמו שבארנו.

(28) והתרו בו שהוא ראוי למלקות.

- 39) ואף על פי שהכוסמין מין חטים הם לעניין חלה, בכל
זאת חייב על כל אחת ואחת, הואיל ושני שמות נפרדים הם.
יד. היו חמשה תובעין אותו ואומרים לו: תן לנו
פקדון גזל ואבדה ותשומת יד שיש לנו בידך⁴⁰; ו
ואמר לאחד מהן: שבועה שאין לך ביד פקדון
וגזל ואבדה ותשומת יד, ולא לך ולא לך ולא לך
- הרי זה חייב על כל טענה⁴¹ וטענה לכל אחד
ואחד⁴², ונמצא זה חייב עשרים אשם⁴³.

(40) נמצאו ביחד עשרים טענות. (41) תביעה.
(42) שבשבעות: "ולא לך" התכוון על כל הפרטים שהזכיר
בשבועתו לראשון. (43) ומוכן שחייב גם קרן ותוספת
חומש על כל תביעה.

- טו. טען שאבד הפקדון⁴⁴ או כפר⁴⁵ בו ונשבע,
ואחר כך הודה⁴⁶, וחזר וטען שאבד ונשבע, וחזר
והודה - משלם הקרן הראשון, וחמש אחד על כל
שבועה ושבועה⁴⁷; שנאמר: וחמשותי⁴⁸ - התורה
רבתה חמשים הרבה על קרן אחד. כיצד? היה הקרן
ארבעה, וכפר ונשבע והודה⁴⁹, וחזר וטען שאבד
ונשבע וחזר והודה⁵⁰, וחזר וטען שאבד ונשבע
והודה - משלם שבועה⁵¹. וכל פיוצא בזה.

(44) והוא שומר חנם שפטור על אבדה. (45) שאין לו
בירו כלום. (46) הרי נתחייב קרן ותוספת חומש וקרוב
אשם. (47) מחוץ לקרבן אשם, שחייב על כל שבועה
ושבועה. (48) ולא נאמר: וחמשייתו. (49) נתחייב
חמישה, שהחומש הוא מלבר (מבחוץ) על ארבעה רבעים
שבקרן מוסיף חומש מן החוץ. (50) נתחייב שישה.
(51) אבל אינו משלם חומש על חומש. אם לא כשישלם את
הקרן ויכפור פעם שנייה בחומש ונשבע עליו נעשה החומש
כקרן ומוסיף עליו חומש אחר.

- טז. פחות מפרוטה - אינו ממון. לפיכך, התובע
חברו בפחות מפרוטה או בפחות משנה פרוטה,
וכפר ונשבע - פטור משבועת הפקדון וחייב
בשבועת בטוי⁵².

(52) שהרי נשבע לשקר.

פרק שמיני

(1) שבועת הפקדון על דבר שיש בו חיוב ממון ותשלומי
קנס, החייב ממון לשני שותפים ונשבע וכפר לאחד מהם.

- א. הגויב שורו של חברו וטבח² או מכר³, תבעו
בעל השור ואמר לו: גנבת שורי וטבת או מכרת,
והוא אומר: גנבת⁴ אבל לא טבתתי ולא מכרתי,
ונשבע⁵ - הרי זה פטור משבועת הפקדון⁶; שאלו
הודה מעצמו שטבח או מכר - לא היה משלם
תשלומי ארבעה וחמשה, מפני⁷ שהוא קנס, כמו

3. ט. כפר ונשבע²⁹ ארבע או חמש פעמים, או
שהשביעו התובע ארבע וחמש פעמים והוא כופר
על כל אחת ואחת, בין בבית דין³⁰ בין שלא בבית
דין - הרי זה חייב קרבן אשם על כל שבועה
ושבועה³¹. שאלו הודה אחר שפפר - היה חייב
לשלם, אף על פי שפפר בבית דין³², ונמצא פוטר
עצמו בכל פפירה וכפירה מן התשלומין, לפיכך
חייב על כל שבועה ושבועה.

(29) מפי עצמו. (30) שכפר בבית דין. (31) שנשבע לשקר
וכפר ממון. (32) אין כפירתו בבית דין פוטרתו מלשלם
כשירה אחריה, בניגוד לשבועת העדות, שאם השביע
התובע את העדים בבית דין וכפרו וחזר והשביעם ארבע
וחמש פעמים אינם חייבים אלא אחת, מפני שאחר שכפרו
בבית דין אם חזרו והודו אין עדותם מועילה כלום
(משהגידו, שוב אינם חוזרים ומגידים).

- י. היו חמשה תובעין אותו ואומרים לו: תן לנו
פקדון שיש לנו בידך, שבועה שאין לך ביד -
אינו חייב אלא קרבן אחד³³. שבועה שאין לך ביד,
לא לך ולא לך ולא לך - חייב על כל אחת ואחת³⁴.

(33) הואיל וכלל את כולם כאחד, אין זו אלא שבועה אחת.
(34) הואיל ופרט את כל אחד מהם לעצמו, יש כאן חמש
שבועות נפרדות, אף על פי שהשתמש באות וא"ו המחברת
לא התכוון לכללם יחד אלא לפרטם אחד לאחד, וכל שכן
אם אמר: לא לך, לא לך, וכו' בלי וא"ו המחברת, שחייב
חמישה שהרי פרט כל אחד לעצמו.

- יא. אמר לו חברו: תן לי פקדון ותשומת יד גזל
ואבדה שיש לי בידך, שבועה שאין לך ביד - אינו
חייב אלא אחת³⁶. ואפלו היה לו פרוטה אחת מכלל
- הרי אלו מצטרפין וחיב³⁷.

(35) הלוואה ששמתי בידך וברשותך לעשות בה מה שתרצה.
(36) שאין כאן אלא שבועה אחת לכולם. (37) הואיל
ונשבע על כולם כאחד, בדין הוא שאפילו אין בכל אחד
מהם שווה פרוטה, שיצטרפו לפרוטה ויתחייב, כי על
תביעה בפחות מפרוטה אינו חייב קרבן.

- יב. שבועה שאין לך ביד פקדון ותשומת יד גזל
ואבדה - חייב על כל אחת ואחת³⁸.

(38) הואיל ופרט את כל המינים, נשבע על כל אחד לעצמו,
ומוכן, שבדין זה לא יצטרפו כולם לפרוטה, שהרי נשבע
על כל מין בפני עצמו, וכל מין שאין בו שווה פרוטה יהיה
פטור על שבועתו.

- יג. תן לי חטים ושיעורים וכסמין שיש לי בידך,
שבועה שאין לך ביד - אינו חייב אלא אחת. שבועה

על פי עצמו, אלו הודת היה משלם בשבת ופגם על
פי עצמו²³. וכן האומר לחברו: גנבת שורי²⁴, והוא
אומר לא גנבתי, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון;
שאף על פי שאינו משלם כפל בהודאתו²⁵, משלם
הוא את הקרן בהודאתו²⁶.

(16) ע"פ הודאת עצמו. (17) לעיל פ"ז, ה"ב. (18) חלק
מהתביעה יש לו דין ממון ואינו קנס. (19) בכת"י
התימנים, וכן בדפוס רומי: הדבר. (20) שבאת עליה
בעל-כרח. (21) לרצונה. ו"המפתח משלם שלשה דברים:
קנס (חמשים שקלים של כסף), ובושת ופגם (ורואים אותה
כמה היא שוה בעולה וכמה היתה שוה בתולה, ורואים כמה
פחתה וישלם - לשון רבינו הל' נערה פ"ב, ה"ו), והאונס -
ארבעה: קנס ובושת צער ופגם" (שם ה"ב). (22) אלו
החמישים שקלים, הקצובים לה מן התורה ושונים בכל אדם,
בין "גדולה שבכחונה ובין קטנה שבישראל" כלשון המשנה
בערכין יד: (23) שיש להם דין ממון, "הכל לפי המבייש
והמתבייש", כלשון המשנה שם, והרי הם כשאר מזיק את
חברו המשלם לו בושת ופגם, ואפילו אם יודה יתחייב
לשלם, ובודאי כשתבע את חברו ואמר לו: אנסת או פתית
וכו' לא התכוין לקנס בלבד אלא גם לבושת ופגם, כי אין
אדם מניח מלתבוע דבר שאם יודה בו הנחבע - יתחייב
לשלם, ויתבע דבר שאפילו יודה בו בעל-דינו יפטור (משנה
בשבועות לו: ובגמרא שם לח:). (24) והגונב שור משלם
את הכפל. (25) שתשלומי כפל - מדין קנס הם, ומודה
בקנס פטור. (26) נמצא שכפר לו ממון, וחייב בשבועת
הפקדון (משנה שם).

ד. האומר לחברו: עשית בי חבורה²⁷, והוא אומר
לא עשיתי; המית שורף את שורי²⁸, והוא אומר:
לא המית, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון²⁹; שאלו
הודה היה חייב לשלם.

(27) והחובל בחברו חייב לשלם לו נזק, צער, ריפוי, שבת
ובושת, כלשון המשנה בבא קמא פ"ח, מ"א. וכולם - דין
ממון להם. (28) וחייב אתה לשלם לי דמי שורי. ובשור
מועד ידובר כאן. שחייב לשלם נזק שלם מתורת ממון, כי
אילו שור תם שהמית, בעליו משלמים רק חצי נזק בתורת
קנס (כתובות מא:), וכלשון רבינו בהלכות נזקי ממון פ"ב,
ה"ח "זה הכלל, כל המשלם מה שהזיקו הרי זה ממון, וכל
המשלם יתר או פחות, כגון תשלומי כפל או חצי נזק, הרי
היתר על הקרן או הפחות - קנס". (29) משנה בשבועות
לו:

ה. נתן שורו לשומר חנם, ומת השור³⁰, תבעו
ואמר לו: היכן שורי שהפקדתי אצלך? אמר לו:
לא הפקדת אצלי פלום, או שאמר לו: הפקדת
ונגנב או אבד³¹, ונשבע - הרי זה פטור משבועת
הפקדון; שאלו הודה ואמר הדבר כשהיה³² - לא
היה חייב לשלם ממון, מפני שהוא שומר חנם³³.
אבל חייב הוא משום שבועת בטוי³⁴, שהרי נשבע
על שקר. וכן כל פיוצא בזה³⁵.

שיתבאר בהלכות גנבה⁸, ונמצא זה כמו שלא כפר
ממון, ולפיכך פטור משבועת הפקדון. וחייב
בשבועת בטוי⁹, שהרי נשבע על שקר שלא טבח,
והוא טבח.

(2) ושטור. (3) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור,
ככתוב בתורה (שמות כא, לו). (4) ובנוגע לתשלומי כפל
- ראה בסמך אות ו. (5) לשקר, ואחר-כך הודה.
(6) משנה בשבועות לו: (7) בדפוס רומי ר"מ, וכן בוינציה
של"ד: "ומפני", כאילו יש כאן שני טעמים: א. שאין כאן
חיוב תשלומי חמשה, הואיל והודה על הגניבה ונפטור מן
הכפל, כדין מודה בקנס, שהוא פטור, ממילא נפטור על
המכירה, שאין עוד תשלומי חמשה אלא תשלומי ארבעה
(הכפל בכלל תשלומי חמשה), והתורה אמרה: תשלומי
חמשה, ולא ארבעה, וכמבואר בבבא קמא עה: ב. שתשלומי
חמשה עצמם - הם קנס וכו' (משנה למלך). אבל כבר
החליט ה"מעשה רוקח" שזוהי נוסחה מוטעת, וצ"ל:
"מפני" בלא וא"ו. וכן בכת"י התימנים. והכל טעם אחד,
שתשלומי חמשה הם קנס. ומדובר כאן, שתבעו ואמר: גנבת
שורי והעמדתיך בדין ונתחייבת לשלם לי כפל, ואח"כ
טבחת או מכרת, נמצא שאפילו יודה עכשיו שגנב, חייב
הוא לשלם כפל, כדין כל ממון, ויש כאן תשלומי חמשה
כדין, ובכל זאת פטור משבועת הפקדון, משום טעם קנס
(אור שמח). (8) פ"א, ה"ה, שכלל הוא: כל המשלם יותר
ממה שהזיק, או שדמיו קצובים בתורה - הרי זה קנס. וראה
לעיל פ"ז, ה"ב ובביאורנו. (9) שבועות מט: כדעת רב.
וחיובי שבועת ביטוי מפורשים לעיל פ"א, ה"ג.

ב. וכן האומר לחברו: המית שורף את עבדי¹⁰,
וכפר ונשבע; והעבד¹¹ שתבע רבו ואמר: הפלת שני
וסמית עיני¹², וכפר ונשבע - פטור משבועת
הפקדון¹³; שאלו הודה - לא היה משלם, מפני
שהוא קנס¹⁴. אבל חייב בשבועת בטוי¹⁵. וכן כל
פיוצא בזה.

(10) וחייב לשלם שלשים שקלים (שמות כא, לב) מדין קנס,
שאפילו אינו שוה העבד אלא דינר - נותן לו שלשים
שקלים (רש"י לכתובות מא:). (11) כל עבד המוזכר בהלכה
זו - הכוונה לעבד כנעני. (12) וחייב להוציאו לחרות
(שמות כא, כ"ד) וגם זהו מדין קנס, שבגלל אבר אחד
שחיסרו, מוציאו לחירות, והלא הוא כבהמתו? (רש"י
לשבועות לו:). (13) משנה בשבועות לו: (14) ואין אדם
משלם קנס ע"פ עצמו (לעיל פ"ז, ה"ב). (15) שהרי נשבע
לשקר.

ג. התובע את חברו בדבר שיש בו קנס, שאינו
משלם אותו על פי עצמו¹⁶ כמו שבארנו¹⁷, ויש בו
ממון¹⁸, שהוא משלם אותו על פי עצמו, וכפר בכל
דבר¹⁹ ונשבע - הרי זה חייב משום שבועת הפקדון.
מצינו? תבעו ואמר לו: אנסת²⁰ או פתית²¹ בתי,
והוא אומר: לא אנסתי ולא פתיתי, ונשבע - חייב
בשבועת הפקדון; שאף על פי שאינו משלם קנס²²

שבועות הפקדון שבו פרקים אלו (תוספות יו"ט לשבועות פ"ה, מ"ב). (48) אפילו כשאירע אונס, ומת השור או נשבה, שגנב חייב באונסין. (49) כדין שומר חנם שפטור על גניבה ואבידה וכל-שכן על האונס (בבא קמא קה:).

- ט. וכן אם טען ששקרו⁵⁰ ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שהרי פטר עצמו מן השבועה ומן המיתה⁵¹. וכן אם טען ואמר: השאלתו לי, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון⁵²; שהרי פטר עצמו מן המיתה בשעת המלאכה⁵³, כמו שיתבאר בהלכות השאלה⁵⁴.

(50) למלאכתו, ושוכר חייב על גניבה ואבידה ופטור על האונסין. (51) כמו ששינוי (שבועות פ"ח, מ"א) "ארבעה שומרים הם: שומר חנם, והשואל, נושא שכר (שומר בשכר) והשוכר, שומר חנם נשבע על הכל (שלא פשע, ופטור), והשואל משלם את הכל (חוץ ממתה מחמת מלאכה), נושא שכר והשוכר נשבעים על השבורה ועל השבויה... (מקרי אונס) ומשלמים את האבידה ואת הגניבה". (52) הכל בבבא קמא שם. (53) שאם תמות מחמת מלאכתו בה, משבועה ואילך יפטר בדברי שקר אלו, בעוד שלמעשה הוא עצמו גנבו, והגנב חייב בכל האונסין עד שיחזירונו (ע"פ רש"י שם). (54) פ"א, ה"א, ובכת"י התימנים: "בהל' שאלה". וכן אמרו (בבא מציעא צו:) מתה מחמת מלאכה - השואל פטור עליה, שיכול לומר למשאל "לא להעמידה בכילה (רשת שפורשים כעין חופה מעל המיטה להגן מפני הזוכרים) שאלתיה".

- י. לפיכך⁵⁵, אם אמר: לא גנבתי, אבל אתה הפקדתו אצלי או שכרתיני לשמרו או השאלתהו לי, והרי שורף לפגני קחהו, ונשבע על זה - הרי זה פטור משבועת הפקדון; שהרי הודה בקרן, ולא פטר עצמו בכפירה זו מכלום⁵⁶.

(55) הואיל וכל הטעם שחייב בשבועת הפקדון הוא מפני "ססוף שבועה זו לבוא לידי כפירת ממון" (לשון רש"י שם). (56) אלא שיקר לומר שלא גנבו, מפני הבזיון, ואין זו אלא כפירת דברים.

- יא. וכן אם אמר לו: אתה מכרתו לי וצדין לא נתתי דמיו, אם תרצה קח דמיו או הרי שלף לפגני; או שאמר לו: אתה נתת לי בשכר מלאכה שאעשה לך, אם תרצה שאעשה לך או קחנו ולך; תועה בדרך מצאתיו ולא ידעתי שהוא שלף, עכשו שידעתי קחנו ולך; או שאמר: אחר פרתי רץ, והרי הוא לפגני; ונשבע על כל טענה מאלו - פטור משבועת הפקדון⁵⁷, שהרי לא פטר עצמו מכלום. וחייב בשבועת פטור, שהרי נשבע על שקר.

(57) בבא קמא קה: שנאמר "וכחש בה (ויקרא ה, כב) - פרט למודה בעיקר" כלומר, שאינו כופר בעיקר התביעה.

- יב. מי שהיה חייב ממון לשני שתפין, ותבעו אחד

(30) שלא בפשיעתו, והרי השומר פטור עליו. (31) ושומר חנם פטור על גניבה ואבידה. (32) שמת השור. (33) משנה שם מט. (34) שם עמוד ב. וכן בבא מציעא לו. (35) כגון שגנב השור אצל השומר, וטען שמת, והשביעו, שגם בזה אילו הודה ואמר כשהיה, היה פטור מלשלם, מפני שהוא שומר חנם, לפיכך פטור משבועת הפקדון (שם במשנה).

- ו. השאל שורו לחברו, ותבעו ואמר לו: היכן שורי ששאלת ממני? והרי השור מת³⁶, ואמר לו השואל: נגנב או אבד, ונשבע על זה - הרי זה פטור משבועת הפקדון; שהרי לא פטר עצמו מן התשלומין בכפירתו, ומכל מקום³⁷ חייב הוא לשלם, בין מת או נגנב או אבד או נשבה, מפני שהוא שואל³⁸, כמו שיתבאר במקומו³⁹. אבל חייב הוא משום שבועת פטור, שהרי נשבע על שקר. וכן כל פיוצא בזה⁴⁰.

(36) כלומר, האמת היא, שהשור מת ושואל חייב עליו, כמבואר בסמוך. (37) בכל האופנים שהם. (38) ושואל חייב גם על האונסין. (39) ה' שכירות פ"א, ה"ב "שכך כתוב בשואל (שמות כב, יג): ונשבר או מת, בעליו אין עמו שלם ישלם". (40) כגון שגנב השור, ואמר השואל שמת, ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון, שהמשנה מחובה לחובה - פטור (משנה שם).

- ז. זה הכלל: כל שאינו פטר עצמו מן התשלומין אלא בכפירה זו ונשבע, בין מפי עצמו⁴¹ בין שהשביעו התובע וקפדו⁴² - הרי זה חייב בשבועת הפקדון⁴³, אף על פי שלא ענה אמן ולא הוציא שבועה מפיו⁴⁴.

(41) שלא השביעו התובע אלא קפץ ונשבע מפי עצמו לשקר. (42) שאמר לו: אין לך בידי כלום, ואפילו כפר שלא בפני בית-דין. (43) משנה בשבועות לו: וכדעת החכמים. (44) "שכפירתו אחר שהשביעו התובע, כעניית אמן" לעיל פ"ז, ה"א וראה בביאורנו שם.

- ח. הגונב שור חברו, ותבעו⁴⁵ ואמר לו: שורי גנבתי, והוא אומר: לא גנבתי. מה טיבו⁴⁶ אצלה? אתה הפקדתו אצלי, ונשבע⁴⁷ - חייב בשבועת הפקדון; שאלו הודה שגנבו - היה חייב לשלם דמי השור מכל מקום⁴⁸, ועכשו שאמר פקדון הוא - הרי פטר עצמו בכפירה זו מן הגנבה ומן האבדה, שאם נגנב השור או אבד אחר הודאה זו - היה פטור מלשלם⁴⁹.

(45) בעליו. (46) שייכותו. (47) לא שחייב להשבע מן התורה, שלא מצינו שיתחייב אדם שבועה מן התורה, אלא כשהוא שומר ורוצה לפטור עצמו מחיוב תשלומין, אבל זה שאינו שומר ורוצה לפטור עצמו בטענה שהוא שומר, אינו חייב להשבע, אלא כשנשבע מרצונו ידובר כאן, וכל בכל

מִלְשָׁלִם עִתָּהּ⁷⁰. וְאָף עַל פִּי שְׁפָשְׁבוּאוּ הָעֲדִים¹⁴
יִתְחַיֵּב לְשָׁלֵם, וְנִמְצָא שְׁלֵא הוֹעִילָה לוֹ כְּפִירָתוֹ -¹⁵
הָרִי הוֹעִילָה בְּעִתָּהּ, וְשִׁמָּא לֹא יָבוֹאוּ הָעֲדִים⁷¹ אוֹ¹⁶
יָבוֹאוּ וְלֹא תִתְקַיֵּם יְצִירָתָן⁷² אוֹ יִפְסְלוּ⁷³, וּלְפִיכָךְ¹⁷
חֵיבֵב⁷⁴.¹⁸

(69) ואין לו עליה שטר. (70) כשהעדים עדיין לא באו.
(71) שימותו (שבועות לז:): או ילכו למדינת הים.
(72) שיוכחשו, ולא ימצאו דבריהם מכוונים זה לזה.
(73) ע"י קרבה שביניהם, או ע"י עבירה הפוסלתם לעדות,
או שיוזמו. (74) שפטר עצמו בכפירתו מלשלם.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) שבועת העדות, השבעת עדי קנס, העדים שנשבעו לכמה
תובעים כאחד, נשבעו שיודעים להעיד ונמצאו שאינם
יודעים.

א. הַתּוֹבֵעַ עֲדִיו לְהַעֲדִי לוֹ עֲדוֹת שִׁתְּחַיֵּב הַנִּתְבָּע¹⁹
בְּיִצְרָתָן לְבִדְהָ² לְתֵן לְתוֹבֵעַ זֶה מִמּוֹן³ הַמְּשַׁלְטֵל⁴,²⁰
וְכִפְרוּ בְּעֲדוֹתָן וְנִשְׁבְּעוּ⁵, בֵּין שְׁנִשְׁבְּעוּ בְּבֵית דִּין בֵּין²¹
שְׁנִשְׁבְּעוּ חוּץ לְבֵית דִּין⁶ - הָרִי אֵלּוּ חֵיבִין מִשּׁוֹם²²
שְׁבוּעַת הָעֲדוֹת, שֶׁהָרִי הִפְסִידוּהוּ מִמּוֹן בְּכִפְרָתָם⁷.²³
וְכֵן אִם הִשְׁבִּיעַם הַתּוֹבֵעַ⁸ וְכִפְרוּ בוֹ⁹, אָף עַל פִּי שְׁלֵא²⁴
נִשְׁבְּעוּ הֵן וְלֹא עֲנּוּ אֲמָן אַחֵר שְׁבוּעָתוֹ¹⁰, כִּיֹּן²⁵
שֶׁכִּפְרוּ¹¹ - הָרִי אֵלּוּ חֵיבִין¹². וְהוּא¹³ שִׁשְׁבִּיעַם בְּבֵית²⁶
דִּין¹⁴.²⁷

(2) פטר למשביע עדי קנס, שאין הנתבע מתחייב ב"עדותם
לבדה" אלא עדותם עם כפירתו היא המחייבת אותו, שהרי
אם יודה בקנס לא תועיל עדותם לחייבו לשלם, כמבואר
להלן ה"ד. וכן נתכוין רבינו להוציא המשביע שתי כתי
עדים, שאם כפרה הראשונה, היא פטורה משבועת העדות,
שהיא סומכת על עדות הכת השניה, ואפשר להוציא ממון
בעדות הכת השניה, כמבואר בדברי רבינו לקמן פ"י, הט"ו.
(3) פטר לשטרות שאין גופם ממון, ראה לעיל פ"ז, ה"ד.
(4) פטר לקרקעות ועבדים, וכמבואר בסמוך ה"ג. (5) מפי
עצמם, שאמרו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות (משנה,
שבועות לא:). (6) שם. והוא, שכפירתם תהיה בבית-דין,
כמבואר בסמוך ה"ב. (7) שאילו העידו לו, היה הנתבע
מתחייב לשלם לו. (8) שאמר להם: משביע אני עליכם,
שתבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני ממון כך וכך.
(9) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. (10) כי העונה אמן
אחר השבעת אחרים, כמוציא שבועה מפיו, כמבואר לעיל
פ"ב, ה"א. (11) בבית-דין. (12) בקרבן שבועת העדות,
כמפורש לעיל פ"א, ה"ב. וכן משמעות הכתוב: ונפש כי
תחטא ושמעה קול אלה - כלומר, ששמעה שבועה מפי
אחרים - אם לא יגיד ונשא עונו, אפילו לא ענה אמן, אלא
כפר ואמר: איני יודע לך עדות, ואין לי מה להגיד לך -
חייב ('קריית ספר'). (13) ובלבד. (14) אמנם הנשבע מפי
עצמו או שענה אמן על השבועה, אינו צריך להשבע
בבית-דין, וכמבואר במשנה שבועות ל, א. אבל אלו
שהושבעו מפי התובע ולא ענו אמן, אין קבלת שבועתם

מֵהֶן, וְכִפְרָתוֹ בּוֹ וְנִשְׁבְּעַ - חֵיבֵב בְּשְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן⁵⁸,
שֶׁהָרִי כָפַר מִמּוֹן⁵⁹. תְּבַעְהוּ שְׁנֵיהֶם, וְהוֹדָה בְּכָל⁶⁰
לְאֶחָד מֵהֶם וְאָמַר: לֹא לִוִּיתִי אֶלָּא מִזֶּה לְבָדוֹ,
וְנִשְׁבְּעַ - פֶּטוּר מִשְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן⁶¹, שֶׁהָרִי לֹא פֶטוּר⁴
עֲצָמוֹ מִכָּלָם, אֲבָל חֵיבֵב בְּשְׁבוּעַת בְּטוּי.⁵

(58) שבועות לז. (59) ואעפ"י שמודה לשותף השני בחלקו
המגיע לו, כמבואר שם. אולם בירושלמי שבועות פ"ה, ה"א
אמרו: וכחש בעמיתו - פטר למכחש באחד מן השותפים.
ומפרש הטעם שם, לפי ששנים שהפקידו כאחד וביקש
האחד ליטול את שלו אין שומעים לו, שהנפקד יכול לומר
לא נתחייבתי אלא לשניכם כאחד, נמצא שאין הודאתו
מחייבתו לשלם, וממילא אין בשבועתו משום כפירת ממון,
וכן הובא בירושלמי זה ברי"ף לשבועות פ"ה. וכבר כתב
רבינו אפרים. הובא ברא"ש ובר"ן שם, שדברי ירושלמי
אלה נדחים מסוגיית הבבלי בשבועות לז. שמתוכה משמע
שהכופר לאחד מן השותפים ונשבע לשקר, חייב בשבועת
הפקדון, וכנראה שזוהי דעת רבינו. (60) בכל סכום
התביעה. (61) שבועות שם, וכחש בה - פטר למודה לאחד
מן השותפים, וכאמור.

יג. וְכֵן מִי שֶׁהִיָּתָה עָלָיו מְלִיזָה בְּשִׁטְרָה⁶², וְכִפְרָתָהּ⁶³
וְנִשְׁבְּעַ - פֶּטוּר מִשְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן; שֶׁהָרִי בְּשִׁטְרָה⁷
נִשְׁתַּעֲבַד הַקְּרָקָע⁶⁴, וְנִמְצָא זֶה כְּכּוֹפֵר בְּקְרָקָע⁶⁵. וְכִפְרָה⁸
בְּאַרְנוֹ⁶⁶, שֶׁהַכּוֹפֵר בְּקְרָקָע - פֶּטוּר מִשְׁבוּעַת⁹
הַפְּקָדוֹן⁶⁷, וְחֵיבֵב בְּשְׁבוּעַת בְּטוּי, שֶׁהָרִי נִשְׁבְּעַ עַל¹⁰
שִׁקְרָהּ⁶⁸.¹¹

(62) שיש למלוה שטר חוב על הלוה. (63) בהלואה זו שיש
עליה שטר. (64) שלא הלוה למלוה, ואפילו מכר הלוה
הקרקעות לאחרים, הרי הם מושבעים למלוה, ויכול לטרפם
מידי הלקוחות בשטר זה, שהוא קודם להם. (65) כאילו
התובע תובעו קרקעו, וזה כופר בה. (66) לעיל פ"ז,
ה"ב-ג. (67) וכן בשבועות לז: "אין מביאים קרבן על
כפירת שעבוד קרקעות". וב"תורה תמימה" ויקרא ה, כב,
מסביר: אם יש למלוה שטר חוב על הלוה, לא מפיו של
הלוה אנו חיים בהודאתו וגם בכפירתו, שהשטר מעיד עליו,
ואין כאן שבועה שיש עמה כפירת ממון, אלא כפירת דברים
בלבד, ולפיכך פטור מן הקרבן. (68) הוצרך רבינו לכפול
כל פעם שחייב משום שבועת ביטוי, כי הדבר כשלעצמו
הוא תמוה ומוזר ביותר, שבזמן שכפר ממון וחייב בשבועת
הפקדון הוא נפטר בקרבן אשם, ובזמן שהוא פטור משבועת
הפקדון וחייב רק משום ביטוי בלבד, אתה מחמיר עליו
ומחייבו מלקות כדין שבועת ביטוי במזיד (ראה לעיל פ"א,
ה"ג) והרי זה מופלא ומחוסר הגיון? לפיכך משמיענו שבכל
חלקי הפטור משבועת הפקדון בין שנפטר משום קנס ובין
שנפטר משום קרקע, בין שנפטר משום חוסר שוה פרוטה
(לעיל פ"ז הט"ז), ובין כשאומר לא לויתי אלא מזה לבדו
(לעיל ה"ב), בכל המקרים חייב לפחות משום שבועת
ביטוי, ע"פ דברי הש"ס בשבועות מט: (רדב"ז).

יד. הִיָּתָה עָלָיו מְלִיזָה בְּעֲדִים בְּלִבְדוֹ⁶⁹, וְכִפְרָתוֹ וְנִשְׁבְּעַ¹²
חֵיבֵב בְּשְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן, שֶׁהָרִי פֶטוּר עֲצָמוֹ בְּכִפְרָתוֹ¹³

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 **אִתָּן; וְהָאֵיל וְאֵם הַזֶּה - לֹא תוֹעִיל עֲדֻתָּךְ,**²⁹ **אִם**
19 **כָּפְרוּ בָּהּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין³⁰.**

26) שיעידו לו שפלוני טבח או מכר את שורו שגנבו ממנו, שחייב קנס על הטביחה והמכירה, כמבואר לעיל פ"ח ה"א, או שתעידו לי, שפלוני הוציא שם רע על בתי, ואמר: לא מצאתי לבתך בתולים, וחייב לשלם מאה שקלים קנס, ראה שבועות לג, ב. (27) כי הלכה היא (בבא-קמא עה.) מודה בקנס ואח"כ באו עדים - פטור. (28) ובכתי" התמינים: אותו. והכוונה לנתבע. (29) בעור שבדיני ממון, אם הודה בעצמו חייב לשלם, שהודאת בעל-דין כמאה עדים. (30) שבועות לד, א. כרבי יוחנן על פי רבי עקיבא, הדורש: "תבעו דבר אחר - פטור" (ראה לעיל אות כב) שהכוונה לעדי קנס. וראה שם לג, א שזוהי בעיה שלא נפשטה, וממילא אינם מביאים קרבן מספק.

20 **ה. מִשְׁפִּיעֶכֶם אֲנִי שֶׁתְּבֹאוּ וְתַעֲדוּ לִי שֵׁשׁ לִי בֵּיד**
21 **פְּלוֹנִי תִשְׁלֹמִי כִּפְלוֹ³¹ וְתִשְׁלֹמִי אֶרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה³²,**
22 **וְכָפְרוּ - חֵיבִין בְּשִׁבְעַת הָעֲדוֹת מִפְּנֵי הַקֶּרֶן שֶׁהוּא**
23 **מִמּוֹן³³, לֹא מִפְּנֵי הַכֶּפֶל שֶׁהוּא קָנֶס. וְכֵן אִם**
24 **הַשִּׁבְעִים שִׁיעִידוּ לוֹ שֶׁאֵינֶם פְּלוֹנִי אוֹ פֶּתָה בְּתוֹ³⁴,**
25 **וְכָפְרוּ - חֵיבִין בְּשִׁבְעַת הָעֲדוֹת מִפְּנֵי הַבִּשּׁוּת**
26 **וְהַפָּגֶם³⁵, שֶׁאִם הוֹדָה בָּהֶם הִתְבַּע מִשְׁלֵם, לֹא מִפְּנֵי**
27 **הַקָּנֶס³⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה³⁷.**

31) שגנב ממני איזה חפץ, והגנב משלם את הכפל, ככתוב (שמות כב, ג). (32) שגנב ממני שור, וטבחיו או מכרו, נמצא חייב לי חמשה בקר תחת השור, ובשה - ארבעה, ככתוב (שם כא, לו). (33) ואפילו היה הנתבע מודה בו - היה חייב, נמצא שהיה מתחייב בעדותם לבדה. (34) והרי הוא חייב לתת לו בושט ופגם, נוסף על הקנס של חמשים שקלים. (35) שיש להם תורת ממון (ראה לעיל פ"ה ה"ג, ובביאורנו), נמצא שהיה הנתבע מתחייב בעדותם לבדה. (36) חמשים שקלים הקצובים מן התורה לכל בת מישאל, בין בת מלכים בין בת הדיוטות - נוסף על בושט ופגם, כמבואר בביאורנו לעיל פ"ח ה"ב. (37) משנה, שבועות לג, א. וכמבואר בגמרא שם. והשווה לעיל פ"ח ה"ב.

28 **ו. אִין הָעֲדִים חֵיבִין בְּשִׁבְעַת הָעֲדוֹת עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ**
29 **וְיִשְׁבְּעוּ אַחֵר תְּבִיעַת בְּעַל דִּין עֲצָמוֹ אוֹ שְׁלוּחָיו³⁸;**
30 **אֲבָל אִם קָדְמוּ וְנִשְׁבְּעוּ קֳדָם שֶׁיִּתְבָּעֶם - פְּטוּרִין**
31 **מִשְׁבְּעַת הָעֲדוֹת.**

38) שהוא מורשה לקבל את הכסף מידי הנתבע, אחרי שהעדים יעידו עדותם. ראה לעיל פ"ד, ה"ו. ובשבועות לג, ב: "בבא בהרשאה", אבל שליח להשביע העדים ואינו מורשה לקבלת הכסף מידי הנתבע אינו יכול להשביע את העדים, וכן הם דברי רבינו בפירוש המשנה (שבועות פ"ד, מ"ז) "לפי שמעיקרי הדין ג"כ, שהעדים כשמשביעים המורשה וכפרו חייבים" (מעשה רוקח). והטעם, מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

32 **ז. פִּיצֵד? רְאוּ הַתּוֹבֵעַ הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶן, אָמְרוּ לוֹ: לָמָּה**

נקבעת אלא בשעת כפירתם, ומכיוון שהכפירה היא בבית-דין (שם), אף ההשבעה צריכה להיות בבית-דין, כי איך אפשר לומר שההשבעה תהיה בחוץ וקבלתה בבית-דין (רדב"ז כאן, ולקמן בה"י). וראה לקמן פ"ה ה"ז, ובביאורנו שם בשם ה'נודע ביהודה'.

1 **ב. אִין הָעֲדִים חֵיבִין בְּשִׁבְעַת הָעֲדוֹת עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ**
2 **בְּעֲדוֹתָן בְּבֵית דִּין. בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ¹⁵ אוֹ הַשִּׁבְעִין בְּבֵית**
3 **דִּין, בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אוֹ הַשִּׁבְעִין חוּץ לְבֵית דִּין¹⁶,**
4 **וְהַכְפִּירָה¹⁷ בְּבֵית דִּין בְּלִבְדִּי¹⁸. שְׁנֶאֱמַר: אִם לֹא יִגִּיד**
5 **וְנִשָּׂא עֲוֹנוֹ - מְקוֹם שֶׁיִּגִּיד¹⁹ וְיִוָּעִיל הוּא שֶׁאִם לֹא**
6 **יִגִּיד שֵׁם יִתְחַיֵּב²⁰.**

15) מפי עצמם. 16) וענו אמן אחר שבועתו. 17) בכת"י התימנים: הכפירה. 18) משנה, שבועות ל, א. וכדעת החכמים. 19) עדותו, ואין עדות מתקבלת אלא בבית-דין. 20) שבועות לב, א. וראה לקמן פ"י, ה"ז.

7 **ג. תִּבְעֵן בְּעֲדוֹת שֶׁאֵינָה מְחִיבַת מִמּוֹן²¹ אוֹ בְּעֲדוֹת**
8 **קֶרְקָעוֹת²² אוֹ עֲבָדִים אוֹ שְׁטוֹת, וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ -**
9 **פְּטוּרִין מִשְׁבְּעַת הָעֲדוֹת; שֶׁאִין חֵיבִין אֲלָא עַל**
10 **כְּפִירַת עֲדוֹת מִמּוֹן שְׁדוּמָה לְפִקְדוֹן וְתִשּׁוּמַת יָד וְגִזְל**
11 **וְאִבְדָּה שֶׁפָּרִטָן הַפְּתוּב בְּפִרְשָׁה²³, שֶׁהֵן מִשְׁלִטְלִין**
12 **שְׁגוּפָן מִמּוֹן²⁴, וְכִשְׁיַעֲדוּ לָזֶה - יִתֵּן²⁵ זֶה.**

21) כגון שתבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי. ראה לקמן פ"ה ה"ג, וכן אמרו (שם לג:): "מנין שאין הכתוב מדבר אלא בתביעת ממון, נאמר כאן "אואין" (או ראה או ידע), ונאמר להלן (בשבועת הפקדון) אואין (או בתשומת יד, או בגזל, או עשק), מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון (כמפורש בפסוק) אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון". 22) המכוונת להחזיר קרקע לתובע. 23) ויקרא ה, כא. שהיא פרשת שבועת הפקדון, ושבועת העדות נלמדת ב'גזירה-שוה' משבועת הפקדון, נאמר כאן "כי תחטא", ונאמר להלן (בפקדון) "כי תחטא" להשוות זה לזה, וכמבואר במס' שבועות לה, א. 24) פרט לשטרות, אע"פ שמטלטלים מיד ליד - אין גופם ממון, וכמבואר לעיל פ"ז ה"ד, ועבדים - הושוו לקרקעות, כמבואר שם ובביאורנו. 25) הנתבע. "וקרקעות הרי הם לפני בעליהם ובחזקתם" כלשון רבינו לעיל שם (שבועות לו:): כדעת רבי יוחנן, שהמשיב עדי קרקע - פטור. ורבי עקיבא היה דורש (שם לד.) "והיה כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה) - יש מאלה שהוא חייב, ויש מאלה שהוא פטור. הא כיצד? תבעו ממון - חייב, תבעו דבר אחר - פטור", ואפילו עדות המחייבת ממון, כגון עדי קרקע - פטור, כמבואר במסקנת הסוגיא שם ('קריית ספר').

13 **ד. וְכֵן הַמִּשְׁבִּיעַ עֲדֵי קָנֶס²⁶ וְכָפְרוּ - פְּטוּרִין**
14 **מִשְׁבְּעַת הָעֲדוֹת. מִפְּנֵי שֶׁאִם קָדָם הִתְבַּע וְהוֹדָה**
15 **בְּקָנֶס - יִפְטֹר מִלְּשִׁלֵּם וְאֵף עַל פִּי שֶׁבָּאוּ הָעֲדִים אַחֵר**
16 **כֵּן וְהַעֲדִידוּ²⁷, נִמְצָאוּ הָעֲדִים לֹא חֵיבִין זֶה בְּעֲדוֹתָן**
17 **לְבִדָּה, אֲלָא עֲדוֹתָן עִם כְּפִירַת הִתְבַּע הִיא הַמְּחִיבַת**

הר"ן שם: משום שזה העומד בבית הכנסת ואומר: משיב
אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות וכו', מהסתם אינו
משיב את כולם, שהרי יודע הוא, שיש ביניהם מי שאינו
יודע לו עדות, נמצא שהוא כולל את המושבעים בתוך
הבלתי מושבעים, ואין כאן יחוד. (50) הואיל ופירש
שמשביע את כולם, חלה שבועה על כולם, ויש כאן יחוד
עדים לכל הנמצאים בבית ללא שיעור. ומכאן אתה למד,
שיכול אדם להשביע את חבירו מספק, אם יודע לו עדות,
כשם שאתה אומר שהשבועה חלה על כל העומדים, אע"פ
שאינו יודע אם יודעים לו עדות אם לא (ר"ן שם).

- י. וכן אם אמר לעדים: בואו והעידו לי שיש לי
מנה ביד פלוני, ואחר כך עמד בבית הפנסת
והשביע כל מי שיעיד לו עדות בוא ויעיד, ולא
באו ולא העידו - הרי אלו חייבין, שהרי תבין
תחלה⁵¹. והוא שיהיו אצל⁵² בבית הפנסת, ויהיה שם
בית דין⁵³. אבל אם לא היו בפני בית דין: אם ענו
אמן - חייבין בשבועת העדות⁵⁴ כשישכפרו בעדותן
בבית דין⁵⁵; ואם לא ענו אמן - אינן חייבין⁵⁶.

(51) ויחד אותם, וזה עדיף מהמשיב את כל העומדים
בבית הכנסת שבהלכה הקודמת, שלא ייחדם מעולם בפני
עצמם, ואילו כאן ייחדם בשעת תביעתו (רדב"ז).
(52) בשעת ההשבעה. (53) הואיל ולא נשבעו מפי עצמם,
ולא ענו אמן אחרי השבועה, צריך שישביעם בבית דין
ויכפרו לפני בית דין, כמבואר לעיל ה"א. שאי אפשר
שהשבועה תהיה בחוץ, וקבלתה (וזה כפירתם) תהיה בפני
בית דין. (54) שהעונה אמן כמוציא שבועה מפיו,
והשבועה מפי עצמם מועילה אפילו מחוץ לבית דין (משנה
שם ל). (55) שהכפירה בבית דין בלבד, כמבואר לעיל
ה"ב. (56) אפילו כשכפרו בבית דין, הואיל ולא הושבעו
בבית דין. כיון שאין כאן קבלת שבועה אלא ע"י כפירתם,
אינו בדין שהשבועה תהיה בחוץ וקבלתה בפני בית דין.
ולדעת הראב"ד אין ההקפדה אלא שהכפירה תהיה בבית
דין, אבל השבועה אינה מחוייבת בבית דין, אפילו כשלא
ענו אמן. השווה לקמן פ"י, ה"ז.

- יא. אחד המשביע עדיין בשבועה⁵⁷, או שאמר להן:
מצוה אני עליכם בשבועה, אוסרם אני בשבועה -
הרי אלו חייבין⁵⁸. והוא שישביעם בשם⁵⁹ או בכנוי
מן הכנויים⁶⁰, כמו שבארנו⁶¹.

(57) שאומר: משיב אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני וכו'.
(58) משנה, שם לה, א. (59) בהזכרת השם מן השמות
המיוחדים, כגון ה', אליקים, שדי, צבאות, כלשון רבינו
בפירושו למשנה שם. (60) כגון "חנון" או "רחום" או במי
ששמו "אריך אפים". (61) לעיל פ"ב, ה"ב. ושם ה"ד מוסיף
רבינו: "אמר שבועה ולא הזכיר שם . . . הרי זה אסור בדבר
שנשבע עליו, אבל אינו לוקה ולא מביא קרבן . . . עד
שיהיה בה שם מן השמות המיוחדים או כינוי".

- יב. ואין העדים חייבין עד שישביעם בלשון שהם
מכירים אותה⁶².

- א. אף בא אחרינו? שבועה שאין אנו יודעין לה עדות
- הרי אלו פטורין משבועת העדות³⁹; מפני שלא
תבין התובע, אלא הם קדמו ונשבעו בתביעת
עצמן⁴⁰. וכן אם השביעם הנתבע: שאם תדעו לזה
שבועה אותי⁴¹ עדות שתבואו ותעידו לו, וכפרו -
הרי אלו פטורין משבועת העדות, עד שישביעם
הנתבע⁴². ואין צריך לומר, אם השביעם שיבואו
ויעידו שיש לפלוני ביד פלוני קומן, וכפרו - שהן
פטורין; שאין זה התובע בעל דין עצמו⁴³. וכן אם
קדמה שבועה לעדות⁴⁴ - הרי אלו פטורין משבועת
העדות; שנאמר: ושמעה קול אלה והוא עד⁴⁵ -
שקדמה עדות לשבועה, לא שקדמה שבועה לעדות.

(39) שבועות לא, ב. (40) והתורה אמרה (ויקרא ה, א) "אם
לוא יגיד ונשא עונו", "לו-לא יגיד" משמעו הוא תובעם
תחילה להגיד, והם מסרבים להגיד אלא כופרים (קריית
ספר). וראה להלן אות לט. (41) ובכתי" התמינים: אותי.
(42) שבועות לה, א. שנאמר: "אם לוא יגיד" (מלא, לדרוש
בו, לו-לא) אם לו (לתובע) לא יגיד - ונשא עונו, ואם
לאחר לא יגיד - פטור. ולשון רבינו בפירושו למשנה שם:
"אמר יתברך אם לוא יגיד . . . בו"י ואל"ף, ולמדנו מפי
השמועה שזה לעורר על שני הענינים הקנין והשלילה . . .
אם לו לא יגיד ונשא עונו . . . אבל לנתבע אם לא יגיד
לפטור אותו - פטור". מפרש רבינו לשון המשנה שם:
"שאם אתם יודעים לו עדות" הכוונה לנתבע ולטובתו.
(43) שבועות לג, ב. והרי הדברים קל-וחומר, אם הנתבע
שהוא שייך לעדות זו, אינו יכול לחייבם, זה - שאין לו כל
שייכות לתביעה, אינו דין שאינו מחייבם (רדב"ז).
(44) לידיעת העדות. (45) שהיה עד באותה שעה, ולא
שיהיה אח"כ (שבועות לה. וברש"י).

- ח. ביצד? משביע אני עליכם בשתדעו לי עדות
שתבואו ותעידוני, ואמרו אמן, וידעו לו עדות אחר
כן, ותבעם להעיד וכפרו בו - הרי אלו פטורין
משבועת העדות⁴⁶.

(46) שם.

- ט. אין העדים חייבים בשבועת העדות עד שייחד⁴⁷
אותם התובע וישביעם או ישבעו⁴⁸. ביצד? עמד
בבית הפנסת ואמר: משביע אני כל מי שידע לי
עדות שיבוא ויעיד לי, וענו כלם אמן, ויעדו
בכולם, ואחר כך תבע עדיו וכפרו בו - הרי אלו
פטורין משבועת העדות, מפני שלא יחד עדיו
בשבועה בפני עצמן⁴⁹. אבל אם אמר: משביע אני
כל העומדים כאן שאם ידעו לי עדות שיבואו
ויעידו לי, והיו עדיו בכולם, וכפרו - הרי אלו
חייבין בשבועת העדות, שהרי יחדם בכלל אחרים⁵⁰.

(47) יקצה ויתכוין להם. (48) מפי עצמם. (49) שם לה, א.
והתורה אמרה: "והוא עד", משמע עד ידוע ומיוחד. וכתב

(62) סוטה לג, א. "שנאמר (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה", (ולא נאמר: והשביעה באלה, רש"י) - בכל לשון שהיא שומעת". וראה לעיל פ"ז, ה"ז.

ממון, לעיל ה"ג. (66) ובכת"י התימנים: לבדה, פרט לעדי קנס, שעדותם עם כפירת הנתבע היא המחייבת, לעיל ה"ד. (67) פרט אם קדמו ונשבעו קודם שיתבעם, לעיל ה"ו. (68) לעיל ה"ז. (69) אע"פ שלא ייחדם בעת השבועה, לעיל ה"י, "שהרי תבעם תחילה".

יג. הנה למדת, שאין העדים חייבין בשבועת העדות אלא על פי עשרה דברים, ואלו הן: שיתבעם התובע⁶³. ושתהיה עדות ממון⁶⁴. ושהיה ממון המטלטל⁶⁵. ושתהיה הנתבע לשלם בעדותו⁶⁶ אם העידו. ושיכפרו אחר שתבעו התובע⁶⁷. ושיכפרו בבית דין. ושתהיה שם שבועה בשם או בכנוי. ושתקדם ידיעת העדות לשבועה⁶⁸. ושייחד עדיו בעת השבועה או בעת התביעה⁶⁹. ושתהיה השבועה בלשון שהן מפירין אותה.

נקודות משיחות קודש

"הנה למדת, שאין העדים חייבים בשבועת העדות אלא על-פי עשרה דברים... שתהיה השבועה בלשון שהן מכירים אותה".

על-פי פנימיות העניינים, יש לבאר הלכה זו כך: נאמר על עם ישראל "אתם עדי", כי תפקידם של ישראל הוא להיות עדות על שם הוי'.

כל עניין העדות שייך רק על דבר הנעלם מעין כל, ובעניינינו מציאות אלוות בעולם הזה. עדות זו נפעלת על-ידיזה שיש כאן בעולם מציאות שהיא בדוגמת המציאות שלמעלה - "נעשה אדם" - אתם קרויים אדם. והנה כאשר הגויים רואים שאף שישאלם הם "המעט מכל העמים", ולמרות זאת נשארים חיים וקיימים ועומדים בתוקף על ענייני היהדות, תורה ומצוותיה - הרי זו ההוכחה הטובה ביותר על מציאותו של הקב"ה, ועדות זו היא על-פי עשרה דברים המרמזים על עשרת הדברות שבכוח יכולים ישראל לקיים את תפקידם ולהיות עדים. והנה העניין העשירי הוא "שתהיה בלשון שהן מכירים אותה", כי לימוד התורה בבבלי וירושלמי וספרא וספרי, אינו בגדר "לשון שהן מכירים אותה" אצל כל ישראל מפני ריבוי השקו"ט מזרשות חלוקות וכו' ובפרט שצריך לשם כך דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך, ורק אחר-כך יודע מהם הדרך הנכונה בדברים האסורים והמוותרים כו'. אבל בספר 'משנה תורה' ישנה המעלה שהוא בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תושבע"פ כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ובלא פירוק. כו'. ונמצא שישנה מעלה מיוחדת בלימוד הרמב"ם ביחס לתפקידם של ישראל - "אתם עדי", שכן ספר זה הוא בלשון "שהן מכירים אותה".

(על-פי "יון מלכות" ספר הפלאה סימן ד')

יד. כל מקום שאמרנו פטור - פטור משבועת העדות, אבל חייב בשבועת בטוי⁷⁰. והוא שנשבע או שבעה אמן⁷¹ אם השביעו אחר, שהרי נשבע על שקר⁷². אבל המקחב בשבועת העדות, אף על פי שהוא נשבע על שקר ואף על פי שהוא מזיד - אינו חייב⁷³ משום שבועת בטוי⁷⁴, אלא משום שבועת העדות בלבד⁷⁵. שהרי הכתוב הוציא שבועת העדות מקלל שבועת בטוי לחיב⁷⁶ המזיד בה פשוטג בקרבן⁷⁷ אבל לא במלקות⁷⁸; שנאמר: לאחת⁷⁹ מאלה - במין אחר ממניי שבועות אתה מחיב הנשבע, ואי אתה מחיבו בשני מיני עד שיהיה חייב בדין שבועת העדות ובדין שבועת בטוי⁸⁰.

(70) שבועות מט, ב. לענין הפטורים משבועת השומרים שחייבים בשבועת בטוי, והוא-הדין לפטורים משבועת העדות (כסף-משנה). והשווה לעיל פ"ז, ה"ב-ג. ובכת"י התימנים, הנוסח: "כל מקום שאמרנו פטור משבועת העדות אבל חייב בשבועת בטוי, הוא שנשבע" וכו'. (71) שהוא כמוציא שבועה מפיו. (72) אבל אם הושבעו מפי אחרים וכפרו ולא ענו אמן, אינם חייבים בשבועת בטוי, שהרי לא נשבעו כלל, וראה לקמן פ"י בסוף ה"ז. (73) מלקות. (74) שאם נשבע לשקר במזיד - לוקה. לעיל פ"א, ה"ג. (75) קרבן עולה ויורד. (76) בשבועת העדות. (77) שבועות לא, ב: "בכולם נאמר ונעלם, וכאן (בשבועת העדות) לא נאמר ונעלם - לחיב על המזיד כשוגג". (78) משום שבועת בטוי במזיד, נוסף על קרבנו משום שבועת העדות. (79) ולא נאמר "באחת מאלה". (80) באחד (שבועות כה:). והרי זה כמו שאמרו (כתובות לב:): "כדי רשעתו - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעות" (תורה תמימה' ויקרא ה, ה). ורש"י בשבועות לו, א - מסביר, שאין לחיב מלקות בשבועת העדות, שאין בה התראה ודאית, כי מי יודע שהם יודעים לו עדות, ויוכל להתרות בהם. וב'תוספות' שם נמקו: משום שאי-אפשר לידע אם הם מזידים, שיכולים לומר שכחנו. וכן ברא"ש שם פ"ד, אות יט.

טו. משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידו לי שיש לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד⁸¹ גזל ואבדה, שבועה שאין אנו יודעין לה עדות⁸² - אינן חייבין אלא אחת⁸³. שבועה שאין אנו יודעין לה עדות שיש לה ביד פלוני פקדון ותשומת יד גזל ואבדה - חייבין על כל אחת ואחת⁸⁴.

(81) הלואה. (82) בכל אלה שהזכרת. (83) קרבן אחד, שאין זו אלא שבועה אחת הכוללת את כל התביעות כאחד. (84) משנה, שבועות לג, א. הואיל ופרטו כל תביעה בפני

(63) פרט להשביעם אחר שיעידו אם יש לפלוני ביד פלוני ממון, שאין זה התובע בעל-דין עצמו, לעיל ה"ז. (64) פרט אם תבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי, לקמן פ"י ה"ג. (65) פרט לקרקעות ועבדים. ושטרות שאין גופם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון ל' תשרי – ספר אהבה – הלכות ברכות קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

11 יח. הנשבע לחברו שהוא יודע לו עדות, ונמצא
12 שאינו יודע לו עדות - הרי זה פטור, ואין כאן לא
13 שבועת העדות ולא שבועת בטי. מפני ששבועת
14 בטי אינה אלא בדבר שיש בו לאו והן⁹⁰, ואם
15 יאמר: שבועה שאני יודע לה עדות⁹¹ - אין זה
16 שבועת בטי אלא שבועת העדות⁹²; הואיל ולא זה
17 שיש בה⁹³ אינה שבועת בטי, כן הן שבה, שהוא
18 הנשבע שיודע לו עדות⁹⁴, אינו שבועת בטי⁹⁵.

(90 ככתוב (ויקרא ה, ד) "להרע או להטיב", דבר והיפוכו, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א, ובביאורנו שם אות ב.
(91 ונמצא שהוא יודע. (92 שהתורה לא חייבתו משום שבועת ביטוי להתחייב בה חוץ לבית-דין אלא משום שבועת העדות, ואינה אלא כשכפר בבית-דין וראוי להעיד, ובדבר שיש בו מומן (שבועות כה: וברש"י). (93 השלילה שבשבועה זו, שנשבע שאינו יודע לו עדות. (94 ונמצא שאינו יודע. (95 ונמצא פטור מכלום.

19 יט. דבר ברור הוא, שהנשבע לחברו שהעיד לו
20 והוא לא העיד, או שלא העיד לו והוא העיד - הרי
21 זה חייב משום שבועת בטי⁹⁶, ואין כאן שבועת
22 עדות כלל⁹⁷.

(96 שבועות שם, שהרי ישנה בהן ולא, ואע"פ שאינה בלהבא (= בעתיד), שהרי אינו יכול להשבע שלא יעיד לו עדות, אם ידע שזוהי שבועת שוא, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"ט⁹⁸ - אין אנו מקפידים בשבועת ביטוי שתהא גם בלהבא, כמבואר שם ה"א. וכדעת רב בשבועות שם. (97 שאינה אלא בלהבא: משביעני עליכם שתבואו ותעידוני.

עצמה, הרי הם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל תביעה ותביעה, השווה לעיל פ"ז, ה"ב.

1 טז. משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידו לי
2 שיש לי ביד פלוני חטים ושעורים וקסמין⁸⁵,
3 שבועה שאין אנו יודעין לה עדות - אינם חייבין
4 אלא אחת⁸⁶. שבועה שאין אנו יודעים לה עדות
5 שיש לה ביד פלוני חטים ושעורים וקסמין - חייבין
6 על כל אחת ואחת⁸⁷.

(85 מפורשת לעיל פ"ד, ה"ז. (86 משנה, שם. בהלכה הקודמת מדובר על מין אחד ותביעות חלוקות, ובנידון שלפנינו ידובר על תביעה אחת, פקדון או תשומת יד, ויש בה מינים נפרדים. (87 שם, הואיל וביטאו בשפתיהם כל מין בפני עצמו, הריהם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל מין ומין. וראה לעיל פ"ז, ה"ג.

7 יז. וכן אם תבעו אותן רבים להעיד להם, ואמרו:
8 שבועה שאין אנו יודעין להם עדות - אינן חייבין
9 אלא אחת⁸⁸. לא לה ולא לה ולא לה - חייבין על כל
10 אחת ואחת, כדרך שבארנו בשבועות הפקדון⁸⁹.

(88 אין כאן אלא שבועה אחת כוללת ומכוונת לכולם כאחד. (89 לעיל פ"ז, ה"ד. וכל-שכן כשאמרו לא לה, לא לה, בלי וי"ו המחברת, כמבואר שם בביאורנו. ומקור דברי רבינו ב'תורת כהנים' פרשת ויקרא, על הפסוק: כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה). וראה בשבועות לה, א: "תני רבי חייא, הרי כאן חמש עשרה חטאות" שהכוונה לשבועת העדות, שיש בה קרבן חטאת ('תוספות' שם), ותבעו אותם חמשה אנשים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ל' תשרי - מרחשון ה'תשפ"א

יום ראשון ל' תשרי ה'תשפ"א

הלכות ברכות

פרק אחד-עשר

28 ב'ברוך' ואינו חותם ב'ברוך', ויש מהן שהוא
29 חותם ב'ברוך' ואינו פותח ב'ברוך', אלא מעט
30 מברכת המצות⁸, כגון ברכת ספר-תורה⁹ ורואה קברי
31 ישראל, מאלו שהן דרך שבת והודיה¹⁰; אבל שאר
32 ברכות המצות, כגון פותח בהן ב'ברוך' ואינו
33 חותם.

(2 היא ברכת: אמת ויציב, שאינה פותח בה בברוך, כמו שמתבאר בסמוך. (3 כגון הברכות שבתפילת 'שמונה עשרה' שאינן פותחות ב'ברוך' שכבר פטרתן הברכה הראשונה שנפתחה ב'ברוך' (פסחים קד:). ומטעם זה גם הברכה האחרונה של קריאת שמע אינה נפתחת ב'ברוך', שאף-על-פי שקריאת שמע מפסיקה ביניהן, הרי היא חשובה כסמוכה לברכה הראשונה שלפניה (שם, וברש"י). (4 שאר ברכות ההנאה, כגון ברכת "שהכל" וכן ברכת הריח, שגם היא נכללת בסוג "ברכות ההנאה", כמבואר

(1 איזה מהברכות פותחות ואינן חותמות בברוך ואיזו מהן חותמות ואינן פותחות בברוך; מצוות שהן חובות ומצוות הדומות לרשות; דברים שמברכים עליהם בלמ"ד כגון "להניח תפילין" וכדומה, ודברים שמברכים עליהם ב"על" כגון "על נטילת לולב"; אם מברכים על דבר שהוא מנהג.

23 א. כל הברכות כגון, פותח בהם ב'ברוך' וחותם
24 בהם ב'ברוך', חוץ מברכה אחרונה של קריאת
25 שמע², וברכה הסמוכה לחברתה³, וברכת הפירות
26 והדומה לה⁴, וברכת עשיית המצות⁵. ומאלו הברכות
27 שאמרנו⁶, שהן דרך שבת והודיה, יש מהן פותח

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טעונה ברכה (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה), אף מצוות טעונות ברכה ("ירושלמי ברכות פ"ו, ה"א). (16) פסחים ז, ע"ב.

- ג. וכן כל המצוות שהן מדבריי סופרים - בין מצוה
שהיא חובה מדבריהם, כגון מקרא מגלה, ויהדלקת
נר בשבת, ויהדלקת נר חנוכה. בין מצוות שאינן
חובה, כגון ערוב¹⁷ ונטילת ידים¹⁸ - מברך על הכל
קדם לעשייתן: אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות.
והיכן צונו? בתורה, שפתוב בה: אשר יאמרו לך
תעשה. נמצא ענין הדברים והצוין פה הוא: אשר
קדשנו במצותיו, שצונו בהן¹⁹ לשמע מאלו²⁰, שצונו
להדליק נר של חנוכה או לקרות את המגלה, וכן
שאר כל המצוות שמדבריי סופרים²¹.

(17) שגובים חלה שלמה מכל בית שבחצר, ומניחים באחד מבתיה כדי שכולם יהיו מותרים להוציא ולהכניס בשבת מבית לחצר ומבית אחד לבית חבירו, כמבואר בהל' עירובין פ"א, וראה בספרנו חלק ראשון ב"מנין המצוות" ע' כו ביאור מפורט על העירובין למיניהם. (18) שתי מצוות אלו אינן חובה, שהרי אם ירצה לא יוציא בשבת שום חפץ מביתו לחצר ולא יצטרך לעירוב, וכן אם ירצה יאכל דברים שאינם צריכים נטילת ידים, כגון פירות וכדומה. (19) במצוות התורה. (20) החכמים. (21) שהכל נכלל בכלל דברי הכתוב: אשר יאמרו לך תעשה (שבת כג.).

- ד. ולמה אין מברכין על נטילת ידים באחרונה²²?
מפני שלא חיבו בדרך זה אלא מפני הספקנה²³,
ודברים שהם משום ספקנה אין מברכין עליהם²⁴. הא
למה זה דומה? למי שסגן את המים, ואחר כך
שתה בלילה²⁵, מפני ספקת עלוקה²⁶, שאינו מברך:
וצונו לסגן את המים; וכן כל פיוצא בזה.

(22) שאחרי הסעודה, והלא אף היא תקנת חכמים היא. (23) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (24) שאינם אלא להצלה בעלמא. ואין בהם מצוה ('תוספות' שבת כה:). (25) שאינו רואה מה שבתוך המים. (26) תולעת המים המוצצת את הליחה שבמעי אדם הכולעת (ע"י יב: וב'תוספות' שם בשם 'הערוך' ערך ערקה).

- ה. העושה מצוה ולא ברך - אם מצוה שעדיין
עשייתה קיימת, מברך אחר עשייה; ואם דבר שעבר
הוא, אינו מברך. כיצד? הרי שנתעטף בציצת, או
שלבש תפלין, או שישב בספה, ולא ברך תחלה -
חוזר ומברך אחר שנתעטף: אשר קדשנו במצותיו
וצונו להתעטף בציצת²⁷, וכן מברך אחר שלבש:
"להניח תפלין", ואחר שישב - "לישב בספה", וכן
כל פיוצא באלו.

(27) שכל זמן שעשייתה נמשכת, לא נגמרה מצוותה, ויש מקום לברכתה.

- ו. אבל אם שחט בלא ברכה - אינו חוזר אחר

לעיל פ"ט, ה"א. (5) כגון סוכה ולולב שפותחות בברוך ואינן חותמות בברוך, מפני שברכות קצרות הן ופתיחתן זויה חתימתן (שם, וב'תוספות'). (6) לעיל פ"י. (7) כמבואר לעיל אות ג'. (8) כלומר: יש ברכות מועטות מברכת המצוות שהן יוצאות מהכלל הזה. (9) שמברכים לפני קריאת התורה ולאחריה, שפותחות וחותמות ב"ברוך" (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה). (10) כלומר: גם מסוג 'ברכות ההודאה' יש יוצאות מהכלל שפותחות וחותמות בברכה, כגון: הוואה קברי ישראל שפותח וחותם בה, כמבואר לעיל פ"י, ה"י. והמדובר כאן בברכות שהן דרך רשות (ראה בסמוך ה"ב), אולם יש ברכות אחרות שהן מסוג השבח וההודאה, כגון ברכות קידוש והבדלה וברכת 'קידוש לבנה' הפותחות וחותמות ב"ברוך" ולא נמנו כאן מפני שהן דרך חובה ('מרכבת המשנה'). וב'ירושלמי' (ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "טופס ברכות כך הוא: מטבע קצר - פותח בהן בברוך ואינו חותם בהן בברוך, מטבע ארוך - פותח בהן בברוך וחותם בברוך".

- ב. יש מצוות עשה, שאדם חייב להשתדל ולרדף עד
שיעשה אותה, כגון תפלין וספה ולולב ושופר;
ואלו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חייב על כל
פנים לעשות. ויש מצוה שאינה חובה, אלא דומין
לרשות, כגון מזוזה ומעקה¹¹, שאין אדם חייב לשפן
בבית החיוב מזוזה כדי שיעשה מזוזה, אלא אם רצה
לשפן כל ימיו באהל¹² או בספינה¹³, יושב; וכן אינו
חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה. וכל מצוות עשה
שבין אדם למקום¹⁴ - בין מצוה שאינה חובה, בין
מצוה שהיא חובה - מברך עליה¹⁵ קדם לעשייתה¹⁶.

(11) לגגו, ככתוב בתורה (דברים כב, ח): כי תבנה בית חדש, ועשית מעקה לגגך. (12) מעון עראי עשוי מיריעות, ואין בו עשרת התנאים הדרושים לבית כדי שיתחייב במזוזה, ראה לעיל הל' מזוזה פ"ו, ה"א. (13) שאף היא פטורה ממזוזה, כמבואר שם, ה"ט. (14) לקדוש-ברוך-הוא, פרט למצוות שבין אדם לחבירו, כגון: צדקה, או גמילות חסד, השבת אבדה, שאין מברכין עליהן מפני שאלה המצוות נוהגות גם בשאר האומות, ואיך יאמר בברכתן: "אשר קדשנו במצוותיו וציונו" שמשמעה שאנו מקודשים ומובדלים בזה משאר האומות שאינן נוהגות כן ('תורה תמימה' שמות, פרק כד, אות ל). ויש מפרשים: מפני שכל מצוה שיש בה קלקול לאחרים (כגון ביקור חולים, או צדקה לעניים, או ניחום אבלים), אין מברכים עליה, מפני שנראה כמודה על אותו הקלקול, וכמו שאמרו (מגילה לא:): "אין אומרים ברכה על הפורענות" ('אבודרהם' בשער השלישי). והרשב"א בתשובותיו סימן יח, כותב: כל מצוה שאינה נגמרת מבלי סיועו של אדם אחר, אין מברכים עליה, ולפיכך אין מברכים על הצדקה וכדומה. שהרי אם לא יסכים המקבל לקבל, אין כאן מצוה כלל, וכמו שאמרו (כתובות מ). לענין מצוות-עשה של "ולו תהיה לאשה". וראה 'חתם סופר' או"ח סי' נד. (15) 'ומניין שכל המצוות טעונות ברכה, שנאמר: ואתנה לך את לוחות האבן התורה והמצוה (שמות כד, יב) - הקיש מצוה לתורה, מה תורה

עַתָּה⁴³, שֶׁהִיא הִיא דּוֹמָה לַמָּצוֹה שֶׁהִיא מִזְמַן לְזִמְנָה, כִּגוֹן מִלֵּת בְּנֵי וּפְדִיּוֹן הַבֶּן - מִבְּרֶךְ עָלֶיהָ בְּשַׁעַת עֲשִׂתָּהּ "שֶׁהֵחִינּוּ"⁴⁴. וְאִם לֹא בֶרֶךְ עַל סֶפֶה וְלֹלֶב וְכִיּוֹצֵא בָהֶם "שֶׁהֵחִינּוּ" בְּשַׁעַת עֲשִׂתָּהּ, מִבְּרֶךְ עָלֶיהֶן "שֶׁהֵחִינּוּ" בְּשַׁעַת שִׁינְאָה יְדֵי חוֹבְתוֹ בָּהֶן⁴⁵, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּהֶן⁴⁶.

(41) משנה לשנה. (42) שהיא שלו, ואינה גרועה מקנה כלים חדשים שמברך עליהם ברכת "שהחיינו", כמבואר לעיל פ"י, ה"א. (43) אע"פ שאינה בזמן קבוע בשנה, כמו שופר וסוכה. (44) המקור לסוכה ולולב. ציצית ותפילין - בתוספתא ברכות פ"ו. מקרא מגילה - במגילה כא; נר חנוכה - בשבת כג; פדיון הבן - בפסחים קכא; וממנו אתה למד למילה, וכן ממה שאמרו ב'תוספתא' לברכות פ"ד (הוצ' צוקרמנדל) "היה מקריב מנחות בירושלים (שלא הקריב כהן זה מנחה מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, רש"י למנחות עה); אומר: ברוך שהחיינו" וכו' אתה למד שכל מצוה שאינה מצויה בכל עת - מברכים עליה שהחיינו (ראה במוספנו "תשובות רבינו"). (45) סוכה זו, ע"א. (46) כגון ציצית ותפילין, כמבואר ב'שולחן ערוך' אורח חיים ס"ב, ובט"ז שם.

י. אַחַד הַעוֹשֶׂה מָצוֹה לַעֲצֹמוֹ וְאֶחָד הַעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְאַחֲרִים⁴⁷, מִבְּרֶךְ קֹדֶם עֲשִׂתָּהּ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹתָם⁴⁸. אָבֵל אֵינוֹ מִבְּרֶךְ "שֶׁהֵחִינּוּ" אֲלֵא עַל מָצוֹה שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לַעֲצֹמוֹ⁴⁹. הֵיזְיוֹ לְפָנָיו מִצְוֹת הַרְבֵּה⁵⁰ - אֵינוֹ מִבְּרֶךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּצְוֹת", אֲלֵא מִבְּרֶךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי עֲצֻמָּה⁵¹.

(47) כגון שקבע מזוזה לבית חברו או עשה מעקה לגג חברו. (48) 'ירושלמי' ברכות פ"ט, ה"ג. (49) סוכה זו, ע"א. ובכל זאת המקדש (בליל יום-טוב) בבית אחר להוציא הנשים ידי קידוש - מברך גם ברכת שהחיינו, הואיל וחובה על האשה לברך אותה ברכה, ושומע כעונה, הרי זה כאילו היא בעצמה בירכה לעצמה (כסף-משנה). (50) כגון ליטול לולב ולישב בסוכה, להניח תפילין ולהתעטף בציצית. (51) שם.

יא. כָּל הַעוֹשֶׂה מָצוֹה - בֵּין שֶׁהִיתָה חוֹבָה עָלָיו, בֵּין שֶׁאֵינָה חוֹבָה עָלָיו⁵² - אִם עָשָׂה אוֹתָהּ לַעֲצֹמוֹ, מִבְּרֶךְ לַעֲשׂוֹתָם⁵³; עָשָׂה אוֹתָהּ לְאַחֲרִים, מִבְּרֶךְ עַל הָעֲשִׂיָּה⁵⁴.

(52) כגון מזוזה ומעקה, כמבואר לעיל ה"ב. (53) ובתנאי שיברך קודם עשייתה, כמבואר בסמוך ה"טו. (54) "לעשות" משמע שבעצמו מחוייב לעשותה, "על העשייה" משמע לאחרים לבד.

יב. בִּיצָדָה? לְבַשׁ תְּפִלִּין - מִבְּרֶךְ "לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין"; וְנִתְעַטֵּף בְּצִיצִית - מִבְּרֶךְ "לְהִתְעַטֵּף"; וְיָשֵׁב בַּסֶּפֶה - מִבְּרֶךְ "לִישֵׁב בַּסֶּפֶה". וְכֵן הוּא מִבְּרֶךְ "לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת" וְ"לְגַמֵּר אֶת הַלֵּל"⁵⁵. וְכֵן אִם קָבַע מְזוּזָה

שֶׁהִיטָה וּמִבְּרֶךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַשְׁחִיטָה. וְכֵן אִם כֶּסֶה הַדָּם²⁸ בְּלֹא בִּרְכָה, אוֹ הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת, אוֹ שֶׁטָּבַל²⁹ וְלֹא בֶרֶךְ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִבְּרֶךְ אַחֵר עֲשִׂתָּהּ³⁰, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּהֶן³¹.

(28) של חיה ועוף אחרי שחיטתם. (29) להטהר מטומאתו. (30) ברכות נא, ע"א: גמר סעודתו (ולא בירך לפניו), אינו חוזר ומברך, וכביאור הרי"ף שם, שכל שנראה (לברך) ונדחה, אינו חוזר ונראה (כסף-משנה; ש"ך ליו"ד סי' יט, סי"ק ג'). (31) כגון "שקידש (אשה) ולא בירך (ברכת אירוסין), לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה" (לשון רבינו הל' אישות פ"ג, ה"כג).

ז. אֵין לָךְ מָצוֹה שֶׁמִּבְּרָכִין אַחֵר עֲשִׂתָּהּ, אֲלֵא טְבִילַת הַגֵּר³² בְּלִבָּהּ, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִזְמַר "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ", שֶׁעֲדִין לֹא נִתְקַדְּשׁ³³ וְלֹא נִצְטָוָה³⁴ עַד שֶׁיִּטָּבֵל³⁵; לְפִיכָךְ, אַחֵר שֶׁיִּטָּבֵל מִבְּרֶךְ עַל הַטְּבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא דְּחוּי מַעֲקָרוֹ³⁶ וְלֹא הִיא רְאוּי לְבִרְכָּה³⁷.

(32) שמטבילים אותו כשבא להתגייר. (33) להכנס תחת כנפי השכינה. (34) על המצוות. (35) (יבמות מו:); "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". (36) מתחילתו לפני הטבילה. (37) פרט לשאר המצוות (שאחרי גירותו) שראוי הוא לברך לפניו, ועברה המצוה ולא בירך - אינו מברך אחר עשייתה, שכל שנראה ונדחה - אינו חוזר ונראה (ברכות נא).

ח. כָּל מָצוֹה שֶׁעֲשִׂתָּהּ הִיא גִּמְרָה חַיּוּבָהּ, מִבְּרֶךְ בְּשַׁעַת עֲשִׂתָּהּ; וְכָל מָצוֹה שֶׁיֵּשׁ אַחֵר עֲשִׂתָּהּ צְרוּי אַחֵר, אֵינוֹ מִבְּרֶךְ אֲלֵא בְּשַׁעַת שֶׁעוֹשֶׂה הַצְּרוּי הָאַחֲרוֹן. בִּיצָדָה? הַעוֹשֶׂה סֶפֶה אוֹ לֹלֶב אוֹ שׁוֹפָר אוֹ צִיצִית אוֹ תְּפִלִּין אוֹ מְזוּזָה, אֵינוֹ מִבְּרֶךְ בְּשַׁעַת עֲשִׂתָּהּ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת סֶפֶה" אוֹ "לֹלֶב" אוֹ "לְכַתֵּב תְּפִלִּין", מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ אַחֵר עֲשִׂתָּהּ צְרוּי אַחֵר. וְאִמָּתִי מִבְּרֶךְ? בְּשַׁעַת שֶׁיִּשְׁבֵּב³⁸ בַּסֶּפֶה, אוֹ בְּשִׁנְעָנַע הַלֹּלֶב, אוֹ בְּשִׁישְׁמַע קוֹל הַשׁוֹפָר, אוֹ בְּשִׁיתְעוּטָף בְּצִיצִית, וּבְשַׁעַת לְבִישַׁת תְּפִלִּין וּבְשַׁעַת קְבִיעַת מְזוּזָה. אָבֵל אִם עָשָׂה מַעֲקָה, מִבְּרֶךְ בְּשַׁעַת עֲשִׂתָּהּ³⁹ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲקָה", וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּהֶן⁴⁰.

(38) כלומר: קודם שישב, סמוך לשיבתה, שכבר אמרנו שמברכים על המצוות קודם לעשייתן. והשווה הל' סוכה פ"ו, הלכה יב. (39) מנחות מב, ע"ב. (40) כגון מילה או שחיטה.

ט. כָּל מָצוֹה שֶׁהִיא מִזְמַן לְזִמְנָה⁴¹, כִּגוֹן שׁוֹפָר וְסֶפֶה וְלֹלֶב וּמִקְרָא מְגִלָּה וְנֵר חֲנֻכָּה; וְכֵן כָּל מָצוֹה וּמָצוֹה שֶׁהִיא קִנְיָן לִי⁴², כִּגוֹן צִיצִית וְתְּפִלִּין וּמְזוּזָה וּמַעֲקָה; וְכֵן מָצוֹה שֶׁאֵינָה תְּדִירָה וְאֵינָה מְצוּיָה בְּכָל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

63 ועדיין עשייתה קיימת, כגון שנתעטף בציצית ולא בירך תחילה, וכמבואר לעיל ה"ה. (64) שלא יאכל בשר ולא ישחט, והיא גרועה ממזוזה ומעקה שגם הן אינן חובה, אבל חשובות הן יותר מדברי רשות אלה, ולפיכך מברך עליהן "לעשות" כמבואר לעיל ה' י"א (כסף-משנה). (65) בערב פסח, ואפילו טרם ביערו. (66) שמחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים להוציאו מכל גבולו (לשון רבינו בהל' חמץ ומצה פ"ב, ה"ג). (67) את החמץ בלבו ולחשוב אותו כעפר, וכדבר שאין בו צורך כלל. (68) שאמרה תורה (שמות יב, טו): ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. (69) הל' חמץ ומצה פ"ב, ה"א.

טז. **כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְנַהֵג, אֶף-עַל-פִּי שְׁמִנְהָג נְבִיאִים**⁷⁰ הוא, כְּגוֹן נְטִילַת עֲרֵכָה בַּשְּׂבִיעִי שֶׁל חָג⁷¹, וְאִין צִרְיָה לִזְמַר מְנַהֵג חֲכָמִים, כְּגוֹן קְרִיאַת הַלֵּל בְּרֹאשֵׁי הַיָּדִים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁל פֶּסַח⁷² - אִין מְבָרְכִין עֲלֵיוֹ⁷³. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁיִּסְתַּפֵּק לָּהּ אִם טַעוֹן בְּרָכָה אִם לֹא⁷⁴ - עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּלֹא בְּרָכָה⁷⁵. וְלַעֲלֹם יִזְהַר אָדָם בְּבְרָכָה שְׂאִינָה צִרְיָה וְיִרְפָּה בְּבְרָכוֹת הַצִּרְיָכוֹת⁷⁶. וְכֵן דוֹד אָמַר: בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָ.

70) שלא יסדרוהו ותיקנוהו לעם, אלא נהגו כן בעצמם. ונהגו העם כמותם מאליהם (הרשב"א לסוכה מד:). 71) הסוכות, ואינה (בגבולין שמחוץ למקדש) אלא מנהג נביאים, (כמבואר במס' סוכה מד:). 72) ושביעי של פסח בכלל, השווה הלכות מגילה פ"ג, ה"ו. 73) תענית כח, ע"ב; סוכה מד, ע"ב. והראב"ד חולק: שאין לדמות קריאת ההלל בראשי חרשים לנטילת ערבה, שאינה אלא טלטול בעלמא, ("שחובט בה על הקרקע או על הכלי" - לשון רבינו הל' לולב פ"ז, ה"כב), ואין בה לא שבח ולא הודאה בנטילתה, ולפיכך אין מברכים עליה, אבל קריאת הלל בראשי חרשים בברכה תיקונה, כדי לפרסם שהיום ראש-חודש. ואנו נוהגים לברך על קריאת הלל גם בראש-חודש וגם בחול-המועד פסח (ראה שו"ע אור"ח סי' תכב; תצ). 74) כגון הישיבה בסוכה ביום השמיני של חג הסוכות בגולה, שהוא ספק שביעי ספק שמיני (השווה הל' סוכה פ"ו, ה"יג), וכן כיסוי דמו של כוי שהוא ספק חיה - וטעון כיסוי, ספק בהמה - ואינו טעון כיסוי. סוכה מז, ע"א. וראה במוספנו "תשובות רבינו". 75) ברכות לג, ע"א. שלא יעבור על "לא תשא את שם ה' אלהיך לשווא". 76) ובירושלמי (קידושין פ"ד, ה"ב) אמרו: "עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראתה עינו ולא אכל", משום שאינו נותן לבו לברך ולהודות את ה' שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם (פני משה, שם).

יום שני א' מרחשון ה'תשפ"א

הלכות מילה

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְמֹל הַזָּכָרִים¹ בַּיּוֹם שְׁמִינִי².

וּבְאֹר מִצְוָה זוּ בְּפָרְקִים אֵלֵּי:

(1) ככתוב (בראשית יז, י'): המול לכם כל זכר - ומצוה זו

1 לְבִיתוֹ - מְבָרֵךְ "לְקַבֵּעַ מְזוּזָה". עֲשֵׂה מַעֲקָה לְגִגּוֹ -
2 מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲקָה".
3 הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה לַעֲצָמוֹ - מְבָרֵךְ "לְהַפְרִישׁ⁵⁶". מֶלֶ
4 אֶת בָּנוֹ - מְבָרֵךְ "לְמֹל אֶת הַבֶּן⁵⁷". שְׂחַט פֶּסַחוֹ
5 וְחִגִּיתוֹ⁵⁸ - מְבָרֵךְ "לְשַׁחֵט".

(55) בימים שקוראים בהם 'הלל שלם', ורבינו נאמן לשיטתו שבימים שאין גומרים בהם את ההלל, כמו בראשי חרשים ובחול-המועד פסח - אין מברכים עליו כלל, ראה בסמוך ה"טז. (56) מקור ברכת הפרשת תרומות ומעשרות הוא בתוספתא ברכות פ"ו. (57) שעיקר חיוב מילת הבן, על האב הוא מוטל (קידושין כט. וראה בסמוך הלכות מילה פ"א, ה"ב). (58) שלמי חגיגה שמקריבים אותם בשלש רגלים, ככתוב (שמות יב, יד): וחגותם אותו חג לה' - כלומר: הביאו שלמים במקדש, ומצוה על הבעלים לשחוט את קרבנות קדשיהם (פסחים ז:).

6 יג. אָבֵל אִם קָבַע מְזוּזָה לְאַחֲרִים, מְבָרֵךְ "עַל קְבִיעַת מְזוּזָה". עֲשֵׂה לָהֶם מַעֲקָה - מְבָרֵךְ "עַל עֲשִׂיַת מַעֲקָה". הַפְּרִישׁ לָהֶם תְּרוּמָה - מְבָרֵךְ "עַל הַפְּרִישַׁת תְּרוּמָה". מֶלֶ אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ - מְבָרֵךְ "עַל הַמִּילָה⁵⁹",
10 וְכֵן כָּל פְּיֻצָּא בְּאֵלָיו.

(59) שהוא אינו אלא שלוחו של האב להוציאו ידי חובתו, ועיקר המצוה על האב היא מוטלת, כאמור לעיל (פסחים, שם).

11 יד. עֲשֵׂה הַמְצוֹה לוֹ וְלְאַחֲרִים בְּאַחַד - אִם הֵיטָה מְצוֹה שְׂאִינָה חוֹבָה, מְבָרֵךְ עַל הַעֲשִׂיָּה. לְפִיכָךְ הוּא
12 מְבָרֵךְ "עַל מִצְוֹת עֲרוּבִים⁶⁰". הֵיטָה חוֹבָה, וְנִתְּנָן לְהוֹצִיא עֲצָמוֹ מִיַּד חוֹבָה וְלַהּוֹצִיא אַחֲרִים - מְבָרֵךְ
13 "לַעֲשׂוֹת". לְפִיכָךְ הוּא מְבָרֵךְ "לְשַׁמֵּעַ⁶¹ קוֹל שׁוֹפָר".

(60) שאינה חובה, כאמור לעיל ה"ג. וגם אין לומר בה עשאו לעצמו בלבד, כי כל עירוב תיקון הוא לו ולכל אנשי חצרו. (61) שאין המצוה לתקוע אלא לשמוע, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

16 טו. נִטַּל אֶת הַלּוּלָב - מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת לּוּלָב",
17 שְׂפִינ'ן שְׁהַגְבִּיָּה, יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ⁶²; אָבֵל אִם פָּרָךְ קִדְּם שְׂטִיטל, מְבָרֵךְ "לְטַל לּוּלָב", כְּמוֹ "לִישָׁב בְּסִפָּה". מִכָּאֵן אֲתָה לְמַד, שֶׁהַמְבָּרֵךְ אַחֵר שֶׁעֲשֵׂה⁶³,
18 מְבָרֵךְ עַל הַעֲשִׂיָּה. אָבֵל נְטִילַת יָדִים וְשִׁחִטָּה, הוֹאִיל וּבְדִבְרֵי הָרִשּׁוֹת הֵן⁶⁴, אֶפְלוֹ שְׂחַט לַעֲצָמוֹ
19 מְבָרֵךְ "עַל הַשְׁחִיטָה" וְ"עַל כְּסוּי הָדָם" וְ"עַל נְטִילַת יָדִים". וְכֵן הוּא מְבָרֵךְ "עַל פְּעוֹר הַמָּקִץ⁶⁵",
20 בֵּין שְׂבָדֵק לַעֲצָמוֹ, בֵּין שְׂבָדֵק לְאַחֲרִים; שְׂמִשְׁעָה שְׂגָמַר בְּלִבּוֹ⁶⁷ לְבִטֵּל, נַעֲשִׂית מִצְוֹת הַבְּעוֹר⁶⁸ קִדְּם
21 שְׂבִידֵק, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאֵר בְּמִקְוָמוֹ⁶⁹.

(62) ובכל זאת מברך עליו, הואיל ועדיין עוסק במצוותו, שהרי צריך לנענעו בקריאת ההלל (פסחים ז: וב'תוספות').

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שבה מבטא את גדולתה משאר המצוות. והוא על-דרך לשון ה'טור' 'וגדולה היא משאר מצוות-עשה שיש בה צד כרת וגם נכרתו עליה י"ג ברייתות".

(על-פי לקו"ש חלק כ"ה עמוד 60 הערה 53)

(2) אם לא קיימה. (3) שימות לפני זמנו, וכן אין הנפש זוכה לחיי העולם הבא, כמבואר בהל' תשובה (פ"ח, ה"א). (4) קידושין כט, ע"א. שנאמר (בראשית כא, ד): וימל אברהם את יצחק בנו. (5) האדון לעבדיו הכנענים. (6) זה שנולד לאמו - שפחה כנענית - שנתעברה וילדה ברשות ישראל. (7) שקנהו האדון מן הגויים, כמבואר בסמוך ה"ג. (8) ככתוב: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה הנפש וגו'. (9) קידושין כט, ע"א. שנאמר: המול לכם כל זכר, הרי זה ציווי מיוחד לבית הדין.

ב. אין מלין בְּנוֹ שֶׁל אָדָם שְׁלֹא מְדַעְתּוֹ¹⁰, אֵלָא אִם-פֶּן עֶבֶר וְנִמְנָע לְמוֹלוֹ, שְׁבִית-דִּין מְלִין אוֹתוֹ בְּעַל פְּרָחוֹ. וְנִתְעַלֵּם¹¹ מִבֵּית-דִּין וְלֹא מָלוּ אוֹתוֹ - כְּשִׁיגְדָל, הוּא חֵיב לְמוֹל אֶת עַצְמוֹ¹². וְכָל יוֹם וְיוֹם שְׁיַעֲבֹר עָלָיו מְשִׁיגְדָל וְלֹא יְמוֹל אֶת עַצְמוֹ - הֲרִי הוּא מְבַטֵּל מִצְוֹת עֲשֵׂה. אֲבָל אֵינוֹ חֵיב כָּרֶת¹³, עַד שְׁיָמוּת¹⁴.
וְהוּא עָרַל בְּמִזִּיד.

(10) מאחר שהמצוה מוטלת על האב, אסור לנו לחטפה מידו (ב"ק צא:): "מעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה, וחייבו רבן גמליאל ליתן לו עשרה זהובים". (11) דקדק רבינו לומר, "נתעלם מבית-הדין שלא הרגישו ולא ידעו בפלוני שהוא ערל, אבל אין לומר "עבר בית-דין", כי לא יתכן שבית-דין יעבור במזיד על מצוה המוטלת עליהם לעשות. (12) השווה דברי רבינו ב"פירוש המשנה" (שבת פרק י"ט, משנה ו'). (13) למות לפני זמנו. (14) ואז תכרת נפשו מחיי עולם הבא, אבל כל עוד שהוא חי - אין הוא בחיוב כרת, שהרי בידו לתקן ולמול עצמו ולקיים את המצוה. והוא שכתבה תורה: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה - אשר לא "מל" לא נאמר, אלא לא "ימול" בלשון עתיד, לומר שכל ימי המצוה מוטלת עליו ואין עונש כרת חל עליו אלא לאחר מותו שאין עוד בידו לתקן ('קריט ספר'). והראב"ד חולק, ולדעתו הוא עומד כל יום בחיוב כרת, שהרי בכל יום שלא מל הוא מבטל מצות בוראו, אלא שאם מל נפטר מהחיוב.

ג. אֶחָד עֶבֶד שֶׁנּוֹלַד בְּרִשּׁוֹת יִשְׂרָאֵל¹⁵, וְאֶחָד עֶבֶד הַנִּלְקָח מִן הַפְּתוּתִים¹⁶, חֵיב הָרֵב לְמוֹל אוֹתוֹ; אֵלָא שְׁיִלִיד בֵּית נְמוֹל לְשִׁמוּנָהּ, וּמִקְנֶת כֶּסֶף נְמוֹל בָּיִים שְׁנִלְקָח. אֲפֹלוּ לְקַחוּ בָּיִים שֶׁנּוֹלַד, נְמוֹל בְּיוֹמוֹ¹⁷.
17
18
19
20

(15) הוא הנקרא בסמוך "יליד בית". (16) הוא הנקרא "מקנת כסף", כלשון הכתוב (בראשית יז, יב). (17) שבת קלה, ע"ב. וכהסברו של רש"י שם: כתוב אחד אומר: "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר יליד בית ומקנת כסף" וגו' וכתוב אחד אומר: "המול ימול יליד בית ומקנת כסף", ולא מפורש בו לשמונה ימים? ומסתבר שכל הדומה לישראל, שנולד בבית ישראל נימול לשמונה, שהרי הוא

כוללת גם מילת הבנים וגם מילת העבדים, כמבואר בסמוך (הלכה א), וכן מביא רבינו פסוק זה ב'ספר המצוות' שלו, מצוה רטו. ולקמן פ"ב, ה"ב יפרש רבינו כיצד מלים. (2) שנאמר (שם, יב): ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם, וטעם מצוה זו יבאר רבינו (ב'מורה נבוכים' ח"ג, מ"ט): כי המילה מחסרת התאוה היתירה על הצורך, כי האבר כשישפך דמו ויוסר מכסוה מתחילת בריאתו יחלש בלי ספק... זהו החזק בטעמי המילה אצלי... ויש במילה עוד ענין שיהיה לאנשי אמונה הזאת - מאמיני יחוד השם - אות אחד גשמי שיקבצם, ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא נכרי, כי פעמים יעשה האדם כן כדי להגיע אל תועלת, או כדי להתנכל על אנשי דת זו. אך פעולה זו, כלומר: מעשה המילה, לא יעשהו אדם בו או בבניו רק מתוך אמונה אמיתית, כי אין זה שרט בשוק או כויה בזרוע, אבל הוא ענין קשה מאד... וכן זאת המילה היא הברית אשר כרת אברהם אבינו על אמונת יחוד ה', וכל מי שימול יכנס בברית אברהם להאמין היחוד, ככתוב (בראשית יז, ז): להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו. והטעם שקבעה תורתנו לזמן מילה בשמיני, אומר רבינו (שם): "מפני שכל בעל-חי כשיוולד הוא חלש מאד בתכלית לחותו, וכאילו עדיין הוא בבטן, עד סוף שבעת ימים, ואז ימנה מרואי אויר העולם, הלא תראה כי גם בבהמות שמר זה הענין "שבעת ימים יהיה עם אמו", כאילו קודם זה הוא נפל". וכדבריו מפורש ב'מדרש רבה' פרשת "כי תצא": "ולמה התינוק נימול לשמונה ימים? שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו עד שיהא בו כחור".

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) שחובה על האב למול את בנו והאדון את עבדו; דין מילת גר שנכנס לקהל ישראל; איזו מילה דוחה שבת ואיזו אינה דוחה; דין תינוק החולה וכן מי שמתו אחיו מחמת מילה.

א. מִלָּה - מִצְוֹת עֲשֵׂה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ כָּרֶת², שְׁנֵאָמַר: וְעָרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יְמוֹל אֶת בְּשָׁר עֶרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה³ הַנֶּפֶשׁ הַזֶּהוּ מֵעַמִּיָּהּ. וּמִצְוָה עַל הָאָב לְמוֹל אֶת בְּנוֹ⁴, וְעַל הָרֵב⁵ לְמוֹל אֶת עַבְדּוֹ, וְלִיד⁶ בֵּית וּמִקְנֶת כֶּסֶף⁷. עֶבֶר הָאָב אוּ הָאָדוֹן וְלֹא מֶל אוֹתָן - בְּטֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאֵינוֹ חֵיב כָּרֶת, שְׁאִין הַכָּרֶת מְלִוי אֵלָא בְּעָרַל עַצְמוֹ⁸. וּבֵית-דִּין מְצִוִּים לְמוֹל אוֹתוֹ הֵבֶן אוּ הָעֶבֶד בְּזִמְנוֹ⁹, וְלֹא יִנְיָחוּ עָרַל בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעַבְדֵיהֶן.

~ נקודות משיחות קודש ~

מילה - מצות-עשה שחייבין עליה כרת, שנאמר וערל זכר אשר לא ימול בו' ונכרתה הנפש הזאת מעמיה'.

בסיבת הטעם מדוע התחיל הרמב"ם את הלכות מילה בחיוב כרת שבה ולא בציווי החיובי על המילה (מצות-עשה שלה). ויש לומר שבזה רוצה להדגיש גדולתה של מצוה זו שגדולה היא מכל מצוות התורה, לא רק בזה שנכרתו עליה שלוש עשרה ברייתות אלא שגם עניין הכרת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 ומוכרו לעפ"ם. ואם התנה עליו מתחלה והוא אצל
18 רבו העפ"ם, שלא ימול אותו - מותר לקימו והוא
19 ערל, ובלבד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני
20 נח³² ויהיה כגור תושב³³. אבל אם לא קבל עליו
21 שבע מצות - ייגר מיד³⁴. ואין מקבילים גר תושב³⁵
22 אלא בזמן שהיובל נהג³⁶.

(30) משתדלים להשפיע עליו שיתרצה להמול (יבמות מח:).
(31) לפי שצויה הקב"ה לאברהם למול את עבדיו (בראשית
יז, יג) אסור לנו לקיימם ערלים ('תוספות' שם). (32) והן:
עבודה זרה, ברכת השם, שפיכות דמים, גילוי עריות, גזל,
דינים ואבר מן החי. (33) זה גוי שקיבל עליו שבע מצוות
בני נח, ולא מל ולא טבל. "ולמה נקרא שמו תושב? לפי
שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (מלשון רבינו
הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"ז. וראה הל' ע"ז פ"ה, ה"ו).
(34) שאסור לנו להניחם בינינו, משום שנאמר (שמות כג,
לג): לא ישבו בארצך פן יחטיו אותך לי. "וכן נצטוו משה
ורבינו מפי הגבורה, לכופ את כל באי העולם לקבל מצוות
שנצטוו בני נח, וכל מי שלא קיבל ייגר" (הל' מלכים פ"ח,
ה"ו). וכשאין ידינו תקיפה, הרי הוא חוזר ומוכרו לגויים
מיד. (35) שנהיה מצווים עליו להחיותו ולהחזיק בו.
(36) ערכין כט, ע"א. והיובל בטל משגלו שבט ראובן וגד
וחצי שבט המנשה (שם, לב): ולפיכך אין מקיימים עבד
כזה (שקיבל עליו שבע מצוות בני נח ואינו רוצה למול)
אלא בזמן היובל. השווה דברי רבינו בהל' איסורי ביאה
פ"ד, ה"ט.

23 ז. גר שנכנס לקהל ישראל, חייב מילה תחלה³⁷. ואם
24 מל כשהיה עפ"ם³⁸ - צריך להטיף ממנו דם ברית³⁹
25 ביום שנתגיר. וכן קטן שנולד כשהוא מהול⁴⁰, צריך
26 להטיף ממנו דם ברית⁴¹ ביום השמיני. אנדרו גינוס,
27 והוא הילוד שיש לו זכרות כזכר ונקבות פנקבה -
28 צריך למול אותו בשמיני⁴². וכן יוצא דפן⁴³, ומי
29 שיש לו שתי ערלות⁴⁴, מלין את שתייהן⁴⁵ בשמיני⁴⁶.

(37) יבמות מו, ע"ב: "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול".
(38) שלא לשם גירות, כגון הערבים. (39) כי איך יכנס תחת
כנפי השכינה בלי דם ברית (שבת קלה). (40) שאין לו
העור המחפה את העטרה (ראה לקמן פ"ב, ה"ב).
(41) שחוששים אנו שמא ערלה כבושה היא - שהעור נדבק
בבשר - ואינו ניכר. מרן הכסף-משנה מתלבט למצוא מקור
לפסק רבינו, שגר שנתגיר כשהוא מהול צריך להטיף ממנו
דם ברית, כי במס' שבת דף קלה, ע"א, יש בזה מחלוקת
תנאים ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי, אולם במדרש ב"ר
פ' מו אמרו: "רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר:
לא נחלקו ב"ש וב"ה על זה (שנולד מהול) ועל זה (גר)
שנתגיר כשהוא מהול) שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית.
על מה נחלקו, על מי שנולד מהול וחל יום שמיני שלו
בשבת, שב"ש אומרים מחללים עליו את השבת, וב"ה
אומרים אין מחללים. אמר רבי יצחק: הלכה כדברי
התלמיד" (הוא רבי אלעזר). הרי שהכל מודים שצריך
להטיף מגר מהול דם ברית (ביאורי הגר"א ליו"ד סי' רסג,

דומה "לכם". וכל עבד שקנהו רבו אחרי שנולד, אינו דומה
לישראל ואין אתה קורא בו "ובן שמנת ימים ימול לכם"
אלא "המול ימול" וגו' ביום קנייתו הוא נימול.

1 ד. יש מקנת כסף שנמול לשמונה, ויש יליד בית
2 שנמול ביום שנולד. כיצד? לקח שפחה, ולקח
3 עברה עמה¹⁸ וילדה¹⁹ - הרי זה נמול לשמונה²⁰;
4 ואף-על-פי שלקח העבר בפני עצמו, והרי העבר
5 עצמו מקנת כסף²¹ - הואיל וקנה אמו קדם שנולד,
6 נמול לשמונה.

(18) שהיתה מעוברת בשעת מקנתה. (19) ברשות ישראל.
(20) הואיל ונולד ברשות ישראל בשעה שגם אמו קנויה
לישראל, הרי זה דומה ל"לכם", ואתה קורא בו "ובן שמנת
ימים ימול לכם כל זכר". (21) כאן נתכוין רבינו לומר
חידוש יותר גדול, שאפילו מתחילה לא קנה אלא את העובר
בלבד ולא חשב לקנות את אמו, אלא שבינתיים נמלך וקנה
גם את אמו טרם שילדתו, אין העובר נידון כ"מקנת כסף"
אלא כ"יליד בית" ונימול לשמונה, הואיל ואמו נקנתה לפני
לידתו. וכל זה למד רבינו מתוך ברייתא השנויה במס' שבת
קלה, ע"ב. וראה במוספנו "תשובות רבינו" הל' מילה.

7 ה. לקח שפחה לעברה²², או שלקח שפחה על-
8 מנת שלא להטבילה לשם עבדות²³ - אף-על-פי
9 שנולד ברשותו²⁴, נמול ביום שנולד, שהרי הנוול
10 הנה, כאלו הוא מקנת כסף לבדו וכאלו היום
11 קנהו²⁵, שאין אמו בכלל שפחות²⁶ ישראל, כדי
12 שיהיה הפן יליד בית²⁷. ואם טבלה אמו²⁸ אחר
13 שילדה - הרי זה נמול לשמונה²⁹.

(22) שאין לו חלק בגוף האם אלא בוולדותיה, ואין זה דומה
ל"לכם". (23) שתהיה חייבת במצוות כאשה ישראלית,
אלא תשאר גויה כמו שהיתה ואין עליה עול מצוות.
(24) והיה ראוי לידון כדין "יליד בית" הנימול לשמונה.
(25) אחרי לידתו. (26) שפחות - שם מופשט, שירות
השפחה ועבודתה, והפכה - אישות, "כשם שאין אדם מוכר
את בתו לשפחות אחר אישות" (קידושין יח.). (27) כי אינו
נקרא "יליד בית" אלא עבד שנולד ברשות ישראל לאמו
השפחה הקנויה לישראל לפני לידתו (שבת, שם).
(28) לשם עבדות, והרי היא בכלל שפחות ישראל. (29) זה
מוסב רק על הדין האחרון על מי שלקח שפחה על-מנת
שלא להטבילה, כי אז מועילה הטבילה לאחר לידתו לעשות
כדין "יליד בית" להמול לשמונה, כי הואיל והטבילה
נתבטל התנאי שהתנה מתחילה, והרי זה כאילו קנה האם
בלא תנאי (ט"ז ליו"ד סי' רסג, ס"ק ג). אבל ב"לקח שפחה
לעובדיה" אפילו הטבילה לשם עבדות אחרי שילדה - אין
זה מועיל, הואיל ובשעה שנולד לא היתה אמו קנויה לרבו,
הרי הוא כ"מקנת כסף" בעלמא ונימול ביום לידתו (כסף-
משנה).

14 ו. לקח עבד גדול מן העפ"ם, ולא רצה העבד
15 למול - מגלגלין³⁰ עמו פל שנים-עשר חדש; ויתר
16 על-פנ, אסור לקימו כשהוא ערל³¹, אלא חזור

15 **אם חל שמיני שְׁלֵחַן בְּשַׁבָּת⁵⁷; חוץ מיליד בית, שְׁלֵא**
16 **טַבְּלָה אָמו⁵⁸ עד שְׁלֵחָה, שְׁאָף-עַל-פִּי שְׁנִמּוּל**
17 **לְשִׁמּוֹנָה, אֵינוֹ דוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת⁵⁹.**

57) שהרי אמרו: "מילה בזמנה דוחה את השבת", וגם מילת עבדים בשמיני בכלל זה. 58) לשם גירות. 59) כי מחלוקת היא בגמרא (שבת קלה:): אם נימול לשמונה או לאחד, והואיל ולא הוכרעה הלכה כדברי מי, אנו הולכים בו לחומרא מספק: אין מלים אותו לפני יום שמיני - שמא הלכה כדעת האומר נימול לשמונה, ואין מחללים עליו השבת מספק - שמא הלכה כדעת האומר נימול לאחד, והרי זו מילה שלא בזמנה. לפיכך אין מלים אותו אלא ביום ראשון שהוא יום תשיעי ללידתו (ש"ך ליו"ד סי' רסז, ס"ק ז). והוא-הדין ל"מקנת כסף" שלא טבלה אמו קודם שילדה, שאע"פ שנימול לשמונה כמבואר לעיל ה"ד, אינה דוחה את השבת מטעם האמור כאן. וכן מבואר בשו"ע יו"ד סי' רסז סעיף ב. וכדאי להעיר שדעת רבינו ירוחם הובאה ב'דרכי משה' יו"ד סי' רסז, שאין מילת עבדים דוחה שבת בשום פנים אפילו טבלה אמו לפני לידתו, כי לא הותרה מילה בשבת אלא בישראל.

18 **י.א. קָטָן שְׁנוּלָד כְּשֶׁהוּא מְהוּל, וּמִי שְׁנוּלָד בַּחֲדָשׁ**
19 **הַשְּׁמִינִי לְעַבְדּוֹ, קָדָם שֶׁתִּגְמַר בְּרִיתוֹ, שֶׁהוּא כִּנְפֵּל⁶⁰,**
20 **מִפְּנֵי שְׁאֵינוֹ חַי⁶¹, וְיוֹצֵא דַּפְּנֵי⁶², וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹס, וּמִי**
21 **שֵׁשׁ לוֹ שְׁתֵּי עֲרָלוֹת - אֵין דוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת⁶³, אֶלָּא**
22 **נְמוּלִין בְּאַחַד בְּשַׁבָּת, שֶׁהוּא יוֹם תְּשִׁיעִי שְׁלֵחָה.**

60) הנופל מבטן אמו קודם זמן לידתו, ונזכר (קהלת ו, ג): טוב ממנו הנפל. 61) והרי הוא כאבן, ואסור לטלטלו בשבת שאין מילתו מצוה. 62) שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, וראה לעיל ה"ז בביאורנו. 63) כי כל אלה ספקות הם, נולד כשהוא מהול, ספק שמא ערלתו כבושה וצריך מילה, שמא אין לו ערלה כלל ואינו צריך מילה. אנדרוגינוס, ספק זכר ספק נקבה, והתורה אמרה "ערלתו" - ערלתו ודאי, דוחה את השבת ולא ספק, כי "ערלתו" משמע, ערלתו של זה ולא של אחר. מי שיש לו שתי ערלות - הרי ספק הוא איזו מהן ערלה ומצותה בשמיני, ואיזו מהן אינה ערלה ואינה בכלל "ערלתו" ואין דוחים שבת מספק. בן שמונה אין מילתו מצוה, שהרי כמת הוא ואסור לטלטלו בשבת. יוצא דופן, יש ספק בכלל אם נימול לשמונה ע"פ הכלל: "כל שאין אמו טמאה לידה, אין נימול לשמונה" ולפיכך הולכים בו לחומרא שנימול בשמיני, אבל אין מילתו דוחה את השבת. וראוי להעיר שרבינו לא הזכיר דינו של טומטום (אין לו סימני זכרות ונקבות) שנקרע לפני שמונה ימים ונמצא זכר, אם נימול בשבת. ולדעת ה'ביית יוסף' בדברי רבינו - נימול בשבת, על פי סוגיית ה'ש"ס (בבא-בתרא קכז.) כי אין אנו מקפידים על זה שיהא "זכר משעת לידה", וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' רסז, ס"י.

23 **יב. מִי שְׁנוּלָד בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת⁶⁴ - סָפֵק בְּיוֹם, סָפֵק**
24 **בְּלֵילָה - מוֹנִין מִן הַלֵּילָה, וְנִמּוּל לְתִשְׁעִי, שֶׁהוּא**
25 **סָפֵק שְׁמִינִי. וְאִם נוּלָד עֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת,**

ס"ק ו'). 42) אע"פ שאין מחללים עליו את השבת, כמבואר בסמוך ה"א. 43) שאמו קשתה בלדתו וקרעו את הדופן והוציאו דרך שם, ואע"פ שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, אין אנו אומרים שלא יהא נימול לשמונה, כדעת חכם אחד האומר (שבת קלה:). מי שאין אתה קורא בו: "וטמאה שבעת ימים" וגו' אין אתה קורא בו את הפסוק הסמוך: וביום השמיני נימול (ויקרא יב, ב"ג) אלא הלכה כחכמים החולקים עליו שם. 44) שני עורות זה על זה. ויש אומרים: שני גידים (רש"י, שבת קלה:). 45) הערלות. 46) אע"פ שאין מילתן דוחה את השבת. כמבואר בסמוך ה"א, בחול זמנן בשמיני כי אין זה תלוי בזה (שבת קלה:).

1 **ח. אֵין מְלִין לְעוֹלָם אֶלָּא בְּיוֹם, אַחֲרַ עֲלוֹת הַשֶּׁמֶשׁ⁴⁷**
2 **- בֵּין בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי, שֶׁהוּא זְמַנָּה, בֵּין שְׁלֵא בְּזַמְנָה,**
3 **שֶׁהוּא מִתְּשִׁיעִי וְהֵלָא, שְׁנֶאֱמַר: בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי -**
4 **בְּיוֹם וְלֹא בְּלֵילָה⁴⁸. מָל מִשְׁעֲלָה עַמּוּד הַשֹּׁחַר -**
5 **כְּשֶׁר⁴⁹. וְכָל הַיּוֹם כְּשֶׁר לְמִילָה, וְאַף-עַל-פִּי-כֵן מִצְוָה**
6 **לְהַקְדִּים בְּתַחֲלַת הַיּוֹם, שְׁזִירִזִין מְקַדְּמִין לְמִצְוֹת⁵⁰.**

47) הוא זמן הנץ החמה. 48) יבמות עב, ע"ב: "אין לי אלא נימול לשמיני שאין נימול אלא ביום, מניין לרבות נימול לתשעה לעשרה וכו'? תלמוד לומר: "וביום" וי"ו מיותרת לרבות כל הנימולים שאין נימולים אלא ביום. 49) מגילה כ, ע"א. שמצד ההלכה, מעלות השחר נחשב יום, אלא לפי שאין הכל בקיאים בו צריכים לכתחילה להמתין עד הנץ החמה (רש"י שם). 50) פסחים ד, ע"א. שנאמר (בראשית כב, ג): וישכם אברהם בבוקר.

7 **ט. מִילָה בְּזַמְנָה דוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת⁵¹; וְשְׁלֵא בְּזַמְנָה,**
8 **אֵינָה דוֹחָה, לֹא אֶת הַשַּׁבָּת⁵² וְלֹא אֶת יוֹם-טוֹב. וּבֵין**
9 **בְּזַמְנָה וּבֵין שְׁלֵא בְּזַמְנָה, דוֹחָה אֶת הַצָּרַעַת. בִּיצֵד?**
10 **שְׂאֵם הֵימָּה בְּהֶרֶת⁵³ בְּעוֹר הָעֲרָלָה, חוֹתְכָה עִם**
11 **הָעֲרָלָה; אַף-עַל-פִּי שְׁקִיצִצַת נֶגַע הַצָּרַעַת בְּלֹא-**
12 **תַּעֲשֶׂה⁵⁴ - יָבוֹא עֲשֶׂה⁵⁵ וְיִדְחָה אֶת לֹא-תַעֲשֶׂה⁵⁶.**

51) שנאמר: וביום השמיני וגו' - "ביום אפילו בשבת" (שבת קלז), כי די היה לכתוב: "ובשמיני נימול". 52) שם, קלג, ע"א. כי לא נתרבתה מילה בשבת אלא כשנימול בשמיני, ככתוב: "וביום השמיני". 53) נגע צרעת, המפורש בתורה (ויקרא יג, ב). 54) שנאמר (דברים כד, ח): השמר בנגע הצרעת לשמור... ולעשות וגו'. וכל מקום שנאמר "השמר" אינו אלא 'לא תעשה', כלומר: הזהר שלא תקוץ בההרת. 55) של מצות מילה. 56) שבת קלב, ע"ב. ושם הוכיחו שקציצת בהרת יש בה 'לא תעשה' ו'עשה', שכן 'ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים' היא מצות-עשה, ובכל זאת מצות מילה דוחה שתיהן, מפני שכתוב במילה: "נימול בשר ערלתו" - "בשר ואפילו שיש שם בהרת", שגם תיבת "בשר" מיותרת היא, ונדרשת לרבות במקום בהרת.

13 **י. כְּשֶׁם שְׁמִילַת הַבָּנִים דוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, כֶּף מִילַת**
14 **הָעֲבָדִים, שֶׁהֵן נְמוּלִים לְשִׁמּוֹנָה, דוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת,**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה'מגיד משנה' (הובאה בהל' יום פ"א, ה"ה) בדברי רבינו, וכפירושו של ה'כסף משנה' בהבנת דברי ה'מגיד משנה'.

1 אינו דוחה את השבת, אלא נמול באחד⁶⁵ בשבת.
2 שאין דוחין את השבת מספק⁶⁶.

טו. הוציא העבר ראשו חוץ למעי אמו בין
השמשות⁷⁷, אף-על-פי שלא יצא כלו אלא בלילי
שבת - אין מלין אותו בשבת⁷⁸. וכל מי שאינו דוחה
את השבת אינו דוחה את יום-טוב ראשון⁷⁹, ודוחה
את יום-טוב שני⁸⁰. ובשני ימים טובים של
ראש-השנה, אינו דוחה, לא את הראשון ולא את
השני⁸¹. וכן⁸² מילה שלא בזמנה אינה דוחה את שני
ימים טובים של ראש-השנה.

(64) משתשקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים בינונים, הוא הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום" (לשון רבינו הל' שבת פ"ה, ה"ד). בין הערבים (שמות יב, ו) מתרגם אונקלוס: "בין שמיא". (65) שהוא ספק תשיעי, ספק עשירי. (66) שבת קלה, ע"א. וראה בסמוך הלכה ט"ו ובביאורנו.

3 יג. מי שנולד בחדש השמיני⁶⁷ - אם היה שלם
4 בשעריו ובצפרניו, הרי זה ולד שלם, וכן שבעה
5 הוא, אלא שנשתתה⁶⁸, ומתר לטלטלו בשבת, ואינו
6 כאבן, ומלין אותו בשבת. אבל אם נולד ושעריו
7 לקוי, ואין צפרניו שלמים כברייתן - הרי זה בן
8 שמונה ודאי, שלא היה ראוי להולד אלא בתשעה,
9 ויצא קדם שיגמר; ולפיכך הוא חשוב כאבן, ואסור
10 לטלטלו בשבת⁶⁹. ואף-על-פי-כן, אם שהה שלשים
11 יום, הרי הוא ולד של קומא⁷⁰, והרי הוא כשאר
12 הנולדין לכל דבר⁷¹, שכל שהשהה שלשים יום
13 באדם, אינו נפל.

(67) לעיבורו. (68) יבמות ס, ע"ב. (69) ולפיכך אין מלים אותו בשבת. (70) שראוי לחיות, שכן שבעה הוא אלא שנשתתה (שם). (71) שמפקחים עליו את הגל בשבת, וההורגו חייב עליו משום רוצח (ראה הל' רוצח פ"ב, ה"ו). וכן הוא פוסט את נשי אביו מן החליצה ומן הייבום (ראה הל' יבום פ"א, ה"ה ועוד).

14 יד. מי שנולד בחדש השביעי לעבורו - אם נולד
15 שלם⁷², הרי זה ולד של קומא, ומלין אותו בשבת⁷³.
16 ספק בן שבעה, ספק בן שמונה - מלין אותו בשבת
17 על כל פנים: אם בן שבעה הוא, ושלם⁷⁴ הוא -
18 בדין הוא שידחה שבת; ואם בן שמונה הוא - הרי
19 זה ששלם ממתתך בשר הוא⁷⁵, לפי שהיה נפל, אם
20 הוא בן שמונה⁷⁶.

(72) באבריו, אע"פ שלא שלמו צפרניו ושעריו. (73) שכן שבעה ראוי לחיות כבן תשעה, ואין לך נפל אלא בן שמונה שלא שלמו צפרניו ושעריו, וכמבואר לעיל, וכן בן שבעה שלא שלמו אבריו שאנו אומרים שלא היה ראוי להוולד אלא בשמונה וקדם ויצא. (74) באבריו, אבל אינו שלם בשעריו וצפרניו, כי אילו היה שלם בכל אלה, הרי הדין נותן שיהיו מלים אותו אפילו כשהוא ודאי בן שמונה, כמו שמבואר בהלכה הקודמת. (75) שאין חייב עליו משום עושה חבורה בשבת. (76) והרי הוא כמת, שאין חייב עליו משום חובל בשבת (שבת קלו). ואע"פ שאסור לטלטלו, שהרי הוא כאבן, איסור טלטול אינו מן התורה אלא מדרבנן, ובמקום ספק מצוה התירו, לא כן בוודאי בן שמונה שאז אין בו אפילו ספק מצוה, אין מלים אותו בשבת משום איסור טלטול שלא לצורך. ביאור הלכה זו, על-פי דעת הרב

(77) של ערב שבת. (78) נדה מב, ע"ב. כי אנו מונים לו שמונה ימים משעת הוצאת ראשו ע"פ הכלל: "יצא ראשו, הרי הוא כילוד" והרי הוא כנולד בין השמשות בערב שבת שאינו דוחה את השבת, כאמור לעיל ה"ב. (79) כי יום-טוב יש בו מצות-עשה: ביום הראשון שבתון (ויקרא כג, לט) ומצות לא-תעשה: כל מלאכת עבודה לא תעשו, ואין מצות-עשה של מילה דוחה 'לא-תעשה' ו'עשה' (שבת קלג.). (80) שאינו אלא משום ספק, כי בני חוץ לארץ לא ידעו את קביעותו המדויקת של החודש (בזמן שקדשו את החודש ע"פ הראיה), ובארץ ישראל שידעו בקביעות החודש לא עשו אלא יום אחד בלבד יום-טוב. וכן כיום אין 'יום-טוב שני' בארץ ישראל, כי בקיאים אנו בקביעות החודש, ובני חוץ לארץ אף-על-פי שבקיאים הם כיום בקביעות החודש כבני ארץ ישראל, אין עושים שני ימים טובים אלא משום מנהג אבותיהם בדיהם. (81) כי שני ימים של ראש-השנה קדושה אחת להם, וכיום אחד ארוך הם חשובים, ואפילו בארץ ישראל אנו עושים אותו שני ימים, והטעם מבואר יפה בהל' קידוש החדש פ"ה, ה"זח. נמצא שקטן נימול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לאחד עשר ולשנים עשר, כיצד? כדרכו, לשמונה. נולד בין השמשות, נימול לתשעה. בין השמשות של ערב שבת, נימול לעשרה (שאי אפשר למולו בשבת הבאה, שמא יום תשיעי הוא, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת). חל יום-טוב לאחר שבת, נימול לאחד-עשר (כי אין מילה שלא בזמנה דוחה את יום-טוב). חל יום-טוב של ראש-השנה אחר שבת, נימול לשנים-עשר (שבת פ"ט, מ"ה). (82) תיבת "וכן" דחוקה מאד, שהרי כל הדינים המנויים בהלכה זו, טעמם מפני שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויו"ט. והגאון רק אליהו דוד רבינובין מגיה "וכל" במקום "וכן". וכוונת רבינו לומר, שכל מקרה שמילת התינוק מתקיימת שלא בזמנה, כגון שחלה ביום השמיני, או שאירע אונס אחר שלא מלו אותו בזמנו וכיוצא בו, אין הוא נימול בשבת.

טז. חולה, אין מלין אותו עד שיבריא⁸³; ומונין לו
מצת שיבריא מחליו שבעה ימים מצת לעת⁸⁴,
ואחר-כך מלין אותו. במה דברים אמורים?
בשחלתו חמה⁸⁵, וכיוצא בחלי זה⁸⁶; אבל אם
כאבו לו עיניו - בעת שיפתחו עיניו⁸⁷ וירפאו, מלין
אותו מיד, וכן כל כיוצא בזה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ב' מרחשון – ספר אהבה – הלכות מילה קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אודם שממנו בשר ודם וכו', אבל איש שמתו לו שני בני מחמת מילה, אם נולדו משתי נשים אין חוששים לו, ומלים את בנו השלישי, אבל דעת רבינו מנוח (הובא ב'בית יוסף' יו"ד סי' רסג) שגם באיש חוששים, ואין להקל בספק סכנת נפשות. וכך נפסקה ההלכה בשו"ע (יו"ד סי' רסג, סעיף ב). (93) ראה ה' שבת פ"ב ה"ג. כתב רב נחשון גאון (הובא ברא"ש למועד קטן פ"ג): תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן שמונה ימים, מלים אותו על קברו, להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו, ואין מברכין על מילתו, וקוראים לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים ותהיה בו דיעה להכיר את אביו (וראה יו"ד סי' רסג, סעיף ה בהגהה שם) וסמך לזה דברי התלמוד (סנהדרין קי:): "קטן מאימתי בא לעולם הבא? משעה שנימול" (הגר"א).

יום שלישי ב' מרחשון ה'תשפ"א

פרק שני

(1) מי הם הכשרים למול; כיצד מוהלים; מכשירי מילה אם דוחים שבת ויום טוב.

- 15 א. הפל פשרין למול. ואפלו ערל² ועבד³ ואשה⁴
- 16 וקטן⁵ מלין במקום שאין שם איש⁶. אבל עכו"ם
- 17 לא⁷ ימול כלל⁸. ואם מל - אינו צריך לחזור ולמול
- 18 שנייה⁹. ובפל מלין, ואפלו בצר¹⁰ ובזכונית ובכל
- 19 דבר שפותר. ולא ימול בקרומית¹¹ של קנה, מפני
- 20 הסכנה¹². ומצוה מן המבחר למול בכרזל¹³ - בין
- 21 בספקין, בין במספרים. ונהגו כל ישראל בספקין.

(2) ישראל שלא נימול מפני שמתו אחיו מחמת מילה, ועדיין לא נתחזק כוחו, כמבואר לעיל (פרק א, הלכה י"ח). אבל מתכוון להפיר ברית בודון, לא (רבי מנוח, הובא "בבית יוסף" יורה דעה סימן רסד). (3) אף על פי שאינו מחוייב בכל המצוות, אלא כאשר המחוייבת במצוות עשה שאין הזמן גרמן, אבל מתוך שהאשה כשרה למול גם העבד כשר. (4) אף על פי שאינה בת מילה (עבודה זרה דף כז עמוד א). (5) אף על פי שאינו בר דעת ואינו יודע לכוון לשם מצוה, אבל מילה אינה צריכה לשמה (שם). (6) כי במקום שיש שם איש הוא קודם לכולם (רי"ף לשבת סוף פרק יט). (7) (עבודה זרה שם) שנאמר: "הימול ימול", קרא בו המל - ימול: מי שהוא מהול ימול אחרים, אבל אשה מתוך שאינה בת מילה הרי היא כמהולה וכשרה. (8) אפילו במקום שאין שם מי שימול. (9) וב"ספר המצוות גדול" כתב שעל כל פנים צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית שאינו עדיף מנולד כשהוא מהול, וייתכן שגם רבינו סובר כך ("בית יוסף יורה דעה סימן רס"ד). (10) אבן חדה, ככתוב (שמות פרק ד, פסוק כה): ותיקח ציפורה צור ותכרות את ערלת בנה. (11) הצד החד של קנה עץ. (12) שקסמים ניתנים ממנה כשדוחקים אותה, ויש לחוש שמה ינקבו את הגיד (חולין דף טז עמוד ב וברש"י שם). (13) (שבת פרק י"ט, משנה א) "כורתים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל" (למול בו). וראה ב"פרישה" ליוורה דעה (סימן רס"ד סעיף קטן ז) טעם לזה.

(83) שמא יבוא לידי סכנה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ה): ושמרתם את חוקותי... אשר יעשה אותם האדם וחי בהם - ודרשו חז"ל: "וחי בהם, ולא שימות בהם" (סנהדרין עד.). (84) לא כן בתינוק שאינו חולה, שנימול ליום השמיני, אע"פ שלפעמים עדיין לא עברו עליו שבעה ימים מעת לעת, כגון שנולד ביום ראשון בחצות היום, ונימול בשמיני בשעות הבוקר (יבמות עא:). (85) שנשלף ממנו החום ויצא מגופו. חמה - חולי הקדחת (רש"י לברכות לד:). והר"ן לנדרים (מא). מפרש: חלצתו חמה, לבשתו חמה, כאדם המזדיין שע"י כלי זיין שעליו - נקרא חלזן. (86) שהוא חולי כל הגוף. (87) שאינו אלא חולי של אבר אחד, וכתב הגמון יוסף (יבמות פ"ח) שאם יש לו כאב גדול בעינים ממתנים אחר שנתרפא שבעה ימים שלמים, שחולי זה חמור יותר מחולי הקדחת, שהרי אמרו (ע"ז כח:): גידי העינים ומאורם, בטרפס הלב תלויים.

- 1 יז. קטן שנמצא בשמיני שלו ירק ביותר, אין מלין
- 2 אותו עד שיפיל בו דם⁸⁸, ויחזרו מראיו כמראה
- 3 הקטנים הבריאים. וכן אם היה אדם ביותר, קמי
- 4 שצבעו אותו, אין מלין אותו⁸⁹ עד שיפיל בו דמו
- 5 ויחזרו מראיו כמראה הקטנים⁹⁰, מפני שזה חלי
- 6 הוא. וצריך להזהר בדברים אלו הרבה.

(88) שיתאסף בו דם כל צרכו. (89) שעכשיו כל דמו מצוי בין עור לבשר, וכשימולוהו יצא כל דמו (שבת קלד. וברש"י שם). ומסופר שם: "אמר רבי נתן, פעם אחת הלכתי לכרכי הים, ובאת אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני, ראיתי שהוא אדום. אמרתי לה, המתני לי עד שיבלע בו דמו, המתנה לו עד שבלע בו דמו ומלה אותו וחי, והיו קוראים לו נתן הבבלי על שמי". (90) מדברי רבינו משמע, שאפילו לא נמצא ירוק או אדום אלא ביום השמיני, ובו ביום חזרו מראיו כשאר הקטנים הבריאים, מלים אותו מיד, ואין ממתנים לו שבעה ימים (ב"ח יו"ד סי' רסג) וזה שדייק רבינו ואמר: "שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר" וכו' להורות שאם ראו זה ביום השביעי, וביום השמיני לא מצאוהו ירוק, מלים אותו בשמיני (בנין שלמה' לר"ש קלוגר).

- 7 יח. אשה שמלה⁹¹ בנה ראשון, ומת מחמת מילה,
- 8 שהכשילה את כחו; וכן מלה את השני, ומת מחמת
- 9 מילה - בין מפעלה הראשון, בין מפעלה השני -
- 10 הרי זה לא ימול את השלישי⁹² בזמנו, אלא ממתנין
- 11 לו עד שיגדיל ויתחזק כחו. אין מלין, אלא ולד
- 12 שאין בו שום חלי, שספקת נפשות דוחה את הפל⁹³;
- 13 ואפשר למול לאחר זמן, ואי אפשר להחזיר נפש
- 14 אחת מישראל לעולם.

(91) שנתנה בנה למול, ולא שהיא עצמה מלה אותו. (92) יבמות סד, ע"ב. כי הוחזקה אשה זו שבניה מתים מחמת מילה. מדברי רבינו משמע שאין קפידא אלא באשה שמתו בניה, כי חוששים אנו למשפחתה שדמה רופף, והדם הנוצר בוולד הוא מחלק האשה, כמאמר חז"ל (נדה לא.) שלשה שותפים באדם, הקב"ה, ואביו ואמו... אמו מזרעת

ניתנה פריעה לאברהם אבינו (יבמות דף עא עמוד ב) - אבל נצטוונו בה על פי הלכה למשה מסיני, ולפיכך מי שלא נפרע, עדיין הוא בעונש כרת כאילו לא נימול כלל. ובירושלמי (יבמות פרק ח, הלכה א) דרשו: "המול ימול, מכאן לשתי מילות, אחת למילה, ואחת לפריעה".

ה. קטן שפשוו רך ומדלדל³⁰ ביותר, או שהיה בעל בשר³¹, עד שיראה כאלו אינו מהול - רואין אותו בעת שיתקשה³²: אם נראה שהוא מהול - אינו צריך כלום, וצריך לתקן את הבשר מכאן ומכאן³³, מפני מראית העין³⁴; ואם בעת שיתקשה לא נראה מהול - חוזרין וקוצצין את הבשר המדלדל מכאן ומכאן, עד שתראה העטרה גלויה בעת קשוי³⁵. ודבר זה מדברי סופרים³⁶; אבל מן התורה, אף-על-פי שהוא נראה כעצל, הואיל ומל, אינו צריך למול פעם שניה³⁷.

(30) רפוי ותלוי. (31) שהוא שמן ונראה הבשר שלמעלה מערלתו - לאחר שניטלה ערלתו - כאילו הוא חוזר וחופה את העטרה. (32) ובשרו מתפשט ונמתח. (33) יש להשתדל לדחוק העור לאחוריו, ולקשרו סביב הגיד למעלה מן העטרה, אם אפשר שיעמוד שם ולא יחזור למטה, ואם אי אפשר בדרך זו אין צריך לחתוך ממנו כלום (תרומת הדשן, הובא בב"ח ליוורה דעה סימן רסד). (34) שלא יחשדו בו שהוא ערל. (35) (שבת דף קלו עמוד ב). (36) שכך לשון המשנה (שם פרק י"ט משנה ה): "ואם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין" - משמע שמן התורה אינו צריך מילה שנית. (37) והרי הוא כשאר הנימולים ומותר לאכול בתרומה ובפסח (ראה הלכות תרומות פרק ז, הלכה י').

ו. עושין כל צרכי מילה בשבת: מלין, ופורעין, ומוצצין, וחוזר על ציצין המעקבין, אף-על-פי שפרש³⁸, ועל ציצין שאין מעקבין, כל זמן שלא פרש³⁹; ונותן עליה אספולגית⁴⁰. אבל מכשירי מילה⁴¹ אינן דוחין את השבת. ביצד? הרי שלא מציאו סכין - אין עושין סכין בשבת, ולא מביאין אותו ממקום למקום⁴². ואפלו מביאי⁴³ שאינו מערב, אין מביאין אותו מחצר לחצר⁴⁴. ואין ערוב מדבריהם נדחה מפני הבאת הסכין⁴⁵, הואיל ואפשר להביאו מערב שבת⁴⁶.

(38) שסילק ידיו. (39) שכל חיתוך הערלה ניתנה שבת להידחות אצלה. אבל משפירש, אינו חוזר שהרי זו התחלה בפני עצמה ועל אלו לא ניתנה שבת להידחות. (40) תחבושת, אף על פי שרפואה אסורה בשבת משום שחיקת סממנים רפואת המילה מותרת, שזה חולי שיש בו סכנה. (41) דברים שהם מכינים ומאפשרים את המילה, ואפשר היה לעשותם בערב שבת. (42) שאסור להעביר חפץ בשבת מרשות לרשות אם לא עירבו ביניהן. (43) רחוב שסתום משלושת צדדיו, והרוח הרביעית תפוחה לרשות הרבים, וקורה נתונה עליו מכותל לכותל, ומן התורה מותר

ב. ביצד מוהלין? חותכין את כל העור המהפה¹⁴ את העטרה¹⁵, עד שתתגלה כל העטרה. ואחר-כך פורעין¹⁶ את הקרום הרך שלמטה מן העור¹⁷ בצפון, ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה. ואחר-כך מוצץ את המילה עד שיצא הדם ממקומות רחוקים, כדי שלא יבוא לידי סכנה¹⁸. וכל מי שאינו מוצץ, מעבירין אותו¹⁹. ואחר שמוצץ, נותן עליה אספולגית או רטיה²⁰ וכיוצא בהן.

(14) המכסה. (15) הוא הבשר שבראש הגיד (האבר) עד לחוט הגבוה המקיף את הגיד, שממנו הגיד משפע ויורד לצד הקרקע. (16) קורעים. (17) כי עור הערלה כפול הוא, העליון עבה, והפנימי דק מאוד, והוא מכסה את ראש הגיד. (18) שעל ידי החבורה, הדם שבבשר הגיד מתחמם ונקפה. ואפשר שיצבה הגיד. כל הלכה זו מקורה (שבת דף קלג עמוד ב). (19) מפטרים אותו מלהיות מוהל. (20) תחבושת מרוחה במשחה העוצרת הדם, ומרפאה את הפצע.

ג. יש ציצין²¹ מעקבין את המילה, ויש ציצין שאין מעקבין את המילה. ביצד? אם נשאר מעור הערלה עור החופה רב גבהה²² של עטרה - הרי זה ערל כמות שהיה; וזה העור הוא ציצין המעקב²³. ואם לא נשאר ממנו אלא מעט, שאינו חופה רב גבהה של עטרה - זהו ציצין שאינו מעקב²⁴.

(21) נימי הערלה שנשארו מדובקים בעטרה. (22) וקל וחומר לרוב היקפה. (23) וצריך לחתכו שנית. (24) ואין מלים אותו שנית (שבת דף קלו עמוד א).

ד. המל - כל זמן שעוסק במילה²⁵, חוזר בין על הציצין שמעקבין בין על ציצין שאין מעקבין; ופרש²⁶, על ציצין המעקבין חוזר, על ציצין שאין מעקבין אינו חוזר²⁷. מל ולא פרע את המילה²⁸ - כאלו לא מל²⁹.

(25) שלא סילק ידיו ממנה. (26) סילק ידיו. (27) אינו מחוייב לחזור ולמול. ויש מפרשים: שאסור לו לחזור ולמול משום צער התניוק (מרכבת המשנה). ומקור הלכה זו בבביתא (שבת דף קלג עמוד ב). אולם רוב המפרשים ורש"י בראשם מפרשים ברייתא זו במילה בשבת, אבל בחול וודאי שצריך לחזור על ציצים אפילו שאינם מעכבים, ורבים תמהים על רבינו מניין לו שאפילו בחול אינו חוזר (ראה בשאלות-ותשובות שאגת אריה סימן נ) והגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ הביא מקור נאמן לשיטת רבינו מתלמוד ערוך במסכת יבמות דף מז עמוד ב שבמילת הגר אמרו שם: "נשתיירו בו ציצים המעכבים את המילה חוזרים ומלים אותו שנייה" - משמע שעל ציצים שאינם מעכבים אינם חוזרים, והרי מילת הגר אינה אלא בחול, שהרי אינה דוחה שבת, שמילה שלא בזמנה היא. (28) שלא קרע את הקרום הדק וגילה את בשר העטרה. (29) (שבת דף קלו עמוד ב) שאף על פי שלא נתפרשה הפריעה בתורה - ולא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ב' מרחשון - ספר אהבה - הלכות מילה קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אצל סכנת נפשות, אבל אם נשפכו לפני המילה תידחה המילה, כי אין להתיר להחם מים מפני הסכנה, כי אדרבה אל ימול ואל יסתכן, וכן דעת הרז"ה והרשב"א. (56) כדי לחזקו. (57) לרפאותו. (58) שאז המחלה מתגברת והילד בסכנה, וזכר לדבר, שנאמר (בראשית פרק לד, פסוק כה): ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. (59) אף על פי שגזרו חכמים על רחיצת כל הגוף בחמים ואפילו בחמים שהוחמו מערב שבת, כמבואר (בשבט דף מ עמוד א) משום גזירה, מפני הבלנים שהיו מחמים המים בשבת, ואומרים מערב שבת הוחמו - במקום מצוות מילה התירו - שאין הגזירה שייכת בה כל כך (ר"ן לשבת פרק יט). (60) זה מוסב רק על רחיצת מילה ביום השלישי, אבל על הרחיצה לפני המילה אין נימוק זה מועיל, כי אדרבה לא ימול ולא יסתכן. ואין היתר לרחיצה בחמין לפני המילה אלא בחמים שהוחמו מערב שבת או שחיממם גוי בשבת לצורך עצמו, ולומר לגוי שיחמם בשבת לצורך החינוך - אסור. וראה במוספנו "תשובות רבינו" להלכות מילה פרק ב מה שהשיב בעניין זה לחכמי לונלי. (61) וזה לשון רבינו (הלכות שבת פרק ב, הלכה ג): "ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה, שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", - הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוה בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהם הכתוב אומר (יחזקאל פרק ח, פסוק כה): וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".

ט. שִׁכְחוּ וְלֹא הִבִּיאוּ סִפִּין מִעֶרֶב שֶׁבֶת - אוֹמֵר לְעֶפְרוֹם לְהִבִּיאוּ סִפִּין⁶² בְּשֶׁבֶת; וּבְלֵבָד שֶׁלֹּא יָבִיאוּ אוֹתוֹ דֶּרֶךְ רִשּׁוֹת הָרִבִּים⁶³. כָּלְלוּ שֶׁל דֶּבֶר: כָּל דֶּבֶר שֶׁעָשִׂיתִי בְּשֶׁבֶת אֲסוּרָה עָלֵינוּ מִשּׁוּם שְׁבוּת⁶⁴, מִתֵּר לָנוּ לִזְמַן לְעֶפְרוֹם לְעֲשׂוֹת אוֹתוֹ, כְּדִי לְעֲשׂוֹת מִצְוָה בְּזִמְנָה; וְדֶבֶר שֶׁעָשִׂיתִי אֲסוּרָה עָלֵינוּ מִשּׁוּם מְלֶאכָה⁶⁵, אֲסוּר לָנוּ לִזְמַן לְעֶפְרוֹם לְעֲשׂוֹת בְּשֶׁבֶת⁶⁶.

(62) דרך מבוי שאינו מעורב שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים ולצורך מצוות מילה התירו. (63) שאיסור ההעברה ברשות הרבים הוא מן התורה. (64) שבות ממלאכת שבת, וכל מלאכה שאינה אסורה מן התורה, אלא שחז"ל גזרו עליה שלא לעשותה נקראת "שבות" מלשון "וביום השביעי תשבות". (65) וגם העברת חפץ דרך רשות הרבים מלאכה היא ש"הוצאה" מרשות לרשות היא משלושים ותשע מלאכות האסורות בשבת. (66) אפילו לצורך מצוה (עירובין דף סח עמוד א) והשווה דברי רבינו הלכות שבת (פרק ו הלכה ט), והטעם שאסור לנו לומר לגוי לעשות בשבילנו מלאכה בשבת, "כדי שלא תהיה שבת קלה בעינינו ונבוא לעשות בעצמנו" (מלשון רבינו הלכות שבת פרק ו, הלכה א). ודבר זה מדברי סופרים הוא, וכן אמרו (שבת דף קנ עמוד א): "אמירה לגוי - שבות".

י. מְכַשְׁרֵי מִילָה, אֶפְלוּ בְּזִמְנָה⁶⁷, אֵינָן דוֹחִין אֶת יוֹם-טוֹב, הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְעֲשׂוֹתָן מִעֶרֶב יוֹם-טוֹב. וְקָל וְחֹמֶר הַדְּבָרִים: אִם לֹא דָחוּ מְכַשְׁרֵי מִילָה

לטלטל בכולו, וכן מותר להוציא מהחצרות למבוי, שכל המבוי הרי הוא כרשות היחיד, אלא שמדברי סופרים אסור להוציא מהחצרות למבוי, אם לא עירבו ביניהן. עירוב - מבואר לעיל הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ג בביאורנו, וראה הלכות עירובין (פרק א, הלכות ויז), וזה שכתב רבינו: "ואפילו מבוי שאינו מעורב" לומר שלא רק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים שאסור מן התורה להוציא מזה לזה, אלא דרך מבוי שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים - אסור להביא סכין למילה בשבת. (44) דרך המבוי. וראוי להעיר שאין האיסור להביא דרך מבוי אלא כלים ששבתו בתוך הבית אבל כלים שהיו מונחים כל יום השבת בחצר, מותר להעבירם מחצר לחצר אפילו דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר בדברי רבינו הלכות עירובין (פרק ג, הלכה יט). (45) המיועדת למצוות מילה. (46) וכלל הוא: "כל שאפשר לעשותו מערב שבת אינו דוחה שבת" (שבת דף קל עמוד א) ושם עמוד ב מקור כל הלכה זו. וראה פסחים דף צב עמוד א "איזמל (סכין) העמידו דבריהם במקום כרת".

ז. וְכֵן אֵין שׁוֹחֲקִין לָהּ⁴⁷ סִמְמָנִין, וְאֵין מְחַמִּין לָהּ חֲמִין⁴⁸, וְאֵין עוֹשִׂין לָהּ אֶסְפְּלָנִית⁴⁹, וְאֵין טוֹרְפִין⁵⁰ זֵין וְשִׁמְן. וְאִם לֹא שִׁחַק כְּמוֹן⁵¹ מִעֶרֶב שֶׁבֶת - לוֹעֵס בְּשִׁנּוֹ⁵² וְנוֹתֵן. וְאִם לֹא טָרַף זֵין וְשִׁמְן - נוֹתֵן זֶה לְעֶצְמוֹ וְזֶה לְעֶצְמוֹ. זֶה הַפָּלֵל: כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לְעֲשׂוֹתוֹ מִעֶרֶב שֶׁבֶת, אֵינוֹ דוֹחֵה אֶת הַשֶּׁבֶת. אֲבָל אִם שִׁכַּח וְלֹא הִכִּינוּ הַמְכַשְׁרִין - תִּדְּחָה הַמִּילָה לְתַשְׁיַע⁵³.

(47) למילה, לרפאותה שהרי מלאכת הטחינה היא אחת משלושים ותשע מלאכות שנאסרו בשבת (שבת דף עג עמוד א). (48) לרחוץ את התינוק לפני המילה. (49) שעשיית האספלנית אפשר להכין מערב שבת. (50) מערבין. רגילים היו לערב שמן ויין בקערה - כדרך שטורפים ביצה בקערה - ולטפטף ממנה על המילה לרפואה, ובשבת אסור לטרוף גזירה משום שחיקת סממנים. (51) מין זרע ריחני, ומשתמשים בו למאפה תנור (קיממעל בלע"ז) ונמצא במקרא (ישעיה פרק כח, פסוק כז). (52) שכל מה שאפשר לשנות במלאכת שבת משנים. ומקור כל הלכה זו (שבת פרק י"ט, משנה ב). (53) שלא הודחה שבת מפני מילה, אלא במילה עצמה, שבשעת דיחוי שבת הוא מקיים מצוות עשה של מילה, אבל במכשיריה לא, שעדיין אין לו מצוה בהכנתם ("קרית ספר").

ח. מְלוֹ אֶת הַקָּטָן בְּשֶׁבֶת, וְאַחֲרָיָהּ נִשְׁפָּכוּ הַחֲמִין⁵⁴ אוֹ נִתְפָּזְרוּ הַסִּמְמָנִין - עוֹשִׂין לוֹ הַפֵּל בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁשִּׁפְנָהּ הִיא⁵⁵ לוֹ. מְקוֹם שֶׁדִּרְפָן לְהִרְחִיץ אֶת הַקָּטָן⁵⁶, מִרְחִיצִין אוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת בְּיוֹם הַמִּילָה - בֵּין לִפְנֵי הַמִּילָה, בֵּין לְאַחֲרֵי הַמִּילָה⁵⁷, אוֹ בְּשִׁלְשֵׁי שָׁל מִילָה⁵⁸ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת בֵּין רְחִיצַת כָּל גּוֹפֵף⁵⁹, בֵּין רְחִיצַת מִילָה; בֵּין בְּחַמִּין שֶׁהוּחְמוּ מִעֶרֶב שֶׁבֶת, בֵּין בְּחַמִּין שֶׁהוּחְמוּ בְּשֶׁבֶת⁶⁰, מִפְּנֵי שֶׁשִּׁפְנָהּ הִיא

(54) שרוחצים בהם את המילה. (55) שדחוייה היא שבת

והודאה בעלמא (כסף-משנה). וכן כתב רבינו בתשובתו, ראה במוספנו "תשובות רבינו". אולם רבינו אברהם בנו של הרמב"ם מעיד על אביו שדעתו לברך ברכה זו לפני המילה, וכזה הורה ונעשה מעשה לפניו (חידושי הרמב"ם שחיבר בנו, הובאו בספר "מעשה רוקח" דף א' עמ' ב', וב"קובץ" דף' ליפסא דף נב:). (6) כי ברכה זו ניתנה לאב, משום תוספת מצוה המוטלת עליו יותר מעל כל ישראל. נוסחנו כנוסח כת"י התימנים, ובדפוסים אחרים כתוב: אחריה. (7) רב האי גאון, הובא ברא"ש לקידושין פ"א. ורב יהודאי גאון, הובא ב"האשכול" ח"ב פרק ב.

14 **ב. ואם היו שם עומדין⁸, אומרים: קָשָׁם שֶׁהַכֶּנֶסֶתוֹ**
15 **לְבָרִית, בֵּן תִּכְנִסֶהוּ לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים**
16 **טוֹבִים⁹.**

(8) כלומר, אם יש עוד אנשים הנוכחים בשעת המילה. ונקט רבינו "עומדים" כי מצוה לעמוד בשעת המילה, וסמך לדבר: ויעמוד כל העם בברית (מלכים-ב כג, ג) וכן הודגש בתלמוד (שבת קלז:): "העומדים אומרים", וכן כשמביאים התינוק לחדר הברית הכל עומדים מפני נושאי התינוק לחלוק כבוד לעושי המצוה ('ברטנורא' לביכורים פ"ג, מ"ג). וגם צריך שיהיו עשרה אנשים בשעת הברית מילה, שאנו מדמים תינוק הנימול שיצא ממעי אמו, ליוצא מבית האסורים המחוייב להודות בפני עשרה, כמבואר לעיל (הלכות ברכות פ"י, ה"ח). אלא שאין לעכב מצות מילה כשאין עשרה ('דרכי משה' ליו"ד סי' רסה). (9) שבת קלז, ע"ב. אמירה זו מכוונת ע"פ ההלכה שהאב חייב למול את בנו, לפדותו ללמדו תורה ולהשיאו אשה (קידושין כט). והיא מרמזת לאב שמהיום והלאה מוטלות עליו מצוות אלו. והזכירו "מעשים טובים" באחרונה, אע"פ שהבן חייב במצוות מבן י"ג שנה, וזמן חופה הוא רק כשהוא בן שמונה-עשרה שנה, לפי שאין בית-דין של מעלה מעניש עד שיהיה בן עשרים, והוא נכנס לחופה לפני כן בהיותו בן שמונה-עשרה (אבודרהם).

17 **ג. ואחר-כך מברך אבי הבן או המל¹⁰ או אחד מן**
18 **העומדין שם: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם,**
19 **אשר קדש יידי¹¹ מִבְּטֶן וְחָק בְּשָׂארוֹ¹² שָׁם,**
20 **וְאַצְאֵנוּ¹³ חֶתֶם בְּאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ¹⁴. עַל בֵּן בְּשִׁכְר**
21 **זֹאת, אֵל חַי חֲלָקָנוּ¹⁵ צוּרֵנוּ¹⁶, צוּה לְהַצִּיל יְדִידוֹת¹⁷**
22 **שְׂאֲרֵנוּ¹⁸ מִשַּׁחַת¹⁹ לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׁם בְּבִשְׂרֵנוּ²⁰.**
23 **ברוך אתה ה', פֹּדֶת הַבְּרִית. וְאָבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ**
24 **"שֶׁהַחֲנִינוּ²¹".**

(10) ונוטל ידיו ורוחץ פיו שנתלכלכו מחמת המילה, ואחר כך מברך (שם). (11) יצחק אבינו נקרא ידיד, על שם: אשר אהבת (בראשית כב, א) שטרם שנולד נתקדש למצוה זו, ככתוב (שם, יז, יט): אבל שרה אשתך יולדת לך בן... והקימותי את בריתי אתו וגו' בריתי - זו ברית מילה. (12) בבשרו, לא כשאר החוקים שאינם חקוקים בבשרו של אדם, כמו תפילין וציצית וכדומה. (13) ובניו, הצאצאים והצפיעות (ישעיה כב, כד) מתרגם יונתן: בנאי ובני בנאי. (14) שגם בניו אחריו לדורותם חתמם הקב"ה באות מילה,

1 **שְׁבוּת, שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם⁶⁸, הַיָּאֵף יִדְחוּ לֹא-תַעֲשֶׂה**
2 **שְׁפִתוֹרָה⁶⁹? אָבֵל שׁוֹחֲקִין לָהּ סַמָּנִין בְּיוֹם-טוֹב,**
3 **הוֹאִיל וְרָאוּי לְקַדְּרָה⁷⁰, וְטוֹרְפִין לָהּ יֵין וְשִׁמְאָן⁷¹.**

(67) ביום השמיני. (68) כגון, הבאת סכין על ידי ישראל דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר לעיל הלכה ו. (69) שהרי יום טוב אסור במלאכה מן התורה, שנאמר (ויקרא פרק כג, פסוק ח): כל מלאכת עבודה לא תעשו וכבר אמרנו לעיל הלכה ז, שאין להתיר מכשירי מילה מטעם עשה דוחה לא תעשה. (70) לתבל בהם את התבשיל שהרי מותר לבשל ביום טוב, וכל דבר שהוא מאכל בריאים אין בו משום איסור רפואה בשבת. (71) (שבת דף קלד עמוד א) כי אפילו בשבת אין איסור טריפת יין בשמן אלא מדבריהם, גזירה משום שחיקת סממנים, וביום טוב התירו משום צרכי מילה ("מעשה רוקח").

יום רביעי ג' מרחשון ה'תשפ"א

פרק שלישי

(1) נוסח ברכת המוהל ואבי הבן; ברכת מילת גרים ועבדים; ערך מצות מילה וחשיבותה.

4 **א. הַמֶּל מְבָרֵךְ קֹדֶם שְׁיִמּוּל²: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו**
5 **וְצוּנוּ עַל הַמִּילָה - אִם מֶלֶךְ בֵּן חֵבְרוֹ. וְאִם מֶלֶךְ אֶת**
6 **בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: וְצוּנוּ לְמוֹל אֶת הַבֵּן, וְאָבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ⁴**
7 **בְּרִכָּה אַחֶרֶת: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,**
8 **אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצוּנוּ לְהִכְנִסוֹ⁵ בְּבְרִיתוֹ שֶׁל**
9 **אַבְרָהָם אֲבִינוּ. מִצְוָה עַל הָאֵב לְמוֹל אֶת בְּנוֹ, יֵתֵר**
10 **עַל מִצְוָה שְׂמָצוּיִן יִשְׂרָאֵל שְׁיִמּוּלוּ כָּל עָרֵל שְׂבִיגִיהֶן.**
11 **לְפִיכָף אִם אֵין שָׁם אָבִיו, אֵין מְבָרֵךְ אַחֲרֶיהָ בְּרִכָּה**
12 **⁶¹. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה⁷, שְׂבִיכְרָהּ אוֹתָהּ בֵּית-דִּין אוֹ**
13 **אֶחָד מִן הָעָם, וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת בָּן.**

(2) כבר נתבאר לעיל (הל' ברכות פ"יא, ה"ב) "שכל מצוה-עשה שבין אדם למקום בין מצוה שאינה חובה, בין מצוה שהיא חובה - מברך עליה קודם לעשייתה". (3) פסחים ז, ע"ב. ע"פ הכלל שקבע רבינו בהל' ברכות (פ"יא, ה"א) שכל העושה מצוה לעצמו, מברך: "לעשות". עשאה לאחרים מברך: "על העשייה". והיות ומצוה על האב למול את בנו, לפיכך הוא מברך "למול" כדין העושה מצוה לעצמו, אבל המל את בן חבירו שאינו מצוה על מילה זו אלא הוא מוציא בה את האב ידי חובתו, לפיכך הוא מברך "על המילה". (4) נוסף על הברכה הראשונה שבירך כשמל, או כשאחר בירך על מילת בנו. (5) אף-על-פי ש"להכניסו" משמע להבא (לעתיד) וזה כבר הכניס את הבן בברית? אבל עיקר ברכתו אינה מכוונת על המילה הזאת שנתקיימה רק עכשיו, אלא נותן שבח לה' שציונו על מצוה זו בכללה. ותיקנו לברכה כעת, לגלות ולהודיע שמילה זו נעשית לשם הקב"ה ולא לשם עבודה-זרה ('תוספות' לפסחים ז). ומטעם זה, אין לתמוה למה מברכה אחר העשייה, בניגוד ל"ברכת המצוות" שמברכים אותה לפני העשייה? כי אין זו "ברכת המצוות" אלא ברכת שבח

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ג' מרחשון – ספר אהבה – הלכות מילה קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ישינים הם מוכתרים במצוה זו (רי"ף ל"עין יעקב" נדרים לא:), וזה שאמרו במדרש (הובא בילקוט שמעוני ירמיה לג:): "צא וראה, אי זה ברית שהיא נוהגת ביום ובלילה? אי אתה מוצא אלא מילה". ותיקנו לומר נוסח זה בגרים ובעבדים, כמבואר בסמוך, לרמוז בזה, כי אף שאמר אלהים לאברהם: "זאת בריתי אשר תשמרו... ובין זרעך אחריך" והיה נראה מזה שאין הברית כוללת אלא את בני ישראל שהם זרע המיוחד של אברהם, לפיכך הוא מדגיש במילתם שדם הברית מקיים את כל הבריה בכללה, וגם אלה כשנימולו נכנסו בכלל מקיימי העולם ('הבונה' ל"עין יעקב" שבת קלז:). ויש מפרשים: מפני שהם בני דעת - כי על כן מבוגרים הם - ומעודדים אותם, כדי שיקבלו עליהם עול תורה ומצוות בשמחה, ולא ידאגו לדם הנוסף מהם ('המאור' שבת פ"ט).

ה. הַמֵּל אֶת עֶבְדּוֹ, מִבֶּרֶךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ לַמּוֹל²⁵ אֶת הָעֶבְדִּים וְלַהֲטִיף מִמֶּנּוּ דָם בְּרִית, שְׁאֵלְמָלָא דָם בְּרִית לֹא נִתְקַיְמוּ שְׁמִים וְאַרְצִי. וְאִם מִלְּעֶבֶד שֶׁל אַחֲרִים, מִבֶּרֶךְ "עַל מִילַת²⁶ הָעֶבְדִּים". וְהַמֵּל אֹדָם גְּדוּל²⁷, צִרְיָה לְכַסּוֹת עֶרְוַתוֹ עַד שֶׁיִּבְרָךְ²⁸, וְאַחֲרֵכֶּךָ מְגַלְהוּ וּמָלְאוּ אוֹתוֹ.

25) שהמצוה מוטלת ביחוד על האדון למולו, והרי זה כאב המל את בנו המברך "למול". 26) כדין העושה מצוה לאחרים, וכמבואר לעיל ה"א. 27) כגון גר ועבד, או ישראל ערל שנימול כשהוא גדול. 28) רי"ף, שבת פ"ט. אבל במילת קטן אין צורך לכסות ערותו בשעת הברכה. ואע"פ שכתב רבינו לעיל (הל' קריאת שמע פ"ג, ה"טז) שאסור לקרוא קריאת שמע נגד ערות הקטן, אפשר לומר שלקטן כל כך - בן שמונה ימים - לא נתכוין רבינו. גם יש לחלק, שכאן הרי מתכוין לשם מצות מילה, ומשום תיקון מילה ערותו מתגלית, אני קורא בו: "והיה מחניך קדוש", ואין בזה משום: "ולא יראה בכך ערות דבר" (הרא"ש לברכות פ"ג). וראה במוספנו "תשובות רבינו" ובהערתנו שם.

ו. גַּר שֶׁמָּל קִדְּם שְׁנֵתַגִּיר, וְקָטַן שְׁנוֹלֵד בְּשֶׁהוּא מְהוּל²⁹ - בְּשֶׁמְטִיפִין מִמֶּנּוּ דָם בְּרִית, אֵינָן צִרְיָכִין בְּרִכָּה²⁹. וְכֵן אֲנִידְרוּגִינוֹס³⁰, אֵין מִבְּרִיכִין עַל מִילָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֵינוֹ זָכָר וְדֹאִי³¹.

29) מפני שהטפת דם של אלו אינה אלא מספק, כי בקטן יש להניח שמא אין ערלתו כבושה והרי הוא נימול מלידה, ובגר יש פוסקים ('רבינו חננאל' הובא ב'תוספות' שבת קלה; יבמות מו:): שאינו צריך הטפה, כדעת רבי שמעון בן אלעזר (שבת קלה). ולפיכך מספק יש להחמיר ולהטיף, אבל אין מברכים על הספק, משום חשש ברכה שאינה צריכה, וכמבואר לעיל הל' ברכות פ"א, ה"טז (ע"פ הש"ך יו"ד סי' רסח, סק"א). 30) שיש לו זכרות כזכר, ונקבות כנקבה. 31) וכבר אמרנו שאין מברכים על הספק. וראה במוספנו 'תשובות רבינו' תשובה ארוכה לרבינו בנידון זה. וכדאי להביא כאן דברי ה'תפארת ישראל' למסכת שבת (פרק יט, מ"ג) הכותב: "וחדשים מקרוב כתבו שאין

שהיא ברית קדושה בין ה' ובינינו. 15) בשכר מצות מילה נעשה הקב"ה לנחלתנו וחלקנו, ככתוב (בראשית יז, ז): והקימותי את בריתי... להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך. 16) כאן הוא פונה לה' בבקשה, כאומר: "אתה צורנו" וכי'. וראה במוספנו "תשובות רבינו". 17) הנפש, שהיא חביבה מהכל, מלשון הכתוב (ירמיה יב, ז): נתתי את ידידות נפשי. 18) הנפש שבגופנו, או הנפש הנשארת לנו אחרי מותנו. 19) מגיהנום, וכן אמר הנביא (זכריה ט, יא): גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו. וכן אמרו חז"ל (עירובין יט:). "אברהם אבינו יושב על יד פתחו של גיהנום ומעלה את כל מי שנימול". 20) נוסח ברכה זו נמצא בשבת קלז: וכדאי להעיר, שרבינו בתשובותיו מביא ברכה זו בנוסח אחר. ראה במוספנו "תשובות רבינו". 21) "שהרי מצוה זו אינה תמידית ואינה מצויה בכל עת, והרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן" (מלשון רבינו לעיל הל' ברכות פ"א, ה"ט). ורבים חולקים על רבינו, וסוברים שאין לברך "שהחינו" בברית מילה, משום שאין מברכים ברכה זו אלא בשעת שמחה וחדוה, וכאן התינוק מצטער (ראה כתובות ח:; 'תוספות' לעירובין מ:). אולם ב'הגהות מיימוניות' דוחים סברא זו שאין "ברכת שהחינו" מתבטלת מחמת צער, שהרי תלמוד ערוך הוא: "מת אביו והוא יורשו - בתחילה אומר ברוך דיין אמת, ולבסוף הוא מברך שהחינו" [אם אין עמו אחים] (ברכות נט:); וראה לעיל הל' ברכות פ"א, ה"ז). והגרא"א ביו"ד סי' רסה ס"ק לו, אומר: כי הברכה היא על שמחת המצוה לא על שמחת הגוף, וגדולה מזו כתב הרדב"ז (ח"א סימן תלד): שבני האנוסים הבאים להכנס תחת כנפי השכינה, מברכים בעצמם בשעת מילתם ברכת שהחינו, ואע"פ שמצטערים מחמת הכאב, אין שמחה אלא שמחת הלב, כי אע"פ שהגוף מצטער הלב שמח, ועל שמחת הלב הוא מברך והכתוב אומר (תהלים קיט, קסב): שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, ודרשוהו חז"ל (שבת קל). על המילה. "ונהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ובמלכות מצרים לברך שהחינו כרבינו" (לשון השו"ע סי' רסה, סעיף ז).

ד. הַמֵּל אֶת הַגֵּרִים, מִבֶּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ לַמּוֹל²² אֶת הַגֵּרִים וְלַהֲטִיף²³ מִמֶּנּוּ דָם בְּרִית, שְׁאֵלְמָלָא דָם הַבְּרִית לֹא נִתְקַיְמוּ שְׁמִים וְאַרְצִי, שְׁנֹאֲמַר: אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֻקֹּת שְׁמִים וְאַרְצִי לֹא שְׁמִיתִי²⁴.

22) שאין זה כעושה מצוה להוציא אחרים, כי מילת גר מוטלת על כל ישראל, וכולם שוים בדבר, אלא שהקודם בו זה, ולפיכך מברך "למול" כדין "אב המל את בנו" המבואר לעיל ה"א. 23) לפי שיש כמה גרים המתגיירים כשהם נימולים, ועיקר מילתם הטפת דם ברית, לפיכך תיקנו לומר לכולם כן (רי"ף לשבת פ"ט, ובר"ן שם). 24) שבת קלז, ע"א. כי אע"פ שידוע הוא שהתורה מקיימת את העולם, אבל אין עסק התורה אלא בזמן שבני אדם ערים, ובשעה שהם ישינים על מיטותיהם מי מקיים אז העולם? אבל המילה דבוקה בגופו של אדם בשכבו ובקומו וראויה היא לקיים את העולם גם ביום וגם בלילה, שאפילו כשהם

עושים ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהיו עושים מושב כבוד למלאך הברית, שנאמר (מלאכי ג, א): ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא. (ראה 'טור' יו"ד סי' רסה). (38) שלא מל את עצמו. (39) שהיה מהול, ומשך בעור אברו עד שנשתררב וכיסה את העטרה כדי שלא יראה מהול. (40) ירושלמי פאה פ"א, ה"א.

ט. בוא וראה כמה חמורה מילה - שלא נתלה למשה רבנו עליה אפילו שעה אחת,⁴¹ אף-על-פי שהיה בדרך. וכל מצות התורה נכרתו עליהן שלש בריתות, שנאמר: אלה דברי הברית אשר צנה ה', מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב; ושם הוא אומר: אתם נצבים היום פלכם, לעכרך בברית ה' אלהיך - הרי שלש בריתות. ועל המילה נכרתו שלש-עשרה בריתות⁴² עם אברהם אבינו: ואתנה בריתי ביני ובינך, אני הגה בריתי אתך, ונהקמתי את בריתי ביני ובינך, לברית עולם, ואתה את בריתי תשמור, זאת בריתי אשר תשמרו, והיה לאות ברית, והייתה בריתי בבשרכם, לברית עולם, את בריתי הפר, ונהקמתי את בריתי אתו, לברית עולם, ואת בריתי אקים את יצחק.

(41) שכל זכויותיו של משה רבינו לא עמדו לו להצילו, בשעה שנתרשל מן המילה, אלא מיד שנתרשל ביקש המלאך להרגו, שנאמר (שמות ד, כד): ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו, ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה. ובנדרים (לא): שנינו בברייתא: "אמר רבי יוסי, חסד-שלום שנתרשל משה רבינו מן המילה, אלא כך אמר: אמול ואצא (לדרך) - סכנה היא... אמול ואשהה שלשה ימים, הקב"ה אמר לי: "לך שוב מצרים!" אלא מפני מה נעשה? "מפני שנתעסק במלון תחילה" והיה לו להתעסק במילה תחילה, ואותו מלון סמוך למצרים היה, שלא היתה עוד סכנה בדרך קצרה כזו, הרי שמלוא שעה של התעסקות במלון לא נתלתה לו. (42) מקור כל הלכה זו בנדרים (פ"ג, מ"א). וחז"ל (שבת קל). אמרו: "כל מצוה שמסרו ישראל עצמם עליה למיתה בשעת גזירת המלכות, כגון ע"ז ומילה, עדיין היא מוחזקת בידם, וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמם עליה בשעת גזירת המלכות, כגון תפילין עדיין היא מרופה בידם". וכן אמרו (שם): "כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה, כגון מילה... עדיין עושים אותה בשמחה" (שעושים משתה, רש"י שם).

ברוך רחמנא דסינן

יום ה' ד' מרחשון ה'תשפ"א

סדר תפילות כל השנה

נהגו העם לקרות בכל יום בשחר. אחר שקורין פרישת, "צו"³ ובכפת פהגים⁴ קורין משנה זו. אלו דברים⁵ שאין להם שעור הפאה⁶ והפכורים⁷

אנדורגינוס בנמצא כלל, ואני אומר אשר פיהם דבר הוא וימינם ימין שקר, ועיני ראו ולא זר, זה כשתים-עשרה מלתי בעצמי ילד כזה, שהיתה לו זכרות כהוגן, ולא היה לו נקב בראש הגיד, רק שממקום הראוי לנקב היתה נמשכת בליטה בעור כמו חוט לאורך הגיד עד למטה באמצע הכיס, ושם היתה לו נקבות כראוי, ומשם השתין... וזה לפני חמש-עשרה שנה הביא לי קצב אחד כבש לשאול עליו אם כשר הוא, והראני בו זכרות למטה ככל האילים, ונקבות סמוך לאחריים ככל הרחלות".

ז. עפ"ם שצריך לחתך ערלתו מפני מכה או מפני שחין שגולד בו - היה אסור לישראל לחתך לו אותה; שהעפ"ם אין מצלים אותם³² מידי מיתה ולא מורידין אותן אליה; אף-על-פי שגנעשית מצוה ברפואה זו, שהרי לא נתפון למצוה³³. לפיכך אם נתפון העפ"ם למילה³⁴, מתר לישראל למול אותה³⁵.

(32) שאסור לרפאות גויים עובדי עבודה-זרה, שנאמר (דברים ז, ג): ולא תחנם (ע"ז כו:). "וכל מקום שנאמר גוי סתם, הרי זה עובד ע"ז" (לשון רבינו הל' מאכלות אסורות פ"א, ה"ח). אבל במקום שיש לחוש לאיבה אם לא ירפאו, מותר לרפא אותו בשכר (ראה הל' ע"ז פ"י, ה"ב). (33) אלא לשם רפואה בלבד. (34) לשם מצות מילה, לא לשם גירות. ורבינו בהל' מלכים (פ"י, ה"י) כתב: "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעים אותו לעשותה כהלכתה", וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. (35) אע"פ שמרפאו בכך.

ח. מאוסה היא הערלה, שנתגנו בה הגוים, שנאמר: כי כל הגוים ערלים³⁶. וגדולה היא המילה, שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל³⁷, שנאמר: היתה לי לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך וגו'. וכל המפר בריתו של אברהם אבינו, והניח ערלתו³⁸ או משכה³⁹ - אף-על-פי שיש בו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא⁴⁰.

(36) נדרים לא, ע"ב. ונאמר (שמואל-א יז, כו): כי מי הפלשתי הערל הזה. (37) נדרים, שם. זה שאנו חומדים ומתאווים לאחוז התינוק - בשעה שנימול - על הברכים, יש לזה סמך במדרש 'שוחר טוב' (הובא ב"לקוט שמעוני' תהלים לה) על הפסוק: כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך! אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות, בשערות ראשי - אני מקיים "לא תקיפו פאת ראשכם", ותפילין - אני מניח בראשי, בצוארי - עטיפת ציצית וכו' וכו', הגיד - מצות מילה ופריעה, ברכיים - בהן אני עושה סנדיקוס לילדים בשעת מילה ופריעה". וכן נוהגים לעשות כסא לכבוד אליהו הנביא, על-פי דברי 'פרקי דרבי אליעזר' (פ"ט): "בשעה שברח אליהו מארץ-ישראל נגלה עליו הקב"ה ואמר לו: מה לך פה אליהו? אמר לו: קנא קנאתי לה' (ראה מלכים-א יט, י), אמר לו הקב"ה: לעולם אתה מקנא, קנאת בשמים... וכאן אתה מקנא, חיך שאין ישראל

47 אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ. וּמִי בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדָיךְ
48 בַּעֲלִיּוֹנִים אוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים מִי שִׁיאָמַר לְךָ מִה־תַּעֲשֶׂה.
49 אָבִינוּ שֶׁבַשְּׁמַיִם עָשָׂה עֲמָנוּ כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל־
50 יְדֵי חוֹזֶךְ בַּעֲת הַהִיא²⁴ אָבִיא אֲתָכֶם וּבַעֲת קִבְּצִי
51 אֲתָכֶם כִּי־אָתָּן אֲתָכֶם לְשֵׁם וּלְתַהֲלָה בְּכָל עַמֵּי הָאָרֶץ
52 בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעִינֵיכֶם אָמַר ה'. וְנֶאֱמַר²⁵
53 אֶת־הָהוּא ה' לְבַדְּךָ אַתָּה עֲשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שָׁמַי
54 הַשָּׁמַיִם וְכָל־צָבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים
55 וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מַחִיָּה אֶת־כָּל־וְצָבָא הַשָּׁמַיִם
56 לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים. אַתָּה הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בַּחֲרָתָ
57 בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׁדִּים וְשִׁמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם.
58 אַתָּה הוּא וְשִׁנּוּתֶיךָ לֹא יִתְמָוֶה²⁶. ה' מֶלֶךְ ה' מֶלֶךְ ה'
59 יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. ה' מֶלֶךְ כּוֹ עַד בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם
60 אָמֵן וְאָמֵן:

(2) אחרי ברכות התורה הנזכרות לעיל (הל' תפלה פ"ז, ה"י).
(3) את בני ישראל (במדבר כח), והיא "פרשת התמיד".
(4) שם, ו, כג. ושתי פרשיות אלו כבר הזכירן רבינו (לעיל
הל' תפלה פ"ז, ה"יא) לקרותן אחרי ברכת התורה.
(5) מסכת פאה פ"א, מ"א. (6) שאדם חייב להניח בסוף
שדהו לעניים, ככתוב (ויקרא יט, ט). (7) שחייב אדם
להיראות בחצר בית המקדש בשלש רגלים, ככתוב (שמות
כג, יז): שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את וגו'.
(8) עיקר הדבר ועצמותו, "בעבור שהכות בקרנים, יקראו גוף
הדבר קרנו" (רמב"ן לויקרא כג, כח). (9) שבגופו, כגון
ביקור חולים וקבורת המת וכו' אבל גמילות חסדים
שבממון, כגון פדיון שבויים וכיוצא בה, יש לה שיעור,
שיתן בכל פעם שתבוא מצוה כזו לידו עד כדי חמישית
מהרויח שבנכסיו, ויותר אינו מחוייב, כמאמרם (כתובות
נ.): "המבזבז, אל יבזבו יותר מחומש" (רע"ב שם).
(10) לכוין בתפילתו, מכאן ואילך נמצא בברייתא במסכת
שבת קכז. כעדות ה'תוספות' (ברכות יא:). ובכת"י
התימנים, אין כל הפסקא הזו, נמצא שאין לפנינו אלא מה
ששנוי במשנה פאה פ"א. וקוראים משנה וברייתא זו - מפני
שאלה הלכות פסוקות הן, מבלי מחלוקת תנאים, "ואין
עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה" שאינה צריכה
עיון, ולא יהא מהרהר בה בתפילתו (ברכות לא. וברש"י
שם), נמצא שתיכף אחרי ברכות התורה למד במקרא,
במשנה ובברייתא (ראה ב'תוספות' לברכות יא:).
(11) ברכות לא, ע"א. ומפורש בדברי רבינו הלכות "איסורי
ביאה" פרק יא, הלכה ג. (12) מגילה כח, ע"ב.
(13) חבוקק ג, ו. (14) ברכות סד, ע"א. וכל אלה הלכות
ואגדות פסוקות הן. (15) ישעיה נד, יג. (16) תהלים טו,
א. ובכת"י התימנים, אין כל הפסקא הזו. וב'מעשה רוקח'
היא מוקפת בסוגריים. (17) תנא דבי אליהו, פרק כא.
(18) קהלת ג, יט. (19) לשון שררה (בראשית לב, כט).
(20) לשון יושר, בתוספת נ"ן התואר (ישעיה מד, ב).
(21) בסידור "עבודת ישראל" הגיה לומר: ותגבה, והכל
מוסב אל "קרננו" שתרגום ותגבה בישועתך. וכן הנוסח
ב'טור' או"ח סי' מו. (22) עיקר ברכת הודאה זו תוקנה
כנגד דורות השמד שגזרו עליהם לא לקרוא קריאת שמע,

1 וְהִרְאִינוֹךָ וְגַמְלִיּוֹת חֲסִדִּים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֱלֹ
2 דְּבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכַל פְּרוּתִיהֶן בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהִקְרִין⁸
3 קִיָּמָה לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. כְּבוֹד אָב וָאִם וְגַמְלִיּוֹת
4 חֲסִדִּים⁹ וְעִיּוֹן תַּפְלָה¹⁰ וּבִקְוֹר חוֹלִים וְהַשְׁכַּמַּת
5 בֵּית־הַמִּדְרָשׁ וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וְהַבָּאָה שְׁלוֹם בֵּין
6 אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּל־ס. אָמַר רַבִּי
7 יִזְרָאֵל¹¹ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן הַחֲמִירוֹ עַל עֲצָמָן שֶׁאִפְלוּ
8 רִואוֹת טַפַּת דָּם כְּחֶרֶדֶל יוֹשְׁבוֹת עָלֶיהָ שִׁבְעָה נְקִיִּים.
9 תָּנָא דְּבִי אֱלִיהוֹ¹² כָּל הַשּׁוֹנֶה הַלְכוֹת בְּכָל יוֹם מִבְּטָח
10 לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁנֶּאֱמַר, 'הַלִּיכוֹת עוֹלָם'¹³
11 לוֹ. אֵל תִּקְרִי 'הַלִּיכוֹת' אֵלָּא 'הַלְכוֹת'. אָמַר רַבִּי
12 אֱלֵעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינְא¹⁴ תַּלְמִידִי חֲכָמִים מְרַבִּים
13 שְׁלוֹם בְּעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר, 'וְכָל־בְּנֶיךָ לְמוֹדֵי ה'.'¹⁵
14 וְכו'. מִזְמוֹר לְדָוִד¹⁶ ה' מִי־יִגְוֹר בְּאֶהְלֶךְ מִי־יִשְׁכֵּן
15 בְּהֵר קִדְשֶׁךָ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפּוֹעֵל צֶדֶק. לְעוֹלָם¹⁷ יִהְיֶה
16 אָדָם יֵרָא שָׁמַיִם בְּסֵתֵר וּמּוֹדָה עַל הָאָמֶת וְדוֹכֵר
17 אָמֶת בְּלִבָּבוֹ וְיִשְׁפֹּם וְיֹאמַר רַבּוֹן הָעוֹלָמִים לֹא עַל
18 צְדָקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מִפְּלִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל
19 רַחֲמֶיךָ הִרְבִּים. מַה אָנוּ מַה חַיֵּינוּ מַה חֲסִדֵּנוּ
20 מַה־צְדָקָתֵנוּ מַה־כְּחֵנוּ וּמַה־גְּבוּרָתֵנוּ מַה־נְּאֻמָּה
21 לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ הֲלֹא כָּל־הַגְּבוּרִים כְּאֵין לְפָנֶיךָ
22 וְאֲנָשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הִיוּ וְחֲכָמִים כְּבָלִי מִדַּע וְנַבּוֹנִים
23 כְּבָלִי הַשִּׁפְלָה כִּי כָּל מַעֲשֵׂינוּ תָּהוּ וְבָהוּ וַיְמִי חַיֵּנוּ
24 הֶבֶל לְפָנֶיךָ כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּדִבְרֵי קִדְשֶׁךָ¹⁸ וּמּוֹתֵר
25 הָאָדָם וְגו'. אָבֵל אֲנַחְנוּ עִמָּךְ בְּנֵי בְרִיתֶךָ. בְּנֵי
26 אַבְרָהָם אוֹהֲבֶיךָ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לוֹ בְּהֵר הַמּוֹרִיָּה. זֶרַע
27 יִצְחָק יַחֲדֶיךָ שֶׁנֶּעֱקַד עַל־גְּבִי מִזְבַּחַךְ. עֲדַת יִצְחָק
28 בְּנֶךְ כְּכוֹרֶךָ שֶׁמֵּאֲהֵבְתָּ שֶׁאֲהֵבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשְׁמַחְתָּךְ
29 שֶׁשִּׁמַּחְתָּ בּוֹ קְרָאתָ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל¹⁹ וַיִּשְׁרוּ²⁰. לְפִיכָךְ
30 אָנוּ חֲזִקִּין לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבַּחְךָ וּלְפָאֵרְךָ וְלִמֵּן שְׁבַח
31 וְהוֹדָאָה לְשִׁמְךָ. וְחֲזִיבִין אָנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ בְּכָל־יוֹם
32 עֶרֶב וּבֹקֶר שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד.
33 אֲשֶׁרֵינוּ מַה־טוֹב חֲלָקֵנוּ מַה־נָּעִים גּוֹרְלָנוּ מַה־יָּפֶה
34 יִרְשָׁתֵנוּ. אֲשֶׁרֵינוּ שְׁאֵנוּ מִשְׁכִּימִין וּמַעֲרִיבִין בְּכָל־
35 יוֹם תָּמִיד עֶרֶב וּבֹקֶר וְאוֹמְרִים שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה'
36 אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. אַתָּה הוּא קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם
37 אַתָּה הוּא אַחֵר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא בְּעוֹלָם
38 הַזֶּה וְאַתָּה הוּא לְעוֹלָם הַבָּא. אַתָּה הוּא רֹאשׁוֹן
39 וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן קֹדֶשׁ שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ
40 בְּעוֹלָמְךָ וּבִישׁוּעָתְךָ תְּרוּם וְתַגְבִּיִּת²¹ קִרְנֵנוּ. בְּרוּךְ
41 הַמְּקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בְּרַבִּים²². אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ
42 בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת וּבְשָׁמַי הַשָּׁמַיִם
43 הָעֲלִיּוֹנִים. אַתָּה הוּא רֹאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן
44 וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים. קִבֵּץ קוֹיֶךָ מֵאַרְבַּע כְּנָפוֹת
45 הָאָרֶץ וַיִּפְרוּ וַיִּדְעוּ כָּל־בָּאֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה־הוּא
46 הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ²³ לְכָל־מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ. אַתָּה עֲשִׂיתָ

35 חולים ומתיר אסורים. ולך אנחנו מודים. ואלו
36 פינו מלא שירה פים ולשוננו רנה בהמון גליו
37 ושפתותינו שבח במרחבי רקיע ועינינו מאירות
38 בשמש וכירח וידינו פרושות כנשרי שמים ורגלנו
39 קלות כאילות אין אנו מספיקין להודות לך ה'
40 אלהינו ואלהי אבותינו ולברך את שמך על אחת
41 מאלף אלפי אלפים ורב³⁴ רבי³⁵ [רבי] רבבות
42 פעמים הטובות נסים וגבורות שעשית עמנו ועם
43 אבותינו. מלפנים ממערים גאלתנו ה' אלהינו
44 מבית עבדים פדיתנו. ברעב זנתנו ובשבע
45 כלללתנו. מחרב הצלתנו ומדבר מלטתנו ומחללים
46 רעים רבים דליתנו³⁶. ועד הנה עזרנו רחמיה ה'
47 אלהינו ולא עזבנו חסדך. על בן אברים שפלת
48 בנו ורוח ונשמה שנפחת באפינו ולשון אשר שמת
49 בפינו הן³⁷ הם יודו ויברכו את שמך ה' אלהינו
50 וכו' ישתבח וכו'. וכן נהגו לקרות כל מ'מזמור שיר
51 ליום השבת³⁸ קדם שיתחילו פסוקי הזמירות ביום
52 השבת וביום הכפורים. ויש מקומות שנהגו לקרות
53 הלל הגדול³⁹ בשבתות קדם פסוקי הזמירות. ויש
54 מקומות שנהגו לקרות שיר המעלות⁴⁰ - הכל
55 כמנהגם:

(33) מקורו בתקופת המשנה (פסחים פ"י, מ"ז). ונקרא שם
'ברכת השיר', ופירושו בתלמוד (שם, ק"ח). שהוא: "נשמת
כל חי". וקטעים מנוסח זה נזכרים במסכת תענית (ו:).
(34) בדפוס מנטובה, תיבה זו איננה. (35) רבבי, ודגשות
הבי"ת לחסרון הכפל, והמון עם קורא רובי בשורק, וטעות
היא ('אבודרהם'). (36) רוממתנו, כמו: ארוממך ה' כי
דליתני (תהלים ל, ב). (37) לשון הנה, ודוגמתו: הן הנה
היו לבני ישראל (במדבר לא, טז). ויש מנקדים: הן-הם,
כמו: הן-עם לבדד ישכון (שם, כג, ט) סדר 'עבודת ישראל'.
(38) תהלים צב. (39) הוא פרק קלו שבתהלים. ולמה נקרא
שמו הלל גדול, מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם
ומחלק מזונות לכל בריה", שכתוב בפרק זה: נותן לחם לכל
בשר וגו' (פסחים ק"ח, וברש"י). (40) תהלים קכא-קכד.

36 ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע זו היא נסחה.
37 ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא
38 חשך כו' עד יוצר המאורות. ברכה שניה - אהבת
39 עולם אהבתנו ה' אלהינו חמלה גדולה ויתרה
40 חמלת עלינו אבינו מלכנו כו' עד בעמו ישראל
41 באהבה:

42 ברכה אחרונה שלאחר קריאת שמע זו היא נסחה.
43 אמת ויציב וכו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל.
44 ובערבית - ברכה ראשונה ברוך אתה ה' אלהינו
45 מלך העולם אשר בדרו מעריב ערבים עד ברוך
46 אתה ה' המעריב ערבים. ברכה שניה - אהבת
47 עולם בית ישראל עמך אהבת וכו' עד ברוך אתה
48 ה' אוהב עמו ישראל⁴¹. ברכה ראשונה שלאחר

והוכרחו לקראה בסתר, ולפיכך מסיים: מקדש שמו ברבים,
להודות בזה לה' שנתבטלה הגזירה ויכולים לקדש את שמו
בגלוי ובמנין של עשרה (שבלי הלקט'). (23) כנוסח
'מעשה רוקח', ובנוסח אחר: "לכל". (24) צפניה ג, כ.
(25) נחמיה ט, ו. (26) תהלים קב, כח. ובכתי' התימנים,
כל הפיסקא הזאת אינה.

1 ברכה ראשונה שמברכין לפני פסוקי הזמירות
2 זהו נסחה. ברוך שאתה ויהי העולם. ברוך הוא.
3 ברוך אמר ועושה. ברוך גוזר ומקיים. ברוך מרחם
4 על הארץ. ברוך מרחם על הבריות. ברוך מעביר
5 אפלה ומביא אורה. ברוך משלם שכר טוב ליראי.
6 ברוך שאין לפניך לא עולה לא שכתה ולא קזב
7 ולא מרמה לא משוא פנים ולא מקח שחד. ברוך
8 אל חי לעד וקים לנצח. ברוך אתה ה' אלהינו מלך
9 העולם. האל המהלל בפי עמו משבח ומפאר
10 בלשון כל חסידיו ועבדיו. ובשירי דוד עבדך
11 משיחך נהללך ה' אלהינו בשבחות ובזמירות נודך
12 ונשבחך ונפאריך ונזכיר שמך מלכנו אלהינו יחיד
13 חי העולמים. משבח ומפאר עדי עד שמו. ברוך
14 אתה ה' מלך מהלל בתישבחות. וקורין פסוקין
15 אלו. יהי כבוד²⁸ ה' לעולם ישמח ה' במעשיו כו'
16 אשרי כו' עד סוף תלים. ואחר כך קורא פסוקים
17 אלו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן²⁹. מלך ה' לעולם
18 אמן ואמן³⁰. ויברך דויד³¹ את-ה' לעיני כל העהל
19 ויאמר דויד ברוך אתה ה' אלהי ישראל וכו':
20 ברכה אחרונה של אחר פסוקי הזמירות זהו נסחה.
21 ישתבח שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול
22 והקדוש בשמים ובארץ. פי לך נאה ה' אלהינו
23 ואלהי אבותינו וכו'. וקורא השירה עד סופה
24 כמנהג המקום³².

(27) ראה לעיל הל' תפלה פ"ז ה"ב, ובביאורנו.
(28) תהלים קד, לא. וראה במסכת סופרים סוף פרק יז.
(29) תהלים פט, נג. (30) אין פסוק כזה בתנ"ך, ואולי יש
כאן טעות סופר, וצריך לומר: "וברוך שם כבודו לעולם...
אמן ואמן" (תהלים עב, ט). (31) דברי הימים א כט, ייד.
(32) שירת הים, או שירת "האזינו", וכמבואר בדברי רבינו
לעיל הל' תפלה פ"ז, ה"ג.

25 בשבת נהגו כל העם להוסיף לפני ברכה זו נסח
26 זה. נשמת כל-חי³³ תברך את-שמך ה' אלהינו.
27 ורוח כל-בשר תפאר ותרום זכרך מלכנו תמיד
28 לדור ודור. ומעולם ועד עולם אתה אל. ומפלעדיך
29 אין אלהים ואין לנו מלך גואל ומושיע פודה
30 ומציל בכל-עת צרה וצוקה אלא אתה. מפרנס
31 ומרחם. אלוה כל-בריות. אדון התולדות. המהלל
32 בתישבחות. המנהיג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים
33 רבים. אלהים אמת לא ינום ולא ישן. המעורר
34 ישנים והמקיץ נרדמים. סומך נופלים ורופא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ו' ה' מרחשון - ספר אהבה - סדר תפילות כל השנה קעט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאמרם בתחילה כשהיתה תפילת ערבית רשות, הואיל ויש בהם שמונה-עשרה אזכרות כנגד י"ח ברכות שבתפילת 'שמונה עשרה', והיו חותמים עליהם בברכה ואומרים קדיש ויוצאים, ואח"כ למרות שקבעו עליהם לחובה נשאר הדבר כמנהג הראשון, ומקצת החכמים נמנעים מלאמרם, וכן היה הרמב"ן נוהג ('רבינו יונה' ברכות פא). וכן אנו נוהגים בארץ ישראל שלא לאמרם, על-פי פסק הגר"א באור"ח סי' רלו.

יום ו' ה' מרחשון ה'תשפ"א

נסח ברכות התפלה וסדורה

א בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי
אֲבֹרָהִם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאַלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל
הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא וְכוּ': ב אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנֵי
מִחְיָה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ (מוֹרִיד הַטֶּל).
(מְשִׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם).³⁴ מְכַלְכֵּל חַיִּים בַּחֲסֵד
מִחְיָה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְכוּ':
ג אַתָּה קְדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קְדוֹשׁ וּקְדוּשִׁים בְּכָל-יוֹם
יְהַלְלוּךָ סְלָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַקְדוֹשׁ: ד אַתָּה
חוֹנֵן לָאָדָם דַּעַת וּמַלְמֵד לְאָנוּשׁ בִּינָה וְחֻנְנוּ מֵאֲתָךְ
דַּעַת חֲכָמָה וּבִינָה וְהַשְׁפֵּל. בְּרוּךְ אַתָּה ה' חוֹנֵן
הַדַּעַת: ה הַשִּׁיבֵנו אֲבִינוּ לְתוֹרָתְךָ וּדְבַקְנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ
וְקִרְבְּנוּ מַלְכֵנוּ לְעִבּוּדֶיךָ וְהַחֲזִירֵנוּ בְּתִשְׁבָּה שְׁלָמָה
לְפָנֶיךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַרוֹצֵה בְּתִשְׁבָּה: ו סֶלַח לָנוּ
אֲבִינוּ כִּי חָטְאָנוּ מַחֵל לָנוּ מַלְכֵנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ לָךְ כִּי
אֵל טוֹב וְסֶלַח אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' חֲנוּן הַמֵּרַחֵם
לְסֶלַח: ז רָאֵה-נָא בְּעֵינֵינוּ וּרְיָבָה רִיבֵנוּ וְדוֹן דִּינֵנוּ
וּמַהֵר לְגַאֲלָנוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ גּוֹאֵל חֲזָק אַתָּה. בְּרוּךְ
אַתָּה ה' גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל: ח רַפָּאנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִרְפָּא
הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִשְׁעָה כִּי תַהֲלֹתֵנוּ אַתָּה. וְהַעֲלֵה רְפוּאָה
שְׁלָמָה לְכָל-תַּחֲלוּאֵינוּ כִּי אֵל רּוֹפֵא וְרַחֲמָן אַתָּה.
בְּרוּךְ אַתָּה ה' רּוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: ט בְּרַכְנוּ ה'
אֱלֹהֵינוּ בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ וּבְכָרְךָ אֶת-שְׁנוֹתֵינוּ וְתַן
(טל וּמָטָר לְבָרְכָה) בְּרָכָה עַל-כָּל-פְּנֵי הָאֲדָמָה
וְשִׁבַּע אֶת-הָעוֹלָם מִבְּרַחֲמֶיךָ וְרוּחַ פְּנֵי תִבֵּל. בְּרוּךְ
אַתָּה ה' מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים: י תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחִירוֹתֵנוּ
וְשֵׂא נֶס לְקַבֵּץ אֶת-כָּל גְּלִיתֵינוּ מֵאַרְבַּע כְּנָפּוֹת
כָּל-הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל: יא הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרָאשׁוֹנָה וְיוֹשְׁעֵינוּ
כְּבַתְחִלָּה וְהִסֵּר מִמֶּנּוּ יְגוֹן וְאַנְחָה וּמֶלֶךְ עֲלֵינוּ אַתָּה
לְבָרְךָ בַּחֲסֵד וּבְרַחֲמִים בְּצִדֵּק וּבְמִשְׁפָּט. בְּרוּךְ אַתָּה
ה' מֶלֶךְ אוֹהֵב צִדִּיקָה וּמִשְׁפָּט: יב לְמַלְשִׁינֵינוּ³⁵ אֵל
תְּהִי תְקוּהָ וְכָל-הָאֲפִיקוּרוֹסִין כֻּלָּם כְּרָגַע יֵאָבְדוּ
וּמַלְכוּת זִדּוֹן תַּעֲקֹר וּתִשְׁבֵּר בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ
אַתָּה ה' שׁוֹבֵר רָשָׁעִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים: יג עַל-
הַחֲסִידִים וְעַל-הַצִּדִּיקִים וְעַל-גְּרֵי הַצֶּדֶק וְעַל-שְׂאֵרֵי
עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְתַן שָׁכָר

1 קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֶרְבִית זוּ הִיא נִסְתָּה. אַמֵּת
2 וְאַמּוֹנָה⁴² כָּל-זֹאת קָיָם עָלֵינוּ כו'. עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה'
3 גָּאֵל יִשְׂרָאֵל. בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה זוּ הִיא נִסְתָּה.
4 הַשִּׁפְכֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם וְכוּ'. עַד בְּרוּךְ שׁוֹמֵר
5 עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְעַד. בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם⁴³ אָמֵן וְאַמֵּן כו'
6 עַד פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אֲמֵת. יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׁמַח
7 לְבָנוּ כו'. עַד ה' מֶלֶךְ ה' מֶלֶךְ ה' יִמְלֹךְ⁴⁴ לְעוֹלָם
8 וְעַד. וְנַהֲגוּ מִקְצַת הָעַם לְבָרֵךְ פְּסוּקִים בְּאַמְצֵעַ
9 בְּרָכָה וְקוּרְאִין בְּנֶסֶח זֶה. וְיֵרָא כָּל-הָעָם⁴⁵ וְיִפְּלוּ
10 עַל-פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ ה' הוּא הָאֱלֹהִים ה' הוּא
11 הָאֱלֹהִים. הוֹשִׁיעֵנוּ⁴⁶ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ
12 מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתַהֲלֻתְךָ.
13 כִּי לֹא יִטָּשׁ⁴⁷ ה' אֶת-עַמּוֹ בְּעַבּוֹר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי
14 הוֹאִיל ה' לַעֲשׂוֹת אֲתָכֶם לוֹ לָעַם. וְעַל מוֹשִׁיעֵים⁴⁸
15 בְּהַר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת-הָרָעָה עָשׂוּ וְהִיתָה לָּהּ הַמְּלוּכָה
16 וְהִי ה' לְמֶלֶךְ⁴⁹ עַל-כָּל-הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה'
17 אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד. אֱלֹהֵינוּ שֶׁבִּשְׁמַיִם יִחַד שְׁמֶךָ
18 הַקְּרוֹי עָלֵינוּ קָיָם אֶת-שְׁמֶךָ וּמַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ תָּמִיד.
19 בִּידֶךָ נִפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים אֲשֶׁר בִּידֶיךָ⁵⁰ נִפְשׁ
20 כָּל-חַי וְרוּחַ כָּל-בָּשָׂר אִישׁ. בִּידֶךָ אֲפָקִיד רוּחִי⁵¹
21 פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אֲמֵת. וְאַנְחֵנוּ עִמָּךְ וְצֹאן
22 מִרְעִיתְךָ⁵² נוֹדֶה לָךְ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדוֹר נִסְפָּר
23 תַּהֲלֻתְךָ. ה' הַצִּילָה נִפְשִׁי⁵³ מִשְׁפַּת-שָׁקֶר מִלְשׁוֹן
24 רְמִיָּה. יִשְׂרָאֵל נוֹשָׁע⁵⁴ בִּי תִשְׁוַעַת עוֹלָמִים לֹא
25 תִּבְשׁוּ וְלֹא תִכְלְמוּ עַד עוֹלָמִי עַד. יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ
26 עַמּוֹנוּ⁵⁵ בְּאֲשֶׁר הִיָּה עִם-אֲבוֹתֵינוּ. אֵל-יִצְעָבְנוּ וְאֵל-
27 יִשְׁשׁוּנוּ לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו לְלַכֵּת בְּכָל-דַּרְכָּיו לְשִׁמּוֹר
28 מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת-אֲבוֹתֵינוּ. כָּל
29 הַנִּשְׁמָה⁵⁶ תַּהֲלִל יְהִי הַלְלוּיָהּ. בְּרוּךְ ה' בַּיּוֹם. בְּרוּךְ
30 ה' בַּלִּילָה. בְּרוּךְ ה' בְּשִׁכְבֵּנוּ. בְּרוּךְ ה' בְּקוּמָנוּ.
31 תָּמִיד נַהֲלֵךְ סְלָה וְנִשְׁחִת בְּחֻקֶּיךָ וּבְאַמּוּנָתְךָ. בְּרוּךְ
32 אַתָּה ה' הַמּוֹלֵךְ בְּכַבּוֹדוֹ חֵי וְקָיָם תָּמִיד יִמְלֹךְ עָלֵינוּ
33 וְכוּ':⁵⁷

(41) ובדפוסים הקדומים, כתוב: עמו ישראל לעד.
(42) ובכת"י התימנים: אמת אמונה וכו'. (43) תהלים פט,
נג. (44) אין זה פסוק מיוחד בתנ"ך, אלא מורכב הוא
מהתחלות שלשה פסוקים שונים: ה' מלך - תהלים י, טז;
ה' מלך - שם, צג, א; ה' ימלוך - שמות טו, יח. ופירושו:
הוא מלך משנברא העולם, הוא מלך קודם שנברא העולם,
הוא ימלוך לעולם, והרכב פסוק זה נזכר במסכת סופרים
פ"ד, ה"ח. (45) מלכים-א יח, לט. (46) דברי הימים-א
טז, לה. (47) שמואל-א יב, כב. (48) עובדיה א, כא.
(49) זכריה יד, ט. (50) איוב יב, י. (51) תהלים לא, ו.
(52) שם, עט, יג. (53) שם, קכ, ב. (54) ישעיה מה, יז.
(55) מלכים-א ח, נז. (56) תהלים קג, ו. (57) ובכת"י
התימנים: ימלוך לעולם ועד, אמן. בהתאם לשיטת רבינו
לעיל הל' ברכות פ"א, ה"טז. פסוקים נוספים אלו מ"ברוך
ה' לעולם" עד לחתימת הברכה: "המולך בכבודו" וכו' נהגו

אומר נסח זה ברכה בפני עצמה אחר ברכה
שביעית. אומר 'ענגנו' וכו' עד 'פי אל עונה בעת
צרה פודה ומציל בכל-עת צרה וצוקה. ברוך אתה
ה' העונה בעת צרה'. בתשעה באב מברך ברכת
ארבע-עשרה בנסח זה 'רחם ה' עלינו על-ישראל
עמו ועל-ירושלים עירך העיר האבלה החרבה
השוממה הנתונה ביד זרים. הישבת וראש לה
חפוי¹¹ פאשה עקרה שלא לדה. ובלעיה לגיונות¹²
ויירשוה עובדי פסילים. ויתנו נבלת עבדיך מאכל
לעוף השמים ולבהמת הארץ. על-פן ציון במרר
תבכה וירושלים תתן קולה לפי לפי על-חלליהם
מעי מעי על-הרוגייהם. ראה ה' והפיטה וראה
שוממותיה ונחמנה כי באש הצתה ובאש אתה עתיד
לבנותה. בכתוב¹³ ואני אהיה-לה נאם-ה' חומת אש
סביב ולכבוד אהיה בתוכה. ברוך אתה ה' בונה
ירושלים'. בפורים מברך ברכת שמנה-עשרה בנסח
זה 'מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אלהינו
על-חיינו המסורים בידך על-נשמותינו הפקודות לך
על-נסיך שבכל-יום ויום ועל-נפלאותיך שבכל-עת
כו'. על-הנסים ועל-הגבורות ועל-התשועות וכו'.
ועל כלם ה' אלהינו אנו מודים לך. הטוב כי
לא-כלו' וכו'. בתנכה מברך ברכה זו בנסח זה,
'מודים אנחנו לך' כו' עד 'ועל-נפלאותיך שבכל-
עת ערב ובקר וצהריים' על הנסים' כו' עד 'ואחר-
כן פאו בניך' וכו'. שלית צבור מברך לעולם ברכה
שלישית בנסח זה 'נקדישך ונמליכך¹⁴ ונשלש לך
קדשה משלשת בדרך האמור על-יד נביאך¹⁵ וקרא
זה אל-זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא
כל-הארץ כבודו. כבודו וגדלו מלא עולם ומשרתיו
שואלים איה מקום כבודו להעריצו לעמקתם
משבחים ואומרים ברוך¹⁶ כבוד ה' ממקומו.
ממקומך מלפנו תופיע ותמלך עלינו כי מחכים
אנחנו לך. מתי תמלך בציון בחיינו ובכימינו תשכן
תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור
לנצח נצחים ועינינו תראינה במלכות עזך בדרך
האמור בדרךך קדשך על-ידי דוד משיח צדקך
ימלך¹⁷ ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה.
לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשך נקדיש
ושבחה אלהינו מפנינו לא ימוש פי אל מלך גדול
וקדוש אתה. ברוך אתה ה' האל הקדוש'. בעת
ששלית צבור אומר בברכה זו, 'וקרא זה אל-זה'
כל העם עונין 'קדוש קדוש קדוש' וכו'. וכשהוא
אומר 'איה מקום כבודו' כל העם עונין 'משבחים
ואומרים ברוך' כו'. וכשהוא אומר 'בחינו ובכימינו'
כל העם עונין אמן. וכשהוא אומר 'על-ידי דוד'
משיח צדקך' כל העם אומרים 'ימלך ה' לעולם'.

טוב לכל הבוטחים בשמך באמת וכו': יד תשפן
בתוך ירושלים עירך באשר דברת ובנה אותה בגן
עולם במהרה ביימינו. ברוך אתה ה' בונה ירושלים:
טו את-עצמך דוד במהרה תצמיח וקרנו תרום
בישועתך. ברוך אתה ה' מצמיח קרן ישועה: טז
שמע קולנו ה' אלהינו וחס ורחם עלינו וקבל
ברחמים וברצון את-תפלתנו מלפני⁵ ריכם אל
תשיבנו כי אתה שומע וכו': יז רצה ה' אלהינו
בעמך ישראל ולתפלתם שעה והשב העבודה לדביר
ביתך ואשי ישראל ותפלתם וכו' ברוך אתה ה'
המחזיר שכינתו לציון: יח מודים אנחנו לך שאתה
הוא ה' אלהינו ואלהי אבותינו צור חיינו ומגן
ישענו אתה לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך
על-חיינו וכו': יט שים שלום⁶ טובה וברכה חן
וחסד ורחמים עלינו ועל-ישראל עמך וברכנו בלנו
ממאור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורה וחיים אהבה
וכו'. בימות החמה אומר בברכה (שניה) 'רב
הושיע מוריד הטל מכלכל חיים בחסד' וכו'.
ומברך ברכה תשיעית בנסח זה 'ברכנו ה' אלהינו
בכל-מעשה ידינו וברך את-שנתנו בטללי רצון
ברכה וגדלה בשנים הטובות. ברוך אתה ה' מברך
השנים'. בליל מוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים
ובמוצאי ימים טובים מברך ברכה רביעית בנסח זה,
'אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה. אתה
הבדלת בין קדש לחל בין אור לחשך בין ישראל
לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה. בשם
שהבדלת בין קדש לחל בן פדנו והצילנו מכל-מיני
משחית ומכל-מיני פרעניות המתרגשות' לבא
בעולם ושמרנו מן-הכל וחגגנו מאתך' וכו'. בראשי
חדשים ובחלו של מועד מוסיף בברכת שבע-עשרה
בערבית ושחרית ומנחה ומברך אותה בנסח זה
'רצה ה' אלהינו וכו' עד עבודת ישראל עמך.
אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא וכו'⁸ ותחזינה
עינינו וכו'. ובחלו של מועד אומר 'ביום מקרא
קדש הזה ביום מועד חג המצות הזה' או ('ביום
מועד חג השבועות הזה' או) 'ביום מועד חג
הספות הזה'. ביום תענית מברך היחיד ברכת
שש-עשרה בנסח זה 'שמע קולנו ה' אלהינו חוס
ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו
מלפניך מלפני ריכם אל תשיבנו. ענגנו אבינו ענגנו
ביום צום תעניתנו כי בצרה גדולה אנחנו. אל תסתור
פניך ממנו ואל תעלם אָנְךָ משמוע בקשתנו והיה
קרוב לשוענו. טרם נקרא ואתה תענה נדבר ואתה
תשמע בדרך שנאמר¹⁰ והיה טרם יקראו ואני אענה
עוד הם מדברים ואני אשמע כי אתה שומע תפלת
כל פה. ברוך אתה ה' שומע תפלה. ושלית צבור

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ו' ה' מרחשון – ספר אהבה – סדר תפילות כל השנה קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בשם: "יהא שמיא הגדול מבורך", ראה ברכות דף ג עמוד א; דף נז עמוד א; שבת דף קיט עמוד ב ועוד. ובשם "קדיש" נזכרת במסכת סופרים פרק ט"ז, הלכה י"ב, ובפרק י"ט, הלכה א ובעוד מקומות באותה המסכת.

12 יתגדל ויתקדש שמה רבא² בעלמא דברא³ כרעותה⁴
13 וימליך מלכותה וינצמח פרקנה⁵ ויקרב משיחה
14 ויפרק עמה⁶ בתיכונן ויבטיחון ויבטיחון דכל-בית
15 ישראל בעגלא⁷ ויזמן קריב ואמרו אמן. יהא שמה
16 רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא⁸. יתברך וכו'.
17 בעת שיאמר שליח צבור 'יתגדל ויתקדש שמה
18 רבא' כל העם עונים אמן. ובעת שהוא אומר תחלה
19 'ואמרו אמן' כל העם עונים 'אמן יהא שמה רבא
20 מברך לעלם ולעלמי עלמיא'. ומצות חכמים
21 הראשונים⁹ לענות 'אמן יהא שמה רבא מברך'
22 בכל כוחו¹⁰ של אדם. וכשהוא אומר 'יתברך' כל
23 העם עונים אמן. וכשהוא אומר 'ברוך הוא' כל
24 העם עונים אמן. וכשהוא אומר בסוף 'ואמרו אמן'
25 כל העם עונים אמן. ובסדר הזה עונים בכל קדיש
26 וקדיש. קדיש בתרא¹¹ - כל קדיש שאומר שליח
27 צבור אחר שגומר התפלה שאינו אומר אחריו
28 כלום אלא כל העם שומעים אותו ונפטרים - נהגו
29 העם להוסיף בסופו נסחא זו 'תתקבל צלותהון'¹²
30 (ותתעבד בעותהון וצלותהון) ובעותהון¹³ דכל-בית
31 ישראל קדם אבוהון דבשמיא¹⁴. יהא שלמא רבא¹⁵
32 וסיעתא ופרקנא משמא עליכון ועלנא ועל
33 קהלהון דישאל ואמרו אמן. עושה שלום
34 במרומו הוא ברחמי ויעשה שלום עלינו ועל-כל-
35 ישראל אמן.

2 שמו הגדול. (3 שברא. 4) כרצונו. ולדעת הגאון ר"א מוילנה ז"ל תיבת "כרעותיה" חוזרת אל "יתגדל ויתקדש" כלומר: שמו הגדול יתקדש כרצונו בעולם אשר ברא. וראה לך, הנוסח של על הכל יתגדל ויתקדש וכו' שאנו אומרים בשבת לפני קריאת התורה שאומרים בו: "בעולמות שברא.. כרצונו וכרצון יראיו" שתיבת "כרצונו" חוזרת בהכרח אל "יתגדל ויתקדש". (5) גאולתו. (6) יגאל עמו. (7) בקרוב, רננת רשעים מקרוב (איוב כ, ה) תרגומו: שצית בעגל. (8) לעולם ולעולמי עולמים. (9) שבת קיט. (10) בכל כוונתו ובקול רם. (11) אחרון. (12) תפילתם. (13) תיעשה תחנונם, ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנונם (מלכים-א ח, מה) תרגומו: ית צלותהון וית בעותהון. (14) לפני אביהם שבשמים. (15) שלום רב ועזרה וגאולה עליכם ועלינו על כל קהלות ישראל.

36 קדיש דרבנן¹⁶ - כל עשרה מישאל או יתר
37 שעוסקין בתלמוד תורה שעל-פה¹⁷ ואפלו
38 במדרשות¹⁸ או בהגדות¹⁹ פשהו מסימין אומר אחד
39 מהן קדיש בנסח זה 'יתגדל ויתקדש שמה רבא
40 דעתיד לתדתא עלמא ולאחייא מתיא²⁰ ולמפרק
41 חייא²¹ ולמבני קרתא דירושלם²² ולשכללא היכלא

1 וכל אלו הדברים שעונים הצבור הוא קורא עמהן.
2 ולא יגביה קולו בעת שהן עונים עמו. ואחד היחיד
3 ואחד השליח צבור - בעשרה ימים שמראש השנה
4 עד יום הכפורים אומר בסוף ברכה זו 'קאמור'¹⁹
5 ויגביה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש
6 בצדקה. ברוך אתה ה' המלך הקדוש. שליח צבור
7 אומר 'קדיש' לעולם קדם כל תפלה ואחר כל תפלה
8 ואחר שאומר סדר היום²⁰. בכל עת שיאמר סדר
9 היום²¹ יתחנן מעט²² ויאמר 'קדיש'. וכשישלים
10 לקרות בתורה ובכל עת שיתחנן בדברי תחנונים²³
11 פשיגמר תחנוניו יאמר 'קדיש'²⁴:

(2) בימות הגשמים, וכמבואר לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טו. (3) ראה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טז. בדפוס וונציא ש"י כתוב: ולמשומדים, וכן הנוסח בטור אורח חיים סימן קיח, וכן נראה מדברי הכסף-משנה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה א. משומד - ישראל היודע את בוראו ומתכוון למרוד בו. כל בן נכר לא יאכל בו (שמות פרק יב, פסוק מג) מתרגם אונקלוס: כל בר ישראל דישתמד. (5) בדפוס מנטובה (שכו) כתוב: ומלפניך מלכנו וכו'. (6) "וכשאיין שם כהן, כשיגיע הש"ץ ל"שים שלום" אומר: אלוקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וכו' (לשון רבינו לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה י). (7) מסתערות פתאום. ונזכר במסכת ברכות דף יז עמוד א. ועוד. (8) ביום ראש החודש הזה. (9) ובדפוס מנטובה הנוסח: עננו ה' אלוקינו וכו'. (10) (ישעיה פרק סה, פסוק כד). (11) עטוי ומכוסה, כלשון הכתוב (שמואל-ב פרק טו, פסוק ל): וראש לו חפוי. (12) מחנות מלחמה, כלשון חז"ל (חולין דף קכג עמוד א). (13) (זכריה פרק ב, פסוק ט). (14) בכתב יד התימנים "ונעריצך" במקום "ונמליכך". (15) (ישעיה פרק ו, פסוק ג). (16) (יחזקאל פרק ג, פסוק יב). (17) (תהילים פרק קמ, פסוק י). (18) ובמדרש תנחומא פרשת צו אמרו: "ובשתיים יעופף (ישעיה פרק ו, פסוק ב) מכאן תיקנו חז"ל לעוף אדם על רגליו בשעה שש"ץ אומר קדוש קדוש וכו', כלומר: מרים עקביו כלפי מעלה כאילו רוצה להשיג את מהות הבורא וחוזר מיד, וראה "שולחן ערוך" אורח חיים סימן קכה. (19) (ישעיה פרק ה, פסוק טז). (20) הוא סדר קדושת "ובא לציון גואל" הנזכר בהלכות תפילה פרק ט, הלכה ו. (21) פרט לשבתות וימים טובים שאינו אומר בהם "סדר היום" בכורך, אלא במנחה בלבד. (22) וסדר התחנונים מביאו רבינו בפרק הבא אחרי "נוסח הקדיש". (23) מפורטים בפרק הבא. (24) וכן אנו אומרים קדיש אחרי הסליחות. ובכל יום שאנו אומרים תחנונים אחרי תפילת שמונה עשרה, אנו מאחרים לומר קדיש שאחריה, עד גמר התחנונים.

נסח הקדיש¹

(1) תיקנו חז"ל תפילה זו לשבח בה את השם ולקדשו ברבים, וכדי שיבינו אותה גם עמי הארץ שלא היו מכירים בלשון הקודש אלא ארמית בלבד, תיקנוה בלשון ארמית (תוספות ברכות דף ג עמוד א). ובתלמוד נזכרת תפילה זו,

שבאת ממנו, א"ל גבאי המס הייתי, והייתי מראשי העם ונושא פנים לעשירים והורג את העניים, א"ל כלום שמעת מהממונים עליך אם יש לך תקנה? א"ל שמעתי מהם. שאלמלא היה לו לזה העני בן שהוא עומד בקהל ואומר ברכו... ועונים אחריו ברוך ה' וכו' או יאמר יתגדל ועונים אחריו יהא שמיא רבא – מיד מתירים אותו האיש מן הפורענות... וכן מצא ה"ר אלעזר מורמש"א דתנא דבי אליהו, קטן האומר יתגדל מציל את אביו מן הפורענות". וראה כלה רבתי פ"ב.

מנהגנו להתחנן בנפילת פנים בדברים ופסוקים
אלו - פ'עמים בכלל ופ'עמים במקצתן. לפיכך²⁸ אני
כורע ומשתחוה ומתחנן לפניך אדון העולם אלהי
האלהים ואדוני האדונים. כי לא על-צדקותינו²⁹
אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על-רחמיך
הרבים. ה' ש'מעה ה' סלחה ה' הקשיבה ועשה אל
תאחר. מה-נאמר לפניך השם מה-נדבר ומה-
נצטדק. חטאנו³⁰ עוינו והרשענו ומרדנו וסרנו
ממצותיך וממשפטיך. לך ה' הצדקה³¹ ולנו בשת
הפנים. השחרו פנינו מפני חטאתינו ונכפפה
קומתנו מפני אשמותינו. אין לנו פה להשיב ולא
מצח להרים ראש. אלהי בשתי³² ונכלמתי להרים
אלהי פני אליך כי עונותינו רבו עד למעלה ראש
ואשמתנו גדלה עד לשמים. אין בנו מעשים עשה
עמנו צדקה למען ש'מך והושיענו כמו שהבטחתנו
על-ידי נביאך³³ למען שמי אאריך אפי ותהלתי
אחטם - לך לבלתי הכריתך. לא למענכם³⁴ אני
עושה בית ישראל כי אם לשם קדשי אשר חללתם
בגוים אשר באתם שם. לא לנו³⁵ ה' לא-לנו
כי-לש'מך תן כבוד על-חסדך על-אמתך. למה
יאמרו הגוים איה נא אלהיהם. אגא ה' אל-תפן³⁶
אל-קשי העם הזה ואל-רשעו ואל-חטאתו. סלח-
נא³⁷ לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאת
לעם הזה ממצרים ועד הנה וסלחת לעוננו³⁸ כי רב
הוא. ה' ש'מעה³⁹ ה' סלחה ה' הקשיבה ועשה
ואל-תאחר למענך אלהי כי ש'מך נקרא על-עירך
ועל-עמך:

(28) בכתב יד התימנים הנוסח: "לפניך". (29) דניאל ט,
(יח). (30) (דניאל ט, ה). (31) (שם ט, ז). (32) (עזרא ט,
1). (33) (ישעיה מח, ט). (34) (יחזקאל לו, כב).
(35) (תהלים קטו, א-ב). (36) (דברים ט, כז).
(37) (במדבר יד, יט). (38) כלשון הכתוב (תהלים כה, יא).
(39) (דניאל ט, יט).

נהגו העם להתחנן אחר נפילת פנים בש'מגביה
פניו מן הקרקע בפסוקים אלו. ואנחנו⁴⁰ לא נדע
מה-נעשה כי עליך עינינו. זכר רחמיך⁴¹ ה'
ורחמיך כי מעולם ה'מה. אל תזכר-לנו⁴² עונות
ראשונים מהר יקדמונו רחמיך כי דלנו מאד.
קומה⁴³ עזרתה לנו ופדנו למען חסדך. יהי חסדך⁴⁴

קדישא²³ ולמען פלחנא נכראה מן-ארעא
ולא תבא פלחנא דשמיא לאתרה בזיוה ויחודה
וימליה מלכותה וכו' עד ונחמתא²⁴ דאמין
בעלמא²⁵ ואמרו אמן. על-רבנו²⁶ ועל-תלמידיהו
ועל-תלמידי תלמידיהו דעסקין באורייתא די
באתרא הדי ודי בכל-אתר ואמר יהא להו ולכו
חנא וחסדא ורחמי וסיעתא ורוחא מקדם אביהו
דבשמיא ואמרו אמן. יהא ש'למא וכו'. וזהו
הנקרא קדיש דרבנן²⁷.

(16) שמתפללים בו על חיי החכמים (רבנן) ושלומם,
כמבואר בסמוך. (17) כגון משנה. (18) "ספרא וספרי"
שהם מדרשי פסוקים. (19) דברי חכמה והגיון שהסמיכום
חכמינו על המקרא ואין בהם ענין לדינים (ראה רא"ש נדרים
לו: 20). לחדש העולם ולהחיות המתים (ראה מס' סופרים
פ"ט בסופר). (21) לגאול החיים. (22) לבנות עיר
ירושלים. (23) ולבנות היכל הקדש (בית המקדש) ולעקור
עבודה זרה מן הארץ ולהשיב פולחן השמים למקומו בזיו
וביקרו, ואין אנו אומרים נוסח זה אלא בבית הקברות אחרי
קבורת המת, ובסיום מסכת בתלמוד. (24) תיבה זו קשה
להולמה כי מה ענין נחמה לדברי שיר ושבח הנזכרים
לפניה, "והכתב והקבלה" בסידורו "תפלה יפה" מפרש
לשון הלול ותפארת שכן בערבית קוראים להתפארות נחמה,
וכן: הנה עשיו אחיך מתנחם לך להרגך (בראשית כז, מב)
פירושו: מתפאר ומתגאה בפני אנשים – שיהרגך. וראה
בטור או"ח סימן נו. (25) האמורים בעולם לבני אדם
לשבחם בהם. (26) על רבנינו ועל תלמידיהם. העוסקים
בתורה שבמקום הזה ובכלל מקום ומקום יהיה להם ולכם
חן וחסד רחמים וסיוע וריוח מלפני אביהם שבשמים.
(27) שמתפללים בו לחיי החכמים ושלומם. רבנו לא הזכיר
"קדיש-יתום", ובהגהות הרמ"א ליו"ד שעו כתוב: "נמצא
במדרשות לומר קדיש על אב (שמת)... על כן נהגו לומר
על אב ואם קדיש בתרא שנים עשר חודש, וכן נהגו להפטיר
בנביא ולהתפלל ערבית (לפני התיבה) במוצאי השבת...
וכשהבן מתפלל ומקדש ברכים פודה את אביו ואמו מן
הגיהנום". (וראה באלהיו זוטא סוף פ"י מעשה ברבן יוחנן
בן זכאי שמצא אדם אחד... אמר לו מת אני... והנחתי את
אשתי מעוברת ויודע אני שזכר היא מעוברת, לכן בבקשה
ממך הוה זהיר בו משעה שיוולד עד שיהיה בן חמש שנים,
הולך אותו לבית רבו למקרא, כי בשעה שיאמר ברכו את
ה' המבורך אז יעלו אותי מדינה של גיהנם". וב"אור זרוע"
הל' שבת אות נ' כתוב: "מנהגנו בארץ כנען (ארצות
הסלבים) וכן מנהג בני ריינוס לאחר שאמר הצבור "אין
כאלהינו" עומד היתום ואומר קדיש... וכן מצינו מעשה
ברבי עקיבא שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם
והיה טוען על ראשו עשרה טעונים והיה רץ במרוצת הסוס,
גור עליו ר' עקיבא והעמידו... א"ל למה אתה עושה עבודה
קשה כזאת... אמר לו בבקשה ממך אל תעכבני שמא ירגזו
עלי אותם הממונים עלי, א"ל מה מעשיך? אמר לו: אותו
האיש מת הוא, ובכל יום שולחים אותי לחטוב עצים
ושורפים אותי בהם, א"ל בני מה היתה מלאכתך בעולם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ו' מרחשון - ספר אהבה - סדר תפילות כל השנה קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

50 (תהלים עח, לח). (51) (שם פו, ה). (52) (שם קיט, קמב). (53) (מכה ז, יח"ט). (54) (תהלים סח, כ). (55) (שם מו, ח). (56) (שם פד, יג). (57) וברפ"א: נטעה, חוזר אל התורה (ונציא ו"מעשה רוקח"). (58) מלשון הכתוב ישעיה סח, כג. (59) (תהלים ל, יג). (60) (שם יט, טו). (61) (שם, פרק כה). (62) (תהלים קב, יד). (63) (שם קמ, יד). (64) (שם ט, יא). (65) (מכה ד, ה).
 43 כָּבֹד אֲמַרְנוּ בִּסְפָר הַזֶּה⁶⁶ שְׂבִימִי הַשְּׁבָתוֹת וַיָּמִים
 44 טוֹבִים מִתַּפְּלִל אָדָם בְּכָל תַּפְּלָה שֶׁבַע בְּרָכוֹת -
 45 שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת וּבִרְכָּה אַחַת
 46 אֲמַצְעִית מֵעֵין הַיּוֹם. וּבִרְאשׁ הַשָּׁנָה וּבַיּוֹם הַכַּפּוּרִים
 47 שֶׁל יוֹבֵל מִתַּפְּלִל בְּאֲמָצֵעַ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת וּבִתְפִּלַּת
 48 מוֹסֵף בְּלִבָּד. וְנִמְצָא מִתַּפְּלִל בְּמוֹסֵף בִּשְׁנֵי יָמִים
 49 אֵלּוּ תִּשַׁע בְּרָכוֹת. וּבְמוֹסֵף רֵאשׁ חֹדֶשׁ וּבְמוֹסֵף חֹלוֹ
 50 שֶׁל מוֹעֵד מִתַּפְּלִל שֶׁבַע - שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשְׁלֹשׁ
 51 אַחֲרוֹנוֹת וּבִרְכָּה אַחַת בְּאֲמָצֵעַ:
 (66) הלכות תפלה פ"ב, ה"ח.

יום ש"ק ו' מרחשון ה'תשפ"א

52 וַזֶּהוּ נֹסֵחַ כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֲמָצְעִיּוֹת
 53 בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל לִילִי שַׁבָּת - 'אַתָּה קִדַּשְׁתָּ
 54 אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁמְךָ תַּכְלִית מַעֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְץ
 55 וּבִרְכָּתוֹ מִכָּל-הַיָּמִים וְקִדַּשְׁתּוֹ מִכָּל-הַזְּמַנִּים כְּאֲמֹר²
 56 וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ וַיְגַדֵּל
 57 אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצָה-נָא בְּמִנוּחָתָנוּ וְכו'.
 58 בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל יוֹצֵר - 'יִשְׁמַח מֹשֶׁה בְּמַתָּנָת
 59 חֻלְקוֹ כִּי עָבַד נֶאֱמָן קִרְאָתָּ לּוֹ. כְּלִיל תַּפְּאֶרֶת בְּרֵאשׁוֹ
 60 נִתְפַּסֵּס³ בְּעַמְדוֹ לִפְנֵיךָ עַל הַר סִינִי הוֹרִיד בְּיָדוֹ שְׁנֵי
 61 לוחות אֲבָנִים וּכְתוּב בָּהֶן שְׁמִירַת שַׁבָּת וְכֵן כְּתוּב
 62 בַּתּוֹרָתְךָ⁴ וְשִׁמְרוּ בְּגִי יִשְׂרָאֵל כו'. יִשְׁמַחוּ בְּמַלְכוּתְךָ
 63 שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת קוֹרְאֵי עֲנָג עִם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי. אֱלֹהֵינוּ
 64 וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצָה-נָא בְּמִנוּחָתָנוּ כו' עַד 'בְּרוּךְ
 65 אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת'. בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף
 66 שַׁבָּת - 'לְמֹשֶׁה צִוִּיתָ עַל הַר סִינִי מִצְוַת שַׁבָּת שְׁמוֹר
 67 וְזָכוֹר וּבֹ⁵ צִוִּיתָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב לָךְ קָרְבָּן
 68 מוֹסֵף כְּרֵאוּי⁶. 'הֵי רָצוֹן מִלִּפְנֵיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ
 69 שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצָנוּ וְכו' וְאַתָּה מוֹסֵף יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה
 70 נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב' כו' עַד 'עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עֲבַדְךָ. וְלֹא
 71 נִתְּנוּ מִלִּפְנֵי לְגוֹזֵי הָאֲרָצוֹת⁸ וְלֹא הִנְחַלְתָּ מִלִּפְנֵינוּ
 72 לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים גַּם בְּמִנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרִילִים⁹.
 73 לְבֵית יִשְׂרָאֵל נִתְּנוּ זֶרַע יִשְׂרוּן אֲשֶׁר בָּם בְּחִרְתָּ
 74 חֲמִדַּת¹⁰ יָמִים אוֹתוֹ קִרְאָתָּ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
 75 רָצָה-נָא בְּמִנוּחָתָנוּ כו' עַד 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ
 76 הַשַּׁבָּת'. בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מִנְחַת שַׁבָּת - 'אַתָּה
 77 אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד וְיָמִי כַּעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאַרְצֵךְ.
 78 עֲטַרְתָּ תְּהִלָּה וְעֲטַרְתָּ יְשׁוּעָה לְעַמְּךָ נִתְּתָה. אֲבִרְהָם
 79 יָגַל לְעֶזְרָק יִרְגָן יַעֲקֹב וּבְנָיו נִינוּחַ בּו¹¹ מִנוּחָה שְׁלָמָה

1 ה' עָלֵינוּ כְּאֲשֶׁר יִחְלָנוּ לָךְ. אִם עֲנוּת⁴⁵ תִּשְׁמַר-יְהִי
 2 ה' מִי נַעֲמֵד. כִּי עַמְּךָ הִסְלִיחָה לְמַעַן תִּנָּרָא. ה'
 3 הוֹשִׁיעָה⁴⁶ הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בַּיּוֹם קִרְאָנוּ. כִּי הוּא⁴⁷ יַדַּע
 4 יַצְרָנוּ זָכוֹר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ. עֲזָרְנוּ⁴⁸ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ
 5 עַל-דָּבָר כְּבוֹד-שִׁמְךָ וְהַצִּילְנוּ וְכַפֵּר עַל-חַטֹּאתֵינוּ
 6 לְמַעַן שִׁמְךָ. וְכֵן נִהְיָה הָעַם לְהַתְחַנֵּן אַחֵר סִדְרֵ-הַיּוֹם
 7 בְּתַחֲנוּנִים אֵלָיו. ה' אֱלֹהֵי אֲבִרְהָם⁴⁹ יַצְחָק וְיִשְׂרָאֵל
 8 אֲבוֹתֵינוּ שְׁמָרָה-זֹאת לְעוֹלָם לְיַצֵּר מַחֲשָׁבוֹת לְכָב
 9 עַמְּךָ וְהָכֵן לְכֶבֶד אֱלִיךָ. וְהוּא רַחוּם⁵⁰ יְכַפֵּר עוֹן
 10 וְגו'. כִּי אַתָּה ה'⁵¹ טוֹב וְסֹלָה וְרַב-חֶסֶד לְכָל-
 11 קִרְאִיךָ. צְדָקָתְךָ⁵² צְדָק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת. מִי-
 12 אֶל-כְּמוֹךָ⁵³ נוֹשָׂא עוֹן וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע. יֵשׁוּב
 13 יִרְחַמְנוּ יְכַבֵּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְגו'. בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם⁵⁴
 14 יַעֲמִס-לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתָנוּ סִלָּה. ה' צָבָאוֹת עֲמָנוּ⁵⁵
 15 מִשְׁגָּב-לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סִלָּה. ה' צָבָאוֹת אֲשִׁרֵינוּ⁵⁶
 16 אָדָם בּוֹטָח בְּךָ. בְּרוּךְ אֲדוֹנֵנוּ בְּרוּךְ בּוֹרְאָנוּ בְּרוּךְ
 17 שֶׁבְּרָאָנוּ לְכְבוֹדוֹ וְהַבְדִּילָנוּ מִן-הַתּוֹעִים וְנָתַן לָנוּ
 18 תּוֹרַת אֱמֶת עַל-יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְחַיֵּי עוֹלָם נִטְעָה⁵⁷
 19 (נִטְעָה) בְּתוֹכָנוּ. הִרְחַמְנוּ יִפְתַּח לִפְנֵינוּ לְתַלְמוּד תּוֹרָתוֹ
 20 וְיִתֵּן בְּלִפְנֵינוּ אֲהָבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ וְתוֹרָתוֹ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ
 21 וְלַעֲבֹדוֹ בְּלִבָּב שְׁלֵם וּבִנְפֶשׁ חַפְצָה לְמַעַן לֹא נִיגַע
 22 לְרִיק⁵⁸ וְלֹא נִגְלַד לְפָנֶיךָ. כֵּן יִהְיֶה רְצוֹן וְרַחֲמִים
 23 מִלִּפְנֵיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׁנַחֲיָה לְשִׁמּוֹר חֻקֶּךָ בְּעוֹלָם
 24 הַזֶּה וְלִימֻת הַמָּשִׁיחַ כְּדִי שְׁנִזְכֶּה וְנִירֵשׁ טוֹב לְחַיֵּי
 25 הָעוֹלָם הַבָּא. לְמַעַן יִזְמַרְךָ⁵⁹ כְּבוֹד וְלֹא יָדָם ה'
 26 אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אוֹדְךָ. יִהְיֶה לְרָצוֹן⁶⁰ אֲמֵרִי כִּי וְהִגִּיוֹן
 27 לְפִי לִפְנֵיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי: נִהְיָה מִקְצֵת הָעַם לְקִרְאָה
 28 בְּכָל יוֹם אַחֵר תַּחֲנוּנִים אֵלָיו שִׁיר מְזֻמָּר שֶׁהֵיוּ
 29 הַלּוּיִם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בָּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְקוֹרִין
 30 'לְדוֹד אֱלִיךָ ה' נִכְשִׁי אֲשָׁא⁶¹ כָּל הַמְּזֻמָּר. וְקוֹרִין
 31 'אֲמֵר רַבִּי אֶלְעָזָר אֲמֵר רַבִּי חֲנִינָא תַלְמִידִי חֲכָמִים
 32 מְרַבִּים שְׁלוֹם וְכו'. אֵין בְּאֱלֹהֵינוּ אֵין בְּאֲדוֹנֵנוּ אֵין
 33 כְּמַלְכֵנוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. מִי בְּאֱלֹהֵינוּ מִי בְּאֲדוֹנֵנוּ מִי
 34 כְּמַלְכֵנוּ מִי כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. נוֹדָה לְאֱלֹהֵינוּ נוֹדָה
 35 לְאֲדוֹנֵנוּ נוֹדָה לְמַלְכֵנוּ נוֹדָה לְמוֹשִׁיעֵנוּ. אַתָּה הוּא
 36 אֱלֹהֵינוּ אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵנוּ אַתָּה הוּא מַלְכֵנוּ אַתָּה
 37 הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. אַתָּה תְּקוּם⁶² תִּרְחַם צִיּוֹן כִּי-יַעַת
 38 לְחַנּוּנָה כִּי-בָא מוֹעֵד. אַךְ צְדִיקִים⁶³ יוֹדוּ לְשִׁמְךָ
 39 יִשְׁבּוּ יִשְׂרָיִם אֶת-פִּנְיָךָ וְיִכְסְחוּ בְךָ⁶⁴ יוֹדְעֵי שִׁמְךָ כִּי
 40 לֹא-עֲזַבְתָּ דוֹרְשֶׁיךָ ה'. כִּי כָּל-הָעַמִּים⁶⁵ יִלְכוּ אִישׁ
 41 בְּשֵׁם אֱלֹהֵיוֹ וְאֲנַחְנוּ נִגְלָךְ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם
 42 וָעֶד.

(40) (דברי הימים ב, יב). (41) (תהלים כה, ו).
 (42) (שם עט, ח). (43) (שם מד, כז). (44) (שם לג, כב).
 (45) (שם קל, ג-ד). (46) (שם כ, י). (47) (שם קג, יד).
 (48) (תהלים עט, ט). (49) (דברי הימים א כט, יח).

28 בַּעֲדָנוּ שֶׁחֲטֵאנוּ לְפָנֶיךָ. וּמִפְּנֵי חֲטֵאֵינוּ וְכו', עַד
29 'וּמוֹסָפִים בְּהִלָּכְתָּן וְאַתָּה-מוֹסֵפִי¹⁶ יוֹם הַמְנוּחַ הַזֶּה
30 וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב אֶת-קִרְבָּנוֹת
31 חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִין כְּסִדְרָן כְּמִצְוֹת רְצוֹנְךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ
32 עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ. 'יְהִי רְצוֹן
33 מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּחַדְשׁ וְכו' עד
34 לְפָדוֹת נַפְשָׁנוּ. רְצֵה-נָא בְּמִנוּחֵתָנוּ וּקְדָשָׁנוּ
35 בְּמִצְוֹתֶיךָ כו' עַד 'וַיְנַיֵּחוּ כִּם כָּל-יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי
36 שְׁמֶךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבֹת וְיִשְׂרָאֵל וְרֹאשֵׁי
37 חֲדָשִׁים'.

(12) ששעיר ראש-חודש היה מכפר על טומאת מקדש
וקדשיו (שבועות ב:), וכן הכתוב אומר (ויקרא י, יז):
ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה. (13) הקרבנות
מעלים זכרון ישראל לפני ה' לטובה. (14) שלא יהיה עוד
שעבוד אחרי גאולתם. (15) לכל תולדותם. (16) שהם
שנים: של שבת, ושל ר"ח.

38 בְּרִכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח - עֶרְבִית
39 שְׁחִירִית וּמְנַחָה - 'אַתָּה בְּחִירָתָנוּ מִכָּל-הָעַמִּים אֲהַבְתָּ
40 אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל-הַלְשׁוֹנוֹת¹⁷ וְקִדְשְׁתָּנוּ
41 בְּמִצְוֹתֶיךָ וּקְרַבְתָּנוּ מִלְּפָנֶיךָ לַעֲבֹדְתְּךָ וּשְׁמֶךָ הַגָּדוֹל
42 וְהַקְדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרָאתָ. וַתִּתֵּן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מוֹעֲדִים
43 לְשִׂמְחָה¹⁸ חֲגִים וְזִמְנִים¹⁹ לְשִׁשּׁוֹן אֶת-יוֹם טוֹב מְקַרָּא
44 קָדֵשׁ הַזֶּה אֶת-יוֹם חַג הַמִּצְוֹת הַזֶּה זְמַן חֲרוּתָנוּ
45 בְּאַהֲבָה זָכַר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
46 יַעֲלֶה וְיָבֵא כו' וְהַשִּׁיאֵנוּ²⁰ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-בְּרִפְתָּ
47 מוֹעֲדֶיךָ לַחַיִּים וּלְשָׁלוֹם כָּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ²¹ וְרָצִיתָ
48 לְבָרְכָנוּ כֵּן תִּבְרַכְנוּ סֵלָה. וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ וּשְׁמַח
49 נַפְשָׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ וְכו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל
50 וְהַזְמִינִים²².

(17) מכל האומות ללשונויותיהן, מלשון הכתוב (ישעיה סו,
יח). (18) שנאמר (דברים טו, יד): ושמתח בחגך.
(19) הוא תרגום של מועדים (ויקרא כג, ד). (20) מלשון
הכתוב: ישא ברכה מאת ה' (תהלים כד, ה) אלא שבאה כאן
בבנין "הפעיל", כמו: והשיאו אותם (ויקרא כב, טז).
(21) דברים טז, טו. (22) לפי שכל מועדי התורה תלויים
בזמנים, חג הפסח - בזמן האביב, חג השבועות - בזמן
הקציר, חג הסוכות - בזמן האסיף, תיקנו חז"ל לומר:
והזמנים, במקום: "מועדים" (רבינו בחיי לפרשת בא).

51 בְּרִכָּה אֲמַצְעִית מִמוֹסֵף הַפֶּסַח - 'אַתָּה בְּחִירָתָנוּ
52 מִכָּל-הָעַמִּים' כו' עַד 'זָכַר לִיצִיאַת מִצְרַיִם'. וּמִפְּנֵי
53 חֲטֵאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצָנוּ וַנִּתְרַחֲקֵנוּ מֵעַל אֲדָמָתָנוּ וְאִין
54 אָנוּ וְכוּלִין לַעֲלוֹת לְהִרְאֹת וּלְהַשְׁתַּחוּוֹת לְפָנֶיךָ
55 בְּבֵית בְּחִירָתְךָ²³ בְּנוֹה הַדָּרָךְ בְּבֵית הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ
56 שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלֵינוּ מִפְּנֵי הֵד שֶׁנִּשְׁתַּלַּחְתָּ²⁴ בְּמִקְדָּשְׁךָ.
57 יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתִּשְׁׁוֹב וְתִרְחַם עָלֵינוּ
58 וְעָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים וְתִקַּבֵּץ פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם

1 שְׁאַתָּה רוֹצֶה בָּהּ. יִפְּרִירוּ כְּנִיף וְיִדְעוּ כִּי מֵאַתָּה הִיא
2 מְנוּחָתָם. תִּנְחִילָנוּ אֲבִינוּ וְאַל-תְּהִי צָרָה וְיִגוֹן בְּיוֹם
3 מְנוּחָתָנוּ. אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכו'.

(2) בראשית ב, ג. (3) הוא קירון עור פניו (שמות לד, כט).
(4) שם, לא, טז. (5) חוזר אל הר סיני ('אבודרהם').
(6) לפי שבכל מוספי החגים לא תמצא מוסף מועט
(בקרבתו) כשבת, וע"ז קראה השבת תיגר לפני הקב"ה,
אמר לה: זהו קרבנך הראוי לך, לפי שכל מעשיך כפולים,
שיר כפול, שנאמר (תהלים צב): מזמור שיש ליום השבת,
עונג כפול, שנאמר (ישעיה נח, יג): וקראת לשבת עונג
לקדוש ה' מכובד... לחם כפול, שנאמר (שמות טז, כב):
לחם משנה - לפיכך ראוי קרבנך להיות כפול: שני כבשים,
וזוהו "כראוי" (בעלי התוספות) בפירושם על התורה,
במדבר כח, ט. (7) המנוחה. (8) שאינם עובדים ע"ז.
(9) שאינם אלו ואלו אלא גרים שקיבלו עליהם שבע מצוות
בני נח ('אבן ירחי'). (10) שנאמר (בראשית ב, ב): ויכל
אלהים ביום השביעי, ותרגומו ב'ירושלמי': וחמיד ה', וכן
(שמואל-ב יג, לט): ותכל (נפש) דוד המלך ('אבודרהם').
(11) כלומר: אברהם ויצחק ישמחו כשיעקב ובניו ינוחו
בשבת, וייחס גילה לאברהם ורינה ליצחק, מפני שיצחק
קרוב לבני יעקב שניתנה להם השבת יותר מאברהם, ויש לו
שמחה יותר ממנו, ורינה היא יותר מגילה, שנאמר (ישעיה
לה, ב): אף גילת ורגן. ועוד, שגילה היא בלב, ורינה בפה
(אבודרהם).

4 בְּרִכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף רֹאשׁ-חֹדֶשׁ - 'רֹאשִׁי
5 חֲדָשִׁים לַעֲמֶךָ נָתַתָּ זְמַן פְּפֻרָּה¹² לְכָל-תּוֹלְדוֹתֶם
6 לְהִיּוֹתֶם מְקַרְיָבִים לְפָנֶיךָ זִכְחֵי רְצוֹן וּשְׁעִירֵי חֲטָאת
7 לְכַפֵּר בַּעֲדָם זָכְרוֹן לְכֹלֶם יְהִיו¹³ תְּשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד
8 שׁוֹנֵא. מְזִבַּח חֹדֶשׁ בְּצִיּוֹן תִּכֵּין וְעוֹלַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ
9 יַעֲלֶה עָלֵינוּ. שִׁירֵי דָוִד נִשְׁמַע בְּעִירְךָ הָאֲמוּרִים לְפָנֵינוּ
10 מְזִבְחֶךָ. אֲהַבַת עוֹלָם¹⁴ תָּבִיא לָהֶם¹⁵ וּבְרִית אֲבוֹת
11 לְבָנִים תִּזְכֹּר. אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מִפְּנֵי חֲטֵאֵינוּ
12 גָּלִינוּ מֵאַרְצָנוּ וַנִּתְרַחֲקֵנוּ מֵעַל אֲדָמָתָנוּ. 'יְהִי רְצוֹן
13 מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצָנוּ וְאַתָּה-מוֹסֵף יוֹם
14 רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה כו' עַד 'עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ. 'יְהִי
15 רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּחַדְשׁ
16 עָלֵינוּ אֶת-רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וּלְבִרְכָּה לְחֵן
17 וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לַחַיִּים וּלְשָׁלוֹם וְיְהִי רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ
18 הַזֶּה קֶץ וְסוֹף לְכָל-חֲטָאֵתֵינוּ וְצָרוֹתֵינוּ. תַּחֲלֶה
19 וְרֹאשׁ לְפָדוֹת נַפְשָׁנוּ כִּי בַּעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל מִכָּל-הָאֲמוֹת
20 בְּחִירָתָ וְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים לָהֶם נָתַתָּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
21 מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים'. בְּרִכָּה אֲמַצְעִית
22 מִמוֹסֵף רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחַל לְהִיּוֹת בְּשָׁבֹת - 'אַתָּה
23 יַצַּרְתָּ עוֹלָמְךָ מְקַדֵּם כְּלִית מְלֹאכְתְּךָ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי
24 בְּחִירָתָ בָּנוּ מִכָּל-הָעַמִּים וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל-הַלְשׁוֹנוֹת
25 וְקִדְשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּקְרַבְתָּנוּ מִלְּפָנֶיךָ לַעֲבֹדְתְּךָ
26 וּשְׁמֶךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרָאתָ. וַתִּתֵּן-לָנוּ ה'
27 אֱלֹהֵינוּ שְׁבֻחוֹת לְמִנוּחָה וְיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ הַזֶּה לְכַפֵּר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ו' מרחשון - ספר אהבה - סדר תפילות כל השנה קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לכם לזכרון לפני אלהים.

1 ראש השנה²⁸. נהגו רב העם מראש השנה ועד יום
2 הכפורים להוסיף בכל תפלה בעשרת הימים.
3 בכרעה ראשונה מוסיפים 'זכרנו לחיים כו' ברוך
4 אתה ה' מגן אברהם'. ומוסיפין בכרעה שניה, 'מי
5 כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו ברחמים. ברוך אתה
6 ה' מתייה המתיים'. ומוסיפין בכרעת שמונה
7 עשרה²⁹ 'זכר רחמך' וכו'. ובכרעה אחרונה³⁰
8 מוסיפין 'ובספר חיים' וכו'. ובתפלת נעילה של
9 יום הצום אומר בכרעת (במקום) 'זכרנו לחיים' -
10 'חַתְּמָנוּ'. וְכָל אֵלֹהֵי הַתּוֹסֵפּוֹת מְנַהֵג מְקוֹמוֹת³¹. וְיֵשׁ
11 מְקוֹמוֹת שֶׁנֶּהְגּוּ שְׁלֹא יוֹסִיפוּ דָּבָר.

12 (28) כתוב ב'הגהות מיימוניות' שאם חל ראש השנה ביום
13 שני או ביום שלישי, מקדימים שבוע אחד להשכים ולומר
14 'סליחות', וממשיכים באמירת הסליחות עד ערב יום
15 הכפורים. (29) היא ברכת ה'הודאה'. (30) היא ברכת
16 "שים שלום". (31) ומנהגנו לומר "אבינו מלכנו" אחרי
17 תפילת שחרית בראש השנה, כשחל בחול (הגהות
18 מיימוניות).

19 מְנַהֵג פָּשוּט שֶׁמְבָרְכִין בְּרָכָה שְׁלִישִׁית בְּנֶסֶח זֶה
20 בְּשֵׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּכָל תַּפְּלָה וּתְפִלָּה
21 מֵאַרְבַּע הַתַּפְּלוֹת וְכֵן נֶהְגּוּ מִקְצַת לְבָרָךְ אוֹתָהּ
22 בְּאוֹתוֹ הַנֶּסֶח בְּכָל תַּפְּלָה וּתְפִלָּה מִחֻמַּשׁ תַּפְּלוֹת שֶׁל
23 יוֹם הַכְּפוּרִים. וְזֶהוּ גִסְתָּה: 'אַתָּה קְדוֹשׁ וְשִׁמְךָ
24 קְדוֹשׁ וְקְדוּשִׁים בְּכָל-יוֹם יְהִלְלוּךָ סֵלָה. וּבְכֵן תֵּן
25 פְּחָדְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל-מַעֲשֶׂיךָ וְאִימָתְךָ עַל
26 כָּל-מַה-שֶּׁבְּרָאתָ וְיִירָאוּךָ כָּל-הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ
27 לְפָנֶיךָ כָּל-הַבְּרוּאִים וְיַעֲשׂוּ כְּלָם אֲגִידָה אַחַת לַעֲשׂוֹת
28 רְצוֹנְךָ בְּלִבָּב שְׁלָם כו'. וּבְכֵן תֵּן כְּבוֹד לַעֲמֶךָ תְּהִלָּה
29 לִירְאֶיךָ וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפְתִחוֹן פֶּה
30 לַמִּיחֲלִים לֶךְ שְׂמִיחָה לְאַרְצֶךָ שְׁשׁוֹן לַעֲיִרְךָ וְצִמְחִית
31 קֶרֶן לְדוֹר עֲבָדֶךָ וְעֲרִיבֵת גֵּר לְכֹן-יְשֵׁי מְשִׁיחֶךָ
32 בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ. וְאִזְ צְדִיקִים יֵרָאוּ וְיִשְׁמְחוּ וְיִשְׁרִים
33 יַעֲלִזוּ וְחִסְדִּים כו' בְּכָתוּב בְּדַבְּרֵי קְדֻשָּׁךְ יִמְלֹךְ ה'
34 לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הִלְלוּהָ. וְכָתוּב
35 וַיִּגְבַּה ה' וַגּו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמֶּלֶךְ הַקְדוֹשׁ³².

(32) השווה לעיל הלכות תפילה (פרק ב, הלכה יח).

36 בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - עֲרִכֵּית שְׁחִירֵת
37 וּמְנָהָה - 'אַתָּה בְּחִרְתָּנוּ מִכָּל-הָעַמִּים כו'. וּתְתֵן-לָנוּ
38 ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה³³ וְזָכוֹן
39 תְּרוּעָה בְּאַהֲבָה זָכָר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי
40 אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֵא כו'. אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
41 מְלֶךְ עַל כָּל-הָעוֹלָם פְּלוּ בְּכַבּוּדְךָ וְהַנְּשֹׂא עַל
42 כָּל-הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ הוֹפֵעַ בְּהִדְר גָּאוֹן עֲזָךְ עַל
43 כָּל-יוֹשְׁבֵי תֵּבֵל אֲרָצֶךָ. וַיַּדַּע כָּל-פְּעוּל כִּי אַתָּה

1 וּנְפֻוצֵתֵינוּ בְּנֶס מִיְרַפְתִּי אָרֶץ. וְהִבִּיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ
2 בְּרָנָה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם וְשָׂם
3 נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת-קִרְבָּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִין בְּסִדְרָן²⁵
4 וּמוֹסְפִין בְּהִלְכָתָן²⁶ וְאֶת-מוֹסֵף יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ
5 הַזֶּה יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ
6 בְּמַצּוֹת רְצוֹנְךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל-יְדֵי
7 מֹשֶׁה עַבְדְּךָ. מְלֶךְ רַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ וְכו'. וְהַשִּׁיאֵנוּ
8 וְכו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמָנִים.

(23) ככתוב (דה"ב ז, טז): בחרתי והקדשתי את הבית הזה.
(24) ככתוב (תהלים עד, ז): שלחו באש מקדשיך.
(25) הכתוב בתורה, כבש אחד בבוקר וכבש אחד בין
הערבים. (26) לא כסדרם הכתוב בתורה, קרבן עולה לפני
קרבן חטאת, אלא כפי ההלכה שנאמרה מסיני, חטאת
קודמת לעולה, כמבואר בזבחים צ. (הגהות ר"ש הכהן
מוילנה בשם אחיו, ר"ה ח:).

9 וּבְנֶסֶח הַזֶּה הוּא מִתְפַּלֵּל בְּחַג שְׁבוּעוֹת וּבְחַג הַסִּכּוֹת
10 בְּלֹא חֶסְרוֹן וּבְלֹא יֹתֵר. אֲלֹא שֶׁבְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת הוּא
11 אוֹמֵר 'אֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה אֶת-יוֹם חַג
12 הַשְּׁבוּעוֹת הַזֶּה זְמַן מִתֵּן תּוֹרָתֵנוּ בְּאַהֲבָה זָכָר
13 לִיצִיאַת מִצְרַיִם'. וּבְמוֹסֵף הוּא אוֹמֵר 'וְאֶת-מוֹסֵף
14 יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם חַג הַשְּׁבוּעוֹת הַזֶּה'.
15 וְכֵן בְּסִפּוֹת הוּא אוֹמֵר 'אֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ
16 הַזֶּה יוֹם חַג הַסִּכּוֹת הַזֶּה זְמַן שֶׁמִּחַתָּנוּ בְּאַהֲבָה'
17 וְכו'. וּבְשִׁמְנֵי עֶצְרָת אוֹמֵר 'אֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא
18 קֹדֶשׁ הַזֶּה אֶת-יוֹם חַג שְׁמִינִי עֶצְרַת הַזֶּה זְמַן
19 שֶׁמִּחַתָּנוּ כו'. וְכֵן בְּמוֹסֵף אוֹמֵר 'וְאֶת-מוֹסֵף יוֹם
20 טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם חַג שְׁמִינִי כו'. וְאִם חָל
21 יוֹם טוֹב לַהֲיוֹת בְּשַׁבַּת אוֹמֵר 'אַתָּה בְּחִרְתָּנוּ כו' עַד
22 'וּתְתֵן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׂבָתוֹת לְמִנוּחָה מוֹעֲדִים
23 לְשִׂמְחָה חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׁשּׁוֹן אֶת-יוֹם הַמְּנוּחָה הַזֶּה
24 וְאֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה אֶת-יוֹם פְּלוּגִי כו'.
25 וְכֵן בְּמוֹסֵף אוֹמֵר 'וְאֶת-מוֹסְפֵי יוֹם הַמְּנוּחָה הַזֶּה'
26 כו'. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא מְזַכֵּר הַשְּׁבַת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה
27 וּבִיּוֹם הַכְּפוּרִים אִם חָלוּ לַהֲיוֹת בְּשַׁבַּת - בֵּין בְּשֶׁאֵר
28 תַּפְּלוֹת בֵּין בְּמוֹסֵף - וְחוֹתֵם בְּכָל הַתַּפְּלוֹת שֶׁל שָׁלֹשׁ
29 רְגָלִים 'מִקְדָּשׁ הַשְּׁבַת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְמָנִים'. וּבְרֹאשׁ
30 הַשָּׁנָה חוֹתֵם 'מְלֶךְ עַל-כָּל-הָאָרֶץ מִקְדָּשׁ הַשְּׁבַת
31 וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְכָּרוֹן²⁷. וּבִיּוֹם הַכְּפוּרִים - 'מְלֶךְ
32 עַל-כָּל-הָאָרֶץ מִקְדָּשׁ הַשְּׁבַת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם
33 הַכְּפוּרִים'.

(27) מלשון הכתוב (ויקרא כג, כד): זכרון תרועה, כי ביום
הזה עולה וזכרונו לפניו לטובה על ידי השופר (ראש השנה
טז). ואינו מזכיר של ראש-חודש (אף-על-פי שראש השנה
חל בראש חודש תשרי) ש"זכרון אחד עולה לכאן ולכאן"
(עירובין מ:). כלומר: גם ראש-חודש בכלל הזכרון, שנאמר
(במדבר י, י): וביום שמחתכם.... ובראשי חדשיכם.... והיו

הראשון ולכן העולם נידון ביום זה ('אבודרהם').

29 בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל צוּם יוֹם הַכַּפּוּרִים³⁸ - בְּעֶרְבִית
30 וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה וְנֶעִילָה - 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ כו'.
31 וְתַתֵּן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-יוֹם הַכַּפּוּרִים הַזֶּה וְאֶת-יוֹם
32 מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה לְמַחֲלָה וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
33 אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹוא יִגְיַע יִרְאֶה יִרְצֶה יִשְׁמַע וְיִפְקֹד
34 וְיִזְכֹּר לְפָנֶיךָ זְכוּרֵנוּ וְזָכוֹן אֲבוֹתֵינוּ זָכוֹן יְרוּשָׁלַיִם
35 עִירָךָ וְזָכוֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
36 אֲבוֹתֵינוּ מַחֵל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
37 אֲבוֹתֵינוּ מְלַךְ כּו'. קֹדֶשְׁנוּ כו'. וְדַבְּרָךְ אֱמֶת וְקֵיִם כו'
38 בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְלַךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מְלַךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ
39 וְכו'. בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף - 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ,
40 וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ, וְאֶת-מוֹסְפֵינוּ³⁹ יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה
41 נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמַצּוֹת רְצוֹנָךְ כו'. אֱלֹהֵינוּ
42 וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מַחֵל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ כּוּם צוּם הַכַּפּוּרִים
43 הַזֶּה מִחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ כו' עַד 'וּמִבְּלָעֲדֶיךָ אֵין
44 לָנוּ מְלַךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
45 מְלַךְ עַל כָּל-הָעוֹלָם כָּלוּ בְּכַבּוּדָךָ וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל-
46 הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ וְהוֹפֵעַ בְּהַדָּר גָּאוֹן עֲזָךְ וְכו'. עַד
47 'וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. קֹדֶשְׁנוּ בְּמַצּוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ
48 בְּתוֹרָתְךָ וּשְׂבָעֵנוּ מִטּוֹבָךָ וּשְׂמַחְנוּ בִישׁוּעָתְךָ וְטַהַר
49 לְבָנוּ לְעִבְדְּךָ בְּאֱמֶת וְדַבְּרָךְ כו'. עַד 'בְּרוּךְ אַתָּה ה'
50 מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכַּפּוּרִים'.

38) כתוב ב'הגהות מיימוניות': "ערב יום הכיפורים באים לבית הכנסת ומתפללים מנחה ומתעוררים, והחזן אינו אומר וידוי (בחזרת הש"ץ), ואומר קדיש ולוקים, ואוכלים סעודה המפסקת. בליל יום הכיפורים קודם שיעמוד החזן (להתפלל), מתירים חרם לעבריינים להתפלל עמהם ומתעטף החזן ואומר: "כל נדרי" שלש פעמים, והקהל בלחש עמו... ואחר-כך אומר: שהחיינו, ואומר: ברכו' וכו'. 39) כלומר: קרבנות המוסף שהם עולות וחסאת, ואנו אומרים ואת מוסף יום הכיפורים הזה, שאין בו אלא מוסף אחד בלבד. והכל כמנהג המקום, כמו שאמרו ב'ירושלמי' (עירובין פ"ג, ה"ט): "רבי יוסי שלח מכתב להם (לבני הגולה) אף-על-פי שכתבו לכם סדרי מועדות ('סדר התפילות', 'קרבן העדה' שם, וכן ב'הגהות מיימוניות') אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש".

51 נְהַגוּ הָעָם בְּכָל תַּפִּלוֹת הַמוֹסֵפִין כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'כְּמוֹ
52 שֶׁכְּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ' מִזְכִּיר
53 קִרְבָּנוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהֵם קְטוֹבִים בְּתוֹרָה וְקוֹרָא
54 אוֹתָם הַפְּסוּקִים. וְאֵם לֹא הַזְכִּיר - פִּיּוֹן שְׁאָמַר 'כְּמוֹ
55 שֶׁכְּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ' - שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ⁴⁰:

40) ראש השנה לה, ע"א.

1 פְּעֻלָּתוֹ וְיָכִין כָּל-יִצְוֹר כִּי אַתָּה יַצְרָתוֹ וְיֹאמַר כֹּל
2 אֲשֶׁר רוּחַ וּנְשָׁמָה בָּאִפּוֹ ה' וְכו' קֹדֶשְׁנוּ כו'. בְּרוּךְ
3 אַתָּה ה' מְלַךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם
4 הַזְכָּרוֹן'.

33) ואין אומרים מועדים לשמחה חגים וכו' כמו בשלש רגלים - לפי שאין קרוי חג אלא יום שמביאים בו שלמי חגיגה, ובהם כתוב שמחה: "ושמחת בחגך", אבל ראש השנה ויום הכיפורים אין בהם שמחה ואינם קרויים חגים (לשון רש"י בפירושו לתפילות, במחזור ויטרי כת"י פריז). ומטעם זה אין אומרים בהם "והשיאנו... את ברכת מועדיך... לשמחה ולששון".

5 בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה מְשַׁלֵּשׁ בְּרָכוֹת אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף
6 רִאשׁ הַשָּׁנָה - 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ כו'
7 וְאֶת-מוֹסְפֵינוּ³⁴ כו' כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב. 'עָלֵינוּ לְשַׁבַּח לְאֹדוֹן
8 הַכֹּל לְתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרָאשִׁית שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹי
9 הָאָרְצוֹת וְכו'. אוֹחִילָה לֹאל אַחֲלָה פָּנָיו אֲשָׁאֲלָה
10 מִמֶּנּוּ מַעֲנֶה לְשׁוֹן אֲשֶׁר בִּקְהַל עַם אֲשִׁירָה עֲזוּ³⁵
11 אֲבִיעָה רִנָּנוֹת בְּעַד מִפְּעָלָיו כו'. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
12 לְמַדְנִי חֲקִידָךְ³⁶. עַל-כֵּן נִקְרָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ לְרִאוֹת
13 מִהֲרָה בְּתַפְאָרַת עֲזָךְ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
14 מְלַךְ כו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְלַךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ
15 יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְכָּרוֹן. הַיּוֹם הַרְתָּ³⁷ עוֹלָם הַיּוֹם
16 יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל-יִצְוֹר עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם
17 פְּעַבְדִּים אִם כְּבָנִים רַחֲמָנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים אִם
18 פְּעַבְדִּים יַעֲיִנּוּ לָךְ תַּלְוִיּוֹת וְכו'. בְּרָכָה שְׁנִיָּה -
19 'אַתָּה זֹכֵר מַעֲשֶׂה עוֹלָם וּפּוֹקֵד כָּל-יִצְוֹר קֶדֶם כו'
20 כִּי זָכַר הַנְּשַׁכְּחוֹת אַתָּה הוּא מַעֲוֹלָם וְאֵין שְׂכָחָה
21 לְפָנֶיךָ כִּסָּא כְבוֹדָךָ וְעַקְדַת יִצְחָק לִנְרָעוֹ תִּזְכֹּר וְכו'.
22 הַיּוֹם הַרְתָּ עוֹלָם הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל-יִצְוֹר
23 עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם פְּעַבְדִּים אִם כְּבָנִים רַחֲמָנוּ
24 כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים כו'. בְּרָכָה שְׁלִישִׁית - 'אַתָּה
25 נִגְלִיתָ בַּעֲנֹן כְּבוֹדָךְ עַל עַם קֹדֶשְׁךָ לְדַבֵּר עִמָּם מִן
26 הַשָּׁמַיִם הַשְׁמַעְתָּם קוֹלְךָ כו' כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ כו'
27 בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה. הַיּוֹם הַרְתָּ עוֹלָם כו'
28 בְּכַתּוּב לְמַעֲלָה.

34) לכלול גם מוסף ראש-חודש תשרי. 35) ואין אנו אומרים זה בתפילה בלחש כ"אם הש"ץ בשעה שחזור בקול, לפי שהיא "רשות" לש"ץ כמשמעות הלשון "אשר בקהל עם אשירה עוזו" ('אבודרהם'). 36) תהלים קיט, יב. 37) מלשון הכתוב (ירמיה כ, יז), כי בראש השנה נגמר הריונו של עולם ולידתו, כמו שאמרו במדרש (ויקרא רבה פ' כט): "תני בשם רבי אליעזר, בכ"ה באלול נברא העולם", נמצא שביום ששי לבריאתו, הוא ראש השנה, נברא אדם

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ל' תשרי-ד' מרחשון ה'תשפ"א

יום ראשון ל' תשרי ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קא.

1 המצוה הק"א — האזהרה שהזהרנו מלשחוט בהמה
2 ובנה ביום אחד בין בקדשים בין בחלין, והוא אמרו
3 יתעלה: "אתו ואת-בנו לא תשחטו ביום אחד" (ויקרא
4 כב, כה). ומי שעבר ושחט — לוקה. וכבר נתבאר דיני
5 מצוה זו בשלמות בפסק ה' מחלין.

יום שני א' מרחשון ה'תשפ"א

מצות עשה קמז.

6 המצוה הקמ"ז — הצווי שנצטוינו בכסוי הדם בפת
7 שחיטת העוף או החיה, והוא אמרו יתעלה: "ושפך
8 את-דמו וכסהו בעפר" (ויקרא יז, ג). וכבר נתבאר דיני
9 מצוה זו בפסק ר' מחלין.

יום שלישי ב' מרחשון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה שו.

10 המצוה הש"ו — האזהרה שהזהרנו מלקחת בשעת
11 ציד את קן-העוף בלו, האם והאפרוחים, והוא אמרו
12 יתעלה: "לא-תקח האם על-הבנים" (דברים כב, ו). ולא
13 זה נפק לעשה והוא אמרו: "שלח תשלח את-האם" (שם
14 ז). וכל-זמן שלא ישלח ולא קים עשה שבה (שנוצר מצב
15 שלא יוכל לקיים), כגון שמתה האם קדם שישלחנה —
16 לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף חלין (מדף קלח).

יום רביעי ג' מרחשון ה'תשפ"א

מצות עשה קמח.

17 המצוה הקמ"ח — הצווי שנצטוינו בשלוח הקן,
18 והוא אמרו יתעלה: "שלח תשלח את-האם ואת-הבנים
19 תקח לך" (דברים כב, ז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו
20 בשלמות בפסק אחרון מחלין.

יום חמישי ד' מרחשון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה סא.

21 המצוה הס"א — האזהרה שהזהרנו שלא לעבור על
22 שבועת בטוי, והוא אמרו יתעלה: "ולא-תשבעו בשמי
23 לשקר" (ויקרא יט, יב). ושבועת בטוי היא שנשבע על
24 דברים שאפשר לנו לעשותם או שלא לעשותם בלי
25 מניעה מצד התורה על דבר מהם שנעשהו או שלא

נעשהו — הרי אנו חייבים לקים מה שנשבענו עליו.
27 והזהרנו מלעבור על אותה השבועה, שנאמר: "ולא-
28 תשבעו בשמי לשקר". ובגמרא שבועות (כא.) אמרו:
29 "איוזיהי שבועת שקר? נשבע להחליף" (נשבע ומחליף —
30 מסלף — עובדה שנעשתה כבר. כגון נשבע: "לא אכלתי" —
31 ואכל), ותקנו את-זה ואמרו: "אימא: נשבע והחליף"
32 כלומר: שנשבע על דבר (שיעשהו בעתיד) ועשה הפך
33 ממה שנשבע עליו. ושם נתבאר בפסק ג' משבועות וגם
34 במסכת תמורה (ג.), ששבועת שקר — היא אי-קיים
35 שבועת בטוי, והוא אמרם: "שבועת שקר היכי דמי?"
36 (ומפרש רבינו את קושיה הגמרא:) כלומר: איך היא שבועת
37 שקר שאין בה מעשה? (ולכן כך פירשה של קושיה
38 הגמרא) לפי שזוהי (על-פי) פונת הדברים שקדמו שם
39 (וממשיכה הגמרא) — "אי גימא (אם נאמר שזהו כאשר
40 נשבע) שלא אוכל ואכל — היום מעשה עבד (עשה
41 מעשה); אלא דאמר: אוכל ולא אוכל — ההוא מי לגי
42 והא אתאמר עלה וכו'" (בכל אופן: ממדלך הגמרא שם
43 משתמע שאי קיום שבועת ביטוי היא ההגדרה של שבועת
44 שקר). העובר על לאו זה, אם הוא מזיד — לוקה (גם)
45 אם אין בו מעשה — מלימוד מיוחד: (ואם הוא שוגג —
46 מביא קרבן עולה ויורד, כמו שבארנו במצוה ע"ב
47 ממצות עשה (שיעור קצ), והוא אמרו בפסק ג' משבועות
48 (כא.): "זוהי שבועת בטוי שחייבין על זדונה מלקות ועל
49 שגגתה קרבן עולה ויורד", ושם נתבאר דיני מצוה זו.
50 ודע שזה שאמרתי במצוה זו שהמזיד בה חייב מלקות,
51 אין זה מורה שיש איוז עברה שחייבים עליה מלקות
52 אפלי בלי זדון, אלא כל-מקום שתשמעני אומר על איוז
53 עברה שחייבים עליה מלקות — בין במה-שקדם ובין
54 במה-שיבוא לקמן — דע שאינו חייב בכך אלא אם הוא
55 מזיד ודקא, בעדים והתראה, כמו שנתבאר מתנאי העדים
56 והתראה במסכת סנהדרין (כא.); אבל השוגג או האנוס
57 או המטעה — אינו חייב כלל, לא מלקות ולא פרת,
58 כל-שכן מיתת בית דין. וזה נהג בכל-המצוות, ודע זאת.
59 אבל נבאר במקצת המצוות ונאמר, שהמזיד חייב מלקות
60 או מיתה, (לפי) שהוא חייב קרבן אם הוא שוגג באותו
61 חטא — (לפי) שלא כל-חטא חייבים על שגגתו קרבן
62 (אבל חטא שחייבים על שגגתו חטאת חייבים על זדונו מלקות
63 או מיתה): אבל כל מה שחייבים עליו פרת או מלקות
64 ומיתת בית דין אין חייבים בכך אלא בעדים והתראה
65 וידוע שהתראה אינה אלא להבחין בין שוגג למזיד.
66 ודע כלל זה ואל תבקש ממני לחזור עליו.

יום שישי ה' מרחשון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה סב.

1 המצוה הס"ב — האזהרה שהזהרנו על שבועת
 2 שן, והוא אמרו יתעלה: "לא תשא את-שם-ה' אלהיך
 3 לשוא" (שמות כ, ז), והוא שישבע על מחיב המציאות
 4 שהוא בהפך ממה שהוא באמת (כגון נשבע על היום שהוא
 5 לילה), או על דבר מן-הנמנעות (הבלתי אפשרי) שהוא
 6 מצוי, או שישבע לבטל מצוה מן-התורה. וכן אם נשבע
 7 על דבר ידוע שאין עליו מחלקת ולא וכו' לשום אדם
 8 מן-המלמדים, כגון שישבע בה' שפל-הנשחט ימות —
 9 הרי גם זה נשא שם ה' לשוא, ולשון המשנה (שבועות
 10 כט.): "איזו היא שבועת שן? נשבע לשנות את-הידוע
 11 לאדם וגו'". והעובר על לאו זה במזיד — לוקה,
 12 ובשגגה — פטור, כשאר חייב לאוין, כמו שבארנו. ושם
 13 אמרו, כלומר בשבועות: "זו היא שבועת שן שחייבין
 14 על דונתה מכות ועל שגגתה פטור", ושם נתבאר דיני
 15 מצוה זו.

יום ש"ק ו' מרחשון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה רמח. רמט.

16 המצוה הרמ"ח — האזהרה שהזהרנו מלקפור

17 בחובות שאנו חייבים ובפקדונות שהפקדו אצלנו, והוא
 18 אמרו: "ולא-תכחשו" (ויקרא יט, יא), ונתבאר שבממון
 19 הפתוח מדבר. ולשון ספרא (קדושים שם): "לפי שנגאמר:
 20 "וכחש בה' ונשבע על-שקר" (שם ה, כב) למדנו ענש,
 21 אזהרה מניין? תלמוד לומר: "לא תכחשו". וכבר ידעת
 22 שהכופר בפקדון פסול לעדות אף-על-פי שלא נשבע,
 23 לפי שעבר על אמרו יתעלה: "לא תכחשו". וכבר
 24 נתבאר שם דיני מצוה זו בכמה מקומות במסכת
 25 שבועות.

26 המצוה הרמ"ט — האזהרה שהזהרנו משבועת שקר
 27 שאנו נשבעים אותה לקפור חוב הקבוע עלינו, והוא
 28 אמרו: "ולא-תשקרו איש בעמיתו" (שם יט, יא), כגון אם
 29 כפר בפקדון — הרי עבר על אמרו יתעלה: "לא-
 30 תכחשו"; ואם נשבע על כפירתו — עבר על אמרו:
 31 "לא-תשקרו". ובספרא (פרשת קדושים שם): "ולא-
 32 תשקרו" מה תלמוד לומר? לפי שנגאמר: "ונשבע על-
 33 שקר" למדנו ענש, אזהרה מניין? תלמוד לומר: "לא-
 34 תשקרו". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ה' משבועות
 35 (טו). ושם נתבאר שהנשבע שבועת שקר על כפירת ממון
 36 — עובר בשני לאוין: משום "לא-תשבעו בשמי לשקר"
 37 (שם, יב) ומשום "לא-תשקרו איש בעמיתו".

המשך מעמוד ג

17 המשמש בית יחיד לא שמיא [—אינו נחשב] בית שער, ועל כן רק
 18 הבתים מהראשון עד השמיני נחשבים כל אחד כבית שער, לפי
 19 שיש אחריהם יותר מבית אחד, ואילו התשיעי אינו יכול להחשב
 20 בית שער לפי שאין אחרייו אלא בית אחד בלבד. מפני כך, רק
 21 הבתים מהראשון ועד השמיני אינם צריכים להשתתף בעירוב,
 22 ואילו הבית התשיעי והבית העשירי, צריכים להשתתף בו.
 23 דין נוסף אודות החשבת בתים כבית שער: אמר רב נחמן, אמר רבה
 24 בר אבהו, אמר רב, שתי חצירות ושלשה בתים ביניהן, בית אחד
 25 פתוח לחצר זו ובית אחד פתוח לחצר זו, ובין שני בתים אלו בית
 26 נוסף שאינו פתוח לחצרות אלא הוא פתוח לשני הבתים [ציור
 27 ב 8, ז] — הדר בחצר זו בבית אחד [שאנו אחד מהשלשה
 28 האמורים] וצריך הוא לערב עם שאר דרי החצר, כא דרך בית זה
 29 [מהשלשה הנ"ל] הפתוח לחצרו, ונותן את עירובו בזה — בבית
 30 האמצעי, וזה — הדר בחצר השניה בבית אחר ורוצה לערב, כא
 31 דרך זה — הבית הפתוח לחצר השניה בה הוא דר, ונותן עירובו בזה
 32 — בבית האמצעי,

1 לבית אחר, נחשב כבית שער לו, ובית שער אינו נחשב כבית
 2 ומדור בחצר, ועל כן הדר בו אינו אוסר על אחרים אם לא עירב
 3 וכן אינו זקוק להשתתף בעירוב.
 4 הגמרא מביאה דעה חולקת: ורבי יוחנן אמר, אפילו הבית החיצון
 5 צריך לערב.
 6 הגמרא דנה בדברי רבי יוחנן. שואלת הגמרא: היתכן שדעת רבי
 7 יוחנן היא שהבית החיצון צריך לערב, הלא בית שער הוא לבתים
 8 האחרים, ובית שער אינו צריך לערב. משיבה הגמרא: כוונת רבי
 9 יוחנן לחיצון של פנימי, כלומר לבית התשיעי, האחד לפני האחרון,
 10 שאף הוא צריך לערב.
 11 הגמרא מבארת את מחלוקתם של שמואל ורבי יוחנן. אומרת
 12 הגמרא: במאי קמיפלגי — במה נחלקו שמואל ורבי יוחנן, מר סבר —
 13 דעת שמואל היא שגם בית שער דחיד [—המשמש בית יחיד], שמיא
 14 [—נחשב] בית שער, ועל כן אף שהתשיעי אינו משמש אלא את
 15 העשירי בלבד, נחשב בית שער ואינו אוסר בחצר ואינו זקוק
 16 להשתתף בעירוב. ומר סבר — דעת רבי יוחנן היא שבית שער

ירמיה פרק-מו כד-כח

כד הָבִישָׁה בְּתִמְצָרִים נִתְּנָה בְּיַד עַם-צָפוֹן: כה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פֹקֵד אֶל-אֲמוֹן מִנָּא וְעַל-פְּרָעָה וְעַל-מִצְרַיִם וְעַל-אֱלֹהֵיהֶּ וְעַל-מַלְכֵיהֶּ וְעַל-פְּרָעָה וְעַל חֲבַטָּחִים בּוֹ: כו וּנְתַתִּים בְּיַד מִבְקָשָׁי נַפְשָׁם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל וּבְיַד-עַבְדָּיו וְאַחֲרֵיהֶם תִּשְׁכֵּן כִּימִי קִדְּם נְאֻם-יְהוָה: כז וְאַתָּה אֶל-תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאֶל-תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשְׁעֶךָ מִכַּחֲזֹק וְאַתִּי-זֹרְעֶךָ מֵאֶרֶץ שָׁבִים וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקֵט וְשָׁאֲנָן וְאִין מַחֲרִיד: כח אַתָּה אֶל-תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם-יְהוָה כִּי אֲתָךְ אָנִי כִּי אַעֲשֶׂה כָלֹה בְּכָל-הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר תִּדְחֹתִיד שְׁמָה וְאַתָּךְ לֹא אַעֲשֶׂה כָלֹה וְיִסְרְתִיד לְמִשְׁפָּט וְנָקָה לֹא אֲנַקֶּךָ:

ירמיה פרק-מו א-ג

א אֲשֶׁר הָיָה דְּבַר-יְהוָה אֶל-יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל-פְּלִשְׁתִּים בְּמָרָם יָכָה פְּרָעָה אֶת-עֲזָה: ב כָּה | אָמַר יְהוָה הִנֵּה-מַיִם עָלַיִם מִצָּפוֹן וְהָיוּ לְנַחַל שׁוֹטֵף וְיִשְׁטָפוּ אֶרֶץ וּמְלוּאָה עִיר וְיִשְׁבִּי בָּהּ וְזַעְקוּ הָאָדָם וְהַיֵּל | כ כל יוֹשֵׁב הָאֶרֶץ: ג מְקוֹל שַׁעֲטָת פְּרָסוֹת אֲבִירָיו מִרְעֵשׁ לָרֶכֶב וְהָמוֹן גִּלְגָּלָיו לֹא-הִפְנוּ אֲבוֹת אֶל-בָּנִים מִרְפִּיּוֹן יָדִים:

רש"י

(א) אל פלשתיים. על פלשתיים: במרם יכה פרעה את עזה. כשהיה נבוכדנצר צר על ירושלים בשנה העשירית לצדיקיהו יצא חיל פרעה ממצרים ויעלו הכשדים מעל ירושלים שמע פרעה ושטף את עזה ושב לארצו, בסדר עולם: (ג) שעטת. אין לו דמיון, ויונתן תרגמו מפסועית: מרעש לרכבו. מרעש אשר לרכבו: גלגליו. אופני מרכבותיו: לא הפנו אבות אל בנים. להצילים:

(כה) אל אמון. על אמון, על אשר אמון יש שהוא לשון גדולה כמו התטבי מנא אמון (נחום ג): מנא. אלכסנדר' רבת' לאשיניוריא"ה דלישנדר"א בלע"ז: (כו) ואחרי כן. מקץ ארבעים שנה כמו שאמר (יחזקאל כ"ט): (כז) ואתה אל תירא. צדיקים שבתוך מצרים שגלו שם על כרחם: (כח) למשפט. בדין חסוך מעט מעט: ונקח. לשון טיאוט והשמד וכן תירגמו יונתן לשון כלייה:

מצודת ציון

(כד) הובישה. מלשון בושח וכלימה: (כה) פוקד. ענין השגחת הבאת הרעה: אמון. כמו המון והוא ענין עם רב, וכן ואת יתר האמון (לקמן נב): מנא. נוא הוא אלכסנדר'א כן ת"י: (כז) תחת. ענין פחד ושבר כמו ואל תחת מפניהם (לעיל א): ושב. ענין השקט ומנוחה כמו בשובה ונחת (ישעיה ל): ושאנן. ענין שלווה כמו שאנן מואב (לקמן מח) וכפל במ"ש לרוב השלוה וההשקט: (כח) למשפט. כמו במשפט ובאה הלמ"ד במקום ב"ת וכן ישבת לכסא (תהלים ט) ור"ל במשפט הראוי לגלות אוון למוסר וכן יסרני ה' אך במשפט (לעיל ו): (ב) שוטף. ענין המשיכה ברדיפה ובחוזק: והיילל. מלשון יללה: (ג) שעטת. ענין פסיעה ואין לו דומה: אביריו. ענין חוזק: הפנו. ענינו פניית הפנים: מרפיון ידים. כן יקרא המתאייש וכן הוא יגע ורפה ידים (ש"ב יז):

מצודת דוד

(כד) הובישה. הכלמי עדת מצרים כי הנה נמסרה ביד עם צפון הם הכשדים: (כה) הנני פוקד. אשגיח להביא פורעניות על המון עם של נא שהיתה בת רבת עם וכן נאמר את המון נא (יחזקאל ל): ועל מלכיה. ממלכות רבות היו בארץ מצרים כמ"ש ממלכה בממלכה (ישעיה יט): ועל פרעה וכו'. ר"ל וכמו שאפקוד על פרעה כן אפקוד על העכו"ם הבוטחים בו: (כו) ואחרי כן. מקץ ארבעים שנה תשכון בארצם בלי גלות כימי קדם וכמ"ש ביחזקאל: (כז) ואתה אל תירא וכו'. בא לנחם בני הגולה לבבל ותיאשו מן הגאולה בראותם שמצרים גלו למקום קרוב וחזרו מהר והם גלו למרחוק ועדיין לא שבו ובעבור זה יחשבו פן ישתקעו שמה, לכן אמר ואתה אל תירא וכו': מרחוק. מארץ מרחק שגליתם שמה: ושב יעקב. יהיה בשובה ונחת והשקט ושאנן ואין מי מחריד אותו: (כח) כי אעשה כלה. ר"ל אף אם אעשה כלה וכו' הנה אותך לא אכלה עם כי תהיה בארצם: ויסרתיך למשפט. איסר אותך במשפט הראוי לגלות אוון למוסר ולא אנקה אותך מן העולם שיסאר העולם נקי ממך ר"ל לא אכריתך מן העולם:

(א) את עזה. היא היתה מארץ פלשתיים ופרעה הכה אותה בעת שחזר מדרכו שרצה ללכת לעזור לישראל מול הכשדים, כ"כ בסדר עולם: (ב) הנה מים וכו'. הם הכשדים היושבים בצפון השוטפים כמים רבים: והיו לנחל שוטף וכו'. ר"ל יאבדו ויכלו ארץ פלשתיים והאנשים הממלאים אותה: עיר. כל עיר ועיר והיושבים בה: וזעקו. וזעקו בקול מר: (ג) מקול שעטת. מקול פסיעות פרסות סוסיו החזקים ומהרעשת קול שיהיה לרכבו ומקול המיית גלגלי המרכבות יאחזם לחלחלה עד לא יפנו אבות על בנים להצילם כי ירפו ידיהם ויתאשו מן ההצלה:

דניאל פרק ח כד-כז

כד ועצם פחו ולא בכחו ונפלאות ישחית והצלח ועשה והשחית עצומים ועם קדשים: כה ועל שכלו והצלח מרמה בידו ובלבבו יגדיל ובשלוה ישחית רבים ועל שר-שרים יעמד ובאפס יד ישבר: כו ומראה הערב והבקר אשר נאמר אמת הוא ואתה סתם החזון פי לימים רבים: כז ואני דניאל נהייתי ונחליתי ימים ואקום ואעשה את מלאכת המלך ואשתומם על המראה ואין מבין: (פ)

דניאל פרק ט א

א בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש מורע מדי אשר המלך על מלכות פשדים:

רש"י

נאמר לך בחלום העליון אמת הוא: ואתה סתם החזון. אל תפרשהו וסתמהו בלבך כי לימים רבים יבא: (כז) נהייתי. לשון הוה ושבר, כלומר נצטערתי על הפורענות הזו ונדכיתי: את מלאכת המלך. שהייתי ממונה על פקודת עבודת ממשלת מלכות בלשצר שמנהו נבוכדנצר אביו כמו שנאמר בתחילת הספר והשלטיה על כל מדינת בבל: ואשתומם על המראה. ואתבהל על החזון: ואין מבין. שאני משתומם כי הייתי לפני השרים מתחזק:

(א) בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש. לא זהו אחשורוש שבימי המן כי הוא מלך פרס היה וזה דריוש המדי אשר הומלך על מלכות כשדים כשנהרג בלשצר כמו שכתוב למעלה ודריוש מדאה קבל מלכותא:

(כד) ועצם כחו. ולא בגבורה כ"אם בחלקקות כמו שמפורש בסוף הספר: ונפלאות ישחית. ובהפלא ופלא ישחית עובדי כוכבים: והצלח ועשה. חפצו: והשחית עצומים. השחית אומות רבות: ועם קדושים. ישראל המאמינים בתורה: (כה) ועל שכלו והצלח מרמה בידו. ועל ידי שהוא משכיל בכל אשר יפנה ויצליח יחזיק במרמה שבידו: ובלבבו יגדיל. יתגאה: ובשלוה ישחית רבים. במרמה ובחלקקות ישחית רבים היושבים אתו בברית ושלום: ועל שר שרים יעמוד. כלפי מעלה יטיח דברים זהו פירוש החלום הכתוב למעלה (ועד שר הצבא הגדיל): ובאפס יד ישבר. ובאין כח ישבר ע"י יתוש חלש שבבריות שנכנס בחוטמו כמו ששנינו במסכת גיטין: (כו) ומראה הערב והבקר. אשר

מצודת ציון

(כו) כי לימים רבים. אשר לימים רבים: (כז) נהייתי. נשברתי וכן ושנתו נהיתה עליו (לעיל ב'):

ישחית והצלח במעשיו ועשה כל חפצו והשחית מלכים עצומים: ועם קדושים. הם ישראל: (כה) ועל שכלו. ובעבור רוב שכלו יצליח המרמה שבידו: ובלבבו יגדיל. בעבור זה יתגאה בלבבו וישחית רבים מהיושבים עמו בשלוה ובכריתת ברית: ועל שר שרים. יעמוד על השר שעל כל השרים ר"ל שחירף כלפי מעלה וכמ"ש רז"ל: ובאפס. מבלי יד אדם ימות כי מיתתו היתה ע"י יתוש אחת שנכנסה בחוטמו כמ"ש רז"ל: (כו) ומראה וכו'. ואשר נאמר לך במראה עד ערב בוקר אמת הוא כי כן יהיה: סתום החזון. ר"ל מה מהנבואה אשר היא לסוף ימים רבים, סתום אותה בלבך ואל תגלה אף המעט אשר ידעת: (כז) נהייתי. נשברתי ונעשיתי חולה כמה ימים מרוב החרדה ועכ"ז קמתי ועשיתי עבודת המלך אשר הוטל עלי מאז הפקיד אותי נ"נ כמ"ש למעלה: ואשתומם. הייתי מושקע ומתמה בעבור המראה ההוא אבל אין מי משרי המלך מבין בדבר כי התחזקתי בפניהם לכל ירגישו בי:

(א) לדריוש בן אחשורוש. אין זה אחשורוש שהיה בימי המן כי דריוש בנו היה נקרא דריוש הפרסי וזהו דריוש המדי שלקח המלוכה אחרי מות בלשצר כמ"ש למעלה ודריוש מדאה קבל מלכותא:

מצודת דוד

(כד) ועצם כחו. בכל עת יתחזק כחו ולא בעבור רוב כוחו כ"א בחלקקות אמריו ותחבולות כמ"ש בו והחזיק מלכות בחלקקות (לקמן יא): ונפלאות ישחית. השחתות נפלאות

יד ויש במה שנברא ביום הראשון טמאה, בשני אין בו טמאה, בשלישי יש בו טמאה, ברביעי ובחמישי אין בהם טמאה, חוץ מכנה העוז וביצת נעמית המצפה. אמר רבי יוחנן בן גוריון: מה נשתנה כנה העוז מכל הכנפים? וכל שנברא ביום הששי – טמא.

זו העושה בלי קבול מכל מקום – טמא. העושה מושב מכל מקום – טמא. העושה פיס מעור המצפה, מן הנגר – טמא. הרמון, האלון והאגוז, שחקקים התינוקות למוד בהם את העפר, או שהתקינום לכף מאזנים – טמא, שיש להם מעשה ואין להם מחשבה.

זו קנה מאזנים והמחוק שיש בהן בית קבול מתכות, והאסל שיש בו בית קבול מעות, וקנה של עני שיש פירוש ברטנורא

יד יש במה שנברא ביום הראשון טמאה. הכי קאמר, יש דברים שנבראו ביום ראשון שהעושה כלים מהם יש בהם טמאה, כגון הארץ שנברא ביום ראשון, וכלי חרס הנעשים ממנה טמאים: **בשני אין בו טמאה.** שבו נברא רקע ואין בו טמאה: **בשלישי.** נבראו אלנות, וכלי עץ הנעשים מהם מקבלים טמאה: **ברביעי.** נתלו המאורות, ואין בהם טמאה: **בחמישי.** עופות ודגים, ואם עשה מהן כלים אין מקבלים טמאה: **חוץ מכנה העוז.** כנה העושה. דרבנן גזרו טמאה בכלים הנעשים ממנה, דאחי לאחלופי בשאר כלים: **וביצת הנעמית המצופה.** בת היענה מתרגמין נעמיתא. ורבנן גזרו טמאה בבציצה כשהיא מצופה, כיון דבלא ציפוי נמי עומדת. אבל בשאר ביצים, אפילו במצופה לא גזרו, כיון דבאניה מצופה לא קיימא כלל: **כל שנברא ביום הששי טמא.** חיות ובהמות ושרצים ואדם, אם עשה כלים מעצמותיהן או מעורותיהן מקבלים טמאה:

טו העושה בלי קבול מכל מקום. ואפילו לא עשאו ראוי לקבל אלא משהו: **משכב ומושב מכל מקום.** לישיבה מועטת. כגון שהיה נשען או נתלה בו: **מעור המצפה.** דלא מליח ולא קמיה ולא עפיץ: **ומן הנגר.** העושה מעשבים: **שיש להן מעשה.** כיון שחקקים: ואין להם מחשבה. אם חשבו למוד בהן עפר כמות שהן חקקים מאליהן ולא עשו כהן מלאכה, אין מחשבתן מכיאתן לירי טמאה:

טז קנה המאזנים. הרמאים עושין אותו חלול ומנחין בחללו כסף חי, וכששוקלין מטין בקנה מעט והולך הכסף חי לצד הדבר הנשקל ומכבד ומכריעו: **והמחוק.** שמוחקין בו המדה כשהיא גרושה. ואם עושין אותה של דלעת וכיוצא בה מן הדברים הקלים הוא מיקל ורע למוכר, ואם עושין אותה ממחבת הוא מכבד ורע ללוקח. אבל עושים אותה של זית ושל אגוז ושל חלול, כשהוא מוכר מכנים בו מחבת כדי שיכבדו, וכשהוא קונה מסלקו: **והאסל.** מוט שנושאים בו בכתף. וכשיש פועלים מרובים, לאחר שקבל שכרו משים בבית קיבול שבמוט את שכרו, ואומר לבעה"ב לא נתת לי שכר, וכשמחפשים אותו אין נותנים לב לחפש שם: **קנה של עני שיש בו בית קבול מים.** ושותה מהן, וכששואלים אותו אם

משניות מבוארות – קהתי

המצה וכו', כמבואר להלן, **טמא** – הרי הוא מקבל טמאה. **העושה מושב ומושב מכל מקום** – לכל שכיבה או ישיבה שהיא, כגון להישען עליו, **טמא** – הרי הוא מקבל טמאה. **העושה פיס מעור המצפה** – מעור שעדיין לא עובד ("לא מליח ולא קמיה ולא עפיץ"). **מן הנגר** – העושה מעשבים, **טמא** – מקבל טמאה, הואיל והוא דבר של קיימא. **הרמון, האלון** – פרי עץ האלון – **והאגוז, שחקקים התינוקות** – לעשות מהם כלי משחק, כגון **למוד בהם את העפר, או שהתקינום לכף מאזנים** – שקשרו בהם חוטים ועשאו כמאזנים, **טמא** – הרי הוא מקבל טמאה, **שיש להם** – לתינוקות – **מעשה** – שעל ידי המעשה שעשו, החקיקה או החיקון, בשביל שיהיו כלי משחק, נעשו כלים לקבל טמאה, **ואין להם מחשבה** – אבל אם מצאו קליפות חקוקות וחשבו עליהם למוד בהם את העפר, ולא עשו בהם מעשה לעשותם כלי, אינם מקבלים טמאה (עיין רש"י חולין יג, א). כרם, כבר דעת שני להלן (כח, ט): "כל הכלים יורדים לידי טומאתם במחשבה".

י ו ט ש נ י

ב א ו ר מ ש נ ה ט ז

קנה מאזנים – הקנה שבו תלויות כפות המאזניים, **והמחוק** – שמוחקים בו את המידה הגדושה, **שיש בהן בית קבול מתכות** – שהרמאים היו עושים את קנה המאזניים חלול, ומניחים בחללו כסף חי, וכששוקלים מטין הקנה מעט, ונמצאת המתכת מכבידה על כף המאזניים ומכריעה אותה לצד הדבר הנשקל; וכן המחוק היו עושים אותו הרמאים מעץ חלול, וכשהיו מוכרים, היו נותנים בחללו מתכת, כדי שייכנס מתוך כובדו לתוך המידה, וימחק גם מתוך חלל המידה; **והאסל** – מוט שנושאים בו משא בכתף, **שיש בו בית קבול מעות** – שהרמאי מטמין בחללו שכר מלאכתו שקיבל, וכיון שבעל הבית טרוד בפועליו, ואינו זוכר אם כבר שילם לו, הריהו בא ואומר שלא קיבל שכרו עדיין, וכשמחפשים אצלו אין נותנים לב לחפש באסל; **וקנה של עני שיש בו בית קבול מים** – כדי לשתות מהם, ואומר לאנשים שהוא בתענית, כדי שיחוסו עליו (רמב"ם);

י ו ט ש נ י

ב א ו ר מ ש נ ה י ד

ויש במה שנברא ביום הראשון טמאה – יש דברים שנבראו ביום הראשון, שהעושה כלים מהם, הרי הם מקבלים טמאה, שכן הארץ נבראה ביום הראשון, וכלי חרס הנעשים ממנה מקבלים טמאה: **בשני** – במה שנברא ביום השני, **אין בו טמאה** – שביום השני נברא הרקע ואין בו טמאה; **בשלישי יש בו טמאה** – שביום השלישי נבראו האילנות, וכלי העץ הנעשים מהם מקבלים טמאה; **ברביעי** – בו נאמר: "יהי מאורות ברקיע השמים" וגו', **ובחמישי** – בו נבראו הבריות שבים והעופות, **אין בהם טמאה** – שהכלים הנעשים מבריות הים ומהעופות אינם מקבלים טמאה, **חוץ מכנה העוז** – מנוצות העזניה, שהכלים הנעשים מהן מקבלים טמאה, מגזירת חכמים, שמא יבואו להחליפם בכלים אחרים, **וביצת נעמית המצפה** – ביצת בת היענה כשהיא מצופה, שגזרו בה חכמים טמאה, הואיל והיא בת קיום. ויש מפרשים, שתיבת "המצופה" מוסבה אף על "כנה העוז" (עיין "תוספות יום טוב" בשם מהר"ם). **אמר רבי יוחנן בן גוריון: מה נשתנה כנה העוז מכל הכנפים** – אלא כל הכנפים שוות, שאם הן בנות קיום, הכלים העשויים מהן, אם יש להם בית קיבול כל שהוא, הרי הם מקבלים טמאה; **וכל שנברא ביום הששי, טמא** – שביום הששי נבראו בהמות וחיות ושרצים ואדם, והכלים הנעשים מעצמותיהם או מעורותיהם מקבלים טמאה.

בעל "משנה אחרונה" כותב, שלא נתפרש, מה באה משנה זו כולה להשיענו, שהרי אין בה חידוש אלא בכנה העוז ובביצת נעמית, ולמה תלה אותן בימי הבראיה? והלא יכולה היתה המשנה לשנות: כלים מעצמות העוף שחורים חוץ מכנה העוז וביצת נעמית? וצריך לומר, שלשם סימן סתם נשתנה המשנה, שמי הבראיה יהיו לך סימן לטמאים ולטהורים.

ב א ו ר מ ש נ ה ט ו

העושה בלי קבול מכל מקום – ואפילו אינו ראוי לקבל אלא משהו (ברטנורא); ויש מפרשים, שזה מוסב על המפורט להלן: "העושה כים מעור המצפה מן הנגר". כלומר העושה כלי קיבול אפילו מעור

בו בית קבול מים, ומקל שיש בו בית קבול מזוזה ומרגליות – הרי אלו טמאין. ועל פלן אמר רבן יוחנן בן זבאי: אוי לי אם אמר, אוי לי אם לא אמר.

יז תחתית הצורפים – טמאה, ושל נפחין – טהורה. משחזת שיש בה בית קבול שמן – טמאה, ושאין בה – טהורה. פנגס שיש בה בית קבול שעווה – טמאה, ושאין בה – טהורה. מחצלת הקש ושפופרת הקש – רבי עקיבא מטמא; ורבי יוחנן בן גורי מטהר. רבי שמעון אומר: אף של פקועות פיוצא בהן, מחצלת קנים ושל חלף – טהורה. שפופרת הקנה שחתכה לקבלה – טהורה, עד שיפוצא את כל הכבי.

פרק שמונה עשר

א השדה – בית שמאי אומרים: נמדדת מבפנים, ובית הלל אומרים: נמדדת מבחוץ; מודים אלו ואלו, שאין

פירוש ברטנורא

טעם כלום, אומר אני מתענה היום. ורבותי פירשו, בית קבול מים, בית קבול משקין. וכשטורה אצל בעל הבית בבית הבר גונב בו מן השמן: מקל שיש לו בית קבול מזוזה ומרגליות. ועושין כן כדי לגנוב בו את המכס: אוי לי אם אומר. שמה ילמדו ממני בני אדם לרמות: ואוי לי אם לא אומר. שמה יאמרו הרמאין אין תלמידי חכמים בקיאים במעשה ידינו, ומתוך כך יבואו לרמות יותר. ולמה אומרים, משום דכתיב (הושע י"ד) כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם:

יז תחתית הצורפים. צורפי זהב וכסף יש תחתיהם כלי ששמו תחתית, והוא עשוי לתת בתוכו גרוטאות של כסף ושל זהב. אבל של נפחים אין עשוי לקבל, ולא מיוחד נמי לשיבה: משחזת. של עץ שמשחזין בה את הסכין, ועושין לה בית קבול שמן שמושחין בה שמן להשחין: פנגס של שעווה. שיש לחנוני ולשולחני שכותב עליו בחרט: קש. ונבות השבולים. ועושים מהם מחצלאות: ושפופרת הקש. שהוא חלול ויש לו בית קבול: רבי עקיבא מטמא. ואע"פ שקיבלו מועט. רחא תנן לעיל העושה כלי קבול מכל מקום טמא, וקמפלגי אי הוי דבר העומד אי לא, דאין טמא אלא דבר העומד מאליו. ור"ע חשיב ליה דבר העומד, ור' יוחנן בן גורי לא חשיב ליה דבר העומד. והלכה כר' עקיבא: פקועות. דלעת מדברית. וי"א אבטחיים קטנים מרים, וקנה שלהן חלול כשפופרת של קש: חלף. מין עשב הוא ועושם ממנו חלפים ומחצלאות. וקורין לו בערבי חלפא: טהורה. מטומאת שרץ. אבל לא ממשכב ומושב. שהיא מטמאה ממשכב ומושב דאורייתא אם אינה עשויה לסכך: קנה שחתכו לקבלה. לתת בו כחול וכיוצא בו: הכבי. המוח הלבן שבתוך הקנה. וקודם לכן אין לקנה טומאה ואפילו מדברי סופרים:

יח א השדה. נמדדת מבפנים. רתנן לעיל (פרק ט"ז) כלי עץ שהמחוק ארבעים סאה בלח שהן כוריים ביבש, טהור, והיינו אמה על אמה ברום שלש

משניות מבוארות – קהתי

ויש גורסים: שיש בו בית קיבול שמן, שכשעובד בבית הבר, גונב לתוכו מן השמן; ומקל שיש בו בית קבול מזוזה ומרגליות – שמיניים בו את המזוזה ותחתיה טומנים את המרגליות, כדי לגנוב את המכס (עיי' "תוספות יום טוב" שמבאר שם לפי הרמב"ם: מקל שיש בו בית קיבול מזוזה או בית קיבול מרגליות, כלומר שבית קיבול מזוזה אינו ענין של רמאות וגניבת מכס אלא ענין רגיל שהולכי דרכים היו נושאים עמם מזוזה לשמירה. ונקטה המשנה ענין המזוזה אגב ענין המרגליות). הרי אלו טמאין – מקבלים טומאה, והואיל ויש להם בית קיבול, אף על פי שמשמש למעשה רמאות. ויש מפרשים, שמשנתנו באה להשמיע, שהואיל וביד הרמאים הרי הם חשופים כלי קיבול, אינם עולים מטומאתם אפילו באו אחר כך לידי כשרים, שאף על פי שבשבילים אין זה חשוב בית קיבול, מכל מקום כיון שנעשו לקבלה קודם לכן, לעולם מקבלים טומאה ("משנה אחרונה"). ועל פלן אמר רבן יוחנן בן זבאי: אוי לי אם אמר – הלכות אלו, שמה ילמדו הרמאים לרמות, אוי לי אם לא אמר – שמה יאמרו הרמאים: אין החכמים בקיאים במעשינו, ומתוך כך יבואו לרמות יותר. בגמרא (בבא בתרא 98, ב) מובא, שמכל מקום אמר הלכות אלו, משום שכתוב (הושע יד, י): "כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם".

באור משנה יז

תחתית הצורפים – כלי מעץ שהצורף עומד בתוכו בשעת מלאכתו, כדי שיפלו לתוכו הגרוטאות של כסף ושל זהב, טמאה – מקבלת טומאה, לפי שיש לה בית קיבול העשוי לקבלה; ושל נפחין – אבל תחתית של נפחים, טהורה – אינה מקבלת טומאה, לפי שאין בית קיבול שלה עשוי לקבל, אלא להגן על הנפח מפני הניצוצות הניתזים מהברזל הבורע בשעה שמקיש עליו בקורנן ("תפארת ישראל"). משחזת – של עץ, שמשחזים בה את הסכין, שיש בה בית קבול שמן – כדי למשוך המשחזת, טמאה – מקבלת טומאה, משום בית קיבול שלה; ושאין בה – בית קיבול שמן, טהורה – אינה מקבלת טומאה, ואף על פי שהמשחזת שקערורית קצת באמצעיתה, והיא

יו"ט ש"י

באור משנה א

לעיל (טו, א) שנינו: "השדה והתיבה והמגדל... שיש להם שולים והן מחזיקין ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש – הרי אלו טהורין", וכבר בארנו (שם), שמדידה זו של ארבעים סאה בלח היינו נפח של אמה על אמה ברום שלוש אמות. משנתנו דנה בשידה, כיצד מודדים את נפחה, אם מבפנים, היינו החלל עצמו, או מבחוץ, שאף עובי הדפנות מצטרף למידה, ונחלקו בזה בית שמאי ובית הלל. השדה – ששנינו לעיל (טו, א), שאם היא מחזקת ארבעים סאה בלח, הרי היא טהורה, בית שמאי אומרים: נמדדת מבפנים –

עֲבִי הַרְגָּלִים וְעֲבִי לִזְבִּין נִמְדָּד. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: מוֹדִים שְׁעָבִי הַרְגָּלִים וְעָבִי לִזְבִּין נִמְדָּד, וּבִינֵיהֶם אֵינוֹ נִמְדָּד. רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אָמַר: אִם הָיוּ הַרְגָּלִים גְּבוּהוֹת טֶפֶח – אֵין בִּינֵיהֶם נִמְדָּד, וְאִם לֹא – בִּינֵיהֶן נִמְדָּד. בַּמּוֹכְנֵי שְׁלָה, בְּזִמְנָה שֶׁהָיָה נִשְׁמַטָּה – אֵינָה חֲבוּרָה לָהּ, וְאֵינָה נִמְדָּדֶת עִמָּה, וְאֵינָה מַצְלֶת עִמָּה בְּאֶהֱלָה הַמֶּת, וְאֵין גּוֹרְרִין אוֹתָהּ בִּשְׁשֶׁת בְּזִמְנָה שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכָהּ מַעוֹת; וְאִם אֵינָה נִשְׁמַטָּה – חֲבוּרָה לָהּ, וְנִמְדָּדֶת עִמָּה, וּמַצְלֶת עִמָּה בְּאֶהֱלָה הַמֶּת, וְגוֹרְרִין אוֹתָהּ בִּשְׁשֶׁת אֶף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכָהּ מַעוֹת. הַקֶּמְרוֹן שְׁלָה, בְּזִמְנָה שֶׁהוּא קָבֹעַ – חֲבוּרָה לָהּ וְנִמְדָּד.

פירוש ברטנורא

אמות. והבא קמפלגי כיצד מודדים, לבית שמאי מודדין חלל שבפנים, ולא עובי הדפנות והשוליים. ולבית הלל הכל מודדין, חוץ מעובי הרגלים ולבוכים שהוא הויר שעל השפה. ולר' יוסי מודדים אף עובי רגלי השירה והלבוכים. ולר' שמעון אם אין רגליה גבוהים טפח מודדים אף האויר שבין רגל לרגל. והלכה בבית הלל אליבא דתנא קמא:

ב המוכני. אופן כעין אופני העגלה. ולפי שהשירה נישאת עליה קרויה מוכני. לשון את הכיור ואת כנו (שמות 5): **בזמן שהיא נשמטת.** שאדם יכול לסלקה מן העגלה: **אינה חבור לה.** והיא חשובה כלי לעצמה. ואי שירה בת קבולי טומאה שאינה מחזקת ארבעים סאה ונטמאת השירה לא נטמאת המוכני, ואי לאו בת קבולי טומאה היא ונגעה טומאה במוכני, המוכני טמאה, דלא חשיבא מן השירה והיא מיטלטלת מלאה ורקנית ויש לה בית קיבול: **ואינה נמדדת עמה.** בחשבון אמה על אמה ברום שלש אמות. דלא חשיבא כעובי הרגלים, ואפילו לר' יוסי אינה נמדדת עמה: **ואינה מצלת עמה באוהל המות.** שאם השירה בבית הקברות מצלת על כלים שבתוכה, כיון דמחזקת מ' סאה. ואם בולטים ממנה כלים כנגד [גובה] המוכני מלמעלה, אין המוכני מצלת עליה, דמוכני מקבלת טומאה ואינה חוצצת בפני הטומאה: **בזמן שבתוכה מעות.** דכלי בפני עצמה היא, ובסיס לדבר האסור. אבל אם אינה נשמטת שר, מאחר דלא הוו בתוך השירה שהיא עיקר הכלי: **קמרון.** כעין קובא שעושין על גבי השירה: **נמדד עמה.** להשלים ארבעים סאה: **כיצד מודדים אותו.**

משניות מברארות – קהתי

הוא, שאם השירה בבית הקברות, הרי היא מצלת על הכלים שבתוכה, הואיל והיא מחזקת ארבעים סאה בלח, ואינה מקבלת טומאה, אבל המוכני אינה חוצצת בפני הטומאה כדי להציל על הכלים הבולטים מן השירה ומונחים כנגדה (רש"י; ברטנורא); **ואין גוררין אותה בששבת בזמן שיש בתוכה מעות** – האסורות בטלטול, שהמוכני נעשתה בסיס לדבר האסור; **ואם אינה נשמטת** – אם המוכני אינה נשמטת מן השירה, שהיא מהודקת לה היטב, **חבור לה** – הריהי חיבור לשירה, **ונמדדת עמה** – להצטרף לשיעור אמה על אמה ברום שלוש אמות, **ומצלת עמה באהל המות** – כפי הביאורים שהבאנו לעיל. **וגוררין אותה בששבת אף על פי שיש בתוכה מעות** – שהואיל והיא חיבור לשירה, הרי זה חשוב ככלי אחד שהוא בסיס להיתר ולאיסור, שהרי השירה מיוחדת לבגדים וכלים המתורים בטלטול, הלכך אף המוכני מותרת בטלטול. **הקמרון שלה** – כמין כיפה הנתונה בראש השירה, **בזמן שהיא קבועה** – במסמרים לשירה, **חבור לה** – הוא נחשב חלק מהשירה, **ונמדד עמה** – להצטרף לשיעור אמה על אמה ברום שלוש אמות; **ואם אינו קבועה** – לשירה, **אינו חבור לה, ואינו נמדד עמה** – שהוא חשוב כלי בפני עצמו. **כיצד מודדין אותו** – את הקמרון, בזמן שהוא קבוע לשירה, כדי לצרפו לשיעור של אמה על אמה ברום שלוש אמות? **ראש תור** – לפי קרן זוית חדה. יש מפרשים, שהקמרון אינו כנגד כל השירה אלא כנגד מקצת חללה, וכשבאים למדוד רואים כאילו חוט נתון באלכסון מכותל השירה עד ראש הקמרון, וחלל שתחתיו נמדד (ברטנורא; עיין "תפארת ישוראל"). ויש מפרשים שהקמרון עובר מכל צד מעבר לדופן השירה, כי הוא רחב יותר מן השירה, וכשבא למדוד חלל הקמרון שהוא כנגד השירה, מותח חוט מראש הכותל האחד של השירה עד אמצעיתו של ראש הקמרון וכן מראש הכותל האחר, והחלל שבין החוטין נמדד עם השירה (הראש"י). ויש סוברים שאפילו אין הקמרון עובר את דופני השירה, אין מודדים אלא החלל שבתוך המשולש המחבר את אמצע ראש הקמרון עם קצותיו, כזה:

(דמב"ט; עיין "מלאכת שלמה").
רבין יהודה אומר: אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה – אם השירה אינה יכולה לעמוד בלא הקמרון, שמתנועעת היא

לכאן ולכאן כשאין עליה הקמרון, **טהורה** – אינה מקבלת טומאה, אף על פי שאינה מחזקת ארבעים סאה (ראש"י; ברטנורא); ויש מפרשים,

החלל עצמו צריך שתהא לו מידה זו של ארבעים סאה בלח, היינו אמה על אמה ברום שלוש אמות, כדי להיטתר, **ובית הלל אומרים: נמדדת מבחוץ** – אף עובי הדפנות מצטרף לשיעור מידה זו. **מודדים אלו ואלו** – בית שמאי ובית הלל, **שאין עבי הרגלים** – המחזקות מבחוץ ובלטות מן הדפנות, **ועבי לזבין** – המסגרות סביב לשפה העליונה, **נמדד** – נכלל במידה. **רבי יוסי אומר: מודים שעבי הרגלים ועבי לזבין נמדד, וביניהם אינו נמדד** – בית הלל אינם מודים לבית שמאי אלא בענין הרייח שבין הרגלים למטה, שאינו מצטרף למידה, אבל עובי הרגלים ועובי הלזבזים מצטרף לדעת בית הלל למידה. **רבי שמעון שזורי אומר:** אם היו הרגלים גבוהות טפח, **אין ביניהם נמדד** – אין הרייח שבין הרגלים נמדד להצטרף לשיעור ארבעים סאה, **ואם לאו** – ואם לא היו הרגלים גבוהות טפח, **ביניהן נמדד** – אף הרייח שבין הרגליים נמדד לדעת בית הלל, שרואים כאילו השוליים עבים עד הארץ.

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא דנה במוכני של השירה, וכן בקמרון שלה. ומהי המוכני של השירה? על כך ישנן דעות שונות במפרשים: יש מפרשים, שהמוכני היינו הגלגל של השירה, כעין גלגלי העגלה (רש"י; ר"ש; ברטנורא); ויש מפרשים, שאמנם הוא גלגל, אבל לא גלגל שלמטה אלא גלגל שלמעלה, שבו מעלים את המשא לתוך השירה (הראב"ד); ויש מבארים, "שימוכני" היינו הבסיס שהשירה יושבת עליו (מלשון "כן" עיין תוספות שבת מד, ב). הקמרון היינו כיסוי עגול, כעין כיפה, הנתון בראש השירה.

מוכני שלה – של השירה, כמבואר לעיל (בהקדמה למשנתנו). **בזמן שהיא נשמטת** – מן השירה, שאינה מהודקת יפה לשירה, **אינה חבור לה** – אלא היא חשובה כלי לעצמה, ואם השירה אינה מחזקת ארבעים סאה בלח ונטמאת השירה, לא נטמאת המוכני; וכן להיפך, אם נטמאת המוכני, לא נטמאת השירה. וכן אם השירה מחזקת ארבעים סאה ואינה מקבלת טומאה, המוכני מקבלת טומאה; **ואינה נמדדת עמה** – אין המוכני נמדדת עם השירה להצטרף לשיעור של אמה על אמה ברום שלוש אמות, היינו לשיעור ארבעים סאה. **ואינה מצלת עמה באהל המות** – ששירה שאינה מקבלת טומאה כשהיא מכוסה הרי היא מצילה על הכלים שבתוכה שלא ייטמאו באוהל המות, ואין הדין כן במוכני אף על פי שהיא מכוסה (האמרי על שבת); ויש מפרשים, שאם יש נקב בשירה, והמוכני סותמת קצת מהנקב, באופן שלא נשאר בו פותח טפח, מכל מקום אין המוכני מצלת, הואיל והיא נשמטת (תוספות שבת מד, ב). ויש מבארים שאין כוונת המשנה לבית שיש בו מת, שבכגון זה אף שירה אינה מצלת, אלא פירוש המשנה

עמה; ואם אינו קבוע – אינו חבור לה, ואינו נמדד עמה. פיצד מודרין אותו? ראש תור. רבי יהודה אומר: אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה – טהורה.
 ג השדה והתבה והמגדל שנטלה אחת מרגליה, אף על פי שמקבלין – טהורין, שאינן מקבלין בדרבן; רבי יוסי מטמא. ונקליטי המטה, וחמור, וחפוי – טהורין. אין מטא אלא מטה ומלכין. ומלכין בני לוי – טהורין.
 ד מלכין שנתנו על לשונות – רבי מאיר ורבי יהודה מטמאין; רבי יוסי ורבי שמעון מטהרין. אמר רבי יוסי: מה שנה זה ממלכין בני לוי, שמלכין בני לוי טהורין?
 ה מטה שהיתה מטמא מדרס, נטלה קצרה ושתי כרעים – מטמא, ארפה ושתי כרעים – טהורה; רבי נחמיה

פירוש ברטנורא

כשהוא קבוע: ראש תור. באלכסון. דהאי קמרון אינו כנגד כל השדה אלא כיפה כנגד מקצת חללה, וכשבא למדוד אורה רואין כאילו חוט נתון באלכסון מכותל השדה עד ראש הכיפה, וחלל שתחתיו נמדד: אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה. השדה בלא הקמרון הקבוע בה: טהורה. אע"פ שאינה מחזקת ארבעים סאה. ואין הלכה כר' יהודה:

ג אע"פ שמקבליים. כלומר אע"פ שלא ניקבו בנטילת הרגלים ויש להן בית קיבול כבתחלה, טהורין. שכיון שנטל אחת מן רגליהן שוב אינן חשובין כלי, לפי שאינן מקבלין בדרבן אלא נטוין לצד אחד וכשבורים דמו: ר' יוסי מטמא. כיון שלא ניקבו בנטילת אחת מרגליהן, ואין הלכה כר' יוסי. ורמב"ם גרים, ושאינן מקבליים בדרבן ר' יוסי מטמא. ומלתא באנפי נפשה היא, והכי קאמר, שידה תיבה ומגדל שאינן מקבלין ארבעים סאה כשהן יושבין בדרבן ואם נטוין אותן מקבלין ארבעים סאה, ר' יוסי מטמא כיון שאינן מקבליים בדרבן, וחכמים אומרים הואיל ומקבליים מכל מקום, חשיבו מחזיקים ארבעים סאה וטהורין: ונקליטי המטה. שני עמודים אחד מראשוני המטה ואחד במרגלותיה ומשמין מקל מזה לזה ומשליכין עליו סדן ונעשה אוהל: וחמור. תחת מלכין המטה משמין עץ חלול שהמלכין מונח עליו ונקרא חמור: וחפוי. כגון ציפוי שמצפים המטה ונקליטיה: טהורין. דהוי מתכת המשמש לעץ: מלכין. לוחות חלולים עשויים להניח תחת כרעי המטה שלא ירקבו מלחוחות הקרקע. ומיטלטלים עם המטה, הלכך טמאים, דכמטה דמו: ומלכין בני לוי טהורין. לפי שהגלין לעלות לירושלים והולכים מעיר לעיר, ואין מוליכין המטות עמהן ומוליכין המלכנים, הלכך אפילו קבועים בקרקע המטה הואיל וסופן לינטל לאו כמטה חשיבו:

ד מלכין שנתנו על לשונות. עץ העשוי כעין לשון שהמלכין מונח עליו: ר' מאיר ור' יהודה מטמאין. שאף הוא מיטלטל עם המטה כמו מלכין: ר' יוסי ור' שמעון מטהרין. ולא מיטלטל בהוי מטה כלי האי. והלכה כר' יוסי ור' שמעון: שמלכין בני לוי טהורין. ואע"פ דקביעי בכרעי המטה הואיל וסופן לינטל מטהרין, הני לשונות נמי פעמים ניטלים ממלכין המטה ולא כמטה חשיבו:

ה מטה שהיתה מטמא מדרס. ששכב עליה זכר, או נתלה או נשען: קצרה. אותן עצים שברוחב המטה לצד מראשוניה או מרגלותיה: ארובה. אותן עצים

משניות מבוארות – קהתי

לירושלים, כדי לשכב עליהם כמו שהם, והרי שאינם חשובים כחלק מהמיטה, וכיון שפשוטי כלי עץ הם אינם מקבליים טומאה. יש מפרשים, שבני לוי היו תולים בהם כלי שיר (דמב"ם). ויש מבארים, שמלכנים היינו לוחות חלולים שהיו מניחים תחת כרעי המיטה, שלא ירקבו מלחלוחית הקרקע, וכיון שמיטלטלים עם המיטה הרי הם חלק מן המיטה ומקבליים טומאה (הר"ש; הרא"ש; ברטנורא). אבל מלכין בני לוי טהורים, לפי שבני לוי מפרקים מיטותיהם ונושאים אתם את המיטות ומניחים המלכנים בבתיהם, ולפי שאינם קבועים במיטה, הרי הם טהורים (הרא"ש).

באור משנה ד

מלכין שנתנו על לשונות – על גבי מוטות עץ העשויים כעין לשונות, ואינם מחוברים למיטה, רבי מאיר ורבי יהודה מטמאין – את המלכין, שחשוב הוא כגוף המיטה, אף על פי שאינו מחובר בה; רבי יוסי ורבי שמעון מטהרין – שהואיל ואין המלכין נתמך על המיטה, אינו נחשב כחלק מן המיטה, אלא כשאר פשוטי כלי עץ שאינם מקבליים טומאה. אמר רבי יוסי: מה שנה זה ממלכין בני לוי, שמלכין בני לוי טהורין – לפי שאינם קבועים במיטה, אף מלכין שנתנו על לשונות, כיון שאינם נתמך על המיטה, הריהו טהור.

בארנו משנתנו לפי "תפארת ישראל", כהמשך לבאור המשנה הקודמת. אבל לפי מפרשים אחרים, אין המחלוקת במשנתנו בענין המלכין אלא בענין הלשונות, שלדעת רבי מאיר ורבי יהודה מקבליים טומאה, לפי שגם הלשונות מתלטלים עם המיטה כמו המלכנים, ולדעת רבי יוסי ורבי שמעון אינם מקבליים טומאה, לפי שהרבה פעמים אינם מתלטלים עם המיטה; והביא רבי יוסי ראיה לדבריו ממלכין בני לוי, שכשם שמלכין בני לוי, אף על פי שקבועים בכרעי המיטה, מכל מקום הואיל וסופן להינטל, טהורים, אף הלשונות, הואיל ופעמים ניטלים ממלכין המיטה, אינם חשובים כמיטה (ברטנורא).

שאם מחמת הקמרון שעליה אין השדה יכולה לעמוד בפני עצמה, וזקוקה היא לסמיכה, אינה מקבלת טומאה, אף אם אינה מחזקת ארבעים סאה (דמב"ם; "תפארת ישראל"; "משנה אחרונה").

יוס רביעי

באור משנה ג

השדה והתבה והמגדל שנטלה אחת מרגליהן, אף על פי שמקבלין – שמשמשים לקיבול, שלא נעשה בהם נקב עם נטילת הרגל, ואפשר ליתן בהם בגדים וכלים כבתחילה, טהורין – אינם מקבליים טומאה, שאינן מקבלין בדרבן – אלא נוטים לצד אחד, והרי הם כשבורים ואינם חשובים כלי, הלכך הם טהורים; רבי יוסי מטמא – שכיון שהם מקבליים, הרי הם עדיין חשובים כלי ומקבליים טומאה. ומדובר כאן בכגון שאינם מחזיקים ארבעים סאה. ויש גורסים: ושאינן מקבלין בדרבן. רבי יוסי מטמא. היינו שזו פיסקה בפני עצמה ופירושה: אם השדה והתיבה והמגדל אינם מקבליים ארבעים סאה כדרכם אלא אם כן מטים אותם על צידם וסומכים אותם אל הכותל, רבי יוסי מטמא, כאילו אינם מחזיקים ארבעים סאה. אבל חכמים סוברים, שהואיל ומקבליים ארבעים סאה, אף על פי שאינם מקבליים כדרכם, טהורים (דמב"ם). ונקליטי המטה – שני עמודים הזקופים באמצע המטה, אחד למראשוניה ואחד למרגלותיה, ועליהם מוט או חבל לפרוס עליו סדן, ונתמך – בסיס עץ שהמיטה עומדת עליו, ונתפוי – ציפוי המיטה, טהורין – אינם מקבליים טומאה לפי שכל אלו אינם צורך שכיבה, שהנקליטין הם לצורך אוהל, וחיפוי לנוי, וחמור – שלא תכבד המשא על הרגלים; ועוד, שכל אלו אינם כלים ("משנה אחרונה"); אין מטא – אין מקבליים טומאה, אלא מטה ומלכין – דף מרובע שנותנים לתוך חלל המיטה, ומניחים עליו את המצעות לשכיבה ("תפארת ישראל"). ומלכין בני לוי, טהורין – אינם מקבליים טומאה, לפי שהיו מוליכים עמהם את המלכנים

מִטְמֵא. גֵּרֵד שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת לֹכֶסֶן, גֵּרֵד שְׁתֵּי כְרָעִים טַפַּח עַל טַפַּח לֹכֶסֶן, אוֹ שְׁמַעְטָה פָּחוֹת מִטַּפַּח – טְהוֹרָה. וּ מִטָּה שֶׁהִיְתָה טֻמְאָה מִדָּרֶס, נִשְׁבְּרָה אֲרָכָה וְתִקְנָה – טֻמְאָה מִדָּרֶס; נִשְׁבְּרָה שְׁנִיָּה וְתִקְנָה – טְהוֹרָה מִן הַמִּדָּרֶס, אָבֵל טֻמְאָה מִגַּע מִדָּרֶס. לֹא הִסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הָרֵאשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּשְׁבְּרָה שְׁנִיָּה – טְהוֹרָה. ז פָּרַע שֶׁהִיְתָה טֻמְאָה מִדָּרֶס וְחִבְרָה לַמָּטָה – פָּלָה טֻמְאָה מִדָּרֶס. פָּרָשָׁה – הִיא טֻמְאָה מִדָּרֶס, וְהַמָּטָה מִגַּע מִדָּרֶס. הִיְתָה טֻמְאָה מִמָּאֵת שִׁבְעָה וְחִבְרָה לַמָּטָה – פָּלָה טֻמְאָה מִמָּאֵת שִׁבְעָה. פָּרָשָׁה – הִיא טֻמְאָה מִמָּאֵת

פירוש ברטנורא

שבאורך המטה מיזין או משמאל, והם נקראים ארוכות המטה: טהורה. דתו לא חזיא והוא כשברי כלים שהן טהורים: ר' נחמיה מטמא. ואין הלכה כר' נחמיה: גדר. חתך וקטע. כמו גורו אילנא: שתי לשונות לוכסן. שני עצים העשויין כלשון, שמלבני המטה מונחים עליהן. חתכן באלכסון, אחד שבמקצוע מזרחית דרומית ואחד שבמקצוע מערבית צפונית, טהורה, דתו לא חזיא. וכן אם גרד שתי כרעים טפח על טפח לוכסן, מכרע שבמקצוע מזרחית דרומית גרד טפח, ומכרע שבמקצוע מערבית צפונית גרד טפח, כשבורה דמאי: או שמיעטתה מטפח. שגרד רגליה ואין טפח מן המטה לארץ, לא חשיבא: ו תיקנה טמאה מדרס. עדיין עומדת בטומאתה, כיון דקיימא שניה: טהורה מן המדרס. אע"ג דנתקנה ראשונה קודם שנשברה שניה. מכל מקום טהורה, דפנים חדשות באו לכאן, שלאחר שירדה לה טומאת מדרס נתחדשו לה פנים הללו ואין זו הראשונה, מאחר שכבר נתקלקל בה כדי ביטולה: אבל טמאה מגע מדרס. משום דארוכה ראשונה כשנשברה ותקנה שהביא ארוכה אחרת תחת השבורה וחברתה למטה, נטמאת מגע מדרס, שהרי ננעה במטה המטאה מדרס, וכי נשברה שניה דפרח מינה טומאת מדרס, אשתירי בה טומאת מגע, דכל המטה מחוברת לראשונה שנתקנה: עד שנשברה שניה טהורה. דכיון דנשברו שתי הארוכות, תו לא חזיא. ולא דמי להיכא דנתפרקה וכולה קיימת, דהתם סופו להחזיר פרקיה ולחברת: ז כרע. של מטה שהייתה טמאה מדרס. שדרס חוב על הכרע כשהיה בפני עצמו שלא היה מחובר למטה: כולה טמאה מדרס. דחיבור עכיד לה כאילו כולה גוף אחד: היתה טמאה טומאת שבעה. כגון שננעה במת: טומאת ערב. כגון שננעה בטמא מת: והמטה טהורה. דלא נטמאת בנגיעת הכרע. דראשון

משניות מבוארות – קהתי

בספד
ברם, בתוספתא הגירסא היא: גדר... שתי כרעיים לוכסן או שגרד בה טפח על טפח לוכסן". וגירסא זו נכונה היא, אלא שהיה צורך לפרש בכרעיים שיעור טפח. אבל הסיפא – "או שגרד בה טפח על טפח" – מוסבה על המיטה עצמה (כמו שנכר הבאנו בבאור המשנה).

באור משנה ו

מִטָּה שֶׁהִיְתָה טֻמְאָה מִדָּרֶס – כמו שבארנו במשנה הקודמת, נִשְׁבְּרָה אֲרָכָה – אחד מן הקרשים הנתונים לאורך המיטה, וְתִקְנָה – שעשה למיטה ארוכה אחרת, טֻמְאָה מִדָּרֶס – עדיין נשארת המיטה בטומאתה; נִשְׁבְּרָה שְׁנִיָּה – הארוכה השנייה, וְתִקְנָה – אף על פי שתיקנה, טְהוֹרָה מִן הַמִּדָּרֶס – ואין המיטה עוד אב הטומאה, לפי ששתי הארוכות שהיו בה כשנטמאה כבר נשברו, וחדשות באו במקומן; ואף על פי שתוקנה הראשונה קודם שנשברה השנייה, מכל מקום נתבטלה מן המיטה טומאה ראשונה, שעם תיקונה של השנייה הרי פנים חדשות באו לכאן, ודינה כמיטה חדשה; אָבֵל טֻמְאָה מִגַּע מִדָּרֶס – והיא ראשון לטומאה, שהארוכה הראשונה שבאה במקום השבורה נטמאה גם מגע מדרס, משום שננעה במיטה שהייתה טמאה מדרס, ואף לאחר שנשברה הארוכה השנייה, ופקעה ממנה טומאת מדרס, מכל מקום לא פקעה ממנה טומאת מגע מדרס, לפי שעדיין ראויה לשימוש, הלכך כל המיטה המחוברת לארוכה הראשונה שתוקנה טמאה מגע מדרס. לֹא הִסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הָרֵאשׁוֹנָה – לעשות במקומה ארוכה אחרת, עַד שֶׁנִּשְׁבְּרָה שְׁנִיָּה – הארוכה השנייה, טְהוֹרָה – המיטה לגמרי, אף מטומאת מגע מדרס, שכיון שנשברו שתי הארוכות, שוב אינה ראויה לשימוש.

י ו ס ו ש י

באור משנה ז

פָּרַע – רגל המיטה, שֶׁהִיְתָה טֻמְאָה מִדָּרֶס – כגון שדרס הזב עליה כשהייתה בפני עצמה (רמב"ם, ברטנורא; עיין "תפארת ישראל" שמקשה על פירוש זה, ומפרש בדרך אחרת; ועיין "משנה אחרונה"), וְחִבְרָה לַמָּטָה – וחיבר את הכרע למיטה טהורה, פָּלָה טֻמְאָה מִדָּרֶס – כל המיטה טמאה טומאת מדרס מפני הכרע המחוברת לה, שכולה נחשבת כגוף אחד. פָּרָשָׁה – ניטלה הכרע מן המיטה, הִיא טֻמְאָה מִדָּרֶס – הכרע עומדת בטומאתה, וְהַמָּטָה מִגַּע מִדָּרֶס – טמאה טומאת מגע מדרס, לפי שננעה בכרע כשהייתה מחוברת לה. הִיְתָה – הכרע, טֻמְאָה טֻמְאֵת שִׁבְעָה – ימים, כגון שנטמאה

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ה

מִטָּה שֶׁהִיְתָה טֻמְאָה מִדָּרֶס – כגון ששכב עליה זב, שכן הזב, שהוא אב הטומאה, מטמא כלים המיוחדים לשכיבה או לשיבה או לרכיבה, ועושה גם אותם אב הטומאה, אם הוא עומד או יושב או שוכב או נתלה או נשען עליהם, וטומאה זו נקראת "טומאת מדרס" (עיין יבס"ב ד). נִטְלָה קְצָרָה – ניטל מהמיטה הקרש שבראשה או שבמרגלותיה הנתון לרוחב המיטה, וּשְׁתֵּי כְרָעִים – ושתי הרגליים שבאותו קרש ניטלו עמו, טֻמְאָה – החלק שנשאר מן המיטה עדיין בטומאתו הוא, מפני שאפשר עדיין להשתמש בו לשכיבה (בשיעור): אֲרָכָה – ניטל מן המיטה אחד מן הקרשים הנתונים לאורך המיטה משני צידיה, וּשְׁתֵּי כְרָעִים – ושתי הרגליים שבשני קצות הארוכה ניטלו עמה, טְהוֹרָה – נתבטלה ממנה טומאתה, לפי שאי אפשר להשתמש בחלק שנשאר מן המיטה, שאינה ראויה כלל לשכיבה ככתחילה, שהרי האדם מתגלגל ממנה, והרי היא כשברי כלים שהם טהורים. רַבִּי נְחֻמְיָה מְטַמֵּא – את החלק שנשאר מן המיטה, הואיל ואפשר לסמכו על הכותל וכיוצא בזה, ולהשתמש בו לשכיבה ככתחילה. ואין הלכה כרבי נחמיה. גֵּרֵד שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת לֹכֶסֶן – כבר בארנו שהלשונות הם מוטות עץ שבארבע זוויות המיטה, שעליהם מונח המלבן; ואם חתך שניים מהם שבאלכסון, כגון האחד שבזווית דרומית מזרחית והאחד שבזווית צפונית מערבית, ונמצא שהמיטה אינה ראויה לשכיבה, גֵּרֵד שְׁתֵּי כְרָעִים טַפַּח עַל טַפַּח לֹכֶסֶן – או שחתך טפח משתי רגליים העומדות באלכסון, כגון מרגל דרומית מזרחית ומרגל צפונית מערבית; "טפח על טפח" פירושו כאן: שחתך טפח מכרע זו וטפח מכרע שכנגדה באלכסון; ויש מפרשים (לפי התוספותא): חתך שתי הרגליים שבאלכסון, או שחתך מן המיטה עצמה טפח על טפח באלכסון (עיין "תוספות יום טוב"; "משנה אחרונה"); ויש שאין גורסים "טפח על טפח" (הגרא); או שְׁמַעְטָה פָּחוֹת מִטַּפַּח – שחתך כל רגליה ומיעט את גובהן עד שאין טפח מן המיטה לקרע, טְהוֹרָה – המיטה, שאינה ראויה לשימושה.

בביאור הפיסקה "גדר שתי כרעיים טפח על טפח לוכסן" כותב בעל "משנה אחרונה": כך היא גירסת הר"ב, וכן העתיק הרמב"ם בחיבורו. ומשמע לפי זה, ש"טפח על טפח" היינו טפח מזה וטפח מזה, אבל לא מצאנו שלשון "טפח על טפח" תפרש כך, שכן בכל מקום "טפח על טפח" פירושו טפח באורך טפח ברוחב. ועוד, כיון שבישנה "לוכסן" הרי מוכן שמזה ומזה, ולמה צריך לפרש "טפח על טפח"? והלא די היה לנקוט: גדר שתי כרעיים לוכסן

שבעה, והמטה טמאה טמאת ערב. היתה טמאה טמאת ערב וחברה למטה – פלה טמאה טמאת ערב. פירשה – היא טמאה טמאת ערב, והמטה טהורה. וכן השן של מעדר.

ח תפלה ארבעה פלים, התיר קציצה הראשונה ותקנה – טמאה טמא מת, וכן שניה, וכן שלישית. התיר את הרביעית – טהורה מטמא מת, אבל טמאה מגע טמא מת. חזר לראשונה, והתירה, ותקנה – טמאה במגע, וכן שניה. התיר את השלישית – טהורה, שהרביעית במגע, ואין מגע עושה מגע.

ט מטה שנגנב חציה, או אבד חציה, או חלקיה אחין או שתפין – טהורה. החזירה – מקבלת טמאה מכאן פירוש ברטנורא

הזה, ואין אדם מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה: מעדר. כל עץ שיש לו שנים ומהפכים בו את התבן, ושניו של מתכת. ולפי שהשנים של פרקים ונעוצים בו, דינו כדון מטה שהיא של פרקים. והיא וכן, אטומאת שבעה קאי, דאין מעדר מטמא מדרס:

ח תפלה. בתפילין של ראש שנגעו במת איירי, שיש בהן ארבעה בתים, וכל בית נקראת קציצה: **התיר קציצה.** העביר בית אחד והביא אחר תחתיו: **טמאה טמא מת.** דחיבורן משוי להו גוף אחד: **וכן שניה וכן שלישית.** כל זמן שהרביעית קיימת. מחמת שמחברת לרביעית. אבל כשהעביר גם הרביעית והחליפה באחרת, פרחת מינייהו טומאת מת, ונשתתיר בשלש קציצות טומאת מגע טמא מת, שהרי נגעו ברביעית כשחיברן והיא עדיין קיימת. אבל רביעית כשהוחלפה, אין בגופה טומאה כלל, דאי משום דנגעה בשלש, אין מגע עושה מגע, שהשלש ראשונות חדשות ניהו שנגעו בטמא מת, ואין הרביעית החדשה מקבלת מהן טומאה, ואין טומאה ברביעית החדשה אלא מחמת שמחברת לשלש הטמאות מגע. הלכך כשחזר והחליף השלש פעם שניה, טהור כולן ואפילו מגע לית בהו:

ט טהורה. ואפילו איכא ארוכה ושתי כרעים, הואיל ואין בדעתם להחזיר. וכי מוהני, דוקא במקום שהכל לאדם אחד: **מקבלת טומאה מכאן ולחבא.** אבל

משניות מבוארות – קהתי

והביא אחרת, טמאה מגע טמא מת, משום חיבורה לשלוש הקציצות, שכגוף אחד הן. **חזר לראשונה –** לקציצה הראשונה, **והתירה, ותקנה –** שהחליפה שוב בקציצה אחרת, **טמאה במגע –** כלומר אף הקציצה החדשה היא ראשון לטומאה כשאר הקציצות, משום שהיא מחוברת להן, **וכן שניה –** חזר והחליף גם את הקציצה השניה באחרת, אף היא ראשון לטומאה כשאר הקציצות שהיא מחוברת להן. **התיר את השלישית –** חזר והחליף גם את הקציצה השלישית באחרת, **טהורה –** כל התפילה, **שהרביעית במגע –** שהקציצה הרביעית לא היתה טמאה אלא במגע טמא מת, היינו שהיתה ראשון לטומאה, וכל טומאתה לא באה לה אלא משום שהיתה מחוברת לשלוש הקציצות, שכן משהוחלפה באחרת פקעה ממנה הטומאה לגמרי, אלא ששלוש הקציצות הראשונות, הואיל ונגעו בה קודם שתוקנה והוחלפה באחרת, נטמאו על ידה מגע טמא מת, **ואין מגע עושה מגע –** אין ראשון לטומאה מטמא כלים; ומכאן שהקציצה הרביעית החדשה לא קיבלה טומאה משאר הקציצות, ולא היתה טומאה בה אלא מפני שהיתה מחוברת לקציצות הטמאות, הלכך משהוחלפו שוב כל הקציצות הטמאות באחרות ופקעה מהן טומאתן, אף הרביעית טהורה.

בארנו את הסיפא לפי רוב המפרשים (ה"ש; הר"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"). אבל דעת הרמב"ם היא, שאף לאחר שהתיר את השלישית כפעם השנייה, עדיין הקציצה הרביעית טמאה טומאת מגע (עיין בפרושו למשנתו). ואמנם לשיטתו מתיישב יפה הלשון שבמשנתנו: "שהרביעית במגע ואין מגע עושה מגע". אבל קשה להבין את הפסקה התיר את השלישית – טהורה. אף דבריו בחיבורו (הל' כלים יב, ז) שונים הם מלשון משנתנו, שכן הוא כותב שם: "חזר והתיר את הראשונה פעם שנייה ותיקנה, הרי היא ראשון כשהיתה; וכן אם התיר את השנייה ואת השלישית. חזר והתיר אף הרביעית ותיקנה, הרי היא כולה טהורה, שאין הראשון מטמא כלים..." וכבר העיר בעל "תוספות חדשים", שדברי הרמב"ם הם נגד משנתנו, ולדעתו צריך לומר, שהיתה לו גירסה אחרת במשנתנו.

שבת קודש

באור משנה ט

מטה – טמאה, **שנגנב חציה, או אבד חציה –** ארוכה וקצרה ושתי רגליים, ולא נשתתירו ממנה אלא ארוכה וקצרה ושתי רגליים, **או חלקיה אחין או שתפין –** שכל אחד לקח חציה, **טהורה –** בטלה ממנה טומאתה, שההואיל ואין סיכויים להחזירה כמו שהיתה, הרי היא כשבורה. **החזירה –** כמו שהיתה, **מקבלת טמאה מכאן ולחבא –** שטומאתה הישנה כבר פרחת ממנה קודם לכן, כמו שבארנו

בטומאת מת ונעשתה אב הטומאה, **והבירה למטה –** וחיבר את הכרע למיטה, **פלה טמאה טמאת שבעה –** ימים, שהיא כגוף אחד עם הכרע. **פירשה –** ניטלה הכרע מן המיטה, **היא –** הכרע, **טמאה טמאת שבעה –** שעומדת היא בטומאתה, **והמטה טמאה טמאת ערב –** שנגנעה בכרע ונעשתה ראשון לטומאה. **היתה –** הכרע, **טמאה טמאת ערב –** כגון שנגנעה בשרץ או באב הטומאה אחר ונעשתה ראשון לטומאה, שאינה טמאה אלא עד הערב, **והבירה למטה –** וחיבר את הכרע למיטה, **פלה טמאה טמאת ערב –** כל המיטה טמאה טומאת ערב כמו הכרע המחוברת לה. **פירשה –** ניטלה הכרע מן המיטה, **היא –** הכרע, **טמאה טמאת ערב –** שנישאת היא בטומאתה, **והמטה טהורה –** שאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה. **וכן השן של מעדר –** שכן המעדר בראשו האחד מעדרים את הקרקע ובראשו האחר יש שמחברים לו שן לכתוש בה את גושי העפר או להעביר בה דבר ממקום למקום, ובאה המשנה ללמדנו, שאם היתה השן טמאה טומאת שבעה וחיברה למעדר, כל המעדר טמא טומאת שבעה. פירשה השן, היא טמאה טומאה שבעה והמעדר טמא טומאת ערב. היתה השן טמאה טומאת ערב וחיברה למעדר, המעדר כולו טמא טומאת ערב. פירשה השן, היא טמאה טומאת ערב, והמעדר טהור. ברם, טומאת מדרס אין במעדר.

באור משנה ח

משנתנו עוסקת בתפילין של ראש שנטמאו בטומאת מת ונעשו אב הטומאה, והרי תפילין של ראש יש בהן ארבעה בתים, וכל בית נקרא "קציצה".

תפלה – שהיא בת **ארבעה פלים –** היינו תפילין של ראש שיש בהן ארבעה בתים, כמו שבארנו לעיל, ונעשו אב הטומאה על ידי טומאת מת: **התיר קציצה הראשונה ותקנה –** סילק את הבית הראשון מן התפילין ועשה במקומו בית אחר, **טמאה טמא מת –** כל התפילה, ואף הבית החדש, שחיבור הבתים עושה את כולם כגוף אחד, **וכן שניה –** התיר אחר כך את הקציצה השניה ותיקנה, כל התפילה טמאה טמא מת, **וכן שלישית –** שכל זמן שהרביעית קיימת, כל התפילה טמאה טמא מת מחמת הקציצה הרביעית. **התיר את הרביעית –** סילק את הקציצה הרביעית, לאחר שהחליף את שלוש הראשונות באחרות, **טהורה –** כל התפילה, **מטמא מת –** שאינה עוד אב הטומאה, לפי שבסילוק הרביעית פקעה מהם טומאת מת, מאחר שכל הקציצות חדשות הן, **אבל טמאה מגע טמא מת –** ששלוש הקציצות שתקנן נגעו ברביעית שחוברו לה קודם שסולקה, ונטמאו מגע טמא מת, ונעשו ראשון לטומאה; ואף הרביעית, כשתקינה

וְלִהְיָא. מִטָּה מִטְמָאָה חֲבִילָה, וּמִטְהַרְתָּ חֲבִילָה; דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: מִטְמָאָה אֲבָרִים וּמִטְהַרְתָּ אֲבָרִים.

פ ר ק ת ש ע ה ע ש ר

א הַמִּפְרֵק אֶת הַמִּטָּה לְהַטְבִּילָהּ, וְהַנוֹגֵעַ בְּחֻבְלִין – טָהוֹר. הַחֻבֵּל מֵאִימָתִי הוּא חָבוּר לַמִּטָּה? מִשִּׁסְרַג בֶּה שְׁלֹשָׁה בִּתְיִים. וְהַנוֹגֵעַ מִן הַקֶּשֶׁר וּלְפָנִים – טָמֵא; מִן הַקֶּשֶׁר וְלַחוּץ – טָהוֹר. נִימִי הַקֶּשֶׁר, הַנוֹגֵעַ בְּצִרְפוֹ – טָמֵא. וְכַמָּה הוּא צָרָפוֹ? רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת.

פירוש ברטנורא

למפרע לא, דכיון דחלקה פרחא טומאה מינה: מיטמאת חבילה. אם פירשה הכרע מן הארוכה ועומדת עם הקצרה, הוי חבור, ואם נטמאת הכרע נטמאת הקצרה. כשם שכשכולה שלימה אם נטמא אחד מאבריה נטמאת כולה, כך נמי כשפירש הכרע מן הארוכה ועומדת עם הקצרה, נעשית חבילה עם הקצרה, וכשנטמאת הכרע נטמאת הקצרה עמה: ומטהרת חבילה. שאם הטביל הכרע עם הקצרה אין הקצרה חוצצת עליה, כי היכי דלא חייצה עליה כשמתבילה כשהיא שלימה: וחכמים אומרים מטמא איברים. ולא חבילה. דאם נטמאת כרע, היא טמאה ולא קצרה, דאינה חיבור כשלימה: ומטהרת אברים. כשאם להטבילה מטביל הכרע בפני עצמה, ולא חבילה עם הקצרה, שהקצרה חוצצת עליה. דאינה חיבור כשלימה דמטביל מטה שלימה טהורה אע"פ שלא פירקה, אבל השתא דפירשה הכרע מן הארוכה לא הוי חבילה עם הקצרה, וצריך להטבילה בפני עצמה. וחלכה כחכמים. כך נראית פירוש משנה זו מן התוספתא, וכך פירשוה רבותי:

יט א המפרק את המטה להטבילה. אע"פ שמיטהרת כשהיא שלימה, פעמים שהיא גדולה ואינה יכולה ליכנס במקוה וצריך לפרקה: והנוגע בחבילים גרסינן. כלומר, בין מפרק בין נוגע בחבילים טהור. ובמטה שנטמאת במת או במשכב הוב איירי, וכגון שאין במטה ארוכה ושתי כרעים, ואפילו הכי צריך להטבילה, כדי שלא תחזור לטומאתה כשיחברנה. והנוגע בחבילים טהור, דמכיון שפירקה שוב אין החבילים חיבור: החבל מאימתי חיבור. בתחלה כשאדם מסר את המטה שלימה וסורג בה שלשה בתים ועדיין נשאר החבל ארוך הרבה. נטמאת המטה נטמא החבל. והנוגע בחבל, טמא. דכולו חיבור הואיל וסופו לסרגו: מן הקשר ולפנים. אם קשר חבל אחר לזה החבל שסורג בו, אין החבל האחר חיבור מן הקשר ולחוץ: נימי הקשר. כשקושרים שני חבילים זה בזה מניחין מעט מראשי החבילים מזה ומזה יוצאים חוץ לקשר, והן נקראים נימי הקשר: הנוגע בצורכו טמא. דכיון דצורך לקשר הם, שאם היה קושר בראש החבל ממש היה הקשר נותר, נמצא שאלו הנימין מעמידים הקשר וכקשר דמו: רבי יהודה אומר שלש אצבעות. הוי חבור, דהוא צורך הקשר. טפי לא:

משניות מבוארות – קהתי

גורסים: הנוגע (בלי וא"ו), כלומר שמשנתנו אינה דנה במפרק אלא במי שנוגע בחבילים של המיטה המפורקת, היינו החבילים שהמיטה מסורגת מהם בתחתיתה שתי וערב, ובאה המשנה ללמד, שהנוגע בחבילים טהור – הואיל והמיטה מפורקת אין החבילים שבה טמאים. החבל – שמסורגים בו מיטה חדשה, מאימתי הוא חבור למטה – שאם נוגעת טומאה במיטה נטמא גם החבל, וכן להיפך? משיסרג בה – במיטה, שלשה בתים – הריווח שבין חבל לחבל נקרא "בית", במיטה מן החבל במיטה בשיעור שלושה בתים, הרי כל החבל חיבור למיטה, הואיל וכולו עומד להיסרג בה. והנוגע מן הקשר ולפנים – אם קשר חבל אחר לחבל שמסרג בו, נגעה טומאה מן הקשר ולפנים, היינו לצד הסירג, טמא – שהרי הוא חיבור למיטה; מן הקשר ולחוץ – אבל אם נגעה טומאה מן הקשר ולחוץ, טהור – שהחבל האחר שעדיין לא סירג בו אינו חיבור למיטה, והחבל עצמו הרי אינו מקבל טומאה (ברטנורא; תפארת ישראל). נימי הקשר – ראשי החבילים היוצאים מן הקשר, כדי שלא יותר, הנוגע בצרפו – בחלק הנצרך לקשר, שלא יותר, טמא – שהואיל ונימים אלו מקיימות את הקשר, הרי הן כמו הקשר עצמו, שהוא חיבור למיטה. וכמה הוא צרפו? רבי יהודה אומר: שלש אצבעות – עד שלוש אצבעות הנימים הן צורך הקשר, יתיר על כן אינן צורך הקשר. ברם, שיעור זה הוא בחבל המיטה שעוביו היה ידוע אצלם, שכל שהחבל יותר עבה, צריך להשאיר ממנו יותר חוץ לקשר (רמב"ם).

בארנו משנתנו כרוב המפרשים, שמשנתנו ברישא אינה דנה במפרק את המיטה אלא בנוגע בחבילים של המיטה המפורקת. אבל הרב מברטנורא כותב: "והנוגע בחבילים" גרסינן (אנו גורסים). כלומר בין מפרק בין נוגע בחבילים טהור, וכגון שאין במיטה ארוכה ושתי כרעים, ואף על פי כן צריך להטבילה כדי שלא תחזור לטומאתה כשיחברנה; והנוגע בחבילים טהור, שכיון שפירקה שוב אין החבילים חיבור (עיי' "משנה אחרונה" ו"תפארת ישראל" שמקשים על פירוש זה). ובענין ששינוי בסיפא: "והנוגע מן הקשר ולפנים". בארנו כרוב המפרשים, המבארים על פי התוספתא, שמדובר בכגון שקשר חבל בחבל. אבל יש מפרשים משנתנו בכגון שעשה קשר באותו חבל שסירג בו, שכן דרך המסורגים לעשות קשר בגמר הסירג. שלא יותר הסירג. הלכך מן הקשר ולחוץ טהור, שהרי בעשיית הקשר גילה דעתו שלא יסרג בו עוד ("משנה אחרונה"). ואף לפי

הטעם לעיל. ברם, מיטה טמאה שנתפרקה, ובעל הבית החזירה כמו שהיתה, הואיל וכשנחלקה עתיד היה להחזירה, הרי היא חוזרת לטומאתה הישנה. מטה מטמאה חבילה – כשהיא חבילה, מחוברת יחד, כלומר דווקא כשהיא שלימה היא מקבלת טומאה, אבל כשהיא מפורקת, אינה מקבלת טומאה; ומטהרת חבילה – שאם המיטה טמאה, אין טבילה מועילה לה כשהיא מפורקת ומטבילה אברים אברים, אלא כשהיא שלימה, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: מטמאה אברים – אף כשהמיטה מפורקת וכל חלק הוא ארוכה ושתי כרעיים או קצרה ושתי כרעיים, כל חלק וחלק מקבל טומאה, ומטהרת אברים – שאם נטמאה המיטה מועילה לה גם טבילה של איברים איברים כדי להיטהר.

בארנו את הסיפא לפי הגמרא (סוכה טז, א). וכן פירשוה מפרשים אחדים (הרמב"ם: הרא"ש: תפארת ישראל, ועוד). אבל הרב מברטנורא מפרש אותה (על פי התוספתא) בדרך אחרת: מיטה מיטמאה חבילה – אם פירשה הכרע (הגז) מן הארוכה, ונשארה עם הקצרה, הרי זה חיבור, ואם נטמא אחד מאבריה נטמאה כולה, שכשם שבמיטה שלימה אם נטמא אחד מאבריה נטמאה כולה, כך גם כשפירשה הכרע מן הארוכה ועומדת עם הקצרה, הריה נעשית חבילה עם הקצרה, וכשנטמאה הכרע נטמאה הקצרה עמה; ומיטהרת חבילה – שאם הטביל הכרע עם הקצרה, אין הקצרה חוצצת עליה, כשם שאינה חוצצת עליה כשמתביל את המיטה כולה כשהיא שלימה; דברי רבי אליעזר: וחכמים אומרים: מיטמאה אברים – ולא חבילה, שאם נטמאה הכרע, לא נטמאה הקצרה עמה, שאין החבילה חיבור לטומאה כמו מיטה שלימה; ומיטהרת אברים – כל אבר טהור טבילה בפני עצמו, היינו כשאם להטביל את הכרע שנטמאה צריך להטביל את הכרע בפני עצמה ולא חבילה עם הקצרה, לפי שהקצרה חוצצת עליה; ואמנם מיטה שלמה מטבילה וטהורה, לפי שכולה כגוף אחד, אבל עכשיו שפירשה הכרע מן הארוכה אינה חשובה חיבור עם הקצרה, וצריך להטבילה בפני עצמה.

ב א ו ר מ ש נ ה א

המפרק את המטה להטבילה – מיטה שנטמאה בטומאת מת או במשכב הוב ונעשתה אב הטומאה, והריהו מפרק אותה בשביל להטבילה איברים איברים; וכגון שהמיטה גדולה ואינו יכול להכניסה למקוה כשהיא שלמה (המפרשים). והנוגע בחבלין – רוב המפרשים

משניות מבוארות – קהתי

עד שלוש אצבעות – סמא, שמפני שהן צרכין של קשר, הרי הן מכלל המיטה; וחזק לשלוש אצבעות סהור, שאינו לצורך הכלי, שאפילו פסקו, אין הקשר נותר.

הרמב"ם משמע, שהוא מפרשה בחבל אחד שעשה בו קשר, שכן הוא כותב (הל' כלים כא, ו): "החבל שמסרגין המיטות – מאימתי הוא חיבור לטומאה? משיסרג בו שלושה בתים. והנוגע בחבל; מן הקשר ולפנים – סמא; מן הקשר ולחוץ:

המשך ביאור למסכת עירובין ליום שני עמ' א

החצירות החיצוניות לא עירבו ביניהן, דתנן – ששנינו במשנה (לעיל 49 מה) לגבי דיני תחומין, שמי שהיה בדרך בערב שבת ונדרס ולא ידע 50 שהשיבה אסור לו ללכת ממקומו אלא ארבע אמות בלבד, ואם 51 הם היו שלשה אנשים והאמצעי מובלע בין השנים, כלומר, שחלק 52 מן הארבע אמות המותרים לאמצעי נכנס לתוך ארבע אמותיו של 53 חברו שמצדו האחד וחלקם נכנס לתוך הארבע אמות של חברו 54 שמצדו השני, ונמצא שלכל אחד משני החיצונים יש מקום שהותר 55 לו לבד, ומקום שהותר לו ולאמצעי [ציור ב], הדין הוא שהאמצעי 56 מותר להשתמש עם כל אחד מן החיצונים והם מותרים להשתמש 57 עמו, שיכול כל אחד להביא אוכל וחפצים מן המקום המותר לו 58 ולא לחברו, אל המקום המותר לשניהם, ושנים החיצונים אסורים 59 זה עם זה. ועל כך אמר רבי שמעון, למה הדר דומה, כלומר, דין 60 זה של אמצעי שחלק מן המקומות המותרים לו מובלעים 61 במקומות המותרים לאנשים שמסביבו, דומה לדין של שלש 62 חצירות העומדות זו אצל זו, הפתוחות זו לזו, ופתוחות לרשות 63 הרבים – שלכל אחת מהן יש פתח הפתוח לחצר שבצדה, וגם פתח 64 הפתוח לרשות הרבים [ציור ג], ומתוך כך אין רגילות להיכנס 65 מרשות הרבים לחצר אחת דרך החצר האחרת, שאם עירבו שתיים 66 החצירות החיצוניות עם האמצעית כל אחת בנפרד, ולא עשו עירוב 67 המשותף לשלושת החצירות, היא [ו-האמצעית] מותרת עמהן – 68 להוציא ולהכניס לחצירות שבצדדים, והן [ו-החצירות שבצדדים] 69 מותרות עמה – להוציא ולהכניס לחצר האמצעית, ושתיים – אבל 70 שתי החצירות החיצוניות אסורות זו עם זו – אסורות להוציא 71 ולהכניס מזו לזו דרך החצר האמצעית, שכן שתי חצירות אלו לא 72 עירבו ביניהן, ומכל מקום לא אסרו את הטלטול בין האמצעית 73 לחיצוניות משום גזירה שמא מתוך כך יבואו החיצוניות לטלטל 74 ביניהן דרך האמצעית. וכמו כן במשנתנו, הואיל ושני המבואות 75 החיצונים נשתתפו עם החצר שביניהם, אף שהשתתפות היתה 76 במינים שונים ובכלים נפרדים, סובר רבי שמעון שמותר להם 77 להוציא ולהכניס מן המבואות לחצר. אבל אסור להוציא ולהכניס 78 ממבוי אחד לשני דרך החצר, הואיל ושני המבואות לא נשתתפו 79 יחד. אבל חכמים סוברים שרק אם השתתפו שני המבואות והחצר 80 ביין, ונתנו את כל היין בכלי אחד, הותר הטלטול בין החצר 81 למבואות, מפני שהכלי מצרפו כאילו נשתתפו כולם יחד [ובאופן 82 זה מותר לטלטל גם מן המבוי שבצד זה למבוי שבצד השני]. אבל 83 אם היה השיתוף עם מבוי אחד ביין והשיתוף עם המבוי השני 84 בשמן, הואיל ושני המבואות אסורים בטלטול מזה לזה גם החצר 85 שביניהם אסורה עם כל אחד מהם, לפי שגזורים שמא שני 86 המבואות יבואו לטלטל מזו לזו דרך החצר שביניהם. 87 מקשה הגמרא: אמר ליה אבאי לרבה, מי דמי – וכי יש לדמות את 88 דברי רבי שמעון שבמשנתנו לדברי רבי שמעון שבמשנה לעיל, 89 הן – שם, במשנה לעיל, קתני – שנינו שתיים החיצוניות אסורות 90 זו עם זו, ואילו הקא – כאן במשנה קתני אין צריכין לערב, ומלשון 91 זה משמע שאינם צריכים כלל לערב, ואפילו שנים החיצונים 92 מותרים זה עם זה ללא עירוב נוסף. 93 מתרצת הגמרא: מאי – מזה הפירוש של מה ששנינו אין צריכין 94 לערב, שהשכנים בני המבואות, אינם צריכים לערב פהרי בעל 95 הפית – עם בעל החצר, לפי שהשתתפות עולה להם לעירוב. אבל 96 שכנים בני המבואות החיצוניות פהרי הדין – אחד עם השני צריכין 97 לערב גם לשיטת רבי שמעון, לפי שלא נשתתפו אחד עם השני.

לערב – לעשות שיתוף אחר כדי להתיר את המבוי, לפי שהיין 1 שהם שותפים בו מתירו. אבל אם היה שותף לשכן זה ביינו, ולזה 2 ו-לשכן השני בשמן, צריכין לערב – לעשות שיתוף אחר שיהיו 3 שותפים בו כל אנשי המבוי. ואם לא עשו כן לא הותר הטלטול 4 במבוי. וטעם החילוק שבין יין ויין לבין יין ושמן, יבואר בגמרא. רבי 5 שמעון אומר אחד זה ואחד זה, כלומר, בין אם נשתתפו במין אחד 6 או בשני מינים, אין צריכין לערב, לפי ששיתוף הסחורה עולה 7 להם לשם שיתוף. ובגמרא יבואר במה נחלק רבי שמעון על 8 חכמים. 9

גמרא

שנינו במשנה: 'לזה ביין ולזה ביין אין צריכין לערב'. הגמרא דנה 11 האם כל היין צריך להיות בכלי אחד: אמר רב, ובכלי אחד – מה 12 ששנינו שהשיתוף עולה לשם עירוב, הוא רק אם כולם נתנו את 13 יינם לתוך כלי אחד. אבל אם נתנו אותו בשני כלים נפרדים, אינו 14 עולה להם לשיתוף. 15 רבא מביא הוכחה מן המשנה לשיטת רב: אמר רבא, דיקא נמי 16 דקתני – יש להביא דיוק והוכחה כדברי רב, ממה ששנינו בסיפא, 17 'לזה ביינו ולזה בשמן צריכין לערב'. ודברי המשנה צריכים ביאור, 18 שכן מה החילוק שבין שותפות במין אחד לבין שותפות בשני 19 מינים, אי אמר בשלמא – אם תאמר שרישא מדובר שנתנו את 20 היין בכלי אחד, וסיפא מדובר שנתנו את היין והשמן בשני כלים, 21 שפיר – מובן החילוק שביניהם, שברישא מועיל השיתוף לפי 22 שהיה בכלי אחד, אבל בסיפא שהיה בשני כלים אינו מועיל. אלא 23 אי אסרת ו-אבל אם תאמרן שגם ברישא מדובר שנתנו את היין 24 בשני כלים, וכמו כן בסיפא מדובר שנתנו את היין והשמן בשני 25 כלים, קשה מה לי – מה החילוק בין יין ויין, מה לי ו-ובין יין ושמן, 26 כלומר, אם שותפות של יין ויין מועילה גם כשהיא בשני כלים, 27 מדוע שותפות של יין ושמן אינה מועילה. 28 דוחה הגמרא: אמר ליה אבאי לרבא, אין הכרח מהמשנה שמדובר 29 רק בשנתנו השיתוף בכלי אחד, לפי שגם אם מדובר בשנתנו אותו 30 בשני כלים מובן החילוק שבין הרישא לסיפא, שכן יין ויין, ראוי 31 לערב את כל היין בכלי אחד, ולכן אף אם הוא בשני כלים מועיל 32 לפי שמחשיבים אותו כאילו הוא מעורב בכלי אחד. אבל יין ושמן, 33 אין ראוי לערב אותם בכלי אחד, ולכן אינו מועיל לעירוב. 34 שנינו במשנה: רבי שמעון אומר, אחד זה ואחד זה אין צריכין לערב. 35 הגמרא מבארת באיזה אופן נאמר דברי רבי שמעון. מקשה 36 הגמרא: ואפילו לזה ביינו ולזה בשמן, כלומר, הרי רבי שמעון בא 37 להתיר מה שאסר תנא קמא והיינו ביין ושמן, והיאך מועיל זה 38 לעירוב, הרי שמן ויין אינם ראויים להתערב. 39 מתרצת הגמרא: אמר רבא, במבוי שכל השותפים גרים בו גם לרבי 40 שמעון אינו מועיל אם היה משותף לזה ביין ולזה בשמן, והקא 41 קמאי עסקינן – כאן במשנה במה מדובר, פהרי שפין שני מבואות 42 – בחצר הנמצאת בין שני מבואות והיא פתוחה לשניהם [ציור א], 43 רבעל הבית' ששנינו במשנה הוא בעל החצר, והיתה לו שותפות 44 עם שני המבואות בנפרד. ורבי שמעון לטעמיה – ומה שאמר רבי 45 שמעון שאפילו אם שותפות אחת היא ביין והשניה היא בשמן 46 אינם צריכים לערב, לשיטתו אמר זאת, שסבר שיכולה חצר אחת 47 הנמצאת בין שתי חצירות, לערב עם שתיהן, אף על פי ששתי 48

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף לא ע"ב: מאמר נוסף של רבי שפטיה בשם רבי יוחנן: **וְאָמַר רַבִּי שְׁפָטִיָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה בְּלֵא נַעֲיִמָה** דהיינו טעמי המקרא, **וְשׁוֹנָה** משניות **בְּלֵא וּמְרָה, עָלָיו הַכֶּתוּב אוֹמֵר** (יחזקאל כ כה) **'וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא מוֹזִבִּים וְגו'** ומשפטים לא יחיו בָּהֶם'.

קושיא על המאמר ודרשה אחרת על פסוק זה: **מִתְקִיף לָהּ אֲבִי, וְכִי מַשׁוּם דְּלֵא יִדַּע לְכַסּוּמִי קָלָא** - להנעים קולו, גדול ענשו עד ש'משפטים לא יחיו בָּהֶם' קָרִית בִּיה. **אֵלָּא** אמר אב"י, יש לדרוש פסוק זה **בְּדֶרֶב מִשְׁרָשָׁי, דְּאָמַר, שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים הָיוּשְׁבִים בְּעִיר אַחַת, וְאִין נִזְחִין זֶה אֶת זֶה בְּהַלְכָּה, כְּלוּמַר** שאינם למדים אחד מן השני, **עָלֵיהֶם הַכֶּתוּב אוֹמֵר 'וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא מוֹזִבִּים וּמַשְׁפָּטִים לֹא יִחִיו בָּהֶם'**, שדורשים, שכיון שאינם טובים זה לזה, אביא עליהם משפטים שלא יחיו בהם.

מאמר נוסף בשם רבי יוחנן: **אָמַר רַבִּי פְּרָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הָאוּחוֹז בַּסֵּפֶר תּוֹרָה עָרוֹם בְּלֵא מַעֲיָלוֹ, נִקְבֵּר עָרוֹם**. מקשה הגמרא: **עָרוֹם סָלְקָא דַּעְתָּהּ**, וכי חטא כל כך עד שיש לקברו ערום. לכן מבארת הגמרא: **אֵלָּא אִימָא נִקְבֵּר עָרוֹם בְּלֵא מַצּוֹת**. ושוב מקשה הגמרא: **בְּלֵא מַצּוֹת סָלְקָא דַּעְתָּהּ**, וכי חטא עד כדי שיקבר בלא מצוות כלל. לכן מבארת הגמרא: **אֵלָּא אָמַר אֲבִי, נִקְבֵּר עָרוֹם בְּלֵא אוֹתָהּ מַצּוֹת** של אחיזת ספר תורה, כיון שאחוז ערום בלא מעיל.

מאמר נוסף באחיזת ספר תורה במטפחת: **אָמַר רַבִּי יְנָאי בְּרִיה דְּרַבִּי יְנָאי סָבָא, מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי יְנָאי רַבָּה, מוֹטָב שֶׁתִּנְלִל הַמַּטְפַּחַת** - שיגלול את חגורת ספר התורה סביבו, **וְאֵל יִגְלַל סֵפֶר תּוֹרָה** כשאוחז במטפחת כדי שיכרך הספר במטפחת, שאין זה כבוד התורה.

שנינו במשנה: **'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִצֻּוֹת שֶׁיְהִיו קוֹרִין אוֹתָן כָּל אֶחָד בְּזִמְנֹו**. ברייתא המביאה דרשה נוספת מפסוק זה: **תִּנּוּ רַבִּנּוּ, נֹאמַר 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', וְקִשָּׁה מְדוּעַ נֹאמַר כֵּן דוּקָא בְּמִצְוֹת הַמוֹעֲדִים, הֲרִי אֶת כָּל הַמִּצְוֹת אָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל. אֵלָּא בֵּא לְלַמְדֵּנוּ, שֶׁמֹּשֶׁה תִּיָּקֵן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיְהִיו שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין כָּל מוֹעֵד בְּעֵינֵינוּ שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם, הַלְכּוֹת פְּסַח בְּפֶסַח, הַלְכּוֹת עֲצֵרָת בְּעֲצֵרָת וְהַלְכּוֹת חֲגֵג בְּחֵג, לְהוֹדִיעַ חוּקֵי הָאֱלֹהִים וְתוֹרוֹתָיו**.

הדרן עלך בני העיר וסליקא לה מסכת מגילה

אגרות קודש

ב"ה, י"ב מר חשוון, ה'תשי"א

ברוקלין

הרה"ג וו"ח אי"א נו"מ וכו' מוהר"ר שניאור זלמן שי

שלום וברכה!

...בטח יכתוב מעבודתו במארסייל, נוסף על מה שכותב ישר להרה"ג והרה"ח וכו' הרב"ג שי.

בברכה,

מנחם שניאורסאהן

דאיתיה – שאותו אדם נמצא, ובכל זאת שנינו בברייתא שמבטל
 לאחד שעירב ומשמע שמבטל רק לאחד מאלו שעירבו.
 דוחה הגמרא: מיד אידא – וכי ראיא היא זו, הא ברייתא והא
 ברייתא – חלק זה של הברייתא נשנה באופן אחד, וחלק זה של
 הברייתא נשנה באופן אחר. כלומר, אכן בהמשך הברייתא מדובר
 באופן שלא מת אחד מאלו שעירבו, אולם בתחילת הברייתא
 מדובר באופן שהיה אדם נוסף שעירב, ומת.
 ומוכיחה הגמרא בדחיה זו: תדע שכן הוא שיש להעמיד כל חלק
 בברייתא באופן אחר, דקתני סיפא דרישא – בסוף החלק הראשון
 של הברייתא, ושנים שלא עירבו נותנין רשותן לשנים שעירבו, ויש
 לדייק מכך, שדווקא לשנים שעירבו אין – הם יכולים לבטל
 רשותם, אולם לאחד מהם לא, הרי שיש לבטל לכל אלו שעירבו,
 ולא די לבטל לאחד מהם.
 חוזרת הגמרא ומיישבת את הברייתא אף לדברי אביי ואפי
 שסובר שמהברייתא מוכח שניתן לבטל רק לאחד מבני החצר
 שעירבו, אמר בביאור דברי הברייתא, מאי לשון 'נותנים רשותן
 לשנים' ששנינו בברייתא, היינו שמבטל לאחד משנים שעירבו, ובוה
 זוכים שני המערים יחד.
 שואלת הגמרא: אי הכי – אם אכן הכוונה לאחד משנים, ליתני –
 היה לתנא לשנות, 'נותנים רשותן לאחד שעירב או לאחד שלא
 עירב', ולא לחלק בין מבטל לאחד שעירב למבטל לאחד שלא
 עירב. מסיקה הגמרא: קשיא – אכן קשה הדבר.
 הגמרא חוזרת לבאר את דברי הברייתא על פי שיטות רבה ואביי:
 שנינו בברייתא, אחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב, לאפי
 הסובר שאין צריך לבטל לכל אחד מבני החצר אלא די שיבטל
 לאחד מהם, מדובר באופן דזה שעירב עם האחד שעירב איתיה
 ונמצא, וקא משמע לן הברייתא, דאין צריך לבטל רשות לכל אחד
 ואחד אלא לאחד מאותם שעירבו. ואילו לרבה הסובר שצריך
 לבטל לכל אחד ואחד, מה שמבואר בברייתא שהביטול נעשה רק
 בפני אחד, הוא באופן דהוה אדם נוסף שעירב עם האחד שעירב,
 ומית אותו אדם, והחידוש הוא, שלא גזור זימני דאיתיה – שאין
 גוזרים שמא אף כשיהיו שני המערים חיים יבטל רק בפני אחד
 מהם.
 עוד שנינו בברייתא: ושנים שעירבו נותנין רשותן לאחד שלא עירב.
 שואלת הגמרא: הלא דין זה הוא פשיטא, שהרי שנינו במשנה
 שאחד שלא עירב מבטל רשותו לשנים שעירבו, ואם כן, אין מקום
 לגזור שערים שעירבו לא יבטלו לזה שלא עירב. משיבה הגמרא:
 מהו דתיקא – שמתאמר, כיון דזה שהשנים רוצים לבטל לו
 רשותם לא עירב עם בני החצר, ליקנסיה – נקנסו אותו שלא יזכה
 ברשות בני החצר, קא משמע לן שאין קונסים אותו, והם יכולים
 לבטל לו רשותם.
 עוד שנינו בברייתא: ושנים שלא עירבו נותנין רשותן לשנים
 שעירבו. ומבארת הגמרא: לרבה הסובר שצריך לבטל לכל אחד
 ואחד, הוצרך התנא ללמדנו דין זה ולא די במה שלימדנו שנים
 מבטלים לאחד שלא עירב, משום דתנא סיפא לגלויי רישא – שנה
 התנא דין זה שבסוף הברייתא, כדי ללמוד ממנו לביאור תחילת
 הברייתא, שמה ששנינו שמבטל לאחד שעירב היינו דווקא באופן
 שהיה אדם נוסף ומת, אך אם לא מת צריך לבטל לכל אחד ואחד.
 ואילו לאפי הסובר שזה שלא עירב צריך לבטל רק לאחד מאלו
 שעירבו, חזר התנא וכפל דין זה, משום שדין זה ששנים שלא
 עירבו נותנין רשותן לשנים שעירבו, איצטריך ליה – הוצרכה
 הברייתא לחזור ללמדנו, ולא די במה ששנינו שאחד יכול לבטל,
 משום דסלקא דעתך אמינא – היה עולה בדעתך לומר, לגזור שלא
 יוכלו לבטל רשותם, דלמא אתי לבטולי להו – שמה יבואו לטעות
 שאף אחרים יכולים לבטל לשנים שלא עירבו, ובאופן זה לא
 מועיל הביטול כמבואר לעיל. קא משמע לן הברייתא שלא גזור
 חכמים כן, אלא שנים ששכחו לערב יכולים לבטל רשותם.
 עוד שנינו בברייתא: ושנים שלא עירבו נותנין רשותן לשנים

ליגור שאין שנים מבטלים רשותם ליחיד, משום שיש לחשוש
 דילמא מחמת היתר זה, אתי לבטולי להו – יבואו לידי טעות, שיחיד
 יכול לבטל רשותו לשנים שלא עירבו, קא משמע לן המשנה שאין
 חוששים, ושנים מבטלים רשותם ליחיד.
 שנינו במשנה: ואין נולדן רשות.
 הגמרא דנה בביאור דברי המשנה. שואלת הגמרא: למה לי –
 מדוע הוצרכה המשנה לחזור וללמדנו דין זה, הרי ניתן ללמוד
 מהדין זה שנים אסורין זה על זה, שלא מועיל שאחרים מבטלים
 להם רשותם. משיבה הגמרא: לא צריך – אכן לא נצרכה המשנה
 לומר זאת, אלא כדי ללמדנו דאף על גב דאמר ליה בני החצר
 שעירבו לאחד מהשנים שלא עירבו, קני – קנה רשותנו על מנת
 לחזור ולתקנות לחברך, שבאופן זה היה ניתן לומר שהוא שליח
 לבטל רשותם לחבירו, ואין חסרון במה שאף לאחר ביטול זה
 השנים שלא עירבו אסורים זה על זה. לכך השמיעה המשנה שלא
 מועילה אמירתם, כיון שלאחר הביטול לא הותרה להם ההוצאה,
 נמצא שלא זכו לגמרי במה שביטלו להם המערים, ולא ניתן
 להקנות מה שלא נקנה.
 הגמרא דנה בדין יחיד המבטל רשותו לרבים: בעא מיניה [שאל]
 אביי מרבה, חמשה ששורין [ושגרים] בחצר אחת ושכח אחד מהן
 ולא עירב עם שאר בני החצר, כשהוא מבטל רשותו, האם צריך
 לבטל לכל אחד ואחד מבני החצר, או לא, אלא דיו שיבטל לאחד
 ועל ידו יתרים כולם, שכיון שעירבו יחד חסובים הם כאחד. רבה
 משיב לאביי: אמר ליה רבה לאביי, צריך לבטל רשותו לכל אחד
 ואחד.
 מקשה הגמרא: איתיה – הקשה אביי לרבה, שנינו בברייתא, אחד
 שלא עירב עם שאר בני החצר, נותן רשותו לאחד מבני החצר
 שעירב, ושנים שעירבו נותנין רשותן לאחד שלא עירב, ושנים
 שלא עירבו נותנין רשותן לשנים שעירבו או לאחד [השלישי] שאף
 הוא לא עירב. אבל אין אחד שעירב נותן רשותו לאחד שלא עירב
 וכן אין שנים שעירבו נותנין רשותן לשנים שלא עירבו, ואין שנים
 שלא עירבו נותנין רשותן לשנים שלא עירבו. ומדייק אביי, קתני
 מיתת רישא – מכל מקום שנינו בתחילת הברייתא, אחד שלא עירב
 נותן רשותו לאחד שעירב, ויש לברר, היכי דמי – במה מדובר, אי
 דליקא אחרניא כהדיה – שאין אדם נוסף שעירב עם אותו אחד
 שעירב, כהדי מאן עירב – עם מי עירב רשותו שמחמת כן הוא
 נקרא אחד שעירב, הרי עירוב צורות נעשה כדי לערב רשות של
 כמה אנשים, ולא שייך שאדם יערב עם עצמו, אלא ודאי פשיטא
 שיש להעמיד באופן דליקא [יש] אחרניא כהדיה, והיינו שהיו
 שלשה אנשים בחצר, שנים עירבו והשלישי לא עירב, ורוצה
 לבטל רשותו ולהתיר להם להוציא לחצר, ובכל זאת קתני
 בברייתא שזה ששכח לערב נותן רשותו לאחד שעירב, הרי שמוכח
 שאין צריך לבטל אלא לאחד מאלו שעירבו.
 מיישבת הגמרא: ורבה סובר שצריך לבטל לכל אחד ואחד, יישב
 את הברייתא ששנינו בה שמבטל לאחד שעירב, הקא בברייתא
 במאי עסקין – במה מדובר, דהוה – שהיה אדם נוסף שעירב עם
 האחד שעירב, ומית אותו אדם, נמצא שזה שלא עירב אינו
 מבטל אלא לאחד.
 מקשה הגמרא: אי אכן מדובר באופן דהוה ומית, אימא סיפא –
 אמור ובאר את סוף דברי הברייתא, אבל אין אחד שעירב נותן
 רשותו לאחד שלא עירב. ויש להקשות, אי דהוה ומית, אמאי אותו
 אחד שנשאר מהשנים שעירבו לא יבטל רשותו לזה שלא עירב
 בעתה, הרי כעת החצר שייכת לשנים שלא עירבו, ושנינו
 בברייתא שבאופן זה יכול האחד לבטל רשותו לחבירו ולהתיר לו
 את השימוש בחצר. אלא פשיטא דאיתיה – אלא ודאי פשוט הוא
 שבחלק זה של הברייתא יש לומר שהשני שעירב עם אותו אחד
 שעירב נמצא בעולם, ולכן אינו יכול לתת את רשותו שהרי שנים
 אינם נותנים לאחד, ומדפיסא על כרחך עוסקת באופן דאיתיה
 אותו אדם שעירב עם האחד שעירב, הרישא נמי עוסקת באופן

עירובין. פרק שישי - הדר דף ע עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) רא רש"י

לגור - דאי מבטלי אינהו ליחיד, אתו למימר נמי: יחיד מבטל לשנים. ואין נוטלין רשות
למה לי - הא תנא ליה: היו שנים - אוסרין זה על זה. לא צריכא - משנה יתירה,
לאשמועינן דאפי' אמרו ליה קמאי קני על מנת להקנות, והדר איהו ובטל לחבריה - לא
משתרי האי בתרא. דמדה דתימא שליוא שווינהו, קא משמע לן כיון דלא קנה איהו
לאשתריו, לא מצי לאקנוי. אחד שלא עירב בו

לגור דילקא אתי לבטולי להו - קא משמע לן. "ואין
נוטלין רשות". למה לי? לא צריכא, אף על גב דאמרי
ליה "קני על מנת להקנות". בעא מיניה אפי' מרבה:
תמישה ששרויין בחצר אחת, ושכח אחד מהן ולא
עירב, פשהו מכבול רשותו, צריך לבטל לכל אחד
ואחד, או לא? אמר ליה: צריך לבטל לכל אחד ואחד.
איתיביה: אחד שלא עירב - נותן רשותו לאחד
שעירב, שנים שעירבו - נותנין רשותן לאחד שלא
עירב, ושנים שלא עירבו - נותנין רשותן לשנים
שעירבו, או לאחד שלא עירב. אבל לא אחד שעירב
נותן רשותו לאחד שלא עירב. ואין שנים שעירבו
נותנין רשותן לשנים שלא עירבו, ואין שנים שלא
עירבו נותנין רשותן לשנים שלא עירבו. תני מיתה
רישא: "אחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב".
היכי דמי? אי דליקא אחרנא בהדיה - בהדי מאן
עירב? אלא פשיטא - דאיפא אחרנא בהדיה. וקתני:
לאחד שעירב! ורבה - הכא במאי עסקינן - דהוה
ומית. אי דהוה ומית - אימא סיפא: אבל אין אחד
שעירב נותן רשותו לאחד שלא עירב. ואי דהוה ומית
- אמאי לא? אלא פשיטא דאיתיה, ומדסיפא איתיה,
רישא נמי איתיה! מידי איריא? הא פדאיתא והא
פדאיתא! תדע, דקתני סיפא דרישא: ושנים שלא
עירבו נותנין רשותן לשנים שעירבו. לשנים - אין,
לאחד - לא. ואפי' אמר: מאי "לשנים" - לאחד
משנים. אי הכי ליתני: לאחד שעירב, או לאחד שלא
עירב! קשיא. "אחד שלא עירב נותן רשותו לאחד
שעירב". לאפי' - דאיתיה, וקא משמע לן: דאין צריך

לבטל רשות לכל אחד ואחד. לרבה - דהוה ומית, ולא גזור זימנין דאיתיה. "ושנים שעירבו
נותנין רשותן לאחד שלא עירב". פשיטא! מהו דתימא: פון דלא עירב - ליקנסיה, קא משמע
לן. "ושנים שלא עירבו נותנין רשותן לשנים שעירבו". לרבה - תנא סיפא לגלויי רישא, לאפי' -
שנים שלא עירבו איצטריכא ליה. סלקא דעתך אמינא: לגור דלקא אתי לבטולי להו, קא
משמע לן. "או לאחד שלא עירב". למה לי? מהו דתימא: הני מילי - היכא דמקצתן עירבו
ומקצתן לא עירבו, אבל היכא דכולן לא עירבו - ליקנסיהו כדי שלא תשתכח תורת עירוב,
קא משמע לן. "אבל אין אחד שעירב נותן רשותו לאחד שלא עירב". לאפי' - תנא סיפא
לגלויי רישא, לרבה - אידי דתנא רישא, תנא נמי סיפא. "ואין שנים שעירבו נותנין רשותן
לשנים שלא עירבו". הא, תו למה לי? לא צריכא, דכבול ליה חד מינייהו לחבריה. מהו
דתימא: לשתרי ליה, קא משמע לן, פון דבעידנא דבטיל לא הוה ליה שריותא בהא חצר -
לא. "ואין שנים שלא עירבו נותנין רשותן לשנים שלא עירבו". הא, תו למה לי לא צריכא,
דאמרי קני על מנת להקנות". בעא מיניה רבא מרב נחמן: יורש, מהו שיבטל רשות?

היבא
אחד ואיהו לא אסר אחריה. אידי דתנא רישא - "אחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב" תנא חך סיפא דאיפא לא ולעולם רישא בדרהו ומית וסיפא בדאיתנהו. הא תו למה
לי - פשיטא דאסרי אהדרי: הכי גרסינן. בין דבעידנא דבטיל להו חך בן - ולעיל פרישא לא. קני על מנת להקנות - ממשנה יתירה נפקא לן. דאי לא הכי לא איצטריך למיתנייה,
ולעיל פרישא לא. יורש - ששכח אביו ולא עירב, ומת בשבת, ולא ביטל רשותו. מהו שיבטל היורש?

בעא מיניה אביי מרבה כו - לא שמע ליה ברייתא דלעיל דסוף פרק שני (כו,ב). כשהוא
מבטל רשותו - אין צריך לבטל לכל אחד. ומשמע דתם דפלותא היא דרבי אליעזר
ורבן, והוא ברייתא כרבי אליעזר. ואין לומר דלרבנן מביעא ליה ופשט ליה, דצריך לבטל
- דאם כן מאי פריך מברייתא דבסמוך?
הכא במאי עסקינן דהוה ומית - פירש רש"י:
דעל כרחק דרבה בשיירא שחנתה בבקעה
הקפיה חצר, ונטו בה איש אהלו מוקי לה, דבי
מת אין ליורשיו שם כלום. דאי בחצר ממש -
איכא יורשין, וכיון דאילו הוה אבהון קיים הוה
אסר - אינהו נמי אסרי. ובחנם דחק, דאין היורש
אוסר אלא אם כן הולך לדור שם, דלעיל בפרק
"מי שהוציאנהו" (מזא), פסקין כרבי שמעון, דתנן
לקמן פרק "כיצד משתתפין" (פא,א), רבי שמעון
אומר: אפילו הניח את ביתו והלך לשבות אצל
בתו באותה העיר - אינו אוסר, שכבר הסיח
מלבו. ומיהו, אי בעו לאוקומי כרבי מאיר, דאמר
כשהלך לשבות בעיר אחרת א' נכרי ואחד ישראל
- אוסר. וקאמרין נמי לקמן בפירקין (עב,ב): בית
הזבח ובית הבקר ובית העצים ובית הארצות הרי
זה אוסר עליו - צריך לאוקומי בשיירא שחנתה
בבקעה. אי נמי כגון שוה עצמו שעירב הוא יורש.
יורש מהו שיבטל - בשלא עירב האב מיירי,
כדפירש בקונטרס, דאם עירב - הא תני לקמן
(עמוד ב'): א' מבני חצר שמת והניח רשותו לאחד
מן השוק, משחשיכה - אינו אוסר. ואיירי כגון
שנא היורש לדור שם בשבת, דאם לא כן - לא
בעי ביטול, דהוי כמו בית הדבן ובית הבקר דלא
אסר. כדאמר רבי יהודה לקמן בפירקין (עב,ב),
דאינו אוסר אלא מקום דירה. ורבי שמעון דפסיק
פרק "מי שהוציאנהו" (מזא) כותיה קאמר,
דאפילו חלק לשבות אצל בתו באותה העיר אינו
אוסר. ומיהו, אם היה היורש דר באותה חצר -
שנא היה אוסר לדם בית אביו כשרש בשבת, אף
על פי שלא בא לדור שם, אפילו עירב עם חבריו
בערב שבת - אפילו הכי בעי ביטול, ולא מהני
עירובן לגבי אותה חצר שירש
בשבת. כדנתיא לקמן בשמעתין: אחד מן השוק
שמת

עירובין. פרק שישי - הדר דף ע עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"
תוספות

שמת והניח רשותו לאחר מבני חצר, מבעוד יום - אינו אוסר. פירוש: לפי שכן חצר מערב
עם חביריו. משחשיכה - אוסר. פירוש: דלא מהני עירוב לענין אותו חצר שירש בשבת.
ומידו, לא הא אפשר לומר דמיירי כשהיה היורש דר עם אביו - דאם כן, אי בעו לאעירובי
מאתמול מצו מערבין קרינן ביה. דאם נתן פת משלו היו עירוב, אף על פי שלא זיכה לאביו.
כדאמר לעיל פרק "מי שהוציא חור" (ט"ב), חמשה

היכא דאי בעי לעירובי מאתמול מצי מערב - בפול
נמי מצי מבטל. אבל האי, פיון דאי בעי לעירובי
מאתמול - לא מצי מערב - לא מצי מבטל, או דלמא:
יורש פריעה דאביו הוא? אמר ליה: אני ואמר מבטל,
והני דבי שמואל תנו: אין מבטל. איתביה: זה הפלל,
כל שמואל למקצת שבת - הותר לכל השבת, וכל
שנאסר למקצת שבת - נאסר לכל השבת, חוץ
ממבטל רשות. "כל שהותר למקצת שבת מותר לכל
השבת" - בגון עירב דרך הפתח ונסתם הפתח, עירב
דרך חלון ונסתם חלון. "זה הפלל" - לאתויי מבוי
שניטלו קורותיו או לחיו. "כל שנאסר למקצת שבת
- נאסר לכל השבת פולה" - בגון שני בתים בשני צידי
רשות הרבים, והקיפום נכרים מחיצה בשבת. "זה
הפלל" לאתויי מאי? לאתויי מת נכרי בשבת. וקתני
"חוץ ממבטל רשות", איהו - אין, יורש - לא! אימא
חוץ מתורת ביטול רשות. איתביה: אחד מבני חצר
שמת, והניח רשותו לאחד מן השוק, מבעוד יום -
אוסר, משחשיכה - אינו אוסר. ואחד מן השוק שמת
והניח רשותו לאחד מבני חצר, מבעוד יום - אינו
אוסר, משחשיכה - אוסר. אמאי אוסר? נבטל! מאי
"אוסר" נמי דקתני - עד שיבטל. תא שמע: ישרא
וגר שרויין במגורה אחת, ומת גר מבעוד יום,
אף

דהתם לא מצו מערבי מאתמול כלל, אבל הכא מצו מערבי על ידי שכירות. משמע מתוך
פירוש דאירי דאתא נכרי מערב שבת, ובעי למימר דאין מבטלין בשבת, וכל שכן דאם לא
מת. דבעי תרתי. שכירות וביטול. ולא יתכן לפי מה שפירש לעיל, דהתם כולי עלמא מודו
דמבטלין גבי מת נכרי בשבת מהו אלא בדאתא נכרי בשבת איירי הכא. ואי לאו "זה הפלל"
הוי אמאי דהבא מבטל, כיון דהאי רשותא דקמבטל חוץ בידו מאתמול, ולא דמי לשני בתים.
וקתני דחץ ממבטל רשות - פירש בקונטרס: דפריך לרב נחמן, דאמר דמבטלין, מדלא
קתני חוץ ממבטל רשות ויורש, שמע מינה: יורש לא. ודבר תימה הוא, מה דיוק הוא זה?

ורבינו תנאל פירש: דפריך לשמואל, דאמר אין מבטלין. וזה לשונו: זה הכלל, כל שנאסר למקצת שבת. כגון שני בתים בשני צידי רשות הרבים, חוץ ממבטל רשות אף על פי שנאסר למקצת
שבת, משעה שביטל רשותו והותרה שאר שבת. לא שנא הוא, לא שנא יורש. מדקתני חוץ מן המבטל רשות, דייק מיניה: כל מי שיש לו רשות עכשיו יכול לבטל. ופריך לה לברייתא הכי: חוץ
מתורת ביטול, דכי איתא לאוסר מעיקרא והשתא בטל רשות - הותרה לשאר שבת. לאפוקי יורש, דלא הוי ליה רשות הכא בעידא דקדש חיוס, ולא הוי ליה לערובי. דלא איתמר תורת
ביטול אלא היכא דליכא עירוב, ומאן דלא יכול לערובי - לא יכול לבטל רשותו, עד כאן לשונו. אף על פי שהקשוית אחרות לרב נחמן - אין לחוש אם זאת לשמואל. ורבינו חננאל בעצמו
פירש דמתבין לרב נחמן, משמע מתוך פירוש דחין ממבטל רשות קאי אשני בתים משני צידי רשות הרבים והקיפום נכרים מחיצות בשבת, שמועיל שם ביטול. והיכא דלא ביטלו זה לזה
קאמר דנאסר לכל השבת כולה. וקשה: דאם כן מאי נאסר למקצת שבת דקאמר? ונראה לומר לפירוש דאירי בעירוב, וכיון שלא חל העירוב בתחילת השבת - תו לא חילל כשבאו אחרי כן
הקיפום בשבת. וכן מת נכרי בשבת איירי כשעירבו מערב שבת ובטל עירובן מפני הנכרי, דכשמת תו לא חילל. אבל ביטול מועיל בתריוהי, כדקתני "חוץ ממבטל רשות". ומדמהני ביטול שני
בתים, אף על פי שלא היה לו כח לבטל רשות של חצר זה מאתמול, דרשות הרבים היה - כל שכן יורש, דיש לו כח לבטל. וקשה לרבי שמואל דאמר אין מבטלין. והוא חוץ דהוא מצי
למפיק מן ברייתא לרב חסדא ורב ששה, דאמר לעיל אין מבטלין גבי שני בתים. ונראה דלמאי דמשכ "אימא חוץ מתורת ביטול" - לא קאי אשני בתים, אלא אבני חצר ששכח אחד מן
ולא עירב, שיכול לבטל רשות באמצע השבת. ומידו, אם נאמר לפי הסקנא כן גם לדברי המוקשה לדחוק על חנם, לומר דקאי אשני בתים, דבאלו הכי יכול להקשות כמו שפירש רבינו חננאל,
דחוץ ממבטל רשות דמשמע דכל מי שיש לו רשות עכשיו יכול לבטל. **אחד** מבני חצר שמת והניח רשותו לאחר מן השוק מבעוד יום אוסר כר - דף ברייתא איירי בהכי דבן חצר מערב עם
חבירו, אבל בן השוק אין מערב עמהם אפילו כשירש מבעוד יום. ולא משום שלא יוכל לערב עמון לפי שאינו דר שם, ומסתמא לא גרע בהכי לענין עירוב וביטול רשות. כיון דאסר עליהו,
דקתני מבעוד יום אוסר. אלא אורחא דמילתא היא, דבן חצר רגיל לערב עם חבירו שהוא צריך להשתמש בחצר, כיון שהוא דר שם. אבל אותו שבשוק אין יכול לערב לפי שאינו רגיל
להשתמש. וקסבר האי תנא כמאן דאמר לקמן בפירקין (ע"ב), בית התבן ובית הבקר - הרי זה אוסר עליו.

תא

שמע ישראל וגר בו - קסבר רבא דמנחם הגר חשיב כמו יורש, דהוי כרעיה דאבדו. דאי לאו הכי - לא קשה מידי לרב נחמן.

כלך

לימוד התורה בכל יום ויום נוגע בנפשות ממש. לא לבד בנפש הלומד, כי אם גם בנפשות בני ביתו.

היום יום ד' חשוון

ומבאר הגמרא את האופן בו יש להסתפק: האם רק **הַיָּא דְּאֵי בְּעֵי**
לְעִרְבֵי מֵאֲתָמוּל מְצִי מְעָרָב – באופן בו אם היה רוצה הבעלים
 לערב בערב שבת עם שאר בני החצר הוא היה יכול לערב, **בְּפֻלְי**
נְמִי מְצִי מְכַסֵּל – אזי הוא יכול גם לבטל רשותו לבני החצר אם לא
 עירב בערב שבת, **אֲכָל הָאֵי יוֹרֵשׁ, בֵּין דְּאֵי בְּעֵי לְעִרְבֵי מֵאֲתָמוּל** –
 שאף אם היה רוצה לערב אתמול, כלומר בערב שבת, לא **מְצִי**
מְעָרָב – לא היה יכול לערב, שהרי בזמן שחל העירוב עדיין לא
 ירש את הרשות שהיה רוצה לערב, אלא רק לאחר כניסת השבת
 וזכה בה, ומשום כך, יורש זה, לא **מְצִי מְכַסֵּל** – אינו יכול לבטל
 בשבת זו את הרשות שירש, שהרי דין ביטול רשות נאמר רק במי
 שהרשות היתה בידו כבר בערב שבת. או **דְּלָמָא, יוֹרֵשׁ פְּרָעִיָּה**
דְּאֲבוּהֵי הוּא – כל יורש הוא כרגל אביו, כלומר, הוא נחשב כמו
 אביו שהורישו ועומד במקומו, וממילא כשם שאביו היה יכול
 לבטל, כך יכול גם היורש שעומד במקומו לבטל רשותו.
 משיבה הגמרא: **אֲמַר לִיה רַב נַחֲמָן לְרַבָּא, אֲנִי אוֹסֵר, שְׂיֹרֵשׁ מְכַסֵּל**
 רשותו באותה השבת בה זכה ברשות, וְהֵי דְּבֵי שְׂמוּאֵל הֵנוּ – אולם
 אותם התלמידים שבבית מדרשו של שמואל שנו, שירש אֵין
מְכַסֵּל רשותו באותה השבת שזכה בה.
 הגמרא מקשה על דברי רב נחמן: **אֵייתִיבֵיהּ** – הקשו אמוראים
 על דברי רב נחמן, שנינו בברייתא, **זֶה הַכֶּלֶל שְׁנֵינָא עִירֹב,**
כֹּל מְקוֹם שְׂמוּרָה לְטַלְטֵל בּוֹ לְמִקְצַת הַשָּׁבָת, הוֹתֵר לְטַלְטֵל בּוֹ לְכָל
הַשָּׁבָת, אף אם השתנה מצבו באמצע השבת ולפי מצבו כעת
 לא ניתן לערבו. וְכָל מְקוֹם שְׁנֵינָא לְמִקְצַת הַשָּׁבָת, נֶאֱסָר לְכָל
הַשָּׁבָת, אף אם השתנה מצבו באמצע השבת ועל פי מצבו כעת
 ניתן לערבו. חוץ מְכַסֵּל בשבת רשות שיש לו בחצר ולא עירב
 בערב שבת, שמועיל הביטול להתיר את ההוצאה משעת
 הביטול והלאה. ומבאר הגמרא את דברי הברייתא: מה
 ששנינו **כֹּל שֶׁהוֹתֵר לְמִקְצַת שָׁבָת מוֹתֵר לְכָל הַשָּׁבָת,** היינו כְּגוֹן
 שתי חצרות סמוכות ומחיצה ביניהם, וְעִירֵב דֶּרֶךְ וְעַל יְדֵי הַתַּחְתָּה
 שבמחיצה, וְנִסְתָּם הַתַּחְתָּה באמצע השבת מחמת מפולת וכדומה,
 או שְׂעִירֵב דֶּרֶךְ חֲלוֹן שֵׁשׁ בּוֹ לְכָל הַפְּחוֹת אַרְבַּעַה עַל אַרְבַּעַה
 טפחים, וְנִסְתָּם הַחֲלוֹן באמצע השבת, שבאופן זה לא ניתן לערב
 את שתי החצרות שהרי אין פתח ביניהן, שמכל מקום, כיון שחל
 העירוב בתחילת השבת, מותר להעביר מחמתו מחצר לחצר על
 ידי זריקה או דרך חורים קטנים. ומה ששנינו לשון **זֶה הַכֶּלֶל,**
 היינו **לְאֲתוּנֵי** – להביא לכלל היתר זה, אף כְּבוֹי שֵׁשׁ בּוֹ שֶׁלֵּשׁ
 מחיצות והוסיפו בציוד הרביעי לחי או קורה להכשירו לטלטול
 ולשיתוף מבואות, וְנִפְּלוּ קוֹרוֹתָיו אוֹ לְחָיו שֶׁל יָדָם הַכּוֹשֶׁר,
 שמבוי כזה לא ניתן לערבו אף בערב שבת, ומכל מקום לא
 נאסר המבוי לטלטל בו מאחר וכבר הותר בתחילת השבת. ומה
 ששנינו בברייתא **כֹּל שְׁנֵינָא לְמִקְצַת שָׁבָת נֶאֱסָר לְכָל הַשָּׁבָת**
כּוֹלָה, היינו כְּגוֹן שְׁנֵי בָתִּים בְּשָׁנֵי צִדֵּי רְשׁוּת הָרָבִים שֶׁלֹא נִתְּן
 לערבם מחמת שרשות הרבים הפרידה ביניהם, וְהִקְפִּיפִים נְכָרִים
 לשני בתים אלו בְּמַחֲצֵה בְּשָׁבָת, ועתה יש להם חצר משותפת
 שהם אוסרים זה על זה את השימוש בה מחמת שלא עירבו,
 ורוצה האחד מהם לבטל רשותו לחבירו ולהתיר את ההוצאה
 מבית חבירו לחצר, אלא שמכל מקום לא יועיל הביטול כיון

שכבר נאסרה ההוצאה למקצת השבת. מוסיפה הגמרא
 ומבררת: מה ששנינו על דין זה לשון **זֶה הַכֶּלֶל,** ששמענו שבאה
 הברייתא להוסיף דין נוסף, **לְאֲתוּנֵי מָאֵר** – מה כוונת הברייתא
 להביא לכלל היתר זה. מבאר הגמרא: **לְאֲתוּנֵי** לכלל איסור זה,
 אופן בו היו בחצר שני ישראלים ונכרי ולא רצה הנכרי להשכיר
 רשותו לישראלים, שנאסרה עליהם ההוצאה לחצר, וְכַת הַנְּכָרִי
בְּשָׁבָת, ומעתה אינו מעכב עליהם אלא שאסורים להוציא לחצר
 מחמת שלא עירבו בערב שבת, ורוצה האחד מהם לבטל את
 רשותו לחבירו ולהתיר את ההוצאה מבית חבירו לחצר, אלא
 שמכל מקום לא יועיל הביטול כיון שכבר נאסרה ההוצאה
 למקצת השבת. ומדייקת הגמרא: וְקָטְנֵי בְּרִייתָא, 'כל שנאסר
 למקצת שבת נאסר לכל השבת כולה חוץ מְכַסֵּל רְשׁוּת' ולא
 נקטה הברייתא לשון 'חוץ ממבטל רשות והיורש', ומשמע
 מלשון זו, **אֵיזוֹ אֵין** – שדווקא הבעלים עצמו שלא עירב בערב
 שבת יכול לבטל רשותו בשבת, אולם **הַיֹּרֵשׁ** לא יכול לבטל,
 וקשה לרב נחמן.
 מיישבת הגמרא: **אֲמַר בְּבִיאוֹר דְּבִרֵי הַבְּרִיתָא, חוץ מְתוֹרֵת בִּיטוּל**
רְשׁוּת – מאופן בו שייך ביטול רשות, והיינו אדם שלא עירב ומבטל
 רשותו, או שמת והיורש שעומד במקומו מבטל את הרשות שירש,
 שבזה אפשר לבטל בשבת.
 חוזרת הגמרא ומקשה על רב נחמן: **אֵייתִיבֵיהּ,** שנינו בברייתא, **אֶחָד**
מִבְּנֵי חֲצֵר שָׂמַת וְהֵנִיחַ וְהַיֹּרֵשׁ רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד מִן הַשּׁוֹק – לאחר
 שאינו רר בחצר וממילא אינו מעירב עימם, אם מת מְכַעוֹד יום –
 לפני כניסת השבת, שבאופן זה עדיין לא חל העירוב, אותו אדם
 שזכה ברשות המת אוֹסֵר את השימוש על שאר בני החצר, כיון
 שהוא לא עירב עימם. אולם אם מת מִשְׁחָשִׁיכָה – לאחר כניסת
 השבת, שכבר חל העירוב, באופן זה אותו שזכה ברשות המת אֵינוֹ
 אוֹסֵר את השימוש על שאר בני החצר, שהרי כבר הותר השימוש
 בתחילת השבת, ואף שמת המערב, הרי בתחילת השבת כבר
 הותר להוציא לחצר, ומה שהותר בתחילת השבת הותר לכל
 השבת. וְאֶחָד מִן הַשּׁוֹק שֶׁלֵּא עִירֵב עִם שֹׂאֵר בְּנֵי הַחֲצֵר, וְכַת הַנְּכָרִי
רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי הַחֲצֵר שְׂעִירֵב רְשׁוּתוֹ, אם מת מְכַעוֹד יוֹם, הַיֹּרֵשׁ
אֵינוֹ אוֹסֵר על שאר בני החצר, שהרי זכה ברשות מבעוד יום ועירב
 עמם לפני שעת חלות העירוב. אולם אם מת מִשְׁחָשִׁיכָה, הַיֹּרֵשׁ
 אוֹסֵר את השימוש על שאר בני החצר, שהרי המוריש לא היה רר
 בחצר ולא עירב, ואילו הַיֹּרֵשׁ זכה ברשות רק לאחר שעת חלות
 העירוב. ומקשה הגמרא: לדברך שירש יכול לבטל רשותו אף
 באותה השבת בה ירש את הרשות, **אֲמַר הַיֹּרֵשׁ אוֹסֵר** את
 ההוצאה לחצר אם זכה ברשות לאחר תחילת השבת, לִיכְפֹּל
 הַיֹּרֵשׁ רְשׁוּתוֹ לְשֹׂאֵר בְּנֵי הַחֲצֵר שְׂעִירֵב וְיִתֵּיר אֶת הַהוּצָאָה.
 מיישבת הגמרא: אכן **מָאֵר אוֹסֵר נְמִי דְּקָטְנֵי** – מה כוונת התנא במה
 ששנה לשון 'אוסר', שהשימוש בחצר אסור עַד שְׁכִיבָתוֹ הַיֹּרֵשׁ את
 חלקו.
 חוזרת הגמרא ומקשה על רב נחמן: **תָּא שְׂמַע בְּרִיתָא מִמֶּנָּה יֵשׁ**
 להקשות על דברי רב נחמן, **יִשְׂרָאֵל וְחִבְרֵי הַיָּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרֵשִׁים,**
הַשְּׂרִיזִין בְּכַנּוּרָה וְכוּ' – בגורן אחת המחולקת לכמה חדרים, ולכל חדר
 יש פתח לחצר, ולא עירבו בערב שבת, וְכַת הַיָּר מְכַעוֹד יוֹם,

המשך מעמוד רח

בטח הכיר כבר מעלת מדינה זו אשר יש בה חומר מוכשר לקבל צורה טובה ע"י השתדלות
 הראוי' הודות לתמימותם של אחב"י תושבי המדינה. וחוב וזכות קדוש על כל בעלי השפעה להשתמש
 בכוחם זה לקרב בני ובנות ישראל שבסביבתם לתורה ולמצוה ביתר שאת על התחייבות כל אחד
 מאתנו במדינות אחרות. ובפרט בזמננו אלה אשר השאיר אותנו הקב"ה ברחמי הגדולים בתוך
 שארית הפליטה.

בברכת הצלחה,

לאחר שחשיכה ולא היה יכול להחזיק מבעוד יום, והיינו משום
שעומד במקומו של הגר שמת.
הגמרא מביאה דרך אחרת ביישוב הקושי על רב נחמן: רבי יוחנן
אמר, מתינתא מני – שתי ברייתות אלו ששינו בן שורש אסור,
ומבואר בזה שאינו יכול לבטל, בשיטת מי הן נשנו, בשיטת בית
שמיאי היא ו-הן, דאמר, אין ביטול רשות בשבת – אדם אינו יכול
לבטל את רשותו בשבת, ולכן אף הירוש אסור ואינו יכול לבטל
לאחר תחילת השבת. נתנן במשנתנו, מאיפתי נותנין רשות –
באיזה זמן יכול זה ששכח לערב עם שאר בני החצר לבטל רשותו.
בית שמיאי אומרים ניתן לבטל רק מקעוד יום – לפני כניסת השבת.
ובית הלל אומרים – ניתן לבטל רשות אף משתחשף – לאחר כניסת
השבת. הרי ששיטת בית שמיאי היא שניתן לבטל רק בערב שבת
ולא בשבת.
הגמרא דנה בבאור שיטת בית הלל שניתן לבטל אף בשבת: אמר
עולא, מאי טעמא דבית הלל – מה הטעם שמחמתו בית הלל
סוברים שניתן לבטל בשבת אף שלא ניתן לערב, משום שנעשה
המבטל כאדם האומר לשלוחו שמינהו לתרום מפירותיו בסתם
ותרם מהפירות היפים, כלך אצל יפות – היה לך לתרום מהפירות
היפים יותר, שאם אכן יש לו פירות יפים יותר היה זה גילוי דעת
שהסכים שיתרום מהפירות היפים וכאילו מינהו מתחילה לכך.
וכמו כן בענין זה של ביטול הרשות, כאשר אדם מבטל רשותו
בשבת כדי להתיר לשאר בני החצר את ההוצאה לחצר, הוא
מגלה בזה שכבר בערב שבת היתה דעתו להתיר את ההוצאה
לחצר אלא ששכח ולא עירב, ומשום כך אין בביטול זה איסור
הקנאה בשבת.
שואלת הגמרא: אמר ו-שאלו אפני על דברי עולא, הרי באופן
ששני ישראלים דרים עם נכרי בחצר שאוסר הנכרי על
הישראלים את ההוצאה לחצר אם לא שכרו ממנו רשותו, ומה
הנכרי בשבת, סוברים כמה אמוראים שיכול אחד הישראלים
לבטל רשותו לחבירו ולהתיר לחבירו להוציא לחצר, ויש לשאול
על היתר זה, מאי כלך אצל יפות אימא – מה שייך לדמות ביטול
זה לגילוי דעת שבאמירת 'כלך לך אצל יפות', הרי בביטול זה לא
שכחו הישראלים לערב בערב שבת אלא לא יכלו לערב מחמת
הנכרי דר שם, ומכל מקום, אף בזה מצינו שיש הסוברים שניתן
לבטל בשבת, הרי שההיתר לבטל בשבת אינו משום שהוא כגילוי
דעת שהיתה דעתו לבטל בערב שבת. משיבה הגמרא: אלא הך
בדין זה הוה דהיתר הרשות, הך קמיפליג – בסבאר כי נחלקו בית
שמיאי ובית הלל, דבית שמיאי סברי ו-סוברים, ביטול רשות מועיל
משום דמיקנא רשותא הוא – הוא כהקנאת הרשות לשאר בני
החצר, ומיקנא רשותא בשבת אסור, משום שדומה למקח וממכר
האסורים בשבת, ומשום כך אסור לאדם לבטל רשותו בשבת אלא
יכול לבטל רק מבעוד יום. ובית הלל סברי ו-סוברים, שביטול
הרשות אינה הקנאה אלא אסתלוגין רשותא בעלמא הוא – היא רק
הסתלקות של הבעלים מהרשות, ואסתלוגין רשותא בשבת, שפיר
דמי – ודאי מותרת, ולכן מותר לאדם לבטל רשותו אף בשבת.

משנה

כשם שתיקנו חכמים שלא לטלטל מבית לחצר ומחצר לבית עד
שיערבו כל בני החצר יחד בפת, כך תיקנו שלא לטלטל מבית
החצר למבוי ומן המבוי לבית החצר, עד שיערבו בני המבוי יחד.
עירוב זה נקרא 'שיתוף מבואות'. 'שיתוף מבואות' יכול להעשות
גם בשאר אוכלים ומשקים. משנתנו דנה בבני מבוי שהיו שותפים
בדבר מאכל שלא לשם שיתוף מבואות, אלא לשם סחורה, אם
צריכים שיתוף אחר להתיר את הטלטול במבוי.
בעל הבית שהיה שותף לשכניו שבמבוי, לזה – עם שכן בחצר אחת
היתה לו שותפות בלחם, ולזה – ועם שכן בחצר אחרת היתה לו גם
כן שותפות בלחם, כלומר, שהיתה לאחד מבני המבוי שותפות
נפרדת ביין עם כל אחד מבני המבוי, אף על פי ששותפויות אלו
נעשו לשם סחורה ולא כדי להתיר את הטלטול במבוי, אינן צריכין

אף על פי שהחזיק ישראל אחר בנכסיו אסור המחזיק על הישראל
הראשון שדר בחצר. אולם אם עירבו בערב שבת ומת הגר
משחשיכה, שכבר חל העירוב, אף על פי שלא החזיק ישראל אחר
בנכסיו הגר, אינו אסור.
שואלת הגמרא: הא נפקא קשיא – הרי דברי הברייתא עצמם קשים
וצריכים ביאור, שהרי אמרת – אמר התנא בדבריו, שאם מת הגר
מבעוד יום אף על פי שהחזיק ישראל אחר בנכסיו אסור, ומשמע
מלשון זו שהחידוש הוא שאף אם החזיק ישראל אחר בנכסיו
נאסרה ההוצאה, ולא מיבעיא – ואין צריך לומר, כי ו-שאם לא
החזיק ישראל אחר בנכסיו שנאסרה ההוצאה. ויש להקשות על
כך, אדרבה – הרי מסתבר לומר להיפך, שדווקא אם החזיק ישראל
אחר בנכסיו הוא אסור, אולם כי לא החזיק ישראל אחר בנכסיו לא
אסור, שהרי לאחר מיתת הגר נשאר הישראל לבדו שהרי לא
החזיק שום אדם בנכסיו הגר, והיה על הברייתא לומר 'אם החזיק
ישראל אחר בנכסיו אסור'. משיבה הגמרא: אמר רב פפא, אימא
– אמור בבאור דברי הברייתא, לא רק אם החזיק ישראל אחר
בנכסיו הגר מבעוד יום הוא אסור, שהרי מחזיק זה לא עירב עם
הראשון, אלא אף על פי שלא החזיק ישראל אחר עד שחשיכה,
נאסרה ההוצאה, וכפי שיבאר בסמוך. חזרת הגמרא ושואלת:
כיצד ניתן לבאר כן. והא אף על פי שהחזיק קתני בלשון הברייתא
במפורש. משיבה הגמרא: הך קאמר – כך כוונת הברייתא לומר,
אף על פי שלא החזיק ישראל אחר בנכסיו הגר מקעוד יום אסור רק
משחשיכה, אולם כיון דהוה ליה – שהיה יכול אף הישראל
להחזיק מקעוד יום, הוא אסור, ואין אומרים כיון שהותרה למקצת
היום הותרה לכולה, כיון שחצר זו המתנה שיזכו בה ולא היה
היתרה במבור.
חזרת הגמרא ושואלת על המשך לשון הברייתא: שנינו בברייתא,
שאם מת הגר משחשיכה, אף על פי שלא החזיק ישראל אחר
בנכסיו, אינו אסור. ומשמע שהחידוש הוא שאף על פי שלא החזיק
ישראל אחר בנכסיו הוא אסור, ולא מיבעיא כי ו-שאם
החזיק ישראל אחר בנכסיו הגר שאינו אסור. וקשה, הרי אדרבה,
דווקא אם לא החזיק ישראל אחר בנכסיו לא נאסרה ההוצאה כיון
שלא דר בחצר אלא ישראל אחד, אולם כי החזיק ישראל אחר
בנכסיו הגר אסור, כיון שדרים בחצר שני ישראלים האוסרים זה על
זה. משיבה הגמרא: אמר רב פפא, אימא בבאור דברי הברייתא,
אף על פי שהחזיק ישראל אחר בנכסיו הגר הוא אינו אסור, וזה
שחידוש גדול יותר, שלא רק אם לא החזיק ישראל אחר בנכסיו זה
נאסרה ההוצאה לחצר, אלא אף אם החזיק ישראל אחר בנכסיו
מותר לישראל הראשון שהיה דר שם מבעוד יום להוציא לחצר,
שהרי כבר הותרה ההוצאה בתחילת השבת, וחצר שהותרה
למקצת השבת הותרה לכל השבת. שואלת הגמרא: כיצד ניתן
לבאר כן. והא אף על פי שלא החזיק קתני במפורש בלשון
הברייתא. משיבה הגמרא: הך קאמר, אף על פי שהחזיק ישראל
אחר בנכסיו משחשיכה, והיה מקום לאסור את ההוצאה לחצר,
שהרי זה המחזיק לא עירב עם הישראל שדר בחצר מערב שבת,
אולם כיון דלא הוה ליה – שלא יכול היה אותו הישראל להחזיק
מקעוד יום, שהרי מת הגר רק משחשיכה, הוא אינו אסור, שהרי
הגר מת לאחר כניסת השבת, וכיון שבמיתתו הותרה ההוצאה
בדין מי שלא עירב וביטל רשותו, הותרה ההוצאה לכל השבת אף
אם ישראל אחר יחזיק בחצר.

ומקשה הגמרא מברייתא זו על דברי רב נחמן שירש יכול לבטל:
קתני מיהת רישא – מכל מקום שנינו בתחילת הברייתא,
שהישראל שהחזיק בחצר אסור על הישראל שהיה דר שם. וקשה,
אמאי הוא אסור, ניכטל – שיבטל אחד מהישראלים את רשותו
בחצר לחבירו, ויותר להם להוציא לחצר מביתו של זה שהחצר
ברשותו, שהרי עתה אין מי שאוסר עליו. משיבה הגמרא: מאי
אסור נמי דקתני – מה הכוונה במה ששינו בברייתא 'אוסר', עד
שניכטל אחד מדיירי החצר את רשותו לחבירו, אך לאחר הביטול
הותרה ההוצאה לחצר, אף אם המבטל הוא זה שהחזיק בחצר רק

עירובין. פרק שישי - הדר דף עא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזלץ) רה
רש"י תוספות

אף על פי שהחזיק בו' - לקמן פריך: מאי אף על פי שהחזיק בו'. אוסר - המחזיק על הדר. משחשיבה - שכבר קנה עירוב. אף על פי - פריך לקמן: כי לא החזיק הדר ליה זה דרי יחיד, וליכא דאסר עליה. והאי דאסר משום ההחזיק הוא, והכי איבעי ליה למיתני: אם החזיק ישראל אחר בבכסיו - אוסר. אף על פי שלא החזיק - מבעוד יום מיד, והמתין עד שחשיבה, ואיכא היתר למקצת שבת -

אוסר. כדמפרש לקמן, הואיל והיה לו בח' להחזיק בה מבעוד יום אם רצעה - נמצאת רשות זו תליה ועומדת, ולא היה הותר למקצת שבת. הכי קאמר בו' - וחסורי מיחסרה. והאי "אף על פי" - אשלא החזיק קאי. והאי החזיק דקתני - היה לו להחזיק קאמר. אימא אף על פי שהחזיק - אינו אוסר, הואיל והותר למקצת שבת. הכי קאמר - חסורי מיחסרי והאי אף על פי שהחזיק קאי. ושלא החזיק דקתני - הכי קאמר: ולא היה לו להחזיק מבעוד יום, שלא היתה רשות זו תליה בין השמשות אלא מוחזקת לגר, אם היה זה בא להחזיק - לא היה יכול, והיתר היה בה למקצת שבת ואינו אוסר. רבי יוחנן אסר - הני תרתי מתניתא בתרייתא דאמרי יורש אוסר - בית שמאי היא. כלל אלל יפות - גבי תורם את של חבירו שלא מדעת תניא (בבא מציעא כבא,) בא בעל הבית ומצאו שווא תורם, ואמר לו "כלל אלל יפות", אם ש' לו יפות מהן - תרומתו תרומה, גלגל אדעתיה דניחא ליה, ואמרין כמאן דשוויה שלח מעיקרא דמי. הכי נמי: כיון דבעל השתא - גלגל דעתיה דמעיקרא בשריותא ניהא ליה, אלא ששבח ולא עירב, ולא היה אקנוי רשותא בשבת. ומיקנא רשותא כשבת אסור - דדמי למקח וממכר.

משנה שחיה שותף עם שבנוי - שבמבוי, לשם שותפות בעלמא, ולא לשם שיתוף. לוח בין ולוח בין בו' - בגמרא מוקף לה בכלי אחד. לוח בין ולוח בשמן - אין זה שיתוף אחד ואין יכול לסמך עליו - שדרי חלוק בשני כלים. **גמרא** אמר רב ובכלי אחד - שכולל היה שותפותו בכלי אחד. אבל בשני כלים - לא. ואף על גב דאמרי בית הלל בפרק "מי שהוציאנו" (לעיל מטא,) עירוב הנתון בשני כלים - כשר. הנהם הוא דמעיקרא לשם עירוב גבו ומליה למנא ואיתר. אבל הכא, דלאו לשם שיתוף הוה, בכלי אחד - אין, בשני כלים - לא. אין ויון ראוי לערב - הלכך, אף על פי דלא ערביה - סמכין עליה. ואפילו לוח בין ולוח בשמן - בתמיה: הא לא חזי לעירובי. שבין ב' מבואות - ולא בשיתוף דמבוי אחד קאמר, אלא עם זה שנתתה בין, ועם זה בשמן, ושני עירובין הן. ורבי שמעון לשעמיה - דאמר: חצר אחת יכולה לערב שני עירובין עם שתי מבואות. ואף על פי שלא שיתפו שתי המבואות יחד, הכי נמי, אף על פי שאין השיתוף מחובר יחד, ולא הותרו מבואות לו עם זה - היא מותרת עם שניהם. ולא גוררין דילמא אתי לאפוקי כלם ששבתו במבוי זה למבוי זה דרך חצר זו. לפה הדבר דומה - בפרק "מי שהוציאנו" ולרבנן דמתניתין, אם שנתתה בין ובכלי אחד - הו' לזה שתי המבואות כמי שנתתה יחד, ושפיר דמי. אבל לוח בין ולוח בשמן, דתרי עירובין נניהו, כיון דשתי המבואות אסורין זה עם זה -

כלל אלל יפות - פירש רש"י: דכשיל לו יפות מהן, גלי דעתיה דניחא ליה, והוי כמאן דשויה שלח מעיקרא דמי. ואין להקשות לפירושו מהא דמוקי לה בריש "אלו מצאית" (בבא מציעא כבא,) בגן דשויה שלח, דנדי דשויה שלח לתרם - לא שוויה שלח לתרם מן היפות. ועל זה מפרש בקונטרס: כמאן דשויה שלח לתרם מן היפות דמי, כיון דנמצא יפות מהן.

ומקני רשותא בשבת אסור. תימה דבגטין בריש "החזק" (עוב.) גבי ההוא שכיב מרע אמר דליקני לה דוכתא דמנח ביה גיטא, ותתיל איהי ויתחד ותפתח ושבת היתה כדאיתא התם: ויש לומר: דשכיב מרע התייר, שלא תסרוך דעתו עליו. ואין לומר דדוקא קניו שאינו צריך הוא דשרי, כי ההיא (דפרק "מי שמת") (בבא קמא קנב.) דכבלי קני קני, כדאמר הנהם, דאין הלכה כרבי אלעזר. והא משמע (והנהם) דאי הוה הלכה כרבי אלעזר - כל שכן דהוה ניהא טפי, שהיו צריכין להתייר. והכי נמי איכא למיחש למיטרף דעת אם לא היה יכול לגרשה כרצונו. דהך, דאף בלא קניו איכא איסורא לגרש בשבת, כדחנניא בתוספתא דאין מקדשין ואין מגרשין בשבת. אלא דאי בשכיב מרע דקא התייר, שלא תסרוך דעתו, שירא שימות בשבת, ואינו רוצה להמתין עד החול. והוא הדין דהתייר נמי קני. וכן פסק רבינו שמואל דאפילו מתנת שכיב מרע במקצת, דבעיא קני - קנניו ממנו בשבת. **אי** אמרת בשלמא רישא בכלי אחד בו' - והוא הדין יין ויון בשני כלים, אבל אורחא דמלתא נקט. ועוד: דלא הוצרך התנא לפרש, דסתם יין ושמן בשני כלים. אף על גב דשרי בית הלל בפרק "מי שהוציאנו" (מטא,) עירוב הנתון בשני כלים - כי מלייה למנא ואיתר - הני מילי כי גבו לשם עירוב, כדפירש בקונטרס. אבל הכא, דלאו לשם שיתוף, בכלי אחד - אין, בשני כלים - לא. **יין ושמן** אין ראוי לערב - אף על גבי דכל האוכלין מצטרפין למוח שתי סעודות לעירוב והוא הדין משקין - הוי כשנתתה לשם עירוב. **בחצר** שבין שני מבואות בו' - לא בעי לאוקומי בשלש חצירות ממש כאידך משנה. דעירובי חצירות בעי פת בין לרבי מאיר בין לרבנן דלקמן בסמוך, ואין רוצה להעמיד מתניתין כמאן דאמר בין, ופלגי ארבי מאיר ורבנן.

ורבי שמעון לטעמיה - דלא גזר, לרב ששת דמוקי לה לעיל בפרק "מי שהוציאנו" (מטא,) שנתנו שתי עירובין באמצעית, ובשני בתים - הכא אפילו בבית אחד ובשני כלים כשני בתים דמו - כיון דלא עביד לשם שיתוף. דממה נפשך תרתיידו הכא בחצר קיימי, ודשיתופי מבואות בחצר שבמבוי.

שמן **יין ויון** - ראוי לערב, יין ושמן - אין ראוי לערב. "רבי שמעון אומר: אחד זה ואחד זה אין צריכין לערב". ואפילו לוח בין ולוח בשמן? אמר רבה: הכא במאי עסקינן - בחצר שבין שני מבואות. ורבי שמעון למעמיה; דתנן, אמר רבי שמעון: למה הדבר דומה - לשלש חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, עירבו שתיים החיצונות עם האמצעית - היא מותרת עמיהן והן מותרות עמה, ושתיים החיצונות אסורות זו עם זו. אמר ליה אבבי: מי דמי? הנהם קתני "שתיים החיצונות אסורות", הכא קתני "אין צריכין לערב" כלל! מאי "אין צריכין לערב" - שכנים ביהדי בעל הבית, אכל שכנים ביהדי הדדי - צריכין לערב ורב

דקתני בפרק "מי שהוציאנו". שכנים ביהדי חרדי - אם רוצין בני מבוי זה להשתמש בוה - צריכין לערב ולתת כולן פת בחצר זו ואית דמפרשי מתניתין מילי מילי קתני, ורבי שמעון לאו אמליתיהו קאי, דאילו רבנן בחצר שבין שתי מבואות אפילו לוח בין ולוח בין לא. זו פירשתי, וראשון נראה בעיני. ורב

עירובין. פרק שישי - הדר דף עא עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

תוספות

שמן שצף על גבי יין בר - השתא משמע דשמן חשיב משקה, מדקאמר רבי יוחנן בן גוריון שנידום מחוברין. דאי חשיב אוכל - כיון דטבול יום אינו אלא פוסל, לא הדר שמן ומטמא ליה. דאין סבירא לומר דפליגי רבנן ורבינו יצחק בן גוריון בהכי, אם יכול להבדיל זה מזה או לא. ועוד: דתניא בפרק קמא דפסחים (י"א, ז): היום והמיום והשמן והיין משקה בי מדבחיא בר. וקרא דחגי גמ' "ואל היין ואל השמן"

מובח דהוי משקה. ועוד תנן ה"מ (יד, א), הוסיף רבי עקיבא: מימינא לא בתניס לא נגמנו מלמדליק את השמן שנפסל בטבול יום ובנר שנטמא בטמא מת, אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו. וקאמר בגמרא, קסבר רבי עקיבא: טומאת משקין לטמא אחרים - דאורייתא. והקשה רבינו תם: מהדאי דאמרין ב"הקומץ רבה" (מנחות לא, א) רבי מאיר: אומה: שמן כבול יום - תחילה לעולם, ודחכמים אומרים: אף הדבש. רבי שמעון שוורי אומר: יין, ומסיק: יין דוקא. ולא שמן. ומשמע ה"מ דהלכה כרבי שמעון שווריי ואומר רבינו תם: דהתם בקדוש איירי, כדחגי רישא במסכת טהרות (פרק שלשי משנה א): השמן והחלב והמקפה של ירסקין. בזמן שהן לחין - הרי הן ראשון, קריש - הרי הן שניים. פירוש: דהוי אוכל. רבי מאיר אומר: שמן תחלה לעולם. כלומר: לעולם, אפילו קריש. ולא כמו שפירש בקונטרס במנחות: לעולם - בין נטמא באב הטומאה, בין נטמא בולד הטומאה. **רבי** אלעזר רבי תנאי אומר אין בריה - אין זה כעין ברירה דבבול דוכתא, כדפירש בקונטרס, דהוה ליה כאלו נשתתפו במעט שלא הוברר יין לכל אחד ואחד. **דלא** עבדינן תרי חומרי בעירוב - כך היא גריסת הקונטרס. ורבינו תנאל גריס: דעבדינן תרי חומרי בעירוב. כלומר: הכא עבדינן תרי חומרי. ומיהו, לשון "בעירוב" לא יתכן כל כך, דמשמע בכל עירוב. **ומשתתפין** במבוי בין - משמע קצת דלכתחלה בין מצוי כאלו מבפת, מדלא תניא דומיא דרישא משתתפין במבוי בפת, ואם רצו להשתתף בין - משתתפין. ושמא בין מיכר טפי שהווא שיתוף. ומיהו, בכל דבר מהני, כדנתן בפרק "בבלי מערבין ומשתתפין" (לעיל כ"ב). ובפרק "חלוץ" (לקמן פ"א) גמי תניא: כיצד משתתפין במבוי - מביאין תבית של יין ושל שמן ושל תמרים ושל גרוגרת וכל מיני פירות. **בפת** כולי עלמא לא פליגי דבחד סגי - משום

דבפת סגי וזכא ה"מ. ופירש בקונטרס: דבין למר ובין למר סומכין במבוי על עירובי חצירות. שהוא לעולם בפת. ולפיכך הא דקתני מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי - לא בעי למימר דאחר שעירובי בחצירות יהיו עדיין זקוק להשתתף במבוי, אלא כלומר: מערבין בחצירות בפת, אף על פי שנשתתפו במבוי ביין. ואין להשוות משמע כן. ועוד, תנן לקמן בפירקין (ע"ג), דחזי חצירות האחתות וכן ואלו פתחות למבוי, עירובי בחצירות ולא נשתתפו במבוי - ומותרין בחצירות ואסורין במבוי. וקאמר בגמרא: מני - רבי מאיר היא, דאמר: בעינן עירוב ובעינן שיתוף. מיהו, איכא לאוקמי ההוא סוגיא כמאן דאמר בפת פליגי. ומאן דאמר בפת לא פליגי - סבר לה כרב ליה מני פתחות לו. ורבינו יצחק מפרש: דאשיתוף דת קאי, דכיון דסגי ביין. והם דחקו לעשות בפת ואלאמה טפי - מועיל אף לחצירות. ועוד: שהשיתוף לכל הבתים והחצירות, שכולם משתתפין יחד. אבל עירובי חצירות דפת - אין לו להועיל כל כך במבוי, ולפי מה שפירש שאפילו למאן דאמר בפת לא פליגי - מודה הוא דבעירובי חצירות דפת פליגי, אם מועיל למבוי. ואומר רבינו יצחק: דמצונו לפרש תרי חומרי בעירובין דלעיל, דאי אמר הלכה כרבי אלעזר בן תנאי - לא היה ידעין מאי טעמיה, ואי אמרין הלכה כרבי מאיר - הוה אמינא כחזא. כהא דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף, כדמשמע לשנא דרבי מאיר דאמר מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי, דמשמע דאף על פי שעירוב - צריכין עדיין להשתתף, אבל על שיתוף במקום עירוב - סומכין, קא משמע לן הלכה כרבי אלעזר בן תנאי, דאין סומכין על שיתוף במקום עירוב, ומסתמא בא לגלות דהלכה כרבי מאיר לגמרי. ומיהו, פירוש הקונטרס דלעיל גבי תרי חומרי - נידח טפי, ואם תאמר: כשעירוב בחצירות בפת, והניחו עירובין בבית אחד מן החצירות למה לא יועיל כלולי עלמא למבוי? אי

ורב יוסף אומר: רבי שמעון ורבנן בפלוגתא דרבי יוחנן בן גוריון **קא מופלגי:** דתנן: **שמן שצף על גבי יין, ונגע טבול יום בשמן - לא פסל אלא שמן בלבד.** ורבי יוחנן בן גוריון אומר: **שניהן חיובין זה לזה.** רבנן - פרבנן, ורבי שמעון - פרבי יוחנן בן גוריון. **תניא, רבי אלעזר בן תנאי אומר:** **אחד זה ואחד זה - צריכין לערב, ואפילו לזה ביין ולזה ביין?** **אמר רבה:** **זה בא בליגנו ושפה, וזה בא בליגנו ושפה - בולי עלמא לא פליגי דהוי עירוב.** **כי פליגי - בגון שלקחו חבית של יין בשותפות.** **רבי אלעזר בן תנאי סבר:** **אין ברירה, ורבנן סבירי:** **יש ברירה.** **רב יוסף אומר:** **רבי אלעזר בן תנאי ורבנן בסומכין על שיתוף במקום עירוב קמופלגי.** **דמר סבר:** **אין סומכין, ומר סבר:** **סומכין.** **אמר רב יוסף:** **מנא אמינא לה - דאמר רב יהודה, אמר רב:** **הלכה כרבי מאיר.** **ואמר רב ברנא, אמר רב:** **הלכה כרבי אלעזר בן תנאי.** **מאי טעמא - לאו משום דחד טעמא הוא?** **אמר ליה אביי:** **ואי חד טעמא, תרתי הילכתא למא לי?** - **הא קא משמע לן:** **דלא עבדינן תרי חומרי בעירובין. מאי רבי מאיר ומאי רבנן?** **דתניא:** **מערבין בחצירות בפת.** **ואם רצו לערב ביין - אין מערבין.** **משתתפין במבוי ביין, ואם רצו להשתתף בפת - משתתפין.** **מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי, שלא לשפה תורת עירוב מן התינוקות שיאמרו** **"אבותינו לא עירבו", דברי רבי מאיר.** **וחכמים אומרים:** **או מערבין, או משתתפין.** **פליגי בה רבי נחומי ורבה;** **חד אמר: בפת, דכולי עלמא לא פליגי דבחדא סגי.** **כי פליגי - ביין.**

והדר

ורב יוסף אמר - לעולם במבוי אחד כדמעיקרא, ודקאמרת לרבי שמעון היכי הוי חד עירובי רבי שמעון כרבי יוחנן סבירא ליה. **שמן שצף בו' -** ושל תרומה חן, **ואפילו לזה ביין ולזה ביין -** בתמיה, **זה בא בליגנו ושפה -** וכן עד ששללא חבית, ואפילו שלא לשם שיתוף עשו מתחילה - סומכין עליו, שהרי הביא כל אחד יין, אבל לקחו חבית יין בשותפות, סבירא ליה לכן תנאי אין ברירה, והוי ליה כמי שנשתתפו במעט שלא הוברר יין לכל אחד ואחד. **בסומכין אשיתוף במקום עירוב קמיפלגי -** וכן תנאי מודה דמבוי מותר, ובחצירות פליגי. רבנן סבירי: כיון דנשתתפו במבוי - אין צריכין לערב חצירות זו עם זו, ומותרין להוציא מזו לזו דרך פתחים שביניהם, שהרי שיתוף המבוי שהן פתוחות זה מחבר, וסומכין על שיתוף המבוי תחת עירוב של חצר. וכן תנאי סבר: אין סומכין. **מנא אמינא לה -** דבכחי פליגי. הלכה כרבי מאיר - דאין סומכין על שיתוף במקום עירוב. **מאי טעמא -** סבירא ליה לרב בתרייהו, לאו משום דתרייהו חדא מלתא וחד טעמא אמרי, ואי חד טעמא הוא תרתי הילכתא למא ליה - לרב למימר בתרייהו? בשלמא הלכה כרבי מאיר - איצטריך, דאי מדברי אלעזר, הוה אמינא: טעמא דרבי אלעזר לאו משום דאין סומכין על שיתוף, אלא משום דקסבר אין מערבין בחצירות ביין, כדקאמר רבי מאיר לקמן. והאי שיתוף דבן תנאי דאין הוא, כדקתני מתניתין: לזה ביין ולזה ביין - הלכך, לא סומכין עליה בחצירות. אבל היכא דנשתתפו בפת - סומכין, קא משמע לן הלכה כרבי מאיר, דאוקמא רב גידל אמר רב לקמן בנשתתפו בפת, ואפילו הכי אסר רבי מאיר. אלא כיון דאמר הלכה כרבי מאיר, ואפילו בפת לא סומכין עליה - הלכה כרבי אלעזר למה ליה. הא קא משמע לן דלא עבדינן תרי חומרי בעירובין - מדאיצטריך ליה לרב למימר הלכה כבן תנאי, אשמעינן דלא עבדינן תרי חומרי דחד תנא בעירובין ורבי מאיר תרי חומרי אנמי: אין סומכין בחצירות על שיתוף מבוי, בין שנשתתפו בפת ובין שנשתתפו ביין. ופליגי רבנן עליה בפת, ומודו ליה בנשתתפו ביין. ורבנן דמתניתין דבכא דאשקמו דאפילו בנשתתפו ביין אמרי דסומכין, אשתכח דמחזיר תרי חומרי. ורב סבירא ליה כוותיה בתרייהו, ולא מצי לאקבועי הלכתא כוותיה תרי חומרי. הלכך, אשמעינן הלכה כבן תנאי כחזא מיניהו דאין סומכין בחצירות על שיתוף המבוי ביין, וכי הדרו איפלוג רבי מאיר ורבנן בפת - אשמעינן הלכה כרבי מאיר. **ואם רצו לערב ביין אין מערבין -** דעירוב משום דירה הוא, לערב דירתי לעשות אחת. כדאמר בפרק "מי שהוציא חומר" (מט, א) ודירתו של אדם אינו נמשך אחר היין, אלא אחר פיתו. **ומשתתפין במבוי ביין -** (שדיתוף דמבוי אינו אלא לשתי פתות חצירות שבמבוי, ולא רשות הבתים. וחצר לאו בית דירה הוא וכל שכן פת דחשיב טפי. **מערבין בחצירות -** הפתחות מזו לזו, אף על פי שעירוב דרך פתוחות - צריכין להשתתף במבוי להחיר המבוי. ואם לאו - חצירות מותרות מזו לזו, ומבוי אסור דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף, ולא על שיתוף במקום עירוב. היכא דלא עירוב בני חצר לעצמן, שאם יסמכו על זה - תורת עירובי שבתה, אבל עירבה כל חצר לעצמה ונשתתפו כולם במבוי, אף על פי שלא עירבו חצירות זו עם זו - שיתוף המבוי מחבר, ומטלטלין מזו לזו בין דין המבוי בין דין פתחים. דתנן: שהמבוי לחצירות כחצירות לבתים, מה עירוב החצר משוי לבתים חזא, אף שיתוף המבוי משוי חצירות חזא. **דבחדא סגי -** דהא פת חזי הכא והכא, ובין למר ובין למר סומכין על שיתוף במקום עירוב. **כי פליגי ביין -** כשנשתתפו ביין במבוי, ולרבי מאיר לא סומכין עליה בעירובי חצירות, דאין מערבין לחצירות ביין ולרבנן שרי, ואף על גב דין בחצר לא חזי מגו דחזי למלתיה בשיתוף, סומכין עליה בחצר. דמודית לן דסומכין על שיתוף במקום עירוב, ותרתייהו אית להו דסומכין במבוי על עירובי חצירות, שהוא לעולם של פת.

מקשה הגמרא: אִמְר לִי אֲפִי לִרְב יוֹסֵף, וְאִי חָד מִפְּעָמָא הוּא – ואם
אכן כדברך ששניהם אמרו דין אחד ומטעם אחד, תִּרְתִּי הִלְכְתָּא
לְמָה לִי – מדוע הוצרך רב לפסוק בשניהם, הרי די ליה לרב לפסוק
כרבי מאיר שאין סומכים על שיתוף במקום עירוב, והיה מובן מכך
שגם הלכה כדברי רבי אליעזר בן תדאי.
מתרצת הגמרא: הָא קָא מְשַׁמְעֵן לָן – הטעם שאמר רב שהלכה
כרבי אליעזר בן תדאי, הוא כדי להשמיענו דְּלָא עֲבָדִין בְּתַרִּי
חֻמְרֵי פְעֻרִינִין – שאין פוסקים בהלכות עירובין כשיטת תנא אחד
המחמיר שתי חומרות. שהרי רבי מאיר אמר שאין סומכים על
שיתוף במקום עירוב, בין אם היה השיתוף בין וְשִׁאֲנו רָאוּ
לעירוב חצירות וכן אם היה בפת וְהָרָאוּ לְעִירּוֹב, וחכמים
שבבביתא דלהלן, סוברים שרק על שיתוף של יין אין סומכים
לעירוב, אבל על שיתוף של פת סומכים וְכַמו שיתבאר בסמוך.
אבל חכמים שבמשנתנו סוברים שאף על שיתוף של יין סומכים
לעירוב. ונמצא שכלפי חכמים של משנתנו החמיר רבי מאיר שתי
חומרות. ורב סובר כרבי מאיר בשני הדינים, אבל לא היה יכול
לפסוק רק כמותו, שאם כן היה פוסק כשתי חומרות של תנא אחד.
על כן אמר שהלכה כרבי אליעזר בן תדאי שאין סומכים על
שיתוף במקום עירוב כשנעשה בין. ושוב פסק כרבי מאיר במה
שנחלק עם החכמים שבבביתא לענין אם סומכים על שיתוף של
פת במקום עירוב, והיא רק חומרא אחת.
הגמרא מביאה ברייתא שבה נחלקו רבי מאיר וחכמים. מבררת
הגמרא מֵאִי – [מזה] רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵף, כלומר, היכן מצינו
שנחלקו רבי מאיר וחכמים בדבר זה. דְּתַנָּא בְּבִרְיָא, מְעַרְבִין
בְּחֻצְרוֹת בִּפְתַּח – עירוב שעושים בני החצירות, עושים אותו רק
בפת, וְאִם רָצוּ לְעֶרֶב בֵּין או בשאר אוכלים ומשקים, אֵין מְעַרְבִין,
לפי שעירוב חצירות הוא משום 'דירה' ופירוש, שנחשב על ידי
העירוב כאילו כל בני החצר דרים בבית שהעירוב מונח בו, והחצר
עצמו וכל הבתים שבתוכו משמשים לאותו בית, ונמצא שאין בכל
החצר אלא רשות אחת בלבד, ועיקר דירתו של אדם אצל המקום
שפתו מונחת בו ולא המקום שמונחים בו שאר מיני אוכלים.
מְשַׁתְּתִּין בְּבֵין – אבל שיתוף המבוי, עושים אותו אף בין,
וכן בשאר אוכלים ומשקים. לפי שהשיתוף אינו בא לשותף את
רשות הבתים שבמבוי אלא לשותף את רשות החצירות שבו, וחצר
אינו בית דירה. ומכל שכן שאם רָצוּ לְהִשְׁתַּתֵּף בִּפְתַּח, מְשַׁתְּתִּין,
שהרי הפת חשובה יותר מן היין.
מְעַרְבִין בְּחֻצְרוֹת – בני חצירות הפתוחות זו לזו מערבים ביניהם
כדי להתיר את הטלטול מחצר לחצר. וּמְשַׁתְּתִּין בְּבֵין, כלומר,
ואף על פי שעירוב בני החצירות ביניהם דרך פתוחיהם, צריכים הם
להשתתף במבוי כדי להתיר את המבוי, ואם לא עשו כן, הרי
הטלטול בחצירות מותר ובמבוי אסור, לפי שאין סומכים על
העירוב במקום שיתוף המבוי, וכמו כן, אם השתתפו בני המבוי
ולא עירבו בני החצירות ביניהם, אין סומכים על השיתוף במקום
עירוב, והטלטול במבוי מותר ובין החצירות אסור. והטעם שאין
סומכים מעירוב לשיתוף ולהיפך, הוא כדי שֶׁלֹא לְשַׁתְּתִּי תוֹרֵת עִירּוֹב
מִן הַתִּינוּקוֹת, שִׁיאֲמְרוּ 'אֲבוֹתֵינוּ לֹא עִירְבוּ' – שאם יסמכו על
השיתוף גם להתיר את החצירות, שמא לא ידעו התינוקות מכך,
ויסברו שהתירו את הטלטול בין החצירות גם בלי עירוב, ועל ידי
כן ישתכחו הלכות עירוב מהדורות הבאים, דְּכָרִי רַבִּי מֵאִיר.
וְחֻכְמִים אֲמִירִים, או מְעַרְבִין את החצירות, ומשמש עירוב זה גם
במקום שיתוף המבוי, או מְשַׁתְּתִּין במבוי, ומשמש שיתוף זה גם
במקום עירוב החצר.
הגמרא מביאה אמוראים בבביתא שית רבי מאיר
וחכמים: פְּלִיגִי קָה – ונחלקו בבביתא רַבִּי נְחוּמִי וְרַבָּה, חָד
[אחד משניהם] אָמַר, אם עירבו או נשתתפו בִּפְתַּח, דְּכֻלִּי עֲלָמָא
לֹא פְּלִיגִי – לא נחלקו רבי מאיר וחכמים, דְּכֻלָּא סָנִי – שדי באחד
מהם, או בשיתוף או בעירוב, להתיר גם את החצירות וגם את
המבוי, מפני שהפת כשירה לשניהם. בִּי פְּלִיגִי – אך באיזה אופן
נחלקו, רק כשהשתתפו במבוי בֵּין, רבי מאיר סובר שאין סומכים
עליו לעירוב שכן אין מערבים אלא בפת. וחכמים סוברים שאף
שהיו אינו ראוי לעירוב, היינו לעצמא, אבל כאן שהשתתפו בו,
מתוך שמועיל לשיתוף מועיל גם לעירוב.

הגמרא מביאה ביאור אחר במשנה: וְרַב יוֹסֵף אָמַר, לעולם מדובר
במשנה בבעל הבית השותף עם שכניו שבמבוי, וכפי שהיו סבורים
לפרש מתחילה. ולא יקשה מהו הטעם שלרבי שמעון אפילו היה
שותף לזה בין וְלזה בשמן מועיל, לפי שרבי שמעון וְרַבִּנָּן בְּפִלְגִיתָא
[במחלוקת] דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נֹרִי וְרַבִּנָּן קָא מְפִלְגִי ונחלקו, דְּתַנָּא
במשנה (טבול יום פ"ב מ"ה) שֶׁמֶן שָׂפָה עַל פִּי יוֹ וְשִׁנְיָהּ שֶׁל תְּרוּמָה,
וְנִנְעֵי מְבֻל יוֹם [מי שנטמא וטבל ועדיין לא העריב שמשו] בְּשֶׁמֶן,
לֹא פָסַל אֵין שֶׁמֶן בְּלֶבֶד, אבל היין לא נפסל, שהרי לא נגע בו
הטבול יום. וגם השמן אינו פוסל את היין בנגיעתו, לפי שהוא
עצמו אינו טמא אלא פסול בלבד, כלומר שהוא נפסל מאכילה
אבל אינו טמא לטמא אחרים. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נֹרִי אָמַר, שְׁנֵינֵהּ
חֻבְרִין זֶה לָזֶה, כלומר, היין והשמן נחשבים כדבר אחד, וגם היין
נפסל על ידי מגעו של הטבול יום בשמן. ובסברא זו נחלקו רבי
שמעון וחכמים במשנתנו, רַבִּנָּן כאן סוברים בְּרַבִּנָּן בְּטָבֹל יוֹם,
שהיין והשמן אינם חביר. ולכן אף אם נתנום בכלי אחד אין זה
מחברם להיות כאחד לענין שיתוף, וצריכים לערב עירוב אחר.
וְרַבִּי שְׁמַעוֹן במשנתנו סובר כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נֹרִי בטבול יום, שכוין
שהם בכלי אחד, נחשבים כדבר אחד והרי זה עירוב, ואין צריכים
לערב יותר.
הגמרא מביאה תנא החולק על התנאים שהובאו במשנה,
ומבארת את דעתו: תַּנָּא בְּבִרְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן תַּדְאִי אָמַר אַחַד
זֶה – בין אם היה שותף לזה בין וְלזה ביין, וְאֶחָד זֶה – ובין אם היתה
שותף לזה ביין וְלזה בשמן, צִירְבִין לְעֶרֶב, לפי שהשותפות שיש
להם, אינה עולה לשם שיתוף מבואות.
תמחה הגמרא: וְאִפְּלִי לָזֶה בֵּין וְלָזֶה בֵּין גם כן סובר רבי אליעזר
בן תדאי שאינו עולה לשיתוף, הלא השותפות היא ממין אחד
ומדוע אסר בזה.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּה, זֶה [אחד מבני המבוי] קָא בְּלִיגִי וְעַם
כְּדוּ שֶׁל יֵין וְשֶׁפָּה מִמֶּנּוּ לְתוֹךְ הַחֲבִית שֶׁל הַשְּׁתוּפָה, וְזֶה [עוד
אחד מבני המבוי] קָא בְּלִיגִי וְשֶׁפָּה מִמֶּנּוּ לְתוֹךְ הַחֲבִית, וכן כל בני
המבוי עד שהתמלאה החבית, כֻּלִּי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגִי – לא נחלקו
בזה, כלומר, גם רבי אליעזר בן תדאי מודה דְּהֵי עִירּוֹב, אף אם לא
נתנו את יינם לתוך החבית כדי להתיר את המבוי אלא לשם
שותפות של סחורה, לפי שסוף סוף כל אחד מבני המבוי הביא את
יינו לשם. בִּי פְּלִיגִי – אולם באיזה אופן נחלקו חכמים של משנתנו
ורבי אליעזר בן תדאי, כְּגוֹן שֶׁלְּקַחוּ [שקנו] כל בני המבוי תְּבִית שֶׁל
יֵין בְּשְׁתוּפָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן תַּדְאִי, כָּבֵר, אֵין בְּרִירָה – אין מחשיבים
כאילו חלקו ביניהם את היין שבחבית והוברר חלקו של כל אחד
ואחד וחזר כל אחד מהם ושפך את יינו לתוכה, אלא כל היין
שבחבית שייך לכולם, ולפיכך צריכים לחזור ולהשתתף. וְרַבִּנָּן
כְּכָרִי, יֵשׁ בְּרִירָה – מחשיבים כאילו חילקו את היין שבחבית
הוברה חלקו של כל אחד ואחד וחזר כל אחד מהם ושפך את יינו
לתוך החבית, ונמצא שכל אחד בנפרד נתן מיינו עבור השיתוף.
הגמרא מביאה ביאור אחר במחלוקת רבי אליעזר בן תדאי ורבנן:
רַב יוֹסֵף אָמַר, לפי כל השיטות מועיל השיתוף במבוי עצמו אם
היה לזה ביין וְלזה ביין, אלא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן תַּדְאִי וְרַבִּנָּן, כְּסוֹמְכִין
עַל שִׁיתוּף בְּמָקוֹם [תחת] עִירּוֹב קָמִיפְלִי [נחלקו], כלומר, האם
שיתוף המבואות מועיל גם לערב את החצירות שבמבוי ולהתיר
בכך את הטלטול גם מחצר לחצר דרך הפתחים שבין החצירות.
כָּבֵר [רבי אליעזר בן תדאי] כָּבֵר, אֵין סוֹמְכִין עַל שִׁיתוּף בְּמָקוֹם
עירוב, ולפיכך אמר 'זה זה צריכין לערב', פירוש שאף שעשו
שיתוף ביניהם [בין ויין] להתיר את המבוי, עדיין צריכים לעשות
עירוב חצירות כדי להתיר הטלטול בין החצירות, וְכָרִי כָּבֵר
[וחכמים סוברים], סוֹמְכִין עַל שִׁיתוּף בְּמָקוֹם עירוב, ואין בני
המבוי צריכים לערב.
רב יוסף מביא הוכחה לביאורו: אָמַר רַב יוֹסֵף, מָנָא אֲמִינָא לָהּ – מנין
אני מוכיח שהוא טעמו של רבי אליעזר בן תדאי, בזה נחלק על
שיטת חכמים, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הִלְכָה כְּרַבִּי מֵאִיר שאמר
[בבביתא המובאת להלן] שאין סומכים על שיתוף במקום עירוב,
וְגַם אָמַר רַב הֲרֵינָא אָמַר רַב, הִלְכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן תַּדְאִי. מֵאִיר
קָמָא – ומזה טעמו של רב שפסק כגמרא, לֹא – האם לא משום
דְּמִינָא מִפְּעָמָא הוּא – משום ששניהם אמרו דין אחד וטעם אחד להם.

מרשות זו לזו בלא עירוב, שהטרקלין מחברין ועושה אותן אחד.
וכיון שבני החבורות מותרים לטלטל ביניהם בלא עירוב, הרי הם
כמו שעירבו ביניהם, ולכן נעשה אחד מהם שליח להביא עירוב
עבור כולם, כשבאים לערב עם שאר דיירי החצר. וכמו ששנינו
בברייתא להלן (ע"ב), 'חמשה שגבו את עירובן, עירוב אחד לכולן',
כלומר, חמשה אנשים הדריים בחמשה בתים בחצר ועירבו ביניהם
את חצרם, נעשו כאחד, ואם באים אחר כך לערב עם חצר אחרת,
אחד מהם נעשה שליח להביא עירוב עבור כל החמשה.
מוסיפה המשנה: ומוזרים בית הלל לבית שמאי, פזמן שמקצתן
שרוניין ודרים פתחיים או פזליות שבטרקלין, שהם רשויות
חלוקות לגמרי, ורצונם להתיר את הטלטול מהטרקלין לחצר, שהן
צריכין עירוב לכל חבורה וחבורה, מפני שהן בחמשה בתים. ואין
זה כדין הברייתא להלן 'חמשה שגבו את עירובן, עירוב אחד
לכולן', שהרי שם עירבו תחילה ביניהם ונעשו אחד, ואילו כאן לא
עירבו ביניהם. וכמו כן אינן יכולות לטלטל מרשות זו לזו בלא
עירוב.

גמרא

הגמרא מבררת באיזה אופן נחלקו בית שמאי ובית הלל: אמר רב
נחמן, מחלוקת בית שמאי ובית הלל, היא דווקא כשהחלוקה בין
החבורות נעשתה במסיפס – מחיצה נמוכה של חתיכות עצים
וגבהה פחות מעשרה טפחים, שמחיצות פחותות כאלו אינן
מחלקות לדעת בית הלל הטרקלין נחשב כבית אחד, ואף הרי זה
כמו שעירבו ביניהם, ולכן עירוב אחד לכולם, כדין ששנינו
בברייתא להלן (ע"ב) לגבי 'חמשה שגבו את עירובן', אצל כאשר
החלוקה שבין החבורות נעשתה במחיצה שגובהה עשרה טפחים,
שהיא מחיצה חשובה, דברי הכל – אף בית הלל מודים שצריך
עירוב לכל חבורה וחבורה, לפי שמחיצה כזו מחלקת את חלקה של
כל חבורה לרשות נפרדת.
לשון אחרת בשם רב נחמן: איבא דאמרי אמר רב נחמן, אף במסיפס
מחלוקת, כלומר, במחיצות עשרה ודאי נחלקו, שלבית שמאי
מחיצה עשרה מחלקת וצריך עירוב לכל חבורה, ולבית הלל אף
מחיצה כזו אינה מחלקת ודי בעירוב אחד לכולם, אך אל תאמר
שלבית שמאי דווקא מחיצה עשרה מחלקת, אלא מחלקתם היא
אף במסיפס, שאף מחיצות אלו מחלקות לבית שמאי.
דעות נוספות בביאור מחלוקת בית שמאי ובית הלל: פליגי בה
ו-נחלקו בהו רבי חיאי ורבי שמעון ברבי. חד אמר, מחלוקת
במחיצות עראי המגיעות לתקרה, כגון יריעות המפסיקות עד
התקרה, שדווקא באופן זה סוברים בית שמאי שרשויותיהן
חלוקות, אצל מחיצות שאין מגיעות לתקרה, אפילו הן גבוהות
עשרה, דברי הכל – אף בית שמאי מודים שדי בעירוב אחד לכולן.
וחד אמר, מחלוקת במחיצות שאין מגיעות לתקרה, אצל מחיצות
המגיעות לתקרה, דברי הכל – אף בית הלל מודים שצריכין עירוב
לכל חבורה וחבורה.

וחד אמר, אם השתתפו במבוי פזון, דבולף עלמא ו-רבי מאיר
וחכמים לא פליגי, וגם חכמים מודים דבעינן תרתי – שצריך
שניהם שיתוף ועירוב, לפי שהיין כשר רק לשיתוף ולא לעירוב,
ואין אומרים שמתוך שהוא מועיל לשיתוף יועיל גם לעירוב. כי
פליגי – אך באיזה אופן נחלקו, בשעירבו או השתתפו בפת, חכמים
סוברים שסומכים על עירוב במקום שיתוף ועל שיתוף במקום
עירוב, ורבי מאיר סובר שאין סומכים, לפי שחושש לשכחת
התינוקות.
הגמרא מקשה מברייתא, על הסובר שלא נחלקו ביין מיתיבי –
הקשו בני הישיבה, שנינו בברייתא 'וחכמים אומרים, או מערבין,
או משתתפין', כלומר, אין צורך לעשות גם שיתוף וגם עירוב, אלא
די באחד מהם, וסומכים עליו אף לשני. מאי – מהו פירוש
הברייתא, לאו – האם אין הפירוש או מערבין בפת כדן
עירוב, ומועיל גם לשיתוף, או משתתפין במבוי פזון כדן שיתוף,
ומועיל גם לחצר, הרי שלשיטת חכמים סומכים גם על שיתוף של
יין במקום עירוב.
מתרצת הגמרא: אמר רב גידל אמר רב, הכי קאמר – כך היא
כוונת הברייתא, או מערבין בפת פת ועל ידי כך מותרין פזון
וכאן – בחצירות ובמבוי, או משתתפין במבוי פת וגם על ידי כך
מותרין פזון וכאן. אבל אם השתתפו במבוי ביין, אינו מועיל
לחצירות.
הגמרא דנה היאך לפסוק במחלוקת רבי מאיר וחכמים: אמר רב
יהודה אמר רב, הלכה כרבי מאיר, שאין סומכים על עירוב במקום
שיתוף, ולא על שיתוף במקום עירוב, וכך יש לדרוש לרבים. ורב
הווא אמר, מנהג כרבי מאיר, והכוונה, שברבים אין דורשים
שהלכה כמותו אלא כחכמים, אבל יחיד הבא לשאל מורים לו
כרבי מאיר. ורבי יוחנן אמר, נהגו העם כרבי מאיר, והכוונה, שאף
ליחיד אין מורים כרבי מאיר, אבל אין מוחים ביד מי שעושה
מעשה כרבי מאיר.

משנה

משנתנו ממשיכה בדיני עירובי חצרות: תמשה חבורות ששבתו
בטרקלין ו-אולם גדול אחד, וחילקו האולם לחמשה חלקים על
ידי מחיצות גרועות, וכל חבורה דרה בחלק אחד והמחיצות
מפסיקות בין חבורה לחבורה, ולכל חלק פתח לעצמו לצאת
לחצר שלפני הטרקלין, ודרי הטרקלין רוצים לערב עם דיירי שאר
בתי החצר להתיר טלטול בין בתי החצר ולחצר. בית שמאי
אומרים, עירוב לכל חבורה וחבורה – על כל חבורה לתת בפני
עצמה פת לעירוב, שהמחיצות מחלקות ביניהן והרי זה כמו שכל
חבורה דרה בבית לעצמה. וכמו כן, החבורות אוסרות זו על זו,
ואינן יכולות להוציא מרשות זו לזו בלא עירוב. ובית הלל אומרים,
די בעירוב אחד לכולן ו-לכל החבורות, שכיון שהחלוקה נעשתה
במחיצה שפלה וגרועה אין כאן חילוק רשות, והרי זה כמו שדרים
כולם בבית אחד. וכמו כן החבורות יכולות לטלטל בתוך הטרקלין

אגרות קודש

בי"ה, ט"ו מרחשון, ה'תשי"א

ברוקלין

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיי"ג מרחשון, מוסג"פ המחאה על סך חמש מאות שקל מקרן הגמ"ח שלנו.
ומוסג"פ פתקא ע"ד פרטי הפרעון שנסתדרו בהתאם לבקשתו.

ויהי רצון שיסתדר באופן המתאים בגשמיות וברוחניות, וימלא חשי"ת משאלות לבו לטובה
בעניניו הכלליים ועניניו הפרטיים.

המשך בעמוד רג

עירובין. פרק שישי - הדר דף עב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

וחד אמר בין — אפילו רבנן מודו דלא סמכינן עליה בחצר דלא אמרין מגו. כי פליגי
בפת — ופליגי בין בשיתוף בין בעירוב. דלרבי מאיר אין סומכין על זה במקום זה. מאי
לאו כו' — וקשיא למאן דאמר בין לא פליגי. או משתתפין בכפוי בפת — דמשתתפין
דומיא דמערבין קתני: הלבנתו ומנוגה ונהוג, בפרק בתרא דתענית (כ"ב), מפורש: הלכה
— דרשינן בפרקא, הלכה כרבי מאיר. מנהג —

מדרש לא דרשינן אוריי מורין ליחד הבא
לימלך. נהוג — אוריי נמי לא מורינן, ואי עבדו
— לא מחזינן בהו.

משנה במרקלין אחד — וחלקוהו לחמשה,
וכולן יש להן פתח מן הטרקלין לחצר וצריך
לערב עם שאר בני חצר. בית שמאי אומרים —
רשויותיהן חלקין, וצריך לכל חבורה ליתן פת
בעירוב החצר, דהוה לכו כחמשה בתים והוא
הדין דאם באו להוציא מרשות זו לזו — צריכין
עירוב ביניהן. ובית הלל אומרים — אין מחיצה
זו חילוק רשות, דמחיצה שפלה היא, כדמפרש
בגמרא. הלכך: עירוב אחד לכולן. ובתוך
הטרקלין נמי מוציאין מזו לזו בלא עירוב,
שהטרקלין מחברין, וכיון דביניהן אין צריך עירוב
— נעשה אחד שותף שליו לכולן. דאמרינן לקמן:
חמשה שגבו את עירובן, כלומר: ששרידי
בחמשה בתים בחצר, ועירובו ביניהן והוה להו
חדא, ואם באין לערב נעם אחריהם — עירוב אחד
לכולן. ומורין כשמצתן שרייין כו' — דהוה להו
כחמשה בתים ולא דמו לחמשה שגבו את
עירובן — שהרי לא עירבו ביניהן.
גמרא מחלוקת — בשרשויותיהן מחלוקת
במסיפס = מחיצה נמוכה של חתיכות עצים,
דהתם לבית הלל בית אחד הוא, ודמו לחמשה
שגבו את עירובן דהני נמי כמי שעירבו דמי. אף
במסיפס מחלוקת — דלא תימא בית שמאי
במחיצה עשרה הוא דאסרי, ובמסיפס מודו.
אלא: אפילו במסיפס נמי אסרי. פליגי בה —
אמתינתי קאי. מחלוקת — בית שמאי ובית הלל כו'. אבל מחיצות שאין מגיעות לתקרה
— אפילו הן עשרה — דברי הכל עירוב אחד לכולן ופליגי אתרויהו לישני דרב נחמן.
דהא לישנא קמא קאמר דבמחיצה עשרה מודו דחלוף דהי, והבא אמרין: אפילו במגניות
לתקרה פליגי. וללישנא בתרא קאמר דבמסיפס נמי פליגי, ואסרי בית שמאי. והבא אמרי
דאפילו במחיצה עשרה לא אסרו, אלא במחיצות המגיעות לתקרה.

הסבר

עבדינן — לא מחזינן בידיהו. ואם תאמר: מה מחאה שייך באן אם מחמירין כרבי מאיר, לעשות עירוב ושיתוף? ויש לומר: דלא הוי ברכה לבטלה. אי נמי: אם נמנעים על כך להביא סכך וחמין
לצורך מילה. אי נמי: לכי דאמר ב"מי שהוציא אוהו" (מטא), גבי חצר שבין שני מבואות והיא רגילה באחד אם עירב רגיל לעצמו, וזה שאינו רגיל לא עירב, והיא נמי לא עירבה — דוחה
אותה אצל מי שאינה רגילה, דכופין על מדת סדום. והשתא, אם עירב מי שאינו רגיל ולא שיתף, והם דוחין אותה אצל מי שאינו רגיל כרבי מאיר דבעי שיתוף — לא מחזינן בהו. אי נמי: אם
עירבה עם שניהם ולא שיתפה אלא עם האחד, דלרבנן הוה לזו עירבה עם שניהם, אסורה עם שניהם ולרבי מאיר עם אותו שיתפה עמו — מותרת, דעם האחר לא נשתתפה, ואין עירוב
מועיל במקום שיתוף.

ומורין כשמקצתן שרויין בחדרים ועלויות שהן צריכין עירוב לכל חבורה וחבורה — והני חדריים ועלויות איירי בנן שכל אחד פתחו לחצר, כדפירש בקונטרס דהנך ה' חבורות ששבתו בטרקלין
כולהו יש להן פתח מן הטרקלין לחצר. דאם לא היה לכל אחד פתח לחצר — הוה אמרין פנימי נותן עירובו דהי, או שני הפנימיים לרבי יוחנן דסוף פרקין גבי עשרה בתים זה לפנים
מזה, ומיהו, אם יש לאדם סופר או מלמד בביתו, או כעץ אותן (והחורין) הבאין ללמוד תורה ושרייין כל א' בחדר או בעליה בפני עצמו, אף על פי שחלוקין מבעל הבית בפתו — אין אוסרין
עליו, ולא בעי עירוב בין יש להם פתח לרשות הרבים בין אין להם פתח לרשות הרבים דלא מביעיא אם כולם אוכלין במקום אחד, אף על פי שכל אחד ישן בחדרו — קיימא לן במאן דאמר
לקמן (ע"א): מקום פיתא גורם אילו אפילו לשמאל, דאמר מקום לינה גורם. או אפילו אוכלין וישנים כל אחד בחדרו — אין אוסרין על זה, כיון שכולם משתמשין בתוך הבית בכל עיסק
תשמישתיה באפייה ובבישול ובכל דבר — חשיבי כולוהו כאילו אוכלים וישנים במקום אחד. אף על פי שיש להם פתח לצד רשות הרבים — הכל נקראים על שם בעל הבית. ועוד: דאין משאלי
להם רשות לאסור עליה, ולא על זה, ומצי לסלוקינהו, ודהו ליה כחמשה שכירים וחמשה לקיטס דלא אמרין להחמיר. כדאמרין לעיל (ס"א), דאחד נותן עירובו דהי, ואפילו שרויין
בחדריה ובעלויות. דאם בשרויין כולם בבית — בזה לא הוה מסתפק אביי, דקאמר: מהו. דאפילו היה הבית שלום לא היו אוסרין זה על זה, וכיון דגבי בני דיריתו לא שמח דירה לא אסרי
אלא חשיבי כולוהו כחד — כל שכן גבי ישראל, דדירתו שמה דירה דבטלה דירתם גבי דירתו של בעל הבית. ולא דמי למקצתן שרויין בחדרים ובעלויות דהבא — שיש כח לזה כמו לזה, ואף
על פי שהקלו בנכרי טפי מבישראל, דכי מושייל דוכתא לישראל אחר, דישראל נותן עירובו דהי, ואף על פי שאין הנכרי רוצה להשכיר ובעל כרחו של נכרי, וכהאי גוונא בביתו של ישראל
לא שרי — התם נמי טעמא משום דדירת נכרי לא חשיב כל כך, אבל מכל מקום יש ללמוד מדלא אסרי חמשה שכירים זה על זה גבי נכרי, כל שכן גבי ישראל, כדפירשית.

במחיצות המגיעות לתקרה — והא דקתני מתניתין חמשה חזקא דמקצתן שרויין בחדרים ובעלויות — לא דמי, דהבא איירי במחיצות עראי, כגון יריעות שמפסיקין עד התקרה.
רבי

וכן פירש בריש סוכה (ג"ב), ואף על פי שפירש באן בקונטרס דלכולי עלמא סומכין במבוי על
עירובי חצירות שהיא לעולם בפת — מכל מקום למאן דאמר בפת פליגי, קשה: דלמה לא
ייעל עירוב החצירות למבוי? כיון שתורתו נמי להניח בבית, דאטו השם גורם שנקרא עירוב
שיש לו להעלות לחצירות ולא למבוי? ולמאן דאמר בין נמי פליגי, ומפרש ברייתא דבסמוך
או משתתפין במבוי בין ומותרין כאן וכאן, אבל
עירובי חצירות בין — לא מחזי, ואמאי? כיון
דשיתוף מהני, לא תקראנו "עירוב", אלא תקראנו
"שיתוף"! דתימה הוא לומר דמה שקראוהו "עירוב"
— לבטל תורת שיתוף מעליו, ודוחק רבינו יצחק
לפירוש הקונטרס: שבחילת העירוב לא עירבו
אלא בני חצר אחת יחד, או שתי חצירות יחד, ולא
היו סבורים שכל בני המבוי ישתתפו יחד. נמצא
שלא נתנו עירובן לשם שיתוף, ולכך, כשנתוסף
עליהם כל בני המבוי — אין לחשוב שיתוף, כיון
שהראשונים לא היו שם ולא ידעו מעולם
שעליהם ניתוספו כל האחרים. וגראה לרבינו
יצחק: דבולה מלתא דוקא עירובי חצירות בבית
שבחצר, ושיתופי מבואות דוקא בחצר שבמבוי
ולא בבית, משום דבחצר מינכר טפי לשם שיתוף,
דשיבא טפי למבוי דוקאובין תשמישם דמבוי זה
לזה, והשתא הא דקאמר לקמן במסובין בבית:
בפת שעל השולחן סומכין משום עירוב — לאו אף
משום עירוב קאמר, אלא משום עירוב דוקא ולא
משום שיתוף. והא דאמר בריש סוכה (ג"ב), בית
שאין בו ארבע על ארבע — אין מניחין בו עירובי
חצירות, אבל מניחין בו שיתופי מבואות דלא גרע
מחצר שבמבוי, ומשמע דכל שכן אם היה בית
גמור, שהיו מניחין בו שיתופין? אמור רבינו יצחק:
דודאי בית גמור גרע לענין שיתוף, והא דנקט בהא
דלא גרע — שלא תאמר כי הדין דירצאן מכלל
בתים לענין עירוב, וירצאן נמי מכלל חצר לענין
שיתוף לפי שיש מחיצות מפסיקות וחצר בעי
ארבע אמות, ובהאי בית ליכא ארבע אמות.

והשתא, הך דבעל הבית שהיה שותף לשכניו לזה בין, והדיא נמי דלעיל (ס"א), דליקני מר
רביעיתא דחלא — צריך לומר דבחצר היה אותו חבית דבשיתופי מבואות איירי, דאילו
עירובי חצירות — בעי פת. ובירושלמי משמע כפירוש הקונטרס דכל שכן ביה, דאמר בפרק
"מי שהוציא אוהו": עירוב צריך ביה, שיתוף מהו שיצטרך ביה? מלתא דשמואל אמרה: שיתוף
צריך ביה. ומסיק רבי אבהו בשם רבי יוחנן: נותנו בין באויר דחצר, ובין באויר דמבוי. משמע
בהדיא דכל שכן ביה.

נהגו העם כרבי מאיר. בפרק בתרא דתענית (כ"ב), מפורש: דאוריי לא מורינן כוותיה, ואי
עבדינן — לא מחזינן בידיהו. ואם תאמר: מה מחאה שייך באן אם מחמירין כרבי מאיר, לעשות עירוב ושיתוף? ויש לומר: דלא הוי ברכה לבטלה. אי נמי: אם נמנעים על כך להביא סכך וחמין
לצורך מילה. אי נמי: לכי דאמר ב"מי שהוציא אוהו" (מטא), גבי חצר שבין שני מבואות והיא רגילה באחד אם עירב רגיל לעצמו, וזה שאינו רגיל לא עירב, והיא נמי לא עירבה — דוחה
אותה אצל מי שאינה רגילה, דכופין על מדת סדום. והשתא, אם עירב מי שאינו רגיל ולא שיתף, והם דוחין אותה אצל מי שאינו רגיל כרבי מאיר דבעי שיתוף — לא מחזינן בהו. אי נמי: אם
עירבה עם שניהם ולא שיתפה אלא עם האחד, דלרבנן הוה לזו עירבה עם שניהם, אסורה עם שניהם ולרבי מאיר עם אותו שיתפה עמו — מותרת, דעם האחר לא נשתתפה, ואין עירוב
מועיל במקום שיתוף.

עירובין. פרק שישי - הדר דף עב עמוד ב - מתוך מיהדות "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רש"י

תוספות

רבי יהודה הסבר — רבינו חננאל גרס: הסבך. פירוש: גדיל לסבכה, כעין מצנפת וכובע, כמו "שבבים מעשה שבכה" (מלכים א' ו'). אלא: על שם עירו, דבספר יהושע (טו) כמו כן כתיב "מדון וסבכה".

בזה דהיתרא עדיף ליה — לא שייך הכא למיפוך ליפלו בתריוויה, כדפריך בריש ביצה (בב). דהתם כדי להודיע כחן דבית הלל דאוסרין הוה ליה לאשמעי' בתריוויה, משום דבה דהיתרא עדיף דבית שמאי לא חשבי ליה כל כך. דבית שמאי במקום בית הלל אינה משנה. אמר רב נחמן אמר רב הלכה כרבי יהודה — אף על גב דאיתביה מינה ללישנה קמא דרב נחמן, איתא בלישנא בתרא.

אבל אם היה עירוב בא אצלן דברי הכל עירוב אחד לכולן — ואם תאמר: טעמא אדית שמאי אתא לאשמעינן! דלית הלל לא אינצטריך, דאפילו מוליכין עירובן אמר עירוב אחד לכולן. וכי האי גונא פריך במסכת שבת בפרק "רבי אליעזר דמילתא" (פלהא). ויש לומר: דלית הלל נמי נפקא מינה, דבעין חדרים ועליות דרווקא במוליכין עירובן קאמר דמדמו שצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה אבל בעירוב בא אצלן עירוב אחד לכולן דבעין חדרים ועליות לבית הלל כמו מחיצות שאין מגיעות לתקרה לבית שמאי. ומיהו, בחדרים ועליות ממש — אין נראה לחלק בין מוליכין עירובן לעירוב בא אצלן, מדפשט ליה כל כך להתלמוד, דקאמר אלימא חדרים ועליות ממש — פשיטא.

כמאן כבית הלל — ולביא למימר דאתא כבית שמאי, וברייאא באין עמהם דירוקן כדאוקימין לה לקמן. אבל במתניתין — כשיש עמון דירוקן, דמינו דהני אסרי אחדדי — הני נמי אסרי. דהכי דמי הני דירוקין? אי בחצר קיימי — מכל מקום כל הטורקלין חשיב כחדא. ומטלטלין זה עם זה בכל הטורקלין בלא עירוב כשיש דירוקין בחצר כמו שאין דירורין בחצר. ואי בעי בנייהם עירוב — כשיש עמון דירורין בחצר — הכי נמי ליבעי כשאין עמון דירורין. דמה ענין דירורין בחצר לגבי הטורקלין? ומיהו, הני מילי למימר: כגון שיש בטורקלין דמתניתין חדרים ועליות גמורין שאין להם פתח בחצר, אלא יוצאין דרך טורקלין. דמינו דהני אסרי — הני חמש חבורות נמי אסרי. אבל לא משמע ליה לאוקמי מתניתין בבתי, ועוד: דידלמא בהא חזי מודו בית הלל.

במקבלי פרס שנו — ואף על פי דמקום פיתא ולינה בבתייהם — אהני מה שאוכלים משל אביהם דאם היה עירוב בא אצלם, או שאין עמהם דירורין — אין צריכין לערב. מי שיש לו בית שער אינו אוסר עליו — אף על פי שדרין בו, כדתנן לקמן בפרק "כיצד משתתפין" (פהב). ואם תאמר: אי בבית שער דבית — תיפוק ליה משום בית דאסר על בני החצר אף על פי שאין דרין בו, מיד דהוה אבית התבון ויש לומר: כגון שנתן בעל הבית עירובו. וקא משמע לן דהדר בבית שער לא בעי לערב, ולא אסר.

ודניאל

מיתבי, אמר רבי יהודה הסבר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מחיצות המגיעות לתקרה — שצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה. על מה נחלקו — על מחיצות שאין מגיעות לתקרה. שבית שמאי אומרים: עירוב לכל חבורה וחבורה, ובית הלל אומרים: עירוב אחד לכולן. למאן דאמר במחיצות המגיעות לתקרה מחלוקת — תיובתא! ולמאן דאמר במחיצות שאין מגיעות לתקרה מחלוקת — סייעתא. להך לישנא דאמר רב נחמן מחלוקת במספס — תיובתא! להך לישנא דאמר רב נחמן אף במספס מחלוקת — לימא תהוי תיובתא?! אמר לה רב נחמן: פליגי במחיצה, והוא הדין במספס. והאי דקא מופלגי במחיצה — להודיעך כחן דבית הלל. ולפלגי במספס להודיעך כחן דבית שמאי! כח דהיתרא עדיף. אמר רב נחמן, אמר רב: הלכה כרבי יהודה הסבר. אמר רב נחמן פר יצחק: מתניתין נמי דיקא: דתתני "ומודים בזמן שמקצתן שרוין בחדרים ובעליות שצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה". מאי חדרים ומאי עליות? אלימא חדרים — חדרים ממש ועליות — עליות ממש, פשיטא! אלא לאו: פוען חדרים, פוען עליות. ומאי ניהו — מחיצות המגיעות לתקרה, שמע מינה. תנא: במה דברים אמורים — בשמולכין את עירובן למקום אחר, אבל אם היה עירובן בא אצלן — דברי הכל עירוב אחד לכולן. כמאן אלא הא דתנא: חמשה שגבו את עירובן, בשמולכין את עירובן למקום אחר עירוב אחד לכולן. כמאן — כבית הלל. ואיכא דאמרי: במה דברים אמורים — בששה עירוב בא אצלן, אבל אם היו מוליכין את עירובן למקום אחר — דברי הכל צריכין עירוב לכל חבורה וחבורה. כמאן אלא הא דתנא: חמשה שגבו את עירובן, בשמולכין את עירובן למקום אחר עירוב אחד לכולן. כמאן — דלא פחד. משנה האחין שהיו אוכלין על שלחן אביהם וישנים בבתייהם — צריכין עירוב לכל אחד ואחד. לפיכך אם שכח אחד מהם ולא עירב — מבטל את רשותו. אימתי — בזמן שמוליכין עירובן במקום אחר. אבל אם היה עירוב בא אצלן — אינן צריכין לערב. גמרא שמע מינה: מקום לינה גורם! אמר רב יהודה, אמר רב: במקבלי פרס שנו. תנו רבנן: מי שיש לו בית שער אכסדרה ומתפסת בחצר חבירו — הרי זה אין אוסר עליו. את בית התבון ואת בית הפקר בית העצים ובית האוצרות — הרי זה אוסר עליו.

הסבר — על שם חורפיה קרי ליה הכי. להך לישנא דאמר רב נחמן מחלוקת במספס — אבל במחיצות מודו בית הלל — תיובתא. דהא בהדיא קתני דבמחיצות שרה אלא ללישנא בתרא דקאמר דבמספס נמי אסרי בית שמאי מי לימא דתהוי הא תיובתיה, דקתני במחיצות הוא דפלגי הא במספס מודו. הלכה כרבי יהודה — דבמחיצות המגיעות לתקרה מודו. חדרים ממש — שלא היו מחוברין מעולם. במה דברים אמורים — דאסרי בית שמאי — בששה מוליכין העירוב באחד משאר בתי החצר. אבל אם היו — שאר בני החצר מביאין פיתן לטורקלין — דברי הכל כו' והאי תנא. מדקא מפליג בין מקום אחד לבא אצלן — סבירא ליה טעמיהו דבית שמאי ובית הלל לאו במחיצות פליגי, אלא אפילו לבית שמאי נמי טורקלין מחברין ואין צריך עירוב ביניהם, דהוה להו כחמשה שגבו את עירובן, וסבירא להו דחמשה שעירבו את חצירן ובאין לערב עם חצר אחרת, אם מוליכין שם את עירובן — אין אחד מהן שליח לכולן, אלא כולן צריכין ליתן פת. ואם עירוב בא בבית אחד מהן — כולן שוין שם. והנך דטורקלין נמי, כיון דרשות אחת היא — להני דמו. דאי לבית שמאי רשותות חלוקות הן, וזן לא עירבו, כי עירוב בא אצלן — מאי הוי? שגבו את עירובן — שדרין בחצר ועירבו את חצירן. ואיכא דאמרי כו' — ובהא פליגי, דבית שמאי סברי: אף על פי שרשות אחת היא, דמי לחמשה שעירבו ועירוב בא אצלן — אפילו הכי כולוהו בעי לערובי הלל סברי כיון דעירוב בא אצלן — לא.

משנה השותפין — לא גרסינן, וישנים בבתייהם — והם ואביהם ואחרים דרין בחצר אחת. שצריכין עירוב לכל אחד ואחד — אם רוצין לערב עם שאר בני החצר, וטעמא מפרש בגמרא. מבטל את רשותו — צריך לבטל את רשותו. אימתי בזמן שמוליכין ובית עירובן — לתתו באחד מבתי שאר בני החצר, דהואיל והחוקק לעירוב אמרינן בגמרא: מגו דשאר דירורין אסרי — אינהו נמי אסרי, וצריכין כולן ליתן פת והואיל וחלוקין דירוריהן בלינה. ומקבלי פרס הן, כדמוקי בגמרא שאין אוכלין בבית אביהן ממש. אבל אם היה — עירוב כל החצר בא לבית אביהן, שלא חוקקו לעירוב. דאמרינן בבא מציעא שהוציאודו (לעיל מטא), בית שמניחין בו עירוב — אין צריך ליתן את הפת, והם כולם נמשכין בו. אי שאין עמון דירורין אחרים — שאין דירורין מוקדין אותן לעירוב. אין צריכין לערב — כדדיחידהו הן.

גמרא שמע מינה מקום לינה גורם — דאי הווי ישנים בבית אביהן אפילו מוליכין עירובן למקום אחר — לא הווי צריכין לערובי אלא אביהם. ונימא תידי תיובתיה דרב, דאמר לקמן בשמעתין "מקום פיתא גורם". והרי אלו אוכלין בבית אביהם וחשבינן להו חלוקין. במקבלי פרס — הוצאא מבית אביהם, ואין אוכלין על שולחן ממש.

מקום

אוסר עליו. אינו אוסר אלא מקום דירה בלבד. אמר רבי יהודה: מעשה בבן נפחא שהיו לו חמש חצרות באושא, ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו: אינו אוסר אלא בית דירה בלבד. בית דירה סלקא דעתך? אלא אימא: מקום דירה. מקום דירה? רב אמר: מקום

מקום

הגמרא מקשה על חלק מהשיטות שנאמרו בביאור מחלוקת בית
שמאי ובית הלל: מיתני, שנינו בברייתא, אמר רבי יהודה הספר
ו-מלשון סברא, על שם חריפותו, לא נחלקו בית שמאי ובית הלל
על טרקלין המחולק במציאות המגיעות לתקרה, שצריכים עירוב
לכל חבורה וחבורה. על מה נחלקו, על מחיצות שאין מגיעות
לתקרה, שביט שמאי אומרים, גם במציאות אלו צריכים עירוב לכל
חבורה וחבורה, ובית הלל אומרים עירוב אחד לבולין.
הגמרא מבארת על איזו מהשיטות שנזכרו לעיל קשה מברייתא
זו: למאן דאמר - לרבי חייה או רבי שמעון ברבי, זה שאמר
שבמציאות המגיעות לתקרה מחולקת, ברייתא זו תיבנתא על
דבריו, שכן מפורש בה שבמגיעות לתקרה לא נחלקו.
ולמאן דאמר - ולזה שאמר שבמציאות שאין מגיעות לתקרה
מחולקת, אבל במגיעות לתקרה לדברי הכל צריכים עירוב לכל
חבורה, ברייתא זו סייעתא לדבריו, שכן מפורש בה כדבריו.
לתק לישנא ו-הלשון הראשונה דאמר רב נחמן מחלוקת במסיפס
ו-מחיצה נמוכה של חתיכות עצים, אבל במציאות הגבוהות
עשרה מודים בית הלל שצריכים עירוב לכל חבורה, ברייתא זו
היא תיבנתא על דבריו, שהרי מפורש בה שלבית הלל במציאות
שאין מגיעות לתקרה די בעירוב אחד לכולם, ובכלל זה אף
מחיצות עשרה שאינן מגיעות לתקרה.
אלא לתק לישנא ו-הלשון השניה דאמר רב נחמן אף במסיפס
מחלוקת, היינו שהמחלוקת בין במסיפס ובין במחיצה עשרה, למא
תהי תיבנתא, שהרי נאמר בה שנחלקו במציאות, ומשמע
שבמסיפס שאינה מחיצה מודים בית שמאי שעירוב אחד לכולם.
דוחה הגמרא: אמר רב נחמן, אין הברייתא פירכא על דברי,
שאכן בית שמאי ובית הלל פליגי במחיצה עשרה והוא הדין
שנחלקו במסיפס, וכפי שאמרתי, והאי דאמר מיליג - וזה שזכר
בברייתא רק שנחלקו במחיצה, טעם הדבר, להודיעו ביה דבית הלל
עד היכן התיירו, שגם במחיצה עשרה אמרו שהטרקלין מחברם ודי
בעירוב אחד לכולם. אך באמת הברייתא מסכימה שנחלקו אף
במסיפס.
מקשה הגמרא על דחיה זו: וליפליגי בברייתא במסיפס, להודיעו
ביה דבית שמאי עד היכן החמירו, שאומרים שאף חלוקה במסיפס
מצריכה עירוב לכל חבורה. מתרצת הגמרא: ביה דהיתרא עדיף -
טוב יותר לתנא להשמיענו כח דברי המתיר מאשר את דברי
האוסר.
מסקנת הגמרא להלכה: אמר רב נחמן אמר רב, הלכה כרבי יהודה
הספר, שבמציאות המגיעות לתקרה מודים בית הלל שצריכים
ליתן עירוב לכל חבורה. הגמרא מוכיחה כן ממשנתנו: אמר רב
נחמן בר יצחק, מתניתין נמי דאמר, דתתני, ומודים בית הלל בנמן
שמקצתן של החבורות שריון פתחים ופגיונות שהיו בטרקלין,
שצריכים עירוב לכל חבורה וחבורה. ויש לדקדק, מאי תרדים ומאי
עליות שהתכוונה המשנה, אלימא תרדים הכוונה לתרדים ממש,
שמעולם לא היו מחוברים על ידי הטרקלין, דהיינו שנבנו
במחיצות קבועות משעת בניית הטרקלין כדרך סתם חדרים
שבבתים, וכן עליות הכוונה לעליות ממש, שלא היו מחוברות
מעולם, קשה, הלא פשיטא שאין הטרקלין מחברם וצריכים עירוב
לכל חבורה, שהרי רשויותיהן חלוקות לגמרי. אלא לאו - אלא
ודאי כוונת המשנה פער תרדים ופער עליות, ומאי ניהו,
כשהטרקלין מחולק על ידי מחיצות עראי המגיעות לתקרה, ועל כך
אמרה משנתנו שכשחולקו החבורות במחיצות אלו אף בית הלל
מודים שצריכים עירוב לכל חבורה וחבורה. מסיים רב נחמן בר
יחצק: קשע מינה, שאף לדעת משנתנו מודים בית הלל במחיצות
המגיעות לתקרה, וכדברי רבי יהודה הסבר.
הגמרא מביאה ברייתא, המבארת את מחלוקת בית שמאי ובית
הלל באופן אחר: תנא, פמה דברים אומרים שנחלקו בית שמאי
ובית הלל, וזה קשבני החצר ובכללם החבורות שבטרקלין מוליכין
את עירובין ו-את הפת שנתנו כל אחד לעירובין למקום אחר, היינו
שהניחוהו באחד משאר בתי החצר ולא בטרקלין, אבל אם היה

עירובין בא אצלן, ששאר בני החצר מביאים את פת העירוב להניחו
בטרקלין, דברי הכל - אף בית שמאי מודים לבית הלל שדי בעירוב
אחד לבולין - לכל החמש חבורות.
וטעם הדבר, שברייתא זו סוברת שבית שמאי ובית הלל לא נחלקו
במחיצות האם הן מחלוקות את בני הטרקלין, אלא כולם מסכימים
שהטרקלין שהוא רשות אחת מחבר את החבורות, ובני החבורות
אינם צריכים לערב ביניהם כשרוצים לטלטל בטרקלין עצמו,
והרי הם כחמשה שגבו את עירובם, כלומר, חמשה בתים בחצר
שעירבו ביניהם את חצרם, שחצרם הותרה להם. אמנם
כשחמשה שגבו באים לערב עם חצר אחרת, שנינו בברייתא
בסמוך שעירוב אחד לכולם, היינו שאחד מהם נעשה שליח
להביא עירוב עבור כל החמשה. אך סוברים בית שמאי, שדין זה
הוא דווקא כשבא העירוב אצלם, שאז כל החמשה שוים שם
ונחשבים כאחד, אבל אם הוליכו עירובם לחצר האחרת, אין אחד
מהם נעשה שליח לתת פת אחת לעירוב עבור כולם, אלא צריכים
עירוב לכל אחד. ולכן אף בטרקלין, אם העירוב בא אצלם עירוב
אחד לכולם, ואם העירוב ניתן בבית אחר בחצר צריך עירוב לכל
חבורה. ובית הלל סוברים לגבי חמשה שגבו את עירובם, שגם
כאשר הם מוליכים את העירוב לחצר אחרת די בעירוב אחד
לכולם. ולכן אף בטרקלין, בין אם העירוב בא אצלם ובין לבית
אחר, די בעירוב אחד לכולם.
על פי ביאור הברייתא במחלוקת בית שמאי ובית הלל, הגמרא
דנה בברייתא נוספת, העוסקת בחמשה שגבו את עירובם. מבררת
הגמרא: פמאן אלא ו-כשית מן הולכת הא דתניא, חמשה שגבו
את עירובין - חצר שיש בה חמשה בתים, ודיירי הבתים עירבו כדי
שיוכלו לטלטל בין הבתים ומהבתים לחצר, ואחר כך רצו לערב
עם חצר אחרת, אי גם כשמוליכין את עירובין למקום אחר - לחצר
האחרת, עירוב אחד לבולין, כלומר, אחד מהחמשה נעשה שליח
לתת פת אחת לעירוב עבור כולם. משדה הגמרא: פמאן, פבית
הלל, שהרי חמש חבורות בטרקלין הרי הם כחמשה שגבו את
עירובם, וכמו שהתבאר, והתבאר בברייתא הקודמת שרק לדעת
בית הלל עירוב אחד לכולם גם כשמוליכים את עירובם למקום
אחר.
הגמרא מביאה לשון נוספת בסוגיא, הגורסת אחרת בברייתא
הראשונה המבארת את מחלוקת בית שמאי ובית הלל, ועל פי זה
דנה בדרך אחרת בברייתא השניה לגבי חמשה שגבו: ואימא
דאמר, כך שנינו בברייתא הראשונה, פמה דברים אומרים שנחלקו
בית שמאי ובית הלל, בשותף עירוב בא אצלן, אבל אם בני החצר
ובכללם החבורות שבטרקלין היו מוליכין את עירובין למקום אחר,
דברי הכל - אף בית הלל מודים שצריכים עירוב לכל חבורה וחבורה.
וטעם הדבר, שאף לדעת זו הטרקלין מחבר את החבורות ורשאים
לטלטל ביניהם בלא עירוב, והרי הם כחמשה שגבו עירובם וכמו
שהתבאר בלשון הקודמת. ומכל מקום, לבית שמאי החיבור שבין
החבורות מועיל רק כלפי עצמם, להתיר לטלטל בטרקלין שהוא
רשות המיוחדת רק להם. אך אם באו לערב עם שאר בני החצר
להתיר את הטלטול בחצר, שהיא רשות המשותפת גם לאלו
שאינם מחוברים בטרקלין, הטרקלין אינו מחבר את החבורות
לענין זה, וכל חבורה צריכה להביא עירוב לעצמה, אף על פי
שמניחים את העירוב בטרקלין. וטעמם, שמתוך שאוסרים בני
החצר על החבורות שבטרקלין להוציא מהטרקלין לחצר, אף
החבורות עצמן אוסרות זו על זו את הטלטול מהטרקלין לחצר,
והרי הן כחבורות נפרדות לענין זה. וכמו כן בחמשה שגבו את
עירובם, העירוב שעשו מועיל רק כלפי עצמם להתיר את חצרם,
אך אם באו לערב עם חצרות אחרות, העירוב שגבו אינו מצרפם
לענין זה, וכל אחד מהחמשה צריך להביא עירוב לעצמו, אף על
פי שהעירוב בא אצלם. שמתוך שבני החצר האחרת אוסרים על
החמשה את הטלטול בין החצרות, אף החמשה אוסרים זה על זה,
והם נחשבים נפרדים לענין זה.
ולדעת בית הלל הטרקלין מחבר את החבורות והעירוב מחבר את

מקום פיתא ו-הפת, כלומר מקום אכילתו הוא עיקר דיורי האדם.
 ושמאלא אמר, מקום לינה.
 הגמרא מקשה על רב מברייתא העוסקת בענין תחום שבת:
 מיתבי, הויעין – ונקיין – שומרי תאנים שנשטחו בשדה לייבשן
 לקציעות, והפוקין – שומרי העיר, ושומוי הפירות שבשדה, בן
 שרפון לין בעיר, היינו שדרכם להיות במשך היום בשדה, ובערב
 חוזרים העירה ושם אוכלים ולנים, אף על פי שבביתם השבת
 שא הוא זמן קניית השביתה היו בשדה, אין שבתיתם נקבעת
 בשדה, אלא תרי הן באנשי העיר, שיש להם אלפיים אמה מן העיר
 לכל רוח, וכל העיר היא להם כארבע אמות ושטחה אינו נכלל
 באלפיים אמה. אך בן שרפון לין בשדה, ששהיה בשדה גם
 בלילה, יש להם אלפיים לכל רוח מהמקום ששבתו בו בשדה בלבד,
 ואף על פי שאוכלים בעיר אינם כאנשי העיר. ואם כן בברייתא זו
 מוכח, שמקום הלינה הוא עיקר דיורי האדם ולא מקום האכילה,
 וקשה על רב שאמר שמקום פיתא גורם.
 מתרצת הגמרא: אין להביא משם ראיה, שכן הך, בשומרים
 הלנים בשדה, אמן סהדי דאי ממשו להו ריפתא הך ספי ניחא להו
 – אנו יודעים בודאי שאילו היו מביאים להם את האוכל לשדה,
 היה זה יותר נוח להם מאשר לאכול בעיר, הואיל וצריכים לשמור
 כל העת, שהרי ישנים שם כל הלילה. ורק מחמת שאין מצוי להם
 מזון בשדה, הם נאלצים לאכול בעיר. לפיכך לגביהם נחשב מקום
 הלינה לעיקר הדיור.
 מבאיה הגמרא: אמר רב יוסף, לא שמעי לי הא שמעתי – לא
 שמעתי שמועה זו בשם רב, שמקום פיתא גורם. שרב יוסף חלה
 ושכח תלמודו והיה אביו תלמידו מזכירו. אמר ליה אבי, את
 אמרת זאת ניהל – לנו, ואמר ו-על משנה זו אמרת ניהל, האחין
 שהיו אוכלין על שלחן אביהן וישנים בקתניה – כל אחד בבית
 לעצמו, ובתיהם ובית אביהם היו בחצר אחת עם דיורים נוספים,
 כשמעריבים את החצר צריבין האב והאחים עירוב לכל אחד ואחד,
 ואינם נחשבים כאחד, מפני שכל אחד ישן בבית לעצמו, על אף
 שדיור הבנים מחובר לאביהם בשל אכילתם. ואמרין לה, אם כן
 שמע מינה שמקום לינה גורם. ואמר לן שאין להוכיח כן, מפני
 שלילה – על משנה זו אמר רב יהודה אמר רב, במקבלי פרס שנו,
 כלומר, משנתנו אינה עוסקת באכלו על שולחן אביהם ממש, אלא
 בקיבלו מאביהם מזון או מעות לקנותו ואוכלים במקום אחר,
 ונמצא שבת אביהם אינו מקום פת גמור, וכיון שחלוקים במקום
 אכילתם לפעל ובמקום הלינה, כשמוליכים עירובם למקום אחר
 צריך עירוב לכול אחד.
 הגמרא דנה במקבלי פרס נוספים: תנו רבנן, מי שיש לו חמש נשים
 הדרות עמו באותה חצר כל אחת בדירה לבדה, והיו מקבלות פרס
 בפעליהן – מהבעל המשותף לכולן, וכן מי שיש לו חמשה עבדים
 הדרים עמו באותה חצר כל אחד בדירה לבדו, שהיו מקבלין פרס
 מרביהן – מאדונם, רבי יהודה בן בתיה מתיי בגושים, כלומר
 הנשים אינן אוסרות את הטלטול על הבעל, ולא זו על זו, ואינו
 צריך לערב עימן, ואוסר בעבדים, כלומר העבדים אוסרים על
 אדונם וזה על זה, וצריכים לערב. וטעם הדבר, מפני שאשטו
 כגופו, ולכן הנשים נמשכות אחר הבעל וכאשר מקבלות ממנו
 פרס, אך עבדים אינם כגופו, ואינם נמשכים אחר האדון. רבי
 יהודה בן בנא מתיי את הטלטול בלא עירוב בעבדים, ואוסר בגושים
 עד שיערבו. מבארת הגמרא: אמר רב, מאי מקמא דרבי יהודה בן
 בנא שמתיר בעבדים, דקתיב בספר דניאל (ב מה) שנבוכדנצר גידל
 את דניאל מעל כל השרים, ומסיים הכתוב (שם פסוק מט) ודניאל
 בתרע פולא – בשער בית המלך. והיינו, שבכל מקום שהיה
 דניאל, החשיבו הכתוב כאילו ישנם בשער המלך, שכיון שהיה
 מקבל פרס מהמלך ואף היה משועבד לעבודתו, נחשב הדבר
 כאילו הוא מצוי תמיד אצל המלך. ומכאן ראייה שעבד שמקבל
 פרס מרבו, טפל לרבו ונחשב כדר ברשותו.
 הגמרא מבררת מה הדין בתלמיד המקבל פרס מרבו. אומרת
 הגמרא: פשיטא – האופנים הפשוטים וידועים לנו לגבי מקבלי

פרס, הם בן אצל אביו, שדינו בדין אביו במשנתו, שהוא נמשך אחר
 אביו ואינם צריכים לערב ביניהם, וכן אשה אצל בעלה ועבד אצל
 רבו, שדינם תלוי בפלוגתא דרבי יהודה בן בתיה ורבי יהודה בן
 בנא, וכפי ששינו בברייתא לעיל. אך תלמיד אצל רבו, שהיה דר
 עמו בחצר בבית לעצמו ומקבל ממנו פרס, מאי, האם הוא נמשך
 אחר רבו ואינם צריכים לערב ביניהם, או שאינו נמשך אחריו
 ואוסרים זה על זה וקוקים לעירוב.
 פושטת הגמרא: תא שמע, דרב בי רבי חייא – שרב, כשהיה בבית
 מדרשו של רבי חייא ודר בחצרו, וקיבל ממנו פרס, אמר, אין אנו
 צריבין לערב, שהרי אנו סומכין על שולחנו של רבי חייא. וכמו כן
 רבי חייא, כשהיה בן ו-בבית מדרשו של רבי יהודה דר בחצירו
 ומקבל ממנו פרס, אמר, אין אנו צריבין לערב, שהרי אנו סומכין על
 שולחנו של רבי. ומכאן שתלמיד אצל רבו נמשך אחריו, ואינם
 אוסרים זה על זה ואינם צריכים לערב.
 שינו בברייתא לעיל (בבא), 'חמשה שגבו את עירובן, כשמוליכין
 את עירובן למקום אחר, עירוב אחד לכולן'. אביו הסתפק האם
 הלכה בברייתא זו, ולכן שאל את רבה על דין זה: בנא ו-שאלן
 מיניה אביו מרבה, חמשה שגבו את עירובן – חצר שיש בה חמשה
 בתים, ודיירי הבתים עשו עירוב כדי שיוכלו לטלטל בין הבתים
 ומהבתים לחצר, ואחר כך רצו לערב עם חצר אחרת, כשמוליכין
 את עירובן למקום אחר – לחצר האחרת, האם די להם בעירוב אחד
 לכולן, שכיון שעירוב תחילה שריהם שריהם הם כאחד, או שמא
 צריבין עירוב לכל אחד ואחד – על כל אחד מהם ליתן פת לצורך
 העירוב, שנתפרדה חבורתם. אמר ליה רבה, די בעירוב אחד לכולן,
 כלומר, אחד מהם נעשה שליח להביא פת לעירוב עבור כולם.
 הקשה אביו לרבה: והא אחין המקבלי פרס מאביהם, דכי גבו דמו
 – שהם כחמשה שגבו את עירובם והתירו את חצרותם בטלטול,
 שהרי שינו במשנתנו לגבי אחים, שאם אין דיורים אחרים עימם
 בחצר אינם צריכים לערב, ומוכח שהאחים והאב מחוברים כאילו
 עירוב את חצרות, ומכל מקום קתני שכשמוליכין את עירובן
 למקום אחר צריבין עירוב לכל אחד ואחד, שנתפרדה חבורתם,
 וכיצד אמרת בחמשה שגבו עירובם ומוליכים את עירובם למקום
 אחר, שדי בעירוב אחד לכולם.
 מתרץ רבה: הך, במשנתנו, בנא עסקין, בגון דאבא דיירין
 בהדיה – כגון שיש בחצר של האחים דיורים נוספים יחד עימם,
 וכדי להתיר לטלטל בחצר עליהם לערב עם דיורים אלו, באופן
 זה שינו שכשמוליכים האחים את עירובם אפילו בחצר שלהם
 לבית של אחד מהאחים, כל אחד מהאחים צריך לתת פת
 לעירוב. והטעם, דמגו דהני – שמתוך שדיורים אלו אסרי על האב
 והאחים לטלטל בחצר, והזיקו אותם לעשות עירוב, הני נמי – גם
 האב והאחים עצמם אסרי זה על זה, וכל אחד מהם צריך לתת פת
 לעירוב. אך בשתי חצרות ופתח ביניהן, וגבו אלו עירובם לעצמם
 והותרה חצרים, ואלו גבו עירובם לעצמם והותרה חצרים, ובאו
 שתי חצירות אלו לערב זו עם זו, על כך אמר רבה שכשמוליכים
 עירובם לחצר האחרת אחד מהם נעשה שליח לתת עירוב עבור
 כולם. שכיון שדיירי כל חצר הותרו לטלטל בחצרות על ידי
 העירוב, נמצא שעירובם מחברים, ועל ידי כך הם כאחד גם
 כשמוליכים עירוב לחצר אחרת. וכמו כן, אם דרים באחת
 מחצירות אלו אב ובניו לבדם בלא דיורים נוספים, כיון שאין מי
 שאוסר עליהם ואין לומר 'מגו המפריד את חבורתם, הרי הם
 כאחד וכאילו גבו עירוב ביניהם, ולכן אף כשמוליכים את עירובם
 לחצר האחרת אחד נעשה שליח לכולם.
 מוכיח רבה: הני נמי משתבא שטעם משנתנו הוא משום 'מגו'
 דקתני, אייתי צריכים עירוב לכל אחד ואחד, בן שמוליכין את
 עירובן למקום אחר, אבל אם הני עירובין בא אצלם – שהונח בבית
 האב, או באופן שאין דיורין עמיהן פתח, אין צריבין לערב כלל. ויש
 לדייק, ממה שנאמר שאם אין עמיהם דיורים בחצר אינם צריכים
 לערב, משמע שאם יש עמיהם דיורים אף האחים צריכים לערב,
 לפי שיש לומר 'מגו שאר הדיורים אוסרים אף האחים אוסרים

עירובין. פרק שישי - הדר דף עג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" ר"ג רש"י

דניאל בתרע מלכא - פירש רבינו חננאל: וסימנך בבא - שער, תרע - שער, פירוש: רבי יהודה בן בבא הוא מתיר בעבדים, ובבא ותרע הכל שער, נראה דמייתי קרא לסימן ולטעם לרבינו.

בעא מינה אבי מרבה חמשה שגבו עירובן כו' - ואף על גב דאבי ידע להאי ברייתא דלעיל, דהא בסוף פרק "מי שהוציא חור" (מטב), פריך מינה לרבה, דקאמר ליה לידוך קשה, לשמואל קשה גבי עירוב משום קנין - לא שאל כאן לרבה אלא כדי להקשות לו ממתניתין. כרבים דמו או כיחידים דמו - פירש בקונטרס: לענין שתי חצירות זו לפנים מזו, דתנן

בסוף פירקין: ואם היו של יחידים - אין צריכין לערב, ומיבעיא ליה אם אב ובנו דרים בפנימית, אי חשוי ביחידים או כרבים, תימה לרבינו יצחק: דמתניתין שמענין ליה, דמוכחא דאין אב ובנו אסורים זה על זה, ובין דלא אסרי - אם כן הוויא לה רגל המותרת במקומה, ואינה אסורת שלא במקומה, דהויא טעמא דיחידים אין צריכין לערב, ויש לומר: דמקבלי פרס מביעיא ליה, ומוספא ליה אי מתניתין בסמוכין על שלחן אביהם במשח, והתם הוא דאין צריכין לערב כשאין עמהם דיוקין, דהאני קצת מה שסומכים בפת אף על גב דמקום לינה גורם, אבל מקבלי פרס, אף על גב דאין עמהם דיוקין - צריכין לערב, או דילמא: מתניתין במקבלי פרס, כדאוקמאר רב, דאמר התם: מקום פיתא גורם. ומייתי ראייה מבריתא, דסתם האב ובנו הרב ותלמידו מקבלי פרס יניחו, כיון שישנים בבתיהם, הויא דלא קתני בהדיא אובחין על שלחן אביהן, ומיהו, לא משמע כלל לומר כן. ונראה לרבינו יצחק: דמיבעיא ליה בדליכא בכל המבוי אלא אב ובנו, או הרב ותלמידו, דבתים וחצירות שלחם פתוחין למבוי, ובין שכל המבוי שלחם - משתכחת תורת עירוב, וקמיבעיא ליה נמי, דאם תימצי לומר אין צריכין לערב - מבוי שלחם נותר בלחי וקורה או לא?

אימא

לית: עירוב אחד לכולן. והא אחין, דכי גב דמו, וקתני: "צריכין עירוב לכל אחד ואחד!" תכא במאי עסקינן - בגוון דאיכא דיוקין בהדיהו, דמגו דהני אסרי - הני נמי אסרי. הכי נמי מסתברא, דקתני: אימתי - בזמן שמויליכין את עירובן במקום אחר, אכל אם היה עירובן בא אצלם, או שאין דיוקין עמהן בחצר - אין צריכין לערב, שמוע מינה. בעא מינה רב תיאי בר אבין מרב שישת: גוי פי רב דאכלי נהמא בבאגא, ואתו ובייתי בבי רב, פי מושחינן להו תחומא, מפי רב מושחינן להו, או מבאגא מושחינן להו? אמר ליה: מושחינן מפי רב. והרי נתתן את עירובך בתוך אלפים אמה ואתי וביית בביתיה דמושחינן ליה תחומא מעירוביה! בתהוא אגן סהרי, ובהדא אגן סהרי. בתהוא אגן סהרי דאי מיתדר ליה התם - ניחא ליה, ובהדא אגן סהרי דאי מייתו להו ריפתא לבי רב - ניחא להו טפי. פגי רמי בר חמא מרב חסדא: אב ובנו, הרב ותלמידו, פרבים דמו, או פיהדים דמו? צריכין עירוב, או אין צריכין עירוב? מבוי שלחן נותר בלחי וקורה, או אין נותר בלחי וקורה? אמר ליה, תניתוק: אב ובנו, הרב ותלמידו, בזמן שאין עמהן דיוקין - הרי הן פיהדים, ואין צריכין לערב. ומבוי שלחן נותר בלחי וקורה. משנה חמש חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי, עירבו בחצירות ולא נשתתפו במבוי - מותרין בחצירות ואסורין במבוי.

ואם

משנה (חמש חצירות פתוחות זו לזו) עירבו בחצירות - אף מזו לזו, ואסורין במבוי - דאין סומכין על עירוב במקום שיתוק.

ואם

מקום פיתא - שהוא אוכל שם. קייצין - שומרי תאנים השטוחים בשדה ליבש לקציעות. בזמן שדרבין ללין בעיר - במקום שאובלין, אף על פי שקדש עליהן היום בשדה - יש להן מן העיר אלפים לכל רוח, וכל העיר להן כארבע אמות. בזמן שדרבין ללין בשדה - אף על פי שאובלין בעיר - אין מודדין להן אלא מן השדה: הכי גרסין. דאי ממשו להו ריפתא לחתם טפי ניחא להו -

הואיל וצריכין לשמור שהרי ישנים שם כל הלילה. לא שמוע לי הא שמעתא - דאמר רב: מקום פיתא גורם. רב יוסף חלה ושכח תלמודו: והיה אבי תלמידו מכידו. מקבלות פרס - וכל אחת יש לה דירה לבדה עמו בחצר. אוסר בעבדים - שאינן נמשכין אחריו. בתרע מלכא - בכל מקום שהוא - חשיב ליה בתרע מלכא. תלמיד אצל רבו - עירוב את עירובן. ומקבל פרס - הימנו, מאי. רב בי רבי חייא - כשהיה מקבל פרס מבוי רבי חייא. למקום אחר - לחצר אחרת. אבי לא שמוע ליה ההיא מתניתין דתניא לעיל (עבב) חמשה שגבו את עירובן. אי נמי: שמוע ליה, ומיבעיא ליה הלכתא מאי? משום דאוקמנא לה בפלוגתא. והא אחין - דמתניתין, כגבו את עירובן דמי. דהא קתני אם אין עמהן דיוקין - אין צריכין לערב. תכא במאי עסקינן דאיכא דיוקין בהדיהו - ומויליכין דמתניתין - אפילו בחצר שלחן קאמר, שמעברין עם דיוקין שעמהן. דמני דהני אסרי - דהוקקוה לעירוב - הני נמי אסרי איש על אדו. אבל שתי חצירות ופתח ביניהם, ובגו אלו עירובן לעצמן וחותרה חצירן, ואלו לעצמן וחותרה חצירן, או שדרין באחת מהן אב ובנו בלא דיוקין אחרים, ובאו לערב זו עם זו - הואיל ואין אוסר עליהן וליכא מגו - אחד נעשה שליח לכולן. דיקא נמי דטעמא משום מגו, דקתני: או שאין עמהן כו' הא יש עמהן, דאיכא מגו - צריכין. וטעמא דרישא משום דיוקין הוא. כבאגא - בית אושפיזא בבקעה. בייתי - לנים. נבי רב - בית המדרש, ובתוך אלפים אמה הוא. כבאגא משחינן להו - אלפים לכל רוח, ולא מבי רב, דבתר פיתא אולנין, או דילמא: מקום לינה גורם. בתחיא אגן סהרי - הואיל והוא צריך ללכת מחד לאותה הדירה, אי הוה ליה הלילה הוה בית דירה ללון במקום עירוב - טפי הוה ניחא ליה: הכי גרסין: דאי מייתי ליה ריפתא לבי רב טפי ניחא ליה. האב ובנו הרב ותלמידו כרבים דמו - לענין שתי חצירות זו לפנים מזו, ודריסת רגל הפנימית על החיצונה. ותנן במתניתין (עהא) אם היו של יחידים, שיחיד דר בפנימית, דהויא רגל המותרת במקומה - אינה אסורת שלא במקומה. ואם של רבים, ולא עירבה פנימית לעצמה דהויא רגל האסורה במקומה - אסורת על החיצונה, אפילו עירבה חיצונה לעצמה. צריכין עירוב - בשאין דיוקין אחרים עמהן. נותר בלחי וקורה - דקיימא לן אין מבוי נותר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצירות פתוחים לחתוך. ואתלמוד לומר הני כיחידים דמו - הכא מי חשבינן שתי חצירות אחת של אב ואחת של בן כחדא חצר, ולא משיתר מבוי דידהו. ומבוי שלחן נותר בלחי וקורה - לערב חצירות ואף על גב דאין צריכין -

שח

אימא מציעתא ואם נשתתפו במבוי מותרין כאן וכאן אתיא כרבנן — ואפילו למאן דאמר לעיל דף עא.ב] בדפת לא פליגי, משמע ליה ואם נשתתפו במבוי — בכל ענין, ואפילו נשתתפו במבוי ביהן.

אלא פשיטא דבטיל — ואם תאמר: למאן דאמר אין מבטלין רשות מחצר לחצר, היאך מותרין במבוי? הא אין יכול לבטל רשותו

לבני חצר אחרת לרבא דאמר לשמואל דאפילו שתי חצירות זו לפנים מזו פעמים דאין מבטלין? ויש לומר: דהא לא קשיא, שהרי במבוי נשתתף, אבל הא קשיא, היאך מועיל במבוי ביטול לרבא, דאמר בשתי חצירות זו לפנים מזו דאין מבטלין? ועל כרחיך יש ביטול רשות במבוי, כדדייק: שהרי ביטל להם רשותו ויש לומר: דכיון דכולם שוין במבוי, זה כזה — יכול לבטל אף לבני חצר אחרת, שהמבוי חודא תשמישתא לתרווייהו. ולא דמי לשתי חצירות דהא תשמישתא אחד והא תשמישתא אחד, כדאמר לעיל. ולקמן (עטא), תניא גבי בית שבין שתי חצירות ומלאוהו תבן, דאם נתמעט תבן מעשרה טפחים — מבטלין הבית לזה ולזה, והיינו טעמא כדפרישית דאפילו לשמואל הבית לחצירות חודא תשמישתא הוא לתרווייהו.

כל שיתוף שאין מכניסו ומוציאו דרך פתחים למבוי לאו שמיה שיתוף — פירוש-ש בקונטרס: ולאכיל לא תני רב ופתוחין זו לזו, דחיש דילמא מעיילי ליה דרך פתחים שביניהם. משמע לפירושו: ואם פתוחות זו לזו — לא מהני בזה שיתוף, ואפילו מעיילי ליה דרך מבוי — גורנין דילמא לא מעיילי אלא דרך פתח החצר וסומכין עליה. ואם תאמר: היכי משכחת ליה פלוגתא דרבי מאיר ורבנן דמעריבין ומשתתפין אם לא בחצירות הפתוחות זו לזו? ומשמע התם דמהני שיתוף ויש לומר: דאשכחן לה בשעריבו החצירות דרך חלונות, וכיון שאין פתח גמור מחצר לחצר גבוה עשרה ורוחב ארבעה — ליכא למיגור דילמא מפקי ועיילי השיתוף שלא בדרך המבוי, כיון דמחצר לחצר לא סלקי להדיא אי ליכא פתחים אלא חלונות בעלמא.

דאפקיה ועייליה — פירש בקונטרס: לאותה חבית בכל החצירות, ומזן למבוי ומשם לחצר שהונח שם, ולא לשם שיתוף. ולפירושו הזה ליה למימר דעייליה ואפקיה ועייליה ובתנא דקא לומר כן, דהתחילה היה בשאר חצירות ואפקיה למבוי, והדר עיילי בזה החצר. **בני** חבורה שהיו מסובין בו — כאן לא שייך למימר דאפקיה ועייליה. דאף על גב דיכול לומר רכל חד חדר הבית פת בחצר זה ודרך מבוי? כדי לסעוד, סתמא דמלתא איירי שבעל הבית זה הזמנים לסעוד אצלו, ואף על פי שלא זכיה — סומכין על פת שעל השלחן, דכוכו בו דמו. שאין לומר שכך אירע שפת של בעל הבית היה מונח בשאר חצירות, והובא כאן דרך מבוי — דהוצאה והבנסה זו לא מהניא מדיד, כיון שלא היה קניי פת לכל בני החבורה באותה שעה, אלא היה של בעל הבית זה. ואין הבנסה והוצאה מועלת אלא אם כן היה של בעל השיתוף מאותה שעה. עד

ואם נשתתפו בו? — בגמרא מותרין לה. דשכח אחד מבני חצר ולא עירב — בחצירה, להחיר חצירו. אבל בשיתוף היה לו חלק. מותרין כאן וכאן — השתא משמע דסומכין, ובגמרא מותרין לה. שהמבוי לחצירות כחצר לבתים — כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב, כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שיתוף. ולא תימא דלא דמו, דבית וחצר זו רשות היחיד וזו רשות הרבים, אבל חצר ומבוי שניהן רשויות של רבים הן.

גמרא ואם נשתתפו נמי — ואקמייאת קאי ואם נשתתפו אף במבוי קאמר. **אמאי** מותרין — באותה חצר? הא רבי מאיר לית ליה סומכין על שיתוף. מבוי מבוי ולא נשתתף — אחת מן החצירות לא נשתתפה עם חביתה במבוי. והא תניא — לעיל בפירקין גבי צדוקי. רישא נמי דלא כבטיל — הא דקתני: שכח אחד מבני חצר — בדלא בטיל, וקתני מותרים. אלא: סומכין על השיתוף. רישא וסיפא רבי מאיר — רישא קתני: עירבו בחצירות ולא נשתתפו במבוי — אסורין במבוי אלא אם כן נשתתפו נמי במבוי, כרבי מאיר. וסיפא קתני: מבוי מבוי ולא נשתתף אסורין במבוי — כרבי מאיר. ומציעתא — דקתני: מבוי חצר ולא עירב בו כרבנן, כולה רבי מאיר היא — ומציעתא אמאי סומכין בני אותה חצר על השיתוף — משום דרובן עירבו, דטעמא מאי בו? רב לא תני פתוחות זו לזו — וכל "עירבו בחצירות" דמתניתין — עירבו כל חצר לעצמה קאמר, ר'מותרין בחצירות" דקתני — מותרין בני חצר לעצמן קאמר. כל שיתוף שאין — כל אחד ואחד מכניס חלקו דרך פתח חצירו למבוי, ודרך מבוי וילכוהו לחצר שיהא מונח בו. לאו שמיה שיתוף — שאם יכניסו דרך פתחים שמחצר לחצר — אין נראה כשיתוף מבוי. והבא נמי חיש רב דילמא מעיילי ליה דרך פתחים שביניהן, אין צריך לערב — והא הבא דלקחו חבית בשותפות. אבל שיתוף שלא לאותה חצר לבדה, דאפקיה ועייליה — לחבית בכל החצירות, ומזן למבוי, ומשם לחצר שהונח שם, ולא לשם שיתוף. ושינויא דחיקא הוא, ולא הוי מסקנא הכי, כיצד משתתפין בו? תיובתא קא מותבינן ממתניתין דפירק "חלקן" דלקמן (עטב). דקתני התם: כיצד משתתפין במבוי? מניח את החבית, ואומר: הרי זה לכל בני מבוי, ומוכה לחן בו? והא הכא דחד מוכה מדידיה לכולהו, ולא נכנסה לחצירותיהן. פסובין בבית — סומכין משום עירוב החצר, כדאמר לקמן (פהב). עירובין חצירות בבית שבחצר. פסובין בחצר — סומכין משום שיתוף. דשינופי מבואות מותר להניח בחצר שבמבוי, אבל משום עירוב לא. דבית בעינן, דעירוב משום דירה, וחצר לאו בר דירה הוא.

בתים

במסובין בבית, כאן - במסובין בחצר. **אלא, טעמא דרב, דקא סבר: אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצירות פתוחים לתוכו.** גופא, **אמר רב: אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד**

1 ואם נשתתפו בני החצרות בִּמְבוּי, מוֹתְרִין כולם לטלטל בָּאֵן וְכָאֵן
2 – בחצרות ובמבוי.
3 עתה מבארת המשנה מה הדין אם שכח אחד מבני החצר או
4 המבוי לערב או לשתף: עִירְבוּ בְּחֻצֵּי וְנִשְׁתַּתְּפוּ בְּמִבְּוֵי, וְשָׂכַח
5 אֶחָד מִבְּנֵי הַחֹצֵר וְלֹא עִירְבָה, אֵךְ הִיָּה לוֹ חֶלֶק בְּשִׂיתוֹף, מוֹתְרִין כולם
6 לטלטל בָּאֵן וְכָאֵן.
7 עירוב בחצרות ונשתתפו במבוי, ושכח אחד מִבְּנֵי מִבְּוֵי וְלֹא
8 נִשְׁתַּתְּףָה, כלומר, בני אחת החצרות הפתוחות למבוי, שכחו ולא
9 השתתפו עם שאר החצרות, מוֹתְרִין כולם לטלטל בְּחֻצֵּי וְנִשְׁתַּתְּפוּ
10 וְאִסּוּרִין לטלטל בְּמִבְּוֵי, משום שֶׁהַמִּבְּוֵי בְּחֻצֵּי וְכָאֵן לְבֵיתֵם –
11 שכשם שאסור להוציא מהבתים לחצר בלא עירוב, כך אסור
12 להוציא מהחצר למבוי בלא שיתוף, והואיל ושכחו בני אחת
13 החצרות לשתף, אסורים כולם לטלטל במבוי.
14
15 הגמרא מבארת כשיטת מי שנויה משנתנו. מבררת הגמרא: מִנִּי –
16 כדעת מי שנויה משנתנו בה התבאר שאם עירבו בחצרות אבל לא
17 השתתפו במבוי, מותרים רק לטלטל בחצרות ואסורים לטלטל
18 במבוי. משיבה הגמרא: רַבִּי מֵאִיר הוּא, דְּאָמַר לִגְבֵי חֲצוֹת
19 הפתוחות למבוי, דְּעֵינָן עִירּוֹב – שצריכים עירוב על מנת להתיר
20 לטלטל בחצרות, וְעֵינָן שִׂיתוֹף – וצריכים שיתוף על מנת להתיר
21 לטלטל במבוי, ואין די באחד מהם כדי להתיר את הטלטול במבוי
22 ובחצר כאחד.
23 מקשה הגמרא: אם כן, אִימָא מְצִיעָתָא, וְאִם נִשְׁתַּתְּפוּ בְּמִבְּוֵי,
24 מוֹתְרִין בָּאֵן וְכָאֵן, אֲתָאן לְרַבֵּנָא דְאָמְרִי – דין זה נשנה כשיטת
25 חכמים שאומרים, בְּחֻצֵּי סִינָא – באחד מהם מספיק, בעירוב או
26 בשיתוף, ולא צריך את שניהם, ולכן אף שרק השתתפו במבוי,
27 מותרים לטלטל גם בחצרות, וכיצד אפשר לומר שהמשנה שנויה
28 כדעת רבי מאיר. מתרצת הגמרא: הָא לֹא קָשְׁיָא, משום שיש לבאר
29 שמה ששינונו 'וְאִם נִשְׁתַּתְּפוּ', נִמְי דְאָמַר – הכוונה שגם השתתפו.
30 כלומר, דין זה הוא המשיך לתחילת המשנה, ובא ללמדנו שאם
31 בנוסף לעירוב בחצר גם השתתפו במבוי, הרי הם מותרים לטלטל
32 בחצרות ובמבוי, אבל אם לא עירבו בחצרות אלא נשתתפו במבוי
33 בלבד, אין מטלטלין בחצרות, וכרבי מאיר.
34 מקשה הגמרא: אם אכן משנתנו כרבי מאיר, אִימָא סִינָא, עִירְבוּ
35 בְּחֻצֵּי וְנִשְׁתַּתְּפוּ בְּמִבְּוֵי, וְשָׂכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַחֹצֵר וְלֹא עִירְבָה, מוֹתְרִים
36 בָּאֵן וְכָאֵן, דנה הגמרא: הִכִּי דְמִי, אִי דְלֹא בְּפִיל – אם מדובר שמי
37 שכח לערב, לא ביטל את רשותו, יש להקשות אִמָּא מוֹתְרִים בני
38 החצר לטלטל בחצרות, הרי העמדנו משנתנו כרבי מאיר, ולשיטתו
39 אין סומכים על השיתוף במקום עירוב, והרי העירוב אינו כשר,
40 מפני שאותו אחד לא עירב ולא ביטל רשותו. אִלָּא פְּשִׁיטָא דְבְּפִיל
41 – אלא פשוט וברור הוא שמדובר שאותו אחד ביטל את רשותו,
42 אם כן אִימָא סִינָא, שָׂכַח אֶחָד מִבְּנֵי מִבְּוֵי – שכח בני אחת
43 החצרות, וְלֹא נִשְׁתַּתְּףָה במבוי, מוֹתְרִין בְּחֻצֵּי וְאִסּוּרִין בְּמִבְּוֵי, וְאִי
44 דְבְּפִיל – ואם מדובר שבני אותה חצר ביטלו רשותם, אִמָּא אִסּוּרִין
45 לטלטל בְּמִבְּוֵי, הרי רשותם בטלה.
46 מביאה הגמרא צד אחר: וְכִי תִּימָא דְקָסְכַר רַבִּי מֵאִיר, אִין בְּפִיּוֹל
47 רְשׁוּת בְּמִבְּוֵי, ורק בחצר נאמר דין ביטול רשות, ולכן בסוף המשנה
48 שינונו שאסורים לטלטל במבוי, אף שבני אותה חצר שלא
49 השתתפו, ביטלו רשותם. וְהָא תִּנְיָא – והלא שינונו בברייתא (לעיל
50 סה), מעשה בצדוקי שהיה דר עם רבן גמליאל במבוי, ואמר רבן
51 גמליאל לבניו לאחר שקידש היום, מהרו והחזיקו במבוי קודם
52 שיוציא הצדוקי את כליו, ויחזור ויטול את רשותו, שְׁהָרִי בִּיטֹל לָכֶם
53 רְשׁוֹתָא, דְּבָרִי רַבִּי מֵאִיר, הרי שגם במבוי שייך ביטול רשות, ואם כן
54 חזרת הקושיא מדוע שינונו בסוף המשנה שאסורים לטלטל במבוי,
55 אם מדובר שביטלו בני החצר את רשותם. אִלָּא פְּשִׁיטָא – פשוט
56 וברור הוא שמדובר דְלֹא בְּפִיל – שלא ביטלו רשותם, ומכיון
57 ששכחו להשתתף, אסורים לטלטל בו, וּמִדְּסִיפָא דְלֹא בְּפִיל, רִישָׁא
58 נִמְי דְלֹא בְּפִיל – ומכך שבסוף המשנה מדובר שלא ביטלו רשותם,

59 יש לומר שאף בתחילתה ששכח אחד מבני החצר לערב, מדובר
60 שלא ביטל רשותו, ואף על פי כן מותרים לטלטל בחצר, ואם כן
61 קשה, רִישָׁא ששינונו בה שאם עירבו בחצרות ולא השתתפו במבוי,
62 מותרים בחצרות ואסורים במבוי, וְסִינָא ששינונו בה שאם בני
63 אחת מהחצרות לא השתתפו, אסורים לטלטל במבוי, שנויות
64 כדעת רַבִּי מֵאִיר, שאין סומכים על עירוב במקום שיתוף ולא על
65 שיתוף במקום עירוב, וּמְצִיעָתָא ששינונו בה שאם שכחו בני אחת
66 החצרות לערב, מותרים לטלטל בחצר ובמבוי, שנויה כדעת רַבֵּנָא,
67 שמספיק לערב או לשתף, שסומכים על השיתוף במקום עירוב.
68 מתרצת הגמרא: לעולם, בְּזָלָה – כל המשנה כדעת רַבִּי מֵאִיר הוּא,
69 ומה ששינונו באמצע המשנה שאם שכחו בני אחת החצרות לערב,
70 מותרים לטלטל בחצר במבוי, משום דְּעֵינָן מֵאִיר אָמַר רַבִּי מֵאִיר
71 בְּעֵינָן עִירּוֹב וְעֵינָן שִׂיתוֹף – שמה הטעם שרבי מאיר הצריך גם
72 עירוב וגם שיתוף, מפני שְׂלֵא לְשָׂכַח תּוֹרַת עִירּוֹב מִן הִתְיַנּוּקוֹת –
73 שאם נסמך רק על השיתוף לטלטל נערב, ישכחו התינוקות את תורת
74 עירוב, וְאִם כן, הָכֵא – כאן, כששכח רק אחד מבני החצר לערב,
75 בְּיָן דְרִיבָה עִירְבוּ לֹא מִשְׁתַּתְּפָה – הואיל ורוב בני החצר עירבו, אין
76 חשש שתשתכח תורת עירוב מהתינוקות, ומודה רבי מאיר
77 שסומכים על השיתוף במקום עירוב.
78 הגמרא מבארת באילו חצרות עוסקת משנתנו: אָמַר רַבִּי הִנְהִי, רַב
79 לֹא תִנִּי – שנה במשנתנו 'פְּתוּחוֹת זוּ לְזוּ', אלא רק 'חמש חצרות
80 פתוחות למבוי'. וְכֵן אָמַר רַבִּי מֵאִיר, רַב לֹא תִנִּי 'פְּתוּחוֹת זוּ לְזוּ'.
81 אִיכָא דְאָמְרִי – ויש שאומרו שמועה זו בלשון אחרת, רַב כְּהֵנָּא
82 גִּפְּיָה – עצמו לֹא תִנִּי 'פְּתוּחוֹת זוּ לְזוּ', ולא בשם רב אמר כן.
83 הגמרא דנה בביאור גירסא זו. מבררת הגמרא: אָמַר לִיה אֲבִי רַבִּי
84 יוֹסֵף, מֵאִי מְעָמָא דְרַבִּי דְלֹא תִנִּי – מה טעמו של רב שלא שנה
85 במשנתנו 'פְּתוּחוֹת זוּ לְזוּ'. מבארת הגמרא: קָסְכַר, כָּל שִׂיתוֹף שְׂאִין
86 כלא אחד ואחד מְכַנְּסִים וּמוֹצִיאִין דְרָךְ פְּתָחִים בְּמִבְּוֵי – מכניסים את פתו
87 שבה משתתף דרך פתח חצירו למבוי, ודרך המבוי מוליכו לחצר
88 שבו ידא מונח, אלא שמכניסים אותה מן החצר בה היתה לחצר
89 שבה תהא מונחת דרך הפתחים שבין החצרות, ואינו עובר דרך
90 המבוי, לֹא שְׂמִיָּה שִׂיתוֹף – אין שמו שיתוף, מפני שאין זה ניכר
91 שהניחוהו כשיתוף המבוי ולא כעירוב לחצרות. וגם כאן סובר רב
92 שאם החצרות פתוחות ביניהן, אין זה נחשב כשיתוף אף אם
93 הכניסוהו דרך המבוי ולא דרך הפתח שבין החצרות, והואיל
94 וחוששים שמא יכניסוהו דרך הפתחים שביניהן, ויסמכו על זה,
95 ולכן אין לגרוס 'פתוחות זו לזו'.
96 מקשה הגמרא על דברי רב יוסף: אִיתִיבָהּ, שינונו במשנה (לעיל עא),
97 בְּעַל הַבֵּית שְׂהָה שוֹתֵף לְשִׁבְּנֵי הַדְרִים יחד עמו במבוי לְזוּ בְּיָן וְלְזוּ
98 בְּיָן, כגון שהיה כלי אחד ובו יין של כולם, אִין עִירְבִין לְעַרְבָה, שהרי
99 היין שבחבית זו מועיל במקום עירוב, אף שלקחו את החבית
100 בשותפות והכניסוהו לחצר שתהא מונחת שם, ולא נכנסה מחצר
101 אחת לאחרת דרך המבוי, אם כן משמע שמועיל עירוב אף בשלא
102 הכניסוהו מן החצרות לחצר שיהא מונח שם דרך המבוי, וקשה
103 על ביאור הגמרא בדברי רב שאין עירוב מועיל אלא באופן זה.
104 מתרצת הגמרא: הָתֵם – שם מדובר דְאָפְקִיָה וְעִילִיָה – שהוציא
105 והכניס את החבית בכל אחת מן החצרות הפתוחות למבוי, וממנה
106 למבוי, וממנו לחצר שמונחת שם, ולא היה זה לשם שיתוף
107 הרשויות.
108 מקשה הגמרא ממשנה נוספת: (אִיתִיבָהּ) שינונו במשנה, כִּיצַד
109 מְשַׁתְּפִין בְּמִבְּוֵי וְכוּ', מניח את החבית ואומר 'הרי זו לכל בני
110 מבוי'. משמע שמשותף בחבית שמונחת ברשותו ולא צריך
111 להעבירה בכל החצרות דרך המבוי. מתרצת הגמרא: הָתֵם נִמְי –
112 גם שם מדובר דְאָפְקִיָה וְעִילִיָה – שהוציא והכניס את החבית בכל
113 החצרות הפתוחות למבוי ומנה למבוי, וממנו לחצר שמונחת שם,
114 וכפי שהעמדנו את המשנה העוסקת ב'בעל הבית שהיה שותף'
115 וכו'.
116 מקשה הגמרא: מְשַׁתְּפִין לָהּ רַבָּה בַר רַבִּי, אִלָּא מְעָתָה ששיתוף
117 שלא הכניסו והוציאו דרך פתחים שבמבוי, אינו נחשב שיתוף, אם

אחרת. ושמאל אָמַר, הלכה כרבי שמעון שפין אם עִירְבוּ בני
החצר, וכן אם לא עִירְבוּ, מותר להוציא כלים ששבתו בחצר אחת
לגגות חצרות וקרפיות אחרים. וכן אָמַר רבי יוחנן, הִלָּכָה כְּרַבִּי
שָׁמְעוֹן בֶּין עִירְבוּ וּבֵין לֹא עִירְבוּ.
מוביחה הגמרא מדברי רבי יוחנן: אָלֶמָּא – מוכח דלא גִּירִינן דִּילָמָּא
אֲתֵי לְאַפְּסוּקִי מֵאֵנִי דְּתַתִּים לְחָצֵר – ששמואל ורבי יוחנן אינם גוזרים
שנא יבואו להוציא את הכלים ששבתו בבית לחצר אחרת, ולכן
מתירים לטלטל מחצר לחצר אף בשעירבו. והָאֵמָּר נָמִי – וגם כאן
הולך רבי יוחנן לשטתו שאף אם מצד אחד של המבוי יש חצר
ומצדו האחר ישנה חורבה, נותר המבוי בלחי או קורה, ולא גִּירִינן
דִּילָמָּא אֲתֵי לְאַפְּסוּקִי מֵאֵנִי דְּחָצֵר לְחָצֵר – ולא גוזרים שמא יבוא
להוציא את הכלים המונחים בחצר לחורבה דרך המבוי, אף
שהחורבה היא רשות אחרת שאסור להוציא אליה.
הגמרא חוזרת לדון בדברי שמואל שאמר שמבוי נותר בלחי או
קורה, אף אם פתוח לתוכו בית אחד ללא חצר, וחצר אחת עם בית
אחד: תַּתִּים – יֵשֶׁב רַב בְּרוּנָא וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא – ושנה את דברי
שמואל. אָמַר לִיה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרִי רַב לְרַב בְּרוּנָא, אָמַר שְׁמוּאֵל
הָכִי – האם כך אמר שמואל. אָמַר לִיה – השיב לו רב ברונא, אֵין
– כן. אָמַר לִיה רבי אלעזר בר בי רב, אֲחֵיו לִי אוֹשְׁפִיזִיָּה – הראה
לי היכן מתארח שמואל, כדי שאלך ואשאל אותו. אֲחֵיו לִיה –
הראה לו רב ברונא את מקומו של שמואל. אֲתָא לְקַמְהָ דְּשְׁמוּאֵל
– בא רבי אלעזר לפני שמואל ואָמַר לִיה, אָמַר מַר הָכִי – וכי אמר
הרב כך שמבוי נותר בלחי או קורה, אף אם פתוחים לתוכו בית
וחצר בלבד. אָמַר לִיה שמואל, אֵין – כן. שאל אותו רבי אלעזר,
וְהָא מַר הוּא דְּאָמַר – והרי הרב הוא זה שאמר (לעיל סו:), אֵין לָנוּ
להוסיף היתר בְּעִירְבוּיָן אֶלָּא פִּלְשׁוֹן מְשַׁנְתִּינוּ (לעיל עג:) בה שנינו,
"שֶׁהַמְּבֹי לְחֻצְרוֹת כְּחָצֵר לְתַתִּים", וממה שנאמר "שהמבוי לחצרות"
ולא "שהמבוי לחצר", משמע שכדי להתיר את המבוי בלחי או
קורה, צריך שיהיו פתוחות לו שתי חצרות ולא די בחצר אחת
ובית אחד. אֵישְׁתִּיק – נאלם שמואל, ולא השיב תשובה על שאלה
זו.
מסתפקת הגמרא: קְבָלָה מֵינִיה אוּ לֹא קְבָלָה מֵינִיה – האם שמואל
קיבל את קושיתו של רבי אלעזר בר בי רב וחזר בו מדבריו, והודה
לרב שאין מבוי נותר בלחי או קורה עד שיהיו חצרות ובתים
פתוחות לו כרב, או לא.
הגמרא מנסה לפשוט את הספק מדברי שמואל עצמו: תָּא שְׁמַע –
בא ושמע ראיה לפשוט הספק, דִּהְוָא מְבֹאָה דִּהְוָה דִּיִּיר בֵּית –
שאותו מבוי שהיה גר בו אדם בשם אֵיבוֹת בְּרִי אֵיהִי, שהיתה
פתוחה לו חצר ובה היה ביתו של איבות בר איהי, ובנוסף, היה
פתוח למבוי בית כנסת ובו בית אחד, עָבַד לִיה לְחֵימִי – עשה לו
לחי בפתח המבוי, וְשָׂרָא לִיה – והתיר לו שְׁמוּאֵל לטלטל במבוי.

עַד שֶׁהָיוּ תַתִּים וְחֻצְרוֹת פְּתוּחוֹן לְתוֹכוֹ – עד שיהיו פתוחות למבוי
שתי חצרות, ובכל חצר שני בתים. ושמאל אָמַר, המבוי נותר בלחי
או קורה, אֲפִילוּ אם פתוחים לתוכו רק בֵּית אֶחָד ללא חצר, וְחָצֵר
אֶחָת ובה בית אחד. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילוּ אם מצד אחד פתוחה
למבוי חצר ובה בית אחד, ומהצד האחר פתוחה לו חֻצְרָה וצִיּוֹר
א, הרי הוא נותר בלחי או קורה.
הגמרא דנה בדברי רבי יוחנן. שואל אָמַר לִיה אָבִי לְרַב יוֹסֵף,
אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲפִילוּ בְּשִׁבְלִי שֶׁל כְּרָמִים – האם רבי יוחנן אמר את
דבריו גם אם מצדו האחר של המבוי פתוח לו שביל של כרמים
ולא חורבה (צִיּוֹר ב' 8), ואף בזה יהא נותר המבוי בלחי או קורה.
משיב רב יוסף: אָמַר לִיה רב יוסף לאבִי, לא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן את
דבריו אֶלָּא כְּחֻצְרָה דְּתֵי לְדִירָה – שראויה לדיוורם, שיש לה
מחיצות ומקצת תקרה, ומצטרפת עם החצר להתיר את המבוי
בלחי או קורה, אֶבְל בְּשִׁבְלִי שֶׁל כְּרָמִים, דְּלֹא חָו – שאינו ראוי
לְדִירָה, לא אמר את דבריו, ואֵינוּ מִצְטָרֵף הַשְּׁבִיל עִם הַחֲצֵר לַתֵּת
שם מבוי למבוי שפתוח אליו ולהתירו בלחי או קורה, אלא דינו
כחצר וצריך שני לחיים או פס רחב ארבעה טפחים.
הגמרא מבארת שרבי יוחנן הסובר שמבוי שמצידו האחד חצר
ומצידו האחר חורבה נותר בלחי או קורה, הולך כשיטתו במקום
אחר: אָמַר רַב בְּרוּנָא כְּרִימָא, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְמַעֲמִיָּה – והולך
רבי יוחנן לפי שיטתו במקום אחר, דִּתְנֵן – ששנינו במשנה (למק
סו:), אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, אֶחָד גִּגוֹת שֶׁעַל הַבְּתִים, וְאֶחָד כְּרִפְיָת –
מקומות המוקפים במחיצה שלא לשם דיוורם, ואינם יותר משיעור
בית סאתים, וְאֶחָד חֻצְרוֹת שֶׁלפְּנֵי הַבְּתִים, רְשׁוֹת אֶחָת הֵן לְכָלִּים
שֶׁשִּׁבְתוֹ לְתוֹכָן – הרי כל אלו נחשבים כרשות אחת, ומותר לטלטל
מזה לזה כלים שהיו מונחים באחד מהם בשעה שקדש היום, בלא
עירוב, והאיל וכל המקומות הללו הם רשויות שאינן דירה, וְלֹא
לְכָלִּים שֶׁשִּׁבְתוֹ בְּתוֹךְ הַבֵּית – אך אסור לטלטל מזה לזה כלים שהיו
מונחים בבית בשעה שקדש היום, והוציאו לחצר על ידי שעירבו
בני אותה חצר, אלא אם כן עירבו את שתי החצרות יחד. וְאָמַר
רַב, הִלָּכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁהָיוּ כְּרִשׁוֹת אֶחָת לְהוֹצִיא מִזוּ לָזוּ, וְהָיוּ
שְׁלֹא עִירְבוּ – והיינו דווקא כאשר לא עירבו בני החצרות כל אחת
לעצמה, ואין מצויים כלי הבית בחצר, מפני שאסור להוציאם
לחצר שהיא לא עירבו, אֶבְל אם עִירְבוּ בני החצרות כל אחת
לעצמה, ומצויים כלי הבית בחצר, מפני שמותר להוציא כלים
מהבית לחצר, אין הלכה כרבי שמעון ואסור לטלטל מזה לזה,
משום דְּגִירִינן דִּילָמָּא אֲתֵי לְאַפְּסוּקִי מֵאֵנִי דְּתַתִּים לְחָצֵר – שגוזרים
שנא יבוא להחליף בין הכלים שהיו בחצר בשעה שקדש היום,
לכלים שהיו בבית והוציאו לאחר מכן לחצר, ויוציא לחצר
אחרת את הכלים שהיו בבית בשעה שקדש היום ונמצאים כעת
בחצר, ואף רבי שמעון מודה שאסור לטלטל כלים אלו לחצר

אגרות קודש

ב"ה, כ"א מרחשון, ה'תשי"א

ברוקלין

הרה"ג וו"ח אי"א נ"מ וכו' מוהר"ר יחזקאל יהודא שי

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מיום ב' לס' זאת אות הברית, ומשום טרדות דחודש תשרי הוא חודש הכללי
נתאחר המענה שלי.

נעם לי לשמוע שמתחיל להתעסק בענין טהרת המשפחה שבעוה"ר כ"כ עזוב ונדח ועוד גדול
הצער שמפני רגש הבושה שלא במקומו יש יראים ושלמים המתביישים לדבר בזה.

ומה נתאמתו דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בשיחותיו, אשר יצר הרע נקרא בשם "דער
קלוגניקער" משום שמתלבש בלבושים המתאימים לכל אחד ואחד להעבירו על דעתו, וכמו שאמר

המשך בעמוד ר"ט

עירובין. פרק שישי - הדר דף עד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" ר"ן תוספות

בתי וחצירות פתוחות לחובו — בתים לחצירות שני בתים לכל חצר ושתי חצירות לחובו. והנך כיון דכולן פתוחים זו לזו ומערבות יחד דרך פתוחיהם — חדרא חשיב להו. ולית ליה לרב הא דתניא לעיל: אב ובנו מבוי שלחן נתר בלחי וקורה. דכל היכא דלא בעי עירוב, אי נמי בעי לערובי ומצי לערובי בלא שיתוף מבוי — לא משתרי ההוא מבוי בלחי וקורה,

עד שתהא שם חצר אחת שאינה פתוחה לחברותיה, או שתי שורות של חצירות אחת לצידו זה ואחת לצידו אחר המבוי בניניהן, שאינן יכולות להתערב אלא על ידי מבוי. בית אחד וחצר אחת — בית בלא חצר, וחצר שבית אחד פתוח לה. אפילו חורבה — מכאן, וחצר מכאן, דאין חצר בלא בית. אפילו שכל של כרמים — פתוח למבוי מכאן, וחצר מכאן. אחד גנות ב' — כולן רשות אחת לטלטל כלים ששבתו בגג זה לגג חבירו. ולא אמרינן כולם שדירין חלוקין למטה כך חלוקין למעלה. וכלים ששבתו בחצר זו מוציאין לחברתה, וכן לקרפף, וכן לחצר, ולקרפף מן הגגין. הואיל וכולן רשות שאינה דירה היא, ואין צריך לערב מחצר לחצר אלא ששבת כלים ששבתו בבית שבתה זו, להוציאם לחצר אחרת. הלכא כרבי שמעון — שהחצירות מוציאין מזו לזו בלא עירוב. והוא שלא עירבו — בני החצירות כל אחת לעצמה, ואסור להוציא מן הבתים לחצר. דכיון דאין מוציין כלי הבית בחצר — ליכא מציגור אי מפקת כלים ששבתו בחצר לחברתה, אתו לאפוקי נמי כלים ששבתו בבית שחוציאין מחצר זו, לחצר אחרת. דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים — שבתה זו לחצר אחרת. הכא נמי לא נזיר דילמא אתי לאפוקי מאני דחצר לחורבה — דרך מבוי. — והרי רשות אחרת היא. שיש לה בעלים, ובמבוי לא נשתתפו, שהרי אינה אוסרת. דתניא לעיל בפירקין: אינו אוסר אלא מקום דירה בלבד, דהיינו מקום פיתא או מקום לינה. להא שמעתא — דאמר שמואל לעיל אפילו בית וחצר. אחוי לי אושפייה — דאיוול ואושייליה לשמואל. שהמבוי לחצירות — דייקנין לשנא דחצירות ולא חצר. קבלה מיניה — שמואל, והדר ביה לגבי רב, אי לא.

אתא

עד שיהו בתים וחצירות פתוחין לתוכו. ושמואל אומר: אפילו בית אחד וחצר אחת. ורבי יוחנן אומר: אפילו חורבה. אמר ליה אביי לרב יוסף: אמר רבי יוחנן אפילו בשביל של כרמים? אמר ליה: לא אמר רבי יוחנן אלא בחורבה, דחוי לדירה. אבל שביל של כרמים דלא חוי לדירה — לא. אמר רב הונא בר חיננא: ואורא רבי יוחנן לטעמיה, דתנן, אמר רבי שמעון: אחד גנות, ואחד קרפיפות, ואחד חצרות — רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית. ואמר רב: הלכה כרבי שמעון, והוא שלא עירבו, אבל עירבו — גורין דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר. ושמואל אומר: בין עירבו ובין לא עירבו. וכן אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי שמעון, בין עירבו ובין לא עירבו. אלמא: לא גורין דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר. הכא נמי: לא גורין דילמא אתי לאפוקי מאני דחצר לחורבה. יתיב רב דרונא, וקאמר להא שמעתא, אמר ליה רבי אלעזר בר פי רב: אמר שמואל הכי? אמר ליה: אין. אמר ליה: אחוי לי אושפייה, אחוי ליה. אתא לקמיה דשמואל, אמר ליה: אמר כר הכי? אמר ליה: אין. והא כר הוא דאמר: אין לנו בעירובין אלא פלשון משתנינו, שהמבוי לחצירות פתוח לחצירות אחרות. אפילו חורבה, או לא קבלה מיניה? תא שמע: דההוא מבואה דהיה דייר ביה איבות בר אחי, עבר ליה לחיאי ושרא ליה שמואל, אתא

כאן שעירבו כולן יחד דרך פתוחהן עצמן בלא פתוחהן הפתוחות למבוי! ויש לומר: דמשכחת לרב כגון שעירבו חצירות זו לזו דרך סולמות, ולא חשיב בהכי פתוחות זו לזו. דהא אמרינן ב"ביצה מערבין" (ט.ב.): דסולת תורת מציצה עליו לחקל, אף בשעה שיש עליו תורת פתח לחקל. ועוד יש למצוא: כגון שמערבין דרך חלונות הפתוחות מחצר לחצר בתוך עשרה. כיון דהוי כוליה חלק למעלה מארבעה טפחים — אין ראוי לאסור אפילו פתח שעשוי ליציאה וכניסה ואין פתח אחר לצאת שם אינו אוסר, כיון שיש שם דקה ארבעה. ואפילו אם נפער לומר שכשזיהה פתח וזיהה ערשה לפניו דקה נראה שם הסילוק יותר מכאן, לפי שזיהה כן פתח וביטלו, אבל בחלק למעלה מארבעה — לא חשיב גובהו ביטול פתח כיון שלא פתח מעולם, ולא דמי לפתח המתבטל מכל מקום כיון שחלקו שמחצר לחצר אינו עשוי ליציאה וכניסה כמו פתח שישנו מזו לזו לא עדיף מטוסל לחושבו אחת. וגם אם לא היה החלק למעלה מארבעה, אלא היה למעלה משלשה, דכיון דלא מירידים — יש סברא לומר כן. ועוד: דאפילו פתח גמור (ו), כיון שאינו רגיל — אינו אוסר. כדאמרין בפרק "מי שהוציא אורו" (מ.ט.א). וכיון דתורת מציצה עליו שלא לאסור גם לענין זה שבכאן בחלקו, שאין רגילות כניסה ויציאה דרך חלקו כמו בפתח גמור — יתא בחלקו שבין חצר לחצר (יש עליו) תורת מציצה כמו בסולם, שלא להחשיב החצירות אחת על ידי עירוב שמערבין יחד דרך חלונותיהם מזו לזו. ולא דמו לפתחים שבין זו לזו דמשוול לזו חדרא, אף על פי שאין בני כל חצר וחצר רגילין בהן כמו בפתחי המבוי. כי מה שאין רגילין בהן כמו בפתחי המבוי — זה לפי שרשויות החצירות חלוקות, ואין עיקר תשמש הדירה של כל חצר וחצר אלא לבני החצר עצמה, ולא לבני האחרת. ולחבי חשיב כרגיל, לשוניה חדרא על ידי עירוב. אבל חלקו — יתא עליו תורת מציצה דלא לשוניה חדרא על ידי חלקו, כיון דלא חוי למידיה רגיל בפתח הפתוח למבוי, אפילו יהו כל החצירות של אדם אחד.

ושמואל אומר אפילו בית וחצר — פירש בקונטרס: בית בלא חצר ובית וחצר למעלה פירש באופן אחר בפרק קמא (י.ב.) גבי הא דאמר רב נחמן, נקטינן: איהו מבוי שניתר בלחי וקורה — שאורכו יותר על רחבו ובתים וחצירות פתוחין לתוכו.

הכא נמי לא גורין דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה — תימה: מאי קאמר ואורא רבי יוחנן לטעמיה? כי סבר רב נחמן, דאמר הוא שלא עירבו גור דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר — מכל מקום הכא אין לו לגור, דהא בחצר שעירבו לעצמה לא אסרינן לה לאפוקי מאני דבתים לתוכה, דילמא אתי לאפוקינור לחצר אחרת. הכי נמי בשעירבו במבוי — לא אסרי לאפוקי מאני דבתים למבוי דילמא אתי לאפוקינור לחורבה, דהא לא אשכחן דגור מקום המותר דילמא אתי לאפוקי אותם כלים עצמן משם למקום האסור. ואומר רבינו יצחק: דהכי פירש: דלרב כשגור כשעירבו לאסור כלים ששבתו בחצר לאפוקינור לחצר אחרת, אף על פי שכל החצרות רשות אחת לרבי שמעון לכלים ששבתו בתוכה — אפילו הכי אסר רב כשעירבו, דילמא אתי לאפוקי לחצר אחרת כלים ששבתו בתוך הבית ומצויין באותה חצר. הכי נמי כשעירבו במבוי — היה אוסר כלים ששבתו במבוי לאפוקינור לחורבה, דילמא אתי לאפוקי כלים ששבתו בתוך הבית לחורבה, שהם מצויין במבוי. וכיון דאסור להוציא מן המבוי לחורבה — אם כן אין לחורבה להחזיר המבוי. אבל רבי יוחנן, דלא גור — הכי נמי לא היה אוסר להוציא כלים ששבתו (במבוי) דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה, ומשום הכי מהני שפיר חורבה להחזיר את המבוי.

מבוי

עד שיהו בתים וחצירות פתוחים לתוכו — ומערבין יחד דרך פתוחהן חדרא חשיב להו. ולית ליה לרב הא דתניא לעיל אב ובנו מבוי שלחן נתר בלחי וקורה. דכל היכא דלא בעי עירוב, אי נמי בעי עירוב ומצי לערובי בלא שיתוף מבוי — לא משתרי ההוא מבוי בלחי וקורה עד שתהא שם חצר אחת שאינה פתוחה לחברותיה, או שתי שורות של חצירות אחת לצידו אחד ואחת לצידו אחר המבוי בניניהן, שאינן יכולות להתערב אלא על ידי מבוי. עד כאן לשון הקונטרס. וקשה לרבינו יצחק: דלא מוסיף למימר דפלגי רב אברייא דלעיל דהא קיימא לן בהא כרב, מדאמר רב נחמן בפרק קמא (י.ב.), נקטינן: איהו מבוי שניתר בלחי וקורה וכו', ופירש רבינו יצחק: דלא חשבינן בתים וחצירות דאב ובנו חדרא, כיון שאין הבתים פתוחים זה לזה ולא החצירות פתוחות זו לזו אלא למבוי, דכי אלא דהכי דבעירבו ונשתתפו לחיות מותרים להוציא מחצר לחצר דרך המבוי חשבות החצירות שתיים, ולא משוי לזו שיתוף חדרא חצר לענין בתים וחצירות פתוחים לתוכו, כיון שאין פתוחין זו לזו אלא למבוי — הכא נמי. כי במה שהם של אב ובנו אף לחושבם אחת, יותר מבשל ככרים ועירבו. ודע מעירוב לא מהני מה שהם של אב ובנו להטותם אחת, ולהחשב המבוי כאילו אין בתים וחצירות פתוחין לתוכו. ואם תאמר: כיון דמשוי לזו כחדא כשפתוחות זו לזו, משמע דיתבלין לערב יחד בלא מבוי, אם כן היכי משכחת לה שעירבו בחצירות מותרין לרבנן כאן וכאן, ולרבי מאיר אין מותרין אלא בחצירות. ובכל החצירות מיהא מותרין. וכשעירבו ונשתתפו מותרים כאן וכאן, אף על פי שסתם מבוי דמשנה וברייתא משמע שהכשירו בלחי וקורה. ולחבי לא תני פתוחות זו לזו — דבעי לאוקומי במבוי הניתר בלחי וקורה. הא כיון דבעירבו לחודיה סגי לרבנן, בין בחצירות בין במבוי — אם כן עירבו כל החצירות יחד. ומאחר שרבי מאיר אוסר למבוי ומתיר כולן מזו לזו, שהרי אינו אוסר אלא המבוי לבדו — אם כן פתוחות כולן זו לזו. והואיל וכן, היאך מותר המבוי בלחי וקורה לרב, שאסור כשיבלין לערב דרך פתוחהן מזו לזו ואף על פי שלא עירבו, וכל שכן

כאן שעירבו כולן יחד דרך פתוחהן עצמן בלא פתוחהן הפתוחות למבוי! ויש לומר: דמשכחת לרב כגון שעירבו חצירות זו לזו דרך סולמות, ולא חשיב בהכי פתוחות זו לזו. דהא אמרינן ב"ביצה מערבין" (ט.ב.): דסולת תורת מציצה עליו לחקל, אף בשעה שיש עליו תורת פתח לחקל. ועוד יש למצוא: כגון שמערבין דרך חלונות הפתוחות מחצר לחצר בתוך עשרה. כיון דהוי כוליה חלק למעלה מארבעה טפחים — אין ראוי לאסור אפילו פתח שעשוי ליציאה וכניסה ואין פתח אחר לצאת שם אינו אוסר, כיון שיש שם דקה ארבעה. ואפילו אם נפער לומר שכשזיהה פתח וזיהה ערשה לפניו דקה נראה שם הסילוק יותר מכאן, לפי שזיהה כן פתח וביטלו, אבל בחלק למעלה מארבעה — לא חשיב גובהו ביטול פתח כיון שלא פתח מעולם, ולא דמי לפתח המתבטל מכל מקום כיון שחלקו שמחצר לחצר אינו עשוי ליציאה וכניסה כמו פתח שישנו מזו לזו לא עדיף מטוסל לחושבו אחת. וגם אם לא היה החלק למעלה מארבעה, אלא היה למעלה משלשה, דכיון דלא מירידים — יש סברא לומר כן. ועוד: דאפילו פתח גמור (ו), כיון שאינו רגיל — אינו אוסר. כדאמרין בפרק "מי שהוציא אורו" (מ.ט.א). וכיון דתורת מציצה עליו שלא לאסור גם לענין זה שבכאן בחלקו, שאין רגילות כניסה ויציאה דרך חלקו כמו בפתח גמור — יתא בחלקו שבין חצר לחצר (יש עליו) תורת מציצה כמו בסולם, שלא להחשיב החצירות אחת על ידי עירוב שמערבין יחד דרך חלונותיהם מזו לזו. ולא דמו לפתחים שבין זו לזו דמשוול לזו חדרא, אף על פי שאין בני כל חצר וחצר רגילין בהן כמו בפתחי המבוי. כי מה שאין רגילין בהן כמו בפתחי המבוי — זה לפי שרשויות החצירות חלוקות, ואין עיקר תשמש הדירה של כל חצר וחצר אלא לבני החצר עצמה, ולא לבני האחרת. ולחבי חשיב כרגיל, לשוניה חדרא על ידי עירוב. אבל חלקו — יתא עליו תורת מציצה דלא לשוניה חדרא על ידי חלקו, כיון דלא חוי למידיה רגיל בפתח הפתוח למבוי, אפילו יהו כל החצירות של אדם אחד.

ושמואל אומר אפילו בית וחצר — פירש בקונטרס: בית בלא חצר ובית וחצר למעלה פירש באופן אחר בפרק קמא (י.ב.) גבי הא דאמר רב נחמן, נקטינן: איהו מבוי שניתר בלחי וקורה — שאורכו יותר על רחבו ובתים וחצירות פתוחין לתוכו.

הכא נמי לא גורין דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה — תימה: מאי קאמר ואורא רבי יוחנן לטעמיה? כי סבר רב נחמן, דאמר הוא שלא עירבו גור דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר — מכל מקום הכא אין לו לגור, דהא בחצר שעירבו לעצמה לא אסרינן לה לאפוקי מאני דבתים לתוכה, דילמא אתי לאפוקינור לחצר אחרת. הכי נמי בשעירבו במבוי — לא אסרי לאפוקי מאני דבתים למבוי דילמא אתי לאפוקינור לחורבה, דהא לא אשכחן דגור מקום המותר דילמא אתי לאפוקי אותם כלים עצמן משם למקום האסור. ואומר רבינו יצחק: דהכי פירש: דלרב כשגור כשעירבו לאסור כלים ששבתו בחצר לאפוקינור לחצר אחרת, אף על פי שכל החצרות רשות אחת לרבי שמעון לכלים ששבתו בתוכה — אפילו הכי אסר רב כשעירבו, דילמא אתי לאפוקי לחצר אחרת כלים ששבתו בתוך הבית ומצויין באותה חצר. הכי נמי כשעירבו במבוי — היה אוסר כלים ששבתו במבוי לאפוקינור לחורבה, דילמא אתי לאפוקי כלים ששבתו בתוך הבית לחורבה, שהם מצויין במבוי. וכיון דאסור להוציא מן המבוי לחורבה — אם כן אין לחורבה להחזיר המבוי. אבל רבי יוחנן, דלא גור — הכי נמי לא היה אוסר להוציא כלים ששבתו (במבוי) דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה, ומשום הכי מהני שפיר חורבה להחזיר את המבוי.

מבוי שצידו אחד נכרי. פיר-כש: בתים וחצירות, וצידו א' ישראל בית חצר אין מערבין אותו דרך חלונות כו'. ולבסוף מסיק משום דאסור לעשות יחיד במקום נכרי, וקאמר: אם יש בתי ישראל אצל ביתו של ישראל פתוחין לרשות הרבים ולא למבוי, וחלונות ביניהן — אין מערבין דרך חלונות זה עם זה להוציא כליהם למבוי, דרך פתחו של זה שפתחו למבוי משום דאסור לדור יחיד במקום נכרי שלא ללמוד ממעשיו לפיכך לא יערבו אלו עמו, ולא ישתמשו אלו עמו במבוי, כדי שיהא יחיד וירא מן הכנעני שלא ידרגנו ויצא. כך פירש הקונטרס. ואם תאמר: אפילו יערבו יחד, איך ידו מותרין להשתמש במבוי? הא אין כאן אלא חצר אחת של ישראל הפתוחה למבוי, ולא מישתרי בלחי וקורה, וחצירות של נכרי לא חשיבא דלא שמה דירה? ויש לומר: דבצורת הפתח מיהו יכולין להחזיר, או בפס ארבעה אר' בשני פסין משוה מכאן ומשורו מכאן. ועוד: דלמאי דמסקין דטעמא דרב משום דאסור לעשות יחיד במקום נכרי סבירא ליה שפיר דדירת נכרי שמה דירה, לענין ליחשב בתים וחצירות פתוחים לתוכו, אף על פי שאין צריך בתשמיש הנכרי להחזיר בשבילו בלחי וקורה. ואף על גב דנכרי אסור עליהו — יכולין להשכיר. א שמוא אפילו שכירות אינו צריך לרבי אליעזר בן יעקב, ואף על פי שיש בתים של ישראל פתוחין לתוך אותו בית, כיון דלא עיילי למבוי אלא דרך

אותו בית — חשיבי כולדו יחיד במקום נכרי. ועוד אומר רבינו יצחק: דאפילו היו הרבה בתים, וכל אחד פתוח לחצר — לגבי מבוי היו כל בני חצר אחת יחידים במקום נכרי, כמו בחצר שיש בה נכרי ובית אחד של ישראל דאינה אוסרת לרבי אליעזר בן יעקב, אפילו יש הרבה ישראלים באותו בית — כולדו חשיבי יחיד במקום נכרי. והא דנקט חלונות, פירש בקונטרס: לפי שאין דרך לעשות פתחים גדולים מבית לבית, ורבינו יצחק פירש: דדוקא חלונות נקט, דאז אסור לערב. שיש לחוש שיתבט זה הדר בחצר בשכניו המשתמשין עמו, ויתייחד עם הנכרי במבוי ויזיקנו הנכרי אבל אם יש פתחים ביניהן — מותר לערב, דמרת הנכרי טובא ולא יזיקנו, כיון שדרך פתחים יכולין לבא שם. ומביא רבינו יצחק ראייה דדוקא נקט חלונות — דהא משמע דבחלונות שבין בית לבית מיירי, מדקאמר דרך פתחים למבוי — דהיינו פתח הבית ופתח החצר. דאי בחלונות מבתיים לחצר איירי — לא הוה ליה למימר דרך פתחים, אלא דרך פתח למבוי, דליכא אלא פתח החצר. והשתא אי דרך פתחים נמי אסור לערב — אמאי נקט שפתחים לבית טפי מפתחים לחצר? אלא ודאי חלונות דדוקא, כדפירשית. ולכן מיירי בפתחים לבית טפי משום דבין בית ובית דרך לעשות חלונות, כדפירש בקונטרס. אבל בפתחים לחצר — אין דרך לעשות חלונות אלא פתחים ובפתחים שרי לערב.

הוה אמנא טעמא דרב משום דאין מבוי כו' — ולפירוש זה אין להעמיד בחצר אחת נכרי וחצר אחת ישראל. דאם כן — אפילו מערבין דרך חלונות להחשב בתים פתוחים לחצר אין מבוי נותר בלחי וקורה, דאין כאן אלא חצר אחת של ישראל. ועוד: דמאי קאמר דדירת נכרי לא שמה דירה? אפילו שמה דירה — אין מבוי נותר בלחי וקורה, כיון דאין מערבין דרך חלונות, וליכא בחצר ישראל אלא בית אחד. אלא הוה מוקמינן לה במבוי שצידו אחד הרבה חצירות ובתים של נכרי, וצידו אחד הרבה חצירות של ישראל, ובכל חצר בית אחד אלא שפתחים דרך חלונות בתים לכל בית שבחצר, וקא משמע לן דאין מבוי זה נותר בלחי וקורה משום דדירת נכרי לא שמה דירה. ועל ידי חלונות נמי אין מערבין אלא להחשיב בתים פתוחים לתוכו. והא דנקט חלונות — לא שמועין דלא מיבעי אם יש פתחים בין כל בית ובית, שנחשבים כבית אחד כדאמר רב לעיל, וליכא שני בתים לחצר. ולא מיבעיא נמי אם לא עירוב דרך חלונות שנייהם — שאין כאן שני בתים לחצר, כיון שאין היתר תשמיש לבית החיצון ולא שייך למבוי. אלא, אפילו עירבו דרך חלונות, דהשתא שייכי כולדו בתים למבוי, שיכולים להביא על ידי עירובן הפציעים למבוי ולא משו להו עירוב נמי כחד — כיון שאין פתחים למבוי אלא על ידי חלונות. ואפילו אם כשיש פתח בין בית לבית ראוי לחושבן אחד בלא עירוב, כשאין פתח אלא חלקן — אין ראוי לחושבן אחד אפילו עירוב. מכל מקום, לא חשיבי בתים פתוחים לחצר כשפתחים לבית עד שיהיו שני בתים שניהם פתוחים לחצר. ועוד יש לומר: דאם היו פתחים בתים הוה ליה דרך פתח על ידי עירוב — הוה חשיבי שני בתים פתוחים לחצר. דאף על פי דחיצונה אין עיקר יציאתה דרך בתים למבוי אלא מצד א', מכל מקום על ידי פתחים ועירובן נחשבים לחיות מן המבוי, אבל כשאין כי אם חלונות — אין נחשבים לחיות מן המבוי על ידי עירוב. ורבינו תם פירש: מבוי שצידו אחד נכרי וכו' גם לפי ההוה אמנא איירי בשאינו כי אם חצר אחת נכרי וחצר אחת ישראל, כמו לפי המסקנא. ועל ידי חלונות חשיבי שפיר שני בתים פתוחים לחצר, ואין מערבין דרך חלונות משום דדירת נכרי לא שמה דירה, וליכא אלא חצר אחת של ישראל. והא דנקט אין מערבין דרך חלונות ולא נקט אין מערבין סתם, ואפילו יש הרבה בתים פתוחים לחצר — אתא לאשמועינן דהוה דא חזי מבוי שני צדיי ישראל כי האי גוונא, שאין כי אם בית אחד בחצר ובית אחד פתוח לו דרך חלקן — בתים וחצירות קרינא ביה. ואף על גב דלעיל גבי חצירות חשבינן פתוחות זו לזו כחד, ולקמן [ועהא] נמי אמר שמואל גבי עשרה בתים זה לפנים מזה דלעשיי הוה כולדו כבית שער, ונתן הפנימי עירובו ודיו — הוה לפי שאין להם פתח אחד לרשות הרבים וכולם יוצאים ביניהם. וכל שכן אם שניהם בעד אחד זה אצל זה הוה אמנא טעמא דרב כו'. הוה מפרשי הכי: וקאמר דעל ידי חלונות שפתחו למבוי לא יעילו לחושבם פתוחות למבוי אלא בפנח גמור. ובמהדורא קמא פירש רבינו תם כענין אחר: מבוי שצידו אחד נכרי כו' שני מבוי בלחי חצירות של ישראל, אלא בראש המבוי מצד אחד נכרי ופתחו לרשות הרבים, ובצידו אחד ישראל כמו כן פתחו לרשות הרבים. (כוח) וקאמר דאין מערבין שכניו של ישראל היושבים בראש המבוי עמו דרך חלונות שביניהם כדי שיוכל על ידי עירוב להוציא כלי למבוי — דאסור לעשות יחיד במקום נכרי שהוא יחיד עמו ברשות הרבים. וכשלא יערבו עמו (נכרי) יסתום פתחו לצד רשות הרבים, ויעשה פתחו לצד מבוי, וצדו אחד נקט לרבותא. דאף על פי שרוב המבוי מפתח ביניהם. וכל שכן אם שניהם בעד אחד זה אצל זה הוה אמנא טעמא דרב כו'. הוה מפרשי הכי: שצדו א' נכרי שכל חצירות שבמבוי מצד אחד נכרים, ומצד אחד ישראלים, ויש בין כל חצירות של ישראל חלונות פתוחות מזו לזו, וקאמר דאין מערבין יחד דרך חלונות כדי להכניס ולהוציא מחצרותיהן דרך פתח למבוי. דאזוהי עירוב לא מיבעיא דאינו מותר להך, אלא גם המבוי עצמו שזיה מותר לטלטל בו אם לא עירבו — השתא שעירבו אין משלטלין בו אלא בארבעה, לפי שעל ידי עירוב נעשו כל החצירות אחת, ואין כאן שתי חצירות למבוי דדירת נכרי לא שמה דירה. אבל בלא עירוב — חשיבי שתי חצירות אף על גב דפתחו זו לזו, ודלא כפירוש הקונטרס דלעיל. ואין פירוש זה כשיטה שפירשתי לעיל גבי מילתיה דרב. ופירוש דלעיל פירש במהדורא בתרא.

אמר רב ענן — לאחר מות שמואל. שריה — הפיל הלחי. נשרייה מן — ישליכנו ממנו. ומשום דלא הוה בית אלא בית וחצר אסור עליה, כרב. והוה חזנא הוה כו' — והוהא מבואה להכי שרא ליה שמואל, דחזנא הוה אביל נהמא בביתיה שזיה לו במקום אחר. ואתי ביתי כבי כנישתא — דהוה פתח להוהא מבואה, והשתא כי שרייה רב ענן לא הוה חזנא בבית בההוא בי כנישתא. ואיכות כר איחי כפר — דשמואל לאו משום חזנא שרייה, דמקום פיתא גורם, והא לא הוה אביל כבי כנישתא. ושמואל למעמיה דאמר מקום לינה גורם — והוה להו שתי חצירות. צידו אחד נוי וצידו א' ישראל — ומבוי ביניהם. אין מערבין דרך חלונות להחזיר דרך פתחים למבוי — אם יש בתי ישראל אצל ביתו של ישראל זה פתוח לרשות הרבים ולא למבוי, וחלונות ביניהם — אין מערבין זה עם זה דרך חלונותיהם להוציא כליהם למבוי דרך פתחו של זה שפתחו למבוי, וטעמא מפרש לקמיה. **אמר רב אפילו חצר** — ישראל ונכרי דין בה, ובתי ישראל אצל ביתו של ישראל זה פתוחות לרשות הרבים, ולא בחצר שאסור לערב דרך חלונות להוציא כליהם דרך ביתו של זה לחצר. להכי נקט חלונות — שאין דרך בני אדם לעשות פתחים גדולים מבית לבית. **דאי לא אמר** — אף בחצר, מאי תיסק אדעתך דלישתני חצר ממבוי. **בתים וחצירות פתוחים לחוכו** — והבא חזא חצר הוא ופתחיה ליה, דדירת נכרי לא שמה דירה. וכי תימנא תרתי למה לי, הא אמרה רב לעיל אין המבוי נותר כו'. **הוה**

דאסור לערב. שיש לחוש שיתבט זה הדר בחצר בשכניו המשתמשין עמו, ויתייחד עם הנכרי במבוי ויזיקנו הנכרי אבל אם יש פתחים ביניהן — מותר לערב, דמרת הנכרי טובא ולא יזיקנו, כיון שדרך פתחים יכולין לבא שם. ומביא רבינו יצחק ראייה דדוקא נקט חלונות — דהא משמע דבחלונות שבין בית לבית מיירי, מדקאמר דרך פתחים למבוי — דהיינו פתח הבית ופתח החצר. דאי בחלונות מבתיים לחצר איירי — לא הוה ליה למימר דרך פתחים, אלא דרך פתח למבוי, דליכא אלא פתח החצר. והשתא אי דרך פתחים נמי אסור לערב — אמאי נקט שפתחים לבית טפי מפתחים לחצר? אלא ודאי חלונות דדוקא, כדפירשית. ולכן מיירי בפתחים לבית טפי משום דבין בית ובית דרך לעשות חלונות, כדפירש בקונטרס. אבל בפתחים לחצר — אין דרך לעשות חלונות אלא פתחים ובפתחים שרי לערב.

הוה אמנא טעמא דרב משום דאין מבוי כו' — ולפירוש זה אין להעמיד בחצר אחת נכרי וחצר אחת ישראל. דאם כן — אפילו מערבין דרך חלונות להחשב בתים פתוחים לחצר אין מבוי נותר בלחי וקורה, דאין כאן אלא חצר אחת של ישראל. ועוד: דמאי קאמר דדירת נכרי לא שמה דירה? אפילו שמה דירה — אין מבוי נותר בלחי וקורה, כיון דאין מערבין דרך חלונות, וליכא בחצר ישראל אלא בית אחד. אלא הוה מוקמינן לה במבוי שצידו אחד הרבה חצירות ובתים של נכרי, וצידו אחד הרבה חצירות של ישראל, ובכל חצר בית אחד אלא שפתחים דרך חלונות בתים לכל בית שבחצר, וקא משמע לן דאין מבוי זה נותר בלחי וקורה משום דדירת נכרי לא שמה דירה. ועל ידי חלונות נמי אין מערבין אלא להחשיב בתים פתוחים לתוכו. והא דנקט חלונות — לא שמועין דלא מיבעי אם יש פתחים בין כל בית ובית, שנחשבים כבית אחד כדאמר רב לעיל, וליכא שני בתים לחצר. ולא מיבעיא נמי אם לא עירוב דרך חלונות שנייהם — שאין כאן שני בתים לחצר, כיון שאין היתר תשמיש לבית החיצון ולא שייך למבוי. אלא, אפילו עירבו דרך חלונות, דהשתא שייכי כולדו בתים למבוי, שיכולים להביא על ידי עירובן הפציעים למבוי ולא משו להו עירוב נמי כחד — כיון שאין פתחים למבוי אלא על ידי חלונות. ואפילו אם כשיש פתח בין בית לבית ראוי לחושבן אחד בלא עירוב, כשאין פתח אלא חלקן — אין ראוי לחושבן אחד אפילו עירוב. מכל מקום, לא חשיבי בתים פתוחים לחצר כשפתחים לבית עד שיהיו שני בתים שניהם פתוחים לחצר. ועוד יש לומר: דאם היו פתחים בתים הוה ליה דרך פתח על ידי עירוב — הוה חשיבי שני בתים פתוחים לחצר. דאף על פי דחיצונה אין עיקר יציאתה דרך בתים למבוי אלא מצד א', מכל מקום על ידי פתחים ועירובן נחשבים לחיות מן המבוי, אבל כשאין כי אם חלונות — אין נחשבים לחיות מן המבוי על ידי עירוב. ורבינו תם פירש: מבוי שצידו אחד נכרי וכו' גם לפי ההוה אמנא איירי בשאינו כי אם חצר אחת נכרי וחצר אחת ישראל, כמו לפי המסקנא. ועל ידי חלונות חשיבי שפיר שני בתים פתוחים לחצר, ואין מערבין דרך חלונות משום דדירת נכרי לא שמה דירה, וליכא אלא חצר אחת של ישראל. והא דנקט אין מערבין דרך חלונות ולא נקט אין מערבין סתם, ואפילו יש הרבה בתים פתוחים לחצר — אתא לאשמועינן דהוה דא חזי מבוי שני צדיי ישראל כי האי גוונא, שאין כי אם בית אחד בחצר ובית אחד פתוח לו דרך חלקן — בתים וחצירות קרינא ביה. ואף על גב דלעיל גבי חצירות חשבינן פתוחות זו לזו כחד, ולקמן [ועהא] נמי אמר שמואל גבי עשרה בתים זה לפנים מזה דלעשיי הוה כולדו כבית שער, ונתן הפנימי עירובו ודיו — הוה לפי שאין להם פתח אחד לרשות הרבים וכולם יוצאים ביניהם. וכל שכן אם שניהם בעד אחד זה אצל זה הוה אמנא טעמא דרב כו'. הוה מפרשי הכי: וקאמר דעל ידי חלונות שפתחו למבוי לא יעילו לחושבם פתוחות למבוי אלא בפנח גמור. ובמהדורא קמא פירש רבינו תם כענין אחר: מבוי שצידו אחד נכרי כו' שני מבוי בלחי חצירות של ישראל, אלא בראש המבוי מצד אחד נכרי ופתחו לרשות הרבים, ובצידו אחד ישראל כמו כן פתחו לרשות הרבים. (כוח) וקאמר דאין מערבין שכניו של ישראל היושבים בראש המבוי עמו דרך חלונות שביניהם כדי שיוכל על ידי עירוב להוציא כלי למבוי — דאסור לעשות יחיד במקום נכרי שהוא יחיד עמו ברשות הרבים. וכשלא יערבו עמו (נכרי) יסתום פתחו לצד רשות הרבים, ויעשה פתחו לצד מבוי, וצדו אחד נקט לרבותא. דאף על פי שרוב המבוי מפתח ביניהם. וכל שכן אם שניהם בעד אחד זה אצל זה הוה אמנא טעמא דרב כו'. הוה מפרשי הכי: שצדו א' נכרי שכל חצירות שבמבוי מצד אחד נכרים, ומצד אחד ישראלים, ויש בין כל חצירות של ישראל חלונות פתוחות מזו לזו, וקאמר דאין מערבין יחד דרך חלונות כדי להכניס ולהוציא מחצרותיהן דרך פתח למבוי. דאזוהי עירוב לא מיבעיא דאינו מותר להך, אלא גם המבוי עצמו שזיה מותר לטלטל בו אם לא עירבו — השתא שעירבו אין משלטלין בו אלא בארבעה, לפי שעל ידי עירוב נעשו כל החצירות אחת, ואין כאן שתי חצירות למבוי דדירת נכרי לא שמה דירה. אבל בלא עירוב — חשיבי שתי חצירות אף על גב דפתחו זו לזו, ודלא כפירוש הקונטרס דלעיל. ואין פירוש זה כשיטה שפירשתי לעיל גבי מילתיה דרב. ופירוש דלעיל פירש במהדורא בתרא.

1 לאחר פטירתו של שמואל, אָמַר רב עֲנָן שְׁנִיָּה – בא רב ענן והפיל
2 את הלחי, משום שסבר שמבוי שיש בו רק בית וחצר אינו נותר
3 בלחי. אָמַר איבות בר אידי, מְבֻזָּה דְּדִירָנָא בִּיה וְאִתִּינָא מְשֻׁמִּיָּה
4 דְּמָר שְׁמוּאֵל נִיתִי רַב עֲנָן פֶּר רַב נִשְׁדֵּיָּה מִן – מבוי שאני גר בו
5 וטלטלתי בו על פי הוראת שמואל מחמת הלחי שהונח בו, כיצד
6 בא רב ענן ומפילו ממני.
7 מסיקה הגמרא: ממעשהו של רב ענן שהפיל את הלחי, משמע
8 שלא היו פתוחים למבוי בתים וחצרות, והפיל הלחי משום שסבר
9 כרב שכאשר אין בתים וחצרות פתוחים לתוכו אין נותר בלחי, ואף
10 על פי כן, התיר שמואל טלטל בו מחמת הלחי עד לסוף ימיו, ולא
11 אמר לאיבות שאין די בלחי, אם כן, שָׁמַע מִיָּנָה – מוכח דלא קִיבְּלָה
12 מִיָּנָה – ששמואל לא קיבל את קושית רבי אלעזר, ולא חזר בו
13 מדבריו, אלא סבר שאף כאשר פתוחים למבוי רק בית וחצר, נותר
14 בלחי או קורה.
15 דוחה הגמרא: לְעוֹלָם אִימָא לָךְ קִיבְּלָה מִיָּנָה – נאמר ששמואל קיבל
16 את קושית רבי אלעזר וחזר בו מדבריו, וסבר שאין מבוי נותר עד
17 שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו, וְהָכֵא הֵנָּה הוּא דְּהִתָּה אָכִיל
18 נְהָמָא בְּבִיתָהּ – וכאן מדובר שבזמן שמואל שמש בית הכנסת היה
19 אוכל לחמו בביתו, וְאִתִּי בֵּיתָהּ בְּבִי בְּנִשְׁתָּא – ובא ללון בבית
20 הכנסת, ואם כן יש לדון את בית הכנסת כחצר נוספת שפתוחה
21 למבוי, ומחמת כן התיר שמואל טלטל בו, אך כשנפטר שמואל
22 הפסיק שמש בית הכנסת ללון בבית הכנסת, ולכן הפיל רב ענן את
23 הלחי, שהרי עתה כבר אין בתים וחצרות פתוחים לתוכו.
24 לאחר שהתבאר שסברת שמואל להתיר טלטול במבוי היתה
25 מחמת לינת השמש בבית הכנסת, וסברת רב ענן להפיל את הלחי
26 ולאסור טלטול במבוי היתה מחמת שפסק השמש ללון בבית
27 הכנסת, מבארת הגמרא את סברת איבות בר אידי שלא הסכים
28 עם רב ענן, אף שאין השמש לן בבית הכנסת. מבארת הגמרא:
29 וְאִיבוֹת פֶּר אִיהִי סָבֵר, מְקוֹם פִּתְּחָא נָרִים – מקום האכילה הוא
30 הקובע את מקום הדירה לענין עירוב, ומכיון שהשמש אבל בביתו,
31 אין לומר שסיבת ההיתר של שמואל היתה מחמת השמש, אלא
32 משום שסבר שמבוי נותר אף כשרק חצר אחת ובית אחד פתוחים
33 לתוכו, ואם כן אף עתה שאין השמש לן בבית הכנסת יש להתיר
34 טלטל במבוי, ולכן לא הסכים עם מעשהו של רב ענן.
35 ממשיכה הגמרא: וְשְׁמוּאֵל לְמַעֲמִיָּה – אך רב ענן סבר ששמואל
36 לשיטתו דָּאִמֵּר (ולעיל עג), מְקוֹם לִינָה נָרִים – מקום הלינה הוא
37 הקובע את מקום הדירה לענין עירוב, וסיבת ההיתר למבוי היתה
38 משום שהשמש היה לן בבית הכנסת, ואם כן פתוחות למבוי שתי
39 חצרות, ומבוי כזה נותר בלחי או קורה. אך עתה שאין השמש לן
40 בבית הכנסת, יש לאסור את המבוי בטלטול על ידי הלחי, ולכן
41 הפיל רב ענן את הלחי.
42 הגמרא מבארת מהו הדין במבוי שמצדו האחד ישראל ומצדו

43 האחר נכרי: אָמַר רב יהודה, אָמַר רב, מְבֻזָּה שְׁנִיָּה הָאֶחָד פִּתּוּחַ
44 לַחֲצֵר שֶׁל עוֹבֵד בּוֹכְכִים – נכרי, וְצִידוֹ הָאֶחָד פִּתּוּחַ לַחֲצֵר שֶׁל
45 יִשְׂרָאֵל ובו בית אחד, ובסמוך לבית ישראל יש עוד בתים של
46 ישראל, שאינם פתוחים למבוי אלא לרשות הרבים, ובין בית לבית
47 ישנו חלון וצוור א, אֵין מְעַרְכֵּין אוֹתוֹ דְּרִדָּה חֲלוּנוֹת לְהִתִּירוֹ דְּרִדָּה
48 פְּתָחִים לְמָבִי – אין עושים עירובי חצרות מחמת החלונות
49 שביניהם, כדי להתיר להם להוציא את כליהם למבוי דרך הבית
50 החיצוני הפתוח למבוי.
51 שואל אביי: אָמַר לִיה אֲבִי לָרֵב יוֹסֵף, האם אָמַר רב את דבריו שאין
52 מערבים כשצד אחד של ישראל והאחר של עובד כוכבים אֲפִילוּ
53 בְּחָצֵר כַּעֲן מָבִי וזה, שפתוחים לתוכה שני בתים, בית נכרי ובית
54 ישראל, ובסמוך לבית ישראל יש עוד בתי ישראל שאינם
55 פתוחים לחצר אלא לרשות הרבים, ובין בית לבית ישנו חלון וצוור
56 ב. אָמַר לִיה – השיב לו רב יוסף, אֵין – כן, רב אמר את דבריו גם
57 בחצר כזו, שאין לעשות עירובי חצרות מחמת החלונות, על מנת
58 להתיר להוציא את כליהם לחצר דרך הבית החיצוני הפתוח
59 לחצר.
60 שואלת הגמרא: דָּאִי לָא אָמַר – אם לא היה אומר רב את דבריו
61 אף בחצר אלא דווקא במבוי, מָא – מה עולה בדעתך לחלוק בין
62 חצר למבוי, ולומר שדווקא במבוי אין לערב את הבתים מחמת
63 החלונות, אך בחצר יהיה אפשר לערב אותם.
64 משיבה הגמרא: אפשר היה לומר שדברי רב נאמרו רק לגבי
65 מבוי ולא לגבי חצר, וְהָוֵה אֲמִינָא מְעָמָא דְּרַב – והיינו אומרים
66 שטעמו של רב במבוי, משום דְּקָסְכֵּר – שסובר אֵין מְבֻזָּה נִיתֵר
67 בְּלָחִי וְקוֹרֵה עַד שְׁהִיּוּ בָתִּים וְחֲצִירוֹת פְּתוּחוֹן לְתוֹכּוֹ, ואילו כאן
68 נחשב המבוי שפתוחה לו חצר אחת, משום שמצד אחד פתוחה
69 לו חצר של נכרי, ודירת נכרי אינה נחשבת כדירה, ולכן אין
70 לערב את הבתים על מנת להוציא את כליהם למבוי דרך הבית
71 החיצוני הפתוח למבוי, משום שאין המבוי נותר בלחי או קורה.
72 אבל אם היו שני הבתים פתוחים לחצר, היו יכולים הבתים
73 לערב ביניהם על מנת להוציא את כליהם לחצר דרך הבית
74 החיצוני הפתוח אליה, משום שחצר ניתרת אף אם פתוח לה רק
75 בית אחד.
76 ואם תקשה על פירוש זה, אם אכן טעמו של רב הוא משום שאין
77 מבוי נותר בלחי או קורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו,
78 אם כן תִּרְפִּי לָמָּה לִי – מדוע הוצרך רב לשנות דין זה שתי פעמים,
79 הרי כבר שנה לעיל (עג), אין מבוי נותר בלחי וקורה עד שיהיו בתים
80 וחצרות פתוחים לתוכו. צִרִיכָא – יש לומר שהוצרך רב להשיענו
81 דין זה שתי פעמים, משום דָּאִי מְהֵיָּא – שאם היה רב משמיענו
82 את דינו רק לעיל, והיה לנו ללמוד דין זה משם לשאר המקומות,
83 אף שהיינו יודעים את עיקר הדין שאין להתיר מבוי בלחי או קורה
84 אלא אם כן פתוחים לו בתים וחצירות,

המשך מעמוד רטז

בשם אביו כ"ק אדמו"ר (הרש"ב) ני"ע: היצה"ר נקרא נפש הבהמית לא מפני שהוא בהמה דוקא, כי לפעמים הוא שועל פקח שבחיות, וצריכים לחכמה מרובה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים ענ"לו ובעל מדות טובות.

בכל אחד ואחד הנה"ב שלו היא לפי מהותו הפרטי כו'.

ודבר זה רואים בעליל בנידון דידן, שהרי מידת הביישנות היא מג' מידות של ישראל, רחמנים ביישנים גומלי חסדים, והיצה"ר משתמש במידה זו למנוע מדיבור הכרחי הנוגע לאשרם של איש ואשתו ובניהם אחריהם עד סוף כל הדורות.

בקשתו בדבר חוברות בענין טהרת המשפחה באנגלית מסרתי למשרד שישלחו לו בדואר הרגיל בחבילה בפני עצמה.

בברכה ובתקוה לשמוע בשו"ט בכהנ"ל,

ואולם אינן מותרות כל אחת להוציא לחצר האחרת. ואילו לא
היתה הפנימית מערבת, היתה אוסרת אף על החיצונה, כאמור
לעיל, ועתה שעירבה אינה אוסרת עליה. דעה שניה, רבי עקיבא
אוסר על החיצונה להוציא לחצירה, לפי שדריסת הרגל וכו'
המעבר של בני הפנימית בחצר, אוסרתה לחיצונה להוציא
מבתיהם לחצר. שזכות זו שיש לפנימית בחיצונה, משתפת אותם
בה עד כדי שהם אוסרים את בני החיצונה בהוצאה, מפני שלא
עירבו יחד, וכאילו שכח אחד מהם ולא עירב. גם לדעה זו,
מותרים בני הפנימית להוציא לחצרים, לפי שאין לבני החיצונה
כל זכות בחצר הפנימית, ואינם יכולים לאסור עליהם את
הטלטול. דעה שלישית, וחכמים ואמרים, אין דריסת הרגל של בני
הפנימית בחצר החיצונה, אוסרתה לחיצונה, ועל כן כל אחת
מטלטלת בחצירה.
המשנה מבארת את הדינים כששכח אחד מבני החצירות ולא
עירב: עירבו שתיהן כל אחת לעצמה, ושכח אחד מן החיצונה ולא
עירב, הפנימית מותרת, שלעולם אין החיצונה אוסרת עליה
וכאמור, והחיצונה אסורה, שהרי אחד מהדירים בה לא עירב.
אולם אם אחד מן הפנימית שכח ולא עירב, שתייהן אסורות,
הפנימית לפי שאחד מהדירים בה לא עירב, והחיצונה לפי
שהפנימית אסורה בהוצאה לחצירה, וכאשר הפנימית אסורה
במקומה, מודה תנא קמא לרבי עקיבא שהיא אוסרת על החיצונה,
וכמבואר ברישא שאם לא עירבה הפנימית אסורה גם החיצונה.
המשנה מבארת את הדינים כאשר עירבו שתיהן יחד: תננו
הפנימית והחיצונה את עירובן במקום אחד, שעירבו שתיהן זו עם
זו והניחו את העירוב בחיצונה, ושכח אחד מהן, בין אם הוא מן
דיירי הפנימית ובין אם הוא מן דיירי החיצונה, ולא עירב עם השאר,
שתייהן אסורות. שכיון שכולם עירבו כאחד, ואחד מהם שכח ולא
עירב, בטל העירוב.
המשנה מבארת את הדין כאשר בכל חצר דר אדם אחד בלבד:
ואם היו שתי החצירות של יחידים, שבכל חצר דר אדם אחד בלבד,
אין צריכין לערב זה עם זה כלל, ושניהם מותרים להוציא כל אחד
בחצירו, אך לא מחצר אחת לשניה, כיון שלא עירבו יחדיו. הפנימי
אינו צריך לערב, שהלא הוא יחיד בחצירו, והחיצון אינו צריך
לערב משום שאין דריסת הרגל של הפנימי בחצירו אוסרת עליו
את ההוצאה, כיון שהפנימי מותר בחצירו שלו.

גמרא

שנינו במשנה שתי חצירות זו לפנינו מזו, אם עירבה החיצונה
ולא הפנימית, שתיהן אסורות, ואם עירבה זו לעצמה וזו לעצמה,
רבי עקיבא אוסר את החיצונה, שדריסת הרגל אוסרתה. הגמרא
מביאה דעה כי קיימת גם שיטה אחרת: בי אהא – (כשבא) רבי יומי
מארץ ישראל לבבל, אמר בשם רבי ינאי, דברים אלו שבתחילת
המשנה, זו דברי רבי עקיבא, ואמר אפילו רגל המותרת במקומה
(בחצירה) אוסרת את ההוצאה שלא במקומה (בחצר אחרת),
כלומר, דריסת הרגל אוסרת את הטלטול ואפילו אם הדורס מותר
בהוצאה במקומו, ועל כן אוסרת הפנימית את הטלטול על
החיצונה אם לא עירבה עמה, ואפילו היא (הפנימית) מותרת
בהוצאה לחצירה, כגון שעירבה. אבל חכמים ואמרים, כשם שרגל
המותרת בהוצאה לחצירה אינה אוסרת את ההוצאה על בני חצר
אחרת בה היא דורסת, כך רגל האסורה בהוצאה לחצירה אינה
אוסרת את ההוצאה על בני החצר האחרת בה היא דורסת.
לשיטת חכמים, אפילו עירבה החיצונה ולא הפנימית, הפנימית
אסורה והחיצונה מותרת, ואין הפנימית האסורה בחצירה, אוסרת
את החיצונה כלל.
מדברי רבי דימי מובן שישנן שתי שיטות בלבד, לרבי עקיבא
לעולם דריסת הרגל אוסרת, ואילו לחכמים לעולם אינה אוסרת.
הגמרא דנה בדברי רבי דימי מהאמור במשנה: תנן, עירבה חיצונה
ולא פנימית, שתייהן אסורות, אף החיצונה, לפי שדריסת הרגל של
הפנימית אוסרתה. ויש לדייק מכך, שאם עירבה גם הפנימית,

הנה אמינא – היינו יכולים לומר שלגבי דין זה דירת עובד פוככים
שמה דירה, ומבוי שמצדו האחד פתוחה לו חצר נכרי, נחשב למבוי
שפתוחים לו חצירות ובתים, והיו יכולים לערב את הבתים דרך
החלונות, ולהתיר לטלטל מהם למבוי דרך הבית החיצוני הפתוח
למבוי, קא משמע לן רב דדירת עובד פוככים לא שמה דירה –
שדירת נכרי אינה נחשבת כדירה גם לגבי דין זה, ונחשב המבוי
כמי שפתוחה לו רק החצר של ישראל, ואין מבוי נותר בלחי או
קורה עד שיהיו פתוחים לתוכו חצירות ובתים. ואי מקבא – ואם
רב היה משמיענו רק את דין מבוי שמצדו האחד ישראל ומצדו
האחר נכרי, לא היינו יכולים ללמוד מכאן שאין מבוי נותר בלחי
וקורה עד שיהיו בו בתים וחצירות, משום שהנה אמינא – היינו
יכולים לומר שאמנם למדנו את הדין שצריך שיהיו פתוחות למבוי
שתי חצירות, אבל לא ידענא בתים בפה – אין אנו יודעים כמה
בתים צריכים להיות פתוחים לכל חצר, שהרי לא התבאר ענין זה
בדבריו, קא משמע לן רב דבתים תרין – שצריך שיהיו פתוחים
לכל חצר שני בתים.
לאחר שהתבאר שדברי רב נאמרו גם בחצר, מבאר אביי את
סברת רבי: השתא דאמר רב אפילו חצר – עתה שדברי רב נאמרו
גם בחצר, יש לבאר מקבא דרב – את טעמו של רב, משום דקא
קבר – שסובר שאסור לעשות יחיד במקום עובד פוככים – לסייע
לישראל יחיד לדור עם הנכרי, כדי שלא ילמד ממעשיו, ולכן אמר
רב שלא עירבו עמו, ולא ישתמשו עמו כדי שיוותר יחיד ויפחד
מהנכרי שמא יחרמו, כן יצא מהמבוי.
מוסיפה הגמרא: אמר רב יוסף, אי הכי – מאחר שנתבאר שסברת
רב היא משום שאסור לסייע לישראל יחיד לדור במקום נכרי, ורב
אמר גם שאין לערב בחצר שצדה האחד ישראל והאחר נכרי,
היינו דשמענא ליה לרבי טבא דאמר – זהו מה ששמעתי את רבי
טבא שאמר בענין זה, עובד פוככים, עובד פוככים תרי יומי –
שתי פעמים, מבוי שצדו אחד נכרי וצדו אחד ישראל לא מערבין
דרך חלונות, אסור לסייע לישראל יחיד לדור עם הנכרי, ולא
ידענא מאי אמר – ולא ידעתי מדוע הוצרך להאריך בדבריו, הרי
פשוט שזה טעם הדברים. אך עתה יש לומר שנקט את טעם
הדברים כדי להשמיענו שזהו טעמו של רב, ולא משום שאין מבוי
נותר בלחי או קורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחים לתוכו.

משנה

המשנה מבארת את דיני העירוב בשתי חצירות זו לפנינו מזו: שתי
חצירות שהן זו לפנינו מזו, הפנימית פתוחה לחיצונה והחיצונה
פתוחה לרשות הרבים, באופן שדיירי הפנימית יוצאים לרשות
הרבים דרך החיצונה, יש בהן כמה וכמה חילוקי דינים לענין
עירוב.
המשנה מבארת את הדינים כאשר עירבה רק אחת מביניהן:
עירבה הפנימית – עירבו דיירי החצר הפנימית לעצמם, ולא עירבה
החיצונה – ובני החצר החיצונה לא עירבו, הפנימית מותרת
בהוצאה לחצירה, שהרי הדירים בה עירבו ביניהם, ואין בני החצר
החיצונה שלא עירבו אוסרים עליהם את ההוצאה, לפי שאין להם
שיבות לחצר הפנימית, והחיצונה אסורה בהוצאה לחצר, שהרי
הדירים בה לא עירבו.
עירבה החיצונה לעצמה, ולא עירבה הפנימית, שתייהן אסורות
בהוצאה לחצירותיהן, שכיון שהפנימית, שיש לה דריסת הרגל
בחצר החיצונה לעבור דרכה לרשות הרבים, לא עירבה בחצירה
והיא אסורה להוציא אליה, הרי היא אוסרת אף על החיצונה
להוציא לחצירה.
המשנה מבארת את הדינים כאשר עירבו שתיהן, כל אחת
לעצמה: עירבו שתיהן, אולם לא עירבו יחד, אלא שעירבה זו
לעצמה וזו לעצמה, שלש דעות בדבר. דעה אחת והיא דעת תנא
קמא דלעיל, שזו מותרת בפני עצמה וזו מותרת בפני עצמה, בני
החצר הפנימית מוציאים לחצרים ובני החצר החיצונה מוציאים
לחצרים, לפי שעירובה של כל אחת מותרת את ההוצאה לחצירה

עירובין. פרק שישי - הדר דף עה עמוד א - מותר מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רכא רש"י תוספות

הוה אמינא שמה דירה — להא מילתא, קא משמע לן: הכי גרסינן. ואי מהכא הוה אמינא בתים לא ידענא כמה — כלומר: אי מהא הוה אמינא נהי דבחצירות שמעינן מינה דבתרי סגי, מנדקט צידו אחד נכרי הא תריוהו ישראלים שרי אבל בתים לא ידענא כמה לכל חצר. קא משמע לן — בתים וחצירות, סתם בתים שנים סתם חצירות שנים. אסור לעשות — לדור יחיד במקום נכרי, שלא ילמד ממעשיו. לפיכך לא יעברו אלו עמו ולא ישתמשו עמו במבוי, כדי שיהא יחיד, ויירא מן הנכרי שלא יהרגנו, ויצא. דשמענא ליה לרבי מכלא דאמר — בוא מילתא דרב. נכרי נכרי תרתי זמני ולא ידענא מאי קאמר — השתא ודאי מפרש למלתיה דרב הוה. מבוי שצידו אחד נכרי — אין מערבין אותו כולו משום דאסור לעשות יחיד במקום נכרי. לשון אחר: חד למבוי וחד

לחצר.
א משנה זו לפנים מו — פנימית פתוחה לחיצונה, וחיצונה לרשות הרבים, ודריסת רגלה של פנימית על החיצונה לצאת לרשות הרבים. עירבה פנימית — לעצמה, לטלטל בחצירה. שתיהן אסורות — דהויא פנימית רגל האסורה במקומה, ואסורת בדריסת רגלה של החיצונה. פותרת לעצמה ב' — קסברי דרגל המותרת במקומה אינה אסורת. רבי עקיבא סבר אף רגל המותרת אסורת — במקום שלא עירבה שם. והכמים אומרים — בגמרא מפרש לה. מן הפנימית ולא עירבה שתיהן אסורות — דהויא פנימית רגל האסורה. נתנו עירובין במקום אחד — שעירוב שתיהן זו עם זו. והאי במקום אחד מפרש בגמרא שנתנוהו בחצירה. ושכח אחד — אפילו מן החיצונה ולא עירב — שתיהן אסורות. דפנימית נמי אסורה לטלטל בחצירה, משום דלא מציא למיחד דשא ואסתלקי מחיצונה לאשתמשוי באנפי נפשה, דהא ליתא לעירובה גבה דאדוות עירוב המתין בחצירן הולכיכוהו בחיצונה. אם היו של יחידים — שאין בפנימית אלא אחד, ובחיצונה אחד — אין צריכין לערב זה עם זה משום דריסת הרגל. דכיון דידיד הוא, והפנימית היא רגל המותרת ואינה אסורת, וסתמא כרבנן. ואם היו שנים — אפילו בחיצונה גורנין דילמא אתי למישרי שנים בפנימית ואחד בחיצונה.

אלמא רגל המותרת אינה אסורת כו' — הא דלא מוקי בעשתה דקה — היינו משום דתיקשי: רישא וסיפא בעשתה דקה, ומציעתא ההיא דשכח אחד מן הפנימית — בלא עשתה דקה.

עד

לעצמה וזו לעצמה — זו מותרת בפני עצמה, וזו מותרת בפני עצמה. רבי עקיבא אומר החיצונה, שדריסת הרגל האסורה, והכמים אומרים: אין דריסת הרגל האסורה, שכן אחד מן החיצונה ולא עירב — הפנימית מותרת, והחיצונה אסורה. מן הפנימית ולא עירב — שתיהן אסורות. נתנו עירובין במקום אחד, ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירב — שתיהן אסורות. ואם היו של יחידים — אינן צריכין לערב. גמרא פי אתא רב דימי, אמר רבי ינאי: זו דברי רבי עקיבא, דאמר: אפילו רגל המותרת במקומה — אסורת שלא במקומה. אבל חכמים אומרים: כשם שרגל המותרת אינה אסורת — אסורת. תנן: עירבה חיצונה ולא פנימית — שתיהן אסורות. מני? אילימא רבי עקיבא — מאי איירא רגל אסורה? אפילו רגל מותרת נמי! אלא לאו — רבנן. לעולם רבי עקיבא, ו'לא זו אף זו' קתני. תנן: עירבה זו לעצמה וזו לעצמה — זו מותרת בפני עצמה, וזו מותרת בפני עצמה. טעמא — דעירבה, הא לא עירבה — שתיהן אסורות. והא האי תנא, דאמר: רגל המותרת אינה אסורת, רגל האסורה אסורת, מני? אילימא רבי עקיבא — רישא לאו רבי עקיבא! פולח רבי עקיבא היא, והספרי מיתסרא, והכי קתני: עירבה זו לעצמה וזו לעצמה — זו מותרת בפני עצמה, וזו מותרת בפני עצמה. כמה דברים אומרים — שעשתה דקה, אבל לא עשתה דקה — חיצונה אסורה, דברי רבי עקיבא. שרבי עקיבא אומר את החיצונה, מפני שדריסת הרגל האסורה, והכמים אומרים: אין דריסת הרגל האסורה. מתיב רב ביבי בר אבאי: ואם היו של יחידים — אין צריכין לערב. הא של רבים — צריכין לערב. אלמא: רגל המותרת במקומה — אינה אסורת, רגל האסורה — אסורת. ועוד מתיב רבינא: שכח אחד מן החיצונה ולא עירב — הפנימית מותרת, והחיצונה אסורה. שכח אחד מן הפנימית ולא עירב — שתיהן אסורות. טעמא דשכח, הא לא שכח — שתיהן מותרות. אלמא: רגל המותרת — אינה אסורת, רגל האסורה — אסורת. אלא, פי אתא רבין, אמר רבי ינאי: שלש מחלוקות בדבר: תנא קמא סבר: רגל המותרת — אינה אסורת, רגל האסורה — אסורת. רבי עקיבא סבר: אפילו רגל המותרת — אסורת. ורבנן בתראי סברי: כשם שרגל מותרת אינה אסורת — כך רגל האסורה אינה אסורת. "נתנו עירובין במקום אחד ושכח אחד בין מן הפנימית וכו'; מאי מקום אחד? (ס'מן: חיצונה עצמה בבית היחידה רבינא דלא משבח בפנימית). אמר רב יהודה, אמר רב: חיצונה, ומאי קרו לה "מקום אחד" — מקום המיוחד לשתיהן.

תניא

דשאניה מעורבת אסורה, דהא כבר תני לה לעיל מתניתין. ואי משום היא גופה, לאשמעינן רגל המותרת אינה אסורת — לאשמעינן רגל האסורה, וליתני: כגון עירבה חיצונה ולא פנימית חיצונה מותרת, וכל שכן האי. אלא ודאי דוקא קתני. מסיפא רבי עקיבא — דהא רבי עקיבא אהא מילתא פליג. שעשתה דקה — פנימית עשתה דלת קטנה לפני פתחה, וסילקה דריסת רגלה מחיצונה. אין דריסת הרגל האסורה — ואתרויהו מילי דרבי עקיבא פליג, ואפילו ארישא, דקתני חיצונה ולא פנימית שתיהן אסורות. ונאסרה רבי עקיבא עד דאסקיה למלתיה, והדר איפליגו עליה. טעמא דשכח — אחד מן הפנימית. הא לא שכח — שתיהן מותרות. דהא דלא כרבי עקיבא, דאי כרבי עקיבא אי עירבו שתיהן נמי אסור על החיצונה, אלא לאו רבנן, ובשכח אסרי. אלמא: רגל האסורה אסורת. אמר רבי יהודה אמר רב חיצונה — דהתם פנימית אסורה משום שכחה דחיצונה, דליכא למימר חסותלק מינה ותשמש — דליתיה לעירובה גבה. וחיצונה מיתסרא בשכחה דפנימית, משום רגל האסורה. אבל פנימית לא מיתסרא משום שכחה דחיצונה, דאחדא דשא ומשתמא.

תניא

הוה אמינא: דירת נכרי - שמה דירה. קא משמע לן: דירת נכרי לא שמה דירה. ואי מהכא - הוה אמינא: לא ידענא בתים כמה, קא משמע לן: בתים. השתא דאמר רב אפילו חצר, טעמא דרב דקא סבר: אסור לעשות יחיד במקום נכרי. אמר רב יוסף: אי הכי, היינו דשמענא ליה לרבי מכלא, דאמר: נכרי נכרי תרי זמני, ולא ידענא מאי אמר. משנה שתי חצירות זו לפנים מו, עירבה הפנימית ולא עירבה החיצונה - הפנימית מותרת, והחיצונה אסורה. החיצונה ולא הפנימית - שתיהן אסורות. עירבה זו

לעצמה וזו לעצמה — זו מותרת בפני עצמה, וזו מותרת בפני עצמה. רבי עקיבא אומר החיצונה, שדריסת הרגל האסורה, והכמים אומרים: אין דריסת הרגל האסורה, שכן אחד מן החיצונה ולא עירב — הפנימית מותרת, והחיצונה אסורה. מן הפנימית ולא עירב — שתיהן אסורות. נתנו עירובין במקום אחד, ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירב — שתיהן אסורות. ואם היו של יחידים — אינן צריכין לערב. גמרא פי אתא רב דימי, אמר רבי ינאי: זו דברי רבי עקיבא, דאמר: אפילו רגל המותרת במקומה — אסורת שלא במקומה. אבל חכמים אומרים: כשם שרגל המותרת אינה אסורת — אסורת. תנן: עירבה חיצונה ולא פנימית — שתיהן אסורות. מני? אילימא רבי עקיבא — מאי איירא רגל אסורה? אפילו רגל מותרת נמי! אלא לאו — רבנן. לעולם רבי עקיבא, ו'לא זו אף זו' קתני. תנן: עירבה זו לעצמה וזו לעצמה — זו מותרת בפני עצמה, וזו מותרת בפני עצמה. טעמא — דעירבה, הא לא עירבה — שתיהן אסורות. והא האי תנא, דאמר: רגל המותרת אינה אסורת, רגל האסורה אסורת, מני? אילימא רבי עקיבא — רישא לאו רבי עקיבא! פולח רבי עקיבא היא, והספרי מיתסרא, והכי קתני: עירבה זו לעצמה וזו לעצמה — זו מותרת בפני עצמה, וזו מותרת בפני עצמה. כמה דברים אומרים — שעשתה דקה, אבל לא עשתה דקה — חיצונה אסורה, דברי רבי עקיבא. שרבי עקיבא אומר את החיצונה, מפני שדריסת הרגל האסורה, והכמים אומרים: אין דריסת הרגל האסורה. מתיב רב ביבי בר אבאי: ואם היו של יחידים — אין צריכין לערב. הא של רבים — צריכין לערב. אלמא: רגל המותרת במקומה — אינה אסורת, רגל האסורה — אסורת. ועוד מתיב רבינא: שכח אחד מן החיצונה ולא עירב — הפנימית מותרת, והחיצונה אסורה. שכח אחד מן הפנימית ולא עירב — שתיהן אסורות. טעמא דשכח, הא לא שכח — שתיהן מותרות. אלמא: רגל המותרת — אינה אסורת, רגל האסורה — אסורת. אלא, פי אתא רבין, אמר רבי ינאי: שלש מחלוקות בדבר: תנא קמא סבר: רגל המותרת — אינה אסורת, רגל האסורה — אסורת. רבי עקיבא סבר: אפילו רגל המותרת — אסורת. ורבנן בתראי סברי: כשם שרגל מותרת אינה אסורת — כך רגל האסורה אינה אסורת. "נתנו עירובין במקום אחד ושכח אחד בין מן הפנימית וכו'; מאי מקום אחד? (ס'מן: חיצונה עצמה בבית היחידה רבינא דלא משבח בפנימית). אמר רב יהודה, אמר רב: חיצונה, ומאי קרו לה "מקום אחד" — מקום המיוחד לשתיהן.

תניא

דשאניה מעורבת אסורה, דהא כבר תני לה לעיל מתניתין. ואי משום היא גופה, לאשמעינן רגל המותרת אינה אסורת — לאשמעינן רגל האסורה, וליתני: כגון עירבה חיצונה ולא פנימית חיצונה מותרת, וכל שכן האי. אלא ודאי דוקא קתני. מסיפא רבי עקיבא — דהא רבי עקיבא אהא מילתא פליג. שעשתה דקה — פנימית עשתה דלת קטנה לפני פתחה, וסילקה דריסת רגלה מחיצונה. אין דריסת הרגל האסורה — ואתרויהו מילי דרבי עקיבא פליג, ואפילו ארישא, דקתני חיצונה ולא פנימית שתיהן אסורות. ונאסרה רבי עקיבא עד דאסקיה למלתיה, והדר איפליגו עליה. טעמא דשכח — אחד מן הפנימית. הא לא שכח — שתיהן מותרות. דהא דלא כרבי עקיבא, דאי כרבי עקיבא אי עירבו שתיהן נמי אסור על החיצונה, אלא לאו רבנן, ובשכח אסרי. אלמא: רגל האסורה אסורת. אמר רבי יהודה אמר רב חיצונה — דהתם פנימית אסורה משום שכחה דחיצונה, דליכא למימר חסותלק מינה ותשמש — דליתיה לעירובה גבה. וחיצונה מיתסרא בשכחה דפנימית, משום רגל האסורה. אבל פנימית לא מיתסרא משום שכחה דחיצונה, דאחדא דשא ומשתמא.

תניא

הוה אמינא: דירת נכרי - שמה דירה. קא משמע לן: דירת נכרי לא שמה דירה. ואי מהכא - הוה אמינא: לא ידענא בתים כמה, קא משמע לן: בתים. השתא דאמר רב אפילו חצר, טעמא דרב דקא סבר: אסור לעשות יחיד במקום נכרי. אמר רב יוסף: אי הכי, היינו דשמענא ליה לרבי מכלא, דאמר: נכרי נכרי תרי זמני, ולא ידענא מאי אמר. משנה שתי חצירות זו לפנים מו, עירבה הפנימית ולא עירבה החיצונה - הפנימית מותרת, והחיצונה אסורה. החיצונה ולא הפנימית - שתיהן אסורות. עירבה זו לעצמה וזו לעצמה — זו מותרת בפני עצמה, וזו מותרת בפני עצמה. רבי עקיבא אומר החיצונה, שדריסת הרגל האסורה, והכמים אומרים: אין דריסת הרגל האסורה, שכן אחד מן החיצונה ולא עירב — הפנימית מותרת, והחיצונה אסורה. מן הפנימית ולא עירב — שתיהן אסורות. נתנו עירובין במקום אחד — שעירוב שתיהן זו עם זו. והאי במקום אחד מפרש בגמרא שנתנוהו בחצירה. ושכח אחד — אפילו מן החיצונה ולא עירב — שתיהן אסורות. דפנימית נמי אסורה לטלטל בחצירה, משום דלא מציא למיחד דשא ואסתלקי מחיצונה לאשתמשוי באנפי נפשה, דהא ליתא לעירובה גבה דאדוות עירוב המתין בחצירן הולכיכוהו בחיצונה. אם היו של יחידים — שאין בפנימית אלא אחד, ובחיצונה אחד — אין צריכין לערב זה עם זה משום דריסת הרגל. דכיון דידיד הוא, והפנימית היא רגל המותרת ואינה אסורת, וסתמא כרבנן. ואם היו שנים — אפילו בחיצונה גורנין דילמא אתי למישרי שנים בפנימית ואחד בחיצונה.

גמרא

אף רגל האסורה אינה אסורת — וממתניתין מותבין ליה לקמיה. תנן חיצונה ולא פנימית שתיהן אסורות — הא עירבה נמי פנימית — תריוהו שריין, אלמא: רגל המותרת לא אסרה. אפילו רגל המותרת נמי — דקתני סיפא גבי עירבו שתיהן כל אחת לעצמה, רבי עקיבא אסר את החיצונה. ומשום לאשמעינן דהא גופה לאו אצטריך, דמסיפא נפקא לן. דהשתא מותרת אסרה, אסורה מיבעיא. לעולם רבי עקיבא — ולא תיזק מינה: עירבה לא אסרה, אלא דהא גופה קא משמע לן דרגל האסורה אסורת. ודקא קשיא לך מסיפא נפקא — אין הכי נמי, אלא הא אשמעינן ברישא והדר אמר: לא זו בלבד אסר רבי עקיבא, דהויא רגל האסורה, אלא אף זו: עירבה זו לעצמה וזו לעצמה, דפנימית רגל המותרת היא — אפילו הכי רבי עקיבא אסר החיצונה. טעמא דעירבה — פנימית דהויא רגל המותרת. הא לא עירבה שתיהן אסורות — דרגל האסורה אסורת. דהא ליכא למיזק: הא לא עירבה חיצונה המעורבת מותרת ושאינה מעורבת אסורה. דהא פשיטא

דשאניה מעורבת אסורה, דהא כבר תני לה לעיל מתניתין. ואי משום היא גופה, לאשמעינן רגל המותרת אינה אסורת — לאשמעינן רגל האסורה, וליתני: כגון עירבה חיצונה ולא פנימית חיצונה מותרת, וכל שכן האי. אלא ודאי דוקא קתני. מסיפא רבי עקיבא — דהא רבי עקיבא אהא מילתא פליג. שעשתה דקה — פנימית עשתה דלת קטנה לפני פתחה, וסילקה דריסת רגלה מחיצונה. אין דריסת הרגל האסורה — ואתרויהו מילי דרבי עקיבא פליג, ואפילו ארישא, דקתני חיצונה ולא פנימית שתיהן אסורות. ונאסרה רבי עקיבא עד דאסקיה למלתיה, והדר איפליגו עליה. טעמא דשכח — אחד מן הפנימית. הא לא שכח — שתיהן מותרות. דהא דלא כרבי עקיבא, דאי כרבי עקיבא אי עירבו שתיהן נמי אסור על החיצונה, אלא לאו רבנן, ובשכח אסרי. אלמא: רגל האסורה אסורת. אמר רבי יהודה אמר רב חיצונה — דהתם פנימית אסורה משום שכחה דחיצונה, דליכא למימר חסותלק מינה ותשמש — דליתיה לעירובה גבה. וחיצונה מיתסרא בשכחה דפנימית, משום רגל האסורה. אבל פנימית לא מיתסרא משום שכחה דחיצונה, דאחדא דשא ומשתמא.

עד כאן לא קאמר רבי עקיבא הכא אלא בשתי חצירות זו לפנים מזו דאסרן אהרדי - יש לישב דף סוגיא נמי אליבא דרבא דאמר לעיל (סא) לשמואל דבשתי חצירות זו לפנים מזו - פעמים אין מבטלין אף על גב דאסרן אהרדי דהבא קאמר דאסרן אהרדי בפשיעות בני חיצונה שהורגלו עירובן בפנימית, דשכח אחד מהן ולא עירב. אבל בכל הנהו דאמר שמואל

אין מבטלין מי אסרן אהרדי בפשיעה, דכי נתנו עירובן בחיצונה ושכח אחד מהן ולא עירב - אין האיסור אל על ידי שפשעו בזה שהרגילו עירובן, ושכח אחד מהם ולא עירב. דבאלו הכי היה להם דריסת הרגל. ואין לתמוה היאך מתוקם לרבא שמואל כרבי עקיבא וברבנן, הא על כרחך כרבי עקיבא דוקא סבירא ליה כדפירש בקונטרס לעיל! דמכל מקום בעיקר פלוגתיהו דאין ביטול רשות מחצר לחצר שומקמי נפשיה בכולהו. ואם תאמר: ולאביי, דאמר שתי חצירות זו לפנים מזו דמבטלין בכל ענין לשמואל (מי נימא) שמואל כרבי עקיבא ולא ברבנן. דלרבנן שתי חצירות זו לפנים מזו - אין מבטלין! ויש לומר: דהוה מפרש כרבי יוחנן דבסמוך, עד כאן לא קאמר רבנן חתם אלא דאמריה לז' ארמבטלתי לך קאסרת על בפשיעותא. שהורגלת עירובך ושכח אחד מהם.

ואני קורא בהם רבים בחיצונה - ויסברו שיש כמו כן שנים בפנימית ולא עירבו. אבל כשיש שנים בפנימית ועירבו - לא גזרינן אטו לא עירבו. דעירבו אטו לא עירבו לא גזרינן. אבל כשיש אחד בפנימית ולא עירבו - יסברו שהם שנים כמו בחיצונה, דהרי לא עירבו. נכרי הרי הוא כרבים. אליבא דשמואל קאמר, כדפירש בקונטרס. דליכא למימר דביחיד בחיצונה נמי אסר. דאפילו היה דר עמו בחצר לא אסר, דקיימא לן כרבי אליעזר בן יעקב. כל שכן דריסת רגל דלא אסרה. וכן מוכחא בהדיא לעיל גבי ישראל ונכרי בפנימית, וישראל בחיצונה. דאי ליכא ישראל בפנימית אלא נכרי לחודיה - לא אסר. ואם תאמר: ולמה ליה למימר "הרי הוא כרבים" אפילו לא הוא כרבים - אסר, דכיון דיש שני ישראלים בחיצונה ואוסרין זה על זה, ויש לו דריסת רגל עליהן, ויש לומר: כיון דישראל לא אסר - נכרי נמי לא אסר, דלא לחזימי בכברי יותר מבישראל, אי לא דהוה נכרי.

ורבי יוחנן סבר בית שער דיחיד לא הוי בית שער - והא דאמר בפרק "כיצד משתתפין" (עירובין פהב.) כל מקום שאמרו חכמים הדר שם אינו אוסר - הנותן שם עירובו אינו עירוב, חוץ מבית שער דחידו. פירוש: דאף על גב דהדר שם אינו אוסר, הנותן שם עירובו הוי עירוב. אחי נמי כרבי יוחנן דהתם איירי בבית שער דחצר, כדפירש שם בקונטרס, דאינו עשוי לדירה, אבל הכא - העשוי לדירה - אוסר. אמרנו

תניא נמי הכי: נתנו עירובן בחיצונה, ושכח אחד בין מן החיצונה ובין מן הפנימית ולא עירב - שתייהן אסורות. נתנו עירובן בפנימית, ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב - שתייהן אסורות. מן החיצונה ולא עירב - שתייהן אסורות, דכרי רבי עקיבא. והכמים אומרים: כזו פנימית מותרת וחיצונה אסורה. אמר ליה רבה בר חנן לאבוי: מאי שנא לרבנן דאמרי פנימית מותרת - משום דאחדא דשא ומשתמשא. לרבי עקיבא נמי: תיחד דשא ותשמשו! אמר ליה: עירוב מרגילה. לרבנן נמי עירוב מרגילה! דאמרה: לתקוני שיתפתיד ולא לעוותי. לרבי עקיבא נמי, תימא: לתקוני שיתפתיד ולא לעוותי! דאמרה ליה: מבטלינן לך רשותי. ורבנן - אין ביטול רשות מחצר לחצר. לימא שמואל ורבי יוחנן בפלוגתא דרבנן ורבי עקיבא קא מיפלגי: דשמואל אמר פרבנן, ורבי יוחנן דאמר פרבי עקיבא? אמר לך שמואל: אנא דאמרי אפילו לרבי עקיבא; עכ לא קאמר רבי עקיבא הכא - אלא בשתי חצירות זו לפנים מזו, דאסרן אהרדי. אבל התם - מי קא אסרן אהרדי? ורבי יוחנן אמר: אנא דאמרי אפילו לרבנן; עד כאן לא קאמר רבנן הכא - אלא דאמרה ליה: אימבטלתי לי - קא אסרת עלאי. אבל התם - מי קאסרת עלה? "ואם היו של יחידים וכו'. אמר רב יוסף, תני רבי: היו שלשה - אסורין. אמר להו רב ביבי: לא תציתו ליה, אנא אמריה ניהלה, ומשמיה דרב אדא בר אבהא אמריה ניהלה: הואיל ואני קורא בהן רבים בחיצונה. אמר רב יוסף: מריה דאברהם! רבים פרבי איחלה לי. ושמואל אמר: לעולם מותרות, עד שיהיו שנים בפנימית ואחד בחיצונה. אמר רבי אלעזר: ונכרי הרי הוא פרבים. מאי שנא ישראל דלא אסר - דמאן דידע - ידע, ומאן דלא ידע - סבר: עירובי עירב. נכרי נמי, אמרינן: דידע - ידע, דלא ידע - סבר: אגריי אוגר! סתם נכרי אי איתא - דאוגר מיפגעא פעי. אמר רב יהודה, אמר שמואל: עשרה בתים זה לפנים מזה - פנימי נותן את עירובו, ודיו. ורבי יוחנן אמר: אפילו חיצון, חיצון, בית שער הוא!

חיצון של פנימי. במאי קמיפלגי? מר סבר: בית שער דיחיד שמיה בית שער, ומר סבר: לא שמיה בית שער. אמר רבי נחמן, אמר רבה בר אבהו, אמר רב: שתי חצירות ושלשה בתים ביניהן, זה בא דרך זה ונותן עירובו בזה, וזה בא דרך זה ונותן עירובו בזה - זה

דריסת רגלו עליו. ופנימי דורס על כולו, שאין לו יציאה אלא דרך זו - כולו נעשך בית שער לו. ואינן אוסרין על בני חצר אלא פנימי לבדו. כדאמרן בפירקין (עבב.) הדר שם אינו אוסר. הלכך, כשבאין שאר דירוקי הפתוחין לחצר ולערב את חצירן - פנימי זה נותן פת. והשאר אין צריכין. אפילו חיצון - צריך ליתן את הפת. חיצון של פנימית - בית התשיעי לחצר. שלשה בתים ביניהן - בית זה פתוח לחצר זו, וזה לו, ובית אמצעי פתוח לשני הבתים. זה בא דרך זה - בן חצר זו בא דרך בית הפתוח לו ונתן עירובו באמצעי, ועשה בית הפתוח לו כבית שער לעבור דרך עליו לאמצעי. וכן בן חצר האחרת עשה בית הפתוח לו כבית שער, ועבר באמצעי חצר האחרת - אין אחד מדיוורי הבתים האלה צריך ליתן פת. אלו משום בית שער, ואמצעי משום בית שמינין בו עירוב.

תניא נמי הכי - כרב יהודה, דהא מקום אחד דמתניתין בחיצונה קאמר. ובין מן הפנימית כו' שתייהן אסורות - כדפרשין. נתנו את עירובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית שתייהן אסורות - דחיצונה מיתסרא בשכחה דפנימית, דלא מצי אסתלקי מינה. ועוד, דליתיה לעירובה גבה. שתייהן אסורות דברי רבי עקיבא - ולא אמרינן תסלקא פנימית מינה כדמפרש לקמיה. דעירוב החיצונה המונח לתוכה מרגילה שם. כזו פנימית מותרת - דמשום שכחה דחיצונה לא מיתסרא. אלא אחדא דשא ומסתלקא מינה. מבטלינן לך - וכי אמר רבי עקיבא פנימית אסורה עד שתבטל לה חיצונה רשות הרגל עירובה קאמר. אין ביטול רשות מחצר לחצר - ואי אמרת תיסר עלה - מעוותא לה, הלכך, אמרה לה: לתקוני שיתפתיד ולא לעוותי. שמואל ורבי יוחנן - דאפילו לעיל בפרקין (סחא) בבטול מחצר לחצר. דאסרן אהרדי - על ידי הרגל העירוב ומתוך שאוסרין - מבטלין. וכי אמרי אנא בשתי חצירות ופתח ביניהן, ולא עירבו, והוצרכה זו לטלטל לרשות של זו - אין מבטלין. אפילו לרבנן - דרבנן נמי מודו דיש ביטול, ואפילו הכי עיוות קרי ליה. דאמרה לה - פנימית, ארמבטלתי לי - בעד שלא בטלתא את אוסרת עלי, הלכך, דל אנת דל ביטולך, דלא בעינא ליה. מי קאסרת - חצר על חביתה פתח שביניהן בלא עירוב; דאי אמרת תבטיל ניהוי עיוות. אמר רב יוסף תני רבי אמר חיו שלשה - בין שתי החצירות אוסרין, ולא מביעאי שנים בפנימית - דהויא רגל האסורה, אלא אפילו שנים בחיצונה אסור, עד שעירבו שתייהן יחד, גזירה משום רבים בפנימית. לא תציתו ליה - למאי נתני לה משמיה דרבי, דלאו מתניתין היא אלא שמעתא (דרב יוסף) היא. ואנא אמריה ניהלה משמיה דרב אדא - וקא הטעם הוה אמרתי לה: הואיל ואני קורא רבים בחיצונה גזרינן משום רבים בפנימית. רב יוסף חלה ושכח תלמודו. רבים כרבי אחלה לי - הטעם שאמר לי "רבים בחיצונה" נתחלה לי כרבי, כששכחתי הדבר בחלי, וחזרתי לגירסתא הראשונה נוכרתי שהזכור לא רבים דבר, וסבור הייתי שאנמר לי בשם רבי, הרי הוא כרבים - אמר דר נכרי בפנימית, ושני ישראלים בחיצונה. אוסרת דריסת רגלו עליהן עד שישכיר. ואליבא דשמואל אמרה רבי אלעזר למיתליה. דאי לרב אדא - מאי איירא נכרי? אפילו ישראל נמי אסר כי הוא שנים בחיצונה. והא ליכא למימר דביחיד בחיצונה אסר - דהשתא אפילו דר עמו בחצר עצמה, את קיימא לן כרבי אלעזר בן יעקב דאמר עד שיהיו שני ישראלים אוסרין זה על זה. דריסת רגלו לא כל שכן דלא אסרה. ידע - שהוא שם יחיד וידע שאין רגל המותרת אוסרת. ולא נפקא מינה חורבה. כפגעא פעי - קלא אית ליה והני לא איגור, ומאן דלא ידע שהוא דר שם יחיד סבר דאין דריסת רגלו אוסרת. אי נמי: עירוב של פנימים וחיצונים מועיל במקום נכרי בלא שכירות. עשרה בתים זה לפנים מזה - חיצון פתוח לחצר, וכולן

דריסת רגלו עליו. ופנימי דורס על כולו, שאין לו יציאה אלא דרך זו - כולו נעשך בית שער לו. ואינן אוסרין על בני חצר אלא פנימי לבדו. כדאמרן בפירקין (עבב.) הדר שם אינו אוסר. הלכך, כשבאין שאר דירוקי הפתוחין לחצר ולערב את חצירן - פנימי זה נותן פת. והשאר אין צריכין. אפילו חיצון - צריך ליתן את הפת. חיצון של פנימית - בית התשיעי לחצר. שלשה בתים ביניהן - בית זה פתוח לחצר זו, וזה לו, ובית אמצעי פתוח לשני הבתים. זה בא דרך זה - בן חצר זו בא דרך בית הפתוח לו ונתן עירובו באמצעי, ועשה בית הפתוח לו כבית שער לעבור דרך עליו לאמצעי. וכן בן חצר האחרת עשה בית הפתוח לו כבית שער, ועבר באמצעי חצר האחרת - אין אחד מדיוורי הבתים האלה צריך ליתן פת. אלו משום בית שער, ואמצעי משום בית שמינין בו עירוב.

הוא עיוות שאין לו תקנה, ועל כן היא אומרת לחיצונה שלא
נתערבה עמה אלא בכדי לתקן ולא בכדי לעוות, והיא מסתלקת
הימנה ולא תוכל לאסור עליה כלל. נמצא שיסוד מחלוקת רבי
עקיבא וחכמים הוא אם יש ביטול רשות מחצר לחצר.
כיון שמחלוקתם של רבי עקיבא וחכמים תלויה בדעותיהם אם יש
ביטול רשות מחצר לחצר, דנה הגמרא האם לא נחלקו בכך
אמוראים. שואלת הגמרא: לִמָּא – האם נאמר ששמואל ורבי יוחנן,
שנחלקו לעיל (סו) אם יש ביטול רשות מחצר לחצר, כפולוגא
ו-במחלוקתם דרבינן ורבי עקיבא קא מפלגי ו-נחלקו, דשמואל
שאמר שאין ביטול רשות מחצר לחצר, אמר את דבריו כרבנן,
ואילו רבי יוחנן שאמר שיש ביטול רשות מחצר לחצר, דאמר את
דבריו כרבי עקיבא. מחלוקתם של שמואל ורבי יוחנן היא בשחיו
שתי חצרות הפתוחות לרשות הרבים זו בצד זו ופתח ביניהן, ולא
עירבו זו עם זו, וחפצים בין החצרות להחיר את ההוצאה בין
החצרות על ידי שבתל האחת את רשותה בחצרה לשניה, ואמר
שמואל שאין ביטול רשות מועיל לפי שהוא מחצר לחצר, ורבי
יוחנן אמר שיש ביטול רשות מחצר לחצר ויכולים הם לעשות כן.
לכאורה נחלקו במחלוקת רבי עקיבא וחכמים שבברייתא.
דוחה הגמרא: אמר – (יכול לומר) לך שמואל, אמר דאמר ו-אני
שאמרתי שאין ביטול רשות מחצר לחצר, יכולני לומר זאת מפילי
לרבי עקיבא, שעד כאן לא קאמר ו-אמר רבי עקיבא קאמר ו-אמר,
שיש ביטול רשות מחצר לחצר, אמר קאמר בשתי חצרות שהן זו לפנים
מזו, ועירבו יחד ושכח אחד מהחיצונה ולא עירב, ובאה החיצונה
לבטל לפנימית את רשותה בה, דאסרן אהדדי – שבאופן זה
אוסרות החצרות זו על זו, על ידי הרגל עירוב, שכיון שאוסרות זו
על זו, מבטלות זו לזו. אמר קאמר – (שם) באופן של שתי חצרות
ופתח ביניהן, שאמרתי שאין ביטול רשות מחצר לחצר, מי קא
אסרן אהדדי – וכי אוסרות החצרות זו על זו, וכיון שאין אוסרות
זו על זו אינן מבטלות זו לזו. כלומר, באופן שנחלקו בו רבי עקיבא
וחכמים, מודה שמואל שרבי עקיבא מועיל בו ביטול רשות.
ורבי יוחנן הסובר שיש ביטול רשות מחצר לחצר, אמר – יכול הוא
לומר לך, אמר דאמר שיש ביטול רשות מחצר לחצר, יכולני לומר
זאת מפילי לרבנן, שעד כאן לא קאמר רבנן קאמר שיוכלה הפנימית
לומר לחיצונה, שלא עירבה עמה אלא לתקן ולא בכדי לקלקל,
הרי זה לא מפני שאין ביטול מועיל וכפי שהסברנו לעיל, אמר
מטעם אחר, משום דאמרה לה פנימית לחיצונה, דאמרה לה קא
אמרה קאמר – עד שתבטל את רשותך את אוסרת עלי. כלומר, אף
שהיך יכולה לבטל את רשותך אצל, עדיין העירוב הוא לי עיוות
עד שתבטל, ועדיין טענתי טענה שלא התכוונתי להשתתף איתך
בו באופן זה, ועל כן יכולה אני להבדל ממך גם ללא ביטולך. אמר
קאמר, בשתי חצרות זו לצד זו שאמרתי שיש ביטול רשות מחצר
לחצר, מי קאמרה קאמר – וכי החצר האחת אוסרת על חברתה בלא
עירוב, עד שנאמר שאין די בביטול לפי שעדיין יש עיוות כפי
שאמרנו כאן חכמים, הלא אין שייך לומר זאת שם כלל.
סיכום דברי הגמרא הוא, ששמואל הסובר שאין ביטול רשות
מחצר לחצר, יאמר כי מחלוקת רבי עקיבא וחכמים אם יש ביטול
רשות מחצר לחצר היא באופן שבני החצר החיצונה אוסרים על
הפנימית משום הרגל עירוב. מה שאמר שאין ביטול רשות מחצר
לחצר, הוא באופן שאין החצרות אוסרות זו על זו, שבוה הכל
מודים שאין מבטלות זו לזו. רבי יוחנן הסובר שיש ביטול רשות
מחצר לחצר גם באופן שאין החצרות אוסרות זו על זו, יאמר כי
מחלוקתם היא אם היכולת לבטל מוציאה את העירוב מכלל
עיוות.
שנינו במשנה: ואם היו של יחידים וכו' אינן צריכין לערב. כלומר,
אם דרו בשתי החצרות, הפנימית והחיצונה, שני בני אדם, בכל
אחת אדם אחד, אין הפנימית אוסרת על החיצונה, ואינן צריכות
לערב יחד בכדי להחיר את ההוצאה בחיצונה.
הגמרא מבארת מהו הדין אם באחת מהן דרו שנים ויותר: אמר רב
יסקא, תני רבי ברייתא, היו בשתי החצרות, הפנימית והחיצונה,

הגמרא מביאה ברייתא המסייעת את דברי רב יהודה: תניא נמי
קבי – שנינו כן בברייתא, נתנו בני שתי החצרות את עירובן
בחיצונה, ושכח אחר, בין מן החיצונה ובין מן הפנימית, ולא עירב,
שתייהן אסורות, ואף הפנימית נאסרת בשכחתה של החיצונה,
שאין הפנימית יכולה להסתלק מעירובה עם החיצונה, אחר שאין
העירוב אצל, וכאמור לעיל. ואילו אם נתנו את עירובן בפנימית,
ושכח אחר מן הפנימית ולא עירב, שתייהן אסורות. בשני האופנים
האמורים, זה ושלפניו, נאסרת אף החיצונה, שאינה יכולה
להסתלק מן הפנימית, לפי שיש לפנימית דריסת רגל אצל,
ובאופן זה אפילו יכולה להסתלק לא היה הדבר מועיל לה כלום,
כיון שאין עירובה אצל. ואם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב,
שתייהן אסורות, דברי רבי עקיבא, ומהטעם שיתבאר להלן. והחכמים
אומרים, הו פנימית מותרת, משום שהיא סוגרת את דלתה
ומסתלקת מעירובה עם החיצונה, והחיצונה אסורה, לפי ששכח
אחד מהדורים בלע עירוב ונתבטל עירובה.
ברייתא של הברייתא מבואר בדברי רב יהודה, כי הדין ששכחת
אחד מן החיצונה אוסרת גם את הפנימית נאמר כאשר נתנו את
העירוב בחיצונה. ודברי רב יהודה הם כדעת חכמים האומרים
בברייתא שאילו היה העירוב בפנימית, לא היתה שכחתו אוסרת
את הפנימית.
הגמרא מבארת את טעמו של רבי עקיבא בברייתא. שאסר על
הפנימית אף כאשר השכחה היא של החיצונה ולא של הפנימית,
ואף שהעירוב נמצא אצל הפנימית: אמר ליה רבא בר חנן לאבוי,
מאי שנא לרבנן – מדוע שונה הדין לחכמים דאמרי שהפנימית
מותרת לטלטל בחצרה, משום דאמרה דשא ומשתמשא – שהיא
סוגרת את הדלת שבינה לחיצונה ומסתלקת הימנה ומטלטלת
בחצרה, לרבי עקיבא נמי נאמר כן, שהפנימית תיחד דשא ו-תסגור
את הדלת) שבינה לחיצונה ותשתמש בחצרה, ומדוע הוא חולק
על חכמים.
אמר ליה אבוי לרבה בר חנן והשיב לו על שאלתו, עירוב החיצונה
המונח בפנימית, מרגילה לחיצונה בפנימית, שגורם לה להיות בה
ולהשתייך אליה, והרי זה כאילו יש לה דריסת הרגל על הפנימית,
ועל כן החיצונה אוסרת על הפנימית.
שואלת הגמרא: לרבנן נמי – גם לחכמים נאמר כן שהעירוב מרגילה
לחיצונה בפנימית, והרי היא אוסרת עליה, ומה טעמם שנחלקו על
רבי עקיבא ואמרו שהפנימית מותרת. משיבה הגמרא: דעת
חכמים היא דאמרה לה פנימית לחיצונה, לתקוני שיתפתח ולא
לעוותי. השתתפותי עמך בעירוב בכדי לתקן ולהועיל שאוכל
להוציא לחצרך, אך לא בכדי לעוות ולקלקל שלא אוכל להוציא
לחצרי, ועל כן כיון שאחד ממך שכח ולא עירב אינני משתתפת
עמך עוד בעירוב. על ידי כך מסתלקת החיצונה מעירוב הפנימית,
וכבר אין החיצונה מורגלת בפנימית.
שואלת הגמרא: לרבי עקיבא נמי, תימא ו-תאמר) הפנימית
לחיצונה, לתקוני שיתפתח ולא לעוותי – השתתפותי עמך בכדי
לתקן ולהועיל אך לא בכדי לקלקל, ושוב אין כאן הרגל של
החיצונה בפנימית, ובאילו סברא הוא חולק על חכמים. משיבה
הגמרא: דעת רבי עקיבא היא, שאין הפנימית יכולה לומר שהיא
מבטלת את השתתפותה בעירוב עם החיצונה, משום דאמרה לה
חיצונה לפנימית, מכילין – יכולה אני לבטל לך את רשותי
בפנימית, אותה רשות שבאה לי על ידי העירוב שהרגל אותי
אצלך, וכיון שאפשר לחיצונה לבטל את רשותה ולהחיר את
הפנימית, אין הפנימית יכולה לטעון שיש עיוות בעירובם יחד,
שהרי יש לך תקנה ובאמור. ומה שאמר רבי עקיבא שהפנימית
אסורה, הרי זה עד שתבטל לה החיצונה את רשותה בחצרה.
מבארת הגמרא: ורבנן שאמרו שהפנימית מותרת בחצרה גם ללא
שהחיצונה תבטל לה את רשותה, הרי זה משום שלדעתם אין
ביטול רשות מקצר לחצר, כלומר, אין בני חצר אחת יכולים לבטל
את רשותם לבני חצר אחרת, ואין החיצונה יכולה לבטל את
רשותה בפנימית לבני הפנימית, ושוב נמצא שמה שעירבו יחד

ועל ידי כך ששני העירובים הונחו בבית האמצעי דרך שני הבתים
שלצידיו הפתוחים לחצרות, זה – הבית הפתוח לחצר זו, ודרכו
הושם העירוב בבית האמצעי, נעשה בית שער לזה – לחצר זו
שהוא פתוח אליה, וזה – הבית השני הפתוח לחצר האחרת, נעשה
בית שער לזה – לחצרו האחרת אליה הוא פתוח, ואינם צריכים
לערב, והבית האמצעי הנה ליה ונעשה בית שמניחין בו עירוב,
ואף הוא אין צריך ליתן את חפתו, כפי שאמר שמואל לעיל (מט).
רב בא ללמד כיצד באופן האמור נפטרים כל שלושת הבתים
מהצורך להשתתף בעירוב. כאשר בני החצר האחת מוליכים את
עירובם דרך הבית הפתוח לחצרם ונותנים אותו בבית האמצעי,
וכן נוהגים בני החצר האחרת, נהפכים שני הבתים לבתי שער של
החצר, ובתי שער אינם צריכים לערב. אף הבית האמצעי אינו
צריך לערב, לפי שבת שמניחים בו את העירוב אינו זקוק לערב,
ונמצא שכל השלשה אינם מערבים.

הגמרא דנה בדינו של אופן דומה: בדין לזה – בחון רחבה לרבנן,
לארואת דנה יחכמו להשיב מהו הדין באופן הבא, שתי חצרות ושני
בתים ביניהם, כל בית פתוח לחצר אחת ושני הבתים פתוחים זה
לזה [צ"ע א"ר 8] זה – הדר בחצר זו בבית אחר משני אלו, וצריך
לערב, פא דרף זה – הבית הפתוח לחצרו, ונתן את עירובו בזה –
בבית שלאחריו הפתוח לחצר האחרת, וזה – הדר בחצר השניה,
פא דרף זה – הבית הפתוח לחצרו, ונתן את עירובו בזה – בבית
שלאחריו הפתוח לחצר הראשונה, כלומר, בבית האחד הונח
העירוב של החצר השניה ובבית השני הונח העירוב של החצר
הראשונה, האם קנו עירוב או לא, כלומר, האם הועיל עירובם
ויכולים הם להוציא לחצר, או שלא הועיל. וצדדי הספק הם אלו,
מי משנין לזה – האם יכולים אנו להחשיב בית אחד לגבי דהא –
כלפי חצר זו כבית ולגבי דהא – כלפי החצר האחרת כבית שער,
[וכן] הבית השני יחשב לגבי דהא כלפי חצר זו כבית שער ולגבי
דהא – וכלפי חצר זו כבית, וחלים עירובי שתי החצרות, שהבית
הפתוח לכל חצר [שלא השתתף בעירוב] נחשב לגבי אותה חצר
כבית שער והבית שלאחריו [בו הונח העירוב] נחשב לגביה כבית,
או שמא אין אפשרות לעשות כן, שאם הוא בית, כלפי שתייהן
נחשב כבית, ואותה חצר שלא הניחה בו את עירובה אין עירובה
עירוב שהרי בית זה לא עירב עמה, ואם הוא בית שער, כלפי
שתייהן הוא בית שער ואין להניח בו עירוב, ואותה חצר שהניחה
בו את עירובה אינו עירוב שאין נותנים את העירוב בבית שער,
וממילא לא חלו עירובי שתייהן.

אמר ליה – [ול] חכמים לרחבה, שנייה, שתי החצרות, לא קנו עירוב
– לא הועיל עירובן, משום שאי אפשר להחשיב בית אחד כבית
שער לגבי זה וכבית כלפי האחרת, ועל כן מה נפשך – בכל אופן
שנאמר לא יהיה עירובה עירוב, אי בית שער משני ליה – אם
אתה מחשיב את הבית בו הונח העירוב כבית שער, הלא שנינו
במשנה להלן (פס) שהנחת את עירובי כבית שער – [חדר קטן שלפני
החצר ובו מקום לשומר], אפסך – [המבוא לפני הכניסה לבית
ואינו מקורה], ומרפסת – [מרפסת שעולים אליה בסולם ונכנסים
ממנה אל הדירות שבקומה העליונה] אינו עירוב, אי בית משני
ליה – ואם אתה מחשיב את הבית בו הונח העירוב כבית, פא
מטלטל לבית דלא מערב ליה – הרי בן החצר מטלטל לבית שלא
עירב, כלומר אין העירוב עירוב לפי שאי אפשר להביאו דרך
הבית החיצוני שלא עירב.

מקשה הגמרא: ואי שניא מדברא – ומדוע שונה דין זה מדינו של
רבא, דאמר רבא, אמרו לו שנים לאחד, צא וערב עלינו, לאחד עירב
עליו מבעוד יום, ולאחד עירב עליו בין השמשות, כלומר בזמן שהוא
בין שקיעת החמה לצאת הכוכבים והוא ספק יום ספק לילה, והנה
אירע שזה שערב עליו מבעוד יום נאכל עירובו בשעת בין
השמשות, וזה שערב עליו בין השמשות נאכל עירובו משתחשך
ונכנסה שבת, אף שהדין הוא שיש לערב מבעוד יום ושהעירוב
יתקיים בכניסת שבת, ועל כן אם נחשיב את בין השמשות כיום,
אין עירובו של הראשון עירוב שהרי נאכל עירובו קודם שבת, ואם

נחשיב את בין השמשות כלילה, אין עירובו של השני עירוב שהרי
לא עירב מבעוד יום, אולם אף על פי כן שנייהם קנו עירוב. טעם
הדבר הוא, שכיון שבין השמשות הוא ספק, והצורך בעירוב אינו
אלא מדברי חכמים, ספק דרבנן להקל, ולגבי הראשון אנו
מחשיבים את בין השמשות כלילה ואומרים שנאכל עירובו אחר
כניסת שבת, ולגבי השני אנו מחשיבים את בין השמשות כיום
ואומרים שאותו שליח עירב לו מבעוד יום. ועתה מקשה הגמרא,
כיון שאנו רואים שמקילים בעירוב באופן שיש סתירה בין
הקולות, שלאדם אחד בין השמשות נחשב כיום ולאדם אחר הוא
נחשב כלילה, מדוע לא נאמר כך גם לגבי שתי החצרות שעירבו
בבתים שביניהם, להחשיב כל בית כבית שער לזו וכבית לזו.

מתרצת הגמרא: הכי השתא – וכי כך נראה בעיניך עתה שיש
לדמות בין הדברים, הלא חילוק יש ביניהם, ה"ם ו–שם, באופן
של העירובים שאחד הונח בין השמשות ואחד נאכל בין
השמשות, מה שמקילים שם אף כאשר יש סתירה בין הקולות, הרי
זה משום שספק ויזמן – [יום] ספק לילה – [לילה] לא מינכרא
מילתא – לא ניכר הדבר, ועל כן אף שהקלו בזה קולות סותרות,
אין הסתירה ביניהן נראית כחוכא ואיטולא, שאין אנשים
בקיאים בזמנים אם היה זה יום או היה זה לילה, אכל חכא – [כאן],
באופן שעירבו שתי חצירות בשני הבתים ורוצים אנו להחשיב כל
בית כבית לזו וכבית שער לזו, אי דלגבי דהא בית – אם כלפי זה
נחשב הבית כבית, אף לגבי דהא בית – אף כלפי האחר הוא נחשב
כבית, ואי לגבי דהא – ואם כלפי זה נחשב הבית כבית שער, אף
לגבי דהא – כלפי השני נמי – [גם כן] הוא נחשב כבית שער, שאי
אפשר להחשיב בית אחד כלפי זה כבית וכלפי זה כבית שער,
שהלא הבתים נמצאים לפנינו והדבר ניכר לכל שעושים כאן
קולות סותרות, ויש לחוש שיהיה הדבר חוכא ואיטולא בפי
הכופרים בדברי חכמים.

הדרן עלך הדר

פרק שביעי – חלון

עד לפרק זה עסקנו בעירובי חצירות בבני חצר שפתחי בתיהם
פתוחים לחצר, כיצד מערבין יחד. בתחילת פרק זה (עד לף עט)
שונה התנא אופני שונים בחיוב חצירות מסיים בין שתי
חצירות, ומבאר האם הן יכולות או חייבות לערב יחד. במשניות
להלן מבואר שיש בכך שלושה חילוקי דינים: א. יש מהם שאם
רצו מערבות יחד ואם רצו מערבות כל אחת בפני עצמה. ב. יש
מהם שאינן יכולות לערב יחד אלא כל חצר בפני עצמה. ג. יש
מהם שאינם יכולים לערב כל חצר בפני עצמה, אלא שניהם יחד.

משנה

חלון הפתוח בכותל שני חצירות, שיש בו – בחלון ארבעה
טפחים על ארבעה טפחים, וחלק מן החלון בתוך עשרה טפחים
סמוך לקרקע [צ"ע ב], מערבין שנים – יכולים בני שתי החצירות
לערב שני עירובין, כל חצר בפני עצמה, ואם רצו, מערבין עירוב
אחד, לפי שחלון שיש בו ארבעה על ארבעה והוא בתוך עשרה,
דינו כפתח, שכן ראוי להשתמש בו ולהעביר דברים מחצר אחת
לחבירתה, ולכך הוא מצרף את שתי החצירות ועושה אותן
ראויות לעירוב אחד. אבל אם החלון הוא פחות מארבעה על
ארבעה טפחים, אפילו עומד בתוך עשרה טפחים, או שיש בו
ארבעה על ארבעה טפחים אך עומד הוא למעלה מעשרה טפחים
שאין כלום מחללו של חלון זה בתוך עשרה, מערבין שנים – כל
חצר מערבת בפני עצמה, ואין מערבין אחד – אינן יכולות לערב
עירוב אחד לשתייהן, שחלון שהוא פחות מארבעה על ארבעה
טפחים אינו נחשב פתח, וכן אם הוא למעלה מעשרה, הואיל ויש
תחתיו מחיצה גמורה המבדילה בין החצירות, הרי היא מונעת
בעד התערבותם יחד לעירוב אחד.

זה נעשה בית שער לזה - כל בית נעשה בית שער לחצר שהוא פתוח לו. בדיק - מנסה אם חבמו להשיב. שתי חצירות ושני בתים בנייה - ואין בני שתי החצירות רוצין לערב זו עם זו, אלא כל אחת לעצמה. וכל חצר לא הניחה עירובה בבית הפתוח לה, אלא עשאתו בית שער. והניח עירובה בבית הפתוח לחברתה. מהו - ודאי אי תרוייהו בית שער משוין - אין אחד מהן עירוב. דהנותן את

עירובו בבית שער תנן לקמן (פהב) דאינו עירוב. ואי תרוייהו בית גמור - אין אחד מהן עירוב. שדרי בית זה מפסיק בין חצר לעירובה, והוא לא עירב עמה ואינה יכולה להביא עירובה לתוכה דרך בית זה. מי משוין - לכל בית לגבי חצר הסמוכה לו בבית שער, שלא לאסור עליו וגבי חצר האחרת שעשאתו בית גמור והניח בו עירובה - משוין לה כי בית למיקמי עירובה. מה נפשך - טעמא מפרשי ואולי. קא מפלגל - כל חצר בבית דלא מערב ליה. שנייה קנו עירוב - אלמא: משום דבין השמשות ספק הוא. וספק דדבריהם להקל, ועירוב מדבריהם הוא. לגבי האי שנאכל עירובו בין השמשות משוין ליה ליליא, ואמרין: כבר קנה עירוב. ולגבי האי שעירב עליו בין השמשות משוין ליה יום, ועדיין הוה לו שהות לקנות שבתה. לא מינכרא מילתא - ולא הוה מילי דרבנן כי חזקא ואיטולא. אבל הך בתים - הא קיימי קמן, ואי משוין חזקא הכי והכא הכי - הויין מילי דרבנן כי חזקא ואיטולא, ולא ניתן פה לצדוקים לרדות.

הדרן עלף הדר

משנה חלון שבין שתי חצירות. בתוך עשירה - מפרש בגמרא שיהא קצת הימנו, ואפילו משהו. בתוך עשירה לקרקע. מערבין שנים - שני עירובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן. ואסורין זו עם זו. ואם רצו מערבין אחד - עירוב אחד, שיתנו אלו עירובן באחרת ויערבו עמנו, ויהיו כאחד. פחות מארבע - לאו פתח הוי. למעלה מעשרה נמי, דאילו כל הכותל אינו גבוה יותר - הוי מדיצה מעלייתא. הלכך, כשאין כלום מן החלל בתוך עשירה - לאו פתח הוא, ואין מערבין אחד ואסורות זו עם זו דרך ראש הכותל, ודרך אותו חלון, ודרך חורים וסדקים.

אמצע הוה ליה בית שמוניח בו - נראה דאפילו יתנו העירוב באחד הבתים הסמוכים לחצירות, או אפילו באחד מבתי החצירות - אלו שלשה בתים אין צריך ליתן עירוב. דנעשו כולם בית שער לאותה חצר המוליכה עירוב דרך עליהן לחצר אחרת. **שניהם** קנו עירוב - מתוך פירוש הקונטרס משמע דאיירי בעירובי תחומין. וקשה: דבפרק "במה מדליקין" (שבת לד,א) משמע דלא איירי רבא בתרוייהו בעירובי חצירות ובעירובי תחומין, דמשני: לא קשיא, כאן - בעירובי חצירות, כאן - בעירובי תחומין. ואם כן, לפירוש הקונטרס בעירובי חצירות לא קנו. וקשה: דאם כן מאי פריך הכא מדרבא? ונראה כפירוש רבינו חננאל: דרבא איירי בעירובי חצירות. אבל בעירובי תחומין דחמירי - לא קנו. והשתא פריך שפיר, ולשון "צא" דקאמר צא וערב עליו - שיך אפילו בעיה, כמו "צא ושכור לנו פועלים" (בבא מציעא פג,א).

הדרן עלף הדר

לימא תנן סתמא כרבן שמעון בן גמליאל - דקא טלקא דעתך, ולרבנן כיון דבשלשה יוצא מתורת לבדו חשוב פתח. **הא** קא משמע לן טעמא דכוליה למעלה - ואגב דהדר ותנא למעלה מעשרה. תנא נמי פחות מארבעה על ארבעה.

ושנים ומשהו מהן בתוך עשירה - לא כמו שפירש בקונטרס: שני טפחים ומשהו אורך מהקיפו בתוך עשירה מאמצעו ולכאן ספח ותאמצעו ולכאן ספח. אלא כמו שפירש רבינו יהודה בן נתן: אלו שני טפחים ומשהו זקופים מלמטה למעלה. דחלון זה הוי שמונה טפחים על שמונה טפחים, מאחר דבעגולו עשרים וארבעה טפחים - על כרחך באמצעו שמונה טפחים, דכל שבהיקפו שלשה טפחים יש ברוחבו ספח וכשתסיר שני טפחים למטה וכן למעלה וכן משני צדדין - ישארו ארבעה על ארבעה. הלכך צריך שיהא החלון שני טפחים ומשהו בתוך עשירה באורך וקצית החלון באמצעיותו. כדי שיהא משהו מן המרובע בתוך עשירה.

ורבי

הדרן עלף הדר

משנה חלון שבין חצירות, ארבעה על ארבעה בתוך עשירה - מערבין שנים. ואם רצו - מערבין אחד. פחות מארבעה על ארבעה, או למעלה מעשרה - מערבין שנים ואין מערבין אחד. **גמרא** לימא תנן סתמא פרבי שמעון בן גמליאל, דאמר: כל פחות מארבעה פלבוד דמיו! אפילו תימא פרבנן. עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבן שמעון בן גמליאל - אלא לענין לבדוין, אכל לענין פתחא - אפילו רבנן מודו, דאי איכא ארבעה על ארבעה - חשיב, ואי לא - לא חשיב. "פחות מארבעה וכו'". פשיטא! כיין דאמר ארבעה על ארבעה בתוך עשירה - מביילא אגא ידענא דפחות מארבעה ולמעלה מעשרה לא! הא קא משמע לן: טעמא דכוליה למעלה מעשרה, אכל מקצתו בתוך עשירה - מערבין שנים. ואם רצו - מערבין אחד. תנינא להא, דתני רבנן: פולו למעלה מעשרה ומקצתו בתוך עשירה, פולו למעלה מעשרה ומקצתו בתוך עשירה. ואם רצו - מערבין אחד. השתא פולו למעלה מעשרה ומקצתו בתוך עשירה אמות' "מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד" פולו בתוך עשירה ומקצתו למעלה מעשרה מיבעיא? זו ואין צריך לומר זו קתני. אמר רבי יוחנן: חלון עגול צריך שיהא בהיקפו עשרים וארבעה טפחים, ושנים ומשהו מהן בתוך עשירה, שאם ירבענו נמצא משהו בתוך עשירה. מכדי כל שיש בהיקפו שלשה טפחים - יש בו ברוחבו טפח, בתריסר סגיא! הני

אותרו משהו הנשאר בסוף עשירה על פני רוחב החלון, כדאמר לקמן: רבועא מגו עגולא פלגא בעית לדלווי, כלומר, חצי מדה הנותרת בריבוע ריבה העגול עליו. והיקף המרובע ששה עשר, נמצא העגול רבה עליו שמונה הרי שני טפחים לכל צד.

חסידות היא "שמע ישראל", "שמע" ראשי תיבות "שאו מרום עיניכם", ואומר 'מרום' ולא 'שמים', 'מרום' הוא גבוה מעל גבוה, להגיע למעלה מן השכל. וזה גופא להבינו בשכל, וכמו שאומר "וראו מי ברא אלה".

ורבי יוחנן אמר כדייני דקיסרי כו' – דקסבר, אמתא בריבועא תרי אמתא באלכסונא. וליתא לחך דייני דקיסרי, כדאמר בפרק קמא דסוכה (ב,ה), דהא קא חזינא דלאו הכי הוא, שכל האורח והרוחב לא הוי אלא תרי אמה. ואף על גב דהתם מפרש שפיר מילתיה דרבי יוחנן – הא לא מצי לאוקומי אלא כדייני דקיסרי. וכי היכי דאמר התם דליתא לדייני דקיסרי – הכי נמי ליתא לדברי יוחנן דהכא.

הני מילי – בעיגולא, אכל בריבועא בעינין טפי. מכדי, כמה מרובע יתר על העגול – רביע, בשיתסר סגיא! **הני מילי** – עיגולא דנפיק מגו ריבועא, אכל ריבועא דנפיק מגו עיגולא – בעינין טפי. מאי טעמא – משום מורשא דקרבנא. מכדי, קל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא, בשיתסר נכי חומשא סגיא! רבי יוחנן אמר כי דייני דקיסרי, ואמרי לה כרבנן דקיסרי, דאמרי: עיגולא מגו ריבועא – ריבועא, ריבועא מגו עיגולא – פלגא. "פחות מארבעה על ארבעה וכו'". אמר רב נחמן: לא שנו אלא חלון שבין שתי חצירות, אכל חלון שבין שני בתים – אפילו למעלה מעשרה נמי, אם רצו לערב – מערבין אחד. מאי טעמא – ביתא כמאן דמלי דמי. איתביה רבא לרב נחמן: אחד לי חלון שבין שתי חצירות, ואחד לי חלון שבין שני בתים, ואחד לי חלון שבין שתי חצירות, ואחד לי חלון שבין שני גגין, ואחד לי חלון שבין שני חדרים – פולן ארבעה על ארבעה בתוך עשרה! תרגומא ארבעה. ותא "אחד לי" קתני! תרגומא ארבעה על ארבעה. בעא מיניה רבי אבא מרב נחמן: לול הפתוח מן בית לעליה, צריך סולם קבוע להתירו, או אין צריך סולם קבוע להתירו? כי אמרין ביתא כמאן דמלי דמי – הני מילי מן הצד, אכל באמצע – לא. או דילמא לא שניא? אמר ליה: אינו צריך. סבור מינה: סולם קבוע הוא דאינו צריך, הא סולם עראי – צריך. איתמר, אמר רב יוסף בר מניומי, אמר רב נחמן: אחד סולם קבוע ואחד סולם עראי – אינו צריך. משנה פותל שבין שתי חצירות, גבוה עשרה ורוחב ארבעה – מערבין שנים, ואין מערבין אחד. הוי בראשו פירות – אלו עולין מכאן ואוכלין, ואלו עולין מכאן ואוכלין, ובבלבד שלא יורידו למפן. נפרצה הפותל, עד עשר אמות – מערבין שנים, ואם רצו – מערבין אחד, מפני שהוא פפתה. יותר מכאן – מערבין אחד, ואין מערבין שנים. גמרא אין בו ארבעה מאי? אמר רב: איור שתי רשויות שולטת בו, לא יזו בו אפילו מלא נימא. ורבי

וקשה: היאך טעו דייני דקיסרי, דא קא חזין דלאו הכי הוא! ועוד: דבי היכי דקאמר בעיגולא מגו ריבועא ריבועא – דהיינו מכל הריבוע, הכי נמי הוה ליה למינקט ריבועא מגו עיגולא תילתא מכל העיגול, שהוא פלגא מן הריבוע שבפנים. או הוי ליה למינקט עיגולא מגו ריבועא תילתא, מן העיגול שבפנים. ויש מפרשים: דייני דקיסרי לא דברו אלא לענין קרקע שבחורן הריבוע והעיגול, דלענין זה דבריהם אמת. שכשתעשה ריבוע שתי אמות על שתי אמות, ותעשה עיגול בפנים שתיים על שתיים ועוד ריבוע בתוך העיגול – תמצא בריבוע החיצון ארבע חציבות אמה על אמה, ובעיגול מתוך ריבוע שלש חציבות של אמה על אמה. דמרובע יותר על העיגול רביע ובריבוע הפנימי אין בו כי אם שתיים, שדורי הוא חציו של חיצון, דהיינו תילתא פחות מן העיגול. אלא שהלמוד בסוכה ורבי יוחנן דהכא טעו בדבריהם. והיו סבורים שעל ההיקף אמרו: והשתא אתי שמו פיר דנקט פלגא. דהכל קאי אריבוע החיצון, כלומר: עיגולא מגו ריבועא ריבועא, כלומר: פחות רביע מריבוע החיצון. וריבועא מגו עיגולא פלגא ממה שנשאר בריבוע החיצון, על ריבוע הפנימי. דהוא נמי חציו של פנימי.

ובלבד שלא יורידו למטה – דוקא לפי שאין פתח ביניהם – שאין החצירות יכולין לערב יחד. אבל אם יש פתח בכותל זה ועירבו – מותר להוריד ולהביא לבתים מן החצר ומן הבתים מעלין על הכותל. ואיתא מתניתין דלא פלגא שמעון, ולדידיה מותר להוריד ולהביא אף על גב דלא עירבו. דאמר לקמן (פסא): גגות חצירות וקרפפות רשות אחת לכלים ששבתו בתוכם – אי נמי, אפילו כרבי שמעון אתיא. ומאי למטה – למטה לבתים. הכי איתא בריש "כל גגות" (עירובין צא,א), ואם אתא: ולרבנן אמאי אסור להוריד למטה לחצר? הא מודו רבנן דחצירות רשות לעצמן! דאמר רב יהודה בפרק "כל גגות" (עירובין צא,ב) כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר כו', לדברי חכמים, גגות וחצירות – רשות אחת, וקרפפות – רשות אחת. ושם פירש בקונטרס: דמותר להוציא מחצר לחצר לרבנן, והביא ראייה מבריתא. מדתניא התם: אנשי חצר ואנשי מרפסת כו', וליכא למימר דעל גבי הכותל, כיון דלא ניחא תשמישתא חשיב כקרפף, ולחכי אסור להוריד לרבנן, דחצר וקרפף שתי רשויות הן. דאם כן, אפילו יש פתח ביניהן ועירבו – אסור להוריד למטה, דאין עירוב מועיל לקרפף, ואפילו מקרפף שלו אסור לטלטל לחצירו, כדאמרין לעיל בפרק שני (בג,ג) גבי מור רוב – דרי הוא בנינה ואסור. ואם כן, מאי איריא כותל שבין שתי חצירות? אפילו יש לו כותל שלו בחצירו יתא אסור להשתמש על גביו, אי חשיב קרפף. ואומר רבינו יצחק: דודאי לא מטעם קרפף הוא דאסור, אלא משום דאסרי אהרדי. והא דשרו רבנן מחצר לחצר – היינו דוקא כשלא עירבה כל חצר לעצמה, ולא שכידו מאני דבתים בחצר.

אבל עירבה כל חצר לעצמה – גורין דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר אחרת. וכן מוכחא ההיא דאנשי חצר ואנשי מרפסת בפרק "כל גגות" (עירובין צא,ב). ורבי

הני מילי בעיגולא – כדת רוחב דבר עגול הוי טפח ודת רוחב עגול אין רחבו אלא באמצעו, ואין רוחב ארבעה כדת מרובע בעין, שרחב בדפנותיו כמדת אמצעו. בשיתסר – היקף סגיא, ארבעה היקף לכל רוח דמרובע. הני מילי – דסגי באטפוי ריבועא למיהוי שיתסר בעגולא דנפיק מגו ריבועא, כגון חלק מרובע ארבעה על ארבעה היקפו שיתסר. ואי מעגלת מגואי דאין רוחב ארבעה אלא באמצעו, אית ליה היקפא חריסר וטפי עליה מרובע רביעי. אבל – דהא דבעית למינקט ריבוע ארבעה על ארבעה היקפה שיתסר, ארבעה לכל רוח בגו עיגולא, לבד מאי דמדלית מעגולא – בעי היקפא טפי, כדי למנקט בגוויה מורשי דריבועא, דהוי ארבעה הן ואלכסונן. מכדי כל אמתא כו' – וסגי ליה להאי עגולא בפותיא דארבעה טפחים, ואלכסונו בעיגולא וכל דבר עגול שוה מדת אלכסונו למדת אמצעו, דהא אין לו זווית כמה בעי למיהוי פותיה – ארבעה ותמני חומשי, דהוה ליה חמשה ותלת חומשי, וכי מקפת לעיגולא דהאי שיעורא כמה הוה היקפא – חמסיר פושכי ותשעה חומשי, דהוה ליה ביסטר נכי חומשא ריבוע מגו עיגולא פלגא – בעי ממשקל מניחא פלגא דהאי שיעורא דפייש, דהיינו תילתא דמעיקרא, דהוה ליה תמניא מעשרים וארבעה ופשו ליה שיתסר, דסבירא ליה דכל אלכסונא הכי הוי. לא שניא – דבעי תוך עשרה. שבין שני גגין – ואליבא דרבנן, דאמרי לקמן: כשם שדורין חלוקין למטה – כך חלוקין למעלה, דלא מצי לטלטל מגג זה לאידך בלא עירוב. תרגמא – להאי בתוך עשרה דקתני, משום חצירות. והא אחד לי קתני – אלמא: כולן שוין. תרגמא – "לאחד לי" דמשמע דכולן שוין – אארבעה על ארבעה. בית ועלייה – של שני בני אדם. לול – ארובה בקרקעית העליה, והעליה גבוה מקרקע הבית. מי אמרין ביתא כמאן דמלי דמי, דהוי כמאן דלא גבוה עשרה, ואין צריך סולם קבוע לדחוט שם במקום הפתח להתיירן לערב זה עם זה, או לא אמרין כמאן דמלי, ובעי סולם למיהוי כפתח ביניהן כדאמרין ב"כיצד מעברין" (לעיל דף נטב). סולם תורת פתח עליו. מן הצד – בחלון שבכותל.

משנה כותל שבין שתי חצירות – האי דנקט רחב ארבע – משום סיפא נקט ליה, דבעי למיתני הוי בראשו פירות – אלו עולין מכאן ואוכלין, ובלבד שלא יורידו למטה. דחשיב רשותא באנפי נפשיה, ולא מביטל לא לגבי האי ולא לגבי האי. אבל לענין מיהוי מחיצה – בכל דהו פותיא הוי סתימה, ואין מערבין אחד. ובלבד שלא יורידו – כדפרשית. יותר מכאן – הוי פירצה, דהוי ליה כולוה כדיורי חצר אחת. ואם עירבה כל אחת לעצמה – הוה ליה כחלוקין את

עירובן, ואוסרין אלו על אלו. **גמרא** איור שתי רשויות שולטות בו – כיון דלא חשיב למיהוי רשותא בטיל לגבי תרייהו, ורשות שתי החצירות שולטות בו, ואוסרין זה על זה, ואפילו על ראשו אסור לטלטל.

מעלין

אבל עירבה כל חצר לעצמה – גורין דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר אחרת. וכן מוכחא ההיא דאנשי חצר ואנשי מרפסת בפרק "כל גגות" (עירובין צא,ב). ורבי

ל' חלון שבין שני בתים, ואחד ל' חלון שבין שתי עליות, ואחד ל' חלון שבין שני גגות, ואחד ל' חלון שבין שני חדרים וצויר הן, כולן אם הם של שני בני אדם הרוצים לערב יחד, צריך שיהא בחלון ארבעה על ארבעה טפחים בתוך עשרה טפחים, וקשה על רב נחמן ממה ששינו כאן, שאף חלון שבין שני בתים צריך שיהא בתוך עשרה. מתרצת הגמרא: תרנומא – תעמיד ותבאר מה ששינו שצריך שיהא החלון בתוך עשרה, ארבעה טפחים – על חלון שבין שתי חצירות, אבל בחלון שבין שני בתים צריך שיהא בתוך עשרה. הגמרא מקשה על התירוץ: והא' אחד ל' ארבעה – הרי שנינו בברייתא 'אחד ל', שמשמעו שכל הדברים הנזכרים בברייתא דינם שוה, ובכללם חלון שבין שני בתים, וחזרת הקושיא על רב נחמן. מתרצת הגמרא: תרנומא – תישב ותבאר מה ששינו בברייתא 'אחד ל', ארבעה על ארבעה – על הדין שצריך גודל החלון להיות ארבעה על ארבעה, שבוה אכן כולם שוים ואף חלון שבין שני בתים, שאם אין בחלון ד' על ד' טפחים אין מועיל עירוב, אבל לענין גובה החלון מן הקרקע אין דינם שוה, שבבית אין צריך שיהיה בתוך עשרה טפחים וכדברי רב נחמן. הגמרא דנה בענין פתח הפתוח מבית לעליה, כשהם של שני דיירים: כעא מיניה – שאל ממנו רבי אבא מרב נחמן, לול הפתוח מן בית לעליה – פתח שישנו בקרקעית העליה שפתוח לבית, והבית והעליה הם של שני אנשים, והעליה גבוהה עשרה טפחים מקרקע הבית והפתח רחב ד' על ד' טפחים, ורוצים דיירי הבית והעליה לערב יחד, האם צריך סולם קבוע לעלות בו מהבית לעליה, כדי להתייר – להתיר את הבית לערב עם העליה, שעל ידי הסולם חשוב הפתח כפתח גמור, או שאין צריך סולם קבוע להתייר. מבארת הגמרא את צדדי הספק: כי אמרין ביתא כמאן דמלי דמי – מה שאמרנו (לעיל) שבית מקורה נחשב כמו שהוא מלא וולכך אין צריך להיות החלון שבין שני בתים בתוך עשרה טפחים מהקרקע, הני מילי – דברים אלו אינם אלא, כשהחלון מן הגדר – בחלון שבכותל, אבל כשהחלון באמצע – בתקרת הבית, לא אומרים 'כמאן דמלי דמי', וצריך סולם כדי להתיר לערב את הבית עם העליה, או דילמא לא שניא – שמא אין חילוק, ובכל חלון שבבית אומרים שהבית חשוב כמלא. הגמרא פושטת את הספק: אמר ליה רב נחמן לרבי אבא, אינו צריך סולם. כבור מינה – סבורים היו בני הישיבה, סולם קבוע הוא דאינו צריך – שלא צריך סולם שיעמוד שם באופן קבוע, הא – אבל סולם צרא – שיעמוד שם בשבתות, צריך, כדי שיהא נוח להשתמש מהבית לעליה ויחשב החלל כפתח, אולם איתמר – נאמר בבית המדרש, אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן, אחד סולם קבוע ואחד סולם צרא אינו צריך, לפי שאומרים 'ביתא כמאן דמלי דמי' ונחשב הבית כמלא כולו לכל גובהו ואין כאן מחיצת עשרה שמפסיקה.

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בענין כותל שבין שתי חצירות, מתי מערים שתי החצירות יחד ומתי אינם יכולים לערב כאחד. וכן דנה המשנה בענין דברים המונחים על הכותל, אם מותרים בטלטול ממנו לחצירות ולהיפך, כולל שבין שתי חצירות, גבוה עשרה טפחים, ורוחב ו-עובי הכותל הוא ארבעה טפחים, מערבין שנים – שני עירובין, היינו שכל חצר מערבת לעצמה, ואין מערבין אחד – אין שתי החצירות יכולות לערב עירוב אחד לשתיהן, לפי שהן חלוקות זו מזו על ידי הכותל של עשרה טפחים שמפריד ביניהן. היו מונחים בראשו של הכותל שבין שתי החצירות פירות, אלו – בני חצר זו עולין מכאן – מחצירן לראש הכותל, ואוכלין שם את הפירות, ואלו – ובני חצר השניה עולין מכאן – מחצירן, ואוכלין את הפירות בראש הכותל, ובלבד שלא יורידו את הפירות למקום.

מתרצת הגמרא: הני מילי – דברים אלו אינם אלא בענינא – בעיגול, שכדי שיהיה רוחבו ארבעה טפחים די בהיקף של שנים עשר טפחים, אמנם עיגול אין רוחבו אלא באמצעו, ומשם ואילך הוא מתקצר והולך, ונמצא רוחב דפנותיו פחות מארבעה טפחים, אבל בריבועא שמדת רוחבו אינה רק באמצעו אלא גם בכל ארבעת דפנותיו, בענין מפי – צריכים שיהיה היקפו גדול יותר, ובנידוננו הרי לא די ברוחב ארבעה טפחים במקום אחד, אלא צריך שיהיה ריבוע של ארבעה על ארבעה מכל צד. מקשה הגמרא: מפי – הרי כמה היקפו של המרובע יתר על היקפו של העיגול, רביע – רבע מהיקף המרובע, שמרובע שרוחבו ארבעה טפחים, היקפו ששה עשר, ועיגול שרוחבו ארבעה היקפו שנים עשר טפחים (וצויר א), ואם כן בשיתפס סניא – די שיהיה בהיקפו של העיגול ששה עשר טפחים ומדוע הצריך רבי יוחנן עשרים וארבעה טפחים. מתרצת הגמרא: הני מילי – דברים אלו אינם אלא ענינא דנפיק מנו ריבועא – עיגול היוצא מתוך מרובע, כלומר שהוא עשוי בתוך מרובע, באופן זה די בתוספת רבע מהיקף המרובע על היקף העיגול, אבל ריבועא דנפיק מנו ענינא – ריבוע היוצא מתוך עיגול, כלומר שהוא בתוך עיגול, כמו בנידוננו, שהחלון עגול וצריך שבתוכו יכנס ריבוע של ד' על ד' טפחים, בענין מפי – צריך שיהיה היקפו של העיגול גדול יותר מהיקפו של המרובע. שואלת הגמרא: מאי מעמא – מה הטעם שצריך דהיקף היקפו של העיגול גדול יותר. משיבה הגמרא: משום מורשא דהיקף – פינות המרובע שצריכות להכנס בתוך העיגול, והרי העיגול מתקצר והולך וצויר בו, וצריך אם כך לחשב את האלכסון של המרובע, שאם הריבוע הוא ד' על ד' האלכסון שלו הוא יותר מד' וכולו צריך להכנס בתוך העיגול, ולפיכך צריך להיות היקף העיגול גדול יותר. מקשה הגמרא: מפי – הרי כל אמתא בריבועא – כל אמה שהיא בריבוע, דיינו ריבוע שאורכו אמה ורוחבו אמה, אמתא ותרין חומשי פאלכסונא – יש באלכסון של אמה ושתי חמישיות, ואם כן בנידוננו שהוא ריבוע של ד' על ד' טפחים, אלכסונו הוא חמשה טפחים ושלשה חמישיות טפח (וצויר ג), והוא רוחבו של העיגול המקיף את מרובע זה, ואם כן בשיתפס נבי חומשא סניא – די שיהיה בהיקפו של העיגול המקיף את המרובע שבעה עשר טפחים חסר חמישית טפח, שהוא היקפו של עיגול שרוחבו חמשה טפחים ושלשה חמישיות טפח. מתרצת הגמרא: רבי יוחנן אמר כי דייני דקיסרי – רבי יוחנן סובר כמו דייני העיר קיסרי, ואמרי לה – ויש אומרים, קרבן – כחכמים דקיסרי, דאמרי – שאמרנו, ענינא מנו ריבועא ריבועא – עיגול שעשוי בתוך מרובע, היקפו קטן מהריבוע המקיף, ברבע מהיקף הריבוע, כדלעיל. ריבועא מנו ענינא – ריבוע שעשוי בתוך עיגול, פלגא – גדול ממנו היקפו של העיגול במחצית מהיקפו של הריבוע (והוי אומר שהריבוע הוא שני שליש מהיקפו של העיגול המקיף), ובנידוננו, שהיקפו של הריבוע הוא ששה עשר טפחים, הרי מחציתו הוא שמונה טפחים, הוסף שמונה טפחים על היקף הריבוע, הרי הם עשרים וארבעה טפחים, כפי שאמר רבי יוחנן, שחלון עגול צריך שיהיה בהיקפו עשרים וארבעה טפחים. שנינו במשנה: אם גודל החלון שבין שתי החצירות פחות מארבעה על ארבעה וכו' טפחים, או שהוא גבוה מעשרה, אינם יכולים לערב יחד. אמר רב נחמן, לא שנו – לא נשנה דין זה, שאם החלון גבוה מעשרה אינם יכולים לערב יחד, אלא בחלון שבין שתי חצירות, אבל בחלון שבין שני בתים, אפילו אם הוא למעלה מעשרה נמי – גם הדין שאם רצו לערב, מערבין אחד. שואלת הגמרא: מאי מעמא – מה הטעם לחלק בין בתים לחצירות. משיבה הגמרא: ביתא כמאן דמלי דמי – בית נחשב כמו שהוא כולו מלא, לפי שהוא מקורה, והרי זה כמו שאין החלון גבוה עשרה. רבא מקשה על רב נחמן מברייתא: איתביה – הקשה רבא לרב נחמן, שנינו בברייתא, דין אחד ל' חלון שבין שתי חצירות, ואחד

המשך ביאור למסכת עירובין ליום רביעי עמ' א

זה על זה. ואם כן, ודאי שמה שהצריכה המשנה ברישא עירוב
לכל אחד מהאחרים, טעמה משום שיש דיורים עמוהם, ומחמת
ה'מגור'. מסיק רבה: שָׁמַע מִיָּתָה.
הגמרא חוזרת לדון האם מקום הפת גורם או מקום הלילה: כָּעָא
מִיָּתָה רַב חֵיאָא בְּרַא אֲבִין מִרְבַּ שְׁשֵׁת, בְּנֵי בִי רַב – תלמידים הצריכים
לרדם, דְּאֵלֵּי נְהָמָא בְּנָמָא – שדרכם לאכול את פיתם בבית
אכסניא שבבקעה, וְאֵתוּ וְכִיֵּי בְּנֵי רַב – ובאים ולנים בבית
המדרש, והוא בתוך אלפיים אמה מהאכסניא, בִּי מִשְׁחִינָן לְהוּ
תְּחוּמָא – כאשר אנו מודדים להם תחום שבת להתיר להם ללכת
אלפיים אמה לכל רוח, מזה נקרא מקום שבינתם שממנו נמדוד
להם, האם מִבִּי רַב מִשְׁחִינָן לְהוּ – מבית המדרש מודדים להם,
שמקום לינתם הוא העיקר, או שְׁמָא מְבָאָא מִשְׁחִינָן לְהוּ –
מהאכסניא שבבקעה מודדים להם, שמקום אכילתם הוא העיקר.
אֲמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת לַרַב חֵיאָא בְּרַא אֲבִין, מִשְׁחִינָן מִבִּי רַב – אנו
מודדים להם מבית המדרש, לפי שמקום לינה עיקר.
הקשה רב חייא בר אבין לרב ששת: כיצד אמרת שמקום לינה
עיקר, וְהָיִי סתם אדם העושה עירובי תחומין, שְׁנוּתָא כְּעֵרַב שֶׁבֶת
אֶת עִירֻבוֹ בְּתוֹךְ אֲלָפִים אֲמָה הסמוכים לקצה העיר, כדי שיחשב
שם מקום שבינתו ויוכל בשבת ללכת משם אלפיים אמה נוספים,
ולאחר שהניח שם את העירוב אֲתִי וְכִיֵּי בְּבִיתָה – בא ולן בביתו
עוד קודם כניסת השבת, הדין הוא דְּמִשְׁחִינָן לֵיהּ תְּחוּמָא מְעִירוּכִיהּ
– שמודדים לו את תחום שבת מהמקום שהניח שם את פת
העירוב, ולא מהבית שלן בו, ומוכח מכך שמקום פת עיקר.
מתוך רב ששת: בְּתָהּ – בנותן עירובו, אֲנִי סְהָרִי – אנו עדים,
כלומר, אומדן דעתו ברורה לנו, וְכָהֵנָּה – ובוהו, לגבי התלמידים,
אֲנִי סְהָרִי. כלומר, הכל תלוי באומדן הדעת היכן דעתו לשבות,
ובכל אחד מהאופנים אנו אומדים דעתו אחרת. והיינו, בְּתָהּ
שעשה עירובי תחומין, אֲנִי סְהָרִי, דְּאִי מִתְּהִיר לֵיהּ תָּהֵם – שאם היה
לו בית דירה ללון במקום ששם הניח את עירובו, נִיחָא לֵיהּ – יותר
היה נוח לו מאשר ללון בביתו, הואיל והוא צריך ללכת מחר משם
לאותו רוח. לפיכך מקום העירוב הוא עיקר מקום שבינתו ומשם
מודדים לו אלפיים אמה. וְאֵילוּ בְּהָדָא – בתלמידים שאוכלים
בבקעה וישנים בבית המדרש, אֲנִי סְהָרִי, דְּאִי מִיֵּיתוּ לְהוּ רִיפְתָּא לְבִי
רַב נִיחָא לְהוּ מִפִּי – שאם היו מביאים להם את מאכלם לבית
המדרש שהם לנים בו, יותר נוח היה להם, ולכן עיקר שבינתם
בבית המדרש ומשם מודדים להם.
הגמרא מביאה ספקות נוספים בענין בן ותלמיד המקבילים פרס:
כָּעִי רַמִּי בְּרַחֲמָא מִרְבַּ חֲסִדָא, חצר שהיו דרים בה אָב וְכָנָּה או חֲרִב
וְתִלְמִידוֹ, כל אחד בבית משלו, והבן מקבל פרס מבית אביו וכן
התלמיד מבית רבו, מה דינם לגבי שלשה דברים:
א. האם כְּרִבִּים דָּמוּ [–הם דומים] או בִּיתִידִים דָּמוּ. וענין שאלתו
היא, שהנה שנינו להלן (ע"ה), שתי חצירות זו לפניו מזו, ואנשי
הפנימית יוצאים ונכנסים דרך החצר החיצונה. אם החצרות של
רבים, ודיירי הפנימית לא עירבו ביניהם והם 'רגל האסורה

במקומה' וכלומר, הם אסורים לטלטל בחצרם, אזי דריסת הרגל
שיש להם בחצר החיצונה, אוסרת את הטלטול בחיצונה על כולם,
על אף שדיירי החיצונה עירבו ביניהם. אך אם החצרות של
יחידים, שבפנימית דר אדם יחיד, כיון שהוא מותר לטלטל בחצרו
בלא עירוב והוא 'רגל המותרת במקומה', לכך דריסת רגלו אינה
אוסרת אף בחיצונה. ועל כך שאל רמי בר חמא, אב ובנו או הרב
ותלמידו הדרים בפנימית, האם דינם כרבים הזקוקים לעשיית
עירוב, וכשלא עירבו, אף החיצונה נאסרת. או שמא דינם כיחיד
הדר בחצר ואינם זקוקים לעירוב, ולכן דריסת הרגל שלהם
בחיצונה אינה אוסרת.
ב. היו האב ובנו והרב ותלמידו דרים בסתם חצר שאין בה
דיירים אחרים מלבדם, האם צָרִיכִין עִירֻב כדי להתיר את
הטלטול בחצרם, או שמא משום קבלת הפרס אֵין הם צָרִיכִין
עִירֻב.
ג. הלכה בידינו (לעיל יב), שאין מבוי ניתר על ידי לחי או קורה עד
שיהיו בתים וחצירות פתוחים לתוכו. ועל כך שאל רמי בר חמא,
מבוי שיש בו שתי חצירות בלבד, באחת דר האב ובאחרת בנו,
והיה הבן מקבל פרס מאביו, האם מִבִּי שָׁלְחָן נִיתָר בְּלָחִי וְקוֹרָה, או
שְׁמָא אֵין נִיתָר בְּלָחִי וְקוֹרָה. והיינו, אף אם תאמר שאב ובנו הם
כיחידים ואינם צריכים לערב, עדיין יש להסתפק האם נחשבות
שתי החצירות כחצר אחת, ונמצא שרק חצר אחת פתוחה למבוי
ואינו ניתר בלחי וקורה, או שמא אף שהאב והבן אינם צריכים
לערב ביניהם את חצרותיהם, מכל מקום סוף סוף יש כאן שתי
חצירות הפתוחות למבוי, ודי בזה בשביל להתירו בלחי וקורה.
אֲמַר לֵיהּ – השיב רב חסדא לרמי בר חמא, תְּנִיתוּהָ – שנינו כבר
בברייתא מה הדין באופנים ששאלת, ששנינו, אָב וְכָנָּה או חֲרִב
וְתִלְמִידוֹ, בְּזֶמַן שְׁאֵין עֲמִתָּהּ דִּירוּן, הָיִי הֵן בִּיתִידִים לַעֲנִין שֶׁכְּשֶׁדְּרוּ
בחצר הפנימית, דריסת הרגל שלהם בחצר החיצונה אינה
אוסרתה, וְאֵין צָרִיכִין לְעֵרַב בסתם חצר כשאין עמהם דיורין, וּמִבִּי
שָׁלְחָן נִיתָר בְּלָחִי וְקוֹרָה, שלענין זה נחשבים חצרותיהם כשתי
חצירות.

משנה

המשנה שלפנינו מבארת דיני עירובי חצירות ושיטופי מבואות
בחצירות הפתוחות למבוי: חֲמִשָּׁה חֲצִירוֹת הַפְּתוּחוֹת זו לזו – שיש
פתח בין חצר לחצר [וראה ציור] וּפְתוּחוֹת לְמָבְוִי – ולכל אחת מהן
יש פתח גם למבוי, אם עִירְבוּ בְּחֲצִירוֹת – כל חצר עירבה עם בני
חצרה, וגם עירבו בני החצירות זו עם זו, וְלֹא – אבל לא נִשְׁתַּתְּפוּ
בְּמָבְוִי, הרי הם מוֹתְרִין לטלטל בְּחֲצִירוֹת – בין כל החצירות, שכן
עירבו את כולן, וְאֲסוּרִין כל בני החצירות לטלטל בְּמָבְוִי, מפני
שלא השתתפו בו, וכדי להתיר טלטול במבוי צריך שישתתפו בו
כל בני החצירות. ואף שעירבו בין החצירות, אין סומכים על עירוב
במקום שיתוף, כלומר, אין סומכים על עירוב החצירות לטלטל
מחמתו גם במבוי בלא שיעשו שיתוף.

בוודאי משתדל אתה להוסיף בהתמדה ושקידה בלימודיך ובהנהגה טובה וממך יראו וכן יעשו חבריך וכל הילדים שי' שבסביבה.
בברכה להצלחה ולבריאות טובה.

ממכתב כ"ב חשון תשל"ז

ויהידיהם, שבכל חצר יש אדם אחד בלבד, אין צריכין לערב. דין זה
 ודאי לדעת חכמים נאמר, שאילו לדעת רבי עקיבא, אוסר הפנימי
 על החיצון כיון שיש לו דריסת הרגל עליו. ויש לדייק, הא – אבל
 אם היו החצירות של רבים, צריכין לערב, ולולי זאת לא יוכל
 החיצון להוציא לחצירו, אלא – מוכח) שהגל המותרת במקומה
 אינה אוסרת, ועל כן כשהם יחידים אינם צריכים לערב, ואילו הגל
 האוסרת במקומה אוסרת, ועל כן כשהם רבים צריכים לערב.
 ועוד מתיב – מקשהו רבינא, שנינו במשנה, ששכ אחד מן החיצונה
 ולא עירב, הפנימית מותרת ונחיצונה אוסרת, ואילו אם שכב אחד
 מן הפנימית ולא עירב, שתייהן אסורות. ויש לדייק, טעם
 הדבר שתייהן אסורות, לפי דשכב בן הפנימית ולא עירב, הא
 – אבל) אם לא שכב, שתייהן מותרות. והרי זה שלא כדעת רבי
 עקיבא שלשיתו אסורות גם באופן זה, שגם רגל המותרת
 אוסרת, ומוכח שדינים אלו לדעת חכמים נאמרו. אלא – מוכח
 שלדעתם רק הגל המותרת אינה אוסרת ואילו הגל האוסרת אוסרת,
 ועל כן אם שכב אחד מן הפנימית ולא עירב, שתייהן אסורות,
 ושלא כדברי רבי דמי.
 הגמרא מביאה את דברי רבי ינאי באופן אחר: אלא כי אתא רבין
 מארץ ישראל, אמר בשם רבי ינאי באופן אחר ממה שאמר רב
 דמי בשמו, וכך אמר, שלש מחלוקות פדך. א. תנא קמא סבר, רגל
 המותרת אינה אוסרת ואילו רגל האוסרת אוסרת, ולכן אמר שאם
 עירבה החיצונה ולא הפנימית שתייהן אסורות, ורק אם עירבו
 שתייהן כל אחת לעצמה, מותרת כל אחת בחצירה, ואין צורך
 להעמיד זאת כרבי עקיבא. וכן מה שאמרה המשנה 'עירבה זו
 לעצמה חו לעצמה, זו מותרת בפני עצמה חו מותרת בפני עצמה',
 שמשמע שאם לא עירבה הפנימית שתייהן אסורות, כדעת תנא
 קמא היא, ואין צורך לומר 'כולה רבי עקיבא היא' כדלעיל. וכן מה
 שאמרה המשנה שאם שכב אחד מן הפנימית ולא עירב שתייהן
 אסורות, ומה שאמרה שאם הן של יחידים שאינם צריכים לערב
 ומשמע שאם הן של רבים צריכים לערב, כל אלו נשנו כדעת תנא
 קמא. ב. רבי עקיבא סבר, אפילו רגל המותרת אוסרת, וכפי שאמר
 במשנה במפורש. ג. ורבנן פתרי – חכמים המובאים במשנה
 באחרונה סברי, בשם שהגל המותרת אינה אוסרת, כך רגל האוסרת
 אינה אוסרת.
 שנינו במשנה: נתנו עירובין במקום אחד ושכב אחד בין מן הפנימית
 וכו' בין מן החיצונה ולא עירב, שתייהן אסורות.
 הגמרא מבארת את דברי המשנה. מבררת הגמרא: מאי – מהו
 'מקום אחד' בו נתנו את עירובם. (סמן לקושיות שהובאו בסוגיא
 הקודמת על דברי רב דמי בשם רבי ינאי, חיצונה עצמה פתית
 ויחידה רבינא דלא משכב בפנים). אומרת הגמרא: אמר רב יהודה
 אמר רב, כוונת המשנה היא שנתנו את עירובם בחיצונה, ומשום
 כך אפילו הפנימית אסורה, אף אם השכחה היא של אחד מבני
 החיצונה, שאין הפנימית יכולה לסלק את עצמה מעירובה עם
 החיצונה ולהשתמש בעירוב רק עבור בני חצירה שכולם ערבו,
 שהלא עירובה אינו מונח אצלה, אולם אם העירוב מונח בפנימית,
 הרי שבאופן שהשכחה היא של אחד מבני החיצונה, אין הפנימית
 נאסרת על ידה, שהכולה היא להסתלק מן החיצונה, והרי יש לה
 עירוב לחצירה, שאיש ממנה לא שכח מלערב. ופא – ומדועו קרו
 לה במשנה לחיצונה 'מקום אחד', משום שהוא מקום המיוחד
 לשתייהן, שאף הפנימית משתמשת בה.
 ברור שאם השכחה היא של אחד מבני הפנימית, אין כל הבדל
 ולדעת תנא קמא) אם מקומו של העירוב בפנימית או בחיצונה,
 שכן שהפנימית אסורה, הרי היא אוסרת את החיצונה משום
 'רגל האסורה במקומה' ואין החיצונה יכולה להסתלק מן
 הפנימית, מפני שיש לה דריסת הרגל אצלה.

שתייהן מותרות, לפי שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת. ויש
 לשאול, מני – כדעת מי נשנה דין זה, אילימא – אם נאמר) שכדעת
 רבי עקיבא, מאי איריא – מדוע דיברה המשנה ברגל האוסרת,
 כלומר, כשהפנימית אסורה במקומה משום שלא עירבה, הלא
 לדעתו אפילו רגל מותרת נמי – וגם כן) אוסרת, דהיינו גם כאשר
 עירבה הפנימית אוסרת היא על החיצונה, כאמור בסיפא, 'עירבה
 זו לעצמה חו לעצמה וכו' רבי עקיבא אוסר החיצונה'. אלא – לאו
 רבנן – האם אין להסיק מכך שהרישא הוצרכה בכדי לבאר את
 דעת חכמים החולקים על רבי עקיבא פנימית שתייהן אסורות, שרגל
 במקומה אוסרת שלא במקומה, ושלא כדברי רבי ינאי, ועל כן אם
 לא עירבה הפנימית אוסרת היא על החיצונה.
 מתרצת הגמרא: לעולם דין זה שבמשנה, שאם לא עירבה הפנימית
 אוסרת על החיצונה, לדעת רבי עקיבא נאמר, ולא זו אף זו קתני –
 וסדר דברי המשנה הוא להשמיע תחילה את הדין הפשוט יותר
 ולאחר מכן להוסיף את הדין המחודש, ועל כן תחילה אמרה
 המשנה 'עירבה החיצונה ולא עירבה פנימית שתייהן אסורות', שרגל
 האסורה אוסרת, ושוב הוסיפה 'עירבה זו לעצמה חו לעצמה וכו'
 רבי עקיבא אוסר החיצונה' לומר שאף רגל המותרת אוסרת.
 הגמרא דנה בדברי רב דמי מהמשך דברי המשנה: תנן במשנה,
 עירבה זו לעצמה חו לעצמה, זו מותרת בפני עצמה חו מותרת בפני
 עצמה. טעם הדבר שמוותרות כל אחת לעצמה, מפני
 העירבה פנימית, שאז היא רגל המותרת במקומה, הא – אבל) לא
 עירבה פנימית, שהיא רגל האסורה במקומה, שתייהן אסורות. והא
 תנא – והלא נמצא שנתא זה דאמר רגל המותרת אינה אוסרת
 סובר שהגל האוסרת אוסרת. ועתה נברר מני הא – מי הוא תנא זה,
 אילימא – אם נאמר) שרבי עקיבא היא, הלא אפילו רגל המותרת
 נמי – וגם כן) אוסרת, אלא – לאו רבנן היא – האם לא נסיק מכאן
 שהמשנה כדעת חכמים, והם מתירים רק ברגל המותרת ולא ברגל
 האסורה, ושלא כדברי רב דמי.
 הגמרא מביאה ראייה נוספת מהמשנה דלא כרב דמי: ועוד יש
 להוכיח כן, שהלא המשנה ממשיכה ואומרת שרבי עקיבא חולק
 על הדין זה, ואוסר את החיצונה משום דריסת הרגל של הפנימית,
 ואם כן מדיסיפא – ממה שהסיפא היא דברי רבי עקיבא, בהכרח
 שהרישא לאו רבי עקיבא היא אלא דברי חכמים, והם אוסרים
 ברגל האסורה במקומה, וכפי שאמרה המשנה שאם עירבה
 החיצונה ולא עירבה הפנימית שתייהן אסורות, ושלא כדברי רב
 דמי שאמר שאותה בבא היא כדעת רבי עקיבא.
 דוחה הגמרא: אפשר לבאר את המשנה שפולה והנאמר קודם
 דברי רבי עקיבא לפי רבי עקיבא היא, ותספורי מיתפא – והמשנה
 חסרה היא, והכי קתני – וכך יש לשנות בה, עירבה זו לעצמה חו
 לעצמה, זו מותרת בפני עצמה חו מותרת בפני עצמה, בפה דברים
 אומרים שאין החיצונה אסורה, שעשתה הפנימית דקה – דלת
 קטנה) לפני פיתחה, ועל ידי כך סילקה את דריסת רגלה מן
 החיצונה ואינה אוסרת עליה, אבל לא עשתה הפנימית דקה,
 החיצונה אוסרת מפני דריסת הרגל של הפנימית. דברי רבי עקיבא,
 שרבי עקיבא אוסר את החיצונה מפני שדריסת הרגל של הפנימית,
 כאשר לא סילקה את עצמה מן החיצונה, אוסרת את החיצונה.
 וחקמים אומרים, אין דריסת הרגל של הפנימית אוסרת את
 החיצונה, בין אם היא מותרת במקומה, באופן האמור באחרונה,
 שעירבה גם הפנימית, ובין אם היא אסורה במקומה, כמו באופן
 המוזכר ברישא שלא עירבה הפנימית, שאף בזה אינה אוסרת על
 החיצונה. חכמים המתנו לרבי עקיבא עד סיום דבריו, ואחר כך
 חלקו עליהם.
 הגמרא מקשה על רב דמי מהמשך דברי המשנה: מתיב – מקשהו
 רב ביבי בר אבאי, שנינו בהמשך המשנה, ואם היו החצירות של

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 כמ' מי שנודע לו בשבת שהוציאו נכרים את בתו מביתו להוציאה מכלל ישראל²⁴⁷ - מצוה לשום לדרך
- 2 פעמיו להשתדל להצלתה, ויצא אפלו חוץ ל"ב מיל, ואפלו אם יצטרך לעשות מלאכה גמורה
- 3 להצלתה, ואפלו אם הוא ספק אם יצילנה, מפני שענין זה הוא כפיקוח נפש שמחללין השבת אפלו בספק
- 4 הצלה קמח, שאין לה פיקוח נפש יותר מזה שלא תצא מכלל ישראל ותחלל שבתות כל ימיה, ומוטב לחלל
- 5 עליה שבת אחת משתחלל היא שבתות הרבה, שממעים זה גם כן מחללין שבת בשביל פיקוח נפש, שאמרה
- 6 תורה²⁴⁸ "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" קמא קמח.
- 7 (ולפיקח, אף אם הבת היא קמח קמח) שאינה מחייבת עדין במצות - יחלל עליה להצילה, שלא תחלל

ביאורי הלכה

- קלט] להוציאה מכלל ישראל - להמיר דתה²⁴⁶.
 קמ] בספק הצלה - כדין חולה שמחללין עבורו את השבת ברפואה ידועה, אף שספק אם יתרפא²⁴⁷.
 קמא] שבתות הרבה - בעבודה-זרה גילוי-עריות ושפיכות-דמים, לא אומרים "חלל עליו פעם אחת כדי שישמור פעמים הרבה"²⁴⁹.
 קמב] שבתות הרבה - היינו שהתורה השוותה דין היוצא מכלל ישראל לפיקוח נפש, בכך שאמרה את

ציונים והוספות

- לשאלה על המבואר בתניא פרק כד שפיקוח נפש דוחה את כל העבירות חוץ מעבודה-זרה גילוי-עריות ושפיכות-דמים מגזירת הכתוב ולא משום שעבירות אלו חמורות יותר, ואם כן מדוע צריך בחילול שבת את הטעם של חלל עליו שבת אחת (וכו')?: וי"ל כי כוונת רבינו... דבאה דאמרה תורה חלל עליו שבת א' כדי כו' מבאר רבינו שאין השבת נדחית ע"י ענין אחר ומפני שאינה חמורה כ"כ, אלא שמצות שבת גופא, הא שישמרנה פעמים רבות, דוחה את שמירת השבת בפעם הזו - וגם להלכה למעשה צריכא לטעם זה, וגם לטעם דוחי בהם ולא שימות בהם (יומא שם), דמוחי בהם ילפינן דגם ספק פקו"נ דוחה שאר עבירות, ובדין מי שרוצים להוציא בתו מכלל ישראל כו' צריך לטעם חלל עליו שבת א' כו' (שו"ע רבינו או"ח סו"ס ש"ו ועיי"ש בקו"א).
- 253) שעה"צ ס"ק מט.
 וראה שו"ת בצל החכמה חלק ו סימן עז בנוגע לבעל תשובה שבמשך כמה שנים לפני שחזר למסורת אבותיו חי חיי אישות עם נכרי ונולדו לו בנים ממנה. כאשר זכה לפני זמן מה ונחה עליו רוח טהרה לשוב אל ה' ותורה"ק הכניס בניו לבריתו של אברהם אבינו וגייסם בבי"ד חרדי מובהק... כעת חושש האב, כי האשה הנכרי"א אם הילדים תחטוף את בניו בעזרת קרובי. שמותר להבריחם למקום מבטחים, אף שזה לא אפשרי ללא חילול שבת מצדו, ואף שקיי"ל בגר קטן שאם הגדילו יכולים למחות (ולהעיר שהא דהסתפק שם במלאכות דאורייתא הוא משום ספיקו של המג"א לגבי קטן, אבל בשוע"ר התיר בזה).
- 246) ראה סי' שכט ס"י, ע' ס' חוט שני ח"ד פרק פ"ט סק"ה שגם אצל יהודים מחללי שבת מצוה להצילה בכל האמצעים.
 247) בקו"א ס"ק א מבואר שהצלה מן השמד דינה כרפואה ידועה, ולכן מחללים גם בספק הצלה, על אף שעבור חולה אין מחללין אלא ברפואה שהיא ידועה לכל או על פי מומחה, וכשהיא רפואה ידועה אף שאין ידוע אם זה יתרפא בה אם לאו מחללין מספק (כמבואר בס"י שכט ס"ב).
 248) ושמרו בני ישראל את השבת (שמות לא, טז); ופירושו: שישמרו בני ישראל ויזהרו לעשות בשבת אחת את כל הנצרך כדי לעשות ולקיים הרבה שבתות אחרות (ע"פ גמרא יומא פה, ע"ב, ורש"י שם).
 249) נלמד מגזירת הכתוב.
 תניא ספכ"ד: ומה שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות וגם יעבור ואל יהרג היינו כפי' חז"ל אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה ולא משום קלות העבירות וחומרן [תדע שהרי שבת חמורה ושו"ע כע"ז לענין שחיטת מומר לדבר אחד ב"ד ס' ב' משא"כ במומר לגילוי עריות ואפי' הכי פיקוח נפש דוחה שבת ולא ג"ע אלא דגזירת הכתוב הוא]. וראה להלן הערה רנב.
 250) אך לולא נאמר כלל וגדר זה לגבי פיקוח נפש, לא היינו אומרים שדין הוצאה מכלל ישראל כפיקוח נפש.
 251) שאינה נדחית אלא משום פיקוח נפש ממש הנלמד מהפסוק "וחי בהם".
 252) אגרות-קודש (ח"א ע' שיז אגרת קסה) (במענה

- 1 שבתות הרבה בַּשְּׁתַּנְדִּיל²⁵⁴, שְׁמַטָּעַם זֶה מַחְלִילִין שֶׁבֶת לַפְּקוּחַ גַּפֶּשׁ הַקְּמָנִים).
- 2 וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁתַּדֵּל בְּהַצְלָתָהּ בְּחִלּוֹל שֶׁבֶת - בּוֹפִין אוֹתוֹ. וְהוּא הָדִין אִם אֵינָהּ בְּתוֹ אֶלָּא בֶּת אוֹ בֶּן
- 3 אִישׁ אַחֵר אֶף עַל פִּי שְׁאִינוֹ קְרוֹבוֹ, וַיֵּשׁ יִכְלֹת בִּידוֹ לְהַשְׁתַּדֵּל בְּמַצּוֹה זֹה, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא סָפֵק אִם יֵצֵיל -
- 4 בּוֹפִין אוֹתוֹ לְהַשְׁתַּדֵּל בְּכָל מָה שְׁאֵפְשֶׁר, אֶפְלוּ בַּעֲשִׂית מְלָאכּוֹת גְּמוּרוֹת אִם יִצְטָרֵךְ לָהֶן.
- 5 וְלֹא אָמְרוּ שׁ"אִין אוֹמְרִים לְאָדָם חֲטָא בְּדִי שְׂיוּבָה חֲבִירָךְ"^{255 קמח}, אֶלָּא כְּשֶׁחֲבִירוֹ פָּשַׁע בְּזֶה, וְעַל יְדֵי פְשִׁיעָתוֹ
- 6 בָּא לוֹ הָאֲנָס אַחֵר קֵד, כְּגוֹן שֶׁהִדְבִּיק פֶּת בְּתַנּוּר בְּשֶׁבֶת²⁵⁷ וְנִזְכָּר קֵדָם שֶׁתִּאָּפֶה, שְׁאֵף שְׁמֹתָר לוֹ לְרִדּוֹת מִן
- 7 הַתַּנּוּר קמח] בְּדִי שֶׁלֹּא יָבֵא הוּא לְיָדֵי אִסּוּר חֲמוּר מִמֶּנּוּ - אִסּוּר לְאָדָם אַחֵר לְרִדּוֹתָהּ בְּדִי שֶׁלֹּא יָבֵא חֲבִירוֹ
- 8 לְיָדֵי אִסּוּר חֲמוּר שֶׁל אֶפִּית הַפֶּת בְּשֶׁבֶת, כִּיּוֹן שֶׁחֲבִירוֹ פָּשַׁע בְּמָה שְׁשִׁכַח וְהִדְבִּיק פֶּת בְּתַנּוּר בְּשֶׁבֶת קמח],
- 9 אֶבֶל קמח] כָּאֵן זֶה שֶׁהַנִּכְרִים רוֹצִים לְאַנְסוֹ לְצֹאת מִכָּלל יִשְׂרָאֵל - לֹא פָּשַׁע מְאוּמָה.
- 10 אֶבֶל אִם אֵין רוֹצִים לְהוֹצִיאָו מִכָּלל יִשְׂרָאֵל אֶלָּא שְׁאוּנָסִים אוֹתוֹ לְעֹבֹר עֲבֵרָה אַחַת, אֶפְלוּ לְעֹבֹר עֲבֻדָּה
- 11 זָרָה קמח], וְאַחֵר קֵד יִנְיחוּהוּ לְהַחְזִיק דָּתוֹ קמ] - אֵין מַחְלִילִין עָלָיו שֶׁבֶת בְּאִסּוּר שֶׁל תּוֹרָה בְּשִׁבִּיל הַצְלָתוֹ (כִּיּוֹן

ביאורי הלכה

- התרופות שהוא מספק, טוב לדחותו עד אחרי צאת השבת על-ידי נתינת משכון, ולא לשלם לו כסף, אף שבזה יגרום לרוקח לכתוב²⁵⁹.
- קמח] אבל - פסקה זו באה בהמשך לתחלת ההלכה שמחללים את השבת עבור מי שרוצים להוציאו מכלל ישראל²⁶⁰.
- קמח] עבודה זרה - משמע שאף שדינו "יהרג ובל יעבור" אינו נחשב כפיקוח נפש²⁶¹.
- קנ] להחזיק דתו - משמע שאפילו אונסים אותו לעבור
- קמח] שיוזכה חבירך - ואם כן הוא הדין שאין אומרים לו "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור חבירך שבתות הרבה"²⁵⁶.
- קמח] מן התנור - רדיית הפת מן התנור אסורה מדרבנן²⁵⁸.
- קמח] בתנור בשבת - אין לעבור על עבירה קלה כדי למנוע ממומר לחילול שבת לעבור על עבירה חמורה, ולכן מי שצריך לקנות תרופות עבור חולה שיש בו סכנה, והרוקח (היהודי) מוכן לקבל משכון עבור

ציונים והוספות

- תורה, אלא שאם אפשר טוב לתת משכון שרשומים עליו שמו וכתובתו של בעליו כדי למנוע ממנו כתיבה שלא לצורך.
- וראה שו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' לו) שמי שברור לנו שהוא תינוק שנשבה דינו כאנוס, ומותר לחלל בשבת איסור מדרבנן עבורו, אך גם מי שאינו אנוס גם אם קרוב דפוש בעיקר חטאו מ"מ בביטול מניין תפילה דרבנן בשב ואל תעשה (כגון במקרה דלהלן אות קנט) ודאי אמרינן בזה חטא בשביל שיוזכה חבירך.
- וכיון שלרוב אין מצויים תינוקות שנשבו ממש, לכך אין לעבור איסור קל כדי שלא יעבור עם הארץ איסור חמור, ולכן אין להוציא נזיר מקרר בשינוי או לכבות אזעקה בשינוי כדי למנוע מאחרים להדליק הנורה או להזמין משטרה באופן האסור.
- 260) ומבאר שאין מחללים איסור תורה אחד בשביל שמירת איסור אחר, אבל הכלל "חטא כדי שיוזכה חבירך" לעולם לא נאמר באיסורים דאורייתא אפילו באונס.
- 261) ודלא כלבוש סי"ד שהחשיב זאת לפיקוח נפש שהרי יצטרך למסור עצמו למיתה.
- ובשו"ת מגדנות אליהו חלק ב סימן קכט כתב שגם לדעת המג"א (ושוע"ר) נראה דאם באמת יש חשש שימסור עצמו למיתה מכח דינא דיהרג ואל יעבור, בזה לכו"ע דינו כפיקוח נפש או ספק פקו"נ ומחללין עליו את השבת כדי להצילו... אלא שכל שאין אנו יודעים או חוששים שימסור עצמו למיתה אינו עדיין בכלל חשש פקו"נ... ונראה דהוא הדין בשאר עבירות, אם הוא חסיד שמותר לו למסור נפשו
- (254) כן הוא באליה רבא סקל"ג, ובמ"א ס"ק כט הניח הדבר בצ"ע, ואולי משום כך כתבו רבינו במוסגר.
- (255) שבת ד, א: אין אומרים לאדם צא וחטא איסור קל (שבת אחת), כדי שלא יתחייב חבירך עונש חמור (שבתות הרבה).
- (256) משמע שלעולם לא אומרים את הכלל חלל עליו שבת אחת וכו', אם הוא בסתירה לכלל ש"אין אומרים לו חטא כדי שיוזכה חבירך", אמנם יש שביארו שבאיסור דרבנן לצורך מי שרוצים להוציאו מכלל ישראל שהיה תחלתו בפשיעה, אומרים חלל עליו וכו', אף שאין את הכלל חטא וכו' שהרי היה בפשיעה, אך פשט שוע"ר אינו כך, ראה להלן הערה רסט.
- (257) עד"ז בסי' רנד סי"ב: מי שנתן פת לתנור בשבת עצמה בין בשוגג בין במזיד ונמלך לרדותה מהתנור קודם שתיאפה מותר לו לרדותה... שהתירו לו חכמים איסור של דבריהם כדי שלא יבא לידי איסור סקילה או לידי איסור חטאת... אבל לאדם אחר לא התירו לרדות אפילו ע"י שינוי כדי שלא יבא חבירו לידי חיוב חטאת או סקילה שאין אומרים לאדם חטא כדי שיוזכה חבירך כיון שחבירו פשע במה שנתן הפת לתנור.
- (258) סי' רנד ס"ט: רדיית הפת היא אסורה מדברי סופרים.
- (259) שמירת שבת כהלכתה (פ"ב סנ"ה והערה קנב) ולא אמרינן דיעבור הוא איסורא זוטא לשלם כסף, ולא יעבור הם על איסור תורה הכתיבה שהם כותבים, דזה אינו, דמי אומר להם לכתוב, והרי הם מומרים לחילול שבת, ובכה"ג אין אנחנו מצווים לעבור על איסור קל כדי להצילם מאיסור

- 1 הוא בעצמו קנא [בין אחרים], מפני שלא נתנה שבת לידחות אלא בשביל פקוח נפש ולא בשביל הצלת
- 2 עברה חמורה ממנה קנא [קנא]. אבל לחלל שבת באסורי דברי סופרים מתר (אפלו לאחרים)²⁶⁶, פיון שהוא
- 3 לא פשע קנא קנא.
- 4 (ואפלו אם אין רוצים לאנסו לעבודה זרה אלא לעבור על מצות לא תעשה אחרת של תורה קנא). אבל
- 5 בשביל מצות עשה אין דוחין שבות, כמו שיתבאר בספן תקפ"ו²⁶⁹).
- 6 וכל זה ביחיד, אבל להציל רבים מעברה קנא קנא (חסר).

ביאורי הלכה

על ביטול ההזמנה²⁶⁷ גם אם יצטרך לשלם עבור שירות האמבולנס, אלא אם כן יתכן ויזדקקו לאמבולנס או לרופא במקום אחר לצורך חולה אחר שיש בו סכנה. ומכל מקום, אם נמצא במקום נכרי שיכול לטלפן, וגם מקבל השיחה הוא נכרי, מותר למסור להם על ביטול ההזמנה²⁶⁸.

קנא של תורה - ובזה אומרים "חטא כדי שיוזה חבירך" אף שאין את הכלל של "חלל עליו שבת אחת וכו'"²⁶⁹.

קנא רבים מעבירה - דין רבים שפשעו כדין יחיד שלא פשע, ולכך מותר לעבור על איסור דרבנן כדי להציל מאיסור חמור יותר, ומכל-מקום גם עבור הרבים אין לעבור איסור דאורייתא במקום שלא הושווה לפיקוח נפש²⁷¹.

קנא רבים מעבירה - ההולך להשתדל עבור מצוה דרבים, כמו משגיח כשרות, רב ההולך לייסד או לחזק קהילה במקום נידח וכל כיוצא בזה, רשאי ומצוה לעשות זאת, אף אם לצורך כך יתפלל במשך זמן ללא מניין²⁷².

האיסור כמה פעמים, אם אחר כך יניחוהו להחזיק דתו - אין מחללין עליו²⁶².

קנא הוא בעצמו - כלומר, שאונסים אותו לעבוד עבודה זרה, ויכול להציל עצמו על ידי שיחלל שבת²⁶³. קנא חמורה ממנה - שני תנאים נצרכים כדי שיוכלו לחלל שבת על הצלתה: א. נחשב כפיקוח נפש. ב. לא פשע מאומה²⁶⁴.

קנא חמורה ממנה - בעבירות דאורייתא אין קלות וחמורות, ורק בעניני פיקוח נפש או דברים שהוקשו לזה כמו "חלל עליו וכו'" מותר לעבור עבירה אחת להציל מעבירה אחרת.

קנא חמורה ממנה - אף שעבודה זרה דינה "יהרג ובל יעבור", אין זה זה משום קלות העבירות וחומרן, אלא גזירת הכתוב²⁶⁵.

קנא לא פשע - אבל אם פשע אין מחללים אפילו עבור מי שרוצים להוציאו מכלל ישראל.

קנא לא פשע - הזמין אמבולנס או רופא לצורך חולה שיש בו סכנה, או חשש סכנה, ומתברר שאין בהם עוד צורך, אין לחלל שבת כדי להודיע להם על ידי יהודי

ציונים והוספות

שכ' שהוא לא מפני קלות העבירות וחומרן. ואפילו למאן דאמר (לבוש - הובא במשכבות זהב סי' ש"ו סק"ה) דמחללין שבת בשביל להצילו פעם אחת מאותן העבירות דיהרג ואל יעבור, י"ל דגם הוא לא פליג אשיטת רבינו בתניא, אלא דסי' דג' עבירות אלו יש להם דין פקו"נ, כיון דחיבתו תורה ליהרג עליהן.

(266) עד"ז בס' רנד סוף סי"ב לענין איסור הרדיה בשבת (הובא לעיל הערה רנז).

(267) ומה שנהג האמבולנס או הרופא ממשיך לנסוע, נסיעה שלכאורה אין בה כל צורך, יש להם שכר טוב מאת ה', כי הרי הוא נוסע בהיתר.

(268) שש"כ פ"מ ספ"ה, ובהערה קפז: ואפילו אם נאמר דיש בו משום פס"ר שנעשה איסור דאורייתא כל שהוא בשעת השיחה, מ"מ שרי בכל פס"ר ע"י נכרי.

(269) ראה לעיל הערה רנו, ובספק פשיעה לכו"ע אפשר לחלל עליו איסור מדרבנן משום שהוא ספיקא דרבנן (א"א בוטשאטש כאן).

(270) סעיף כב (לענין חילול יו"ט מדרבנן לשופר של ראש השנה). הובא לעיל הערה קג.

(271) על פי משמעות מג"א סוף ס"ק כט.

(272) ראה קובץ אור ישראל חמ"ו ע' עה, וראה המובא לעיל הערה רנט משו"ת שבט הלוי.

גם בשאר עבירות, אם יש לשער שבאמת יעשה כן מותר לכו"ע לחלל עליו את השבת.

(262) כן משמע שפירש דברי המג"א ס"ק כט, והיינו משום שאינו דומה לפיקוח נפש, ולא מצד זה שאין מחללים פעם אחת על איסור אחד (כך הבין דבריו בתהל"ד ס"ק כד), ועדיין צ"ע במקום שיעבור על האיסור במשך כמה שנים שלאחריהם יחזור לשמור כמו מי שנלקח לצבא לזמן קבוע שם יחוייב לחלל שבת, ובשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ד סי' עב דן בזה להקל משום שהוא איסור לחוד הבא למנוע איסור תמידי, אמנם עיקר ההיתר שם בא להקל עבור האם שכבר חיללה שבת בנסיעה להציל את בנה מהצבא שאינה צריכה כפרה.

(263) ע"פ מ"מ וציונים לשוע"ר.

(264) אם חסר התנאי השני אין מחללים עליה שבת כלל (אפילו לא כשרוצים להוציאה מכלל ישראל), אך אם חסר התנאי הראשון מותר לאחרים לעבור על איסור שבת מדברי סופרים כדי להצילו מעבירה (אך לא בשביל מצות-עשה).

(265) אגרות-קודש (ח"א ע' שיז אגרת קסה בהערה): פסק רבינו בשו"ע או"ח ס"ס ש"ו דמי שאונסים אותו לעבוד ע"ז פעם אחת אין מחללין עליו את השבת באיסור תורה, להצילו מזה.. מפני שלא ניתנה שבת לידחות בשביל הצלת עבירה חמורה ממנה, ולשיטתי' אזיל בתניא כאן (פרק כד),

1 (עין סוף סמן תקפ"ו 273 ותרנ"ה ב'טורי ז'הב' 274, וצריך עיון בכהאי גוונא 275):

הלכות שבת, חלק ב סימן שו, באיזה חפצים מותר לדבר בשבת טע"ף כט

ציונים והוספות

מדרבנן מפני לולב דרבנן שהיא מצוה של רבים וכן המנהג במדינה זו לשלוח אחר אתרוג כ"ט. ומ"מ בשבת אין לשלוח בשביל י"ט שאחריו כנלע"ד.
(275) ראה פרי מגדים סי' תרנה מש"ז ס"ק ב: ומה שכתב [הט"ז] לולב הוה עשה דרכים, צ"ע, דשופר נמי עשה דרכים, אפילו הכי באיסור תורה אסור לומר לעכו"ם, ויש ליישב.

(273) שם נתבאר (הובא לעיל הערה קפג) שלא התירו לעבור על איסור שבות או לומר לנכרי לעבור על איסור תורה כדי להביא שופר.
(274) ס"ק ב: ונ"ל... יפה כח מצות לולב שהיא עשה דרכים... וראוי לדחות אמירה לעכו"ם שהוא שבות מקמי מצות לולב שהיא עשה דרכים, ואפילו אחר יום ראשון שהוא דרבנן יש לדחות אמירה לעכו"ם שהוא שבות

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

30 אבל אם טמן בגיזי צמר אע"פ שלא יחדן לכך מותר
31 לטלטלן שאין הגיזין חשובין כל כך וכשמטמין בהם פעם
32 אחת מן הסתם עומדות הן להטמנה אבל הגיזין שנתנו
33 לאוצר לסחורה (והוא מקפיד עליהן להשתמש בהן שום
34 תשמיש אלא) שטמן בהן דרך מקרה אסור לטלטלם בשבת
35 אלא אם כן יחדם לכך לעולם:

36 * * *

37 ב כשטמן בדבר שאסור לטלטלו ובא ליטול מהם הקדרה
38 בשבת כיצד הוא עושה אם כיסוי הקדרה מגולה מקצתו
39 מההטמנה או חזו במקצת המגולה ומסירו ואף שההטמנה
40 המוקצה מונחת עליו אינו נעשה בסיס לדבר האסור לפי
41 שאין הכיסוי משמש כלל להטמנה אלא לקדרה ואוחז
42 בראשי דופני הקדרה שנתגלו מתחת הכיסוי ומוציא את
43 הקדרה כולה מההטמנה ואם אין הכיסוי מגולה כלל אם
44 יכול לתחוב כוש או סכין בתוך הכיסוי ולהגביהו ולהסירו
45 מהקדרה הרי זה מותר ואף שמתלטל ההטמנה ע"י הכיסוי
46 אין בכך כלום שטלטול מן הצד הוא ואינו טלטול כמו
47 שיתבאר בס' שי"א:

48 ג במה דברים אמורים בכיסוי קדרה שיש תורת כלי עליו
49 ואינו מוקצה אבל אם גם הכיסוי הוא דבר המוקצה אם
50 מקצת דופני הקדרה מגולים כל כך מהטמנת המוקצה עד
51 שיכול לאחוז שם בידי הרי זה אוחז שם ומגביה הקדרה
52 ומוציאה משם וההטמנה נופלת מעליה מאליה ואח"כ
53 מנערה עד שיפול מעליה הכיסוי המוקצה שהקדרה לא
54 נעשית בסיס להכיסוי ולההטמנה לפי שהכיסוי וההטמנה
55 הם משמשים להקדרה לחממה ואין הקדרה משמשת להן:

56 ד הטומן בקופה מלאה מוכין שאסור לטלטלם והוציא
57 משם הקדרה על דרך שנתבאר כל זמן שלא נתקלקלה
58 הגומא יכול להחזירה לשם אבל אם נתקלקלה הגומא אסור
59 להחזירה לפי שמתלטל המוכין המוקצין ע"י החזרת הקדרה
60 ואינו דומה לטלטול ההטמנה ע"י הכיסוי שההטמנה
61 מיטלטלת מאליה ע"י הכיסוי והוא אינו מתכוין אלא
62 לטלטול הכיסוי בלבד אלא שאי אפשר לו לטלטל הכיסוי

1 יא וכל זה כשהגחלים הן קטומות או שנתבשל כמאכל בן
2 דרוסאי מבעוד יום או שנתן חתיכת בשר חיה בקדרה
3 סמוך לחשכה ממש שאם לא כן לדברי הכל אסור אף בלא
4 שום הטמנה כמו שנתבאר בס' רנ"ג.

5 במיני בצק ובמיני קטניות שממהרים להתבשל אין מועיל
6 כלום מה שהן חיינן סמוך לחשכה (שממהרין להתבשל) כמו
7 שנתבאר בס' רנ"ד:

8 יב ואם התנור טוח בטיט סביב כיסוי מותר בכל ענין אף
9 בהטמנה ממש (בתוך הגחלים) שאז אין לחוש לחיתוי
10 כמ"ש שם ולכן נוהגים לטוח פי התנור בטיט ובמקומות
11 שאין נוהגים כן צריך שלא יהיה שם הטמנה וצריך
12 שיתבשלו הקטניות ומיני בצק מבעוד יום כמאכל בן דרוסאי
13 או שהגחלים יהיו קטומות:

14 יג מצוה להטמין לשבת כדי שיאכל חמין בשבת כי זהו
15 מכבוד ועונג שבת אבל מי שהחמין מוזיקין לו מותר לו
16 לאכול צונן אבל מי שאינו מאמין בדברי חכמים ואוסר
17 אכילת חמין בשבת חוששין שמה אפיקורס הוא:

חלק ב סימן רנז דיני הטמנת החמין:

18 א מותר להטמין מבעוד יום בין תבשיל חם בין תבשיל
19 קר על גבי קדרה רותחת ואין זה כמטמין על גבי דבר
20 המוסיף הבל שאסור אפילו מבעוד יום לפי שאין הקדרה
21 הרותחת נקרא מוסיף הבל שהרי חומה הולך ומתמעט:

חלק ב סימן רנח מותר להשים בערב שבת דבר קר על דבר חמה:

22 א מוכין שטמן בהם הקדרה מבעוד יום דרך מקרה שלא
23 יחדן לכך אסור לטלטלם בשבת לפי שהם מוקצים שמן
24 הסתם הם עומדים לעשות מהם לבדים ולא להטמין בהם
25 קדרות או שאר תשמיש המותר בשבת ואין עליהם תורת
26 כלי כלל אבל אם יחדם להטמנה דהיינו שגמר בדעתו
27 להטמין בהם לעולם מותר לטלטלם דכיון שהם ראויים
28 להטמנה והוא יחדם לכך הרי יש עליהם תורת כלי מאחר
29 שהן ראויים לתשמיש המיוחד להם.

עדיין כל צרכן כגון בלילה סמוך להטמנתן אסור לסתום
התנור אפילו ע"י נכרי מפני שגורם למהר בישולם ואפילו
בדיעבד אסור התבשיל ומכל מקום אם עשה ע"י נכרי יש
להתיר בדיעבד מאחר שאף אם לא היה סותם (התבשיל)
[התנור] היה התבשיל ג"כ מתבשל כל צרכו נמצא שאינו
נהנה כל כך מן האיסור.

ולכתחלה טוב לזוהר שלא לומר לנכרי לסתום התנור אחר
קבלת שבת אפילו קודם חשכה אם הקדרות לא נתבשלו
עדיין כל צרכן ואע"פ שמן הדין מותר (עיין לקמן):

הלכות שהייה והטמנה בקצרה לפי מנהג מדינות אלו:

כלל הדבר עכשיו שאנו מניחים הקדרות בתוך התנור
מגולות ואין אנו עושים שום הטמנה סביב דופןותיהן ועל
פיהן אם כן אין להם רק דין שהייה ולא דין הטמנה ולפיכך
אם נתבשלו כמאכל בן דרוסאי מבעוד יום מותר להשהותן
אע"פ שאין התנור גרוף ולא קטום ובשר אם נותנו חי
בקדרה סמוך לחשכה ממש הרי זה מותר.

אבל במיני בצק בין מבושלים בין נאפים ובמיני קטניות
ובמים ובצלי הנצלה בשפור אין מועיל חי וצריך שיהיו
כמאכל בן דרוסאי קודם שבת ובתנור טוח בטיט הכל מותר
בכל ענין ואם יש בו גחלים לוחשות אין לפותחו כי אם ע"י
נכרי.

ואם הגחלים סביב הקדרה לא יטול ישראל הקדרה מתוכו
כי אם נכרי ואם הקדרה עומדת על הגחלים מותר אם אי
אפשר ע"י נכרי (והוא הדין בקדרות שלצורך הלילה אם
העמידן על הגחלים ובא ליטלן בשבת מעל הגחלים רק
שיזוהר שלא יכסה אותן בבגדים מלמעלה כשמעמידן על
הגחלים אפילו הן עוממות).

* * *

ומותר לסמוך תבשיל חם שנתבשל כל צרכו אצל התנור
שהוסק כבר והאש בתוכו ואפילו על הלבזוב שסביב התנור
אבל על התנור צריך ליתן לבינה או דבר אחר תחת הקדרה
על התנור שהוסק כבר ויש גחלים לוחשות בתוכו אע"פ
שאינן היד סולדת שם עליו מלמעלה אבל כשלא הוסק עדיין
נהגו להקל אע"פ שרוצה להסיקו מיד.

אבל תבשיל צונן אפילו קודם שהוסק אסור אפילו לסמוך
אצלו כי אם ע"י נכרי קודם שהוסק ואז מותר אפילו על
גביו אבל לאחר שהוסק אסור אפילו ע"י נכרי כי אם לצורך
חולה או קטן שאין לו מה לאכול.

ותבשיל שאין בו רוטב אפילו הוא קר דינו כחם ואם עדיין
לא נצטנן לגמרי אף על פי שיש בו רוטב נהגו להקל כאלו
הוא חם לגמרי.

ואם סומך אצל התנור במקום שאין יכול להתחמם עד שהיד
סולדת בו מותר אפילו נצטנן לגמרי אבל על התנור צריך
דבר המפסיק אף שאין היד סולדת שם ואף אם התבשיל
חם לגמרי והוא הדין לתוך הקכלי"ן צריך דבר המפסיק.

ופירות חיים וכן מיני משקין דינם כתבשיל שיש בו רוטב
ונצטנן לגמרי בין לאיסור בין להיתר.

בלבדו שלא תהא ההטמנה מיטלטלת עמו אבל כאן הוא
מטלטל ההטמנה בידים ע"י הקדרה שצריך לסלק ההטמנה
אילך ואילך כדי להרחיב הגומא מקום מושב הקדרה אבל
לכתחלה יכול להוציא הקדרה על דעת להחזירה אחר כך
אם לא תתקלקל הגומא ואין חוששין שמא יבא להחזירה
אף אם תתקלקל:

ה הנותנים אבנים ולבנים סביב הכירה צריך שייחדם לכך
לעולם כדי שיהא מותר לטלטלם בשבת וכן עצים
העומדים להסקה שסותמים בהם פי התנור בשבת צריך
שייחדם לכך לעולם שהרי כל זמן שלא ייחדן לכך אינן
חשובים לו ומשליכן ולפיכך אסור לטלטלם אם לא
שמצינען ומייחדן לכך ומכל מקום אותן האבנים המונחים
על גבי הכירה אין צריך ייחוד בפירוש שמן הסתם הם
מיוחדים לתשמיש:

* * *

ך יום טוב שחל להיות בערב שבת אסור להטמין חמין
לשבת באבנים שאסור לצדד אבנים ביו"ט מפני שדומה
לבנין ומכל מקום אם אין לו במה להטמין כי אם באבנים
יש להתיר להטמין בהם מפני שאין כאן בנין קבוע אלא בנין
עראי ואינו אסור אלא מדברי סופרים ומשום כבוד שבת לא
גזרו כיון שאי אפשר לו להטמין בענין אחר:

ץ תנור שמניחים בו החמין לשבת וסותמין פיו בדף
ושורקים אותו בטיט מותר לסתור אותה סתימה בשבת
כדי להוציא החמין ואע"פ שהתנור מחובר לקרקע ואסור
לסתור בנין המחובר לקרקע מכל מקום הואיל ומן התורה
אין איסור אלא כשסותר גוף הבנין אבל לא כשסותר פתחו
אלא שחכמים הוא שגזרו שלא לסתור דלתות של בנין
המחובר לקרקע ולא גזרו אלא כשהדלת נעשה שם לקיום
לאיזה זמן שלא היה בדעתו על מנת לסתור בשבת והרי זה
נראה כסותר אבל שריקת התנור שלא נעשית כלל לקיום
אלא לשמור החום לפי שעה ולסותרה למחר לא גזרו עליה.

וש מחמירים שלא יסתור אותה ע"י ישראל אם אפשר ע"י
נכרי וכן אם אפשר ע"י קטן אין לסותרה ע"י גדול ואם אי
אפשר יסתור גדול ע"י שינוי קצת וכן נוהגים.

ומכל מקום אם ידוע שיש בתנור גחלים לוחשות אסור
לפותחו ע"י ישראל מפני שהרוח נכנס בו ומבעיר הגחלים
ואף שאינו מתכוין להבעיר מכל מקום פסיק רישיה ולא
ימות הוא אבל ע"י נכרי מותר שכל פסיק רישיה אין בו
איסור אמירה לנכרי כמו שנתבאר בס' רנ"ג.

וכן אם רוצה לחזור ולסתום התנור בדף ויש בתוכו גחלים
לוחשות אסור לסותמו ע"י ישראל מפני שהרוח מפית דרך
סדק קטן ודומה למפית ומבעיר הגחלים יותר מאילו היה
התנור פתוח אבל ע"י נכרי מותר ואף לישראל מותר
לסתומו כל שאינו סותמו לגמרי ובלבד שיניח הרבה פתוח
אבל אם מניח מעט פתוח כל שכן שהרוח מפית ואסור:

* * *

ח אפילו אין בו גחלים (לוחשות) אין היתר לחזור
ולסתומו בשבת אלא א"כ ידוע בבירור שכבר נתבשלו
הקדרות כל צרכן אבל אם יש להסתפק שמא לא נתבשלו

ובשמאל דבהג"א ויש מלעיגים על זה ומכל מקום טוב
ליזהר לכתחלה:

ד' השורף צפרנים חסיד, קוברן צדיק, זורקן רשע שמא
תעבור עליהן אשה עוברה ותפיל ולדה אבל מותר
לזורקן בבית המדרש וכיוצא בו מקום שאין נשים מצויות
לעבור שם ואין לחוש שמא יכבדו אותו מקום וישליכו
הצפרנים החוצה ותעבור אשה עוברה עליהן לפי שאף אם
תעבור עליהן לא יזיקו לה כלום שאינן מזיקות אלא כשהן
באותו מקום שזרקן שם כשנטלו מהאצבעות אבל לא
כשפינן משם למקום אחר:

* * *

ה' סמוך לחשכה קודם בין השמשות צריך אדם לשאול
לאנשי ביתו אם עשרו הפירות הצריכים לשבת שאין
מעשרים בשבת ואף במדינות אלו שאין המעשרות נוהגים
טוב שישאל אם הפרישו חלה שאין מפרשין חלה בשבת
(ואף שחלת חוץ לארץ אוכל והולך ומשייר מעט ואח"כ
מפרישה מעיקר הדין מכל מקום לכתחלה נוהגים להפרישה
קודם אכילה שמא ישכח אח"כ ונמצא שאכל טבל למפרע)
וצריך לשאלם ג"כ אם ערבו עירובי חצירות ועכשיו
שנוהגים לערב בערב פסח לכל השנה אין צריך לזה וצריך
להזהירם קודם בין השמשות שידליקו את הנר ויפסקו
מלעשות מלאכה וכשהוא שואלם ומזהירם על דברים אלו
צריך שיאמר בלשון רכה כדי שיקבלו ממנו ולא ימהר
להזכירם בעוד היום גדול שלא יפגעו ויאמרו עדיין יש
שהות ואם אינו בביתו כשמגיע סמוך לחשכה אלא בבית
הכנסת או במקום אחר צריך לשלוח שליח לביתו להזכירם
על דברים אלו:

חלק ב' סימן רס דיני הכנסת שבת:

א' ספק חשכה ספק אינה חשכה וזהו נקרא בין השמשות
בכל מקום והוא כדי מהלך ג' רביעי מיל (ועוד מ"ט
אמות) קודם צאת ג' כוכבים בינונים אסור לעשות בו
מלאכה מן התורה כיון שהוא ספק לילה ואם עשה חייב
אשם תלוי ואפילו דבר שאין איסורו בשבת אלא מדברי
סופרים אסור לעשות ג"כ בבין השמשות ואפילו אם נסתפק
לו אם הוא בין השמשות או יום אין זה כלום שכל ספק
הבא מחמת חסרון ידיעה אינו כלום שאם הוא אינו יודע
אחרים יודעים.

ולדבר מצוה מותר לעשות בה כל דבר שהאסור בשבת
עצמה הוא מדברי סופרים וכן אם הוא טרוד ונחפז ונצרך
לדבר שהוא משום שבות בין השמשות הרי זה מותר:

חלק ב' סימן רסא זמן הדלקת נרות לשבת:

וליתן על גבי קדרה הקבועה בתנור דינה כאצל התנור אבל
אסור ליתן קנקן עם משקין לתוך המים שבקדרה ההיא
ואסור ליתן המים לקדרה ההיא אפילו קודם שהוסק התנור
כי אם על ידי נכרי ומותר ליהנות מהמים בשבת אם נתנם
נכרי קודם שהוסק התנור אבל אם נתנם ישראל אסור
ליהנות מהם עד מוצאי שבת בכדי שיעשו ואפילו נתנם
בערב שבת סמוך לחשכה אחר שהוסק התנור אסור ליהנות
מהם עד למוצאי שבת בכדי שיעשו.

ואסור לכרוך בשבת קדרה עם תבשיל (חם) בכרים וכסתות
או בשאר בגדים אם כולה טמונה בהם ואם פינה התבשיל
לקדרה אחרת מותר לכורכו שם:

סליק קיצור הלכות שהיה והטמנה:

חלק ב' סימן רנט כמה דיני הטמנה וטלטולם:

* * *

א' מצוה לרחוץ כל גופו לכתחלה בערב שבת בחמין מפני
כבוד השבת ואם אי אפשר לו ירחץ פניו ידיו ורגליו
בחמין ומכל מקום אין רחיצה זו חובה גמורה אלא
המקיימה מקבל עליה שכר ושאינו מקיימה אינו נענש עליה
ומצוה לחוף הראש ולגלח הצפרנים בכל ערב שבת.

ואם היו שערות ראשו גדולות מצוה לגלחן שלא יכנס
לשבת כשהוא מנוול ומצוה מן המובחר לגלח בערב שבת
ממש ולא קודם לכן כדי שיהא ניכר שעושה לכבוד השבת
ואם אין לו פנאי בערב שבת מחמת טורח צרכי שבת יגלח
ביום ה' שכל מה שאפשר לקרב הגילוח ליום השבת יש לו
לקרב כדי שיהא ניכר שעושה בשביל כבודו.

ונוהגין בקצת מקומות שלא להסתפר בראש חודש אפילו
חל בערב שבת מפני חשש סכנה כי כן הזהיר רבינו יהודה
החסיד:

ב' יש נזהרין שלא לקצוץ צפרני הידים והרגלים ביום אחד
מפני חשש סכנה ויש נזהרין שלא לקוץ אלא בערב
שבת או בערב יו"ט וקוצצין מן הרגלים ביום ה' ומן הידים
בערב שבת אבל בשאר הימים אין קוצצין כלל מטעם הידוע
להם ויש מקפידים שלא ליטול צפרנים ביום ה' מפני
שהצפרנים מתחילין לחזור ולצמוח ביום ג' לגילוחן ואינם
רוצים שיהיה זה בשבת:

ג' יש מקפידים שלא ליטול הצפרנים כסדרן אצבע אחר
אצבע הסמוכה לה מפני שקשה לשכחה ולקבור בנים
ולעניות אלא מפסיקים בין אצבע לאצבע באצבע אחרת
שאינה סמוכה לה ומתחילין ליטול בשמאל בקמיצה דהיינו
באצבע רביעית הסמוכה לזרת ובימין באצבע דהיינו אצבע
שנייה הסמוכה לגדול ונמצא הסימן לסדרן בדאג"ה בימין

‘תורה אור’ פרשת בראשית – הפרשה החסידית

הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי וְהָאָרֶץ הָרוּם רִגְלֵי, אִי זֶה בֵּית יְגוֹ (המשך משבוע שעבר).

...וכיצד תהיה התבוננות זו?

וְלֹא מִכָּל מִדּוֹת אֲלֵין כָּלֵל²².

ועל ידי זה נמשך להיות "ואהבת את הוי"ה אלהיך" (ואתחנן ה' ה) ממש, לדבקה בו יתברך באין סוף ברוך הוא ממש. כמו שכתוב (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי וגו'", שיהיה רק חפצו ורצונו ש"הוי"ה, אור אין-סוף ברוך הוא עצמו, יהיה "אלהיך" – שורה בקרבך. דהיינו שיהא גילוי אור אין-סוף ברוך הוא עצמו על נפשו²³.

דהיינו על ידי "בכל לבבך":

שהוא כמו שכתוב (איוב לד, יד): "אם ישים אליו לבו, רוחו ונשמתו אליו יאסוף": כי "רוח אייתי רוח ואמשיך רוח"²⁴, שעל ידי רוח האדם העולה למעלה²⁵ ש"ישים אליו"²⁶, דהיינו שלבבו יכסוף לדבקה בו יתברך, ולהמשיך בחינת גילוי אלהותו²⁷ יתברך על נפשו ותוך נפשו. אזי "רוחו ונשמתו" מבחינת "סובב כל עלמין" – "אליו יאסוף", להיות מתאסף השראתו אצלו ב"קרב איש ולב עמוק"²⁸ (תהלים סד, ז).

ומזה נמשך להיות "והיו הדברים האלה אשר אנכי

מבואר בקריאת שמע: "שמע"¹² – לשון הבנה¹³, והבנה זו היא בתיבת שמע עצמה. כי שמע – שם ע', פירושו: כי עין רבתי¹⁴ היא בחינת "לך ה' הגדולה והגבורה וכו'" (דברי הימים א כט, יא) – ד' מדות עליונות, שהם בחינת "לך", דהיינו שהם בטלים אליו ונכללים במקורו¹⁵, שעדיין אינן בבחינת המשכה והתפשטות למטה להיות עולים בשם "גדולה" ו"גבורה" וכו', ואזי נקרא בשם "ע' רבתי"¹⁶. והמשכה שנמשך ומתפשט למטה הוא רק בחינת שם לבד, שהוא הארה בעלמא. וכמאמר¹⁷: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שאין זו אלא מבחינת שם ומדות מלכותו יתברך, כי "מלכותך מלכות כל עולמים" (תהלים קמח, יג) בתיב.

וזהו ענין בינה – להבין דבר מתוך דבר¹⁸. פירושו: "תוך דבר" נקרא בחינת "ממלא כל עלמין"¹⁹, שהיא בחינת שם, דהיינו בחינת זיו והארה הנמשך תוך²⁰ "עלמין", וצריך להבין מזה שאינו אלא זיו כנ"ל, שהוא יתברך הוא ה"סובב כל עלמין", ו"לית מחשבה כו"²¹,

(12) (ואתחנן ה' ד).

(13) (ראה זור חלק ג רצד, ב): "ובשמיצה כו' בינה, כמה דאת אמר דבר פי שומע עבדך (שמואל א ג, יא) פי שומעים אנהו" (מלכים ב יח, כו). וראה רש"י ורד"ק מלכים שם. רש"י ופירושו לו, יא. וראה זור שם קלח, ב. ברכות יג, א. לקמן מקץ לו, סוף עמוד ב. לקוטי תורה פנחס פ, א. ובבבא מקומות.

(14) (זור חלק ג רלו, ב): "אית ביה ש"מ דאתכליל מן ע' רבךא, אלן שבעין שמקון ברךא דאבךא קדישין, ודא הוא שמע – שם ע', ישראל כו". וראה זור חלק ב סט, ב. חלק ג רלו, ב. רנח, א. וראה הנסקן באור התורה בראשית תתרכו, ב. נתבאר כסידור עם דא"ח שער הקריאת שמע עו, ב. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו עמוד קפא. אמרי בינה שער הקריאת שמע פרק ו ופרק עו. וראה עוד להלן קה, ג. לקוטי תורה בחוקותי מז, ג. וקת נו, ד. ואתחנן יא, ב).

(15) (ראה אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ו עמוד קלו: במענה על שאלותיו... מה שכתוב שהמדות בטלים ונכללים במקורם – אם הכוונה לעשר ספירות הגנוזות. ומענה: הכוונה למקור המדות, היינו שכל המולידים, ד' תחתונות דאימא. וענין הזה באריכות בלקוטי תורה לג פרשיות א, ג, ו, ג ואור התורה בראשית כרך ו תתרכד, ב. תתרגל, א. ובהמשך ראש השנה שגדפס לשנה זו וספר המאמרים ה'תש"ט בתחילתו").

(16) (ע' רבתי: ש"ענין הוא המדות כמו שהן בשרשן בשכל, על דרך משל קודם שתיצא המדה בהתגלות בלב, ולכן נקרא ע' רבתי, לפי שהתפשטות המדות כמו שהן בשכל הן רחבים מאד כו', וזו שם בתכלית הביטול ממצאותם להיות כלולים כו'". – תקס"ה עמוד תשו. וראה שם עמוד תש"י ואור התורה בראשית תתרגל, א).

(17) (נוסח קריאת שמע, על פי פסחים נו, א).

(18) (חגיגה יד, א).

(19) (ראה גם לקמן וקחל קיג, ג: "תוך דבר היינו ממלא כל עלמין, דבר היינו עצם בחינת המלכות שהוא בחינת סובב כל עלמין". לקוטי תורה ואתחנן ה, ג. פרשת ראה כה, ב): "פירושו, שמתוך דבר שהוא הארת אור אין סוף הממלא כל עלמין, אשר לגדולתו אין חקר ממש להחיות עולמות רבים עד אין קץ ותכלית, ואף על פי כן הוא כאין ואפס ממש לגבי עצמותו יתברך, וכמשל ביטול דיבור אחר כו' – מזה יבין איך שעצמותו יתברך הוא המורומם ונשגב לבדו". ספר המאמרים תרע"ח עמוד רצו ואילך ובבבא מקומות.

(20) (ותו': בכתב יד 1092: בחוץ ב'ל).

(21) ("תפיסא כך כלל". תקוני זור בהקדמה, "פתח אליהו" יז, א).

(22) (תקוני זור שם).

(23) (ראה דבור המתחיל "ענין קריאת שמע" – לקוטי תורה ואתחנן יב, ג: סידור עם דא"ח כסג, ג).

(24) (מביא רוח וממשיך רוח. ראה זור חלק ב סב, ב).

(25) (על פי קהלת ג, כא: "רוח בני האדם העלה היא למעלה").

(26) (אליה: בכתב יד 2044: אֵלֵין לְבָו).

(27) (ואתחנן: בכתב יד 2044 ליתא).

(28) (ראה אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ו עמוד קלו: במענה על שאלותיו בתורה אור בדבור המתחיל השמים כסאי... כותב דרוחו ונשמתו אליו יאסוף בקרב איש ולב עמוק, ובסוף המאמר איתא שהוא רק בבחינת מקוץ וסובב. ומענה: הרי כתב גם בסוף המאמר דמעת מוצר נתפס בפנימיות הלב, וממלא כל עלמין לגבי סובב כל עלמין הוא מעט מוצר. ראה תניא פרק מה, וענין גם כן בחוספות לתורה אור דבור המתחיל אם ישים וקבא, ג) – דיאסוף היינו אורות בכלים).

מִשֶּׁה, שֶׁהוּא מִבְּחִינַת "כִּי מִן הַמַּיִם מִשְׁתִּיחֻהוּ"³⁶ (שמות ב, 17)
י.

וְזֶהוּ "הַשָּׁמַיִם כְּסֵאֵי": שֶׁהַשָּׁמַיִם הֵיא הַתּוֹרָה, הֵרִי הֵיא
כְּסֵא³⁷ עַל דְּרָךְ מָשָׁל, שֶׁנַּעֲשֶׂה לְשִׁבְתָּה, וְיִשְׁכְּהָ זֶה הֵיא
הַשְּׁפָלָה לְגַבֵּי עֲמִידָה. שֶׁשֶּׁהָאֶדָם עוֹמֵד הֵנָּה הוּא בַּעַל־
קוֹמָה, וְרֹאשׁוֹ וּמוֹחוֹ גְבוּהִים מֵעַל הָאָרֶץ, וְעַל יְדֵי יִשְׁכְּהָ
נִשְׁפָּל קוֹמָתוֹ. כִּךְ הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה כְּסֵא לְאוֹר אֵי-סוֹף
בְּרוּךְ־הוּא לְבַחֲנִית רֹאשׁוֹ, שֶׁהִיא בַּחֲנִית רְצוֹנוֹ, וְהַכְמָתוֹ,
וּבִינָתוֹ; דִּ"אֲנִי חֲכִים וְלֹא בַּחֲכָמָה יִדְעָא, וּמִבִּין וְלֹא
בִּבְיָנָה יִדְעָא³⁸, וּבַתּוֹרָה יוֹרְדִים וּמִשְׁתַּלְשְׁלִים חֲכָמָתוֹ
וּבִינָתוֹ בְּדַבְרִים גְּשָׁמִיִּים כַּתְּפִילִין, וְצִיצִית, וְצִדְקָה,
וּתְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת, וְקִרְבָּנוֹת כו'³⁹ :

"וְהָאָרֶץ הָדוֹם רִגְלֵי":

"הָדוֹם" בְּלָשׁוֹן הַפְּסוּק, הוּא כְּמוֹ שֶׁרַפְרָף בְּלָשׁוֹן
הַגְּמָרָא⁴⁰, שֶׁהוּא גַם בֶּן כְּסֵא קָטָן. וְהוּא מֵה שֶׁמַּעֲמִידִין
תַּחַת רִגְלֵי הַיּוֹשֵׁב⁴¹ לְהַגְבִּיחַ הָרָגֶל מֵעַל הָאָרֶץ. וְעַל זֶה

לקוטי תורה במדבר יא, ד"א.

(34) (מלשון (תהלים מז, ד) "יִדְבֹּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ" - לְקַמֵּן תַּחְזֶה פֶּה, ג. וּבַכְּמָה
מְקוֹמוֹת. יִדְבֹּר - יִנְהַג (אֲבָן עֲזָרָא. וְעוֹד). וְרֹאֵה מְלָכִים־א, ה. כִּג. וְשַׁעֲיָהּ ה, יז).

(35) (וְאָרָא ו, י. וְעוֹד. רֹאֵה זֶה חֶלֶק ב כה, ב).

(36) "כִּי שָׂרָשׁ נִשְׁמַת מִשֶּׁה מֵאוֹתָן אֲלֵפִים שָׁנָה הַיָּל, כִּי נֶאֱמַר בּו "מִן הַמַּיִם
מִשְׁתִּיחֻהוּ", מִבְּחִינַת מַיִם הַעֲלִיּוֹנִים קוֹדֵם שֶׁהוֹבְדֵל בְּרָקִיעַ, וְנֶאֱמַר "וְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ
הַמַּיִם" . . וְלִכְךָ עַל דָּו דּוֹקָא נִתְגַּלָּה - תַּקְסָה.

וְרֹאֵה אֲגֻרוֹת קֹדֶשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמִיר חֶלֶק ו עֲמוּד קְלו: "גַם הַמִּשְׁכָּה ד'וִידְבֹּר
הָיָה אֶל מִשֶּׁה" נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי "וְאֶחָדָה גו", וְכִמּוּ שִׁכְתוֹב בֶּן כְּפִירִשׁ בְּלִקוּטֵי תוֹרָה
לְג' פְּרָשִׁיּוֹת יֵא, ג וְאוֹר הַתּוֹרָה בְּרֹאשִׁית כִּכְר ג' תַּעֲא, א. וְעִיִּין גַּם בֶּן אֲמִירִי בִּינָה
שַׁעֲרֵי הַקְּרִיאָת שִׁמְע סוֹף פֶּרֶק מג וע, ג וְאֵילָךְ, וְשֵׁם: "הַכְּבֹד דְּבוֹר דְּבִירֵי תוֹרָה
דִּבְנִסָּת יִשְׂרָאֵל מִתְּחַבֵּר עֲצָמוֹת אֵין סוֹף בִּירְדִּיה מִלְּמַעְלָה לְמַשָּׁה כו'".

וְרֹאֵה לְקוּטֵי תוֹרָה עֶבֶד י, ד. בַּחֲתִימָה מו, ג. מו, ב).

(37) וְהִיא כְּסֵא בַּכְּתָב יד 2044: הִיא כְּסֵא, כְּמוֹ כְּסֵא.

(38) (תַּקְוִי זֶה בַּהֲקָדְמָה שֵׁם).

(39) (וּפִירוּשׁ הַשְּׁפָלָה זֶה לְמַעְלָה, הֵינִינוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ רַק בַּחֲנִית גּוֹבֵלוֹת חֲכָמָה
עֵילָאָה לְהַתְּלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה, אֲבָל עֲצָמוֹת חֲכָמָה עֵילָאָה אֵינוֹ נִשְׁפָּל כו', רַק
אַחֲרֵי־כֵן דְּחָרָן עֲלִיּוֹן הֵם הַמִּתְּלַבְּשִׁים בָּן־א, שֶׁהֵם הַמְדוּת כְּשֶׁר וּפְסוּל כו', וְהוּא
הַבְּקָרָא שְׁמִים - אֵשׁ וּמַיִם, וְהוּא בַּחֲנִית כְּסֵא, כְּסִי לְבַחֲנִית אֶלֶף, אֲאֵלְפֵי חֲכָמָה
בִּינָה, שֶׁהֵם אֲלֵפִים שֶׁנָּה שֶׁקְדָּמָה הַתּוֹרָה לְעוֹלָם כו'. - אוֹר הַתּוֹרָה בַּהֲעֲלוֹתָהּ
עֲמוּד שְׁסֵד עִיִּין שֵׁם. וְרֹאֵה לְקוּטֵי תוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים יט, ב).

בִּיאור הַפְּסוּק "הַשָּׁמַיִם כְּסֵא" בְּאוֹפֵן אַחֵר וְהַקְשֶׁר בֵּין ב' הַפִּירוּשִׁים - לְקוּטֵי
תוֹרָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה סב, ג).

(40) (רֹאֵה לְהֵלֶן בַּפְּנִים, וּבִלְשׁוֹן הַשֵּׁס: בְּרוּכוֹת י, ב. כֻּלָּם פֶּרֶק כב מִשְׁנָה ג.
הַגִּינָה יב, א).

(41) (רֹאֵה מִצְוֹת צִיּוֹן עַל הַפְּסוּק "וְהָאָרֶץ הָדוֹם רִגְלֵי": הָדוֹם - שֶׁרַפְרָף הַכְּסֵא
הַנִּתָּן תַּחַת לְרִגְלֵי הָאָדָם כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב, וְכֵן (תְּהִלִּים צט, ה): וְהַשְׁתַּחֲוֶה לְהָדוֹם
רִגְלָיו". הֵינִינוּ כְּסֵא קָטָן תַּחַת רִגְלָיו לְנֹחַ רִגְלָיו עֲלִי - אוֹר הַתּוֹרָה מִשְׁפָּטִים
עֲמוּד אִירֵעו).

1 - "מִי שֶׁאֲנִכִּי"²⁹ - "מִצִּיּוֹר כו'" (וְאֶתְחַנֵּן ו, ו) - שֶׁעַל יְדֵי זֶה
2 נִמְשָׁךְ גִּילּוֹי אֱלֹהוּתוֹ, וְהַתְּהוּוֹת הַתּוֹרָה בְּבַחֲנִית שְׁמִים -
3 אֵשׁ וּמַיִם.

4 כִּי הֵנָּה ה'תּוֹרָה קְדָמָה אֲלֵפִים שָׁנָה לְעוֹלָם³⁰ -
5 פִּירוּשׁ: "עוֹלָם" נִקְרָא בַּחֲנִית אֵשׁ וּמַיִם³¹, וְהַתּוֹרָה גְּבוּהָה
6 מֵעַלְתָּהּ מֵאֵד - בְּבַחֲנִית "אֲלֵפִים שָׁנָה", שֶׁהֵם לְמַעְלָה
7 מִבְּחִינַת עוֹלָם. וְכִדִּי שֶׁתִּמְשָׁךְ לְבַחֲנִית עוֹלָם, דְּהֵינִינוּ
8 לְהִיּוֹת "מִימִינוּ אֵשׁ כו'", שֶׁהוּא רַמְ"ח מִצּוֹת עֲשֶׂה
9 שְׁמִימִין, וְשֵׁס"ה מִצּוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה מִשְׁמָאל כו', הֵנָּה
10 הַמִּשְׁכָּה זֶה הֵיא עַל יְדֵי אֲתַעֲרוּתָא־דְּלִתָּתָא³² ב"וְאֶחָדָה
11 [..] בְּכָל לְבָבָךְ", "רוּחַ אֵייתִי רוּחַ וְאֶמְשִׁיךְ רוּחִ"³³,

12 וְעַל יְדֵי זֶה "וְדִבַּרְתָּ בָּם" (שם ו, ז): "וְדִבַּרְתָּ" - לְשׁוֹן
13 הַנְּהִיגָה וְהַמְשָׁכָה³⁴, דְּהֵינִינוּ לְהִיּוֹת הַמִּשְׁכָּת אוֹר אֵי-סוֹף
14 בְּרוּךְ־הוּא בַּתּוֹרָה.

15 וְזֶהוּ עִנְיָן "וְיִדְבֹּר ה' אֶל מִשֶּׁה"³⁵: שֶׁהַמִּשְׁכָּת הָיָה
16 לְהִיּוֹת הַתּוֹרָה, צִרִיךְ לְהִיּוֹת הַמִּשְׁכָּה תַּחְלָה לְבַחֲנִית

(29) (רֹאֵה לְקוּטֵי תוֹרָה לְהַאֲרִיז ל פֶּרֶשׁת תוֹלְדוֹת עַל הַפְּסוּק (תוֹלְדוֹת כו, יט)
"אֲנִכִּי עֲשׂוּ בְּכֹרֶךְ" בְּשֵׁם הַזֶּה: "אֲנִכִּי מִי שֶׁאֲנִכִּי, אֲבָל עֲשׂוּ בְּכֹרֶךְ" - עַל פִּי זֶהר
חֶלֶק א קסו, ב: "אֲלֹא אֲנִכִּי פֶּסְקָא טַעמָא, וְאֶמַר אֲנִכִּי, מֵאֵין דֹּאֲנָא, אֲבָל עֲשׂו
בְּכֹרֶךְ". וְבוֹהֵר חֶלֶק ג יא, א: "אֶחָדָה - דָּא סְתִימָא עֲלָאָה, כְּמֵאֵין דֹּאֲמַר אֲנִי מֵאֵין
דֹּאֲנָא וְלֹא אֲתִידַע מֵאֵין הוּא". וְכֵן פִּירֵשׁ הָרַבֵּעַ תוֹלְדוֹת שֵׁם).

(30) (רֹאֵה מִדְרָשׁ תְּהִלִּים צ, ד. וְעוֹד. - נִסְמָנוּ בַּהֲעֲרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמִיר
בְּסִפֵּר הַמַּאֲמָרִים ת"ש עֲמוּד 83. הַנִּסְמָנוּ בְּמֵאֲמָרֵי אֲדָמִיר הָאֲמַצְעִי דְּבָרִים חֶלֶק
א עֲמוּד כ).

(31) ("דְּהֵינִינוּ הַמְדוּת עֲלִיּוֹנוֹת וְחִסְד וְגִבּוּרָה) כְּנוֹדָע. - לְקוּטֵי תוֹרָה בַּחֲתִימָה מו,
ב).

(32) (רֹאֵה אֲגֻרוֹת קֹדֶשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמִיר חֶלֶק ו עֲמוּד קְלו: "בְּמַעְנֶה עַל
שְׁאוֹלוֹתֵי . . הַתּוֹרָה כְּכֵן נִמְסָרָה בְּעוֹלָם בִּשְׁעַת מִתּוֹן תוֹרָה וְלִמָּה צִרִיכִים
לְאֲתַעֲרוּתָא דְּלִתָּתָא. - מוֹבֵן עַל פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בַּחֲלוּק הַתּוֹרָה שֶׁלִּפְנֵי הַתְּפִלָּה
וְשֶׁלֹּא־תִירֶיָה. עִיִּין לְקוּטֵי תוֹרָה בְּרָכָה צו, ב) וּבַכְּמָה מְקוֹמוֹת".

וְשֵׁם עֲמוּד קְלו: "זֶה שֶׁהַנִּשְׁמָה הַמְלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף פּוֹעֵלָת הַיַּחֲוִד דְּאוֹרִיִּיתָא וְקוֹדֶשׁ־א
בְּרִיךְ הוּא - ב' טַעמִים בְּדָבָר: מַפְנִי שֶׁעֲסָקָה בְּנִיצּוּצוֹת דְּתַהוּ שְׁקָדֵם לְחִיּוּן.
וְהַעֲיָקֵר שֶׁעֲבוּדָתָהּ לְמִשָּׁה גוֹרֵם, בְּבַת אַחַת, עֲבוּדַת שְׂרָשָׁה בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וְגַם
מֵה שֶׁלְּמַעְלָה מְעוֹלָמוֹת, כִּי הֵיא כְּחֶלֶל שְׂרָאשׁוֹ קָשׁוֹר לְמַעְלָה. וְעִיִּין אֲגֻרָת
הַתְּשׁוּבָה פֶּרֶק ה, קוֹנְטְרַס אַחֲרָיו לְתַנְיָא בְּתוֹחֲלוֹ. הַגִּה"ה שִׁנְיָה בְּתַנְיָא פֶּרֶק מ.
וְרֹאֵה גַם בֶּן מֵאָרֶךְ דְּשִׁבְת מְבָרְכִין סִינן הַתְּשִׁי"ב" וְדוֹבֵר הַמְּתַחֵל חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים
- תּוֹרַת מִנְחָה חֶלֶק ה עֲמוּד 197 וְאֵילָיו).

(33) (רֹאֵה אֲגֻרוֹת קֹדֶשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמִיר חֶלֶק ו עֲמוּד קְלו: "בְּמַעְנֶה עַל
שְׁאוֹלוֹתֵי . . הָא ד"אֲלֵפִים שָׁנָה קְדָמָה תוֹרָה לְעוֹלָם" וְאַחֵר כִּךְ נִמְשָׁכָה בְּשָׁמַיִם
וְאָרֶץ - אֵם זֶה עִנְיָן אַחֵר עִם הָאֲמוּר בּוֹהֵר בְּאֲדָרָא רְכָה, "עַל דָּא חֵד אֲוִרְחָא
וְתַרְגִּיג אֲרִיחִין דְּאוֹרִיִּיתָא".

וּמַעְנָהוּ: הֵנָּה, בְּכָלֵל, הָאֲמוּר בּוֹהֵר שִׁיר לְמִצּוֹת, שִׁשְׁרָשָׁן בְּכַתֵּר גִּלְגֻּלְתָּא, וְכִמּוּ
שִׁכְתוֹב בֶּן אֲגֻרָת הַקֹּדֶשׁ סִימָן ר. וְכֵן הוּא גַם בֶּן דְּבוֹרֵר הַמְּתַחֵל תַּקְעוּ תַּרְצִיא
סַעֲיָו ו סִפֵּר הַמַּאֲמָרִים תַּרְצִיא עֲמוּד טו שֶׁמְבִיאָו בְּמַכְתְּבוֹ (מֵה שֶׁאֵין בֶּן תוֹרָה
שֶׁמְכַתְּבָה נִפְקֵת עִיִּין שֵׁם בְּאֲגֻרָת הַקֹּדֶשׁ). כִּי גַם הַתַּרְגִּיג אֲרִיחִין הֵם בְּגִלְגֻּלְתָּא.
וְלִפְעָמִים מְפָרְשִׁים מֵאֲמוּר הַזֶּה גַם עַל הַתּוֹרָה, אֲבָל כְּמוֹ שֶׁשְׂרָשָׁה בְּכַתֵּר, וְרֹאֵה

למעלה – כל מה שלמטה הוא העליון. וזהו "נעוץ
תחילתן בסופן" – שסופן הוא תחילתן, שבחינת הרגל
נקרא ראש.⁴⁷

וישראל נקראו "ראשית"⁴⁸, ובתיב (ברכה לג, כא): "וירא
ראשית לו". ועל ידי אתערותא דלתתא נעשה למעלה
תיקון אורות עליונים.

וזהו שמצינו במשה שבחטא העגל נטלו ממנו אלף
אורות (ובשבת חורין ונותנין אליו במתנה, וזהו "ישמח"⁴⁹
משה במתנת חלקו"⁵⁰). ועל זה רמזו רז"ל⁵¹ במה שאמרו
על פסוק (תהי יט, כד) "לך רד" – "רד מגדולתך. כלום נתתי
לך גדולה אלא בשביל ישראל". והיינו לפי שהיו ישראל
בבחינת הרגל שלו, וכמו שכתוב (בהעלותך יא, כא): "שש
מאות אלף רגלי – העם אשר אנכי בקרבו"⁵², והם היו
לו בבחינת מקיף ובחינת ראש, אף שהם היו לו בבחינת
רגל ודאי.⁵³

וכך הוא בכל ישראל, על ידי שמתקן מעשיו שהם
בכח המעשה בעשיה גשמיות בבחינת רגלים, נעשה
מוחו ולבו זכים אלף פעמים כבה.⁵⁴

אמרו בגמרא⁴² על פסוק (דניאל ז, ט) "ברסון רמיו"⁴³: "אחד
לכסא ואחד לשרפרף". פסא הוא הגדול שיושבין עליו,
וישרפרף הוא הקטן שמעמידין תחת הרגלים.

והענין: כי הנה כנסת ישראל נקרא רגל, כמו שכתוב
(ראה יד, א): "בנים אתם לה' אלהיכם", ו"ברא – פרעא
דיאבוה"⁴⁴.

והנה כמו על דרך משל שנמצא מעלה יתירה ברגל
מה שאין בראש – שהרגלים הם המהלכים והם נושאים
את הראש ומוליכין אותו למחוז חפצו, ונמצא הראש
צריך להרגל; וגם גידי הראש וחיותו – ש"הדם הוא
הנפש" (ראה יב, בג) – הם ברגלים, וכשמקוין דם מהרגל
מתרפא הראש ומתקיים; וכן במה רפואות יש שעושין
ברגלים ומתרפא הראש. ובבחינה זו נקרא הרגל – ראש,
והראש – רגל, שהוא למטה מהרגל במדרגה זו.⁴⁵

וכך הוא למעלה: על ידי התכללות המשכות
המדרגות "נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן"⁴⁶ –
אורי'שר ואורי'חור: אורי'שר נקרא מלמעלה למטה,
כל מה שלמעלה הוא העליון, ואורי'חור ממטה

ח. וראה לקוטי תורה להאר"ז ל פרשת תשא וספר הלכותים שם (על פסוק
"ותנצלו", וכן שם על פסוק "ומשה לא ידע כי קרן עור פניו"). לקוטי תורה שם
ריש פרשת ויקרא, ספר הלכותים פרשת בהעלותך על פסוק "האיש משה
עניו". וראה זה חלק ב, נח, א.

(51) (ברכות לב, א).

(52) ונקב"ו: בכתב ד' 2044 נוסף: שהוא היה בקרבם.

(53) (נתבאר במאמרי אדמו"ר האמצעי נצבים חלק ג עמוד תשמח. דבור
המתחיל "אךך נא" – ספר המאמרים תרנ"ח עמוד כו ואילך ובספר המאמרים
תש"ג עמוד 88 ואילך. תורת מנחם חלק כב עמוד 256 ואילך).

(54) ("כידוע המעשה בהוד כבוד קדושת אדוני אבי זקני מורי ורבי הרב
הקדוש הצמח צדק נשמות בגני מרומים אשר בזכות מצות השראה שהלך
מבית הכנסת לביתו קודם התפילה בשביל להלכות גמ"ח זכה לראות את הוד
כבוד קדושת רבינו אדמו"ר הזקן בהקיצו ולשמוע מאתו חידושי תורה, ישובים
בכמה סוגיות וענינים שהיו מוקשים לו". – אגרות קדש אדמו"ר מוהרי"צ חלק
ה עמוד שה.

העם – ראה לקוטי תורה שלח לו, א. "דדוקק לשונו הקדוש שעל ידי מצות
מעשיות נעשה מוחו ולבו זכים אלף פעמים כבה, מהו המספר אלף פעמים
דוקא, ולמה מוחו ולבו כו" – נתבאר בספר המאמרים תרמ"ג עמוד לא. וראה
אור התורה כאן תתרכב, ב. אגרות קדש שם.

"לשונו הזקב של רבינו הזקן מדויק בכל התיבות ואותיות" (אגרות קדש כבוד
קדושת אדמו"ר חלק יג עמוד סב) – "הנה זהו אלף פעמים ולא בדרך גזומא,
היינו על פי פשוט, מה שאפשר לקנות ולהצליח על דרך הרגיל על ידי עבודה
של אלף שעות, הנה על ידי העסק בצדקה אפשר לקנות זה במשך שעה אחת.
וכשיעשה חשבון בההצדקה בזמן אשר בזה, הרי זה נפלא ונורא במאד" (שם
חלק ו ע' מז).

"שבשעה אחת מצליח בלימודו (מוחו) כמו שהיה מצליח על דרך הרגיל במשך
אלף שעה, וכן בעבודת התפילה ובאהבת ישראל (לבו) נעשה אלף פעמים
זכים" (שם חלק יב עמוד נז).

"מלשון הבטחה זו עצמה שאומר, שנעשים זכים ולא שנעשה למדן וירא שמים,

(42) (דניאל ז, ט) (ובפירוש רש"י): ברסון רמיו ועתיק יומין יתב (בסאות הוטלו
ונתקנו לישב במשפט כו' ויהקדוש ברוך הוא יושב למשפט כו'), לבושה בתלג
חור ושער ראשה בעמר נקא, כרטיה שביבין די נור (בסאו ניצוצות של אש).
ובגמרא חגיגה יד, א (ובפירוש רש"י): כתוב אחד אומר פרטיה שביבין דגור
(משמע פסא אחד), וכתוב אחד אומר עד די ברסון רמיו (שני בסאות הוטלו)
נתקנו לישב עליהן) ועתיק יומיו יתבו . . אחד לכסא ואחד לשרפרף, פסא –
לישב עליו, שרפרף – להדום רגליו, שנאמר השמים כסאי והארץ דום רגלי.
ועל דרך זה בסנהדרין לה, ב.

(43) (תרגום: "כסאות הנחור").

(44) (עץ חיים שער פרקי הצלם פרק א בשם רז"ל. ש"ה קנד, א. וראה עירובין
ע, ב. תוספות בקמ"ז ג, א – דבור המתחיל "מקמי". רש"י בתובות צב, א – דבור
המתחיל "כבעל").

(45) (ראה אור התורה בראשית (תתרכב, ב). ספר המאמרים תרל"ב חלק ב
עמוד שסח. תרס"ג חלק ב עמוד רמג ואילך).

(46) (ספר יצירה פרק א, משנה ז).

(47) (ראה לקוטי שיחות חלק ט עמוד 75 הערה 30: "לכאורה היה אפשר לומר
שהעקב . . אינו מתייחס להקצוץ יותר מהראש . . אבל מהלשון בתורה אור
"ובבחינה זו נקרא הרגל ראש . . שסופן הוא תחילתן . . שבחינת הרגל נקרא
ראש", משמע שמעלת הרגל "בבחינה זו" היא בדרגמת מעלת הראש בבחינת
הגילויים, והיינו שנעצת תחלתן בסופן הוא באופן, שבחינת סופן – רגל, הוא
כלי לבחינת תחלתן – כמו שהראש הוא כלי לשכל". עיין שם. וראה גם לקוטי
שיחות חלק יז עמוד 96).

(48) (רש"י (ולקח טוב) ריש פרשת בראשית. רש"י סנהדרין צא, ב דבור
המתחיל "מששת", תנחומא (בוכר) בראשית ג).

(49) (תפלת העמידה בשחרית של שבת).

(50) (במשה שבחטא העגל נטלו ממנו ארבע אורות . . וישמח משה במתנת חלקו; פרי
עץ חיים שער השבת (שער יח) פרק ח. שער הכוונות להאר"ז, לפילת ליל
שבת ענין "מומור שיר ליום השבת", סידור האר"ז, שחרית לשבת (הרב
שבתאי וקול יעקב על "ישמח משה"). משנת חסידים מסכת שחרית דשבת פרק

במאמר רז"ל: "למה נקרא שמה ארץ? שרצתה כו"⁶⁰.
 וארץ אותיות: א' רץ⁶¹ כו.
 והענין: כי תורה שבכל-פה היא השגת תכלית
 הרצון⁶², לידע איך ומד. בגון "טובה שהיא גבוה כו"⁶³,
 שאין זה מבואר בתורה שבכתב, ותורה שבכתב היא רק
 בחינת אותיות להיות בדמותן בצלמן, שהן שמונתיו של
 הקדוש ברוך הוא⁶⁴. ולכן נקרא "קורא בתורה", כמו
 שקורא בשם, והיינו מלמעלה למטה. אבל תורה
 שבכל-פה עיקרה ממטה למעלה, על ידי השגת הרצון
 בנפש תכלית הנפש במקורה למעלה.
 (ושלשה נקראו ארץ⁶⁵: בנסת ישראל⁶⁶, ותורה שבכל-פה,
 ומצות. וכולן נרמזין במקרא אחד (ירמיה כב, כט): "ארץ, ארץ,
 ארץ, שמעי דבר ה'").
 אף "אי זה בית כו"⁶⁷?
 כי הפסא והשרפרף אין דרכן להעמידן בחוץ אלא
 בתוך הבית. ובחינת בית היינו "בכל מאדך" (ואתחנן שם),
 שהוא בבחינת מקיף. כמו על דרך משל בית שהוא מקיף
 את האדם בגג ובקירותיו. ובית זה הוא בית-תפלה⁶⁸,
 שעל ידי התפלה ח"י פעמים "ברוך אתה כו", היא
 המשכת מקיפין מבחינת "סובב כל עלמין" (והיא בחינת
 "רוחו ונשמתו אליו יאסף" בנזכר לעיל), שהם נמשכין על
 ידי בריעות והשתחויות ב"אבות" וב"הודאה", תחלה
 וסוף, שהם בחינת ביטול.
 והענין: כי אי אפשר להיות גילוי אור אין-סוף ברוך
 הוא ד"לית מחשבה תפיסא ביה כלל" ו"לאו מכל מדות
 וכו'", בבחינת פנימיות-הלב, רק מעט מזער הארה

והנה להיות "הדום" לבחינת רגל שהוא בחינת
 בנסת ישראל, דהיינו להגביה ולהעלותה ממטה
 למעלה, הוא על ידי בחינת "הארץ" שהם מצות
 מעשיות, וכללותן היא הצדקה.
 ועל זה נאמר: "צדקה תרומם גוי"⁵⁵ – "תרומם"
 ממטה למעלה. והגבהה והעלאה זו היא בבחינת "גוי",
 שהם אותיות ג' ו' י', דהיינו העלאת המדות שנקלקין
 דרך כלל לג' בחינות: חסד, דין, רחמים. (כי נה"י אינו אלא
 התפשטות חג"ת וענפיהן). והתעלותן היא לבחינת יו"ד,
 שהיא בחינת החכמה, על ידי ה"א"ו שהוא הממשיך
 ומחבר המחשבה כו"⁵⁶.
 ככה ממש נעשה למטה בנפש האדם העלאת המדות
 בשכלו וביתו: כי בשמדות נפרדות מהשכל, הם
 נחשבות לדבר בפני עצמו. ולכן יש לך אדם שמתעורר
 לבו בשעת התפלה וכיוצא בה, שאז היא שעת גדלות
 המוחין, ואחר כך חולפת ועוברת האהבה, ופונה לדרך
 מהיפה להיפה, באין מבין כי הם שני הפכים. והיינו מפני
 שהמדות נפרדים מהשכל. מה שאין כן בהתפללותן כו.
 והרי אז הוא עליו המדות ביתר שאת – שנעשו בחינת
 מוחין.
 וזהו "בכל נפשך" (ואתחנן שם, ה), דהיינו בכל כחות
 הנפש, אפילו בבחינת רגל, שגם בחינת הרגל תרום
 ותגביה:
 והנה זהו דרך כלל שנקרא שמים וארץ – תורה ומצות.
 ודרך פרט בתורה עצמה, שמים זו תורה שבכתב,
 שמים – שם-מים⁵⁷, ד"אורייתא מחכמה נפקת"⁵⁸. וארץ
 נקרא תורה שבכל-פה⁵⁹, כי "ארץ" – מלשון רצון,

גם לקוטי תורה תבוא מא, ג. שיר השירים כח, א.

(60) "לעשות רצון קונה". בראשית רבה פרשה ה, ח.

(61) (ראה גם ספר המאמרים תס"ה חלק א עמוד רלג. אור התורה כלק עמוד
 תתקמ. וראה של"ה חלק תורה אור פרשת ואתחנן (דבור המתחיל "הרי שלש
 מתנות טובות").

(62) (ראה תניא אגרת הקדש סימן כט. ועוד נסמנו באור התורה בראשית תפב,
 א).

(63) (סקה ב, א (במשנה): "סכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה").

(64) (זהו חלק ב פו, א, צ. ב. קבר, א. רמב"ן בהקדמתו על התורה).

(65) (ראה הנסמן בלקוטי תורה פקודי ג, א אור התורה בראשית כאן (תתרכח,
 א. וראה ערך ארץ בספר "הליקוטים – ד"ח" צמח צדק).

(66) (קהלת רבה על הפסוק "והארץ לעולם עומדת" (א, ד). חלק א לא, ב.
 קיז, ב. חלק ב נ, א. חלק ג קיג, ב. קעד, ב. רסו, ב. ובבמה מקומות).

(67) (המשך הפסוק ישעיה סו, א: "אי זה בית אשר תבנו לי ואי זה מקום
 מנחותי").

(68) ("הוא עיקר התפלה שנקרא בית כמו שכתוב כי ביתי תפלה כו"). –
 תקס"ה ע' תשיג.

מוכן. שצריך ללמוד, וגם להתעסק בענינים המביאים לרגשי לבב באהבת ד'
 ויראת ד', אלא שמתבצרים בהצלקה מופלגה אלף פעמים ממש" שם חלק יב
 עמוד שו,

"למדנו מזה שמים: שבכל זאת צריך להתבונן, כי המוח ולב מצד עצמם אף
 שזכים הם כמה פעמים ככה בכל זאת צריך פעולה בהם ("שימני כחותם" תר"ץ.
 "השם נפשנו" הש"ת. ועוד). שבשמתבונן משיג בקל ובעומק יותר ופועל יותר
 (לקוטי שיחות חלק לג עמוד 293).

"וענין אומרו ככה – נתבאר באור התורה בראשית תתרכו, א).

(55) (משלי יד, לד. ובפירוש רש"י: "גוי – וישאל").

(56) ("מפרש דמצות מעשיות מעלם הרגל – בנסת ישראל למעלה והאדם
 למטה – והיינו העלאתם והתפללות של ג' נה"י דלבר מגופא, תרין שוקין, רגל)
 במוחין, על ידי שנקלקין מקודם במדות (וא"ו) והמדות במוחין (יד"). ונתבאר
 בפרטיות בלקוטי תורה לג פרשיות ח, א ואילך ואור התורה בראשית כרך ו
 תתרחל, א'. אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ו עמוד קלז).

(57) (רש"י בראשית א, ח. על פי חגיגה יב, א).

(58) (זהו חלק ב סב, א. ועוד).

(59) (נתבאר בבמה מקומות – נסמנו באור התורה האינו עמוד א'תרנ. וראה

והבטתה זו היא "אל עני ונכה רוח" – בחינת ביטול,
 "דלית ליה מגרמיה כלום"⁷⁴, אפילו תורה ומצות.⁷⁵ לפי
 שהמשכה זו אי אפשר להשיג על ידי התורה ומצות
 שהם פנימיים, רק על ידי ביטול בתפלה ובריעות
 והשתחויות. כמשל המלך שבורעים ומשתחוים לו מפני
 שאי אפשר להתקרב אליו מגודל מעלתו, אי ממילא
 נמשך אליו בחינה זו.⁷⁶
 וזהו "ברוך אתה": כלומר, ברוך מעצמך ומאלריך.
 והנה בבחינה זו של המשכת המקיף כתיב (קלך בג, כא):
 "לא הביט און ביעלב". שבבחינת פנימיות כתיב (תהלים ו,
 א): "בוחן לבות וכליות", דהיינו להבחין התשוקה
 המורגשת אם הוא מ"קרב איש ולב עמוק" (תהלים סד, ז),
 באמת לאמתו. מה שאין כן בבחינת מקיף – "לא הביט
 און וגו'", רק "ה' אלדיו עמו" (קלך שם) – שנמשך מאליו
 תמיד.⁷⁷

בעלמא. ואפילו גילוי במוח והשגה "לית מחשבה כו",
 רק בבחינת מקיף וטוב לב.
 ועל זה נאמר:⁶⁹ "ואל זה אביט" – שרומז על בחינת
 תפלה.⁷⁰ ופירוש הפסוק:
 "ואת כל אלה ידי עשתה" – בחינת עשיה היינו
 מעשה המצות.
 "ויהיו כל אלה נאם ה'" היא בחינת תורה שבעל-פה,
 שהיא נאם ודבר ה', בחינת דבור.⁷¹ מה שאין כן "אל זה
 אביט" הוא בחינת תפלה. "אביט" הוא בחינת הבטה,
 היא הסתכלות בבחינת "עיניך יונים" (שיר השירים א, טו),
 שהיא בחינת המחשבה לבד, והיא היא בחינת מקיף
 וטוב לב.⁷² כמו על דרך משל מחשבה שמקפת מחשבתו
 את הדבר שחושב עליו, וכן הראיה והסתכלות כו. מה
 שאין כן דבור ומעשה הם פנימיים כו.⁷³

77) סקירה אודות המאמר "השמים כסא":

ב' באורי אדמור' הזקן על המאמר (א' – בסמיכות לאמירת המאמר, ב' – בשבת
 פרשת עקב תקס"ה) – מאמרי אדמור' הזקן תקס"ה עמוד תשטו. תשנ"ו. ועם
 הגהות אדמור' העמוד צדק: ביאור הראשון – אור התורה בראשית (כרך ו)
 תתל, ב – תתרכ, א. ביאור השני – שם (כרך ג) תע, ב – תעת, א. ובשינויים
 והגהות – אור התורה עקב עמוד תרה ואילך (ומתחיל "אריך ג' תמיד עני ה'
 אלקיך ב'").

לכמה מעניני המאמר ראה: דבור המתחיל "ענין קריאת שמע אחד ואהבת",
 שבת פרשת מסעי ראש חדש מנחם אב תקס"ה – לקוטי תורה ואתחנן יא, ד
 (הקדמת מהר"ל), סידור עם דא"ח סכא, א (הקדמת אדמור' האמצעי). דבור
 המתחיל "השמים כסא" – מאמרי אדמור' הזקן תקס"ו עמוד שצו.

מכבוד קדושת אדמור' האמצעי: שער האמונה נג, ב ואילך. נד, א. וראה
 מאמרי אדמור' האמצעי בראשית עמוד תכט ואילך (ושם לפני זה על הפסוקים
 "המגבידי לשבת גו" ו"צדקה תרומם גו").

מכבוד קדושת אדמור' העמוד צדק: לשון התורה אור בשינויים עם הגהות
 והוספות מהעמוד צדק וכבוד קדושת אדמור' מהר"ש – אור התורה בראשית
 (כרך ו) תתרכ, א ותתל, ב (ומתחיל "השמים כסא").

הגהות לחלקו השני של המאמר בענין "והארץ הרום רגלי איזה בית אשר תבנו
 לך" – אור התורה בראשית (כרך ג) תע, א"ב ומתחיל: "לדבור המתחיל השמים
 כסא בתורה אור ריש פרשת בראשית".

תוכן חלקו הראשון של המאמר (עד פרק "והארץ הרום רגלי") – אור התורה
 ויגש (כרך ה) תתקפג, א בדרוש "ויגש אליו יהודה". חלק מלשון התורה אור
 עם הגהות מובא ברשימת העמוד צדק על פסוק "השמים כסא" סעיף א – אור
 התורה בראשית (כרך א) בתחילתו ונ"ץ כרך א עמוד שיב.

מכבוד קדושת אדמור' מהר"ש: מאמר התורה אור עם הגהות – ספר המאמרים
 תרל"ח עמוד ריו ואילך (והוא חלק מהנדפס באור התורה בראשית סוף עמוד
 תתרכ, א ואילך).

69) (שם, ב: "ואת כל אלה ידי עשתה, ויהיו כל אלה נאם ה', ואל זה אביט,
 אל עני ונכה רוח וחרד על דבר").

70) (ראה תורת מנחם ספר המאמרים מלוטח חלק ג (אדר"סין) עמוד רלח).

71) (פירוש: נאום הוא בחינת הדבור, כידוע בלשון תרגום, וכמו "נומינו
 לשליח" במשנה סוף פרק ו דגיטין, דהיינו "דבר ה' זו הלכה" דתורה שבעל פה
 דוקא. וזהו בחינת התהוות נאום דה"ך כו". – ביאור על המאמר – אור התורה
 בראשית כאן תתל"א, א. ועל דרך זה בספר המאמרים תקס"ה כאן עמוד
 תשטו. מקומות נוספים במאמרי אדמור' הזקן שפירש "נאום ה'" נסקמו באור
 התורה שם).

72) (כמו על דרך משל בנפש האדם, כשמסתכל על איזה דבר ומביט אי
 מחשבתו מקפת הדבר והוא בתוכו ודבר ההוא מוקף ומצוייר בתוכו כמו
 שכתוב בלקוטי אמרים (פרק מח – סח, א) עיין שם). – הנחה אחרת מהמאמר
 בכתב יד).

73) ("ובעבודת ישראל עצמה ישנם גם כן . . ג' הענינים דמחשבה ואל זה
 אביט) ודבור (נאום ה') ומעשה (ידי עשתה). ובעבודה הם ג' העמודים דתורה
 עבודה וגמילות חסדים, דגמ"ח עיקרה הוא בכת המעשה (עשתה) ותורה
 עיקרה הוא דיבור וכמאמר ר"ל על פסוק "חיים הם למצאיהם – למוציאיהם
 כפה", ותפלה עיקרה הוא במחשבה". – דבור המתחיל "השמים כסא" תשמ"ח
 עיין שם באריכות).

74) (שאין לו מעצמו כלום. זהו חלק א וישלח סכא, ב).

75) (אפילו תורה ומצות: פירוש – שאינו מתקין טובה לעצמו כמה שמקיים
 תורה ומצות, "כי לך נוצרת", כמאמר ר"ל במשנה דאבות". אור התורה
 בראשית כאן (תתרכט, א).

76) ("ולזה אומר בלשון תמיהה "איזה בית אשר תבנו לך"? שזה אי אפשר
 לעשות מבחינת אתגרויותא דלתתא, ואין ביכולתם לבנות ולעשות הבית הזה
 כלל, וזהו "את זה אביט" אני בעצמי מצד חסד חנם בלבד, בבחינת הסתכלות
 והבטה מלמעלה עליכם בבחינת מקיף". – הנחה אחרת מהמאמר בכתב יד).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

42 'שז"ש והחכ' מאין תמצא בבחי' יש כו' (וכן גם מחכ'
 43 לבינה נק' מאין ליש כידוע). לפי שגם לאחר בריקה זו
 44 שנק' נקודת ההשכלה היא עדיין בלתי התפשטות
 45 בהשגה והבנה כלל וכאשר נתהווה התפשטות השגת
 46 השכל שנק' סברא זהו כמו התהוות מציאה חדשה יש
 47 מאין כמו שהחכ' עצמה מאין כו'. אבל תולדות המדות
 48 מן השכל שבמוח בינה אין זה נק' תולדה חדשה מאין
 49 ליש רק מיש ליש שהרי כבר היו מציאות המדות הללו
 50 דאוי"ר בשכל והשגה דבינ' כנ"ל רק שיצאו מן ההעלם
 51 לגילוי לבד בלב ואין כל חדש כלל בעיקר מהות
 52 מציאותם כי אותה התפעלות האהבה שהי' במוח
 53 בשכלו יצא' לגילוי בלב בהתפעלו' אהב' בלב וכן מדת
 54 הירא' שבמוח יצאה לגילוי בלב שאין כאן רק בחי'
 55 ההתגלות של המדות בלבד בלב ולא חידוש בעיקר
 56 מציאותם כלל. אך עכ"ז נק' לידה כלית הולד מבטן
 57 אמו שהגם שהולד הי' כבר מציאותו בבטן בהעלם
 58 ויצא לגילוי לבד כו' שזהו ג"כ נק' לידה אעפ"י שאין
 59 חידוש בעיקר התהוות מציאותו. וכך הוא בבחי' בינה
 60 שנק' אם הבנים שהמדות נולדים מן השכל בבחי'
 61 הגילוי מן ההעלם עכ"פ שנק' בשם תולדה עכ"פ אך
 62 אין זה תולדה חדשה בעיקר המציאות. ובאמ' אין עיקר
 63 מציאות ומהות המדות נולדים מן השכל כלל אפי'
 64 בדרך העלם וגילוי כי עיקר מהות ומציאות המדות
 65 דאוי"ר וענפיהן כבר הם במציאותם ומהותם בלב אדם
 66 מתולדתו בתמידות. ומה שבהתפעלות המדות בשכל
 67 יתפעלו המדות שכלב אין זה שיוצא התפעלות האהבה
 68 שבשכל לגילוי בלב שהרי מדות שבשכל הן מהות
 69 בפ"ע ומדות שכלב הן מהות בפ"ע בבחי' הטבעיות
 70 ואין זה רק שבחי' התפעלות מדות שבשכל יוצאים
 71 לגילוי לעורר בלב מדות הטבעיים באוי"ר טבעיים ואין
 72 כאן רק בחי' התעוררות בלבד שהתבוננות שבמוח
 73 בהתפעלות אוי"ר שבמוח תעורר למדות הטבעיים
 74 שכלב שיצאו לידי גילוי בלב כפי אופן של התפעלות
 75 המוח באוי"ר שבמוח ולא שגופי המדות שכלב נולדו
 76 ונמצאו מן השכל שבמוח אף לא בדרך העלם וגילוי כי
 77 לא היו המדות הטבעיים (שכבר הם מוטבעים בלב)
 78 במוח אפי' בהעלם כי משכנם בלב תמיד רק שהמדות
 79 שבמוח יצאו לגילוי בלב לעשות התעוררות בהם וזהו
 80 שמיד שיתפעל באהבה במוח מיד יתפעל באותה
 81 האהבה בלב (ומה שנק' המדות בשם תולדה מבינה
 82 עכ"פ מן ההעלם לגילוי כולד מבטן זהו קאי במדות

1 (י) והנה לכאורה אנו מוצאי' היפוך זה בכמה מקומות
 2 שהמדות שכלב נק' נולדים ממש מן השכל
 3 שבמוח אעפ"י שכבר המה מוטבעי' בנפש האדם
 4 בתולדה כנ"ל והוא מה שהמדות נק' בנים שנולדים
 5 מאב ואם שהן חכמ' ובינה דבינה נק' אם הבני' כידוע.
 6 והיינו שהמדור' אוי"ר הן היו בהעלם תחלה בשכל
 7 והשגה שבמוח הבינה שנק' עיבור ואח"כ נולדים
 8 ויוצאים לגילוי מן ההעלם בהתפעלות המדות בלב
 9 וכמו שאנו רואים שיש התפעלות אהבה או יראה גם
 10 בשכל שבמוח כאשר ישכיל ויתבונן בדבר הטוב לנפשו
 11 יתפעל בשכלו באהבה לדבר זה שזהו ההתפעלות בכלי
 12 המוח דוקא טרם שבא להתפעלות הלב עדיין וכן במדת
 13 היראה ופחד מדבר רע יתפעל במוח תחלה בפחד
 14 ויראה מצד הטעם ושכל שמתבונן בו ולפ"ע העמקת
 15 שכלו ודעתו כן יהיו התפעלות המדות אוי"ר שבשכל
 16 (וכמו"כ בעבודת ה' נק' דו"ר שכליים כידוע) ונק'
 17 מדות שבשכל שמתפעלים בשכל לאוי"ר אלא שנק'
 18 התפעלות שכליות ונמשכים ממדות שבשכל וחכמה
 19 מצד עצמו כמו שכל שמחייב לחדס או שכל שמחייב
 20 לדין שהוא משפט השכל במדות שבו שאין בהם
 21 התפעלות גם בשכל עדיין (ונק' ז"ת דבינה ומקבלים
 22 מז"ת דחכמה כמו ב"ש אוסרים וב"ה מתירים שזה
 23 שכלו בעצם מטה כלפי חסד וזה שכלו נוטה לדין
 24 בעצם כמ"ש במ"א) ואחר התפעלות המדות במוח
 25 נולדים ויוצאים ללב שזהו הנק' לידה וא"כ הרי
 26 התהוות מציאות עצם המדות שכלב הנולדים רק מן
 27 השכל שאם לא התפעלות המדות באוי"ר בשכל לא
 28 היה התפעלות המדות בלב כלל. אבל האמת אינו כן
 29 שאין שם תולדה נקרא רק כשלא הי' הדבר הנולד
 30 במציאותו תחלה כלל רק נולד מציאותו שהוא חידוש
 31 התהוות מאין ליש כמו שהחכ' מאין תמצא נק' נולד
 32 שנתהווה מציאת החכ' מאין ממש שלא הי' תחילה
 33 מציאות חכמ' כלל ונתהווה מציאותו בעצם מחדש
 34 ממש כמו שאנו רואים בנביעת אור החכמה שהוא
 35 הברקת אור השכל וסברא חדשה שנק' התחכמות מכח
 36 המשכיל ההיולי שקוד' שהשכיל בכח המשכיל לשכל
 37 וסברא חדשה זו לא הי' מציאות שכל וסברא זו כלל
 38 וגם בשעה שנובע מכח המשכיל אינו רק כמו ברק
 39 המבריק (בל"א עס בליצט) שנק' בריקות אור ההשכלה
 40 מכח המשכיל שזהו החכ' מאין כו' וכאשר נמשך
 41 ונתהווה ההשכלה הזאת החדשה נק' נולד יש מאין

בטרם שנולדה ונתהווה השגת השכל וסברא מכח
המשכיל. הגם שהי' רק כמו ברק בעלמא בבחי' נקודה
דחכ' שמאין כו'. הרי גם זה נק' כח שכלי עכ"פ אלא
שהוא עדיין בבחי' ההעלם וכח ההיולי כו' שיתכן לומר
שיוליד שכל וסברא דוקא אבל מהות השכל עם מהות
המדות שכלב אין להם ערך ויחוס זע"ז כלל ואיך יתכן
לומר שיתחברו באופן שיהי' התהוות התפעלות המדות
בלב מהתפעלות השכל דוקא עד שנרא' כאילו נמצאים
ונתהוים מן השכל שבמוח בדרך תולד' כמו התהוו'
השכל מכח המשכיל המולידו (ואף שגם שאין השכל
שבמוח רק מעורר להתפעלות המדות שכלב כנ"ל. גם
זה יפלא מהיכן יש קשר וחיבור זה לשכל עם המדות
שכלב מאחר שגם מדות אוי"ר שבמוח נבדלי' הם
בערך ממהות מדות שכלב ומי חיבר התפעלות השכל
עם התפעלות הלב שאין להם יחוס וערך זע"ז כלל):

בראשית ברא אלקים

1 שבשכל דוקא). אך הנה לפ"ז עדיין יש להבין מאחר
2 שמהות ועצם של המדות שכלב אינם נמצאים כלל
3 במוח אפי' בהעלם רק שמתעוררים מהתפעלות המדות
4 שבמוח כנ"ל מהיכן יש חיבור וקשר זה למוח עם הלב
5 עד שלפ"ע שיעור השכל והתבוננות באופן התפעלות
6 שבמוח דוקא כן יהי' באותו אופן דוקא שיעור
7 התפעלות הלב במדות הטבעיים שמוטבעים בו
8 מתולדתו כו'. מי חברים זע"ז כ"כ הלא מהות השכל
9 שבמוח ומהות המדות שכלב הן נפרדים זה מזה לגמרי
10 עד שלא יתכן לומר שיתפעל הלב מחמת התפעלות
11 המוח כלל מאחר שהן ב' דברים נפרדים לגמרי
12 במהותם ואיכותם כידוע. ואין לומר שנדמה אותם
13 לתולדות השכל מלמעלה מן השכל. שגם טרם
14 שיתהווה השכל מכח השכל הרי יש יחוס לשכל עם כח
15 השכל שהן בבחי' מהות ועצם שכלי עכ"פ. כי גם

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

שונים, ולפי שינויי הכלים כף יהיו שינויי הנפעלים.
ושם רמזנו גם כן, כי התהוות יו"ד כלים הללו בעצמן –
שהם בחינת "כלים שונים" – מן האחדות הפשוט יתברר,
היה גם כן על ידי בחינה אמצעית.

והוא²³, שמתחלה לא נמשכו כלל בבחינת יו"ד כלים,
אלא כלי אחד הכלולה מעשר. והוא הנקרא "עקודים",
שעקודים כולם בכלי אחד ולא ניכר בו התחלקות כלל
לעשר חס ושלוש, אלא כמו ההיולי, כמו שכתוב בעץ
חיים²⁴.

וכמו שנתבאר במקום אחר²⁵ גם כן משל לזה,
מראשית ירידת חיות הנפש להתלבש באיברי הגוף טרם
שמתלבש בפרטות האיברים, שאז נכללים בו כל הכחות
המחולקים שנמצאו אחר-כך באחד ממש. ואף על פי
שלאחר כך הם שונים זה מזה, כמו במוח – קרירות,
ובלב – חמימות, מכל מקום, בעודן במקורן אינן ממהות
זה כלל, עד שהיו בבחינה אחת ממש. וכן נתהוו כח
היו"ד כלים כלולים בבחינה אחת ממש.

דרך מצותיך

ולחבין זה יש להקדים ביאור מאמר זהר בפרשת
תרום דף קס"א:

"קודשא²¹ בריך"הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא.
באורייתא כתיב "ויאמר אלקים יהי אור" – אסתכל
בהאי מלה וברא ליה, וכן בכל מלה ומלה. הדיא הוא
דכתיב²² "ואהיה אצלו אמוץ", "אומץ" לא כתיב, לאו
דאורייתא ברא עלמא, אלא קודשא בריך"הוא
באסתכלותא דאורייתא ברא עלמא".

עד כאן תוכן דבריו לענינינו, עיי' שם.

יצריך להבין, דמשמע שבילתי ההסתכלות לא היה
באפשרי לברוא חס ושלוש – והלא הוא יתברר שכותב
התורה, הוא המסתכל אחר כך, ולמה יצרך להסתכל
במה שכתב.

והענין, כי נתבאר לעיל פרק ד', שהתהוות הרבוי מן
האחד הפשוט ברוך"הוא, הוא מחמת היות ההארה
נמשכת על ידי היו"ד ספירות, שהם "כלים מכלים

(23) ראה גם ספר המאמרים תרי"ב עמוד ק ואילך.

(24) שער מב (שער דרושי אבי"ע) פרק א.

(25) ראה תורה אור נח י ג ואילך. וראה המשך תער"ב פרקים יט, כא. ובכמה מקומות.

(21) הקדוש ברוך הוא הסתכל (התבונן) בתורה וברא את העולם. בתורה כתוב
"ויאמר אלקים יהי אור", הסתכל (התבונן) באותה מילה וברא אותה, וכן בכל
מילה ומילה. וזה שכתוב "ואהיה אצלו אמוץ", אומץ לא כתוב, לא שהתורה
בראה את העולם, אלא הקדוש ברוך הוא בהסתכלות (בהתבוננות) של התורה
ברא את העולם.

(22) משלי ח, ל.

ואין בן פעולתו והייתו של מלך מלכי המלכים
הקדוש ברוך הוא. כי כאשר עלה ברצונו להיות
ולאציל אצילות הטהור והקדוש, אז נאצל ונצטייר
כולו בעצמותו בלי שינוי בו חסד ושלום, אלא מציאות
מתייחד עמו, עד שאין בין המאציל והמציאות ההוא
הבדל כלל, אלא הוא זהם – הכל דבר אחד ועצם אחד
ושרש אחד.

ואף אם נניחס האצילות ההוא אל בחינה הג' כאשר
נבאר, שהם "אור קדמון צח ומצוחצח", אין בחינת
חלוקם בערך עצמותם, אלא בערך בחינת ענפיהם, שהם
הספירות המתפשטות ומתאצלות בו.

עד כאן לשונו לעניינינו.

וביאר דבריו מוכן:

שבחינת עלות הרצון לפני ברוך הוא להיות י'
ספירות, הרי באמת הוא רצון אחד מיוחד, ואינו ממדות
י' ספירות הגלויים, עם שהוא התהוות שרש הי"ד
ספירות ממש. והיינו כמו שנתבאר לעיל בענין העקודים
שהם כלי אחד.

ולחיות כי מיו"ד ספירות נהוהו כל העולמות וכל
אשר בהם, הרי מוכן שבצדו ההוא, שרש הי"ד
ספירות, נשרשו גם בן כל פרטי הנבראים שבעולם;
שנמשכו מיו"ד ספירות, שכולם עלו ברצונו להיות,
וכולם נהוהו ממש על ידי רצון זה, אלא שהיו כלולים
יחד בבחינה אחת.

למשל, כשאדם עולה בדעתו לעשות ענין אחד שיש
בו כמה מעשיות, מכל מקום הרצון והמחשבה ההיא –
אחת היא וכוללת כולם.

וזהו סוד מה שכתוב בעץ חיים³³ ש"רגלי א"ק
מסתיימים בסיום העשייה", מה שאין בן בחינת אצילות,
שבינו לבי"ע יש פרסא – להיות כי א"ק הוא האור כללי
הכולל כל ההשתלשלות באחד, על בן "רגלי א"ק",
היינו היותו כולל לבחינת עשייה מגיע עד העשייה. מה
שאין בן האצילות הוא פרט אחד כמו שהעשייה פרט
אחד, ודי למבין:

מצות האמנת אלקות, פרשת יתרו

וזהו הנקרא "עשר ספירות דעקודים" בלשון
הארץ²⁶, ובלשון הרמ"ק²⁷ נקראו "יו"ד ספירות
הגנוזות במאצילן", שהם שרשים ומקורים ליו"ד ספירות
דאצילות, ונקראו "צחצחות" בלשון הגאונים²⁸. ובהם
ועל ידם נמשך מאין סוף ברוך הוא הפשוט להיות
אחר כך י' ספירות ד"נקודים" שהם י' כלים ממש;

ואחר כך ב"ברודים" מתכללים יו"ד מיו"ד עד אין
קץ, וממם התהוות רבוי הנבראים לאין שיעור. כי
מ"חסד שבחסד שבחסד" יומשך מציאות שונים מן
המציאות הנמשך מ"חסד שבחסד שבגבורה" וכו'. וכמו
שנתבאר במקום אחר על פסוק ו"היש מספר לגודיו
כו"²⁹, "ולגודיו אין מספר"³⁰, יענין שם³¹.

והנה י' ספירות דעקודים הללו, הם נמשכים מאוון
חוטם פה דאדם קדמון, כמו שכתוב בעץ חיים³². ונמצא
שבחינת אוון חוטם פה דא"ק הוא הממוצע בין אין סוף
ברוך הוא, שהוא פשוט בתכלית הפשיטות ו"לאו מכל
אינון מדות איהו כלל" – ליו"ד ספירות דאצילות, שהם
"כלים שונים" כנ"ל. כי הוא בחינה כללית שכולל הי"ד
ספירות באחד, ועל ידו נמשך מאין סוף ברוך הוא
התהוות י' ספירות.

וביאר ענינו, היינו כמו שכתב הרמ"ק בשער י"א
פרק ג' בביאר ענין "ג' הצחצחות" (שהם הנקראים
הגנוזות" לדעתו שהם גנוזות בעצמות ממש. ולפי מה שכתב
הארץ"ל – הוא בבחינת אוון חוטם פה דא"ק בלבד כמו
שיתבאר) וזה לשונו:

לבאר הענין ג' נעלמות אלו ביאר יפה יתיישב
בשכל המשכיל.

והענין: כי לא מחשבותיו מחשבותינו ולא דרכיו
דרכינו. כי כאשר ידמה האדם בשכלו להיות איזו
מציאות שיהיה, הנה מחשבתו לא תפעל. ואף אם
ידמה ויציר בשכלו צורת המציאות אשר ברצונו
להיות, עם כל זה היה בלא היה עד יפעל ויצא לפועל.
ונמצא הפועל שלם מהפכת, כי הכח חסר המציאות ואין
לו מציאות ושלמימות כלל, והפועל הוא העיקר
והמציאות, וזולתו אין דבר.

(26) ראה עץ חיים שער ו (שער העקודים) פרק א. שער (שער מטי ולא מטי) פרק א. ועוד.

(27) שער יא הוא שער הצחצחות פרקים א. ד.

(28) רב האי גאון ורב חמאי גאון הובאו בפרדס שם.

(29) איוב כה, ג.

(30) חגיגה יג, ב.

(31) ראה לקוטי תורה במדבר יא, ב.

(32) שער א ענה ד.

(33) ראה שער א (שער עגולים ויושר) ענפים ב. ד. וראה ספר המאמרים תרנ"ז עמוד רלו. וראה לקמן מצות אחיות ד' פרק ב.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

24 מזה בד"ה הנ"ל מ"מ נסתפק בעצם נשמתו, כמ"ש
25 שם, ולפי' הוזהר שחשיב רק ד' בחי' נר"נ ונשמתא
26 לנשמתא, א"כ גם בחי' חי' הוא ג"כ נחשב עם בחי'
27 יחידה במדריגה א', והיינו להיות כי מוחין דאבא הם
28 למעלה מהשתלשלות כמ"ש בסש"ב פ"ג ופי"ח,
29 ובלק"ת בכ"ד. ולכן בכדי להוציא בחי' זו מהעלם אל
30 הגילוי צריכים לזה דברי תוכחה, ומ"מ די דברי
31 תוכחה שהם רק ברמז, שגם בחי' קוש"י שרומז
32 ליחידה היא רק רמז, וכן ארז"ל די לחכימא ברמיזא
33 שגם לבחי' חי' די ברמז, וא"כ די לבחי' זו דברי
34 תוכחה שהם רק ברמז, ולכן אמר בדרך נסתר. וביאור
35 הענין דהנה כתי' כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים
36 תוכחת מוסר, פי' נר מצוה קאי על בחי' מצות המלך,
37 ותורה אור הוא בחי' זאת התורה אדם בחי' ו"ה, ועי"ז
38 ממשיכי' בחי' ו"ה שזהו בחי' והנגלות כו' ולזה
39 צריכים דברי תוכחה ע"ד הגלוי. אמנם בכדי להיות
40 יחוד [או"א] שזה צ"ל ראשית ההמשכה ממו"ס דוקא
41 כמ"ש במ"א ששורש שרשו הוא מלמעלה
42 מהשתלשלות, וכמ"ש בענין אדם אדמה לעליון
43 שלמעלה מהשתלשלות, זהו ע"י בחי' תוכחת מוסר
44 ע"ד הנסתר דוקא שע"ז נמשך בחי' דרך ומבוא לבחי'
45 חיי החיים כו' בחי' והחכ' תחי' להוציא בנפש בחי'
46 זו מהעלם אל הגילוי.

בס"ד. ש"פ דברים.

בג בג הא הא כט' תוכחה בדרך נסתר כו' אכילה

1 **ובזה** יובן ענין מעלת דברי תוכחה שהוכיח משה את
2 ישראל בתחילת משנה תורה ע"ד הנסתר,
3 שתוכחה זו נמשכת מבחי' גבורות דאבא, ופעולתו
4 בנפש האדם הוא ג"כ להוציא בחי' האהבה מוסתרת
5 שיש בכל איש הישראלי בבחי' רצון פשוט ואמונה
6 פשוטה ליכלל ולבטל אליו ית' שלמעלה מן הטו"ד.
7 וזהו שאמר במשנה תורה אל כל ישראל ולא אמר בני
8 ישראל כמ"ש בכל הד' ספרים, והיינו כמ"ש הרמ"ז
9 ע"פ כל הנק' בשמי, שכל הוא כללות הכל היינו
10 שכולל ה' פרצופי האצי' וה' אורות דח"י נר"נ, והכ"ף
11 רומז על בחי' ח"י שהם מקיפים, משא"כ נר"נ הם
12 פנימים, וכן בהפרצופים ג"כ חלוק בחי' פרצוף אבא
13 ופרצוף הכתר שהם רמוזי' באות אחת היינו אות יו"ד
14 דש' הוי', שהקוצו של יו"ד רומז לבחי' הכתר. וז"ע
15 בן הא ה"א קאי על ה' פרצופי' וה' אורות יחנר"נ,
16 ובג ב"ג היינו כמו שהם חלוקי' זמ"ז נר"נ בפ"ע וח"י
17 בפ"ע, וגם בהפרצופי' ג"כ ב' קאי על יו"ד דשם
18 שכולל גם הקוש"י, והוא בחי' כ"ף דכל, וי"ל כי יו"ד
19 עולה במספר כ"ף וצ"ע, והכל קאי על נש"י בעצם.
20 וא"כ מש"א כל ישראל הכוונה הן על נר"נ והן על
21 ח"י, שתוכחה זו פועל להוציא גם האהבה מוסתרת,
22 והיא גם היא צריכה לתוכחה עד שיוציאה מהעלם אל
23 הגילוי, שהרי גם ריב"ז שעסק בתורה כל ימיו כמ"ש

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

גם בן אינו כח פְּרָטִי בְּנֶפֶשׁ מֵה שֶׁהִנָּפֵשׁ נוֹטֶה וְרוֹצֶה
בְּאִיזוֹ דָּבָר, וּמִכָּל שֶׁבֶן עָנָג שֶׁהוּא קָרוֹב אֶל הַנֶּפֶשׁ
וּמִתְאַחֵד עִמּוֹ בְּהִתְאַחֲדוֹת גְּמוּרָה, וּמִכָּל מְקוֹם הָרִי גַם
בְּעָנָג יֵשׁ כְּמָה בְּחִינּוֹת וּמְדִירִיגוֹת. כְּמוֹ עָנָג הַמּוֹרֶכֶב בְּאִיזוֹ
דָּבָר, וְעָנָג פְּשׁוּט הַבִּלְתִּי מוֹרֶכֶב בְּשׁוּם דָּבָר. וּבְעָנָג
הַפְּשׁוּט, הָרִי יֵשׁ בּוֹ מֵה שֶׁבָּא בְּמִוֶּרֶגֶשׁ בְּאִיזוֹ דָּבָר, וְהָעָנָג
הַפְּשׁוּט הַבִּלְתִּי מוֹרֶגֶשׁ. וְהָעוֹלָה עַל כּוֹלֶנָה הוּא הָעָנָג
הַפְּשׁוּט הַבִּלְתִּי מוֹרֶכֶב כָּלָל.

* * *

"אהבה בתענוגים." והיא בחינה כללית העולה על
כולנה. והיא במעלת מְדִירִיגַת עוֹבְדֵי הו"י בְּנִשְׁמָתָם,
שֶׁהִיא עֲבוּדָה מִצַּד הַנִּשְׁמָה בְּכָלָל. וְהִנֵּה תַעֲנוּג בְּכָלָל
הוּא מִבְּחִינַת מְקִיפִים שֶׁבְּנֶפֶשׁ, שֶׁגִּבְהָה מְעַלְתָּם עַל
הַפְּנִימִיּוֹת. אֲמָנָם גַּם בָּהֶם יֵשׁ חֲלוּקֵי מְדִירִיגוֹת כָּלְלִיּוֹת
וּפְרָטִיּוֹת.

דְּעָנָג, הֵגֶם שֶׁהוּא גַם בֵּן רַק כַּח בְּנֶפֶשׁ וְאִינוּ הַנֶּפֶשׁ
עֲצָמוֹ, מִכָּל מְקוֹם הִנֵּה בְּכָלְלוֹתוֹ הוּא הַכַּח הַיּוֹתֵר עֲלִיּוֹן
וְהַיּוֹתֵר קָרוֹב אֶל עֵצֶם הַנֶּפֶשׁ. שְׁהָרִי גַם כַּח הָרָצוֹן הוּא

ב. עבודתו במדריגת התשובה, כי כל דבר עבודה לחטא יחשב.

עובדי ה' בגופם הם העוסקים בעבודה במוח ובלב, והכוונה הוא, שצריכים לעבודה ויגיעה ביגיעת בשר ויגיעת נפש, לפי שחומר הגוף מעלים ומסתיר על אור נשמתם, ולזאת הנה זה כל עבודתם להסיר את ההעלמות וההסתרים, ויש בזה חלוקי זמנים, שלא כל העתים שוות.

עובדי ה' בנשמתם הוא, שאין חומר הגוף מעלים ומסתיר עליהם כלל. והגם דגם המה מלובשים בגוף אבל כל אבריהם הנה הם קדושים ואינם חוצצים לגבי אור הנשמה כלל, וכמו שאמר גבי משה "ותרא אותו כי טוב הוא" – "שנתמלא הבית אורה", שחומר הגוף עצמו הוא טוב ואינם צריכים שום עבודה ויגיעה כלל. והגם דגם בהם שייך הענין דעבודה בפועל, אבל אין זה ענין של יגיעה כלל כמו בעובדי ה' בגופם.

עבודת הבעלי תשובה הוא ששוכרים את כל מהותם לגמרי מן הקצה אל הקצה ותמורת זה אשר בעת חטאו וסורו מן הדרך הישר רחמנא לצלן הנה "אין פחד אלקים לנגד עיניו" ²³ כלל, וחס ושלום "ויאמרו לאל כו' ודעת דרכיו לא יחפצו" ²⁴, ו"הלל רשע על תאות נפשו" ²⁵, הנה עתה בעת תשובתו אל ה' מקרב ולב עמוק, ונהפך בכל דרכיו לשמור דרכי החיים בקיום התורה ומצות, הנה הוא ירא אלקים, ונפחד ונרעש על דקדוק קל של דברי סופרים, וכל ענינו הוא לשבור את רצונותיו, עד שלא ירצה כלל בשום דבר גשמי, וממעט באכילה ושתיה ושינה, ומתענג לסגף את עצמו.

והנה נודע דענין התשובה הרי אין הכוונה כפשוטו לבד והוא לשוב על חטא ועון, כי אם ענין התשובה הוא כמו שכתוב "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" ²⁶, היינו להעלותה לבחינה ומדריגה שלמעלה מהמדריגה שעליה נאמר "נשמה שנתת בי כו" ²⁷. והוא "אל האלקים אשר נתנה", שכל עבודתו הוא להעלות רוחו נפשו ונשמתו לבחינה שלמעלה מבחינת "אשר נתנה". וענין עבודה זו, הוא מה שמדקדק על עצמו בעבודתו ביותר. והיינו שכל מדריגה בעבודה, גם המדריגה היותר נעלית מוצא חסרון, בחשבו כי הכל לחטא יחשב וצריכים להעלות ולהגיע למדריגה עליונה יותר.

ועל דרך הטבילות של כהן גדול בהעבודות דיום

ג' סוגי אהבה המבוארים בזה הם כלליים. ואף כי כל אחת מהן מוגדרת ומוגבלת בגדרה וענינה, הלא כל אשר מוח בקדקדו יבין, כי הרוחני אינו מוגדר במחיצת אברים או פרזל, או במראות של גוונים וצבעים דאדום ושחור או ירוק, או בטעמים של מתיקות חמיצות וחריפות – אשר כל אלה גדרי החומר והגולם הם, אמנם גדרי הרוחני הם המעלה והמדריגה. והוא על דרך שביאר הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה ו' ז') במעלת המלאכים. אם כן, הרי כל ג' סוגי האהבה ימצא בהם ענפים שהם בדומה זה מעין זה.

וכמו בסוג הא' בחלק הא' שאוהב חיי נפשו, הנה יש בה רצון וענג שהם יסודי וגדרי ד"א אהבה רבה" ו"א אהבה בתענוגים", ש"סוד ה"א אהבה רבה" הוא הרצון שהוא במרוצה כנ"ל, ו"א אהבה בתענוגים" יסודו הענג. וכל שכן בסוג הב' ד"אהבת עולם" שיש בו גם מסוג הא' ומרוצה נעלמה שאינה נפסקת לעולם, שהוא מעין הגדר ד"אהבה רבה", אלא דב"אהבה רבה" הוא בגלוי, וכל רצון הגלוי הוא בעל כח אדיר ותקיף ביותר. והטבעי, גם אם הוא עצמי הוא נעלמי, ולהיותו עצמי הרי יש בו גם מעין "אהבה בתענוגים" שהוא מאוחד בנפש וכנ"ל, וכן הוא באהבה רבה ותענוגים שיש להם יחס זה לזה. ובה יובן לשון רבינו נשמתו עדן בפרק מ"ג: "אהבה רבה והיא אהבה בתענוגים כו".

וכן יש בהם בערך מהותם ענינים דומים מעין מה שלמטה מהם. וטעם הדבר הוא, לפי דגם מה שלמטה מהם, היינו "אהבת עולם", היא גם כן מדריגה רוחנית; וכן להיפך, "אהבה בתענוגים", גם במדריגה היותר עליונה כמו ענג הפשוט הבלתי מורגש – הוא גם כן רק כח הנפש בלבד ולא הנפש עצמה. ולזאת הנה כל הרוחנים יש להם יחס כללי, ולכן כלם נקראים בתואר כללי אחד בשם אהבה.

* * *

והנה במעלת עובדי ה' ומדריגתם יש כמה בחינות ומדריגות. אבל בכללות כלם נחלקים המה בשני מיני סוגים כלליים והם צדיקים ובעלי תשובה. וכל אחד מהם, אם כי נחלקים לכמה בחינות ומדריגות, אבל בכללותם הם שנים.

צדיקים: א. עובדי ה' בגופם. ב. עובדי ה' בנשמתם. והבעלי תשובה: א. השב אל ה' על חטאיו ופשעיו.

(25) תהלים י ג.

(26) קהלת יב, ו.

(27) ברכת "אלקי נשמה".

(22) שמות ב, ב.

(23) תהלים לו, ב.

(24) על פי איוב כד, יא. ושמ: דרכיך לא חפצנו.

הנה יוצא לנו מזה מושג ומוכן דהשני סוגים –
עובדים צדיקים ובעלי תשובה, עם ארבעת אופני
עבודתם, הרי הם נכללים ב' עבודות כלליות: עבודת
הגוף ועבודת הנשמה.

דהמדרגה הא' שבצדיקים והסוג הא' שבבעלי
תשובה כל עבודתם הוא בהגוף. והמדרגה הב'
שבצדיקים והסוג הב' שבבעלי תשובה כל עבודתם הוא
באור הנשמה. אלא שההפרש ביניהם הוא רק באופן
ודרך העבודה. שהצדיקים אופן עבודתם הוא בדרך
המשכה מלמעלה למטה, ובעלי תשובה הנה אופן
עבודתם הוא בדרך העלאה מלמטה למעלה.

שהרי הצדיקים, הנה גם במדרגה הא' הוא בדרך
המשכה מלמעלה למטה, דענין בירור וזיכוי גופם הוא
על ידי אור תורה ומצוה ועבודה שבלב, כי לרע חס
ושלום אין להם שום שיכות כלל. ובעלי תשובה, גם
בסוג הב' הוא בדרך העלאה מלמטה למעלה, מה שכל
ענינם הוא לעלות בעילוי אחר עילוי בדבקות נפשם.

הכפורים, דבכללות ענין הטבילה הרי יש ב' אופנים:
טבילה מטמאה לטהרה, וטבילה של טהרה, היינו
מקדש למקדש ממנו, והן המה העליות דיום הכפורים.

* * *

והנה הב' סוגי עובדים: צדיקים ובעלי תשובה, אף
שרחוקים המה זה מזה בעצם מהותם ובעניניהם, הנה
על פי תורת אמת הנ"ל, כי הרוחני אינו נמדד ואינו
משוער במדידה והגדרת הגבלת החומריות, הרי יש יחס
בין שני הסוגים בכלל, ובין מדרגה הא' שבצדיקים לסוג
הא' שבבעלי תשובה, ובין מדרגה הב' שבצדיקים לסוג
הב' שבבעלי תשובה בפרט.

דמדרגה הא' שבצדיקים הרי כל עניניהם הוא
בבירור וזיכוי חומרים, וסוג הא' שבבעלי תשובה הנה
כל מעינם בשבירת חומרים. ומדרגה הב' שבצדיקים כל
עבודתם הוא באור נשמתם, וסוג הב' שבבעלי תשובה
הנה כל התעסקותם הוא בעילוי נפשם.

1.

הור כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

הוא, והשגת השלילה¹⁰ הוא מה שעצם הדבר אי אפשר
להשיג, כי אם מה שאפשר לו לשלול מזה הענינים
שבדבר המשג, והינו דשם אינם שייכים ענינים אלו,
דענין השלילה הרי אין זה שדוחה את הדבר בלי טעם
וסכר, אלא שהשלילה גופא הוא בטעם וסכר
שכלית, והינו דהשגת החיוב שיף בדרך כלל בהארה
אלקית המתלבשת בעולמות, להיות שזהו רק הארה
לבד ומתצמצם ומתלבש בעולמות, שיף בזה ענין
ההשגה לידע את הדבר איך ומה הוא, וכמו "מבשרי
אחזה אלקה"¹¹, דאיתא בתנא דבי אליהו¹² "האדם הוא
עולם קטן והעולם הוא גוף גדול"¹³, ואמרו רבותינו
ז"ל¹⁴ "מה הנשמה ממלאה את הגוף, כך הקדוש ברוך
הוא ממלא את העולם", אבל באור אין סוף שלמעלה

(ב) אף הענין הוא⁷, דהנה איתא בזהר "לית מחשבה
תפיסא בך כלל"⁸, אבל נתפס איהו ברעותא
דלכאי⁹, ופרוש "לית מחשבה תפיסא בך כלל" קאי
על בחינת פנימיות ועצמיות אור אין סוף דאינו שיף
שם תפיסא והשגה כלל, דתפיסא שעל ידי השגה הוא
רק בבחינת אור אין סוף השיף לעולמות, והינו
בהארה אלקית המתלבשת בעולמות להחיותם,
שבדרך כלל הוא בהאור אין סוף השיף לעולמות, אבל
בבחינת עצמות אור אין סוף אינו שיף תפיסא על ידי
השגה. דהנה ידוע שיש שני מיני השגה, השגת החיוב
והשגת השלילה, השגת החיוב הוא שמשגי עצם הדבר
שמשגי, והינו על ידי זה שמבין את ההשפלה בטוב
נעשית ההשגה השגה משגת בהבנה ברוך איך ומה

(8) תקו"ז בהקדמה "פתח אליהו" (יז, א).

(12) לע"ע לא מצאתי בתדב"א. וכלשון זה הוא בתחומא
פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק, ב. קא, א). וראה אדר"נ ספלא. קה"ר
פ"א, ד. זהר ח"א קלד, ב. מורה נבוכים ח"א פע"ב. לקו"ת
במדבר ה, סע"א ואילך.

(13) מורה נבוכים שם. והוא מובן ג"כ ממ"ש במקומות
שבהערה הקודמת.

(14) מדרש תהלים קג, א. וראה ברכות י, א.

(9) כ"ה בשם זוהר בהמשך תרס"ו שם. ובכ"מ בדא"ח. וראה
זהר (אדרא זוטא) רפט, ב: דלא אתידע ולא אשתמודע כו' אלא
ברעותא דלבא. הובא באוה"ת תצא ס"ע תתר ואילך. סה"מ
תרס"ט ריש ע' קעו.

(10) ראה לקו"ת פקודי ג, ד. שם ו, ג.

(11) איוב יט, כו.

אפן ההפלאה מאחר שאינו בערך כלל, דמדבר שהוא
 בערך, רק שהוא מפלא, הרי יכול לידע אפן ההפלאה,
 אבל בדבר שאינו בערך כלל, אז עס איז גאר ניט דאסי,
 איך ידע וישיג משלילה זאת אפן ההפלאה דעצמות
 אור אין סוף, וכל שפן שאי אפשר להיות קצת הכרה
 במהות הדבר, ונמצא דשום השגה אפלו השגת
 השלילה שזהו המדרגה היותר נעלית שבהשגה אינו
 שיף באור אין סוף.
 קצור. יבאר דהשגת החיוב הוא בעצם הדבר המשג,
 והשגת השלילה הוא רק בזה דכל הענינים
 שישנם בחיוב אינם שכימים בשלילה, ולהיות פי שלילה
 היא גם כן השגה על כן יכול להיות השגת ההפלאה,
 ויבאר שני אפנים בדרכי ההשפלה, אחד בדרך הלכשה,
 שני בדרך הפשטה, דכל זה הוא באור אין סוף השיף
 אל העולמות, אבל בעצמות אור אין סוף לית מחשבה
 תפיסא ביה כלל.
 ג) והנה בינה הוא בחינת יש, דחקמה ובינה הם אין
 ויש¹⁵, ולזאת הנה לא מיבעיא דהשגה
 דבחינת בינה שהיא יש אינה תופסת את העצמות, אלא
 דגם חכמה שהיא בחינת אין הרי גם כן אינה תופסת
 בהעצמות ברוך הוא, דחקמה היא גם כן ידיעה שכלית,
 שהרי נקראת "נקדת ההשפלה", הרי שהיא שכל גלוי,
 וכל ההשגה דבינה היא בנקדת ההשפלה דחקמה, ועם
 היות שאינה השגה ממש, אבל מפל מקום הוא השכלי
 דהשגה. והנה עם היות שבאמת הרי נראה ונרגש
 דהשכלי דחקמה בעצם הרי אינו ענין של השגה, אלא
 דעצם השכלי דחקמה הוא ענין של הנחת הנפש, א
 לייג אין נפש, ואס לייגט זיף אז עס איז אזויי, והינו
 דאין זה מה שהוא משיג בהשגתו בהענין שהוא כן, כי
 אם הוא מה שמנח אצלו, עס לייגט זעף בא אים אפ
 אז עס איז אזויי, והגם דהנחה זו אינה הנחה דראיה
 דחקמה, הינו וואס ער זעט בכח חכמתו אז עס איז
 אזויי, והוא רק הנחה שכלית, אבל מפל מקום הרי
 השכלי עצמו הוא בדרך הנחה ולא בדרך השגה, דער
 שכל לייגט זעף בא אים אפס בדרך הנחת הנפש, ולא
 בדרך השגה, והינו דהשכלי שבזה ששיף אל ההשגה
 הוא החיצונית לבד, ועצם הענין הוא בדרך הנחה, ועם
 היות שזהו שכלי, אבל השכל עצמו הוא בדרך הנחה
 מיט א אפ לייגט, ולא בדרך השפלה מיט א

מהתלבשות בעולמות אינו שיף ענין השגה ממש כי
 אם השגת השלילה מה שביכלתו לשלול שהענינים
 שבההארה שמשג, אינו שיף לומר באור אין סוף
 שמפלא מעולמות, והוא ענין השגת ההפלאה שמשג
 איך שהאור אין סוף מפלא מעולמות, ועל ידי השלילה
 דענינו הוא ההשגה בהפשטה יכול להיות השגת
 ההפלאה, דהנה שתי דרכים יש בהשפלה, האחת בדרך
 הלכשה שמביא כמה משלים וכמה דגמאות ומהם
 מסתעפים כמה ענינים שהם דומים זה לזה, והגם
 דבגופי התלכות הם תלוקים זה מזה, ולכן הנה
 לפעמים מה שהפטר הזה בתלכה זו יהיה לחמרא יהיה
 הפטר הזה בתלכה השניה לקלא, אבל הסבא שכלית
 שבהם אחת היא, וכמו ענין רבי מאיר לשיטתיה כו',
 דהשיטה היא סבא שכלית אחת ובאך בכמה תלכות
 שהם תלוקים בענינם, כמו טרפות הריאה יין נסוף
 ורבית וכדומה, דכלל הלכשה והלכשה הרי נתוסף
 שכלים חדשים. והשניה בדרך הפשטה והוא להורות
 ההבדל שבין השפלה אחת לשניה והחלוק שביניהם,
 והנה כשם שבהלכשה הרי יש בזה סדר והדרגה מה
 ששכל אחד מחיב ומשתנה להשני, הנה כמו כן
 בהפשטה הוא גם כן בא בסדר והדרגה, וההפטר
 ביניהם הוא שבהלכשה הוא מוריד את הנקדה שכלית
 למטה יותר, ובהפשטה הנה הוא מתקרב יותר אל
 הנקדה, ולזאת הנה על ידה הרי הוא משיג איכות ואפן
 ההפלאה, מאחר ששולל הענינים שבההארה מהאור
 אין סוף המפלא, הרי משיג על ידי זה איכות ההפלאה
 דאור אין סוף עד שיכול להיות קצת הכרה בעצם הדבר
 המפלא, דכל זה שיף בהאור אין סוף השיף לעולמות,
 אבל בבחינת עצמות אור אין סוף שאינו שיף לעולמות
 כלל אינו שיף שם ענין השגת השלילה גם כן, דהשגת
 השלילה שיף רק בהאור אין סוף השיף לעולמות, לפי
 שיש לו שיכות אל ההארה המתלבשת בעולמות, והינו
 בבחינת אור הסובב (כל העולמות) בכלל שהוא מקור
 בחינת ממלא כל עלמין, לפיכך שיף לשלול משם
 פרטי הענינים שבההארה, אבל בעצמות אור אין סוף
 שאינו שיף אל ההארה כלל אינו שיף לשלול משם
 הענינים שבההארה, מאחר שאינו בערך כלל, ועם היות
 שבוראי משללים הם ענינים אלו מבחינת עצמות אור
 אין סוף, אבל אינו שיף לומר דעל ידי שלילה זו ידע

(15) ראה לקו"ת פקודי ג, סע"ג. שם ו, א. ד"ה ועבדתם שנה זו פ"ד (ספר המאמרים תרפ"ט ע' 131 ואילך). ובכ"מ.

ח. לשיטתו. ט. ממלא כל העולמות. י. שזה בכלל לא זה. יא. אין צורך (לומר). יב. קביעה שכלית בנפש, שמתקבל על דעתו שזה כך. יג. מתקבל על דעתו שזה כך. יד. מה שרואה בכח חכמתו שזה כך. טו. (הדבר) שכל מתקבל אצלו. טז. קביעה שכלית.

עם ווערשט אים ליכטיגייט, הרי אנו רואים דכאשר עצם
נקדת ההשפלה מאירה לו, אז מתישב אצלו הענין וגם
בהתישבות טובה, ואחר כך כאשר מתחיל להביא הענין
לידי השגה בפרטי הענין, הרי אין מתישב אצלו הענין,
ער חאפט זיך אז ער ווייס ניט דעם ענין, וטעם וסבת
הדבר הוא לפי שפשהאיר אצלו הנקדה שכלית הנה זה
בדרך הנחה שכלית, ולא השכלי לבד, כי אם הנחה
שכלית, והנה נרגש בזה עצמות המשכל, ומצד עצם
המשכל נתישב אצלו הענין, ואחר כך כשמתחיל להשיג
הענין הרי מתעלם העצמות, ומאיר רק החיצוניות
שהוא השכלי לבד, ובהשכלי הרי אין הענין מתישב
עדן, ולכן הרי העצה אז הוא שיקשר עצמו עוד הפעם
אל עמק ופנימיות הענין כמו שהיה אצלו בהנחה
שכלית דוקא, צו טראגן זיך צו דעם לייג פון שכל, ו
הנינו להרגיש בעמק יותר את ההנחה שכלית, דאז הנה
ההנחה נותנת פח בהשכלי, וגדולה מזו ידענו דאפלו
ראיה דחקמה שהיא למעלה מהשגה לגמרי הרי היא גם
כן מוספת פח בהשפלה, אשר מזה גופא מוכן דהנחה
שכלית וגם אפלו ראיה דחקמה הרי היא ידיעה שכלית.
קצור. בינה הוא יש וחקמה אין, וחקמה גם כן אינו
תופס את העצמות, והוא לפי דחקמה הוא גם
כן ידיעה שכלית. והגם שיש מקום לומר דעצם השכלי
דחקמה הוא רק הנחה שכלית, והגם דהנחה זו אינה
הנחה דראיה דחקמה אלא הנחה שכלית, אבל השכלי
הוא רק בדרך הנחה ולא בדרך השגה, ולזאת השפלה
הבאה בדרך הנחה לא תשתנה, והבאה בדרך השגה
יכולה להשתנות פי שכל מעלים על הנקדה.

שבת פרשת וישלח ותרפ"ט. בסעודת שבת ברכות

פארשטאנדי, דההפרש הוא דבהשפלה הבאה בדרך
השגה הענג שפזה הוא ענג ההשפלה, וההשפלה
שבדרך הנחה הרי הענג שפזה הוא טעם וענג הנפש,
ולכן בהשפלה שבאה בדרך השגה הרי יכול להיות כי
טעמי השכל יכולים לשנות את ההשפלה ולהטותה,
וכמו על דרך משל מי שמשפיל איזה השפלה עמקה
ומגלה אותה בטעמה ונמוקה בטיב טעם ודעת רחבה
בנעם שכלי, ומפל מקום הנה כאשר עוד חכם גדול
מקשה לו בהענין ההוא ומביא ראיה לדבריו בטעמי
ההסברה הרי אז יטה החכם הראשון מהשפלתו
הראשונה מפני נעמת הענג שכלי וטיב הסברתו ועמק
חקמתו של החכם השני, מה שאין כן כאשר ההשפלה
באה בדרך הנחת הנפש, הנה הגם שיש בזה טוב טעם
שכלי גם כן, הנה השכל והטעם אינם פועלים הטיה
בעצם ההשפלה, ולכן כאשר יבא חכם גדול ויקשהו
בהענין אשר על ידי הקושיות ההם יכולים להיות
סתירות בהשכלי של השפלתו, מפל מקום הנה מצד
עצם הנחת נפשו בהענין הרי כל זה לא יפעל בו שום
הטיה כלל, לפי שכללות ההשפלה ההיא באה בדרך
הנחה ולא בדרך השגה, ולזאת כל הסתירות יכולים
להיות בהשכלי (בהחיצוניות) של ההשפלה ההיא ולא
בעצם נקדתה של ההשפלה, דהנקדה היא אמת ואינה
מקבלת שום סתירה, ואינה אלא רק מה שהשכלי
מעלים על הנקדה. וראיה לדבר, דהנה אנו רואים
במוחש דכאשר האדם מנגע עצמו ביגיעה עצומה
ומטריח את שכלו בטרקא גדולה בשכל עמק מאד
שאינו מבינו, ואחר כך נופל לו שהענין הוא כך וכך,

יז. עם הבנה. יח. מבהיק לו. יט. מתברר לו שאינו יודע את הענין (לא זהו הענין). כ. קביעה שכלית.

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

העתקה מהרשימה

מחפשים ומוצאים היתרים והכשרים, בעולם הלמדני
זה נקרא 'יהודי של בדיעבד', ובעולם החסידי זה
נקרא 'יהודי קל'.
ה'בדיעבד' תופס מקום גדול בעולם הלמדני,
ומקיף כמעט את כל סדר החיים של האדם, 'בדיעבד'
- ציצית, 'בדיעבד' - תפילין, 'בדיעבד' - להתפלל,
וכאשר ה'בדיעבד' נמצא ליד חברו האהוב 'הפסד'
מרובה, הרי כבר טוב לגמרי, אך ביני לביני עושה
ה'בדיעבד' את היהודי של 'בדיעבד', ל'קל שבקלים'.

כדי להרגיש - אומר אבי - ריח רע גשמי, לא
צריכים להיות בעל כשרון ולא בעל חוש, אדם פשוט
לגמרי גם-כן מרגיש בריח רע. מה שאני אומר
"גשמי" אין כוונתי גשמי ממש, כמו ריח רע של כלי
מלוכלך או של מעי לא מנוקה, ריח רע זה הוא חומר
שגם בעלי חיים, להבדיל, מרגישים בו. מה שאני
אומר "ריח רע גשמי" הריני מתכוון שזה מריח
בקלות ביראת-שמים: מבליעים מלים בתפילה,

והלך לחפש תחליף לריאה המטוגנת. היה כבר
מאוחר אחרי חצות הלילה, בכל זאת מצא אחד
מתושבי ליאזנא, וקיבל אצלו קערה גדולה כרוב
כבש, שב לבית המדרש בריקוד של שמחה והעמיד
את קערת הכרוב על השולחן.
חבורת האברכים שרצו לטעום מהריאה
המטוגנת, הסתכלו על ר' שמואל מונקעס בעין לא
טובה, ובתוך כך התפרץ הקצב בצעקה וזעקה גדולה:
יהודים אל תאכלו את הריאה, הריאה טריפה. כולם
נדהמו מצעקתו של הקצב.
טעות מרה קרתה, הקצב היה בכפר, ואשתו נתנה
לאשת השוחט ריאה טריפה במקום הכשרה.
כשהקצב חזר מהכפר ונודע לו שמביתו של ר' נתן
השוחט קנו אצלו ריאה, וכשנודע לו הטעות המרה,
רץ מהר לביתו של ר' נתן השוחט, שם נודע לו את
הריאה לקחו לבית המדרש של הרבי.
כשזקני החסידים שמעו זאת, קראו לר' שמואל
מונקעס ושאלוהו: מה לך ול'מופתים' ו'רוח הקודש'?
בראש ובראשונה גזרו שצריכים לקיים בו פסק, ורגע
כמימרא, ר' שמואל מונקעס שוכב כבר על השולחן,
אך כעת עומדים מסביבו לא האברכים כי-אם זקני
החסידים. זקני החסידים הורו לו לרדת מהשולחן
ולספר באיזה אופן ידע שהריאה היתה טריפה.
אני - אומר ר' שמואל מונקעס - לא ידעתי משום
דבר. כשהייתי בפעם הראשונה אצל הרבי ב'יחידות',
הסכמתי בלב שלא לרצות שום דבר גשמי מעודן.
כשהביאו את הריאה, רציתי מאד לאכול ממנה,
ובראותי שגם הקהל משתוקק לכך - החלטתי
שבוודאי יש כאן איזה דבר איסור, כי דבר היתר אין
לו כוח מושך כזה, כפי שהרבי אומר¹⁰⁸ על הפסוק
"ורב תבואות בכח שור", כוח המושך של הנפש
הבהמית גדול וחזק מכוח המושך של הנפש האלקית
שהיא בחינת 'אדם', ולכן זרקתי את הריאה למים
המלוכלכים.

* * *

מה שהרשיתי להעתיק, מהווה חלק קטן בלבד
מאותה רשימה, בה מדובר על אופני העבודה
וההוראות איך ובמה צריכים לעשות את ההכשרה
להיות עובד הוי'.
נתתי להעתיק רק את הסיפור בר' שמואל
מונקעס, שהוא פירוש חי על מה שהרבי אומר
ש'עבודה' היא מלשון עורות עובדים, בהתכווננו בכך

ה'יהודי של בדיעבד' מריח בקלות, וריח זה הוא
ריח גשמי, שגם אדם פשוט ביותר חש ומרגיש בו.
אך כדי להרגיש בריח רוחני, צריכים להיות 'בר דעת'
ובעל חוש הריח. ואת בעל חוש הריח להרגיש בריח
רע רוחני, יוצרת רק תורת ועבודת החסידות. 'עובד
חסיד' מרגיש ריח רע רוחני, שאחרים, גם לומדים
גדולים בנגלה ומשכילים גדולים בחסידות, הרי לא זו
בלבד שאין הם מרגישים בריח הרע הרוחני, אלא
הם מקבלים את הריח הרע הרוחני לדבר טוב.
באחת ההתנועות החסידיות הגדולות, בימי
נשיאותו הראשונים של רבנו הזקן - כאשר היו עדיין
'ארזי הלבנון', זקני החסידים שזכו עוד להיות אצל
הבעל-שם-טוב, חסידים שהיו שנים רבות אצל
המגיד ממזריטש, בעלי הכשרונות האמיתיים
מתלמידיו הראשונים של הרבי שהיו אבירי החכמה
ואדירי הידיעה - הביא החסיד ר' נתן השוחט, ריאה
מטוגנת לאכילה.
בהתנועות זו היה גם החסיד ר' שמואל מונקעס.
בין גדולי הלומדים בנגלה והמשכילים החסידיים,
היה נחשב ר' שמואל מונקעס ל'שובב חסיד'. לא
שמעו אותו אף פעם מדבר בלימוד, לא בנגלה ולא
בחסידות, תפילה ארוכה חב"דית לא ראו אצלו, אלא
תמיד היה שמח ושובב. בכל התנועות חסידית היה
הוא השמש, להביא 'משקה' ולחלק את קינוח
הסעודה.
כשהביאו את הריאה המטוגנת מר' נתן השוחט,
מסרו את הקערה לר' שמואל מונקעס לחלק
לנוכחים. הוא היה מרוצה מאד, רקד הרבה, עשה
קונצנים רבים עם הקערה, ועד כמה שביקשוהו לחלק
את הריאה המטוגנת, הרי הוא רוקד וקופץ, אך לתת
משהו מהקערה - זאת לא.
עברו מספר שעות, והאברכים החליטו לקחת
זאת בכוח הזרוע. כשר' שמואל ראה שהאברכים
רוצים לקחת את הקערה בכוח הזרוע, קפץ ממקומו
וזרק את הקערה ומה שהיה בתוכה אל תוך המים
המלוכלכים, ויצא בריקוד קוואקי שמח.
כולם נרעשו מדבר זה, לעבור על "בל תשחית",
ועל 'ביזוי אוכלין' בצורה כזו לא יכלו לעבור בקלות
כל-כך, והחליטו לקיים בו 'פסק'.
בשמעו את ה'פסק', קפץ ר' שמואל במהירות על
השולחן והיה מוכן לקבל את פסק-הדין, וחבורת
האברכים נתנו לו ביד רחבה. כשסיימו האברכים
לקיים בו את פסק-הדין, ירד מהשולחן בקור רוח

אלול הוא יום חשבון הנפש על חודש תשרי העבר.
החשבון צריך להיות, להיזכר בכל מה שקיבל על עצמו בחודש תשרי, הן ב"סור מרע" והן ב"ועשה טוב", ומה מזה הוא קיים בפועל. באופן כזה צריך להיות חשבון הנפש בכל שאר הימים של י"ב ימי ההכנה, בכל יום לפי חדשי השנה.
אחד מהעניינים הכלליים בחשבון הנפש של י"ב ימי ההכנה למסירות־נפש האמיתית שב"אני לדודי" של ראש השנה, צריך להיות התבוננות עמוקה ולחוות את ה'נחת' והדאגות שהיו במשך השנה: אלו מעשים טובים נעשו לנוכח הדברים הטובים וה'נחת' שהשי"ת העניק, ואיזה נזק רוחני היה במשך השנה מהדאגות שהמשיכו בעצמם על עצמם, שבגלל דאגות הפרנסה המיותרות לא קבעו עתים לתורה, ואף ביטלו תפילה בציבור.
יעשה בעל העסק חשבון־צדק מה היה מפסיד אם היה לומד כל יום שיעור מסויים ומתפלל בציבור, ומה הרוויח כשלא למד ולא התפלל בציבור.
ידוע היטב לכל, שמזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה¹¹², כתוב וחתום לכל אחד כמה ירוויח או יפסיד חלילה בשנה זו, וידוע לכל שעד כמה שהאדם יפעיל יגיעה וטרדה גדולות ביותר, לא ירוויח אף פרוטה אחת יותר מאשר נקצב לו בראש השנה.
תמיד עבדו בעלי העסקים קשה, אך בעבר היתה לבעלי העסקים הנהגה של תורה בעבודת העסקים שלהם. אלה שעבדו במקומותיהם - לא נודדים - שמרו על תפילה בציבור שלש פעמים ביום, למדו או שמעו שיעור משניות, גמרא, תנאי, 'שולחן ערוך', 'עין יעקב'.
ביום ששי אחרי הצהרים החלה ההכנה לשבת, השבת היתה לא רק "זכור את יום השבת"¹¹³, שזכרו שהיום הוא שבת, אלא שאכן היה גם ה"שמור את יום השבת"¹¹⁴, השבת עברה בתפילה ותורה, ומוצאי־שבת היה כעין אסרו־חג לשבת הקודש היהודי הבריא והשמח. ובמשך כל השבוע למדו עם העונג של שבת, כולם - הבעל, האשה והילדים - חיכו וציפו לבוא יום השבת.
כיום מתייגעים בעלי העסקים כל השבוע, הרי צריכים 'לעשות חיים'. איזה 'חיים' כבר יכול האדם לעשות בעצמו, ואיזה פנים יכול להיות לחיים שהאדם עושה בעצמו. את החיים ואת מה שצריכים לחיים נותן השי"ת. אך אנשי העולם המוטעים בכלל

שכשם שעל־ידי יגיעה מסודרת מסוימת יכולים לעבד את עור הבהמה הקשה והמלוכלך, ולהפכו לקלף דק לבן ועדין, כך יכול להיות על־ידי יגיעה - מאיש פשוט לחלוטין - בעל חוש בעבודת הוי'.
אחרי ההכשרה, כשנעשים בעזה"י מוכשרים ל'עבודה', ישנם שני אופנים בגוף ועצם ה'עבודה': (א) בדרך אתערותא־דלעילא המעוררת את האתערותא־דלתתא. (ב) בדרך אתערותא־דלתתא המביאה את האתערותא־דלעילא.
בדרך כלל, מהווים שני אופני העבודה משמעותם של שני פסוקים:
(א) "דודי לי ואני לי"¹⁰⁹ בתחילה "דודי לי" באתערותא־דלעילא שמעוררים את האדם מלמעלה, ולאחר מכן "ואני לו" - האתערותא־דלתתא הבאה על־ידי האתערותא־דלעילא.
(ב) "אני לדודי ודודי לי"¹¹⁰ "אני לדודי" האתערותא־דלתתא המעוררת את ה"דודי לי" - האתערותא־דלעילא.
כללות אופני הגילויים של אתערותא־דלעילא המעוררת את האתערותא־דלתתא, והאתערותא־דלתתא המעוררת את האתערותא־דלעילא בזמן חדשי השנה, הם חודש ניסן וחודש אלול: חודש ניסן הוא זמן הגילויים של "דודי לי ואני לו", ובחודש אלול הוא זמן הגילויים של "אני לדודי ודודי לי".
שני זמני הגילויים, מן ההכרח שתהיה להם הכנה פרטית לפני הגילוי הכללי שצריך להתגלות.
ההכנות לגילויים, הן לפי מהות וענין הגילוי. הגילוי שבחודש ניסן הוא "דודי לי", אתערותא־דלעילא מצד־עצמה, שכן טבע המרומם להיות נמשך אל השפל, ככתוב¹¹¹ "כי רם ה' ושפל יראה" וגו', ומהות וענין ההכנה אז, הוא גם־כן ענין של רוממות, שנים־עשר הנשיאים. בחודש אלול כשהגילוי הוא "אני לדודי" באתערותא־דלתתא, הרי מהות וענין ההכנה אז, הוא גם ענין של תשובה ולב נשבר בי"ב הימים שמי"ח אלול עד ראש השנה. בלילה הראשון של חג הפסח, הוא הגילוי העצמי של "דודי לי" אחרי ההכנה של י"ב הנשיאים, ובלילה הראשון של ראש־השנה הוא הגילוי העצמי של "אני לדודי" במסירות נפש של קבלת־עול אחרי ההכנה בי"ב הימים שמי"ח אלול עד ראש־השנה.
ההכנה בי"ב הימים, צריכה להיות חשבון הנפש על י"ב חדשי השנה, יום לחודש, יום לחודש. ח"י

(112) ביצה טז, ב. וראה ויק"ר ל, א.

(113) שמות כ, ה.

(114) דברים ה, יב.

(109) שיר השירים ב, טז.

(110) שיר השירים ו, ג.

(111) תהלים קלח, ו.

- ובאמריקה בפרט, סוברים שכלל שמתייגעים יותר –
 יהיה להם יותר, מוותרים על הלימוד, על תפילה
 בציבור, ויגעים כל השבוע. גם שומרי השבת
 מסיימים את עסקיהם לקראת "לכה דודי". אצל
 רובם מהווה יום השבת יום של מנוחת הגוף: לאכול,
 לישון ולטייל, ומיד במוצאי-שבת מלבישים על עצמם
 את האוכף של "כשור לעול" הפרנסה ו'עשיית חיים'.
 זהו חשבון-הנפש של בעל העסק שהכל אצלו
 בסדר, כלומר שבכל הנוגע לשמירת המצוות
- המעשיות הוא עצמו בסדר, גם הנהגת העסק שלו
 היא כפי שצריך להיות, פרט לכך שהוא מאד טרוד
 ומטרד על שאין הוא יכול – כך הוא אומר – לקבוע
 עתים לתורה ואף לא להתפלל בציבור, מפני שאין לו
 זמן – על 'דברים בטלים' יש זמן!
 אך, בבעלי העסקים שגם הנהגת העסק איננה כפי
 שצריך להיות, כפי שהענינים מוסברים בכמה מאמרי
 חסידות, צריך להיות חשבון-הנפש אחר לגמרי, ומן
 ההכרח שיביא לתשובה גמורה.

ד' ג' כסלו (תרנ"ו, ליובאוויטש).

שנה אחת-עשרה לילה.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

המשך פרק ל"ו – בעל-הצדקה המסתורי

בשנת שס"ה הוציא המלך גזירת גירוש על יהודי וויטבסק, החייבים לעזוב את העיר תוך
 שנתיים, ופקודה למנוע יהודים אחרים מלהתיישב בה. המושל המקומי וראשי העיר ידעו היטב
 את הברכה הטמונה לעיר על ידי מגוריהם של היהודים בה, ולא הקפידו על ביצוע הגזירה. כך
 אירע שלא רק שהיהודים הוותיקים לא גורשו אלא שאף לא ננעלו שערי העיר בפני מתיישבים
 יהודים חדשים.

היה לו לר' טעוול ידיד, ששימש כשותפו בתעשיית משקאות חריפים, ושמו ר' מרדכי אהרן
 סגל. שנה לאחר הגזירה עבר ר' מרדכי אהרן לדור בוויטבסק. הוא יצר קשרים טובים עם המושל,
 בהעמידו לרשותו משקה חריף בכל עת. ר' מרדכי אהרן סגל לא היה למדן, אך היה יהודי
 ירא-שמים, בעל צדקה ועסקן בצרכי ציבור. אמנם הוא היה מעוניין בכבוד, אך שותפותו עם ר'
 טעוול, שהיה ענוותן וצנוע ובורח מהכבוד, השפיעה במידה מסוימת גם על ר' מרדכי אהרן
 בכיוון זה.

כאשר התיישב ר' טעוול בוויטבסק הצטרפו אליו מספר משפחות יהודיות, שהיו, לדבריו,
 דרושות למסחרו, והתפרנסו בהרחבה באמצעותו. כעבור שנתיים להשתקעותו של ר' טעוול
 בוויטבסק נודע לר' מרדכי אהרן, באמצעות מזכירו של המושל, שנתקבל מסמך מלכותי הנוזף
 קשות במושל על שלא ביצע את הפקודה בדבר גירוש היהודים מן העיר ומניעת התיישבותם
 של חדשים. המלך דרש בתוקף את ביצוע הגזירה במלואה. עם זאת ניתנה למושל הסמכות
 להרשות את ישיבתם בעיר של אלה הדרושים באופן חיוני למהלך המסחר בעיר, אלא שתמורת
 רשות כזו על המעוניין לשלם סכום גדול.

מיד קרא ר' מרדכי אהרן לאסיפה של ראשי הקהילה בוויטבסק, בה דיווח על ההתפתחויות
 הצפויות. באסיפה הוחלט לקבוע תענית. ר' טעוול, שהקדיש מחשבה רבה בביטול הגזירה, הגה
 רעיון מקורי, אותו הציג בפני ר' מרדכי אהרן, שותפו: "כיוון שיש למושל סמכות להשאיר בעיר
 את הדרושים לתועלת העיר – הרי שיש לשחד את המושל באופן כזה שימצא תועלת בהשארתם
 של כל היהודים..." תוך כדי כך הוציא ר' טעוול מכיסו סכום הגון ומסר אותו לר' מרדכי אהרן,

1 על-מנת שיתנהו למושל בשם יהודי וויטבסק. ר' מרדכי אהרן התרשם מאד ממעשהו של ר'
2 טעוול, המקדיש הון רב לביטול גזירה שלא הייתה עלולה לפגוע כלל בו אישית, וקיבל את
3 הצעתו.

4 כשהביא ר' מרדכי אהרן את המתנה למושל - הבטיחו הלה להיענות לבקשתו, אלא שהסביר
5 לו שתחילה עליו לפרסם את הצו, ורק מאוחר יותר לנצל את הסמכות שניתנה לו.

6 ואכן כעבור ימים מספר, פרסם המושל את פקודת המלך, שלפיה על כל היהודים לעזוב את
7 וויטבסק. יהודי העיר נתפסו לבהלה, ויללות הקיפו את כל העיר. אף לא הועילו הבטחותיו של
8 ר' מרדכי אהרן שהמושל ישתמש בסמכותו ויאפשר את המשך שהייתם של כל היהודים בעיר.
9 היהודים סרבו להאמין.

10 ביום הרביעי לפרסום הצו - הודיע המושל שעל-פי הסמכות שניתנה לו, ולאור העובדה
11 ששהותם של כל היהודים בעיר מביאה תועלת רבה לעיר, ניתנת הרשות ליהודים להישאר
12 במקומם ללא הפרעה. מפה לאוזן נפוצה הידיעה כי הישועה באה הודות לעצתו ועזרתו של ר'
13 טעוול, וכל יהודי העיר איחלו לו את כל הטוב האפשרי.

14 בשנת שס"ח, היא השנה השלישית לבוא ר' טעוול לוויטבסק, ילדה לו אשתו בן, ששמו
15 נקרא בישראל - נחום, על-שם אביו של ר' טעוול. נחום גדל כבעל כשרון גדול וחשק עז
16 ללימודים והתחנך בדרך התורה והמוסר. ר' טעוול היה מאושר מאד בבנו, ואת תודתו לה' ביטא
17 במשלוח סכומים גדולים כתרומות לישיבות השונות בפולין וליטא.

18 גם לר' מרדכי אהרן היה בן בשם יהודה לייב. גם יהודה לייב ניחן בחשק רב ללימודים,
19 אך חסרו לו הכישרונות שהיו לנחום. הפעילות המסחרית משכה יותר את ליבו. הכניסו, אפוא,
20 אביו למסחריו מיד עם התבגרותו. מאוחר יותר הפקיד ר' מרדכי אהרן את כל עסקיו ביד בנו
21 והוא עצמו התמסר לצרכי ציבור.

22 בשנת ש"פ מת אותו מושל של וויטבסק, ומי שנתמנה במקומו היה שונא-ישראל. מצבם
23 של יהודי וויטבסק והסביבה היה גרוע מאד. המושל החדש הרחיק מעליו את ר' מרדכי אהרן,
24 סירב לקנות או לקחת ממנו משקאות, ואף דחה את מתנות ר' טעוול. הוא היצר צעדיהם של
25 היהודים, והמטיר מכתבי שטנה למלך אודותם. תוך כדי כך הרחיב ר' יהודה לייב את מסחר
26 המשקאות. במאמציו הופצה תוצרתם על פני כל רחבי פולניה, והוא יצר קשרים עם פקידי ממשל
27 בכירים, עד שבשנת שפ"ד קיבל את הזיכיון לספק משקאות לחצר המלוכה. הוא הצליח כל-כך
28 עד שבמשך הזמן הוצג לפני המלך, שהליל מאד את משקאותיו והעניק לו ציון לשבח. ר' יהודה
29 לייב היה לאישיות בעלת השפעה, והוא תפס מקום נכבד בחוגים הממשלתיים בפולין. באחד
30 מביקוריו בעיר הבירה נודע לר' יהודה לייב כי קופת הממשלה ריקה, וכי המלך פנה אל
31 המושלים ברחבי המדינה בבקשה שישלחו הלוואות בתנאים נוחים, אלא שהצלחת המושלים
32 בעניין זה הייתה זעומה מאד.

33 כשחזר ר' יהודה לייב לוויטבסק סיפר על כך לאביו ולר' טעוול. ר' טעוול הודיע שהוא מוכן
34 להלוות לשלטון הפולני סכום כסף גדול לתקופה ארוכה, כשהתשלומים יהיו מהמיסים שיתקבלו,
35 אך תנאיו הם: שוויון זכויות ליהודי וויטבסק והסביבה, כולל זכות מלאה לרכוש בעיר נכסי דלא
36 נידי ולבנות להם בתים. כן הייתה דרישת ר' טעוול לאפשר ליהודי וויטבסק לארגן להם חיי
37 קהילה מסודרים.

1 ר' מרדכי אהרן חיווה את דעתו שהצעת ר' טעוול ותנאיו מתקבלים על הדעת, וכי ישנם סיכויים
2 שהשלטון יסכים לעסקה. לפיכך קיבל על עצמו לנסוע עם בנו אל הבירה הפולנית כדי לשאת
3 ולתת על כך עם נציגי הממשלה. בהגיעם לשם הציג ר' יהודה לייב את אביו לפני הנציגים
4 המתאימים ור' מרדכי אהרן הגיש את הצעת ההלוואה של ר' טעוול ותנאיו.

5 כעבור ימים מספר, נקראו ר' מרדכי אהרן ובנו אל המלך. בסיכום קיבל המלך את תנאי
6 העסקה, והוא שלח מיד שליח מיוחד לוויטבסק להודיע למושל על שוויון הזכויות של היהודים
7 ולהביא משם את כסף הלוואתו של ר' טעוול.

8 בשנת שפ"ז הביא ר' יהודה לייב מסמך, חתום על ידי המלך, המודיע כי יהודי וויטבסק
9 הורשו להקים להם מסגרת של קהילה, וכי כל הגורמים הממשלתיים המקומיים נדרשים לאפשר
10 לקהילה זו את כל התנאים הדרושים למילוי תפקידיה. מושל וויטבסק כינס את אזורי העיר,
11 ובמעמד נציגי הממשלה והכמורה הקתולית הקריא את המסמך המלכותי. מיד נבחר ראש-הקהל
12 הראשון ליהודי וויטבסק. היה זה לא אחר מאשר מיודענו ר' מרדכי אהרן סגל (מצאצאיו, בדור
13 מאוחר יותר, היה חותנו של אדמו"ר הזקן, רבי שניאור זלמן, בעל ה"תניא" ומייסד תנועת
14 חב"ד).

15 באותה שנה השיא ר' טעוול את ר' נחום בנו עם בתו של הגאון ר' שמואל יוסף מווילנא.
16 משך חמש שנים אחרי נישואיו למד ר' נחום תורה מפי הצדיק ר' יקותיאל זלמן מקראקא, שהיה
17 מפורסם בפרישותו וקדושתו. השפעת ר' יקותיאל זלמן על ר' נחום הייתה גדולה מאד, ור' נחום
18 החל לנהוג כרבו. הוא התנזר לגמרי מחברת בני-אדם. כל לילה היה בא לבית-המדרש ל"תיקון
19 חצות" בעשרה, והיה נשאר אחר-כך ללמוד תורה עד הבוקר ומתפלל עם הנץ החמה "כוותיקין".
20 לאחר התפילה למד שיעור בגמרא, והלך הביתה לסעוד ליבו. בבית גם שכב לישון לשעות מספר,
21 ויושב שוב ללמוד תורה עד שעת המנחה. לתפילות מנחה וערבית הלך לבית-המדרש, ובשובו
22 הביתה חזר שוב ללימודיו. במשך כל הזמן לא שוחח עם אדם כי-אם בדברי תורה.

אגרות קודש

בי"ה, י"ז סיון תרפ"א

תלמידינו הנכבד מר צבי שי' ריזיק

1 שלום וברכה.

2 שילוחו מעשי"ק בהר אלף וחצי רמב"ן שני אלפים
3 קו"ר שלשה ושני מאות וחמשים תו"ת וכזה לצרכי הבית
4 התקבל, והשי"ת יהי בעזרו.

5 אמנם מדוע כל העת לא הודעת ממצב העיר, האם
6 עוסקים בלימודים ואם קבעת עתים לתורה הן בעצמך והן
7 עם זולתך, אשר זאת היא כוונת הוד כ"ק אאמו"ר
8 הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אשר חפץ בחניכי המוסד
9 תו"ת והמקושרים אליו, אשר לא רק בדברים הגשמיים
10 בלבד יהי התמסרותם והתקשרותם כ"א בהעיקר

11 האמיתי שהיא תעודת האדם עלי אדמות בלימוד התורה
12 ועבודת התפלה איש איש באשר יוכל, כי הלא לא המדרש
13 והלימוד עיקר כ"א כשרון המעשה בהתעוררות טוהר לב
14 ובאהבת ריעים האהובים, אשר האהבה הלזאת לא
15 יעצרנה כל מגביל, לא הזמן ולא המקום שהם מחודשים
16 ביש ומציאות, להיות ההרגש, הוא יסוד החסידות ועמוד
17 העבודה, בחסדי אל עליון נמצא בכל עת, אם לא שדוחים
18 אותו בידים, או בעניינים המגשמים ומבלבלים.
19 ועתה הואל נא והודיעני מכל הנעשה אתכם לטובה
20 ולברכה, ואמור נא שלום וברכה בשמי לאוהבינו וידידנו
21 שי' וביחוד להנכבדים רי"ל ור"פ שי'.
22 והי' ברכה כאו"נ והדו"ש בן מו"ר.

פרשת נח

ו אֱלֹהִים תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ־נֹחַ: וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יֶפֶת: וְתִשְׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס: י וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׁר אֶת־דְּרָכָו עַל־הָאָרֶץ: ס וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּץ כָּל־בָּשָׁר בָּא לִפְנֵי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ: י עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־גִפְרִית קָנִים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וּכְפָרֶת אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר: טו וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אָרְךָ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ: טז צֹהַר | תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה תְּכַלְכְּנָה מִלְּמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תִּשֶׂים תַּחְתִּים שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה: (לז) יז וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמָּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ לַשָּׁחַת כָּל־בָּשָׁר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יָגוּעַ: יח וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּךָ וּבָאתִי אֶל־הַתֵּבָה אֹתָהּ וּבִנְיָךְ וְאִשְׁתְּךָ וְנִשְׁי־בְנֶיךָ אִתְּךָ: יט וּמִכָּל־הַחַי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכָּל תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה לְהַחִיֹּת אִתְּךָ זָכָר וְנִקְבָּה יְהִיו: (ישראל) כ מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינָהּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת: כא וְאֹתָהּ קָח־לְךָ מִכָּל־מֵאֵכֶל אֲשֶׁר יֹאכֵל וְאִסַּפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לְךָ וּלְחָם לֹאֲכָלָהּ: כב וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים בֵּן עֲשֶׂה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א' עמ' 10)

ומכל החי (ו, יט)

נח נצטוו להקניס אל התבה את כל עניגי העולם העלולים ללכת לאבוד במבול. הרי אומר: אם הגיע לידיעתו של אדם שיש בעולם חפץ שעלול ללכת לאבוד – מוטל עליו להשתדל להקניסו ל"תבה" שלו, להצילו ולהעלותו

לאלקות. שכן, הקב"ה הזמין לו ידיעה זו, בהשגחה פרטית, כדי שיעלה את החפץ הזה.

שני ז א וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא־אַתָּה וְכָל־בֵּיתְךָ אֶל־הַתֵּבָה כִּי־אֵתְךָ רְאִיתִי צַדִּיק לִפְנֵי בְּדוֹר הַזֶּה: כ מִכָּל | הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח־לְךָ שְׁבָעָה שְׁבָעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ: ג גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שְׁבָעָה שְׁבָעָה זָכָר וְנִקְבָּה לַחַיִּים זָרַע עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ: ד כִּי לַיָּמִים עוֹד שְׁבָעָה אֲנֹכִי מִמַּטִּיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וּמַחֲיִיתִי אֶת־כָּל־הַיְּקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: ה וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יְהוָה: ו וְנֹחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמָּבּוּל הָיָה מַיִם עַל־הָאָרֶץ: ז וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנִשְׁי־בָנָיו אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מֵי הַמָּבּוּל: ח מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן־הָעוֹף וְכָל אֲשֶׁר־רֶמֶשׂ עַל־הָאֲדָמָה: ט שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וְנִקְבָּה כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ: י וַיְהִי לַשְּׁבַעַת הַיָּמִים וּמֵי הַמָּבּוּל הָיוּ עַל־הָאָרֶץ: יא בַּשָּׁנָה שִׁש־מֵאוֹת שָׁנָה לַחַיִּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּשְּׁבַעַת־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה גִּבְעוּ עוֹף הַשָּׁמַיִם וְהָיוּ רַבָּה וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ: יב וַיְהִי הַגֹּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: יג בַּעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם־זָחַם וַיִּפֹּת בְּנֵי־נֹחַ וְאִשְׁתּוֹ נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נִשְׁי־בָנָיו אִתָּם אֶל־הַתֵּבָה: יד הִמָּה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְכָל־הָעוֹף לְמִינָהּ כֹּל צִפּוֹר כָּל־כְּנָף: טו וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים: טז וְהַבָּאִים זָכָר וְנִקְבָּה מִכָּל־בָּשָׂר בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדָיו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ נח, ב' דר"ח מרחשון

התשמ"ה)

ידועה תורת הפעל-שם-טוב ש"תיבה" קאי על תיבות התורה והתפילה, וזהו ענין "בא גו' אל התיבה" - שיהודי צריך להקניס את עצמו בתוך תיבות התורה והתפילה, ועל-ידיהן ביכולתו לינצל ממי המבול, "מים רבים" שבעולם.

שלישי ויהי המבול ארבעים יום על-הארץ וירבו המים וישאו את-התבה ותרים מעל הארץ: ויגברו המים וירבו מאד על-הארץ ותלך התבה על-פני המים: והמים גברו מאד מאד על-הארץ ויכסו כל-ההרים הגבהים אשר-תחת כל-השמים: חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכסו ההרים: כא ויגוע כל-בשר וחרמש על-הארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל-השרץ השרץ על-הארץ וכל האדם: ב כל אשר נשמת-רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מתו: ג וימח את-כל-היקום ויחשך ויגוע כל-האדם עד-הקצה עד-הקצה ועד-העוף השמים וימחו מן-הארץ וישאר אד-נח ואשר אתו בתבה: ד ויגברו המים על-הארץ חמשים ומאת יום: ח ויזכר אלהים את-נח ואת כל-החיה ואת-כל-הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלהים רוח על-הארץ וישכו המים: ז ויסכרו מעינת תהום וארבת השמים ויפלא הגשם מן-השמים: ח וישבו המים מעל הארץ הלוך ושוב ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום: ט ותנח התבה בחדש השביעי בשבעה-עשר יום לחדש על הרי אררט: י והמים היו הלוך וחסור עד החדש העשירי בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים: יא ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח את-חלון התבה אשר עשה: יב וישלח את-הערב ויצא יצוא ושוב עד-רבשת

המים מעל הארץ: ח וישלח את-היונה מאתו לראות הקלו המים מעל פני האדמה: ט ולא מצאה היונה מנוח לכף-רגלה ותשב אליו אלי-התבה פרימים על-פני כל-הארץ וישלח ידו ויקחה ויבא אתה אליו אלי-התבה: י וחל עוד שבעת ימים אחרים ויסף שלח את-היונה מן-התבה: יא ותבא אליו היונה לעת ערב ותנה על-הצית טרף בפיה וידע נח פיקלו המים מעל הארץ: יב ויחל עוד שבעת ימים אחרים וישלח את-היונה ולא-ימצא שוב-אליו עוד: יג ויהי באחת ושש-מאות שנה בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ ויסר נח את-מכסה התבה וירא והנה חרבו פני האדמה: יד ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ: ט

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קסז)

וימח את כל היקום (ז, כג)

יש לשאול, למה היה ענש כליה כזה. ויש לומר, דהנה שבעת המצוות שנתנו לפני המבול ענינן ישוב העולם, לשבת יצרה (ונקמזות באותיות א-ז: אבר, ברפת ה', גול, דינים, הכל (מעשה מעותעים של עבודה-גרה), ווי (לשון צעקה, שעקרה בשפיכות דמים), ונות). וכיון שאנשי דור המבול עברו על שבע מצוות אלה, לא נתקיימה התקלית שלמענה נברא העולם, ובמילא - בטלה הקריאה, ולאחר המבול נבנה העולם מחדש.

רביעי ט וידבר אלהים אל-נח לאמר: טא צא מן-התבה אתה ואשתך ובניך ונשי-בניך אתך: טב כל-החיה אשר-אתך מכל-בשר בעוף ובבהמה ובכל-הרמש הרמש על-הארץ כתיב הוצא קרי הוצא אתך ושרצו בארץ ופרו ורבו על-הארץ: טג ויצא-נח ובניו ואשתו ונשי-בניו אתו: טד כל-החיה כל-החיה כל-הרמש וכל-העוף כל רמש על-הארץ למשפחתיהם יצאו מן-התבה: טה ויבן נח מזבח ליהוה ויקח מכל ובעל-הבהמה ומהחיה ומכל העוף הטהור ויעל

עֲלֵת בַּמִּזְבֵּחַ: ^{כא} וַיֵּרַח יְהוָה אֶת־רִיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא אֶסְפָּה לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יַעַר לִבִּי הָאָדָם רַע מִנְעֻרָיו וְלֹא־אֶסְפָּה עוֹד לַהֲבוֹת אֶת־כְּלִי־חַי פֶּאֶשֶׁר עָשִׂיתִי: ^{כב} עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְקָיִץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁבְּתוּ: ^{כג} וַיִּבְרַךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ: ^{כד} וּמוֹרָאֲכֶם וַחֲתֻכְכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל־דָּגֵי הַיָּם בְּיָדְכֶם נִתְּנוּ: ^{כה} פֶּלֶל־רִמְשׁ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה לֶאֱכֹלָה בִּירֶק עֹשֵׁב נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל: ^{כו} אֲדָם־בָּשָׂר בִּנְפֹשׁוֹ דָּמּוֹ לֹא תֹאכְלוּ: ^{כז} וְאֹדָם אֶת־דָּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֲדָרָשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה אֲדָרָשְׁנוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֲדָרָשׁ אֶת־נַפְשׁ הָאָדָם: ^{כח} וְשִׁפְךָ דָּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמּוֹ יִשְׁפֹּךְ כִּי בְצִלָם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם: וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שִׂרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ: ^{כט}

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ נח, ב' דר"ח מרחשון

ה'תשמ"ה)

אָמֵנָם, לַאֲחֵרֵי עֲנִין "בֹּא גו' אֶל הַתִּיבָה" - בֹּא הַצִּיּוּרִי "צֹא מִן הַתִּיבָה גו'". וְהַעֲנִין בָּהּ: תַּכְלִית הַפְּנִיָה הִיא - "צֹא מִן הַתִּיבָה גו'" [וְכֵן "כָּל הַחַיָּה גו' הֵצִיא אֹתָהּ", "הוֹצִיאָם אֹתָהּ" (בְּעַל־כָּרְסִים)], הֵינּוּ, לַפְּעוּל בְּעוֹלָם כְּפִי שֶׁהוּא בְּמַעֲמֵד וּמַצֵּב ד' "תַּחֲתוֹן" (וְלֹא רַק לַהֲעֻלּוֹתוֹ לְמַצֵּב נִעְלָה, לַהֲכַנִּיסוֹ לַתִּיבָה).

חמישי ^ח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר: ^ט וְאַנִּי הִנְנִי מְקִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זֶרְעְכֶם אַחֲרֵיכֶם: וְאֵת כָּל־נַפְשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף בְּהֵמָה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יִצְאֵי הַתֵּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ: ^י וְהִקְמַתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־בָּשָׂר עוֹד מִמִּי הַמִּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מִבּוּל

לְשַׁחַת הָאָרֶץ: ^י וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם: ^{יב} אֶת־קַשְׁתִּי נִתַּתִּי בַּעֲנָן וְהִיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ: ^{יג} וְהָיָה בַּעֲנָנִי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וּנְרָאֲתָה הַקַּשְׁתִּי בַּעֲנָן: ^{יד} וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד הַמִּבּוּל לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל־בָּשָׂר: ^{טו} וְהִיְתָה הַקַּשְׁתִּי בַּעֲנָן וּרְאִיתִיהָ לְזִכָּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ: ^{טז} וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקְמַתִי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 33)

זאת אות הברית . . . לדורות עולם (ט, יב)

פֶּרֶט לְשֵׁנֵי דִּרְוֹת . . . חִזְקִיָּה . . . אֲנָשִׁי כְּנָסֶת הַגְּדוּלָּה (מדרש

רבה)

יֵשׁ לַתְּמָה, בִּיצַד אֲפָשֶׁר לומר שְׂרָק בִּשְׁנֵי דִּרְוֹת אֵלּוּ לֹא הָיָה צִרְךָ בְּקַשְׁתִּי, וְהָיָה כָּל זְמַן שֶׁאֵין מַצֵּב שֶׁפֶל בְּיוֹתֵר אֵין מְקוֹם לְמַבּוּל? וְיֵשׁ לומר, שְׂרָאִית הַקַּשְׁתִּי אֵין מִשְׁמַעוּתָהּ שֶׁהָעוֹלָם רְאוּי לְמַבּוּל חֹסֶן־שְׁלוֹם, אֲלֵא הִיא אוֹת וְזָכְרוֹן לְכָךְ שֶׁגַּם אִם הָיָה הָעוֹלָם בְּמַצֵּב שֶׁפֶל בְּיוֹתֵר - מְבַטְחִים אֲנִי שְׁלֵא יִהְיֶה עוֹד מִבּוּל. וְאִי־רְאִית הַקַּשְׁתִּי בִּשְׁנֵי דִּרְוֹת אֵלּוּ מוֹרָה עַל גְּדֻלַּת זְכוּתוֹ שֶׁל צַדִּיק הַדּוֹר: אֲפִילוֹ אִם הָיָה דִּרְוֹ בִּשְׁפֶל הַמַּצֵּב, וְגַם לֹא הָיְתָה הַבְּטָחָה ה' - הִנֵּה בְּזָכוּתוֹ לֹא הָיוּ נִעְנָשִׁים.

ששי ^ח וַיְהִיו בְּנֵי־נֹחַ הַיִּצְאִים מִן־הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם וַיִּפֹּת וְחָם הוּא אָבִי כְנָעַן: ^ט שְׁלֵשָׁה אֱלֹהֵי בְנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נִפְצָה כָּל־הָאָרֶץ: ^י וַיַּחֲלֵל נֹחַ אִישׁ הָאָדָמָה וַיִּפְּעַ פָּרָם: ^{יא} וַיִּשְׁתֵּי מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְּגַל בְּתוֹךְ אֹהֶלָה: ^{יב} וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגִּד לְשְׁנֵי־אָחָיו בְּחוּץ: ^{יג} וַיִּקַּח שֵׁם וַיִּפֹּת אֶת־הַשְּׂמִלָּה וַיִּשְׁיִמּוּ עַל־שִׁבְּם שְׁנֵיהֶם וַיִּלְכּוּ אַחֲרֵיָת וַיַּכּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרֵיָת וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא

קרי וצבאים עד־לשע: ^אאלה בני־הם למשפחתם ללשנתם בארצתם בגויהם: ^בס כל־שם ילד גם־הוא אבי כל־בני־עבר אחי יפת הגדול: ^גבני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם: ^דובני ארם עוז וחול וגתר ומש: ^הוארפכשד ילד את־שלח ושלח ילד את־עבר: ^וולעבר ילד שני בנים שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ ושם אחיו יקטן: ^זויקטן ילד את־אלמוזר ואת־שלח ואת־חצרמות ואת־ירח: ^חואת־הדורם ואת־אוזל ואת־דקלה: ^טואת־עובל ואת־אבימאל ואת־שבא: ^יואת־אופר ואת־חווילה ואת־יוכב כל־אלה בני יקטן: ^{יא}ויהי מושבם ממשא באכה ספרה הר הקדם: ^{יב}אלה בני־שם למשפחתם ללשנתם בארצתם לגויהם: ^{יג}אלה משפחת בני־נח לתולדתם בגויהם ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר המבול: ^{יד}פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י עמ' 24)

וערות אביהם לא ראו (ט, כג)

יש לשאל, מאחר שהיו פניהם אחרונות, הרי מוכן מעצמו שלא ראו. ויש לומר, דהנה כאשר אדם רואה רע בזולתו, עליו לראות רק את ה"הלכה למעשה" שבדבר, רק מה שנוגע אליו לעשות: להוכיחו ולהחזירו למוטב. ואם הוא רואה ומרגיש את רעת חברו - סימן שהרע הזה קדם גם בו, וכתורת הפעל־שם טוב הידועה, שהזולת הוא ראי. זהו וערות אביהם לא ראו - לא ראו ולא הרגישו ערוה וחסרון באביהם, אלא התרכזו במה שהם צריכים לעשות (ויכסו את ערות אביהם), ותו לא.

שביעי **יא** ויהי כל־הארץ שפה אחת ודברים אחדים: ^אויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם: ^בויאמרו איש אל־רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה ויהי להם הלבנה לאבן ותחמר היה להם לחמר: ^גויאמרו הבה | נבנה־לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה־לנו שם פן־נפויז על־פני

ראו: ^דויקץ נח מיינו וידע את אשר־עשה לו בנו הקטן: ^הויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו: ^וויאמר ברוך יהוה אלהי שם ויהי כנען עבד למו: ^זויפת אלהים לִיפת וישפן באה־לי־שם ויהי כנען עבד למו: ^חויהי־נח אחר המבול שלש מאות שנה וחמשים שנה: ^טויהי כל־ימי־נח תשע מאות שנה וחמשים שנה וימת: ^יפ ^{יא}ואלה תולדת בני־נח שם חם ויפת ויולדו להם בנים אחר המבול: ^{יב}בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותבל ומשד ותירם: ^{יג}ובני גמר אשכנז וריפת ותגרמה: ^{יד}ובני יון אלישה ותרשיש כתים ודדנים: ^{יה}מאלה נפרדו אי הגוים בארצתם איש ללשנו למשפחתם בגויהם: ^{יז}ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען: ^{יח}ובני כוש סבא וחווילה וסבתה ורעמה וסבתכא ובני רעמה שבא וירדן: ^{יט}וכוש ילד את־נמרד הוא החל להיות גבר בארץ: ^כהוא־היה גבר־ציד לפני יהוה על־כן יאמר כנמרד גבור ציד לפני יהוה: ^{כא}ותהי ראשית ממלכתו בכל וארד ואבד וכלנה בארץ שנער: ^{כב}מן־הארץ ההוא יצא אשור ויבן את־נינוה ואת־רחבת עיר ואת־כלח: ^{כג}ואת־רסן בין נינוה ובין כלח הוא העיר הגדלה: ^{כד}ומצרים ילד את־לודים ואת־ענמים ואת־להבים ואת־נפתחים: ^{כה}ואת־פתרסים ואת־פסלחים אשר יצאו משם פלשתים ואת־כפתרים: ^{כו}וכנען ילד את־צידן בכרו ואת־חת: ^{כז}ואת־היבוס ואת־האמרי ואת־הגרגשי: ^{כח}ואת־החוי ואת־הערקי ואת־הסיני: ^{כט}ואת־הארודי ואת־הצמרי ואת־החמתי ואחר נפצו משפחות הכנעני: ^לויהי גבול הכנעני מצידן באכה גררה עד־עזה באכה סדמה ועמרה ואדמה כתיב וצבים

כִּלְהֶאָרֶץ: ה וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־
הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם: וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן
עִם אֶחָד וּשְׁפָה אֶחָד לְכֻלָּם וְזֶה הַחֹלֶם לַעֲשׂוֹת
וְעַתָּה לֹא־יִבְצֹר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת:
י הִבֵּה נִרְדָּה וְנִבְלָה שֵׁם שְׁפַתָּם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ
אִישׁ שִׁפְתֵי רֵעֵהוּ: ח וַיִּפֶן יְהוָה אֹתָם מִשֵּׁם
עַל־פָּנָיו כִּלְהֶאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר: ט עַל־פֶּן
קָרָא שְׁמָהּ בְּכָל כִּי־שָׁם בְּלֹל יְהוָה שִׁפְתֵי כָל־
הָאָרֶץ וּמִשֵּׁם הַפִּיִּצִם יְהוָה עַל־פָּנָיו כָּל־
הָאָרֶץ: פ אֱלֹהֵי תוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בְּנִי־מֵאֵת שָׁנָה
וַיּוֹלֵד אֶת־אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתַיִם אַחֵר הַמִּבּוּל:
צ וַיְחִי־שָׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אַרְפַּכְשָׁד חֲמִשָּׁה
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ס ז וַאֲרַפְכְּשָׁד
חִי חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־שֵׁלָח: י וַיְחִי
אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁלָח שְׁלֹשׁ שָׁנִים
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ס ז
וַיִּשְׁלַח חִי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־עֵבֶר:
ט וַיְחִי־שֵׁלָח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־עֵבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ס ח
וַיְחִי־עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־
פֶּלֶג: י וַיְחִי־עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ס ט
וַיְחִי־פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־רֵעֻ:
י וַיְחִי־פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־רֵעֻ תְּשַׁע שָׁנִים
וּמֵאֵתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כ וַיְחִי רֵעֻ
שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־שְׂרוּג: כ וַיְחִי
רֵעֻ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שְׂרוּג שִׁבְעַת שָׁנִים
וּמֵאֵתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כ ב וַיְחִי
שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־נֶחֱחֹר: כ ב וַיְחִי
שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֶחֱחֹר מֵאֵתַיִם שָׁנָה
וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כ ג וַיְחִי נֶחֱחֹר תְּשַׁע
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־תֶּרַח: כ ג וַיְחִי נֶחֱחֹר
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תֶּרַח תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה

וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כ ד וַיְחִי־תֶרַח
שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־אַבְרָם אֶת־נֶחֱחֹר וְאֶת־
הָרָן: כ ד וְאַלְהָה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־
אַבְרָם אֶת־נֶחֱחֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט:
כ ה וַיָּמָת הָרָן עַל־פָּנָיו תֶּרַח אָבִיו בָּאָרֶץ מוֹלְדֹתוֹ
בְּאוּר כַּשְׂדִּים: כ ה וַיִּקַּח אַבְרָם וְנֶחֱחֹר לָהֶם נָשִׁים
שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרִי וְשֵׁם אִשְׁת־נֶחֱחֹר מִלְכָּה
בְּתִּתֶּרֶן אֲבִי־מִלְכָּה וְאָבִי יִסְכָּה: כ וּתְהִי שָׂרִי
עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֵד: כ ו וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ
וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֵת שָׂרִי כַּלְתּוֹ אִשְׁת־
אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אֹתָם מְאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת
אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חֶרֶן וַיִּשְׁכּוּ שָׁם: כ ז וַיְהִי
יְמֵי־תֶרַח חֲמִשָּׁה שָׁנִים וּמֵאֵתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח
בְּחֶרֶן*:

פפפ קנ"ג פסוקים, בצלאל"ל סימן. אב"י יסב"ה לו"ש סימן.

חצי קריש

וַיִּתְּנָהּ וַיִּתְּקֶדֶשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי כְּרָא
כְּרַעֲוִיתָהּ וַיִּמְלִיד מְלֻכוֹתָהּ, וַיִּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחִיּוֹכֹן וּבִיּוֹמִיכֹן וּבְחִי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶזְרָא וּבִזְמַן קְרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלָם
וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלָם
וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפְּאֵר, וַיְתַרְוֶם,
וַיְתַנְשָׂא, וַיְתַהַדֵּר, וַיְתַעַלֶּה, וַיְתַהַלֵּל, שְׁמָה דְקֻדְשָׁא
בְּרִידָה הוּא. אֲמֵן לְעָלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש י עמ' ב)

וְאֵלֹהֵי הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם (רש"י ו, ט)
וְקָשָׁה, הָרִי אַבְרָהָם אָבִינוּ נולד ג"ח שָׁנָה לִפְנֵי מֵיתַת נֹחַ
(וּכְפִי שְׁבַתֵּת הָאֲבִין־עֲזָרָא: אַבְרָהָם אָבִינוּ בֶּן ג"ח שָׁנָה כְּאֲשֶׁר
מֵת נֹחַ), וְאִידֵּךְ אֲפֻשֶׁר לֹמַר שֶׁנֹּחַ לֹא הָיָה בְּדוֹרוֹ. וְיֵשׁ לֹמַר,
שֶׁ"בְּדוֹרוֹ" הַבְּנוּתָהּ בְּדוֹר שְׁלֹו, הַדּוֹר שֶׁהוּא הַפְּרָגָס שְׁלֹו
וּמִנְהִיגוֹ. וְכִלְשׁוֹן רַ"ל: דּוֹר דּוֹר וּפְרָגָסִיו.

וַיֵּצְאוּ אֹתָם מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָלֶכֶת אֶרֶץ כְּנָעַן
וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: 423 וַיְהִי וַיִּמְרָח
חֲמֵשׁ שָׁנִים וּמֵאֵתַים שָׁנָה וַיָּמָת תָּרַח בְּחָרָן*:

(*) ע"פ לקו"ש חט"ו עמ' 63, ועמ' 423

מִפְטִיר כֹּה וַיִּקַּח אֲבָרָם וַנְּחֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֲשֶׁת־
אֲבָרָם שָׂרִי וְשֵׁם אֲשֶׁת־נְחֹר מִלֶּכָּה בַת־חָרָן
אֲבִי־מִלֶּכָּה וְאָבִי יִסְכָּה: 424 וַתְּהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין
לָהּ וָלֶד: 425 וַיִּקַּח תָּרַח אֶת־אֲבָרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט
בְּנוֹ־חָרָן בְּנוֹ־בְנוֹ וְאֶת שָׂרִי כָלָתוֹ אֲשֶׁת אֲבָרָם בְּנוֹ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעֱם, וְכָל־נִתְיַבְחֶיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בִּימִינָהּ,
בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וַיְגִדֵּל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(א) רְנִי, לְשׁוֹן רְנָה וְשִׁמְחָה. עֲקָרָה לֹא יֵלְדָה, אֵת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר
הִיית פֶּתַח בִּין מִן הַנְּאֻלָּה, פֶּתַח־י רְנָה וְצִדְקָה אֲשֶׁר
הִיית עַד עַכְשָׁיו כַּאֲשֶׁר אֲשֶׁר לֹא־חָלָה
שְׁלֹא יֵלְדָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמְמָה
עָתָה בְּנֵיהָ יְהִי רַבִּים מִבְּנֵי בְּעוּלָה
מִבְּנֵי מְדִינָה אַחֶרֶת, כִּי הִיָּתָה לָהּ בַּעַל
וְיֵלְדָה לוֹ בָּנִים אָמַר יְהוָה:
כִּי הִרְחִיבִי מְקוֹם אֹהֶל־י לְתַמְזִיק
אֵת קַל בְּנוֹךְ הַמְּרוֹבִים וְיִרְעוּת
מִשְׁכַּנּוֹתֶיהָ וַיָּטוּ יְהוֹ נִשְׁטִים לְאֶרֶץ
וְלִרְחֹב אֱלִיתָחֶשְׁבִי אֵל תַּמְנָעִי

עטרת מרים

אֵת יְרוּשָׁלַם רְנִי אֲשֶׁר הִיית כַּעֲקָרָה אֲשֶׁר לֹא יֵלְדָה עַל כִּי אֲנָשִׁים כָּלוּ
מִפְּנֵי וְאֵינָם, הִנֵּה עָתָה בִּין מִן הַנְּאֻלָּה, פֶּתַח־י רְנָה וְצִדְקָה אֲשֶׁר
הִיית עַד עַכְשָׁיו כַּאֲשֶׁר אֲשֶׁר לֹא־חָלָה
שְׁלֹא יֵלְדָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמְמָה
עָתָה בְּנֵיהָ יְהִי רַבִּים מִבְּנֵי בְּעוּלָה
מִבְּנֵי מְדִינָה אַחֶרֶת, כִּי הִיָּתָה לָהּ בַּעַל
וְיֵלְדָה לוֹ בָּנִים אָמַר יְהוָה:
כִּי הִרְחִיבִי מְקוֹם אֹהֶל־י לְתַמְזִיק
אֵת קַל בְּנוֹךְ הַמְּרוֹבִים וְיִרְעוּת
מִשְׁכַּנּוֹתֶיהָ וַיָּטוּ יְהוֹ נִשְׁטִים לְאֶרֶץ
וְלִרְחֹב אֱלִיתָחֶשְׁבִי אֵל תַּמְנָעִי

הפטרה לפרשת נח לקריאה בציבור

ולשמו"ת ישעיהו פרק נד

**א רְנִי עֲקָרָה לֹא יֵלְדָה פֶּתַח־י רְנָה וְצִדְקָה
לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי
בְּעוּלָה אָמַר יְהוָה: כִּי הִרְחִיבִי מְקוֹם**

שי למורא

עטרת מרים

מלחמותם. האריכי מיתריו: החבלים התולים בשפולי האהל שיתא נוח לקשרם היטב ליתדות ויתרתיו: חקיעות בארץ חזק: ג כרימין ושמואל תפריצי את הגבולים, ותקשוף ארצך חיון לגבולים האלה, ותרעף גוים וי'ש וען שערי ישראל לא יספיקו לכן יירשו עוד ערי עכו"ם, וגם אלה לא יספיקו

להם עד וערים נשמות בין מארץ בין משאר ארצות יושיבו אותם: ד אלתיראי אל תפחרי שיתנה צאתך מגלות זה בצאתך משאר גלות

שמצאוך בארצך עם צרות רבות ורעות בבית ראשון ובבית שני, כי לא תבושי עוד לעולם אחר שמתא מזה

הגלות. ואלתפלמי להרים ראש ולתראות גזולה בחשבך פן תגלה שוב כי לא תחפרי לא תבושי עוד לגלות

גולה כי בשעת עלומך כי הבושת שתהי לך בימי געורך כאשר הית גולה ומטושלת תשפחי כי לא יקרה לך עוד וחרפת אלמנותיך החרות

שהיו לך בגלות שהית פאלמנה לא תזכירי עוד כי מרוב טובה תשכחי כל החרות הראשונות: ה כי בעליך בלמר אדנך, הוא עליך יהוה

צבאות שמו ותוכלת בידו כי הוא אדון צבאות מעלה ומטה, ועוד וגאלך הוא קדוש ישראל אשר אלהי

כלהארץ יקרא יהוה בכל משלה: ו כריכאשה ועזובה ועצובת רוח קראך יהוה לשוב אלי ואשת

געורים כי תמאם בעני בעלה, הנה לא תחמיר המיאום כי ישוב ויחם, פן אמר אליה לרחם עליך: ו ברגע קטן עזבתך ימי הגלות בולם יהוה

נחשבים ברגע קטן מול הקבין כי וברחמים גדלים אקבצך ותחמיר לאורך ימים: ח בשצף במעט קצף הסתרתני פני רגע מפוך אל מול הסדר תחשב

רק לרגע, מאחר ובחסד עולם רחמתיך אמר גאלך יהוה: ט כי כמו מי המבול בימי נח זאת לי שבועה בדי אשר נשבעתי או מעבר שלא יהיה מרנח עוד עליהארץ פן נשבעתי שתי שבועות מקצף עליך על ידי ענף ומגערך להגלותך: י כי לפעמים יקרה אשר ההרים ימושו ויסורו

ממקומם והגבעות תמוטינה מלשון נמיה עלידי רעש, אבל וחסדי מאתך לא ימוש ובבית שלומי לא תמוט אמר מרחמך יהוה:

את האהל, צריך להאריך את החבלים. ג תפריצי, תתחזקי. ד כי לא תבושי, כי לא תבושי עוד לעולם להיות בגלות. לא תחפרי, כי תהי מבטחת שלא תהי עוד לחרפה. עלומך, געורך. והוא רמז על גלות בית ראשון ובית שני. אלמנותיך, חסרון המלכות. ה כי בעליך עשיך, כי אדנך מגדיל אותך. ו ואשת געורים וגו', כמו אשת געורים, שאם תמאם בעני בעלה לא יחמיר המיאום, כי ישוב ויחם. ז ברגע קטן עזבתך, אף-על-פי שארכו ימי הגלות, כלם יהיו נחשבים ברגע קטן כגג תרחמים שהיו גדולים בשאקבצך. "ברגע", כמו בזמן. ח בשצף קצף, במעט קצף. י ההרים ימושו והגבעות תמוטינה, אף אם תכלה זכות האבות והאמהות.

אָהֶלְךָ וִירֵעוֹת מִשְׁבְּנוֹתֶיךָ יִטּוּ אֶל־

תַּחֲשֻׁכִּי הָאֲרִיכִי מִיִּתְרֶיךָ וַיִּתְּדֶיךָ

חֲזָקִי: ג כִּרְיִמִּין וּשְׁמֹאוֹל תִּפְרָצִי וְזִרְעֶךָ

גוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נִשְׁמֹות יוֹשִׁיבוּ:

ד אֶל־תִּירָאִי כִּי־לֹא תִבּוֹשִׁי וְאֶל־תִּפְלָמִי

כִּי לֹא תַחֲפִירִי כִּי בִשֵׁת עֲלוּמֶיךָ

תִּשְׁפָּחִי וְחִרְפַּת אֲלֻמְנוֹתֶיךָ לֹא תִזְכָּרִי

עוֹד: ה כִּי בַעֲלֶיךָ עֲשִׂיךָ יְהוָה צְבָאוֹת

שְׁמוֹ וְגֵאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקְרָא: ו כִּי־כֹאשָׁה

עֲזוּבָה וְעֲצוּבַת רוּחַ קָרָאךָ יְהוָה וְאַשֶׁת גְּעוּרִים כִּי תִמָּאֵם

אָמַר אֱלֹהֶיךָ: ז בְּרִנָּה קָטָן עֲזַבְתִּיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדוּלִים אֶקְבָּצֶךָ:

ח בְּשִׁצְף קָצַף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רָגַע מִפּוֹךְ וּבַחֲסֵד עוֹלָם רַחֲמֵתֶיךָ

אָמַר גֵּאֲלֶךָ יְהוָה: ט כִּי־מִי נָח זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבְר

מִי־נַח עוֹד עַל־הָאָרֶץ פֶּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקָּצַף עֲלֶיךָ וּמִגְעַר־כָּד:

י כִּי הֶהָרִים יִמּוּשׁוּ וְהַגְּבְעוֹת תִּמּוּטִינָה וְחִסְדִּי מֵאֲתָךְ לֹא־

יִמּוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמּוּט אָמַר מְרַחֲמֶךָ יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,

הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:

נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזָר לֹא

יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלֶּךְ נֶאֱמָן וּרְחֹמָן אֶתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כָּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעַד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעַד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אֲזַ בְּאַרְצִי: ^(ישראל) וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזָרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיְבִן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו: ^ה וַיַּעֲתֹק מִשָּׁם הַהִרָה מִקְדָּם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אֶהְיֶה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעִי מִקְדָּם וַיְבִן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: ^ט וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנֹסֵעַ הַגִּנְגָּה: פ וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וִירָד אַבְרָם מִצְרִימָה לָגוֹר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרַעַב בְּאֶרֶץ: ^י וַיְהִי כֹאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹא מִצְרִימָה וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יֹדְעָתִי כִּי אִשָּׁה יִפְתַּח־מִרְאָה אֹתָּ: ^י וַהֲיָה כִּי יִרְאוּ אֹתְךָ הַמִּצְרַיִם וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהִרְגוּ אֹתִי וְאֹתְךָ יִחְיוּ: ^י אֲמַר־נָא אֲחָתִי אֵת לְמַעַן יִיטַב־לִי בַעֲבוּרְךָ וְחִיתָה נַפְשִׁי בְּגִלְגָּל:

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ
יב « וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֵךְ מֵאֶרֶץ וּמִמְלַדְתֶּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאךָ: ^ג וַאֲעֲשֶׂה לְגֻזִי גְדוֹל וְאַבְרָכְךָ וְאֶגְדַּלְהָ שְׁמֲךָ וְהִיָּה בְרָכָה: ^ג וְאַבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ אֶאֱרָ וְנִבְרָכוּ כָךְ כָּל מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה: ^(לוי) וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כֹּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חַמֶּשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן: ^ה וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רִכּוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ כְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לְלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶצָה כְּנָעַן: ^ו וַיַּעֲבֵר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֵם עַד אֵלּוֹן מוֹרָה וְהַכְּנַעֲנִי

לוח זמנים לשבוע פרשת נח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א
באר שבע (ק)	6:46	6:50	9:00	9:02	9:34	9:36	10:32	10:33	12:56	12:55	18:05	17:59	18:32	18:25	17:40	18:36
חיפה (ק)	6:47	6:51	8:59	9:01	9:34	9:36	10:32	10:33	12:55	12:54	18:06	18:00	18:30	18:23	17:28	18:34
ירושלים (ק)	6:45	6:49	8:58	9:00	9:32	9:34	10:31	10:32	12:54	12:53	18:08	18:02	18:29	18:23	17:23	18:34
תל אביב (ק)	6:47	6:51	9:00	9:02	9:34	9:36	10:33	10:34	12:56	12:55	18:05	17:58	18:31	18:25	17:37	18:35
נוסטרייה, וינה (ק)	7:19	7:28	9:13	9:17	9:57	10:01	10:52	10:55	13:10	13:09	17:59	17:49	18:33	18:23	17:32	18:36
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:31	6:23	9:07	9:02	9:46	9:42	10:54	10:51	13:38	13:38	19:42	19:48	20:09	20:16	19:27	20:28
אוקראינה, אודסה (ק)	7:19	7:28	9:16	9:20	9:58	10:02	10:54	10:56	13:12	13:11	18:05	17:54	18:37	18:27	17:38	18:40
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:53	7:02	8:48	8:51	9:31	9:35	10:27	10:29	12:44	12:43	17:34	17:23	18:08	17:57	17:07	18:10
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	7:05	7:14	8:59	9:02	9:43	9:47	10:38	10:40	12:55	12:54	17:44	17:33	18:18	18:08	17:17	18:21
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	7:33	7:43	9:24	9:28	10:09	10:14	11:04	11:07	13:20	13:19	18:07	17:55	18:42	18:31	17:39	18:45
אוקראינה, קייב (ק)	7:26	7:36	9:16	9:20	10:02	10:07	10:57	11:00	13:13	13:12	17:59	17:48	18:35	18:23	17:32	18:37
איטליה, מילאנו (ק)	7:44	7:52	9:42	9:46	10:24	10:28	11:20	11:22	13:38	13:37	18:34	18:24	19:04	18:54	18:06	19:07
אקוואדור, קיטו (ח)	5:56	5:55	8:26	8:25	8:55	8:54	9:58	9:57	12:29	12:28	18:03	18:02	18:25	18:24	17:44	18:33
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:07	6:00	8:44	8:39	9:21	9:17	10:28	10:25	13:11	13:11	19:12	19:17	19:39	19:44	18:57	19:55
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:51	6:42	9:27	9:21	10:09	10:04	11:17	11:14	14:04	14:03	20:10	20:17	20:41	20:48	19:58	21:01
ארה"ב, בולטימור (ק)	7:20	7:26	9:26	9:29	10:04	10:06	11:01	11:02	13:21	13:21	18:22	18:14	18:51	18:44	17:58	18:55
ארה"ב, ברוקלין (ק)	7:11	7:17	9:15	9:18	9:54	9:56	10:51	10:52	13:11	13:10	18:10	18:02	18:40	18:32	17:45	18:43
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	7:11	7:18	9:16	9:19	9:54	9:57	10:51	10:53	13:11	13:10	18:11	18:02	18:40	18:32	17:46	18:44
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:49	7:56	9:52	9:55	10:31	10:34	11:28	11:29	13:47	13:46	18:45	18:36	19:15	19:06	18:19	19:18
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:25	7:30	9:41	9:42	10:14	10:15	11:13	11:13	13:36	13:35	18:48	18:42	19:13	19:07	18:24	19:17
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	7:00	7:05	9:12	9:13	9:46	9:48	10:44	10:46	13:07	13:06	18:14	18:07	18:41	18:34	17:50	18:45
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:21	7:25	9:40	9:41	10:12	10:13	11:11	11:11	13:36	13:35	18:50	18:45	19:15	19:10	18:28	19:20
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	7:07	7:14	9:11	9:14	9:50	9:53	10:47	10:48	13:07	13:06	18:05	17:57	18:35	18:27	17:40	18:38
ארה"ב, פייטסבורג (ק)	7:35	7:41	9:40	9:42	10:18	10:21	11:15	11:16	13:35	13:34	18:35	18:26	19:04	18:56	18:10	19:07
ארה"ב, שיקגו (ק)	7:07	7:14	9:10	9:13	9:49	9:52	10:46	10:48	13:06	13:05	18:03	17:55	18:34	18:25	17:38	18:37
בוליביה, לה-פס (ח)	6:02	5:59	8:37	8:35	9:08	9:06	10:13	10:11	12:49	12:48	18:33	18:35	18:57	18:58	18:17	19:08
בלגיה, אנטוורפן (ק)	8:12	8:22	10:01	10:05	10:47	10:52	11:42	11:45	13:57	13:56	18:42	18:30	19:18	19:07	18:14	19:21
בלגיה, בריסל (ק)	8:11	8:21	10:01	10:05	10:47	10:52	11:42	11:45	13:58	13:57	18:43	18:31	19:19	19:07	18:15	19:21
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:31	5:26	8:07	8:04	8:39	8:36	9:45	9:43	12:23	12:23	18:17	18:20	18:38	18:41	17:57	18:51
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:19	5:15	7:56	7:52	8:28	8:25	9:33	9:31	12:11	12:11	18:00	18:03	18:25	18:28	17:45	18:38
בריטניה, לונדון (ק)	7:30	7:41	9:19	9:23	10:06	10:10	11:00	11:03	13:15	13:15	18:01	17:49	18:36	18:24	17:35	18:38
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	7:42	7:53	9:27	9:31	10:16	10:21	11:10	11:13	13:24	13:23	18:05	17:52	18:43	18:30	17:39	18:45
גרמניה, ברלין (ק)	7:38	7:49	9:24	9:29	10:13	10:17	11:07	11:10	13:22	13:21	18:06	17:53	18:41	18:29	17:36	18:44
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:53	8:03	9:44	9:48	10:29	10:34	11:24	11:27	13:40	13:40	18:27	18:16	19:02	18:51	18:00	19:05
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:29	5:24	8:06	8:02	8:39	8:36	9:45	9:42	12:24	12:24	18:23	18:26	18:41	18:45	18:01	18:55
הודו, מומבאי (ח)	6:34	6:36	8:56	8:57	9:27	9:27	10:27	10:27	12:54	12:53	18:13	18:09	18:37	18:33	17:52	18:42
הודו, פונה (ח)	6:29	6:31	8:52	8:53	9:22	9:23	10:23	10:23	12:50	12:49	18:10	18:06	18:33	18:30	17:49	18:39
הונגריה, בודפשט (ק)	7:07	7:16	9:03	9:06	9:46	9:50	10:41	10:44	12:59	12:58	17:50	17:39	18:23	18:13	17:23	18:26
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:15	6:22	8:20	8:23	8:58	9:01	9:55	9:57	12:15	12:14	17:15	17:06	17:44	17:36	16:50	17:48
יוון, אתונה (ק)	7:37	7:43	9:45	9:47	10:21	10:24	11:19	11:20	13:40	13:39	18:43	18:35	19:11	19:04	18:18	19:15
מולדובה, קיישיב (ק)	7:27	7:36	9:24	9:27	10:06	10:10	11:02	11:04	13:20	13:19	18:11	18:01	18:44	18:34	17:45	18:47

רסג

לוח זמנים לשבוע פרשת נח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:31	6:34	8:54	8:54	9:24	9:25	10:24	10:24	12:51	12:50	18:10	18:06	18:34	18:30	17:49	18:39
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	5:18	5:09	7:57	7:50	8:44	8:39	9:55	9:52	12:48	12:48	19:10	19:18	19:44	19:53	18:59	20:07
נפאל, קטמנדו (ח)	6:06	6:09	8:23	8:24	8:55	8:56	9:54	9:55	12:19	12:18	17:32	17:26	17:57	17:51	17:09	18:01
סין, בייג'ין (ח)	6:28	6:34	8:34	8:36	9:11	9:14	10:09	10:10	12:29	12:28	17:30	17:22	17:59	17:51	17:03	18:03
סינגפור, סינגפור (ח)	6:47	6:46	9:18	9:17	9:46	9:46	10:49	10:48	13:20	13:19	18:52	18:51	19:14	19:14	18:33	19:22
פולין, ורשא (ק)	7:07	7:18	8:54	8:58	9:42	9:47	10:36	10:39	12:51	12:50	17:34	17:22	18:11	17:59	17:06	18:13
פרו, לימה (ח)	5:41	5:38	8:16	8:13	8:45	8:43	9:49	9:48	12:24	12:23	18:05	18:06	18:28	18:29	17:48	18:39
צרפת, ליון (ק)	8:02	8:10	10:00	10:03	10:42	10:45	11:37	11:40	13:56	13:55	18:49	18:39	19:21	19:11	18:23	19:24
צרפת, פריז (ק)	8:16	8:26	10:09	10:13	10:54	10:58	11:49	11:51	14:06	14:05	18:56	18:45	19:29	19:18	18:27	19:31
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:41	5:41	8:11	8:10	8:39	8:39	9:41	9:41	12:11	12:10	17:41	17:40	18:04	18:02	17:22	18:11
קנדה, טורונטו (ק)	7:36	7:44	9:37	9:40	10:17	10:20	11:13	11:15	13:33	13:32	18:31	18:22	18:59	18:50	18:02	19:02
קנדה, מונטריאול (ק)	7:15	7:23	9:14	9:17	9:55	9:59	10:51	10:53	13:09	13:08	18:04	17:54	18:35	18:25	17:36	18:37
קפריסין, לרנקה (ק)	6:54	6:59	9:05	9:07	9:40	9:42	10:39	10:39	13:01	13:00	18:07	17:59	18:34	18:27	17:43	18:38
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	7:32	7:44	9:13	9:18	10:04	10:10	10:58	11:01	13:11	13:10	17:50	17:36	18:29	18:16	17:20	18:31
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:07	7:20	8:46	8:52	9:39	9:44	10:32	10:35	12:45	12:44	17:24	17:10	18:01	17:48	16:51	18:03
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	6:44	6:53	8:40	8:44	9:23	9:27	10:19	10:21	12:36	12:35	17:28	17:17	18:01	17:50	17:01	18:03
שווייץ, ציריך (ק)	7:49	7:58	9:45	9:48	10:28	10:32	11:23	11:26	13:41	13:40	18:36	18:26	19:05	18:55	18:05	19:08
טאילנד, בנגקוק (ח)	6:09	6:11	8:35	8:35	9:04	9:04	10:05	10:05	12:33	12:32	17:57	17:54	18:20	18:17	17:36	18:26

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקתה ולכן צריכים להניחה לכתחילה]=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה[במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנסוע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם :

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵחַ חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֻחָה וְלִשְׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל-אוֹיֵב וְאֹרֶב וְלַסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוּיֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֶׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאִינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלָת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבני

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00755
18/10/2020

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

